

EXPLICAȚIUNEA
TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ
A
DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI
ȘI CU
PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRAINE

DE *Freiheit, deine Seel 'ist Gesetz*
Libertate, al tîn suflet est° legea !

KLOPSTOC X
(Din oda: *Mein Ir. thron*)
BCU Cluj / Central University Library

Dimitrie Alexandresco

Profesor la Universitatea din Iași
Director al Ziarului „Curierul Judiciar“

 TOMUL I^{iu}

Ediția a II-a, revădită, complet revădită și mărită în mod considerabil

Art. 1—210, 278, 314, 660—663, 831, 885, 952, 1773, 1789, 1911—1914

—•••••—
BUCUREȘTI
EDITURA TIPOGRAFIEI ZIARULUI „CURIERUL JUDICIAR“
5, Calea Rahovei 5, lângă Palatul Justiției

1906

Inedit
1914

XI
9/4

DREPTUL CIVIL ROMÂN
IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

și cu

principalele legislațiuni străine.

BCU Cluj Central University Library Cluj

Dimitrie Alexandrescu

TOM. I (ed. a II-a)

«Nimic nu poate ajutara la cunoștința celor în ființă legiurii ale unei țării ca învățătura pravilelor și aședămintelor vechi ce au stăpănit mai din nainte și care, la multe orândueli, au slujit de teneiș celor de acum. . . . Precum un tânăr are trebuință de experiența povățuitoare a unui bătrân, așa socotesc că și un neam întreg la o epocă hotărîtă, *mai vârtos cum este a noastră, unde ne întrecem unii cu alții în propunerii de legiuri noi*, are trebuință să afle cele urmate mai din nainte, să și cunoască starea lui socială veche, aședămenturile, obiceiurile, orânduile ce l'au ocrotit, să măsoare distanța ce-l osebește de acele vremuri, să vadă prefacerea ce s'a făcut în viața lui socială, și să poată cumpăni cu înțelepciune îndreptările ce voește să introducă prin mijlocul unei noi legislațiuni».

(C. Brăiloiu, în precuvîntarea codului Ipsilant).

EXPLICAȚIUNEA
TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ
A
DREPTULUI CIVIL ROMÂN
ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI
ȘI CU
PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRAINE

DE

*Freiheit, deine Seel 'ist Gesetz
Libertate, al tei suflet este legea !*

KLOPSTOCK

(Din oda: *Mein Irrthum*)

Dimitrie Alexandresco

*Profesor la Universitatea din Iași
ector al Ziarului „Curierul Judiciar“*

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201200633

T O M U L I^u

*Ediția a II-a, revădită, complet refăcută și mărită în mod
considerabil*

Art. 1—210, 278, 314, 660—663, 831, 885, 952, 1773, 1789, 1911—1914

B U C U R E Ș T I

EDITURA TIPOGRAFIEI ZIARULUI „CURIERUL JUDICIAR“

5, Calea Rahovei 5, lângă Palatul Justiției

1 9 0 6

PREFAȚĂ

Prefețele nu mai sunt de modă; mai nimeni nu le bagă în samă. De aceea nu vom abuza de răbdarea cetitorului. Destul este să spunem că acei cari, în momentele lor pierdute, vor avea ocazia de a deschide volumul de față, ușor se vor putea convinge că el se deosebește mult de acel precedent, a cărui primă parte a apărut la 1884, pe când nu aveam nici experiența, nici cărțile, nici cunoștințele necesare pentru a putea duce la bun sfârșit o operă atât de grea și de importantă.

Am păstrat planul ce-l adoptasem încă de la început, dând însă o dezvoltare mai mare dreptului internațional și comparațiunei legiurilor actuale cu acele vechi și străine.

După sistemul adoptat din capul locului, am citat atât jurisprudența română care, trebuie s'o recunoaștem, în timpurile din urmă a făcut mari progrese, cât și acea străină, precum și autorii cei mai în renume, cu care lumea noastră juridică este deprinsă. Dezvoltările ce am dat acestui prim volum, l'aș mărit însă din cale afară, așa că în loc de *patru* volume, vor eși probabil *cinci* sau *șase*.

Ca și în trecut, am semnalat origina legei noastre, ținând socoteală de schimbările de text. Acolo unde am găsit că legea este defectuoasă, am criticat-o, dând astfel legiuitorului viitor materialul necesar pentru a putea face o lege mai bună.

Pentru ca acest scop să poată însă fi atins, și pentru ca viitoarea revisuire a legilor actuale, pe care o dorim din suflet și pe care nădăjduim a o vedea, să poată produce roadele așteptate, avem neapărată trebuință de înființarea unui consiliu legislativ permanent, compus din oameni competenți aparținând tuturor ramurilor activității omenești, cari să pregătească legile și să vină cu ele studiate și bine chibzuite înaintea Corpurilor legiuitoare; căci experiența trecutului și a prezentului ne dovedește că de la sistemul actual de legiferare nu putem aștepta rezultatul dorit. Această reformă se impune și Guvernul fie conservator, fie liberal, care o va realiza, va dobîndi un titlu neperitor la recunoștința țării.

În condițiile mai sus expuse, și împins la aceasta de câți-va prieteni, am luat deci hotărîrea, poate cam temerară, de a reface cu totul și de a retipări **cele patru prime volume** ale Dreptului civil, care astăzi se caută ca iarba de leac, și din care unele se plătesc cu prețuri fabuloase, în ori-ce caz mai mult de cât fac, nu doar că lumea juridică le-a găsit folositoare (asupra acestui punct nu ne facem nici-o iluzie), ci, pentru că au fost trase într'un număr restrîns de exemplare.

Tiparul primului volum, ce oferim astăzi publicului, este, precum se va vedea, destul de îngrijit, și editorul lui și-a dat toate silințele, făcînd toate sacrificiile pentru ca, din punctul de vedere estetic, această lucrare să poată rivaliza cu o operă străină.

Dacă în acest volum se găsesc mai puține greșeli de cât în acel apărut pentru prima oară la 1884—1886, aceasta se datorește în mare parte amicului nostru *Remus C. Benișache*, care ne-a ajutat la lucru și căruia ne simțim dator a-i exprima aci toată recunoștința noastră.

Rămîne acum o chestiune: Atins-am, cel puțin în parte dacă nu în totul, scopul ce ni l-am propus ?

Publicul cetitor care, cu regret o spunem, este foarte restrîns în țara noastră, de și în comparație cu alte țări, mai mulți se îndeletnicesc la noi de cât aiurea cu știința dreptului, găsi-va de un folos oare-care aceste slabe încercări, la care am muncit fără preget ziua și noaptea, jertfindu-ne tinerețele și chiar sănătatea? Viitorul care, precum spune poetul, nu aparține omului, ci lui Dumnezeu⁽¹⁾, viitorul o va dovedi. Noi, până acum, nu ne putem plînge; am fost cetit și consultat mai mult poate de cât meritam. Datorim deci recunoștință tuturor aceluia cari ne-au îmbărbătat la muncă.

Și cu aceste cuvinte, terminând această scurtă precuvîntare, să ne fie permis a ne lua rămas bun de la cetitor, dîcîndu-i:

Et si de l'agréeer je n'emporte le prix,
J'aurai du moins l'honneur de l'avoir entrepris⁽²⁾.

Iași, Iunie 1906.

D. A.

BC Cluj / Central University Library Cluj

(1) L'avenir! l'avenir! l'avenir est à moi!
Non, l'avenir n'est à personne!
Sire! l'avenir est à Dieu!
(V. Hugo, Napoléon II)

(2) La Fontaine, *Envoi des Fables à Monseigneur le Dauphin.*

Fie-care exemplar va fi numerotat și semnat de autor.

D. Alexandrescu

INTRODUCERE

ORIGINILE LEGISLAȚIUNEI ROMÂNE

Țările, pe care noi le locuim astăzi, au fost altă dată locuite de *Daci*, popor războinic și viteaz care, prin bărbăția sa, sub conducerea lui Decebal, timp de mai bine de 20 de ani (82—106 de la Hristos), a știut să țină piept Romanilor, și să biruiască chiar în mai multe rânduri armatele lui Domițian, impunând acestui împărat un tratat rușinos pentru poporul-rege, care aspira la dominațiunea lumii întregi.

Țările Dacilor erau însă numărate, căci în anul 98 de la Hristos, *Marcu Ulpiu Traian*, urcând treptele tronului, cea dintâi a sa gândire fu de a zdrobi cu desăvârșire și de a nimici acest popor, care cucerise a se măsura cu cea dintâi împărăție din lume; și în adevăr, după câțiva ani de lupte crâncene și sângeroase, cum Romanii nu au suseră de mult, viteazul Decebal căzu străpuns de însăși mâna sa pe mormîntul patriei sale, iar Dacia, cădu zdrobită pentru tot-deauna la picioarele învingătorului (anul 106 de la Hristos) ⁽¹⁾.

Este, deci, necontestat că Românii de astăzi sunt coborîtori din Daco-Romani, adică: din Daci și din coloniștii pe care Traian, în urma cuceririi sale, i-a adus în țara lui Decebal din toate părțile imperiului.

Care a fost însă legislația strămoșilor noștri? Nu putem răspunde mai bine la această întrebare, de cât re-

(1) Vezi A. D. Xenopol, *Ist. Românilor* (Iași, 1886).

producând aci, capitolul XI din *Descrierea Moldovei* a prințului *Dimitrie Cantemir*, intitulat: «despre legile țării» :

«Ce fel de pravile aũ fost în Dacia în vremile vechi, este neștiut, ȃce fostul Domn al Moldovei, pentru tăcerea istoricilor. Inșă, dintru asemănarea obiceiului de pe la celelalte popoare barbare, putem să prepunem cum că *voea Domnului și dreptul firesc* aũ avut putere ca și o lege scrisă.

«Inșă, după aceea, cu biruirea craiului Decebal de împăratul Nerva Traian, s'aũ gonit popoarele Dace din Dacia, și țara s'aũ făcut ținut romanesc, umplându-se cu popoare romanești, și aũ primit și legile romanești de la locuitorii ei cei noi, și aũ ținut atâta cât aũ fost țara sub stăpânirea împăraților romanești și țarigradești. Iară, după ce aũ fost ea golită de locuitorii săi prin năpădirile Barbarilor, și împărații Țarigradului vedându-se siliți a o părăsi, purtând grijă numai pentru dinșii, aũ început apoi și legile romanești între Daci până întru atât a se strica și a se schimba în cât, după descălecarea cea norocoasă a lui Dragoș, *mai că nu știeaũ judecătorii să judece drept*.

«Și pentru aceea, Alexandru Despotul cel d'intăi al Moldovei, pe care locuitorii l-aũ numit cel bun, pentru faptele lui cele mari, voind să vindece rana aceasta, aũ primit de la împărații Țarigradului, cu coroana crăiască, împreună și legile grecești, care erau cuprinse în cărțile lui Balsamon; și din cărțile acele prea lungi, aũ scos numai aceea ce este acum legea Moldaviei.

«Inșă, obiceiurile cele multe, pe care le aũ fost luat ei de pe la popoarele cele învecinate cât aũ umblat ei ră-tăciți prin prejur, nu le aũ putut sminti, precum: la moștenirea în scaun, la obiceiul dieților, și la împărțirea acareturilor de moștenire și a moșiilor, fie-care neam pe pământ are osebit obiceiũ.

«Pentru aceea, și la Moldoveni s'aũ făcut două legi: una scrisă, care este întemeiată pe canoanele împăraților romanești și țarigradești, și pe canoanele soboarelor bisericesti, iar alta nescrisă, care se poate ȃce: ivirea saũ apucarea neamului; căci se și ȃce în limba noastră obiceiũ, cu cuvint slavonesc.

«Inșă, pentru că aceste obiceiuri nefiind scrise, de multe ori le călcaũ și le schimonoseaũ judecătorii cei

strîmbi; pentru aceea Vasile Albanitul, carele aŭ fost Domn în Moldova în veacul trecut, aŭ pus oameni bine încuviințați și pricepuți la legi, de aŭ adunat la un loc toate legile țarei, cele scrise și cele nescrise, făcînd dintr'insile o carte osebită de legi, care și pînă astă-dî este pentru judecătorii Moldovei așa dreptăței după care judecă drept».

Așa dar, legislația popoarelor române n'a putut fi alta, de cît *obiceiul pămîntului* și *pravila*, care nu apare în Moldova, de cît la începutul veacului al XV^{-lea} sub Domnia lui Alexandru cel bun (1401—1433).

Pravila lui Alexandru cel bun.

«Adincimea științelor omenești nu aŭ putut pătrunde întinericul veacurilor celor mai depărtate vremi, ca să aple începerea legiuirii unora din cele mai vestite noroade, și anaforaua boerilor cătră Domn din 1819 (1); este, deci, de prisos pentru noi a cerca, în neștiința a multor învălurii ce după vreme aŭ împilat țara aceasta, știința începerei pravilelor, și obiceiurilor noastre; ei urmînd povățuirii istoriei pămîntești, ne lămurim că Alexandru Voevod, ce aŭ câștigat numirea de bun prin ale sale îmbunătățite fapte și multe faceri de bine obștești (2), domnind la anii 1401, și

Anaforaua boerilor din 1819.

(1) Veđi *Uricariul*, t. IV, p. 207 urm.

(2) Alexandru Voevod, cu drept cuvînt, a fost numit cel bun; căci, după cum dice M. Cogălniceanu în Dacia literară (ediția din 1859, p. 73), în persoana acestui Domn erau adunate cele cinci temelii de căpetenie a unui Stat: bunătatea, dreptatea, religia, vitejia și puterea.—El fu cel d'întăi Domn român, care întocmi în Suceava, vechia capitală a Moldovei, în anul 1401, o școală de drept, de teologie și de morală, în care Mitropolitul Teoctist predă el însuși doctrina bisericeii grecești, înființînd încă două episcopii: cea de Roman și de Rădăuți (Bucovina).

D-I Hăjdău ne spune că, mai în urmă, principele Iacob Despotul a instituit la *Cotnari* o universitate cu o bibliotecă publică, sub direcția vechiului cancelar Zomer, și a doi celebri savanți: Gaspar Pencer, ginerele lui Melankton, și Ioachim Reticî, profesor de matematicii din Cracovia. Veđi Gr. I. Alexandrescu, *Studiă asupra istoriei generale a dreptului* (Focșani, 1905), p. 317.

Finanțele țarei erau atât de prospere sub Domnia lui Alexandru cel bun, în cît Vladislav, regele Poloniei, se împrumută de la visteria Moldovei cu 1000 ruble de argint, sumă mare pe atunci, reînoid amanetarea Pocuției făcută tot de dînsul cătră Petru Mușat la 1389, pentru care Pocuția, cu tirgurile *Snetin* și *Colomea*, măriră întinderea Moldovei.

înțelegând nevoea întrebuintărei pravilelor, aū cerut pravilele împărătești de la Aftocratoriū Paleologi, cari i-aū trimis Basilicalele, și dintre aceste alegēnd cāte aū socotit trebuincioase și potrivite vremilor de atunce, și *în limba pāmîntească tālmācindu-le* (1), aū alcătuit o carte pravilicească » (2).

Pravila lui
Vasile Lupu.

« Douē veacuri mai apoi (adecā pe la mijlocul secolului al XVII^{-lea}), dice hrisovul lui Sc. Calimach pentru publicarea codului civil, Vasile Voevod, numit Arnăutul, culegēnd tot din Basilicale ca din niște isvoare, precum se vede de pe inscripția cārței sale, și adăogānd cātrā legile lui Alexandru Voevod, aū tipărit la 1646 cartea sa de legi prin unul *Evstratie*, ce era pe atunci Vel-logofēt. Această carte cuprinde mai ales legi penale și agricole (*leges rustice*), cu adăugirea obiceiurilor pāmîntului; iar din legile civile ea foarte puține cuprinde, și anume cāte erau trebuitoare în acea vreme. De atuncea aū lipsit cu desēvirșire codul lui Alexandru cel bun, ca *unul ce n'aū ajuns a fi tipărit*; iar legea lui Vasile Voevod aū rămas domnitoare, și după această lege judecātorii urmăreaū pricinile până la începutul veacului trecut, precum Cantemir scrie, trăind în acea vreme » (3).

(1) Costachi Negruzzi afirmă, de asemenea, în prefața codului Andr. Donicî (ediția din 1858), că codul lui Alexandru cel bun *a fost scris în limba țarei*, iar un discurs de deschidere a anului judecătoresc a unui procuror al Curței din București din 1884 afirmă, din contra, că dispozițiile acestei legiurii nu erau cunoscute poporului de cāt prin tradiție, *nefiind traduse în limba romānă*. (V. *Dreptul* din 1884, No. 58).

(2) « Pravila lui Alexandru Voevod nu se află, *nefiind tipărită* », adăogă acest document, ceea ce se confirmă și de alți istorici. V. hrisovul lui Sc. Calimach din 1 Iulie 1817, pentru publicarea codului civil (*Uricariul*, t. IV, p. 303); Missail, *Originile legist. romāne*, p. 30, etc. Se pretinde că d-l Hăjdău ar fi descoperit la 1868, în biblioteca națională din Paris, un exemplar manuscript în limba greacă din prescurtarea Basilicalelor întrebuintate în Moldova sub Alexandru cel bun; însă aceasta este foarte îndoelnic. Unii aū mers chiar până a tăgădui că Alexandru cel bun ar fi întocmit un cod de legi. V. *Dreptul* din 1904, No. 19 și 20.

(3) Vasile Lupu, care a domnit în Moldova de la 1634—1653, este întemeitorul și înzestrătorul școalei Trei-Ierarhi din Iași. Pravila sa, care a fost în vigoare până în timpul Fanarioți-

Cu un an înainte de a se face Vasile Lupu Domn în

lor, se împarte în 104 capitole, și fu tipărită pentru prima oară, în limba națională, la tipografia bisericeii Trei-Ierarhi din Iași, în anul 1646, sub titlul următor: «*Carte românească de învățatură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe, cu gisa și toată cheltuiala a lui Vasile Voevodul și Domnul țării Moldovei, din multe scripturi tâlmăcită din limba elinească în limba românească; în tiparul domnesc s'au tipărit în mândă-tirea a Trei-Svetitele în Iași, de la Hristos, 1646.* — Această ediție fiind însă foarte rară, și neexistând de cât câte-va exemplare, din care cele mai multe incomplete, pravila lui Vasile Lupu s'a retipărit la Botoșani (1875), și mai târziu în colecția legilor române, întocmită de I. M. Bujoreanu (1885), t. III, p. 5 urm.

Pedeapsa furilor, în această legislație, era: bătaia, tăierea nasului, oena, spinzurătoarea, etc.

Acela care fura lucru sfânt din loc cinstit și sfânt, era spinzurat sau ars de viu în foc. Acela ce fura sau cerca numai să fure un boi din cireadă, gonind pe văcar, era condamnat a avea ochii scoși. Cel ce fura snopi sau freca spice la vreme de săceră, era bătut și i se lua hainele cu care era îmbrăcat. Aceluia ce tăia vie roditoare sau pusori (cârligi), i se tăieau mâinile. Acel ce primea în casa sa tâlhari de drum, era condamnat la moarte, etc.

Asprimea acestor pedepse, care datează din mijlocul secolului al XVII^{lea}, nu trebuie să ne mire, atunci când vedem că, la începutul secolului trecut, Andronachi Donici pedepsea pe acei ce furau din morminte, sau tipăriau bani, cu tăierea mâinilor; pe acei ce prădau sf. Altariu, cu scoaterea ochilor; pe acei ce jurau strimb, cu tăierea limbei; pe nașul care se dădea în dragoste cu fina sa din botez, cu tăierea nasului, etc.

Pedepsele edictate de Vasile Lupu sunt cât se poate de exemplare și de severe, și une-orî chiar barbare; așa era timpul. În pravila lui se găsesc însă dispoziții care denotă un spirit cu totul modern ce nu întâlnim nici în legile actuale. Ast-fel, un paragraf din această pravilă dispune că:

«Tiganul sau țigancă lui, sau copilul, de va fura odată sau de două ori găină, gânsă sau alt lucru micșor, să se iarte».

Cu toate acestea, furturile de păsări domestice, care astăzi se judecă de judecătorii de ocoale, și adesea-orî se pedepsesc cu o simplă amendă, erau pedepsite, când se repetau pentru a treia oară, cu spinzurătoarea.

Foamea și miseria erau scuze în materie de furt:

«Cela ce de mare sărăcie va fura, iar nu mult, ci numai cât va minca și cât se va îmbrăca, acesta să se iarte; iar de vor vrea, să-l și certe mai puțin, iar nu ca pre un fur, pentru-că să chiamă că au furat de nevoe».

Pravila lui Moldova, adecă: în 1633, Matei Aga, care să trăgea din M. Basarab.

S'ar părea că tribunalul din Chateau-Thierry a aplicat acest paragraf, când a achitat pe o femeie care furase o pâne. Considerentele acestei sentințe, dată sub presid. cunoscutului president *Magnaud*, sunt reproduse în t. VII a Coment. noastre, p. 596, nota 3.

Falsificatorii de bani (calpuzanii) erau pedepsiți cu tăierea capului, iar trupul lor era ars în foc și averea lor devenea domnească.

După Andronachi Donici (art. 24, capit. 41), acei cari tîpăriau bani se pedepseaă cu tăierea mânilor, iar după codul penal al Moldovei din 1826 (art. 208), ca și după acel al Țărei românești (*Știrbey*), pedeapsa falsificărilor de monede era trimeterea la groapa ocnei în îndelungată hotărîită vreme, cu deosebire că, după acest din urmă cod (art. 108), în privința monedei mărunte (de bronz), pedeapsa era simpla închisoare la temnițele din Brăila sau Giurgiu.

S'a decis, cu drept cuvînt, de tribunalul de Putna (*Dreptul* din 1905, No. 1, cu observația noastră) că, pentru existența delictului (altă dată crimei) de plăsmuire de monede, se cere ca imitația să fie astfel făcută, în cât să poată induce pe cine-va în eroare. Când, deci, contrafacerea monedei falsificate este așa de imperfectă și de grosolană, în cât nimeni, chiar din acei mai simpli, n'ar putea lua moneda plăsmuită drept adevărată, acest fapt nu intră în prevederile legei penale (art. 112 din codul penal actual).

Pedeapsa ucigătorilor era moartea, și acela care ucidea un prunc era mai aspru pedepsit de cât cela care ucidea un om matur.

*Il est si beau, l'enfant, avec son doux sourire,
Sa douce bonne foi, sa voix qui veut tout dire,
Ses pleurs vite apaisés;
Laisant errer sa vue étonnée et ravie,
Offrant de toutes parts sa jeune âme à la vie,
Et sa bouche aux baisers.*

(V. Hugo)

Și cu-toate-acestea, miserabilul . . .

*Infige a sale unghii în carnea lui de spumă,
Și pe ale morții gropi îl pleacă și 'l zugrumă,
Blăstem pe al tîu nume! Blăstem pe capul tîu!
Copil cine ucide, își perde neamul său!*

(V. Alexandri)

Iată care era, după această pravilă, pedeapsa paricidului:

«Căruia i se va tîmpla de să-și ucigă pre tată-său, în dîilele cele vechi, întăi il bătea cu vine de boi verđi foarte tari, și atunce viū il baga într'un sac și într'acel sac și un dulău, și un cucoș, și o

vechia familie a Basarabilor, căpătase de la Turci domnia

năpărcă, și o maimuță, și de aceea îl arunca în mare cu toate-acestea, de vrea fi aproape marea, iară de nu, îl lepăda unde știea nește heri sëlbatice ; iară acum, lasă pre voia giudețului, îi dă moarte mai cumplită de cât altora, cum s'ar dice întâi, îi taie mâna cea ce aũ ucis într'acel loc unde aũ ucis pre tată-sëu, și deaceia îl leagă de coadele cailor și-l duc trăgënd pe uliță până la locul cel de pierzare, și întâi îi taie capul ; de aceia îl taie platovițe saũ și într'alt chip, după cum îi va părea giudețului, iară nici într'un chip nu se cade să'l îngroape în pământ».

Pravila nu face, în această privință, de cât a traduce L. 9, Pr., Dig., *De lege Pompeia de parricidiis*, 48. 9.

Animalele nenorocite, care erau sacrificate cu această ocașie, și care aveau menirea de a sfâșia pe culpabil, erau un simbol al perversității sale ; căci cocoșul însemna aroganța condamnatului, vipera, despre care se pretinde că se naște sfâșind pântecul mamei sale, însemna ura contra părinților, iar cănele, însemna turbarea de care era presupus a fi cuprins autorul comiterii acestei crime monstruoase.

Sacul în care criminalul era închis, împreună cu animalele mai sus vorbite, era un burduf de piele de boũ (*culeum* saũ *culeus*), în care apa nu putea să pătrundă, așa că condamnatul murea asfixiat. Cicerone, acest mare geniũ al antichității, în loc de a se rădica contra barbariei legilor romane, admiră supliciul edictat de legea Pompeia, fiind-că el lipsia pe culpabil de elementele necesare existenței omului: apa, aerul și pământul: «*O singularem sapientiam ! nonne videatur hunc hominem et rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terram ademerunt ?*» (*Pro Roscio*).

Ca și astăzi, paricidul nu era nici atunci scușabil. Și trebuie să notăm că să considera ca paricid nu numai fiul care omoria pe tatăl sëu, ci și tatăl care omoria pe fiũ, bărbatul pe femeu, femeea pe bărbat, etc.

«Cela ce-și va ucide muiarea, se va certa mai cumplit de și-ar ucide pre înmăsa ; așijderea și muerea ce-și va ucide bărbatul ; «Cela ce-și va omori muiarea, cum ș'ar omori pre tată-sëu».

Pedeapsa paricidului este cumplită, pentru că și crima sa este îngrozitoare.

Iată, cum glasul nenorocitului părinte, străpuns de mâna fiului sëu, blăstemă pe acest din urmă din mormint :

*De-odată, prin viurea de vaete 'n multime,
Prin miile de glasuri ce-l mustră cu asprime,
Și mai presus de svonul pădurei ce trăsnește
Un glas din altă lume se 'nalță și grăește :*

«*Tu, proclat, ucigașe ! infame paricide !*

«*Tu, pentru care astă-zi tot Iadul se deschide,*

«*Tu, răpitor de țile cui ți-aũ dat viață, nume !*

«*Atunci a ta osindă sfîrșit să aibă 'n lume*

în Muntenia. Acest Domn, dușmanul de moarte a lui Vasile

«Când astă buturugă de arbor ars sub care
 «Părintele tēu zace ucis, fără suflare,
 «Va da și flori și frunđe, etern fiind udată.
 «Cu apa cea din vale în gura ta carată.
 «Iar pân'atuncea, iazmă ce a născut Pēcatul,
 «Legată 'n înfrățire cu Rēul n'mpăcatul,
 «În viață și 'n mormintu-ți în veci să nu guști pace
 «Și cugetul din tine s'auđi că nu măi tace.
 «Să nu privești tu cerul și omenirea în față!
 «De foc să-ți fie apa și soarele de ghiată!
 «Să bată în tine biciul urgiilor turbate
 «Pân' n'a măi fi pe tine loc unde a măi bate!
 «Toți șerpui de pe lume să iasă 'n a ta cale!
 «Să 'ntimpeni numai ură, să nu simți de cât jale!
 «Să chemi cumplita moarte, și ea l'a ta chemare
 «Să ridă; să te lase luptând cu a ta mustrare,
 «In cât s'ajungi tu însuși a te feri de tine
 «Prin ultima ta crimă, uciderea de sine!
 «Blăstem, Blăstem pe capu-ți în lunga vecinicie!
 «A ta cenușă peară în vânt, și neagră fie!»

(V. Alexandri)

Bărbatul care, la caz de boală a soției sale, nu chema medici (vraei), sau nu 'i dădea cele trebuitoare, perdea tot ce avea de la dinsa; pe când femeea care nu căuta pe bărbat, nu perdea nimic din averea lui.

Otrăvitorii erau măi aspru pedepsiți de cât ucigătorii.

«Ori-cine va omori pre altul cu otravă, să se certe măi rău de cât cela ce face ucidere cu sabia, sau cu altă armă.

«Cela ce va otrăvi pre cine-va, nu numai il vor pedepsi cu cumplită certare, ci încă și cuconii lui, ce vor rămânea pe urmă, vor fi neputernici, fără nici de o cinste, și rușinați înaintea tuturor.

«Cela ce va vinde otravă omului necunoscut, sau nebunului, sau unei curve, să se certe, iar nu cu moartea.

«Cela ce va fi cumpărat otravă face prepus cum să fi otrăvit pre cel mort, măi virtos când se va tăgădui că nu o aŭ cumpărat.

«Cela ce va îngropa pre cel mort otrăvit, încă fiind cald, și nu il va lăsa nici să se răcească, face prepus cum să il fi el otrăvit.

«Cela ce ascunde boriturile omului celui bolnav, și nu le arată la vraei să le vadă, face prepus cum să-l fi el otrăvit.

«Vraciul ce va da otravă feciorului să otrăvească pre tată-sēu, să 'i se facă moarte; să 'i taie capul.

«Slugile ce vor umbla în sus și în gios, gătind treaba ca acele rele pentru să se facă ucidere, pre aceia să 'i certe ca și pre ucigătorii de părinți.

«Cela ce și va trimite pre fiul sēu cel bolnav la spital, acelaș piarde puterea cea părintească ce are asupra fiilor; acest fiu de s'ar prileji să ucigă pre tată-sēu, nu s'ar certa ca cela ce și ucidere pre tatăl sēu, ci s'ar certa ca un ucigător ce face ucidere grabnică. Așa într'acest chip să pată și fiul cela ce va trimite pre tată-sēu în spital.

Lupu, care, în trei rînduri consecutive, bătu cumplit pe

«Tatăl ce 'și va ucide feciorul pentru ce-și va fi lepădat legea lui Hristos, nu se va certa ca ucigătorul cel de părinti.

«Când se va tâmpla orî bărbat orî femea de 'și vor împresura cuconul lîngă sine într'așternut, pentru nesocotința lor, neavînd grijă cum se cade de pruncul lor, să se certe, iar nu cu moartea, ci după voia giudețului; iar de se va afla că au făcut acest lucru în deadins, cu înșelăciune, atunci ca un ucigător de părinti să se certe.

«Aceasta se înțelege și spre mance (doice), carele apleadă prunci mici.

«Un om cu femea sa dormind într'un așternut vor împresura-și pruncul între sine și 'l vor omori, acest lucru nu se va chema că au făcut ei din mintea lor cea rea, ci le-au fost greșală, de vreme ce giudețul de apururea crede cum părintii mai bine își socotesc feciorii de cât singuri pre sine, sau maica nu se va chema să-și poată uita pre fiu-său, fiind din mînuntaele ei; drept aceea, nu se vor certa ca niște ucigători, iar pentru nesocotința lor, se vor certa după voia giudețului.

«Când va fi neștine nebun și din afară de minte, și de 'și va ucide tată-său sau pre fiu-său, aceștia să nu se dea nici un fel de certare, pentru căci agiunge-î lui certare că este nebun și fără de minte.

«Când se va afla neștine ucis în casă la muiare-și, atuncea să muncească pre muiare și pre toți câți au fost în casă, pentru să spue cine l'au ucis.

«Care muiare va apuca sabia bărbatului său, sau cuțit, sau altă armă ce va fi pus bărbatul sub patu-și pentru să-și ucigă murea-și, și de 'l va ucide muerea pre dînsul, să nu aibă nici o certare.

«Un om, de va fi încins cu arme, și de va da cui-va o palmă, numai ucide-l va de tot cela cu palma și nu se va certa, ales de 'l va fi suduit și 'l va fi ocărit înainte de palmă.

«Tot omul se cade să fugă de cela ce 'l suduește, pentru să lipsească să nu vie lucrul să se facă ucidere.

«Cela ce cunoaște că este dator să pască cîntea altuia, se cade să fugă dinaintea-i când îl va vedea că vine suduind, pentru să lipsească de pricina uciderii.

«Cela ce va fi boiarin sau slujitor, nu este vinovat să fugă dinaintea celui ce vine spre dînsul suduindu-l, pentru căci de va fugi îi va fi mai mare rușinea.

«Cela ce va ucide pre cela ce aleargă să ucigă, și de ar ucide încă și pre soția lui, nici o certare să nu aibă.

«Bărbatul are voe să ucigă pre cela ce va fi făcut vre-o răutate muerei lui.

«Feciorul este dator să ajute tătâne-său, când va vedea că stău cu răsboiî asupra lui, să 'l izbăvească de moarte.

«Slujitorul este dator să ajute căpitanului său; nămitul, stăpănu-său, etc.

«Țara se cade să-și socotească și să-și priească și să acopere de asuprele pre oamenii pămîntului său.

«Cela ce-și va încuia ușa casei sale pentru să nu intre cel asuprit să scape din mîna asupritorului, să se certe după cum va fi voia giudețului.

Domnul Moldovei, dându-l la urma urmei și afară din dom-

Pedeapsa bigamiei merită de a fi semnalată aici :

«Cela ce va lua două muieri și se va cununa cu amîndouă, ce se dîce cu una într'un loc, cu alta unde-va într'alt loc, și vor fi vii amîndouă, acest lucru după pravilele celor împărați bătrâni vechi de demult, li s'au fost făcut moarte, iar în veacul de acum, se ceartă după voia giudețului, ce se dîce saŭ să-l bage în ocnă, saŭ îl vor purta prin târg, cu pielea, pre toate ulițile, și să i să ia toate bucatele să fie domnești, pentru-că nu i se mai cuvine să aibă bucate, de vreme ce 'și-au pierdut cinstea și este de ocară și de toată rușinea.

«Pre une-locuri, pre unii ca aceștia cari iaŭ două mueri, poartă-î pre ulițe, cu pielea, ședînd călare pre măgari, și-î tot bat cu două furci ce torc muerele; așijderea și pre muieri, pre cele ce iaŭ doi bărbați, le poartă cu peile goale pre măgari, și le bat cu două comănașe, saŭ cu două șlice. Într'un chip se ceartă muerea ce va lua doi bărbați ca și bărbatul ce ia două mueri». (In privința vechiului drept frances, veđi F. Hélie, *Th. du code penal*, IV, 1669).

Vinele pentru care se despart soții saŭ, în alte cuvinte, motivele de divorț, erau mai numeroase de cât astăzi; vom cita numai unul din ele, fiind nevoit a trece pe cele-lalte sub tăcere. Un motiv de divorț, care a trecut și în legea actuală, și în puterea căruia femeea putea să ceară despărțenia, este vrăjmășia bărbatului.

«Cela ce se va arăta cu vrăjmășie și cu groază asupra muierei sale, nu se va despărți numai de dînsa, ci încă se va și certa, după voia giudețului.

«Când va fi bărbatul învățat deapurerea a umbla tot beat și să-și bată muerea tot în beție, atunci muerea lui cu lege se va împărți.

«Nu numai pentru vrăjmășia și răutatea ce are bărbatul asupra muierei sale, de a o ucide, se va despărți, ci și pentru cuvinte ce va grăi bărbatul sprănțare și o va îngrozi în tot chipul că o va ucide de tot, pentru aceasta încă se vor despărți, încă mai virtos de când o ar bate, și ales când va fi om ca acela să-î fie deapurerea dragă sfada.

«Cela ce nu va lăsa pre muiare-și să doarmă într'un pat cu dînsul, se chiamă că de vrăjmășie nu o lasă, că este mănios pre dînsa.

«Celui ce nu-î plac bucatele ce-î face muiarea, saŭ cămășile și altele ca acestea, se chiamă că are vrăjmășie spre dînsa.

«Trebue să fie mărturiile ce vor vrea să arate vrăjmășia bărbatului; să fie destoinici de a să crederea; să nu fie rude, saŭ oameni muierei, nici să fie de ris și de batjocură, oameni pe care să nu-î bage nimeni într'o samă.

«Bocetele muierei și țipetele ce s'aud din casă nu vor putea arăta vrăjmășia bărbatului; marturi trebuesc la aceasta, pentru să cunoască tot adevêrul.

«Poate să îndrepteze și să certe bărbatul pre muiare-și pre lucru adevêrat și pre dreptate, iară nu cu înșălăciune și fără de cale,

nie prin intrigile logofătului moldovan *Gheorghe Ștefan* (anul

și încă să o bată și când va fi cu vină, după deală ce va fi făcut, și atunci cu măsură, *să nu o prea treacă*, cu blândeță, iar nu cu vrăjmășie, fără vină și fără ispravă.

«Bărbatul poate să-și bată muiarea cu măsură pentru vina ei, *măcar de ar avea și zapis să n'o bată*.

«Nu se chiamă bărbatul vrăjmaș muerei sale de o va bate numai odată, iar de o va bate de apururea și mai de multe ori, fără de vină; atuncea se dice că este cu vrăjmășie asupra ei.

«Deși va bate neștine muerea cu pumnul său cu palma, nu se chiamă că este cu vrăjmășie asupra ei, de o ar bate cât de mult și de des.

«Fără de măsură și cum nu se cade, și cu vrăjmășie se chiamă bătea când se face cu toiagul, și mai virtos când se va sfărâma lemnul, sau să facă cu acesta răni să meargă sânge, sau când o va lovi cu lemnul în obraz, sau în cap, atuncea deapururea se va certa bărbatul pentru vrăjmășia lui.

«Imparte-se muerea de bărbat nu numai pentru vrăjmășia lui, ci mai virtos pentru vrăjmășia părinților și a rudelor bărbatului, când se vor cumpăni să-i facă nevoe și s'o vatăme întru ce-va».

Dreptul de corecțiune, pe care legea îl dă bărbatului, este o pată neagră în această legiuire, și constituie o crimă de lèse-umanitate.

Trecem asupra motivelor pentru care bărbatul poate să-și gonească femeea din casă și venim de îndată la îndatorirea ce se impune femeii de a urma pe bărbat:

«Când va fugi bărbatul dintr'un oraș sau sat pentru vre-o greșeală mare ce va fi făcut acolo, atuncea muiarea este datoare să meargă după dînsul ori unde va merge, și de ar fi și vinovat, tot se cade să meargă după dînsul.

«Bărbatul încă este dator să meargă după muiare, când va fugi de frica giudețului pentru vre-o greșeală ce va fi făcut, pre dreptate, iar de va fi vinovată într'alt chip, să vie lucrul să se certe pre vina ei, atuncea să nu meargă după dînsa, că nu este bărbatul dator pentru vina muiarei, cum este muiarea datoare pentru vina bărbatului, deapururea să înble după dînsa, ori unde ar merge.

«Muiarea este datoare să înble după bărbat încă nu numai când va fi vinovat, ci și nevinovat, sau și pentru binele lui, când va auzi că-i se trece unde-va meșterșugul mai bine, se va duce aiurea să-i fie mai binișor, că acolo nu poate trăi, sau și drept alt lucru; iară numai când va cunoaște că merge să facă vre-o răutate, ce se dice furtușag, tâlhușag și alte ca acestea, acolo nu este datoare să meargă.

«Când nu vrea muiarea să înble după bărbat, ci va înbla cu suveale ună altă va găsi să se poată mântui, dîcînd nu este obiceiul să înble muerele după bărbați, nu i se vor prinde aceste suveale, ci numai ce-i caută să meargă după bărbat.

«Nu este datoare muiarea să meargă după bărbat când va vrea să meargă bărbatul să locuiască într'alt sat, și aceasta pentru ce, pentru că va cunoaște oare-ce nescare semne rele ca acele cum bărbatul vra să o viclenească, să-i facă vre-o răutate, sau mergînd

1653), nu putea să rămână mai pre jos de cât rivalul său,

pre cale, se va teme să nu o înece unde-va; drept aceea nu va merge». Toate aceste dispoziții se găsesc și în pravila lui Matei Basarab (Glava 188).

«Cela ce va da fata la vre-o dascăliță muiare pentru să o învețe carte saŭ și alt meștersug ceva, și încăi va da și plată s'o învețe și'i va da și hrana ce-i va trebui, și aceasta cu învățăturile ei rale o va îndemna și va tocni pre vre-un bărbat de o va răpi fără știrea părinților, atuncea giudețul să'i făcă lege cum se cade și să se certe pre dascăliță: *să'i verse plumb topit în gură, să'i pogoară pre grumaz la inimă, pentru că pre aceste mădulare aŭ eșit de la inima ei toate îndemnăturile fetei de aŭ scârbit inima părinților.*

Pedeapsa răpitorului ca și a hotrului era moartea, iar nunta făcută cu femeea răpită nu era puternică.

«Certarea răpitorilor este nu numai spre cela ce răpește fată fecioară, ci încă și spre cela ce răpește muiarea cu bărbat, saŭ și împărțită cu bărbat saŭ văduvă, saŭ roabă, saŭ fată de suflet, veră bogată, veră săracă, veră fără cinste, tot într'un chip și cu o certare se vor certa.

«Ori-care muiare va răpi pre vre-un bărbat, ca un răpitor se va certa.

«Nu va putea șovăi răpitorul, dicând că este mic de zile, nu'i vreme de însurat, ci tot se va certa și așa, iară mai puțin.

«De vor vrea părinții fetei și de vor îndemna pre răpitor să le răpească fata, și fata nu va vrea, atuncea se va certa cu moartea.

«Cela ce va răpi muiare curvă cu voia ei, nu se va certa nici cum.

«Cela ce va răpi muiare călugăriță de la mănăstire, nu se va numai omori, ci încă și bucatele lui toate se vor da la mănăstirea de la care aŭ răpit-o.

«Călugărița ce se va răpi de la mănăstire, o vor pune de va locui la altă mănăstire, și acolo să o socotească foarte cu pază mare.

«Cela ce va apuca vre-o muiare mireancă de la mănăstire, și aceasta se va certa cu moartea.

«Când se vor iubi amândoi, răpitorul cu fata cea răpită, și neputând într'alt chip să se uniască pentru dragostea ce aŭ la mijloc lor, se vor svătuși să se răpească, atunci cum dic o samă de dascalii, nu se va certa răpitorul, de vreme ce este un lucru *cum ar fi turbat de dragoste*; iar alții și mai mulți credincioși dascalii dic cum să se certe cu certare ușoară, după cum va fi voia giudețului».

Dragostea era, deci, o circumstanță ușurătoare, care micșora pedeapsa nu numai în materie de răpire, dar pentru ori ce faptă criminală.

«O pricină ce mai înmicșurează giudețul celui vinovat, este dragostea, de vreme ce dragostea se aseamăna cu beția, așijderea și cu nebunia, și mai virtos este și mai rea chinuire de cât acelea de cât toate; drept aceia s'a făcut această pravilă: cela ce face vre-o greșală, fiind îndemnat de dragoste, mai puțin se va certa de cum spune pravila.

«Cela ce va fi biruit de dragoste, și de va întâmpina vre-o fată

Domnul Moldovei; și de aceea, el înființând în 1634 o

mergând pre drum, și o va săruta, nu se va certa nici cum, cum au făcut un muncitor de la Athina ce l'au chemat o Pisistratos, carele au dis mueri-și când îndemna să nu fie într'alt chip ce să omoare pre cela ce au sărutat o fată fecioară a lor mergând pre drum, dicându-i acest cuvânt: cum de vreame ce pre ceia ce ne iubesc și ne sărută tu dicit să-î omoram; dară încă ce învățătură vor da să facem celor ce ne vor urî și ne vor fi cu vrăjmășie.

«Ori-care muiare pentru multă dragoste ce va avea cătră ibovnicul ei, va primi în casa ei furtușagul ce va fi el furat, mai puțin se va certa de cum este scris la pravilă.

«Dragostea șuvăiaște răpitul feței și alte greșeli ca acestea, ce se dice când ar pune scări la ferestri să se sue la ibovnică-și, și altele ca acestea».

Scara de care vorbește acest paragraf ne reamintește pe Romeo și Julieta, opera nemuritoare a lui Shakespeare:

*Quinze ans! o Roméo! L'âge de Juliette!
L'âge où vous aimez! où le vent du matin,
Sur l'échelle de soie, au chant de l'alouette,
Berçait vos longs adieux et vos baisers sans fin!*

(A. de Musset)

Această pravilă mai face încă să figureze între circumstanțele ușurătoare: mânia, nevîrnicia, sau bătrînețele adinei: «pentru căci pre bătrini și pre cuconii cei nu de vristă, pre aceștia mai puțin îi ceartă pravila»:

«Beția, smintirea, obiceiul locului, poruncă dată de Domn sau de cel mai mare, neputința și slăbiciunea firei: «pentru care mai puțin se vor certa muerile de cât bărbații la greșele ce vor face»; somnul: «de vreme-ce mulți s'au găsit de au făcut multe și minunate lucruri în somn, și dacă se deșteaptă, nu ține minte nimica ce au făcut»; ruda cea aleasă, adică boeria: «de vreme ce nici cei de rudă bună, nici boiarii, nici feciorii lor se vor certa cu caterga sau cu ocna, ci pentru aceasta se vor goni din moșia lor câtă-va vreme, iar nu să nici spânzure în furci ca alalți făcători răi, nici să înțapă, ci drept aceasta drept toate, li se tae capetele, nici pre uliță prin târg nu se poartă unii ca aceștia».

Iată un paragraf privitor la beție, care merită a fi semnalat:

«Omul cel bat de ar sudui, de ar huli, și de ar strica și pacea ce va fi făcut cu vrăjmașul său, deapurarea șuvăiește și scapă și se ceartă tot mai puțin; și mai virtos vinul ce va fi bcut vădindu-l limpede și frumos la față și moale și dulce la gustare; de ar fi și înțelept neștine, tot se amăgește părându-i că nu se va îmbăta».

Beția era, deci, o circumstanță ușătoare. Nici nu se putea alt-fel:

*Tata Noe, cel bătrîn,
Fost-au fost puil de Român!*

«La greșale ca acelea ce sunt la pravilă, mai mari se dau boiariilor de cât saracilor, și mai mult se vor certa boiarii de cât cei mai mici și mai saraci, cum s'ar dice de se va afla vre-un boiarin hiclean unii

tipografie în mănăstirea *Govora*, prin un călugăr grec, *Me-*

Domn și hain țarei, și de s'ar arăta într'acest chip și unul din cei mai mici, mai mult s'ar certa cel mai mare boiarin, de cât cel mai mic și om mai de gios; așijderea, și omul cel mai de gios, de-l vor prinde la răsboi viū. Ți vor tăia capul, iar de vor prinde vre-un boiarin, il vor spinzura.

«Greșălele ce fac rușine boiarii boiarilor, mai mult să ceartă boiarii, de cât cei mai mici și oameni mai de gios, cum s'ar ȃice la greșala hotriei, se va certa mai mult boiarinul de cât cel mai micșor.

«Când ceartă pravila pre cine-va cu bani, tocmai să ceartă boiarinul ca și cel sărac.

«La greșălele ce învață pravila furci, cum-i hainiea și viclesugul, când hiclenește pre Domnu-său, se va spinzura și boiarinul ca și cel mai prost, iară furcile boiarinului se fac mai înalte de cât aceluī mai mic»..

Imbrățișarea religiei pravoslavnice era, de asemenea, după această lege, o circumstanță care micșora pedeapsa vinovatului:

«Jidovul de va face o greșală și după aceea va veni spre credința creștinească și se va boteza, sau nu se va certa nici-cum, sau se va certa mai puțin pentru acea greșală.

«Jidovul, dacă se va boteza, de ar fi făcut câte păcate, pentru darul botezului toate se vor curăți, și va rămânea cum ar fi născut a doua oară; atuncea poate să fie și preot, fără nici o sminteală».

Această pravilă cuprinde încă multe alte dispoziții interesante, însă nici o ordine sau clasificare nu există între ele.

Următoarea dispoziție merită să fie semnalată, ca una ce e privitoare la dreptul internațional, care astăzi a luat o dezvoltare atât de mare, din cauza deschiderii căilor de comunicație și raporturilor diferitelor State între ele:

«Răpitorul se ceartă fie în ce loc unde-l vor prinde, cum s'ar ȃice: un om va răpi vre-o muiare de cinste din țirg din Iași și o va lua de o va duce la Camenița, în țara leșească; după aceea, de se va prileji să-l prindă aicea, sub biruința Iașilor, se va certa de la Domnul din Moldova; iar de se va prinde sub biruința Cameniței, se va certa de biruitorul locului aceluia, și nici Domnul din Moldova nu este dator să-l trimeată acolo, de va fi leah răpitorul, la Domnul de țară leșească; nici biruitorul aceluī loc, spre Domnul din Moldova, dacă va fi Moldovan; numai ce se cade să adevereze giudețul cu mărturii oameni de credință cum este răpitor, și atuncea se va certa și nu-l va mai trimete aiurea; iar de vor scrie cărți Domniī unul la altul și să-ī ceară ca pre niște oameni de loc, atunci este dator Domnul acela, supt care biruire s'aū prins răpitorul, să-l trimeată pre dinsul cătra celalt».

lată, deci, extradiția răpitorilor reglementată încă din secolul al XVII-lea, între Moldova și Regatul Poloniei.

In fine, vom semna o altă dispoziție din această pravilă, care denotă un adevărat patriotism:

«Cela ce-și va hicleni moșia și nașterea, mai cumplit să-l certe de cât pre un ucigător de părinți, de vreme ce se cade mai bine

letie, adus anume din Macedonia ⁽¹⁾, pune de se tipărește la 1652, în Tirgoviștea, vechia capitală a Munteniei, unde acum se strămutase tipografia, *Pravila cea mare* sau *Indreptarea legii* ⁽²⁾, care este o traducere a Basilicalelor și

să-și ferească și să-și socotească nestine moșia, de cât părinții ce l-au născut».

Trădarea de neam și de țară este, deci, mai aspru pedepsită de cât cea mai îngrozitoare din toate crimele, părintuciderea.

Cu toată greșala ce a făcut-o Vasile Lupu, prin faptul că s'a rășboit cu contemporanul său Matei Basarab, în paguba Țărilor-surori, făcând, prin ambiția sa nemăsurată, să se verse sânge nevinovat între frați de același neam; totuși nimeni nu va putea tăgădui că el a adus, ca și Matei Basarab, mari servicii Țării noastre, pe terenul cultural, prin introducerea în biserică și în școală a limbii strămoșești. Onoare, deci, acestui Domn care, cu-toate-că i s'a contestat de unii istorici calitatea sa de Român, a știut să redeștepte în inimile Românilor sentimente cu adevărat naționale!

(1) Tot pe atunci, *Gh. Racofi*, principele Transilvaniei, înființase mai multe tipografii românești în Ardeal.

(2) «Și așa cu multă userdie și îndemnare, dize Mitropolitul Ștefan, în enciclica care se găsește la începutul acestei pravile, o am scos din întuneric la lumină și cu bună voea a luminatului și blagocestivului meu Domn, *Io Martfeș Vv. Basarab*, și cu tot sfatul Măriei sale, cu blagoslovenia părintelui meu Paisie, patriarhul Ierusalimului, și cu îndemnarea a doi frați iubitori de D-zeu și tocmai slujitori ai oblastiei Smerenie noastră, tipăritus'au *ca să fie de folosul tuturor de obște ca o grădină plină de flori mirositoare ale raiului, sau ca un visțiar de obște Bisericeii*».—În precuvîntarea pravilei lui Vasile Lupu, logofătul *Eustratie* se exprimă în modul următor. «După tocmeala și nevoința Măriei-sale Domnului, datu-s'au învățătură și mie, unul mai mic și nici de o treabă a Măriei-sale rob, *Eustratie biv-vel* logofăt, de am scos aceste pravile și le-am talmăcit din scrisoarea grecească pre limba românească, ca să poată înțelege toți».

Pravila lui Matei Basarab, împărțită în 417 capitole (*glava*), care s'a retipărit de curînd în București, are următorul titlu: «Indreptarea legii cu D-zeu, care are toată judecata arhierescă și împărătească de toate vinele preuțești și mirenești; pravila a sfinților apostoli, a cele șapte soboare și toate cele *neameast-nice* (locale), lângă acestea și ale Sf. Dascalii a lumii: Vasile Vel, Timothei, Nikita, Nicolae, teologia dumnezeștilor bogoslovii, scrise mai înainte i tocmite cu porunca și învățătura Blagocestivului Împărat *Kyr Ioan Comninul*, de cuvîntătorul

a legilor canonice a lui Aristin, și care a avut putere de lege până la codul actual.

Atât pravila lui Vasile Lupu, cât și cea a lui Matei Basarab erau însă defectuoase; căci, pe când cea d'întăi cuprindea, după cum am vădit, aproape numai legi penale și agricole, cea de a doua era mai mult un manual de drept canonic. Nu mai puțin adevărat este, însă, că aceste legislații au contribuit mult la răspândirea culturii naționale, căci ele au reintrodus în judecări limba strămoșească, isgonită încă de la soborul din Florența (anul 1439) și înlocuită prin cea grecească și slavonă.

Epoca acestor doi Domni, mari în istoria Românilor, mai este încă caracterizată printr'un alt fapt însemnat: *introducerea idiomei naționale în slujbele bisericești*. Mare, deci, și nespusă a trebuit să fie bucuria Moldovenilor, când pentru prima oară, după câte-va secole, au auzit pe *Petru Moghila* sau *Movilă*, Mitropolitul Kievului, care era de origine moldovan, cetind în limba română eununia Domniței Maria, fiica lui Vasile Lupu, care s'a însoțit la Iași, în anul 1643, cu principele de Lituania, ducele Radzivil ⁽¹⁾.

Domnia lui Vasile Lupu și a lui Matei Basarab au deci un caracter adevărat național.

Până la începutul secolului al XVIII-lea, aceste pravile, scrise în limba națională, fură legislația Românilor.

Epoca
Fanariotilor.

Cu venirea însă a Domnilor Fanarioti în țară (anul 1711), corupțiunea ajunsese la culme, jaful și abuzul se incubaseră adine în țările române, încât ideea de dreptate

diacon al mării Besearici lui D-zeu și păzitor de pravile, *Kyr Alerie Aristin*, iar acum de întâi *prepus* (adecă tradus) tot despre elinește pe limba românească, cu nevoința și userdia și cu toată cheltniala a Pr. Sf. de Hristos *Kyr Ștefan*, cu mila lui D-zeu Mitropolit Tirgoviștei, exarh plaiului și a toată Ungro-Vlachia; în Tirgoviștea, în tipografia prea luminatului meu Dom. Io Matei Voevod Basarab, în Sf. Mitropolie, închinată înălțării Domnului nostru Is. Hristos, Martie în 20, vleit 7160, adecă: 1652 de la Hristos».

(1) V. Gh. Missail. *Epoca lui V. Lupu și a lui Matei Basarab*, p. 120. V. în *Curierul judiciar* din 1902, No. 63, descrierea ce am făcut cu ocazia deschiderii anului școlar 1902—1903, a acestei imposante ceremonii. *Gimnaziul era Timos Amelinskiy, cașacul.*

se părea că a perit cu desevîrșire, iar justiția ajunsese a se vinde pe bani, ca toate cele-lalte.

Pe ce legi se întemeiaū judecătorii și Domnii în pronunțarea hotărîrilor lor, atunci când ei voiaū să dea acestor hotărîri o aparență de legalitate? Pravila lui Vasile Lupu rămânend de mai mulți ani în nelucrare și devenind chiar cu totul rară de găsit, după cum mărturisește însuși Calimach Voevod în hrisovul seū pentru publicarea codului civil, judecătorii se serveaū de *legile împărătești, de Novelele lui Justinian, Leon, și celor din urmă Impărați, de prescurtarea Basilicalelor* (Σβόφικα), de *introducerea pravilelor lui Teofil Antichirsor și de manualul lui Armenopol* (4).

«Mai târziu însă, dice sus-citatul hrisov a lui Scărlat Calimach, se slobođiră și vre-o câte-va hrisoave în oarecare pricină, spicuindu-se și aceste în restimpuri din Basilicale și Novele de cătră Domnii din acea vreme» (2).

Pentru ca generația actuală să-și poată face o slabă idee despre acele judecăți, în care domniaū mai mult hatîrul și bunul plac al Domnului saū al logofătului, vom reproduce numai câte-va rinduri, scrise la 1858 de un scriitor nepărtinitor care, după părerea tuturora, a știut în totdeauna să zugrăvească cu o fidelitate rară, starea trecutului nostru. Tabloul este cam negru, însă el are nefericirea de a fi adevărat.

«Când cărmuirea țarei căzu în mâna Domnilor greci, dice Constantin Negruzzi, în precuvîntarea codului Andr. Domici, legile, după ȱicerea lui Anachars, ajunseră a fi ca mreja paingului în care muștele mici se prindeaū, iar cele mari o spărgeaū. Atunci, logofătul cel mare hotăria cum voia și cum era disosat, și dacă jăluitorul apela la Divan, Divanul sub presidența Domnului, ce nu înțelegea nici limba, nici obiceiul țarei, hotăria ca și logofătul, și jăluitorul nu căștiga alta de cât un adaos de cheltueli și de pierdere de vreme. El se înturna acasă cu lacrimile în ochi și cu tărfaioagele în sim, remăindu-ī speranța (acest dar din cutia Pandorei), că la Domnul viitor își va capata dreptate; căci e luat sama că pricinele semănaū cu pinza Penelopei; ele nu se mai curmaū, ci se

(4) V. anaforaua boerilor din 1819 arătătoare de pravilele ce cărmuiaū pămîntul Moldovei din vechime, și hrisovul lui Sc. Calimach mai sus citat. (*Uricariul*, t. IV, p. 208 și 303). V. și anaforaua boerilor cătră Domn din 1827 (*Uricariul*, I, partea II, p. 202, punctul 10).

(2) Veđi Sobornicescul hrisov din 1785, modificat de obșteasca obicinuită Adunare în 1839.

încearcă, mergeau și se înnoiau din Domn în Domn, și pre Domni îi schimba des mazilia sau ștreangul !

Codul lui
Toma Carra.

Această tristă stare de lucruri îndemnă pe Alexandru Muruzi Voevod, unul din Fanarioți, de a rîndui pe Paharnicul *Toma Carra* a traduce în limba grecească (ordinară) manualul legilor, adică : cele șese cărți ale lui Armenopol, care s'au și tradus în 1804. Însă Muruzi Voevod, adaogă hrisovul sus-citat a lui Scărlat Calimach, ori de la sine, ori din îndemnul altora, înțelegînd că cartea lui Armenopol, cunoscută de puțin timp în Moldova, nu constituie legea pămîntescă, ci mai virtos Basilicalele (adecă textul dreptului roman, iar nu comentariile autorilor greci), aș poruncit tot lui Carra, ca adunând din Basilicale și alte cărți de legi, să compună un cod civil și tot o dată penal după modul Institutelor, adică : a introducerei legilor de Teofil Antichirilor, precum însuși Carra dăce în prefața sa. Carra, săvîrșind deci, în limba grecească, la Aprilie 1806, partea întâi, care trata despre persoane, se săvîrși din viață înainte de a-și termina opera, încât lipsa de legiuiri se simția din ce în ce mai mult.

Codul lui
Andr. Donici.

Logofătul Andronachi Donici, unul din rarii juriconsulți ai timpului, simțind această lipsă mai mult ca ori și cine, făcu în limba românească o *colecție prescurtată din legile împărătești*, cu trimetere la Basilicale și dreptul roman, pe care o tipări în Iași la 1814, în tipografia Sf. Mitropolii, și care avu putere de lege până la 1817, data punerii în lucrare a codului Calimach ⁽¹⁾.

Cod. Ipsilanti.

Aceeași lipsă de legiuiri, care era în Moldova, exista și în Muntenia, unde judecătorii, în urma căderei în de-

(¹) A doua ediție a acestui cod, care are și astăzi putere de lege în Basarabia, este din 1858, și e precedată de precuvîntarea lui C. Negruzzi, despre care am vorbit mai sus.

«Câte puțin și pe încetul, dăce autorul acestei precuvîntări, judecătorii începură a se deprinde cu cartea legilor, și a nu-și mai da hotăririle după capriții. Jăluitorii iarăși se minună vedînd citate paragraful, când mai înainte se cita numai voința și socotinta neîntemeiată pe nici-un cap de pravilă. Logofătul Donici mai ales era strict observator a legei; de aceea și se dăcea prin Divanuri :

«Dacă ai vre-o judecată
Mergi la Donici de te avată,
Căci el până și în pilaf
Va găsi vre-un paragraf».

suetudine a pravilei lui Matei Basarab, aplicaū tot *legile împărătești*, după cum o recunoaște însuși Alex. Ion Ipsilanti Voevod în hrisovul de publicare a codului său din 1776, care nu este de cât o prescurtare foarte imperfectă în limba greacă a Basilicalelor, cuprindend în unele locuri și obiceiul pământului ⁽¹⁾.

Atât codul lui Andr. Donicî cât și codul lui Ipsilanti avură însă o scurtă existență, căci, la 1817, ambele principate fură înzestrate fie care cu câte o nouă legislație: codul Calimach și codul Caragea.

Codul Calimach.

Cunoscend, dice Scărlat Calimach, în hrisovul de promulgare a codului său, *că legile contribuiesc mai mult de cât orî-ce la fericirea omului, împedicând sila și distribuind tuturor o dreaptă egalitate*, ne-am hotărît a ne îndeletnici cu aceste mai serios; și, mai întâi, împărtășind hotărîrea noastră, ținînd la obștescul folos, pre Sf. Mitropolit, iubitorilor de D-zeu Episcopi și boerilor noștri, nu numai că ei au fost de o idee cu noi, ci prin anaforaua lor ne au făcut plecată rugăminte a pune hotărîrea în lucrare; pentru care am găsit de cuviință a alcătui mai întâi un cod civil, ca unul ce este mai de trebuință de cât cele-lalte părți ale legislației. Incepend dar lucrul, l-am și sêvîrșit cu ajutorul lui D-zeu, ce este pricinitorul tuturor bunătăților, *avend de temeiū Basilicalele*, care la începutul veacului al XV^{-le} s'au adus la noi de fericitul întru pomenire Alexandru I cel bun. Fiind, însă, că din Basilicale lipsesc nu numai capituri și titluri, ci cărți întregi desființate de timp cu mai multe alte bune și frumoase scrieri ale anticității, precum se cunoaște de cătră filosofi, *am îndeplinit lipsile, culegend din Novele și cele-lalte cărți de legi, de care s'au slujit și luminații Domni, predecesorii noștri*. La cap. al IV^{-le}, partea I, despre epitropie și curatorie, vedend că scopul Basilicalelor și a tuturor legilor celor drepte stă în educarea orfanilor și siguripsirea averilor lor, am sorotit de cuviință a schimba modurile despre aceste, adunând mijloace din noue codice europenești (adecă codul austriac), găsindu-se aceasta mai siguripsitoare și mai de interesul orfanilor. Am mai găsit de cuviință a adăogi unele legi trebuitoare și despre materii neobicinuite bătrănilor, încât ele erau lor necunoscute, și altele iarăși despre pricinî ce se tratează alt-feliū în vremile noastre, precum: despre alcătuirii între autori și tipografi, despre concursul creditorilor, etc.; acest de pe urmă caz nuî nici cum lămurit în Basilicale și în cele-lalte cărți ale noastre de legi.

(1) Titlul acestui codice, care a fost pentru prima oară tradus din grecește în românește la 1841, de cătră C. Brăiloiu, este următorul: *Praviliceasca condică a Domnului Alex. Ion Ipsilanti Voevod*. Acest codice este mult mai scurt și mai necomplet de cât codul Caragea, pe care l-a precedat. Ca și codul Caragea, el a lăsat în vigoare dreptul canonic, adecă: pravila lui Matei Basarab, după cum a decis și Curtea de casație. V. Bulet. Cas. anul 1865, p. 623. Acest cod a fost retipărit, cu pravilele lui V. Lupu și a lui M. Basarab, în colecția de legiuiri a lui I. M. Bujureanu, t. III (anul 1885).

Apoi, s'a'au mai adăogit la locurile cuvenite și obiceiurile pământului care, cercetându-se după a noastră poruncă și găsindu-se de cuviință în adunările convocate spre acest sfârșit, s'a'au cinstit cu vrednicia de a rămânea legi. Asemenea s'a'au adăogit și deslegările pomenite mai sus, făcute în răstimpuri de predecesorii noștri prin hrisoave domnești.

«Astfel s'a'au desăvirșit acest al nostru cod politicesc, alcătuit mai întâi în obicinuita aici în țară limbă nouă-elinească, și apoi tradus în aceea păminteană. . . . In cât se atinge de cele-lalte părți ale legislației ce au relație cu legea civilă, precum : instrucțiunile judecătorești, codul comercial, codul penal și codul polițienesc, și aceste le vom lucra după modul cuviincios, de ne va dărui D-zeu liniște neturburată, isbândă și înlesnire la vremile de față, ca să fie sistema noastră legislativă desăvirșită și plină (1). Iar de nu, tot vom lăsa motiv luminaților Domni, celora ce după noi li se va încredința cărmuirea acestei de D-zeu păzite țări, ca să desăvirșască lucrul nostru, aducând oblăduiților lor o mare bine-facere» (2), etc.

Cod. Caragea. Ceea ce Vodă Calimach făcu în Moldova, Ion Gh. Caragea făcu tot atunci în Muntenia, punând pe logofeții *Atanasie Christopulo și Nistor* să alcătuiască o condică civilă, tot în limba greacă, după manualul lui Harmenopol.

Acest cod, care s'a pus în lucrare la 1 Septembrie 1818 (3), este mult mai defectuos și mai incomplet de

(1) Codul penal al Moldovei s'a prelucrat sub Ioniță Sturza, și s'a publicat pentru prima oară în 1826, retipărindu-se de atunci în mai multe rânduri ; ediția cea mai din urmă este din 1858 ; iar codul penal al Munteniei s'a promulgat sub Știrbei Vodă, în 1850, și s'a pus în vigoare la Ianuarie 1852.— In ce privește codul comercial, el s'a tradus, cu oare-care modificări, după acel francez, și s'a promulgat în Muntenia la 1840, iar în Moldova, de abia la anul 1863 (legea din 10 Decembre). Acest cod s'a înlocuit, în 1887, prin altul, împrumutat în mare parte de la codul de comerț italian, și a fost până acum modificat de mai multe ori.

(2) Codul Calimach, care a fost promulgat în limba greacă în 1817, reproduce, cu oare-care schimbări, în mare parte, codul austriac, anterior numai cu câțiva ani (1811). El este opera unui juriconsult de samă. *Anania Cuzanos*, și a fost tradus pentru prima oară în românește la 1831, sub guvernul provisor a generalului Kissilef. A doua ediție este din 1851, iar cea de pe urmă (format mic, portativ), din 1862. Codul Calimach a fost apreciat chiar în străinătate, și Zachariae von Liegenthal îl laudă foarte mult. Veți Tratatul nostru în limba franceză, p. 481, nota 1 și Gr. I. Alexandrescu, *Studii asupra istoriei generale a dreptului* (1905), pag. 150.

(3) Veți cartea domnească către Mitropolit, Episcopi și Veliții boeri ai Divanului, publicată în *Dreptul* din 1898, No. 47. Ultima ediție a acestui cod este din 1905 (Craiova).

cât legiuirea Moldovei. Cu-toate-acestea, promulgarea lui a umplut un adevărat gol în țara românească. Iată, în adevăr, cum se exprimă Vodă Caragea în porunca doimnească de punere în lucrare a legiuirei sale :

«Tara românească având din vechime canoane, pentru cele în parte drepturi ale locuitorilor săi, ale sale nescrise și nedesluite obiceiuri, și ale condiceii sale puține și nedesăvârșite pravile înscrise, care nefiind deosebite, nu puteau cumpăni, nici drept a îndrepta dreptatea fie-căruia, de aceea și era silită a năzui la pravilele împărătești ale Romanilor, și a se sluji cu toate aceste pravile, fără deosebire. Așa dar, uluindu-se în trei întocmiri de pravile, adevă a obiceiurilor, a condiceii sale și a Romanilor, urma a nu avea nici-o pravilă; căci obiceiurile prefăcându-se în multe chipuri, adesea se improtiveauă pravilelor romane, și acestea iarăși, unele fiind pricinuitoare de două tăleuinți, și altele cu totul improtivoare între ele, surpaau una pre alta, în cât dreptățile tuturor mădulărilor politiceștei oblăduiri, cădând neîncetat în amestecături și învălueli de multe cuvintări improtivoare, apururea erau în primejdie, ca cum ar înota în noianuri de ape turbure ce se tălăzuesc de multe vinturi improtivoare; și în cele de pe urmă nici se îndreptau, ci se abăteau după voința celor mai tari sau celor mai meșteșugăriți în vicieșuguri, care tot la o pricină puneau înainte când obiceiul, când condica țării, când pravilele împărătești, după plăcerea lor.

«Aceste dar fără orinduială strămutări ale dreptăței voinđ Domnia mea a le osteia, mai întâi cu adincă chibzuire am socotit ce fel de întocmire de pravile se cuvine, și câte sunt spre deplin îndestule la cea de acum politiciască oblăduire a țării românești. Și așa primind apoi unele din cele vechi, iar altele îndreptând, și cele mai multe adăogând, am întocmit aceste pravile ale Domniei mele cât s'a putut cu bună orinduială și foarte desluite, în cât și cei neinvățați foarte lesne să le înțeleagă, etc.»

Ambele aceste legislații (codul Calimach și Caragea) au fost în vigoare până la 1 Decembre 1865, data punerii în lucrare a codului civil actual⁽¹⁾. Ele au fost, însă, modificate în parte prin mai multe legi posterioare, din care cele mai importante sunt: legea din 1840 asupra epitropiilor; cea din 1849 pentru mărginirea celor în drept de protimis la vindări; legile din 1855 și 1856 pentru

(1) După art. 1913 din codul civil, acest cod trebuia să fie pus în lucrare la 1 Iulie 1865. Un decret a lui Cuza-Vodă din 30 Iunie 1865, a amînat însă aplicarea lui până la 1 Decembre același an. Acest decret a fost atacat ca ilegal și considerat chiar ca atare de Curtea din București (*Dreptul* din 1891, No. 2), însă Curtea de casație, restabilind adevăratele principii, a recunoscut perfecta legalitate a decretului menționat. Veđi Bulet. 1891, p. 1112 și *Dreptul* din 1891, No. 28 și 76; *Curierul judiciar* din 1892, No. 18 și din 1905, No. 66; *Dreptul* din 1897, No. 46 și Bulet. 1897, p. 339. Veđi t. V a Co-ment. noastre, p. 306, nota 4, și Tr. nostru francez, p. 491, n. 1.

desființarea robiei; legea din 1852 care modifică dispozițiile codului Caragea privitoare la locațiune, etc.

Reg. organic.

Nu trebuie, însă, să uităm Regulamentul organic impus de Ruși la 1832, în timpul ocupațiunei lor, cea dintâi Constituție a Principatelor, cuprindătoare de multe dispoziții înțelepte asupra dreptului nostru public și privat și care, de și tinde a favorisa clasa boerilor, totuși constituie un progres necontestat asupra stărei noastre din trecut. El introduce, în adevăr, în țara noastră principiul salutar al separației puterilor în Stat, regimul parlamentar, instrucția publică, actele stărei civile, necunoscute până atunci, principiul secretului debaterilor judecătorești, publicitatea actelor translativă de proprietate, principiul autorității lucrului judecat, și multe alte reforme însemnate, care ar fi produs efectul cel mai salutar, dacă ar fi fost aplicate în mod serios și leal. El prevede, de asemenea, inamovibilitatea magistraturii, unirea principatelor și unificarea legislațiunei, care trebuia să aibă loc trei-deci de ani mai târziu ⁽¹⁾.

Orî-cât s'ar dice, decî, istoria nepărtinitoare va trebui să recunoască că Rușii, fie din punctul de vedere a unui interes personal, fie pentru a menține echilibrul european în Orient, au făcut mult în trecut pentru Principatele române și că, fără dînșii, țara noastră ar fi poate astă-dî un pașalic turcesc.⁽²⁾ Singurul lucru, pe care Români nu-l vor uita nici-o-dată, este că li s'a luat Basarabia după ce au eșit învingători în războiul de la 1877, luptându-se vitejește pe câmpiile Bulgariei și scăpând armata aliată de multe nevoi.

Codul civil
actual.

Venim, în fine, după acest lung istoric, la codul civil actual, care a desăvirșit după atâtea secole de așteptare, acest mare act național al istoriei noastre, unirea Principatelor prin unificarea legislațiunei, prevădută încă de mult atât prin Regulamentul organic (art. 425, 426 Regul. Moldovei), cât și prin art. 35 al Convenției din Paris.

Așa dar, în urma loviturii de Stat din 1864, Cuza-

(1) Vezi Tratatul nostru în limba franceză, p. 487 și urm., în care multe din dispozițiile acestui Regulament sunt traduse. Vezi și discursul general. Kisselef rostit la deschiderea obșteștei extraordinare Adunări a Moldovei, în ziua de 8 Maiu 1831, publicat în *Uricariul*, t. I, partea II-a, p. 212 urm.

Vodă crezând că a sosit momentul de a înzestra țara cu o singură legislație ⁽¹⁾, se hotărî a introduce și această reformă radicală, invitând pe Consiliul de Stat a elabora un cod civil, luând de model pe acel italian, care nu era încă promulgat, dar a cărui proiect era publicat ⁽²⁾.

Președintele Consiliului de Stat, C. Bosianu, lăsând însă codul italian la o parte ⁽³⁾, de și acest cod este cu mult

(1) O comisie specială de jurisconșulți măi fusese încă înstituită în 1862 tot pentru elaborarea unui cod civil. Această comisie lucrase vre-o 700 și măi bine de articole, care s'aũ avut în vedere de Consiliul de Stat la redactarea noului cod. Aceasta se constată din măi multe lucrări aflătoare în arhiva Minist. justiției. V. articolul d-lui Gh. Nedelcu, publicat în *Dreptul* din 1904; No. 9, p. 68 urm.

(2) Iată, mesagiul domnesc No. 809 către Consiliul de Stat, din 11 Iulie 1864:

«Consiliul nostru de Stat este invitat a se ocupa cu elaborarea proiectului de lege civilă; spre acest sfirșit, va avea în vedere *condica italiană* ce i se va trimete de Ministrul nostru de la justiție, și va extrage dintr'insa articolele ce ar fi potrivite cu trebuințele țarei noastre; va formula altele pentru materiĩ care sunt cu totul locale, și pentru care nici nu vor fi dispozițiunii în aceea condică, și va alcătui cu modul acesta o condică civilă cu procedura ei, la care va avea în vedere și proiectul de reorganisație judecătorească votat de foasta Cameră legiuitoare».

Este, deci, inexactă afirmația pe care d-l Dissescu o face în *Dreptul* din 1904, No. 70, că *codul civil francez* ar fi fost indicat ca model Consiliului de Stat. Veđi în privința aplicării codului civil fr. în România un studiũ foarte interesant a distinsului nostru fost elev, d-l V. Erbiceanu, actualmente magistrat la Iași, publicat în *Dreptul* din 1904, No. 79 și urm.

(3) Codul italian care, pe când se lucra codul nostru, era numai în stare de proiect, și care a fost promulgat la Florența de abia la 25 Iunie 1865, spre a fi executor în toată Italia cu începere de la 1 Ianuarie 1866, a călăuzit cu-toate-acestea în măi multe materiĩ pe legiitorul nostru. Aceasta rezultă nu numai din corespondența aflătoare la dosarul lucrărilor pregătitoare ale codului civil, pe care l-am avut de măi multe ori în mână pe când eram secretar general la Minist. justiției, și care astăzi nu s'ar măi găsi, dacă este să credem afirmările unui funcționar al aceluĩ Minister (v. *Dreptul* din 1904, No. 9, p. 66, nota 4), dar măi cu seamă din măi multe texte, care reproduc unele dispoziții din codul italian. Ast-fel sunt, între altele: art. 349, 502, 743 § 2, 751, 756, 761, 828, 942, 967, 971, 986, 1003, 1018 § 3, 1073, 1074 § 2, 1080, 1110,

Dispozițiile cod. italian care aũ trecut în codul nostru.

superior codului francez, a luat pe acest din urmă și l-a împărțit membrilor Consiliului de Stat în modul următor :

I. Strat și Alex. Papadopol-Calimach, prin adresa din 10 Octombrie 1864, sunt invitați a elabora titlul preliminar, cartea I-a și cartea II-a, privilegiile și ipotecile, precum și exproprierea silită.

Luī Gh. Vernescu i s'a'au dat : succesiunile, donațiunile și angajamentele care se formează fără convenție ; iar luī Gh. Apostoleanu și Alex. Crețescu, li s'a'au dat : contractul de căsătorie, vîndarea, schimbul, contractul de închiriere și de societate, împrumutul, contractele aleatorii, mandatul, fidejusiunea, transacțiunea, amanetul și prescripția.

Toate aceste materii ale codului a'au fost lucrate în șase săptămâni, după cum ne spune Alex. Crețescu, unul din membrii Consiliului de Stat care a luat parte la elaborarea lui (1).

Nu trebuie, deci, să ne mirăm de contradicțiile, lacunele și erorile ce s'a'au strecurat în cuprinsul acestui cod. Copiștii (a'au fost mai mulți) (2) însărcinați cu copierea textelor adoptate de Consiliul de Stat, erau atît de grăbiți și de zăpăciți în cât a'au greșit numerotația articolelor, făcînd să figureze în manuscris 1936 de articole, în loc de 1914 cât sunt în realitate, greșală care s'a îndreptat în Monitorul oficial din 4 Decembrie 1864, No. 271 (suplement No. 7); așa că nu există în ediția oficială 22 de articole mai mult de cât în textul original, după cum din greșală afirmasem în prima ediție a lucrării noastre. În dosarul manuscris al codului, investit cu iscălitura domnească, ca și în ediția

1183; 1298 *in fine*, 1504, 1533, 1576, 1579 § 3, 1669 § ultim, etc. Punînd, în adevăr, aceste texte în comparație cu acele respective din legislația Italiei, vedem că ele sunt reproduce-rea identică a art. 242, 461, 1001, 1006, 1007 § 2, 1098, 1120, 1121, 1125, 1140, 1156, 1163 § ultim, 1217 § 2, 1218, 1219, 1224, 1255, 1328, 1710, 1738, 1819, 1822, 1915 § ultim, etc. din codul italian.

(1) Crețescu, *Comentar al codului României Alexandru Ioan*, fascicula 1 (singura apărută), p. 5 urm.

(2) Din examinarea manuscrisului codului civil se vede că a'au fost însărcinați opt copiști cu scrierea lui ; căci se disting opt caractere deosebite de scrieri. Veđi articolul menționat a d-luī Nedelcu, în *Dreptul* din 1904, No. 10, p. 73, nota 21.

tipărită, nu există de cât 1914 articole, însă numerotarea lor este greșită în codul manuscris.

În dosarul manuscris se văd mai multe ștersături, a-^{Neregularitățile codului civil actual.} daose și schimbări, din care cele mai multe nu se știe când și de cine au fost făcute. Iată neregularitățile constatate de Directorul afacerilor judiciare al Minist. justiției, d-l Gh. D. Nedelcu ⁽¹⁾, pe care le constatasem și noi altă dată, pe când eram secretar general al aceluși Minister.

Cartea a II-a începe cu art. 471, de și cartea I-a se sfârșește cu art. 460. Copistul s'a înșălat cu 10 articole.

Numerotația cărței a II-a de la articolul al 8° (478) începe a fi greșită, greșeală care continuă până la art. 974. Între art. 478 și 974, numerotația este rasă și îndreptată, însă greșită și de astă dată. La art. 481 (471 din codul tipărit), se văd adăogate printre rînduri cuvintele: «lucrurilor imobile» după cuvîntul «usufructul».

Textul art. 746 din manuscris formează în codul tipărit ultimele două alineate ale art. 736.

Articolul care poartă No. 762 în manuscris, este șters și deasupra lui s'a scris: «*acest articol s'a suprimat în urma chibzuirei în Consiliul de miniștri*». La sfîrșitul notiței se văd inițialele semnăturii lui Krețulescu, ministrul justiției. Articolul suprimat avea următoarea cuprindere :

«Chiar când fiul său descendentele ar fi fost dispensat expres de datoria de a raporta darurile, el nu poate popri darul de cât până la completarea părței disponibile; ceea ce ar trece mai mult, este supus la împărțeală».

La art. 826 (815 din codul tipărit) sunt adăogate cuvintele: «*sau neemancipat*», fără nici o mențiune.

După art. 892 (881 din codul tipărit) urmează art. 894 în loc de 893. Cel care a îndreptat numerotația a sărit numărul. Textul acestui art. 894 este însă acel al articolului care, în adevăr, trebuia să urmeze și care în codul tipărit poartă No. 882.

La art. 1072 (1060 din codul tipărit) se află șters cuvîntul *debitul* din frasa: «*sau cari nu sunt ținuți de a plăti debitul, de cât în proporție cu părțile lor ereditare*». În josul paginei e notița următoare: «Cuvîntul *de-*

(1) Dreptul din 1904, No. 10, p. 74 urm.

bitul este șters cu consimțimintul Consiliului. Secretar general: (s) *A. Vericeanu*».

La art. 1120 (1108 din codul tipărit) se află șterse, fără nici o mențiune, de la alineatul cu No. 2, cuvintele «cu prețul său» din frasa . . . «dobândind un imobil plătește *cu prețul său* creditorilor».

La art. 1239 (1227 din codul tipărit) se află ștearsă, fără nici o mențiune, următoarea frază: «*Regulele prescise în acel cap. vor forma dreptul comun al României*».

La alin. 2 al art. 1269 (1257 din codul tipărit) se află șters cuvîntul *civilă*, din frasa «sau de nesolvabilitate *civilă* a bărbatului».

Două articole consecutive poartă același număr: 1786. Aceste articole corespund cu art. 1774 și 1775 din codul tipărit.

După art. 1790 (art. 1779 din codul tipărit) urmează art. 1792. Copistul a sărit numărul.

No. 1827 îl poartă două articole consecutive, care în codul tipărit au numerele 1815 și 1816.

La art. 1856 (art. 1845 din codul tipărit) se află adăogate cuvintele: «*ca particularii*» fără nici o mențiune.

La alineatul al 3-lea al art. 1869 (1858 din codul tipărit) se află adăogate printre rînduri cuvintele: «*la altul care este de bună credință*».

La art. 1876 (art. 1865 din codul tipărit), la alineatul cu No. 1, se află ștearsă o frază finală: «*fie în materie litigioasă sau simplă de execuțiune*», și se vede adăogat înainte de cuvîntul «incident», cuvîntul «*numai*».

După art. 1878 (1867 din codul tipărit) urmează art. 1889 (o săritură de 10 articole). Din examinarea manuscrisului se constată că copistul, după art. 1878, în loc să scrie 1879, a scris 1789. Sutimele 7 se ved îndreptate în 8 (îndreptare făcută și articolelor următoare); zecimile însă rămânînd neîndreptate, s'a continuat cu noua greșală de 10 articole în plus care, adăogate la plusul de 11 numere de mai înainte, constituie o diferență de 21 art. mai mult.

După art. 1918 (1897 din codul tipărit) urmează art. 1920. Copistul a sărit iarăși un număr.

Acesta este codul civil care ne cărmuește de mai

bine de *patru-deci de ani*, și care n'a fost modificat de cât prin câte-va legi posterioare ⁽¹⁾.

(1) Astfel, art. 57—59 din codul civil au fost modificate prin legea din 8 Martie 1875 (v. și art. 67 L. jud. ocoale din 1896); legea din 29 Octombrie 1877, pentru atribuțiile ministerului public, modifică toate textele codului civil care impun concluziunile procurorului, afară de acele privitoare la minori și interdiși; dispozițiile privitoare la clauza penală în materie de împrumuturi bănești au fost modificate prin legea din 20 Februarie 1879; art. 1589 a fost modificat, în privința dobânzii legale, prin legea din 10 Decembrie 1882; legile asupra autentificării actelor din 1886 și 1887 completează dispozițiile din codul civil privitoare la autentificarea actelor; art. 1 din codul comercial a abrogat art. 1531 care, în materie de societăți comerciale, se referă la usurile comerciale; legea din 1900, prin care se promulgă noua procedură civilă abrogă art. 15 C. c., care admitea în materie civilă, pentru străinii reclamantți, cautiunea *judicatum solvi*; legea proprietarilor din 1903 completează și modifică de asemenea, însă în mod insuficient, o recunoaștem, unele dispoziții ale codului civil privitoare la contractul de locațiune, etc. Amicul nostru, d-l C. G. Dissescu, este deci greșit când, printr'un articol publicat în *Dreptul* din 1904, No. 72, afirmă că *nici-o lege posterioară, afară de aceea din 1879, care a modificat Constituția, n'a modificat sau completat codul civil*. Legea prin care se desființează clauza penală și aceea prin care se modifică dobinda legală, fără a mai vorbi de celelalte, sunt legi economice destul de importante, pentru a nu fi trecute cu vederea.

D-l Dissescu mai afirmă încă în acest articol, care a fost mai întâi publicat în limba franceză, și care are menirea de a iniția pe străinii asupra legislației noastre, că legatele nu sunt supuse raportului din cauza art. 751, care a eliminat din textul corespunzător francez cuvântul «legat». Așa ar fi și așa ar trebui să fie, dacă art. următoare, adică: 752, 754, 756 și 846 care, de astă dată, n'au mai avut de model codul italian, ci codul francez, n'ar presupune raportul legatelor. Trebuia, deci, să se dică că chestiunea este controversată, iar nu să se afirme ca o axiomă un ce foarte discutabil.

D-l Dissescu mai afirmă încă (*Dreptul, loco cit.*, p. 583, coloana 1) că legiuitorul nostru, prin art. 951 și 1157, n'ar fi admis acțiunea în nulitate a minorului pentru cauză de incapacitate, de cât în caz de leziune. Cu alte cuvinte, codul actual ar fi consacrat maxima cunoscută: «*Minor restituitur non tanquam minor, sed tanquam laesus*», soluție admisă prin o decizie izolată a Curței din București, care însă a fost casată. Secțiunile-unite ale Curței de casație au condamnat,

Legile posteroare care au modificat codul civil.

Toate aceste neregularități, precum și nenumăratele lacune strecurate în acest cod, care se explică prin lipsa de unitate și prin timpul prea scurt ce l-au avut membrii Consiliului de Stat pentru a desăvîrși o operă atât de însemnată, ne dovedesc în de ajuns că această legislație, plină de defecte și de contradicții, în care adesea-orî până și limba este schimonosită, și-a făcut timpul, și că a sosit momentul să ne gândim în mod serios la revisuirea ei (1).

în adevăr, cu drept cuvînt, acest mod de a vedea (Bulet. 1892, p. 1034 și *Dreptul* din 1893, No. 4; cpr. și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 62. Veđi asupra acestei chestiuni, t. VII a Coment. noastre, p. 17 urm.).

În fine, d-l Dissescu mai afirmă între altele (*Dreptul, loco cit.*), că legiuitorul nostru a interzis instituția contractuală. Și tocmai soluția contrară este singură admisibilă și admisă cu drept cuvînt de jurisprudență. (Cas. rom., C. Craiova și București, *Dreptul* din 1896, No. 83; *Curierul judiciar* din același an, No. 46; *Dreptul* din 1900, No. 46, etc. V. asupra acestei chestiuni, t. VIII a Coment. noastre, p. 6, nota 3 și pag. 286). Există, ce e dreptul, deosebiri în această privință, între legea noastră și cea franceză (v. t. VIII a Coment. noastre, p. 7, *ad notam*), însă aceasta nu ne autorisă a tăgădui însuși principiul admiterei instituției contractuale.

D-l Dissescu ne-a făcut onoarea la care nu ne așteptam de a înscrie numele nostru în cartea jubilară în care se tratează de diferiții scriitori glorificarea și critica codului Napoleon, de și ne tăgădueste orî-ce originalitate și ne pune de a valma într'un pachet cu toți acei cari, în momentele lor pierdute, s'au ocupat cu codul civil. Se poate că lucrarea noastră să fie defectuoasă și inutilă, mai ales pentru acei cari o critică fără a o fi cetit saŭ consultat. Dacă însă d-sa ar fi deschis-o, nu s'ar fi expus a comite inexactitățile pe care le a comis și a induce pe străini în eroare asupra legilor noastre. Străinii cari vor ceti frumosul articol publicat în cartea de aur, redactată cu ocazia serbărei centenarului codului Napoleon, vor primi de bună samă, sub beneficiu de inventar, cele spuse de excelentul nostru amic.

Codul portughez. Art. 7.

(1) Această revisuire a fost impusă la 1866 prin Constituție (art. 131), doi ani după elaborarea codului. Codul portughez din 1867 are, în această privință, în titlul preliminar, o dispoziție foarte nimerită. Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 7 din acest cod :

«O comisie de juriconsulți va fi însărcinată de guvern, în cei dintăi cinci ani a executărei codului civil, spre a primi petițiile, raporturile tribunalelor și orî-ce observații privitoare la îmbunătățirea

Guvernul care va realiza această reformă va dobîndi un titlu neperitor la recunoștința țării. Este însă mai mult de cât probabil că această reformă, atât de dorită, va fi încă mult timp așteptată, din cauza politicei care consumă toată activitatea noastră și care ne împiedică de a ne gândi la interesele cele mai vitale ale țării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

acestui cod și la resolvirea dificultăților ce ar putea să aducă aplicarea lui. Această comisie va propune guvernului ori-ce măsură ar crede de cuviință pentru atingerea acestui scop». «*Uma commissao de jurisconsultos será encarregada pelo governo, durante os primeiros cinco annos da execucao do codigo civil, de receber todas as representacoes, relatorios dos tribunaes e quaesquer observacoes relativamente ao melhoramento do mesmo codigo, e á solucao das difficuldades que possam dar-se na execucao delle. Esta commissao proporá ao governo quaesquer providencias, que para o indicado fim lhe parecam necessarias ou convenientes*».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EXPLICATIUNEA

TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

Generalități

Despre dreptate sau justiție, despre drept și despre lege.

Justiția sau dreptatea este voința statornică și veci-Justiție, dreptate.
nică de a da fie-căruia ceea ce este al său. «*Justitia est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*». (Instit., L. I, tit. 1, Pr., *De justitia et jure*). «Dreptatea, dice Andr. Donici, este care fie-căruia dă ceea ce i se cuvine a lua întocmai după cum hotărește canoanele pravilelor, iar strâmbătatea este înprotiva dreptăței» (art. 2, capit. 1):

«Dreptatea, dice Matei Basarab (glava a 2-a, *ab initio*), easte un lucru mai adevărat de toate, carea dă fieș-cui dreptate. Adiverința dreptăței easte să locuiască neștene frumos și drept, ca să nu vinuiască pre nimenea».

Jurisprudența este cunoștința legilor și arta de a le aplica. «*Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, justis atque injustis scientia*» (Instit., I, loco cit., § 1).

Intr'un alt sens, însă, cuvîntul *jurisprudență* înseamnă: decisiunile judecătorești ale unui tribunal sau unei curți.

Dreptul (*dirigere, directum*) este știința legilor și a regulilor date omului spre a se cărmui în raporturile sale cu semenii săi, în așa mod în cât să nu vatăme pe altul (*justi atque injusti scientia*).⁽¹⁾

Dreptul. Definiție.

(¹) «Din punctul de vedere obiectiv, dreptul consistă în regulile la observarea cărora omul poate fi obligat prin o constrîngere externă sau fizică. Cpr. Baudry et Houques Fourcade, *Des personnes*, I, 1; Aubry et Rau, I, § 1, p. 2 (ed a 5-a); Capitant (profesor la Grenoble), *Introduction à l'étude du droit*

În limba de toate Țilele, cuvîntul *drept* are însă mai multe înțelesuri. Astfel, acest cuvînt se întrebunțează pentru a exprima legislația unui popor, de exemplu : dreptul roman, dreptul germanic ; pentru a arăta o adunare de legi relativă la aceeași materie, de ex. : dreptul penal, dreptul comercial ; pentru a exprima o facultate sau un beneficiu care rezultă din lege, de exemplu : dreptul de a se căsători, de a testa, etc.

Raport între
drept și mo-
rală.

Nu trebuie să confundăm dreptul, care nu se ocupă de cât de datoriile externe ale omului, cu morala care se întinde mult mai departe și care cuprinde datoriile noastre către D-zeu, către noi înși-ne, și către semenii noștri (1). În adevăr, dreptul se deosebește în mai multe puncte de morală : 1° dreptul își are sancțiunea sa, pe când morala se mulțumește numai de a enunța principiile sale, fără a avea vre-un mijloc de constrîngere pentru executarea lor ; 2° legile moralei sunt moralmente obligatorii, independent de ori-ce promulgare, pe când dreptul pozitiv nu devine din contra obligator de cât prin promulgare, care-l aduce la cunoștința tuturor ; 3° legile moralei sunt universale și obligă pe toți oamenii, fără nici-o deosebire ; pe când, din contra, legile pozitive sunt particulare și locale ; 4° în fine, legile naturii sunt nestrămutate și neschimbătoare, pe când, din contra, legile pozitive sunt schimbătoare.

Dreptul se deosebește deci de morală ; aceste două științe merg însă împreună, pentru-că ambele regulează modul de purtare a omului în societate (2).

civil, p. 17. În cât privește diferitele înțelesuri ale cuvîntului *drept*, veđi Eschbach, *Introduction générale à l'étude du droit*, No. 4, p. 6 (ed. a 3-a, 1856).

- (1) În cât privește raporturile între drept și morală, precum și asupra chestiunii de a se ști dacă dreptul este o știință, veđi Em. Antonescu, *Scrieri juridice*, II, p. 46 și urm. și p. 59 urm. (București, 1902) ; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 12, 13. În cât privește raporturile dintre drept și morală, mai veđi încă Marezoll, *Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechts*, § 1 ; Eschbach, *op. cit.*, p. 1 urm.
- (2) Dreptul nu este ținut a consacra toate preceptele moralei, însă el nu poate să le contradică. Veđi Baudry et Houques Fourcade, *Des personnes*, I, 13.—În cât privește raporturile dintre drept și sociologie, veđi Gény, *Méthode d'interprétation*

Dreptul se împarte în *drept natural* sau *firesc* și *drept pozitiv*. Impărțirea dreptului.

Dreptul natural este acela care rezultă din legile veșnice și nestrămutate ale naturii, pe care fie-care om le are adânc întipărite în conștiința și inima sa. «*Jus naturale est, quod natura omnia animalia docuit*» (1). Regulele fundamentale ale dreptului natural se reduc la trei: «*Honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*» (2). «Ființa dreptății, dice Andr. Donicî, este ca viața omului să fie cinstită, pre nimeni să nu vatăme, și lucrul străin să-l dea a cui este» (art. 9, capit. 1). Aceste regule ale dreptului natural sunt în același timp și regule de morală; însă, după cum am observat mai sus, morala merge mult mai departe și cuprinde datoriile interne ale omului, precum este: datoria de a-și stăpâni pasiunile și dorințele sale, etc.

Dreptul pozitiv este acela care rezultă din legile statu- rornicite de oameni, *quod quisque populus ipse sibi jus constituit* (Gaius, Instit., I, 1, § 1). Acest drept se deosebește de acel natural, pentru-că este schimbător, după timpuri și după locuri; pe când regulele dreptului natural sunt pretutindenă și în toate timpurile aceleași. Dreptul pozitiv.

Dreptul pozitiv se împarte în *dreptul ginților* și în *drept civil*.

Romani înțelegeau prin dreptul ginților acela care, în fiie-care țară, se aplică tuturor oamenilor, fără deosebire de naționalitate, străinilor ca și naționalilor (3). Dreptul ginților.

et Sources en droit privé positif (Paris, 1899); D. Drăghicescu, *Dreptul* din 1904, No. 77 și 78; iar în cât privește raporturile dintre drept și economia politică, veđi Rivet, *Des rapports du droit et de la législation avec l'économie politique* (1864); Minghetti, *Des rapports de l'économie politique avec la morale et le droit* (1864); *Des rapports entre le droit et l'économie politique* (1885); Béchaux, *Le droit et les faits économiques* (1889), etc.

(1) Instit., Pr., *De jure naturali*, 1. 2.—Dreptul natural nu este însă comun oamenilor și animalelor, după cum spun Romani; el este propriu numai oamenilor. Veđi în privința dreptului natural, Oudot, *Premiers essais de philosophie de droit*, p. 63 urm. (ed. din 1846); Massé, *Dr. comm.*, I, 39, p. 33 (ed. a 2-a); Eschbach, *op. cit.*, p. 16 urm.

(2) L. 10, Dig., *De justitia et jure*, I. 1.

(3) «*Quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id*

Drept internațional.

Prin dreptul ginților se înțelege astă-dî *dreptul internațional* (*jus inter gentes*), adică: legile care regulează raporturile dintre două sau mai multe națiuni considerate în mod individual.

Dreptul internațional se numește *public*, atunci când are de obiect regularea raporturilor dintre diferitele națiuni sau popoare. El ia numele de *privat*, când are de obiect regularea raporturilor unor indiviți de osebită naționalitate.

Dreptul internațional nu este codificat. El derivă atât din tratatele încheiate între diferitele State, cât și din principiul reciprocității.

Drept privat.

Dreptul civil sau privat este acela care regulează raporturile particularilor dintre ei, și care este propriu unei națiuni (*jus proprium civitatis*).

Dreptul propriu unei națiuni se sub-împarte în drept *public* și *privat*.

Drept public.

Dreptul public este acela care regulează raporturile dintre cetățeni și Stat, *quod ad Statum reipublicæ pertinet*, iar dreptul privat este acela care regulează raporturile particularilor între ei, *quod ad singulorum utilitatem pertinet*.

Dreptul public cuprinde dreptul public propriu dis, sau dreptul *constituțional*, adică: acel care regulează exercițiul puterilor unui Stat; *dreptul administrativ*, care regulează rolul autorităților chemate la administrația Statului; și *dreptul penal* sau *sanționator*, care intervine pentru a apăra societatea contra aceloră ce contravin ordinelor ei.

Dreptul privat cuprinde: *dreptul civil*, care regulează toate transacțiile ce nu au caracterul unui act de comerț, și *dreptul comercial*, care are de obiect regularea transacțiilor comerciale.

Dreptul canonic.

Altă dată, mai era încă și dreptul *canonic* sau *bisericesc*, astfel numit pentru că emana de la autoritatea bisericească, iar nu de la acea politică. La noi, până la punerea în lucrare a codului actual, canoanele bisericești făceau parte din legislația țării. Vom vorbi mai la vale, p. 51 urm., despre abrogarea ~~lui~~.

apud omnes peræque custoditur, vocaturque jus gentium, quasi quo jure omnes gentes utantur. Instit., I, 2, *De jure naturali*, etc., § 1, *in medio*).

Dreptul pozitiv se mai împarte încă în *drept scris* și *drept nescris*. Dreptul scris este acela care a fost expres promulgat de legiuitor, iar dreptul nescris, acela care n'a fost promulgat, ci rezultă din voința tacită a legiuitorului, prin tolerarea unui uz sau obicei constant și general ⁽¹⁾. «Ca o pravilă se păzește, țice Andr. Donici, și obiceiul vechi a unei țări, însă aprobăluit» (art. 11, capit. 1); iar art. 13 din codul Calimach dispune, de asemenea, că: «dacă în acest cod nu s'ar afla o lege potrivită la pricina înfățișată, atunci se cuvine a se urma pămîntescului obicei carele, în curgere de mulți ani de obște păzindu-se, și între judecătorei cercându-se, s'aŭ întărit și cu chipul acesta aŭ dobîndit putere legiuită». (V. și introducerea codului Caragea, *suprà*, p. 21, unde se țice că obiceiurile pămîntului, prefăcându-se în multe chipuri, adesea se împotriveau pravilelor).

Această distincțiune a perdut însă însemnătatea sa, și judecătorei nu se mai pot referi astăzi la un obicei, orî cât de constant ar fi, de cât în casurile anume determinate de lege ⁽²⁾, soluție care se vede anume admisă prin art. 3 din dispozițiile preliminară ale codului neerlandez.

Casurile în care judecătorei se mai pot referi astăzi la un obicei.

(1) «*Ex non scripto jus venit quod usus comprobavit. Nam diuturni mores consensu utentium comprobati legem imitantur*». Instit., I, II, *De jure naturali*, etc., § 9; L. 32, § 1, și legile următoare Dig. 1. 3. Veđi și Instit., IV, 17, *De officio judicis*, Pr. Mai veđi încă Harmenopol, I, 1, *De legibus*, § 20, unde se țice: «*Tunc utimur consuetudine, quum in judicio probata et confirmata fuerit*». Anaforaua boerilor către Domn din Noembre 1819 definește obiceiul: «o dreptate care, fără publicarisire, din obicinuință s'aŭ statornicit, și prin tăcuta primire a prea înaltei ocărnuiri aŭ dobîndit pravilicească putere în curgere de mulți ani, păzindu-se cu tăcuta primire a orașenilor». V. *Uricariul*, t. IV, p. 210, 211. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1885, No. 69, consid. de la p. 550. Veđi asupra obiceiurilor pămîntului, Gr. I. Alexandrescu, *Studiă asupra obiceiilor juridice ale poporului român* (Galați, 1896). Veđi de același autor: *Studiă asupra istoriei generale a dreptului* (Focșani, 1905).

(2) Veđi însă Em. Antonescu, *op. cit.*, p. 75, care susține că și astăzi obiceiul ar avea putere de lege, față cu legiuirile vechi, care aŭ rămas parțial în vigoare (art. 1912).—Codul austriac prevede expres că obiceiurile nu pot fi luate în considerație de cât în casurile în care legea se referă la ele: «*Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz du-*

(V. art. 529, 532, 600, 607, 610, 970, 980, 981, 1359, 1443, 1436, 1450, 1451 C. civ., etc.).

Art. 1 Cod.
com.

Usurile nu au astăzi putere de lege nici în materie comercială, întru-cât art. 1 din codul comercial dispune, contrar textului corespunzător italian ⁽¹⁾, că acolo unde legea comercială este mută, se aplică codul civil ⁽²⁾.

Aplicarea
usurilor
străine.

Judecătorii români vor putea însă să aplice usurile străine, de câte-orî vor fi chemați a judeca un contract încheiat într-o țară în care usurile comerciale au putere de lege, de exemplu: în Engiltera, în Italia, etc. ⁽³⁾.

Usurile con-
sacrate de
lege.

Prim urmare, la noi, nu au putere de lege de cât usurile sau obiceiurile consacrate de legea pozitivă, și numai violarea unui atare obicei ar putea da loc la casare ⁽⁴⁾.

Usurile ne-
consacrate de
lege.

Cât pentru obiceiurile neconsacrate de legea scrisă, chiar dacă nu sunt contrare acestei legi, ele nu pot servi de cât ca elemente de interpretare a legii sau a voinței părților. (Demolombe, I, 34).

Definiția legii.

In fine, obiceiurile contrare legii n'au nici-o putere ⁽⁵⁾.

Venim acum la definiția legii.

Legea este o regulă de urmare, întocmită în interesul

rauf beruft, Rücksicht genommen werden (art. 10). Codul Calimach nu reproduce acest text, pentru-că, la noi, obiceiul pământului a avut în totdeauna putere de lege. Cpr. art. 318 din Regul. organic al Moldovei, precum și anaforaua boerilor țării către Domn din 1827, citată *infra*, p. 40, nota 2. Aceeași soluție se vede admisă și în pravila lui Matei Basarab: «Unde nu e lege scrisă, acolo trebuie să păzim obiceiul locului» (glava IV). Obiceiul pământului, dice Curtea de casație, era pus în dreptul nostru anterior pe aceeași treaptă cu legile. (Bulet. S-a I, anul 1883, p. 307).

(1) Tot în sensul codului italian se ved. redactate art. 1 și 279 din codul de comerț austriac.

(2) Această dispoziție a legiuitorului nostru este criticată de unii, și nu fără oare-care temei. V. Gr. Maniu. *Dreptul* din 1891, No. 63. Cpr. și Al. Degré, *Ser. juridice*, III, p. 5.

(3) Trib. Covurluii, C. Galați și Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 79; *Dreptul* din 1892, No. 15. Cpr. Dumitrescu, *Codul de comerț comentat*, I, p. 22, No. 11.

(4) Ved. t. V al Coment. noastre, p. 293.

(5) Demolombe, I, 35. Ved. și t. V citat al Coment. noastre, p. 293. «*Quod vero contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentias*». L. 14, Dig., *De legibus*, l. 3.

comun de o autoritate superioară, la care *cu toții* ⁽¹⁾ suntem datorii a ne supune ⁽²⁾.

Din punctul de vedere a scopului ce-și propun, legile sunt imperative, prohibitive, facultative și penale. «*Legibus virtus hæc est: imperare, vetare, permittere, punire*» ⁽³⁾.

Legile sunt *imperative* când poruncește un fapt, precum sunt: legile privitoare la plata impozitelor, la serviciul militar, etc. Legile sunt *prohibitive* când oprește de a face ceva; astfel sunt: art. 7 din Constituție, care oprește pe străini de a *dobândi* fonduri rurale; art. 4 din codul civil, care oprește pe judecători de a se pronunța, în hotărârile ce dau, pe cale de dispoziții generale și reglementare; art. 803, care oprește substituțiile fideicomisare, etc. ⁽⁴⁾.

Legile sunt *permissive* sau *facultative*, când fără a porunci sau a opri un fapt, se mărginesc a îngădui un drept

Legile imperative și prohibitive.

Legile facultative.

(1) «*Jura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur*». L. 8, Dig., *De legibus*, l. 3.

(2) «*Lex est, cui omnes obtemperare convenit . . .*» L. 2, Dig., *loco cit.* «Legea, dize art. 1 din codul Calimach, este o regulă obștească, care îndreptează cele prin cuvint sau faptă lucruri a omului cuvintător; pe care lucruri el le săvârșește, când nu este silit de împrejurările ce i-ar opri buna voință și hotărârea de a serviși fapte legiuite». «Legea, dize pravila lui Matei Basarab (glava 3, *ab initio*), este meștersug lucrului celui bun și poruncă tuturor pricepuților și înțelepților și oamenilor bogoslovi . . . și porunca legii easte să petreacă neștine drept, iară pre alții pre nimea să nu betească; iar lege se chiamă pentru căci că dă fie-cuî dreptate». «Prin lege, dize art. 2 din legea de introducere a codului german, se înțelege ori-ce regulă de drept» «*Gesetz ist jede Rechtsnorm*». Din acest text Konrad Cosack (*Lehrbuch des deutschen bürgerl. Rechts*, I, p. 37), trage conclusia că usul său obiceiul este implicit recunoscut și astăzi de codul german ca izvor de drept. Cpr. Antonescu, *op. cit.*, p. 73, nota 1.

(3) L. 7, Dig., *De legibus*, l. 3. Cpr. Massé, *Dr. comm.* I, 67.

(4) Legile *prohibitive* implică mai totdeauna o nulitate. Veđi *infra*, explic. art. 5, rubrica: *despre nulități*.—Pentru ca o lege să fie prohibitivă nu este neapărat ca legiuitorul să întrebuințeze cuvintele: *a opri*, *a proibi* sau *a interdice*, după cum se exprimă art. 4, 803, etc., ci este de ajuns să prevadă că cutare lucru nu poate să se facă, după cum se exprimă art. 197, 199, 1225, 1226 C. civ., etc. Cpr. Laurent, I, 61; Mărzescu, *Maximele dr. roman*, partea întâi (singura apărută), p. 138, 139.

pe care omul este liber de a-l întrebuința. Astfel sunt, de exemplu: legile care permit de a se căsători, de a se despărți, de a testa, de a contracta, etc.

Legile penale. In fine, legile *penale* sau *pedepsitoare* sunt acele care hotăresc o pedeapsă pentru fapte anume determinate.

Trebue, însă, să observăm că legile penale se confundă cu acele imperative sau prohibitive, a căror îndeplinire ele o asigură prin sancțiunea lor.

TITLUL PRELIMINAR

Efectele și aplicarea legilor în genere.

Intocmirea sa și formarea legii (art. 32, 33 Constit.).

La Romani, din capul locului, legea se făcea prin de-Drept. roman.
cisia poporului, luată după propunerea unui magistrat, se-
nator sa și consul: «*Lex est quod populus romanus, senatorio,*
magistratu interrogante, veluti consule, constituebat» (1).

Decisiile sa și ordonanțele Senatului (*senatusconsulta*) Senatuscon-
inlocuia și decisiile poporului și aveau putere de lege (2). sulte.

De asemenea, decisiile împăraților (*constitutiones*) aveau Constit. îm-
putere de lege, fiind-că prin efectul legii *Regia*, poporul părătești.
investise pe împărat cu puterea și autoritatea sa (3).

Edictele pretorilor se bucurau și ele de o mare au-Dreptul pre-
toritate: «*Prætorum quoque edicta non modicam juris obti-*
nent auctoritatem» (4). Pretorul nu numai că avea drep- torian.
tul de a interpreta legile, dar putea încă a le complecta
și chiar a le schimba, după cerințele necesității publice,
propter utilitatem publicam (5). Edictul pretorilor crease un
drept a parte, care se numia: *jus prætorium* sa și *honorarium*,
din cauza considerației de care se bucura acest magistrat:
sic nominatum ad honorem prætorum (6).

La noi, altă dată, ca și la Romani, Domnul fiind Dreptul nos-
investit cu puterea și autoritatea supremă, exercita singur tru anterior.

(1) Instit., I, 2, *De jure naturali*, etc., § 4.

(2) Instit., loco cit., § 5. «*Non ambigitur Senatum jus facere posse*.
L. 9, Dig., *De legibus*, 1. 3.

(3) Instit., loco cit., § 6 și L. 1, Pr., Dig., *De constit. principum*, 1. 4.

(4) Instit., loco cit., § 7.

(5) L. 7, § 1, Dig., *De justitia et jure*, 1. 1.

(6) L. 7, § 1, Dig., loco cit.

puterea legiuitoare deodată și împreună cu celelalte puteri. «*Quod principi placuit, legis vigorem habet*» (1). De aceea, codul Caragea dice că «acolo unde nu e lege, să se întrebe Domnul» (art. 3, partea VI, capit. 3) (2).

Domnul, însă, în actele cele mai însemnate se sfătuia mai întâi cu divanul boerilor, și apoi lua rezoluția care trebuia să aibă putere de lege (3).

Intocmirea legii sub Regul. organic.

După Regulamentul organic, pus în vigoare în ambele țări la 1832, puterea legiuitoare se exercita de Domn și

(1) Instit. I, 2, *De jure naturali, etc.*, § 6, *ab initio*, și L. 1, Pr., Dig., *De constitutionibus principum*, l. 4. Veđi și Harmenopol, I, 1, *De legibus*, § 28, unde se dice: «*Quodcumque principi placuerit, lex esto, sive per epistolam subscriptam statuerit, sive cogonscens decreverit, sive quomodocumque. Atque hæ sunt que constitutiones adpellantur*».

Art. 318 Reg. org. Moldovei.

(2) Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1905, No. 44.—In cât privește codul Calimach, art. 318 din Regul. organic dispune că, la caz de neprevăderea legii, să se aibă în vedere Basilicalele, întru cât sunt potrivite cu obiceiurile pământului. Veđi și anaforaua boerilor țării către Domn din 1827 (*Uricariul*, t. I, partea II, p. 202, punctul 10), unde se dice:

Anaforaua boerilor din 1827.

«Judecățile ce vor fi între boeri sau jalobe asupra boerilor, de la cei mai mici în pâră de judecăți pentru moșii și alte pricini, se vor urma, numai după vechiul obicei și rânduiala păzită și până astăzi la cea mai înaltă judecătorie a divanului, care deapănarea au avut urmarea sa, pe temeiul pravilelor ce se numesc Basilica și pe condica politicească, care este următoare pravilelor și publicarisită, și pe a pământului obicei; iar unde sau pravila sau obiceiul n'au lămurit, atuncea au prins loc de pravilă hotărîrea Mitropolitului și a bătrînilor, și a divanului cu glăsuirea Domnului, etc.».

(3) Astfel, vedem din hrisovul mai sus citat că Vodă Calimach a împărțit mai întâi hotărîrea sa de a alcătui un codice civil, Mitropolitului, episcopilor și boerilor, cari nu numai au aprobat părerea Domnului, dar încă prin anaforaua lor au făcut plecată rugăminte a pune hotărîrea sa în lucrare.—Tot astfel, vedem că în 1749, Const. Mavrocordat adună la biserica Trei-Ierarhi din Iași soborul țării compus din boerii, episcopii și Mitropolitul, pentru desființarea abusivă a robiei țărănilor, cari erau tratați ca și țiganii, și Domnul, în urma discuției urmate, iscălește un act prin care se hotărăște ca țărăni să nu mai fie robi, ci numai șerbi. (V. *Magazin istoric pentru Dacia*, II, p. 288). Tot astfel s'a făcut și codul Caragea. V. I. Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român*, p. 41, 42 (1849). Acest autor adaugă că toate legile care se făceau înainte de Regulament se supuneau mai întâi în cercetarea unei comisii compusă din boerimea cea mai înaltă, și numai după priimirea boerilor, ele se sancționeau de Domn.

de obșteasca obicinuită Adunare; așa că, după acest Regulament, pentru ca o dispoziție să aibă putere de lege, ea trebuia să fie primită de ambele aceste puteri: de Adunare și de Domn ⁽¹⁾.

Inițiativa legilor aparținea atât Domnului cât și miniștrilor săi ⁽²⁾.

Dacă Domnul încuviința hotărârea luată de Adunare, el sancționa legea, întărind-o cu pecetea și iscălitura sa, prin un ofis domnesc, fiind liber de a refusa sancțiunea sa, fără a arăta nici-un motiv. El nu era însă în drept a face de la sine schimbări în hotărârile luate de Adunare, dar putea orî și când a pune înaintea Adunărei prefacerile ce judeca de cuviință, rămânând liber la o a doua înfățișare de a slobozi sau de a opri întărirea sa ⁽³⁾. În urma sancționării legii, ea se promulga tot de Domn, trecându-se în foaia oficială după porunca sa.

După Convenția din Paris (art. 5 și 6), puterea le-^{Intocmirea le-}giuitoare se exercita colectiv de Domn (Hospodar), de Adu-^{gei sub Con-}nare și de comisiunea centrală. Legile de interes special ^{venția din} Paris (1859). pentru fie-care principat erau pregătite de Hospodar și votate de Adunare. Legile de interes comun ambelor principate erau pregătite de Comisiunea centrală și votate de Adunări, după propunerea Domnului ⁽⁴⁾.

După Statutul din 2 Iulie 1864, desvoltător al Con-^{Intocmirea le-}vențiunei din Paris, puterea legiuitoare se exercita colectiv ^{gei sub Sta-}tutul din 1864. de Domn, de Adunarea ponderatrice (Senat) și de Adunarea electivă. Domnul avea singur inițiativa legilor; el le pregătea cu concursul Consiliului de Stat și le supunea Adunărei electivă și Corpului ponderatoriu spre votare (art. 2 și 3 al Statutului). După modificările îndeplinite ale Statutului (art. 3), Domnul acorda sau refusa sancțiunea sa, ca și sub Regulamentul organic. Nici-o lege nu putea fi supusă sancțiunei Domnului înainte de a fi votată și discutată de Adunarea electivă și de Senat.

(1) Veđi art. 51, 52, capit. II, Regul. organic al Moldovei; art. 46—49 Regul. organic al Munteniei.

(2) Bărbătescu, *op. cit.*, p. 15 urm.

(3) Art. 52 Regul. organic al Moldovei.

(4) Art. 6 al Conveției. Veđi și art. 20, 26, 36 și 37 din această conveție.

Art. 18 din
Statut.

Conform art. 18 însă a acestui Statut, decretale date de Domn până la convocarea noii Adunări, după propunerea Consiliului de miniștri și a Consiliului de Stat ascultat, aveau putere de lege. Ast-fel, legislația actuală n'a fost discutată nici votată de Adunări, ci numai decretată de Domn.

Venim, în fine, la Constituția din 1866, care ne cărmuește astăzi, și care până acum a fost modificată de două ori (1879 și 1884).

Constit. din
1866.
Art. 32, 33.

După această Constituție, puterea legiuitoare se exercită colectiv de reprezentanța națională (Adunarea deputaților și Senat) și de Rege. Ori-ce lege cere învoirea a câtor trele ramuri ale puterii legiuitoare (art. 32 Const.). Inițiativa legilor este dată fie-cărei din aceste trei ramuri ale puterii legislative, și o lege poate să fie votată mai întâi de Senat și apoi de Cameră; numai legile relative la veniturile și cheltuelile Statului, sau la contingentul armatei, trebuie să fie votate mai întâi de Adunarea deputaților și apoi de Senat (art. 33 Const.) (1).

Art. 113
Constituție.

Budgetul nu se votează însă de cât de Camera deputaților (art. 113 Const.).

Convenții
diplomatice.

Tratatele sau convențiile diplomatice încheiate între guvernul român și guvernele străine, fiind niște adevărate legi (art. 93, § final Const.), sunt supuse formelor nece-

(1) Vezi în privința istoricului acestei chestiuni, C. G. Dissescu, *Cursul de drept public*, p. 540 urm.—D-l G. Meitani (*Studii constit.* asupra art. 33, pag. 75—80) observă că § 2 al art. 33, nu are nici-un sens la noi ca și în Belgia, unde art. 27 al Const. conține o dispoziție identică; căci, la noi, ca și în Belgia, senatorii se aleg, iar nu se numesc de Rege. Această dispoziție își are rațiunea sa de a fi în Constituțiile Franței din 1814 și din 1830, de unde a luat-o Constituția belgiană, fiind-că după aceste Constituții, pairii se numiau de Suveranul țării și, ca atare, nu erau reprezentanți ai națiunii, pentru ca să poată cei dintâi să cerceteze o lege de imposit ce ar cădea în sarcina poporului. O dispoziție analoagă se vede în art. 115 din Const. Engliterei, unde ea iarăși își are rațiunea de a fi, pentru-că, în Anglia, lordii nu se aleg de popor, ci se numesc de Capul Statului. Legea constituțională fr. din 24 Fevruar 1875 (art. 8) dispune, de asemenea, că legile de finanțe trebuie să fie, în primul loc, prezentate Camerei deputaților și votate de ea.

sare pentru existența tuturor legilor în genere. De câte ori se ridică o contestație cu privire la interesele private, aplicarea și interpretarea lor aparține puterii judecătorești⁽¹⁾.

O lege care n'ar fi fost votată, sancționată și promulgată conform Constituției, n'ar avea nici o țârie, și magistratul nu numai că este în drept, dar are încă și datoria a cerceta dacă legea îndeplinește formele externe ale Constituției⁽²⁾. Cât pentru chestiunea de a se ști dacă judecătorii pot cerceta *constituționalitatea internă* a unei legi, ea este controversată, după cum vom vedea mai la vale (pag. 62).

Regele, cap al puterii executive, și miniștrii în numele său, pot emite, sub titlu de *ordonanțe, deciziuni, regulamente, etc.*, acte care ca și legea cer ascultarea cetățenilor, întru cât sunt conforme legilor și limitelor atribuțiilor funcționarilor de la care emană⁽³⁾.

Cât pentru instrucțiunile sau circularile ministeriale, ele, de și sunt obligatorii pentru prepușii diferitelor admi-

(1) T. Huc, I, 41; Cas. fr. și Trib. Bruxelles, Sirey, 77. 1. 485; Sirey, 81. 4. 11; Cas. Roma, Sirey, 1902. 4. 2. Veđi și Vicent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Traités diplomatiques*, 41 urm. Tratatetele se interpretează conform dreptul civil și public al țarei unde urmează a fi executate. Veđi autorii citați în t. V a Coment. noastre, p. 291, nota 5.—In cât privește însă interpretarea tratatelor ca acte politice și de suveranitate, ea aparține numai puterii executive. Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 102, *ad notam*, și *J. Clunet*, anul 1886, p. 747, nota 1.

(2) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 33 și Bulet. s-a II, 1886, p. 218. Bluntschli, *Dr. public général* (traduc. Riedmatten), cartea II, capit. 13, p. 93; C. G. Dissescu, *op. cit.*, p. 533.

(3) Art. 93 Constit.—«Regele, dice acest text, poate face regulamente necesarii pentru executarea legilor, fără să poată vre-o dată modifica sau suspenda legile, și nu poate scuti pe nimeni de executarea lor».

S'a decis, cu drept cuvînt, că instanțele judecătorești sunt în drept a examina și discuta legalitatea unui regulament ce sunt chemate a aplica, cum și a statua până unde se poate întinde puterea obligatorie a regulamentelor făcute de autoritatea comunală, și, în acest scop, trebuie a se cerceta dacă acel regulament își găsește isvorul său în vre-o lege al căreia accesoriu trebuie să fie, și în baza căreia trebuie să existe. (Judec. ocol. I Galați (Remus C. Benișache). *C. jud.*, 1904, No. 43.

nistrațiunii, cărora ministrul are dreptul de a porunci, totuși, în privința celorlalți cetățeni și chiar a judecătorilor, ele țin loc numai de sfaturi, fără a avea putere obligatorie.

Sanționarea, promulgarea și publicarea legilor (art. 93, 115, 126 Constit. și Decretul din 1 Iulie 1866).

Este de observat că mai toate codurile străine, care s'au făcut în urma codului francez, au adăos mai multe articole la titlul preliminar ⁽¹⁾. La noi, departe de a se adăoga ceva, din contra, s'a eliminat art. 1 din codul francez, care vorbește de promulgarea și publicarea legilor, făcându-se din aceste formalități un principiu constituțional (art. 93, 115, 126 Constit.).

Condițiile de existență a unei legi. Pentru ca o lege să devină executorie, trebuie să fie sancționată, promulgată și publicată. Sancțiunea și promulgarea unei legi sunt două acte deosebite, după cum rezultă din decretul de la 1866, care arată formula sancționării și a promulgării.

Sanționarea legii. Sancționarea este votul regal și definitiv al proiectului de lege votat de Cameră și Senat. Sancționarea este un act al puterii legislative (art. 93 Const.). Când Regele sancționează o lege, el face deci un act de legiuitor; iar când promulgă, el face un act de putere executivă. Regele, astăzi, ca și sub Regulamentul organic, poate să refuze sancțiunea sa (atr. 93 Constit.). Nicî un caz de refuz nu s'a vădut însă până acum în practică.

Promulgarea legii. Promulgarea este actul prin care Capul Statului atestă corpului social existența legii și ordonă executarea ei, îndatorind pe agenții administrativi și judecătorești s'o observe și să facă a fi observată. Promulgarea este, după cum am vădut, un act de putere executivă.

Publicarea legii. Publicarea este modul care trebuie a se întrebuița, spre a face ca legea să parvină la cunoștința tuturor cetățenilor. Publicarea se făcea în vechime prin pristavî, prin sunetul tobelor și al trâmbițelor ⁽²⁾. Astăzi însă, publicarea

⁽¹⁾ Codul italian cuprinde în titlul preliminar 12 articole, iar Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, 37. Titlul preliminar al codului neerlandez are 14 articole, etc.

⁽²⁾ Veđi Bărbătescu, *op. cit.*, p. 18.

unei legi se îndeplinește prin inserțiunea ei în *Monitorul oficial* (art. 115, 126 *Constit.* și *Decretul* din 1866).

Iată, însă, o lege votată de Corpurile legiuitoare; în ce termen trebuie să fie promulgată și publicată? Legea nicăieri nu se explică asupra acestui punct.

Odată ce o lege a fost promulgată și publicată, nimeni nu este presupus a o ignora. *Nemo censetur ignorare jus* sau *legem* ⁽¹⁾. «Publicându-se o lege după chipul cuviincios, dice art. 3 din codul Calimach (2 C. austr.), nu poate nimeni a se apăra, dicând că nu-i s'a făcut cunoscut» ⁽²⁾.

Acest principiu nu este însă adevărat de cât în privința legilor de ordine publică. Ast-fel, s'a decis că neștiința legii nu poate fi invocată ca justificare a unei infracțiuni penale ⁽³⁾.

În cât privește însă legile de interes privat, eroarea asupra unui punct de drept poate fi invocată de acela care a fost victima lor ⁽⁴⁾, și aceasta chiar în privința transacțiilor, de oare-ce legiuitorul nostru a eliminat art. 2052 din codul fr., care admite soluția contrară ⁽⁵⁾.

(1) Veđi L. 9, Dig., *De juris et facti ignorantia*, 22. 6. «*Regula est juris quidem cuique nocere; facti vero ignorantiam non nocere*».

(2) «Trebuința cere, dice Andr. Donici, ca tot omul să învețe pravilele, fiind-că nimeni nu se poate ajuta pentru neștiința lor (art. 3, capit. 1). Cpr. art. 2 din Codul spaniol, care dispune că ignoranța legii nu scutește de a i se da ascultare. «*La ignorancia de las leyes no excusa de su cumplimiento*». «Nimeni, dice art. 9 din codul civil portughez, nu se poate scuti de îndeplinirea obligațiilor unei legi, sub cuvint că n'o cunoaște, sau că e cădută în desuetudine (*com o pretexto de ignorancia desta, ou com o seu desuso*)».

(3) *Cas. rom. Dreptul* din 1898, No. 69 și *Bulet.* 1898, p. 1110. Garraud, *Tr. th. et pratique de droit pénal fr.*, I, 287, p. 555 (ed. a 2-a).—Și chiar în privința legilor de ordine publică, cetățeanul ar putea dovedi că n'a putut lua cunoștință de o lege dintr'o cauză independentă de voința sa, de exemplu: din cauza întreruperii comunicațiilor, etc. Odată, însă, ce a trecut destul timp pentru ca legea să fi putut ajunge la cunoștința tuturor, nimeni nu se mai poate apăra dicând că n'o cunoaște.

(4) Veđi t. VII a *Coment. noastre*, p. 341, nota 1 și t. V, p. 54, *ad notam*.

(5) Veđi t. VII a *Coment. noastre*, p. 342 și t. V, p. 54, *ad notam*.

Art. 1206. Singurul caz excepțional, în care eroarea de drept nu mai este admisă de legiuitorul nostru, este acel prevăzut de art. 1206. Mărturisirea nu poate, în adevăr, fi retracată pentru eroare de drept, ci numai pentru eroare de fapt. Or, această excepție justifică tocmai regula generală: *Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis*.

Momentul când legea e presupusă a fi cunoscută.

Am văzut că ori-ce lege se aduce la cunoștința publică prin publicarea ei în Monitor. Se naște însă întrebarea: care este momentul când cine-va e presupus a cunoaște legea astfel publicată? Legea noastră este mută asupra acestei chestiuni, și asemenea lacună este foarte regretabilă.

Prima comisiune însărcinată la 1862 cu elaborarea unui proiect de cod civil, prevăduse în această privință, în cele 717 articole prelucrate de dinsa, un text astfel conceput:

«Legile sunt executorii în tot teritoriul țării după promulgarea lor de Domn; ele se vor pune în lucrare după două luni de la a lor promulgare, afară numai dacă însăși legea ar fi determinat altfel» (1).

Această dispoziție a fost respinsă la 1864 de Consiliul de Stat. Nu era însă de ajuns a se respinge art. 1 al proiectului din 1862, ci trebuia să se înlocuiască această dispoziție prin alta mai bună (2).

(1) Veđi Alex. Crețescu, *op. cit.*, p. 38.

(2) C. Calimach dispune ca legea să fie executorie după trei luni din ziua publicării sale (art. 4). Veđi și rezoluția domnească pusă pe anaforaua Minist. dreptăței (Colecția Pastia, p. 275 urm.). În Muntenia, era un obicei după care legea se presupunea a fi cunoscută în București tuturor locuitorilor, după o zi liberă de la publicarea ei. Cât pentru locuitorii districtelor, ei erau presupuși a o cunoaște după o zi liberă de la primirea foaiei oficiale, pentru care se socotea câte-o zi la fiecare distanță de șase oare. Veđi Bărbătescu, *op. cit.*, p. 19. Chestiunea de a se ști cum trebuia să fie apreciată această distanță de șase oare: pe jos, călare, sau cu trăsura, era însă controversată. Veđi B. M. Missir, *Dreptul din 1876*, No. 18.

Dreptul nostru anterior.

Drept. roman.

La Romani, publicarea se facea prin afișarea legii în orașe, și legea era obligatorie două luni mai târziu. (Nov. 66, capit. 1). Mai veđi încă L. 9, Cod, *De legibus*, etc., 1, 14; L. 65, Cod, *De decurionibus et filiis eorum*, etc., 10, 31.

Drept. străin.

După codul austriac (art. 3), legea devine obligatorie îndată ce a fost publicată, afară de cazul când însăși legea ar prevedea contrariul; după codul italian, a 15-a zi de la publicarea ei, dacă legea n'a dispus contrariul (art. 1), iar după codul neerlandez, a 20-a zi (art. 2), etc.

În lipsa unui text pozitiv, și dacă legea nu determină momentul de când ea începe a fi executorie, chestiunea se va aprecia de judecătorii fondului cari, pentru a decide dacă o lege a putut, sau nu, ajunge la cunoștința cutărei sau cutărei persoane, vor lua în considerație depărtarea mai mare sau mai mică de la centru, greutatea sau ușurința comunicațiilor, etc.

Tot astfel, judecătorii vor aprecia, în fapt, dacă a trecut destul timp de la publicare pentru ca legea să fie presupusă a fi parvenit la cunoștința Românilor cari s'ar afla în străinătate (1).

Despre abrogarea (2) sau desființarea legilor.

Art. 1912.—Codicii Domnilor Calimach și Caragea și orî-ce alte legi civile anterioare, ordonanțele domnești și instrucțiunile ministeriale din ambe Principatele-Unite, sunt abrogate în tot ce nu este conform regulilor prescrise în prezentul codice. (Art. 740 Pr. civ. Art. 603 Pr. pen. Art. 398 C. pen.)

Puterea legiuitoare care a întocmit o lege, poate singură s'o desființeze, după cerințele timpului și ale interesului obștesc. O lege nu poate, deci, fi abrogată nici modificată printr'un regulament, sau printr'un decret (3); un regulament poate însă fi abrogat printr'un alt regulament emanat de la aceeași autoritate, sau de la o autoritate superioară, ori printr'o lege (4).

Odată ce o lege a fost abrogată, ea nu mai poate fi pusă în vigoare de cât printr'o altă lege (5).

(1) Cpr. Demolombe, I, 29; Aubry et Rau, I, § 26. p. 91 (ed. a 5-a); Cas. fr. D. P. 91. 1. 353.

(2) Și cuvîntul și instituția abrogărei ne vin de la Romani: «*Lex aut rogatur, id est fertur; aut abrogatur, id est: prior lex tollitur*». (Ulpiani Regulae, I, De legibus et moribus, § 3).

(3) Cpr. Cons. de Stat din Franța, D. P. 95. 3. 52.—În caz de contrarietate de dispoziții, judecătorii sunt ținuți a aplica legea, iar nu regulamentul. Cas. rom. Dreptul din 1903, No. 25.

(4) Hauriou, *Dr. administratif*, p. 43, 44 (ed. a 4-a). *A fortiori*, deci, o lege sau un regulament de administrație publică nu pot fi modificate printr'o circulară ministerială. Cas. rom. Bulet. 1890, p. 1372 și *Dreptul* din 1891, No. 1.

(5) De asemenea, legile vremelnice care-și perd efectul lor prin trecerea timpului pentru care au fost făcute (precum sunt de ex.: legea moratorie din 1877, legea din 19 Februarie 1880

Legea nu p^ote fi abrogată printr'un obicei^u contrar. O lege nu mai poate, deci, fi abrogată astădⁱ printr'un obicei^u contrar, căci dacă s'ar permite puterei executive de a îngădui călcarea legilor pozitive printr'un obicei^u contrariu, aceasta ar însemna a i se da indirect dreptul de a face singură legea, fără intervenirea puterei legiuitoare, după cum era înainte de Regulament; și astfel separațiunea puterilor, prevădută de pactul nostru fundamental, n'ar mai avea ființă. Obiceiul putea altă dată să abroage legea, căci toate puterile fiind atunci în mâinile Domnului, abrogarea era presupusă a se face cu consimțimintul său, atât ca putere legiuitoare, cât și ca putere executivă. În realitate, era deci o altă lege nouă tacită, dacă ne putem exprima astfel, care abroga pe cea veche. Astădⁱ însă, asemenea abrogare nu mai este cu putință, din cauza principiului care statornicește separația puterilor în Stat ⁽¹⁾.

Desuetudine. Controversă. Tot pentru aceleași motive, mai toți autorii admit că o lege nu poate fi abrogată astădⁱ prin desuetudine, părăsire sau neintrebuintare ⁽²⁾, ci numai printr'o dispoziție expresă a legiuitorului, soluție formal admisă în codul austriac (art. 9), în codul spaniol (art. 5), în codul italian (art. 5), în codul neerlandez (art. 5), etc. ⁽³⁾.

pentru suspendarea termenelor la tribunalul și curtea din Iași, din cauza arderei palatului administrativ, etc.), nu-și mai pot primi astădⁱ aplicare, fără o altă lege, pentru-că este de principiu că o lege abrogată sau perimată nu mai poate fi pusă în vigoare de cât printr'o nouă lege. Cpr. Troplong, *Prescription*, II, 708; Répert. Sirey, *v^o Lois*, 1090 urm.

(1) Aubry et Rau, I, § 29, p. 96, 97 (ed. a 5-a); Demolombe, I, 35 și 130; T. Huc, I, 49; Planiol, I, 231; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 123; Foucart, *Droit administratif*, I, 88.—*Contră*: Duranton, I, 107, 108; Beudant, *Cours de dr. civ. fr., Introduction*, I, 105. Cpr. și C. Douai, Sirey, 88. 2. 147.

(2) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1891, No. 5; Cas. fr., Sirey, 89. 1 317; Laurent, *Avant-projet de révision*, I, p. 199; Répert. Sirey, *v^o Lois*, 1073 urm. și autorii citați în nota precedentă.—*Contră*: Duranton și Beudant, *loco supra cit.*; Solon, *Théorie sur la nullité des conventions et des actes de tout genre, en matière civile*, I, 389 urm., p. 264 urm. (ed. din 1835).

Drept. roman. (3) La Romană, L. 32, § 1, *in fine*, Dig., *De legibus*, 1. 3, ad-mitea abrogarea legilor prin desuetudine. Iată, în adevăr, cum se exprimă acest text. «*Quare rectissimè etiam illud receptum est, ut leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur*». Legea 2, Cod,

Cu-toate-acestea, există în legislația noastră o lege care nu și-a primit nici-odată aplicare și care n'a fost expres abrogată; aceasta e legea din 12 Septembrie 1864 pentru constrângerea corporală ^{L. p. constr. corporală.} (1).

De fapt sunt și în Franța legi care nu se aplică, de și n'aū fost nici-odată abrogate. Ast-fel sunt, de exemplu: legea din 20 noiembrie anul XIII (10 Ianuar 1805) care, pentru a onora paternitatea, dispune că de câte ori într-o familie există șapte copii cari se găsesc în viață, unul din ei trebuie să fie crescut cu cheltuiala Statului (2); ordonanța din 1634 care, fără nici-o sancțiune penală, interzicea fumatul (3); legea din 18 Novembre 1814, care opria lucrul duminicile și zilele de sărbători (4), etc.

O lege poate fi abrogată în mod expres sau tacit.

Abrogarea se dice expresă, când legea nouă prevede anume că legea veche încetează de a mai produce efecte. ^{Abrogarea expresă.}

Abrogarea este tacită, când legea nouă cuprinde dispoziții contrare acelei vechi (5). Acesta este sensul regulii: Lex posterior derogat priori. ^{Abrog. tacită.}

Dacă contrarietatea legii noi e privitoare la însuși principiul care servea de temelie legii vechi, această din

Que sit lingua consuetudo, 8. 53, dispune, din contra, că autoritatea obiceiului, ori cât de respectabilă ar fi, nu poate să contravină rațiunii sau legii: «*Consuetudinis ususque longævi, non vilis auctoritas est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat, aut legem*».

La noi, desuetudinea era altă dată un mod tacit de abrogare a legilor. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1863, p. 405; Bărbătescu, *op. cit.*, p. 47, care observă că formalitățile prevădute de codul Ipsilanti pentru foile dotale nu s'au aplicat nici-o dată. De asemenea, regula veche, care opria pe doi frați de a lua în căsătorie două surori, picase în desuetudine. (V. p. 53, 54.

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 292, text și nota 3. Veđi și t. VI, tabla analitică v^{is} *Constr. corporală*.

(2) Cpr. Planiol, I, p. 93, nota 1 (ed. a 2-a); Beudant, *op. cit.*, I, *Introduction*, 105, p. 112.

(3) Beudant, *op. și loco cit.*, p. 112, text și nota 1.

(4) Veđi Planiol, I, 231, *in fine*. Cpr. L. asupra repausului duminical din 6 Martie 1897, asupra căreia veđi t. V a Coment. noastre, p. 149, nota 1, p. 472, nota 2 și Cas. rom., *Dreptul* din 1898, No. 69, precum și Bulet. 1898, p. 953.

(5) Cpr. Cas. rom. Bulet. s-a II, 1872, consid. de la p. 159.

urmă este abrogată în toate dispozițiile sale, fără nici-o deosebire ⁽¹⁾.

În cazul contrar, nu se consideră ca abrogate de cât dispozițiile legii vechi incompatibile cu acele ale legii noi ⁽²⁾. «*Posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrariae sint*» (L. 28, Dig., *De legibus*, 1. 3).

În principiu, legile generale nu sunt presupuse a deroga de la legile speciale, și abrogarea tacită nu are loc în asemenea caz, de cât atunci când intenția contrară a legiuitorului ar rezulta neîndoelnic din obiectul său din spiritul legii noi ⁽³⁾.

După cum o lege generală nu poate, în principiu, abroga o lege specială, tot ast-fel, și o lege specială nu poate abroga o lege generală ⁽⁴⁾. «*Legi specialī per generalem non derogatur, nec generali per specialem*».

Un alt principiu admis de Curtea de casație și de Consiliul de Stat din Franța este că, dacă două legi succesive au de obiect aceeași materie, și legea nouă nu reproduce o dispoziție particulară a legii vechi, fără a pronunța însă abrogarea ei expresă, această dispoziție particulară se consideră totuși ca abrogată. (Demolombe, I, 128).

Art. 1912. Redacția vicioasă a acestui text.

Aceste principii generale odată expuse, se naște întrebarea: ce fel de abrogare a consacrat legiuitorul nostru? În tot codul civil nu găsim de cât art. 1912 ⁽⁵⁾.

Acest text este reu redactat; căci legiuitorul a voit

⁽¹⁾ Astfel, Curtea din București a decis că art. 160 din Regul. organic al Munteniei este tacit abrogat prin art. 89 din legea comunală. *Dreptul* din 1879, No. 14.

⁽²⁾ Cpr. Hauriou, *Pr. de dr. administratif* (ed. a 4-a, 1901), p. 41.

⁽³⁾ Aubry et Rau, I, § 29, p. 98 (ed. a 5-a); Demolombe, I, 127; Laurent, *Avant-projet*, I, p. 200; Beudant, I, *Introduction*, 104, p. 110. Cas. rom. Bulet. 1900, p. 321 (decisie la care am luat și noi parte); Trib. Roman, *Curierul judiciar* din 1898, No. 38.

⁽⁴⁾ Beudant, *loco cit.* Bulet. Cas. rom. S-a II, 1872, consid. de la p. 159. Astfel, legea bugetară nu poate abroga o lege generală. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1871, p. 85. De asemenea, art. 11 din codul civil n'a putut abroga legea din 19 August 1864, privitoare la drepturile străinilor creștini de a cumpăra imobile în țară. Cpr. C. Focșani, *Dreptul* din 1882, No. 28. Vezi *înfră*, explic. art. 11 (condiția străinilor).

⁽⁵⁾ În proiectul codului fr. figurau mai multe dispoziții cu privire la abrogarea legilor, care însă au fost eliminate. Vezi Laurent, *Avant-projet de révision du code civil*, I, p. 198 urm.

de bună samă să dică că legile vechi, care nu sunt contrare codului actual, sunt încă în vigoare. «Dacă s'ar fi aplicat dreptului vechi, în raporturile sale cu codul Napoleon, principiul abrogărei tacite, dice Laurent (1), s'ar fi păstrat din dreptul anterior tot ce nu este contrar dreptului nou». Ei bine, tocmai aceasta a făcut legiuitorul nostru. Dreptul vechi nu s'a abrogat de cât sub reserva condițională de a fi incompatibil cu legile actuale, dispoziție care se mai vede încă admisă de art. 603 din procedura penală și de art. 740 din procedura civilă.

Art. 1912 consacră deci principiul abrogărei tacite, ^{Abrog. tacită.} ceea-ce nu este fără dificultăți. Va să dică, de câte-orî vom găsi o lacună în legea actuală, vom putea recurge la legile vechi, dacă cazul se află prevădută acolo (2).

Nu trebuie însă să mergem prea departe cu aplicarea legilor vechi; căci, pe lângă că aceasta distruge unitatea de legislație, reinviându-se codul Calimach în Moldova și codul Caragea în Muntenia; apoi, s'ar putea prin acest mijloc nesocoti legea nouă, care e presupusă mai bună de cât cea veche. «Așezeminturile pravilelor celor mai din urmă sunt mai puternice de cât acele vechi», dice Andronachi Donici (art. 12, capit. 1).

În baza art. 1912, s'a susținut și decis chiar de mai multe ori, că dreptul canonic privitor la moștenirea călugărilor, admis prin Novelele lui Justinian și în vechiul drept francez (3), consacrat în Moldova prin codul Calimach (art. 766 urm.) și, în Muntenia, prin hrisovul lui Ipsilanti Vodă din 1776, prin hatiserifurile din 1812 și 1827, și prin un ofis domnesc a prințului Știrbei din 13 Martie 1851, ar fi încă în vigoare (4).

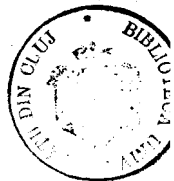
Abrogarea
dreptului ca-
nonic. Contro-
versă.

(1) Laurent, *Principes*, I, 25. Veđi și Aubry et Rau, I, § 29, p. 97, nota 4.

(2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1883, consid. de la p. 307, și *Dreptul* din 1883, No. 36 (în privința actelor semnate prin punere de deget și legalisate de autoritățile administrative).

(3) Veđi Pothier, *Successions*, VIII, p. 6.

(4) Veđi Bulet. Cas. 1865, p. 622; Bulet. 1876, p. 271; Bulet. Secții-unite 1880, p. 300 urm. și *Dreptul* din 1881, No. 3; *Dreptul* din 1884, No. 14 și din 1888, No. 11; *Dreptul* din 1895, No. 85 și Bulet. 1895, p. 1311. Tot în acest sens se pronunță și Alex. Degré, care dice că legile relative la moș-

Această soluție a fost însă în mod victorios răsturnată prin decizia Curței de casație din 16 Noembrie 1900, decizie pronunțată în Secțiuni-unite, la care am luat și noi parte, și cu a cărei redactare am fost însărcinat. Moștenirea fiind, în adevăr, un mod de dobândire a proprietății ce isvorește din legea civilă, nu poate fi cărmuită de cât de legea care a înființat-o; iar pe de altă parte, legile privitoare la moșteniri fiind în strînsă legătură cu organizarea socială a Statului, interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică, și se aplică fără deosebire la toate clasele sociale, nimeni ne putînd, în lipsa unei derogări exprese, să se sustragă de la aplicarea ei ⁽¹⁾.

Tribunalul de Ilfov admisesese aceeași soluție sub legea veche, în 1862, cu ocazia anulării testamentului episcopului de Buzău, Filoteiū ⁽²⁾, și considerentele tribunalului, care se pot vedea în observația cu care am însoțit decizia menționată a Curței de casație, par a fi fost scrise astăzi.

Va să dică, judecătorii din vechime căutaū să se lepede de dreptul canonic, chiar atunci cînd el era în plină vigoare, și noi l-am aplica astăzi cînd societățile moderne tind spre laicizare, și cînd acest principiu salutar este chiar înscris în pactul nostru fundamental (art. 21, 22)! Aceasta nu se poate; și de aceea, aprobăm în totul modul de a vedea al Secțiunilor-unite a Curței de casație, avînd satisfacerea de a fi contribuit și noi prin votul nostru la acest reviriment al jurisprudenței, care era de mult așteptat.

Este adevărat că sentința tribunalului de Ilfov din 1862, a fost infirmată de Curtea din București, și că făcîndu-se recurs de cătră executorii testamentari ai epis-

tenirile călugărilor. în calitatea lor de legi politice, n'au putut fi abrogate prin codul actual. *Dreptul* din 1875, No. 63 și *Scr. juridice*, I, p. 62 urm.

(1) Veđi Bulet. Cas. 1900, p. 1309 urm.; *Dreptul* din 1900, No. 82, și *Curierul judiciar* din 1900, No. 86 (cu observ. noastră în ambele diare). Tot în acest sens se pronunțase și instanțele de fond (*C. judiciar, loco cit.*). Curtea din Iași admisesese de mult acest mod de a vedea. Veđi *Dreptul* din 1875, No. 63 (decizie criticată de Degré). Cpr. Petrescu, *Succesiunile*, I, p. 83 urm. și 289 urm. (București, 1895).

(2) Veđi *Gazeta tribunalelor* (primul diar juridic fondat în țară de Aristidi Pascal), anul I (1862), No. 56, p. 463 urm.

copulăi de Buzău, Înalta Curte a respins recursul (4 Noiembrie 1865), întemeindu-se pe pravila lui Matei Basarab, pe aședământul bisericesc a lui Duca Vodă și charta patriarhicească, ambele din 1675; pe hrisovul lui Matei Răcovița Vodă din 1742, pe hrisovul lui Ipsilanti Vodă din 1776, pe hățișerifurile din 1802 și 1827, etc. (1). Toată lumea va recunoaște însă temeinicia argumentelor tribunalului, și mai ales a deciziei Curței de casație din 16 Noiembrie 1900.

Astăzi, în urma acestei remarcabile decizii de principiu, desbaterile, orî-ce s'ar dice, sunt închise, și dreptul canonic este definitiv înmormintat aproape cu întregul edificiu al trecutului (2).

Chestiunea abrogării canoanelor s'a mai discutat încă cu ocazia jurămîntului preuților. Cum trebuie să jure ei înaintea tribunalelor: cu mîna pe cruce, conform legilor civile, sau să facă numai o simplă afirmare verbală, după cuvîntul mîntuitorului, potrivit canonului 22? (3). Sunt decizii și într'un sens și în altul. Codul civil ne admitînd însă nici-o excepție în această privință, credem că preuții trebuie să jure conform legilor în ființă. Nu insistăm de-o-cam-dată mai mult, pentru-că această chestie a mai fost discutată de noi (4).

În fine, abrogarea canoanelor a mai fost încă pusă în discuție cu ocazia chestiunii de a se ști dacă doi frați pot lua în căsătorie două surori, ceea ce este oprit de

Jurămîntul
preuților. Con-
troversă.

Doi frați pot
lua în căsăt.
două surori.

(1) Veđi Bulet. Cas. 1865, p. 622 urm.

(2) Veđi însă G. G. Mironescu, *Revista de drept și sociologie* din 15 Decembrie 1900, p. 328 urm., care speră că Curtea de casație va reveni asupra jurisprudenței sale, desgrupând iarăși canoanele bisericești. De și lucrul n'ar fi fără precedent, totuși nădăjdum că această chestie este definitiv tranșată.

(3) Veđi art. 42 al Regul. Sinodului pentru disciplina bisericească din 7 Iunie 1873, reprodus în t. VII a Coment. noastre, p. 353, 354.

(4) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 299 și 353 urm. Cpr. în sensul părerei noastre, C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1874, No. 68 și din 1897, No. 81; Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 797; Jud. Ocol. T. Severin, *Curierul judiciar* din 1905, No. 27.—*Contră*: Trib. Iași, *Dreptul* din 1884, No. 17, precum și minoritatea Curței din București. *Dreptul* din 1874, No. 68.

canoane: «pentru că este spița a patra despre amîndouă părțile și numirile rudeniei se amestecă, pentru că ar fi fost, de s'ar fi luat, surorile cumnate, și frații între dinșii cumnați». De și chestiunea este și de astă dată controversată, credem că nimic nu se opune la o asemenea căsătorie, de vreme ce chiar sub legea veche, regula dreptului canonic picase în desuetudine ⁽¹⁾.

Aplicarea și interpretarea legilor de către tribunale.

Art. 3.—Judecătorul care va refusa de a judeca, sub cuvînt că legea nu prevede, sau că este întunecată, sau neindestulătoare, va putea fi urmărit ca culpabil de denegare de dreptate. (Art. 305 urm. Pr. civ. Art. 152 C. pen. Art. 36. 2° L. C. de cas. Art. 4 C. fr.)

Art. 4.—Este opriț judecătorului de a se pronunța în hotărîrile ce dă, pe cale de dispozițiuni generale și reglementare, asupra cauzelor ce îi sunt supuse. (Art. 36 Constit. Art. 108 C. pen. Art. 1201, 1537 C. civ. Art. 5 C. fr.)

Separția
puterilor în
Stat.

Odată ce legea a fost sancționată, promulgată și publicată, ea iese din domeniul puterii legiuitoare, și aplicarea ei este încredințată puterii judecătorești (art. 36 Constit.).

Principiul modern al separației puterilor era necunoscut la noi altă dată, ca și la Romani. Domnul era autoritatea cea mai înaltă, care avea în mâinile sale toate puterile Statului. El făcea legea și tot el o aplica, fiind-că era și judecător, ca president al divanului domnesc ⁽²⁾.

(1) Veđi în acest sens, C. Iași și Focșani, *Dreptul* din 1879, No. 25 și din 1880, No. 7; Trib. Botoșani și Rîmnicul-Vîlcei, *Dreptul* din 1885, No. 7 și 24. — *Contră*: Cas. rom. și Trib. Iași (în majoritate), *Dreptul* din 1879, No. 25 și Bulet. S-a I. 1879, p. 107. V. *supră*, p. 49, nota, și *infra*, la titlul căsătoriei.

(2) Veđi codul Ipsilanti, capit. p. divanul domnesc. Veđi și codul Caragea, partea VI, capit. 4, p. apelație. «Hotărîrea unui Domn. ăice acest cod, are apelație la alt Domn.—Hotărîrea unui Domn, stricată de alt Domn, are apelație la al treilea Domn.—Hotărîrea domnească, întărită de doi Domni, să nu aibă apelație.—Judecata cercetată de trei Domni, să nu aibă apelație» (art. 7—10, partea VI, cap. IV). V. asupra vechilor noastre instituții judecătorești, discursul rostit de procurorul general la Curtea din București, cu ocazia deschiderii anului judecătorec 1901—1902, publicat în *Dreptul* din 1901, No. 55. Veđi și Gr. I. Alexandrescu, *Studiu asupra istoriei generale a dreptului* (Focșani, 1905), p. 258 urm.

«Monumentele legislative ale țarei, ăice C. N. Brăiloiu, în ăjarul

La 1832, însă, Regulamentul organic introduce și la noi acest mare principiu al democrației moderne, fără care libertatea cetățenilor n'ar fi de cât un cuvânt, și fără care nu poate să existe o adevărată organizație politică ⁽¹⁾. Și de la Regulament încoace, principiul separației puterilor în Stat a trecut în toate așezămintele noastre, atât în Convenția din Paris și în Statutul din 1864, cât și în pactul nostru fundamental din 1866 (art. 32, 35, 36) ⁽²⁾.

Epoca din 23 Ianuarie 1886, ne arată că *Domnul* român era mai înainte de toate marele judecător, având pe lângă dînsul un consiliu de judecători, pe veliții boeri, cari formau divanul domnesc, un fel de centumvirat microscopic, care judeca în lipsa Domnului, saū cu dînsul impreună. Acest divan avea ca consecință a jurisdicției ce exercita și puterea politică de a legifera, fiind compus din toți demnitarii înalți, cari funcționau ca miniștri și exercitau fiecare în parte câte o magistratură».

Dreptul Domnului de a judeca s'a abrogat la 1832, prin Regul. organic (art. 213, 324, 329, 331 Reg. org. al Munteniei și art. 279 și urm. Regul. Moldovei), rezervându-i-se numai dreptul de întărire și de privighere, care și acesta s'a abrogat prin art. 14 al Convenției din Paris, unde se dice: că Domnul *nu va mai putea interveni în administrația justiției*.

⁽¹⁾ Cpr. Montesquieu, *Esprit des lois*, XI, 6. «Impărțirea între puterea administrativă și judecătorească fiind cunoscută de neapărată pentru buna rînduială la regularea pricinelor și pentru închezeșluirea driturilor particularilor, dice art. 279 din Regulamentul organic al Moldovei, aceste două ramuri vor fi de acum înainte cu totul deosebite». Această dispoziție nu se prea aplica însă în practică; de aceea vedem că, la 1844, un ofis domnesc poruncește Sfatului administrativ de a nu se mai amesteca în cauze de natură judecătorească, ci de a le îndrepta la acest ram. V. colecția Pastia, partea II, p. 595. Un proiect de Constituție, redactat de boeri la 1822, sub Domnia lui Ioniță Sandu Sturza, introdusese principiul separației puterilor în Moldova, însă acest proiect din nefericire n'a fost transformat în lege. Veđi P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ* (București, 1904), p. 11, 12.

⁽²⁾ În baza principiului separației puterilor, s'a decis, cu drept cuvînt, că numai autoritățile administrative sunt în drept a se pronunța asupra actelor de natură pur administrativă a primarilor și consilierilor comunali, iar nu instanțele judecătorești ordinare. C. Galați, *Curierul judiciar* din 1900, No. 10 (cu observația noastră). S'a decis, de asemenea, că dreptul de a acorda unui industriaș beneficul legii din 12 Maiu 1887, pentru încurajarea industriilor naționale, saū de a'i revoca beneficul acordat, fiind de competența exclusivă a Consiliu-

Regul. organic al Moldovei.
Art. 279.

Art. 4.

Art. 4 din codul civil consacră încă o dată principiul constituțional al separației puterii judecătorești de cea legiuitoare, oprind pe judecători de a se pronunța pe cale de dispoziții generale și reglementare. «Hotărârile ce se vor da de către Stăpânire, dice art. 16 din codul Calimach (12 C. austriac), saū de către locurile judecătorești, pentru unele din pricinī, nu aū putere legiuită; pentru aceasta nu se pot întinde, nici a se aplica la alte pricinī, nici a îndatori pe alte osebite persoane».

Judecătorii, fie chiar și acei ai Curței de casație, cari aū a judeca un caz concret, trebuie, deci, să se pronunțe numai asupra acestui caz, fără a crea o regulă de urmare obligatorie pentru alte casuri de aceeași natură. *Legibus*,

luī de Miniștri, adecă: a puterei administrative, decizia acestei puteri, care revoacă beneficiul acestei legi, nu autorisă pe industriaș a se adresa la justiție, spre a fi reintegrat în drepturile ce i se acordase în basa legii menționate, întru căt principiul separației puterilor în Stat oprește amestecul puterei judecătorești în sfera atribuțiilor exclusive a puterei administrative, amestec care ar avea de urmare desființarea independenței și a responsabilității acestei din urmă puteri. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1905, No. 34. S'a decis, însă, că instanțele judecătorești sunt în drept a reforma încheierea autorității administrative (în specie a Minist. de interne), care ordonase pe nedrept închiderea unei farmacii, sub cuvint că dirigentele ei era străin. Trib. și C. Iași, *Curierul judiciar* din 1895, No. 44 și *Dreptul* din 1896, No. 17 (asupra cărora a intervenit o decizie de respingere a Curței de casație; Bulet. 1896, p. 925, 926). Cpr. și Trib. Prahova, *Dreptul* din 1902, No. 6 (cu nota d-lui P. Negulescu). Veđi t. V a Coment. noastre, p. 464, *ad notam*. Veđi și decizia Curței de casație din 15 Iunie 1905, publicată în *Dreptul* din 1905, No. 55 și în *C. jud.*, 1905, No. 68, care pune, cu drept cuvint, în principiu că de câte-orī actul puterei administrative violează un drept câștigat, plângerile acelor vătămăți intră, conform dreptului comun, în căderea instanțelor judecătorești ordinare.

Toate aceste decisii sunt pronunțate înainte de promulgarea legii asupra contenciosului administrativ; căci, astăđi, după legea din 1 Iulie 1905, toate actele abusive ale puterei administrative sunt date în judecata secției a III-a a Curței de casație. Veđi asupra acestei legi, care a fost taxată de anti-constituțională, discursul ce am rostit în Senat, în ziua de 25 Maiu 1905, publicat în *C. judiciar* din 1905, No. 48 și în *Monitorul oficial* din 22 Iunie 1905, No. 52 (desb. Senatului).

non exemplis statuendum est. Astfel, de exemplu, într'un proces ce am făcut lui X, judecătorul, prin decizia ce va da, trebuie să se mărginească a dice cine din noi doi are dreptate, dar nu poate declara că pe viitor toți acei cari se vor afla în situația mea, vor perde sau vor câștiga procesul ⁽¹⁾.

Acest text, pe lângă că derivă din principiul separației puterilor, apoi este și o aplicație a principiului statornicit de art. 1537, după care mandatarul nu poate să întrecă limitele mandatului său.

Dacă s'ar fi permis judecătorului de a modifica legea, sub cuvint de interpretare, s'ar fi făcut o confuzie între puterea legiuitoare și cea judecătorească, periculoasă pentru cetățeni, după cum se întâmpla la Romani, unde pretorii, prin edictul ce publicau, la intrarea lor în funcțiune, schimbau legile existente (vezi *suprà*, p. 39); după cum se mai întâmpla încă la noi, altă dată, unde Domnul era totul, și legislator și judecător, făcând legea, schimbând-o și aplicând-o după bunul său plac.

Judecătorii și procurorii, sau auxiliarii lor cari, prin călcarea art. 4, se vor amesteca în exercițiul drepturilor puterii legiuitoare, pe lângă destituire, pot fi și pedepsiți cu degradația civică de la trei până la zece ani (art. 108 C. pen.).

Art. 108 C.
penal.

Un tribunal s'ar pronunța pe cale reglementară când

(1) Judecătorii sunt datorii a se pronunța strict asupra cauzelor ce le sunt supuse, numai în cât privește dispozitivul hotărârii lor. Cât pentru motivele ce ei trebuie să dea spre a-și justifica hotărârea lor (art. 118 Pr. civ.), nimic nu-i împiedică de a prezenta considerații generale, de a enunța principii de drept, de a face inducțiuni sau deducțiuni, etc. T. Huc, I, 184, p. 171; Cas. fr. Sirey, 72. 1. 428; Sirey, 83. 1. 201. Judecătorii n'ar putea însă să-și motiveze sentința lor, referindu-se pur și simplu la o decizie anterioară, cu-toate-că ei pot avea în vedere jurisprudența lor proprie sau a unor instanțe superioare. T. Huc, *loco cit.* Ei nu pot, de asemenea, să se întemeieze exclusiv numai pe cunoștințele lor personale, de oare ce acest element de apreciere n'a putut fi cunoscut, nici apreciat de părți. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 40. Vezi și t. VII a Coment. noastre, p. 122, text și n. 2.

ar face un regulament asupra procedurii ce are a fi de urmat în resortul lui ⁽¹⁾.

Tot ca dispoziție reglementară ar trebui să se considere o declinare de competență nu numai pentru cazul concret, dar și pentru viitor, în toate cazurile de asemenea natură ⁽²⁾.

De asemenea, judecătorii nu pot, fără a comite un exces de putere și a călca art. 4, să determine în mod general drepturile și datoriile funcționarilor publici.

O dispoziție reglementară ar trebui anulată, chiar dacă ar fi dată în camera de consiliu, sub denumirea de avis ⁽³⁾.

Art. 3.

Dar, dacă judecătorii nu sunt în drept a da o hotărîre de cât asupra cauzelor pendente înaintea lor, ei trebuie însă neapărat să se pronunțe asupra tuturor acestor cauze, fără a se putea opri de a judeca, sub cuvînt că legea ar fi întunecoasă sau neîndestulătoare (art. 3). Ordinea publică cere ca un proces să nu rămână nehotărît, ci să i se dea o soluție ⁽⁴⁾. Art. 12 din codul Calimach dispune că nu este cu putință ca codul să cuprindă toate pricinile, ci cuprinde numai pe acelea ce mai adesea-orî se întîmplă ⁽⁵⁾. Aceasta este adevărat și sub legea nouă, care cuprinde multe lacune și dispoziții contrare. Cu-toate-acestea, instanțele judecătorești, și chiar autoritățile administrative (art. 152 C. pen.), trebuie să se pronunțe numai de cât asupra casului concret ce aî înaintea lor, consultând la nevoie doctrina, jurisprudența, dreptul roman, dreptul vechiu ⁽⁶⁾; motivele legii, discuțiunile urmate în camerele legiuitoare ⁽⁷⁾, obiceiurile consacrate de lege, sau echitatea,

(1) Cas. fr. D. P. 46. I. 271; D. P. 47. 1. 255; C. Lyon, D. P. 79. 2. 204.

(2) V. Rép. Dalloz, v^o *Compét. administr.*, 76 și *Compét. crimin.*, 641.

(3) Cas. belg. Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 482, 6°.

(4) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1864, p. 163.

(5) L. 10, Dig., *De legibus*, 1. 3.

(6) Cpr. Répert. Sirey, v^o *Lois*, 375. «*Non est novum, ut priores leges ad posteriores trahantur*». L. 28, Dig., *De legibus*, 1. 3.

(7) Ast-fel, de și din art. 22 din Constit. ar părea să rezulte că benedictia religioasă este neapărată pentru existența căsătoriei, totuși din desbaterile urmate în Constituanta rezultă contrariul, după cum vom vedea la titlul căsătoriei.—Lucrările pregătitoare a unei legi cuprindînd însă adesea-orî con-

în fine; dar trebuie să se pronunțe într'un sens său în altul, căci altfel, atât judecătorii cât și autoritățile administrative s'ar putea urmări de părțile interesate pentru daune, prin acțiunea recursorie civilă ⁽¹⁾, putându-se chiar condamna la amendă pentru denegare de dreptate (art. 152 C. pen.) ⁽²⁾.

Unii autori cred că acest principiu suferă excepție în materie penală, unde la caz de tăcerea legii, judecătorul

Materie penală.

tradicții și erori, vor fi luate în considerație cu multă băgare de samă. Cpr. Répert. Sirey, v^o *Lois*, 378. Veđi și *infra*, p. 66, text și nota 3.

⁽¹⁾ Veđi asupra acestei acțiuni, t. V a Coment. noastre, p. 429 urm.

⁽²⁾ Pentru ca să existe denegare de dreptate, trebuie ca judecătorul să refuze de a da o hotărîre asupra casului concret adus înaintea lui (Cas. rom. Bulet. 1863, p. 708 și Bulet. 1864, p. 387), și acest refuz trebuie să fie făcut după două cereri, de partea în drept, în interval de câte trei zile cel puțin (art. 307 Pr. civ.).

Denegare de dreptate.

Nu există deci denegare de dreptate, când judecătorul își declină, chiar fără temei, competența de a judeca pricina adusă în cercetarea lui (Cas. rom. Bulet. 1862, p. 202, și Bulet. 1863, p. 476; T. Huc, I, 182), sau comite mai multe greșeli în hotărîrea ce pronunță (Cas. rom. Bulet. 1864, p. 454), sau omite de a se pronunța chiar asupra întregului quantum ce face obiectul reclamațiunei (Cas. rom. Bulet. 1864, p. 84); când el constată că o lege anterioară a fost abrogată printr'o lege posterioară (C. Iași, *Dreptul* din 1894, No. 80); când el refuză de a regula de mai înainte dificultățile eventuale la care ar putea să dea loc executarea hotărîreii sale (Cas. fr. Sirey, 57. I. 126); când el suspendă o instanță un timp determinat (Cas. fr. D. P. 56. I. 56); când el ar disjunge de cauza ce reține o altă cauză considerată ca independentă de acea reținută, rămânând ca cauza pe care el n'o judecă actualmente să fie judecată mai în urmă (Cas. fr. Sirey, 74. I. 170; D. P. 74. I. 262), etc. Cpr. T. Huc, I, 180.

Condițiile de admisibilitate a acestei acțiuni.

Ministerul public, fiind liber de a pune acțiunea publică în mișcare, n'ar putea, de asemenea, fi urmărit pentru denegare de dreptate, când ar refusa de a da pe cine-va în judecată.

Denegare de dreptate ar exista însă când judecătorul ar respinge, printr'un simplu jurnal, și fără chemarea părților, o acțiunea pornită cu îndeplinirea tuturor formelor legale (Cas. rom. Bulet. 1863, p. 73); când el ar suspenda instanța pe un timp nedeterminat, sau când ar cere de la puterea legiuitoare interpretarea legii (Cas. rom. Bulet. 1864, p. 163; Cas. fr. Répert. Dalloz, v^o *Déni de justice*, 12; nota 7. Veđi și Répert. Sirey, v^o *Déni de justice*; Pand. fr., *eod* v^o, etc.).

Minist. public.

nu poate condamna, ci trebuie să absolve (art. 10 și 387 pr. pen.), conform principiului: *nulla pœna sine lege* ⁽¹⁾. Acești autori perd însă din vedere că, în caz de absolvire, judecătorul se pronunță într'un fel; prin urmare, acest principiu este aplicabil în materie penală ca și în materie civilă ⁽²⁾.

Ipozeza în care cazul nu e prevădut de lege. Controlversă.

Dar, dacă nici legea nouă, nici cea veche nu prevăd cazul adus în instanță, nici direct nici indirect, ce trebuie să facă judecătorul? Unii susțin că, în asemenea caz, reclamația trebuie să fie respinsă, pentru-că ori-ce drept trebuie să fie întemeiat pe o lege pozitivă ⁽³⁾. Alții însă răspund, și cu drept cuvînt, că echitatea fiind suplimentul firesc al legilor pozitive, de câte-ori legea va păstra tăcerea, de atâtea ori judecătorii vor trebui să admită reclamația, dacă asemenea acțiune li s'ar părea întemeiată pe echitatea naturală ⁽⁴⁾; aceasta însă, bine înțeles, numai în materie civilă, căci dacă faptul penal ce se impută unei persoane nu este anume prevădut de lege, inculpatul se absolvă, potrivit art. 10 și 387 Pr. pen. (Argument prin

(1) Cpr. Marcadé, I, 81; Toullier-Duvergier, I, partea 1, 147.

(2) Demolombe, I, 112; Crețescu, *op. cit.*, p. 118.—Părerea lui Marcadé și a lui Toullier s'ar fi putut susține la noi, altă dată, sub codul de procedură criminală din 1850, după care judecătorul putea să nu se rostească asupra acușățiunei, mulțumindu-se a declara pe acusat grav bănuît, fără însă a da vre-o hotărîre. Astădî, însă, asemenea teorie nu se mai poate admite față de art. 387 din procedura penală.

(3) Demolombe, I, 113; T. Huc, I, 179.

(4) Marcadé, I, 80; Mourlon, I, 86; Demante, I, 11 bis I; Ducasroy, I, 29; Laurent (I, 256, 257), care observă că de câte-ori legea e întunecoasă și neîndestulătoare, de atâte-ori decizia magistratului are un caracter legislativ, în acest sens că el formulează regula înainte de a o aplica.—Art. 3 din codul italian dispune că, dacă o chestiune nu poate fi deslegată prin un anume text de lege, magistratul trebuie să recurgă la regulile de analogie, și în lipsă de analogie posibilă, la principiile generale ale dreptului, *secondo i principii generali di diritto*. Veđi și Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 29 urm.), care cuprinde mai multe reguli asupra interpretărei legilor, reproducînd mai multe dispoziții din proiectul primitiv al codului francez, care au fost eliminate, pentru a fi lăsate în domeniul științei.

analogie și din art. 970, după care echitatea se poate avea în vedere pentru interpretarea convențiilor) (1).

Acest sistem este cu atât mai admisibil la noi, cu cât el era admis și de codul Calimach, sub care în lipsă de lege pozitivă, de analogie sau de obiceiul statornic, judecătorul era dator să cerceteze pricina cu cerșută cumpătate și cu luare aminte întru toate împrejurările, și să hotărască după principiile dreptului firesc (art. 9, 10 și 13 C. Calimach, art. 7 C. austriac) (2).

Codul Calimach.

(1) Mai veți încă art. 583, 1101 C. civ., art. 30 L. jud. de ocoale din 1896, etc.

Art. 30 din legea judecătorilor de ocoale lasă, în cât privește judecătoriile comunale, la sufletul și cugetul juraților, ca să nu judece și să nu hotărască de cât pe ființă de adevăr, și să nu dea dreptate de cât numai aceluși ce o are. Această instituție a juraților, desființată prin legea judecătorilor de ocoale din 1894, restabilită prin aceea din 1896, este o reîntoarcere la vechea noastră legislație. Veți art. 319 din Regulamentul organic al Moldovei, care înființează judecătoriile sătești, pentru a judeca aproape în condițiile de astăzi, pricinile mici de o valoare de 10 până la 15 lei vechi. Astăzi, judecătoriile comunale judecă în ultimă instanță până la valoarea de cinci lei inclusiv, și cu drept de apel la judecătorul de ocol respectivă, până la suma de 50 lei inclusiv, capete și dobîndi, ori-ce prigonire de ori-ce natură dintre săteni, pentru datorii sau despăgubiri de ori-ce fel și din ori-ce cause ar isvori (art. 15 L. jud. ocoale din 1896). Datoria de căpetenie a acestor judecătorii este împăcarea părților (art. 14). În privința celor-lalte acte care intră în competența acestor judecătorii, v. t. VII a Coment. noastre, p. 139 urm.—S'a decis că jurămîntul decisor este admisibil și înaintea acestor judecătorii. V. *Dreptul* din 1885, No. 48.

Judec. comunale. Art. 30 L. judec. de ocoale.

(2) Se putea însă întâmpla ca cursul justiției să fie întrerupt, atunci când judecătorul cerea deslegare de la puterea legiuitoare (art. 11 C. Calimach, art. 8 C. austriac).

Referatul la puterea executivă sau legiuitoare.

Sub codul Caragea, cursul justiției putea de asemenea fi întrerupt, însă interpretarea legii se făcea de Domn (art. 3, partea VI, capit. 3). Această soluție era adevărată și la Romani, unde judecătorii, la caz de îndoială, se adresau la împărat, *cui soli concessum est leges et condere et interpretari* (L. 2, § 21, Cod, *Veteri jure enucleando*, etc., l. 17 și a doua prefață a Digestelor, § 31, *in fine*).

Art. 318 din Regul. organic al Moldovei dispune că la pricinile neprevăzute în conдика politicească să se ia de povă-țuire Basilicale întru-cât sunt potrivite cu obiceiurile pămîn-

Art. 318 Regul. org. Moldovei.

Pipăirea con-
stituționalită-
tei interne a
legii. Contro-
versă.

Am văzut *supră*, p. 43, că judecătorii pot pipăi con-stituționalitatea externă a unei legi. Chestiunea este de a se ști dacă ei pot cerceta constituționalitatea internă a legii.

Iată, cum ne exprimam în această privință în ediția 1-a: «Când judecătorul se află față cu o lege care este în contradicție cu Constituția, nu mai încape, după noi, nici-o îndoială că el trebuie să înlătore legea și să aplice Constituția care, pentru a întrebuița cuvintele lui Ed. Laboulay, este scriul sfânt în care poporul și-a depus libertățile sale, pentru ca nimeni, nici chiar legiuitorul, să nu le poată atinge». Și în acest sens s'a pronunțat, în adevăr, jurisprudența, și se pronunță și o păte din doctrină ⁽¹⁾.

Codul Ca-
ragea.

Interpretarea
legilor în
dreptul nos-
tru anterior.

tului. Aceasta se spune și în hrisovul de promulgare a codului Calimach (*Uricarul*, t. IV, p. 309). Vedî și anaforaua boerilor țării către Domn, din 1827, citată *supră*, p. 40, n. 2.

Sub codul Caragea, judecătorii nu puteau, din contra, în lipsă de lege, să aplice Basilicalele, ci trebuiau să întrebe Domnul (art. 3, partea VI, capit. 3). Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1905, No. 44. Vedî și *supră*, p. 40, nota 2.

Cât pentru interpretarea legii, în casurile când ea era mută sau întunecoasă, de și în realitate ea se făcea de Domn, totuși după Regulamentele ambelor țări, ea nu se putea face de cât de puterea legiuitoare, în urma referatului judecătorului (art. 318 și 365 Regul. Moldovei și 330 Regul. Munteniei). Aceste referate la puterea executivă sau legiuitoare, care se obțineau și în Franța sub vechiul regim, și chiar sub legea din 24 August 1790 (art. 12), erau foarte periculoase; căci sau puterea legiuitoare nu făcea nici-o lege, și atunci cursul justiției era și rămânea întrerupt; sau legea se făcea, însă atunci corpul legiuitor era transformat în tribunal, și în asemenea caz, se legifera sub înriurirea intereselor private, iar nu în vederea interesului obștesc. Cpr. Laurent, *Principes*, I, 254, 255. Aceste abuzuri nu mai pot avea loc astăzi, căci după art. 3 din codul civil, judecătorul este totdeauna obligat a-și da hotărîrea sa, fără a mai putea cere deslegare de la nimeni, nici chiar de la puterea legiuitoare.

(1) Vedî Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 223 și *Dreptul* din 1875, No. 64 (procuror general Vioreanu concluzii contrare, publicate în *Dreptul*, *loco cit.*). Tot în acest sens se pronunțase și tribunalul de Ilfov, *Dreptul*, *loco cit.* Idem: Mărzescu, *Maximele dreptului roman*, partea 1-a (singura apărută), p. 36 urm.; Meitani, *Studii constituționale*, art. 61, p. 37 urm.; D. C. Popescu, *Dreptul* din 1883, No. 38 și din 1886, No. 36; C. G. Dissescu, *Cursul de drept public*, p. 533 urm.; Berriat

Acum însă, după o mai matură reflexie, părerea contrară ne pare mult mai juridică. În adevăr, Constituția noastră nu conferă judecătorilor dreptul de a pipăi constituționalitatea internă a legilor, și în lipsa unui text expres în această privință, ei nu pot avea acest drept. Judecătorii au, deci, numai misiunea de a aplica legea, iar nu de a o judeca, de a o controla și de a o înlătura. *Secundum leges, non de legibus judicandum est.* Prin un asemenea control, judecătorul ar usurpa prerogativele puterii legiuitoare, în cât principiul separațiunii puterilor ar fi compromis, iar confuziunea și anarhia ar fi tristul și fatalul rezultat a unei asemenea desordine morale (¹).

A *fortiori*, deci, particularii nu sunt în drept a controla și a discuta o lege, căci ori cât de imperfectă ar fi, cetățeanul îi datorește ascultare, și el nu se poate rădica în contra ei fără a aduce o vătămare însemnată întregului așezământ social. O lege la care cel dintâi venit ar putea, sau nu, să se supună, după bunul său plac, n'ar mai fi lege, și acolo unde legile și-au pierdut autoritatea, cor-

Particularii nu sunt în drept a discuta și controla legea

St. Prix, *Tr. de dr. constitutionnel français*, 725. Acest sistem este admis în Grecia (v. *J. Clunet*, 1905, p. 1112), în America, etc. Veđi Esmein, *Elements de droit constitutionnel*, p. 426 urm.; Emile Faguet, *Le libéralisme*, p. 181.

(¹) Veđi în acest din urmă sens, Laurent, *Principes*, I, 31, 145; Bluntschli, *Droit public général (Allgemeines Staatsrecht)*, traduc. Riedmatten), cartea II, capit. 13, p. 94 urm.; Thonissen, *Constit. belge annotée*, 511, pag. 335 urm.; Hello, *Régime constitutionnel*, p. 246 urm. (ed. belgiană); T. Hue, I, 179; Esmein, *op. cit.*, p. 431 urm.; P. T. Missir, *Dreptul de succesiune al străinilor la imobilele rurale în România* (1886), p. 41 și 59; Garsonnet, *Tr. th. et pratique de procédure*, I, § 12 (ed. a 2-a); Neagu, *Codicele civil adnotat și comentat* (1905), p. 84, No. 12 urm. Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 33, și Bulet. 1886, p. 218; Trib. Ilfov și Prahova, *Dreptul* din 1887, No. 42 și din 1903, No. 27. Veđi și *Tratatul nostru în limba franceză*, p. 267. Aceeași soluție este admisă în Italia și în Elveția. V. Esmein, *op. cit.*, p. 432, text și nota 3.—Art. 11 din codul neerlandez (disp. preliminară) dispune a-nume că judecătorul trebuie să judece după lege, fără a putea judeca valoarea ei intrinsecă sau echitatea ei. Veđi asupra acestei chestiuni discursul ce am rostit în Senat în ziua de 25 Maiu, 1905, cu ocazia contenciosului administrativ. *C.jud.*, din 1905, No. 48 și *Monit. oficial* No. 52 (desb. Senatului).

) Veđi *Revista C. Cas. în procesul Primăria - Traianu* comunale 1913.

pul social este putred și condamnat de mai înainte la o peire iminentă. (Laurent, I, 32).

Aplicarea
legilor.

Judecătorul, la toate casurile ce i se înfățișează, trebuie să aplice legea după adevăratul ei înțeles, căutând a-i pătrunde sensul și spiritul. «Legea, pe care judecătorul are s'o aplice la vre-o pricină de judecată, dice art. 8 din codul Calimach (6 C. austriac), nu să tâlcuește într'un alt chip de cât numai după rostirea și alcătuirea cuvintelor, și după scopul cel vederat al dătătorului de legi». «*Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem*»⁽¹⁾.

(¹) L. 17, Dig., *De legibus*, 1. 3.—Vezi și Harmenopol, I, 1, § 15.

«Și înțelegerea praviilor, dice Andr. Donici, este nu ca să înțeleagă cineva cuvintele, ci tâlcuirea și puterea lor» (art. 10, capit. 1).

Cod. lui Andr.
Donici.

Acest cod al Moldovei cuprinde mai multe reguli în privința aplicării și interpretării legilor, care pot servi și astăzi de sfatură judecătorilor. Din aceste reguli vom cita numai câte-va :

«Art. 13, capit. 1. — Întru cele care sunt în îndoială, să se urmeze iubirea de oameni, și ceea ce se poate socoti cu cale după rânduială ;

«Art. 14, capit. 1.—Întru toate, iar mai ales în praviile, se cuvine a socoti ceea ce se cuvine după dreptate ;

«Art. 15, capit. 1. — La tâlmăcirea praviilor trebuie luată aminte și cugetare, în ce chip la asemenea pricină au urmat hotărârile ;

«Art. 16, capit. 1. — Nimic nu este mai mult în potriva praviilor și în potriva dreptății de cât vicleșugul și cele urmate prin silă și de frică ;

«Art. 17, capit. 1.—La cele ce sunt cu îndoială a se înțelege în praviile, trebuie să se tâlmăcească cu bunătatea și iubirea de oameni, cum și la pricinile de judecată ce sunt cu îndoială, să biruiască iubirea de oameni (cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, I, § 36, *in fine*), și iarăși la cele ce nu se pot dovedi, să se socotescă cele ce sunt prin putință a se întâmpla, și cele ce adesea se întâmplă, și cu acest chip să se poată judeca adevărul ;

«Art. 3, capit. 2.—Judecătorul este dator să primească cu blîndețe pre acia cari cer să se cerceteze de isnoavă pricina lor ;

«Art. 4, capit. 2.—Judecătorul să nu primească peșches de cât un pușin lucrul care este spre mâncare sau spre băutură. Un alt paragraf din același cod se grăbește însă a adăoga: «Ceî necinstiți și primitorî de mită nu se cade a fi judecători». Lucrurile de ale mincării și de ale băuturii, pe care acest legislator le permitea, erau *les épices* care, sub vechiul regim, existau și în Franța. Aceasta ne reamintește o satiră care s'a scris în Franța, în secolul al XVI-lea cu ocazia arderei palatului de justiție :

*Certes ce fut un triste jeu,
Quand à Paris dame Justice
Pour avoir mangé trop d'épice
Se mit tout le palais en feu !*

Când o lege este însă destul de lămurită, judecătorul nu trebuie să se depărteze de la litera ei, sub cuvînt de a-i pătrunde spiritul.

Această maximă, care făcea parte din titlul preliminar al Proiectului codului francez (art. 5), și pe care Laurent o reproduce în art. 29 din Ante-proiectul de revisuire, este de foarte mare însemnătate, și ar fi de dorit ca ea să fie înscrisă în lege, pentru a nu se călca dinlic în picioare atât de doctrină cât și de instanțele judecătorești.

Judecătorul, fiind în totdeauna dator de a da o hotărîre, chiar în casurile neprevădute de lege, nu mai are astăzi facultatea de a cere deslegarea de la Capul Statului, și nici chiar de la Corpurile legiuitoare.

Interpretarea
legilor.

«Art. 5, capit. 2.—Judecătorul, la pricina care cercetează, să nu caute cum au hotărît alții asemenea pricină, ci însuși să socotească cu luare aminte cum urmează pravila, și să dea hotărîrea;

«Art. 6, capit. 2.—Judecătorul, la cele ce nu se pot dovedi prin marturi și sunt cu îndoială, să socotească ceea ce este cu cale și cu iubire de oameni;

«Art. 11, capit. 2.—Judecătorul să se sîrguiască a da sfîrșit pricinilor și a nu prelungi.

«Art. 16, capit. 2.—Judecătorul dator este a lua sama, și a cugeta întru sine, socotind ceea ce este mai cu cuviință, etc., etc.»

Pravila lui Matei Basarab (glava *perraia*) are următoarea cuprindere :

«Cade-se judecătorului, adică Arhierelui, să fie aseamene jude-Prav. lui Ma-
cătorului celui drept și marelii Arhierelui Domnului nostru Is. Hris toi Basarab,
tător; să fie tuturor miloserd, neaducător aminte de rău, nemănos,
nefațarnic, neluător de mită, drept; să nu creadă lesne fără de
întrebare prepunerile și pările și bănuialile. Că de va asculta și
va creade, adică ceale ce stau împotriva celor bune, nu easte drept.
Pentru că mulți de multe ori se pedepsesc fără dreptate, căci nu caută
judecătorul vina. etc.»

În fine, nu putem omite de a cita, cu această ocazie, și art. 282 din Regul. organic al Moldovei, în următoarea cuprindere :

«Judecătorii sunt datorii a cunoaște cu adîncă pătrundere mări-Regul. orga-
mea dregătoriei lor, răspunderea atât morală cât și pravlicească la-
care sunt supuși, și datornica cruțare a personalelor dreptăți și a-
driturilor proprietății compatrioților lor. Nepătrunderea și obișduirea
vei. Art. 282.
trebuie a fi cu totul departe de cercetarea pricinilor; cea mai bună
rinduială, neclevetita armonie, și cele mai adînci sfătuirii, vor fi
regula tuturor judecăților.»

Ce frumoasă povățuire pentru tinerii noștri magistrați ! Aceste cuvinte ar trebui săpate cu litere mari în toate instanțele noastre judecătorești, pentru ca judecătorul să le aibă vecinic în memoria și înaintea ochilor săi.

Când legea este întunecoasă, îndoelnică sau neîndesulătoare, el trebuie să recurgă la regulile de interpretare ⁽¹⁾.

Definiția interpretărei.

Interpretarea este o lucrare a minței, prin care înțelegând vorbele ce se cuprind în lege, căutăm să-i aflăm spiritul, ca să urmăm după scopul legiuitorului.

Interpretarea este *doctrinală, judecătorească și legislativă* sau *autentică*.

Interpretarea doctrinală.

Interpretarea *doctrinală* se ține aceea care emană de la jurisconșulți, profesori, etc., și care nu leagă pe judecători, ci servește numai pentru a-i lumina. La Romani, răspunsurile jurisconșulților, când erau unanime asupra unei pricinii, aveau însă atâta tărie, în cât judecătorii nu puteau să nu le aibă în vedere ⁽²⁾.

Interpretarea gramaticală și logică.

Interpretarea care se face pe cale de doctrină, se împarte în interpretare *gramaticală* și în interpretare *logică*. Cea dintâi are de obiect de a se hotărî sensul cuvintelor întrebuințate de legiuitor; iar cea de a doua, întemeindu-se pe lucrările pregătitoare ale unei legi, pe discuțiunile urmate cu ocașiunea votărei ei, ne face să cunoaștem spiritul legii (*ratio legis*) și motivele care au servit de călăuză autorilor ei ⁽³⁾. Lucrările pregătitoare ale unei legi urmează

(1) Veđi asupra regulilor de interpretare a legilor, Savigny, *Systen des heutigen römischen Rechts*, I, § 32 urm.; Aubry et Rau, I, § 40, p. 192 urm. (ed. a 5-a); P. Missir, *Dreptul de succesiune al străinilor la imobilele rurale în România*, p. 84 urm. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 284.

(2) «*Responsa prudentium sunt sententiae et opiniones eorum, quibus permissum est jura condere . . . quorum omnium sententiae et opiniones eam auctoritatem tenebant, ut iudici recedere a responso eorum non liceret, ut est constitutum*». (Instit. 1. 2, *De jure naturali, gentium et civili*, § 8).

Interpretarea judaică.

(3) Cpr. Savigny, *op. cit.*, I, § 34.—Interpretarea se ține *judaică*, când litera legii e pusă mai pre sus de cât spiritul ei. De câte-orî se va dovedi că legiuitorul a ținut alt ceva de cât ceea ce a voit să țină, interpretul trebuie să se depărteze de la sensul literal al legii. Répert. Sirey, v^o *Lois*, 366. Astfel. de și art. 197 din codul civil pare a prescrie pentru femeia măritată autorisarea din partea bărbatului sau a justiției numai pentru a *porni judecată*, adică atunci când este reclamantă, totuși completând acest text prin altele și prin spiritul legii, îl vom interpreta în sensul că femeia are nevoie de autorisare nu numai atunci când este reclamantă. dar și în cazul când este *pârâtă*. Veđi *infra*, explic. art. 197. Trebuie însă

deci să fie consultate în interpretarea ei, însă trebuie să ne ferim de a vedea în aceste lucrări interpretarea autentică a legii ⁽¹⁾.

Interpretarea *judecătorească* este aceea care emană de la autoritățile judecătorești, curți și tribunale. Decisiile judecătorești anterioare, care formează jurisprudența, nu produc efectul lor de cât între părțile care au figurat în proces (art. 1201), și n'au în principiu nici-o putere obligatorie, pentru-că judecătorul poate să recunoască greșala sa după o nouă examinare. Cu-toate-acestea, ar fi de dorit ca jurisprudența să nu fie atât de schimbătoare, după cum se ved prea multe exemple, mai ales în decisiunile Curței noastre supreme, care este cu deosebire menită a priveghea și a păzi stricta aplicare a legii în toate unghiurile țării.

Interpretarea judecătorească. Jurisprudență.

Interpretarea *autentică* sau *legislativă* este aceea care emană de la însuși Corpurile legiuitoare și are putere întocmai ca legea?

Interpretarea autentică.

După organizarea noastră judecătorească, nici decisiile Curței de casație n'au putere de autoritate ⁽²⁾, căci inter-

a se lua bine de samă de a nu se înlătura litera legii, sub cuvânt de a se pătrunde spiritul ei. Cpr. Répert. Sirey, *loco cit.*

(1) Cpr. Laurent, 1, 272 și art. 30 din Ante-proiectul de revizuire. Veđi *suprà*, p. 58, nota 7.

(2) Veđi, cu-toate-aceste, art. 64 din legea Curței de casație, după care instanțele de fond sunt datoare a se conforma, în privința punctelor de drept, jurisprudenței Inaltei Curți, când o decizie a fost casată de două ori pentru aceleași motive. În asemenea caz, instanța de trimitere nu îndeplinește de cât o formalitate, înregistrând doctrina Inaltei Curți. Iată, însă, o formalitate zadarnică, care aduce părților prea multă trăgănare și cheltueli, și ar fi de dorit ca, în asemenea caz, decizia Curței de casație să-și producă de îndată toate efectele sale, fără a mai fi încă o dată înregistrată de a treia instanță de fond. Această reformă s'a cerut, între altele, și de Inalta Curte, prin raportul său către Domn No. 8271 din 31 Decembrie 1876. V. Bulet. Cas., anul 1876, la finele vol.

Art. 64 L. C. de casație (art. 74 vechi).

După art. 64 citat, instanța de fond nu este legată de cât în privința punctului de drept; cât pentru chestiunile de fapt, ele rămân tot la aprecierea instanței de fond. Chiar și în privința punctelor de drept, Curtea de casație nu este investită cu o putere reglementară, de oare-ce instanțele de fond nu sunt legate de decisiile sale de cât pentru afacerea în care a intervenit o îndoită casare asupra aceluiași punct și în-

pretarea legilor cu drept de autoritate se cuvine numai puterii legiuitoare (art. 34 Constit. și 64 L. Curței Cas).

Interpretarea
legei sub le-
gea veche.

Suntem deci departe de legea veche, unde instanțele judecătorești, de câte-ori întâlneau o dificultate, se adresau la logofetia dreptății, cerând deslegări, și unde Domnul, prin ofise ⁽¹⁾ sau înalte rezoluții, după cum se dicea pe atunci, și chiar ministrul, prin anune circulări, interpreta și explica legea cu drept de autoritate, așa în cât acele deslegări aveau și ele, la rîndul lor, putere de lege. Aceasta rezultă din însăși anaforaua (raportul, *αναφορά*) presidentului divanului domnesc din 1842, prin care se cere ca Domnul să încuviințeze publicarea colecției. «Pe lângă legiurile votarisite de obșteasca obicinuită Adunare și înalt întărite, dice acest raport, ați dat și feluri de înalte deslegări asupra nedumeririlor ce mijloace în lucrări nu numai prin ofisuri, dar și prin rezoluții, iar asemenea deslegări s'au împărtășit instanțelor judecătorești spre a le sluji de *pravilă și povățuire* în lucrările lor, etc.».

Acest drept, pe care îl luase Domnul de a interpreta legea cu drept de autoritate, era însă o adevărată usurpare a puterii legiuitoare; căci art. 318 și 365 din Re-

tre aceleași părți. În asemenea caz. Curtea de casație este datoare să comunice dificultatea Ministerului justiției, pentru ca să se ceară interpretarea de la Corpurile legiuitoare (art. 64). Veți și art. 81 al vechei legi a Curței de casație, care punea îndatorire înaltei Curți să comunice, la finele fie-cărui an. Minist. justiției viciurile sau neajunsurile ce va fi observat în cursul anului la legislația existentă. (V. raportul citat al înaltei Curți, aflător în Bulet. din 1876, la finele volumului).

Ofisuri dom-
nești.

(1) *Ofisul* sau *pitacul*, era o poruncă domnească, un decret, după cum s'ar dice astăzi, pentru punerea în lucrare a unei legi. Prin ofisuri sau pitacuri se mai înțelegea încă deslegările pe care le dădea prințul pentru interpretarea legii, după cererea judecătorului (art. 3, cap. 3, partea VI, C. Caragea). Aceste dispoziții aveau putere de lege (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 88), și erau privite întocmai ca rescriptele împăraților romani. V. cu-toate-aceste Bărbătescu, *op. cit.*, p. 41—43, care arată că unii considerau pitacurile domnești numai ca o interpretare doctrinală, pentru-că chiar înainte de Regulament, puterea legiuitoare ar fi stat nu numai în voia Domnului, ci și în cea a boerilor din cea mai înaltă treaptă, de și pe atunci nu exista încă obșteasca Adunare.

gulamentul organic al Moldovei (¹) opria formal pe judecători, atât pentru fondul cât și pentru formele pricinii, de a cere sau de a primi vre-un fel de povățuire sau deslegare de la logofeția dreptății sau de aiurea, ei puneau numai în vedere instanțelor judecătorești că la nedumerirea ce ele ar întâmpina pentru împrejurări neprevăzute, ce nu s'ar găsi nici în pravile, nici în instrucțiile date pentru povățuirea lor, să se adreseze la logofeția dreptății pentru ca logofeția, făcând un memoriu de asemenea casuri, să-l supună Domnului, iar Domnul, la rîndul său, să-l trimeată obșteștei obicinuite Adunări, spre a se face potrivitele leginiri hotărîtoare pentru acestea (²).

Ei bine, cu-toate-acestea, numai legile organice treceau prin Adunare; toate cele-lalte dificultăți care se întâmpinau dîlnic de judecători, se regulau de Domn sau de miniștri în numele lui (³). De aceea, în tot timpul domniei lui Mihail Sturza (1834—1848), nu s'au votat în ramul judecătorec de cât vre-o câte-va legi, din care cea mai însemnată este cea din 1840 asupra epitropiilor.

Și astăzi miniștrii obicinuesc a face circulări, care ^{Circul. minis-} nu obligă însă la nimic nici pe judecători (⁴), nici pe particu- ^{teriale.} lare, pentru-că numai puterea legiuitoare are dreptul de a interpreta legea.

Autoritățile administrative sau comunale nu au acest ^{Regul. hotăr-} drept, ei pot numai să facă regulamente pentru a lumina ^{nicilor din} ^{1868.}

(¹) V. în colecție, p. 366, adresa Secret. de Stat din 1837, după care tribunalele trebuiau să se povățuiască de acest art. în deslegările ce cereau. În cât privește legislația Munteniei, v. art. 330 al Regl. org., după care interpretarea legii trebuia să se facă tot de obșteasca obicinuită Adunare. În fine, vom menționa art. 80 din vechea lege a Curții de casație, care opria pe Minist. just. de a mai da deslegări în pricinile judecătorești.

(²) Cpr. art. 11 C. Calimach. Am arătat însă mai sus care erau inconvenientele acestui *referat* al judecătorului la puterea legiuitoare. Veđi *supră*, p. 62, *ad notam*.

(³) Același lucru se petrecea și în Muntenia, unde codul Caragea dispune, după cum știm, că acolo *unde nu e pravilă să se întrebe Domnul* (art. 3. partea VI, capit. 3). Veđi, cu toate-aceste, art. 330 din Regul. organic al Munteniei mai sus citat, după care interpretarea legii trebuia să se facă numai de puterea legiuitoare.

(⁴) Cpr. Jud. Bourges, D. P. 1901. 2. 148. Veđi și *supră*, p. 43, 44.

și a ușura aplicarea unei legi. Dar aceste regulamente, pentru a fi legale, nu trebuie să aibă un caracter interpretativ. Cu-toate-acestea, Curtea de casație a decis, că regulamentul hotărniciiilor din 1868 ține loc de lege, în privința modului cum au să se regula hotărniciiile, de vreme ce dinsul a fost făcut în baza art. 745 și 746 din pr. civilă, care prevede facerea unui asemenea regulament de administrație publică ⁽¹⁾.

Decretele domnești.

Decretele emanate de la puterea executivă nu pot fi interpretate cu drept de autoritate de cât de puterea executivă ⁽²⁾.

Regulele de interpretare.

Să venim acum la regulele de interpretare, care trebuie să cărmuiască pe judecător în aplicarea legii, la caz de întunicime sau de neîndestularea ei. Sunt mai multe argumente care se întrebunțează în interpretarea legilor.

Argumentul prin analogie.

Argumentul tras prin analogie (*ανα, λογος*) este admisibil în principii și se întrebunțează adesea-orî, însă nu se poate raționa de la un caz la altul de cât atunci când există identitate de motive, și când este vorba de dispoziții necontrare principiilor generale ale dreptului ⁽³⁾. Acest principii făcea obiectul art. 8 (titlul V) al cărței preliminare din codul francez, care a fost eliminată ⁽⁴⁾.

Legile excepționale sunt stricte.

De asemenea, nu se poate aplica la alte casuri dispozițiile unei legi excepționale: *Exceptiones sunt stricte*.

(1) Cas. rom. Veđi *Dreptul* din 1880 (anul al VIII-lea) No. 16, și Bulet. S-a 1, 1880, p. 173.

(2) Veđi Répert. Dalloz, v' *Lois*, 469.

(3) Aubry et Rau, I, § 40, p. 196 (ed. a 5-a). Cpr. C. București, *Curierul judiciar* din 1905, No. 7. *Ubi eadem ratio, ibi idem jus*, sau: *Ubi eadem est legis ratio, ibi eadem est legis dispositio*. Cpr. L. L. 12 și 13, Dig., *De legibus*, 1. 3.

Codul Calimach. Art. 9.

(4) Art. 9 din codul Calimach (7 C. austriac) dispune că de câte orî judecătorul nici din cuvintele, nici din noima legii, nu va putea hotări după legi pricina cea de față, atunci dator este a lua în băgare de samă, cu căđuta luare aminte *acele cu asemăluire și cu lămurire hotărâte pricini în codul acesta*. (Cpr. L. 12, Dig., *De legibus*, 1. 3). Aceasta se prevede și în art. 3 din codul italian. Codul actual prevede de asemenea, în mai multe dispoziții, aplicarea unei regule de la casurile prevăđute la acele neprevăđute. Veđi art. 450, 454, 516, 534, 574, 727, 745, 881, 930, 1151, 1243, 1419, 1473, 1503, 1530, 1580, 1662, 1702, 1794, etc. C. civ.

tissimæ interpretationis ⁽¹⁾. Aceasta se spunea formal în cartea preliminară a codului francez (art. 7, titlul V), și se spune și astăzi în codul italian (art. 4) și în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 33).

După acest principiu, analogia nu este admisibilă în Casurile în materie penală ⁽²⁾, în materie de legi speciale, fiscale, de ^{care analogia nu este admisibilă.} imposit, etc. ⁽³⁾.

(1) «*Exceptio firmat vim legis in casibus non exceptis*», dicea Bacon, *De justit. univ.*, aforism 17.—Astfel, dispoziția art. 816 din C. civ., după care surdo-mutul care nu știe a scri, nu poate primi o donațiune, fără asistența unui curator, fiind o excepție de la dreptul comun, nu poate fi întinsă la alte cazuri. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 84; Vedî t. VI a Coment. noastre, p. 455, nota, și t. VIII, p. 64, t. și nota 1. V. și explic. art. 816.

(2) Faustin Hélie, *Th. du C. pénal*, I, 24; Aubry et Rau, I, § 40, p. 196 (ed. a 5-a); Répert. Sirey, v^o *Lois*, 334 urm., 383. *Odia restringenda, non amplianda*. «*Interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius, quam asperandæ*», dice legea 42, Dig., *De pœnis*, 48. 19.

(3) Cpr. Cas. fr. Sirey, 94. 1. 513; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 341 urm.—În basa acestui principiu, Secțiunile-unite ale Curței de casație au decis că darurile manuale, care fără cuvint au fost contestate în legislația noastră, nu sunt supuse taxei de înregistrare (*Curierul judiciar* din 1903, No. 41). În același sens, Ștef. Scriban, *Curierul judiciar* din 1903, No. 57.—*Contrà*: Trib. Iași și Roman, *Dreptul* din 1902, No. 74 și *Curierul judiciar* din acelaș an No. 72 (sentințe aprobate de noi). Tot în sensul nostru sunt și concluziile procur. general, d-l G. E. Schina. Vedî *Curierul judiciar* din 1903, No. 41. Vedî și t. VIII a Coment. noastre, p. 44, nota 1.

Daruri ma-
nuale.

Tot în basa principiului că legile fiscale, ca legi excepționale, sunt de strictă interpretare, s'a decis sub vechea lege a timbrului, că donațiunile și legatele dintre soți nu pot fi supuse la taxa de înregistrare ce trebuia să plătească străinii (V. *Dreptul* din 1879, No. 23. Cpr. și G. Stratilat, *Dreptul* din 1882, No. 2). Vedî o altă aplicație a acestui principiu făcută tot de Curtea de casație, în *Dreptul* din 1883, No. 2.—*Contrà*: Trib. Ilfov și C. Iași, *Dreptul* din 1879, No. 14 și din 1884, No. 23 (această din urmă decizie aprobată de noi). Astăzi, chestiunea nu mai are nici-un interes, de ore-ce după legea timbrului din 1900, succesiunile ab intestat, legatele și donațiunile dintre soți, sunt supuse la taxa de înregistrare de 3% (art. 46, § 3). V. C. Botez, *Legea asupra taxelor de timbru și înregistrare* p. 159 (Botoșani, 1905, ed. a 2-a).

Donațiile sau
legatele din-
tre soți. L.
timbrului.

Nu se poate
distinge acolo
unde legea nu
distinge.

O altă regulă, admisă astăzi atât de doctrină cât și de jurisprudență, este că judecătorul nu trebuie să distingă acolo unde nici legea nu distinge; de oare-ce asemenea distincție ar mărgini aplicarea legii la unele cazuri numai, pe când legea n'a distins anume, pentru a cuprinde toate cazurile în genere. *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* ⁽¹⁾.

Regula *ubi lex non distinguit*, etc. nu este în contradicere cu maxima *cessante ratione legis, cessat effectus* ⁽²⁾; căci dacă, în genere, o lege concepută în termeni generali nu poate fi restrînsă, totuși restricția este cu putință de câte-orî aplicarea ei generală ar întrece scopul ei, sau ar fi în opoziție manifestă cu motivele ei ⁽³⁾.

Apropierea unui
text de alte
dispoziții re-
lative la ace-
tași materie.

Unul din mijloacele de interpretare cele mai sigure este, de bună samă, acela care rezultă din apropierea textului ce urmează a fi interpretat de alte dispoziții legale relative la aceeași materie sau la materii analoge ⁽⁴⁾. «*In civile est, nisi tota lege perspecta, judicare vel respondere*» ⁽⁵⁾.

Judecătorul va putea să aibă în vedere nu numai în-

Casurile în
care judecă-
torul poate
distinge.

⁽¹⁾ Această regulă, formulată de Godefroy, *ad legem* 8, Dig., *De publiciana in rem actione*, 6. 2, era prevădută în cartea preliminară a codului francez (art. 7, tit. 5) și este și astăzi în Anteproiectul de revizuire a lui Laurent (art. 34).—Cu toate-acestea, judecătorul va trebui să distingă de câte-orî principiile de drept îl silesc la aceasta. Astfel, când art. 1000 dispune că tatăl și mama, după moartea tatălui, sunt responsabili de prejudiciul cauzat de copiii lor minori, aceasta se înțelege, cel puțin după unii, numai de copiii neemancipați, nu însă și de acei emancipați, de și legea nu distinge; pentru-că acești din urmă ne'mai fiind sub puterea părintească, părintele nu mai are asupra lor dreptul și datoria de supraveghere, din care tocmai rezultă responsabilitatea sa. Cpr. Laurent, *Principes*, I, 278 și XX, 558; T. Huc, VIII, 440, p. 584, 585. Chestiunea este însă controversată. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 520, și la autorii citați acolo, cari aplică responsabilitatea părinților chiar în privința copiilor emancipați, *adde*: Planiol, II, 910.

⁽²⁾ Această maximă însemnează că o dispoziție legală nu se aplică la casurile ce ea ar părea să cuprindă, dar care sunt excluse prin spiritul ei. Aubry et Rau, I, § 40, p. 195.

⁽³⁾ Aubry et Rau, *loco cit.*; Répert. Sirey, v' *Lois*, 358.

⁽⁴⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 359.

⁽⁵⁾ L. 24, Dig., *De legibus*, 1. 3.

suși textul legii, ci și rubricile sub care textul este pus, pentru-că de și rubrica n'a fost discutată și votată, totuși ea a fost acceptată ca un accesoriu a legii ⁽¹⁾.

Judecătorul va putea, de asemenea, trage argument din tăcerea legii, însă numai atunci când consecința ce ar trage ar fi în armonie cu principiile de drept. Astfel, de exemplu: art. 2 din codul civil, dispunând că *numai* imobilele aflătoare în cuprinsul teritoriului României sunt supuse legilor române, prevede prin aceasta însuși că mobilele sunt supuse legii personale a proprietarului lor ⁽²⁾.

Tot astfel, art. 428 dispune că minorul emancipat nu poate porni o acțiune imobiliară fără asistența curatorului. Ei bine, se poate și aci argumenta din tăcerea legii, pentru a dice că minorul emancipat poate, fără asistența curatorului, să pornească o acțiune mobilă, fiind-că dreptul de a porni o atare acțiune se consideră ca un act de administrație ⁽³⁾.

Argumentul tras din tăcerea legii se confundă cu a-Argumentul a acela *dis a contrario sensu* ⁽⁴⁾.
tras din tăcerea legii.
Art. 428 C. civil.
a-Argumentul a contrario.

Acest argument nu este în genere concludent, de cât atunci când plecăm de la o dispoziție excepțională spre a ne întoarce la principiile dreptului comun ⁽⁵⁾. Argumentul a *contrario* nu poate, deci, fi întrebuițat de câte-orî, în loc de a ne reîntoarce la principiile dreptului comun, el ne depărtează de la ele ⁽⁶⁾.

Nu trebuie deci abusat de acest argument, căci în multe casuri el ne ar putea conduce la denaturarea voinței legiuitorului.

Un alt argument care se mai întrebuițează câte-odată
Argum. a fortiori.

(1) Répert. Sirey, v^o *Lois*, 360, și autoritățile citate acolo. Cu această ocazie vom observa că rubricile marginale și notele, care se văd în codul Calimach, sunt proprii ale legiuitorului, și fac parte din lege.

(2) Veđi *infra*, explic. art. 2.

(3) Planiol, I, 2571; Laurent, V, 220; Aubry et Rau, I, § 132, p. 845 (ed. a. 5-a); Demolombe, VIII, 283; Duranton, III, 669; Beudant, II, p. 545, No. 916. Veđi *infra*, explic. art. 428.

(4) «*Qui dicit de uno, negat de altero, saū: Inclusionē unius, fit exclusio alterius*».

(5) Aubry et Rau, I, § 41, p. 196; Laurent, I, 279. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 302, nota 2.

(6) Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 508; Arntz, II, 1882, p. 438.

este acel *a fortiori*, sau *a majori ad minus* și *a minori ad majus*, prin care o dispoziție legală este întinsă la o ipoteză neprevădută. Pentru a se putea usa de el, trebuie însă ca motivele legii să existe cu mai multă putere în cazul neprevădut de cât în acel prevădut ⁽¹⁾.

Casul în care
textul ar cuprinde o eroare materială.

Orî-care ar fi mijloacele de interpretare întrebuintate de judecător, el nu poate să-și substituie voința sa aceleia a legii și să modifice un text existent, afară de cazul când el ar fi rezultatul *unei erori materiale* ⁽²⁾, precum sunt între altele, în legislația noastră: art. 468, 1031, etc., care cuprind mai multe erori materiale de redacție ⁽³⁾.

Efectul legilor în privința timpului la care ele se aplică.

Ne retroactivitatea legilor ⁽⁴⁾.

Conflict între legea veche și cea nouă.

Art. 1.—Legea dispune numai pentru viitor; ea nu are putere retroactivă. (Art. 7 § 5 Constit. Art. 2 C. pen. Art. 742 Pr. civ. Art. 1818, 1911, 1914 C. civ. Art. 2 C. fr.)

Legea, fiind o regulă de urmare la care trebuie să ne supunem numai din ziua de când ea a ajuns la cunoștința

⁽¹⁾ Aubry et Rau, I, § 40, *in fine*, p. 196, 197; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 391. Astfel, art. 10 din codul civil, dicând că orî ce copil născut din părinți români în țară străină este Român, această soluție este, prin *a fortiori*, aplicabilă copiilor născuți din părinți români, în România. Veđi *infra*, explic. art. 10.

⁽²⁾ Répert. Sirey, v^o *Lois*, 367 urm.; Cpr. Cas. fr.; C. Nîmes și Dijon, Sirey, 91. I. 425; D. P. 92. I. 57 și 77. Sirey, 96. 2. 136; Sirey, 97. 2. 61.

⁽³⁾ Veđi t. VI a Coment. noastre, p. 149 urm.

Bibliografie
specială.

⁽⁴⁾ Veđi asupra acestei materii, pe lângă autorii obicinuit citați, Mailher de Chassat, *Traité de la rétroactivité des lois* (2 vol., 1822); I. Kalindero, *De la non-rétroactivité des lois* (tesă p. doctorat, Paris, 1864); Theodosiadès, *Essai sur la non-rétroactivité des lois* (tesă p. doctorat, Paris, 1866); G. Tabacovică, *Despre noțiunea retroactivității legilor* (București, 1901, studiu început și necompletat); Vareilles-Sommières, *Une théorie nouvelle sur la rétroactivité des lois*, studiu apărut în *Revue critique*, anul 1893, t. 22, p. 444 urm. și 492 urm.; Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 385, p. 381 urm. (ed. germ., Berlin, 1849).

noastră prin publicare, este invederat că numai de atunci ea trebuie să-și producă efectele sale și că, în principiu, nu poate să aibă efect retroactiv (*retro agere*), adică: să cârmuiască faptele din trecut, pe când ea nu-și avea încă ființă⁽¹⁾; pentru-că altfel, cetățenii n'ar mai avea nici-o siguranță, și întregul așezămint social ar fi sgduuit prin atingerea și nerespectarea drepturilor câștigate.

«Principiul neretroactivității legilor, dize un autor⁽²⁾, este ocrotirea neapărată a intereselor individuale. Cetățenii, în adevăr, n'ar mai avea nici-o siguranță dacă drepturile, averea, condiția lor personală, efectele actelor și contractelor lor, ar putea în tot momentul să fie din nou puse în discuție, modificate sau desființate prin o schimbare a voinței legiuitorului. Interesul general, care nu este aci de cât resultanta intereselor individuale, cere deci că ceea ce a fost făcut în mod regulat sub imperiul unei legi, să fie considerat ca valid și, prin urmare, ca stabil chiar după o schimbare de legislație».

Acest principiu este, deci, fundamental și de cea mai mare însemnătate; de aceea îl găsim înscris în fruntea tuturor legislațiunilor: «Legile nu au putere lucrătoare până a nu se publica, dize art. 7 din codul Calimach (5 Cod. austr.); pentru aceea dar nu lucrează asupra faptelor ce s'au săvârșit mai înainte, nici asupra driturilor ce s'au câștigat mai înainte de publicare»⁽³⁾. «*Leges et constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari, nisi nominatim et de præterito tempore et adhuc pendentibus negotiis cautum est*»⁽⁴⁾.

Prin drepturi câștigate (*jura quæsita*), trebuie să în-
telegem ori-ce drepturi care au intrat definitiv în patri-
Drepturi câștigate.

(1) Veđi aplicarea acestui principiu la legea din 1886, pentru pensiunea militarilor morți sau rămași infirmi din cauza unui serviciu comandat în timp de pace. C. București, *Curierul judiciar* din 1899, No. 33.

(2) Planiol, I, 240, p. 96 (ed. a 2-a). Veđi și Beudant, *op. cit.*, *Introduction*, I, 126; Aubry et Rau, I, § 30, p. 111, 112 (ed. a 5-a). «Legiuitorul, dize Bluntschli, trebuie să respecte drepturile câștigate, adică: drepturile care aparțin unei persoane determinate, individ sau asociație» (*Dr. public général*, traduc. Riedmatten), p. 96.

(3) Veđi circulara Minist. dreptăței din 12 Noembre 1842, sub No. 6809, care lămurește acest principiu (colecția Pastia, I, p. 475). V. și Regul. organic al Moldovei, anexa lit. X, § VII, unde se dize că acest Regulament nu are putere retroactivă.

(4) L. 7 Cod, *De legibus*, 1. 14.

moniul nostru și care nu mai pot fi răpite din averea noastră prin faptul nimănui ⁽¹⁾; ast-fel sunt: dreptul de proprietate dobândit în puterea unei legi ⁽²⁾; drepturile care rezultă dintr'un contract, dintr'o moștenire deschisă, dintr'un testament a cărui autor este săvârșit din viață, etc. Din momentul morței testatorului, dreptul este dobândit sau câștigat într'un mod definitiv; pe când acel drept constituie numai o expectativă, o simplă speranță în tot timpul cât trăește testatorul, căci el rămâne în totdeauna liber de a-și revoca dispoziția sa (art. 920) ⁽³⁾.

- (¹) Această definiție, împrumutată de la Merlin (Répert., v^o *Effet rétroactif*, S-a III, § 1, No. 1), este admisă de majoritatea autorilor.—Vezi însă T. Huc, I, 60, care definește dreptul câștigat: orî ce avantaj a cărui conservare sau integritate este garantată aceluî investit cu dînsul printr'o acțiune, sau printr'o excepție. Vezi și definiția dată de Baudry et Houques Fourcade (*Personnes*, I, 133) care, prin drepturi câștigate, înțeleg facultățile legale exercitate în mod regulat, iar prin expectativă, acele care nu erau încă exercitate în momentul schimbării de legislație. Precum vedem, definiția drepturilor câștigate presintă dificultăți serioase, și autorii sunt departe de a fi de acord asupra ei.
- (²) Vezi art. 3 din legea de la 1882 pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea, unde se dice că drepturile de proprietate absolută (*mulk*) și acele de posesiune imobiliară rurală (*mirie*), dobândite conform legilor anterioare din Dobrogea, sunt și rămân respectate. Pentru ca să existe însă un drept câștigat, titlurile de proprietate sau de posesiune trebuie să fie conforme legilor otomane. Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 58. Vezi și art. 7, § 5 din Constituție, după care drepturile până acum câștigate în privința împămîntenirei, în puterea legilor vechi, sunt respectate.
- (³) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 74, consid. de la p. 602, coloana 2; *Curierul judiciar* din 1903, No. 1; Cas. fr. D. P. 69. 1. 301; Thiry, I, 21, 22.—Funcționarul are un drept câștigat la salariul său pe timpul servit; prin urmare, decretul de destituire nu poate avea efect retroactiv, în privința popririi lefey pentru timpul servit pe trecut. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1876, p. 7. S'a decis, de asemenea, că leafa funcționarilor fiind subordonată condiției prestării serviciilor, nu devine un drept câștigat de cât după îndeplinirea serviciului, și prin urmare, o asemenea leafă poate fi urmărită, în virtutea legii proprietarilor din 30 Martie 1903 (art. 22) și a legii din 1905 modificătoare a art. 409 Pr. civ., pentru creanțe de chirie născute înainte de promulgarea acestor legi,

Prin expectativă se înțelege, deci, speranța de a se Expectativă. folosi de un drept, când el se va deschide.

Facultățile acordate de lege se consideră ca simple ^{Despărțenie.} expectative cât timp n'au fost exercitate. Astfel este, de exemplu: dreptul ce au soții de a se despărți. O lege nouă ar putea foarte bine astăzi să desființeze divorțul, și această lege s'ar aplica persoanelor căsătorite în momentul promulgării ei, fără a se viola nici-un drept, pentru-că legiuitorul are în totdeauna facultatea de a retrage sau de a modifica, după trebuințele sociale, facultățile ce el conferă cetățenilor, și aceștia nu pot să le considere ca definitiv câștigate, cât timp nu le au exercitat ⁽¹⁾.

Nu tot astfel este în privința drepturilor definitiv intrate în patrimoniul cetățeanului. Legea nu trebuie să le violeze, pentru-că societatea are tocmai misiunea de a le apăra.

fără ca prin aceasta să se violeze principiul neretroactivității legilor. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 44 și *Dreptul* din 1905, No. 52.—*Contră*: Jud. ocol. T.-Severin, *Curierul judiciar* din 1905, No. 61.

Și fiind că vorbim de legea din 1903 asupra drepturilor ^{L. proprietarilor din 1903.} proprietarilor rezultând din contractele de închiriere și arendare, vom menționa că s'a decis că această lege se aplică

nu numai la contestațiile dintre proprietari și chiriași, introduse după 30 Martie 1903, data promulgării legii, ci și la contestațiile pendente la acea dată. Cpr. Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1904, No. 25 (cu observ. noastă); C. București și Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1904, No. 6 și *Curierul judiciar* din 1903, No. 80. S'a mai decis că proprietarii pot usa de dispozițiile sumare ale acestei legi nu numai în timpul duratei contractului de închiriere sau arendare, ci și în urmă, după expirarea contractului. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 56. În fine, s'a mai decis că proprietarii se pot folosi de procedura sumară a acestei legi speciale, spre a cere resilierea unui contract de închiriere sau arendare și evacuarea imobilului, pentru nerespectarea obligațiilor impuse prin contract chiriașului sau arendașului. Cas. rom. și C. Iași, *C. judiciar* din 1905, No. 39 și 70. Cpr. asupra acestei legi, G. I. Demetriu, *Legea asupra drepturilor proprietarilor* (Focșani, 1905).

(1) Thiry, I, 22; Aubry et Rau, I, § 30, p. 115; Arntz, I, 40.

«Legiuitorul poate, dice Laurent în art. 5 din Ante-proiectul de revisuire, în virtutea dreptului ce are de a regula interesele generale ale societății, să modifice legile, chiar lovind în interesele particulare. Puterea sa se oprește numai înaintea drepturilor câștigate ale cetățenilor, și el nu le poate răpi drepturile intrate în patrimoniul lor, *nicăi chiar sub cuvînt de salvare publică*».

Drepturile câștigate sau dobândite pot să fie privitoare la patrimoniul cetățeanului, sau la calitatea sa personală; de exemplu: la calitatea de soț, de Român, etc.

Drepturi condiționale sau supuse unui termen.

Dreptul poate să fie câștigat cu-toate-că este condițional sau supus unui termen.

Termenul nu împiedică, în adevăr, existența lui, iar condiția, dacă se îndeplinește, își va produce efectele sale din ziua contractului, și dreptul va fi considerat ca dobândit din acea zi (art. 1015) ⁽¹⁾. De aceea, se și decide că, într'o obligație condițională, creditorul are, *pendente conditione*, mai mult de cât o expectativă. El are un drept, care de și imperfect încă, totuși nu poate fi jignit printr'o lege nouă ⁽²⁾.

Intr'o societate bine organizată, drepturile câștigate trebuie să fie respectate de legiuitor, și în acest sens Benjamin Constant a putut dice în una din cele mai frumoase ale sale cuvintări, că *retroactivitatea este cel mai mare atentat pe care legea poate să-l săvârșească* ⁽³⁾.

Aplic. principiului neretroactivității legilor la anexiunea de teritoriu.

Astfel, anexiunea unui teritoriu la Regatul României, nu poate atinge întru nimic drepturile private anterior câștigate pentru locuitorii teritorului anexat; de unde rezultă că tribunalele române trebuie să aplice Dobrogenilor din oficiu legile otomane, de câte-orî va fi vorba de interese născute înainte de anexiune ⁽⁴⁾. Tot în puterea

⁽¹⁾ Thiry, I, 21; Laurent, I, 198; Arntz, I, 39; Aubry et Rau, I, § 30, p. 121 (ed. a 5-a).

⁽²⁾ Veđi t. VI a Coment. noastre, p. 51.

⁽³⁾ Discurs rostit, la 1828, cu ocazia discuției legii asupra presei. Veđi Laurent, *Principes*, I, 161.—Drepturile câștigate sub imperiul unei legiuiri anterioare au a se judeca și regula după dispozițiile acelei legi. Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 66 și Bulet. S. 1, 1883, p. 659.

⁽⁴⁾ T. Huc, I, 95, *in fine*. Cpr. Cas. fr. Sirey, 82. 1. 174; D. P. 83. 1. 147; Sirey, 84. 1. 25; C. Aix, Chambéry și Grenoble, D. P. 71. 2. 73 și 160; Sirey, 84. 2. 209.—Astfel, Curtea de casație a casat, cu drept cuvînt, o sentință a trib. de apel din Tulcea, care ceruse pentru legalizarea unui testament, formele prescise de codul nostru civil, iar nu acele ale legii otomane, după care testamentul creștinilor poate fi făcut în fața marturilor, cu legalizarea episcopilor, patriarhului, sau a reprezentanților comunității religioase a testatorului, potrivit ordinului vizirial din anul Egerei 1282 (1866). *Dreptul* din

acestui principiu, Rușii trebuie să aplice legile române în Basarabia retrocedată prin tratatul de la Berlin ⁽¹⁾.

Tot astfel, într'un interes de ordine publică, și pentru a nu aduce o vădită turburare socială, legea din 1 Iulie 1905, modificătoare a legei organice a Curței de casație, a limitat dreptul de recurs în contra actelor administrative din trecut, și nu a admis un asemenea recurs de cât numai în contra actelor care nu primiseră o executare definitivă până la data promulgării acestei legi (1 Iulie 1905); de unde rezultă că este inadmisibil recursul făcut în contra unor acte ale puterii executive, săvârșite și definitiv executate înainte de promulgarea acestei legi ⁽²⁾.

Retroactivitatea poate însă fi imperios cerută de interes obștesc, și în asemenea caz, legiuitorul este liber de a nu respecta drepturile dobândite în puterea legii vechi; căci, retroactivitatea legilor nu mai este astăzi oprită prin Constituție, după cum era altă dată în Franța, sub Constituția din 5 fructidor anul III ⁽³⁾, și după cum este și astăzi în Norvegia (art. 97 Constit.), în Statele-unite ale Americii de nord (art. 1 Constit.), etc. Cu alte

1881, No. 77, și Bulet. S-a 1, 1881, p. 707. Art. 39 din legea de la 30 Martie 1886, asupra organ. judecătorești din Dobrogea institue tribunalul speciale pentru afacerile dintre Mahometani, relative la organizarea familiei, la puterea părintească, la căsătorie, divorț și succesiunile ab intestat. Reforma org. judecătorești în Dobrogea este la ordinea zilei. Veđi proiectul de lege întocmit de d-l G. D. Benderli, *C. judiciar* din 1905, No. 71.

(1) Basarabia n'a putut fi considerată ca deslăpătată de teritoriul României, pe cât timp n'au fost îndeplinite cerințele Constituției (art. 2) pentru această micșorare a teritoriului său; și în lipsa îndeplinirii acestor cerințe, tratatul de la Berlin n'a putut fi obligator în acest punct pentru România; de unde rezultă că instanțele române au fost competente de a judeca un proces relativ la un imobil situat în Basarabia, până la încuviințarea retrocedării ei prin o anume lege, conform Constituției. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 14. Cpr. Aubry et Rau, I, § 75 bis, p. 449, text și nota 6 (ed. a 5-a); Laurent, *Dr. international*, III, 222 urm.

(2) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar*, din 1905, No. 63 și *Dreptul* din același an, No. 61 (prima decizie dată în materie de contencios administrativ).

(3) «Nici-o lege, dice art. 14 din această Constituție, nici criminală, nici civilă, nu poate să aibă efect retroactiv».

cuvinte, art. 1 nu se adresează legiuitorului, ci judecăto-rului. «Legile nu au efect retroactiv, dice art. 3 din codul spaniol de la 1888, *afară de cazul unei dispoziții contrare, si no dispusieren lq contrario*».

Legiuitorul va face însă foarte bine de a nu abusa de acest drept; căci, după cum a spus Benjamin Constant în discursul sus-citat: «*retroactivitatea rădăcă legei caracterul său, iar legea care are efect retroactiv nu mai este o lege*» (1).

Dar, dacă legiuitorul este liber de a viola principiul neretroactivității înscris în art. 1 din codul civil, el este dator să respecte drepturile consfințite prin Constituție. Astfel, nu s'ar putea face o lege cu efect retroactiv, care să mă despoae de proprietatea mea, chiar pentru cauză de utilitate publică, fără o dreaptă și prealabilă despăgu-bire; pentru-că asemenea lege, chiar fără efect retroactiv, ar fi contrară Constituției (art. 19) (2).

Autoriî nu sunt însă de acord asupra punctului de a se ști dacă retroactivitatea trebuie, sau nu, să fie în mod expres prevădută de lege.

Retroactivi-tatea expresă.
Controversă.

Dreptul roman cerea în această privință o manifestare *expresă* a voinței legiuitorului: «*Nisi nominatim et de præterito tempore et adhuc pendentibus negotiis cautum est*», dice legea 7, Cod, *De legibus*, l. 14. S'ar putea dice și s'a spus chiar că această soluție trebuie să se aplice și astăzi, pen-tru-că principiul neretroactivității legilor are o prea mare în-semnătate, spre a se putea deroga de la el într'un mod tacit (3).

La aceasta se răspunde însă că textul sus-citat, ne-fiind reprodus de codul actual, voința legiuitorului de a face o lege cu efect retroactiv trebuie să fie neîndoelnică; însă ea nu are nevoie de a fi formulată în termeni expresi, putând să rezulte și din economia sa și spiritul legei. Ră-

(1) Veđi Laurent, I, 161, care reproduce fragmente din acest discurs.

(2) Veđi și art. 481 C. civ. Cpr. Thiry, I, 14.—Dacă s'ar întâmpla însă ca o lege să comită acest abus, judecătorii n'ar putea să înlătore legea, sub cuvînt că ar fi anti-constituțională. V. *supră*, p. 62 urm. Cpr. Répert. Sirey, v^o *Lois*, 484; Demolombe, I, 67.

(3) Duvergier, *De l'effet rétroactif des lois*, disertație publicată în *Revue des revues de droit* (revistă belgiană), t. VIII, p. 4 urm. Această monografie a fost publicată și în *Revue de droit fr. et étranger*, anul 1845, t. II, p. 1 urm. și 95 urm.

mâne însă bine înțeles că, la caz de îndoială, legea nu va fi interpretată ca având efect retroactiv ⁽¹⁾.

Orî cum ar fi, aû efect retroactiv la noi, în parte, dacă nu în totul: legea din 19 Februarie 1879 pentru anularea clausei penale în împrumuturile bănești; legea din 1 Martie 1881 pentru modificarea art. 409, 410 din Pr. civ. ⁽²⁾; art. 18 din legea asupra numelui (18 Martie 1895 ⁽³⁾), etc.

Legile cu efect retroactiv se interpretează *stricto sensu*. Prin urmare, dacă legea dice că va avea efect retroactiv din cutare și, fără a se dice *inclusiv*, nu se înțelege această și. (Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 357, 358).

Exemple de legi interpretative.

Interpretarea legilor retroactive.

Aplicarea principiului neretroactivității la diferitele materii ale dreptului.

Principiul înscris în art. 1 din codul civil după care, în lipsa unei voințe contrare a legiuitorului, legea nu are putere retroactivă, pare foarte simplu la prima vedere. Cu toate-acestea, nu există principiu care să fi dat loc la mai multe dificultăți practice. Aceasta provine din împrejurarea că neretroactivitatea nu este o regulă absolută. Sunt, în adevăr, casuri în care judecătorii trebuie să aplice legea nouă unui fapt juridic petrecut sub imperiul vechei legislațiuni. Doctrina și jurisprudența fac, în această privință, mai multe distincții, și aceste distincții constituiesc tocmai dificultatea materiei.

Care sunt regulile ce trebuie urmate pentru deslegarea acestor dificultăți? Iată-le în resumat.

Regulele de urmat cu privire la aplicarea principiului neretroactivității legilor.

Prima regulă.—Legea nouă este aplicabilă faptelor petrecute sub legea veche, sau consecințelor acestor fapte,

⁽¹⁾ Cpr. Thiry, I, 15; T. Huc, I, 92; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 486; Baudry et Fourcade, *Des personnes*, I, 139; Laurent, I, 164; D. Neagu, I, art. 1, No. 4; Degré, *Dreptul* din 1889, No. 44.

⁽²⁾ Această lege a fost modificată prin mai multe legi posteroare, din care cea din urmă este cea din 1 Iunie 1905. Veđi, *infra*, explic. art. 189—191.

⁽³⁾ Acest text are, în adevăr, putere retroactivă până la punerea în aplicare a cod. civil. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1901, p. 1631.

de câte-orî nimeni nu suferă nici-o daună din această cauză. În adevăr, legea nouă fiind presupusă mai potrivită trebuințelor sociale de cât cea veche, nimic nu se opune la aplicarea ei în privința faptelor juridice din trecut, de cât răul ce această aplicare imediată ar putea să aducă cetățenilor. Deci, de câte orî retroactivitatea nu aduce nici-un rău membrilor societății, de atâtea-orî ea va putea și chiar va trebui să aibă loc ⁽¹⁾.

A doua regulă.—De și aplicarea imediată a legii noi, unor fapte din trecut, ar jigni întru cât-va drepturile unora din cetățeni, totuși această aplicare va avea loc, de câte-orî prejudiciul individual va fi mai puțin considerabil de cât răul social care ar rezulta din întârzierea aplicării legii noi; căci este de principiu că interesul individului trebuie să cedeze înaintea celui social ⁽²⁾.

A treia regulă.—Legea nouă nu poate fi aplicată faptelor din trecut, de câte-orî lovește în drepturile câștigate ale cetățenilor; căci binele social care ar rezulta din retroactivitate ar fi cu mult inferior răului ce ar pricinui în realitate. Violarea drepturilor câștigate aduce, în adevăr, în totdeauna o turburare în sinul societății și o sguode

⁽¹⁾ Cpr. Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, pag. 76 ; Thiry, I, 18.

Art. 853 C.
com.

⁽²⁾ În baza acestei reguli, atât tribunalul cât și Curtea din București au aplicat art. 853, § 3 din codul de comerț, modificat prin legea din 1895, și comercianților cari mai fuseseră falșiți înainte de promulgarea așestei legi, sub codul de comerț din 1887; căci, dice Curtea, este de principiu, în materie de retroactivitate a legilor, că în caz de tăcere din partea legii posterioare, judecătorul este ținut să-î dea efect retroactiv, orî de câte-orî interesul general și ordinea publică o cer; și în materie comercială, interesul general este garantarea creditului public, și această garantare n'ar mai exista dacă s'ar permite cu ușurință încheierea de concordate. Veđi *Curierul judiciar* din 1899, No. 43, și *Dreptul* din același an, No. 85.—Veđi însă C. București, *Dreptul* din 1900, No. 76. Veđi în C. judiciar, loco cit., concludsiile d-lor T. Stelian și M. Antonescu, cari susțineau că art. 853 din codul de comerț se aplică numai la concordatul judiciar, iar nu și la acel benevol, soluție care a și fost admisă de Curtea de casație. Veđi *Curierul judiciar* din 1900, No. 28, și *Dreptul* din același an, No. 32. Veđi și t. VI a Coment. noastre, p. 721, nota 2.

până în temelia ei. Legea având datoria de a apăra drepturile cetățeanului, nu poate ea însăși să le nesocotească; or, aplicarea retroactivă a legii noi, unor fapte din trecut, ar nesocoti în specie aceste drepturi, în loc de a le apăra ⁽¹⁾.

Aceste reguli fiind cunoscute, putem să pășim mai departe în aplicarea principiului neretroactivității la diferitele materii ale dreptului.

Excepții de la principiul neretroactivității.

Principiul că legea nu are efect retroactiv suferă oarecare excepții.

1° Astfel, scopul legilor represive fiind mai cu samă ^{Legile represive.} înfrânarea răului și darea unui exemplu spre folosul obștesc, pentru motive de umanitate, legea penală are *de drept* putere retroactivă, de câte-ori este mai ușoară (art. 2 C. penal) ⁽²⁾.

Astfel, faptul calificat crimă sub vechiul cod penal, se va judeca de tribunal și se va pedepsi cu închisoarea corecțională, dacă acest fapt s'a urmărit după modificarea cod. penal printr'o lege care ar fi corecționalizat faptul ⁽³⁾.

De asemenea, faptul calificat crimă de legea sub care s'a comis și delict de legea sub care se urmărește, se prescrie prin *cinci* ani, de oare ce legea nouă este mai ușoară ⁽⁴⁾.

Această soluție este aplicabilă, chiar în caz când de la judecarea în prima instanță și până la judecarea apelului condamnatului, sau de la judecarea în a doua in-

(1) Cpr. Thiry, I, 18, care formulează foarte bine aceste reguli deduse din lucrările lui Merlin și a lui Blondeau.

(2) Cpr. și art. 4, § 3 din C. penal.—Dacă legea nouă pedepsește un fapt care nu era prevădut de legea veche, faptul comis sub această din urmă lege va rămânea nepedepsit. De asemenea, dacă legea nouă îngreuiază pedeapsa faptului comis sub legea veche, care se judecă sub legea nouă, atunci se va aplica legea veche sub care faptul s'a săvârșit; căci legea nouă are putere retroactivă numai atunci când este mai ușoară de cât cea veche. Cpr. Garraud, *Tr. th. et pratique de dr. pénal fr.*, I, 133, p. 241 (ed. a 2-a). Asupra chestiunii de a se ști dacă o lege nouă regulatoare a competenței are, sau nu, putere retroactivă, vezi Degré, *Dreptul* din 1897, No. 76.

(3) Cas. rom. S-a vacanțelor. Bulet. 1874, p. 243.

(4) Cas. rom. *Dreptul* din 1875, No. 50 și Bulet. S-a II, 1874, p. 321.

stantă și până la judecarea recursului, ar fi intervenit o lege mai ușoară; și în asemenea caz, se va aplica condamnatului tot legea cea mai ușoară, adică: aceea intervenită în urma condamnării sale ⁽¹⁾.

Dacă însă a intervenit o lege mai ușoară, după ce inculpatul a fost condamnat în mod definitiv potrivit legii vechi, legea nouă, oricât de ușoară ar fi, nu-î mai poate folosi, fiind lucru judecat, și ne mai fiind nici-o cale pentru a se putea reforma hotărîrea pronunțată sub legea veche ⁽²⁾.

Legile fiscale.

Legile fiscale n'au însă nici-odată putere retroactivă, afară de cazul când ele ar prevedea contrariul ⁽³⁾.

Legile interpretative.

2° Principiul neretroactivității nu poate, de asemenea, să se aplice la legile interpretative, care tâlmăcesc o lege a cărui înțeles este întunecos, după cum se spunea anume în proiectul primitiv a cărții preliminare din codul francez, pentru-că asemenea lege nu înființează o dispoziție nouă, ci se identifică cu legea interpretată. Interpretarea unei legi este însăși legea explicată sau interpretată, mai lămurită însă și mai înțeleasă ⁽⁴⁾.

Legile interpretative fac deci corp cu acele interpretate, așa că ele își au aplicațiune din ziua punerii în lucrare a legii interpretate, fără nici-o dispoziție pozitivă în această privință ⁽⁵⁾, soluție admisă și la Români (Nov. 12).

(1) Garraud, *op. cit.*, I, 135, p. 249: Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 37, nota a: Duranton, I, 74.

(2) Garraud, *op. cit.*, I, 136, p. 250 urm., text și nota 14: Demolombe, I, 65, *in fine*.—*Contră*: Valette sur Proudhon, *op. cit.*, I, p. 36, 37, nota a.

(3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1871, p. 105, și Bulet. 1883, p. 295 și 420; Trib. Prahova, *Dreptul* din 1883, No. 76; Neagu, *op. cit.*, I, art. 1, No. 278 urm. Cpr. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1873, No. 45 (Neretroactivitatea legii timbrului).

(4) În cât privește legile interpretative din punctul de vedere internațional, vezi Pillet, *Pr. de dr. internațional privé*, 115.

(5) C. București, *Dreptul* din 1882, No. 60; Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 36, și Bulet. 1883, p. 269; *Dreptul* din 1885, No. 85, și Bulet. S-a 1, 1885, p. 806; Bulet. 1899, p. 670 și *Dreptul* din 1899, No. 51 (cu observ. noastră; era vorba în specie de legea din 16 Martie 1899, care interpretează art. 33 din legea timbrului); Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1898, No. 2; Judec. ocol. I Iași (Haralamb), *Curierul judiciar*, 1905, No. 72;

Printre legile interpretative cele mai cunoscute la noi, vom menționa legea din 13 Februarie 1879 pentru menținerea și executarea art. 7 din legea rurală⁽¹⁾; legea din 13 April 1885 care, interpretând art. 291 din procedura civilă, relativ la dreptul de revisuire al Statului, comunelor, județelor, minorilor, etc., explică că prin cuvintele din acest text «dacă cei însărcinați a-i apăra nu i-au apărât» se înțelege nu numai lipsa totală de apărare, dar și orî-ce apărare necompletă, care nu ar îmbrățișa toate punctele deduse în instanță⁽²⁾, etc.

Exemple de legi interpretative.

Doctrina și jurisprudența aseamănă legilor interpretative acele care nu fac de cât a formula principiile admise de dreptul vechi⁽³⁾.

Trib. Macon, și C. Grenoble, Sirey, 95. 2. 187, și Sirey, 1900. 2. 96; D. P. 1900. 2. 350; Cas. fr. D. P. 1900. 1. 502; C. Aix, Sirey, 1902. 2. 241 (cu nota lui Naquet); Mourlon, I, 74; Marcadé, I, 44; Demolombe, I. 66 și 121; Thiry, I, 36; Laurent, I, 166 și 286; Baudry, I, 64; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 141; T. Hue, I. 94; Beudant, I. *Introduc.*, 133 urm.; Planiol, I. 251; Aubry et Rau, I, § 30, p. 102; § 38, p. 186, nota 3; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 496 urm.; C. G. Dissescu, *Cursul de drept public*, p. 537; Neagu, I. art. 1. No. 39 urm.; Kalinder, *op. cit.*, p. 154, și toți autorii. Art. 8 din codul austriac dispune anume că legile interpretative se aplică și la casurile anterioare, dacă legiuitorul n'a dispus contrariul, dispoziție care nu s'a mai reprodus în textul corespunzător din codul Calimach (art. 11).

(1) Cpr. Judec. ocol. Jiū (Gorj), *Curierul judiciar* din 1905, No. 39.

(2) Trebuie să menționăm cu această ocazie că s'a decis, cu drept cuvînt, că numai minorii ajunși la majoritate au dreptul de revisuire în contra hotărîrilor ce îi privesc, nu și tutorii lor, în timpul minorității. Trib. Covurluiū. *Curierul judiciar* din 1904, No. 71 (cu observ. noastră). Această soluție era admisă și înaintea revisuirii procedurii civile prin legea din 1900. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1885, p. 523, și Bulet. 1887, p. 794; *Dreptul* din 1885, No. 63, și din 1887, No. 83.—Vezi însă Trib. Dorohoiū și Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 2 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 22 (cu nota d-lui S. Scriban).

(3) Cpr. Laurent, I, 168.—Prin urmare, nu se violează principiul neretroactivității, când se aplică unui fapt petrecut sub legea veche, legea nouă, care este identică cu cea veche. Cas. rom. Bulet. 1867, p. 549 și 818; Bulet. 1868, p. 51, și Bulet. 1869, p. 38.—De asemenea, nu se violează principiul neretroactivității, când judecătoria, pentru afaceri petrecute sub codul Caragea,

Dreptul la revisuire al minorilor.

Legile politice
și de ordine
publică.

3° Legile politice, acele care regulează Constituția Statului, organizarea puterilor în Stat, legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri, precum sunt: acele privitoare la capacitatea politică a cetățenilor ⁽¹⁾, și în genere, toate legile care au de scop garantarea siguranței publice, au totdeauna putere retroactivă, pentru cuvîntul că nimeni nu poate să aibă un drept câștigat contra interesului obștesc ⁽²⁾. Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent este expres în această privință. «Ar fi absurd, dice foarte bine Duvergier, în disertația mai sus menționată asupra retroactivității legilor ⁽³⁾, de a menține ceea ce turbură ordinea publică și vatămă bunele moravuri, de a lăsa să subsiste pericolul pentru fie-care cetățean și anarhia în țară, numai sub cuvînt de a nu se atinge principiul neretroactivității».

Legile de procedură.

4° Legile relative la organizarea judecătorească, la procedură, competență și la căile de executare, sunt aplicabile, atît în materie civilă cît și penală, chiar contestațiilor care au de obiect fapte anterioare publicării lor. Prin urmare, principiul neretroactivității se aplică numai la fondul dreptului, nu însă și la legile de procedură, instrucție sau competență, care ar modifica compunerea sa și competența unei instanțe judecătorești. Aceste legi cărmuesc

invoacă legea nouă numai în argumentarea lor, iar în hotărîre se întemeiază pe codul Caragea. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 229.

- (¹) Astfel, s'a decis, cu drept cuvînt, că art. 19 din legea electorală din 1884, care lovește de incapacitate electorală persoanele condamnate pentru delictul de mituire, atinge pe acela care a fost mai înainte condamnat pentru un asemenea delict, cu-toate-că legea electorală în vigoare în momentul condamnării nu prevedea acest caz de nedemnitate. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 416 și 513. Mai veđi încă Bulet. Cas. 1893, p. 383 și Bulet. 1895, p. 640; Neagu, I, art. 1, No. 271 urm.
- (²) Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1901, No. 39; Laurent, I, 154 urm.; T. Huc, I, 93; Planiol, I, 257; Thiry, I, 24; Armtz, I, 44; Baudry et H. Fourcade, *Personnes*, I, 143; Beudant, *Introduc.*, I, 140; Aubry et Rau, I, § 30, p. 104, text și note; Répért. Sirey, v^o *Lois*, 525 urm.—Veđi însă Al. Degré, *Dreptul* din 1889, No. 44, p. 346, care dice că legile politice nu cărmuesc trecutul de cît atunci cînd aceasta rezultă din textul sa și interpretarea legei.
- (³) Veđi *suprà*, p. 80, nota 3.

faptele anterioare promulgării și publicării lor. În adevăr, nimic nu se opune la principiul neretroactivității, precum știm, de cât un drept anterior câștigat; or, nici-odată părțile nu pot avea un drept câștigat în privința formelor și jurisdicțiilor, pe care legea le instituește într'un interes public (1).

Art. 739 și 743 din procedura veche conțineau o aplicare a principiului retroactivității legilor de procedură. În adevăr, după art. 739, toate procesele care, la promulgarea procedurii civile, se găseau nu numai în judecata tribunalelor și a Curților, dar și a Curții de casație după legea din 1847, au trebuit să se reînceapă și să se judece din nou, după procedura actuală, la tribunalele de județ competente. Se înțelege că numai procesele care se găseau pendente la aceste instanțe au trebuit să se reînceapă, iar nu și acelea care erau definitiv stinse, după legea din 1847 (2).

În cât privește procesele de despărțenie care, după legea nouă au încetat de a fi de competența autorităților bisericești, ele au trecut, cele de la consistorii, la tribunalele de prima instanță, iar cele de la episcopii sau mitropolii (instanțe de apel), la curțile apelative (art. 743 Pr. civ. veche).

Legea nouă nu poate însă să aibă vre-un efect asupra deciziilor anterioare rămase definitive sub legea ve-

Art. 739 și
743 Pr. civ.
veche.

Art. 743 Pr.
civilă.

Hot. rămasă
definitivă sub
legea veche.

(1) Aubry et Rau, I, § 30, p. 105; Demolombe, I, 59; Baudry et H. Fourcade, *Personnes*, I, 175 urm.; Laurent, I, 231; T. Huc, I, 83; Planiol, I, 258; Demante, I, 9 bis IV; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 841 urm., 990 urm.; Beudant, *op. cit.*, I, 141; Marcadé, I, 55; Garraud, *op. cit.*, I, 138 urm.; Neagu, I, art. 1, No. 228 urm.; Kalinder, *op. cit.*, p. 334 urm.; Cas. rom. și C. Craiova, Bulet. S-a vacantelor, 1874, p. 243; Bulet. S-a I, 1879, p. 477; *Dreptul* din 1886, No. 12. și din 1887, No. 48; *Curierul judiciar* din 1897, No. 38 și Bulet. 1897, p. 1078; *Curierul judiciar* din 1902, No. 2; C. Iași și București, *Curierul judiciar* din 1898, No. 28 și din 1899, No. 3; Judec. ocol VI București, *Curierul judiciar* din 1905, No. 72; Trib. Ilfov și C. București, *Dreptul* din 1904, No. 6 și *Curierul judiciar* din 1903, No. 80 (cu nota d-lui N. Chirculescu). Aceste din urmă două hotărâri decid că legea proprietarilor din 1903 se aplică și contestațiilor pendente la punerea ei în aplicare. Vezi în această din urmă privință *supra*, p. 77, *ad notam*

(2) Cas. rom. Bulet. din 1864, p. 170, și din 1865, p. 59 și 275.

che ⁽¹⁾, fiind-că asemenea decisiile sunt pentru părțile care s'au judecat ca și un contract (*judicio quasi contrahimus*) ⁽²⁾, și constituiesc pentru partea câștigătoare adevărate drepturi dobândite; de unde urmează că o decizie definitivă și irevocabilă din timpul legii vechi, nu mai poate fi supusă căilor de reformare sau de anulare înființate de legea nouă ⁽³⁾.

Acțiune posesorie.

Legile de procedură având, în principiu, putere retroactivă, de aici ar părea să rezulte că o acțiune posesorie pornită sub legea veche la tribunal, ar trebui să se judece de judecătorul de ocol, în urma promulgării legii noi, iar nu de tribunal, care a încetat de a mai fi competent ⁽⁴⁾.

Perimare.

Din faptul că legile de procedură au efect retroactiv, trebuie să conchidem că cererea de perimare câtă a fi instruită după legea în vigoare în momentul când ea a fost făcută, cu-toate-că instanța a cărei perimare se cere ar fi fost începută sub o lege anterioară ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Cpr. Trib. Vilcea, *Curierul judiciar* din 1905, No. 63.

⁽²⁾ Vezi asupra acestui adagiu, t. VII a Coment. noastre, pag. 453, text și nota 4.

⁽³⁾ Cas. rom. Bulet. 1868, p. 199.—O decizie pronunțată sub legea veche ar putea, însă, fi contestată pe cale de contestație la urmărire (art. 399 urm. Pr. civ.), dacă urmărirea s'ar face sub legea nouă.

⁽⁴⁾ C. București, *Dreptul* din 1878—1879, No. 1; *Idem*, Sand. Nănoveanu, *Pr. civ.*, p. 1439.—*Contră*: Cas. rom. Bulet. 1876, p. 89; *Dreptul* din 1879, No. 24, și Bulet. 1879, p. 979; C. Focșani (*Dreptul* din 1881, No. 81) care, ca instanța de trimitere, în urma deciziei C. de casație în Secții-unite, era dator să se conforme jurisprudenței Inaltei curți. Această din urmă soluție este generalmente admisă și în Franța, unde se decide în genere că judecătorul sezisat de o afacere, rămâne competent de a o judeca, chiar dacă legea nouă, care n'ar fi desființat instanța primitivă, ar fi declarat-o pe viitor incompetentă. «*Ubi acceptum est semel iudicium, ibi et finem recipere debet* (L. 30, Dig., *De judiciis*, 5. 1). Cpr. Aubry et Rau, I, § 30, p. 105, text și nota 15. În baza acestui principiu, s'a decis că delictul prevăzut de art. 129 din legea electorală, de care Curtea cu jurați fusese sezisată, este singură competentă de a-l judeca, în urma legii din 4 Maiu 1895, care deferă aceste delicturi în judecata tribunalelor ordinare. Cas. rom. *Dreptul* din 1899, No. 49, și Bulet. 1899, p. 572.

⁽⁵⁾ Répert. Sirey, v^o *Lois*, 845; Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 477; Cas. fr. D. P. 53. 1. 272.—Din decisiile mai sus citate

În cât privește însă termenul de apel, recurs, etc., ^{Apel, recurs.} ele se regulează, conform art. 742 Pr. civ., după legea sub care s'a pronunțat hotărîrea, iar nu după aceea în vigoare în momentul înmănării ei ⁽¹⁾. Numai formele apelului, recursului, etc., se determină după legea în vigoare în momentul când ele sunt făcute ⁽²⁾.

Hotărîrile judecătorești fiind *declarative*, iar nu atributive sau *constitutive* de drepturi ⁽³⁾, de aici rezultă că ele își produc efectul lor încă din momentul introducerii acțiunii ⁽⁴⁾. Efectul declarativ al hot. judecătorești.

În fine, legea constringerei corporale din 12 Septembrie 1864 are efect retroactiv pentru datoriile care au L. constr. corporale.

rezultă că se poate perima un proces început sub legea veche, dacă afacerea a rămas în nelucrare doi ani în materie civilă (art. 257 Pr. civ.), și un an în materie comercială (art. 903 C. com), de la aplicarea legii noi. Cpr. Troplong, *Prescription*, II, 1078.

- (1) Sub procedura veche, chestia era însă controversată. Astfel, Curtea de casație a decis că termenul de apel contra unei sentințe pronunțate sub vechiul cod de comerț, se determină după acel cod (Bulet. 1889, p. 371), iar Curtea din Galați a aplicat legea sub care hotărîrea a fost comunicată (*Dreptul* din 1889, No. 28, p. 221).
- (2) Répert. Sirey, *v^o cit.*, 446; Cas. fr. D. P. 62. 1. 453; Sirey, 63. 1. 28; Neagu, I, art. 1, p. 28, 29, No. 233.
- (3) Veđi asupra acestui principiu incontestabil, t. VI a Coment. noastre, p. 663, text și nota 6. Art. 1263 din codul civil cuprinde o aplicare a acestui principiu. Art. 457 deroagă, însă, de la principiul declarativ al hotărîrilor judecătorești, în privința interdicției. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 30, și Bulet. 1901, p. 384.
- (4) Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 81 și Bulet. S-a I, 1882, p. 299; Cas. fr. D. P. 68. 1. 397.

Hotărîrile judecătorești, necuprîndînd de cât o declarație de drepturi preexistente între părțile contractante, de aici se deduce în genere că o hotărîre care, asupra unei acțiuni în revendicare, ordonă delăsarea unui imobil, nu constituie un titlu translativ de proprietate, spre a servi de justă cauză usucapiunei. C. Iași, *Dreptul* din 1899, No. 76; Aubry et Rau, II, § 218, p. 543, text și nota 5 (ed a 5-a); Troplong, *Prescription*, II, 883; Marcadé, *Idem*, p. 195; Leroux de Bretagne, *Prescription*, II, 875; Laurent, XXXII, 404; Colmet de Santerre, VIII, 372 bis IV; Arntz, IV, 2038; Vigié, III, 1602; Baudry, III, 1692; Baudry et Tissier, *Prescription*, 663, etc.—*Contrà*: Rauter, *Pr. civile*, pag. 64, nota b (ed. din 1834). Titlu just p. usucapiune.

luat naștere înainte de promulgarea ei, însă numai după un an de la această promulgare (art. 77). Acesta este un adevărat termen de grație ce se dă debitorilor spre a-și plăti datoriile lor. Legea violează, în cazul de față, fără nici-un cuvânt, principiul neretroactivității. Știm însă că această lege din fericire nu s'a aplicat nici-odată ⁽¹⁾.

Aplicarea principiului neretroactivității la legile care privesc starea și capacitatea persoanelor.

Starea persoanelor. Definiție.

Starea unei persoane (*status*) este poziția sa și situația ce o persoană ocupă în societatea civilă; este un mod de a fi, care face ca cineva să fie român sau străin, căsătorit sau necăsătorit, copil legitim sau natural, etc.

Capacitate.

Capacitatea este aptitudinea de a face oare-care acte ce derivă dintr'o stare oare-care.

Astfel, tatăl are asupra copiilor săi minori neemancipați dreptul de corecțiune (art. 329 urm.). Calitatea de părinte, aceasta este starea lui, iar dreptul ce-i conferă legea este o capacitate, o aptitudine care rezultă din această stare (Thiry, I, 25).

Aceste principii odată expuse, cată să cercetăm: când o lege nouă privitoare la starea și capacitatea persoanelor modifică o lege anterioară, legea nouă este aplicabilă stărei și capacității dobândite sub legea veche?

Doctrina distinge. Starea care aparține unei persoane se consideră ca un drept câștigat, și nu i se poate aplica legea nouă; pe când capacitățile sa și aptitudinile care rezultă din această stare nu constituiesc drepturi câștigate, și vor fi supuse legii noi, cât timp n'au fost exercitate. Numai în urma exercitării lor, legea nouă nu poate să le mai atingă.

Impămintenire, căsătorie, etc.

Astfel, legea nouă care ar modifica condițiile împămintenirii, sa și condițiile de validitate ale căsătoriei, nu sunt aplicabile împămintenirilor ⁽²⁾ și căsătoriilor săvârșite

⁽¹⁾ Veđi *suprà*, p. 49.

⁽²⁾ Decî, dacã am devenit român, prin împămintenire, această calitate nu-mî poate fi rădicată prin o altă lege (art. 7, § 5 Constit.). Astfel, împămintenirile îndeplinite altă dată, înainte de Regulament, prin căsătoria cu o pămînteană, sunt valide

sub legea veche, care rămân valide, ori-care ar fi condițiile impuse de legea nouă. Se înțelege, însă, că legea nouă va fi aplicabilă persoanelor care, la promulgarea ei, ar fi proiectat numai o căsătorie, sau străinilor cari n'ar fi apucat încă a se împămînteni.

Aceste principii sunt aplicabile tuturor actelor stărei civile în genere. Actele făcute sub legea veche rămân valide sub' aceea nouă, și-și produc astăzi toate efectele lor, pentru-că constituiesc adevărate drepturi câștigate. Din momentul însă a punerii în aplicare a codului actual, toate actele stărei civile pe viitor trebuie să fie făcute conform acestei legi.

Dar, dacă legea nouă relativă la validitatea sau la dovedirea căsătoriei nu este aplicabilă căsătoriilor săvârșite sub imperiul legii vechi, legea relativă la capacitatea sau la incapacitatea femeilor măritate sunt, din contra, aplicabile tuturor femeilor căsătorite sub vechia legislație, pentru-că asemenea legi fiind de ordine publică, nu poate să fie vorba în specie de drepturi câștigate (1).

Rămâne însă bine înțeles că actele făcute de o femeie măritată sub legea veche, în timpul capacității sale, sunt și rămân valide.

Puterea părintească poate, ca și aceea a bărbatului, să fie modificată printr'o lege nouă, aplicabilă imediat părintelui investit cu autoritatea sa (2).

astăzi. De asemenea, străinii născuți și crescuți în România cari, în termenul legal, au făcut declarația prescrisă de art. 8 din codul civil, înainte de modificarea art. 7 din Constituție, au dobândit în mod definitiv calitatea de cetățeni români și nu pot astăzi fi șterși din listele electorale. Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 40, și Bulet. S-a II, 1885, p. 302.

Străinii pot însă fi supuși la noui condiții pentru a păstra această calitate, destul este ca ele să atârne de voința lor. Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 210. Ceea ce s'a dis în privința calității de român, nu se aplică drepturilor civile, care pot fi restrinse printr'o lege nouă. Astfel, o lege nouă ar putea să modifice capacitatea străinilor, numai o atare lege să nu se atingă de libertatea lor individuală și de averea lor.

(1) Laurent, I, 175 urm.; Demolombe, I, 43 urm.; T. Huc, I, 65; Baudry et H. Fourcade, *Personnes*, I, 148; Planiol, I, 260; Aubry et Rau, I, § 30, p. 108 (ed. a 5-a); Neagu, I, art. 1, p. 10, No. 71; Kalinder, *op. cit.*, p. 185 urm.

(2) T. Huc, I, 65, *in fine*; Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, I, 148,

Despărtenie. Legile privitoare la despărtenie interesând, de asemenea, ordinea publică, se înțelege că ele au efect retroactiv, ca și legile privitoare la capacitatea sau incapacitatea femeilor măritate; de unde rezultă că dacă o lege ar desființa astăzi despărtenia, soții nu s'ar putea despărți, cu-toate-că ar fi căsătoriți sub o lege care permitea divorțul ⁽¹⁾; după cum soții căsătoriți în Franța înaintea introducerii divorțului prin legile din 1884 și 1886, au putut să se despartă în urma promulgării acestor legi.

Adopțiune, recunoașterea copiilor naturali. O lege nouă care ar modifica condițiile adopțiunii ⁽²⁾ sau a recunoașterii copiilor naturali, n'ar putea să se atingă de adopțiunile și recunoașterile făcute sub imperiul legii vechi, fără a se călea principiul neretroactivității. Astfel, adopțiunea bisericască, săvârșită sub codul Calimach, este validă astăzi, constituind un drept câștigat pentru acei interesați. Legiuitorul rămâne însă liber de a modifica drepturile cari ar rezulta din adopțiune.

Minoritate, majoritate, etc. Legile relative la minoritate sau majoritate, la puterea părintească, epitropie, interdicție, etc., sunt de ordine publică, și ca atare, au efect retroactiv.

Astfel, legea nouă hotărînd majoritatea la 21 ani, în loc de 25, după cum era sub legea veche, a făcut majori pe toți acei cari erau minori la promulgarea ei; și *vice-versa*, dacă o lege nouă ar ridica majoritatea la o vîrstă mai înaintată, ea ar face, pentru viitor, să reintre sub epitropie pe toți acei cari ar fi fost majori după legea anterioară ⁽³⁾. Cât pentru actele săvîrșite până la punerea

in fine; Aubry et Rau. *loco cit.*, p. 109; Laurent. I. 182; Demolombe, I. 43; Neagu. I. art. 1. No. 72; Kalinder, p. 204.

(1) Laurent. I. 180; Planiol, I. 260; Beudant, *op. cit.*, I. 129, p. 135; Neagu. I. art. 1, No. 49; Thiry, I. 25.—Dreptul de a se despărți n'ar fi un drept câștigat de cât atunci când ar fi fost exercitat sub legea veche. Cât timp soții nu l-au exercitat el este o facultate, și ori-ce facultate poate fi retrasă sau modificată după trebuințele sociale. Thiry, I. 22, 25; Laurent, I. 180. Vezi și *suprà*, p. 77.

(2) Legea nouă nu poate să modifice calitatea de tată și de copil adoptiv, fiind-că ele rezultă dintr'un contract, legiuitorul rămînînd însă liber de a modifica drepturile care rezultă din adopțiune. Dalloz. *Nouv. C. civ. annoté*, I. art. 2, No. 442 urm.

(3) Laurent, *Principes*, I. 182 urm. și *Dr. international*, V. 265; Moulou, I. 69 bis; Demolombe, I. 45; Thiry, I. 25, *in fine*;

în aplicare a legii care ar modifica majoritatea, se înțelege că ele vor fi respectate ca făcute în timpul capacității.

De asemenea, mama care, după codul Calimach, nu avea puterea părintească, a dobândit această putere conferită prin codul actual tuturor mamelor văduve (art. 326) ⁽¹⁾.

Legea nouă, care ar desființa puterea părintească, ar face de îndată să înceteze folosința legală a părinților, și *vice-versa*, legea care ar înființa uzufructul legal necunoscut în legea veche, trebuie să-și primească de îndată aplicare, în privința copiilor anterior născuți, pe când folosința legală nu-și avea ființă, și pentru toată averea a cărei venituri ar fi fost capitalisate, conform art. 198 din codul Calimach (150 C. austriac) ⁽²⁾.

După legile noastre anterioare, răsipitorii erau puși sub îngrijirea unui curator, perdând astfel dreptul de a administra averea lor și de a dispune de dinsa ⁽³⁾. După codul actual, răsipitorii nu mai sunt însă incapabili, ci tribunalul le rînduește numai un consiliu judiciar, fără care ei nu pot face nici-un act de înstrăinare, având libera administrație a averii lor (art. 458). Ei bine, legea nouă, care a dat răsipitorului o capacitate pe care el n-o avea altă dată, are efect retroactiv, și astfel a făcut capabili pe toți răsipitorii interdiși sub legea veche. Din momentul publicării legii actuale, toți acei vădiți întru răsipire, după cum se exprimă art. 357 din codul Calimach, au putut deci cere de la tribunal rădicarea interdicției, rămânând

Arntz, I, 47; Marcadé, I, 46; Demante, I, 9 bis V; T. Huc, I, 63; Planiol, I, 260; Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, I, 148; Aubry et Rau, I, § 30, p. 108; Fréminville, *Tr. de la minorité*, I, 5, p. 23 (Clermont, 1845); Neagu, I, art. 1, No. 67 urm.—*Contrà*: Varelles-Sommières, *Une théorie nouvelle sur la rétroactivité des lois*, No. 53. Cpr. în acest din urmă sens art. 154 din legea de introducere a codului civil german (*Einführungsgesetz zum bürgerlichen Gesetzbuche*).

(1) Cpr. Laurent, I, 187; Neagu, I, art. 1, p. 11, No. 74.

(2) Cpr. Laurent, I, 189; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 452 urm.; Neagu, I, art. 1, No. 65; Aubry et Rau, I, § 30, p. 115, 116 (ed. a 5-a); Baudry et Fourcade, I, 146.—*Contrà*: C. Agen, Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 238.

(3) Veđi art. 357. § 4, 361, 362, 375, 377 C. Calimach. Veđi și codul Caragea, partea I, capit. 5, pentru răsipitori.

rudelor dreptul de a provoca rînduirea unui consiliu judiciar, potrivit art. 459 C. civil (1).

Filiațiunea legitimă.

Legile relative la paternitatea și filiațiunea legitimă n'au nici odată efect retroactiv; de unde rezultă că dovida filiațiunei legitime se va face după legea în vigoare în momentul nașterii copilului. În adevăr, o lege nu poate să aibă efect retroactiv de cât pentru o cauză oare-care de interes general, cauză care nu există în specie (2).

Filiațiunea naturală.

Dacă copilul natural, care a fost de bună voe recunoscut de părinții săi, are interes a dovedi această recunoaștere în justiție, dovida se va face tot conform legii în vigoare în momentul săvîrșirei recunoașterii, conform regulii: *tempus regit actum* (3).

Casul copilului natural născut sub codul Calimach.

Iată, însă, un copil născut sub codul Calimach, pe când cercetarea paternității era permisă; acest copil, poate dovedi paternitatea astăzi, față cu art. 307 care oprește formal această acțiune? Curtea din Iași tăgăduiește acest

(1) Laurent, I. 191; Chabot, *Quest. transitoires*, v^o *Prodigue*, § 1. Jurisprudența și o parte din doctrină (cpr. Aubry et Rau, I, § 30, p. 109, text și nota 24) merg însă mai departe, admitînd că interdicția răsipitorului încetează de drept prin publicarea legii noi, și că curatoria ar fi de drept transformată în consiliu judiciar, ceea ce este mai greu de admis.—Merlin susține că tribunalul sezisat prin cererea răsipitorului de a ridica interdicția, poate prin aceeași hotărîre să-î rînduiască un consiliu judiciar, fără nici-o cerere din partea rudelor. Și această părere este inadmisibilă, căci nu vedem cum tribunalul s'ar putea pronunța asupra unui punct necerut de nimeni.—În fine, după T. Huc (I, 64), interdicția ar fi de drept ridicată, asemenea măsură neputînd să subsiste sub o lege care n'o admite, însă curatela nu poate să fie de drept transformată în consiliu judiciar, fără o nouă hotărîre din partea justiției. Veđi asupra acestei controverse, Baudry et H. Fourcade, *Personnes*, I, 149; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 782 urm.; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 477 urm.; Neagu, I, art. 1. p. 11, No. 77 urm.

(2) Baudry et Fourcade, I, 145; Laurent, I, 190; T. Huc, I, 66; Aubry et Rau. I. § 30, p. 112, nota 33; C. Bordeaux, D. P. 87. 2. 163; C. București, *Dreptul* din 1885, No. 40. Veđi și decisiile citate în t. VII a Conent. noastre, p. 245, nota 1.

(3) Cpr. Bonnier, *Tr. des preuves*, 926, pag. 770 (ed. Larnaude, 1888); Laurent. I. 190; T. Huc. I. 66.

drept copilului ⁽¹⁾. Chestiunea este controversată, și va fi discutată la locul ei, sub art. 307.

În cât privește cercetarea maternității, admisă atât în legea veche cât și în cea nouă, și unde numai mijloacele de probă diferă, chestiunea este de asemenea controversată ⁽²⁾. Cercetarea maternității.

În materie de absență, regulele codului actual sunt aplicabile absențelor anterioare a căror efecte se urmăresc sub legea nouă ⁽³⁾. Absență.

Aplicarea principiului neretroactivității la legile privitoare la bunuri.

Toate bunurile sunt mobile sau imobile (art. 461). Dacă presupunem că legea nouă, schimbând natura unor bunuri, a declarat mobile niște bunuri care altă dată erau imobile, legea nouă nu se va putea aplica la actele anterioare promulgării acestei legi, și bunurile calificate, de părți, mișcătoare sub legea veche, tot astfel vor fi și sub legea nouă; de-oare-ce, în specie, nu e vorba de alt ceva de cât de interpretarea voinței și intențiunii părților ⁽⁴⁾. Bunuri mobile sau imobile.

De asemenea, o lege nouă nu poate să se atingă de un drept real preexistent, fie proprietatea sau altul, fără a lovi în drepturile câștigate ⁽⁵⁾; de aceea vedem că art. 1415 din codul civil menține bezmanul sau embaticul constituit sub legea veche ⁽⁶⁾. Drept real.
Art. 1415.

⁽¹⁾ *Dreptul* din 1888, No. 42: *Idem*, Laurent. I, 190, și *Dr. international*, V, 265. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 105, nota, *in fine*.

⁽²⁾ Veđi autoritățile într'un sens și în altul, citate în t. VII a Coment. noastre, p. 245, nota 2. Veđi și Neagu, I, art. 1. p. 9, No. 59 urm.

⁽³⁾ Veđi Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 382, și art. 115, No. 5.

⁽⁴⁾ Demolombe, I. 46, și XXV, 6; Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, I, 150; Aubry et Rau, I, § 30, p. 119, 120; T. Huc, I. 67.

⁽⁵⁾ Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 151; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, *loco cit.*, No. 486; Cpr. Cas. fr. Sirey, 89. 1. 377; D. P. 90. 1. 109.

⁽⁶⁾ Această soluție nu este însă, din punctul de vedere legislativ, la adăpost de ori-ce critică. Veđi Tratatul nostru în limba franceză, p. 227.—Dar, dacă bezmanul este menținut, sunt însă

Executarea și
modul de în-
trebuințare a
drepturilor.

Nu trebuie însă să confundăm însuși dreptul, pe care legiuitorul trebuie să-l respecte, cu executarea lui și cu modurile de a-l întrebuința ori de a-l conserva, căci aceste moduri sunt cărmuite de legea nouă, și prin aceasta nu se violează întru nimic drepturile câștigate, de câte-ori se respectă actele îndeplinite ⁽¹⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă două consecințe importante :

Servituțiile
reale. Contro-
versă.

1° Servituțiile care derivă din situația locului său servituțiile legale, existente în folosul său în sarcina unui fond, continuă a subsista, cel puțin după unii, chiar în urma unei legi neretroactive, care nu le ar mai admite în viitor, pentru-că ele constituiesc adevărate drepturi reale în folosul său în sarcina unui fond, a căror existență este la adăpostul schimbărei de legislație ⁽²⁾.

Desființarea
dîjmei, pod-
vedilor și
altor sarcini.
Art. 10 L.
rurală.

desființate pentru totdeauna în toată întinderea României: claca (boerescul), dijna, podvedile, dîjlele de meremet, carele de lemn și alte asemenea sarcini datorite stăpânilor de moși, sau în natură sau în bani, unele și altele stabilite prin legi, hrisoave, sau învoeli perpetue ori temporale (art. 10 L. rurală din 1864). Vom vedea însă, în t. II, la titlul proprietății, că jurisprudența menține monopoliurile ce au proprietarii unor târgușoare de a tăia carne, de a vinde păcură, lumânări, băuturi spirtoase, etc. și de a percepe taxe pentru aceste drepturi. Cpr. asupra acestei chestiuni, Trib. Tecuci, înaintea căruia am susținut noi însine validitatea acestor drepturi, tribunalul dându-ne câștig de cauză (*C. judiciar* din 1902, No. 48, cu observ. noastră), sentință asupra căreia a intervenit o decizie de respingere a Curței de casație (*Dreptul* din 1903, No. 26). Atât tribunalul din Tecuci cât și Curtea de casație decid, conform teoriei ce am susținut de mult (v. t. II, ed. 1-a, p. 435, nota 2), că aceste drepturi patrimoniale, intrate în mod definitiv în patrimoniul proprietarilor, sunt desființate numai în cuprinsul vetrei satului, care fiind plătită, este proprietatea comunei (art. 21 L. rurală din 1864).

⁽¹⁾ Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 152; T. Hue, I, 68; Laurent, I, 149, 162; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté, loco cit.*, No. 490; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 717; Thiry, I, 33.

⁽²⁾ Baudry et Fourcade, *loco cit.*, 153; T. Hue, I, 71; Demolombe, XI, 422; Duranton, V, 316.—*Contrà*: Aubry et Rau, I, § 30, p. 116 și t. III, § 238, p. 4 urm. (ed. a 5-a); Laurent, VIII, 119; Baudry et Chauveau. *Des biens*, 929. Vezi Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 506 urm. și Répert. Sirey, v^o *Lois*,

2° Legea care supune unor formalități noi conservarea unui drept real, este aplicabilă drepturilor reale existente la promulgarea acestei legi. Astfel, ipoteca constituită sub legea veche, este supusă reînnoirii prescrise de art. 1786 din codul civil. Termenul de 15 ani curge de la data punerii în lucrare a codului civil. În adevăr, aceeași măsură, înființată de codul actual în interesul ordinii publice și a dezvoltării creditului ipotecar, constituie una din acele forme ale actelor pe care legiuitorul poate să o schimbe, iar judecătorul să o aplice la trecut, fără a călca principiul neretroactivității (¹).

Efectele uzufructului se determină după legea care exista în momentul constituirei lui, iar nu după legea în vigoare în momentul deschiderii sale. Astfel, nu după legea actuală, ci după legea care era în vigoare în momentul constituirei uzufructului, se va hotărî chestiunea de a se ști dacă uzufructuarul trebuie, sau nu, să dea cauțiune, cât timp trebuie să țină uzufructul, etc. (²).

În privința moștenirilor ab intestat, trebuie să decidem că legea nouă nu se poate aplica la moștenirile deschise sub acea veche; de oare-ce, în acel moment, ele constituiau un drept câștigat pentru moștenitori; și *vice-versa*, legea nouă se va aplica singură moștenirilor deschise sub imperiul ei. În adevăr, este de principiu că legea sub imperiul căreia o moștenire se deschide determină singură persoanele care au dreptul de a o culege, capacitatea lor, precum și partea fie-cărui moștenitor (³). Până la deschi-

725 urm. Servituțiile convenționale sunt, de asemenea, cărmuite de legea care era în vigoare în momentul constituirei lor. Dalloz, *Nouv. C. civil annoté*, I, art. 2, No. 524 urm.

(¹) Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 3; *Dreptul* din 1886, No. 48, și Bulet. 1886, p. 379; *Dreptul* din 1887, No. 35, și Bulet. 1887, p. 201; Trib. Bacău, C. Iași, București și Focșani, *Dreptul* din 1885, No. 78; *Dreptul* din 1886, No. 36, 55 și 67; Trib. Dolj, *Dreptul* din 1890, No. 72; D. C. Popescu, *Dreptul* din 1886, No. 50. Cpr. C. Grenoble, D. P. 83. 2. 89; Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 153, *in fine*; T. Hue, I, 78; Demolombe, I, 60; Laurent, I, 218 urm.; Dalloz, *Nouv. C. civ., annoté*, I, art. 2, No. 492 urm. Veđi și *infra*, p. 109.

(²) Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 495 urm.; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 679 urm.

(³) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1872, consid. de la p. 360; *Drep-*
D. Alexandresco,—Dr. civ. rom., I.

derea succesiunii, dice foarte bine Curtea de casație, moștenitorii nu au un drept câștigat, ci numai o simplă expectativă, pe care legea poate în totdeauna s'o modifice (¹).

Separăția de
patrimoni.

Dreptul de a cere separăția de patrimonii, în materie de moștenire (art. 781 urm.), se determină tot după legea care exista în momentul deschiderii moștenirii. Aceasta este legea care determină persoanele în drept de a cere separăția de patrimonii și efectele acestui beneficiu (²).

Acceptarea
sau lepădarea
moștenirii.

Legea din timpul deschiderii moștenirii nu cârmuește, însă, de cât fondul drepturilor succesoriale. Cât pentru formele acceptărei sau repudiărei moștenirii, acele ale lichi-

tul din 1897. No. 46. și Bulet. 1897, p. 339; C. Iași și București, *Dreptul* din 1875, No. 63; din 1886, No. 14; din 1887, No. 74; din 1888, No. 42 și din 1894, No. 80, etc. Cas. fr. Sirey, 68. I. 342; D. P. 69. I. 301; Thiry, I. 26; Arntz, I, 56; Laurent, I, 235 urm.; Demolombe, I. 47; Planiol, I, 247; Baudry, I, 62; Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 162, 164; Neagu, I, art. 1. No. 107 urm.; Kalinder, *op. cit.*, p. 230 urm.; T. Huc, I, 84; Aubry et Rau, I, § 30, p. 115, text și nota 39 bis; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 528 urm. și toți autorii.—Astfel, fetele care, în concurență cu frații lor, n'ar fi putut moșteni pe părinții lor, dacă moștenirea s'ar fi deschis sub codul Caragea, îi vor moșteni astăzi de o potrivă, dacă moștenirea s'a deschis sub legea actuală, pentru-că legea nouă le a făcut capabile din incapabile ce erau.—De asemenea, copilul natural, a căruî filiațiune este stabilită și care, după codul Calimach, ar fi moștenit pe tatăl său, dacă acest din urmă ar fi murit sub legea veche, nu-l mai poate moșteni astăzi, dacă moștenirea s'a deschis sub legea nouă. C. Iași. *Dreptul* din 1888, No. 42 și din 1894, No. 80; Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1895, No. 25, și Bulet. 1895, p. 764. Cpr. T. Huc, I, 84, p. 88; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 538.—*Contru*: C. Bruxelles, Répert. Dalloz. v^o *Lois*, 326, nota 2.

Moștenirea fe-
telor sub C.
Caragea.

(¹) Cas. fr. D. P. 69. I. 301. Cpr. și Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 74, consid. de la p. 602, coloana 2, și Bulet. Secții-unițe, anul 1877, consid. de la p. 442. Veđi și *supră*, p. 76.

Art. 1743.

(²) Laurent, I, 242; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 900; Neagu, I, art. 1, No. 117, 118.—Art. 1743, care dispune înscrierea separăției de patrimonii, se aplică și moștenirilor deschise sub legea veche, întru cât formalitățile edictate de legea nouă pentru conservarea unui drept se aplică, după cum am vedut *supră*, p. 97, și drepturilor existente în momentul promulgărei acesteî legi. Laurent. *loco cit.*; Répert. Sirey, v^o *cit.*, 901.

dărei și ale împărțelei ei, ele sunt supuse legilor în vigoare în momentul când aceste acte se fac ⁽¹⁾.

Iată, însă, o moștenire deschisă sub legea veche și acceptată sub legea nouă; această moștenire se va regula tot după legea veche, căci dreptul moștenitorului la această succesiune forma un drept câștigat încă de sub imperiul acestei legi, și efectele acceptării se urcă în totdeauna la momentul în care defunctul s'a săvârșit din viață ⁽²⁾. «Intrarea în moștenire, țice art. 1025 din codul Calimach, ori și când se va face, se socotește din vremea morței lăsătorului moștenirei».

În cât privește moștenirea testamentară, capacitatea sau incapacitatea testatorului se determină după legea în vigoare în momentul facerii testamentului. Fiind, însă, că testamentul nu-și produce efectele sale de cât la moartea testatorului, trebuie să se țină socoteală de schimbările de legislație care ar putea să intervină între data testamentului și moartea testatorului. Dacă testatorul, capabil de a testa în momentul facerii testamentului, a fost declarat incapabil printr'o lege nouă intervenită înaintea morței sale, el va fi de bună samă atins prin această lege ⁽³⁾.

Dacă, însă, legea nouă declară capabilă de a testa pe o persoană care era incapabilă sub legea veche, legea nouă nu validează testamentul făcut de acea persoană în timpul incapacității sale, ci îi conferă numai dreptul de a face un testament valid ⁽⁴⁾.

«Cea din început netemeinică orînduire a voinței celei de pe urmă, țice art. 730 din codul Calimach (art. 576 C. austriac), nu se întărește prin

Art. 730 C. Calimach.

⁽¹⁾ Répert. Sirey, *v^o cit.*, 902 urm.; Répert. Dalloz, *v^o Lois*, 333; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 560 urm.; Neagu, I, art. 1, No. 115; Kalinder, *op. cit.*, p. 235; Cas. fr. Sirey, 37. 1. 393, și Répert. Dalloz, *v^o Successions*, 591, p. 298, nota 2.

⁽²⁾ Cpr. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 555.

⁽³⁾ T. Huc, I, 85; Thiry, I, 29; Laurent, I, 238; Demolombe, I, 49; Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, I, 163; Dalloz, *op. cit.*, I, 605; Neagu, I, art. 1, No. 132 urm. Este vorba bine înțeles, în specie, de capacitatea de drept, căci capacitatea fizică saă de fapt nu are nevoie de a exista de cât în momentul facerii testamentului. Thiry, *loco cit.*, p. 28, 29.

⁽⁴⁾ Veđi autorii *suprà* citați și Dalloz, *op. cit.*, 606. — *Contrà*: Meyer, *Pr. sur les questions transitaires*, p. 179. Părerea juriconsultului olandez a rămas însă izolată.

cele din urmă întâmplări, ci la așa fel de întâmplare are loc moștenirea ab intestat (fără testament). Deci, dacă cineva fiind vrăsnic, aș arătat voința sa cea de pe urmă, nu se întărește pentru că în urmă aș ajuns în legiuită vrăsnă, dacă nu va face alt testament».

Capacitatea
sau incapaci-
tatea de a
testa.

De asemenea, legea care declară pe o persoană incapabilă de a testa, atunci când acea persoană ar fi fost capabilă sub legea veche, nu anulează testamentul făcut în timpul capacității sale, dacă testatorul a murit sub legea veche; căci, precum se exprimă art. 729 din codul Calimach (art. 575 C. austriac): «după regula obștească, cele din început temeinice nu se oboră de cele în urmă întâmplate».

Dacă, însă, testatorul a murit sub legea nouă, care-l declară incapabil, testamentul nu-și va produce efectele sale. În adevăr, legatarul neavând un drept câștigat de cât la moartea testatorului, adecă: sub legea nouă, nu se poate dice că, prin aplicarea acestei legi, s'ar viola principiul neretroactivității. (Vezi *supra*, p. 76).

Capacitatea
legatarilor.

Până acum ne-am ocupat despre capacitatea sa și incapacitatea testatorului. În cât privește capacitatea de a primi din partea legatarilor, ea se determină după legea în vigoare în momentul morții testatorului; căci numai atunci testamentul începe a-și produce efectele sale ⁽¹⁾.

Legate con-
diționale.

Această soluție este adevărată chiar în privința legatelor condiționale ⁽²⁾.

Formele tes-
tamentului.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă testamentul este valid în forma sa, aceasta se va determina după legea

⁽¹⁾ Thiry, I, 29, p. 29; Arntz, I, 57; Laurent, I, 236 urm.; Demolombe, I, 49, și XVIII, 715; Baudry et Fourcade, I, 162; Marcadé, III, art. 906, No. 498; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, loco cit., 609 urm.; Neagu, I, art. 1, No. 140 urm.; Kalinder, *op. cit.*, p. 248.—Astfel, așezămintele de mână moartă neavând trebuință la noi, sub legea veche, de autorizarea puterei executive pentru a dobândi un legat, nu se poate invoca contra lor dispoziția art. 811 din codul actual, pentru legatele dobândite în timpul legii vechi; căci prin aceasta s'ar viola principiul neretroactivității. Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1870, p. 34.

⁽²⁾ Neagu, I, art. 1, p. 18, No. 142; Baudry et Fourcade, loco cit.; Demolombe, I, 49.—După Toullier (III, partea I, 91 urm.), capacitatea legatarului condițional s'ar determina conform legii în vigoare în momentul îndeplinirii condiției.

care era în vigoare în momentul redactării actului ⁽¹⁾.
Tempus regit actum.

Proibiția testamentelor conjunctive fiind, după unii, relativă la forma actului, iar nu la capacitate, se susține și se admite în genere că dispoziția art. 857 nu va atinge asemenea testamente făcute în mod valid sub legea veche ⁽²⁾. Testamente
conjunctive.
Art. 857.

În cât privește însă reserva și partea disponibilă, testamentul ne fiind de cât o expectativă, vom vedea mai la vale că ele se determină după legea în vigoare în momentul morții testatorului. Reserva și
partea dispo-
nibilă.

Tot după legea care era în vigoare la această epocă, trebuie să se aprecieze legalitatea unui testament grevat de o substituție fideicomisară (art. 803 ⁽³⁾). Substit. fidei-
comisară.
Art. 803.

(1) C. București, *Dreptul* din 1882, No. 66. și din 1884, No. 69; Trib. Argeș și Brăila, *Dreptul* din 1882, No. 23, și din 1883, No. 29; Marcadé, I, 52; Saintespès-Lescot, *Don. et test.*, I, 15; Neagu, I, art. 1, No. 31 urm.; Kalinder, *op. cit.*, p. 253; Thiry, I, 29; Planiol, I, 247; Arntz, I, 45 și 57. *in fine*; Laurent, I, 202; Demolombe, I, 49; Aubry et Rau, I, § 30, p. 101; Baudry et Fourcade, I, 173; Chabot, *Quest. transitoires*, v^o *Testament*, § 1; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 928 urm.; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté, loco cit.*, 624 urm.—*Contrà*: T. Hue, I, 73; Mailher de Chassat, *Tr. de la rétroactivité des lois*, II, p. 3 urm. Veđi *infra*, p. 109 urm.

(2) Cas. rom., *Dreptul* din 1881, No. 40, și Bulet. S-a I, anul 1881, p. 300; C. Iași, Craiova și București, *Dreptul* din 1895, No. 18; din 1898, No. 84, și din 1900, No. 46; Cas. fr. D. P. 45, 1. 126. Veđi și alte decisiu mai vechi citate în Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, art. 2, No. 628. Tot în același sens se pronunță și doctrina. Veđi Laurent, XV, 323; Demolombe, XXI, 20; Aubry et Rau, VII, § 667, *in fine*, p. 101; T. Hue, VI, 267; Neagu, I, art. 1, No. 143.—*Contrà*: Nacu, I, p. 56, No. 15. Asupra chestiunei de a se ști dacă oprirea testamentelor conjunctive este, sau nu, privitoare la forma actului, veđi explic art. 885, și t. VIII a Coment. noastre, p. 90, *ad notam*.

(3) Cas. fr. D. P. 58, 1. 308; Trib. Argeș, *Dreptul* din 1882, No. 23; Aubry et Rau, I, § 30, p. 124; Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 165, *in fine*; Demolombe, I, 49; Chabot, *Quest. transit.*, v^o *Substitution*, § 2; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 941; Arntz, I, 57; Neagu, I, art. 1, p. 18, No. 136 urm.; Dalloz, *Nouveau C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 632 urm.

Astfel, substituția fideicomisară ce ar rezulta dintr'un tes-
tament făcut sub codul Calimach, după care asemenea sub-
stituții erau permise (art. 781 urm.), n'ar fi validă astăzi, dacă
testatorul s'ar fi săvârșit din viață sub legea nouă, care o-

Interpretarea
voinței testa-
torului.

De câte-ori, însă, va fi vorba de interpretarea voinței testatorului, de atâtea-ori se va aplica legea sub care s'a făcut testamentul; căci testatorul nu poate fi presupus a fi avut în vedere de cât această lege ⁽¹⁾.

Aplicarea principiului neretroactivității la raport și reducere a dat loc la mai multe dificultăți.

Raport. Art.
1914.

În cât privește raportul, codul nostru are o dispoziție transitorie, și anume art. 1914, după care fiica înzestrată sub legea veche nu poate veni astăzi la moștenirea înzestrătorului, de cât raportând dota primită. Ea poate să se scutească de raport, însă numai sub condiția de a renunța la moștenirea înzestrătorului ⁽²⁾. Acest text a fost explicat în t. VIII a Coment. noastre, p. 174 urm., și ne mărginim a trimite pe cetitori la studiul nostru anterior.

Donațiuni fă-
cute sub legea
veche. Con-
troversă.

Trebue însă să discutăm o chestie foarte delicată, și anume: aceea de a se ști dacă art. 1914 este, sau nu, aplicabil la donațiunile făcute sub legea veche. Cu alte cuvinte, donațiunile între vii, făcute sub imperiul unei legi care le scutia de raport, după cum era codul Caragea ⁽³⁾, trebue, sau nu, să fie raportate la moștenirile deschise sub legea nouă, care ordonă raportul? Chestiunea este controversată.

După un sistem, raportul donațiunilor urmează a se regula conform legei care era în vigoare în momentul facerei darului, iar nu conform acelei care este în vigoare în momentul deschiderii moștenirii, pentru-că donațiunea fiind un contract în principiu irevocabil (art. 801), trebue

prește substituțiile (art. 803). Cas. rom. Bulet. 1880, p. 104; C. București, *Dreptul* din 1884, No. 69; din 1886, No. 14 și din 1887, No. 11. Substituția nu va fi validă de cât atunci când moștenirea s'a deschis sub legea veche. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1890, No. 27.—În baza acestor principii necontestabile, s'a decis cu drept cuvint de Curtea de casație, în Secția-unite, că după legea în vigoare în momentul morții testatorului se va decide dacă condiția pusă într-o dispoziție testamentară este, sau nu, licită. *Dreptul* din 1902, No. 74. consid. de la p. 602, coloana 2, și *C. judiciar* din 1903, No. 1.

⁽¹⁾ Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 319, și v^o *Biens*, 251.

⁽²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1884, p. 392.

⁽³⁾ În codul Calimach, raportul (sinisfora) își avea ființă (art. 1006 urm.), însă dota nu era raportabilă (art. 1010. lit. g. și 1013).

să fie cârmuită în toate efectele sale de legea care era în vigoare în momentul formării contractului, ceea ce însemnează că raportul nu va avea loc (1).

După un alt sistem, care ni se pare mult mai juridic, raportul va avea loc, conform legii în vigoare în momentul deschiderii moștenirii, de și donațiunea ar fi fost făcută sub o lege care nu prevedea raportul (2).

(1) Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a I, 1881, p. 841; *Dreptul* din 1881, No. 38, și din 1882, No. 8; Chabot, *Quest. transit.*, v^o *Rapport à successions*, tit. 2, p. 209; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 912 urm.

(2) «Considerând, dice o decizie a Curții noastre supreme, dată în Secțiunile unite, că, în ceea ce privește donațiunea, este incontestabil că legea nouă nu poate avea cea mai mică influență asupra ei, fiind vorba de un fapt complet, desăvârșit; în ceea ce privește însă dreptul de moștenire, donatarul față cu moștenirea donatorului, n'are până în momentul deschiderii sale de cât o simplă expectativă, care nu constituie un drept câștigat pentru donatarul erede, și care nu dobindește calitatea aceasta de cât din momentul deschiderii succesiunii; că, în momentul acesta, legiuitorul este liber de a reglementa și de a organiza astfel cum înțelege mai bine moștenirile nedeschise încă, fără a se putea susține că, în această privință, s'a violat vre-un drept câștigat: că raportul fiind o condiție esențială pentru ca donatarul succesibil să poată moșteni, de aici urmează că acest raport este aplicabil chiar persoanei care a primit de la *de cuius* o donațiune sub legea Caragea, fără a se viola prin aceasta principiul neretroactivității legilor, succesiunile regulându-se după legea în vigoare în momentul deschiderii lor; că egalitatea, care este baza organizării noastre politice, este asemenea și principiul fundamental pe care se întemeiază sistemul nostru succesoral: că dispoziția art. 1914 nu este o excepție, ci o aplicație a principiului că orî-cine vroește a moșteni trebuie să raporteze, afară numai dacă a fost expres și formal dispensat de aceasta».

Bulet. Cas. Secț.-unite din 1877, p. 441, și *Dreptul* din 1878, No. 1; *Idem*. C. București, *Dreptul* din 1876, No. 5; Cas. fr. Répert. Dalloz, *Successions*, 1020, notele 2 și 3; Grenier, *Donations*, III, 534, p. 654 urm. (ed. Bayle-Mouillard din 1847); Merlin, Répert. *Effet rétroactif*, S-a III, § 3, art. 6, No. 2; B. M. Missir, *Dreptul* din 1876, No. 2. Veđi și distincția făcută de Laurent (I, 243), care găsește această părere prea absolută. Cpr. Aubry et Rau, I, § 30, p. 124, 125; Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, I, 166. Acești autori recunosc, în principiu, că legea nouă trebuie să decidă dacă este, sau nu, loc la raport, însă nu aplică această lege de cât atunci când ea impune asemenea obligație în mod imperativ și absolut. Când însă legea nouă lasă dispensa de raport la facultatea dăruitorului, precum este codul actual

Dispoziții testamantare.

În cât privește însă liberalitățile testamentare, toți autorii recunosc că raportul e cărmuit de legea în vigoare în momentul morții testatorului, fiind rațional de a presupune că dispunătorul a înțeles a se referi la această lege, întru cât el n'a derogat de la dinsa (¹).

Reducerea donațiilor și a legatelor.

Chestiunea reducerii donațiilor și a legatelor nu este mai puțin delicată de cât aceea a raportului. Iată, în adevăr, o donațiune sau un testament făcut sub legea veche, și care întrece partea disponibilă. Moștenitorii neapărați sau rezervatari sunt în drept, după moartea autorului lor, să ceară reducerea unor asemenea dispoziții. Care este însă legea ce urmează a fi aplicată în specie, pentru a se socoti reserva sau legitima și partea disponibilă : legea veche, sau cea nouă ?

Testamente.

În cât privește testamentele, ele neconstituind pentru legatar în tot timpul vieții testatorului, de cât o expectativă, o speranță (²), reserva și partea disponibilă se vor determina după legea în vigoare în momentul morții testatorului, în specie, după legea cea nouă, soluție admisă și la Romani (³); pentru-că numai atunci el este presupus a-și face testamentul. Legatarul, de și are un act în favoarea sa încă de sub legea veche, totuși nu are în această privință nici-un drept câștigat, pentru-că dreptul

(art. 751 și 846), autorii de mai sus aplică legea veche, sub cuvint că donațiunile făcute sub o lege care nu admitea raportul, după cum era codul Caragea, sunt presupuse a fi făcute cu dispensă de raport, distincție care se vede în totul admisă printr'o sentință a trib. din Brăila (*Dreptul* din 1884, No. 10), și care pare să rezulte și din considerentele unei decizii a Curței de casație (Bulet. 1872, p. 361). Secțiunile-uite au pus însă în principiu, prin decisia de mai sus, că dispensa de raport nu poate să rezulte din împrejurarea că legea sub care s'a făcut donațiunea nu impunea raportul, și că o astfel de dispensă nu poate să rezulte în mod expres de cât din actul de donație. Cum era însă dăruitorul să scutească pe donatar de raport, atunci când el nu putea să prevadă că o lege nouă are să impună obligația raportului ?

(¹) Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 584 și autorii citați acolo.

(²) Vezi *suprà*, p. 76 și 100.

(³) « *Cum quaeritur, an filii de inofficioso patris testamento possint dicere, si quartam bonorum partem mortis tempore testator reliquit, inspicitur* » (L. 6, Cod, *De inofficioso testamento*, .3. 28).

său nu s'a deschis de cât prin moartea testatorului, adică : sub legea nouă ⁽¹⁾.

În privința donațiilor însă, chestiunea este controversată. Unii aplică și la donațiuni legea în vigoare în momentul morții dăruitorului, sub cuvânt că partea disponibilă ar atârna de rezervă, care fiind o parte din moștenire, nu s'ar deschide de cât prin moartea lui *de cuius* ⁽²⁾.

Donațiuni.
Controversă.

Păreră generală este însă că rezerva se determină după legea care era în vigoare în momentul facerii donațiunei, soluție care era admisă și în dreptul roman (Nov. 92, capit. 1); pentru-că donațiunea a transmis imediat și în mod irevocabil, primitorului darului, proprietatea bunurilor cuprinse în ea. Din acest moment există deci un drept câștigat pentru acel care a primit donațiunea ⁽³⁾.

Acest principiu este generalmente admis în casurile când legea nouă ar fi micșorat partea disponibilă, măriră rezerva, după cum a făcut legea noastră ⁽⁴⁾, sau în caz când legea nouă ar fi înființat o rezervă, care n'ar fi avut loc sub legea veche, după cum a făcut codul actual față de codul Caragea ⁽⁵⁾, după care se putea dispune prin daruri între vii de întreaga sa avere, fără nici-o restricție ⁽⁶⁾, și după care descendenții și ascendenții nu aveau drept la

Casul când
legea nouă ar
fi micșorat
partea dispo-
nibilă, măriră
rezerva.

(1) Laurent, I, 244; Demolombe, I, 49; Marcadé, I, 49, care revine asupra primei sale opiniuni; Baudry, I, 63; Baudry et Fourcade, I, 168; Aubry et Rau, I, § 30, p. 127; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 927; Thiry, I, 29, p. 29; Arntz, I, 57; Planiol, I, 247; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté, loco cit.*, 687 urm.; Neagu, I, art. 1, p. 19, No. 153; Kalinder, *op. cit.*, p. 250.

(2) Laurent, I, 245 urm.; Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 167 urm.; Levasseur, *Portion disponible*, p. 193 urm.; Toullier-Duvergier, III, partea I, 119; Neagu, I, art. 1, p. 20, No. 161.

(3) Veđi autoritățile citate în Répert. Sirey, *v^o Lois*, 917 urm. și în Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, No. 704 urm. Cpr. B. M. Missir, *Dreptul* din 1876, No. 3, p. 24.

(4) Cpr. art. 841, 843 din codul actual cu art. 1282, 1284 din codul Calimach (951 C. austriac).

(5) Cpr. art. 33, partea IV, capit. 3 din codul Caragea.

(6) Cu-toate-că codul Caragea este mut asupra rezervei în capit. relativ la donațiuni, totuși unii aplică și la donații dispozițiile de la testamente. Veđi Bărbătescu, *op. cit.*, p. 344. Cpr. și Trib. Brăila (sentință *suprà* citată), *Dreptul* din 1884, No. 10.

o rezervă, de cât în privința dispozițiilor testamentare ce ar fi făcut autorul lor.

Casul când legea nouă ar fi mărit partea disponibilă, micșorând rezerva.

Doctrina nu mai este însă de acord în ipotesa în care legea nouă, în loc de a fi micșorat partea disponibilă, ar fi mărit-o, micșorând astfel rezerva, sau când legea nouă ar fi desființat rezerva care ar fi avut ființă sub legea veche.

Unii, rămânând logici cu doctrina lor, aplică și în asemenea cazuri principiul irevocabilității darurilor, susținând că nici într'un caz, legea nouă nu poate să cârmuiască donațiunile anterioare, ci numai acea veche, care este mai favorabilă moștenitorilor rezervatari. Alții aplică însă și de astă dată legea sub care ar fi murit dăruitorul, adică: legea nouă, care este mai favorabilă donatarului (1).

Donațiunile dintre soți în timpul căsătoriei.

Ce trebuie să decidem în privința donațiunilor ce soții pot să-și facă unul altuia în timpul căsătoriei (art. 936 urm. C. civ.)? Asemenea daruri fiind oprite în principiu de vechia noastră legislație (2), se înțelege că ele se vor judeca după legea sub care au fost făcute, și că legea nouă nu-le ar putea valida, fără retroactivitate.

Donațiuni făcute între soți sub Codul Calimach.

Codul Calimach permite însă soților de a-și face unul altuia donațiuni cu pricină de moarte, *mortis causa* (art. 1688) (3), donațiuni măsurate și potrivite cu starea dăruitorului, care nu-l fac mai sărac (art. 1689, 1691) și donațiuni cu pricină cuvioase și de răsplătire (art. 1690), declarând aceste donațiuni revocabile (art. 1697).

Ce va trebui să se aplice în privința rezervei și a părții disponibile, de câte-oră va fi vorba de reducerea unui asemenea dar, făcut sub legea veche? De bună samă legea nouă, ca și la reducerea testamentelor, fiind-că darurile dintre soți sunt prin esența lor revocabile (art. 937 C. actual și 1697 C. Calimach) (4).

(1) Veđi autoritățile citate într'un sens și în altul în Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 732 urm. și în Répert. Sirey, v^o *Lois*, 925. Veđi și Neagu, I, art. 1, No. 155 urm.

(2) Veđi art. 1687 C. Calimach și art. 5, partea IV, capit. 1 din codul Caragea, care consideră darurile dintre soți ca împrumuturi. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 80.

(3) Asemenea donațiuni nu mai există astăzi. Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1904, No. 68 (cu observația noastră); Neagu, I, art. 1, p. 19, No. 147; Nacu, I, p. 63, No. 23.

(4) Cpr. Aubry et Rau, I, § 30, p. 124 (ed. a 5-a); Neagu, I, p. 18 și 19, No. 139 și 151.

Revocarea donațiilor va avea loc după legea sub care donațiunea a fost făcută; căci acest contract nu cuprinde tacitamente, în momentul formării sale, alte cauze de revocare de cât acele prevădute de legea sub care el a luat naștere. Ast-fel, donațiunea făcută sub codul Calimach, nu s'ar putea doborî astăzi pentru naștere de copii în urma donațiunei, conform art. 836 din codul actual, ci acești copii vor avea numai dreptul de a reduce donațiunea la partea disponibilă, adecă: la jumătate din averea dăruitorului, conform art. 1282, 1283 și 1287 din codul Calimach (art. 951, 954 C. austriac). A aplica, în adevăr, art. 836 din codul actual la donațiunile săvîrșite sub legea veche, ar însemna a da lezei actuale un efect retroactiv pe care nu-l are, și a substitui o condiție mai oneroasă de cât cea existentă în momentul dăruirii ⁽¹⁾.

De asemenea, darurile ce se obicinuiău sub codul Calimach a se face femeii de cătră bărbat, sau de cătră rudele lui, a doua di după cununie, *pentru cinstea fecioriei* (*praemium virginitatis*) și care la Bizantinî se numiaău *teoretre* (θεώρητρον) ⁽²⁾, iar la Germanî, *Morgengabe* (art. 1232 C. austriac), devenind pentru femeie o proprietate definitivă și irevocabilă (art. 1686 C. Calimach), nu mai pot fi revocate astăzi, de și darurile dintre soți sunt în principiu revocabile (art. 937 C. civ.).

Teoretre.

În cât privește formele instrumentare ⁽³⁾ ale actelor

Formele instrumentare.

(1) Cpr. Mărzescu, *Maximele dreptului roman*, I, p. 122; Neagu, I, art. 1, p. 19, No. 152.

(2) « *Virgo ob virginitatis honorem theoretrum habet; vidua autem id non habet, sed pactum hypobolon et arrhabonem* », dice Harmenopol, IV, 13 (10), § 3. Veđi asupra teoretrelor t. VIII a Coment. noastre, p. 119 *in fine*, și p. 534.

(3) Prin forme instrumentare, probatorii sau extrinseci, sau formele cele pe din afară, după cum le numia codul Calimach, trebuie să înțelegem acele relative la înscrisul (*instrumentum*) întocmit de părți pentru dovedirea și stabilirea convenției lor; cu alte cuvinte, *tot ce nu este ființa a unei fapte legitime, ce este numai o adăogire spre înlesnirea și statornicirea dovedei* (art. 5. nota 3. codul Calimach); iar prin forme intrinseci sau

Formele viscerale sau intrinseci.

și ale contractelor, toți autorii recunosc că aceste forme sunt cărmuite de legea sub care actul a luat naștere, conform regulii cunoscute: *tempus regit actum*. Ce strică, dice Justinian, dacă cei de mai înainte au observat legea veche, de oare-ce ei nu cunoșteau pe cea nouă ⁽¹⁾.

Donațiunile
făcute sub C.
Caragea.

Astfel, sub codul Caragea, donațiunile nu erau susepuse la nici o formalitate între părți, chiar în urma circulației din 2 Ianuar 1848 ⁽²⁾. Prin urmare, o donațiune făcută sub codul Caragea, prin un act sub semnătură privată, este validă astăzi între părți, în privința formelor ei.

Art. 938.

Tot pentru aceleași motive, trebuie să decidem că art. 938, care oprește pe soți de a-și face în timpul căsătoriei, prin acte între vii sau prin testament, vre-o donațiune mutuală și reciprocă, prin unul și același act, nu se aplică donațiunilor mutuale ce soții și-ar fi făcut sub legea veche, chiar dacă ei ar fi murit sub cea nouă ⁽³⁾.

Foile dotale
făcute sub
legea veche.

Tot astfel, foile dotale făcute sub legea veche printr'un act sub semnătură privată, sunt valide astăzi și își produc efectele lor între părți, pentru-că ele nu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

lucrul vândut și prețul (art. 1295): într'un comodat: tradiția lucrului împrumutat (art. 1560), etc. Cpr. Laurent, I, 103.

Formele abilitante.

Prin forme *abilitante*, unii înțeleg condițiile de aptitudine sau de capacitate pentru a putea face un act, după cum este, de exemplu: autorizarea de care are nevoie femeia măritată (art. 197, 199), autorizarea consiliului de familie și încuviințarea tribunalului, pentru înstrăinarea averii nemiscătoare a minorilor (art. 401, 402), etc. Aceste formalități impropriu sunt numite *forme*, căci ele constituiesc o condiție neapărată pentru validitatea actelor privitoare la incapabili. Cpr. Laurent, I, 102.

Formele de executare.

În fine, formele *de executare* determină regulile de urmat pentru a dobîndi dreptate înaintea tribunalelor, și mijloacele legale de executare. Cpr. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 251, nota 1 (ed. a 2-a); Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 61, a traduc. Schina; Demolombe, I, 105, etc.

- (1) «*Quid enim antiquitas peccavit quia praesentis legis inscia, pristinam secuta est observationem?*» L. 29, in fine, Cod, 6. 23.
- (2) Cpr. C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 38, și din 1882, No. 54; C. Craiova, *Dreptul* din 1901, No. 65.
- (3) Veđi *supră*, p. 101, text și nota 2, unde am veđut că aceeași soluție este aplicabilă în privința testamentelor conjunctive (art. 857).

puteauă să le facă de cât după formele existente în momentul confecționării actului⁽¹⁾. *Tempus regit actum.*

Ipoteca convențională fiind un contract, trebuie să decidem, prin aplicarea principiilor de mai sus, că toate ipotecile constituite sub legea veche, chiar și așa dîsele garanții sau ipotecii volante⁽²⁾, sunt valide astăzi, și că legea care le ar anula ar lovi în niște drepturi câștigate.

Legiuitorul ar putea însă, fără a viola principiul neretroactivității, să supună exercițiul său conservarea drepturilor anterior câștigate la o nouă formalitate, precum ar fi, de exemplu: luarea unei inscripții ipotecare sub legea nouă din partea creditorilor⁽³⁾, ceea ce se vede admis în Franța prin legea din 11 brumariu, anul VII, iar în Belgia, prin art. 1 al legei din 1851. S'ar părea chiar că legiuitorul nostru a admis această teorie în dispoziția transitorie a art. 1815, relativă la ipoteca și precăderea ce femeea măritată avea după legile vechi pentru asigurarea dotei sale⁽⁴⁾; însă acest text, care a fost explicat în t. VIII a Comentariilor noastre, p. 530 urm., este o enigmă și a dat loc, după cum am văzut, la mai multe dificultăți.

Ceea ce am dis în privința formelor donațiilor, convențiilor matrimoniale, ipotecilor și a tuturor contractelor în genere, se aplică, după cum am văzut (*suprà*, p. 100, 101), și testamentelor făcute sub legea veche, atunci când testatorul a murit sub legea actuală.

Astfel, testamentul făcut sub codul Calimach (art. 742 urm.) sau sub codul Caragea⁽⁵⁾, prin punere de deget,

(1) Cpr. Thiry, I, 31. Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 244 și t. VIII, p. 69, 75, nota 1, și 425, nota 4. Veđi și *infra*, p. 116.

(2) Veđi asupra acestor garanții, Tratatul nostru în limba franceză, p. 465 și Gr. Vulturescu, *Societ. de Credit fonciar*, p. 242 urm.

(3) Cpr. Arntz, I, 51, *in fine*. Veđi *suprà*, p. 97, unde am arătat că art. 1786 este aplicabil ipotecilor constituite sub legea veche.

(4) Se susține că, în cursul anului de la promulgarea codului civil, femeea măritată a fost în drept să ia o inscripție ipotecară nu numai pentru asigurarea dotei sale, ci și pentru bunurile ei parafernale, precum și pentru orî-ce alte pretenții ar fi putut avea contra bărbatului, pe temeiul foiei sale dotale (Mărzescu, *Maximele dreptului roman*, p. 94). Art. 1815 nu vorbește însă de cât de luarea unei inscripții pentru asigurarea dotei sale.

(5) În cât privește testamentul acelor fără știință de carte, sub

Ipoteci volante.

Măsurile edictate p. conservarea drepturilor reale.

Art. 1815.

Testamentele făcute sub legea veche.

Test. prin punere de deget.

este valid astăzi și își produce efectele sale, cu-toate-că testatorul ar fi murit sub legea nouă și ar fi putut să-și facă o altă dispoziție, potrivit acestei legi; căci legea nouă nu obligă pe testatorii pe care i-a apucat în viață să-și facă alt testament într'un termen oare-care, sub pedeapsă de nulitate. O asemenea îndatorire legiuitorul n'o impune de cât pentru testamentele speciale ale militarilor și pentru acele făcute pe mare (art. 871, 882) ⁽¹⁾.

Instituirea de moștenitori cerută de legea veche. Testamentul făcut sub legea veche, pentru a fi însă valid astăzi, trebuie să îndeplinească toate formele prescise de acea lege. Astfel, testamentul făcut sub codul Calimach nu este valid, dacă nu cuprinde *orînduire de moștenitori*, de și asemenea condiție nu se mai cere de legea actuală; pentru-că, în vechia noastră legislație, ca și în dreptul roman ⁽²⁾, instituirea de moștenitori era o condiție neapărată a validității testamentului (art. 708, 770 urm. C. Calimach).

Dată certă. Aceste testamente nu pot însă fi valide astăzi, de cât sub condiția de a fi neapărat întocmite sub legea veche, condiție care nu se poate stabili de cât prin dobîndirea de dată certă (art. 1182). De câte-orî, decî, testamentul făcut sub legea veche, prin punere de deget, nu va avea dată certă, de atâte-orî judecătorii îl vor respinge; căci altfel s'ar putea înlătura legea nouă cu cea mai mare ușurință, antdatându-se testamentul care s'ar face sub legea actuală ⁽³⁾.

Testamente verbale. Din cele mai sus expuse rezultă că testamentele verbale, făcute sub legea veche, față cu cinci martori vrednici de credință, potrivit art. 745 din codul Calimach (art. 584 urm. C. austriac), nu pot fi stabilite astăzi în justiție

codul Caragea, veđi observația ce am publicat în *Curierul judiciar* din 1904, No. 73, asupra unei decisiî a Curței din Craiova. Cpr. C. București și Iași, *Dreptul* din 1882, No. 66; *Dreptul* din 1896, No. 27; *Curierul judiciar* din 1905, No. 2.

⁽¹⁾ Veđi autoritățile citate *supră*, p. 101, nota 1.

⁽²⁾ «*Heredis institutio est caput et fundamentum totius testamenti*» (Gaius, *Instit.*, II, § 229). V. și *Instit. Justinian, De legatis*, 2, 20, § 34.

⁽³⁾ Duranton, IX, 16; *Répert. Dalloz, Disp. entre vifs*, 2504.—Art. 80 al ordonanței din 1735 cuprindea o dispoziție expresă în această privință.

prin depunerea sub jurământ a acestor marturi, conform art. 747 din codul Calimach (art. 586 C. austriac).

Testamentele verbale, făcute însă altă dată înaintea judecătorilor, sunt valide astăzi și au puterea unui act autentic, dacă judecătorii n'au servit numai ca marturi, ci au luat act înscris despre voința cea din urmă a testatorului, potrivit art. 748 urm. din codul Calimach (art. 588 urm. C. austriac) (1).

Condițiile de validitate ale contractelor sunt, ca și formele instrumentare, cârmuite tot de legea sub care aceste contracte au fost încheiate. Judecătorul va aplica deci tot legea veche, de și o lege nouă ar schimba aceste condiții (2).

Efectele care rezultă din contracte, fiind inseparabile de însuși contractul, pentru-că constituiesc tocmă scopul

Art. 748 urm.
C. Calimach.

Condițiile de
validitate a
contractelor.

Efectele con-
tractelor.

(1) S'a dīs că asemenea testamente ar putea fi făcute și astăzi (v. Degré, *Dreptul* pin 1875, No. 32, p. 253), însă acest mod de a vedea este contrar art. 886. Cpr. Laurent, *Dr. civ. international*, VI, 411, p. 682 urm.

(2) Ast-fel, în baza acestor principii, se decide că soții căsătoriți sub legea veche, care permitea ca tocmelele căsătorești să se schimbe și să se facă chiar în urma săvîrșirii căsătoriei (cpr. art. 1609, 1614 C. Calimach; art 4, capit. 33 C. Andr. Donici; în privința codului Caragea, v. Bulet. 1890, p. 266), pot usa și astăzi de această facultate, cu toată dispoziția contrară a codului actual (art. 1228 urm. C. civ., 710, 716 Pr. civ.). Veđi în acest sens, C. București, *Dreptul* din 1876, No. 7; F. Herman, *C. civ. annoté*, III, art. 1395, No. 5; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 620, și *Contrat de mariage*, 1057; Thiry, I, 31; Arntz, I, 54. Veđi și autorii citați în t. VIII, a Coment. noastre, p. 89, text și nota 3.—*Contrà*: Répert. Sirey, v^o *Contrat de mariage*, 1058, și C. Lyon, Sirey, 60. 2. 17.

Schimbarea
conv. matri-
moniale în-
tocmite sub
legea veche.

Soții, cari s'ar fi căsătorit sub legea veche fără contract matrimonial, și ar fi făcut asemenea contract sub legea nouă, în puterea dreptului dobîndit sub legea veche, n'ar mai putea însă, în urmă, să mai schimbe acest contract, în virtutea legii vechi, care permitea asemenea schimbări, căci ei s'ar găsi de astă dată în aceeași poziție în care ar fi soții căsătoriți sub legea nouă. Această lege, sub care ei și-au făcut contractul, îi oprește deci de a mai face vre-o schimbare în viitor. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 90. Veđi și observația ce am publicat, asupra unei sentințe a trib. Mehedintzi, în *Curierul judiciar* din 1902, No. 68, p. 567, col. 2.

în vederea căruia părțile au contractat, se înțelege că aceste efecte se determină de legea ce era în vigoare în momentul când s'a încheiat contractul ⁽¹⁾.

Ori-ce drept actual, sau chiar eventual, nu poate deci fi atins, în cât privește efectele sale, de o lege posterioară, dacă acest drept rezultă dintr'un contract ⁽²⁾.

Legea nu se consideră ca având efect retroactiv, de câte-ori ea conferă de drept uneia din părți ceea ce această parte putea să-și procure ea însăși.

Art. 1670.

Astfel, fidejursorul, care a plătit *sub legea actuală* o datorie contractată sub legea veche, este subrogat, *ipso jure*, conform art. 1670 din codul actual, în drepturile creditorului, cu-toate-că legea sub care fidejusiunea a fost consimțită nu-î conferea de cât o subrogație facultativă ⁽³⁾. Această soluție nu mai este însă admisibilă dacă fidejursorul a făcut plata înainte de punerea în vigoare a codului actual. (Daloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 807).

Contractele sunt, deci, în totul cărmuite de legea sub care au fost încheiate; și prin contracte trebuie să înțelegem nu numai toate dispozițiile exprese ale părților, dar și acelea pe care legea le a formulat, întemeindu-se pe intenția probabilă a părților contractante, afară de casurile când părțile ar fi derogat expres de la aceste dispoziții ⁽⁴⁾.

(1) Thiry, I, 31; Laurent, I, 207, 210; Baudry, I, 551; Baudry et Fourcade, I, 156; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 631 urm.; T. Huc, I, 81; Demolombe, I, 54; Aubry et Rau, I, § 30, p. 118 (ed. a 5-a); Demante, I, 9 bis VIII, și toți autorii. Veđi mai multe aplicări a acestui principiu în Baudry et Fourcade, I, 158 urm.—Unii disting între *efectele* și *urmările* contractului (*les suites du contrat*), aplicând efectelor legea veche, iar urmărilor, legea nouă, sub cuvânt că părțile nu s'ar fi gândit la aceste din urmă, ca unele ce se produc cu ocazia contractelor (cpr. Thiry, I, 34; T. Huc, I, 79); însă această distincție subtilă, periculoasă și chiar inutilă, este cu drept cuvânt respinsă de majoritatea autorilor. Cpr. Laurent, I, 207 urm.; Demolombe, I, 57; Baudry et Fourcade, I, 157.

(2) Veđi autorii *suprà* citați, și Daloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 795 urm.—Contractele se interpretă conform regulilor legii sub care au fost încheiate. Cas. fr. D. P. 82. 1. 465.

(3) Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 76, *ad notam* (ed. a 3-a din 1848). Veđi și alte autorități citate în Daloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 806.

(4) Argument din art. 1223 care, de și stabilește acest principiu

Aplicând aceste principii la convențiile matrimoniale, vom decide că regimul sub care soții se căsătoresc, în lipsa unei stipulații exprese din partea lor, se determină de legea sub care contractul matrimonial a fost încheiat, iar nu de aceea care era în vigoare în momentul când s'a celebrat căsătoria ⁽¹⁾. Convenții matrimoniale.

Tot pentru aceleași motive trebuie să decidem că, calitatea de mobile sau de imobile a bunurilor ce soții aveau în momentul căsătoriei, precum și calitatea acelor câștigate în timpul căsătoriei, înainte de promulgarea legii noi, trebuie să se determine tot după legea care era în vigoare în momentul încheierii contractului ⁽²⁾. Calitatea de mobile sau imobile.

De asemenea, efectele separației de bunuri se determină de legea în vigoare în momentul celebrării căsătoriei, iar nu de aceea care era în vigoare în momentul când judecata a admis separația ⁽³⁾. Efectele separației de bunuri. Art. 1263.

Tot legea care era în vigoare în momentul când s'a făcut contractul determină capacitatea sau incapacitatea femeii, cu privire la înstrăinarea bunurilor sale dotale sau parafernale ⁽⁴⁾. Instr. fondului dotal. Art. 1248.

Chestiunea nu are nici-un interes în legea noastră, pentru-că, sub legile abrogate, dota imobiliară era, în principiu, inalienabilă ca și astăzi ⁽⁵⁾. Ea presintă însă interes

numai pentru convențiile matrimoniale, totuși se aplică și la celelalte contracte. Cpr. Laurent, I, 210.

(1) Cpr. Laurent, I, 211 urm.; T. Huc, I, 67 și 81; Demolombe, I, 44; Aubry et Rau, I, § 30, p. 117; Arntz, I, 54; Duranton, I, 59; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 645 urm. și *Contrat de mariage*, 1048 urm.; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 163 urm.; Baudry et Fourcade, I, 158, 2°; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 860 urm.

(2) Laurent, I, 213. Veđi și *supră*, p. 95.

(3) Veđi în acest sens, Dutruc, *Sépar. de biens*, 407; Aubry et Rau, I, § 30, p. 122, 123; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 902 urm.; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 705; Cas. fr. și C. Chambéry, Sirey, 63. 1. 333; D. P. 63. 1. 411; Sirey, 63. 2. 7.

(4) Cpr. Laurent, I, 215; Guillaouard, *Contrat de mariage*, IV, 1843; Troplong, *Idem*, IV, 3316; Jouitou, *Régime dotal*, I, 7; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 655 urm.; Dalloz, *op. și loco cit.*, 910.

(5) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 238.

în privința parafernei, pe care femeea avea capacitatea de a o înstrăina singură, atât după codul Calimach (art. 1659, 1660), cât și după C. Caragea (art. 46, partea III, capit. 16).

Instrăinarea
parafernei.

Femeile căsătorite sub legea veche pot astăzi să înstrăineze paraferna lor, fără nici o autorizare, în contra art. 199 din codul actual? Credem că nu, pentru-că fiind vorba de o chestie de capacitate, știm că legile privitoare la capacitatea persoanelor au efect retroactiv, ca unele ce interesează ordinea publică. (Vezi *suprà*, p. 91).

Rezolvirea
sau revocarea
contractelor.
(Leziune).

Causele de rezolvire sau de revocare a contractelor se consideră ca un efect al lor; de unde rezultă că, în această privință, trebuie să aplicăm legea sub care contractul a fost încheiat. Astfel, un contract încheiat sub legea veche ar putea fi resiliat sau revocat astăzi, pentru o cauză admisă de legile anterioare și neadmisă de legea actuală, precum ar fi de exemplu: resilierea vîndărei pentru leziune, pe care legile vechi o admiteau, contrar legii actuale ⁽¹⁾. Și *vice-versa*, un contract încheiat sub legea veche n'ar putea astăzi, afară de o dispoziție contrară a legii, să fie resiliat pentru o cauză admisă de legea actuală, neadmisă însă de legea veche ⁽²⁾.

Nimic nu se opune însă ca legea, respectând efectele ce rezultă din contracte, să supună conservarea lor la îndeplinirea unei formalități care să atârne de voința părților. În asemenea cazuri, legea nouă va fi fără nici-o îndoială aplicabilă contractelor anterioare. (V. *suprà*, p. 96).

Confirmarea
unui contract
anulabil.

În cât privește, însă, confirmarea sau ratificarea unui contract anulabil, ea nefiind un efect al contractului confirmat, ci formând un contract nou, nu se va face conform legii ce era în vigoare în momentul încheierii contractului, ci conform legii în vigoare în momentul când se manifestă voința de a confirma, aceeași lege fiind aplicabilă și efectelor confirmării ⁽³⁾.

(1) Vezi t. VIII a Coment. noastre, p. 767.

(2) Cpr. T. Huc, I, 75; Arntz, I, 53; Thiry, I, 32; Laurent, I, 223 urm.; Demolombe, I, 54; Aubry et Rau, I, § 30, p. 121; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 152 urm.; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 692 urm.; Baudry, I, 56; Baudry et Fourcade, I, 159; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 814 urm., 819 urm.; Neagu, I, art. 1, p. 26, No. 213.

(3) Répert. Sirey, v^o *Lois*, 605; Répert. Dalloz, *eod. v^o*, 306; Dalloz,

Quasi-contractele sunt supuse aceluiași regule ca și contractele; de unde rezultă că legea care era în vigoare la formarea quasi-contractului trebuie să cărmuiască și executarea sa ⁽¹⁾. Quasi-contracte.

Aceleași principii sunt aplicabile obligațiilor care izvoresc din delictе sau quasi-delictе ⁽²⁾. Delictе,
Quasi-delictе.

În cât privește dreptul intrinsec al probelor, adecă: în privința admiterei sau respingerei cutărui sau cutărui mijloc de probație, trebuie să se aibă în vedere legea sub care s'a încheiat contractul, iar nu aceea sub care se judecă contestația, fiindcă modul de probație este inerent fondului și constituie un drept câștigat pentru părți ⁽³⁾. Proba admisă de legea veche va fi admisă și astăzi pentru a se dovedi o obligație contractată sub legile anterioare, chiar dacă această probă n'ar mai fi recunoscută de legea actuală ⁽⁴⁾. Adminis-
trarea pro-
belor.

Astfel, art. 1179 și 1180, care statornicesc oare-care formalități pentru actele sub semnătură privată, nu se a- Art. 1179,
1180.

Nouv. C. c. annoté, I, art. 2, No. 844 urm.; Chabot, *Quest. transit.*, v^o *Sénatus-consulte Velléien*, No. 4; Neagu, I, art. 1, No. 215.

(1) Cpr. Demolombe, I, 58; Baudry et Fourcade, I, 161; Aubry et Rau, I, § 30, p. 117; Dalloz, *op. cit.*, No. 849 urm.; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 882 urm.; Neagu, I, art. 1, p. 26, No. 216.

(2) Veđi autorii citați în nota precedentă. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 707.—Nu se violează decî principiul neretroactivității, când se aplică unuî delict comis înainte de punerea în aplicare a coduluî actual, principiul responsabilităței prevăduț de art. 998, 999 C. civil, pentru-că principiul prevăduț de aceste texte este un principiu general de drept. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1874, p. 29.

(3) Thiry, I, 31; Arntz, I, 58; Marcadé, I, 54; Mourlon, I, 71; Demolombe, I, 54; Laurent, I, 230; T. Huc, I, 82; Baudry et Fourcade, I, 174; Duranton, I, 66; Planiol, I, 245; Aubry et Rau, I, § 30, p. 127; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 2, No. 776 urm.; Bonnier, *Tr. des preuves*, 923; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 625 urm.; Neagu, I, art. 1, No. 171 urm.; Kalinder, p. 273; Cas. rom. Bulet. 1889, p. 303; Cpr. și Bulet. 1896, p. 1463; Bulet. 1894, p. 1236, și *Dreptul* din 1895, No. 5; C. Craiova, *Dreptul* din 1903, No. 41; Cas. fr. D. P. 76. 1. 430; Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 244, text și n. 3.

(4) Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. Laurent, I, 230; Neagu, I, art. 1, No. 172; Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 19.—Obligațiile contractate sub legea veche ar putea, de asemenea, fi dovedite prin probele admise de legea nouă, chiar dacă aceste

plică actelor făcute sub legea veche, unde aceste formalități erau necunoscute ⁽¹⁾.

Dovedirea
foilor dotale.

De asemenea, o foaie dotală, făcută sub legea veche, se poate proba astăzi între părți prin marturi, potrivit art. 1616 din codul Calimach, formalitatea transcrierii nefiind prescrisă de Regulamentul organic de cât în privința celor de al treilea ⁽²⁾.

Dovedirea ac-
telor stărei
civile.

Tot în temeiul acestor principii, am văzut că legea nouă relativă la probarea căsătoriilor, filiațiunii și a tuturilor actelor stărei civile în genere, nu este aplicabilă căsătoriilor, filiațiunilor și tuturilor actelor stărei civile petrecute sub legea veche ⁽³⁾. Judecătorii n'ar putea, în asemenea cazuri, să supună pe părți sistemului de probațiune admis de legea nouă, fără a călca principiul neretroactivității.

Procedura
probei. Apli-
carea legii
noi.

Dar, dacă mijloacele de probațiune sunt cârmuite de legea în vigoare în momentul încheierii contractului, formele stabilite de lege pentru administrarea probelor sunt cârmuite de legea sub care proba se face, fiind-că aceste forme făcând parte din procedură, aparțin domeniului public, și ca atare, pot în totdeauna fi schimbate de legiuitor. Așa, de exemplu, marturii, cari au fost admiși potrivit legii vechi, nu vor depune jurământul la biserică, după cum era altă dată (cpr. art. 33, partea VI, capit. 2 C. Caragea), ci înaintea tribunalului, potrivit procedurii actuale ⁽⁴⁾.

Executarea
contractelor
și a hotărâ-
rilor.

În privința modului de executare a contractelor și a hotărârilor, toți autorii recunosc că executarea nu are a se face după legea în vigoare în momentul când părțile au contractat, sau când hotărârea a fost dată, ci după legea în vigoare în momentul executării; și aceasta pentru

probe n'ar fi fost recunoscute de legea veche. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 128, text și nota 66 (ed. a 5-a).

(1) Laurent, I, 230; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, No. 782. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 201.

(2) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 244; t. VIII, p. 69, 75, nota 1 și 425, nota 4. Veđi și *supră*, p. 108, 109.

(3) Veđi *supră*, p. 91, și t. VII a Coment. noastre, p. 245.

(4) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 245. — S'a decis că capacitatea marturilor instrumentari se determină după legea în vigoare în timpul confecțiunii actului, iar nu după aceea dominantă în timpul contestațiunii judecătorești. Cas. rom. Bulet. anul 1869, p. 213.

motivul că nu părțile sunt acelea care execută, ci puterea publică este aceea care dă sprijinul său spre a aduce la îndeplinire un titlu autentic sau o hotărîre. Chestiunea fiind deci de drept public, părțile n'au nici-un drept căștigat de opus legiuitorului când el găsește cu cale de a modifica modurile de executare ⁽¹⁾.

Ni se pare însă că atât tribunalul de Tutova, prin sentința citată în nota 1, cât și Curtea din București, prin o decizie ce vom cita îndată, au făcut o greșită aplicare a principiului de mai sus, admitînd că procentele moratorii, într'un contract de împrumut săvîrșit sub legea veche și devenit exigibil sub legea nouă, s'ar cuveni creditorului de la punerea în întîrziere, conform legei actuale, iar nu de la scadența obligației, conform regulei de drept *dies interpellat pro homine* (termenul interpelează în locul omului), care-și primea în totul aplicație atât sub codul Calimach cât și sub codul Caragea ⁽²⁾; căci, nu e vorba în specie de executarea unui act, adică: de o chestie de formă, ci de o chestie de fond, și nu trebuie să confundăm exercițiul unui drept cu însuși dreptul. De și obligația expirase sub legea nouă, totuși creditorul avea drept la procente conform legei Calimach, sub care era contractat împrumutul, pentru-că obligația de a plăti procente derivînd din voința părților, este învederat că ele n'au putut avea intenția de a se supune unei formalități, adică: punerii în întîrziere, care este o creațiune a legii noi, pe care ele nu puteau s'o prevadă și la care poate n'ar fi consimțit. Nu insistăm de o cam dată mai mult asupra acestei chestiuni, pentru-că ea a mai fost odată discutată în t. VI a Coment. noastre, p. 360, *ad notam* ⁽³⁾.

Legea după care curg procentele moratorii.

(1) Laurent, I; 227; T. Huc, I, 83. Thiry I, 35; Demolombe, I, 59; Neagu, I, art. 1, No. 242; Répert. Sirey, v^o Lois, 800 urm.; Baudry, I, 60; Baudry et Fourcade, I, 178; Trib. Tutova, *Dreptul* din 1881, No. 76.

(2) Veđi t. VI a Coment. noastre, p. 359, *ad notam*, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 63, și Bulet. 1895, p. 885. Principiul *dies interpellat pro homine* este admis și în codul italian (art. 1223). În cît privește dreptul roman, chestiunea era controversată. Veđi t. VI suscitată al Coment. noastre, p. 358, nota 1.

(3) Veđi în sensul admis de noi, Capitolin, *Dreptul* din 1881,

Prescripție. Ne-a mai rămas, pentru a completa comentariile art. 1, să aplicăm principiul neretroactivității la prescripție. Vom reproduce mai întâi dispoziția art. 1911, dând apoi dezvoltările cuvenite.

Art. 1911.—Prescripțiunile, începute la publicarea acestui cod, se vor regula după legile cele vechi. (Art. 1890 urm. C. civ. Art. 568 Pr. civ. Art. 945 urm. C. com. Art. 2281 C. fr.)⁽¹⁾.

Art. 568 Pr. civ. § 5 și 6.—Prescripțiile începute la epoca publicării acestui codice, se vor regula după legile cele vechi. — Cu-toate-acestea, prescripțiile începute mai înainte de punerea în aplicare a acestui cod, și pentru a căror împlinire ar trebui să treacă mai mult de cinci ani, se vor împlini după trecerea de cinci ani de la data punerii în executare a legii de față.

Prescripția începută sub legea veche. Art. 1911.

Prescripția, când este îndeplinită, constituie un drept câștigat în puterea cuvîntului. Mai mult încă, după art. 1911 din codul civil, prescripțiile începute înainte de publicarea codului actual⁽²⁾, se regulează după legile cele vechi, chiar dacă legea nouă ar hotărî un alt termen, fie chiar și mai scurt⁽³⁾. Aceasta rezultă din art. 1911, care

No. 77. Cpr. T. Huc, I, 76.—*Contră*: Trib. Tutova și C. București (decisie nemotivată), *Dreptul* din 1881, No. 76 și din 1886, No. 25.

Deoseb. de redacție de la Codul fr.

(¹) Textul corespunzător fr. (2281) mai are încă un paragraf, eliminat de legiuitorul nostru, în următoarea cuprindere: «Cu-toate-acestea, prescripțiile începute în momentul publicării titlului prescripției, pentru care ar trebui, după legile vechi, mai mult de trei-deci de ani cu începere de la aceeași epocă, vor fi îndeplinite prin acest termen de trei-deci de ani». Cpr. art. 568 Pr. civ. § 5 și 6.

(²) Cpr. C. Galați și București, *C. judiciar* din 1899, No. 32, și *Dreptul* din 1903, No. 75; Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 68; Trib. Bacău, *C. judiciar* din 1903, No. 75. Acțiunile care s'aun născut sub legea nouă, sunt deci supuse prescripției statornice de această lege. Cas. rom. Bulet. 1874, p. 84; Leroux de Bretagne, *Prescription*, II, 743.

Prescripțiile începute sub legile vechi. Codul Calimach și Caragea.

(³) Astfel, lucrurile nemișcătoare publice și cele bisericesti și mănăstirești, cum și a spitalelor sau a altor case folositoare, precum și cele particulare a stăpânitorului și a orașelor, se dobîndesc prin usucapie în termen de 40 ani, iar cele mișcătoare în termen de 3 ani, conform art. 1936 din codul Calimach, dacă posesiunea a început sub acest codice; căci legiuitorul român a eliminat din art. 1911 paragraful 2 al textului francez, care reduce la 30 de ani toate prescripțiile vechi mai lungi. — De asemenea, vinđarea făcută sub codul Caragea se prescrie prin cinci ani, de când ea a devenit per-

face în specie o aplicare a principiului neretroactivității, după cum a spus-o în termeni expresi, în expunerea de motive, oratorul guvernului, Bigot-Préameneu. Va să zică legiuitorul nostru consideră prescripția începută ca un drept câștigat ⁽¹⁾.

Aceasta este însă o excepție de la adevăratele principii; căci, drept vorbind, numai când prescripția este îndeplinită sub legea veche, dreptul este câștigat. Legiuito-

fectă, neputându-se regula de cât după legea care era în vigoare la confecționarea ei. (Cas. rom. Bulet. 1881, p. 921).— Tot astfel, trebuie să decidem că acțiunea cumpărătorului sau a vîndătorului, care ar tînde la desființarea toamei făcute sub codul Calimach, pentru leziune a jumătate din prețul obicinuit al lucrului (art. 1422 C. Calimach), se va prescrie prin patru ani, potrivit art. 1957 din sus-țisul cod. Vedî încă o aplicare a acestui principiu în o decizie a Curței de casație (Bulet. Secția I, 1876, p. 406), în privința răspunderii arendei, care după codul Caragea (art. 7, Cap. I, partea VI) se prescrie prin șase luni de la expirarea *fie cărui termen anual, από τὸ τέλος τῆς χρονικῆς*, după cum se exprimă textul grecesc, iar nu de la *sfișitul sorocului închirierei* după cum greșit se exprimă textul românesc. După acest cod, prescripția pentru plata câștiurilor începe a curge de la data exigibilității lor. Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 68.

- (1) În Franța se poate susține că prescripția începută nu cons- Deseb. de la
titue un drept câștigat, și că art. 2281 constituie numai o Cod. francez.
dispoziție transitorie spre a înlesni trecerea de la o legiuire la alta; căci acolo legea veche, sub care prescripția a început a curge, nu este aplicabilă în totul, după cum rezultă din § 2 al art. 2281 (1911 C. rom.) și al art. 691 (al nostru 624), paragrafură care la noi sunt eliminate. Cpr. Laurent, I, 234; Troplong, *Prescription*, II, 1075; T. Hue, I, 86, *in fine*; Marcadé, I, 69, și *Prescription*, p. 258.

Art. 169 din legea de introducere a codului german are următoarea cuprindere.

«Dispozițiile codului civil asupra prescripției se aplică drepturilor Legea de în-
născute și neprescrise încă înainte intrării în vigoare a acestui troducere a
cod. Inceputul, suspendarea și întreruperea prescripției se deter- C. german.
mină, cu-toate-acestea, în privința timpului anterior intrării în Art. 169.
vigoare a codului civil, după legile anterioare. Dacă termenul pres-
cripției este mai scurt după codul civil de cât după legile anterioare,
termenul mai scurt se numără cu începere de la intrarea în vigoare
a codului civil. Dacă însă termenul mai lung, determinat de legile
anterioare, se sfișește mai de grabă de cât cel mai scurt, deter-
minat de codul civil, prescripția se îndeplinește prin expirarea ter-
menului celui mai lung».

rul putea, deci, să reguleze această materie după cum ar fi înțeles, și să aplice legea nouă la prescripțiile începute sub acea veche, fără a leza dreptul nimănui. Mai mult încă, în lipsa unui text expres, după cum este art. 1911, judecătorul ar fi fost dator să aplice legea nouă la prescripția achisitivă sau liberatorie începută sub legea veche; căci legile privitoare la prescripție fiind prin esența lor de interes public și social, au efect retroactiv, și acei în folosul cărora prescripția ar fi curs, n'ar fi avut nici-un drept de opus legēi noi, pentru-că legiuitorul nu regulează dreptul lor, ci pe acel al societății.

Prescripțiile la care se aplică art. 1911.

Art. 1911 se aplică atât la prescripția achisitivă cât și la acea liberatorie, legea fiind generală și nefăcând nici-o distincție ⁽¹⁾.

Aplic. art. 1911 la prescripțiile începute în Dobrogea, sub dominația otomană.

S'a decis, cu drept cuvânt, ca acest text se aplică și prescripțiilor începute în Dobrogea, sub dominația otomană. Astfel, dacă cine-va a început a prescrie o proprietate în Dobrogea, conform legilor turcești, după care prescripția este de zece ani, și a continuat să prescrie în urma legii din 1882 a organizării proprietății în Dobrogea, după care dobândirea proprietății se regulează de codul civil, el a dobândit proprietatea prin prescripția de zece ani, începută sub dominația turcească, și terminată sub codul civil, de oare ce art. 1911 din codul civil stabilește un principiu general aplicabil orîi cărei treceri de la o legislație la alta, în materie de prescripție ⁽²⁾.

Aplic. art. 1911 la cauzele de suspendare și intrerupere a prescripției, etc.

De asemenea, în puterea generalității principiului înscris în acest text, se decide că el se aplică la cauzele de suspendare și de intrerupere a prescripției ⁽³⁾; la toate prescripțiile stabilite de codul civil, iar nu numai la acele din titlul din care el face parte ⁽⁴⁾, și chiar la acele stator-

(1) Laurent, XXXII, 609; Arntz, IV, 1977; Baudry et Tissier, *Prescription*, 948; Aubry et Rau, II, § 215 bis, p. 529 (ed. a 5-a).

(2) Trib. Constanța (M. Balș presid.), *Curierul judiciar* din 1905, No. 73 (cu o observ. critică a d-lui D. Neagu).

(3) Laurent, XXXII, 611; T. Huc, I, 87.

(4) Troplong, *Prescription*, II, 1076; Arntz, IV, 1977; Leroux de Bretagne, *Prescription*, II, 736; Baudry et Tissier, *op. și loco cit.*; Vazeille, *Prescription*, II, 796 (ed. din 1832); Marcadé, *Prescription*, art. 2281, p. 257; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 531.

nicite de codul de comerț (art. 1, § 2 C. com.)⁽¹⁾. El nu se aplică însă în Franța prescripțiilor stabilite de legile speciale anterioare codului civil⁽²⁾. *Legi speciali per generalem non derogatur*⁽³⁾. Cât pentru prescripțiile stabilite de procedura civilă, principiul înscris în art. 1911 nu este aplicabil de cât în parte⁽⁴⁾.

Trebue însă să observăm că art. 1911 nu se aplică de cât prescripțiilor începute înainte de promulgarea codului actual; de unde rezultă că prescripția care ar fi fost întreruptă sub legea veche (de exemplu prin minoritatea proprietarului său creditorului), și care ar fi reînceput a curge sub legea nouă, va trebui, cel puțin după unii, să se reguleze după această din urmă lege, de și ea este relativă la acte petrecute sub legea anterioară⁽⁵⁾.

Ce trebue să decidem în caz când legea nouă s'ar deosebi de cea veche în privința prescripibilității crului posedat? Două ipoteze sunt posibile: Sau legea nouă permite prescripția unui lucru ori a unui drept care, după legea veche, era imprescriptibil, și în asemenea cas, posesiunea începută sub legea veche nu poate conduce la prescripție, pentru-că legea nouă nu are efect retroactiv (art. 1); sau legea nouă declară imprescriptibil dreptul ori acțiunea cari erau prescriptibile după legea veche, și în asemenea caz, se va aplica tot legea nouă, posesiunea începută sub legea veche rămânând fără nici un efect, de oare-ce nu se poate prescrie ceea ce este imprescriptibil (art. 1844).

(1) În Franța, chestiunea este în această privință controversată. Veđi Aubry et Rau, II, § 215 bis, p. 532, text și notele 12, 13.

(2) Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 531; Troplong, *Prescription*, II, 1079; F. Herman, *C. civ. annoté*, IV, art. 2281, No. 2 urm.—Astfel, în materie de legi speciale, de exemplu: în materie fiscală, prescripția neîndeplinită încă, poate fi regulată de legea nouă, fără a se călca principiul neretroactivității. Trib. St. Julien, Sirey, 69. 2. 155.

(3) Veđi *suprà*, p. 50.

(4) Veđi art. 568 Pr. civ., transcris *suprà*, p. 118. Termenul de *cinci* ani, prevădut de acest text, este redus la *trei* ani în noul proiect de revisuire a acestui Cod (art. 623).

(5) Troplong, *Prescription*, II, 1087.—*Contrà*: Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 617, p. 412. Cas. fr. D. P. 50. 1. 79; D. P. 53. 1. 290.

Art. 1911 presupune, deci, că drepturile sau acțiunile care fac obiectul unei prescripții începute sub legea veche, au rămas prescriptibile și sub legea nouă ⁽¹⁾.

Art. 624
C. civ.

Aplicarea acestui principiu o găsim în art. 624. În adevăr, acest text dispunând, contrar dreptului anterior ⁽²⁾, că servituțile continue neaparente și acele necontinue, fie *aparente* ⁽³⁾ sau neaparente, nu mai pot fi stabilite astăzi de cât prin titluri, adecă prin efectul unei convenții sau a unui testament; de aici rezultă că posesiunea unei servituți continue însă neaparente (de exemplu: *servitus non altius tollendi*), sau a unei servituți în același timp discontinue și neaparente (de ex.: un drept de trecere, care nu se anunță prin nici un semn exterior), sau în fine, a unei servituți aparente însă discontinue (de ex.: dreptul de trecere cu o porțiță), începută sub legea veche, nu poate conduce la prescripția ei, orî cât de mult ar fi durat sub codul actual ⁽⁴⁾. Declarând asemenea servituți imprescriptibile, codul actual n'a voit, în adevăr, ca posesiunea posteroară să poată servi a complecta o posesiune anterioară.

Casul când
prescripția s'a
îndeplinit sub
legea veche.

Dacă însă prescripția s'a îndeplinit sub legea veche, nu mai încapе îndoială că servitutea este definitiv câștigată, și va putea fi exercitată sub legea nouă, această lege neavând efect retroactiv (art. 1). Paragraful 2 al art. 691

(1) Cpr. Aubry et Rau, II, § 215 bis, p. 532; Laurent, XXXII, 612; Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 749; Baudry et Tissier, *op. cit.* 950; F. Herman, *C. civ. annoté*, IV, art. 2281, No. 6; Marcadé, I, 61.

(2) În dreptul nostru anterior, orî-ce servitute putea, ca și la Romani, fi dobîndită prin prescripție (art. 1927 C. Calimach și art. 4, partea II, capit. 2 C. Caragea). Cpr. în privința codului Caragea, C. București. *Dreptul* din 1874, No. 72 și din 1882, No. 30.

(3) Textul nostru nu vorbește de servituțile necontinue *aparente*, ci numai de acele neaparente, însă aceasta nu poate fi de cât o scăpare din vedere a redactorului art. 624. Cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1889, No. 19. Veđi *infra*, explic. art. 624.

(4) Cpr. Leroux de Bretagne, II, 749; Troplong, II, 1088; Vazeille, *Prescription*, II, 809; Demolombe, XII, 799; Duranton, V, 579; Laurent, XXXII, 612; Beudant, *op. cit.*, I, 129, p. 135; Arntz, IV, 1978; Pardessus, *Servitudes*, II, 342; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 691, No. 54 urm.; Répert. Sirey, v^o *Lois*, 712; Solon, *Servitudes réelles*, 399 (ed. din 1837).

din codul fr. (624 C. rom.) o spune anume; însă acest paragraf a fost eliminat de legiuitorul nostru, ca nefiind de cât o aplicare a principiului neretroactivității, înscris în art. 1.

Acei cari vor voi să se folosească de asemenea servituți vor trebui, bine înțeles, să dovedească că îndeplinesc în momentul promulgării codului actual, posesiunea cerută de legile vechi, pentru dobândirea servituței (¹). Această dovadă va putea, de bună samă, să fie făcută prin marturii.

Doved. îndeplinirei prescripției sub legea veche.

Efectul legilor în privința lucrurilor și persoanelor la care ele se aplică.

Statutul personal. — Statutul real (²). — *Conflict între legile române și acele străine.*

Art. 2.—*Numai* (³) imobilele aflătoare în cuprinsul teritoriului României sunt supuse legilor române, chiar când ele se posedă de străini.

Legile relative la starea civilă și la capacitatea persoanelor urmăresc pe Români, chiar când ei își au rezidența în străinătate.

Forma exterioară a actelor e supusă legilor unde se face actul. (Art. 34, 152, 885, 1773, 1789 C. civ. Art. 374 Pr. civ. Art. 3 urm. C. pen. Art. 3 C. fr.)

Textul nostru împarte legile în două categorii deosebite: *legile personale sau statutul personal*, și *legile reale sau statutul real*, vorbind apoi despre legile privitoare la forma exterioară a actelor (statutul formelor) (⁴).

(¹) Cpr. Marcadé, II, 652.—După codul Calimach, șerbirile se dobândeau prin stăpânirea da 10 sau 20 ani, afară de șerbirea de a scoate apă, care se dobânda prin întrebuințare în curgere de trei ani (art. 1927); iar după codul Caragea, prin stăpânirea de 10 ani (art. 4, partea II, capit. 2).

(²) Prin statut, vechii autori înțelegeau altă dată legile muni-Ce se înțelege cipale care cărmuiau provinciile sau orașele. Astăzi, însă, prin statut. acest cuvânt se întrebuințează ca sinonim al cuvântului lege. Veđi Fœlix-Demangeat, *Tr. de droit international privé* (1866), I, 19, p. 36, 37; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (1898), III, p. 10, 11; T. Huc, I, 102; Mourlon, I, 77, n. 1.

(³) Cuvântul *numai* nu există în textul corespunzător francez, și este adaos le legiuitorul nostru. Veđi *infră*, p. 134, n. 3.

(⁴) Textul corespunzător francez vorbește: 1° despre legile de poliție și de siguranță publică (cpr. art. 11 din disp. preliminar. ale codului italian); 2° despre legile reale, și 3° despre legile personale (privitoare la starea și capacitatea persoanelor). Re-

Legile personale.

Legile personale sunt acele care determină starea civilă și capacitatea persoanelor, precum sunt: legile relative la naționalitate, la majoritate și minoritate, la interdicție, la puterea maritală și părintească, la căsătorie ⁽¹⁾, despărțenie, adopțiune, etc.

Legile reale.

Legile reale sunt acelea care se ocupă în mod principal de bunurile ce stau în legătură cu persoanele, precum sunt, de exemplu: legile care determină diversele moduri de a se dobîndi și transmite proprietatea, legile privitoare la ipotecă, la uzufruct, la servituți, la prescripție ⁽²⁾; legile

gula privitoare la forma actelor, pe care legiuitorul nostru a reprodus-o în paragraful ultim, figura în proiectul codului fr., însă a fost eliminată, ca una ce exprimă un adevăr incontestabil. Cpr. art. 6—9, 11 C. italian (disp. preliminară).

⁽¹⁾ Cpr. Judec. ocol. Galați, *Curierul judiciar* din 1905, No. 13.

Prescripția achisitivă.

⁽²⁾ În cât privește usucapiunea sau prescripția achisitivă, fie vorba de imobile, sau de mobile corporale considerate în mod individual (art. 1909), toți autorii recunosc că se aplică legea situațiunii lor (*lex rei sitae*), chiar când ele sunt posedate de străini; pentru-că usucapiunea interesând organizarea proprietății este, ca atare, de ordine publică. Statutul real va fi, deci, în orî ce caz, aplicabil în specie, fie vorba de indigeni, sau de străini. Cpr. Pothier, *Prescription*, IX, 247, p. 403 urm. (ed. Bugnet); T. Huc, I, 120 urm., 131 urm., și XIV, 542; Laurent, *Dr. civ. international*, VIII, 235 urm., 240 urm.; Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé*, 420, p. 752 urm. (ed. a 3-a, 1899); Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international privé*, v^o *Prescription*, 2 urm.; A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a, 1890), p. 593 urm.; Baudry et Tissier, *Prescription*, 967 urm.; Aubry et Rau, I, § 31, p. 136 și 158 (ed. a 5-a); Marcadé, *Prescription*, art. 2219, No. VI, pag. 9.

Prescripția liberatorie. Acțiuni reale.

Ce trebuie să decidem în privința prescripției liberatorii? Soluția de mai sus este incontestabilă, de câte-orî este vorba de acțiuni reale, precum: acțiunea în revendicare (art. 1890), acțiunile confesorii și negatorii privitoare la servituți. Pentru aceleași motive se va aplica legea situațiunii atât în privința stingerei acțiunilor reale cât și a drepturilor reale. Despagnet, *op. și loco cit.*, p. 754; Laurent, *op. cit.*, VIII, 247; Massé, *Dr. comm.*, I, 558; Marcadé, *loco cit.*; Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 4; T. Huc, XIV, 542, și autorii *suprà* citați.

În cât privește însă chestiunea de a se ști ce lege cărmuște prescripția extinctivă a obligațiilor, ea este controversată.

1° După un sistem, se susține, în adevăr, că prescripția liberatorie sau extinctivă a unei acțiuni personale, care nu

Acțiuni personale. Controversă.

care regulează ordinea moștenirilor ab intestat; acele care

are alt obiect de cât plata unei obligații, ar atârna de legea domiciliului creditorului. Cpr. Pothier, *op. cit.*, 251. Toți autorii citează pe Pothier ca partisan a acestei opinii, afară de Baudry et Tissier (*Prescription*, 977) și Surville et Arthuys (*Cours élément. de dr. internat. privé*, 271, p. 281, ed. a 3-a, 1900), cari dic că Pothier se referă numai la prescripția achisitivă a mobilelor și la prescripția care permite posesorului unui fond de a-l libera de rentele constituite și nedeclarate în momentul contractului. Și, în adevăr, Pothier (*loco cit.*) se exprimă în termeni următori: «*La prescription des rentes constituées et des meubles est régie par la loi qui régit la personne de celui qui en est le propriétaire, c'est à dire par la loi de son domicile*».

2° După un alt sistem, care, în Franța, se consideră ca tradițional, ar trebui să se aplice, în specie, legea domiciliului debitorului. (Cas. fr. D. P. 69. 1. 135; Sirey, 69, 1, 49, și nota lui Labbé; D. P. 84. 1. 287; C. Besançon, D. P. 83. 2. 211, și *Dreptul* din 1883, No. 36; Inalta Curte a Țărilor de jos, *J. Clunet*, anul 1874, p. 141; Trib. cant. Vaud, Sirey, 82, 4, 41, și nota lui Er. Lehr; Trib. Paris, *J. Clunet*, anul 1892, p. 712, și anul 1894, p. 145. Veđi în același sens, Marcadé, *op. cit.*, No. VI, p. 10 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Prescription*, 7 urm).—Unii admit, însă, că domiciliul debitorului se determină în mod invariabil în momentul nașterii obligației (Surville et Arthuys, *op. cit.*, 271, p. 281), iar alții, în momentul urmăririi (Félix-Demangeat, *Dr. internat. privé*, I, 100, p. 239 urm.). Veđi și Bertauld (*Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, 150, p. 116), după care prescripția nu s'ar determina de legea domiciliului debitorului, de cât atunci când acest domiciliu ar fi locul executării obligației.

3° Un al treilea sistem aplică, în specie, legea locului unde se judecă procesul (*lex fori*), pentru motivul că prescripția ar fi mai mult privitoare la executarea contractului, de cât la validitatea și substanța lui. Huber, *De conflictu legum*, 7; *De jurisprud. univers.*, III, capit. XI, § 34. Veđi în acest sens: C. Alger, Sirey, 89. 2, 104; Trib. super. Imperiului german, *J. Clunet*, 1877, p. 243; C. de apel Bois-le-Duc (Olanda), Sirey, 83. 4. 9, și nota lui Esmein; Labbé, nota în Sirey, 69, 1. 50, coloana 3. Veđi și *J. Clunet*, 1895, pag. 67 urm. studiu anonim: *Questions et solutions pratiques*. În acest sens se pronunță mai mulți autori germani, englezi și americani, precum: Schäffner (*Entwickelung des internationalen Privatrechts*), Mittermaier, Story, Kent, Westlake, Lawrence, Wheaton, etc. Veđi Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Prescription*, 17 urm.

4° Al patrulea sistem aplică legea locului unde obligația trebuie să se execute (*lex loci executionis*). Massé, *Dr. comm.*,

hotărâsc partea disponibilă și reserva, care opresc substituțiile, etc. Pentru a se putea determina caracterul unei legi, câtă decî a se examina scopul și obiectul ei principal.

I. Legile reale.

Legile care au în mod principal și direct lucrurile de obiect, și care numai în mod accesoriu sunt privitoare la persoane, sunt reale, și aceste legi nu pot să aibă, în prin-

I. 559. p. 460: Troplong, *Prescription*, I, 38; Er. Lehr, *Revue de dr. international*, anul 1881, p. 516 și *France judiciaire*, anul 1882, 1, p. 106 urm.; Picard, *J. Clunet*, anul 1881, p. 476. Veđi și nota în *J. Clunet*, anul 1877, p. 244, 245; Haus, *Dr. privé qui régit les étrangers en Belgique*, p. 293. Cpr. Trib. Paris. Sirey, 81. 2. 218.—Veđi combaterea acestui sistem în nota lui Labbé, Sirey, 69. 1. 49 urm.

5° În fine, ultimul sistem, care ni se pare cel mai juridic, este acel care pune în principiu că prescripția se îndeplinește după legea care cărmuește însuși contractul, și care este legea națională a părților, când ele au aceeași naționalitate, sau legea locului unde s'a făcut contractul (*lex loci contractus*) în caz contrar: pentru-că creditorul fiind obligat a-și exercita într'un termen oare-care dreptul său, sub pedeapsă de a-l perde, cu drept cuvint se poate considera prescripția ca referindu-se la o modalitate a creanței. «Nu este oare rațional de a se crede, ăce Demangeat, că s'a convenit în mod tacit că acțiunea nu va putea fi exercitată de cât un timp oare-care, determinat de legea țarei în care această acțiune a luat naștere. Dacă am contractat cu un Englez în Anglia, unde presupun că obligațiile se prescriu prin două-deci de ani, nu este oare ca și cum aș fi dis debitorului că va trebui să-l urmăresc în termenul de două-deci de ani?» (*Condition des étrangers*, p. 358). Acest sistem are inensul avantaj de a fixa timpul prescripției într'un mod neschimbător, și de a nu permite creditorului sau debitorului de a schimba termenul ei după voința lor. Veđi în acest sens: Despagnet *op. cit.*, p. 317. p. 621. 622: T. Hue, I, 164; Weiss, *op. cit.*, p. 644, 645; Flandin, *J. Clunet*, anul 1881, p. 230; Renault, *Revue critique*, anul 1882, t. 48, p. 723; Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, IV. 664; Lainé, *Bullet. soc. de législ. comparée*, anul 1889—1890, p. 551; Laurent, *op. cit.*, VIII, 254; Asser et Rivier, *Dr. internat.*, 38, p. 81 urm. a trad. Schina; Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII. § 374 III. p. 27 a trad. Guenoux; Ballot, Demangeat, Plocke et Vatismenil, consultație publicată în *Revue pratique de dr. fr.*, anul 1859, t. 8, p. 333 urm.; P. Fiore, *Diritto internazionale privato*, 296,

cepii. autoritate afară de teritoriul român; de unde rezultă că legea română nu poate să fie aplicabilă imobilelor ce Românii ar avea în străinătate. Imobilele ce străinii au în țara noastră sunt deci, în puterea suveranității teritoriale, supuse legilor române, chiar și atunci când acești străini n'ar fi domiciliați în țară, pentru-că imobilul este un accesoriu al pământului, care aparține națiunii ⁽¹⁾. Distincțiunea între mobile și imobile este o rămășiță a feudalității și nu mai corespunde cu cerințele timpurilor moderne, pentru-că datează de la o vreme pe când averea mobilă era departe de a fi una din cele mai mari surse de bogăție, după cum este astăzi.

Codul nostru, cu-toate-acestea, luându-se după acel francez și după vechiul legiuitor al Moldovei (art. 396 C. Calimach), a consacrat în termeni și mai formal teoria statutelor, după cum ea se vede admisă în mai toate legislațiunile străine ⁽²⁾.

Imobilele ce străinii ar avea în România.

Consacrarea teoriei statutelor de către legiuitorul nostru.

p. 392 (ed. ital. din 1874); Aubry et Rau, I, § 31, p. 165 (ed. a 5-a). Vedî și alte autorități citate de Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Prescription*, 26 urm. Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1903, No. 11 și din 1896, No. 16 (cu nota d-lui Em. Miculescu). Această sentință este publicată de două ori în *J. Clunet*, anul 1897, p. 879 și anul 1899, p. 424. V. în același sens: C. Alger, Sirey, 89. 2. 104; C. Chambéry, Sirey, 70. 2. 9. Senatul dirigent din Varsovia, *J. Clunet*, anul 1874, p. 333; Trib. com. St. Petersburg, *J. Clunet*, anul 1881, p. 189; Trib. Anvers, *J. Clunet*, anul 1886, p. 373; C. Bordeaux, Sirey, 92. 2. 76; Trib. Imperiului german (*Reichsgericht*, C. de cas.), Sirey, 1902. 4. 16 și *Curierul judiciar* din 1903, No. 16 (cu observ. noastră).

(1) Numai tribunalele române au, deci, competența de a judeca ori-ce contestații privitoare la imobilele situate în România, și aceasta chiar când părțile care se judecă pentru acele imobile n'ar fi pămîntene. Cas. rom. Bulet. 1864, p. 353. Cpr. T. Hue, I, 121; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 3, No. 137 urm. V. și art. 23 din convenția încheiată cu Rusia la 1869. Acest principiu fiind de ordine publică, părțile nu pot deroga de la el prin convenția lor. C. Craiova, *Dreptul* din 1897, No. 59.—Tribunalele române nu sunt însă competente a ordona trimiterea în posesiunea unui imobil situat în străinătate (cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 28). nici de a determina efectele unui testament în privința unui atare imobil (cpr. Cas. fr. D. P. 59. 1. 277).

(2) Tradiția seculară a statutelor este admisă prin *Common law*. Dr. străin.

Exemple de
legi reale.

Imobilele aflătoare pe teritoriul României, fiind supuse legilor române, fără nici o deosebire, de aici rezultă că legile relative la ipotecă, la înscrierea și transcrierea drepturilor reale ⁽¹⁾, la expropriarea silită ⁽²⁾, la prescripție, la inpositul fonciar ⁽³⁾, la urmărirea imobiliară, și chiar la

în dreptul anglo-american, în codul austriac (art. 300, produs de art. 296 din codul Calimach), în codul olandez (art. 2), în Elveția (art. 2 C. Cant. Vaud; art. 4 C. Cant. Berna), etc. — Art. 2 din codul cantonului Zurich din 1887 (*Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich*) aplică legea situațiunei atât la imobile cât și la mobile, însă la aceste din urmă într'un mod mai puțin absolut de cât la imobile. Teoria statutelor era altă dată admisă și în Germania (art. 32 și 36 al introduției din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten, Einleitung*). Codul Maximilian al Bavariei din 1756 mergea și mai departe în privința realității, supunând legei situațiunei toate bunurile, fie ele mobile sau imobile (partea III, capit. 2, § 17). — Codul italian reproduce în art. 7 al titlului preliminar tradiția seculară, supunând imobilele legei situațiunei lor, *alle leggi del luogo dove sono situati*, adăogând însă în art. următor că succesiunile sunt supuse legei naționale a defunctului, ori-care ar fi natura bunurilor și țara în care s'ar găsi, *di qualunque natura siano i beni ed in qualunque paese si trovino*. Tot în acest sens se ved redactate și art. 24—26 din legea de introducere a codului german (*Einführungsgesetz zum bürgerlichen Gesetzbuche*). Laurent, în Ante-proiectul de revizuire a codului civil, rupe de asemenea cu tradiția trecutului, dispunând, prin art. 13 al titlului preliminar, că toate bunurile, *fie mobile sau imobile*, sunt supuse legei naționale a proprietarului lor, soluție care, de bună samă, va fi admisă și de legiuitorul nostru, dacă codul civil se va revizui vre-odată.

(1) Cpr. Laurent, *Principes*, I, 102; *Dr. internat.*, II, 252; Bonnier, *Tr. des preuves*, 928, p. 774 (ed. din 1888); Fœlix-De-mangeat, *op. cit.*, I, 96 *in fine*, p. 230; Planiol, I, 189, etc.

(2) Legea din 20 Octombrie 1864, modificată în unele privințe prin legea din 9 Februar 1900.

L. timbrului.

(3) Cpr. Cas. fr. Sirey, 96. I. 449; T. Hue, I, 116. Veđi *infră*, p. 137, nota 3.—Taxa de înregistrare privitoare la moșteniri se aplică tuturor moștenirilor deschise în țară, chiar în favoarea străinilor. S'a decis însă că vasele sub bandieră străină și matriculate într'un port străin, care fac parte dintr'o moștenire deschisă în România, nu pot fi supuse la taxa de înregistrare prevădută de legea timbrului în privința moștenirilor, pentru-că această taxă este, ca ori-ce imposit, teritorială. Cas. rom. *Dreptul* din 1900, No. 73 și din 1901, No.

moștenirea ab intestat sau testamentară, sunt aplicabile și imobilelor posedate de străini; în cât trebuie să recunoaștem, în privința averii nemișcătoare, atâtea moșteniri particulare câte teritoriile vor fi, în care să se găsească imobile de ale defunctului (!). *Quot sunt bona diversis territoriis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur.*

Moștenire ab
intestat și
testamentară.
Controversă.

Această regulă aplicându-se la toate succesiunile ab intestat sau testamentare, ordinare sau anormale, legea situației va decide dacă există, sau nu, reprezentație; care sunt efectele sezonei, etc. (Cpr. T. Huc, V, 258, p. 303).

Acest sistem este departe de a fi logic, pentru-că distruge unitatea patrimoniului, însă el rezultă neîndoielnic din vechia tradiție a statutelor, pe care legiuitorul nostru a consacrat-o prin art. 2. Chestiunea este, ce e dreptul, controversată, și mulți autori dintre acei mai în renume susțin că art. 2 nu se aplică succesiunii imobiliare, și că succesiunea străinului, în privința averii nemișcătoare, ar urma a se regula, ca și în privința celei mișcătoare, după

74; Bulet. 1900, p. 1162; *Curierul judiciar* din 1904, No. 38.—*Contră*: Trib. Covurlui și Ilfov, *Dreptul* din 1900, No. 73 și din 1901, No. 75; *Curierul judiciar* din 1904, No. 38, p. 321.

- (¹) Veți în acest sens: Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 24; *Dreptul* din 1901, No. 22, și Bul. 1901, p. 222; Trib. Covurlui, *C. judiciar* din 1903, No. 85; C. Craiova, *C. judiciar* din 1900, No. 68, și *Dreptul* din 1901, No. 22; C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1892, No. 76; *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 și din 1899, No. 8; *Dreptul* din 1893, No. 36; Trib. Corbeil. *J. Clunet*, anul 1898, p. 568. Cpr. și Cas. Palermo, Sirey, 95. 4. 28; G. G. Mironescu, *C. judiciar*, 1899, No. 8; T. Huc, I, 122 urm. și V, 258; Planiol, I, 196. 197; Aubry et Rau, I, § 31, p. 154, text și nota 45; Demolombe, I, 79 și 91; Valette sur Proudhon, I, p. 97 urm.; Félix-Demangeat, *op. cit.*, I, 66, p. 142 urm.; Demangeat, *Condition des étrangers*, p. 334 urm.; Thiry, I, 55; Demante, I, 10 bis III; Nacu, I, No. 53, p. 96; Laurent I, 108 urm.; *Dr. civ. international*, II, 116 urm. și VI, 128 urm.; Dubois. *Conflit des lois*, 43; Massé, *Dr. comm.*, I, 554; Renault. *J. Clunet*, anul 1875, p. 338 urm.; Surville et Arthuys, *Cours élément. de dr. internat. privé*, 342 urm., p. 364 urm. (ed. a 3-a, 1900); Baudry et Wahl. *Successions*, I, 841 urm., p. 619 urm. (ed. a 2-a); Beudant, *op. cit.*, *Introduction*, I, 155; Boeck, nota în D. P. 91. 2. 41; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Successions*, No. 6. Veți și t. V a Coment. noastre, p. 357.

statutul său personal (soluție formal admisă prin mai multe legislațiuni străine) ⁽¹⁾, sub cuvânt că n'ar fi vorba în specie de un imobil determinat, ci de o universalitate de bunuri (*universitas juris*), care fiind o ficțiune juridică, nu are o situație fixă ⁽²⁾. Așa este; însă art. 2 este conceput în termeni generali și nu distinge, iar pe de altă parte, trebuie să ținem socoteală de împrejurarea că codul francez, pe care l-a reprodus legiuitorul nostru, este redactat la începutul secolului trecut, atunci când teoria statutelor era în

Dr. străin.

(1) Cpr. art. 8 C. italian; art. 10 din C. spaniol; art. 4 din codul cant. Zurich din 1887 (opera prof. Schneider); art. 24 și urm. din legea de introducere a codului civil (asupra cărora vezi Keidel în *J. Clunet*, anul 1899, p. 260 urm.). Jurisprudența mai multor țări: a Greciei, a Serbiei, etc. au adoptat acest sistem, care a fost aprobat de Institutul de drept internațional de la Oxford (1880) și de conferința de la Haga (1900). Vezi Weiss, *op. cit.*, IV, p. 525 urm.

(2) Vezi în acest sens: Arntz, I, 72; Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de code Napoléon*, I, 75 urm.; A. Weiss, *Tr. théor. et pratique de dr. international privé*, IV, p. 511 urm. și nota în *Pand. Périod.* 90. 5. 9; Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 375 urm.; Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé*, 359 (ed. a 3-a); Esperson, *J. Clunet*, anul 1881, p. 220 urm.; N. Basilescu, *Conflit des lois en matière de successions ab intestat* (teză p. doctorat, Paris 1884), p. 68 urm.; Rougelot de Lioncourt, *Conflit des lois*, p. 290; Durand, *Essai de dr. international*, p. 387; P. Fiore, *op. cit.*, No. 392, 395; Pillet, *De l'ordre public en droit international privé*, p. 26, și *Pr. de dr. internat. privé*, 356 urm. și 386; C. C. Ștefănescu, *Dreptul* din 1879, No. 29; Asser et Rivier, *Dr. internat.*, p. 130 a traduc. Schina; Labbé, nota în Sirey, 82. 1. 145; Antoine, *Success. en dr. international*, p. 65 urm.; Trib. superior Colmar, Sirey, 95. 4. 28. Vezi și alte decizii mai vechi citate de Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, No. 1. Tot în acest sens se pronunță Mittermaier, Mühlenbruch, Puffendorf, Zachariae. Glück, Göschen, Wächter, Von Bar (*Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts*, p. 376), etc. Mai vezi încă A. I. Suciuc (*Dreptul* din 1905, No. 23) și G. Meitani (*Dreptul* din 1901, No. 72), cari combat părerea ce am susținut în ediția 1, pe care o menținem și astăzi. O decizie a Curței de casație din 1869 (Bulet. 1869, p. 477) pune în principiu, în termeni generali, că succesiunea unei persoane constituind un statut personal, se regulează după legea națiunii căreia acea persoană aparține. Din considerentele Curței nu se vede însă dacă era vorba în specie de mobile, sau de imobile.

floare, și când se dicea că *toutes coutumes sont réelles* ⁽¹⁾, fiind-că omul era redus la rolul umilit de accesoriu al pământului pe care locuia. Ideile ce le avem astăzi nu-și făcuseră drum pe atunci, și ori-ce aplicare a dreptului străin era respinsă; pentru-că omul, care de abia eșise din feudalitate, se încunjura de ziduri și fortificații menite a îndepărta ori-ce intervenție din afară ⁽²⁾.

Și dovadă că legiuitorul nostru s'a referit la vechia tradiție a statutelor, este că el nu reproduce art. 8 din dispozițiile preliminare ale codului italian, care curmă ori-ce discuție, de și se constată, precum am văzut în introducere, că mai multe dispoziții au fost împrumutate de la acest cod care, pe când se legifera la noi, era în stare de proiect. Ingrădirea pe care Constituția din 1866 a adus-o proprietății imobiliare arată și mai bine spiritul de care era pătruns legiuitorul din 1864. Legile asupra succesiunilor având adesea-ori un scop politic, aplicarea unei legi străine, în privința imobilelor, ar putea fi contrară scopului urmărit de legiuitorul teritorial. În fine, mai multe convenții internaționale încheiate cu diferitele State consacră doctrina statutelor ⁽³⁾. Iată, cum se exprimă, în această privință, art. 23 din convenția încheiată cu Rusia la 1869:

«Succesiunile privitoare la imobile vor fi supuse legilor țării și judecate de tribunalele unde se află imobilul, aplicându-se acel regim la ori ce proprietate care, după legile țării, este asimilată proprietății imobiliare» ⁽⁴⁾.

Conchidem dar, ori-cât de puternice ar fi argumentele părerei contrare și ori-cât de dorit ar fi că această teorie să fi fost consacrată de legiuitor, că averea nemișcătoare ce un străin ar avea în România nu se va transmite prin moștenire după legea sa națională, ci după legea română.

Dar, dacă moștenirea imobilelor se regulează după legea teritorială, sau după legea națională a defunctului în părerea pe care am combătut-o, capacitatea sa incapacity ^{Capacitatea de a moșteni.}

(1) Veđi V. Sommières, *Synthèse du dr. internat. privé*, I, p. 13, No. 19.

(2) Veđi Weiss, *op. cit.*, III, p. 7, 8.

(3) Asemenea convenții; consfințitoare a vechei teorii a statutelor, există și în Franța. Veđi Weiss, *op. cit.*, IV, p. 523 urm.

(4) Veđi Mitileneu, *Tratatele și convențiile României* (1874), p. 245.

«Succesiunile române în Rusia, adaogă art. 30 din sus-đisa convenție, vor fi regulate conform legilor instituite în Imperiu, pentru succesiunile străine, și pe piciorul națiunilor celor mai favorisate».

citarea de a moșteni, privind pe acel chemat la moștenire, atârnă de legea personală a moștenitorului, care va fi consultată spre a se vedea dacă acesta are, sau nu, capacitatea de a moșteni, dacă este copil legitim, legitimat, adoptat, etc. (1).

«Considerând, dice Curtea din București, că chestiunea de a se ști dacă un copil este sau nu legitim, e evident referitoare la starea civilă a unei persoane; de unde rezultă că legislația care reglementează această stare, trebuie de asemenea să reglementeze și admisibilitatea probelor ce pot fi invocate în sprijinul pretențiilor rivale, și această legislație nu poate fi de cât legea sa personală» (2).

Imobilele posedate de Români în străinătate.

După cum imobilele situate în România sunt în totul cârmuite de legile române, tot astfel imobilele ce Români ar avea în străinătate vor fi cârmuite de legile respective străine, iar nu de acele române, pentru-că legile reale sunt teritoriale (*clauduntur territorio*) (3).

Acest principiu suferă însă excepție pentru țările în care moștenirile fac parte din statutul personal.

Codul italian.

Ast-fel, moștenirea ce Români ar avea în Italia se va regula după legile române, iar nu după acele italiene, conform art. 8 din codul italian.

Codul austriac.

În Austria s'a păstrat deosebirea tradițională între moștenirea mobilă și cea imobilă, cea dintâi regulându-se după legea națională a defunctului, iar cea de a doua după legea situațiunii bunurilor (art. 300 C. austriac). Capacitatea de a moșteni, fie ab intestat, fie prin testa-

(1) Cpr. art. 8 al legii federale elvețiene din 25 Iunie 1891 (*Ann. de législ. étrangère* din 1891, p. 668) și art. 18 din legea de introducere a codului german, asupra căruia vezi Keidel, *J. Clunet*, 1899, p. 243. V. și Weiss, *op. cit.*, IV, p. 13, n. 4.

(2) Vezi *Curierul judiciar*, din 1901, No. 33 (cu observația noastră), și din 1902, No. 27; Trib. Dorohoiu, *Curierul judiciar* din 1902, No. 10 (tot cu observ. noastră); Baudry et Wahl, *Successions*, I, 234; Despagnet, *op. cit.*, 365, p. 684; Weiss, *op. cit.*, IV, p. 551 urm.; Savigny, *op. cit.*, VIII, § 397, p. 313 (ed. germ.); Neagu, I, art. 2, No. 199. Cu-toate-acestea, chestiunea este controversată. Vezi diversele sisteme în Baudry et Wahl, *op. și loco cit.*, precum și în observația ce am publicat asupra sentinței menționate a trib. din Dorohoiu, *Curierul judiciar* din 1902, No. 10, p. 90, nota 4.

(3) Cpr. Demolombe, I, 93; Baudry, I, 75; Baudry et Fourcade, I, 212; Aubry et Rau, I, § 31, p. 155 (ed. a 5-a); T. Hue, I, 116; Beudant, I, 155, p. 164; Neagu, I, art. 2, No. 151, și toți autorii; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 28.

ment, se regulează însă după legea personală a celui chemat la moștenire ⁽¹⁾.

Legiuitorul nostru, ca și acel francez, vorbește numai Statutul mobilelor. de imobile și tace cu desăvîrșire în privința mobilelor ⁽²⁾.
Ce trebuie să decidem în această privință?

Un punct asupra căruia toți autorii par a fi de acord este că mobilele, fie corporale sau incorporale, considerate în individualitatea lor, se regulează de legea română, Mobilele considerate în individualitatea lor. chiar când sunt proprietatea străinilor ⁽³⁾.

Astfel, legile relative la natura mobilă sau imobiliară a bunurilor, la privilegiu, la executarea silită, la prescripție, etc., sunt aplicabile nu numai mobilelor posedate de Români, dar și aceloră posedate de străini. Ordinea publică cere, în adevăr, ca mobilele considerate în individualitatea lor să fie în totul cărmuite de legea teritorială ⁽⁴⁾.

(1) Laurent, *Dr. civ. international*, II, 127; Unger, *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, I, § 23.

(2) Art. 10 *ab initio* din codul spaniol de la 1889 dispune că Codul spaniol. mobilele sunt cărmuite de legea țării proprietarului lor. «*Los bienes muebles están sujetos á la ley de la nación del propietario*». Cpr. art. 396 C. Calimach (300 C. austriac).

(3) T. Huc, I, 130 urm.; Baudry, I, 77; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 213, 214; Planiol, I, 191; Varelles-Sommières, *Synthèse du droit internat. privé*, II, 922 urm., p. 187 urm.; Despagnet, *op. cit.*, 99 și 393 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Meubles*, 14 urm.; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 163, 171 urm.; Beudant, *op. cit.*, I, 164, p. 174, 175; Arntz, I, 67; Aollas, *Manuel de dr. civil*, III, p. 948; Demolombe, I, 96; Mourlon, I, 80; Glard, *Condition des meubles en droit internat. privé*, p. 133 urm.; Laurent, *Principes*, I, 117, 121 și *Dr. internat.*, II, 173 bis, și VII, 176 urm.; Neagu, I, art. 2, No. 149; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 3, No. 118 urm. Veđi și nota în Sirey, 1901, 4, p. 25, coloana 1.

(4) Deci, dacă un străin a închiriat un imobil în România, mobilele sale vor fi supuse privilegiului prevădut de art. 1730. De asemenea, art. 1909 este aplicabil și mobilelor posedate de străini. Tot astfel trebuie să decidem, prin aplicarea art. 972 că, dacă un străin a vîndut un lucru mobil la două persoane succesive, cumpărătorul care a dobîndit tradiția de bună credință va fi preferat celui-lalt. În fine, în puterea principiului realității statutului, succesiunea mobilă vacantă, ca și cea imobiliară, se cuvine Statului unde mobilele se găsesc, iar nu Statului căruia a aparținut defunctul, etc. Cpr. Aplic. art. 972, 1730 și 1909 străinilor.

Strămut. creanțelor.

Regulele privitoare la strămutarea creanțelor, se aplică atât creanțelor ce aparțin unui străin, cât și acelor ce aparțin Românilor (1).

Mobilele considerate ca universalitate. Controversă.

În cât privește însă mobilele considerate *ca universalitate*, adică: din punctul de vedere a transmiterii lor prin moștenire, nu mai rămâne, după noi, nici-o îndoială că statutul este personal și că moștenirea se va regula în toate privințele după legea națională a defunctului. Mobilele sunt, în adevăr, supuse schimbărei, și nu au o situație fixă. *Mobilia sequuntur personam; ossibus personae inhaerent*. Aceasta rezultă în mod învederat *per a contrario* din art. 2. Dacă, în dreptul francez, autorii pentru a ajunge la asemenea rezultat, se întemeiază pe vechia tradiție a statutelor, apoi, același argument există și la noi; căci distincția statutelor se vede expres consacrată prin art. 396 din codul Calimach (2). Mai mult încă, pe lângă tradiție, avem și un argument de text; căci în art. 2 se dice că *numai* imobilele aflătoare în țară sunt supuse legilor române (3); de unde rezultă că mobilele sunt supuse legii personale a proprietarului lor, după cum se spune anume în codul Calimach. Va să dică, vechia tradiție a statutelor

în această din urmă privință, Laurent, I, 121, și IX, 159; *Idem, Dr. international*, VI, 255 urm.; Demolombe, XIV, 178; T. Huc, V, 142; Planiol, III, 1924. V. *infra*, explic. art. 680.

(1) Acollas, *op. cit.*, III, p. 948.; Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, p. 188 urm., No. 925 urm.

Art. 396 C. Calimach, 300 C. austriac.

(2) «Nemișcătoarele lucruri, dice acest text, se supun legilor locului unde se află, iar toate celelalte se supun acelor legi cărora este supusă persoana proprietarului lor». Textul corespunzător austriac (300) este identic: «*Unbewegliche Sachen sind den Gesetzen des Bezirkes unterworfen, in welchem sie liegen; alle übrige Sachen hingegen stehen mit der Person ihres Eigenthümers unter gleichen Gesetzen*».

(3) Nu se poate susține că prin cuvântul *numai* legiuitorul ar fi înțeles a dice că imobilele care n'ar fi pe teritoriul nostru n'ar fi supuse legilor române, căci aceasta se înțelege de la sine. Art. 2 trebuie decî cetit ast-fel: «*Din bunurile ce se găsesc pe pământul României, fie mobile sau imobile, numai imobilele sunt supuse legilor române*». Mobilele, considerate ca universalitate, bine înțeles, nu în individualitatea lor, rămân decî supuse legii personale a defunctului.

cu toate consecințele și anomaliile la care a dat loc, există și în legea noastră ⁽¹⁾.

În baza acestor principii, moștenirea mobilă a străinilor se va regula în România după legea lor personală ⁽²⁾.

Legile care determină partea disponibilă și rezerva, ^{Partea disponibilă, etc.}

(1) Iată, unele din anomaliile regretabile la care dă naștere vechea Anomaliile la teorie a statutelor. Copilul natural român, chiar recunoscut, care dă loc neavând după legea noastră, nici un drept de moștenire față de tatăl său, va lua, cu-toate-acestea, o parte din averea mișcătoare ce tatăl său ar avea în Franța, conform codului francez, fără a lua însă nimic din averea mișcătoare ce tatăl său ar avea tot acolo; și *vice-versa*, copilul natural francez nu va lua nimic din averea imobiliară ce tatăl său ar avea în România, ci numai din averea sa mișcătoare. Dacă este vorba de mamă, anomalia este tot aceeași, căci copilul natural nu va moșteni averea imobiliară ce mama sa ar avea în Franța, de cât potrivit legei franceze, iar copilul natural francez va moșteni din contra averea mișcătoare ce mama sa ar avea în România, întocmai ca un copil legitim. Toate aceste contradicții n'ar mai avea loc, dacă s'ar admite de legile tuturor națiunilor civilizate principiul personalității statutului moștenirilor.

(2) Veđi în acest sens: Thiry, I, 56; Baudry et Wahl, *Successions*, I, 842; Aubry et Rau, I, § 31, p. 158, text și nota 52; Laurent I, 117 urm. și *Dr. internat.*, VI, 135 urm.; Demolombe, I, 94; Valette sur Proudhon, *op. cit.*, I, p. 98; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 344; T. Huc, I, 136, și V 258; Belost-Jolimont asupra lui Chabot, *Successions*, I, art. 726, p. 69 (ed. din 1839); Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Meubles*, 11; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, art. 3, No. 148; Neagu, I, art. 2, No. 186 urm.; Trib. regional superior din Colmar, D. P. 98. 2. 237. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1892, No. 76; din 1893, No. 11; *C. jud.*, 1893, No. 40; Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1897, No. 23; C. Galați, *Dreptul* din 1903, No. 10; Cas. rom., Bulet. 1895, p. 561, și *Dreptul* din 1901, No. 22; *C. judiciar* din 1901, No. 24, și Bulet. Cas. 1901, p. 222; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1901, No. 36.—Cu-toate-acestea, chestiunea este controversată, și după un alt sistem, se susține că moștenirea mobilă a unui străin, ar trebui să se reguleze, ca și cea imobiliară, după legea locului unde mobilile se găsesc, fie-care Stat având o suveranitate autonomă și independentă. Cpr. în acest din urmă sens, Marcadé, I, art. 3, No. VI, p. 31 urm.; Cas. Palermo, Sirey, 95. 4. 28. În fine, alții voesc ca moștenirea mobilelor să se reguleze după legea domiciliului proprietarului lor. Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, p. 192 urm., No. 932 urm.

fiind reale, de aici rezultă că un străin n'ar putea dispune nici prin donațiune, nici prin testament, de imobilele ce ar avea în România, de cât până la concurența părții disponibile hotărâtă de art. 841 și 843 din codul nostru (¹); și la caz de a se fi violat aceste texte, numai tribunalele române au competența de a reduce liberalitatea, pentru-că ele au o competență exclusivă în privința imobilelor situate în țară. (Veđi *suprà*, p. 127, nota 1).

Capacitatea
testat. sau
legatarului.

Remâne însă bine înțeles că numai reserva și partea disponibilă atârnă de statutul real. În cât privește capacitatea testatorului sau legatarului (²), ea nu poate să facă parte de cât din statutul personal.

Art. 807.

Astfel, dacă legea străină permite minorului, în contra art. 807 din codul român, de a dispune prin testament de toate bunurile sale, dispoziția făcută de minorul străin, conform legii sale personale, este validă și executorie în România, chiar asupra bunurilor ce testatorul ar avea în țară la noi. Numai reserva și partea disponibilă se vor determina conform legilor române (³).

(¹) Aubry et Rau, I, § 31, p. 157; Demolombe, I, 80, 83; Laurent, I, 108, p. 172, și *Dr. internat.*, VI, 145, 273; Vernet, *Quotité disponible*, p. 553; Asser et Rivier, *op. cit.*, No. 65, p. 140, 141 a traduc. Schina; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 128 urm.; Marcadé, I, 70; C. Craiova, *Curierul judiciar* din 1900, No. 68, și *Dreptul* din 1901, No. 22.—Cu toate-acestea, unii aplică, în privința reservei și a părții disponibile, legea personală a defunctului, ori-care ar fi situațiunea bunurilor. Bertauld, *op. cit.*, I, 97 urm., p. 69 urm.; Labbé, nota în Sirey, 82. 1. 147; Pillet, *Pr. de dr. international privé*, 176, 177, p. 361 urm.; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 347, *in fine*, p. 372 (ed. a 3-a). Veđi și alte autorități citate de Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 127. Cpr. Neagu, I, art. 2, p. 66, No. 215 urm.

(²) Astfel, ar fi valid legatul făcut în Franța în folosul unui copil român conceput, de și el nu s'ar naște viabil, pentru-că condiția viabilităței nu se mai cere de legile noastre. Cpr. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 75 (ed. a 2-a).—*Contrà*: Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 79.

(³) Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 74 urm.; Bertauld, *op. cit.*, I, No. 67, p. 51; Laurent, *Dr. international*, VI, 187 urm.; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a, 1890), p. 704; Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 64, 65, nota a, și p. 146, 147; C. Bordeaux, D. P. 56. 1. 472 (decisie

Tot reale sunt și legile care opresc substituțiile (art. 803) ⁽¹⁾, care determină condițiile de validitate ale donațiilor între vii și cauzele de revocare la care ele sunt supuse (art. 813 și 829 urm.); acele care determină partea disponibilă între soți (art. 939) și care-î opresc de a-și face donațiunii mutuale prin unul și același act (art. 938) ⁽²⁾; acele care admit principiul revocării și pentru donațiunile dintre soți (art. 937); legile care statornicesc imposite asupra imobilelor, etc. ⁽³⁾.

Substituții,
etc.

În cât privește art. 809, care oprește pe minorul ajuns la majoritate de a dispune prin donațiune sau testament în favoarea fostului său epitrop, înaintea predărei socotelilor definitive, majoritatea autorilor se pronunță pentru realitatea statutului, sub cuvînt că legiuitorul ar fi luat asemenea măsură întru conservarea averii epitropisitu-lui ⁽⁴⁾. Dacă această considerație ar fi adevărată, apoi legiuitorul ar fi oprit pe minor de a testa în favoarea oricărei persoane, iar nu numai în favoarea epitropului său.

Art. 809. Statut personal.
Controversă.

casată). Această decizie foarte juridică a Curței din Bordeaux n'a putut fi casată de cât prin o stranie confuzie. Curtea de casație a pierdut, în adevăr, din vedere că era vorba în specie de o chestie de capacitate.

⁽¹⁾ Veđi Aubry et Rau, I, § 31, p. 136, text și nota 15 bis, precum și autorii citați acolo; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 347, p. 371; Brocher, *Nouv. tr. de dr. international*, p. 257, 258, No. 92; C. C. Ștefănescu, *Dreptul* din 1879, No. 29; G. Meitani, *Dreptul* din 1901, No. 72; Neagu, I, art. 2, No. 192.—*Contrà*: Pillet, *op. cit.*, No. 171, p. 352, 353.

⁽²⁾ Cpr. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 62. — În privința testamentelor conjunctive, oprite de codul nostru (art. 857), chestiunea este foarte controversată. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 90, *ad notam*, și observația ce am publicat în *Dreptul* din 1889, No. 59, asupra unei decizii a Curței de cas. din Florența, unde se arată toate elementele acestei controverse. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, art. 2, p. 77, No. 321, 322.

Testamente
conjunctive.
Art. 857.

⁽³⁾ Veđi *suprà*, p. 128, text și nota 3.—Toate imobilele situate în țară, chiar și acele ale consulilor străini, sunt supuse impositului fonciar. Art. 3 din convenția încheiată la 1883 între România și Statele-Unite supune formal pe consuli la plata impositului fonciar, scutindu-î numai de serviciul militar și de impositul personal. Cpr. Laurent, *Dr. international*, III, 73.

⁽⁴⁾ Veđi Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 411.

Deci, dacă minorul și chiar majorul, până la predarea socotelilor, nu poate să facă testament în favoarea epitropului său, cauza este că-î lipsește o condiție de capacitate, și că epitropia este pricina acestei incapacități. Statutul este deci personal. Prin urmare, art. 809 este aplicabil Românului, chiar dacă el s'ar afla într'o țară unde legea teritorială nu conține o astfel de împedicare (1).

Garantarea
bărbatului de
cătră femeie.
Controversă.

Sunt legislații care opresc pe o femeie măritată de a garanta pe bărbatul său și de a se obliga solidarmente cu dînsul. Asemenea dispoziție, care are de scop, până la un punct oare care, conservarea averii femeii, totuși nu are bunurile în vedere în mod principal; căci, în aceste legislații, femeia nu e declarată incapabilă față de toată lumea, ci numai față de bărbatul său. Va să dîcă, legea presupune că femeia nu-și are libertatea sa deplină pentru a refusa consimțimintul, de câte-orî e vorba de bărbatul său, ceea ce dovedește că statutul este personal (2). Prin urmare, femeia străină incapabilă nu va putea garanta pe bărbatul său în România, aceasta fiind oprit de statutul său personal; și *vice-versa*, femeia româncă se va putea obliga solidarmente cu bărbatul său, în țările în care femeia este incapabilă în această privință.

Ipoteca legală a femeilor măritate. Controversă.

Autorii francezi controversează chestiunea de a se ști dacă femeile măritate străine aŭ, sau nu, o ipotecă legală asupra imobilelor ce bărbații lor ar avea în Franța (3).

După sistemul care ni s'a părut cel mai juridic, când am examinat mai pe larg această controversă (4), femeia va avea o ipotecă legală în România numai atunci când legea sa personală (adecă în genere acea a bărbatului) va admite această siguranță. Ipoteca legală a femeii, ca și aceea a minorilor și a interdișilor, atârnă deci, după această teorie, de statutul personal al părților (5).

(1) Laurent, *Principes*, I, 110, și *Dr. international*, VI, 208; Fœlix-Demangeat, I, p. 122, nota a; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 83; Weiss, *op. cit.*, IV, p. 615 urm.

(2) Laurent, I, 112.—*Contrà*: Cas. fr. Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 411, *ad notam*, p. 174.

(3) Veđi Baudry et Loynes, *Privil. et hypothèques*, II, 976 urm.; Pand. fr., *Privil. et hypothèques*, II, 15215 urm.

(4) V. t. VIII a Coment. noastre, p. 513 urm.

(5) Veđi autoritățile citate în t. VIII a Coment. noastre, p. 513,

Dacă însă ipoteca legală nu-și are ființă în legea străină a soților, după cum este în codul olandez, de exemplu, unde art. 1220 permite numai femeii de a stipula o ipotecă convențională prin contractul de căsătorie, soluție care se vede admisă și de Laurent în Ante-proiectul de revizuire (art. 2256), se înțelege că asemenea ipotecă n'ar putea să aibă ființă în România.

Aceeași soluție este admisibilă în privința cheștiunei de a se ști dacă părintele străin are, în puterea art. 338, usufructul legal asupra averii ce copilul său ar avea în România; căci folosința legală, chiar atunci când se exercită asupra imobilelor, este un atribut și un accesoriu al puterii părintești, adică: a unei legi personale care nu cărmuește de cât pe Români.

Așa dar, după această teorie, care ni se pare cea mai juridică, un părinte austriac n'ar avea dreptul de folosință legală asupra averii ce copilul lui ar poseda în România, pentru-că în codul austriac folosința legală e necunoscută (art. 150); și *vice-versa*, părintele român va avea acest drept în Austria, în Anglia, în America și în toate țările unde usufructul legal este necunoscut, afară de cazul, bine înțeles, în care judecătorii austriaci sau anglo-americani ar admite că statutul personal român trebuie să fie predominant în specie de legea teritorială (1).

nota 3, și la aceste autorități, *adde*: Pillet, *Pr. de dr. internat. privé*, No. 180, p. 365.

(1) Veți în acest sens: Demolombe, I, 88, și VI, 486; Laurent, *Principes*, I, 96, și *Dr. internat.*, II, 157; VI, 15 urm. și VII, 336, 337; Demangeat, *Revue pratique*, anul 1856, t. I, p. 58 urm.; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.* (ed. a 2-a), p. 573 urm.; Pillet, *op. cit.*, No. 180, pag. 365; Bertauld, *op. cit.*, I, No. 134 urm., p. 95 urm.; P. Fiore, *Diritto internazionale privato*, 163, 164; T. Huc, III, 226; Acollas, III, p. 947; Durand, *Dr. internat.*, p. 352; Thiry, I, 49; Baudry, I, 72; Arntz, I, 61; Neagu, I, art. 2, No. 95; Cas. fr. D. P. 77. 1. 385; Sirey. 78. 1. 25, și *J. Clunet*, anul 1878, p. 167; Trib. Covurluii, *Curierul judiciar* din 1897, No. 23. Veți și t. V a Coment. noastre, p. 199, *ad notam*.—Cu-toate-acestea, cheștiunea este controversată. Veți diferitele sisteme arătate în Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 3, No. 805 urm. și în Aubry et Rau, I, § 31, p. 138, nota 18 (ed. a 5-a).

Conflict de
statute.

Dacă statutul părintelui este deosebit de acel al copilului, usufructul legal se va regula după statutul părintelui, usufructul fiind un atribut al puterii părintești ⁽¹⁾.

Inalienabili-
tatea fondu-
lui dotal.
Controversă.

Ce trebuie să decidem în privința legilor care de-clară fondul dotal inalienabil. Aceste legi constituiesc un statut real sau un statut personal? Uniți ⁽²⁾ admit realitatea statutului, pentru-că legiuitorul, prin asemenea dispoziție, ar fi înțeles a conserva bunurile în familie, și pentru-că ordinea publică ar fi interesată la păstrarea și conservarea averii femeilor măritate.

Alții văd din contra, și cu drept cuvânt, în regula care oprește înstrăinarea fondului dotal o chestie de capacitate, și prin urmare, un statut personal, scopul legii nefiind de a conserva bunurile femeii, pentru ca să se poată mărita în văduvie, după cum era la Romani, ci de a o apăra în contra propriei sale slăbiciuni și inexperiențe; de unde rezultă că bunurile dotale ce o femeie străină ar avea în România, vor fi alienabile, de câte-orî legea sa personală permite înstrăinarea lor; și *vice-versa*, femeia româncă, care ar avea bunuri dotale într'o țară unde aceste imobile ar fi alienabile, n'ar putea să le înstrăineze, conform statutului ei personal ⁽³⁾.

Art. 908 C. fr.

Art. 908 din codul francez, care oprește pe copiii naturali de a primi ceva de la părinții lor firești peste partea ce li se cuvine ca moștenitori neregulați, aparține

(1) Cas. fr., decizie citată în nota precedentă, Sirey, 73, 1. 13; Laurent, *Dr. international*, VI, 21, p. 43, 44.—*Contrà*: Weiss, *op. cit.*, p. 576, 577, și IV, p. 156 urm.; Durand, *op. cit.*, pag. 350; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 320, p. 342 (ed. a 3-a); Trib. Courtrai, *Pandectes belges*, 1888, p. 1254. — Se controversează, de asemenea, chestiunea de a se ști care lege este aplicabilă în cazul când, în cursul puterii părintești, părințele usufructuar își schimbă singur naționalitatea. Veđi Weiss, *op. cit.*, IV, p. 159; T. Huc, I, 150.

(2) Aceștia sunt: Massé, Duranton, Troplong, Odier, Fœlix, etc. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 242, nota 1, *in fine*. Cpr. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1884, No. 78.

(3) Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a), p. 516 și *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 557 urm. și autorii citați în t. VIII a Coment. noastre, p. 242, nota 1. Veđi și Acollas, *op. cit.*, III, p. 947; Thiry, I, 48.

statutului personal sau statutului real? Chestiunea este controversată în Franța (1).

O altă chestiune nu mai puțin controversată, este ^{Convenții} aceea de a se determina legea care, în lipsa unei ^{matrimoniale.}convenții ^{Controversă.}expres, trebuie să cărmuiască convențiile matrimoniale ale Românilor căsătoriți în străinătate, sau ale străinilor căsătoriți în România. Această chestiune celebră, cunoscută sub numele de la *famosissima quaestio*, care divisa pe vechii autori încă din secolul al XVI-lea, a fost examinată în t. VIII a Comentariilor noastre, p. 30—37, la care ne mărginim a trimite de cetitori, găsind de prisos de a o mai examina încă odată (2).

II. *Legile personale.*

Legile personale sunt acelea care au persoanele de obiect în mod principal și predominant, și care nu se ocupă de lucruri de cât într'un mod accesoriu. Astfel, fac parte din statutul personal: legile relative la starea civilă (3), la filiațiune (4), la căsătorie (5) și despărțenie; la puterea maritală (6) și părintească; la usufructul legal și la înstrăinarea

(1) Veđi asupra acestei controversse, Aubry et Rau, I, § 31, p. 136, nota 16; Weiss, *Tr. élément.*, etc., p. 707; Thiry, I, 47.

(2) Cpr. asupra acestei controversse, Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, 998 urm., p. 230 urm.; Neagu, I, art. 2, p. 71, No. 266 urm.

(3) Starea civilă a unui străin poate deci fi dovedită cu marturi, dacă statutul lui personal permite această probă. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1892, No. 76. Mai veđi încă C. București și Trib. Dorohoiu, *Curierul judiciar* din 1901, No. 33 și din 1902, No. 10 (ambele hotăriri cu observ. noastră). Veđi și Neagu, I, art. 2, p. 50, No. 64 urm.

(4) Și filiațiunea străinilor se dovedește tot conform lezei lor naționale. Cas. rom. Bulet. 1886, p. 939, și *Dreptul* din 1887, No. 12; Trib. Gorj, *Dreptul* din 1902, No. 45, și *Curierul judiciar* din 1902, No. 70 (cu observ. noastră).

(5) Cpr. Judec. ocol. Galați, *Curierul judiciar* din 1905, No. 13.

(6) Capacitatea sau incapacitatea femeii măritate atárnând de statutul ei personal, de aici rezultă că o femeie străină, capabilă după legea sa națională, ar putea contracta și sta în judecată în România, fără nici o autorizare (cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.* 1904. 5. 38, și *J. Clunet*, 1904, p. 680); și *vice-versa*, Româncea, căsătorită chiar în străinătate, va avea nevoie pentru aceste acte de autorizarea soțului său, în țările

Capacitatea sau incapacitatea femeii măritate.

fondului dotal ⁽¹⁾; la majoritate și minoritate ⁽²⁾, la interdicție ⁽³⁾, adopțiune, și în fine, la toate legile relative la capacitatea persoanelor.

Efectele statutului personal.

Aceste legi, care constituiesc statutul personal, își produc efectul lor afară de teritoriul României și urmăresc

în care femeea măritată este capabilă, precum sunt: Austria, Germania (art. 51, § 2 Pr. civ.). Grecia, Imperiul otoman (cpr. Trib. mahometan din Constanța, *Curierul judiciar* din 1905, No. 20), Anglia, Rusia, etc. Cpr. Trib. Paris, *Pand. Périod.* 1902. 5. 36, și *Dreptul* din 1903, No. 27 (cu observ. noastră). Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 13, nota 2; p. 393, *ad notam* și p. 489. 490. Veđi și Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 3, No. 609 urm.; Thiry, I, 59; Massé, *Dr. comm.*, I, 566; Pillet, *Pr. de dr. international*, p. 278, No. 126; Aubry et Rau, I, § 31, p. 135; Laurent, *Principes*, I, 102, și *Dr. international*, V, 61 urm.; Neagu, I, p. 415, No. 43 urm. Veđi *infră*, p. 167. 168.—Veđi însă Merlin (*Répert. v^o Autor. maritale*, p. 613 urm., ed. a 5-a), care părăsind părerea sa anterioară, susține de astă dată că o femeie capabilă după statutul ei personal, n'ar putea să invoace această lege într-o țară, de ex. ca a noastră, în care incapacitatea ei ar fi legea comună. Legea personală a femeiei, în această teorie, pe care am combătut-o (v. t. VIII. *loco suprā cit.*), ar trebui să cedeze înaintea legii teritoriale, care ar interesa ordinea publică internațională. Tot în acest sens s'a pronunțat de curind și Curtea din Gand. V. *Revue trimestrielle de dr. civil.* III, anul 1904, p. 594, și *Curierul judiciar* din 1905, No. 13.

(1) Am văđut însă *suprā*, p. 139 și 140 că, în privința usufructului legal și a înstrăinării fondului dotal, chestiunea este controversată.

Majoritate și minoritate.

(2) Legea care determină majoritatea unui străin în România este legea sa națională. Când însă străinul, din cauza unui conflict de legislații, are o naționalitate nesigură, atárnând în același timp de două statute diferite, și nu poate avea în realitate un statut personal, în asemenea caz, legea domiciliului său va determina starea și capacitatea sa. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1900, No. 55. Cpr. Neagu, I, art. 2, No. 99 urm.

Consiliu judiciar.

(3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1904, No. 28.—În baza principiului statutului personal aplicabil străinului, s'a decis că legea engleză necunoscând, instituția consiliului judiciar, tribunalele franceze (și deci și acele române) trebuie să declare inadmisibilă cererea de rînduire a unui asemenea consiliu, formată în Franța (sau în România) contra unui Englez. C. Paris *J. Chonet*, anul 1896, p. 148 și *C. judiciar*, 1900, No. 69 (cu observ. noastră). Cpr. C. București, *Dreptul* din 1904, No. 28.

pe Români ori unde s'ar afla; *personam sequuntur sicut umbra, sicut cicatrix in corpore* (1).

Motivul acestei dispoziții este lesne de înțeles. RO-Motivele statutului personal. mânul este același ori-unde s'ar afla, și nu poate să-și schimbe condiția de câte ori face o călătorie în străinătate. Așa, de exemplu, Românul va fi major la 21 de ani, de și s'ar afla domiciliat în Austria, unde majoritatea nu are loc de cât la 24 de ani (art. 21 C. austriac), sau în Japonia, unde majoritatea e fixată la 20 de ani împliniți (2). De asemenea, Românul nu se va putea căsători în străinătate de cât observând regulile relative la capacitatea matrimonială admisă de legea română (3). Se înțelege însă că Românul nu va fi urmărit de statutul său personal, de cât în țările unde sunt admise aceleași principii.

Cât pentru țările care nu admit statutul personal și unde străinii sunt, în privința capacității lor, supuși celorăși legi ca și pămîntenii, după cum pare a fi în Olanda (4), bună-oară, se înțelege că legea noastră nu va avea nici-o putere, și că Românul în Olanda va fi supus, în privința capacității sale, legilor olandeze. Astfel, majoritatea în codul olandez fiind hotărîtă la 23 de ani, Românul care

(1) «Când puterea cea personalnică (capacitatea personală) a vre-unui pămîntean, dice art. 5 din codul Calimach (4 C. austriac), va fi înmărginită de cătră aceste legi a patriei sale, atunci nici de cum nu sunt primite aici în patria sa, nici acele într'altă țară străină săvîrșite de cătră dînsul fapte și lucrări». Va să dică, Românul incapabil de a contracta în țara lui, tot incapabil rămîne pretutindenî; de unde rezultă că, sub codul Calimach, ca și astăzi, pămîntenii erau supuși, în privința capacității lor, statutului personal, pentru toate afacerile ce ei ar fi întreprins în țară străină. V. p. 166, n. 1.

(2) Veđi art. 3 din C. civil japonez, promulgat la 28 April 1896.

(3) Laurent, I, 89; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 407; Aubry et Rau, I, § 31, p. 142; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 3, No. 489 urm. Curtea din Paris, Répert. Dalloz, v^o *Lois*, 408. Veđi *infra*, explic. art. 152;— *Contrà*: Curtea din Caen, D. P. 47. 2. 33. Această decizie este însă contrară tuturor principiilor, căci nesocotește statutul personal al străinului.— Dacă viitorii soți sunt de naționalitate deosebită, condițiile de capacitate a fie-căruia din ei se vor determina de legea sa națională. Veđi Dalloz, *Nouv. C. civil annoté*, I, art. 3, No. 492 urm.

(4) Vom vedea însă mai la vale, că chestiunea este controversată.

s'ar afla în Olanda nu va fi considerat ca major, față cu locuitorii acestei țări, de cât tot la 23 de ani (art. 9 cod olandez). Actul făcut de un Român în Olanda, după îndeplinirea vârstei de 21 de ani, nu va fi deci valid în această țară pentru acei care susțin că, în codul olandez, străinii sunt supuși la aceleași legi ca și pămîntenii; acest act va fi însă considerat ca valid în România și va putea fi opus Românului, după întoarcerea sa în țară.

Dacă legiuitorul regulează capacitatea Românilor în străinătate, în loc de a regula pe acea a străinilor în România și de a lăsa fie-cărei legi străine dreptul de a regula capacitatea Românilor, cauza este că el a voit să valideze în România actele făcute de un Român în străinătate.

Perdere
ca-
lității de
Român.

Românul va fi urmărit de statutul său personal, ori unde s'ar afla până la pierderea naționalității sale. Indată ce el a pierdut de bună credință ⁽¹⁾ calitatea de Român și a devenit străin, el nu va mai fi urmărit, în cât privește capacitatea sa, de legile române, ci de acele ale țării a cărei naționalitate a fost primită de dînsul.

Casul în care
Românul și-ar
fi pierdut na-
ționalitatea,
fără a dobîn-
di alta.

Cât pentru Românul care și-ar fi pierdut naționalitatea fără o dobîndi alta, de exemplu: în ipotesa art. 20 C. civ., el fiind pretutîndeni străin, nu se poate bucura de legile personale, care sunt un efect și o consecință a naționalității, ci va fi supus legilor țării în care își are domiciliul sau rezidența ⁽²⁾.

Fraudă la
legea română.

(1) Dîcem de bună credință, pentru-că dacă Românul și-ar fi schimbat naționalitatea în fraudă a legii, cu scop de a face aiurea ceea-ce nu putea face în țara lui, de exemplu: spre a fi scutit de serviciul militar (cpr. C. de apel din Luca, Sirey, 84. 4. 21), prin excepție, el va fi urmărit tot de legile române. Cpr. Laurent, *Dr. civil international*, II, 296 și III, 162; Cas. fr. și C. Paris, D. P. 76. 1. p. 1; D. P. 78. 1. 201 și 2. p. 1. (Aceste două din urmă decizii sunt date în celebra afacere Beaufremont, care a făcut atîta svon) asupra căreia veđi Thiry, I, 38; Bluntschli (profesor la Heidelberg), *Revue pratique*, t. 41, anul 1876, p. 305 urm.; Holzendorff (prof. la München), *J. Clunet*, 1876, p. 5 urm.; Labbé, *J. Clunet*, 1875, p. 409 urm., Renault, *J. Clunet*, 1880, p. 178; Vareilles-Sommières, *Synthese du dr. internat. privé*, II, 892 ter, p. 162 urm.

(2) Cpr. Laurent, I, 86; T. Huc, I, 143; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 3, No. 468 urm.; Trib. Anvers și Cas. Florența, *J. Clunet*, anul 1887, p. 219, și Sirey, 84. 4. 21. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1900, No. 55. Veđi și *infra*, p. 145.

Este adevărat că, în principiu, ori-ce om trebuie să aibă o patrie și o naționalitate, după cum trebuie neapărat să aibă o mamă și un tată; în realitate, însă, se poate foarte bine întâmpla ca cine-va să nu aibă nici-o naționalitate. Pentru această situație anormală s'a creat, în dreptul internațional, cuvântul *Heimatlosat* (de la *Heimat*, patrie) ⁽¹⁾.

Astfel sunt la noi Israelii, cari nu aparțin nici-unui Stat străin, cari sunt supuși români și cărora, prin urmare, în privința capacității, li se va aplica legea domiciliului lor, în specie legea română, pentru-că este imposibil ca nici-un statut să nu le fie aplicabil ⁽²⁾.

Se poate întâmpla ca cineva să aibă două statute în același timp. Iată, de exemplu, un copil născut din părinți români în Anglia. După art. 10 din codul nostru, acest copil este român; după legile engleze, însă, el este englez ⁽³⁾. În Anglia, el va fi deci considerat ca englez, iar tribunalele române îi vor aplica legea română ⁽⁴⁾.

Statutul părintelui poate să fie deosebit de acel al copilului. Astfel, Românul care s'ar fi naturalizat austriac, va fi cărmuit de legea austriacă, iar copiii născuți înainte de împămintenirea sa, vor rămânea Români, și prin urmare, vor fi cărmuiți de legile românești. Care este însă, în asemenea caz, legea aplicabilă puterii părintești?

Unii ar voi ca legea română să fie aplicabilă ⁽⁵⁾. Cesiunea este însă îndoelnică și n'ar putea fi curmată de

(1) Veđi Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, I, p. 20; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Nationalité*, No. 3; Trib. Covurluiú, C. Galați și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1904, No. 3, 26, 52, și *Dreptul* din 1905, No. 68.

(2) Cpr. Trib. civ. Nantes și Covurluiú, *J. Clunet*, anul 1902, p. 590 urm.; *Curierul judiciar* din 1904, No. 3, și *Dreptul* din 1905, No. 68; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 210, *in fine*; T. Huc, I, 143; Laurent, I, 369 urm.; Aubry et Rau, I, § 31, p. 144, nota 24, *in fine*; A. Negrescu, *Curierul judiciar* din 1898, No. 22; Brocher, *Nouv. tr. de dr. internat. privé* (1876), p. 170, No. 53. În acest sens se vede redactat art. 29 din legea de introducere a codului german (*Einführungsgesetz*).

(3) Cpr. C. apel Luca, Sirey, 84. 4. 21; Laurent, *Dr. internat.*, III, 250 urm.; Heffter, *Das europäische Völkerrecht der Gegenwart*, § 59 a, text și nota.

(4) Cpr. Laurent, *Principes*, I, 86. Veđi *infra*, explic. art. 10.

(5) Cpr. Demolombe, I, 104.

cât prin tratate internaționale. (Laurent, I, 86, *in fine*).

Statutul personal atârână de naționalitatea persoanelor.

Din cele mai sus expuse rezultă că statutul personal atârână, în principiu, de naționalitatea persoanelor. Părerăa lui Merlin și a lui Savigny, admisă altă dată în dreptul vechiă francez, admisă și astăzi în Englitera, în America și în alte legislații⁽¹⁾, după care capacitatea și starea persoanelor ar atârna de legea domiciliului, poate fi susținută în Austria, în basa art. 34 C. civ. și putea fi susținută altă dată în Germania⁽²⁾ și în alte țări, iar nu la noi, unde domiciliul determină, după cum am văzut, numai statutul aceloră cari nu au nici o naționalitate.

Statutul străinilor în România. Controversă.

Dar, dacă Românii sunt supuși, când se găsească în țară străină, statutului lor personal, ce trebuie să decidem în privința străinilor cari locuiesc pe teritoriul nostru? Chestiunea este controversată în Franța, și aceeași con-

Dreptul austriac. Controversă.

(1) Veđi T. Hue, I, 141; Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé*, 234; Weiss, *op. cit.*, III, p. 182 urm. Cpr. C. Paris, *Pand. Périod.* 1900, 5. p. 18. — Codul austriac proclamă principiul statutului personal în privința Austriacilor cari se găsească în străinătate (art. 4), și acelu al statutului domiciliului în privința străinilor stabiliți în Austria (art. 34). Cpr. C. București, *Dreptul* din 1902, No. 27. Se admite însă în genere că străinii pot invoca în Austria statutul lor personal. Veđi F. Stoerk, *J. Clunet*, anul 1880, p. 335; Vesque von Püttlingen, *Handbuch des in Österreich-Ungarn geltenden internationalen Privatrechts* (Wien, 1878, ed. a 2-a), p. 57. Tot în acest sens se pronunță Zeiller, Winiwarter, Stubenrauch, etc.—*Contrà*: Unger, *System des öster. allgemein. Privatrechts*, I, § 23, p. 163 urm. Această controversă se vede semnalată în Tr. de drept internațional a lui Asser et Rivier, p. 57, nota 3 a traduc. Schina. V. și A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. intern. privé*, III, p. 221 urm. O controversă de asemenea natură s'a produs în Olanda și în Rusia. Veđi *infrà*, p. 147, n. 1.

Dr. german.

(2) Cpr. art. 22 urm. și 34 al Introducerei din *Allgemeines-Landrecht für die Preussischen Staaten* (asupra căora veđi Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 363 urm.). Astăzi însă, statutul legei naționale a înlocuit în mod victorios pe acelu al domiciliului (cpr. art. 7—31 din legea de introducere a codului civil), conform opiniunei dominante susținută de mult în Germania de Mommsen, Stobbe, von Bar, etc. (V. între altele, un articol a acestui din urmă autor, publicat în *J. Clunet*, anul 1895, p. 22 urm.). Mai veđi încă de acest din urmă autor, *Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts*.

troversă ar putea să existe și la noi ⁽¹⁾, textul fiind același.

Păreră cea mai juridică este însă, de bună samă, aceea care pune în principiu că străinii aflători pe teritoriul nostru nu sunt supuși, în ce privește capacitățile lor, legilor române, ci legilor națiunii lor respective, aceasta fiind o reciprocitate logică întemeiată pe dreptul internațional ⁽²⁾.

(1) Controversa care am văzut că există în Austria (v. p. 146, nota 1) există și în Olanda. În adevăr, art. 6 din codul civil neerlandez reproduce, pe de o parte, textul francez în privința indigenilor, fără a dice nimic despre străini, iar art. 9 din același cod (disp. generale) dispune că dreptul civil al Regatului este același pentru străini ca și pentru olandezi, întru cât legea n'a stabilit contrariul. *Asser* invoacă acest text în favoarea statutului străinului (*Dr. internat.*, No. 23, p. 56 a traduc. Schina), iar *Oppzoomer* îl invoacă contra statutului străin, dicând că străinii nu sunt cărmuiți în Olanda de legea lor personală, ci de legea neerlandeză. *Laurent* (*Dr. internat.*, II, 63) crede însă că acest text este străin de materia statutelor, și e relativ numai la drepturile civile ale străinilor, în cât după această din urmă părere, care ni se pare cea mai rațională, chestiunea statutului străinilor n'ar fi reglementată în Olanda, unde ar urma să se aplice aceleași principii ca și în codul francez. *V. Weiss*, *op. cit.*, III, p. 203, 204.

C. olandez.
Controversă.

O asemenea controversă s'a produs și în privința legilor rusești. În adevăr, unii susțin că străinii sunt supuși în Rusia legilor personale ale națiunii lor (v. *Er. Lehr*, *Dr. civil russe*, I, p. 5 și 6, ed. din 1877; *Weiss*, *op. cit.*, III, p. 209). Alții cred însă, din contra, că legile Imperiului sunt aplicabile și străinilor cari se găsesc în Rusia (v. *Fœlix*, *op. cit.*, I, p. 76, 77). Acest principiu nu se aplică însă în toată rigoarea lui de cât în provinciile baltice. Veđi *Weiss*, *op. cit.* și *loco cit.*

Legile rusești.
Controversă.

(2) *Cpr. Trib. Ilfov și Covurluiu*, *Curierul judiciar* din 1894, No. 33, și din 1897, No. 23; *C. București* (afacerea Collaro), *Dreptul* din 1901, No. 39, și *Curierul judiciar* din același an, No. 44 (decisie publicată și adnotată de noi în *Sirey*, 1904. 4. p. 21 urm.); *Dreptul* din 1904, No. 28; *C. Iași*, *Curierul judiciar* din 1903, No. 15 (cu observ. noastră); *C. Paris și Alger*, *D. P.* 99. 2. 239 și 410; *J. Clunet*, 1896, p. 148, și *Curierul judiciar* din 1900, No. 69 (cu observ. noastră); *Trib. Dieppe*, *D. P.* 98. 2. 28; *T. Huc*, I, 140; *Baudry et Fourcade*, I, 203, 207; *Thiry*, I, 54; *Arntz*, I, 63; *Survillie et Arthuys*, *op. cit.*, 149, p. 175; *Despagnet*, *op. cit.*, 230, p. 469 urm.; *Planiol*, I, 192; *Weiss*, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 149 urm. și *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 273 urm.;

Casul când
statutul
străin ar com-
promite or-
dinea publică
din țară.

Se înțelege, însă, că acest principiu trebuie să sufere excepție de câte-ori legea străină ar consacra o stare de lucruri care ar compromite ordinea publică internațională din România (1).

Ordinea pu-
blică interna-
țională.

Aubry et Rau, I, § 31, p. 143; Beudant, *op. cit.*, *Introduction*, I, 161; Nacu, I, No. 49, p. 91; Neagu, I, art. 2, No. 28; Brocher, *Nouv. tr. de dr. international*, p. 183 urm., No. 59; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *v^{is} État et capacité*, No. 12; Acollas, III, p. 950; Murlon, I, 79; Laurent, *Principes*, I, 84 și *Dr. internat.*, II, 45 urm.; Pand. fr., *Adoption*, 725 urm.; *Lois* 747 urm. și *Gestion d'affaires*, 433 urm.; Vareilles-Sommières, *Synthèse du dr. international privé*, II, p. 95 urm. Veđi și autorii citați în t. V a Coment. noastre, p. 354, nota 1.

(1) Majoritatea autorilor distinge, în adevăr, *ordinea publică internă* de *ordinea publică internațională*. Ordinea publică internă cuprinde legile care se impun numai naționalilor și de la care ei nu pot deroga (art. 5), nu însă și străinilor.

Ordinea publică internațională, în care intră și ordinea publică internă, cuprinde, din contra, toate acele dispoziții pe care legiuitorul le consideră ca esențiale existenței și conservării societății așa cum el o concepe și o înțelege, din punctul de vedere social, politic, moral, religios sau economic, și a căror călcare ar pune în pericol întreaga organizare a Statului și a societății. Ca atare, deci, aceste legi se aplică nu numai naționalilor, dar și străinilor, pentru-că nu poate să fie permis străinului de a o compromite însăși existența țării în care el se găsește.

Exemple de
legi care in-
teresează or-
dinea publică
internațio-
nală.

Astfel sunt, de exemplu: legile de drept public care determină constituirea și guvernarea țării, bazele organizării sale administrative și judecătorești și exercițiul suveranității (cpr. Trib. Covurlui, *Curierul judiciar* din 1904, No. 3); legile penale; acele privitoare la organizarea proprietății rurale; măsurile de publicitate prescise în privința terțiilor pentru conservarea drepturilor reale; dispozițiile constituționale care opresc pe străini de a dobîndi imobile rurale; legile care opresc poligamia, căsătoriile între rudele de aproape, substituțiile fideicomisare, cercetarea paternității, etc. Într'un cuvînt, toate legile care au fost edictate într'un interes social sunt de ordine publică internațională, și prin urmare teritoriale, iar acele care au de scop numai interesele individuale a membrilor societății, sunt de ordine publică internă, și nu obligă pe străini. În lipsa unui criteriu spre a se putea deosebi legile de ordine publică internă, de acele de ordine publică internațională, judecătorii vor face această deosebire delicată, inspirându-se de starea moravurilor și a conștiinței publice în momentul când ei sunt chemați a se pronunța. Surville et Arthuys, *op. cit.*, p. 40, No. 25. Cpr. asupra acestei

Art. 30 din legea de introducere a codului civil în Germania, prevede anume că o lege străină nu este aplicabilă în Germania, întru cât aplicarea ei ar fi contrară bunelor moravuri sau scopului urmărit de o lege germană: «*wenn die Anwendung gegen die guten Sitten oder gegen den Zweck eines deutschen Gesetzes verstossen würde*» ⁽¹⁾.

«Nici într'un caz, dice rezoluția votată de Institutul de drept internațional din Oxford, în anul 1880, legile unui Stat nu vor putea dobîndi recunoaștere și efecte pe teritoriul unui alt Stat, dacă sunt în opoziție cu dreptul public sau cu ordinea publică» ⁽²⁾.

Astfel, de și codul austriac permite cercetarea paternității (art. 63), totuși un Austriac n'ar putea să dovedească paternitatea sa naturală în România, pentru-că legiuitorul nostru, ca și acel francez, oprește cercetarea paternității din considerații de ordine publică (art. 307) ⁽³⁾.

Resol. institutu-
tului de dr.
Cercetarea
paternității.
Controversă.
din Oxford.

distincțiunii, generalmente admisă între ordinea publică internă și cea internațională, Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 245 urm. (ed. a 2-a) și *Tratatul cel mare*, III, p. 83 urm.; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 196 și 272 urm., p. 239 urm.; Despagnet, *L'ordre public en dr. international privé*, J. Clunet, 1889, p. 207 urm. și *Dr. international*, 160 urm. (ed. a 2-a), 108, p. 222 urm. (ed. a 3-a); Brocher, *Cours de dr. international privé*, I, p. 106 urm.; *Nouv. tr. de dr. international* (1876), pag. 343 urm., No. 141 urm.; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 25, p. 39, 40; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Ordre public*; Fedosi, *J. Clunet*, 1897, p. 69 urm. și 495 urm.; Neagu, I, p. 78, No. 341 urm. și p. 86, No. 3.—Veđi însă Pillet (*De l'ordre public en dr. international privé*, p. 30 urm. și *Pr. de dr. international privé*, 186 urm., p. 374 urm.), care respinge distincțiunea între ordinea publică internă și cea internațională, dîcînd că nu există de cât o singură ordine publică. Lainé opune ordinea publică absolută, ordinei publice relative, ceea ce nu este de cât o chestie de cuvinte. Veđi Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international*, III p. 84, nota 2.

(1) Cpr. art. 12 C. italian (dispoziții preliminare).

(2) Veđi Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 59, *ad notam* (traduc. Schina). Veđi t. V a Coment. noastre, p. 354 urm.; și t. VI, p. 413.

(3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 11, și *Curierul judiciar* din același an, No. 40; *Dreptul* din 1902, No. 27; *Idem*, *Curierul judiciar* din 1904, No. 63 (cu observ. noastră); Trib. Tunis, *J. Clunet*, anul 1898, p. 358 și D. P. 1900. 2.

Separăția de
trup.

De asemenea, tribunalele noastre n'ar putea să pronunțe separăția de trup între doi soți străini, conform statutului lor personal, pentru-că această separăție a fost în totdeauna necunoscută la noi și este incompatibilă cu statutul teritorial, care este de ordine publică ⁽¹⁾.

Pactele succe-
sorale.
Controversă.

Tot astfel, și în materie de pacte succesoriale, judecătoria țării în care legea, precum este a noastră (art. 702, 965, § 2 și 1226), oprește asemenea pacte, trebuie să refuze de a le sancționa, de și ar fi fost făcute într'o țară în care sunt permise; pentru-că, după cum foarte bine dice codul Calimach, prin art. 1032, asemenea pacte fiind în contra bunelor moravuri, de multe ori aduc un sfârșit primejdios, în acest sens că acel care a convenit asupra unei moșteniri viitoare, nedeschise încă, are interes a grăbi moartea aceluia, despre a căru moștenire este vorba. Pactele succesoriale cuprinzând decî un *votum mortis* ⁽²⁾, ating în gradul cel mai înalt ordinea publică și bunele moravuri. Prin urmare, judecătoria români nu le vor da sancțiunea lor ⁽³⁾.

107; Trib. superior Colonia, Sirey, '96. 4. 1 (cu nota lui Al. Wahl); C. Paris, *J. Clunet*, anul 1899, pag. 801; Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, VIII, § 374, p. 279 (ed. germ.); Aubry et Rau, I, p. 150, nota 33; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, IV, p. 57, text și nota 2; Pillet, *Pr. de dr. internat. privé*, 193, p. 383, 384; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 310, p. 328; Neagu, I, art. 2, No. 75, și autorii citați în observ. ce am publicat asupra ultimei decizii a Curței din București, în *Curierul judiciar* din 1904, No. 63, p. 535, nota 2, și în *Curierul judiciar* din 1900, No. 62, p. 496, nota 26. — *Contrà*: Laurent, *Dr. international*, V, 263, care se contradice cu cele susținute în Principiile sale, (I, p. 125, nota 1). Vom reveni asupra acestei chestiuni cu ocazia interpretărei art. 307.

(1) Cpr. Trib. Covurluii, *Curierul judiciar* din 1904, No. 3; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1880, No. 7; Neagu, I, art. 2, No. 63, Répert. Sirey, *Divorce*, 5301; Nacu, I, p. 83, 84. — *Contrà*: Laurent, I, 107; Baudry et Chauveau, *Personnes (Divorce)*, III, p. 262, nota 2. Vom reveni asupra acestei chestiuni la titlul divorțului.

(2) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 132, p. 60.

(3) Aubry et Rau, I, § 31, p. 162; Brocher, *Nouv. tr. de dr. international privé*, No. 91, p. 257; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Obligations*, 33; Despagnet, *op. cit.*, 366, p. 686 (ed. a 3-a); Bertauld, *op. cit.*, I, No. 46, p. 37; P. Fiore, *op. cit.*, 283, p.

Tot pentru aceleași motive, trebuie să decidem că nu s'ar putea aduce la îndeplinire în țara noastră o hotărâre străină care ar admite constrângerea corporală contra debitorului ^{Constr. corporală.} (1), sau indisolubilitatea căsătoriei în privința unui Român, sau care ar consacra robia, moartea civilă, poli-gamia (2), etc.

Curtea din Galați a mai admis încă o excepție, punând în principiu că, de și legile relative la capacitate ur-măresc pe străini ori unde s'ar afla, această regulă nu poate însă fi invocată de străini, de câte-ori ei aflându-se în țara străină, contractează cu un pămîntean, fără a-și arăta starea lor civilă, inducând astfel în eroare asupra capacității lor pe cealaltă parte contractantă, care fiind în țara sa, nu este ținută a cunoaște de cât legile țării sale (3). Ni se pare că chestiunea este rău pusă, căci străinul va fi urmărit de legea sa personală, chiar când el ar fi ascuns-o, însă în asemenea caz el va fi responsabil de delictul său quasi-delictul său.

Din cele mai sus expuse rezultă că judecătorii români pot fi chemați a aplica legile străine, fie în materie de statut personal (art. 2, § 2), fie în privința statutului formelor (art. 2, § ultim). Curtea din Caen a dat decî o soluție nu se poate mai greșită, când a decis că un Prusac, incapabil de a contracta o căsătorie după legea germană, s'a putut în mod valid căsători în Franța, unde legile germane, adaogă Curtea, sunt lipsite de ori-ce autoritate. (Vedî D. P. 47. 2. 33). Aplicarea le-gilor străine de judecătorii români. Con-troversă.

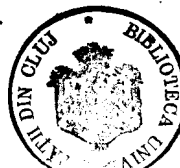
379 (ed. ital.); Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1904 (ed. a 2-a). Vedî și t. VII a Coment. noastre, p. 4, *ad notam*.—*Contrà*: Cas. Florența, Sirey, 97. 4. 17; Trib. region. superior din Colmar, D. P. 98. 2. 258; *J. ChUNET*, 1899, p. 609 și *Curierul judiciar* din 1900, No. 62 (cu observ. noastră); Laurent, *Dr. international*, VI, 300.

(1) Vedî în privința constrîngerii corporale, *suprà*, p. 49 și 158, n. 3.

(2) Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 365, p. 160 (ed. germ.). Și fiind-că vorbim de poligamie, vom menționa că, în Rusia, un musulman ar putea să aibă mai multe femei legitime, cu-toate-că legea rusească nu admite poligamia. Vedî Berdnikow (prof. la facultatea din Kazan) *Drept canonic*, p. 186 a traduc. Silvestru Bălănescu, episcopul Hușilor (București, 1892). Aceeași soluție este aplicabilă și la noi în privința Musulmanilor din Dobrogea. V. *infrà*, p. 199, n. 1.

(3) C. Galați, *Curierul judiciar* din 1897, No. 27.

Poligamie

Aplicarea le-
gilor străine
din oficiu.

Chestiunea este însă controversată, și după unii, judecătorii ar avea numai facultatea, iar nu obligația de a aplica legea străină ⁽¹⁾, iar după alții, judecătorii ar fi datorii a o aplica din oficiu, chiar fără cererea părților; și în adevăr, această părere ar fi cea mai juridică în teorie, dacă judecătorii ar avea mijlocul de a cerceta și de a afla legile străine.

«Considerând, ȳice trib. de Covurluiu, că, dacă aplicarea legilor străine intr'o țară dată nu este o pură chestiune de fapt, nu depinde decî numai de diligența părților, ci poate, și ar trebui chiar in teorie să aibă loc din oficiu, părțile neavnd din acest punct de vedere de ct un rol secundar de a inlesni investigařile respective ale justiției; totuși aceasta, după natura lucrurilor, este adevărat numai intru cât dreptul țarei străine respective este mai cunoscut de doctrina internațională sau de legislațiunea comparată; că, ins, pentru un drept aša de eterogen și de necunoscut in genere, cum este acela al Imperiului otoman, acțiunea justiției perde inițiativa ce-ı atribue doctrina, și diligența părților de a infțișa justiției mijloacele și elementele necesare spre a-și forma religiunea, ocupă planul intiu, etc.» ⁽²⁾.

- (1) Kori, *Erörterungen*, t. III, p. 29 (citat de Laurent, *Dr. international*, II, 264) și de Bar, etc. «Judecătorul frances, ȳice avocatul general Hello, inaintea Curței de casație din Franța (Sirey, 43. I. p. 217), nu este obligat să cunoască de ct legea frances; nici-o altă lege nu poate să aibă pentru dînsul caracterul obligator a unei legi promulgate».—Curtea din Paris a mers și mai departe, admitnd că tribunalele francese nu sunt obligate a aplica legile străine, de vreme ce aceste legi n'au fost publicate. V. Répert. Dalloz, *Contrat de mariage*, No. 3914, nota 2. Teoria Curței este ins greșită, și această greșală provine in mare parte din impejurarea că decizia sa este dată la 1831, adecă pe când raporturile internaționale nu erau att de frecvente, din cauza lipsei de căi de comunicație. In adevăr, legea străină a fost publicată in străinătate, și tribunalele nu aplică legile străine ca legi naționale, ci ca legi străine. Dificultatea consistă numai in modul de a se aduce la cunoștința judecătorului o lege străină, care n'a fost publicată in țara lui. Cpr. Laurent, *Dr. international*, II, 262; Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, p. 296 urm.
- (2) Veđi *Dreptul* din 1894, No. 42. Cpr. G. G. Flaișlen, *Revue de la jurisprudence roumaine en matire de dr. international* (Bruxelles, 1894), p. 5 urm. Veđi in același sens, Laurent, *Dr. intern.*, II, 263; Asser et Rivier, *Dr. intern.*, No. 11, p. 33 a trad. Schina; Bar, *Das internationale Privatrecht* (ediție din 1862), § 32; Brocher, *Dr. intern.*, I, p. 154; Alb. Rolin, *Pr. de dr. intern. privé*, I, 516; Vraye et Gode, *Divorce*, II, 930; Répert. Sirey, v^o *Étranger*, 579 urm. Această părere se mai

Așa dar, principiul formulat de trib. de Covurluiu este că judecătoria trebuie să aplice legea străină din oficiu, și acest principiu n'a cedat, în specie, de cât înaintea dificultății de fapt de a cunoaște legile otomane. Or, argumentul invocat de tribunal pentru legile Imperiului otoman, este același în privința tuturor legilor străine; pentru-că, după cum foarte bine țice Curtea noastră supremă, nu se poate cere de la judecători ca ei să cunoască toate limbile și legile tuturor popoarelor ⁽¹⁾.

Prin urmare, este mult mai juridic de a admite, împreună cu jurisprudența și o parte din doctrină, că legile străine constituiesc niște chestiuni de fapt lăsate la suverana apreciere a instanțelor de fond; și că judecătoria nu sunt ținută a le aplica, de cât atunci când părțile le propun și le dovedesc în instanță ⁽²⁾; de unde rezultă că Curtea de casație nu are nici-un control în această privință, nici chiar atunci când judecătoria fondului s'au înșelat asupra legii străine ⁽³⁾. Vina, în adevăr, nu este, în ase-

sustine încă de A. Weiss, Despagnet și alți autori. Veđi și Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Loi étrangère*, No. 44. Tot în acest sens s'a pronunțat de curind și Trib. imperiului german (C. de casație); «De câte-orî este loc la aplicarea unei legi străine, țice această decizie din 23 Martie 1897, tribunalele sunt datoare să cerceteze însiși sensul acestei legi, dacă părțile interesate nu-l arată; în ori-ce cas, ele nu pot să refuze aplicarea unei legi străine, sub cuvint că părțile n'o cunosc sau n'au invocat-o. Veđi Sirey, 1899, 4, p. 29.

⁽¹⁾ Bulet. Cas. S. I, anul 1883, p. 994. Cpr. Demangeat asupra lui Fœlix, *Dr. internat.*, I, p. 220, nota a.

⁽²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p. 757 și 994; Bulet. 1886, p. 939; *Dreptul* din 1887, No. 12; Bulet. 1891, p. 1362; *Dreptul* din 1893, No. 41, și Bulet. 1893, p. 317; Bulet. 1894, p. 10 și *Dreptul* din 1894, No. 10; C. București și Iași, *Dreptul* 1890, No. 27, și *Curierul judiciar* din 1894, No. 37; Trib. Gorj, *Dreptul* din 1902, No. 45 și *Curierul judiciar* din același an, No. 70. Veđi și autoritățile citate de F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. I, No. 68 urm. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 102 urm. «Acela care invoacă o lege străină, țice art. 2406 din codul portughez de la 1867, este obligat a dovedi existența sa, de câte-orî este contestată».

⁽³⁾ Cpr. T. Huc, I, 176; Cas. fr. *J. Clunet*, 1898, p. 127; *Pand. Périod.* 98. 5. p. 8 și 16, precum și *Dreptul* din 1899, No.

menea caz, a judecătorului, ci a părților interesate, care n'au făcut dovada cuvenită. Pentru ca o călcare saŭ o falșă interpretare a unei legi străine să poată da loc la casare, trebuie ca ea să atragă după sine violarea unei legi române.

«Considerând, ȳice Curtea noastră supremă, în afacerea celebră Zappa (12 Martie 1898), că erorile ce se pretind prin acest mijloc de casare a fi comise de instanța de fond, nu constituiesc, chiar când ar fi întemeiate, de cât erori de drept asupra înțelesului și aplicațiunei unor legiuiri străine; că misiunea acestei Curți fiind menținerea legii române și uniformitatea în aplicarea ei, urmează că interpretarea eronată dată de o instanță de fond, unei legislațiuni străine, numai atunci poate servi ca mijloc de casare, când acea interpretare ar fi cauza unei contravențiuni la legea română; căci numai într'un asemenea caz se poate ȳice că legea română a fost violată» (1).

Mijloacele de
dovedire a le-
gilor străine.

Mijloacele de dovedire a unei legi străine nefiind res-trinse de legiuitor, părțile sunt admise a proba prin orice mijloace, fie textul fie sensul legii (2). Cel mai bun mijloc ar fi însă aducerea unui certificat din partea agentului saŭ consulului țării respective, tradus și vizat de Ministerul afacerilor străine (3), pentru-că judecătorii nu sunt datorii a cunoaște limba în care e scrisă legea străină.

Câte o dată, instanțele judecătorești au dedus existența și sensul legii străine din părerea scrisă a unui magistrat, din certificatele oficiale produse de părți, din o consultație emanată de la unul saŭ de la mai mulți jurisconsulti (4), ceea ce este formal admis în Germania prin or-

57 (cu observ. noastră). Cpr. Cas. fr. Sirey, 1905. 1. 182, și *Curierul judiciar* din același an, No. 56.—Veđi însă A. Colin, *J. Clunet*, anul 1890, p. 406 urm. și p. 794 urm.

- (1) Veđi *Dreptul* din 1898, No. 32, și Bulet. 1898, p. 392; Cas. fr. și belg. D. P. 92. 1. 299; *Pand. Périod.* 92. 5. 23; Cas. Florența, Sirey, 84. 4. 21; Crépon, *Pourvois en cassation*, II, 1929 urm., p. 536 urm.; Scheyven, *Pourvois en cassation*, 119; *Pand. fr.*, v^o *Cass. civile*, 729; Répert. Dalloz, *Supplément*, eod. v^o, 294 urm.; Appert, nota în Sirey, 1900. 1. p. 282; Lyon-Caen, nota în Sirey, 1881. 1. 409; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 1, 153 urm. și *Supplément*, 74 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Loi étrangère*, 13 urm.; Aubry et Rau, I, § 31, p. 189, nota 6 bis; Weiss, *Pr. de dr. internat. privé*, p. 300 (ed. a 2-a); Répert. Sirey, v^o *Etranger*, 588; Brocher, *Nouv. tr. de dr. internat.*, p. 187, No. 59.—*Contrà*: V. Sommières, *Synthèse du dr. internat. privé*, II, p. 294 urm., No. 1110 urm.
- (2) C. București, *Dreptul* din 1892, No. 76. Cpr. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Loi étrangère*, 45.
- (3) Vincent et Pénaud, *op. cit.*, 48.
- (4) Aceiași autori, No. 46 urm.

donanța ministerială din 1819 ⁽¹⁾; din notorietate și părerea unanimă a autorilor ⁽²⁾, din decisiile străine publicate în revistele juridice ⁽³⁾, etc.

Curtea din Chambéry, în fața contradicțiilor care rezultă din consultațiile produse de o parte și de alta, a ordonat uneia din părți să producă, asupra chestiunii în litigiū, părerea motivată a trei jurisconșulți din țara respectivă ⁽⁴⁾.

În orî-ce caz, și orî-care ar fi documentele produse de părți, tribunalele le apreciază după împrejurările fie-cărei cauze, și această apreciere întrînd în domeniul exclusiv al faptelor, scapă de orî-ce control superior ⁽⁵⁾.

Chestie de
fapt.

III. *Legile de poliție și de siguranță publică (statut real).*

Textul nostru nu reproduce paragraful 1 al art. 3 din codul fr. relativ la legile de poliție; însă art. 3 din codul penal, modificat prin legea din 15 Fevruar 1894, dispune că dispozițiile acestui cod se aplică tuturor infracțiunilor comise pe pămîntul său teritoriul României ⁽⁶⁾, sau pe o navă română; prin urmare, și acelor comise de străini ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Laurent, *Dr. international*, II, 270.

⁽²⁾ Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 50; C. Aix, Sirey, 45. 2. 116.

⁽³⁾ Vincent et Pénaud, *op. cit.*, 50. Veđi asupra tuturor acestor moduri de dovedire a legilor străine, pe care în orî-ce caz, judecătorii fondului le apreciază în mod suveran, Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé*, 19, p. 45 urm. (ed. a 3-a). Mărturisirea și jurămîntul părților nu pot fi utilizate în specie. Despagnet, *loco cit.*

⁽⁴⁾ C. Chambéry, *J. Clunet*, anul 1895, p. 665. Cpr. Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 51.

⁽⁵⁾ Veđi însă în sens contrar, V. Sommières, *op. cit.*, p. 298, No. 1118.

⁽⁶⁾ Teritoriul cuprinde tot pămîntul supus suveranității națiunei, chiar și părțile ocupate de o armată străină. T. Huc, I, 108.

⁽⁷⁾ Dispozițiile legilor penale se aplică, de asemenea, infracțiunilor comise pe o navă de comerț străină staționînd într'un port român, cel puțin atunci cînd faptele comise pe acea navă sunt de natură a turbura liniștea publică. Cpr. Baudry et Fourcade, I, 194; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, II, 544, p. 261; Ortolan, *Éléments de dr. pénal*, I, 936; Despagnet, *Cours de dr. internat. public*, 279 urm. (ed. din 1894); Massé, *Dr. comm.*, I, 527. — Cât pentru navele de rășboiū care s'ar găsi într'un port român, ele nu sunt, în principiū, supuse juris-

Deci, necontestat este că și în dreptul nostru, legile polițienești sunt reale și obligă pe toți acei cari s'ar afla pe teritoriul nostru, fie-că ei ar fi domiciliați în țară, fie-că ar fi numai trecători. «*Intrasti urbem, ambula juxta ritum ejus*»⁽¹⁾.

În adevăr, fie-care Stat are dreptul și chiar datoria de a lua măsuri pentru conservarea sa, și dacă străinii, cari se bucură de toate avantajele legilor noastre, ar putea să turbure liniștea publică, însăși existența Statului român ar fi pusă în pericol⁽²⁾.

Exemple de
legi de poliție.

Prin legi de poliție trebuie să înțelegem toate acelea care au de obiect menținerea ordinii, liniștei și salubrității publice; siguranța persoanelor și a proprietății; asigurarea liniștei și a libertății cetățenilor. Astfel sunt: legile care edictează o penalitate, regulamentele și ordonanțele administrative și comunale, făcute în puterea unei legi; dispozițiile care, fără a pronunța vre-o pedeapsă, tind la menținerea ordinii publice⁽³⁾. Legile privitoare la fali-

dicției române, numai infracțiunile comise pe pământ de către membrii echipajului militar, cădând sub această jurisdicție. Despagnet, *op. cit.*, 281.

(¹) Cpr. Thiry, I, 42; Arntz, I, 60; Aubry et Rau, I, § 31, p. 132, text și nota 6; Demolombe, I, 71; Baudry, I, 69; Baudry et Fourcade, I, 193; Planiol, I, 188; Mourlon, I, 76; T. Huc, I, 108; Neagu, I, art. 2, p. 78, No. 338.

Dr. vechiū.

(²) Aceleași principii erau admise și sub legea veche. «Supușii străinilor stăpânirii, dice art. 19 din vechiul cod penal al Moldovei, se judecă și se pedepsesc după legiuirea acestor pravile». Cpr. și art. 6 al vechei proceduri penale muntenești. Veđi în Colecția Pastia, partea III, p. 1386, raportul minist. dreptății din 26 April 1861, aprobat de Domn, prin care se dispune că supușii austriaci să se pedepsească aici după sentințele criminale ce se dau în contra lor, așa precum se urmează, adaogă sus-citatul raport, *în țara suroră*. «Ruşii în România și Româniū în Rusia, dice art. 9 al Convenției consulare din 1869, vor fi supuși la toate legile și la toate regulamentele locale de poliție și de siguranță generală». Veđi și art. 18 al sus-disei convenții, după care ori-ce faptă penală comisă de un supus rusesc în România, trebuie să se judece la noi, după legile țarei, și pedeapsa să se facă tot aici.

(³) Thiry, I, 41; Arntz, I, 60; Baudry, I, 69; Baudry et Fourcade, I, 196; Demolombe, I, 70; Laurent, I, 105; Beudant, I, 153; Planiol, I, 188; Aubry et Rau, I, § 31, p. 132, text și nota 5; Mourlon, I, 76. Cpr. Trib. Covurluiū, *Curierul ju-*

mente ⁽¹⁾, la actele stărei civile ⁽²⁾, la numele patronimic (art. 25 L. din 18 Martie 1895), la contribuțiile indirecte, la legea timbrului, etc., sunt de asemenea aplicabile tuturor străinilor din țară.

În principiu, fie-care om este responsabil înaintea so- ^{Excepții de la principiul responsabilității.} cietății de actele sale cele răle, dacă el se bucură de în-tregimea facultăților sale. Societatea este însă direct interesată la lipsa de răspundere, din partea unor persoane anume determinate, și de aceea principiul răspunderii penale suferă oare-care excepții.

1° Prima excepție o găsim în dreptul public intern. Per- ^{Neresponsabilitatea Regelui.} soana Regelui este înviolabilă, dice art. 92 din Constituție ^{Art. 92 Const.} (63 Constit. belg.). Regele nu poate nici-odată să fie ur-mărit, nici pentru delikte politice, nici pentru delikte co-mune, și persoana sa este mai presus de cât însăși legea ⁽³⁾.

Am arătat în t. V a Comentariilor noastre, p. 441, când am studiat teoria responsabilității, care sunt moti-

dicier din 1904, No. 3, și *Dreptul* din 1905, No. 68.—Astfel, un soț străin ar putea fi condamnat de tribunalele române a da alimente soției sale (Demolombe, I, 70; T. Huc, I, 111; Planiol, I, 188); o femeie străină ar putea fi autorizată a părăsi domiciliul bărbatului, dacă viața ei n'ar fi sigură în acest domiciliu; pentru-că, după cum foarte bine dice tribunalul de Ilfov, justiția este datoare să ia măsuri pentru asigurarea vieții orî-cărui străin aflător în țară (*Dreptul* din 1880, No. 4, p. 32; cpr. C. Metz, D. P. 65. 2. 160; Sirey, 66. 2. 237). Am vedut însă *supră*, p. 150, că tribunalele noastre n'ar putea pronunța separația de trup.—Tribunalele ar putea, de asemenea, să ia măsuri de protecțiune pentru asigurarea persoanei și averii alienaților sați minorilor străini, etc. Cpr. Trib. Lille, *J. Clunet*, anul 1885, p. 94.

- (1) Pand. fr., v^o *Lois*, 711; Neagu, I, art. 2, p. 79, No. 337.
 (2) Veđi art. 1 și 2 Regul. din 2 Iunie 1865 p. punerea în aplicare a titl. II din C. civil, privitor la actele stărei civile și art. 10 Regul. din 3 Decembre 1866 p. serviciul actelor stărei civile. Veđi *infră*, explic. art. 34, p. 190.
 (3) Principiul neresponsabilității Capului Statului, care nu este în contradicție cu principiul responsabilității ministeriale (cpr. L. din 2 Maiu 1879, asupra căreia v. t. V a Coment. noastre, p. 438 urm.), își avea ființă la noi altă dată, atât sub Regulamentul organic cât și sub Convenția din Paris. Cpr. Cas. rom., Secția reclamațiilor, Bulet. 1864, p. 203. Veđi t. V a citatelor Coment. p. 441, nota 1.

vele acestui principiu fundamental a ori-cărui regim constituțional care, la urma urmei, nu are nici o aplicare practică, pentru-că nu pe treptele tronului vom găsi făcătorii de răle (¹).

Art. 52 Const. 2° A doua excepție o găsim iarăși în Constituție, și este menită a lăsa reprezentanților țării toată libertatea lor de acțiune, în timpul sesiunii Corpurilor legiuitoare. Nici-un membru al uneia saŭ celeilalte Adunări, dice art. 52 din Constituție (art. 45 Const. belg.), nu poate în timpul sesiunii fi urmărit (²) saŭ arestat, chiar în basa unei sentințe condamnătoare rămasă definitivă încă de mai înainte, în materie de represiune, adecă: pentru ori-ce fapt reprimat de lege ca crimă, delict saŭ contravenție polițienească, de cât cu autorisarea Adunărei din care reprezentantul face parte, afară de casul de *vină vădită* saŭ *vină veghiată*, după cum se exprimă art. 13 din Constituție, adecă: afară de casul de *flagrant delict* (art. 40 Pr. pen.) (³).

L. asupra Pr. electorale. Art. 46. Art. 46 din legea asupra procedurii electorale din 1903 dispune, în aceeași ordine de idei, că nici-un alegător nu poate fi urmărit saŭ arestat, în timpul alegerei, de cât după ce-și va fi dat votul, afară de casul de vină vădită.

Flagrantul delict de crimă. Se înțelege însă că art. 52 din Const. se referă numai la flagrantul delict de crimă, căci numai în caz de crimă,

(¹) Cpr. Thonissen, *La Const. belge annotée*, 265, p. 196.

(²) S'a decis că imunitatea prevădută de art. 52 din Const. este lăsată la facultatea părții de a se prevala, saŭ nu, de ea (Trib. Dorohoiu, *Curierul judiciar* din 1905, No. 43), însă aceeașă soluție este, după părerea noastră, inadmisibilă, pentru-că imunitatea constituțională prevădută de citatul text este creată într'un interes superior, de vreme ce are de scop de a se lăsa reprezentanților țării toată libertatea de acțiune, spre a-și putea exercita mandatul lor.

Const. cor-porală. (³) Art. 68 din legea constrîngerii corporale din 12 Septembrie 1864 care, precum știm, s'a născut moartă, dispune, de asemenea, că «nici-un fel de constrîngere corporală nu poate avea loc în contra unui deputat al Corpurilor legiuitoare, în timpul sesiunii, nici în decurs de șase săptămâni, mai înainte de deschiderea saŭ după închiderea lor». Art. 45 din Const. belg. (asupra căruia vedî Thonissen, *op. cit.*, 217 urm., p. 162 urm.) nu permite constrîngerea corporală de cât cu autorisarea Camerei din care reprezentantul face parte.

mărimea primejdiei, atingerea și perturbarea în gradul cel mai înalt a ordinii publice, a putut să facă pe legiuitor să înlăture, pentru asemenea casuri excepționale, formele proteguitoare a libertății individuale și a inviolabilității mandatarului națiunii ⁽¹⁾.

Art. 52 din Constituție presupune că urmărirea în Suspendarea urmării reprezentantului națiunii. contra reprezentantului țării a început în cursul sesiunii Corpurilor legiuitoare; căci dacă el ar fi fost urmărit înainte deschiderei sesiunii, atât urmărirea cât și detențiunea lui pot fi suspendate în tot timpul sesiunii, după cererea Adunării din care reprezentantul urmărit face parte; aceasta însă, bine înțeles, numai atunci când justiția n'ar fi apucat încă a-și pronunța decizia sa definitivă; căci în asemenea caz, detențiunea mandatarului țării ar continua și după începerea lucrărilor Adunării ⁽²⁾.

3° A treia excepție nu e scrisă la noi nicăeri ⁽³⁾, însă face parte din dreptul public internațional. Ori-ce străin Suveranii străini și reprezentanții puterilor străine. poate fi urmărit în România pentru că a contravenit la

(1) Cpr. G. Meitani, *Studii constituționale*, art. 52, p. 64 urm. și Art. 51 Const. autoritățile citate acolo.— În fine, trebuie să notăm că Constituția, pentru a asigura și mai bine libertatea de acțiune a reprezentanților țării, dispune formal, prin art. 51 (art. 44 Const. belg.), că nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări, nu poate fi urmărit sau prigonit, se înțelege atât în materie civilă cât și în materie penală (cpr. Thonissen, *op. cit.*, 215, p. 161), pentru opiniunile și voturile emise de dînsul în cursul exercițiului mandatului său.

(2) Veđi G. Meitani, *op. cit.*, p. 67.

(3) Sunt legislații care au anume dispoziții în această privință. Dreptul străin și dreptul nostru anterior. «Ambasadorii și reprezentanții puterilor străine, dice art. 40 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* (Introducere), ca și persoanele care sunt în serviciul lor, se bucură de imunitățile stabilite de dreptul ginților lor, convențiunile existente între diferitele Curți». Art. 38 din codul austriac, nereprodus în codul Calimach, prevede de asemenea că trimișii și însărcinații de afaceri publice, precum și persoanele care sunt în serviciul lor (*die Gesandten, die öffentlichen Geschäftsträger und die in ihren Diensten stehenden Personen*), se bucură de privilegiile statornicite prin dreptul ginților și tratatele publice. Veđi *infră*, explic. art. 13. Cpr. și art. 11 capit. 1 din codul Maximilian bavarez, care dispune că toți acei ce se bucură de dreptul ambasadorilor, nu sunt supuși jurisdicțiilor ordinare. La noi, altă dată, legile lui Vasile

legile noastre de poliție, afară de suveranii străini ⁽¹⁾ și de reprezentanții puterilor străine, ambasadorii, miniștrii plenipotențiar, însărcinații de afaceri, trimeșii sau agenții diplomatice.

Lupu și a lui Matei Basarab consideraū ca sacrilegi pe acei cari ultragiaū *pre soli* sau se atingeau de persoana lor. Veđi tratatul nostru în limba franceză, p. 287, nota 3 și p. 473: «*Cela ce va sudui sau va vătămă pre soli, este ca și furul ce fură biserica*». *Sancti habentur legati*, ȳicea legea romană (L. 17, Dig., 50, 7, *De legationibus*). Proiectul C. civ. fr. avea un articol special care consacra imunitatea de jurisdicție penală și civilă a miniștrilor, agenților diplomatice, etc., precum și a familiilor și a suitei lor oficiale, însă acest text a fost eliminat, sub cuvânt că tot ce e privitor la ambasadori aparține dreptului ginților. Veđi Mangin, *Tr. le l'action publique et civile en matiére criminelle*, I, 79, *in fine*.

- (¹) Martens, *Droit des gens*, II, § 172, p. 10 (ed. Ch. Vergé din 1858); Despagnet, *Cours de dr. internat. public*, 254; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Suverain étranger*, 12 urm.; Ortolan, *op. cit.*, I, 532, 533; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 209 și II, 576; C. Paris (15 Martie 1872), *Pand. Chron.*, V, 2. p. 64.—*Contră*: Laurent, *Dr. international*, III, 26 urm. și 69, care ȳice că privilegiul de care se bucură suveranii străini și reprezentanții puterilor străine (de care vom vorbi mai la vale) este un atentat contra suveranității teritoriale; de vreme ce fie-care Stat are dreptul și datoria de a veghea la menținerea ordinei publice și de a pedepsi pe acei cari o turbură.

Casurile în care suveranii străini pot fi urmăriți.

În caz însă când Suveranul nu s'a dus în străinătate pentru un interes de Stat, ci într'un interes particular, de exemplu: spre a-și căuta de sănătate, și mai ales *incognito*, atunci nu poate să mai fie vorba de nici-un privilegiu, suveranul străin fiind presupus că a abdicat, în timpul șederei sale în străinătate, de la calitatea care putea să-i dea drept la oare-care prerogative. Cpr. Laurent, *op. cit.*, III, 26; Ortolan, *op. cit.*, 533; Despagnet, *op. cit.*, 254.

De asemenea, suveranul străin ar putea fi urmărit pentru faptele penale ce ar fi săvârșit în străinătate, mai ales cu ocazia unei călătorii făcute în interesul său privat, dacă el este penalicește responsabil după legea țării sale; pentru-că, în asemenea caz, nu există nici un motiv ca să se bucure în străinătate de un privilegiu de care el nu se bucură în țara lui. Cpr. Ortolan, *op. cit.*, I, 533, *in fine*.

În cât privește casurile în care suveranii străini pot fi trași de Români înaintea tribunalelor noastre, în materie civilă sau comercială, veđi *infra*, explic. art. 13.

Maî toți autorii, afară de Laurent și încă câți-va ⁽¹⁾, sunt în adevăr de acord pentru a recunoaște că persoanele maî sus arătate, cu excepție însă pentru consuli ⁽²⁾,

(1) Veđi Laurent, *Dr. international*, III, 59 urm.

(2) Consulii, vice-consulii sau agenții consulari, cari nu sunt însărcinați cu negociațiunii diplomatice, și cari sunt înființați numai în scop de a apăra interesele individuale și comerciale ale naționalilor aflători în străinătate (cpr. art. 16 și urm. L. din 13 Febr. 1894), nu se bucură în deobște, afară de excepțiile care ar resulta din reciprocitate sau tratate internaționale (cpr. Cas. fr. D. P. 59. 1. 185; Sirey, 54. 1. 811), de privilegiul acordat prin dreptul ginților, agenților diplomatice. Cpr. Trib. Iași și Covurluiu, *Dreptul* din 1886, No. 66 și din 1894, No. 9; C. Toulouse, *Dreptul* din 1892, No. 34. Veđi și decisiile străine citate în *Journal Clunet*, anul 1876, p. 272; anul 1877, p. 143 și 226; anul 1886, p. 76 și 703; Sirey, 77. 2. 17; D. P. 86. 2. 216; Sirey, 87. 2. 13, etc. Tot în acest sens se pronunță și doctrina. Veđi Ortolan, *Dr. pén.*, I, 529; Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 215, 219 și II, 576; Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Consuls*, 27 și 56 urm.; Despagnet, *Dr. internat. public*, 247 și 371; Calvo, *Dr. internat.*, I, 479; Masse, *Dr. comm.*, I, 446; Bousquet, *Agents diplom. et consul.*, 104; Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 141; Bluntschli, *Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten*, § 151; Heffter, *Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart*, § 248; Slatin, *De la juridiction sur les agents diplomatiques*, *J. Clunet*, anul, 1884, pag. 339; N. Basilescu, *Revue générale du droit et des sciences politiques* (București 1887), I, p. 119; Répert. Dalloz, *Supplém., Consuls*, 9; P. Fiore, *Nouv. droit internat. public*, ed. a 2-a, traducere Ch. Antoine, II, 1183; Beaufils, *Compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers*, 427, 429; Orillard, *Compét. et Procéd. des trib. de commerce*, 635; Faustin Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 652; Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, I, p. 292, nota 11 (ed. a 2-a); Martens, *Dr. des gens* (ed. Vergé din 1858), I, § 147, p. 388 și § 148, p. 394; Pand. fr., t. XXI, v^o *Consuls*, No. 75 urm.; Répert. Sirey, v^o *Agent diplomatique et consulaire*, 1245 urm. Veđi și *infrà*, explic. art. 13.—Cu-toate-acestea, sunt autori cari asimilează pe consuli, ambasadorilor și miniștrilor plenipotențiarî, sub cuvint că ei ar fi niște adevărați agenți publici. Veđi în acest din urmă sens, De Steck, *Essai sur les consuls*, pag. 18, precum și alți autori citați în Pand. fr., v^o *Consuls*, No. 76.— Art. 3 din convenția încheiată la 1883 între România și Statele-unite prevede că consuli nu pot fi arestați preventiv, de cât în caz de crimă calificată și pedepsită ca atare de legislația lo-

Consulii.
Controversă.

nu pot fi urmărite nici în penal, nici în civil (veđi *infra*, explic. art. 13), în țara în care ele își exercită misiunea lor diplomatică, jertfind ast-fel jurisdicția teritorială, fără nici-o cauză bine cuvântată (1).

Acest privilegiu nu se întinde însă la agenții diplomatici, cari trec prin o țară spre a merge la postul lor (2).

Chemarea reprezentanților puterilor străine ca marturi. Control-versă.

Mai mult încă, se admite în genere că reprezentanții puterilor străine nu pot fi siliți a veni ca marturi în justiție, și că depunerea lor trebuie să se primească la domiciliu, conform art. 209 Pr. civ. (3). De asemenea, nici o perchesiție nu se poate face în cancelariile agenților diplomatici. «Cancelariile consulatelor vor fi inviolabile, ție art. 6 din convenția încheiată la 1883, între România și

cală, scutindu-și în același timp de serviciul militar și de contribuții către Stat sau comună, afară de impozitul fonciar.

(1) Sunt autori cari, admitând privilegiul reprezentanților puterilor străine, numai în cât privește crimele și delictele de drept comun, îi supun jurisdicției teritoriale în cât privește crimele de stat îndreptate contra Guvernului sau Capului Statului (Barbeyrac, comentatorul lui Bynkershoek, citat de Laurent, *Dr. internat.*, III, 64 urm. și de F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 644, p. 102); însă această teorie este generalmente respinsă; căci autorii sunt mai toți unanimi pentru a declara că Ministrul străin, care ar fi comis o crimă contra Statului pe lângă care ar fi fost acreditat, poate numai să fie depărtat sau isgonit din țară, rămânând ca el să fie urmărit în țara lui. Cpr. Foelix-Demangeat, II, 576, p. 293; Martens, *op. cit.*, II, § 218; Garraud *op. cit.*, I, 150, p. 292.—*Contră*: Faustin Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 648.

(2) Cpr. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Agent diplomatique*, 27 și 95.

(3) Cpr. Gand, *Code des étrangers*, 86; Vincent et Pénaud, *Agent diplomatique*, 112 urm., et *Consuls*, 49 urm.; Slatin, *J. Clunet*, 1884, p. 472.—*Contră*: Laurent, *op. cit.*, III, 75. Art. 4 din convenția încheiată la 1883 între România și Statele-unite dispune că justiția, când va avea să primească vre-o declarație juridică sau depozitie de la un consul, vice-consul, sau agent consular, va trebui să-l invite înscris a se înfățișa înaintea sa, și la caz de împedicare, va trebui să-i ceară mărturisirea prin scris, sau să se transporte la cancelaria sa, spre a o dobîndi de viú graiú. Acest text adaogă că consuli pot fi chemați ca marturi în cauze criminale, însă înfățișarea țieșilor agenți trebuie să fie cerută cu toată deferența cuvenită demnităței consulare și datoriei sarcinei lor.

Statele-unite, și autoritățile locale nu vor putea să le calce sub nici un cuvînt, nici să viziteze, nici să poprească hârțile închise acolo».

Autorii nu mai sunt însă de acord când e vorba de a se determina motivele pe care se întemeiază o excepție atât de exorbitantă, care revoltă sensul moral; căci unii invoacă principiul exteritorialității ⁽¹⁾, care astă-dî a perdut mult din însemnătatea sa; iar alții se întemeiază pe independența de care reprezentanții puterilor străine au neapărat nevoie pentru a-și putea îndeplini misiunea lor, față cu guvernul pe lângă care sunt acreditați, precum și pe considerația care se datorește înălțimei rangului și pozițiunii lor ⁽²⁾. «Ambasadorii, dice Montesquieu ⁽³⁾, reprezintă cuvîntul prințului care i-a trimis, și acest cuvînt trebuie să fie liber, nici-o pedică neputînd să oprească acțiunea lor. Or, li s'ar putea imputa crime și datorii închipuite, dacă ei ar putea fi pedepsiți pentru crime și urmăriți pentru datorii».

În orî ce caz, asemenea privilegiu se întinde numai la familia ⁽⁴⁾ reprezentanților puterilor străine, precum și la suita lor oficială, din care fac parte: secretarii și atașații, dragomanii sau interpreții, atașații militari ⁽⁵⁾; el nu se întinde

(1) Fœlix-Demangeat, I, 209 urm., și II, 576.

(2) Despagnet, *op. cit.*, 249; Garraud, *op. cit.*, I, 150, p. 292. V. și Pinheiro-Ferreira asupra lui Martens, *Dr. des gens*, II, p. 107; Slatin, *J. Clunet*, 1884, p. 335 urm. «Incompetința tribunalelor în asemenea materie se întemeiază, dice Curtea de casație din Franța (10 Ian. 1891), pe independența reciprocă ce trebuie să aibă diferitele State și persoanele însărcinate cu reprezentarea lor». Veđi această decizie în *J. Clunet*, anul 1891, p. 157 și în D. P. 91. 1. 9.

(3) *Esprit des lois*, liv. 26, cap. 21.

(4) Astfel, s'a decis că imunitatea de care se bucură agentul străin se aplică și soției sale, care nu poate să compară înaintea unui tribunal, fără a atrage și pe bărbatul său. Cpr. C. Paris, *Pand. chron.*, t. II (anii 1830—1844), partea II, p. 189; Sirey, 41. 2. 592; Répert. Dalloz, *Agent diplom.*, 757, No. 2; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Agent diplomatique*, 100; Martens, *op. cit.*, II, § 234, p. 153; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, II, 576; Despagnet, *op. cit.*, 247; Slatin, *J. Clunet*, 1884, p. 473; Heffter, *Das Europäische Völkerrecht*, § 212.

(5) Cpr. autorii citați în nota precedentă, și la aceste autorități, Atașații militari. *Attașii militari*.

nici într'un caz la servitorii lor, pentru-că acești din urmă sunt destinați la serviciul personal al reprezentantului străin, iar nici de cum la serviciul Statului care a trimis pe acest reprezentant (1). Usurile internaționale voesc însă ca aceste persoane să nu poată fi urmărite de cât cu consimțimintul ministrului străin.

Agentii străini neinvestiți cu un caracter reprezentativ. Imunitatea de care se bucură reprezentantul străin, familia și suita sa oficială, nu se întinde însă la agentul neinvestit cu un caracter reprezentativ (2). Ea nu subsistă de asemenea în privința agentului, care a rămas în țara unde fusese acreditat, în urma încetării funcțiunei sale (3).

Renunțarea agentului diplomatic la imunitatea sa. Controversă. Chiar în cursul exercițiului funcțiunei sale, reprezentantul străin poate să renunțe la privilegiul ce-î conferă dreptul ginților și, în asemenea caz, tribunalele țarei pe lângă care agentul străin este acreditat devin competente de a-l judeca (4).

Acestea sunt persoanele care, după principiile dreptului ginților, se bucură de imunitatea jurisdicției penale și civ.

anul 1878, p. 500, v^o *Immunités diplomatiques*, și anul 1898, p. 337; Cas. belg. *J. Clunet*, anul 1897, p. 839 urm.; D. P. 98. 2. 447; Sirey, 99. 2. 19, și *Curierul judiciar* din 1900. No. 70 (cu observ. noastră); Slatin. *J. Clunet*, *loco cit.*—*Contrà*. Laurent, *Dr. international*, III, 85 urm.

(1) Cpr. Ortolan, *Dr. pénal*, I, 528; Laurent, *op. cit.*, III, 83 urm.; Garraud, *op. cit.*, I, 150, p. 292, 293; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Agent diplomatique*, 102; F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 650; Mangin, *Action publique*, I, 79; Le Sellyer, *Dr. criminel*, II, 760; Legraverend, *Législ. criminelle*, I, p. 102; Martens, II, § 235, p. 155; Cas. fr. D. P. 52. 1. 192; Sirey, 52. 1. 467.—După unii autori, imunitatea care se opune la urmărirea agentului diplomatic, s'ar aplica și la servitorii săi, dacă ei aparțin naționalității agentului. Cpr. Despagnet, *op. cit.*, 247; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, II, 576, p. 293; Pand. fr., *Agent diplomatique*, 129; Slatin, *J. Clunet*, anul 1884, p. 474.—După Hefter (*op. cit.*, § 212), imunitatea de care se bucură ministrul s'ar aplica, fără nici o distincție, și slugilor sale. Veđi și Eschbach, *Introduction générale à l'étude du droit*, 64, p. 93 (ed. a 3-a, din 1856).

(2) Cas. belg. *J. Clunet*, 1899, p. 618.

(3) Trib. Paris, *J. Clunet*, 1899, p. 369.

(4) Cas. fr. *J. Clunet*, 1891, p. 157, și D. P. 91. 1. 15; Calvo, *Dictionn. de dr. internat. public et privé*, v^o *Agents diplomatiques*, p. 25; Slatin, *J. Clunet*, 1884, p. 465, 466.—*Contrà*: C. Paris, Répert. Dalloz, *Agent diplom.*, 157, n. 2; Sirey, 41. 2. 592.

Este însă de observat că neresponsabilitatea penală, ^{Casurile când misiunea agentului diplomatic a încetat.} de care se bucură reprezentanții puterilor străine, nu este atât de absolută pe cât este aceea a suveranilor străini; căci, în adevăr, dacă reprezentanții străini sunt apărați de pedeapsă în țara în care sunt acreditați, ei pot și chiar trebuie să fie urmăriți îndată ce misiunea lor a încetat, și după ce s'au întors în țara lor respectivă. Este deci mai mult vorba, în specie, de competența jurisdicției care trebuie să judece pe acești funcționari, de cât de o adevărată neresponsabilitate penală (V. Ortolan, *op. cit.*, I, 516).

În fine, vom mai observa încă că vechiul obicei, întemeiat pe principiul exteritorialității, în puterea căruia făcătorii de rele se puteau adăposti în domiciliul reprezentanților puterilor străine, fără a putea fi urmăriți, pentru-că erau prin o ficțiune presupuși în țară străină, nu mai există astăzi, și că acest drept, cunoscut sub numele de *droit d'asile*, care era un abuz și un adevărat atentat contra suveranității teritoriale, nu mai este de cât un fapt de domeniul istoriei (¹). «Cancelariile consulare, dice art. 6 din Convenția consulară încheiată între România și Statele-Unite, la 1883, nu vor putea servi ca locuri de asil. Cancelariile consulilor sunt însă inviolabile și nu pot fi călcate de autoritățile locale sub nici-un cuvânt».

Dreptul de asil.

IV. *Legile care regulează forma actelor* (²).—*Statut real* (³).

Formele externe ale actelor juridice, sau formele *cele*

(¹) Cpr. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, II, 576, p. 293; Martens, *op. cit.*, II, § 220, p. 129; Laurent, *Dr. internat.*, III, 67 urm. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Agent diplomatique*, 47; Despagne, *Cours de dr. internat. public*, 244; Répert. Sirey, *Agent diplomatique*, 1062 urm.; Vattel, *Droit des gens*, II, liv. IV, capit. 9, § 118, p. 447 urm. (ed. Pinheiro-Ferreira din 1856).—Vezi însă Le Sellyer, *Tr. de dr. criminel*, V, 1963.

(²) Vezi Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 381, 382; Bonnier, *Tr. des preuves*, 928 urm., p. 771 urm. (ed. din 1888); Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Forme des actes*, 1 urm.; C. N. Buzdugan, *Dreptul* din 1895, No. 57 urm.; E. Naquet, *J. Clunet*, 1904, p. 39 urm.; Duguit, *Des conflits de législation relatifs à la forme des actes civils* (1882); Asser et Rivier, *op. cit.*, § 9; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 250 urm. (ed. a 2-a, 1890); Vareilles-Sommières, *Synthèse du dr. international privé*, II, p. 257 urm., No. 1045 urm.

(³) Legile privitoare la forma actelor nu sunt propriu-dise nici

Bibliografie specială.

pe din afară, după cum le numește codul Calimach (art. 5, nota 3), sunt supuse legilor țării în care se face actul, conform regulei de drept internațional, consacrată aproape de toate legislațiile ⁽¹⁾: *Locus regit actum*.

Această regulă: *locus regit actum* ⁽²⁾, care a fost formulată în Franța, încă din timpul lui Bortolus și Dumoulin ⁽³⁾,

reale, nici personale (cpr. Aubry et Rau, I, § 31, p. 137, nota 7, și VII, § 661, p. 91, nota 5; Demolombe, XXI, 483). Deci, dacă noi dăcem că statutul formelor este real, este numai întru atâta întru cât el se aplică și străinilor.

Dreptul
străin.

- ⁽¹⁾ Cpr. art. 11 din legea de introducere a codului german; art. 10 din codul neerlandez; art. 11 din codul spaniol de la 1889, etc. Veđi Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 85, p. 186 urm. Această regulă figura în proiectul primitiv al codului francez, însă a fost eliminată ca una ce exprimă un adevăr incontestabil. Veđi Thiry, I, 58; Planiol, I, 194; T. Huc, I, 167; Baudry et Fourcade, I, 217; Bonnier, *Tr. des preuves*, 929. Codul italian o reproduce în art. 9, § 1 (disp. preliminar.), însă acest text adaogă că părțile sunt libere a face actul în formele legei lor naționale, dacă aceste forme sunt comune tuturor părților: «*è però in facoltà de disponenti o contraenti di seguire le forme de la loro legge nazionale, purchè questa sia comune a tutte le parte*». Cpr. art 5 cod. cant. Zurich din 1887.—Codul austriac nu consacră nicăeri regula *locus regit actum*, și art. 35—37 aplică convențiilor făcute în Austria sau în străinătate, între străini, sau între străini și Austriaci, când legea străină, când legea austriacă, fără a distinge dacă această aplicație se mărginește la fondul convențiilor, sau se întinde și la forma actelor. Cpr. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, p. 187; Duguit, *Conflit de legislations*, p. 159; C. Buzdugan, *Dreptul din 1895*, No. 57, p. 476. Codul Calimach consacră, din contra, această regulă de drept internațional, declarând-o însă facultativă. Iată, în cod, cum se exprimă nota 3 de sub art. 5 din citatul cod: «Dacă păminteantul ce va avea puterea personalnică (adecă capacitatea personală), făcând testament în altă țară, n'ar fi păzit forma cea pe din afară după hotărîrea legilor patriei sale, ci ar fi urmat după obiceiul Statului unde se afla, atuncea numai pentru această pricină nu se surpă aici testamentul lui». Veđi și *suprà*, p. 143, nota 1.

Codul Cali-
mach.

- ⁽²⁾ Poate că ar fi fost mai exact de a se dăce: *locus regit instrumentum*. Cpr. Vincent et Pénaud, v^o *Forme des actes*, 1.
- ⁽³⁾ Ea se vede figurând pentru prima oară în decizia parlamentului din Paris din 15 Ianuar 1721. Veđi Asser et Rivier, *op. cit.*, No. 26, p. 60, *ad notam*, a traducerei Schina; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 250, nota 2.

este de o necesitate practică necontestată; căci fără ajutorul ei, cele de mai multe ori persoanele care s'ar găsi în străinătate ar fi în imposibilitate de a contracta. Cum ar putea, în adevăr, un Român să facă un act autentic în Franța, înaintea tribunalului, atunci când tribunalele franceze nu au asemenea competență? Românul este, deci, prin forța lucrurilor silit să meargă la notar, care în Franța instrumentează actele autentice, dacă nu preferă să meargă la agentul nostru diplomatic de acolo. Iată, pentru ce această regulă este, după cum țice Savigny, recunoscută de autorii diferitelor timpuri și popoare ⁽¹⁾.

Formele instrumentare sau probatorii ale actelor, adică: ^{Formele instrumentare.} acele relative la înscrisul (*instrumentum*) întocmit de părți, constituiesc deci un statut real, de vreme ce ele sunt cărmuite de legea țării în care actul se face, fără a se avea în vedere naționalitatea părților și situația bunurilor care formează obiectul convenției.

Formele viscerale sau intrinseci, adică: ^{Formele viscerale.} acele care conștituesc esența și ființa actului, de exemplu: într'un contract, consimțimintul părților; într'o vîndare, lucrul vîndut sau prețul, etc., atîrnă în genere tot de legea țării în care actul a fost făcut; pentru-că părțile, în lipsa unei stipulații exprese, sunt presupuse că au înțeles a se supune legilor și obiceiurilor țării în care contractează (art. 970, 980, 981). Aceasta nu este însă de cât o regulă de interpretare, care poate să varieze după împrejurări ⁽²⁾.

Formele împrorîu numite abilitante ⁽³⁾, care deter- ^{Formele abilitante.} mină condițiile de aptitudine și de capacitate pentru vali- ^{Autoris. necesară femeii} ditatea unui act, de exemplu: autorisarea necesară femeii ^{măritate.} măritate, etc., atîrnă fără nici-o îndoială de statutul personal al părților contractante; de unde rezultă că o femeie măritată romîncă, nu va putea contracta în țară străină, fără a fi autorisată conform legii romîne, chiar dacă în acea țară femeia măritată ar avea o capacitate deplină; pentru-că capacitatea și incapacitatea femeii măritate atîrnă de sta-

(1) «Diese Regel wird von den Schriftstellern verschiedener Zeiten und Nationen übereinstimmend anerkannt». (Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 381, p. 351).

(2) Cpr. Demolombe, I, 105.—Veđi însă, Laurent, *Principes*, I, 103.

(3) Veđi *suprà*, p. 108, *ad notam*.

tutul ei personal. Nu se poate dice, în specie, așa precum pe nedrept susțin uni, că statutul personal al femeii ar fi predominat de statutul teritorial, pentru-că, de și incapacitatea femeii măritate interesează ordinea publică, totuși această incapacitate nu interesează în mod direct bunele moravuri. (Vezi *suprà*, p. 141, nota 6).

Formele de executare.

În cât privește formele de executare, care determină regulile de urmat pentru a dobîndi dreptate, și mijloacele de executare, ele atârnă de statutul real, așa că străinii cari ar voi să se judece în țară, sau să execute o hotărîre pronunțată în străinătate (art. 374 Pr. civ.), vor avea a se conforma legilor române ⁽¹⁾.

Formalitățile transcrierei.

De asemenea, formalitățile cerute de legea noastră în privința transcrierei actelor translative de drepturi reale imobiliare, măsurile de publicitate privitoare la conservarea drepturilor reale, precum este: inscripția în privința ipotecilor, etc., constituind un statut real, se aplică nu numai Românilor, ci și străinilor ⁽²⁾.

Formele instrumentare.

Regula *locus regit actum*, pe care textul nostru o consacra în termeni expresi (art. 2, § ultim), are de obiect numai formele instrumentare prescrise pentru validitatea actului, adică: a instrumentului destinat la dovedirea faptului juridic. Nu trebuie, deci, să confundăm forma exterioară a actelor cu condițiile de validitate ale însuși actului ⁽³⁾. Așa,

(1) Demolombe, I, 105; Bonnier, *op. cit.*, 928, p. 771 și 774 (ed. din 1888); Planiol, I, 189; T. Huc, I, 120; Baudry et Fourcade, I, 214, *in fine*. Codul italian (art. 10, disp. prelim.) și Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 25) sunt formali în această privință.

(2) Laurent, *Principes*, I, 102, și *Dr. international*, II, 252, 253; Pillet, *Pr. de dr. international privé*, 257, p. 475; Bonnier, *op. cit.*, 928; Fœlix-Demangeat, I, 96, *in fine*, p. 230; Neagu, I, art. 2, No. 166, 171 urm. și 283; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international*, IV, 193, 328 și 244. Cpr. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1901, No. 25.

(3) Sunt autori cari numesc aceste condițiuni forme *abilitante* (v. p. 108, *ad notam*) pentru-că sunt destinate a *abilita* părțile, adică: a le da capacitatea de a face oare-care acte; însă trebuie să ne ferim de asemenea confusie și să nu dăm numele de forme la niște condiții care sunt cerute neapărat pentru validitatea actelor privitoare la incapabili, și care atârnă de statutul personal. (Laurent, *Principes*, I, 102, și *Dr. international*, II, 237, p. 427).

de exemplu, mă aflu în Franța, și voesc să-mi fac testamentul acolo în forma autentică; ei bine, acest testament va primi forma autenticității de la notar, conform legilor franceze, iar nu de la tribunal, conform legilor române (art. 885); căci funcționarul străin nu poate instrumenta de cât cu solemnitățile prevădute de legea națiunii sale.

În cât privește însă capacitatea de a dispune prin testament, vârsta și celelalte, ele se vor determina numai după legea română; căci statutul personal mă urmărește pretutindeni (art. 2, § 2).

De asemenea, căsătoria mea în Austria se va celebra de funcționarul competent austriac, adică de preut, conform legilor austriace (art. 77, 80—82 C. austriac și 152 C. român); condițiile însă de validitate ale căsătoriei, precum: vârsta competentă, consimțimintul ascendenților și celelalte, aș a se îndeplini după legea română; căci nu pot face în țară străină ceea ce sunt incapabil de a face în țara mea.

Tot-astfel, străinul care va voi să contracteze în forma autentică în țara noastră, va trebui să manifesteze conșimțimintul său înaintea tribunalului, conform legilor române.

Regula *locus regit actum* se aplică, în cât privește formele instrumentare, la toate actele în genere, atât la actele autentice, cât și la acele sub semnătură privată ⁽¹⁾.

(1) Laurent, I, 101, și *Dr. internat.*, II, 238; T. Huc, I, 169; Demolombe, I, 106; Baudry et Fourcade, I, 220; Aubry et Rau, I, § 31, p. 169, text și nota 74; Répert. Dalloz, *Supplément*, v^o *Lois*, 397; Neagu, I, art. 2, No. 297; Weiss, *Tr. élément. de dr. international privé*, p. 254, 255, și *Tr. th. et pratique de dr. international*, III, p. 104, 105, și IV, p. 326; Despagnet, *op. cit.*, 213, p. 439 urm. (ed. a 3-a); Beudant, *op. cit.*, 158, p. 167; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Forme des actes*, No. 13 urm.; Pillet, *op. cit.*, 258, p. 477. — *Contra*: Ducaurroy, Bonnier et Roustain, *Comment. th. et pratique du C. civil*, I, 26, cari cred că regula *locus regit actum* nu se aplică de cât la actele autentice, pentru-că numai în asemenea cazuri străinul este în imposibilitate absolută de a urma alte forme de cât acele ale locului unde contractează, și pentru-că nici un funcționar public nu intervine la formarea unui act sub semnătură privată.— În cât privește însă actele solemne altele de cât actele stărei civile (art. 34), căsătoria (art. 152) și ipotecile (art. 1773), chestiunea este controversată, după cum vom vedea *infra*, sub art. 1773 și 1789.

Art. 1179,
1180.

Astfel, actele sub semnătură privată făcute de Români în străinătate nu sunt supuse formalităților prescrise de art. 1179 și 1180, dacă aceste forme nu sunt prescrise de legea țării în care Românul contractează ⁽¹⁾; și *vice-versa*, actul sub semnătură privată, făcut de un străin în România, cu observarea formelor prescrise de art. 1179 și 1180, ar fi valid, cu-toate-că statutul personal al străinului n'ar prescrie aceste formalități ⁽²⁾.

Străinii nu se pot obliga în țara noastră potrivit formelor legilor naționale. Controversă.

Mai mult încă, am susținut în prima ediție, cu-toată părerea contrară a lui Laurent ⁽³⁾, că străinii cari s'ar obliga în România ar fi datori a se supune formelor prescrise de legile române, și nu s'ar putea obliga în țară conformându-se formelor prevădute de legea lor națională ⁽⁴⁾.

În adevăr, argumentul prin analogie tras de Laurent din art. 885 C. civ. nu ni s'a părut concludent, pentru-că acest text permite Românilor de a-și face testamentul lor olograf în străinătate după formele române, fără a da aceeași facultate străinilor cari ar testa în România, și vom vedea, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că străinii nu pot testa în România în forma olografă de cât conformându-se legilor române. (V. *infra*, explic. art. 885).

Dreptul Românilor de a se obliga conform legilor române în străinătate.

Dar, dacă străinul, care s'ar obliga în România a plăti unui Român sau unui alt străin o sumă de bani sau o câțime oare-care de lucruri, este supus formalității *bunului și aprobat* prevădută de art. 1180, nimic n'ar opri pe Români cari ar contracta între dinșii în străinătate de a se obliga după formele legii lor naționale, fără a se supune formelor prescrise de legea țării în care s'ar face actul; căci, dacă legiuitorul permite Românilor de a face testa-

(1) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 221; Neagu, I, art. 2, No. 298. Veđi autoritățile citate în t. VII a Coment. noastre, p. 209, nota 4 și p. 210, nota 1.

(2) Laurent, *Principes*, I, 101; Répert. Dalloz, *Supplément, Lois*, 397.

(3) Laurent, *Principes*, I, 101; *Dr. international*, II, 247 urm. și VIII, 32.

(4) Nu credem, de asemenea, că străinul să poată face un act în străinătate conform legilor române, sub cuvînt că acest act ar fi menit a fi produs în România. Aceasta n'ar putea să aibă loc de cât în puterea unui tratat sau a unei legi. Laurent, I, 101, și *Dr. international*, II, 248.—*Contrà*: Cas. fr. Répert. Dalloz, v^o *Lois*, No. 430.

mentul lor în străinătate în forma olografă română, cu atât mai mult, el trebuie să le permită de a urma legea română, de câte-orî va fi vorba de a dobîndi o dovadă scrisă a convenţiunei lor ⁽¹⁾. În privinţa Românilor se poate deci trage argument *a fortiori* din art. 885, pentru-că actul sub semnătură privată făcut între Români în străinătate este presupus a fi făcut în România. Aceasta nu este însă adevărat de cât pentru obligaţiile contractate între Români.

Cât pentru actele făcute în străinătate între Români şi străini, trebuie să se păzească formele prescrise de legea locului unde s'a încheiat contractul, pentru-că în specie fiind două legi naţionale, nu există nici un motiv care să facă a se da precădere mai de grabă uneia de cât alteia ⁽²⁾.

Tot în puterea celor mai sus expuse trebuie să decidem, că forma cerută pentru emiterea, girarea, acceptarea efectelor de comerţ, etc. se determină tot după legea ţării unde efectul a fost subscris ⁽³⁾.

În cât priveşte efectele contractelor şi a quasi-contractelor, ele se determină în genere, mai cu samă dacă părţile aparţin la naţiuni deosebite, după legea ţării în care contractul sau quasi-contractul a luat naştere, părţile fiind presupuse că au înţeles a se supune legilor acestei ţări (art. 980) ⁽⁴⁾. «*Semper in stipulationibus et cæteris contrac-*

Actele făcute în străinătate între Români şi străini.

Emiterea, girarea, etc. efectelor de comerţ.

Efectele contractelor, quasi-contractelor. Controlversă.

⁽¹⁾ Cpr. C. Besançon, *Dreptul* din 1883, No. 36, şi D. P. 83. 2. 211. — Tribunalele străine n'ar putea însă să considere ca valid actul sub-semnătură privată ce un Român ar fi subscris în România, în favoarea unui alt Român, fără a se conforma formalităţii *bunului şi aprobat*, prescrisă de art. 1180, căci asemenea act fiind nul în România, va fi nul pretutindeni. Cpr. Laurent, *Dr. international*, VIII, 32.

⁽²⁾ Laurent, *Dr. international*, II, 247, p. 450.

⁽³⁾ Vincent et Pénaud, v^o *Effets de commerce*, 3 urm., 17 urm.; Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, IV, 630 urm.; D. G. Maxim, *Curierul judiciar* din 1898, No. 44. — În cât priveşte capacitatea aceleia care se obligă prin un efect de comerţ, cambie sau altul, ea se determină după legea sa naţională. Vincent et Pénaud, *op. şi v^o cit.*, 27 urm.; Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, IV, 627 urm.

⁽⁴⁾ Veđi autorii citaţi în t. VI a Coment. noastre, p. 410 urm., unde se arată cele trei sisteme care există în această privinţă.—Astfel, într'un contract de împrumut, dobînda legală se va determina după legea ţării în care s'a încheiat con-

tibus sequimur quod actum est; aut si non appareat quid actum est, erit consequens ut id sequamur quod in regione in qua actum est, frequentatur» (1). Dacă ar rezulta însă din oare-care împrejurări că părțile au avut altă intenție, atunci se va urma conform aceleiași intenții (2).

Actul făcut de un Român în țară străină, conform legii țării unde a fost făcut, este valid nu numai în România, dar pretutindeni.

Acest principiu suferă însă mai multe excepții :

1° Actul făcut conform formelor edictate de legea străină, nu mai este valid atunci când Românul s'a dus anume în străinătate pentru a întrebuița alte forme de cât acele prescrise de legea sa națională; căci fiind de principiu că tot ce se face în fraudă legii este nul, legea nu poate să valideze un act care nesocotește și dărimă autoritatea sa (3). *Fraus omnia corrumpit.*

Actele făcute
în fraudă le-
gei. Contro-
versă.

tractul, iar nu după aceea a țării în care împrumutătorul este domiciliat, nici după aceea a țării în care contractul urmează a-și primi executare. Cpr. în acest sens. Cas. fr. *J. Clunet*, anul 1890, p. 495; Trib. Paris, *Pand. Périod.* 96. 5. 1 (cu nota lui A. Weiss); Massé, *Dr. comm.*, I, 616; P. Pont, *Petits contrats*, I, art. 1907, No. 270; Vincent et Pénaud, v° *Taux de l'intérêt*, 7 urm.; Troplong, *Prêt*, 359; Baudry et Wahl, *Du prêt*, 941; Despagnet, *op. cit.*, 308, p. 608 urm. (ed. a 3-a); Guillouard, *Du prêt*, 143; Pillet, *op. cit.*, 212, p. 415, 416.—Cu-toate-acestea, chestia este controversată în Franța. Veđi în sens contrar: Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 639, și nota sus-citată în *Pand. Périod.* 96. 5. 1; Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales du C. Napoléon*, I. No. 52, p. 39; Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 201 urm., etc.

(1) L. 34, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50. 17.

(2) Laurent, *Principes*, I, 104.

(3) Cpr. Laurent, *Dr. internat.*, II, 239 și 294 urm.; Baudry et Fourcade, I, 223 urm.; Beudant, I, 164; Aubry et Rau, I, § 31, p. 173; Demolombe, I, 106; T. Huc, I, 169, *in fine*; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 196, p. 226; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v° *Forme des actes*, No. 26; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 82, p. 178; Negrescu, *Curierul judiciar* din 1898, No. 22, p. 2; Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, 1056, p. 263, 264.—Veđi și *suprà*, p. 144, n. 1. Acest sistem se vede formal admis prin art. 5, § 2 din codul cant. Zurich de la 1887.—*Contrà*: Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 381, p. 358 (ed. germană); Asser et Rivier, *op. cit.*, No. 28,

Actele făcute în străinătate pe hârtie liberă sunt valide în țară, căci lipsa timbrului nu atrage nulitatea lor; însă asemenea acte nu vor putea fi produse în România înainte de a se plăti taxele legiuite (art. 94 L. timbrului din 1900) ⁽¹⁾.

2° Regula *locus regit actum* mai suferă încă excepție, atunci când legea personală a părților contractante le preste de a contracta sau de a dispune în străinătate conform legii locului unde ele se află, și le obligă a se conforma formelor legii lor naționale, după cum dispune codul olandez, care permite Neerlandezilor de a testa în străinătate în forma autentică, conformându-se regulii *locus regit actum* (art. 992), dar care nu permite testamentele olografe de cât pentru oare-care dispoziții privitoare la executarea testamentului, la înmormintarea testatorului, la legatele de haine, rufe și altele (art. 982 C. oland.) ⁽²⁾.

Casul când legea personală a părților le oprește de a contracta conf. legii țării unde ele se află.

p. 62 a trad. Schina: Weiss, *Tr. élément. de dr. international privé*, p. 256, 257, și *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 111. Aceași părere se susține de Bar, Schöffner, Wächter, etc. Acești autori susțin că individul care se duce chiar anume în străinătate pentru a face un act, uzează de o facultate ce-i conferă legea; de unde rezultă că actul nu poate fi considerat ca fraudulos.—În fine, după Demangeat (*op. cit.*, p. 178, nota a), judecătorii au facultatea de a aprecia dacă actul trebuie sau nu să fie anulat. Cpr. Pillet, *Pr. de dr. international*, No. 267, p. 487 urm. și *J. Clunet*, 1895, p. 951, 952. Chestia de a se ști dacă părțile s'au dus anume în străinătate spre a face un act fraudulos, este o chestie de fapt, care se apreciază în mod suveran de instanțele de fond.

- (¹) Veđi asupra acestui text observ. d-lui C. Botez, *Legea asupra taxelor de timbru*, etc. (Botoșani, 1905, ed. a 2-a), pag. 244.
- (²) Félix-Demangeat, I, 82, p. 178; Laurent, *Principes*, I, 100; XIII, 158, și *Dr. international*. II, 249, și VI, 419; Despagnet, *op. cit.*, 216, p. 448 (ed. a 3-a); Weiss, *op. cit.*, III, p. 255; Baudry et Fourcade, I, 225; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Forme des actes*, 21. — Cu-toate-acestea, Curtea din Orléans și Curtea de casație din Franța au validat testamentul olograf a unei Olandeze făcut în Franța, punând în principiu că statutul personal al străinului îl urmărește numai în cât privește starea civilă și capacitatea sa, iar nu în privința formelor exterioare ale actelor, care sunt în totdeauna cârmuite de legea teritorială. D. P. 59. 2, 158; Sirey, 60. 2. 37; Sirey, 53. 1. 274.

Conflict între
legea locului
redactării ac-
tului și aceea
a locului unde
actul urmea-
ză a fi exe-
cutat.

3° Această regulă mai suferă încă excepție, atunci când legea locului redactării actului conferă formei pe care o prescrie, un efect care se găsește în opoziție cu dreptul țării, în care actul este menit a-și primi executare (1). Astfel, după legea noastră (art. 891), legatarul universal trebuie să ceară de la justiție posesiunea bunurilor cuprinse în testament, când testatorul nu a lăsat moștenitori rezervatari; pe când după codul francez (art. 1006), el poate să ia posesiunea averii fără intervenirea justiției. Ei bine, acest efect al legii franceze nu va avea loc în România pentru testamentul autentic a unui Român, făcut în Franța, fiind-că legea noastră este în opoziție cu cea franceză.

Art. 885.

4° A patra excepție este scrisă în art. 885. Românul care s'ar afla în străinătate, va putea face testamentul său în forma olografă prescrisă de legea română, chiar dacă în țara în care s'ar afla, testamentul olograf n'ar avea ființă, sau dacă formele prevădute de legea străină ar fi deosebite de acele prescrise de legea română. (V. *infra*, explic. art. 885).

Ambasadorii,
agenții diplo-
matici, etc.
Controversă.

5° În fine, sunt autori cari, pătrunși de ficțiunea ex-teritorialității, susțin că ambasadorii și agenții diplomatici străini precum și persoanele din suita lor oficială n'ar fi supuse, în privința redactării actului, legilor țării în care aceste persoane își exercită misiunea lor diplomatică; iar alții cari cred că aceste persoane au alegerea între forme-tele legii lor personale și acele ale țării în care se află (2). Părerea contrară, susținută de un juriconsult ita-
lian, *Lomonaco*, și de Laurent (3) este însă mult mai juridică. În adevăr, în cât privește mai întâi actele autentice, este cu neputință ca agentul străin să recurgă la ministerul notarilor, acolo unde asemenea funcționari nu există, de plidă, la noi; și el este materialmente silit a-și manifesta consimțământul înaintea funcționarilor competenți după legea țării în care se află. Aceeași soluție este necontestabilă și în privința actelor sub-semnătură privată; căci, pe de o parte, ficțiunea ex-teritorialității nu mai are astăzi nici-o

(1) Cpr. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, p. 179.

(2) Fœlix-Demangeat, I, 82 și 179, 180; Massé, *Dr. comm.*, I, 576, p. 476 (ed. a 2-a).

(3) Laurent, *Dr. international*, III, 82, p. 159 urm.

rațiune de a fi, și ne conduce la o absurditate; iar pe de alta, cel de al treilea care contractează cu agentul străin nu poate fi sustras de la această regulă generală pentru singurul cuvânt că contractează cu o persoană care se bucură de oare-care prerogative. Conchidem, deci, că reprezentanții puterilor străine sunt supuși dreptului comun, și că ei trebuie să observe formele locale, de câte-ori nu instrumentează ca ofițeri publici, ci figurează ca părți contractante într'o convenție bilaterală.

Ce trebuie să decidem în privința testamentului olograf ^{Test. olograf al agenților diplomatici.} ce agenții diplomatici străini ar putea face în România, în numele lor propriu, lucrând ca persoane private? Această chestiune va fi examinată *infra*, sub art. 885.

Regula *locus regit actum* este obligatorie pentru Ro- ^{Regula locus regit actum este obligatorie? Controversă.} mânia cari contractează în străinătate, sau numai facultativă, după cum era și în codul Calimach (art. 5, nota 3). Într'un sens ea este facultativă, în cât privește actele autentice. În adevăr, în țările unde avem reprezentanți sau agenți diplomatici, naționali noștri n'au nevoie să recurgă la funcționarii străini; ei se pot căsători, pot face donațiuni, testamente, convenții matrimoniale și ori-ce acte autentice, precum și actele stărei civile, înaintea agenților noștri, observând însă formele legilor române, și aceasta potrivit art. 23 din legea din 13 Februar 1894. pentru reorganizarea Minist. afacerilor străine. Regula *locus regit actum* este facultativă în acest sens și pentru străini; căci și ei au facultatea de a contracta în forma autentică străină, înaintea agenților diplomatici străini, dacă acești funcționari au asemenea competență după legea lor națională. Dar, dacă Românul se află în o țară în care noi nu avem reprezentanți, sau dacă el nu voește să meargă la funcționarii români acreditați pe lângă guvernul străin, preferind a se adresa la funcționarul competent străin, atunci se vor aplica neapărat formele legii străine, funcționarul străin neputând instrumenta de cât conform legilor țării sale. În acest sens regula *locus regit actum* este imperativă ⁽¹⁾.

(1) Din împrejurarea că regula *locus regit actum* este obligatorie. vom trage conclusia. când ne vom ocupa despre căsătoria străinilor în România, că o căsătorie a doi Austriaci catolici.

Actele sub
semnătură
privată. Con-
troversă.

Ce trebuie să decidem în privința actelor sub semnătură privată? Un străin întocmește un atare act în țara noastră; este el liber de a urma după legea străină, sau trebuie să facă numai de cât actul după legea țării în care se află? Unii susțin că regula tradițională a fost introdusă în interesul relațiilor civile și comerciale ale particularilor, și că prin urmare, ei pot renunța la această favoare, contractând după legea lor națională ⁽¹⁾.

Părerea contrară își are însă și ea partisanii ei, pentru cuvântul că regulile privitoare la forma actelor nu atârnă de voința părților, ci sunt impuse de legiutor ⁽²⁾. Astfel, după această din urmă teorie, străinii nu s'ar putea obliga în țara noastră prin acte sub-semnătură privată după formele legii lor naționale, ci vor trebui neapărat să se con-

celebrată în țara noastră de către un preot catolic, nu este validă. Veđi *infră*, explic. art. 152. Veđi asupra chestiunii de a se ști dacă această regulă de drept internațional este sau nu obligatorie, monografia lui E. Naquet, în *J. Clunet*, anul 1904, p. 39 urm.: *La règle «locus regit actum» est-elle impérative ou facultative?*

(1) Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 83, p. 180 urm.; Savigny, *System etc.*, VIII, § 381, p. 358 (ed. germ.), pag. 354 (ed. fr.); Massé, *Dr. comm.*, I, 572, p. 472 urm. (ed. a 2-a); Despagnet, *op. cit.*, 217, p. 450 (ed. a 3-a); Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 227; Weiss, *Tr. élément.*, p. 255 urm. și *Tr. cel mare*, III, p. 107 urm.; T. Hue, I, 170; Aubry et Rau, I, § 31, p. 172, text și nota 79; M. Colin, *J. Clunet*, 1897, pag. 941; Pillet, *op. cit.*, 265 urm., p. 485 urm. și *J. Clunet*, 1895, p. 944 urm.; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 206 urm., 210; Neagu, I, art. 2, No. 307; Nacu, I, No. 48, p. 88; C. C. Ștefănescu, *Dreptul din 1899*, No. 3 (scrisoare deschisă către Degré); A. Juvara, *Dreptul din 1900*, No. 68. Tot în acest sens se pronunță: Hert. Mittermaier, Rodenburg, Schäffner, Wächter, Eichorn, Glück, Tittman. etc. Această soluție a fost admisă de a doua conferință internațională ținută la Haga în anul 1894 (v. *J. Clunet*, anul 1895, p. 206). Veđi asupra acestei chestiuni Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Forme des actes*, No. 37 urm.; Pand fr., v^o *Lois et décrets*, 867 urm.

(2) Demolombe, I, 106 bis; Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 184, nota a; Laurent, *Dr. international*, II, 245 urm.; Buchère, *J. Clunet*, 1881, p. 36; C. N. Buzdugan, *Dreptul din 1895*, No. 59 și 61; Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, 264 urm., p. 268 urm.; C. Paris și Cas. fr., D. P. 52. 2. 145; Sirey, 53. 1. 274.

forme legilor române. Numai Româniî cari ar contracta în țară străină ar putea, după acest sistem, să se oblighe între dinșii conform legei lor naționale, pentru-că actul este presupus a fi făcut în România, când toate părțile contractante sunt române. (Argument prin analogie din art. 885).

Am vădut că formele de procedură se determină de legea țării în care procesul se urmărește, iar formele de executare, de legea țării în care actul său hotărîrea se execută. In cât privește însă mijloacele de probațiune a unei obligațiunii, sau a orî-cărui fapt juridic în care intervine voința părților, ele neatârând de legile de procedură, ci constituind niște regule decisorii (*litis decisoriae*), și ca atare, avënd o înriurire directă asupra modului de a se hotări procesul, nu sunt cârmuite nici de legea țării în care procesul se urmărește, nici de legea națională a părților, nici de legea situațiunei bunurilor, ci numai de legea țării în care convenția sau faptul juridic a luat naștere (¹). Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 25, § 2) și codul italian sunt formalî în această privință. « *I mezzi prova delle obbligazioni sono determinati dalle leggi del luogo in cui l'atto fu fatto* » (art. 10, § 2, disp. preliminară).

Astfel, actul autentic făcut în străinătate, va face dovadă în România despre obligațiunea ce constată, dacă acest act a fost făcut cu solemnitățile cerute de legea străină și de funcționarul competent străin. Partea care produce un atare act în România, va stabili că actul îndeplinește toate condițiile cerute de legea străină (²).

(¹) T. Hue, I, 174; Baudry et Fourcade, I, 221; Aubry et Rau, I, § 31, p. 170; Pand. fr., v^o *Lois*, 841; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international*, V, p. 474 urm.; Brocher, *Nouv. tr. de dr. internat. privé*, 154, p. 376; Despagnet, *op. cit.*, 172 și 213; Bonnier, *Tr. des preuves*, 988; Pillet, *op. cit.*, 269, p. 490; Cas. fr. Sirey, 1900. I. 225 (cu nota lui Pillet); C. Amiens, *J. Clunet*, 1900, p. 977; Trib. Tunis, D. P. 1900. 2. 326; C. București, *Dreptul* din 1883, No. 67 (în privința dovedirei unui contract de societate încheiat în Turcia); *Dreptul* din 1901, No. 32, și *Curierul judiciar* din același an, No. 33 (în privința dovedirei unei căsătorii celebrate în Rusia). Veți și alte autorități citate în t. VII a Coment. noastre, p. 242, n. 5.—*Contră*: Vareilles-Sommières, *Synthèse du dr. international privé*, II, p. 281 urm., No. 1091 urm.

(²) Actul făcut în străinătate va fi tradus și legalizat de Minis-

Art. 1773.
1789.

În cât privește ipotecile, legea noastră, ca și cea belgiană, voeste ca autenticitatea să se verifice de presidentul tribun. situațiunei bunurilor (art. 1773 și 1789).

Puterea probatorie a actului autentic.

Odată ce părțile au stabilit autenticitatea actului, acest act va avea pretutindenii aceeași putere probatorie, pe care o are după legea țării din care el emană (1).

Deosebire între puterea executorie și cea probatorie a unui act.

Nu trebuie însă să confundăm puterea executorie a unui act cu puterea sa probatorie. Executarea silită, în adevăr, atarnă de dreptul public și, prin urmare, de legea teritorială, iar puterea probatorie de dreptul privat, și prin urmare, de legea țării în care actul a fost făcut (2); de unde rezultă că actele autentice, făcute în țară străină, nu pot fi executate în România, de cât după ce vor fi investite cu formula executorie de judecătorii români (art. 1173 C. civ. și 374 Pr. civ.)

Actele sub semnătură privată.

Aceleași principii sunt aplicabile și actelor sub semnătură privată, așa în cât forma acestor acte și puterea lor probatorie se vor determina tot de legea țării în care au fost făcute (3).

Registrele comercianților. Controversă.

Registrele comercianților, fiind în totul asemănate actelor sub semnătură privată, trebuie să decidem, cu toată

terul afacerilor străine (art. 19 Regul. p. legaț. române din străinătate). Cpr. Cas. rom. și C. Iași (în privința unei procuri făcute în străinătate), *Dreptul* din 1892, No. 18 și din 1889, No. 45. Cpr. Weiss, *op. cit.*, IV, p. 329.

(1) Cpr. Laurent, *Dr. international*, VIII, 28; Weiss, *op. cit.*, IV, p. 327, text și nota 3, și t. V, p. 479.

Dată certă.
Art. 1182.

Aceasta, bine înțeles, numai în cât privește părțile contractante, căci actul nu va fi oposabil terțiilor de cât din ziua când a dobândit dată certă, fie în țară, fie în străinătate. Art. 1182 din codul civil este, în adevăr, o dispoziție de ordine publică internațională. Cpr. Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 625, 626 și *Tratatul cel mare*, IV, p. 328, precum și autoritățile citate acolo în nota 1; Despagnet, *op. cit.*, 213, p. 442; Neagu, I. art. 2, No. 304; *Pand. fr.*, v^o *Lois*, 862.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, I, 222; *Cas. fr. D. P.* 92. 1. 473; Sirey, 92. 1. 521; *Cas. belg.* Sirey, 93. 4. 9.

Transcriere.

Soluția de mai sus este admisibilă și în privința formalității transcrierei. Veđi *suprà*, p. 168.

(2) Cpr. Laurent, *Dr. international*, VIII, 30; *Judec. de pace Groningue*, *J. Clumet*, 1887, p. 244.

(3) Laurent, *op. cit.*, VIII, 35.

controversa ce există asupra acestui punct, că regularitatea și puterea lor probatorie se determină de legea țării în care au fost ținute; căci, neguțitorul care contractează cu un alt neguțitor, a cărui registre au o credință mai mult sau mai puțin întinsă, este presupus a se referi la obiceiul și la legea locului în care registrele au fost ținute ⁽¹⁾.

Mijloacele de probațiune ale obligațiilor urmând a fi determinate, precum am văzut, de legile țării în care contractul a fost încheiat, trebuie să decidem, cu toată controversa ce s'a rădicat în această privință, că proba testimonială este admisibilă în România, pentru dovedirea unei convenții a cărei valoare ar întrece suma de 150 lei, dacă convenția a fost încheiată între un Român și un străin, sau chiar între doi Români, în o țară în care proba testimonială este admisă fără nici-o restricție, precum este: în Anglita, în America, în Germania, în Spania (art. 1244 C. spaniol din 1889), etc. Proibiția probei testimoniale nu interesează decîi ordinea publică ⁽²⁾. De aceea, vom vedea mai la vale, sub art. 5, că părțile pot să încuviințeze proba

Proba testimonială. Controversă.

⁽¹⁾ Cpr. autorii citați în t. VII a Coment. noastre, p. 212, nota 4; Weiss, *op. cit.*, V, p. 480 urm. Veđi și Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 381, p. 350 (ed. fr.) p. 355 (ed. germ.); «*Die Beweiskraft eines Handelsbuches*, dice acest din urmă autor, *ist zu beurtheilen nach dem Gesetz des Ortes an welchem das Buch geführt wird*».—Cu-toate-acestea, chestiunea este controversată. Veđi diversele sisteme arătate de Laurent, *Dr. international*, VIII, 36, p. 65 urm. Veđi și Asser et Rivier, *op. cit.*, 94, p. 186 a trad. Schina. — Institutul de drept internațional, întrunit la Zurich în anul 1877, a luat următoarea rezoluție. «Admisibilitatea mijloacelor de probă (proba scrisă, testimonială, jurămîntul, registrele comerțianților, etc.) și puterea lor probatorie, vor fi determinate de legea locului în care a avut loc faptul sau actul ce urmează a fi dovedit». Veđi Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Preuve*, No. 4.

⁽²⁾ Cpr. Baudry et Fourcade, I, 221; Despagnet, *op. cit.*, 213, p. 441; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.*, p. 810, și *Tratatul cel mare*, V, p. 483 urm.; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 3, No. 406 urm.; Massé, *Dr. comm.*, II, 770, p. 41 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Preuve*, No. 7, și autorii citați în t. VII a Coment. noastre, p. 242, nota 5. Veđi și *Tratatul nostru în limba franceză*, p. 414, 415.—*Contrà*: Mittermaier (*op. cit.* în t. VII a Coment. noastre, p. 243, nota, *in fine*).

testimonială într-o cauză în care această probă ar fi inadmisibilă după lege.

Aceleași principii sunt aplicabile în privința chestiunii de a se ști dacă proba testimonială este, sau nu, admisibilă în contra sau peste ceea ce cuprinde actul scris ⁽¹⁾.

Capacitatea
marturilor.
Controversă.

De asemenea, capacitatea sau incapacitatea unui martur se va determina tot de legea țării în care s'a petrecut faptul ce urmează a fi dovedit, pentru cuvântul că părțile contractante au avut în vedere proba testimonială astfel cum e consacrată de legea țării în care s'a făcut convenția verbală ⁽²⁾.

Proced. che-
mării martu-
rilor.

În cât privește însă formele întrebuițate pentru chemarea și ascultarea marturilor, ele făcând parte din procedură, și neavând nici-o înrîurire asupra fondului, ci fiind *ordinatorie litis*, nu mai rămâne îndoială că ele atârnă de legea țării în care se judecă procesul ⁽³⁾.

Presunțiile
simple. Con-
troversă.

Ce trebuie să decidem în privința presunțiilor? Fœlix făcând o confuzie regretabilă, aplică fără nici-o deosebire legea țării în care s'a petrecut faptul litigios, punând toate presunțiile pe aceeași linie cu proba testimonială. Analogie nu poate însă să existe de cât în privința presunțiilor simple, numai acestea confundându-se cu proba testimonială ⁽⁴⁾.

(1) Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, No. 9; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 234, p. 457.

(2) Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 45; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international*, V, p. 488; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 235, p. 458.—*Contrà*: Massé, *Dr. comm.*, II, 772, p. 45 urm.; Mittermaier, *Archiv für civilistische Praxis*, t. 13, p. 310. După acești din urmă autori, condițiile de capacitate sau incapacitate a marturilor ar atârna de legea țării în care se judecă procesul. În ori-ce caz, condamnarea în țară străină la o pedeapsă, care ar atrage după sine incapacitatea de a fi martur în justiție, n'ar împedica pe acel condamnat de a fi martur în România, pentru-că este de principiu că condamnările penale nu-și produc efectul lor afară de țara în care au fost pronunțate. Cpr. Bonnier, *Tr. des preuves*, 933, *in fine*, p. 779. Veđi asupra acestui principiu, t. VII a Coment. noastre, p. 468.

(3) Laurent, *Dr. international*, VIII, 45; Pand. fr., v^o *Lois*, 853; Trib Paris, *Pand. Périod.* 98. 5. 28.

(4) Laurent, *Dr. international*, VIII, 47; Bonnier, *op. cit.*, 934.—*Contrà*: Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 237, p. 460. Cpr. și Brocher, *Nouv. tr. de dr. internat.*, 113, p. 291 urm., care aplică

În privința presumpțiilor legale, autorii fac oare-care distincții. Așa, de exemplu, când este vorba de a se ști dacă o hotărîre străină are, sau nu, puterea lucrului judecat în România, aceasta nu se poate decide de cît conform legii țării de unde emană hotărîrea ^{Presumpțiile legale. Controversă.} (1). Numai formula executorie se va pune conform legilor țării unde hotărîrea urmează a fi adusă la îndeplinire (art. 374 Pr. civ.).

În cît privește chestiunea de a se ști dacă remiterea voluntară a titlului original din partea creditorului în mâinile debitorului constituie, sau nu, o presumpție de liberare a obligațiunei, aceasta nu se va putea decide, nici după legea țării în care s'a încheiat convenția, nici după aceea a locului unde s'a făcut tradiția titlului, ci numai după legea personală a creditorului; căci asemenea presumpție rezultând din voința și intenția sa, aceasta este singura lege pe care creditorul este presupus a o cunoaște (2).

De asemenea, presumpțiile statornicite de lege în favoarea filiațiunei legitime, precum sunt: presumpția în puterea căreia copilul zămislit în timpul căsătoriei are de tată pe bărbat (art. 286), și presumpțiile asupra timpului mai scurt sau mai lung a gestațiunei mamei (art. 288 și 289), vor fi cărmuite tot de legea națională a copilului, care se confundă cu aceea a părinților săi; căci legea locului în care s'ar fi născut copilul n'are nici-un raport cu starea sa civilă, și acest loc poate să varieze după împrejurări și întâmplări. Legea locului în care s'a celebrat căsătoria nu poate să statornicească legitimitatea copilului, de cît a-

presumpțiilor omului legea țării în care se judecă procesul (*lex fori*), sub cuvînt că aceste presumpții ar aparține a mai mult procedurii, de cît fondului procesului. Părerea acestui autor este însă greșită, pentru-că presumpțiile simple hotărâse fondul procesului ca și proba testimonială. Ceea ce s'a spus în privința probei testimoniale este, deci, aplicabil și presumpțiilor simple. Cpr. Weiss, *op. cit.*, V, p. 491.

(1) Laurent, *Dr. international*, VIII, 49; Bonnier, *op. cit.*, 934; Fœlix-Demangeat, I, 237, p. 460.—*Contrà*: Demangeat, *Condition des étrangers en France*, p. 340 și Dalloz, *Répert.*, v^o *Lois*, 431, *in fine*, care consideră excepția lucrului judecat ca o excepție de procedură, aplicând legea țării unde se urmărește executarea.

(2) Laurent, *op. cit.*, VIII, 50, p. 92 urm.

tunci când această lege este cea personală a soților și a copilului ⁽¹⁾).

Presumțiile de
comunitate.
Art. 590, 591.

În cât privește presupunțiile de comunitate sau necomunitate a zidurilor, care deosebesc două proprietăți vecine, presupunții din care legea deduce proprietatea (art. 590, 591), autorii sunt unanimi pentru a decide că aceste presupunții atârnă de statutul real, pentru-că ori-ce lege privitoare la imobile este reală (art. 2, § 1) ⁽²⁾.

Art. 812 și
941.

De asemenea, presupunțiile stabilite de art. 812 și 941, în scop de a împiedica fraudele prin care dăruitorii și testatorii ar căuta a nesocoti incapacitățile statornicite de lege, atârnă tot de statutul real; căci asemenea incapacități sunt în legătură intimă cu ordinea succesiunilor, și este de principiu că tot ce e privitor la moșteniri constituie un statut real ⁽³⁾.

Art. 1903,
1904.

Presupunțiile de plată pe care se întemeiază prescripțiile de șase luni și de un an, statornicite de art. 1903 și 1904, sunt cârmuite de legea locului unde s'a încheiat contractul, căci presupunția că datoriile contractate către meșteri, institutori, ospătători, găzduitori, medici, etc., au fost plătite, se întemeiază pe usurile locale, și motivul este decî teritorial ⁽⁴⁾.

Puterea pro-
batorie a pre-
sumției.

Legea care stabilește presupunția legală determină și puterea ei probatorie, căci proba care rezultă din presupunție este inseparabilă de însăși presupunția; de unde rezultă că, la caz de a se invoca înaintea tribunalelor noastre o presupunție legală statornicită de codul italian, această presupunție nu va putea fi combătută prin mărturisire și jurământ, conform art. 1202 din codul nostru, pentru-că după

(1) Laurent, *Dr. civ. international*, VIII, 51, p. 94, 95.

(2) Laurent, *op. cit.*, VIII, 52; Demangeat, *Condition des étrangers en France*, p. 346.—S'a decis, cu drept cuvînt, că presupunția de comunitate a unui zid ce desparte două proprietăți, nu se poate combate de cât prin titlu sau prin constatarea semnelor de necomunitate prevădute de art. 591 C. civ. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 54 și Bulet. 1897, p. 696; Baudry et Chauveau, *De biens*, 941 urm.

(3) Laurent, *op. cit.*, VIII, 52, p. 96; Brocher, *op. cit.*, p. 293 urm. Veđi însă cele spuse *suprà*, p. 131, 132, în privința capacității cerute pentru a moșteni.

(4) Laurent, *op. cit.*, VIII, 256, p. 362, 363.

codul italian (art. 1353), presupunțiile legale sunt absolute și nu pot fi combătute de cât atunci când legea care stabilește presupunția admite și dovada contrară. Legea țării în care se judecă procesul trebuie depărtată, pentru-că chestiunea de a se ști dacă cutare saũ cutare presupunție admite saũ nu admite dovada contrară, nu e privitoare la formele de procedură (1).

Jurământul fiind un mijloc de probă, și ca atare curmând procesul, nu mai rămâne îndoială că admiterea saũ neadmiterea acestui mijloc de dovadă se determină de legea locului unde s'a făcut contractul, iar nu de legea țării unde se judecă procesul (2).

Unde însă chestiunea devine mai grea și chiar controversată, după cum vom vedea mai la vale, este asupra punctului de a se ști, dacă jurământul trebuie să se presteze după formula locului unde s'a petrecut faptul juridic, saũ după aceea a locului unde jurământul urmează a fi prestat.

Legea noastră nu se ocupă de cât de comisiile rogatorii interne (art. 210, 236, 243 Pr. civ. și art. 33 și 709 C. com.) (3). Se întâmplă însă adesea-orî în practică ca

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1) Laurent, *Dr. civ. international*, VIII, 53, p. 97.

(2) Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Preuve*, No. 11 și autoritățile citate acolo; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international*, V, p. 489 urm. Tot legea locului unde s'a produs faptul juridic va determina puterea mărturisirei judiciare saũ extrajudiciare și efectele sale. Vincent et Pénaud, *op. și r^o cit.*, No. 12; Weiss, *op. cit.*, V, p. 491.

(3) Despre comisiile rogatorii internaționale se ocupă art. 10 și 23 din legea de la 13 Februar 1894 p. reorgan. Ministerului afacerilor străine; art. 9 și 10 din conv. consulară încheiată la 1880 între România și Italia; art. 5—10 din convenția internațională de la Haga (Monit. of. No. 34 bis, din 14 Maiu 1899 și Maxim, *op. cit.* mai jos, p. 215, 216). V. t. VII a Comment. noastre, p. 303, nota 3 și P. Missir, *Proiectele conferinței a patra de drept internat. privat* de la Haga (1905), p. 195 urm. Art. 41, § 2 din legea actuală a timbrului (24 Februar 1900), scutește, ca și acea veche, de orî-ce taxă actele diplomatice și acele făcute după comisiuni rogatorii din țară străină. Veđi în privința comisiilor rogatorii internaționale art. 5—10 din convenția de la Haga (14 Nov. 1896), la care a aderat și România. Veđi textul acestei conv. în *J. Clunet*, anul 1899, p. 628 urm. și în Monit. oficial al Ro-

instanțele noastre judecătorești să se adreseze, atât în materie comercială sau civilă ⁽¹⁾, cât și în materie penală, la autoritățile străine, pe cale diplomatică, prin Ministerul justiției ⁽²⁾, după cum și aceste autorități se pot adresa la ale noastre ⁽³⁾, fie pentru ascultarea unui martur, fie pentru

mâniei, No. 34 bis din 14 Maiu 1899. Codul de procedură civilă german se ocupă pe larg despre comisiile rogatorii internaționale, în art. 328 urm. (*Beweisaufnahme im Ausland*). Judecătoria austriacă execută, de asemenea, comisiile rogatorii ce primesc de la judecătoria străini. V. C. supremă din Austria, *Juristische Blätter* din 1893, p. 7, și *J. Clunet*, anul 1894, p. 1240. Cpr. art. 283 și 290 din noua procedură austriacă (L. din 1 Aug. 1895).— În cât privește Olanda, chestiunea pare a fi controversată. Veđi decisiile contradictorii citate în *J. Clunet*, anul 1877, p. 152, 153. În ori-ce caz, judecătorul care, în lipsa unei dispoziții legislative sau a unui tratat, răspunde la comisia rogatorie ce primește, face un act de curtoasie internațională. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Commiss. rogatoire*, 15 urm.; Weiss, *op. cit.*, V, p. 496; C. Douai, *J. Clunet*, 1896, p. 581.

Comisii rogatorii în materie de divorț. Controversă.

(1) În cât privește comisiile rogatorii în materie de divorț, în privința ascultării marturilor, chestiunea, este controversată. V. t. VII a Coment. noastre p. 303, nota 1. Trib. din Jonzac a respins o comisie rogatorie în materie de separație de corp. *J. Clunet*, anul 1877, p. 45. Cpr. Trib. Bruxelles, *J. Clunet*, 1894, p. 914 (în materie de divorț). Veđi *infra*, explic. art. 236—238.

Conv. din 1894 dintre Rusia și România.

(2) După convenția din 19 Maiu 1894, încheiată între România și Rusia, unele autorități pot corespunde direct, fără nici-o intervenție diplomatică, cu tribunalele și parchetele districtelor Odessa, Cherson și Kamenitz-Podolsek. Veđi t. VII sus-citat, p. 303, nota 2. — Același lucru se practică între Franța și Elveția, în casurile urgente. V. Vincent et Pénaud, *op. cit.* și v^o *cit.*, 54. Institutul de drept internațional ținut la Zurich a emis dorința, în ședința sa de la 10 Septembre 1877, ca ori-ce comisie rogatorie să fie transmisă direct autorității străine. V. Vincent et Pénaud, *op. cit.* și v^o *cit.*, No. 14; Weiss, *op. cit.*, V, p. 521 urm.

Dreptul englez.

(3) Veđi, în privința comisiilor rogatorii, excelenta monografie a amicului nostru, D. G. Maxim: *Comisiuni rogatorii interne și internaționale* (Iasi, 1899). Judecătoria engleză primește comisii rogatorii de la tribunalele străine, în baza legei din 26 Iulie 1856 (veđi această lege reproducă de D. Maxim, *op. cit.*, p. 219 urm.; cpr. și Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, V, p. 500, nota 1), însă ei nu adresează comisii rogatorii în străinătate, ci delegă pe unii dintrînșii ca să

luarea unui interogator, prestarea unui jurământ decisor, etc.

Chestiunea este însă, în asemenea caz, de a se ști dacă tribunalele însărcinate cu o comisie rogatorie internațională, trebuie să procedă la lucrarea cerută după formele legii de unde îi vine comisiunea, sau după formele legii unde se instrumentează ⁽¹⁾.

Formele ordinatorie litis.

În cât privește dispozițiile de formă *ordinatorie litis*, precum: sunt formele întrebuițate pentru chemarea părților și a marturilor, redactarea procesului verbal, etc., nu mai rămâne îndoială că ele vor fi acelea ale țării unde se instrumentează ⁽²⁾. Dreptul părților de a fi față la comisia rogatorie, sau de a fi reprezentată printr'un mandatar, se regulează însă după legea de unde emană comisia rogatorie ⁽³⁾.

Formele comisiei rogatorii.

În cât privește formula jurământului ce trebuie să depună marturii sau părțile cărora li s'a deferit în străinătate un jurământ decisor ori supletor, chestiunea este controversată. Unii, considerând această formulă ca *decisoria litis*, aplică legea țării de unde emană comisia rogatorie ⁽⁴⁾;

Formula jurământului. Controversă.

meargă la fața locului, spre a culege informațiile necesare. Veđi Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 241, p. 463, 464; Wharton, *Treatise on the conflict of laws* (Filadelfia, 1872), § 722—731; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 812 și Tratatul cel mare, V, p. 500, nota 1; Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 58, p. 105, 106; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Commiss. rogatoire*, No. 10.

(1) S'a decis, cu drept cuvînt, că convenția de la Haga permite ca tribunalul sezișat de o comisie rogatorie străină să delege pe o altă autoritate competentă spre a aduce această comisie rogatorie la îndeplinire. C. din Alger, *J. Clunet*, 1904, p. 124.

(2) Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 20; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 247, p. 477; Asser et Rivier, *op. cit.*, No. 72 și 87; Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 10 (ed. 1-a); Maxim, *op. cit.*, p. 146; Weiss, *op. cit.*, V, p. 519 urm.; C. Pau, D. P. 62. 2. 75; Sirey, 62. 2. 253. Cpr. Trib. superior de comerț din Leipzig. (*Reichsoberlandesgericht*), *J. Clunet*, anul 1874, p. 192, punctul 5, și C. Besançon, Sirey, 1903, I. 37. Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 303, text și nota 4 și p. 408, text și nota 1.

(3) Cpr. C. Dijon, Sirey, 1905. 2. 237.

(4) Fœlix-Demangeat, I, 248, p. 478 urm.; Bonnier, *op. cit.*, 935; D. C. Popescu, *Dreptul* din 1882, No. 85. Veđi și autoritățile citate de Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 22.—După acest sistem, tribunalele însărcinate cu comisia rogatorie vor proceda potrivit formelor stabilite de legile țării de unde emană comisia rogatorie, dacă aceste forme nu sunt contrare ordinei

iar alții cred că formula jurământului va fi aceea a locului unde comisia rogatorie se execută, pentru cuvîntul că ordinea jurisdicțiilor este prin esența sa teritorială, și pentru-că tribunalul care îndeplinește comisia rogatorie cerută de un tribunal străin, nu reprezintă autoritatea străină; de-oare-ce o națiune nu poate fi reprezentantul și mandatarul unei alte națiuni ⁽¹⁾.

Jurământul
more judaico.

După acest din urmă sistem, care ni s'a părut altă dată și care ni se pare și astăzi cel mai întemeiat, Evreii domiciliați în România, cărora li s'ar fi deferit jurământul decisor înaintea tribunalelor franceze, și cari ar urma a-l presta în România, nu-l vor presta conform legii franceze, ci conform jurisprudenței noastre, adecă: *more judaico*, în sinagogă ⁽²⁾; și *vice-versa*, Israelii domiciliați în Franța, cari

publice și bunelor moravuri din țara în care comisia rogatorie se aduce la îndeplinire. Tribunalul străin, de la care emană comisia rogatorie, va determina chestiunea de dovedit și formele jurământului marturilor sau părților; căci, în lipsa unei asemenea determinări, judecătorii însărcinați cu comisia rogatorie se vor putea conforma legii teritoriale.

(1) Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 59 urm.; Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 814; Massé, *Dr. comm.*, II, 875; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Preuve*, 20, și *Commiss. rogatoire*, 21. Veđi asupra acestei controverse, D. G. Maxim, *op. cit.*, p. 148 și t. VII a Coment. noastre, p. 408, text și notele 2 și 3.

Jurământul
more judaico.
Controversă.

(2) Chestiunea jurământului *more judaico* este foarte controversată în jurisprudența noastră. Veđi asupra acestei controverse, t. VII a Coment. noastre, p. 396 urm. Curtea din Iași și tribun. din Botoșani persistă, cu drept cuvînt, în vechia lor jurisprudență a jurământului *more judaico*. Veđi *Dreptul* din 1903, No. 35; *Curierul judiciar* din 1903, No. 36 și *Revista de drept și sociologie*, din 1904, No. 2 (toate aceste hotăriri însoțite de observațiile noastre). Tot în acest sens s'a pronunțat de curind și tribunalul de Putna, *Curierul judiciar* din 1904, No. 28 (cu observ. noastră). Mai veđi încă și tribunalul Iași, *Curierul judiciar* din 1905, No. 85. (Atât înaintea tribunalului cât și înaintea Curței din Iași am avut onoarea de a pleda noi-însine, și atât tribunalul cât și Curtea au admis modul nostru de a vedea). Motivul care ne a făcut în totdeauna a ne pronunța pentru jurământul *more judaico*, este că, după credința religioasă a Evreilor, acesta este singurul jurămint care-i leagă: «*Un juif ne se croit point lié par un serment prêté simplement avec invocation de la Divinité; il manquera à sa parole sans scrupule de conscience*», ȳice Lau-

ar urma să presteze jurământul deferit înaintea tribunalelor române, nu vor avea a se conforma în Franța jurisprudenței noastre, ci vor presta jurământul conform legii franceze ⁽¹⁾.

Aceasta este regula *locus regit actum*, pe care legiuitorul nostru a înscris-o în art. 2 din codul civil ⁽²⁾.

Legiuitorul, după ce pune principiul, face aplicarea acestei reguli la actele stărei civile (art. 34), la căsătorie (art. 152), la testamente (art. 885) și la ipotecă (art. 1773, 1789).

Vom explica aici toate textele răspândite în diferitele titluri ale codului civil, pentru ca cetitorul să găsească la un loc tot ce este privitor la regula fundamentală: *locus regit actum*.

1° Aplicarea regulii *locus regit actum* la actele stărei civile în genere.

Art. 34.—Orî-ce act al stărei civile, privitor la Români sau la străini, făcut fiind el în țară străină, va fi vrednic de credință, dacă el se va fi făcut după formele pázite în acea țară. (Art. 2, 11, 73, 152, 885, 1773, 1789 C. civ. Art. 47 C. fr.)

Art. 23 L. din 13 Fevruar 1894 p. reorganizarea Minist. afacerilor străine ⁽³⁾. — Afară de atribuțiunile lor politice și administrative, agenții diplomatice și consulare au calitatea de ofi-

rent (*Principes*, XX, 224). Tot în acest sens se pronunță și un alt autor, Kalixt de Volski, pe care l'am citat în *Curierul judiciar* din 1904, No. 28. Un curent nenorocit tinde însă la desființarea formalității jurământului *more judaico*, și la prestarea jurământului din partea Israelitilor în pretoriul tribunalelor, cu mâna pe tablele lui Moise. Curtea de casație s'a pronunțat de curînd în acest sens. Veđi *Curierul judiciar* din 1904, No. 28 și 70. Tot în acest din urmă sens se pronunță D-nii N. M. Părvulescu și Ștef. Scriban, *Curierul judiciar* din 1903, No. 67 și din 1904, No. 56. Rămănem însă nestrămutat în convingerea noastră și credem că prestarea jurământului, din partea Israelitilor, în pretoriul tribunalelor, echivalează cu desființarea acestui soi de probă. Susținem jurământul *more judaico* din răspuțeri și din toată convingerea noastră, cu riscul de a rămănea singur de această părere:

Et s'il n'en reste qu'un, je serai celui-là!

(1) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 409, 410.

(2) Cpr. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1901, No. 25.

(3) Acest text înlocuște art. 38 din legea de la 21 Martie 1873.

țeri ai stărei civile ⁽¹⁾, observând dispozițiunile codului civil de la cartea I (despre persoane). Ei exercită funcțiunile de judecători în materie civilă și comercială pentru nemelegerile ce se ivesc între Români, și funcțiunile de notari și depositari, conform dispozițiunilor legilor țarei; îndeplinesc, în limitele usurilor, conform convențiunilor diplomatice, toate actele conservatorii, în caz de absență sau de deces a unui Român în străinătate; legalizează, percepând taxele legale, actele și documentele destinate a fi produse în România; liberează pasporturi, conformându-se regulamentelor asupra materiei, patente de sănătate, acte de viață, proteje și asistă pe naționali lor pentru afaceri de interes privat, etc. (Art. 34 C. civ. Art. 34 L. p. autentif. actelor din 1886. Cpr. art. 48 C. fr.)

Art. 24 L. sus-citată din 13 Fevruar 1894.—Secretarii, afașai și cancelarii pot exercita, prin delegațiune, totul sau parte din atribuțiunile prevădute în art. precedent.

Art. 25 din Regul. și tariful consular (12 Iunie 1880).—Consulii generali, consulii și vice-consulii, au atribuții administrative de ofițeri ai stărei civile și de jurisdicțiune civilă și penală. (Art. 26 urm., 78 urm., 90 urm. din acest Regulament).

Românii cari se află în străinătate sunt liberi de a constata starea lor civilă, fie conform legilor române, înaintea agenților noștri diplomatici (art. 23 L. din 13 Fevr. 1894), fie înaintea funcționarilor competenți străini, însă în acest din urmă caz, conform legilor străine; căci nu se poate obliga pe un funcționar străin a aplica legea română. Aceasta nu este de cât o aplicare a regulei *locus regit actum*. Art. 73 din codul civil nu exceptează de la această regulă, după cum vom vedea, de cât actele stărei civile privitoare la militari, sau alte persoane în serviciu pe lângă armată. Chestiunea e însă controversată. (V. explic. art. 73).

Autoritățile străine sunt competente de a primi atât actele stărei civile, care interesează exclusiv pe Români, cât și acele privitoare la Români și străini, precum ar fi, de exemplu: în cazul unei căsătorii mixte ⁽²⁾.

Doved. actelor stărei civile în lipsă de registre.

Dacă în țara în care s'a aflat Românul n'a existat registrele stărei civile, sau dacă registrele au fost pierdute ori distruse, actele stărei sale civile vor putea fi dovedite

(1) Veđi G. G. Flaishen, *Attribution des consuls en matiere de notariat et d'état civil* (Paris, 1892).

(2) Baudry et Fourcade, I, 874; Aubry et Rau, I, § 66, p. 334; Laurent, II, 10; Demolombe, I, 312; Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 383, și Tratatul cel mare, III, p. 249; Cas. fr. Sirey, 35. 1. 939.

în România prin marturi, independent de ori-ce probă scrisă, sau prin registre ori hârtii casnice. (Cpr. art. 33 C. civ.)⁽¹⁾.

În baza acestor principii, vom decide că nașterea u-^{Doved. naș-} nui Român în străinătate va putea fi dovedită în țară prin-^{terei printr'un} tr'un act de botez sau de notorietate^{act de botez.} (2), sau prin ori-ce alt mod de probă recunoscut de legea țării în care nașterea a avut loc (3).

Această lege va determina ofițerul public competent, Ofițerul com- numărul marturilor a căror prezență este cerută, terme-^{petent, nume-} nul în care trebuie să se redacteze actul, puterea proba-^{rul marturi-} torie a actului, etc. (4).

Deci, dacă în țara în care s'a produs un fapt relativ Casul când în la starea civilă a unei persoane, există registre menite a țara unde s'a constata această stare, dovada nașterilor, căsătoriilor și exiștă registre morților nu va putea fi făcută în România de cât prin producerea unui extract din aceste registre, și asemenea extracte vor avea la noi aceeași putere probatorie pe care o au în țara de unde emană (5).

(1) T. Huc, I, 327, p. 336; Demolombe, I, 328; Laurent, I, 80 și II, 9; Baudry et Fourcade, I, 873; Aubry et Rau, *loco cit.*; Weiss, *op. cit.*, p. 382 și 468; Planiol, I, 587; Fuzier-Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 47, No. 4; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 47, No. 9 urm.; Neagu, I, art. 34, p. 160, No. 8. Cpr. Cas. fr. D. P. 87. 1. 267; Sirey, 87. 1. 449.

(2) Veđi autoritățile citate în adnotația ce am publicat asupra unei sentințe a trib. din Dorohoiu, în *Curierul judiciar* din 1902, No. 10, p. 90, nota 8. Veđi și Weiss, *op. cit.*, III, p. 248; C. Bordeaux, *J. Clunet*, 1887, p. 600 urm.—Biletul de botez, semnat de preot și conform registrului bisericeii, avea putere probatorie și în dreptul nostru anterior, și semnătura preotului și a părților nu era prescrisă sub pedeapsă de nulitate. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 227.

(3) Weiss, *op. cit.*, III, p. 248; Baudry et Fourcade, I, 873; Aubry et Rau, I, § 66, p. 334; Neagu, I, art. 34, No. 2 urm. Cpr. Trib. Dorohoiu, *Curierul judiciar* din 1902, No. 10; C. București, *Dreptul* din 1901, No. 32, și *Curierul judiciar* din 1901, No. 33 (în privința dovedirii unei căsătorii celebrate în Rusia). Veđi și C. Galați, *Dreptul* din 1902, No. 31 și din 1903, No. 11 (în privința dovedirii unei căsătorii celebrate în Bulgaria).

(4) Weiss, *op. și loco supra cit.*

(5) F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, I, art. 47, No. 2 și 5 și autoritățile citate acolo; Weiss, *op. cit.*, III, p. 248; T. Huc, I, 327.

Netranscrierea actului în țară. Lacună.

Românul nu este ținut, la reîntoarcerea sa în țară, să transcrie actul în registrele ofițerului stărei civile din România. Asemenea formalitate nu se cere la noi nici în privința căsătoriei (art. 152). Iată o lacună care ar trebui îndreptată la cea dintâi ocazie; căci cei de al treilea nu au de unde să ia nici-o informație în privința actelor făcute în străinătate, cel puțin de funcționarii străini ⁽¹⁾.

Oblig. străinilor aflători în România de a se conforma legilor române.

Din împrejurarea că Româniî cari se află în străinătate, trebuie să se conforme legilor străine, de câte-orî recurg la funcționarii străini, rezultă ca consecință, că și străinii cari s'ar afla în țara noastră, trebuie să se conforme legilor române, de câte-orî recurg la funcționarii români ⁽²⁾.

Agenții diplomatici străini.

Străinii sunt însă liberi de a constata starea lor civilă înaintea agenților lor respectivi, dacă acești agenți sunt, după legea lor națională, ofițeri ai stărei civile ⁽³⁾.

Același drept îl au și Româniî, după art. 23 din legea de la 13 Fevruar 1894; căci, după această lege, agenții noștri diplomatici sunt ofițeri ai stărei civile.

Art. 48 C. fr.

Art. 48 din codul fr. dispune că ori-ce act al stărei civile *al Francezilor* în țară străină va fi valid, dacă a fost primit, conform legilor franceze, de agenții diplomatici sau consuli francezi; de unde autorii conchid că agenții diplomatici nu pot instrumenta în străinătate de cât actele Francezilor; așa că, după acest text, un consul francez n'ar putea celebra în România căsătoria unui Francez cu o Româncă, sau cu o altă străină ⁽⁴⁾.

Deoseb. de la codul fr.

La noi, art. 23 din legea din 13 Fevruar 1894 pre-

(1) Cpr. art. 367, 368 C. italian și 69, 70 din Ante-proiectul de revisiune a lui Laurent. Veđi însă *infra*, p. 191, 192.

(2) Cpr. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 265; Neagu, I, art. 34, No. 23. Veđi art. 1, 2 Regul. din 2 Iunie 1865, p. punerea în aplicare a titlului II din codul civil, privitor la actele stărei civile, și art. 10 Regul. din 3 Decembre 1866, p. serviciul actelor stărei civile. Aceste regulamente sunt publicate în primul suplement a lui Boerescu, p. 161 urm. și 218 urm. Veđi și *suprà*, p. 157, t. și n. 2.

(3) Cpr. Weiss, *op. cit.*, III, p. 264, 265; Neagu, I, art. 34, No. 20.

(4) Veđi Marcadé, I, art. 48, No. 246; Baudry et Fourcade, I, 879; Planiol, I, 589; T. Huc, I, 328; F. Herman, *op. cit.*, *Supplém.*, I, art. 48, No. 1 și autoritățile citate acolo.

vedând pur și simplu că agenții noștri diplomatici sunt ofițeri ai stărei civile, fără a adăoga: *numai în privința Românilor*, de aici rezultă că căsătoria celebrată în străinătate într'un Român și o străină, de agentul nostru diplomatic, ar fi validă în România. In acest sens se pronunță unii autori chiar în Franța (1).

Agenții noștri din străinătate, pe lângă că sunt ofițeri ai stărei civile, îndeplinesc și funcțiunile de notari, conformându-se legilor țarei, în cât ei au competența de a autentifica, în locul tribunalelor, toate actele ce Români ar face în străinătate (art. 23 L. din 13 Februar 1894; art. 34 L. p. autentif. actelor; art. 90 urm. Regul. consular din 12 Iunie 1880; art. 880 C. civ.) (2).

Acest drept îl au nu numai secretarii, atașai și cancelarii agențiilor române (prin delegație) (art. 24 L. din 13 Februar 1894) (3), dar și consulii noștri onorifici (4).

Agenții noștri diplomatici, fiind adevărați ofițeri ai stărei civile, sunt supuși tuturor îndatoririlor acestor funcționari. Ei trebuie să țină registre, observând toate prescripțiile legilor române (art. 78 și urm. Regul. consular din 12 Iunie 1880). Acest registru, poate fi unul singur sau în trei exemplare: de naștere, căsătorii și decese, după numărul naționalilor din circumscripție (art. 79 Regul. cit.).

Dacă în cursul anului nu s'a înseris nici-un act în registrele stărei civile, consulul va înainta Ministerului de externe un certificat constatând aceasta (art. 83 Regul. cit.).

Fie-care registru va trebui, la finele anului, să fie închis și parafat de consul. O copie de pe registru, certifi-

(1) Veđi Mourlon, I, 272, nota 1; Vazeille, *Mariage*, I, 185, 186 (ed. din 1825).—D-nii Nacu (I, p. 195, No. 18) și Neagu (I, p. 160, 161, No. 17 și p. 419, No. 81), perdând din vedere deosebirea de redacție între textul român (art. 23 L. din 13 Fevr. 1894) și vechiul text fr. (art. 48), cred că agenții noștri diplomatici și consulari n'ar fi competenți de a celebra căsătoria dintre un Român cu o străină. In aceeași greșală picasem și noi în ediția întâi (p. 102).

(2) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 142 urm.

(3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1900, No. 17, și *Curierul judiciar* din același, an, No. 18; Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 31; Bulet. S-a 1, 1885, p. 92.

(4) Cas. rom. și C. București, *Curierul judiciar* din 1904, No. 78.

cată conformă, se va trimite Ministerului de externe, pentru ca acesta s'o inainteze tribun. de Ilfov (¹). Registrul original nu va eși din cancelaria consulatului, de cât când aceasta se va cere de Ministru (art. 84 din sus-disul Regulament). Copiile de pe registrele stărei civile trimese de consuli, se verifică în fie-care an de parchetul tribunalului Ilfov, și apoi, se înaintează primarului capitalei spre a fi transcrise în registrele stărei civile din capitală. Neregularitățile ce se constată de procurorul tribunalului sunt comunicate Minist. de externe, prin Minist. de justiție, pentru ca acel dintăi să ia cuvenitele măsuri spre îndreptare (art. 85 din citatul Regul.). Consuli pot libera copii de pe aceste stărei civile înscrise în registrele lor (art. 87 cit. Regul.).

Public. de căsătorii.

Publicațiile de căsătorie se afig la ușa cancelariei, sau într'alt loc al cancelariei mai bine expus la vedere (art. 88 cit. Regul.).

Jurisdicția consulilor.

Consuli și agenții noștrii diplomatice, pe lângă funcțiunile de ofițeri ai stărei civile și de notari, despre care am vorbit mai sus, mai exercită încă, în privința Românilor, o jurisdicție civilo-comercială și chiar penală, conform regulilor rezultând din dreptul ginților, din stipulațiile convenționale, sau din usul consacrat.

Jurisdicția civilă și comercială.

În materie civilă și comercială, consulul, asistat de doi asesori aleși dintre conaționali notabili, judecă contestațiile dintre Români. Apelurile contra sentințelor consulare, se judecă numai de Curtea din București (²).

Jurisdicția penală.
Contravențiuni și delict.

În materie penală se urmează astfel: În cât privește contravențiunile polițienești, consuli judecă singuri fără apel; în cât privește delictele, consuli le judecă cu doi asesori, și

(¹) După legea fr. din 8 Iunie 1893, consuli țin registre în dublu exemplar, din care unul se trimite, la finele fie-cărui an, Minist. afacerilor străine, care poate elibera extracte de pe dînsul.

(²) Art. 23 L. din 13 Februar 1894. Veți și art. 90 urm. din Regul. consular din 12 Iunie 1880. Curtea din București mai este încă exclusiv competentă de a judeca contestațiile ce se ridică cu ocazia schimbării numelui unei persoane. În această materie specială, Curtea judecă în compectul ei de cinci membri, fără opoziție sau recurs în casație (art. 10 L. asupra numelui din 18 Martie 1895).

L. asupra numelui din 1895. Art. 10.

cu dreptul de apel la Curtea din București, în termenele obicinuite, statornicite de lege conform dreptului comun (art. 23 L. din 13 Fevruar 1894) (1).

În cât privește crimele, consuli sunt însărcinați cu instrucția, iar acusatul este trimis, cu procedura și piesele de convicție, la parchetul general al Curței din București (art. 23 L. din 13 Fevruar 1894).

În fine, agenții consulari români, stabiliți în porturile străine, au dreptul de poliție și de inspecție asupra navelor și a oamenilor de echipagiū, executând, în ceea ce-i privește, dispozițiile codului de comerț privitoare la comerțul maritim și navigație (art. 23, *in medio*, L. din 13 Fevruar 1894).

Crime.

Dreptul de poliție și inspecție a agenților stabiliți în porturile străine.

2° Aplicarea regulei *locus regit actum* la căsătorie.

Căsătoria Românilor în străinătate (2).

Art. 152.—Căsătoria săvârșită în țară străină între Români, sau între Români și străini, va fi puternică și în țară, dacă se va

(1) Aceste termene sunt sporite cu două luni, când actele emană de la consulate aședate în țările limitrofe, și cu șase luni, când emană de la consulate aședate în alte țări. Veđi în privința jurisdicției penale, art. 121 urm. din Regul. consular din 12 Iunie 1880, iar în privința jurisdicției civile, art. 90 urm. din citatul Regulament.

(2) Veđi asupra acestei materii, C. N. Buzdugan, *Du mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie* (București, 1900, operă precedată de prefata noastră), precum și *Dreptul* din 1895, No. 57 urm. și din 1899, No. 61, 62; A. Juvara, *Dreptul internațional privat înaintea tribunalelor române*, *Dreptul* din 1900, No. 60, 61, 65, 68, 69, 74, 77, 78, 83, 84; *Dreptul* din 1901, No. 19 și 21; Neagu, *Codicele civil adnotat și comentat*, I, p. 411 urm. (*Căsătoria în dreptul internațional privat*); C. C. Ștefănescu, *Dreptul* din 1899, No. 3; Pic, *Du mariage en droit international et en législation comparée* (1885); Rossi, *Conflit des lois sur le mariage* (1886); I. Alexander, *Du mariage en droit international suivant la jurisprudence anglaise*, *J. Clunet*, 1881, p. 193 urm.; A. Weiss, *Tr. th. et pratique de droit international privé*, III, p. 384 urm.; Guelfi, *La regola locus regit actum nel matrimonio*, *Il Filangheri*, anul 1877, No. 6; Olivecrona, *Le mariage des étrangers en Suède et des Suédois à l'étranger*, *J. Clunet*, 1883, p. 343 urm.; P. Fiore, *Du mariage célébré à l'étranger suivant la législation italienne*, *J. Clunet*, 1886, p. 161 urm.; Mandelstam, *Du mariage et du*

Bibliografie specială.

fi celebrat după formele usitate în acea țară, și dacă Românul nu va fi contravenit dispozițiilor cuprinse în capit. precedent ⁽¹⁾. (Art. 2, 34, 35. 127—150, 176 urm., 885 C. civ. Art. 23 L. din 13 Fevruar 1894. Art. 170 C. fr.)

Pentru ca o căsătorie contractată în străinătate între Români sau între Români și străini, să fie validă în România, trebuie să fi fost celebrată, conform legilor române, de agenții noștri diplomatice (art. 23 L. din 13 Fevruar 1894), sau de funcționarul competent străin, după formele usitate în acea țară, conform regulii *locus regit actum* ⁽²⁾.

Căsăt. reli-
gioasă.

Așa dar, căsătoria religioasă celebrată în Rusia, în Bulgaria ⁽³⁾, în Austria ⁽⁴⁾, în Grecia ⁽⁵⁾, etc. înaintea preotului, conform legilor acestor țări, va fi validă în România, *puternică*, după cum se exprimă art. 152. sau *vrednică de*

divorce dans les rapports internationaux au point de vue du droit russe. J. Clunet, 1902, p. 243 urm.: Mandelstam. Du mariage et du divorce des Ottomans à l'étranger et des étrangers en Turquie, J. Clunet, 1903, p. 86 urm.; Okanatsu (profesor la Tokio), Du mariage et du divorce selon les coutumes de l'île de Formose (mer de Chine), J. Clunet, 1903, p. 116 urm.; P. d'Enjoy, La famille, le mariage et le divorce en Annam, J. Clunet, 1904, p. 92 urm. Veđi și ultima convenție de la Haga din 1904, reproducă de Neagu, I, p. 423 urm.

(1) Aceste reguli sunt acelea care se ocupă de condițiile de capacitate sau de fond a căsătoriei (art. 127 urm.). În Anglia, capacitatea de a se căsători se determină de legea domiciliului. V. decizia Înalteî Curți. *J. Clunet*, anul 1903, p. 192.

(2) Cpr. C. Galați, *Dreptul* din 1895, No. 38; din 1902, No. 31 și din 1903, No. 10. Cpr. și Cas. rom. *Dreptul* din 1903, No. 20.

Dr. bulgar.

(3) Actele stărei civile au fost, în Bulgaria, de resortul autorităților bisericești până la legea din 17/29 Decembre 1892, aplicabilă din ziua de 1 Ianuar 1893. V. *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1892, p. 830.

Dr. austriac.

(4) După codul civil austriac, ȳice tribun. de Dorohoiă, singurele persoane în drept de a confecționa actele stărei civile în Austria, sunt numai preoții. *Curierul judiciar* din 1902, No. 10 (cu observ. noastră). În Ungaria, căsătoria civilă a fost introdusă prin legea din 18 Decembre 1894. V. *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1894, p. 275 urm.

Dr. grecesc.

(5) O lege din 1865, împrumutată de la codul fr., a introdus și în Grecia secularizarea actelor stărei civile, însă atât clerul cât și poporul protestând contra acestei inovații. această lege a picat în desuetudine și a fost chiar abrogată la 1887. și lucru curios, printr'o lege asupra recrutărei. Cpr. G. G. Flaișlen, *Curierul judiciar* din 1898. No. 7. Cu-toate-acestea,

credință, după cum se exprimă art. 34 C. civ., adică: va avea în țara noastră aceeași putere probatorie pe care o are în țara în care a fost contractată ⁽¹⁾.

Dacă legea țării în care se găsește Românul admite căsătoria religioasă alături de cea civilă, precum este: în Anglita, în Spania (art. 42 urm., 75 urm. C. spaniol din 1889), în Portugalia (art. 1057 C. civ. din 1867), etc., ori-care din aceste două căsătorii va putea fi contractată de dînsul, și această căsătorie, fie religioasă, fie civilă, va fi validă în România, întru cât el s'a conformat legei țării în care se afla ⁽²⁾.

De fapt însă, Românii nu se vor putea căsători într-o țară în care căsătoria, fiind un contract religios, trebuie să se celebreze de un ministru al cultului, care nu este acel al credinței lor ⁽³⁾.

De asemenea, tot validă ar fi și căsătoria contractată de un Român, fără nici-o formalitate, *solo consensu*, în Scoția sau în America de Nord, unde asemenea căsătorii sunt valide ⁽⁴⁾.

Weiss (III. p. 245) numără Grecia printre țările în care actele stărei civile sunt de competența autorităților civile. Veđi însă același autor, t. III, p. 449.

- (1) Astfel s'a decis, cu drept cuvînt, că o căsătorie celebrată în Rusia, nu poate fi dovedită de cât conform legilor rusești, C. București, *Dreptul* din 1901, No. 32, și *Curierul judiciar* din același an, No. 33 (cu observ. noastră), iar o căsătorie celebrată în Bulgaria, conform legilor bulgare (C. Galați, *Dreptul* din 1902, No. 31 și 1903, No. 10). Cpr. C. Paris și Besancon, D. P. 73. 2. 59; Sirey, 73. 2. 177; *J. Clunet*, 1895, p. 1052 (în privința dovedirii unei căsătorii contractate *solo consensu* la New-York). Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 242. nota 5. Cpr. Weiss, *op. cit.*, III, p. 659, text și nota 2; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Mariage*, 174 urm.; Neagu, I, p. 420, No. 100 urm., și toți autorii.
- (2) Cpr. Despagnet, *op. cit.*, 247, p. 491; Weiss, *op. cit.*, III, p. 457 urm. și *Tr. élément. de dr. international*, p. 468; Laurent, *Dr. international*, IV, 233; Buzdugan, *Dreptul* din 1895, No. 59, p. 491; Neagu, I, p. 419, 420, No. 91.
- (3) Cpr. C. N. Buzdugan, *Dreptul* din 1895, No. 61, p. 508.
- (4) Weiss, *op. cit.*, III, p. 458 urm. și *Tr. élément. de dr. international*, p. 468; Despagnet, *loco cit.*, p. 492; Laurent, *Droit international*, IV, 229; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 281, p. 288; Buzdugan, *Dreptul* din 1895, No. 59; Neagu, I, p. 420.

Logodnă.

Doi Români cari s'ar fi logodit în țară străină, nu vor fi însă obligați a se căsători, cu-toate-că în țara în care s'ar fi logodit, obligația căsătoriei ar rezulta din logodnă, pentru-că legiuitorul nostru, voind a asigura libertatea căsătoriei, n'a conferit logodnei un caracter obligator (¹).

Legea străină ar putea însă fi invocată în România, dacă după acea lege, logodna ar preceda efectele căsătoriei, sub condiția, bine înțeles, ca logodna să fi avut loc conform tuturor formelor prescrise de legea străină (²).

Capacitatea personală.

Statutul personal urmărind pe Români, în privința capacității lor, pretutindenți (art. 2), ei vor trebui să observe regulile relative la capacitatea matrimonială. Astfel, Românul nu s'ar putea căsători în străinătate înainte de 18 ani îndepliniți, chiar dacă după legea țării în care s'ar afla, vîrsta matrimonială ar fi scoborîtă mai jos.

De asemenea, este anulabilă căsătoria contractată în străinătate de un Român, fără consimțimîntul ascendenților săi (³).

No. 92; Trib. Paris, *J. Clunet*, 1891, p. 932 și anul 1895, p. 374; *Pand. Périod.* 92. 5. 25; C. Besançon, *J. Clunet*, 1895, p. 1051 urm., etc.

Fraudă la lege.

Tribunalele noastre ar putea, însă, să nu valideze o asemenea căsătorie, dacă s'ar constata că Românul a recurs la ea în scopul de a fraudă legea sa națională. Surville et Arthuys, *op. și loco supra cit.*; Aubry et Rau, I, § 31, p. 173. Veđi și *supra*, p. 172.—*Contrà*: C. N. Buzdugan (*Dreptul* din 1895, No. 61, p. 506), care ȳice că teoria contrară acelei mai sus expuse rezultă din împrejurarea, că legiuitorul nostru n'a mai obligat pe Români ce se căsătoresc în străinătate a face publicații în țară. Veđi în același sens, Weiss, *op. cit.*, III, p. 457; Neagu, I, p. 419, No. 88.

Străinii nu se pot căsători solo consensu în România.

Dar, dacă Români aflători în străinătate s'ar putea căsători fără îndeplinirea vre-unei formalități, *solo consensu*, conform legei țării unde s'ar afla, străinii acelei țări nu s'ar putea astfel căsători în România, conform legei lor naționale, pentru-că ei n'ar putea să dovedească căsătoria contractată de dinșii în România de cât conform legei române. Cpr. T. Huc, II, 106. Veđi și *infra*, p. 203.

(¹) Despagnet, *op. cit.*, 247, p. 493.

(²) Despagnet, *loco cit.*; Neagu, I, p. 429, No. 93, 94.

(³) Cpr. C. Besançon, și Trib. Paris, D. P. 89. 2. 69; *J. Clunet*, 1887, p. 476; T. Huc, II, 96; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 170, No. 4; Laurent, *Dr. international*, IV, 310 urm.; Baudry et Fourcade, *Personnes*, II, 1603; Weiss, *op. cit.*, III, p. 409 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Mariage*, 113 urm.

Românul, care s'ar căsători în străinătate, nu are nevoie de a transcrie actul de celebrare, la reîntoarcerea sa în țară, nici de a face publicații în România. Codul nostru a desființat, în adevăr, aceste formalități prescrise de art. 170 și 171 din codul francez (1).

Dacă însă contractul matrimonial bănesc este făcut în străinătate, bărbatul este dator, trei luni după întoarcerea sa în țară, să-l transcrie în registrul tribunalului domiciliului său. În caz de a cuprinde avere nemișcătoare, contractul matrimonial va fi transcris și în registrul tribunalului situațiunii bunurilor (art. 720 Pr. civ.) (2).

Căsătoria celebrată în țară străină nu poate fi anulată de cât tot pentru aceleași motive pentru care s'ar putut anula, dacă ar fi fost contractată în țară (3).

Căsătoria străinilor în România.

După codul Calimach (art. 80), străinul nu se putea căsători în Moldova, de cât aducând o dovadă vrednică de credință de la autoritatea competentă străină că nu are nici-o legiuită oprire întru aceasta, dând cheazășie pentru siguranța căsătoriei. Acest text nu se vede în codul austriac, dar o dispoziție analoagă există și astăzi în codul italian (art. 103) (4) și în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 182). (Cpr. art. 1315, § 2 C. german).

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 78, n. 1 și p. 512, n. 4.

(2) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 77, 78. Cpr. Roguin, *Régime matrimonial* (Paris, 1905), p. 880, No. 1012, care, cu această ocazie, citează Tratatul nostru în limba franceză.

(3) Laurent, *Principes*, III, 26 urm.; Fœlix-Demangat, *op. cit.*, II, p. 370 urm.—Nulitatea căsătoriei fiind o consecință a neobservării unui text de lege, acel text de lege va determina caracterul nulității, persoanele în drept a o propune, cauzele de neprimire ce pot fi opuse, etc. Weiss, *op. cit.*, III, p. 571; Neagu, I, p. 418, No. 70 urm.—Dacă este vorba de un viciu de formă, nulitatea se va determina de legea țării în care căsătoria a fost contractată. Weiss, *op. cit.*, III, pag. 573; Neagu, I, p. 418, No. 76.

(4) «*Lo straniero che voglia contrarre matrimonio nel regno, deve presentare all'uffiziale dello stato civile una dichiarazione dell'autorità competente del paese a cui appartiene, del quale consti che giusta le leggi da cui dipende, nulla osta al divisato matrimonio*».

Art. 103 C. italian.

Dr. actual. La noi, astăzi, străinul se poate căsători fără nici-o piedică (art. 11), și capacitatea sa se determină de statutul său personal. Astfel, doi germani ar trebui să se poată căsători în țara noastră, fără nici-o dispensă, de și ar fi rude în gradul oprit de codul nostru (de ex. unchiu și nepoată), pentru-că, în Germania, această împedicare nu mai există, și pentru-că, de și o asemenea oprire interesează bunele moravuri, totuși nu compromite existența și conservarea societății române. Și, în adevăr, în acest sens se pronunță unii ⁽¹⁾. Chestiunea este însă controversată, după cum vom vedea *infra*, sub art. 144.

Art. 210. De asemenea, o văduvă străină s'ar putea căsători în România, înaintea expirării celor zece luni de văduvie, dacă statutul ei personal nu se opune la căsătorie ⁽²⁾.

Art. 142. Tot astfel, un italian major, care nu are părinți sau ascendenți, se va putea căsători în România, în baza art. 65 din codul italian, fără consimțimentul consiliului de familie, prescris de art. 142 din codul român ⁽³⁾.

Poligamie. Cu alte cuvinte, statutul personal al străinului va fi dominat de statutul teritorial numai în privința împedărilor de ordine publică. Așa, spre exemplu, un Musulman nu s'ar putea căsători de mai multe ori în România, pen-

(1) Cpr. Laurent, *Dr. international*, IV, 295, 330. P. Fiore, *J. Clunet*, 1887, p. 158.—*Contrà*: Weiss, *op. cit.*, III, p. 426 urm.

Dr. străin. După codul italian (art. 102), străinul e supus împedărilor existente în Italia, chiar și acelor de interes privat, precum: vîrsta, consimțimentul ascendenților, etc. După Anteproiectul de revisuire a lui Laurent (art. 181), statutul personal al străinului e dominat de statutul teritorial numai în casurile în care ordinea publică este în pericol. Aceste cazuri sunt: bigamia, incestul, oprirea soțului adulter de a se însoți cu complicele său, etc.

(2) Cpr. Laurent, *op. cit.*, IV, 325 și V, 131; T. Huc, II, 399; Pic, *op. cit.*, p. 141; Buzdugan, *op. cit.*, p. 224. Veđi și observația noastră, publicată în *Curierul judiciar*, din 1900, No. 63.—*Contrà*: C. Paris (considerente reproduse în observația suscitată): *Dreptul* din 1872, No. 17; Sirey, 73. 2. 112; D. P. 73. 2. 16; *J. Clunet*, anul 1874, p. 473. Această controversă va fi examinată mai pe larg *infra*, sub art. 210.

(3) Jud. ocol. Galați, *Curierul judiciar* din 1905, No. 13. Veđi *infra*, explic. art. 142.

tru-că poligamia ar compromite ordinea publică și chiar existența societății noastre (art. 130) ⁽¹⁾.

Căsătoria străinilor se va celebra, în cât privește forma, conform legilor noastre, sau de agenții respectivi străini, conform legilor străine, dacă după dreptul lor național, acești agenți sunt ofițeri ai stărei civile ⁽²⁾.

Dar aci se presintă una din chestiile cele mai controversate ale dreptului internațional privat.

Se pretinde, în adevăr, și Curtea noastră supremă a admis de mai multe ori acest mod de a vedea, că o căsătorie celebrată pe teritoriul român între doi străini, conform legii țării lor, înaintea ministrului cultului lor respectiv (preot, pastor, rabin, etc.), ar fi validă în țara noastră.

Astfel, ar fi validă căsătoria ce doi Austriaci ar contracta în țară, înaintea preotului catolic, în baza art. 75 din codul austriac. Cu alte cuvinte, regula *locus regit actum* ar fi facultativă pentru străini, iar nu obligatorie ⁽³⁾. Chestiunea este gravă, pentru-că desleagă una din cele mai controversate probleme din dreptul internațional. Nu vom reproduce, cu această ocazie, argumentele care s'a dat într'un sens și în altul, pentru-că chestiunea este prea cunoscută, și a fost tratată în mai multe rînduri de noi, cu toate detaliile ce merită o asemenea controversă ⁽⁴⁾.

- (1) Veđi *infra*, explic. art. 130.—Căsătoriile Musulmanilor din Dobrogea, existente în momentul anexării acestei provincii, sunt valide. Mai mult încă, un Musulman din Dobrogea poate să se căsătorească astăzi cu mai multe femei, conform legii musulmane, fiind-că, în privința familiei, s'a păstrat dreptul musulman, pentru care s'a și instituit tribunale mahometane (art. 39 L. din 30 Maiu 1886). Veđi *supra*, p. 151, nota 2.
- (2) Cpr. Laurent, *Dr. international*, IV, 275; Weiss, *op. cit.*, III, p. 265. Veđi *supra*, p. 190.
- (3) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1869, pag. 22 și 153; *Dreptul* din 1903, No. 13; *Dreptul* din 1901, No. 22, și *Curierul judiciar* din același an, No. 24 (decisii publicate de noi în *J. Chynet*, anul 1902, pag. 916 și în Sirey, 1903, 4, pag. 5 (cu observ. noastră); Bulet. 1901, p. 221; *Dreptul* din 1885, No. 25 și Bulet. Cas. S-a II, 1885, pag. 133; C. Focșani și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1883, No. 24, și din 1899, No. 59; Trib. Imper. german, *Pand. Périod.* 1890. 5. p. 15.
- (4) Veđi *Dreptul* din 1892, No. 79 (conclușiuni puse de noi înaintea Curței din București și admise în totul de această Curte,

Formele căsător. celebrate de străini în România.

Nevaliditatea căsătoriei celebrate de străini în România, înaintea unui preot. Controversă.

Poligamia în Dobrogea.

Art. 166 C.
penal.

Vom observa numai că soluția dată de Inalta Curte este inadmisibilă și în contradicere cu o altă decizie a aceleiași Curți, din 13 Septembrie 1895, care de astă dată pune, cu drept cuvânt, în principiu că preotul străin este pedepsit conform art. 166 din codul penal, de câte-orî el a celebrat o căsătorie religioasă dintre doi străini, înaintea îndeplinirii formelor cerute de legea civilă ⁽¹⁾.

A ȳice, în adevăr, că art. 166 din codul penal se aplică nu numai preoților români, dar și acelor străini, este, fără nici-o îndoială, a ȳice că străinii nu pot îndeplini formele religioase înaintea acelor civile; deci, aceste din urmă forme sunt aplicabile și străinilor.

Cum că art. 166 din codul penal trebuie să se aplice și preoților străini, nu mai rămâne, după noi, nici o îndoială, căci este vorba de o lege de poliție și de siguranță publică, aplicabilă ca atare tuturor acelor care se găsesc pe teritoriul român (arg. din art. 3 C. penal).

«Considerând, ȳice Curtea supremă prin decizia sus-citată din 13 Sept. 1895, că preoții de rit catolic, *fie că ar fi cetățeni români, fie că n'ar fi*, au a fi de o potrivă pedepsiți, conform art. 166 C. pen., când ar contraveni acestui text, pentru-că dispozițiile de poliție și de un caracter

prin decizia sa din 11 Decembre 1892); *Dreptul* din 1893, No. 11 și *Curierul judiciar* din 1893, No. 40. Mai veȳi încă și *Treatatul nostru în limba franceză*, pag. 80, text și nota 2 și t. VIII a Coment. noastre, p. 109, nota 3.

(¹) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 76, și Bulet. Cas. S. II, 1895, p. 1140. Această însemnată decizie este publicată și în ȳiarul de drept internațional a lui *Clunet*, anul 1896, p. 915 urm. In același sens, C. din Iași, *Dreptul loco supra cit.*; C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 11, și *Curierul judiciar* din același an, No. 40. Cpr. și Trib. Toulouse, *Journal Clunet*, anul 1891, pag. 225 urm. Veȳi în același sens, Laurent, *Dr. international*, IV, 234; C. N. Buzdugan, *Mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie*, p. 236 urm. — *Contrà*: Cas. rom. Bulet. S. II, 1869, p. 22 și 153; Bulet. 1872, p. 264; Bulet. 1885, p. 133; Trib. Bacău (sentință reformată de C. din Iași) și Trib. Dorohoiu, *Dreptul* din 1895, No. 39 și 86; Trib. Ilfov (ultim considerent), *Dreptul* din 1899, No. 59 (sentință reformată de Curte), etc. Parte din aceste sentințe și decizii au fost publicate în *J. Clunet*, anul 1896, p. 915 urm. Veȳi și Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 381.—In Italia, căsătoria religioasă poate să precedeze pe cea civilă. V. *J. Clunet*, anul 1903, p. 474 și 987.

penal aŭ a se aplica incontestabil la toți de o potrivă, *fără distincție dacă sunt cetățeni sau nu*, etc.» (1).

Tot cam în acești termeni se exprimă și Curtea din București, prin decizia din 11 Decembre 1892, care aprobă în totul concluziunile noastre, publicate în *Dreptul* din 1892, No. 79, și citate *supră*, p. 199, în nota 4.

«Considerând, *ține* această decizie, că legiuitorul român a făcut din principiul căsătoriei civile o chestiune constituțională și de ordine publică, fiind-că art. 166 din codul penal pedepsește pe orî-ce preot de orî-ce cult, care ar celebra o căsătorie religioasă înainte de a fi celebrată civil; considerând că dispozițiile privitoare la ordinea publică și bunele moravuri sunt impuse tuturor acelora cari se găsesc pe pămîntul României, căci altfel s'ar părea straniu pentru naționali nostri să se vadă pedepsiți pentru fapte pe care străinii pot să le execute în România în toată libertatea și fără nici o sancțiune; considerând că dispoziția art. 166 C. pen. nu e relativă numai la Români, fiind-că textul e general și nu face nici-o distincție între Români și străini, și legiuitorul nici că putea face o asemenea distincție, fără a-și fi nimicit însuși principiul căsătoriei civile, pe care voia să-l vadă respectat în România, etc.» (2).

Iată pentru ce majoritatea autorilor (3) și jurispru-

(1) Veđi *Dreptul* din 1895, No. 76, și Bulet. Cas. S-a II, 1895, p. 140. Cpr. G. G. Flaişlen, *Curierul judiciar* din 1898, No. 7.

(2) Veđi *Dreptul* din 1893, No. 11 și *C. judiciar*, 1893, No. 40.

(3) Cpr. C. N. Buzdugan, *Dreptul* din 1895, No. 63, și *Du mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie*, studiu extras din ȋiarul de drept internațional a lui *Clunet*, și însoțit de prefața noastră (București, 1900), p. 232 urm.; Pic, *Du mariage en droit intern.*, p. 56; Duguit, *Conflicts de législ. relatifs à la forme des actes*, pag. 83; Lebret, *Journal Clunet*, 1884, p. 436; Er. Lehr, *Clunet*, 1885, p. 657; Chrétien, *Clunet*, 1886, p. 299, nota 3; Laurent, *Dr. international*, IV, 234 urm.; G. E. Schina (Anichs), *Dreptul* din 1899, No. 67; Consult. anonimă, *J. Clunet* 1892, p. 419; Thonissen, *Constit. belge annotée*, p. 66, 67, No. 97; Despagnet, *Dr. intern. privé* (ed. a 3-a, 1899), p. 503, No. 250; Baudry et Fourcade, *Personnes*, II, 1625; A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. intern. privé*, III, p. 486. (Acest autor citează decizia C. din Iași și a Curței noastre supreme de care am vorbit mai sus, precum și Tr. nostru în limba franceză); Surville et Arthuys, *Dr. international*, 285; Alberic Rolin, *Dr. internat.*, II, p. 83; P. Fiore, *J. Clunet*, 1886, p. 302; Audinet, *Pr. élément. de dr. internat. privé*, 535. Cpr. T. Huc, II, 106. În același sens, C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 11 și din 1899, No. 59; *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 și din 1899, No. 44; *Dreptul* din 1901, No. 52 și Sirey, 1903, 4. pag. 6 și 7; *Dreptul* din 1905, No. 44; Trib. Bacău, *Dreptul* din 1899, No. 55; C. Alger, D. P. 89. 2. 78. Tot în acest sens se pro-

dența Curților de apel din țară se pronunță, cu drept cuvânt, în contra soluției preconisate de Curtea de casație.

Este adevărat că Curtea de casație are în favoarea sa autoritatea lui Savigny, însă este de observat că marile jurisconsult se mulțumește a afirma, și a afirma nu este a dovedi. Iată, în adevăr, cum se exprimă acest autor: «De câte-ori locuitorii unei țări, în care căsătoria lor religioasă este obligatorie, se găsească într'o țară în care căsătoria este un contract civil, căsătoria lor religioasă, fără observarea formelor civile este validă, ea fiind făcută după formele țării lor, adică: a locului în care căsătoria își are sediul său propriu și permanent: «*So ist die Ehe gültig weil sie die Form der Heimath, also des eigentlichen, bleibenden Sitzes der Ehe, angewendet haben*» (1).

Concluziune.

Conchidem dar că străinii nu se pot în mod valid căsători în țara noastră, de câte ori ei nu vor recurge la agenții lor diplomatice, de cât conform legilor noastre, adică: mergând la ofițerul stărei civile, pentru-că intervenția acestui funcționar este un principiu de drept public, decî o lege reală aplicabilă tuturor acelorora cari se găsească pe teritoriul nostru. În acest sens, regula *locus regit actum* este obligatorie pentru străini. (Veđi *supră*, pagina 175). În acest sens s'a pronunțat și Ministerul justiției, prin adresa No. 2164 din 20 Martie 1892, provocată de legațiunea austriacă din București (2).

nunță și jurisprudența belgiană. Veđi decisiile citate de Weiss, *op. cit.*, III, p. 487, *ad notam*, și D. P. 71. 5. 259, No. 4.—*Contră*: V. decisiile citate *supră*, pag. 199, nota 3. Cpr. Savigny, *op. și loco cit.*, în nota următoare; Louis Durand, *Dr. internat. privé*, p. 247 și 316; C. C. Ștefănescu, *Dreptul* din 1899, No. 3; Arsène Laurent, *De la validité du mariage canonique entre deux étrangers dont la loi nationale reconnaît ce mariage*, p. 3 urm. și *J. Clunet*, 1895, p. 268 urm.; Champcommunal, observ. asupra decisiilor Curței din Iași și a Curței de casație, în *Revue critique de législ. et de jurisprudence*, anul 1896, p. 586; A. N. Juvara, *Dreptul* din 1901, No. 19 și 21; Demangeat asupra lui Fœlix, *Dr. internat.*, I, p. 165, nota a.; Nacu, I, p. 89, No. 48; Neagu, I. p. 422, No. 113; Pillet, *Pr. de dr. international privé*, 260, p. 479, 480. Veđi și decisiile citate *supră*, p. 199, nota 3.

(1) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 381, *in fine*, p. 359 (ed. germană, Berlin, 1849).

(2) Veđi această adresă a d-lui Ministru Al. Marghiloman, în

Dar se va dice poate că soluția noastră este în contradicție cu cele mai sus expuse, unde am validat căsătoria contractată de un Român în străinătate fie *solo consensu*, fie înaintea preotului, conform legii locale. Nicăicum! Românul se poate în mod valid căsători în aceste condițiuni, în străinătate, prin aplicarea regulei *locus regit actum*, el neputând dovedi căsătoria sa de cât conform legii locului unde ea a fost contractată, pe când străinii nu se pot căsători în România *solo consensu*, sau înaintea ministrului cultului lor respectiv, conform legii lor personale, pentru-că și ei nu pot dovedi căsătoria lor contractată în România de cât tot conform legilor române ⁽¹⁾. Aceasta, bine înțeles, numai în cât privește tribunalele române, căci o căsătorie contractată de străini, în România, înaintea unui preot, ar fi de bună samă considerată ce validă de tribunalele străine.

3° Aplicarea regulei *locus regit actum* la testamente ⁽²⁾.

Testamentele ce Românii pot face în străinătate.

Art. 885. — Românul ce s'ar afla în țară străină va putea face testamentul său, sau în forma olografă, sau în forma autentică întrebuintată în locul unde se face testamentul. (Art. 2, 858 urm., 880, 1171 C. civ. Art. 34 L. p. autentif. actelor din 1886 și art. 23 L. din 13 Februar 1894. Art. 999 C. fr.)

Testamentul este un act solemn în acest sens că nu poate să existe fără un act scris. Românul nu poate testa în România de cât observând formele prescrise de legea română. Test. făcut de Români în țară.

În cât privește însă testamentul ce Românii pot face în străinătate, ei pot să urmeze sau forma olografă română, sau forma autentică a țării unde s'a făcut actul. Aceasta nu este de cât o aplicare a regulei «*locus regit* Test. făcut de Români în străinătate.

care Ministerul ne face onoarea de a invoca părerea noastră, reproducă în concluziile sus-citate ce am depus înaintea Curții din București (*Dreptul* din 1892, No. 79, p. 628, 629).

(1) Cpr. T. Huc, II, 106. Veđi *supră*, p. 196, nota, *in fine*.

(2) Veđi asupra acestei materii, C. N. Buzdugan, *Forma testamentelor în dreptul internațional privat* (studiu extras din Revista de drept și sociologie, anul II, 1900); G. P. Petrescu, *Testamentele* (București, 1889), p. 494 urm. Bibliografie.

actum», aplicare pe care tribunalul de Ilfov a făcut-o la testamente încă sub codul Caragea ⁽¹⁾.

Test. autentic
făcut de Ro-
mâni în străi-
nătate.

Pentru ca testamentul, făcut de un Român în străinătate, să fie considerat ca autentic în sensul art. 885, nu este numai de cât nevoie ca, la formarea lui, să intervină un ofițer public, după cum prescrie art. 1171 din codul civil, căci acest articol nu se aplică actelor făcute în străinătate. Testamentul va fi autentic, dacă Românul a observat formele prescrise de legea străină, chiar când legislația străină ar admite două soiuri de testamente autentice: unul cu intervenția unui ofițer public, iar altul fără concursul unui atare funcționar ⁽²⁾.

Codul Calimach și dreptul roman.

(1) Vezi *Gazeta tribunalelor* din 10 Martie 1862, No. 54 (cu nota lui Ar. Pascal). Cpr. și *Curierul judiciar* din 1905, No. 2. După codul Calimach (art. 5, nota 3), pămînteanul, care se găsea în țară străină, putea să testeze în forma hotărîită de legea patriei sale, sau după obiceiul Statului în care se afla. La Românii, din contra, cetățeanul nu putea să testeze de cât potrivit legilor romane. Cu-toate-acestea, cetățeanul care se afla într-o țară ce era în război cu poporul roman (*si in hostico deprehendatur*), putea să testeze fără observarea vre-unei formalități, printr'o simplă manifestare a voinței sale, și testamentul astfel făcut își producea toate efectele sale, atunci când testatorul se săvîrșia din viață în țara dușmană. L. ultimă (44), Dig., *De testamento militis*, 29. 1.

(2) Baudry et Colin, *Don. et testaments*, II, 2234; Planiol, III, 2726; Laurent, *Principes*, XIII, 149 urm. și *Dr. international*, VI, 408 urm.; Demolombe, XXI, 475, p. 423; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 10 urm.; Thiry, II, 421; Arntz, II, 2040; Troplong, *Don. et testaments*, III, 1734, 1735; Marcadé, IV, 87, p. 62, nota 1; Aubry et Rau, VII, § 661, p. 89, nota 1; T. Huc, VI, 307; Saintespès-Lescot, *Don. et testaments*, IV, 1281; Cas. fr. D. P. 54. 1. 126 și 313; Sirey, 54, 1. 417 și 544.—Astfel, testamentul făcut de un Român în Anglia, fără intervenția unui ofițer public, scris de un al treilea, față cu patru marturi, iscălit de testator și marturi și închis, după ce testatorul a declarat voința sa înaintea marturilor, este considerat ca autentic. Laurent, *Principes*, XIII, 150, și *Dr. international*, VI, 409; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, No. 11.—S'a decis, de asemenea, că testamentul făcut de un Român în Ungaria, iscălit de testator și atestat de marturi, conform art. 579 din codul austriac (art. 740. 741 C. Calimach), se consideră ca autentic după legile în vigoare în Transilvania. C. București, *Dreptul* din 1903, No. 24.

Testamentul verbal făcut față cu marturi, fără însă ca să se fi luat act despre voința cea de pe urmă a testatorului, care se obicinuia sub codul Calimach (art. 745—747), și care este admis și în Austria (art. 585 C. austriac), în Germania în unele cazuri (art. 2250 C. german), și în alte țări, nu este valid în România, pentru-că, după legea noastră, testamentul trebuie să fie constatat printr'un act scris, fie autentic, fie sub semnătură privată. Testamentul verbal sau nuncupativ (*mündlich*), făcut în Austria, potrivit art. 585 din codul austriac, înaintea unor marturi, cari n'ar fi luat act în scris despre voința testatorului, nu va produce deci nici-un efect în România, unde nu poate să existe testament fără act scris ⁽¹⁾.

Testamentul verbal. Nevaliditatea lui în România.

Dar, dacă testamentul verbal, făcut chiar înaintea unui funcționar public, este lipsit de efecte în România, atunci când funcționarul a servit numai ca martur și n'a luat act despre voința testatorului, testamentul va fi, din contra, considerat ca autentic în România, dacă funcționarul public a constatat voința testatorului printr'un act scris ⁽²⁾. Un testament verbal făcut de un Român în Aus-

Casul când funcționarul străin a constatat voința testatorului printr'un act scris.

(1) Laurent, *Dr. internat.*, VI, 411. — *Contrà*: Cas. fr., Répert. Dalloz, *v^o Disp. entre vifs*, 3412, nota 1, și Sirey, 32. 1. 51; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 193, p. 222. În *Principiile sale de drept civil* (XIII, 152), Laurent aprobase această din urmă părere, însă în dreptul său internațional (VI, 411, nota 2), distinsul juriconsult recunoaște el însuși eroarea sa. În aceeași eroare au picat și alți autori. Cpr. Demolombe, XXI, 475, p. 424; Massé-Vergé, III, § 430, p. 80, nota 3. Veđi și C. N. Buzdugan, *op. cit.*, p. 18 urm., care combate părerea noastră.

(2) Laurent, *Principes*, XIII, 152, și *Dr. international*, VI, 412; Cas. fr. D. P. 59. 1. 81; Sirey, 59. 1. 396. — Codul Calimach (art. 749, 750) și a cel austriac (art. 588 urm.) permit testamentele verbale înaintea judecătorilor. Judecătorii, în număr de doi, de îndată și în cuget curat, trebuie să întocmească un act scris constatator al ultimei voințe a testatorului, pecetluind actul cu sigiliul judecătoriei și dând testatorului a-deverința de primirea lui. Asemenea testament există și în legea mosaică. Israelitul, după această lege, declară ultima sa voință față cu doi marturi, cari întocmesc actul scris și-l înfățișează tribunalului rabinic spre a-l autentifica. Se înțelege că un asemenea testament făcut la Ierusalim, de un e-vreu din România, își va produce efectele sale în țară și va fi considerat ca autentic, dacă, după cum prescrie legea mo-

Codul Calimach, codul austriac, legea ebraică, etc.

tria, potrivit art. 588 și următorii din codul austriac. va fi deci valid în România și considerat ca autentic.

Cine trebuie să dovedească că test. este conform legii țării de unde emană?

Cine trebuie să dovedească formei legii țării de unde emană? Legatarul trebuie să stabilească existența legatului, dovadă care se va face prin înfățișarea testamentului. Acei cari combat testamentul trebuie deci, în principiu, să stabilească că el nu întrunește prescripțiile legilor de unde emană (*).

Testamentul unui Român, făcut în țară străină. în forma autentică, conform legii acestei țări, este valid în urma întoarcerii testatorului în România, ori-care ar fi momentul morții sale, și fără îndeplinirea vre-unei formalități.

Determinarea locului unde test. a fost făcut.

Validitatea testamentului, atârănând de legea țării în care el și-a primit autenticitatea, trebuie neapărat să se determine locul unde el a fost făcut. Această împrejurare va rezulta cele de mai multe-ori din însuși testamentul, care va arăta locul confecționării sale. În lipsa unei asemenea mențiuni, judecătorii vor avea în vedere celelalte

saică, recunoscută și aplicată în imperiul otoman, testatorul a murit de boala de care suferia când și-a făcut testamentul. Veđi Cas. fr., decizia *supra* citată. Cpr. Laurent. *Supplément*, IV, p. 178, No. 219; Baudry et Colin. *op. cit.*, II, 2233, *in fine*. Veđi în privința testamentelor ce Israelitiți pot face în Palestina, interesantul raport a consilierului Bayle-Mouillard, în D. P. 59. 1. p. 82 urm.—S'a decis. de asemenea, că este valid, ca autentic, testamentul făcut de un Român în țările supuse imperiului otoman, dacă este semnat de marturi de naționalitate română și legalizat de patriarhul ecumenic din Constantinopol, întru cât legile turcești prescriu aceste formalități pentru alcătuirea unui testament autentic. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 22. Cpr. Trib. de apel Tulcea și Cas. rom., *Dreptul* din 1881, No. 76 și 77.—S'a decis că, după dreptul musulman, testamentul olograf este nul. dacă nu cuprinde semnătura marturilor. Testamentul Grecilor ortodocși supuși musulmanii, este însă cărmuit de legea lor religioasă, iar nu de legea musulmană. Cas. fr. Sirey, 1905. 1. p. 182, și *Curierul judiciar* din 1905, No. 56.

Test. făcut în imperiul otoman.

(*) Laurent, XIII. 155; Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2235 bis.— Dacă nu se presintă testamentul în original, ci numai o copie de pe el, legea țării în care testamentul a fost făcut va determina credința ce merită această copie. Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2235 *ter*; C. Palermo. *J. Clunet*, 1887. p. 757.

enunțări cuprinse în act, putând chiar la nevoie admite, în această privință, proba testimonială ⁽¹⁾.

Românul, care s'ar afla în străinătate, nu este numai de cât silit să-și facă testamentul său în forma autentică străină; el poate să testeze și conform legilor române. În asemenea caz, autenticitatea se va da de agenții noștri diplomatici, cari vor observa formele prescise de art. 860 urm. din C. civ. și de legea pentru autentificarea actelor. Controversa, care există asupra acestui punct în Franța, nu-și mai are ființă la noi, unde art. 23 din legea de la 13 Februar 1894 declară formal, că trimesiile diplomatice și consulii noștri exercită în străinătate funcțiunile de *notari* și depositari, conform legilor țării ⁽²⁾.

Românii cari se găsesc în străinătate pot, după cât știm, recurge la ministerul agenților noștri diplomatici, nu numai pentru testamente, dar și pentru celelalte acte, solemne sau nesolemne.

Agenții noștri diplomatici sau consulari, de câte-ori ^{Asistența gre-fierului.} autentifică un act, nu au nevoie de a fi asistați de grefier, nici legea din 1894, nici regulamentul consular din 1880 neprescriind această formalitate ⁽³⁾.

Românul, care s'ar afla în străinătate și care n'ar voi ^{Test. olograf.} să testeze în forma autentică, nici înaintea agenților noștri diplomatici, nici după formele străine, înaintea funcționarilor competenți străini, va putea să-și facă testamentul său în forma olografă română, chiar dacă în țara în care el ar testa, asemenea testament ar fi necunoscut ⁽⁴⁾.

Presupunând însă că testamentul olograf ar exista în țara în care s'ar afla Românul, și că formele acestui tes- ^{Casul când formele test. olograf străin se deosebesc de formele române.} tament s'ar deosebi de acele admise de legile române,

(1) Laurent, *Principes*, XIII, 157. Cpr. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *1° Testament*, 15.

(2) Veđi și art. 34 din legea pentru autentificarea actelor (1 Sept. 1886, modificată în unele privințe prin legea din 1 Ianuar 1887).

(3) C. București, *Dreptul* din 1900, No. 17; C. N. Buzdugan, *Forma testamentelor în dreptul internațional privat*, pag. 33 urm.—*Contrà*: Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1899, No. 82 (sentință infirmată de Curte și criticată de d-l M. M. Sipsom), *Revista de drept și sociologie*, anul II (1900), p. 313 urm.

(4) Cpr. Demolombe, XXIV, 474; Laurent, *Principes*, I, 100 și *Dr. international*, VI, 415, *in fine*, p. 691; Planiol, III, 2726.

chestiunea este de a se ști, care sunt formele ce trebuie să îndeplinească testamentul Românului: acele prevăzute de legea străină, sau de legea română? După principiul consacrat de regula *locus regit actum*, testamentul Românului ar trebui să fie făcut conform legilor străine. Art. 885 permite însă Românilor de a face testamentul lor conform legilor române, adică: îndeplinind toate formalitățile prescrise de art. 859. Va să zică, textul nostru derogă până la un punct oare-care de la regula *locus regit actum*; însă această derogare este mai mult aparentă de cât reală.

Românii pot testa în străinătate după forma olografă locală. Controversă.

Imprejurarea că legiuitorul permite Românilor de a testa în forma olografă admisă de legea română, nu-i împiedică de a-și face testamentul lor în forma olografă locală, pentru-că textul nostru, ca și acel francez, nu obligă numai de cât pe Români la îndeplinirea formelor legii lor naționale, ci le dă numai o facultate, voind a le ușura mijlocul de a testa în străinătate. În acest sens, deci, art. 885 nu face nici-o derogare de la regula *locus regit actum*, ci din contra, consacră dreptul comun. Va să zică Românul, prin aplicarea regulei *locus regit actum*, va putea testa în străinătate, după toate formele admise de legea țării în care s'ar afla, chiar dacă acele forme n'ar fi cunoscute în România (¹), după cum dispune anume atât codul italian (art. 9, disp. preliminară), cât și codul spaniol din 1889 (art. 732, § 1) (²). Astfel, testamentul olograf făcut de un

(¹) Mourlon, II, 813; Laurent, XIII, 153, și *Dr. international*, VI, 415; Demante et Colmet de Santerre, IV, 138; Marcadé, IV, art. 999, No. 87; Thiry, II, 422; Demolombe, XXI, 475; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 192; Saintespès-Lescot, *op. cit.*, IV, 1281, p. 350, 351; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 707 urm. și *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, IV, p. 623 urm.; Acollas, II, p. 541; C. București (testament făcut în Ungaria), *Dreptul* din 1903. No. 24.—*Contrà*: Aubry et Rau, VII, § 661, p. 89, nota 1; Baudry, II, 577; Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2231, 2232; Arntz, II, 2040; Despagnet, *op. cit.*, 378; Troplong, *Don. et test.*, III, 1734, 1735; Duguît, *op. cit.*, p. 147, 148; Petrescu. *Testamentele*, p. 496 urm. Veđi asupra acestei controverse, Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*. 22 urm.; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, art. 999, No. 2 urm.

(²) Iată cum se exprimă acest text; «*Los Espanoles podran testar*

Român în Austria ar fi valid, *cu-toate-că n'ar fi datat*, pentru-că art. 578 din codul austriac nu prescrie neapărat această condiție ⁽¹⁾.

Rămâne însă bine înțeles că, pentru-ca testamentul sub semnătură privată, făcut de un Român în străinătate după formele de acolo să fie valid în România, se cere ca acel testament să fie constatat printr'un act scris, iar nu *verbis*; pentru-că, după cum am văzut *suprà*, p. 205, în legislația noastră, actul scris, fie autentic, fie sub semnătură privată, este neapărat pentru existența testamentului (art. 886).

Din cele mai sus expuse rezultă că Românul poate testa în străinătate, în forma mistică, dacă această formă este admisă de legea țării în care el își face testamentul său ⁽²⁾.

fuera del territorio nacional, sujetandose à las formas establecidas por las leyes del pais en que se hallen».

(1) Este de observat că codul Calimach se deosebește de astă dată de codul austriac; căci după art. 739 din vechiul cod al Moldovei, testamentul fără de marturi are putere numai atunci când este scris și iscălit de însăși mâna testatorului, cu *însemnarea anului, a zilei și a locului în care și unde s'a scris*.

(2) Chestiunea pare a fi îndoelnică, din cauza redactării vicioase a art. 885, care nu vorbește de cât de testamentul autentic și de acel olograf. Dacă testamentul mistic ar putea fi considerat ca autentic, după cum ați decis atât Curtea din Paris, cât și Curtea de casație din Franța (D. P. 54. 1. 126), atunci chestiunea n'ar suferi nici-o dificultate. Testamentul mistic nu este însă autentic, de și tribunalul intervine la formarea lui (art. 864); căci acest testament cuprinde două acte: corpul testamentului, care se află pecetluit și este sub semnătură privată, și actul de *superscriere* din partea tribunalului, care este autentic. (Art. 864 din eroare întrebunțează cuvântul *subscriptie*, în textul fr. *suscription*, în loc de *superscriere*, *superscriptio*). Testamentul mistic este, deci, în același timp și autentic și sub semnătură privată. Legiuitorul care a permis Românului de a testa în străinătate, atât în forma olografă, cât și în cea autentică, n'a putut deci să nu admită forma mistică, care cuprinde ambele forme de odată. Textul art. 885 se mulțumește, într'adevăr, a permite Românilor testamentul autentic și acel olograf, fără a mărgini dreptul lor numai la aceste forme, și acest text nefiind restrictiv, regula *locus regit actum* își primește în totul aplicarea sa. Cpr. Laurent, *Principes*, XIII, 153, și *Dr. international*,

Testamente
conjunctive.
Controversă.

Aplicarea acestei regule nu poate însă să meargă, cel puțin după unii, până a permite Românilor de a face în țară străină un testament mutual sau conjunctiv, în contra dispozițiilor formale ale art. 857 și 938, dacă asemenea testament ar fi permis de legea țării în care ar testa Românul, precum ar fi, de exemplu : în Brasilia, în Germania ⁽¹⁾, etc. Pentru a se ajunge la acest rezultat se dice că, de și art. 857 se găsește pus în secția care tratează despre regulele generale relative *la forma testamentelor*, totuși scopul acestui text nu este de a regula o chestie de formă, ci de a preîntîmpina procesele, păstrând unitatea de legislație, după cum a spus-o expres oratorul guvernului. Va să dică, după această teorie, prohibiția statornicită de art. 857 și 938, departe de a fi privitoare la formele instrumentare, ar fi înființată într'un interes public, și nu se poate presupune că legiuitorul ar fi înțeles a permite Românilor de a nesocoti și de a călca legea lor națională la cel dintăi pas ce ar fi făcut peste graniță ⁽²⁾. Art. 733 din codul spaniol și 811 din Ante-proiectul de revisiuire a lui Laurent sunt formali în această privință.

Din cele mai sus expuse se poate ușor vedea că statutul formelor, în ceea ce privește testamentul olograf, nu și-a schimbat caracterul, devenind personal, așa precum pe nedrept susțin unii ⁽³⁾, ci a rămas tot ceea ce era, adică: un statut real într'un sens oare-care.

VI, 413 ; Murlon, II, 813 ; Marcadé, IV, 87 ; Demolombe, XXI, 475 ; C. N. Buzdugan, *op. cit.*, p. 23 ; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat.*, IV, p. 623 urm. ; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 192.—*Contrà* : Aubry et Rau, VI, § 661, p. 89, nota 1 ; Despagnet, *op. cit.*, 378, p. 702 ; Baudry et Colin, II, 2232, etc.

- (1) Codul german permite testamentul conjunctiv (comun) numai între soți : «*Ein gemeinschaftliches Testament kann nur von Ehegatten errichtet werden*» (art. 2265).
- (2) Laurent, *Principes*, XIII, 145, și *Dr. internat.*, VI, 314 urm. ; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 193—1. Veți și alte autorități citate într'un sens și în altul în t. VIII a Còment. noastre, p. 90, *ad notam*. Cpr. și *suprà*, p. 101, text și nota 2.—D-l C. N. Buzdugan, (*op. cit.*, *Forma testamentelor în dreptul internațional privat*), p. 26 urm. combate și de astă dată părerea noastră, dicend că art. 857 și 938 din codul nostru cuprind o regulă de formă, iar nu de fond.
- (3) Marcadé, IV, 83 ; Saintespès-Lescot, *op. cit.*, IV, 1279 ; Demante et Colmet de Santerre, IV, 138 ; Bayle-Mouillord asu-

Românul, în adevăr, poate peste tot locul să dispună de averea sa în forma olografă, fără a fi dator a se supune legilor locale, însă legiuitorul cu-toate-acestea, n'a înțeles a face din statutul formelor o chestie de capacitate personală (1).

În fine, vom observa că codul fr. prescrie, ca măsură fiscală, înregistrarea testamentului făcut în străinătate, la domiciliul testatorului și la acel al situației bunurilor, când testamentul ar cuprinde dispoziții privitoare la imobile (art. 1000 C. fr.). La noi, acest text este eliminat, însă toate transmițerile de bunuri mobiliare sau imobiliare, făcute cu titlu gratuit (donațiuni sau testamente), fie aceste acte făcute în țară sau în străinătate (art. 94 L. timbr. din 1900), sunt supuse la o taxă de înregistrare de 2, 3, 4, 6, 9 și 12⁰/₁₀, după gradul de înrudire a legatarului (art. 46 L. timbr. din 1900, modificat prin L. din 1 Maiu 1904) (2).

Art. 1000 C.
fr. Dispoziție
fiscală.

Testamentele ce străinii pot face în România (3).

Legea nevorbind nicăiri de testamentul ce străinii pot face, se referă la *Don. et testaments*, II, No, 280, p. 605, nota a (ed. a 4-a, din 1846).

- (1) Laurent, *Principes*, XIII, 159, și *Dr. internat.*, VI, 416; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, IV, pag. 633 urm.; Thiry, II, 425; Aubry et Rau, I, § 78, p. 510, nota 45 (ed. a 5-a). Legile privitoare la forma actelor nu sunt propriu zis nici reale nici personale (după cum am mai observat odată *suprà*, p. 165, nota 3), și dacă noi ținem că statutul formelor este real, este numai întru atâta întru cât el se aplică și străinilor.—Veți însă Duranton (IX, 15) care, întemeindu-se pe art. 2 din legea de la 14 Iulie 1819, susține că legile privitoare la testamentul olograf fac parte din statutul real.

- (2) Legea actuală a timbrului nu scutește de aceste taxe de cât legatele și alte liberalități făcute Statului și administrațiilor dependente de Stat, precum: casei școalelor, casei pensiunilor, casei de dotațiune a oastei, etc., comunelor și județelor, instituțiilor de bine-facere, a căror bugete se votează de Adunarea deputaților, și caselor dependente de aceste instituțiuni (§ 8 al art. 46 din L. timbrului, adăugat prin L. din 1 Maiu 1904). Veți observ. d-lui C. Botez, *Legea asupra taxelor de timbru și înregistrare* (ed. a 2-a, 1905), p. 164.

Scutiri admise de L. timbrului.

- (3) Veți asupra testamentelor ce străinii pot face în Franța, M. Bibliografie. Colin, *J. Clunet*, anul 1897, p. 929 urm. În privința testa-

face în România, de aici rezultă că ei rămân supuși în această privință dreptului comun, adică: principiului de drept internațional înscris în art. 2: *Locus regit actum*.

Străinul care ar voi să dispună în țară de averea sa, prin testament, este deci dator să observe formele admise de legea română, numai capacitatea sa fiind cărmuită de legea sa națională ⁽¹⁾. El va putea, prin urmare, să testeze în România, fie în forma autentică, înaintea tribunalului, potrivit art. 860 și urm. din codul civil și legei pentru autentificarea actelor din 1886, fie în forma mistică, conform art. 864 din codul civil ⁽²⁾.

Aplic. art. 892
la test. străi-
nilor.

Art. 892 din codul civil, după care înainte de a fi executat, testamentul olograf său mistic trebuie să fie înfățișat tribunalului județului în ocolul căruia s'a deschis moștenirea, se aplică și testamentelor făcute de străini, afară de casul unui tratat internațional derogator de la această dispoziție ⁽³⁾.

Test. străini-
lor făcut în-
aintea agenți-
lor lor diplo-
maticii.

Străinii pot, de asemenea, să testeze în forma autentică admisă de legea lor națională, înaintea agenților diplomatici respectivi, dacă acești funcționari au atare competență după legea lor națională. În adevăr, Românii

mentelor ce străinii pot face în România, vezi C. N. Buzdugan, *Forma testamentelor în dreptul internațional privat* (București, 1900), p. 50 urm.

(1) Cpr. C. Paris și Orléans, *J. Clunet*, anul 1899, p. 584; *Pand. Périod.* 1904. 5. 38; Trib. Brăila. *Dreptul* din 1883, No. 59; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 74 urm. Vezi și *suprà*, p. 169.

Autentif. test.
redactat în-
tr'o limbă
străină.

(2) Toată dificultatea este numai de a se ști, cum va proceda tribunalul față cu străinii, cari n'ar cunoaște limba românească. Nu vedem pentru ce tribunalele n'ar putea autentifica un testament scris într'o limbă străină, cu ajutorul unui expert jurat, după cum dispune anume codul german prin art. 2244 urm. (vezi t. VII a Coment. noastre, p. 132, nota 3). Codul spaniol (art. 684) prevede, în asemenea caz, prezența a doi interpreți (*dos interpretes*). În Franța s'a dat însă, în această privință, decisiu contradicătoare. Vezi Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Testament*, 35. Asupra modului cum trebuie să procedă notarii în Franța, în această privință, vezi Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2049 urm.

(3) C. Nîmes, *J. Clunet*, anul 1899, p. 599; Cas. fr. D. P. 97. 1. 357; Sirey, 97. 1. 401; Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2251.

având facultatea de a recurge, în străinătate la agenții lor respectivi (art. 23 L. din 13 Februar 1894), nimic nu este mai natural de cât a se admite această reciprocitate și pentru străini (1).

Străinul va putea, de asemenea, testa în România în forma olografă admisă de legile noastre (2), chiar dacă legea sa națională n'ar admite testamentul olograf (3), bine înțeles numai atunci când, după legea sa națională, autenticitatea testamentului n'ar fi cerută ca o condiție substanțială a existenței dispoziției testamentare. În adevăr, dacă testamentul, după legea națională a străinului, n'ar avea ființă de cât prin act autentic, atunci se înțelege că străinul nu va putea testa în România de cât în forma autentică, pentru-că o dispoziție testamentară care n'ar avea ființă după legea testatorului, ar fi pretutindeni considerată ca inexistentă (4).

Astfel, codul neerlandez neadmițând testamentul olograf, de cât în oare-care limite, autenticitatea fiind după C. olandez.

(1) Trib. Ilfov și C. București, *Dreptul* din 1886, No. 56 și din 1888, No. 15; *Dreptul* din 1896, No. 35. Cpr. art. 21 din conv. consulară încheiată cu Italia. Veđi și alte convenții semnate de C. N. Buzdugan, *Forma testamentelor în dr. internațional privat*, p. 29 urm. După acest autor (*op. cit.*, p. 70), consuli străini n'ar putea proceda în România la deschiderea testamentelor naționalilor lor.

(2) Testamentul olograf poate fi scris în ori-ce limbă, și chiar într'o limbă ce nu se mai vorbește, de exemplu: în latinește, etc. Veđi autoritățile citate de Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 46. Cpr. Aubry et Rau, VII, § 665, p. 98; Demolombe, XXI, 120; Laurent, XIII, 170. Cpr. art. 688, § ultim. C. spaniol.—Și la Romani testamentul putea fi făcut în limba greacă: «*E'iam grecę omnibus liceat testari*» (L. 21, § 4, Cod, *De testamentis*, 6. 23).

(3) Cas. fr. și C. Paris, D. P. 47. 1. 273; Sirey, 47. 1. 712; D. P. 53. 1. 217; Sirey, 52. 1. 274; D. P. 52. 2. 145; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o Testament, 43 urm.; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international privé*, IV, p. 632 urm.; Aubry et Rau, VII, § 661, p. 90; Laurent, *Dr. international*, VI, 417; Demolombe, XXI, 483; Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2248, 2249.—*Contra*: Marcadé, (IV, 84), după care dispoziția care permite saŭ oprește testamentul olograf, ar fi o regulă de capacitate personală, ceea ce noi n'am admis.

(4) Laurent, *Dr. international*, VI, 414 și 417.

acest cod o condiție esențială fără de care testamentul nu-și are ființă (art. 982 și 992), Olandezul nu va putea testa în România în forma olografă, de cât în condițiile și limitele admise de codul olandez ⁽¹⁾.

C. austriac. . Să presupunem, însă, că legea străină admite testamentul olograf deosebindu-se, în privința condițiilor, de legea română, precum este; de exemplu, codul austriac, după care testamentul olograf este valid fără a fi datat, numai sub condiția de a fi scris și subscris de însăși mâna testatorului (art. 578 C. austriac) ⁽²⁾.

Chestiunea este de a se ști, dacă testamentul făcut în aceste condiții de un Austriac în România, va fi considerat ca valid după legile noastre? Uniî susțin că regula «*locus regit actum*» este facultativă, iar nu imperativă, și că străinii ar putea testa în România în forma olografă străină, după cum și Românii pot testa în străinătate potrivit legii lor naționale (art. 885) ⁽³⁾. Argumentul tras din art. 885 nu ni se pare însă temeinic, pentru-că acest text constituie într'un sens o derogare de la regula generală, și este știut că ori-ce excepție este de strictă interpretare. Legiuitorul permite, în adevăr, prin excepție, Românilor de a testa în străinătate după forma olografă română, pe când asemenea facultate nu se conferă străinilor, cari rămân deci supuși principiului: *locus regit actum*. Astfel, testamentul făcut de un străin în România nu-și poate pro-

⁽¹⁾ Laurent, *Principes*, I, 100, și *Dr. international*, VI, 419; Despagnet, *op. cit.*, 216, p. 448; Trib. Bruxelles, *J. Clunet*, anul 1887, p. 495 și *Pand. Périod.* 87. 5. 7; *Pasicrisie*, 92. 3. 139; Weiss, *op. cit.*, IV, p. 636; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 82, p. 178; Duguît, *op. cit.*, p. 137; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 196, pag. 226.—*Contra*: C. Orléans, D. P. 59. 2. 158; Sirey, 60. 2. 37. Veđi și Pillet, *J. Clunet*, anul 1894, p. 722.

⁽²⁾ Veđi *supră*, p. 209, text și nota 1.

⁽³⁾ Aubry et Rau, I, § 31, pag. 172, text și nota 79, și VII, § 661, p. 91, text și nota 4; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international privé*, IV, p. 637; Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2253 *ter*; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 207; Laurent, *Principes*, I, 100, și *Dr. international*, II, 247 și VI, 421, *in fine*.—În t. XIII al Principiilor sale (No. 161), același autor nu este atât de categoric și recunoaște că chestiunea este cel puțin îndoelnică. Cpr. Trib. Rouen și *Reichsgericht* din Leipzig, *J. Clunet*, anul 1899, p. 578 urm. și anul 1900, p. 164.

duce efectele sale în țară, de cât numai sub condiția de a fi redactat în vre-una din formele externe admise de legea țării noastre ⁽¹⁾.

În baza acestor principii, trebuie să decidem că testamentul *nedatat*, făcut de un austriac în România, conform art. 578 din codul austriac, nu va produce nici-un efect în țară. Tot astfel străinii, a căror lege națională permite testamentul conjunctiv, nu vor putea usa de această facultate în România, asemenea testament fiind oprit de legea noastră (art. 857). (Veți *suprà*, p. 210).

Curtea din Paris a făcut deci o bună aplicare a acestor principii, când a decis că testamentul făcut de un străin în Franța, după formele legii sale naționale, n'a putut anula și revoca un testament anterior, făcut conform legii franceze, de oare-ce testamentul, nul în privința formelor, este presupus a nu fi avut ființă nici-odată ⁽²⁾.

Acestea sunt regulile privitoare la testamentele făcute de străini în România.

Toate legatele lăsate de un străin în țară, în favoarea L. timbrului unui străin sau unui Român, sunt supuse la aceleași taxe de înregistrare la care sunt supuse și legatele făcute de Români ⁽³⁾. Legatele făcute de un străin în străinătate, în favoarea unui Român sau chiar a unui străin, vor fi supuse aceluiași taxe, dacă bunurile legate sunt situate în România (art. 94 L. timbr. din 1900).

Testamentele făcute de străini în străinătate.

Testamentul făcut de un străin în străinătate, spre a fi valid în țară, în privința bunurilor situate în Ro-

(1) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1872, pag. 338; Cas. fr. D. P. 53. 1. 217; Sirey, 53. 1. 274; C. Paris și Orléans, Sirey, 52. 2. 289; *Pand. Périod.* anul 1898, 5. 6 și anul 1899. 5. 25; *J. Clunet*, anul 1899, p. 584; D. P. 99. 2. 179; *Pand. Périod.* 1904. 5. 38 și *J. Clunet*, anul 1904, p. 680; Demolombe, I, 106 bis și XXI, 484; Troplong, *Don. et testaments*, III, 1736; Demante et Colmet de Santerre, IV, 138 bis III; Mimmrel, *Revue critique*, anul, 1852 (t. III), pag. 842. Cpr. *Pand. fr., Don. et testaments*, III, 14992 urm.

(2) Veți D. P. 52. 2. 145, și Laurent, *Principes*, XIII, 162.

(3) În privința taxelor prevăzute de legea timbrului, veți *suprà*, p. 211.

mânia, va trebui să fie făcut, fie după formele legei sale naționale, fie după formele legei țării de unde el emană ⁽¹⁾.

Astfel, testamentul olograf nedatat, făcut de un străin în Austria, va fi valid în privința bunurilor situate în România, întru cât testatorul s'a conformat legei unde a testat.

Tribunalele române n'ar putea însă să valideze testamentul olograf făcut de un străin în străinătate, conform legilor române, dacă după legea sa personală, sau după legea țării unde a testat, străinul nu putea să testeze în această formă ⁽²⁾.

*Testamentele făcute de agenții diplomatice străine în
România și de agenții noștri în străinătate.*

Test. autentic. Agenții diplomatice române, cari ar voi să facă testamentul lor autentic în străinătate, ca și agenții străine, cari ar voi să testeze în forma autentică în România, sunt siliți a recurge la oficiul funcționarilor respectivi competenți în țara în care se află, funcționarii ne putând instrumenta de cât după legea lor națională.

Test. olograf. Cât pentru testamentele sub semnătură privată, mai toți autorii sunt unanimi pentru a recunoaște că, agentul străin ar putea să testeze în forma admisă de legea sa națională, chiar atunci când legea țării în care el și-ar exercita misiunea, n'ar recunoaște asemenea testament, pentru cuvîntul că agentul diplomatic străin este presupus a fi tot în țara pe care o reprezintă ⁽³⁾. Această excepție

(1) Cpr. Baudry et Colin, *op. cit.*, II, 2254; Aubry et Rau, I, § 78, p. 510 (ed. a 5-a), p. 300 (ed. a 4-a).

(2) Baudry et Colin, *loco cit.*; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 510, n. 46 (ed. a 5-a), p. 300 (aceeași notă) din ed. a 4-a; Demolombe, XXI, 485. — *Contrà*: Duranton, VIII, 218 și IX, 15, care consideră ca un statut real legile privitoare la forma testamentelor, soluție care ni s'a părut inadmisibilă.

(3) Laurent, *Principes*, XIII, 164. Cpr. și *Dr. international*, VI, 423 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Forme des actes*, 24; Massé, *Dr. comm.*, I, 576; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 210, p. 416; Despagnet, *Dr. international public*, 239, p. 225 (ed. din 1894). Tot în baza acestui principiu, se decide că succesiunea unui agent diplomatic e presupusă a fi deschisă în țara pe care el o reprezintă, și că autoritățile locale nu au

nu este însă aplicabilă consulilor, cari, precum știm, nu se bucură de privilegiul exteritorialității ⁽¹⁾.

4° Aplicarea regulei *locus regit actum* la ipotecă.

Art. 1773.—Ipotecile constituite în țară străină nu pot avea efect în România, de cât după ce actele prin care se constată ipoteca se vor fi vizat de presidentul tribunalului civil al situațiunei bunurilor și se va fi luat inscripțiune.

Acest magistrat va verifica dacă actele de constituțiunea ipotecei întrunesc toate condițiile cerute de legile locului unde s'aũ făcut spre a fi autentice. (Art. 2, 11, 1780 urm., 1789 C. civ. Art. 374, 721 Pr. civ. Art. 77 L. belg. din 1851).

Art. 1789.—Actele făcute în țară străină, care constată consimțimintul pentru ștergerea saũ reducerea unei inscripțiunii, nu sunt executorii în România, de cât după ce s'aũ vizat de presidentul tribunalului situațiunei bunurilor, care va verifica autenticitatea acelor acte. (Art. 1773, 1788 C. civ.).

La Români, toate contractele erau solemne, și numai prin excepție, unele erau consensuale. Astădî, din contra, contractele sunt în genere consensuale, și numai unele sunt solemne ⁽²⁾. Din aceste din urmă fac parte și ipotecile.

Ipoteca este, deci, un contract unilateral și solemn ^{Definiția ipotecei.} (drept real), prin care o persoană saũ mai multe se obligă a plăti altuia o sumă de bani, pe care creditorul o primește, stipulând o siguranță reală asupra unui imobil ⁽³⁾. Această siguranță permite creditorului de a urmări, la scadența obligației, vîndarea imobilului ipotecat, în orî-ce mână s'ar găsi, și de a fi plătit din prețul vîndărei cu preferință înaintea altor creditori, afară de acei privilegiați (art. 1746).

Ipoteca fiind un contract solemn, nu poate fi constituită de cât prin act autentic (art. 1772).

Odată ce convenția care constată ipoteca a fost autentificată, ea se înscrie în registrele speciale ale tribunalului situației imobilului afectat ca garanție (art. 1780 urm. ^{Inscripția ipotecei. Art. 1780 urm.}).

nicî-un amestec în această privință. Principiile de mai sus sunt incontestabile, de și ficțiunea exteritorialității a perdut astădî mult din însemnătatea sa. Veđi *supră*, p. 163.

⁽¹⁾ Veđi *supră*, p. 161, nota 2. Cpr. Massé, *op. cit.*, I, 576.

⁽²⁾ Veđi t. V a Coment. noastre, p. 15, 16, unde se enumără contractele solemne și parte din acele nesolemne.

⁽³⁾ Art. 1746 definește ipoteca, după art. 2114 din codul fr. (41 L. ipot. belg.): un drept real asupra imobilelor afectate la plata unei obligații.

C. civ., 721 Pr. civ.). Fără aceste formalități, ipoteca convențională nu-și are ființă.

Casul când, după legea străină, ipoteca n'ar fi un contract solemn.

Să presupunem, însă, că părțile care voesc să formeze o convenție ipotecară, se găsesc în străinătate și că, după legea acelei țări, ipoteca ar putea fi constituită printr'un act sub semnătură privată. În asemenea caz, chestiunea este de a se ști dacă ipoteca astfel constituită în țară străină ar fi, sau nu, validă în România. După art. 2128 din codul francez, care nu face de cât să reproducă art. 121 al ordonanței fr. din Ianuar 1629, convențiile încheiate în străinătate nu pot nici odată să producă o ipotecă asupra bunurilor situate în Franța, afară de excepțiile admise prin legile politice sau tratatele internaționale.

Legea noastră, reproducând pe cea belgiană (art. 77), declară, din contra, expres că ipotecile constituite în țară străină își produc efectul lor în România, însă numai sub condiția de a fi constituite în forma autentică, după legea țării în care ele au fost făcute, și de a fi înscrise în România în registrele tribunalului situațiunii bunurilor ipotecate.

Ipoteca trebuie, deci, neapărat să fie constituită prin act autentic, ori unde s'ar face, pentru-că solemnitatea este o condiție a existenței contractului. *Forma dat esse rei.*

Formele autenticității.

Cât pentru formele autenticității, ele vor fi acele ale locului unde s'a încheiat convenția. Președintele tribunalului situațiunii bunurilor din România va verifica, dacă convenția ipotecară întrunește toate condițiile cerute de legea locului unde s'a făcut, spre a fi autentică, și apoi, va ordona luarea inscripției (art. 1782), vizând actul constitutiv de ipotecă, la stăruința creditorului căruia, ca parte interesată, incumbă sarcina de a dovedi că actul întrunește toate condițiile cerute pentru a fi autentic după legea străină (¹).

(¹) Laurent, XXX, 457.—După art. 22 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, nu numai ipotecile, dar ori-ce acte întocmite în străinătate, pentru a produce efectul lor în Belgia, trebuie să fie vizate de președintele tribunalului situațiunii bunurilor, dacă e vorba de acte translativ de drepturi reale, sau de acel al domiciliului ori a rezidenței părții interesate, dacă e vorba de drepturi de creanță.

Ipoteca, neputând fi constituită de cât prin act autentic, se înțelege că și mandatul care s'ar da pentru constituirea acestui contract solemn, trebuie să fie tot autentic ^{Autenticitatea mandatului conferit pentru constituirea ipotecii. Controlversă.} (¹). Presidentul va trebui, deci, să vizeze și procura ce s'ar fi dat în străinătate pentru a constitui o ipotecă asupra unor bunuri din România, sau pentru a cere inscripția ei (²).

N'ar trebui însă să credem, că vizarea din partea presidentului tribunalului conferă actului autenticat în străinătate puterea executorie; căci, după art. 374 Pr. civilă, hotărârile pronunțate în țară străină și, prin urmare, și actele autentificate în țară străină, nu pot fi aduse la îndeplinire în România, de cât după ce vor fi declarate executorii de către judecătorii competenți români. Ipoteca autenticată în străinătate nu va putea, deci, fi adusă la îndeplinire în România, de cât sub condiția de a fi mai întâi investită cu formula executorie de complectul tribunalului, conform art. 374 Pr. civ. (³).

Înainte de revizuirea procedurii civile prin legea din 1900, încheierea presidentului care ar fi refuzat vizarea actului, nu era supusă apelului, pentru-că legiuitorul nostru n'a reprodus § ultim al art. 77 din legea belgiană, care conferă expres, în asemenea caz, creditorului dreptul de apel. Astăzi, după procedura revizuită, apelul este admisibil conform art. 66 bis Pr. civ.

Legea voește ca actele constitutive de ipotecă, făcute Art. 23 L. din 13 Fevr. 1894.

- (¹) Mandatul formând, după cum foarte bine dice Curtea din Lyon (D. P. 92. 1. 218), un tot indivisibil cu actul pentru care a fost dat, este supus aceluiași condiții la care este supus însuși actul. Cpr. C. București și Trib. Mehedinți (această din urmă sentință cu observ. noastră), *Curierul judiciar* din 1902, No. 68; Baudry et Loynes, *Privil. et hypothèques*, II, 1413 care, cu această ocazie, citează Tratatul nostru în limba franceză. Veđi și autoritățile citate în t. VI a Coment. noastre, p. 611, nota 1, precum și t. VIII, p. 42, nota 1.
- (²) Cas. belg. și Laurent, XXX, 458; Martou, *Privil. et hypothèques*, III, 990, p. 92, 93; Thiry, IV, 510; Arntz, IV, 1811, *in fine*, p. 330.—*Contrà*: Curtea Liège (22 Aug. 1852), decisie casată în interesul legei, în urma concluziilor proc. general Leclercq. Cu-toate-acestea, în acest din urmă sens se pronunță Cloes, *Comment. de la loi du 16 Décembre 1851*, No. 90 urm.
- (³) Laurent, XXX, 456. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 467.

în străinătate, să fie făcute în forma autentică admisă de legea străină pentru actele autentice, chiar dacă în acea țară ipoteca n'ar fi un act solemn; însă nimic n'ar opri pe Români, cari s'ar afla în străinătate, de a autentifica actul de ipotecă, sau mandatul ce s'ar da cui-va pentru constituirea acestui contract, pentru radiarea, reducerea, luarea sau reînnoirea inscripției ipotecare, înaintea agenților noștri diplomatici, conform legilor române; căci, în asemenea caz, actul n'ar mai fi presupus făcut în străinătate, ci în România (art. 23 L. din 13 Februar 1894).

Art. 1789.

Actele făcute în străinătate, care constată consimțimintul părților pentru ștergerea sau reducerea inscripțiilor ipotecare, trebuie să fie autentificate ca și însuși actul constitutiv de ipotecă. Aceste acte vor fi verificate de presidentul tribunalului situațiunii bunurilor și vizate în același mod ca și actul constitutiv al ipotecei. Dacă părțile interesate n'ar fi prezente în persoană, ci ar fi însărcinat pe un mandatar de a opera în numele lor ștergerea, reducerea sau reînnoirea inscripțiunii (art. 1786), mandatul va trebui să fie autentificat de agenții diplomatici români, sau de funcționarii competenți străini, conform legilor străine, și vizat de presidentul tribunalului situațiunii bunurilor. Art. 1789 prescrie, deci, aceleași formalități pentru ștergerea, sau reducerea ipotecilor ca și pentru formarea lor. Acest articol nu există în legea belgiană, ci este adaos de legiuitorul nostru.

Aplic. regulii
locus regit
actum, tutu-
ror contrac-
telor solemne.
Controversă.

Chestiunea ipotecilor constituite în străinătate, ne aduce a vorbi de o altă chestiune foarte gravă; aceea de a se ști dacă regula *locus regit actum* este aplicabilă la actele solemne? Și mai întâi de toate, se știe deosebirea capitală ce există între formele actelor solemne și formele prescrise pentru actele nesolemne.

În contractele nesolemne, care devin perfecte prin simplul consimțimint al părților, după cum sunt, de exemplu: vânzarea, locațiunea, etc., actul scris nu servește de cât ca instrument de probă pentru dovedirea raportului juridic, și nu este neapărat pentru existența contractului; pe când, din contra, în contractele solemne, precum sunt: ipotecile, donațiunile, convențiile matrimoniale, etc., forma este o condiție neapărată pentru existența contractului. Solem-

nitatea este, deci, de esența actului juridic, în acest sens că actul nu are ființă în ochii legii, dacă n'a fost făcut în formele anume statornicite de lege. Ceea ce legea dăce în privința convențiilor matrimoniale (art. 1228 C. civ. și 708—720 Pr. civ.) este deci aplicabil tuturor contractelor solemne ⁽¹⁾.

Ei bine, să presupunem că un Român, care se află în străinătate, voește să facă o donațiune, și că după legea țării în care el se găsește, precum este, de exemplu, în Serbia ⁽²⁾, donațiunea nu este un contract solemn; ches-tiunea este de a se ști dacă Românul va putea să dăru-iască averea sa în acea țară printr'un act sub semnătură privată, sau dacă va trebui să facă o donațiune în forma autentică, înaintea funcționarilor respectivi străini, cari după legea străină, au capacitatea de a autentifica actele? Ches-tiunea este controversată, însă această controversă pare a fi curmată prin art. 1773 și 1789. În adevăr, aceste texte dis-pun că ipoteca convențională nu poate fi constituită în țară străină de cât în forma autentică, autenticitatea fiind de astă dată o solemnitate fără de care ipoteca nu poate să aibă ființă. Ei bine, aceasta este adevărat nu numai pen-tru ipotecă, dar pentru toate contractele și actele solemne în genere; căci nu se poate pricepe cum o donație sau o convenție matrimonială, bună oară, ar putea să fie con-statată printr'un act sub semnătură privată, atunci când solemnitatea este de esența și substanța convenției. Ipo-teca fiind un contract solemn, nu poate fi constituită în străinătate de cât prin act autentic; deci, și celelalte con-tracte sau acte solemne nu pot fi constituite de cât tot prin acte autentice; căci, de altminterlea, convenția n'ar

(1) V. și art. 1168, unde se dăce că dăruitorul nu poate repara, prin nici-un act confirmativ, viciile unei donațiuni între vii; nulă în privința formelor, ea trebuie să se refacă cu formele legiuite.

(2) O donație chiar verbală, urmată de executare, fiind validă după art. 564 din codul de Pr. civilă sêrbesc, de aici rezultă că, după acest cod, donațiunea nu este un contract solemn. Cpr. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1901, No. 25. V. t. VII a Coment. noastre, p. 47, nota 2. Donațiunea nu este un act solemn nici în Anglia. Cpr. Thiry, I, 53, p. 59; Répert. Sirey, v^o *Donations*, 7123.

produce nici-un efect și ar fi inexistentă. Cu alte cuvinte, în contractele solemne, formele care constituiesc consimțimintul sunt cârmuite de legea personală a celui care contractează. Dacă această lege prescrie autenticitatea, străinul trebuie să facă neapărat un act autentic, chiar dacă legea locală ar permite actul sub semnătură privată.

Formele autenticității.

Cât pentru formele autenticității, ele se vor urma după legea țării în care se face actul, potrivit regulei: *locus regit actum* (1).

Thiry (I, 58, *in fine*) recunoaște tăria argumentului tras din art. 77 al legii ipotecare belgiane (al nostru 1773), însă adaogă că această lege fiind votată de abia la 1851, nu poate să ne denote spiritul codului civil, care este cu aproape jumătate de secol anterior acestei legi, argument care la noi lipsește, fiind-că art. 1773 n'a fost adaos în urmă, ci face parte din însuși codul civil.

Cu-toate-acestea, mărturisim că chestiunea este îndoelnică, din cauza art. 34 și 152 care aplică, fără nici-o restricție, regula *locus regit actum* la actele stărei civile în genere, și în special la căsătorie, adevă: la niște acte prin excelență solemne.

Dacă teoria mai sus expusă este adevărată, atunci actele solemne după legislația noastră, făcute de un străin

(1) Laurent, *Principes*, I, 99; XXI, 49, și *Dr. international*, II, 240 urm.; V, 213; Duranton, I, 91, și autorii citați în t. VIII a Coment. noastre, p. 72, nota 3, precum și în Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Forme des actes*, No. 7 și 18 și v^o *Testament*, 60.—*Contră*: Thiry, I, 58; Demolombe, I, 106, și XX, 113; Saintêpes-Lescot, *Don. et testaments*, III, 602, p. 60; Arntz, I, 76; Baudry, I, 84, și III, 17, *in fine*; Aubry et Rau, I, § 31, p. 167, nota 70 și p. 168 (ed. a 5-a), p. 109, aceeași notă și p. 110 (ed. a 4-a); T. Huc, I, 168, și IX, 61; Despagnet, *op. cit.*, 330. Cpr. și Trib. Dolj, *Dreptul* din 1901, No. 25. C. Douai, care infirmă o sentință în sens contrar a trib. din Boulogne (în privința unei convenții matrimoniale), *J. Clunet*, anul 1887, p. 61 urm. Veđi și alți autori citați în t. VIII a Coment. noastre, *loco cit.* și în Vincent et Pénaud, v^o *cit.*, No. 12. După acest din urmă sistem, străinii n'ar fi nevoiți a recurge la forma solemnă prevădută de legea lor personală, de cât în casurile în care legea a dispus anume aceasta, și art. 1773, privitor la ipotecile constituite în țară străină, este unul din aceste casuri. Cpr. Arntz, *loco supra cit.*

în România, prin acte sub semnătură privată, potrivit legii sale naționale, n'ar avea nici-o putere în România, de și ele ar fi fost valide în țara străină de unde emană, pentru motivul că asemenea acte nu pot avea ființă la noi fără solemnitățile prescrise de lege.

V. *Legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri* ⁽¹⁾.

Art. 5. — Nu se poate deroga, prin convențiunii sau *dispozițiuni* ⁽²⁾ particulare, la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri. (Art. 587, 620, 702, 728, 803, 839, 865, 968, 1008, 1010, 1089, 1224—1226, 1256, 1270, 1281, 1338, 1339, 1373, 1471, 1492, 1495, 1498, 1513, 1636, 1689, 1701, 1757, 1760, 1838 C. civ. Art. 80, 109, 340, 409 Pr. civ. Art. 79, 273 C. com. Art. 6 C. civ. francez).

(1) Veđi asupra acestei grele materii, Vareilles-Sommières, *Des lois d'ordre public et de la dérogation aux lois* (1899); Alglave, *Définition de l'ordre public en matière civile, Revue pratique*, anul 1868, t. 25, p. 444—500 și p. 524—562.

(2) Este de observat că cuvintul *dispozițiuni*, care se referă la actele unilaterale, nu există în textul francez, ci numai în art. 35 și 36 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent.

Din acest cuvint, adaos de legiuitorul nostru, și din lipsa ^{Efectul condițiilor ilicite} art. 900 din codul fr., se trage conclusia, cu toată contro- ^{puse într'un} versa ce există în această privință, că condiția ilicită sau ^{testament.} ^{Anularea tes-} ^{tamentului.} ^{Controversă.} ^{Contrară} bunelor moravuri, prevădută într'un testament, anulează însuși testamentul, iar nu se consideră numai ca ne-scrisă. Cpr. în acest sens, C. București, *Dreptul* din 1881, No. 59 și din 1892, No. 27; Trib. Brăila, *Dreptul* din 1883, No. 59, și *Curierul judiciar* din 1901, No. 73 (cu observ. noastră). Veđi și alte decisiї citate în *Curierul judiciar, loco cit.*, p. 614, nota 27. — *Contrà*: C. Galați și Trib. Botoșani, *Curierul judiciar* din 1903, No. 25, și din 1902, No. 15. Veđi asupra acestei chestiuni foarte controversate, t. VI a Coment. noastre, p. 41 urm. și t. VIII, p. 22, nota 3. D-nii D. I. Ne-nițescu (*Dreptul* din 1895, No. 20) și G. Părvulescu (*Dreptul* din 1903, No. 20) admit părerea noastră, iar d-l Meitani (*Dreptul* din 1901, No. 82 și din 1902, No. 11) și Degré (*Dreptul* din 1884, No. 45; din 1890, No. 7 și din 1892, No. 38) o combat. Tot în sensul nostru s'a pronunțat de mult și distinsul nostru fost coleg de la Casație, d-l C. C. Ștefănescu, *Dreptul* din 1879, No. 12. Cpr. G. P. Petrescu, *Testamentele*, p. 356 urm. și 363; D. Kebapci, *Tratat teoretic și practic de Pr. civilă*, I, pag. 288 urm., etc. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 22, text și nota 3. D-l Neagu semnaleză contro-versa, fără însă a-și da părerea (I, p. 95, No. 105—107).

Nici legea, nici comentatorii nu definesc ordinea publică ⁽¹⁾ și bunele moravuri. Aceste lucruri se simt mai mult de cât se definesc, țice un autor ⁽²⁾.

Ordinea publică. Definiție.

Cuvîntul *ordine*, în sensul său gramatical, înseamnă: așezarea lucrurilor în relațiile lor respective unele în raport cu altele, iar cuvîntul public, înseamnă: care aparține societății. Ordinea publică interesează deci organizarea societății. Considerată ca avînd un fel de existență abstractă, țice un autor ⁽³⁾, ordinea publică poate fi definită: așezarea saŭ orînduiala ce rezultă din legile care aŭ de obiect fixarea stărei persoanelor, capacității saŭ incapacității lor și ocrotirea interesului terțiilor.

Prin ordine publică, țice tribunalul de Ilfov ⁽⁴⁾, se înțelege respectarea tuturor legilor așa numite de stat, care interesează mai direct societatea de cât pe particulari, și în care intră legile constituționale, administrative, penale, de interes economic, etc., care toate fac ca societatea să existe, să aibă o bună organizație și să poată progresa, confundându-se astfel ordinea publică cu interesul obștesc saŭ general.

Tot cam în asemenea termeni se exprimă și tribunalul de Iași ⁽⁵⁾: «Prin legi de ordine publică se înțeleg, țice tribunalul, toate acele care fixează starea persoanelor, capacitatea saŭ incapacitatea alipită de această stare, și acele care se referă la dreptul public, precum sunt: legile de poliție, de ordinea jurisdicțiilor; acele privitoare la guvernămînt, la funcțiunile publice, etc.».

Ordinea publică este deci organizarea societății, și prin urmare, legile de ordine publică sunt acele care privesc direct saŭ indirect această organizare ⁽⁶⁾.

(1) Am văduț *suprà*, p. 148, nota 1, că ordinea publică se împarte în ordine publică *internă* și *internațională*.

(2) Mourlon, I, 95.

(3) T. Huc, I, 186, p. 174. Cpr. și Laurent, I, 47.

(4) Veđi *Curierul judiciar* din 1894, No 36.

(5) Veđi *Curierul judiciar* din 1897, No. 12.

(6) Cpr. Larombière, *Oblig.*, I, art. 1133, No. 13; Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1873, No. 52. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 134, nota 2. «Ordinea publică, țice D-l C. G. Dissescu, este o stare de lucruri necesară, creată pentru conservarea și desvôltarea dreptului omului, cetățeanului saŭ a națiunei». (*Dreptul* din 1897, No. 44).

Nu numai legile de drept public, dar și acele de drept privat pot să intereseze ordinea publică. Aceasta se va întâmpla de câte ori dispozițiile legii vor fi motivate prin o considerație de interes obștesc, care ar fi compromis, dacă particularii ar fi liberi de a împiedica aplicarea legii ⁽¹⁾.

Ordinea publică, după cum foarte bine observă o carte de judecată a unuia din cei mai distinși ai noștri elevi ⁽²⁾, nu este ceva statornic și nestrămutat; ea variază de la o epocă la alta, și după diferitele țări care o reglementează așa cum ele înțeleg.

Cu alte cuvinte, ordinea publică nu este absolută, ci relativă, și Pascal a avut dreptate când a ținut: « *Verité en de ça des Pyrénées, mensonge au de là* ».

În adevăr, multe dispoziții care, la noi sunt considerate ca contrare ordinii publice, de pildă: substituțiile fideicomisare (art. 803), sunt perfect valide în alte țări.

Ordinea publică, fiind pusă pe aceeași treaptă cu bunele moravuri (art. 5, 966, 968 și 1008), cată să determinăm ce se înțelege prin aceste cuvinte.

Prin moravuri sau *năravuri*, după cum se exprimă codul Calimach (art. 879) și codul Caragea ⁽³⁾, trebuie să înțelegem obiceiurile naturale sau câștigate în urmă pentru bine sau pentru rău, în cât privește purtările ce putem să avem în societate.

«Bunele moravuri, pe care nu trebuie să le confundăm cu morala, ține T. Huc, sunt obiceiurile ⁽⁴⁾ dobândite pentru bine, întru cât ele sunt apărute sau determinate prin legile positive» ⁽⁵⁾. Tot ce este contrar acestor obiceiuri este deci contrar bunelor moravuri. Papinian ținea foarte bine în această privință: « *Quæ facta ledunt pietatem, existima-*

(1) Cpr. Planiol, I, 291, p. 117 (ed. a 2-a).

(2) D-l Vespasian Erbiceanu. *Curierul judiciar* din 1902, No. 17, p. 147. Cpr. Fedosi, *J. Clunet*, anul 1897, p. 73.

(3) «Toameala împotriva pravilelor și a *năravurilor celor bune* nu se tocmește», ține art. 4, partea III, capit. I din codul Caragea. Veți comentariul acestui text de Ar. Pascal, în *Gazeta tribunalelor* din 1862. No. 59 și urm.

(4) Cuvîntul *obiceiuri* se vede întrebuițat și de codul Calimach (art. 42), în sensul de *năravuri* sau *moravuri*.

(5) T. Huc, I, 186, p. 174.

tionem, verecundiam nostram, contra bonos mores fiunt» ⁽¹⁾.

Codul civil al principatului Muntenegru (art. 785), opera savantului profesor de la Odessa, Bogizic, definește bunele moravuri ȳicȳnd cȳ: «ele consistȳ în niște principii de onestitate și de dreptate, la observarea cȳrorȳ autoritȳțile nu pot ȳn totdeauna sȳ constrȳngȳ pe particulari, pe care ȳnsȳ sentimentul public prescrie fie-cȳruia de a le respecta» ⁽²⁾.

Din cele mȳi sus expuse putem, decȳ, deduce cȳ legile care intereseazȳ bunele moravuri, sunt acele care au de scop a ne face sȳ contractȳm obiceiuri bune și morale, dupȳ cum se exprimȳ art. 42 din codul Calimach, ȳmpedicȳndu-ne de a contracta obiceiuri rȳle și pernicioase ⁽³⁾.

Prin urmare, ordinea publicȳ cuprinde ȳn sine și bunele moravuri, imoralitatea fiind asimilatȳ ilegalitȳței, de cȳte-orȳ este vorba de a se aprecia validitatea unui act juridic ⁽⁴⁾.

Codul german nu vorbește de ordinea publicȳ, ȳnsȳ prevede nulitatea actului juridic care ar aduce o atingere bunelor moravuri; «*Ein Rechtsgeschȳft, das gegen die guten Sitten verstȳsst, ist nichtig*», ȳice art. 138, § 1 din acest cod ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ L. 15, Dig., *De conditionibus institutionum*, 28. 7.

⁽²⁾ Aceasta este singura legislaȳie, dupȳ cȳt cunoaștem, care definește bunele moravuri; de aceea am reprodus aceastȳ definiȳie ȳn t. V a Coment. noastre, p. 134, nota 2 și ȳn Tratatul nostru ȳn limba francezȳ (pag. 137, nota 1), la care Planiol (I, p. 119, nota 1) ne face distinsa onoare de a trimite, cu aceastȳ ocazie, pe cetitorii sȳi.

⁽³⁾ Nu numai o lege, ci și un regulament poate sȳ aibȳ și va avea ȳn totdeauna de obiect interesul obștesc. Astfel, s'a decis cu drept cuvȳnt cȳ regulamentul din 1 Maiu 1900, care oprește reducerile de preȳ pentru medicamentele farmaceutice, avȳnd de scop ȳnlȳturarea concurenȳei neleale ce se practica mȳi ȳnainte de unii farmaciști ȳn dauna sȳnȳtȳței publice, pȳrȳile nu pot, prin convenȳiile lor, sȳ deroage de la el, și orȳ-ce clausȳ contrarȳ prescripȳiilor sale, fie chiar anterior stabilitȳ, devine nulȳ de drept și nu poate sȳ-șȳ primeascȳ executare, ȳntru cȳt este ilicitȳ și contrarȳ bunelor moravuri. Judec. ocol. II Iași (V. Erbiceanu), *Curierul judiciar* din 1902, No. 17.

⁽⁴⁾ Cpr. Planiol, I, 293, *in fine*; C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1897, No. 44, p. 347.

⁽⁵⁾ Veȳi asupra acestui text, R. Saleilles, *De la dȳclaration de volontȳ*, p. 251 urm. Mȳi veȳi ȳncȳ, ȳn privinȳa bunelor mo-

În lipsa unei definiții a bunelor moravuri, s'a decis că caracterul de imoralitate de natură a atrage nulitatea actului, este o chestie de fapt, lăsată la aprecierea suverană a instanțelor de fond ⁽¹⁾. Această apreciere a judecătorului este însă cu drept cuvânt criticată, pentru-că în unele cazuri, poate să constituie un pericol social ⁽²⁾.

Acestea odată expuse, vom menționa câteva din legile care interesează ordinea publică și de la care părțile nu pot deroga ⁽³⁾.

Astfel sunt: legile politice, constituționale, administrative ⁽⁴⁾, penale ⁽⁵⁾; legile care stabilesc un impozit ⁽⁶⁾; acele care regulează starea civilă a persoanelor ⁽⁷⁾ și determină

Exemple de legi de la care părțile nu pot deroga.

ravuri, art. 817, 819, 826 C. german și art. 30 din legea de introducere a acestui cod (*Einführungsgesetz*), etc.

(1) Curtea din Haga, Répert. Dalloz, v^o *Disp. entre vifs*, 146, nota 2; Cpr. Cas. fr. D. P. 79. I. 78; Planiol, I, 294; Laurent, XI, 491; Fuzier-Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 6, No. 3.

(2) Veđi Planiol, *loco supra cit.*

(3) «*Privatorum conventio juri publico non derogat*», ăice Ulpian (L. 45, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50. 17). Cpr. și L. 6, Cod, *De pactis*, 2. 3, unde se ăice: «*Pacta que contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est*».

(4) Baudry et Fourcade, I, 269; T. Huc, I, 188; C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1897, No. 44; Neagu, I, p. 89, No. 44.

(5) Prin excepție de la acest principiu, acțiunea publică se poate stinge prin împăcarea părților, în delictele prevădute de art. 238, 249 și 299, § 1 C. penal, precum și în contravențiile prevădute și pedepsite de art. 300 și 396 din același cod, care intră în competența judecătorilor de ocoale (art. 76 L. din 1896). Asupra dificultăților la care acest text a dat loc, veđi C. Botez, *Codicele de ședință al judec. de pace* (Botoșani, 1902), p. 344 urm.—S'a decis, cu drept cuvint, că convenția prin care cine-va se obligă, în schimbul unei sumi de bani, să împace părțile într'un proces penal, suferind pedeapsa la care eventual una din ele ar putea fi condamnată, cuprinde în sine o clausă ilicită, contrară ordinea publice și principiu-lui personalității pedepsei; ca atare, decii, asemenea convenție nu poate produce nici-un efect. Judec. ocol. Buzău, *Curierul judiciar* din 1903, No. 10.

Impăcarea părților în unele delictes de competența judecătorilor de ocoale.

(6) T. Huc, I, 188; Laurent, I, 51; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, art. 6, No. 19; Baudry et Fourcade, I, 269.

(7) Astfel, Lipovenii, ca și ceilalți locuitori ai Dobrogei, trebuie să se conforme actelor stărei civile prevădute de legile țării,

capacitatea saŭ incapacitatea lor ⁽¹⁾, minoritatea, majoritatea, tutela, emanciparea, interdicția, etc.; legile privitoare la moșteniri și la organizarea familiei (căsătorie, autoritate maritală și părintească, condiția copiilor naturali, etc.); legile privitoare la condiția străinilor (art. 11 Constit. și 11 C. civ.); unele dispoziții privitoare la organizarea proprietății ⁽²⁾; legile privitoare la libertatea comerțului și a industriei ⁽³⁾; legea asupra clausei penale din 20 Februar 1879; legea care oprește urmărirea saŭ cesiunea lefilor și pensiilor funcționarilor plătiți de Stat, comună saŭ județ (art. 409, 410, modif. prin legea din 1 Iunie 1905); legea privitoare la neînstrăinarea pământurilor clăcășești; legile privitoare la organizarea publicității în interesul celor de al treilea (art. 1393 C. civ., 721 urm. Pr. civ.) ⁽⁴⁾; legile care hotărăsc principiile fundamentale ale executărei silite ⁽⁵⁾; legile care opresc pactul comisoriŭ saŭ con-

exceptându-se de la aceste dispoziții numai Musulmanii, pentru cari s'aŭ prevedut alte dispoziții în privința actelor stărei civile. Cas. rom. Bulet. 1899, p. 1021.

- (1) Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1904, No. 81, punctul 2, *in medio* din speță; Cas. fr. D. P. 80. 1. 112; Thiry, I, 64, p. 67; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 6, No. 49 urm.; F. Herman, *op. și loco cit.*, No. 7. Art. 1224 cuprinde o aplicare a acestei regule. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 11.
- (2) Astfel sunt, de exemplu: art. 475, 479, 620, 702, 728, 803, 841 urm., 965, 1224—1226, 1838, etc. Cpr. Beudant, *op. cit.*, I, 120, p. 126 (*Introduction*); Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 6, No. 60, 62.
- (3) Dalloz, *op. cit.*, 70. Cpr. C. Paris, *Pand. Périod.* 1904. 2. 243. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 144, nota 1, și t. VIII, p. 704, text și nota 2.
- (4) T. Huc, I, 186, p. 174; Arntz, I, 77; Thiry, I, 64, p. 68; Beudant, *op. cit.*, I, 120, *in fine*, p. 126. --- *Contrà*: Cas. fr. (în privința art. 1393), D. P. 78. 1. 241; D. P. 79. 1. 307.
- (5) Nu s'ar putea decî în mod valid stipula că, la caz de neplata unei creanțe, creditorul să intre în deplina proprietate a bunurilor debitorului, saŭ să le poată vinde fără a recurge la căile prescrie de lege. Cpr. N. Luca, *Execut. silită asupra bunurilor nemișcătoare* (București, 1905), p. 378 urm. (operă precedată de prefața noastră).

Art. 495 Pr.
civilă.

Părțile pot însă să convină ea vîndarea unui imobil să se facă la alt tribunal de cît la acel al situației bunurilor (art. 495 Pr. civ.). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1874, p. 197.

tractul pignorativ (art. 1689, 1701 C. civ., 488 C. com.) ⁽¹⁾; legile care determină capacitatea de a dispune între soți; care determină partea disponibilă și rezerva (art. 841 urm.); legile privitoare la libertatea individuală (proibiția robiei, a servitutilor impuse persoanelor, a închirierii de servicii pe viață, etc.) ⁽²⁾; la libertatea de conștiință, și la liberul exercițiu al cultelor ⁽³⁾; la organizarea judecătorească (or-

- ⁽¹⁾ Este deci nulă ori ce clausă prin care, din capul locului, cre- Art. 1689 C. ditorul ar fi îndrituit a-și însuși amanetul, sau a dispune civ. și 488 C. de el fără îndeplinirea formelor legale; și aceasta pentru ca com. debitorul să nu rămână la discreția creditorului, care mai în totdeauna s'ar fi folosit de situația în care se găsește debitorul, spre a-i impune o asemenea condiție, pe care debitorul ar fi primit-o cu ușurință, creștând că va putea plăti la timp. Dar, dacă asemenea clausă nu poate, în momentul încheierii contractului, să fie impusă debitorului, nimic nu s'ar opune, cel puțin după părerea generală, ca creditorul, *posterior contractului*, atunci când debitorul și-a redobândit libertatea sa de acțiune, să fie împuternicit a-și însuși amanetul (cpr. Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, I, 133, p. 130; Beudant, *Suretés personnelles et réelles*, I, 200, p. 178; Laurent, XXVIII, 519; Arntz, IV, 1598; T. Huc, XII, 384; Planiol, II, 2459; Cesare Vivante, *Il Codice di commercio ital. commentato*, V, art. 458, 459, No. 543, p. 390.—*Contrà*: Guillouard, *Nantissement*, 168; P. Pont, *Petits contrats*, II, 1157; Troplong, *Nantissement*, 386), sau a-l vinde, fără îndeplinirea vre-unei formalități. Asemenea convenție, care nu s'ar putea face din capul locului, prin contractul de amanet, este validă, dacă a fost făcută mai târziu, atunci când debitorul nu mai este la discreția creditorului, și această soluție este admisă atât în materie civilă cât și în materie comercială. Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1903, No. 82 (cu observ. noastră); Troplong, *op. cit.*, 559; Laurent, XXVIII, 521; Guillouard, *op. cit.*, 170; P. Pont, *op. cit.*, II, 1163; Baudry et Loynes, *op. cit.*, I, 134; Répert. Sirey, v^o *Gage*, 535; Pand. fr., *eod. v^o*, 449 și 584, etc. Debitorul ar putea de asemenea în urmă, și chiar înaintea scadenței datoriei, însă în ori-ce caz, *posterior constituirei contractului*, să vîndă amanetul de bună credință și fără fraudă, creditorului. C. Paris, *Pand. Périod.* 97. 2. 351; Laurent, XXVIII, 520; Baudry et Loynes, *op. cit.*, I, 194; Aubry et Rau, IV, § 434, p. 712; Répert. Sirey, v^o *cit.*, 454; Pand. fr., v^o *cit.*, 447; Troplong, *op. cit.*, 559.
- ⁽²⁾ Cpr. C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1897, No. 44; Baudry et Fourcade, I, 269; Neagu, I, p., 87, No. 22.
- ⁽³⁾ F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, art. 6, No. 62, *in fine*; Baudry et Fourcade, I, 269, *in fine*; Neagu, I, p. 88, No. 30.

dinea jurisdicțiilor, competența *ratione materie*, disciplina, etc.) ⁽¹⁾; legile care opresc poligamia, cercetarea paternității ⁽²⁾, pactele succesoriale, substituțiile fideicomisare ⁽³⁾, etc.: legea care declară învățămîntul primar gratuit și obligator pentru Români (art. 1 L. din 30 April 1896) ⁽⁴⁾, etc.

Complectarea
art. 5 prin
art. 968 din
C. civ.

După art. 968 din codul civil, care nu face de cât să reproducă dispoziția art. 5 din același cod, ori-ce convenție făcută între particulari, avînd de obiect un act imoral și vătămător ordinei publice, nu obligă la nimic și nu produce nici-un efect; căci tot ce se referă la ordinea publică este afară din comerț și nu poate face obiectul unei convenții. Aceasta este o excepție de la principiul libertății convențiilor, proclamat prin art. 969. În adevăr, menținerea ordinei publice într-un Stat civilizat este esențială prosperității publice, și interesul general este mai presus de cât acel al individului.

Modif. legilor
care nu interesează ordinea publică.

Tot din aceste texte rezultă implicit că părțile pot,

- (1) F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, art. 6, No. 17, 22 și 31; Baudry et Fourcade, I. 269, p. 234.
- (2) Cu-toate-că legea care interzice cercetarea paternității (art. 307) este de ordine publică chiar internațională, după cum am văzut *suprà*, p. 149. totuși este validă obligația ce un tată natural și-ar lua față de mama copilului său natural de a-i plăti o sumă de bani, fie sub forma unei rente viagere, fie, într-alt mod, pentru a contribui la sarcina creșterii și stabilirii copilului; căci cauza acestei obligații nu este recunoașterea copilului, ci repararea prejudiciului decurgînd din faptul recunoscut și mărturisit de tată. Veđi în acest sens, Trib. C. Iași și Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1900, No. 13 (cu observația noastră) și din 1901, No. 29, precum și Bulet. Cas. 1900, p. 1441. Veđi și Trib. din Tarbes, *Curierul judiciar* din 1900, No. 27 și *Pund. Périod.* 1900. 2. 15. Cpr. Planiol, I. 2275 (ed. 1-a), 2916 (ed. a 2-a) și 1530 (ed. a 3-a). Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 138, nota 2 și p. 468, nota 2. Cpr. Neagu, I. p. 87, No. 24 urm.— Este însă nulă convenția prin care un bărbat ar promite unei femei o sumă de bani pentru ca ea să întrețină sau să continue cu dînsul relații nelicite. C. București, *Curierul judiciar* din 1904, No. 29 și t. V sus-citat a Coment. noastre, p. 138, nota 2.
- (3) Baudry et Fourcade. *op. și loco cit.*; F. Herman, *op. și loco cit.*, 21, 55; C. București, *Dreptul* din 1887, No. 11. Veđi *suprà*, p. 137, 148, nota 1, 150, etc.
- (4) F. Herman, *op. și loco cit.*, *Supplément*, No. 41.

prin convenția lor, să modifice legile care nu se referă de cât la interesul lor privat ⁽¹⁾. «*Regula est juris antiqui omnes licentiam habere, his, quæ pro se introducta sunt, renunciare*» (L. 29, Cod, *De pactis*, 2. 3).

Astfel, obligația de garanție nefiind de esența, ci de natura vindăreii, părțile pot s'o mărească, s'o micșoreze, sau s'o șteargă cu desăvîrșire (art. 1338), fără însă ca vindătorul să se poată sustrage de la răspunderea care ar rezulta din faptul său personal (art. 1339) ⁽²⁾.

Se poate, de asemenea, deroga de la art. 13, renunțând la beneficiul conferit de acest text ⁽³⁾; de la art. 1460, 1461 C. civ., punându-se casurile fortuite ordinare și extraordinare în sarcina locatarului (art. 1156) ⁽⁴⁾.

Tot astfel, părțile pot să renunțe fie în mod expres, fie tacitamente, la compensația legală, înaintea îndeplinirii ei. Este adevărat că nu se poate renunța la o moștenire viitoare nedeschisă încă (art. 702, 965 § 2 și 1226) ⁽⁵⁾, nici la o prescripție neîndeplinită încă (art. 1838); însă aceste dispoziții se întemeiază pe motive de ordine publică, și nu au ce căuta în specie, fiind-că compensația nu este și nu poate fi supusă unei excepții de asemenea natură, pentru-că este de ordine pur privată, și a fost înființată în interesul părților, *propter reciprocam utilitatem* ⁽⁶⁾.

Părțile pot să suspende pentru un timp determinat cursul prescripției; aceasta nu însemnează a renunța la o

Art. 1338.
1339.

Art. 13, 1460,
1461, etc.

Renunțarea la
compensația
legală. Con-
troversă.

Suspendarea
cursului pres-
cripției.

⁽¹⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 703, text și nota 3.

⁽²⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 707 urm.—Nu se poate, de asemenea, stipula de mai înainte ca cine-va să nu răspundă de dolul său (*ne dolus præstetur*), sau de *culpa lata*. Cas. fr. D. P. 76. 1. 449. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 707, nota 5; t. VI, p. 306, nota 3 și p. 381; t. V, p. 135, text și nota 3; p. 501, 502, text și nota 1; p. 514, 538, etc.

⁽³⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1890, No. 6. Veđi *infra*, explic. art. 13.

⁽⁴⁾ Cas. rom. Bulet. 1895, p. 876, și *Curierul judiciar* din 1895, No. 27; Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 464; Baudry et Wahl, *Louage*, I, 406 urm. (ed. a 2-a).

⁽⁵⁾ Asupra chestiunii de a se ști dacă dispozițiile care opresc pactele succesoriale, se opun sau nu la aplicarea în România a unei legi străine care le ar admite, veđi *suprà*, p. 150.

⁽⁶⁾ Cpr. Planiol, II, 593. Veđi autorii citați în t. VI a Coment. noastre, p. 786, nota 2, unde se arată controversa.

prescripție neîndeplinită ⁽¹⁾, renunțare oprită de art. 1838 din codul civil ⁽²⁾.

Incompetența
ratione personae
și materiae. Art.
109 Pr. civ.

Din cele mai sus expuse rezultă că părțile pot să deroage de la regulile de competență *ratione personae* ⁽³⁾, nu însă și de la acelea *ratione materiae*, care interesează ordinea publică. Chestiunea incompetenței poate fi rădicată, în acest din urmă caz, în orî-ce stare s'ar găsi pricina, și înaintea Curței de casație, chiar din oficiu, și chiar dacă părțile ar fi consimțit a fi judecate de o instanță necompetentă (art. 109 Pr. civ.) ⁽⁴⁾.

(1) Cas. belg. Sirey, 95. 4. 19; D. P. 96. 2. 169, și *Curierul judiciar* din 1901, No. 42 (cu observ. noastră); Cas. fr. D. P. 70. 1. 309; Sirey, 71. 1. 137; C. Toulouse, D. P. 68. 2. 108; Sirey, 71. 2. 156. Veđi în același sens, Baudry et Tissier, *Prescription*, 63; Troplong, *Idem*, I, 45; Laurent, XXXII, 185; Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 596; Guillouard, *Idem*, I, 170.—Cu-toate-acestea, sunt autori cari susțin că nu există alte cause de suspendare a prescripției de cât acele arătate de lege. Cpr. Marcadé, *Prescription*, art. 2251, No. 1, p. 150 urm.; Mourlon, III, 1893. Veđi și Aubry et Rau, II, § 214, p. 499 urm. (ed. a 5-a).

Motivele art.
1838, și drep-
tul străin.

(2) Legea oprește renunțarea la prescripție înainte de îndeplinirea ei, pentru-că creditorul n'ar lipsi mai nici odată de a impune debitorului imprescriptibilitatea, așa că prescripția ar deveni ilusorie. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 816. Veđi și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1891, No. 50, considerent de la p. 397, coloana 2. De aceea, soluția art. 1838 din codul nostru este admisă în mai toate legislațiile străine. Cpr. art. 1502 C. austriac (1972 C. Calimach), art. 2107 C. italian, art. 1984 C. olandez, art. 1935 C. spaniol, art. 508 C. portughez, art. 225 C. german, etc.—*Contrà*: *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, 1, 9 (*von der Verjährung*), § 565.

Stipul. unei
prescripții mai
lungi de cât
acea stator-
nicită de lege.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă părțile pot stipula o prescripție mai lungă sau mai scurtă de cât cea prescrisă de lege, veđi t. VII a Coment. noastre, p. 373, nota 2. Veđi și observația ce am publicat în *Curierul judiciar*, 1901, No. 42.

(3) Părțile pot, decî, să renunțe la competența tribunalelor pămîntene, în beneficiul unei jurisdicții excepționale străine, și aceasta atît în mod expres cât și tacitamente, prin rînduirea unui advocat sau curator, cu-toate-că chestiunea este controversată. Veđi decisiile citate într'un sens și în altul în t. VII a Coment. noastre, p. 466, nota 1. Veđi și *infrà*, explic. art. 14. *in fine*. Cpr. Neagu. I. p. 90. No. 50 urm.—*Contrà*: Nacu, I, No. 40, p. 161.

(4) Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1884, No. 73; Cas. rom., *Dreptul* din 1905, No. 76.

În cât privește însă tribunalele de prima instanță, ci- Art. 108 Pr. vile saū comerciale, art. 108 din Pr. civ., admitînd pleni- civilă.
tudinea lor de jurisdicție, dispune că incompetența este acoperită de câte-orî nu este propusă în prima instanță, înainte orî-cărei apărări asupra fondului; de unde rezultă că, de câte-orî o afacere comercială s'a judecat de tribunalul civil, saū o afacere civilă, de tribunalul comercial, incompetența nu mai poate fi propusă la Curtea de apel. Tribunalele comerciale, compunîndu-se astădîi cu aceleași elemente din care se compun și tribunalele civile (art. 21 L. org. judec. din 1 Sept. 1890) ⁽¹⁾, de aici urmează că soluția admisă prin noul art. 108 din Proced. civ. actuală, care a rămas neschimbat în noul proiect de revisiuire a acestui cod (art. 89—95), este rațională ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Veđi în această privință discursul ce am rostit în Camera deputaților, cu ocazia discuției art. 21 din legea organ. jud. (*M. of.*, No. 84 din 16 Maiu 1890, p. 1655 urm., desbat. Camerei).

⁽²⁾ Cpr. G. G. Mironescu, *Analisa noului cod de procedură civilă* (București, 1904), p. 188.—Se naște însă întrebarea: care este termenul de apel saū de recurs, în cazul când tribunalul civil judecă o afacere comercială, saū acel comercial, o afacere civilă? Cu alte cuvinte, aceste termene vor fi calculate după natura afacerii, saū după instanța care a judecat-o? Chestiunea are mare însemnătate practică, pentru-că, în materie comercială, termenele sunt mai scurte și curg fără comunicare, de câte-orî sentința saū decizia se pronunță în contradictoriu (art. 904, 905 C. com.).

Calcularea termenului de apel saū de recurs.

După art. 96 din noul proiect de revisiuire al codului de procedură civilă, care a rămas în cartoanele Ministerului de justiție, apelul și recursul în casație se socotesc după instanța care a judecat procesul, soluție pe care d-l Em. Porumbaru a susținut-o în Senat, cu ocazia discuției art. 108 din Procedura actuală, și la care Ministrul justiției n'a răspuns în termeni precisi (veđi *Pr. civ.*, ed. oficială, desb. Senatului, pag. 366). Curtea de casație, S-a II-a, într'un proces în care am susținut noi înșine recursul (25 Octombrie 1904), a decis însă că apelul și recursul se calculează după cuprinsul acțiunii și natura afacerii, atunci mai cu samă când în hotărîrea atacată nu se discută dacă afacerea este civilă saū comercială. Veđi *Curierul judiciar* din 1905, No. 84. Considerentele acestei decisi sunt reproduse și de d-l Mironescu, *op. cit.*, p. 190, 191, *ad notam*. Cpr. și alte decisi a C. de casație și a C. din București, *Curierul judiciar* din 1904, No. 69. Veđi și G. G. Mironescu, *op. cit.*, p. 188—190.

Proiectul de revis. al Pr. civ. Art. 96.

Renunțarea
la apel.

În principiu, se poate renunța la dreptul de apel, și aceasta după cum vom vedea, chiar în materie de divorț, de și în această din urmă privință chestiunea este controversată ⁽¹⁾. În adevăr, al doilea grad de jurisdicție fiind înființat într'un interes privat ⁽²⁾, asemenea renunțare ar fi validă chiar dacă ar fi făcută înainte de darea hotărârii primei instanțe, sau de începerea litigiului. Este deci validă clauza prin care părțile, cu ocazia încheierii unui contract, stipulează că hotărârea ce se va da de prima instanță va fi fără drept de apel ⁽³⁾.

Renunțarea
la recurs.

Se poate, de asemenea, renunța la recursul în casație, o asemenea renunțare nefiind contrară ordinei publice ⁽⁴⁾.

Renunțarea
la primul grad
de jurisdicție.
Inadmisibilitate.

Nu se poate însă renunța la beneficiul primului grad de jurisdicție, spre a fi judecat de a dreptul de Curte, pentru-că o Curte nu se poate pronunța, fără a comite un exces de putere, asupra unei afaceri care n'ar fi fost judecată în prima instanță ⁽⁵⁾.

(1) Veđi *infra*, explic. art. 244, 245. Cpr. Neagu, I, p. 86, No. 17 și p. 466, No. 27.

(2) Chestiunea de a se ști dacă un apel este sau nu în termen, fiind însă de ordine publică, poate chiar din oficiu fi rădicată în ori-ce stare a procesului; iar dovada că apelul este în termen incumbă părței apelante. Cas. rom. Bulet. 1898, p. 69. Cpr. Bulet. 1890, p. 1903 și C. Galați, *Dreptul* din 1905, No. 5. Veđi și Tratatul nostru în limba franceză, pag. 316, text și nota 1, precum și B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 61. Aceeași soluție este admisă și în materie corecțională. C. Paris, *Dreptul* din 1882, No. 12.

(3) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 8. Cas. fr. D. P. 56. 1. 9.—*Contrà*: C. Paris, D. P. 56. 2. 78.

(4) Cas. rom. *Dreptul* din 1879, No. 32, p. 265, și Bulet. S-a I, 1879, pag. 85.

«Considerând, ăice această decizie, că nu există nici-un cuvint pentru care o stipulație de renunțare anticipată la recurs să nu fie validă; că, precum ordinea publică nu e întru nimic vătămată prin o renunțare la recurs făcută posterior dărei hotărârii, tot astfel ea nu este cătuși de puțin atinsă printr'o renunțare anticipată; căci numai părților, în interesul lor privat, li s'a acordat de lege facultatea de a recurge în casație, în vreme ce, în interesul general și public, numai Ministerul justiției și Procurorul general de pe lângă această Curte au misiunea de a denunța Înaltei Curți hotărârile judecătorești contrare legei».

(5) Toullier-Duvergier, I, partea I, 104; Répert. Dalloz, v^o *Degré de juridiction*, 494. Cpr. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 513.—*Contrà*:

Debitorul, care poate renunța la punerea în întârziere (art. 1079), nu poate în mod valid să renunțe la coman-^{Renunțarea la comanda-mentul prealabil.} damentul prealabil, ce trebuie să preceadă orî-ce urmărire imobiliară (art. 496 urm. Pr. civ.): 1° pentru că coman- damentul face parte din urmărire (1), și 2° pentru-că le- giuitorul a îngădit urmărirea imobiliară de multe forma- lități, în scopul ca debitorul să nu poată fi ușor expropriat, și pentru ca el să poată avea destul timp spre a găsi banii necesari la plata datoriilor sale.

El nu poate, de asemenea, cel puțin după unii, să re-^{Renunțarea la termenul de grație. Con-roversă.} nunțe de mai înainte la termenul de grație, pe care pot să-l acorde judecătorii (art. 1101), pentru-că acest termen se întemeiază pe considerații de umanitate și are în vedere un interes general (2).

Părțile pot însă, printr'o convenție expresă, să admită^{Proba testi- monială. Con-roversă.} proba testimonială într'o cauză în care această dovadă nu este admisă de lege, pentru-că dacă legiuitorul ar fi în- țeles, așa precum pe nedrept susțin unii, a lua măsuri în- tru apărarea societății în contra marturilor mincinoși, apoi de sigur, el ar fi oprit cu totul acest mijloc de probă, în loc de a-l admite fără nici-o restricție în materie comer- cială (art. 46 C. com.), și chiar în materie civilă, când e- xistă un început de dovadă scrisă (art. 1197) (3).

Cas. fr. D. P. 55. 1. 133.—Părțile n'ar putea, de asemenea, să convină ca apelul făcut în contra unei sentințe a tribunalului de Ilfov, bună oară, să se judece de altă Curte de cât de aceea din București, pentru-că convenția lor n'ar putea să dea unei Curți dreptul de a infirma sau confirma sentința unui tribunal, care nu cade în resortul ei.—Părțile pot însă să convină ca contestația de competența unui tribunal, să se judece de alt tribunal din țară de același grad. Aceasta se numește *a pro- roga jurisdictionis*. Cpr. Toullier-Duvergier, I, partea 1, 103.

- (1) Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Vente publique d'immeubles*, 1007, nota 1.—*Contră*: Cas. fr. si C. Douai, D. P. 54. 1. 227; D. P. 59. 2. 63; Trib. Angers, D. P. 49. 3. 96; Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile, Supplément*, V, partea, I, *Quest.* 2200.
- (2) Cpr. Planiol, II, 371; T. Huc, VIII, 34. Cu-toate-acestea, chestia este controversată. Vedî autorii citați într'un sens și în altul în t. VI a Coment. noastre, p. 506, nota 1.
- (3) Vedî autoritățile citate într'un sens și în altul în t. VII a Coment. noastre, p. 268, text și notele 1—3. Cpr. în sensul nostru, C. Dijon, Sirey, 1905. 2. 261.—*Contră*: Trib. Ialomița și Luxemburg, *Dreptul* din 1886, No. 9; Sirey, 93. 4. 23.

- Inalienabilitatea fondului dotal. Art. 1252. Soții pot, de asemenea, să renunțe la inalienabilitatea fondului dotal (art. 1252), ceea ce dovedește că inalienabilitatea nu mai este astăzi de ordine publică ca la Romani ⁽¹⁾.
- Renunțarea la inscripția luată de femeea mări-tată. Femeea nu poate însă să renunțe, nici în favoarea bărbatului, nici în favoarea unui terțiu, la inscripția ipotecară luată în averea bărbatului său, pentru asigurarea dotei sale alienabile (art. 1281, 1760) ⁽²⁾.
- Schimbarea convențiilor matrimoniale; obligația de credință, sprijin, ajutor, etc. Soții nu pot, de asemenea, să convină că, în timpul căsătoriei, vor schimba convențiile lor matrimoniale (art. 1229 urm.) ⁽³⁾, nici că vor trăi separați unul de altul ⁽⁴⁾; că vor fi scutiți de obligația de credință, sprijin și ajutor ⁽⁵⁾; că nu-și vor alimenta, întreține și crește copiii; că femeea va fi incapabilă de a se obliga către terții, chiar cu autorisarea bărbatului său a justiției ⁽⁶⁾; că femeea nu va urma condiția bărbatului (art. 12 și 19) ⁽⁷⁾, etc.
- Delegarea puterii maritale, altuia. S'a decis de asemenea, cu drept cuvânt, că bărbatul nu poate să delege unui terțiu dreptul de a autorisa pe femeie a face un act juridic supus autorității maritale ⁽⁸⁾. În adevăr, numai bărbatul poate să exercite autoritatea maritală și să aprecieze utilitatea sau inutilitatea actului pentru care autorisarea este cerută.
- Autoris. femeii printr'un mandatar. Bărbatul ar putea însă să-și autorize femeea printr'un mandatar, însărcinat de a o reprezenta pentru unul sau mai multe acte speciale determinate prin mandat ⁽⁹⁾.

⁽¹⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 261 urm.

⁽²⁾ Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1901, No. 85, și *Dreptul* din 1902, No. 79. *Idem*, *Curierul judiciar* din 1905, No. 2 și *Dreptul* din același an, No. 71.—*Contrà*: C. Iași (decisie casată), *Curierul judiciar* din 1901, No. 85, și *Dreptul* din 1902, No. 8. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 528 urm.

⁽³⁾ Baudry-Lacantinerie, III, 18.

⁽⁴⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 10 și 12; Neagu, I, p. 86, No. 12 și p. 198, No. 10; C. Gand, *C. judiciar*, 1905, No. 83.

⁽⁵⁾ Veđi t. VIII, *loco cit.*, p. 10, 12 urm.

⁽⁶⁾ Veđi t. VIII sus-citat, p. 11; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 6, No. 9 urm.; T. Hue, I, 190.

⁽⁷⁾ Veđi *infra*, explic. art. 12, unde se va vedea că chestia este cu-toate-acestea controversată.

⁽⁸⁾ Cas. fr. D. P. 77. 1. 101; Sirey, 77. 1. 215; Demolombe, IV, 209; Pand. fr., *Mariage*, I, 2075; T. Hue, I, 190, p. 178; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, art. 6, No. 10.

⁽⁹⁾ Cas. fr. *loco cit.*; Cpr. Demolombe, *loco cit.*; Baudry et Fourcade, II, 2248. Veđi *infra*, explic. art. 206.

Părintele nu poate renunța la puterea părintească, la administrația legală ⁽¹⁾, și după majoritatea autorilor, nici chiar la usufructul legal ⁽²⁾. Renunțarea la puterea părintească, etc.

El nu poate să renunțe la dreptul de a dirigi educația morală, intelectuală și religioasă a copiilor săi ⁽³⁾, etc. părintilor.

Despre nulități ⁽⁴⁾.

Legiuitorul nu ne spune care este soarta convențiilor particulare derogatoare de la legile ce interesează ordinea publică și bunele moravuri; însă nu mai rămâne îndoială că el a înțeles să le lovească de nulitate. Sancțiunea art. 5. Nulitatea.

Neobservarea dispozițiilor legii are, deci, de sancțiune anularea actului juridic; însă trebuie să observăm că numai legiuitorul are dreptul de a înființa o nulitate. Acesta este sensul vechiului adagiū: *Nulitățile sunt odioase*.

Nulitatea este textuală, formală sau expresă, de câte ori legea o prevede anume. Astfel sunt nulitățile prevăzute de art. 448, 803, 822, 823, 886, 966, 1089 (modificat prin L. asupra clausei penale din 20 Februar 1879), 1168, 1228, 1308, 1309, 1339, 1689, 1701, 1714, 1715, 1716, etc. din codul civil; de art. 69, 76, 410, 501, 512, etc. din Pr. civ.; de art. 488, 724, etc. C. com.; de art. 1 din L. de la 1879 pentru menținerea și executarea art. 7 din legea rurală de la 1864, etc. Nulități exprese.

Dacă, din contra, nulitatea nu este anume prevădută de lege, ci rezultă numai din spiritul ei, atunci nulitatea este *virtuală* sau *tacită*; și este de principiu că legile *prohibitive* ⁽⁵⁾ au mai toate, ca consecință, nulitatea actului făcut fără îndeplinirea formelor prescrise de lege, chiar dacă nulitatea n'ar fi anume prevădută ⁽⁶⁾. Nulități virtuale sau tacite. Legile prohibitive.

⁽¹⁾ Veđi *infra*, explic. art. 343, și t. VIII, p. 14, nota 1.

⁽²⁾ Veđi autoritățile citate în t. VIII sus-citat, p. 14, nota 2.

⁽³⁾ Veđi, în privința educației religioase, t. VIII a Coment. noas-Educația religioasă, p. 14 urm. și *infra*, explic. art. 185.

⁽⁴⁾ Veđi asupra materiei nulităților, Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes de tout genre, en matière civile* (2 vol., Paris, 1835).

⁽⁵⁾ Veđi în privința legilor prohibitive, *suprà*, p. 37.

⁽⁶⁾ Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, I, § 37, p. 239 (ed. germ.); Laurent, I, 59 urm.; Merlin, *Quest. de droit*,

Această teorie se întemeiază pe o constituție a împăraților Teodosie și Valentinian ⁽¹⁾, și era formal admisă de legiuitorul francez în cartea preliminară a codului civil, care a fost eliminată ca inutilă, și care avea următoarea dispoziție: «Legile proibitive atrag de drept nulitatea, cu toate-că această nulitate n'a fost anume prevădută» (art. 6, tit. IV). (Cpr. Planiol, I, 337).

Art. 197, 199.

Așa, de exemplu, art. 197 și 199 din codul civil nu pronunță expres nulitatea actelor făcute de o femeie măritată fără autorizarea bărbatului său a justiției, însă presupun nulitatea, pentru-că prohibițiile statornicite de aceste texte sunt înființate într'un interes general și de ordine publică, și dovadă că e așa este art. 207, care declară că nulitatea, în asemenea caz, este relativă.

Art. 1225,
1226.

Tot pentru aceleași motive, trebuie să decidem că convențiile ce soții ar face în contra dispozițiilor art. 1225 și

t. V, v^o *Nullité*, § 1, No. 6, p. 660 urm. (ed. a 5-a, 1829); Cas. rom. (în privința prohibiției de a se dobîndi imobile rurale de către străini). Bulet. 1892, p. 464, 465.—*Contrà*: Toullier-Duvergier, *Le dr. civ. fr.*, IV, partea I, 491—497. Veđi și Thiry, III, 95. După acești autori, legiuitorul n'ar fi înțeles a anula actul făcut în contra prohibițiilor sale, atunci când el s'ar fi mărginit numai a opri pur și simplu un lucru, fără a adăoga o clausă iritantă, adecă clausa nulității, după cum fac mai multe texte din codul civil. (V. de ex. art. 803). Teoria lui Toullier, combătută de adnotatorul său Duvergier (v. No. 497, p. 372, nota a) nu ni se pare însă admisibilă, pentru-că de câte-orî legiuitorul oprește un fapt, trebuie să existe motive puternice care să-l aducă la această necesitate; de unde rezultă că prohibiția nu poate să rămână fără sancțiune. A pune, deci, în principiu ca actul făcut în contra prohibițiilor legii trebuie să rămână în picioare, de câte orî nulitatea nu este formal prevădută, însemnează a dice că legea nu mai este o regulă obligatorie, ci numai un simplu sfat. Și apoi, nici nu se poate pricepe cum legiuitorul ar fi făcut atâtea legi proibitive, dacă ar fi înțeles că aceste legi să nu aibă nici-o sancțiune și să poată fi dilnic călcate în picioare. Teoria lui Toullier are aceasta de greșit că înlesnește călcarea legii, în loc de a îndemna la ascultarea ei; și știut este că respectarea legilor este temelia întregului aședămînt social.

(¹) L. 5, Cod, *De legibus*, l. 14. Această constituție este tradusă în Laurent, I, 59.

1226 din codul civil ar fi nule, cu-toate-că aceste texte nu pronunță anume nulitatea. (Cpr. Laurent, I, 61).

Din cele mai sus expuse rezultă că formula prohi-^{Motivele pen-} tivă aduce, în regulă generală, nulitatea actului făcut în ^{tru care legile} disprețul legii, pentru-că prohițiia implică în genere un ^{prohibitive au} interes obștesc, care este mai presus de cât interesul par- ^{de efect nuli-} ticularilor. Codul civil cuprinde mai multe dispoziții prohi- ^{tatea actului.} bitive a căror călcare aduce, ca consecință, nulitatea ac- tului oprit de lege. Astfel, sunt: art. 4, care deosebește puterea judecătorească de cea legiuitoare; art. 310 și 311, care determină condițiile adopțiunei; art. 407, 408, 413, 1706 și 1771, care statornicesc oare-care garanții în fa- voarea incapabililor; art. 702, 965 și 1226 care, ca și co- dul Calimach (art. 1032), opresc pactele succesoriale, adecă convențiile relative la o moștenire nedeschisă încă; art. 806, 807, 857 și 938; art. 1230, 1650, 1833, etc., care constituesc niște dispoziții de interes general înființate în favoarea celor de al treilea; art. 113, 795, 1179, 1838, 1840, etc. In toate aceste casuri, actul este nul, cu-toate-că legea nu pronunță expres nulitatea, pentru-că asemenea nulitate este imperios cerută de interesul general care predomnește în cauză.

Dar, dacă formula prohibitivă atrage nulitatea actului, ^{Legile prohi-} de câte-orî este în joc interesul general, nulitatea nu va ^{tive care nu} mai avea loc de câte-orî interesul privat va predomina în ^{atrag nulita-} cauză. Astfel, cu-toate-că art. 210, 277 și 279 stabilesc ^{tea actului.} în mod prohibitiv oare-care împedecări la căsătorie, totuși ^{Interes privat.} căsătoria contractată în contra acestor dispoziții nu va fi nulă, pentru-că căsătoria nu se poate anula de cât în ca- surile anume statornicite de lege ⁽¹⁾.

De asemenea, părțile pot să deroage de la art. 1444 ^{Art. 612, 613,} și 1518, pentru-că este vorba, în specie de un interes ^{1444, 1518,} privat, iar nu de un interes public. Veđi art. 612 și 613 ^{etc.} de la care iarăși părțile pot deroga, pentru aceleași motive.

In cât privește actele de procedură, neobservarea unui ^{Art. 735 Pr.} text fie imperativ, fie prohibitiv, nu atrage nulitatea actului ^{civilă.} făcut contra prescripțiilor acestui text, de cât atunci când nulitatea e formal admisă de lege (art. 735, § 3 Pr. civ.) ⁽²⁾.

(1) Cpr. Planiol, I, 337. Veđi *infra*, explic. art. 210, 277, 279, etc.

(2) Astfel, de și art. 326 din Pr. civ. dispune că copia saŭ dis-

Rămâne însă bine înțeles că această regulă trebuie să fie marginită numai la actele de procedură ⁽¹⁾.

Legile imperative.

Până acum am vorbit numai de legile prohibitive. Ce trebuie să decidem în privința legilor imperative? Când legea imperativă se reduce la o prohibiție, se înțelege că aceleași principii sunt aplicabile, și că nulitatea va trebui să fie admisă de judecători.

Din faptul că orî-ce lege este imperativă, în acest sens că legea este expresiunea voinței generale, n'ar trebui să conchidem, că tot ce este contrariu legii trebuie să fie nul, pentru-că numai în materia testamentelor, toate formalitățile sunt prescrise sub pedeapsă de nulitate (art. 886). În celelalte materii, de pildă: la căsătorie, legea este când imperativă, când prohibitivă, și nu are în totdeauna de sancțiune nulitatea actului oprit sau poruncit. Legea prescrie, de asemenea, o mulțime de formalități pentru redactarea actelor stărei civile (art. 21—86), pronunțând chiar pedepse contra funcționarilor, și câte odată chiar contra particularilor cari nu s'ar fi conformat legii; și cu-toate-acestea, neobservarea acestor formalități nu atrage une-orî nulitatea actelor iregulare, pentru-că se presupune că aceasta a fost voința legiuitorului. (Cpr. Planiol, I, 337, *in fine*).

Formalitățile substanțiale și accidentale.

Va să dică, în unele cazuri, actul făcut în contra legii va fi nul, iar în altele el va fi valid, după cum a fost

positivul hotărîrii atacate cu apel trebuie să se alătureze pe lângă petiția de apel, totuși apelul n'ar fi nul dacă nu s'a observat această formalitate. — În privința recursului în casație însă, Ministrul justiției a declarat, la întrebarea ce i-am pus în Senat (ședința din 26 Maiu 1905), că recursul în casație este nul dacă, pe lângă petiția de recurs, nu se alăturează copia de pe decizia atacată. Vezi *Monit. oficial* (desbaterile Senatului), No. 53 din 6 Iulie 1905, p. 664, coloana 2.

Art. 78 L. ju-dec. de ocoale.

(1) Sănd. Nănoveanu, *Proced. civ.*, p. 1429.—Sunt și acte de procedură care vor trebui să fie anulate, de și legea nu pronunță expres nulitatea. Astfel, nu mai rămâne îndoială că cererea introductivă de instanță, făcută înaintea judecătorului de pace, va fi nulă, dacă nu va cuprinde numele reclamantului său nu va arăta obiectul reclamațiunii, de și art. 78 din legea ju-dec. de pace nu prevede asemenea nulitate. (Cpr. art. 69 Pr. civ., unde nulitatea se vede anume prevădută pentru aceste motive). Vezi C. Botez, *Codicele de ședință al ju-dec. de pace*, p. 387, 388.

voința legiuitorului. Când, deci, legiuitorul tace asupra nulității, judecătorul este dator să facă distincțiunea pe care legiuitorul ar fi trebuit s'o facă el însuși, cercetând dacă a înțeles să creeze o nulitate virtuală, sau nu. De aici doctrina universalmente admisă asupra formalităților *substanțiale* și *accidentale*. De câte ori, deci, actul va fi lipsit de formele esențiale sau substanțiale, adică: de acele forme care constituiesc esențialmente substanța sa (*substantia rei*), fără de care el nu poate să aibă ființă, de atâtea ori el va trebui să fie anulat, și anularea, în asemenea caz, se va admite de judecători, chiar dacă legea nu cuprinde o *clausă iritantă* ⁽¹⁾ care să pronunțe nulitatea, pentru-că aceste formalități implică de la sine nulitatea ⁽²⁾. Astfel, o donațiune este nulă, dacă este lipsită de forma autenticității, pentru-că fără această formă, donațiunea nu poate să aibă ființă ⁽³⁾. *Forma dat esse rei.* (art. 813 și 1168).

De asemenea, ipoteca convențională ar fi nulă, dacă n'a fost înscrisă în registrele tribun. situațiunei bunurilor, potrivit art. 1780 C. civ. și 721 Pr. civ., pentru-că inscripțiunea organizează publicitatea, unul din elementele esențiale ale regimului ipotekar. Actul nu va fi însă anulat dacă îi lipsește numai o formalitate *accidentală*, care nu este neapărată pentru ființa și existența sa.

Astfel, omisiunea în inscripția ipotecară a alegerii ^{Alegerea de domiciliu.} de domiciliu, din partea creditorului, nu atrage nulitatea i- ^{Art. 1781.} potecei, de și această formalitate este prescrisă în mod ^{Controversă.} imperativ de art. 1781 C. civ., pentru-că asemenea formalitate nu este substanțială ⁽⁴⁾. În unele casuri însă, ale-

(1) Cuvîntul *irritum*, la Romani, urmat de verbul *esse*, era sinonim cu expresiunile «*non jure factum*». Veđi Mărzescu, *Maximele dreptului roman*, partea I, p. 146, nota 1.

(2) Cpr. Laurent, I, 67, 68; Thiry, III, 95, *in fine*, p. 122.

(3) Curtea din Iași, *Dreptul*, 1881, No. 4. Este adevărat că această decizie a fost casată (Veđi *Dreptul*, *loco cit.* și Bulet. S-a I, 1880, p. 342), sub cuvînt că forma autentică n'ar fi prescrisă de lege pentru donațiunile între vii, sub pedeapsă de nulitate, nici ordonată în mod prohibitiv; însă decizia Casatiei calcă în picioare principiile cele mai elementare ale dreptului.

(4) Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1898, No. 26; *Dreptul* din același an, No. 47 și Bulet. 1898, p. 685; C. București și Galați, *Dreptul* din 1884, No. 29, și din 1895, No. 38; Nacu,

Intervenția
justiției.

gerea de domiciliu este prescrisă sub pedeapsă de nulitate ⁽¹⁾. Când legiuitorul declară un act nul, acest act nu este nici-odată nul *ipso jure*, ci numai anulabil; ceea ce înseamnă că nulitatea trebuie în totdeauna să fie pronunțată sau cel puțin constatată de justiție ⁽²⁾. *Nullités de plein droit n'ont lieu*, dăce un vechiu adagiu. În adevăr, nulitățile, statornicite chiar într'un interes public, sunt privitoare la interesele private ale părților, în cât este just ca particularii să fie nevoiți a cere de la justiție anularea actelor contrare interesului lor. Aceasta este adevărat chiar când actul este declarat nul *de drept*, ca în cazul art. 448 § 2, pentru actele făcute de un interdis. Acest text nu înseamnă, în adevăr, că actele făcute de interdis, în urma publicării hotărârei de interdicție, sunt nule, fără nici-o judecată, ci că justiția va trebui neapărat să pronunțe nulitatea de câte-orî art. 448 a fost nesocotit; și dovadă că acesta este sensul legii, este art. 1900, după care ac-

III, p. 749, No. 315; T. Huc, XIII, 328.—Chestiunea este cu toate acestea controversată, și în sensul nulității se pronunță: Massé-Vergé (V, § 814, p. 216, nota 5), Laurent (XXXI, 48), Guillaouard (*Privil. et hypoth.*, III, 1203 urm.), etc. Vedî t. VI a Coment. noastre, p. 559, nota 3.

- (1) Vedî, de exemplu, art. 72 din legea timbrului; art. 4 și 12 L. asupra proprietarilor din 30 Martie 1903. Vedî *infrâ*, explicarea art. 97.
- (2) Cpr. C. Bordeaux, Sirey, 84. 2. 201 și D. P. 88. 1. p. 162, primul considerent. «După o regulă generală de drept, dăce această decizie, confirmată de Curtea de casație, nulitățile, fie ele absolute sau substanțiale și chiar de ordine publică, nu există de drept; actele viciate își păstrează toate efectele lor cât timp n'au fost anulate. Totul, la urma urmei, se reduce la o acțiune în nulitate». Este însă de observat că această decizie merge prea departe, de oare-ce considerentele ei par a tăgădui teoria actelor inexistente, generalmente admisă chiar de jurisprudență (cpr. C. Bastia, Sirey, 89. 2. 177, cu nota lui Labbé). De aceea ea este criticată. Cpr. nota în Sirey, *loco cit.* și Planiol, I, 334. Redactorul hotărârei menționate trebuia să se mărginească, decî, a dăce că justiția trebuie să intervină în totdeauna, fie pentru a decreta nulitatea (în caz de acte anulabile), fie pentru a o constata (în caz de acte inexistente), fiind-că de câte-orî s'a redactat un act de căsătorie, actul chiar la caz de inexistență contractului, este eredit, până când justiția va distruge autoritatea acestui act autentic. Cpr. Labbé, nota în Sirey, 89. 2. p. 177. coloana 1.

țiunea în anulare, pentru desființarea convenției făcute de un interzis, se prescrie prin zece ani de la rădicarea interdicției (¹).

Dacă actul a cărui anulare se cere este radical nul, ^{Teoria actelor inexistente și anulabile.} fără ființă sau *inexistent*, justiția la caz de contestație, va declara că el n'a avut nici-odată ființă. Aceasta lasă a se înțelege că unele acte sunt *nule* sau *inexistente*, iar altele numai *anulabile* (²).

Nulitățile, trebuind în totdeauna să fie pronunțate ^{Nulități absolute.} de justiție, chestiunea este de a se determina persoanele care pot cere anularea unui act. Dacă nulitatea a fost stabilită într'un interes public, societatea fiind direct interesată la anularea actului, nulitatea se poate cere de toți acei cari ar avea interes în cauză, și chiar de ministerul public, după cum ar fi, spre exemplu: nulitatea unei a doua căsătorii contractate înaintea desfacerei celei dintâi. În asemenea caz, nulitatea se țice *absolută*.

Dacă, din contra, nulitatea se vede statornicită numai ^{Nulități relative.} în interesul particular al unor persoane determinate, atunci asemenea nulitate nu se poate propune în instanță de cât de persoanele limitativ arătate de lege. (Veți de exemplu art. 207). În asemenea caz, nulitatea este *relativă*.

(¹) Cpr. Laurent, I, 69, 70.—Veți însă Planiol, I, 338. De și acest autor afirmă că nulitatea de drept este opera directă a legii, totuși el recunoaște și nu putea să nu recunoască că, în caz de contestație, nulitatea trebuie să fie *constatată*, nu însă *decretată* de judecător.

(²) Vom avea ocazia de a reveni mai târziu asupra acestei teorii a actelor inexistente și anulabile, datorită lui Zachariae, (ed. Massé-Vergé, I, § 108, p. 165, 166, text și nota 3); căci ea nu este numai pur teoretică, ci are și o mare utilitate practică. Veți *infra*, explic. art. 129 și capit. IV al titlului V, care se ocupă despre cererea în nulitate a căsătoriei. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni, t. V a Coment. noastre, tabla analitică v^o *Acte inexistente*; t. VII, p. 2 urm., etc. Veți asupra actelor anulabile, Planiol, I, 340—344, iar asupra actelor inexistente, I, 345—349 (ed. a 3-a).

CARTEA ÎNTĂI

Codul civil se împarte în trei cărți: cartea întâi tratează despre persoane ⁽¹⁾, cartea a doua, despre lucruri sau bunuri, și în fine, cartea a treia se ocupă despre raporturile dintre persoane și lucruri, statornicind diferitele moduri de a dobîndi drepturile ce putem exercita asupra lucrurilor. Cât despre acțiuni, codul civil nu se ocupă de loc. Această materie face parte din procedura civilă. Codul actual se deosebește deci, sub acest punct de vedere, de In-
stitutele lui Justinian, care tratează și despre acțiuni: «*Omne autem jus quo utimur, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet*» ⁽²⁾.

Despre persoane.

{ Prin persoană (*persona*, mască de teatru) sau *obraz*,
după cum se dicea altă dată la noi, se înțelege ori-ce ființă
capabilă de a avea drepturi și datorii ⁽³⁾.

«Persoană se dice în legi omul care are într'un Stat
stare politicească, adecă: drituri și îndatoriri» (art. 26, nota
4 C. Calimach).

«Numai omul este susceptibil de drepturi și obligații,
portughez.

(1) Legiuitorul se ocupă mai întâi despre persoane, pentru-că dreptul a fost stabilit pentru oameni. «*Cum igitur hominum causa omne jus constitutum sit, primo de personarum statu, ac post de cæteris dicemus*». (L. 2, Dig., *De statu hominum*, l. 5).

(2) Instit., l. 2, *De jure naturali, gentium et civili*, § 12, și L. 1, Dig., *De statu hominum*, l. 5.

(3) Cpr. T. Huc, I, 96 și 202; Planiol, I, 374; Aubry et Rau, I, § 52, *in fine*, p. 262. — Persoanei se opune cuvîntul lucru (*res*), adecă: ceva care nu poate deveni *subiectul*, ci numai *obiectul* unui drept. T. Huc, I, 96, p. 98.

ține art. 1 din codul portughez de la 1867. În aceasta consistă capacitatea sa juridică sau personalitatea sa» (1).

Atributul principal al personalității este de a avea un nume, o stare juridică de la care atârână capacitatea sau incapacitatea sa, etc. (Planiol, I, 377).

«Personalitatea omului (capacitatea juridică) începe la nașterea sa și se sfârșește odată cu moartea», ține art. 8 din Codul cantonului Zurich de la 1887 (2).

Copilul zămislit nu este decî o persoană, însă prin derogare de la regula de mai sus, el se consideră ca a-atare, pentru ca, prin faptul unei nașteri tardive, să nu fie lipsit de drepturile ce i s'ar fi cuvenit, dacă s'ar fi născut mai de vreme (3). De aceea, în toate legislațiile găsim principiul formulat în următoarea maximă: «*Infans conceptus pro nato habetur, quoties de ejus commodis agitur*». (Art. 654 și 808 C. civ.) (4).

(1) «*Só o homem é susceptível de direitos e obrigações. Nisto consiste a sua capacidade jurídica, ou a sua personalidade*».—Animalul, căruia unui îi dați pe nedrept numele de *demi-personnes* susceptibil de *demi-droits* (P. Janet), nu este o persoană, pentru-că nu i se poate impune nici-o obligație. Planiol, I, 376 (ed. a 2-a), 364, n. 2 (ed. a 3-a). V. *infra*, p. 249.

(2) Cpr. și art. 1 din Codul german, care ține că capacitatea juridică a omului începe odată cu nașterea sa: «*Die Rechtsfähigkeit des Menschen beginnt mit der Vollendung der Geburt*». Dreptul străin și dreptul nostru anterior.

(3) «Copilul în sinul mamei sale are, presupunând că se va naște viu, ține art. 9 din codul cantonului Zurich, expectativa personalității și dobîndirea drepturilor civile, trebuind prin aceasta însăși a fi apărât în mod provisor». «Legile se îngrijesc, ține art. 34 din codul Calimach (22 C. austriac), și pentru acei zămisliți, încă de la ceasul zămislirei lor; pentru-că se socotesc ca niște născuți, când se atinge pricina de dinșii însiși, iar nu de a treia persoană». Veđi și art. 986 C. Calimach (art. 40, partea IV, capit. 3 C. Caragea), care face aplicarea acestui principiu la testamente. Codul german face, de asemenea, în mai multe texte aplicarea aceluiași principiu. Cpr. art. 844 § 2, 1277 § 2, 1912, 1918 § 2, 1923 § 2, 1963, 2043 § 1, 2178. Veđi și art. 721 C. japonez din 1896; art. 29 C. spaniol, etc.

(4) Veđi L. 7, Dig., *De statu hominum*, 1, 5, unde se ține: «*Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset, custoditur, quoties de commodis ipsius partus quæritur*».—L. 26, Dig., *ab initio. loco cit.*, ține, de asemenea: «*Qui in utero sunt, in toto penè jure civili intelliguntur in rerum natura esse*». Dr. roman.

- Copilul trebuie să se nască vii. Pentru ca omul să fie o persoană, se cere ca să fie născut *viu* (art. 654 C. civ.), adică: să fi respirat, fiind-că, după cum se exprimă art. 34 *in fine* din codul Calimach (22 C. austriac), «pruncul ce se naște mort, în cât se atinge de cele pentru dînsul păstrate drituri, în nădejdea de a se naște vii, se socotește ca și cum n'ar fi fost zămislit» (1).
- Viabilitatea. Deosebire de la C. francez. Copilul, spre a fi o persoană, nu are însă nevoie de a se naște *viabil* (*vita habilis*). Această modificare însemnată de la codul fr., pe care amicul și fostul nostru coleg de la Casație, d-l G. P. Petrescu, o scapă din vedere (2), rezultă nu numai din eliminarea ultimelor cuvinte ale art. 314 din codul francez (al nostru 288), dar încă și din art. 654 și 808 (725 și 906 C. fr.) unde, de asemenea, s'a eliminat condiția de viabilitate (3), soluție care era admisă și în vechia noastră legislație (4).

(1) «*Qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati videntur, quia nunquam liberi appellari potuerunt*». L. 129. Dig., *De verborum significatione*, 50. 16.

Codul italian și C. austriac.

Unele legislațiuni străine (v. de exemplu: art. 724 C. italian, art. 23 C. austriac, corespunzător cu art. 35 din codul Calimach) admit, la caz de îndoială, că copilul născut la termen e presupus, până la dovada contrară, a fi născut vii, soluție admisă de unii și în Franța (v. Massé-Vergé, II, § 354, p. 241, nota 3), pentru-că faptul de a se naște ar implica pe acela de a fi trăit. Asemenea presumpție legală neexistând în legea noastră, acei interesați vor putea dovedi prin ori-ce mijloace că copilul a trăit în realitate. Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 308, text și nota 6.

(2) V. Petrescu, *Sucesiunile*, I, p. 102 și t. VII citat, p. 309, n. 1.

Cod. german, spaniol și italian.

(3) Veđi *infra*, explic. art. 288, 654 și 808. Mai veđi încă t. VII a Coment. noastre, p. 309, text și nota 1. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1892, No. 63.— În codul german, de asemenea, este de ajuns ca copilul să fi trăit (art. 1). După codul spaniol din 1889, copilul spre a fi o persoană, trebuie să aibă figura umană și să fi trăit 24 oare după naștere (art. 30), iar după art. 725 din codul italian, la caz de îndoială, copilul născut vii este presupus viabil.

Dr. roman.

(4) Veđi observația ce am publicat în *Curierul judiciar* din 1900, No. 2, p. 14, nota 22. În cât privește dreptul roman, chestiunea viabilității este foarte controversată și această controversă se datorește unei virgule. Viabilitatea se susține mai cu samă de Windscheid, Puchta, Göschen, Namur. Ea este însă combătută cu mult succes de Vangerow, Mühlenbruch,

Pruncul care se naște viu, adică: care a respirat cât de puțin ⁽¹⁾, este o persoană în puterea cuvîntului, chiar dacă ar fi o ființă diformă, de exemplu: un monstru ⁽²⁾.

Astăzi, de când robia, pe care însuși codul Calimach o declară în potriua dreptului firesc al omului (art. 27) ⁽³⁾, a fost desființată și la noi ⁽⁴⁾, putem dice că orî ce in-

Monstri.
Controversă.

Desființarea
robiei.

Maynz și Savigny (*System des heutigen römischen Rechts*, II, § 61, *in fine*, și Apendice, III). Veđi adnotația noastră din *Curierul judiciar, loco suprà cit.*

(1) Cpr. Planiol, I, 381; Beudant, I, No. 3, p. 6; Aubry et Rau, I, § 53, p. 262; Demolombe, XIII, 178; Baudry et Wahl, *Successions*, I, 182.—Chestiunea de a se ști dacă copilul, mort imediat după naștere, a respirat sau nu, este o chestie de fapt care atărnă de mărturiile persoanelor ce au asistat la naștere și de procedurile determinate de medicina legală. Aubry et Rau, *loco cit.*

(2) Demolombe, V, 112; Aubry et Rau, I, § 53, p. 263, text și nota 5; Baudry et Fourcade, I, 293; Beudant, *op. cit.*, I, 3, p. 6.—*Contrà*: Duranton, VI, 75, text și nota 2; Troplong, *Donations*, II, 605; Vazeille, *Successions*, I, art. 725, No. 9, p. 18 (ed. din 1837); Chabot, *Successions*, I, art. 725, No. 13, p. 49, 50 (ed. Belost-Jolimont din 1839). Acești autori nu fac de cât a aplica și astăzi legile romane, care se pronuntau în acest sens «*Non sunt liberi, qui contra formam humani generis converso more procreantur: veluti si mulier monstrosum aliquid, aut prodigiosum enixa sit*». (L. 14, Dig., *De statu hominum*, I, 5). Mai veđi încă L. 125, Dig., *De verb. significatione*, 50, 16; L. 3, Cod, *De posthumis*, 6. 29. Codul spaniol din 1889 prevede anume că, în privința efectelor civile, copilul trebuie să aibă forma umană și să trăiască 24 oare după naștere (art. 30). Art. 17, partea 1, tit. 1 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* dispune, de asemenea, că ființele născute fără formă și figură umană (*ohne menschliche Form und Bildung*) nu au nici drepturi de familie, nici drepturi civile. Canoanele bisericești nu permit botezarea unui monstru. Veđi Vering (profesor la Heidelberg), *Le droit canon*, II, p. 585 (traducere Bélet).

(3) «*Servitus est constitutio juris gentium, quâ quis alieno dominio contra naturam subijcitur*». Instit., *De jure personarum*, I, 3, § 2 și L. 4, § 1, Dig., *De statu hominum*, I, 5.

(4) «Toți acei cari vor călca pămîntul Moldovei, sunt oameni liberi», dice legea din 1855, votată sub Gr. Ghica, care desființează robia în Moldova. Iată, cum se exprimă în această privință anaforaua Divanului pentru întărirea acestei legi memorabile. «Divanul găsește de a sa datorie a vă arăta, prea Înălțate Doamne, că cu mândrie s'au norocit a vota

Desființarea
robiei.

divid, ori-ce ființă omenească născută vie, chiar dacă nu are aptitudinea necesară spre a putea trăi, este o persoană în sensul juridic al cuvîntului. «*Jeder Mensch ist rechtsfähig*», dice codul Saxoniei (art. 30). «*Kein Mensch ist rechtlos*», dice art. 7 din codul cantonului Zurich. «Tot omul se socotește vrednic a-și câștiga drituri, însă după rînduelile hotărîte de către legi», dice art. 29 din codul Calimach. «*Jedermann ist unter den von den Gesetzen vorgeschriebenen Bedingungen fähig, Rechte zu erwerben*», dice art. 18 din codul austriac.

în această glorioasă și sfîntă cauză, și că nu are îndoială că acest act național este obștește simțit și prețuit, iar Înălțimei Voastre vă păstrează o pagină memorabilă în analele țarei». Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 293, nota 3. Luî Gr. Ghica, a cărui memorie trebuie să rămână neuitată, se datorește deci desrobirea atâtor suflete, și aplicarea principiului salutar înscris în art. 1 din declarația drepturilor omului, care glăsuște astfel: «Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi». (Veđi asupra acestui text, E. Blum, *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, p. 41 urm., ed. din 1902).

*Te slăvesc, o! ăi ferice! sfîntă ăi de libertate,
Tu, a cărei mândră rază sufletul român străbate!
Te slăvesc, o! ăi măreață pentru patria-mă iubită,
Tu ce arăți ochilor noștri Omenirea desrobită!
Veacuri multe de durere ai trecut cu vijelie
Sub asprime plecând capul unui neam în osîndire!
Dar Românul cu a sa mână rupe lanțul de robie
Și țiganul, liber astăzi, se deșteaptă 'n fericire!
Ađi e soarele mai falnic! lumea ađi e mai voioasă!
Ađi în piept inima-mă crește! ađi e viața mea frumoasă,
Căci la glasul libertății ved Moldova deșteptată
Și la glasul Omenirii o simțesc înduioșată.
Fală 'n lume și mărire pentru tine 'n veci să fie
O! Moldovo, țară mândră! tu ce dai sfîntă dreptate!
Brațul tău ce sfarmă astăzi un jug aspru de robie,
Tie însăți pregătește viitor de libertate!*

(V. Alexandri)

Robia nu mai există astăzi nicăiri; ea a fost desființată în coloniile franceze în 1848, iar la Cuba în 1877. În Muntenia, robia a fost desființată prin legea din 8 Fevruar 1856. Prin legea din 1843, Martie în 22, se desrobise însă țiganii Statului (dajnici de sub administrația vorniciei temniților), iar prin legea din 13 Fevr. 1847, se desrobise țiganii mănăstirești. Veđi ofisul domnesc din 22 Novembre 1850, publicat în codul Caragea, p. 222 (ed. Brăiloiu). Art. 4 din partea 1, capit. VIII a codului Caragea opria pe egumeni de a slobozi țiganii mănăstirești.

Acest principiu, universalmente admis, nu era recunoscut la noi altă dată; căci, de și în timpurile din urmă, stăpânul nu mai avea dreptul de viață și de moarte asupra robului său (¹), totuși necontestat este că robul făcea parte din lucrurile stăpânului și nu avea nici-o personalitate. Codul Caragea pune, în adevăr, țiganiș pe aceeași treaptă cu animalele (²).

Despre numele persoanelor (³).

Una din atribuțiile principale ale personalității omului este de a avea un nume, spre a se putea distinge unul de altul, lucru care, de altminterlea, se obicinuește a se întrebuița și la unele animale, precum: caii, câinii, etc., de și animalele sunt lipsite de personalitate. În adevăr, cu toată părerea contrară a unor filosofi, după care animal ele ar fi *des demi-personnes munies de demi-droits*, ele nu au nici-o personalitate, pentru-că de și ele au dreptul de a nu fi maltratate, totuși ele sunt incapabile de a avea obligații (⁴). Or, prin persoană, se înțelege tocmai o ființă capabilă de drepturi și obligații. Va să zică lucrurile, fie ele viețuitoare sau neviețuitoare, nu pot fi subiectul, ci numai obiectul unui drept.

Până la legea din 18 Martie 1895, noi nu am avut nici-o dispoziție legislativă în privința numelui. Ba, ceva

(¹) Veđi art. 27 C. Calimach. Veđi și art. 4, partea I, capit. 7 din codul Caragea, care se exprima astfel: «Stăpînul țiganului nu are putere asupra vieții lui».

(²) «Numai țiganii, dobitoacele și toate cele nemișcătoare, neprețuite să se dea zestre», ăice art. 27, partea III, capit. 16 din acest cod. Art. 30 din același cod (*loco cit.*) spune, de asemenea: «Țiganii și dobitoacele se primejduesc pe sama bărbatului fără deosebire; căci câștigă prășila lor, ce ca o roadă a zestreii este a lui». Cpr. L. 32 § 2, Dig., *De legatis*, XXXI. 2.

(³) Planiol se ocupă pe larg despre această chestiune (I, 388—432). Veđi și discursul rostit de Procurorul general al Curței de casație, la deschiderea anului judecătoreșc 1897—1898, în Bulet. Curței, anul 1897, p. 1017 urm. și în *Dreptul* din 1897, No. 52. Mai veđi încă, în privința numelui patronimic, un studiu interesant, publicat în *Revue trimestrielle de droit civil*, t. II, anul 1903, p. 515 urm.

(⁴) Planiol, I, 376 (ed. a 2-a), 364. nota 2 (ed. a 3-a). Veđi *supră*, p. 245, nota 1.

mai mult, până la Regulamentul organic, nu am avut nici actele stărei civile, atât eram de înapoiați!

Cod. olandez. În Olanda, dispozițiile privitoare la schimbarea numelui său a prenumelui, fac parte din codul civil ⁽¹⁾. După acest cod, schimbarea numelui este supusă autorizării Regelui, iar aceea a prenumelui, autorizării tribunalului de arondisment.

Art. 43 C. civ. Numele patronimic său de familie, precum și prenumele unei persoane, sunt acelea sub care acea persoană este înscrisă în actul ei de naștere (art. 43 C. civ.) ⁽²⁾.

Numele copiilor legitimi și naturali. Copiii legitimi și naturali au numele de familie al tatălui lor ⁽³⁾, iar copiii născuți din părinți necunoscuți sunt înscriși sub două prenume, din care cel din urmă le servește de nume patronimic (art. 4 și 6 L. din 1895). Dacă mama este cunoscută, copiii naturali vor purta numele ei ⁽⁴⁾.

S'a decis că copilul natural nu dobândește numele tatălui său natural, nici chiar prin toleranță, pentru-că numele patronimic constituie un bun făcând parte din patrimoniul familiilor ⁽⁵⁾.

L. din 1895 asupra numelui. Numele patronimic poate deci face obiectul unei proprietăți; de aceea legea din 18 Martie 1895 califică de usurpator pe acela care, fără drept, își însușește numele altuia (art. 18 urm.) ⁽⁶⁾. În același sens se pronunță și ju-

⁽¹⁾ Art. 63—69 din codul neerlandez.

⁽²⁾ Dovedirea faptului cum că o persoană a mai purtat și alt nume de cât acela sub care a figurat în registrele stărei civile, se poate face prin orî-ce probe, și chiar prin marturî, întru cât aci nu este vorba de dovedirea unei filiațiuni, care nu se poate face de cât în modul prescriș de art. 33 și 292 C. civ. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 62.

Dreptul străin.

⁽³⁾ Cpr. art. 192 din codul Calimach, art. 146 C. austriac, art. 1801 C. saxon, art. 1616 C. german, etc. «Copilul primește numele de familie al tatălui său», ȳice art. 1616 din acest din urmă cod. «*Das Kind erhalt den Familiennamen des Vaters*». Veȳi t. VII a Coment. noastre, p. 570, n. 4.

⁽⁴⁾ Cpr. art. 220 din codul Calimach (165 C. austriac); 1801 C. saxon; art. 1706 C. german, etc. Veȳi și t. VII a citatelor Comentarii, *loco supra cit.*

⁽⁵⁾ C. București, *Curierul judiciar* din 1900, No. 80. Veȳi t. VII menȳionat, *loco cit.*

⁽⁶⁾ Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1902, No. 67.—S'a decis insă că, spre a se putea admite o usurpare de nume, trebuie

risprudența franceză (1), pe care însă Planiol o critică.

S'a decis că și pseudonimul unei persoane constituie Pseudonimul. o proprietate apărută de lege (2).

Aceeași soluție a fost admisă în privința titl. unui țiar (3).

Titlul unui
țiar.
Porecla.

În cât privește însă porecla (*le surnom, le sobriquet*), ea nu are nici-o valoare juridică, cu-toate-că în unele cazuri ea se substitue de fapt adevăratului nume al individului (4). Curtea din Paris a validat un testament, nesubsemnat cu numele testatorului, ci numai cu porecla lui (5).

Până acum am vorbit numai de copiii legitimi, legitimați și naturali. Cât pentru copiii adoptați, ei adaugă la numele lor de familie pe acel al adoptătorului (art. 312 C. civil și art. 5 L. din 1895).

Copii
adoptați.

Dacă adopțiunea se face de o femeie măritată, fără ca bărbatul să fi adoptat și el pe aceeași persoană, ceea ce este cu puțință (art. 310, § 2), adoptatul va primi numele ce femeia avea înainte de a se mărita, pentru-că femeia nu poate dispune, în folosul altuia, de numele bărbatului (6).

Din principiul că femeia nu poate dispune de numele bărbatului rezultă că, în caz de tăgăduirea paternității unui copil născut în timpul căsătoriei (art. 286, 287), copilul va

Tăgăduirea
paternității.

ca numele patronimic al reclamantului să fie perfect identic cu al aceluia ce este învinuit a fi usurpator, atât ca ortografie, cât și ca fonetică, pentru-că numai în cazul acesta se poate face o adevărată confuzie de nume, pe care legiuitorul a voit s'o înlăture. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 21.—*Contrà*: A. Scriban. *Curierul judiciar* din 1905, No. 37.

(1) Cpr. Trib. Paris, *Dreptul* din 1882, No. 21.—Vedî însă Planiol, I, 411 urm. (ed. a 2-a).

(2) Cas. fr. și Curtea Paris, D. P. 59. 1. 248; D. P. 69. 2. 224.

(3) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 38.

(4) Cpr. Planiol, I, 420 (ed. a 2-a).

(5) D. P. 48. 2. 90; Sirey, 48. 2. 217.

(6) Vedî Foignet, *Manuel élément. de droit civil*, I, p. 76; Planiol, I, 405 și 3008 (ed. a 2-a).—Din principiul că femeia nu poate dispune de numele bărbatului, Curtea din București a tras, cu drept cuvînt, conclusia că, dacă femeia în urma morții bărbatului său, a născut un copil din concubinaj, acest copil va purta numele mamei, iar nu pe acel al defunctului ei bărbat. *Dreptul* din 1900, No. 5.

purta numele de familie ce mama avea înainte de a se căsători (¹).

Numele femeii măritate.

După un vechi obicei, admis și în vechile noastre legiuri (²), și consacrat prin legea din 1895, femeia măritată ia numele bărbatului său, perdând acest nume prin pronunțarea divorțului (art. 4 L. din 1895) (³), sau prin anularea căsătoriei.

Moartea bărbatului nu atrage decî pentru femei perderea numelui lui. Ea nu-l va perde de cît printr'o nouă căsătorie, spre a lua pe acel al noului ei bărbat (⁴).

Proprietatea numelui fiind inalienabilă și imprescriptibilă nu este în comerț și, ca atare, nu poate face obiectul unei transacții (⁵).

Vîndarea unui fond de comerț.

Acest principiu nu este însă adevărat de cît în privința numelui persoanelor, căci în materie comercială, vin-

Dreptul nostru anterior și dreptul străin.

(¹) Foignet, *op. cit.*, I, p. 77, nota 1; Planiol, I, 405.

(²) «Muerea se numește după porecla bărbatului său», dice codul Ipsilant (capit. p. moșteniri, *in fine*). Aceași soluție era admisă și în vechiul drept francez. Veđi Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 401. Veđi și art. 1355 din codul german, care are următoarea cuprindere: «*Die Frau erhält den Familiennamen des Mannes*». În Franța se susține însă astăzi, de unii, contrariul. Veđi Planiol, I, 404 urm. Acest autor recunoaște, cu-toate-acestea, că dacă femeia nu perde prin căsătorie numele ei patronimic spre a lua pe acel al bărbatului, totuși ea este în drept de a se folosi de numele lui spre a semna actele vieții sale juridice. Aceste soluții fiind contradicătoare, adevărul e că și în Franța femeia măritată ia numele bărbatului, în basa unui uz constant (Pothier, *loco supra cit.* dice, pe nedrept, în basa unuia din efectele civile ale căsătoriei).

(³) Aceași soluție este admisă astăzi și în Franța, prin legea din 6 Fevruar 1893 (paragraf adaos la art. 299 din codul civil). Cpr. Planiol, I, 409. Dacă femeia continuă, în urma pronunțării divorțului, a purta numele bărbatului, singura sancțiune pentru bărbat este condamnarea ei la daune interese. Planiol, I, 409 (ed. a 2-a), 395 (ed. a 3-a).

(⁴) Cpr. Planiol, I, 409; Foignet, *op. cit.*, I, 77; Beudant, I, 301, p. 420.—Actele juridice ale femeii măritate vor fi decî semnate cu numele bărbatului. Planiol, I, 408. Această soluție este admisibilă chiar în privința testamentului ei. Cpr. Baudry, II, 551; Baudry et Colin, *Don. et testaments*, II, 1968.—*Contrà*: Laurent, XIII, 225. Veđi în t. IV, explic. art. 859.

(⁵) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1898, No. 8.

đarea unui fond de comerț saŭ industrial, cuprindēnd toate accesoriile ce servesc la exploatarea lui, cuprinde în genere și numele comerciantului saŭ industriașului vândător (firma), dacā părțile n'au stipulat contrariul ⁽¹⁾.

În cāt privește schimbarea numelui patronimic, legea din 1895 prevede mai multe formalități determinate de art. 8 și urm. din citata lege. Schimbarea numelui.

Cāt pentru dificultățile la care a dat loc autoritatea lucrului judecat în privința numelui patronimic, veđi t. VII a Coment. noastre, pag. 571 ⁽²⁾. Lucru judecat.

În fine, vom observa cā, prin o stranie anomalie, nu-mai Curtea din București are cāderea de a judeca contestațiile ce s'ar ivi cu ocazia numelui unei persoane (art. 10 L. din 1895). Art. 10 L. din 1895.

Dupā studiul consacrat numelui patronimic, Planiol ⁽³⁾ se ocupā despre titlurile de noblețā saŭ de boerie. Noi suntem scutiți de această chestie, pentru-cā boeriile, care altā datā se confereaŭ de Domni, și din care cele mai multe se dădeaŭ pe bani ⁽⁴⁾, au dispărut odatā cu vechiul regim, ne mai existānd astāđi în Statul român nici-o deosebire de clasā (art. 10 Constit.) ⁽⁵⁾. Titlurile de boerie.

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 562, text și nota 4.

(2) Veđi și Planiol, I, 431, 432 (ed. a 2-a), 417, 418 (ed. a 3-a).

(3) Planiol, I, 423 urm. (ed. a 2-a), 408 urm. (ed. a 3-a).

(4) În Convorbirile literare din 1 Maiu 1877, s'a publicat un extract din condica Boeriilor aflātoare la Ministerul afacerilor străine, din care se vede cā, în anul 1857, sub cāimăcāmia lui Vogoridi, adecā: în timp de un an și cāte-va luni, s'au conferit 2249 de boerii, din care cea mai mare parte străinilor, cu-toate-cā dupā Regulamentul organic al Moldovei (art. 191), Cāimăcamii erati opriți de a hărăzi titluri de boerie.

(5) Veđi asupra boeriilor, pe care Domnii ar fi trebuit să nu le hărăzeascā de cāt spre a rāsplāti serviciile ce li se aduceati, M. Kogālniceanu, *Histoire de la Valachie et de la Moldavie*, t. I (singurul apărut la Berlin, în anul 1837), pag. 227 urm. Veđi și D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, capt. 15. În Manualul administrativ al Moldovei, II, p. 157 urm. gāsim mai multe reguli atingātoare de decretele de boerii și hărăzirea lor, iar hrisovul lui Mateiŭ Ghica din 1755, publicat în *Uricariul*, t. I, partea II, p. 267 urm., ne aratā veniturile tuturor rangurilor boerești.

Impărțirea persoanelor fizice.

Persoanele se împart în persoane fizice sau reale și în persoane morale, juridice sau civile.

Persoanele fizice.

Persoanele fizice, singurele despre care ne ocupăm de o cam dată, se împart astăzi în bărbați și femei, după cum dispune anume codul Caragea ⁽¹⁾; în rude, soți sau

Cod. Caragea. ⁽¹⁾ Codul Caragea împarte persoanele (obrazele), după fire: în bărbați și femei; după naștere: în fii adevărați, din curvie (naturali), vitrigi și bunți; după vîrstă și după minte: în virs-nici, nevirs-nici, răsipitori și fără minte; și în fine, după noroc: în slobodți, robi și slobodiți (codul Caragea, partea 1, dispoziții preliminare).

Ar. 1—3 de sub capit. 1 dispune apoi că: «numai bărbații se fac boeri, judecători și cărmuitori obștești; numai bărbații se fac arhierii, preoți și diaconi. Femeile sunt depărtate de toate cinurile politicești, stăpîniri și slujbe publice». Ultimul paragraf nu face de cât a reproduce legea romană, unde se dice: «*Feminae ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotae sunt. Et ideò nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere*». (L. 2, Pr., Dig., *De regulis juris antiqui*, 50. 17). Veđi și Har-menopol, *De mulieribus*, 1, 13.

Drepturile ce pot exercita astăzi femeile.

Femeile sunt și astăzi depărtate de la drepturile politice (cpr. Cas. fr., Sirey, 85. 1. 317), însă ele pot fi mandatarî, (art. 1538), profesoare, medici, moașe, funcționari la poștă, telegraf, spitaluri, etc., marturi în actele stărei civile și în toate pricinile în genere. (Veđi în codul judiciar pentru tribunalele din Moldova, adresa Minist. dreptăței din 1858 către tribunalele criminale, lămuritoare că și femeile pot fi supuse jurămîntului în cauze criminale). Ele sunt însă depărtate de la tron (art. 82 Constit.). Tratatul încheiat la 1711 între Cantemir, Domnul Moldovei, și Petru cel mare, țarul Rusiei, dispune, în art. 3, că Rusia nu are dreptul de a pune Domn în Moldova nici din pămîntul muntenesc, nici din orî-ce familie străină, și că numai familia Cantemireștilor, *parte bărbătească*, va fi susținută pe tronul Moldovei, cu titlul de Suveran.

Dreptul femeii de a fi avocat.

Am susținut înaintea Curței din București, alătura cu amicul nostru, D-l C. G. Dissescu, că legile actuale nu se opun la exercitarea din partea femeii a profesiunii de avocat (cuvîntarea noastră este publicată în *Curierul judiciar* din 1903 No. 19), însă nici majoritatea consiliului de disciplină, nici Curtea n'au admis acest mod de a vedea (v. *Curierul judiciar* din 1902, No. 69; *Dreptul* din 1902, No. 71, și *Curierul judiciar* din 1903, No. 19). Veđi t. VII a Coment. noastre, p.

cuscri (relații de familie); în Români și străini; în capabili și incapabili ⁽¹⁾, etc.

Capacitatea este regula generală, iar incapacitatea o excepție. În adevăr, art. 949 dispunând că orî-ce persoană, care nu este declarată de lege incapabilă, poate contracta, această regulă, formulată în privința contractelor, se aplică la orî-ce act juridic în genere ⁽²⁾.

Persoanele fizice au un sex, o familie, o stare civilă, o naționalitate, și prin urmare, un statut personal, atâtea lucruri ce nu pot să existe în privința persoanelor morale ⁽³⁾.

Aceasta ne aduce a vorbi despre ficțiunile numite persoane juridice sau morale (*juristische Personen*, după denumirea germană) ⁽⁴⁾, și care în vechiul drept francez se numiau *corporations* ⁽⁵⁾ sau *gens de main morte*.

356, nota 2.—În Franța, dreptul de a fi avocat este recunoscut femeilor prin legea din 1 Decembre 1900. Femeile au avut dreptul de a pleda și la Români, până când pretorul le-a oprit prin edictul său, din cauza unei femei nerușinate (*improbissima femina*), numită după texte când *Carfania*, când *Afrania*, când *Calpurnia* (L. 1, § 5, *ab initio*, Dig., *De postulando*, 3. 1).

- (1) Unele persoane sunt lovite de o incapacitate naturală, care rezultă din demență, imbecilitate, beție, boală, cecitate, mutism, etc. (v. t. V a Coment. noastre, p. 25 urm.), iar altele de o incapacitate juridică. Incapabili din această categorie sunt: minorii, interdiși și femeile măritate, în casurile determinate de lege. (v. t. V a citatelor Comentarii, p. 28 urm.).
- (2) Cpr. Planiol, I, 451.
- (3) Cas. rom., Secții-unite, Bulet. 1895, p. 1293 urm.; *Dreptul* din 1895, No. 78. Cpr. Trib. Bacău, *Dreptul* din 1895, No. 43; T. Hue, I, 144; Laurent, I, 307; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Personnes civiles*, No. 1; Pillet, *Pr. de dr. international*, 159. p. 330 urm. Veđi și *infra*, pag. 263.—Un juriconsult englez (Blackstone) dice că corporațiile nu au suflet (v. Laurent. *Avant-projet*, II, p. 379, 380), iar Savigny observă că ele nu au drepturi de familie. «*Dagegen sind auf sie nicht anwendbar: Ehe, väterliche Gewalt, Verwandtschaft.... und Vormundschaft*» (op. cit., II, § 85, p. 239). Cpr. Planiol, I, 1966.
- (4) Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 85 urm. Veđi și art. 21 urm. C. german.
- (5) Cuvîntul *corporations* este întrebuințat și astăzi în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (t. II, p. 377 urm.). Art. 67 din procedura noastră civilă vorbește de persoanele sau *corporările*, care nu au liberul exercițiu al drepturilor lor.

Despre persoanele morale sau juridice ⁽¹⁾.

Codul civil francez nu reglementează persoanele morale și nici nu pronunță măcar cuvintele «persoană morală». Câte-va texte recunosc însă implicit existența lor. Aceeași lacună există și la noi ⁽²⁾, însă cel puțin găsim expresiunea «persoane juridice» în art. 96, 817 C. civ. și 66, § 2 Pr. civ.—Art. 811 de la titlul donațiilor (910 C. fr.) vorbește de ospicii, săracii dintr'o comună și stabilimentele de utilitate publică, iar art. 475 urm., 1559, 1753 § 3, 1768 și 1845 presupun existența persoanelor morale.

Dr. străin.

Maî multe legislații străine se ocupă pe larg despre aceste persoane. Astfel sunt: codul neerlandez (art. 1690—1702), codul portughez din 1867 (art. 32—39 și 382), codul spaniol (art. 35—39), codul cantonului Zurich (art. 17—39), codul german (art. 21 urm.), etc. Dar din toate legiurile străine, codul cel maî complet în această privință este de bună samă codul japonez, promulgat la 28 April 1896, unde materia persoanelor morale se găsește reglementată prin 51 de articole (art. 33—84) ⁽³⁾.

Definiția persoanei morale.

Prin persoană *morală, juridică sau civilă*, se înțelege o ființă abstractă, intelectuală, creată prin *ficțiunea legii* ⁽⁴⁾,

Bibliografie.

- ⁽¹⁾ Veđi asupra acestei materii, Vareilles-Sommières, *Les personnes morales* (Paris, 1902); D. Negulescu, *Le problème juridique de la personnalité morale* (teză p. doctorat, Paris, 1900); P. Negulescu, *Dr. administrativ*, p. 37 urm. (ed. a 2-a, 1905); Giorgio Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche* (Firenze, 1892); Capitant, *Introduction à l'étude du dr. civil*, pag. 107 urm. (ed. 1-a), etc.
- ⁽²⁾ Guvernul prezentase Corpurilor legiuitoare un proiect de lege în privința persoanelor morale încă din 1881, însă acest proiect a fost retras la 1885, de d-l Ministru Nacu, spre a fi din nou luat în studiu și complectat, ceea ce nu s'a făcut nici până astăzi.
- ⁽³⁾ Cpr. art. 531 urm. din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent.
- ⁽⁴⁾ Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandectenrechts*, I, § 57, *ab initio*. Teoria clasică a ficțiunii, care ni s'a părut cea maî simplă, și pe care o adoptasem și în prima ediție, nu este admisă de toți autorii; căci unii ca Lainé și Otto Gierke, etc.
- ved în persoana juridică o ființă colectivă *reală*. Veđi și Planiol (I, 1967), care ăice că teoria ficțiunii este o concepție simplă, însă superficială și falșă, care tăgădueste proprietatea colectivă alătura de cea individuală. În consecință, el în-

fie într'un interes public, fie într'un interes privat (de exemplu: societățile comerciale), având un patrimoniu deosebit, capabilă de a avea drepturi și datorii.

Numai legiuitorul este în drept de a crea asemenea persoane, pentru-că nici-o ficțiune nu poate să existe fără lege ⁽¹⁾. «Individul, dăcea Dumoulin (Molineus) nu poate să creeze ficțiunii, nici ființe fictive. *Această putere nu aparține de cât legii*» ⁽²⁾.

Creațiunea persoanei morale ar putea să emane și de la autoritatea administrativă, dacă legea i-ar fi recunoscut de mai înainte dreptul de a conferi o asemenea personalitate.

Telege sub numele de persoane morale sau civile, existența unor bunuri colective în stare de mase deosebite, nesupuse regimului proprietății individuale. După acest autor, persoanele morale nu există nici în stare de ficțiune. Aceste preținse persoane n'ar fi în realitate de cât niște lucruri posedate de oameni.

(1) Cpr. Cas. rom. (afacerea Zappa). Considerentele acestei însemnate decizii sunt reproduse *infrâ*, p. 264. V. *Dreptul* din 1898, No. 32 și Bulet. S-a I, 1898, p. 393 urm.; *Curierul judiciar* din 1898, No. 15; *Dreptul* din 1895, No. 78 și Bulet. anul 1895, p. 1295; *Dreptul* din 1881, No. 50. Cpr. C. Poitiers și Rouen, *Pand. Périod.* 1895. 2. 84; D. P. 1899. 2. 401. Veđi Laurent, I, 288 urm. și *Dr. international*, IV, 84; A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, II, p. 392; Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 89, p. 275 urm. (ed. germană, Berlin 1840); Planiol, I, 1994; Capitant, *Introduc. à l'étude du droit civil* (1898), p. 136 urm.; Aubry et Rau, I, § 54 *ab initio*, p. 269 (ed. a 5-a); Beudant, I, 1; T. Huc, I, 210; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 297 bis; Al. Degré, *Dreptul* din 1885, No. 83. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 540, n. 1. Cpr. și C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1892, No. 2, care citează mai multe documente din care se vede că fundațiunile nu existau la noi de cât în urma confirmării Domnului. Veđi și alte documente citate în sentința trib. Covurluiți (afacerea Bonachi), *Dreptul* din 1894, No. 25 și *Curierul judiciar* din 1894, No. 13.

(2) *Apud* Weiss, *op. cit.*, II, p. 392. «Nici-o asociație sau corporație, dăce art. 33 din codul portughez, nu poate să reprezinte o individualitate juridică, dacă nu este legal autorizată, *nao se achando legalmente auctorizada*». Veđi și art. 33 din codul japonez, care are următoarea cuprindere: «Persoanele juridice nu pot să existe de cât în virtutea dispozițiilor acestui cod sau a altor legi».

Societățile
comerciale.

Prin excepție, legiuitorul recunoaște de mai înainte personalitatea morală a societăților comerciale, autorizând înființarea lor și conferindu-le personalitatea juridică prin anticipație (art. 78, § ultim C. com.), soluție admisă și de art. 379 din codul Calimach.

Pers. morale
în Dobrogea.

În Dobrogea, sub dominația otomană, comunitățile creștine puteau chiar să se constituie și să funcționeze fără nici-o intervenție din partea puterii publice (*Haty-Humayun* din 16 Fevr. 1856). Aceste persoane au continuat a avea același caracter și în urma anexării Dobrogei, întrucât au existat legalmente sub dominația otomană ⁽¹⁾.

Regul. orga-
nic al Mun-
teniei. Art.
364 § 5.

Principiul de drept public, admis și în dreptul roman ⁽²⁾, că persoanele morale nu pot fi înființate de cât printr'o lege, era formal consacrat în Muntenia prin art. 364 § 5 din Regul. organic:

«Considerând, dice Curtea noastră supremă, că Regulamentul organic ocupându-se de așezămintele pioase, după ce reglementează modul de administrație a averii lor, dispune în § 5 de sub art. 364 că «nici un schit sau mănăstire, sau vre-un alt chinovion ⁽³⁾, nu se poate întocmi în Muntenia fără a se da de știre mai întâi marelui logofăt al bisericilor, ca printr'însul să se iea voia și slobozenia Domnului»; că aceste așezămintele fiind singurele care, la acea epocă, puteau avea un drept de proprietate sau de creanță, urmează învederat că legea n'a voit a lăsa în mâna particularilor și fără nici-o intervenție a autorităților publice, crearea acestor persoane morale, și dar este inexact a se pretinde că, sub imperiul acestei legiuiri, particularii puteau avea un asemenea drept, etc.» ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Cpr. C. Galați, *Dreptul* din 1895, No. 42.—Persoana morală, care n'ar fi existat în Dobrogea înainte de anexare, trebuie să fie recunoscută printr'o lege. Cas. rom. *Dreptul* din 1892, No. 34 și Bulet. 1892, p. 180.

Dr. roman.

⁽²⁾ Cpr. L. 1, Pr., Dig., *Quod cujuscumque universitatis*, etc. 3. 4; L. 3, Pr. și § 1, Dig., *De collegiis*, etc. 47. 2. Autorizarea puterii publice putea însă fi nu numai expresă, dar și tacită. Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 89, *Juristische Personen.—Entstehung und Untergang*, p. 275 din ed. germană (Berlin, 1840), și p. 269 a traducerei Guenoux.

⁽³⁾ Chinoviile erau mănăstiri cu călugări. C. București, *Dreptul* din 1881, No. 44.

⁽⁴⁾ Veți *Dreptul* din 1895, No. 78 și Bulet. 1895, p. 1295; *Curierul judiciar* din 1895, No. 43. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1895, No. 6 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 82; Veți și C. București (afacerea Zappa), *Dreptul* din 1896, No. 50 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 40; Al. Degré, *Dreptul* din 1896, No. 24. Cpr. și C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1892, No. 2.

Aşa dar, nu mai începe îndoială că, în legislația țării românești, persoana juridică nu putea fi creată de cât de puterea publică. Înainte de Regulamentul organic, mănăstirile și bisericile nu puteau chiar fi zidite de cât cu voia arhierului (Pravila lui M. Basarab, glava 116) ⁽¹⁾. Este deci de mirat cum Curtea din București și chiar Curtea noastră supremă au putut să decidă că, în Muntenia, înainte de punerea în aplicare a codului actual, persoanele juridice își luaă naștere din voința individuală, fără a fi consacrate printr'o recunoaștere a puterii publice ⁽²⁾. Să sperăm că, în urma decisiunii mai sus citate a Inaltei Curți, pronunțată în secții-unite, în afacerea comunității *Ianina*, ori-ce discuție va înceta în această privință.

Am vorbit până acum despre legislația țării românești. Ce trebuie să decidem în privința legislației anterioare, care cârmuia Moldova înainte de punerea în aplicare a codului actual? Chestiunea este earăși controversată, deși textele respective din codul Calimach par a fi destul de lămurite ⁽³⁾. În adevăr, art. 15 din acest cod dispune, pe de o parte, că: «așezările ce se fac între bresle sau între alte obștini, spre a lor bună orînduală și folos, vor avea între ele puterea legiuită, dacă cercându-se și găsin-du-se cu cale, se vor întări de stăpânire»; iar art. 43 și

Codul Calimach. Controversă.

⁽¹⁾ Cpr. și art. 4 din legea clerului de la 1 Iunie 1893, care nu permite înființarea unei biserici, de cât cu voia episcopului (chiararhului) respectiv și a Ministrului cultelor.

⁽²⁾ Veđi *Dreptul* din 1893, No. 79 și din 1895, No. 51. În aceeași eroare a picat și judec. ocol. II din București, *Curierul judiciar* din 1903, No. 49 (cu observ. noastră critică).

⁽³⁾ Persoanele morale existau, deci, în vechia noastră legislație și *Dreptul* nosse numiau *moralicești*, spre deosebire de acele *firești* (art. 40 *tru anterior*. C. Calimach) sau *fisicești* (art. 379 C. Calimach). Aceste persoane erau: tovărășiile neguțitorești, breslele meșterilor (asupra cărora veđi Regul. organic. a Moldovei, capit. III, anexa lit. P, art. 19 urm. și L. 1, Pr., *in fine*, Dig., 3. 4); mănăstirile, bisericile, obștimile, precum: obștimea săracilor dintr'o politie (art. 717 C. Calimach), școlile, spitalurile, cutia milelor, etc. (cpr. art. 15, 17, 33 lit. j, 38, 41, 43, 379, 382, 383, 717, 842, 962, etc. C. Calimach; art. 24, partea 4, capit. 3 C. Caragea). Manualul administrativ al Moldovei (t. I, p. 41) mai vorbește încă de o societate medico-istorică naturală din Iași, aprobată de ocărnuire la 1833.

mai formal, dispune că: «în cât obștimele, pentru înșiși ale lor drituri, se cuvine a fi sub purtarea de grijă a o-cârmuirei, se hotărăște prin deosebite legi făcute pentru dîn-sele, adecă: prin hrisoave». Interpretând aceste texte și altele din codul Calimach, Curtea supremă a decis că, sub acest cod, numai puterea publică avea căderea de a înființa o persoană morală:

«Considerând, dice această decizie care, după noi, face o adevărată aplicare a principiilor de drept, că, în principiu, persoanele morale, deosebindu-se prin natura lor de persoanele fizice, de oare-ce persoanele morale sunt niște ficțiuni, ele nu-și dobîndesc personalitatea și existența de cât numai prin o recunoaștere specială a Statului în care au să funcționeze; că acest principiu a fost consacrat și de codul Calimach prin art. 15, 43, etc. și de alte legiuri, de vreme ce orî-ce instituție nu-și putea lua naștere de cât printr'un hrisov domnesc, prin care urma a i se recunoaște personalitatea sa juridică ca persoană morală» (1).

Cu-toate-acestea, Curtea supremă, cu ocasiunea procesului cunoscut dintre comunitatea elină din Galați și M. Grigoriady Bonachi, a revenit asupra acestei jurisprudențe în două rinduri consecutive, punënd de astă dată în principiu că, sub imperiul codului Calimach, simpla voință a particularilor putea să determine crearea de persoane juridice, fie că era vorba de o fundațiune pioasă, fie de o corporațiune, fără concursul Statului și fără necesitatea vre-unei autorizări, autorizarea Statului fiind necesară numai în privința corporațiilor *neertate*, care erau oprite de legi, sau contrare ordinei publice ori bunelor moravuri (2). Curtea de casație, S-a I, prin casarea unei decizii a Curței din Iași, a admis aceeași soluție la 24 Ianuar 1900, pro-

(1) Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1880, pag. 244. In același sens, Trib. Covurluii, C. Galatz și Iași, *Dreptul* din 1894, No. 25; din 1895, No. 6 și din 1896, No. 44. *Idem.*, C. Iași, *Curierul judiciar* din 1899, No. 44 (decisii casate). Curtea din Focșani a decis că, sub legea veche, o persoană morală (de exemplu: o comunitate religioasă) putea funcționa cu simpla autorizare a Ministerului (*Dreptul* din 1883, No. 34), iar Curtea din București a hotărît că aprobarea trebuia să fie dată de Capul Statului (*Dreptul* din 1893, No. 79 și *Curierul judiciar* din același an, No. 82).

(2) Veđi *Dreptul* din 1895, No. 32 și din 1898, No. 2; *Curierul judiciar* din 1898, No. 1 și Bulet. Cas. secț.-unite, anul 1897, p. 1423. (In această din urmă afacere am susținut noi însine recursul, care a fost respins, alături cu distinșii noștri amici, d-nii C. G. Dissescu și P. T. Missir).

clamând de persoană morală, în baza principiilor de mai sus, spitalul israelit din Iași ⁽¹⁾. Chestiunea este definitiv tranșată, și instanțele de fond se vor supune probabil acestei jurisprudențe. Cu-toate-acestea, rămânem nestrămutat în convingerea noastră, și dacă nu insistăm aci asupra motivelor care ne fac a nu împărtăși teoria preconisată de Inalta Curte, este că ele sunt cunoscute, procesul lui Gr. Bonachi, care a dat loc la această discuție, fiind încă present în memoria tuturor ⁽²⁾.

Aceste motive sunt pe larg arătate în concluziile noastre, care au fost publicate în broșuri, și în decisiile instanțelor de fond mai sus citate, care toate au fost casate.

Venim acum, după acest scurt istoric, la o altă chestie iarăși controversată. Persoana juridică, regulat constituită, are o existență juridică în afară de țara în care a fost organizată, sau capacitatea ei este mărginită la teritoriul țării unde este menită a funcționa? O pleiadă de juriscunșulți, din care unii se bucură de cea mai mare autoritate, susțin că persoanele morale, regulat constituite după legile unui Stat, pot să prelungească activitatea lor și să exercite drepturi pe teritoriul unui Stat străin, fără a fi recunoscute sau autorizate de acest din urmă ⁽³⁾. «Libertatea,

Pers. morale
străine. Con-
roversă.

(1) Veđi *Curierul judiciar* din 1900, No. 15 și *Dreptul* din 1900, No. 17. *Idem*: Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1902, No. 2. Tot în acest sens se pronunță și Al. Degré, *Dreptul* din 1896, No. 24 și 26; *Dreptul* din 1900, No. 17. În această din urmă adnotație, Degré admite soluția dată de Inalta Curte în afacerea spitalului israelit din Iași, însă critică motivele pe care se întemeiază Curtea.—*Contra*: C. Iași (decisie casată), *Curierul judiciar* din 1899, No. 44.

(2) Veđi asupra formărei persoanelor morale sub codul Calimach, P. Negulescu, *Drept administrativ*, p. 58, 59 (ed. a 2-a).

(3) Veđi Merlin, *Répert.*, t. X, *Main-morte (Gens de main-morte)*, § 7, No. 1 și 2, p. 323 (ed. din 1827); Despagnet, *Tr. de dr. internat. privé* (ed. a 3-a, 1899), 46 urm., p. 105 urm.; Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, I, 61 urm.; Fœlix-Demangeat, *op. cit.* I, 31, p. 65; A. Lainé, *Des personnes morales en dr. international privé*, *J. Clunet*, anul 1893, pag. 273 urm.; Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, II, 1093; Vavasseur, *J. Clunet*, anul II (1875), pag. 6; Asser et Rivier, *Dr. internat. privé*, 100, 102, p. 192 și 195 urm. a trad. Schina; Audinet, *Dr. internat. privé*, 81 urm.; Ducrocq, *Dr. administratif*, II,

la națiunile civilisate, trebuie să aparțină atât persoanelor morale cât și acelor fizice», dice Vavasseur ⁽¹⁾. «Persoanele morale nu sunt alt-ceva de cât modalitățile vieții juridice ale persoanelor firești», dice profesorul Lainé, care a dezvoltat cu mult talent această teorie. «Persoana morală, dice Al. Degré, nu e de cât o emanațiune a personalității omului; îndată ce recunoști personalitatea omului, trebuie să recunoști persoana morală sau juridică». «Persoana morală, dice Otto Gierke, profesor la Berlin, nu este o ficțiune a legii, ci o ființă colectivă reală, *eine reale Gesamtperson*, capabilă, ca și persoana fizică, de voință și de acțiune. Legea n'o crează, ci se mărginește a-i recunoaște existența, a-i legalisa, așa dicând, actul de naștere» ⁽²⁾.

Va să dică, după cum o persoană fizică în carne și

1599, 1600 (ed. a 6-a); Surville et Arthuys, *Dr. intern. privé*, 137, pag. 161 (ed. a 3-a); Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 308; Heisser, *Étude sur les personnes morales* (1871), p. 183; Bar, *Theorie und Praxis des internat. Privatrechts*, I, 104 (ed. a 2-a, 1889); Crome, *Allg. Theil des französischen Privatrechtswissenschaft* (1892), § 47; Wächter, *Über die Collision der Privatrechtsgesetze verschiedener Staaten (Archiv für civilistische Praxis)*, t. XXV, p. 181 urm.; Fœrrster, *Lehrbuch des preussischen Privatrechts*, I, pag. 59, nota 19 (ed. a 5-a); Giorgio Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche*, I, p. 187; Ercole Vidari, *Corso di diritto commerciale*, I, 844, p. 563 urm. (ed. a 4-a, 1893); Alex. Degré, *Dreptul din 1894*, No. 28 urm. și *Dreptul din 1896*, No. 36; D. Negulescu, *Dreptul din 1901*, No. 6. In același sens: Cas. Turin, Sirey, 83. 4. 13. Tot în acest sens s'aŭ pronunțat mai multe Curți de apel din Italia, și între altele: Curtea din Genova, din Roma, din Venetia, etc. Veđi nota lui Albert Wahl (profesor la Facultatea din Lille), în Sirey, 1900, 4, p. 25, coloana 2, *in fine*, care ne-a făcut distinsa onoare de a cita și părerea noastră. Veđi și *J. Clunet*, anul 1889, p. 509. Cpr. C. Paris, *J. Clunet*, anul 1893, p. 529; Cas. belg. (contra concluziilor proc. general Leclercq), D. P. 47. 2. 171; C. Gand, *Pasicr. belge*, 87. 2. 400; Trib. Courtrai, *Pasicrisie belge*, 1892. 3. 197.

⁽¹⁾ *J. Clunet*, anul 1875, p. 6.

⁽²⁾ Otto Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung* (Berlin, 1897). Veđi de același autor, *Das deutsche Genossenschaftsrecht*; Hauriou, *De la personnalité comme élément de la réalité sociale*, *Revue générale du droit*, anul 1898, p. 5 urm.; Michoud, *La notion de personnalité morale*, *Revue du droit public*, anul 1899, p. 5 urm. și 124 urm., etc.

oase va putea exercita drepturi nu numai în țara sa, dar și într'o țară străină, tot ast-fel va fi și pentru persoanele morale saū juridice, cărora li se va aplica art. 2 și 11 din codul civil, părere care s'a susținut încă de la începutul secolului trecut de Merlin, de care Lainé face mare caz. Dar cine nu vede deosebiriile care există între persoanele fizice și acele morale: persoana fizică deține drepturile sale de la natură, pe când persoana morală le are de la lege; persoana fizică are nu numai drepturi patrimoniale, dar și drepturi de familie, pe când persoana morală are numai drepturi patrimoniale; persoana fizică are o existență reală, pe când persoana morală este o abstracțiune, o ficțiune a legii, creată anume pentru trebuințele țării în care este menită a funcționa.

Or, o ficțiune universală, creată prin voința unui legiuitor local, este o imposibilitate juridică, după cum foarte bine observă Laurent ⁽¹⁾. Este adevărat că Lainé, unul din partizanii cei mai fervenți și mai autorisați ai sistemului opus, a tăgăduit principiul că persoanele morale ar fi niște adevărate ficțiuni ⁽²⁾; însă aceasta este în contradicție cu însăși esența persoanelor juridice; căci orî cât s'ar susține că ele nu sunt de cât o modalitate a vieții juridice a persoanelor fizice care le compun, este învederat că ele nu au o existență reală. În adevăr, a ne închipui o ființă cu drepturi și datorii deosebite de ale persoanelor fizice care o compun și care, fără a cădea sub simțurile noastre, are o existență proprie, nu este de cât a recurge, după cum foarte bine dice Curtea din București, în afacerea Zappa, la o adevărată închipuire saū ficțiune ⁽³⁾.

Prin urmare, art. 2 din cod civil nu poate fi aplicat

⁽¹⁾ Laurent, *Dr. civ. international*, IV, 119, p. 232. Cpr. și A. Weiss, *Tr. théorique et pratique de dr. international privé*, II, p. 396. Vareilles-Sommières, *Les personnes morales*, No. 97, p. 51, 52. «*Persoana morală nu poate avea o existență internațională*», dice foarte bine Curtea de casație din Turin. Sirey, 1900. 4. p. 25 urm. și *Curierul judiciar* din 1902, No. 2.

⁽²⁾ Lainé, *op. cit.*, *J. Chumet*, anul 1893, p. 278, 279. Vedî și O. Gierke, citat p. 262, t. și nota 2. Cpr. și Planiol, I, 1966 urm.

⁽³⁾ *Curierul judiciar* din 1896, No. 40 și *Dreptul* din același an, No. 50, p. 432.

de cât omului care, grație căilor de comunicație a timpurilor moderne, poate într'un scurt timp călca teritoriul mai multor țări, iar nici de cum persoanelor morale, la care el nici n'a înțeles a se referi, după cum foarte bine dovedește Curtea de casație din Turin prin decizia citată p. 263, n. 1. Principiul statutului personal, ori cât s'ar dice și ori-care ar fi autoritatea lui Merlin, se întemeiază, în adevăr, pe considerațiunile de rasă, de climă, de naționalitate, etc., și presupune neapărat o ființă în carne și oase, iar nu o simplă închipuire ⁽¹⁾.

«Considerând, dice foarte bine Curtea noastră supremă, în afacerea Zappa, că, pentru persoanele fizice, care există independent de ori ce intervenție legislativă, legea nu face de cât a reglementa drepturile și datoriile ce decurg din faptul existenței lor; în ce privește însă persoanele morale, ele neavând o realitate fizică, personalitatea lor nu este de cât o ficțiune; de unde rezultă și *necesitatea unei intervențiuni a autorității sae a legii, care să le creeze ca atare*; considerând că individul neputând crea ficțiuni și dar nici ființe fictive, un asemenea drept nu-l poate avea de cât acela a cărui voință se poate impune tuturor, adică Statul; că, afară de aceasta, creațiunea unor asemenea persoane neavând ca rațiune de cât interesul general, urmează invederat că Statul, căruia îi este încredințată apărarea acestor interese, să aibă puterea, *prin reprezentanții legali, a crea aceste persoane*; considerând însă că dreptul unui Stat de a crea, în interesul său general, aceste persoane fictive, *nu-î poate da și pe acela de a impune și în alte State această a sa voință; că interesul general a unui Stat, puterea sa suverană de a recunoaște și proclama acest interes nu se întinde peste fruntariile teritoriului său; că a se recunoaște acestor ființe, create de un Stat, existența lor în alte State, independent de ori-ce intervenție a acelor State, este a recunoaște fie-cărui Stat dreptul de a crea ficțiuni universale, ceea ce este inadmisibil*», etc. ⁽²⁾.

(1) Veđi autoritățile citate *supră*, p. 255, nota 3.

(2) Veđi *Dreptul* din 1898, No. 32, și Bulet. S-a I, 1898, p. 397, 398; *Curierul judiciar* din 1898, No. 15. Veđi și alte decisiile anterioare ale Inaltei Curți tot în acest sens, *Dreptul* din 1895, No. 78; Bulet. 1895, p. 1295, și *Curierul judiciar* din 1895, No. 43; Bulet. S-a I, 1878, p. 331; Bulet. 1880, p. 344, și *Dreptul* din 1881, No. 50. În acelaș sens, C. Craiova și București; Trib. Ilfov, Bacău, etc. *Dreptul* din 1881, No. 50; *Dreptul* din 1886, No. 50; din 1889, No. 28; din 1892, No. 76; *Curierul judiciar* din 1894, No. 11; *Dreptul* din 1895, No. 43 și 78; din 1896, No. 22 și 50, etc. În cât privește jurisprudența francesă, vom cita Cas. fr. și C. din Paris, D. P. 60. 1. 444; Sirey, 60. 1. 866; D. P. 63. 2. 84; iar în cât privește jurisprudența italiană, Cas. Roma, *La Legge* din 1888, 1. 438; Sirey, 1891. 4. 5; *La Legge* din 1889, 2, 579; *La Legge* din 1891, 1. 330; *La Legge* din 1892, 2. 293.

Așa dar, după această jurisprudență, foarte temeinică și pe care nimic nu o va putea resturna, o persoană morală străină nu poate exercita drepturi în România, înainte de a fi recunoscută de puterea suverană a Statului român, și singura autoritate competentă este numai puterea legiuitoare. Pentru ca puterea executivă să poată da viață unei persoane morale, ar trebui o delegațiune a puterei legiuitoare, adică: o lege care să-i confere acest drept, lege care de o cam dată nu există. În adevăr, persoanele morale române având nevoie de o lege, pentru a putea funcționa ca atare, cum se poate ca o persoană străină să fie scutită

În fine, la aceste decizii trebuie să adăogăm: Cas. Turin, Sirey, 1900, 4. 25 urm. și *Curierul judiciar* din 1902, No. 2 (cu observ. noastră). Tot în acest sens se pronunță și o mare parte din doctrină. Vom cita numai autorii cei mai în renume. Veđi Laurent, I, 306 urm.; XI, 196; XXX, 254, și *Dr. internat.*, IV, 119 urm. și VI, 206; Laurent, *Supplém.*, I, 102; *Avant-projet de révision*, I, p. 161; Ballot, *Revue pratique*, t. 17 (anul 1864), p. 90 urm.; Moreau, *Capacité des États étrangers pour recevoir par testament en France*, *J. Clunet*, anul 1892, p. 342; Wæste, *J. Clunet*, anul 1893, pag. 1125; Béquet, *Répert. de dr. administratif*, v^o *Dons et legs*, 220 urm.; Baudry et Colin, *Don. et testaments*, I, 339; Aubry et Rau, I, § 54, p. 276 (ed. a 5-a); T. Huc, I, 144; (veđi însă același autor, VI, 108); Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Personnes civiles*, No. 2 urm.; Laferrière, *Dr. public et administratif*, I, p. 310 urm.; A. Rolin, *Princ. de dr. internat. privé*, I, 27, 31, 33 și II, 806; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 145 (ed. a 2-a, 1890) și *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, II, p. 396; Haus, *Dr. privé des étrangers en Belgique*, 118; Picard, *J. Clunet*, 1881, p. 476, No. 58. V. și *J. Clunet*, anul 1892, p. 150; Elena, *Diritti della persona straniera secondo la legge ital.*, *Archivo jurídico*, 1897, p. 111; Unger, *System des österreichischen allgem. Privatrechts*, I, p. 165 (ed. din 1868); Jettel, *Handbuch des internat. Privatrechts* (Wien, 1893), § 4, pag. 21; G. Petrescu, *Studiă asupra persoanelor morale*, p. 73 urm.; C. G. Dissescu, *Dreptul din 1895*, No. 82 și 83 și din 1902, No. 3; Varreilles-Sommières, *Personnes morales*, 97, p. 51, 52. Veđi de același autor și *Synthèse du droit international privé*, II, 750 urm. Dudley-Fild, *Projet d'un code international*, art. 545. «Corporațiile și alte persoane morale, ăice acest din urmă autor, n'au existență în afară de jurisdicția puterel prin care ele există: ele nu au de cât capacitatea conferită prin această putere».

de o asemenea formalitate esențială? ... O persoană juridică nefiind creată de cât într'un interes oare-care, legiuitorul fie-cărei țări este judecătorul acestui interes; căci de câte ori un interes este recunoscut într'o țară, el nu este prin aceasta însuși recunoscut și în alte țări, care rămân libere de a examina și ele, la rîndul lor, dacă scopul ce urmărește o persoană juridică străină este moral, și dacă ea poate să trăiască și să se desvolte și în altă țară, de cât în acea în care a fost înființată. Un Stat este, deci, în totdeauna liber de a încuviința, sau nu, existența unei persoane morale străine, după cum el este liber de a primi sau de a respinge înpămîntenirea pe care o solicită un străin.

Art. 811, 817
C. civ.

Să nu se confunde recunoașterea existenței unei persoane morale străine cu autorizarea de care ori-ce persoană morală are nevoie spre a primi o liberalitate (art. 811 și 817 C. civ.); căci acestea sunt două ordine de idei deosebite. Asemenea autorizare se dă, ce e dreptul, de puterea executivă, prin decret regal, însă numai unei persoane *legalmente recunoscute*; căci alt-fel ea este inexistentă, și neantul nu poate fi gratificat. Existența chiar *de fapt* a unei persoane morale, fie ea străină sau indigenă, nu este suficientă pentru a i se conferi dreptul de a dobîndi avere; pentru aceasta ea trebuie să aibă o existență juridică, care n'o poate dobîndi de cât de la lege. Legiuitorul a creat deci, în această materie, două garanții: cea dintâi se exercită de puterea legiuitoare, care va examina dacă este sau nu pericol de a se crea o persoană morală, sau de a recunoaște o persoană existentă peste hotar; iar cea de a doua se va exercita de puterea executivă, care va examina dacă este, sau nu, pericol de a fi gratificată. A recurge, în asemenea caz, numai la un decret regal, este a nesocoti principiul separațiunii puterilor în Stat; este a încălca atribuțiile puterii legiuitoare; este a știrbi din suveranitatea Statului român, dobîndită prin atâtea sacrificii; este într'un cuvînt, a viola pactul nostru fundamental care, pentru a întrebuița cuvintele unui publicist modern (Édouard Laboulaye), este secriul sfînt în care poporul și-a depus libertățile sale, pentru ca nimeni, fie chiar legiuitorul, să nu le poată atinge. Aceste principii se impun

mai cu seamă în țara noastră, față cu datinele noastre și față cu jurisprudența noastră care, după cum am văzut, le-a consacrat fără nici o șovăire atât în afacerea Zappa, cât și în alte procese de asemenea natură ⁽¹⁾.

Persoanele morale străine vor avea nevoie de încuviințarea Statului român chiar pentru a putea sta în judecată; căci art. 66 § 2 din Procedura revisuită, care prevede că persoanele morale străine, *capabile după legea română*, pot sta în judecată, chiar dacă ar fi incapabile după legea țării lor, se referă, după cum aceasta rezultă din desbaterile urmate atât în Cameră cât și în Senat, la asociațiunile străine existente de fapt, nerecunoscute de legea străină și recunoscute de legea noastră ⁽²⁾, adică: la o ipoteză care mai nici-o dată nu se va ivi în practică. Textul, astfel cum este conceput, nu are absolut nici-o utilitate; căci cum s'ar putea întâmpla ca Statul român să recunoască existența unui ce inexistent? Ne unim deci în totul cu părerile expuse de d-nii B. M. Missir, Em. Porum-

(1) Soluția contrară a fost, cu-toate-acestea, admisă de tribunalul Ilfov în afacerea celebră a Comisiunei Olimpiceilor cu moștenitorii Zappa (*Dreptul* din 1903, No. 9, și *Curierul judiciar* din același an, No. 49) și în afacerea comunității catolice din București (*Dreptul* din 1902, No. 51, și *Curierul judiciar* din același an No. 82). Ambele sentințe fac deosebire între persoanele morale străine create în țară și acele create în străinătate, care urmează numai a funcționa în țară. Tribunalul admite necesitatea unei legi numai pentru acele dintăi, cele de al doilea având nevoie numai de autorizarea guvernului, iar nu de o lege specială. Nu putem admite acest mod de a vedea, și credem că o lege este necesară în ambele casuri, persoanele morale străine neputând să aibă mai multe drepturi de cât acele române, și autoritatea care le-a creat expirând la marginile teritorului țării de unde ele emană. Soluția tribunalului ar fi juridică numai atunci când o lege ar conferi guvernului dreptul de a recunoaște existența unei persoane morale străine, lege care pentru moment nu există.

(2) «Se poate întâmpla, a dis Ministrul justiției, d-l C. G. Disescu, în Senat, că la Paris să existe o asociațiune de Români și Francezi, care nu e recunoscută în Franța. Scopul ei este folositor? Ei bine, *dacă un act de Stat român o va recunoaște*, de și este din țară străină, pentru ce să nu poată sta în judecată?» Vezi *Proced. civ.* (ed. oficială), desb. parlamentare, p. 311.

baru și M. Cornea în Senat, și de d-nii C. C. Arion și Alex. Marghiloman, în Cameră, cari au cerut cu drept cuvânt desființarea acestui paragraf (1), desființare care s'a și admis prin noul proiect de revizuire al procedurii civile (art. 16). Textul ar fi prezentat o utilitate practică numai atunci când ar fi conferit dreptul de a sta în judecată persoanelor morale create în străinătate, însă nerecunoscute de legea română, așa cum se întâmplă în Austria, unde persoanele morale străine au capacitatea de a sta în judecată (2), având însă nevoie spre a putea face o operație, de autorizarea Guvernului (3).

Dreptul
străin.

În cât privește codul german, prin art. 23 și art. 10 de legea de introducere (*Einführungsgesetz*), se dispune că o asociațiune străină nu poate deveni în mod juridic capabilă de cât fiind autorizată printr'un decret a consiliului federal (*Bundesrath*). Art. 28 din codul spaniol de la 1889 dispune, de asemenea, în partea sa finală, că asociațiunile domiciliat în străinătate, vor avea în Spania situația și drepturile determinate prin tratatele și legile speciale, ceea ce însemnează că ele nu au de drept foloasele personalității care le sunt recunoscute prin legea lor națională. Așa dar, legiurile cele mai recente, care au legiferat asupra acestei chestiuni, au condamnat teoria lui Merlin și a lui Lainé.

Persoane mo-
rale necesare.
Statul, co-
mună, etc.

Principiile mai sus expuse nu se aplică însă la persoanele pe care Savigny (II, § 86 *ab initio*) le numește *naturale* sau *necesare*, precum: Statul, comunele și județele. Un Stat străin mai cu seamă, odată recunoscut ca corp politic, ar putea să aibă drepturi de exercitat în altă țară. Ei bine, nu mai rămâne îndoială că el va fi admis a-și exer-

(1) Veđi critica acestui text făcută de d-l B. M. Missir, în *Dreptul* din 1899, No. 76. Veđi și G. G. Mironescu, *Revizuirea Codului de proced. civilă*, p. 92 urm. și *Analisa noului cod de proced. civilă* (București, 1904), p. 160 urm.

(2) C. supremă din Austria (Viena), *Zeitschrift für internation. Privatrecht*, anul 1890, p. 385.

(3) Ordon. austriacă din 20 Nov. 1865 și 29 Martie 1873. Veđi nota lui A. Wahl mai sus citată în Sirey, 1900, 4, p. 26, coloana 3. Același sistem pare a fi admis de jurisprudență în Elveția. Veđi A. Wahl, nota citată, p. 26, coloana 1.

cita drepturile sale ⁽¹⁾. Astfel, Statul elin a fost admis a sta în judecată, spre a revendica moștenirea lui Vanghelie Zappa. Curtea din București l-a supus însă cauțiunei *judicatum solvi* ⁽²⁾, care s'a desființat prin noua procedură civilă, promulgată la 1900.

În cât privește societățile comerciale străine, situația lor este reglementată prin codul comercial (art. 236 urm. din care unele dispoziții au fost modificate prin legea din 6 Aprilie 1900).

Societățile
comerciale
străine.

Persoanele morale străine, recunoscute în țara noastră, Art. 811, 817 vor putea necontestat să primească liberalități, aceasta ne-ignind întru nimic ordinea publică din țara noastră ⁽³⁾, afară, bine înțeles, de bunuri rurale (art. 7 Constit.), însă numai sub condiția de a fi autorizate conform legii române (art. 811, 817 C. civ.). Statul are, în adevăr, interes de a împedica acumularea bunurilor de mână moartă, fie pentru ca ele să nu devină un pericol național în mâna unei asociațiuni străine, fie în interesul de a face ca bunurile să circule din mână în mână și să devină o sorginte de bogăție. Apoi, familia dispunătorului are, pe de altă parte, nevoie de a fi apărată în contra liberalităților făcute adesea-orî sub imperiul unei presiuni morale la care dăruitorul său testatorul n'a putut de multe orî să reziste ⁽⁴⁾.

(1) Cpr. Weiss, *op. cit.*, II, p. 397 urm.; Picard, *J. Clunet*, 1881, No. 58, p. 476 și 477; Despagnet, *op. cit.*, 49, p. 108 urm.; Laurent, I, 310 și *Dr. internat.*, IV, 126, 127; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, V^o *Personnes civiles*, 7; Rolin, *op. cit.*, I, 28 și 36; II, 805; Lainé, *op. cit.*, p. 289 urm., Trib. Bruges, *Pasicrisie belge*, 95. 3. 23. Trib. Montdidier, *Pand. Périod.*, 1892. 5. 17 urm. și nota lui A. Weiss; Trib. Bacău, *Dreptul* din 1895, No. 43, etc.; Baudry et Fourcade, I, 309.—Vezi însă Moreau (prof. la Aix), *J. Clunet*, 1892, p. 346 urm.

(2) *Dreptul* din 1894, No. 8.

(3) V. însă Lejeune, după care dobîndirea de liberalități n'ar fi permisă în Belgia, de cât în caz de reciprocitate. *J. Clunet*, anul 1893, p. 1127.

(4) Cpr. Weiss, *op. cit.*, II, p. 403; Laurent, I, 196 și *Dr. intern.*, IV, 138; VI, 207; *Avant-projet de révision*, II, p. 421 și 424; Lainé, *op. cit.*, p. 302; T. Huc, VI, 108; Baudry & Fourcade, *op. cit.*, I, 310; Baudry, II, 382; A. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de C. Napoléon*, I, p. 103, 104, No. 141; Savigny, *System*, etc., VIII, § 377, p. 313 (ed. germană); L.

Această dispoziție va fi de bună samă aplicabilă și unui Stat străin; căci art. 817 din codul nostru vorbește de *persoane morale* în genere, și Statul este necontestat o persoană morală, publică și necesară, însă o persoană morală în toată puterea cuvîntului. Această teorie este admisă de unii și în Franța, cu-toate-că textul fr. (937) nu vorbește de persoane morale în genere, ci de ospicii, săracii dintr'o comună și stabilimentele de utilitate publică ⁽¹⁾.

Desființarea
persoanelor
morale.

Persoanele morale care, după cum am văzut, nu pot fi create de cât prin lege, nu pot, în principiu, afară de societăți (art. 1523), să fie desființate de cât prin abrogarea legii cărei ele își datoresc existența lor. Astfel, comunele, județele, etc. nu pot fi schimbate sau desființate de cât în virtutea unei legi (art. 4 Constit.). Singur Statul există cât timp există națiunea. (Laurent, *Principes*, I, 315).

Când o lege desființează o persoană juridică, averea acestei persoane trece la Stat, ca organ al Societății. Astfel s'aუ petrecut lucrurile în toate țările cu ocazia secularisării averilor mănăstirești. (Laurent, *op. cit.*, I, 315, 316).

Art. 1530.

În cât privește averea unei societăți, ea se împarte, la încetarea ei, între toți asociații (art. 1530).

Personalita-
tea mănăsti-
rilor. Contro-
versă.

Și fiind-că vorbim despre mănăstiri care, sub legea

Renault, *J. Clunet*, anul 1893, p. 1121; Lejeune, *Idem*. p. 1127; Ch. Wœste, *Idem*, p. 1125, 1126; Baudry et Colin, *Don. et test.*, I, 341 și 422; A. Wahl, nota în Sirey, 1900, 4. p. 29, coloana 2 și 3; Despagnet, *op. cit.*, 48 și 391; Trib. Paris, *J. Clunet*, 1885, p. 192; Trib. Montdidier, *Pand. Périod.* 92. 5. 17; Cas. Turin, Sirey, 1900. 4. 25 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 2. Veđi în *J. Clunet*, anul 1893, p. 727 urm. consultația dată de Facultatea de drept din Berlin cu ocazia procesului Zappa. (Această consultație este semnată de Gneist, Derenburg, Hînschius, Brunner, Hubler, Pernice, Gierke, Ech și Kohler).

(1) Veđi în acest sens, T. Huc, VI, 108, 109; Lainé, *op. cit.*, p. 302; Rolin, *op. cit.*, II, 805; Beauchet, nota în *Pand. Périod.* 88. 2. 152; Ducrocq, *Revue du dr. public*, 1884, p. 64; Répert. Dolloz, *Supplément, Lois*, 431; Trib. Montdidier, *Pand. Périod.* 92. 5. 17; Trib. Paris, *J. Clunet*, 1898, p. 719. — *Contrà*: Weiss, *op. cit.*, II, p. 405 urm.: Moreau, *J. Clunet*, 1892, p. 344. După acești din urmă autori, Statele străine ar putea dobîndi avere în Franța, fără nici o autorizare din partea puterii executive.

veche, erau la noi persoanele morale cele mai de căpetenie ⁽¹⁾. vom discuta aci o chestiune foarte controversată, și anume: aceea de a se ști dacă, prin secularizarea bu-nurilor mănăstirești, decretată prin legea din 17 Decembre 1863 ⁽²⁾, mănăstirile au încetat, sau nu, de a mai fi persoane juridice.

Ca mai în toate chestiile importante, Curtea de ca-sație s'a pronunțat și într'un sens și în altul. Iată în ce termenii Inalta Curte a proclamat, la 1878, încetarea per-sonalității juridice a mănăstirilor, în urma legii din 1863:

«Considerând că, în urma legii de secularizare din Decembre 1863, mănăstirile au încetat de a mai exista ca persoane juridice, cu capaci-tatea de a avea drepturi, de a avea avere, de a administra această avere și de a se folosi de ea; căci Statul, ca să-și însușească averea mănăs-

- ⁽¹⁾ Este, în adevăr, necontestat că, în vechia noastră legislație, mănăstirile au fost recunoscute ca persoane juridice nu nu-mai prin uz, dar și prin deosebite monumente legislative. Dreptul nos-
tru anterior
în privința
mănăstirilor. (Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1889, No. 26 și Bulet. S-a I, 1889, pag. 159). Legi positive vechi, afară de acele ale Imperiului roman de răsărit, care, de altmintrelea, sunt origina dreptului nostru, ăce Curtea din Galați (*Dreptul* din 1894, No. 30), au consacrat în vechime ființa legală a unor asemenea institu-țiuni. Pravila lui Matei Basarab (glava 117), codicii Caragea și Calimach (art. 379), Regulamentul organic al Munteniei și al Moldovei, vorbind despre mănăstiri și biserici, prevăd dreptul lor de a putea primi averi mișcătoare și nemișcătoare și de a le stăpâni. «Se oprește cu hotărîre de istov, ăce Soborni-cescul hrisov din 1785, modificat de obșteasca obiceiuită A-dunare, sub Mihail Sturza, în anul 1839, să nu fie slobod a se mai face daniî de cătră cei săraci și de starea de jos la cei mai bogați și puternici, ci daniile să fie slobod a se face numai între cei de starea de o potrivă, sau puternicii la cei săraci, și de cătră toată starea la sfintele mănăstiri și bi-serici». Va să dică, mănăstirile, atât acele închinete, cât și acele neînchinete (pămîntene), avînd capacitatea de a dobîndi avere prin daruri sau testamente, erau prin aceasta însuși recuno-scute ca persoane juridice. Curtea de casație dovedește în mod strălucit acest lucru, care, de altmintrelea, nu se contestă, prin o decizie dată în secții-unite încă din 1873. Regretăm de a nu putea reproduce aci considerentele acestei însemnate decizii, din cauză că ne ar lua prea mult loc. Sfătuim însă pe cetitori de a o ceti în Buletinul Curței (anul 1873, p. 267), căci ea este o pagină din istoria noastră națională.
- ⁽²⁾ «Toate averile mănăstirești, ăce art. 1 din această lege, sunt și rămân averi ale Statului».

tirilor, a trebuit ca acestea să înceteze de a exista ca persoane deosebite; alt-fel Statul n'ar fi putut să-și însușească averea mănăstirilor, precum în general, Statul nu poate să-și însușească averea orî-cărei persoane juridice, de orî-ce natură ar fi, de cât după ce persoana juridică încetează de a mai exista; că, așa dar, pentru săvîrșirea secularisării averilor mănăstirești, a trebuit să precedă actului de secularizare, în mod logic și necesar, disolvarea sau încetarea mănăstirilor ca persoane juridice; că a recunoaște faptul necontestabil că Statul și-a însușit averile mănăstirilor și a susține totuși că aceste mănăstiri ar mai continua a exista ca persoane juridice este o contradicție, și pentru aceasta asemenea opinie nu poate fi susținută; că nici legea de secularizare nu prescrie, în nici una din dispozițiile ei, că cu toată secularizarea averii lor, mănăstirile să continue a exista ca persoane juridice, ceea ce ar fi fost necesar pentru ca să putem, și în urma acestei legi, recunoaște mănăstirilor capacitatea persoanelor juridice; că încetarea mănăstirilor ca persoane juridice se confirmă și prin faptul că mănăstirile, în urma secularisării, nu administrează, nici nu se folosesc de averea ce avusesse, nici nu exercită direct în numele lor propriu drepturi în privința acelor averi.

«Considerând că, pentru continuarea mănăstirilor ca persoane juridice, nu s'ar putea susține că Statul, în urma secularisării, ar reprezenta pe mănăstiri, și de aceea Statul ar putea administra averea lor, ar putea exercita drepturi, sau face acte pentru mănăstiri numai ca al lor reprezentant; căci dreptul de a reprezenta ar trebui să fie consacrat printr'o dispoziție de lege, ceea ce nu este; că, în lipsa unei asemenea dispoziții formale, nu putem deduce acel drept de reprezentare nici chiar din principiile relative la persoanele juridice; căci, în virtutea acestora, persoanele juridice, a căror înființare s'a recunoscut de Stat, au o sferă de existență și de acțiune distinctă de cea a Statului; *că Statul, în urma înființării unei persoane juridice, nu are alt drept de cât dreptul de supraveghere, drept în virtutea căruia el poate decreta disolvarea unei asemenea persoane, când ar crede că acea persoană nu mai urmărește scopul util pentru care fusese înființată*; sau poate lua măsuri pentru ca să-și realizeze mai bine scopul pentru urmărirea căruia s'a înființat persoana juridică; *însă acest drept de supraveghere nu implică în sine dreptul de a reprezenta persoana juridică*; - că, admitînd dreptul de reprezentare al Statului, aceasta ar însemna că persoanele juridice nu au o existență proprie a lor și că ele nu sunt de cât dependențe ale Statului; că, dar, dacă Statul nu are dreptul de a reprezenta persoanele juridice ce există în Stat, acest drept nu-l poate avea și nu-l are nici pentru mănăstiri; și de aceea, teoria reprezentării nu poate fi admisă;

«Considerând, asemenea, că nu s'ar putea dice că mănăstirile ar continua a exista ca persoane juridice, fiind-că n'au încetat de a fi instituții pioase; că dacă e adevărat că mănăstirile continuă a fi, ca în trecut locașuri în care viețuesc acele persoane care au înbrățișat tagma monachală, conform canoanelor și prescripțiilor bisericești, această existență a mănăstirilor, ca instituții pioase în sensul arătat, nu dovedește că ele au și capacitatea persoanelor juridice, și de la existența lor factice nu se poate conchide că ele continuă a exista ca persoane juridice; că, în realitate, Statul a conservat și conservă mănăstirile ca instituții pioase, fără personalitate juridică, și el îngrijește de veniturile lor, pentru întreținerea mănăstirilor și a persoanelor ce viețuesc în ele; în cât prin aceasta se învederează că mănăstirile sunt numai instituții pioase ale Statului, avînd scopul întreținerii persoanelor care au înbrățișat tagma

monachală, dar ele nu au din cauza scopului arătat o personalitate; tot asemenea, precum și bisericile, sau spitalele, sau ori-ce stabiliment public ce are Statul, tocmai pentru că sunt ale Statului, nu pot fi în același timp și persoane juridice;

«Considerând că mănăstirile încetând, în urma secularisării, de a fi persoane juridice, nu au capacitatea de a avea avere sau drepturi și pentru viitor; că dacă cineva ar dispune, în urma legii de secularizare, în favoarea unei mănăstiri, asemenea dispoziție testamentară ar fi caducă, conform art. 928 C. civ., întrucât mănăstirea nu are capacitatea de a primi; că însă, spre a menține o dispoziție testamentară, făcută în favoarea unei mănăstiri, nimic nu împiedică ca Statul apreciind, să recunoască în mod special mănăstirii caracterul de persoană juridică; în cât, în urma unei asemenea recunoașteri speciale, mănăstirea dobîndind capacitatea unei persoane juridice, să poată primi averea ce i s'ar fi lăsat de cine-va ca legat sau ca donațiune; tot asemenea, precum când cine-va ar fi dispus de averea sa pentru înființarea unui stabiliment de utilitate publică, dispoziția nu cade *eo ipso*, ci se menține, dacă Statul recunoaște și admite înființarea aceluși institut, etc.» (1).

Aceeași soluție fusese admisă de Curtea de casație, la 22 Noembrie 1873, printr'o decizie pronunțată în secții-unite :

«Considerând, dice între altele, această decizie, că Statul declarând prin legea din 1863, că averile mănăstirești sunt și rămân ale lui, însușindu-și prin secularizare ori-ce fel de avere a acestor instituții pioase, chiar însăși edificiile și bisericile lor, aceasta a făcut-o convins fiind că averea nu se întrebuința la scopul și în modurile hotărîte de donatari; că decretarea secularisării acelor averi implică în sine și neapărat, când e vorba de instituțiuni pioase, disolvarea acestor persoane juridice; că este, de altmintelega, o contradicție în sine a crede că Statul s'ar fi mărginit a-și însuși numai averile mănăstirilor, acestea continuând și după secularizare a exista ca persoane juridice; căci o condiție neapărată pentru existența unei instituții pioase, ca persoană juridică, e, în opoziție cu a doua categorie de persoane juridice, cu corporațiile, și existența de avere destinată spre realizarea unui scop de bine-facere, de utilitate publică; ne mai existând averea unei instituții pioase din ori-ce cauză, nici scopul nu mai poate fi realizat și nici de continuarea aceștia ca persoană juridică nu poate fi vorba, etc.» (2).

În urma acestor decizii, prin care chestiunea părea definitiv tranșată, S-a I a Curței supreme, la 21 Septembrie 1894, pune în principiu că secularizarea bunurilor mănăstirești n'a rădicat mănăstirilor personalitatea ce ele aveau după legile și datinile anterioare, sub cuvînt că, prin legea din 1863, s'a declarat de averi ale Statului toate averile mănăstirești din România, fără însă ca prin

(1) Veđi Bulet. Cas. S-a I, anul 1878, pag. 357 urm. și *Dreptul* din 1879, No. 11. În același sens, C. Iași (decizie casată), *Dreptul* din 1899, No. 76 (cu observația noastră).

(2) Veđi Bulet. Cas. Secții-unite, anul 1873, p. 270.

aceasta, mănăstirile să fi devenit incapabile de a dobîndi cu titlu gratuit ⁽¹⁾.

În fine, o altă decizie, pronunțată în Secții-unite la 24 Octombrie 1902, admite aceeași teorie, adăogând la motivele din 1894, că personalitatea mănăstirilor ar rezulta din decretul organic de la 1864, pentru regularea schimei monachicești (art. 8) și din regul. din 1873, pentru disciplina monachală (art. 78 și 79) ⁽²⁾.

Cu toată autoritatea ce recunoaștem Secțiunilor-unite ale Curței de casație, nu putem admite nici soluția, nici motivele date de Inalta Curte, și găsim mult mai întemeiată jurisprudența sa anterioară, pe care am reprodus-o mai sus, pentru ca fie-care să poată vedea care soluție este mai juridică. Într'adevăr, nu printr'un regulament, fie el chiar întocmit în baza legii sinodale din 1872, se putea decide o chestiune atât de însemnată. Pentru ca personalitatea mănăstirilor, a căror bunuri s'au secularizat în baza unor considerațiuni de înaltă ordine publică, să subsiste și în viitor, ar trebui ca legea s'o spună; fiind-că, după cum foarte bine dice Curtea de Casație în decizia din 1878, secularizarea averilor unor instituțiuni pioase, precum sunt mănăstirile, implică neapărat desființarea acestor persoane juridice.

Era oare rațional ca puterea suverană, adecă Statul, considerând averea în mâna mănăstirilor ca un pericol național, s'o confiște pe de o parte, pentru-că această avere nu era întrebuințată la scopul hotărit de donatari, iar pe de altă parte, să dea voe mănăstirilor de a dobîndi altă avere în viitor? Răspundem categoric: nu, pentru-că aceasta ar putea cu timpul să aducă altă secularizare. Dar se va dice poate că secularizarea a avut de scop de a lovi mai cu samă în mănăstirile închinete, adecă străine, iar nu în acele pămîntene. Legea nefăcînd nici-o deosebire în această privință și punîndu-le toate pe aceeași treaptă, toate, absolut toate, trebuie să aibă aceeași soartă.

⁽¹⁾ Veđi *Dreptul* din 1894, No. 67 și Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 857, 858. Tot în acest sens se pronunțase, în aceeași afacere și Curtea din Galați, *Dreptul* din 1894, No. 30.

⁽²⁾ Veđi *Dreptul* din 1902, No. 74 și *Curierul judiciar* din 1903, No. 1 (cu observația noastră critică).

Ce fel de persoană juridică este aceasta, care nu poate nici să administreze, nici să dispună de averea ce i-aș lăsa? Partisanii personalității mănăstirilor recunosc, în adevăr, că dacă am făcut un legat unei mănăstiri, acest legat se va lua de Stat în numele mănăstirei, iar nu de însăși mănăstirea. Or, eu n'am înțeles a gratifica pe Stat, ci locașul pios, care a determinat liberalitatea mea. Cu ce drept Statul lua-va el averea mea, când eu am înțeles s'o dau altuia? În puterea dreptului de reprezentare de sigur. Asupra acestui punct n'avem nevoie de insistat, căci însăși Curtea de casație răstoarnă foarte bine această teorie a reprezentațiunei, în decisia sa din 1878, prin considerențele mai sus reproduse.

Această din urmă teorie a Curței de casație, care recunoaște personalitatea juridică și astăzi mănăstirilor, este sprijinită de d-nii C. G. Dissescu ⁽¹⁾, Gr. Păucescu ⁽²⁾, P. Negulescu ⁽³⁾ și Alex. Degré ⁽⁴⁾.

Argumentul principal a acestui din urmă autor este că mănăstirea n'ar fi o fundație pioasă (*pie cause*) ⁽⁵⁾, ci o corporație de călugări (*corpus, collegium, universitas*), citând în acest sens pe Pfeifer ⁽⁶⁾; or, dicese, corporațiile neîncetând ca instituții pioase de a fi persoane juridice, prin faptul că li s'ar sustrage toată averea, mănăstirile n'au încetat de a fi persoane juridice.

⁽¹⁾ Veđi *Dreptul* din 1901, No. 53.

⁽²⁾ Veđi *Dreptul* din 1872, No. 78, 83 și 88. Veđi și C. Arion, *Dreptul* din 1901, No. 54.

⁽³⁾ *Tr. de drept administrativ român*, No. 34, p. 72 urm. (ed. a 2-a). Acest autor își întemeiază părerea sa pe art. 1 și 7 din legea de la 23 Ianuar 1902 pentru înființarea și organ. casei bisericești.

⁽⁴⁾ Veđi *Dreptul* din 1872, No. 66 și din 1874, No. 8, precum și *Scrieri juridice*, I, p. 26 urm. și 46 urm. — *Contrà*: G. P. Petrescu, *Studii asupra persoanelor civile, juridice saü morale*, p. 113 urm.; B. M. Missir, *Dreptul* din 1879, No. 11, p. 87. — D-l Nacu (I, p. 115) se mulțumește a înregistra părerea lui Degré, fără a ne arăta pe a sa proprie.

⁽⁵⁾ Cuvintele «*pie cause*» se găsesc în L. 19, Cod, *De sacrosanctis ecclesiis*, l. 2: «*Donationes super piis causis factæ*». Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 88, p. 262 (ed. germ.).

⁽⁶⁾ *Die Lehre von den juristischen Personen*.

Silogismul ar fi perfect, dacă premisa ar fi adevărată; or, tocmai chestiunea este de a se ști dacă mănăstirea este o corporație sau o instituție pioasă; și, dacă ne referim la Romaniști, vedem că ei sunt de acord pentru a clasifica mănăstirile în categoria a doua. Iată, în adevăr, ce găsim, în această privință, în Maynz. Acest autor, după ce, în § 20, dă noțiunea persoanei juridice, în § 21 și 22 se ocupă despre corporațiuni și comunități, iar în § 23, despre stabilimentele de binefacere (*pie cause*), dîcînd, între altele, că: «sorgințile dreptului menționează diverse specii de *pie cause*, avînd calitatea de persoane; între acestea sunt: *bisericile, mănăstirile, orfanotrofiile, spitalele, etc.*» (1).

Un alt profesor de drept roman, Accarias, clasifică persoanele morale în două categorii: unele își manifestă existența lor exterioară prin întrunirea de indiviși determinați, fără de care ele nu se pot concepe; ele sunt expresiunea și rezultatul unei adunări de interese, aparținînd în comun acestor indiviși și numai lor (*corporațiuni*); celelalte personifică un interes obștesc de o natură permanentă; ele răspund sau sunt presumate a răspunde la nevoile tuturor, fără a exprima interesele exclusive ale unei clase oare-care de persoane (*fondațiuni pioase*).

«Persoanele morale din categoria întâia se numesc *universitates, societates, collegia, corpora, sodalitia*, etc. În cît privește persoanele morale din categoria a doua, sub imperiul bizantin (*sous le Bas-Empire*), ele cuprind *bisericile, mănăstirile, spitalele, orfanotrofiile și numeroasele stabilimente de binefacere*, care s'aun născut sub indoita înriurire a christianismului și a miseriei crescînde din zi în zi. În privința acestor specii de persoane morale, Justinian nu menține necesitatea unei autorisări legislative speciale, intervenția episcopului fiind suficientă (Nov. 67, capit. 7 și 11); și astfel lumea romană s'a umplut de persoane morale altă dată necunoscute, din care un mare număr i-a supraviețuit» (2).

Art. 80 Regul.
organic al
Moldovei.

Nici-o deosebire nu se face deci între biserici sau mănăstiri și spitale, și art. 80 din Regulamentul organic al Moldovei tot ast-fel înțelege lucrurile, cînd dîce că: «mă-

(1) Maynz, *Cours de dr. romain*, I, § 23, *ab initio*, p. 429, 430.

(2) Accarias, *Précis de droit romain* (ed. IV din 1886), I, No. 187, p. 476, 477.—«În dreptul bizantin, dîce un alt autor, personalitatea civilă a fost conferită *fondațiunilor pioase, precum: bisericilor, mănăstirilor, și într'un mod general, stabilimentelor de binefacere*». Rambaud, *Dr. romain* (1893), I, p. 308.

năstirile înadins sunt înzestrate cu averi atât naționale cât și particulare pentru împlinirea bunelor fapte plăcute lui D-zeu și de obște folositoare, întocmai după vrednicul de pomenire creștinescul scop a ziditorilor și a înzestrătorilor acelor sfinte locașe».

Mănăstirea Neamțului, despre care era vorba în specie, era mai cu samă considerată ca o instituție pioasă; căci iată ce găsim, în această privință, în art. 79 din Regulamentul organic al Moldovei.

«Partea din veniturile de toate moșiile și acareturile mănăstirești, atât acelor ce atârnă de la scaunele Mitropoliei și a Episcopioilor Moldovei, precum: Slatina, Rîșca, și celelalte, cât și acelor ce sunt închinat la mănăstirile străine, precum: Golia, Galata, Treisfetitele și celelalte, vor fi scutite de ori-ce dări. Sfintul Spiridon, care ține spitalul, mănăstirile Neamțul, Secul, Vărăticul, Agapia și Florești, unde sunt așezate și se țin soboare de călugări și de călugărițe, asemenea și mănăstirea Socola, hotărâtă pentru așezarea seminarului. Insa în privirea îndămânării mănăstirii Neamțului, aceasta va ține cu a sa cheltuială în târgul Neamțului, un spital pentru trei-deci bolnavi, partea bărbătească și femeiască, în care spital va avea tot cu a sa cheltuială un doftor, un spițer și toate cele trebuincioase, după regulamentele ce se vor face de obște pentru toate spitalele țării».

Va să dică, mănăstirile nu trebuiesc în genere considerate ca corporațiuni, ci ca fondațiuni pioase, instituite într'un scop social, așa cum erau considerate în dreptul bizantin, de unde se trage dreptul nostru anterior, și așa cum le-au considerat cu drept cuvînt atât Curtea din Iași prin decizia menționată, cât și Curtea noastră supremă prin decisiunile din 1873 și 1878 (1).

Dacă acest punct se admite, nu mai încapе îndoială că personalitatea mănăstirilor a încetat prin faptul că li s'a luat averea, pentru-că nu mai au nici-un scop.

Or, Statul, adecă autoritatea suverană, exercitând o supraveghere asupra persoanelor morale, fie corporațiuni, fie fondațiuni pioase, poate să le ia averea, și prin aceasta, să decreteze disolvarea lor, de câte-orî ele compromit siguranța și interesele sale; saū, dacă fiind vorba, ca în specie, de fondațiuni pioase, se afectează averea la scopuri ostile Statului și binelui obștesc; saū în fine, dacă această avere se afectează la scopuri la care ea nu era destinată (2).

(1) Veđi *supră*, p. 271 urm.

(2) Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 89,

Și să nu să uite că sunt motive de înaltă considerație și de ordine publică, care au silit pe legiuitor, de și cam târziu, să nu mai îngăduiască ca mănăstirile și schiturile să se bucure pe viitor de un patrimoniu atât de însemnat; căci un cler străin țării, având în mâinile sale un venit atât de mare, putea să devină un pericol pentru Statul român, făcând un Stat în Stat și putând, la un moment dat, să întrebuinteze veniturile sale în contra însăși țării românești. Apoi, adesea-orî se vedeau oameni înaintați în vîrstă, cari, fie din cauza slăbiciunii lor, fie din cauza unor sentimente religioase prea entusiaste, și în orî-ce cas exploatare, dădeau întregul lor avut mănăstirilor, așa în cât rudele cele mai de aproape rămăneau de multe orî pe drumuri și se găseau cerșetorînd pe la ușile egumenilor greci; iar pe de altă parte, acumularea bunurilor în mâinile mănăstirilor le făceau să iasă din comerțiu ⁽¹⁾ și să devină din ce în ce mai neroditoare, fiind-că erau rău administrate de un cler corupt și corupător. În toate țările civilisate, pe unde a avut lor secularizarea, mănăstirile nu mai au nici-o personalitate; căci spiritul timpurilor moderne nu mai permite existența acestor congregațiuni ca persoane juridice. Dacă asemenea instituții au fost un pericol pentru trecut, ele ar fi un pericol și mai mare pentru viitor, și asemenea instituții de alte timpuri nu au putut fi păstrate într'un Stat, a cărui cea dintăi datorie este de a veghea la conservarea sa ⁽²⁾.

Bisericele de
mir.

Personalitatea bisericilor de mir, proclamată prin legea clerului din 1 Iunie 1893 (art. 35) ⁽³⁾, nu presintă nici-un

p. 279 (ed. germ.); Unger, *System des österreichischen Privatrechts*, I, p. 345 urm.; 352; Cas. rom. Secții-unite, Bulet. 1873, consid. de la p. 270.

- (1) Bunurile mănăstirești nu puteau fi înstrăinate nici de stariții, nici de obștea călugărilor. Veđi *infra*, p. 287, nota 1.
- (2) Aceste considerații sunt reproduse după concluziile puse de d-l avocat I. Pala înaintea Curței de casație S-a I (*Dreptul* din 1879, No. 13), care au provocat decizia Curței supreme din 17 Noembrie 1878, decizie aprobată de D-l B. M. Missir.
- (3) «Bisericele sunt persoane juridice, dice acest text. Averile lor se administrează de epitropii, conform actelor de donațiune și testamentelor, și sub controlul primărilor respective». Acest text este însă modificat prin noul proiect de lege asupra clerului mirean, pendent înaintea Senatului. Veđi *infra*, p. 279.

pericol, pe când reinvierea mănăstirilor închinată sf. Mormânt, ca persoane juridice, ar putea, din contra, deveni un adevărat pericol pentru Stat ⁽¹⁾.

Ori-care ar fi, deci, argumentele ce s'ar invoca pentru a ne reîntoarce la o stare de lucruri de alte vremuri, nepotrivită cu ideile și cerințele timpurilor moderne, pentru a ne face să pășim înapoi, în loc de a merge înainte, cu încredere în viitor, rămânem nestrămutat în convingerea noastră și nu considerăm încă desbaterile închise. *Adhuc sub iudice lis est.*

Trebue însă să observăm că, prin noul proiect de modificare a legii clerului mirean, care astăzi se găsește pendent înaintea Senatului, mănăstirile sunt proclamate persoane morale. Iată, în adevăr, cum art. 35 din legea actuală este modificat prin noul proiect care, dacă va trece astfel cum este conceput, va închide ori-ce discuție: «Bisericele și mănăstirile sunt persoane juridice. Averile lor se administrează de epitropii sau consilii economice, conform actelor de donațiune și testamentelor, și sub controlul Administrațiunei casei bisericești».

Proiectul de modificare a legii clerului mirean. Art. 49 din Proiect.

Din principiul mai sus expus, că o persoană morală nu poate să existe de cât în virtutea unei legi, rezultă că nu se poate gratifica prin donație sau testament o persoană morală care n'ar avea ființă și reprezentant legal

Imposibilitatea de a se putea gratifica o persoană morală inexistentă.

(1) Acest pericol exista și în trecut; de aceea vedem că Ion Matei Basarab, Domnul țării românești, prin testamentul său din 7149 (1641), sub blăstem, ordonă isgonirea din mănăstirile țării a călugărilor greci, ca unii ce «spurcându-și mâinile lor cu orbitoarea mită sub vicleana taină, începură a cârcimări și a vinde sfintele mănăstiri ale țării, și la vremi Domnești a le supune metoace dajnice altor mănăstiri din țara grecească, făcându-le hrisoave de închinăciuni, fără de știrea Sfatului și fără de știrea Soborului și a nimărui din locuitorii țării, ca să le biruiască și să le moștenească în veci». Vedți acest document în *Uricariul*, t. V, p. 157 urm. Vedți în t. V a *Uricariului*, p. 167 și 168 două extracte din două hrisoave a lui Leon și Radul Leon Voevođi, pentru convocarea adunării generale spre isgonirea călugărilor străini de la mănăstirile române și a Grecilor laici din țară, din cauză că «toate nevoile și sărăcia este de la Grecii străini, cari amestecă Domniile și vînd țara fără milă».

în momentul donațiunei saŭ morței testatorului; căci, în asemenea caz, gratificarea ar fi făcută neantului ⁽¹⁾.

Recunoaște-
rea persoanei
morale prin
lege nu are
efect retroac-
tiv.

Această soluție este adevărată chiar atunci când, în momentul donațiunei saŭ morței testatorului, persoana morală ar fi existat de fapt, însă n'ar fi fost recunoscută de cât mai târziu. Cu alte cuvinte, recunoașterea personalității de către legiuitor nu are efect retroactiv până în ziua când persoana morală a existat de fapt, și nu produce efecte de cât din ziua manifestărei recunoașterei ⁽²⁾.

Dreptul de
fondațiune.

Nu trebuie însă să confundăm această ipoteză cu aceea în care un testator ar lăsa o sumă de bani pentru înființarea unui stabiliment de utilitate publică, precum ar fi, de exemplu: o școală ⁽³⁾, un spital, o bursă saŭ un stipendiu ⁽⁴⁾, etc.; căci asemenea liberalitate ar fi validă cu toate-că stabilimentul n'ar fi avut ființă la moartea testatorului, rămânând însă ca personalitatea acestui stabiliment să fie recunoscută printr'un act posterior, care ar autorisa primirea legatului. Fie-care particular are, deci, dreptul de fondațiune (în dreptul german *Stiftung*), în puterea unui vechiu obicei al pământului, consacrat și în dreptul roman ⁽⁵⁾. Nu cunoaștem de cât o singură deci-

(1) Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1885, No. 71 și din 1886, No. 50; C. București, *Dreptul* din 1892, No. 76; Trib. Bruxelles, *Dreptul* din 1894, No. 19.

(2) Laurent, XI, 161, 192; Demolombe, XVIII, 588, 589; Aubry et Rau, VII, § 649, p. 24, text și nota 6; Cas. fr. D. P. 67. 1. 110; Sirey, 67. 1. 61. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, p. 372. Veđi *infra*, explic. art. 811, 817; C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1892, No. 2, p. 12.—*Contrà*: Troplong, *Donations*, II, 612; Arntz, II, 1737, *in fine*, p. 350.

(3) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 33.

(4) Cpr. C. Iași, *Curierul judiciar* din 1901, No. 84.

(5) Cpr. Arndts, *Pandekten*, § 46, nota 4; Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 86 și § 88 III, p. 262 urm. (ed. germ.); Goudsmit, *Cours de Pandectes* (traduc. Vuylsteke), I, § 37, p. 82 urm.; Laurent, XI, 193; Demolombe, XVIII, 590; G. Filiti (concluși în af. Oteteleșanu-Kalender), *Dreptul* din 1892, No. 25; Cas. rom. și C. Iași, Bulet. S-a I, 1878, consid. de la p. 359; *Dreptul* din 1892, No. 25 și Bulet. 1892, p. 183 (af. Oteteleșanu-Kalender); C. Iași, *Dreptul* din 1885, No. 69, p. 550. Decisia pronunțată de Curtea de casație în afacerea Oteteleșanu-Kalender este publicată în Sirey, 92.

sie a Curței din București, care să fi contestat particularilor dreptul de a înființa persoane morale cu caracter de perpetuitate ⁽¹⁾.

În colo jurisprudența noastră este unanimă pentru a valida aședămintele de utilitate publică datorite inițiativei private ⁽²⁾. Degré a criticat această jurisprudență, mărturisind însă că părerea sa a rămas izolată ⁽³⁾.

Aceste principii odată expuse, cată să vedem care sunt astădî principalele persoane morale.

Cea dintăi persoană morală este Statul ⁽⁴⁾, adecă: colectivitatea tuturor locuitorilor care formează și compun o națiune ⁽⁵⁾. Statul este dator să întrețină serviciile publice, spre a garanta fie-căruia libertatea și proprietatea sa. Savigny a avut deci dreptate să dîcă că Statul este o persoană necesară, pentru-că societatea nu poate să existe

Statul.

4. 17 urm. (cu nota lui Labbé) și în D. P. 93. 2. 4 (cu nota lui Beudant). Veđi asupra dreptului de fundațiunii pioase, Planiol, I, 1989 (ed. a 2-a), 3030 (ed. a 3-a) și III, 3331 urm. (ed. a 2-a). Codul cantonului Zurich din 1887 consacră fundațiunilor mai multe texte (art. 40—47), iar codul german art. 80—89. Cpr. Saleilles, *Oblig.*, 144, p. 150 (ed. a 2-a). Mai veđi încă asupra fundațiunilor, Baudry & Colin, *Don. et testaments*, I, 342 urm., precum și un articol de Ullmann și G. Ballin, publicat în *Revue trimestrielle de dr. civil*, t. III (anul 1904), p. 253 urm.

- (1) C. București, *Dreptul* din 1889, No. 75. — Curtea de casație a decis că legatul făcut în favoarea unui spital, care de fapt exista, de și nu era încă recunoscut ca persoană morală, poate fi considerat ca făcut în favoarea comunei unde se află acel spital, întreținerea spitalelor fiind pusă de lege în sarcina comunelor. *Curierul judiciar* din 1901, No. 22 și Bulet. S-a I, 1901, p. 56.
- (2) Veđi decisiile citate p. 280, nota 5.
- (3) *Dreptul* din 1885, No. 83, p. 658, nota 8, și *Dreptul* din 1874, No. 75 urm.
- (4) Avera Statului se administrează de Ministerul domeniilor. C. Craiova, *Curierul judiciar* din 1898, No. 23.
- (5) În America, Statul nu este o persoană morală, cel puțin în ceea ce privește capacitatea de a primi cu titlu gratuit. — În Anglia, din contra, însuși Regele se consideră ca o persoană morală, în puterea vechiului regim, după care Regele represintă pe Stat. *L'État, c'est moi*, dîcea Ludovic al XIV^{-lea}. Cpr. Laurent, *Dr. international*, IV, 73, p. 157.

fără o organizare oare-care. Este, deci, de mirat cum codul italian omite de a menționa pe Stat între persoanele morale ⁽¹⁾.

Ramurile de administrație ale Statului. Statul are mai multe ramuri de administrație, care pot lucra în numele lui propriu, precum sunt, de exemplu: regia monopolului tutunurilor, direcția generală a căilor ferate (L. din 19 Martie 1883), etc., însă aceste persoane nu lucrează ca ființe deosebite, ci ca persoane făcând parte din Stat.

Comuna. Imediat după Stat vin comunele (art. 1 L. din 31 Iulie 1894 și art. 1 L. din 1 Maiu 1904 p. organ. comunelor rurale) care, după Savigny, au o existență naturală și chiar anterioară însuși Statului ⁽²⁾, și care, în vechia noastră legislație, se numiau: *eforii orășenești* ⁽³⁾.

Județul, Casa de dotație a oastei, Academia română, etc. Vin apoi districtele sau județele (art. 1 § ultim L. din 2 April 1864, modificat prin legea din 31 Maiu 1894); Casa de dotație a oastei (art. 1 L. din 3 April 1862); Academia română (art. 3 L. din 30 Martie 1879); Camerele de comerț (art. 17 L. din 10 Maiu 1886); Ateneul român (L. din 31 Martie 1887); Fondațiunea universitară

Codul italian și codul Calimach.

(1) Iată, în adevăr, cum se exprimă acest codice în art. 2: «Comunele, provinciile, stabilimentele publice, civile sau bisericesti, *gli istituti pubblici, civili od ecclesiastici*, și în genere toate corpurile morale legalmente recunoscute (*tutti i corpi morali legalmente riconosciuti*) sunt considerate ca persoane și se bucură de drepturile civile, după legile și usurile care constituiesc dreptul public». Este de observat că nici codul Calimach nu vorbește despre Stat, însă aceasta nu este de mirat; căci, în vechia noastră legislație, elementul civil era cu desăvîrșire contopit în elementul religios.

(2) Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, II, § 86, *ab initio*.—În Dobrogea, comuna n'a dobîndit o personalitate juridică de cât la 1874, când a fost organizată în Turcia. Cas. rom. Bulet. 1899, p. 170.

(3) Vezi Regul. organic al Moldovei, cap. III, anexa, lit. H. În cât privește organizarea acestor eforii, vezi Manualul administrativ al Moldovei, t. I, p. 126. «Între așezăminturile hărăzite acestui principat, dice publicația Sfatului administrativ din 1833 către locuitorii orașelor, cel mai prețios este fără îndoială așezarea eforiilor orășenești, care mai înainte nu se aflau nici de cum în ființă în pămîntul acesta, și pentru care noroadele ce până acum sunt lipsite de o așa facere de bine, au o învăpăeată dorință, etc.»

Carol I (L. din 9 Iunie 1891); Bisericile de mir (art. 35 L. din 10 Iunie 1893) ⁽¹⁾; Casa școalelor (art. 1 L. din 10 Martie 1896) ⁽²⁾; Casa bisericeii (art. 2 L. din 23 Ianuar 1902); Universitățile (art. 56 L. din 24 Martie 1898); Clubul tinerimeii din București (L. din 6 April 1900); Sindicatul ziaristilor din București (L. din 6 Aprilie 1900); Școala de științe de Stat (L. din 19 Maiu 1905); Societatea femeilor române p. ajutorarea Românilor pe cale culturală, morală, religioasă și economică (L. din 20 Maiu 1905); prima societate de economie din Iași (L. din 29 Iunie 1905); societatea Țesătoarea p. încurajarea și dezvoltarea culturii gândacilor de mătasă (L. din 22 Iunie 1905), etc. etc.; Societățile comerciale ⁽³⁾, afară de acele în participare (art. 78 și 253 C. com.) ⁽⁴⁾, etc.

Societățile
comerciale.

(1) In privința dreptului anterior, veđi C. Galați (motive), *Dreptul* din 1894, No. 30.

(2) Cpr. Cas. rom. și C. Iași, *Dreptul* din 1901, No. 33 și din 1905, No. 12; *Curierul judiciar* din 1904, No. 34.

(3) In privința societăților civile, altele de cât acele constituite sub o formă comercială, pentru care personalitatea este recunoscută (C. București, *Dreptul* din 1889, No. 60, consid. de la p. 482, coloana 2), chestiunea este controversată, însă se decide în genere că ele nu sunt persoane morale. Cpr. Trib. Putna și C. Galați, *Dreptul* din 1893, No. 39 și din 1901, No. 40; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1905, No. 18; D. Negulescu, *Contractul de societate și personalitatea morală* (București, 1900); C. Botez, *Curierul judiciar* din 1903, No. 25; Baudry et Wahl, *Société*, 11 urm. (ed. a 2-a); T. Huc, XI, 24; Guil-louard, *Société*, 25, 70 și 362; Thaller, *Tr. élément. de dr. commercial*, ed. 1-a, 220 urm. (In ediția a 2-a din 1900, acest autor susține însă părerea contrară). Legea belgiană din 18 Maiu 1873 (art. 2 și 3) curmă ori-ce discuție, declarând *individualități juridice* numai societățile comerciale, afară de acele în participare.—*Contrà*: Nacu, III, p. 380; Planiol, II, 1956. Cpr. în acest din urmă sens, art. 1669 C. spaniol. Veđi asupra acestei controversă, t. VI a Coment. noastre. p. 756, nota 2; t. VII, p. 333, nota 1 și t. VIII, p. 499, nota 3. Mai veđi încă Pand. fr., *v^o Sociétés*, 1713 urm.; Répert. Sirey, *eod. v^o*, 517 urm.; Gr. Trancu, *Administr. societăților anonime* (teză, Iași, 1905), p. 40 urm.

(4) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 83 și Bulet. Deoseb. între societățile com. și celelalte persoane morale. — Societățile comerciale sunt persoane juridice, însă există oare-care deosebiri între aceste societăți și celelalte persoane juridice. Astfel: 1° Avera unei societăți apar-

Senatul, Camera, Curțile, Tribunalele, etc.

Diferitele corpuri politice, judecătorești sau administrative, precum sunt: Senatul, Camera deputaților; Curțile și tribunalele, Consiliile comunale și județiane, Baroul advocaților, Corpul portăreilor ⁽¹⁾, etc. nu sunt însă persoane morale ⁽²⁾.

Cluburile, falimentul, tutela, obștea răzășilor, etc.

Nu sunt, de asemenea, persoane morale: cluburile politice și cercurile literare, artistice sau musicale, chiar autorizate de autoritatea administrativă, care n'au fost recunoscute ca atare printr'o anume lege ⁽³⁾; falimentul unui stabiliment comercial; unirea creditorilor; masa creditorilor ⁽⁴⁾; tutela ⁽⁵⁾; o ceată de moșneni sau obștea răzășilor, de și se citează prin o singură citație ⁽⁶⁾.

Patrimoniul unui absent.

Patrimoniul unui absent (art. 106 urm.) nu constituie, de asemenea, o persoană juridică, pentru-că, la noi, absentul nu e presupus mort nici-odată ⁽⁷⁾, ci este presupus

ține *pro rata* membrilor societății, pe când averea unei persoane juridice aparține, din contra, corpului fictiv, și nu poate fi împărțită între membrii corporațiunei; 2° membrii unei corporații pot fi marturi și judecători în procesele corporației, pe când membrii unei societăți comerciale sunt din contra recusabili ca judecători (art. 276 § 3 Pr. civ.); 3° bunurile unei persoane juridice, care a încetat de a mai avea ființă, se cuvin Statului ca moștenire vacantă, pe când averea unei societăți se împarte, în asemenea caz, între asociați. Veđi Degré, *Dreptul* din 1879, No. 9, pag. 69, nota 1 și No. 79, pag. 640.

⁽¹⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1879, No. 35.

⁽²⁾ Aubry et Rau, I, § 54, p. 278 (ed. a 5-a).

⁽³⁾ Aubry et Rau, *loco cit.*, I, p. 278, text și nota 30.

⁽⁴⁾ Cpr. art. 75 § 3 Pr. civ., după care masa creditorilor unui faliment se citează prin sindic.—Veđi însă în sens contrar Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, VII, 472.

⁽⁵⁾ T. Huc, III, 299, p. 382; Laurent, *Dr. international*, IV, 82, p. 177.—*Contra*: Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1867, p. 443. «Considerând, ăice această decizie, că, după legi, epitropia se consideră ca o persoană morală, și prin urmare, pururea prezentă». Veđi și Brocher, *Nouv. traité de dr. international privé*, p. 100, No. 26 (ed. din 1876).

⁽⁶⁾ C. Iași și Trib. Suceava, *Curierul judiciar* din 1902, No. 33 și din 1905, No. 12.—O ceată de moșneni, chemându-se în judecată printr'o citație colectivă (art. 75 § 11, Pr. civ.), lipsa unuia sau a mai multor din moșneni ce compun ceata, nu face aplicabil art. 151 din Pr. civ. C. Iași, *loco cit.*

C. neerlandez. ⁽⁷⁾ Codul neerlandez a introdus o inovație nefericită, înlocuind

tot proprietar, însă bunurile sale fiind în părăsire, legea iea oare-care măsuri mai întâi provisorii și apoi definitive (1).

În Franța, se decide în genere că o moștenire primită sub beneficiu de inventar nu constituie o persoană morală, pentru-că moștenitorul beneficiar este și proprietarul și posesorul moștenirii. Aceasta este adevărat și în privința moștenirilor vacante; căci, de și ele nu sunt ocupate de nimeni, nu se simte nevoie de a se închipui o persoană fictivă, care să țină locul moștenitorului (2).

Moștenirea beneficiară, moștenirea vacantă.

La noi, chestiunea pare a fi îndoelnică din cauza art. 95 care, deosebindu-se de la codul francez, pare a personaliza moștenirea, dîcînd că *domiciliul unei succesiuni* este domiciliul cel din urmă al defunctului. Nu vedem însă scopul pentru care s'ar înființa această personalitate, căci este știut că persoanele morale sunt în genere înființate într'un scop de utilitate publică și de interes general (3).

declarația de absență printr'o declarație de moarte (art. 523, 524); însă absentul este presupus tot proprietar, de vreme ce moștenitorii săi presumptivi au drepturile și îndatoririle unui usufructuar (art. 530). Va să dîcă aceeași persoană este presupusă în același timp și moartă și în viață. Veđi la titlul absenței și alte legislațiuni, care înlocuesc declarația de absență printr'o declarație de moarte.

(1) Laurent, *Dr. international*, IV, 82, p. 179.

(2) Veđi însă Brocher, *op. cit.*, p. 100, care pare a susține personalitatea, mai ales în privința tutelei, moștenirii vacante, falimentului unui stabiliment comercial, etc.

(3) Veđi însă Marcadé (I, art. 110, No. 327, p. 216, 217), după care moștenirea ar fi o persoană morală. «Cât timp o moștenire nu este încă împărțită între moștenitori, dîce acest autor, ea se consideră de lege ca o ființă morală care 'și are domiciliul său propriu. Acei cari au drepturi de exercitat contra defunctului nu sunt decî nevoiți a reclama contra moștenitorilor, și a cita pe fie-care din ei la domiciliul lor particular; ei vor acționa succesiunea, a cărei domiciliu va fi acel ce avea defunctul în momentul morței sale».

La Romani, moștenirea vacantă (*hereditas jacens*) era, după unii considerată ca o persoană morală, cât timp nu era încă acceptată. Veđi Van Wetter, *Cours élément. de droit romain*, II, § 644; Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, III, § 531, text și nota 10; Maynz, *Cours de dr. romain*, III, § 411, p. 505 urm. (ed. a 5-a, 1891). — *Contră*: Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 102.

Dreptul roman.

Biserica ortodoxă.

Biserica ortodoxă a răsăritului nu are, de asemenea, caracterul unei persoane morale, de și sf. Sinod a cerut în mai multe rînduri ca să fie declarată ca persoană juridică în Statul român ⁽¹⁾.

Biserica catolică.

Aceeași soluție trebuie, *a fortiori*, să fie admisă în privința Bisericii catolice, care nu poate avea în țara noastră mai multe drepturi de cât însăși biserica națională ⁽²⁾.

Comunitatea catolică din București.

S'a decis însă de instanțele noastre judecătorești că biserica și comunitatea catolică din București a fost recunoscută de fapt, sub legea veche, ca persoană juridică ⁽³⁾. Aceasta nu implică însă personalitatea Bisericii catolice în genere, care își are așezămîntul principal afară din România ⁽⁴⁾.

Aceasta este teoria persoanelor morale, despre care legiuitorul nu se ocupă de cât în treacăt.

Capacitatea persoanelor morale.

Afară de societățile comerciale, care au o deplină capacitate ca și persoanele fizice, capacitatea celorlalte

(1) Veđi Mărzescu, *Căsătoria*, partea I-a (singură apărută, Iași, 1883), p. 179 și 183. — Veđi însă Șaguna, *Drept canonic*, p. 19, 197, 219 urm. și 268.

(2) Mărzescu, *op. și loco supra cit.* — Canonistii pretind, ce e dreptul, că biserica catolică este o societate perfectă, adecă: un Stat în toată puterea cuvîntului, avînd o putere pe care ea n'o ține de la lege, ci de la însuși D-zeu, care a înființat-o (Laurent, *Dr. international*, IV, 76, p. 164), însă această soluție a fost respinsă în Franța de Curtea din Amiens care, infirmînd o sentință a tribunalului din Montdidier (*Pand. Périod.* 92. 5. 17), a pus în principiu că Papa, ca șef al Bisericii catolice, nu poate să primească un legat în numele acesteia (*Dreptul* din 1893, No. 15). Cum ar putea, deci, Biserica catolică să aibă drepturi în țara noastră, pe care ea nu le are nici în Franța, nici în Belgia (v. Laurent, *op. și loco cit.*)? Pentru aceasta ar trebui o lege, și asemenea lege nu există.

(3) Trib. Ilfov și Judec. ocol. II din București, *Dreptul* din 1902, No. 82 și din 1903, No. 49 (cu observația noastră).

(4) Cpr. Trib. Ilfov, sentință citată în nota precedentă. Tribunalul pune în principiu că naționalitatea unei persoane morale străine nu se determină după naționalitatea aderenților luați în parte, ci după locul unde este situat așezămîntul principal al persoanei morale. Drept vorbind însă, persoanele morale nu pot avea nici naționalitate, nici statut personal. Veđi *supra*, p. 255 și 263, 264. — *Contră*: (în privința naționalității): art. 28 C. spaniol din 1889.

persoane morale suferă oare-care restricții; căci, într'un interes public, ele sunt puse sub tutela administrativă, fiind până la un punct oare-care asimilate cu minorii (art. 475 C. civ., 67 Pr. civ.).

Așa, de exemplu, persoanele morale nu pot dobîndi Art. 811, 817. avere cu titlu gratuit fără autorizarea guvernului (art. 811, 817) ⁽¹⁾. Ele nu sunt libere de a se obliga și de a contracta în mod nelimitat cu persoanele reale, fără controlul și autorizarea ocârmuirii. Am văzut însă *suprà*, p. 266 că

(1) Mănăstirile puteau însă dobîndi avere, sub legea veche, fără Neînstrăina-
nici-o autorizare. Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1870, p. 34. rea, bunurilor
mănăstirești
sub legea
veche.

Bunurile odată dobîndite de mănăstire sau chinov nu mai puteau fi înstrăinate nici de stariți, nici de obștea călugărilor. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1881, No. 44 și Bulet. 1881, p. 235. Iată, în adevăr, cum se exprimă glava 117 din pravila lui Matei Basarab, care reproduce în această privință o dispoziție din Basilicale: «Câte lucruri de ar da neștine la Besearică sau la Mănăstire, ori vii, grădini, moșii sau alte haine, mutate sau nemutate, mutate (*moventia*) se chiamă dobitoace, căci că se mută de împlă, iar nemutate se chiamă avuția, căci ca ia singură nu se poate muta până nu o mută altul; acestea toate lui D-zeu le-au dat, și sunt nemutate și nescoase, și nerădicate în vecie, și niminea nu mai poate de aceia să le scoată de acolo de unde s'au închinat; iară de va îndrăzni cela ce le-au pus, sau feciorii lui, sau altul de în rudenie, sau de în moșneanii lui, să ceară să le iea, să le înstrăineze de la Besearica lui D-zeu, sau toate sau o parte de într'insele: acela să se despartă de Besearica lui Hristos, și să se canonicască ca furii de sfinte. Iară pentru averile și dreptările cele pre lege și mai 'nainte vreame închinat și date, Dumnezeuasca lege și pravila poruncește, că nici multa vreame a anilor, nici veacurile închid sau le opresc, ci foarte tare și mai virtos trebuie să stea nemișcate și nesupărate în vecie, pre socotință și pre judecată să le ție mănăstirile și bisearicele, cum am dis mai sus, măcar de ar trece și ani mulți și vremi». Neînstrăinarea bunurilor mănăstirești mai rezultă încă din codul Caragea (art. 3, partea III, capit. 2), din Regulamentul organic, precum și din legile de la 1843 (art. 2) și de la 1847 (art. 3). Hrisovul lui Radu-Vodă, care a fondat mănăstirea Cernica, i-a recunoscut numai dreptul de a-și administra singură averea, fără a fi supusă Mitropoliei și Episcopilor, nu însă și de a o înstrăina, ceea ce nici nu se putea face, pentru-că averile dăruite mănăstirilor deveneau prin aceasta chiar inalienabile. Cas. rom., *loco suprà cit.*

nu trebuie să confundăm autorisarea dată spre a primi o liberalitate (art. 811, 817), cu cea neapărată pentru existența persoanelor morale.

Art. 73 Const. Persoanele morale nu pot avea drepturi politice ca persoanele reale. Se poate însă întâmpla ca o persoană juridică să aibă dreptul de a fi reprezentată în Corpurile legiuitoare. Astfel, la noi, ca și în Englitera ⁽¹⁾, Universitatea din Iași și cea din București trimit fie-care din sinul lor câte un membru în Senat (art. 73 Constit.).

Dobindirea de avere cu titlu de moștenire. Persoanele morale, afară de Stat (art. 679, 680), nu pot dobândi avere cu titlu de moștenire ab intestat, fiind-că acest drept se întemeiază pe legăturile de sînge, care nu pot să existe pentru niște ficțiuni lipsite de viață reală și de familie. În fine, am vădit că persoanele morale nu pot să aibă un statut personal ⁽²⁾.

Capacitatea comunelor. Comunele urbane nu pot face transacțiuni, compromisuri, nu pot intenta procese, afară de acțiunile posesorii ⁽³⁾, fără o decizie prealabilă a consiliului comunal, aprobată de Ministerul de interne, dacă valoarea transacțiunii sau procesului trece de 20000 lei, la comunele urbane reședințe de județe, și de 5000 lei la celelalte comune. Dacă valoarea transacțiunii este mai mare de 50000, la comunele reședințe de județe, și de 20000 lei pentru celelalte comune, se cere un decret regal, în urma avisului Consiliului de Miniștri ⁽⁴⁾.

- (¹) Acest drept nu-l au de cât Universitățile din Oxford și Cambridge, care trimit câte un reprezentant în parlament. Acești reprezentanți sunt aleși de toți acei cari au dobândit titluri academice de la acele Universități, iar nu numai de profesorii respectivi. D-l G. Meitani, comentând acest text (*Studii constituționale*, art. 73, pag. 57, 58), regretă cu drept cuvînt că același sistem n'a fost admis și de Constituția noastră.
- (²) Cpr. Pillet, *Pr. de dr. international privé*, 159, pag. 330 urm. și autoritățile citate *suprà*, p. 255, nota 3.
- (³) În cât privește intentarea de procese din partea comunelor rurale, precum și transacțiunile și compromisurile, veđi art. 51, § 6 și 7 din L. p. org. comunelor rurale din 1 Maiu 1904.
- (⁴) Art. 90 din L. de la 31 Iulie 1894 p. organizarea comunelor urbane. În cât privește înstrăinările privitoare la imobile și la drepturile imobiliare făcînd parte din domeniul privat al comunei, precum și cumpărările de averi imobiliare, veđi art. 86—88 din aceeași lege și art. 52 § 5, 53 § 2 și 54 § 2.

Legea nevorbind de cât de *intentare de procese* (art. 90 L. din 31 Iulie 1894, și art. 51 § 7 L. din 1 Maiu 1904), comuna nu are nevoie de nici-o autorizare spre a sta în judecată *ca pârîtă*, soluție admisă și sub legile anterioare (1).

Autorisarea prescrisă în specie, fiind de ordine publică, lipsa ei poate fi propusă pentru prima oară în casație (2), însă se înțelege numai de comună, căci legiuitorul a voit s'o apere numai pe ea. (Argum. prin analogie din art. 207 și 952 C. civ.) (3).

Stabilimentele publice, precum sunt: Spitalul Brâncovenesc din București, Sf. Spiridon din Iași, etc. pot însă sta în judecată fără nici-o autorizare, neexistând la noi nici-o lege în această privință. Aceste stabilimente nu pot însă face transacțiuni fără îndeplinirea unor anume forme (art. 1706 C. civ.).

Drepturile și acțiunile persoanelor morale se exercită de reprezentantul lor legal, saū în contra lui. Persoana morală, care urmează a sta în judecată, se citează prin administratorul ei, la scaunul administrațiunei sale (art. 75 § 1 Pr. civ.) (4).

din L. p. org. comunelor rurale din 1 Maiu 1904; iar în cât privește darurile și legatele de averi mobiliare saū imobiliare, făcute comunei saū în favoarea instituțiilor comunale, ori pentru vre-un serviciu public, care intră în atribuțiile comunei, ele se primesc de consiliul comunal, cu aprobarea Ministerului de interne, dacă valoarea lor trece de 20000 lei pentru comunele urbane reședințe de județe, și de 5000 lei pentru celelalte comune urbane (art. 89 Legea din 31 Iulie 1894). In cât privește comunele rurale, veđi art. 51 § 3 și 53 § 1 din legea de la 1 Maiu 1904.

(1) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1874, p. 59; Bulet. S-a I, 1875, pag. 284; Bulet. S-a I, 1878, pag. 166.—*Contra*: Cas. rom. Bulet. S-a I, 1874, p. 250 și 252.

(2) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1874, p. 250 și 252. Cpr. Cas. Turin, *Curierul judiciar* din 1902, No. 2 (în privința persoanelor morale străine). Aceeași soluție este în genere admisă și în privința autorizărei necesare femeii măritate. Cas. rom. Bulet. 1888, p. 173 și 178; Bulet. 1899, p. 1347. Veđi și alte autorități citate în t. VIII a Coment. noastre, p. 393, *nota in fine*.

(3) Cas. fr. *Pand. Périod.* 1905. 1. 407 și *C. judiciar* din 1906, No. 4.

(4) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 14. «Persoanele și *corpurile*, care nu aū liberul exercițiu al drepturilor lor, ăice

Interog. persoanelor morale. Interogatorul persoanelor morale se face agentului său administratorului rînduit anume și investit cu o procură specială legalisată, spre a răspunde la chestiunile ce i se vor comunica mai dinainte. (V. t. VII a Coment. noastre, p. 332, 333).

Jurămîntul. In cît privește jurămîntul decisor, se admite în genere că el nu poate fi deferit reprezentantului persoanei morale ⁽¹⁾.

Responsab. persoanelor morale. Nu ne vom ocupa aci despre responsabilitatea persoanelor morale, pentru-că această chestiune a fost studiată în t. V a Coment. noastre, p. 539 urm. Vom adăoga însă că s'a decis, conform teoriei admise de noi, că persoanele morale nu pot fi responsabile din punctul de vedere penal ⁽²⁾, ci numai din punctul de vedere civil ⁽³⁾.

BCU Cluj Central University Library Cluj

art. 67 § 2 din Pr. civilă, vor fi reprezentate, asistate sau autorizate în chipul arătat de legile care regulează starea sau organizarea lor».

- (¹) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 385, text și nota 1.
 (²) Cpr. Trib. Neamț și Jud. ocol. Dorohoiu, *Curierul judiciar* din 1902, No. 73 și din 1905, No. 11 (cu nota judicioasă a d-lui S. Scriban). In același sens: Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 94; Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 59 (*Handlungen der juristischen Person*); Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, I, 221 urm., p. 416 urm. (ed. a 2-a); Ortolan, *Éléments de dr. pénal*, I, 491 urm., p. 192 urm. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 545 urm. — *Contrà*: Autorii citați de Savigny, *op. cit.*, § 94, nota b, la care trebuie să adăogăm: Otto Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtssprechung* (Berlin, 1897).
 (³) Cpr. în această din urmă privință, Garraud, *op. cit.*, I, 223; P. Negulescu, *Tr. de drept administrativ român*, No. 40, p. 89 urm. (ed. a 2-a) și t. V a Coment. noastre, p. 543 urm.

TITLUL I

Despre drepturile civile și despre naturalizațiune

CAPITOLUL I

Despre bucurarea de drepturile civile și despre naturalizațiune

Bucurarea și exercitarea drepturilor civile.

Art. 6.—Exercitarea drepturilor civile nu depinde de calitatea de cetățean, care nu se poate dobîndi și păstra de cât conform art. 16 din acest codice (astădî conform art. 7 din Constituție)⁽¹⁾. (Art. 11, 13, 87 C. civ. Art. 22 C. pen. Art. 7, 8, Const. Art. 7 C. fr.)

Art. 7.—Tot Românul se va bucura de drepturile civile. (Art. 11, 17 urm. C. civ. Art. 5, 11 Constit. Art. 8 § 2, 13, 16, 22 C. pen. Art. 8 C. fr.)

Art. 6 face deosebire între dreptul *civil* sau *privat* și acel *public*. Fac parte din domeniul dreptului privat: legile care reglementează raporturile juridice dintre particulari; pe când din contra, legile care reglementează raporturile particularilor cătră Stat, fac parte din domeniul dreptului public sau constituțional. Drepturile private și publice.

Drepturile de care omul se bucură în societate sunt: *politice* sau *civile*. Drepturile *politice*, căroră li se mai dîce și *civice*, decurg din dreptul public și consistă în aptitudinea de a participa direct sau indirect la exercițiul puterii publice. Astfel sunt: dreptul de a vota, de a fi eligibil, de a fi jurat, funcționar, de a dobîndi fonduri rurale (art. 7 § 5 Constit.), etc. Drepturile politice.

⁽¹⁾ Art. 6 este rău redactat. Legiuitorul a voit, în adevăr, să dîcă că calitatea de cetățean român nu se poate dobîndi *de străini*, de cât prin înpămîntenire, conform art. 7 din Constituție. Cpr. B. M. Missir, *Dreptul* din 1879, No. 19. Dîcem conform art. 7 din Constituție, pentru-că art. 16 din codul civil, care arată formele înpămîntenirei sau naturalisărei și la care ne trimete art. 6, este abrogat și înlocuit prin art. 7 din Constit. Inexactitate de text.

Codul civil nu se ocupă nicăiri de aceste drepturi, ci numai Constituția, legea electorală, etc.

Drepturile
civile.

Drepturile civile consistă în facultățile garantate de legile positive, ce suntem chemați a exercita ca persoane private, în raporturile noastre reciproce, precum sunt, de exemplu: dreptul de a adopta, de a testa, de a se căsători, de a exercita puterea părintească sau maritală, de a bobindi imobile urbane, de a fi epitrop sau membru într'un consiliu de familie, etc.

Exercitarea
drepturilor
civile.

Exercitarea drepturilor civile este independentă de calitatea de cetățean (*civis*). Aceasta însemnează că pot să am exercițiul drepturilor civile, fără a avea pe acel al drepturilor politice; pe când dacă sunt cetățean, trebuie neapărat să am și exercițiul drepturilor civile, dacă aceste drepturi nu mi s'au fost rădicate printr'o sentință judecătorească; căci cine poate mai mult, poate și mai puțin ⁽¹⁾. Astfel, femeile ⁽²⁾, servitorii cu simbrie (art. 18 L. elect.), și străinii (art. 11 C. civ. și 11 Constit.) se pot căsători, pot adopta, pot exercita într'un cuvînt drepturile civile în țara noastră, dar asemenea persoane n'au exercițiul drepturilor politice; nu pot vota, nu pot fi funcționari (art. 10 Constit.), pentru-că exercitarea acestor drepturi are o înriurire directă asupra prosperității generale a societății. Drepturile politice nu aparțin de cât Românilor din naștere, sau străinilor înpămînteniți conf. regulilor constituționale ⁽³⁾.

(1) Sunt casuri în care Românul, prin fapta sa, perde însăși naționalitatea (art. 17, 19, 20 C. civ.), iar alte casuri în care el perde sau în totul sau în parte numai drepturile politice și civile. (V. art. 1, 8, 13, 22, 23, 27, 95, 97 § 5, 99, 102, 104 urm., 120, 126, 140 urm., 152, 154 urm., 163, 184, 186 urm., 268, 286, 292, 293, 298, 308, 310, 324, 325, 334, 343, 348, 367, etc. Cod. penal).

(2) Se înțelege că vorbim aci de femeile vîrsnice și nemăritate. Chiar și aceste nu pot însă fi epitrope sau membri într'un consiliu de familie, de cât sub condiția de a fi mamă sau altă ascendentă (art. 383).

Art. 46 Conv.
din Paris.

(3) Veți art. 46 al Convenției din Paris, care dice că Moldovenii și Valachi, *de ori ce rit creștin*, se vor bucura de o potrivă de drepturile politice, și că exercitarea acestor drepturi se va putea întinde și la celelalte culturi prin dispoziții legislative, ceea ce s'a și făcut în privința Armenilor. Veți în Co-

În rubrica cap. I se vorbește de *bucurarea*, iar în ^{Deoseb. între} textul art. 6 de *exercitarea* drepturilor civile. A se bucura ^{bucurarea și exercitarea} de un drept, înseamnă a avea proprietatea, atribuția, în-vestitura aceluï drept și aptitudinea legală de a se folosi de el; pe când a exercita un drept înseamnă a face ac-tele necesare pentru întrebuițarea, conservarea sau înstrăi-narea lui. Exercițiul dreptului este deci punerea în prac-tică a folosinței. Folosința se confundă cu însuși dreptul, iar exercițiul este faptul care corespunde dreptului ⁽¹⁾. Așa, de exemplu: femeile măritate și minorii se bucură de drep-turile civile, chiar fără știința lor, dar exercitarea acestor drepturi este incredințată în specie bărbatului și epitropului. Iată o moștenire care se deschide în favoarea unui nevîr-nsic; el este apt a o dobîndi; aceasta este bucurarea drep-tului; numai epitropul poate însă să primească moștenirea (art. 405); aceasta este exercitarea dreptului.

Legiuitorul, după ce vorbește mai întâi de exercitarea ^{Art. 7 C. civ.} și de bucurarea drepturilor civile, pune în principiu că toți Românii, fără deosebire de sex sau de vîrstă, se bucură de drepturile civile ⁽²⁾. *A fortiori*, deci, Românii se bucură

dul judiciar p. tribun. din Moldova (Colecția p. 1194 urm.), circ. Minist. dreptăței din 29 Maiu 1859, care învoește Ar-menilor pămîntenii, adică: născuți în țară, cumpărarea de mo-șii (ceea ce le era oprit după art. 1430 din codul Calimach), pentru cuvîntul că textul sus-citat statornicea egalitatea ri-turilor creștine înaintea legii politice. Cpr. Cas. rom. (9 Fevr. 1904), *Curierul judiciar* din 1904, No. 43. Vedî și Trib. Ilfov, punctul 2, § 4 din speță, *C. judiciar* din 1904, No. 45.—S'a decis însă că dispoziția de favoare cuprinsă în art. 46 al conv. din Paris, avînd de scop de a stabili egalitatea politică și ci-vilă între toți locuitorii țarei românești, rădicînd privilegiile în ceea ce privește pe Moldo-Valachii, adică: pe acei cari, în adevăr, erau Moldo-Valachii, iar nu pe orî-ce străini așezați în țară, acest beneficiu n'a putut fi conferit de cît aceluia cari l-au cerut și obținut, și în orî-ce caz nu s'a dat de cît aceluia cari stabiliți de mai multe generații pe pămîntul romînesc, nu însă și aceluia veniți în țară cu câți-va ani înainte de 1858. C. Iași, *Dreptul* din 1903, No. 25 și *Curierul judiciar* din același an, No. 83.—Vedî însă Cas. rom. (motive), *Curierul judiciar*, *loco cit.* și Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1906, No. 6.

(1) T. Huc, I, 219, pag. 208.

(2) «Cel care are drit de pămîntean, dice art. 44 din codul Cali-Art. 44 C. Ca-limach, dobîndește desăvîrșita întrebuițare a *driturilor poli-* limach.

de facultățile conferite prin dreptul giuților, de care se bucură și străinii. Cât pentru drepturile politice, am văzut că ele nu se cuvin de cât Românilor din naștere, sau a celor împămîntenîți, cari întrunesc condițiile de vîrstă și de cens prescise de legea electorală.

Art. 8 § 1 și 2 și Art. 9. — Aceste texte sunt astăzi abrogate prin Constituție (1).

Art. 8 C. civ. Prin art. 8 se dădea voe orî-cărui individ născut din părinți creștini (2) și crescut în țară, care nu s'ar fi bucurat nici-odată de vre-o protecție străină, de a reclama calitatea de Român, în cursul unui an de la majoritate, printr'o simplă suplică adresată comunei unde locuia reclamantul (3). Străinii născuți și crescuți în România cari, în termenul legal, au făcut declarația prescisa de acest text, înainte de modificarea art. 7 din Constituție, au dobîndit deci calitatea de cetățeni români (4).

Art. 9 C. civ. Cât pentru art. 9, el permitea străinilor de rit ne-creștin de a dobîndi cetățenia română numai prin împămîntenire, soluție care a rămas în vigoare până la art. 7 din Constit. de la 1866 (modificat la 1879), după care numai străinii de rituri creștine puteau dobîndi împămîntenirea.

ticești (adecă *civile*). Cum că prin drituri *politicești* se înțelege în specie drepturile *civile*, iar nu acele *politice*, aceasta rezultă din art. 45 C. Calimach, unde se dice că străinii se bucură de driturile *politicești*, ca și pămîntenii.

- (1) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 34 și Bulet. 1891, pag. 517.—Art. 8 nu fusese însă abrogat prin Constituția din 1866. C. Galați, *Dreptul* din 1888, No. 10.
- (2) Veđi *infrà*, pag. 316, nota 2.
- (3) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1872, pag. 124; Bulet. 1884, pag. 737; Bulet. 1885, pag. 302.
- (4) Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 40 și Bulet. 1885, p. 309; *Dreptul* din 1890, No. 78 și Bulet. 1890, p. 1259.—Declarația cerută de art. 8 nu putea fi înlocuită prin intrarea copilului în armată, prin exercitarea drepturilor politice, etc. Cas. rom. Bulet. 1878, p. 195 și Bulet. 1887, p. 285. Cpr. Laurent, I, 337; Neagu, I, p. 99, No. 10.—*Contrà*: Cas. rom. Bulet. 1884, p. 825; Bulet. S-a II, 1887, p. 255; Bulet. 1892, p. 214 și *Dreptul* din 1892, No. 42 (cu o observ. în sens contrar); Bulet. 1899, p. 560; C. București, *Dreptul*, *loco cit.*

Despre dobândirea naționalității române (1).

Naționalitatea română se poate dobîndi prin mai multe moduri: 1° prin anexiunea de teritoriū cǎtrǎ regatul României; 2° prin naștere; 3° prin binefacerea legei; 4° și în fine, prin înpămîntenire.

I. *Anexiunea de teritoriū.* > ipso facto

Anexiunea unei provincii la teritoriul României face pe toți locuitorii provinciei anexate să devină Români *ipso facto*. Astfel, locuitorii din Dobrogea cari, în ziua de 11 April 1877, erau cetățeni otomanî, aū devenit Români (art. 3 L. din 9 Marte 1880 pentru organ. Dobrogei) (2). Tot astfel, și locuitorii din Basarabia aū încetat de a mai fi Români și aū devenit Ruși prin retrocedarea acestei provincii (3).

(1) In cǎt privește dobîndirea și pierderea naționalității austriace, veđi studiul lui L. Beauchet (profesor la Nancy), în *J. Clu-net*, anul 1883, pag. 362 urm.

(2) Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 46 și Bulet. 1884, p. 312 și 327; Bulet. 1890, p. 547. Cpr. C. Paris, D. P. 99. 2. 70; Aubry et Rau, I, § 75 bis, p. 448 (ed. a 5-a); Demolombe, I, 157; Laurent, I, 354 urm. Rǎmâne însă bine înțeles cǎ aū devenit Români numai locuitorii Dobrogei cari, în momentul anexǎrei, erau supuși otomanî. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 380; Bulet. 1899, p. 554; Bulet. 1901, p. 695 și 696. Prin urmare, n'aū devenit Români locuitorii dobrogeni, cari în acel moment erau strǎini. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 417. Decî, Evreii neimpămînteniți, chiar nǎscuți în România, n'aū putut deveni cetățeni Români, prin efectul anexiunei, de și la acea epocǎ erau domiciliați în Dobrogea. Cas. rom. Bulet. 1889, p. 438, și Bulet. 1890, p. 547. Cpr. Neagu, I, p. 105, No. 48 urm.

Schimbarea de naționalitate rezultând din anexiunea de teritoriū, atinge în principiu pe femeea și pe copiii minorî ași copiii minorî ai acelor strǎinului devenit Român prin acest eveniment, dacǎ nici-un drept de opțiune n'a fost acordat locuitorilor teritoriului cedat, sau dacǎ capul familiei nu face uz de această facultate. Cpr. Aubry et Rau, I, § 75 bis, pag. 452, text și nota 11; Laurent, I, 362 urm.; Massé, *Dr. comm.*, II, 1001; Despagnet, *op. cit.*, 146, pag. 310 urm. Cpr. Tribun. Andelys, *J. Clu-net*, 1898, p. 1086. Cu-toate-acestea, chestiunea este controversatǎ. Veđi diferitele sisteme în Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v° *Annexion et démembrement*, No. 30 urm. Mai veđi încǎ, Weiss, *op. cit.*, I, p. 530 urm.; Baudry et Fourcade, *Personnes*, I, 506 urm.

(3) Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 453 urm. V. *suprǎ*, p. 78, 79.

Emigrare.

Locuitorii provinciilor anexate sunt însă liberi într'un termen oare-care de a emigra în vechia lor patrie, după cum au și făcut mulți Alsacieni, în urma războiului franco-german din 1870 ⁽¹⁾.

Plata datoriilor țării anexate.

Controversă.

În caz de anexiune totală a unui Stat la altul, acest din urmă culegând, atât din punctul de vedere activ cât și pasiv, *universum jus patrimoniale* a Statului anexat, trebuie să-î plătească datoriile, dacă nici-o convenție diplomatică nu deroagă de la acest principiu ⁽²⁾.

II. Naștere.—Românii de origină.

Art. 10.—Tot copilul născut din Români în țară străină ⁽³⁾ este Român. Tot copilul născut în țară străină ⁽⁴⁾ din un Român, care a pierdut calitatea de Român, va redobândi totdeauna acea calitate, îndeplinind formalitățile prescrise de art. 18 ⁽⁵⁾. (Art. 9 Constit. Art. 18 C. civ. Art. 10 C. fr.)

⁽¹⁾ Veđi în privința dreptului de emigrare, Laurent, *Droit international*, III, 128 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Annexion et démembrement*, 45 urm. și *Émigration*; Ellena, *Della emigrazione e delle sue leggi* (Roma, 1877). În cât privește emigrarea cetățenilor austriaci, *Auswanderung* (art. 32 C. civ. și scrisorile patente din 24 Martie 1832), veđi Beauchet, *J. Clunet*, anul 1883, p. 369 urm.; Weiss, *op. cit.*, I, pag. 625 urm.; C. Iași, *Dreptul* din 1903, No. 25 și din 1895, No. 17.

⁽²⁾ Cas. Florența, Sirey, 98. 4, p. 20 urm. și *Curierul judiciar* din 1900, No. 57 (cu observ. noastră); Despagnet, *Cours de dr. international public*, 93, p. 100; Bluntschli, *Dr. international codifié*, § 54; Calvo, *Dr. internat.*, I, § 97; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Annexion et démembrement*, No. 480; Hefter, *Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart*, § 64.—Cu toate-acestea, chestia este controversată. V. observația noastră asupra decisei C. de casație din Florența, publicată în *Curierul judiciar*, *loco cit.*—În cât privește anexiunea parțială, care consistă în cedarea unei porțiuni de teritoriū deslipită de altă țară, chestiunea este foarte delicată. Veđi Despagnet, *op. cit.*, 97, p. 102 și nota în Sirey, 98. 4. p. 21.

⁽³⁾ Sau mai bine Ȋis: *fie chiar* în țară străină.

⁽⁴⁾ Și *a fortiori*, în România. Cpr. Marcadé, I, 120.

Inexactitate de text.

⁽⁵⁾ Nu este exact de a se Ȋice că asemenea copil va *redobândi*, căci el fiind străin, nu poate *redobândi*, ci numai *dobândi* ceea ce n'a avut nici-odată. Cpr. Marcadé, I, 121.—După textul francez, asemenea copil trebuie să îndeplinească formalitățile prescrise de art. 8, iar nu acele prevăđute de art. 18.

Românii de origină sunt acei născuți din părinți ro—Art. 10 C. civ. mână, fie chiar și în străinătate, puțin importă locul nașterii lor (¹), căci copilul urmează condiția tatălui său, atunci bine înțeles, când există căsătorie. «Fiul unui pămîntean,

(¹) În Anglia și în America s'a admis, din contra, principiul teritorialității, după care copilul născut pe pămîntul englez este englez. Copilul unui Român, născut în Anglia, va fi deci Român după legea noastră, și Englez după legile Engleze (L. din 1870). Iată, deci, un copil care va avea două naționalități și două statute personale deosebite, ceea ce, în principiu, este absurd. (V. Laurent, I, 86 și *supra*, p. 145).—În codul olandez (art. 5), naționalitatea atârnă de domiciliul părinților, căci copilul născut în Olanda din părinți străini, nu este cetățean de cât dacă părinții săi sunt domiciliați în Olanda.—După codul italian, copilul născut în Italia din părinți străini, nu este italian, de cât atunci când părintele său își are domiciliul stabilit în Italia de dece ani, fără nici-o întrerupere, simpla rezidență pentru fapte de comerț nefiind nici-odată suficientă spre a determina domiciliul. «*E riputato cittadino il figlio nato nel regno da straniero che vi abbia fissato il suo domicilio da dieci anni non interrotti: la residenza per causa di commercio non basta a determinare il domicilio*» (art. 8). Străinul rămâne însă liber de a opta pentru naționalitatea sa de origină, în anul care ar urma majoritatea (art. 5 și 8, § 2).—Codul spaniol din 1889, alătura cu principiul întemeiat pe *jus sanguinis*, admite și principiul teritorialității. «Sunt Spanioli, dice art. 17, 1° din acest Cod, *persoanele născute pe teritoriul spaniol «las personas nacidas en territorio espanol»*. Principiul teritorialității este admis și în America. Astfel, în Venezuela, nașterea pe teritoriul republicei face pe străin a fi cetățean (art. 5, 1° Constit. din 27 Aprilie 1881) (cpr. Trib. Caracaș, *J. Clunet*, anul 1903, p. 221 urm. și *Curierul judiciar* din același an, No. 20). Tot astfel se urmează în Bolivia, Brasilia, Chili, Columbia, Paraguay, Uruguay, Peru, etc. (cpr. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international privé*, I, p. 222 urm.). Mai mult încă, în Venezuela, străinii născuți pe teritoriul republicei, cari și-ar ascunde naționalitatea, făcând să se creadă că sunt străini, sunt considerați ca falsificatori și spejuri (L. din 13 Maiu 1873). Tot astfel, în republica Argentina, ori-ce individ născut pe teritoriul acestei republici, afară de copiii agenților diplomatici străini, sunt cetățeni (L. din 1 Octombrie 1869). Cpr. C. Riom, *J. Clunet*, 1898, p. 138. Veđi pentru mai multe detalii observația noastră asupra sentinței trib. din Caracaș (Venezuela), publicată în *Curierul judiciar* din 1903, No. 20. Dr. străin.

dice art. 44 din codul Calimach, prin nașterea sa dobîndește dritul unui mădulariū de pămîntean».

Vechiul
drept fr.

Nu tot astfel erau lucrurile altă dată în vechiul drept francez, după care era de ajuns ca nașterea să se fi întîmplat pe teritoriul Franței, pentru ca copilul să fie francez (*jure soli*).

Dreptul
nostru.

La noi, ca și la Români⁽¹⁾, nașterea pe teritoriul român n'a conferit nici-odată naționalitatea; numai acei născuți din părinți ortodoxi au avut calitatea de Români (*jure sanguinis*)⁽²⁾.

Naționalita-
tea copiilor
aceluia care
nu are nici-o
naționalitate.

Iată însă un Român de origină, care și-a pierdut naționalitatea sa, fără a fi dobîndit alta, și care astfel se găsește fără patrie și fără naționalitate (*Heimatlos*). Să presupunem că acest individ se căsătorește cu o Româncă: femeea, în asemenea caz, își va păstra naționalitatea ei, neputînd să urmeze condiția bărbatului, de-vreme-ce el

(¹) Veđi Cogordan, *La nationalité*, p. 20 (ed. 1-a).

(²) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 510. «Considerînd, dice o decizie a Curței din București, că în vechia noastră legislație, nu se stabilește nicăiri, într'un mod pozitiv, că calitatea de Român ar fi rezultat din singurul fapt al nașterii pe teritoriul României; că, dacă în vechile noastre moravuri, se admisesse într'un mod tacit că străinii născuți în România să fie asimilați Românilor, această favoare ce rezultă ca dintr'un drept cutumiar, nu era admisă de cât în privința străinilor de rit creștin, cari adoptînd obiceiurile țarei, s'au contopit în națiunea română, iar nici de cum în privința Evreilor, cari conservînd o naționalitate și o fisionomie distinctă, n'au putut a se contopi în elementul român, etc.» *Dreptul* din 1873, No. 82. Cpr. și Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1904, No. 45, punctul 2 din speță. Intr'o altă decizie tot a Curței din București, doi judecători rămînînd în minoritate, au pus în principiu că oricine se naștea în România era considerat ca Român. Veđi *Dreptul* din 1873, No. 43. Această părere este însă greșită. «Considerînd, dice cu drept cuvînt expunerea de motive a primului proiect întocmit din inițiativă parlamentară pentru revedere art. 7 din Constituție, că simplul fapt al nașterii pe teritoriul român, după tradițiile noastre istorice din timpii cei mai vechi, prin el însuși, nici într'o epocă n'a conferit de drept naționalitatea română; că nici în cazul când faptul nașterii era urmat de un domiciliu permanent sau de o reșidență imemorială, iarăși nu conferea de drept naționalitatea, etc.» Veđi G. Mărzescu, *Raportul comisiunii din inițiativă parlamentară în chestiunea israelită* (București, 1879), p. 10.

nu are nici-o naționalitate ⁽¹⁾. Care va fi însă naționalitatea copiilor? Tatăl nu le poate transmite nici-o naționalitate, pentru-că el nu are nici-una. Copiii vor avea, deci, naționalitatea mamei, adică: în specie, vor fi Români ⁽²⁾.

Se poate întâmpla ca naționalitatea tatălui să fie alta de cât cea a mamei, atunci bună-oară când bărbatul, în urma căsătoriei, s'ar împămînteni în țară străină, și femeea ar păstra naționalitatea dobândită prin căsătorie. Care va fi naționalitatea copiilor în asemenea caz? Părerea generală este că copiii vor avea naționalitatea tatălui lor, pentru-că el are exercițiul puterii părintești, transmițându-le numele său, și pentru-că el este capul familiei ⁽³⁾.

Copilul natural născut în țară, sau găsit numai pe teritoriul nostru, este Român, atunci când părinții săi sunt necunoscuți (art. 8 § ultim). Copilul are în adevăr, în favoarea sa, în asemenea caz, principiul teritorial, care face a se presupune că părinții săi sunt Români, de-vreme-ce aceasta este regula generală pentru acei cari se nasc în România. Pentru ca copilul să se bucure însă de această presumpție, atât tatăl cât și mama trebuie să fie necunoscuți. Deci, dacă copilul a fost înscris la ofițerul stărei civile sub numele mamei, mama fiind cunoscută, copilul va avea naționalitatea ei ⁽⁴⁾.

Conflict între naționalitatea tatălui și cea a mamei. Controversă.

Copiii naturali ai căror părinți sunt necunoscuți. Art. 8 § ultim C. civ.

(1) Cpr. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, I, p. 520; C. Iași, *Curierul judiciar* din 1903, No. 83. Cpr. și Trib. Nantes, *J. Clunet*, 1902, p. 590 urm. V. și monografia noastră publicată în *Curierul judiciar* din 1903, No. 22, p. 179.

(2) Laurent, *Principes*, I, 326 și *Dr. international*, III, 96, p. 182.

(3) Mourlon, I, 145; Demolombe, I, 148; Thiry, I, 71; Demante et Colmet de Santerre, I, 19 bis 1; Despagnet, *op. cit.*, 119, p. 239 (ed. a 3-a); Aubry et Rau, I, § 69, p. 349; Weiss, *op. cit.*, I, p. 54, 55; Cogordan, *Nationalité*, p. 29 (ed. a 2-a); Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Nationalité*, No. 11. «*Cum legitime nuptiæ factæ sunt, patrem liberi sequantur*». (L. 19, Dig., *De statu hom.* 1. 5. Veđi și *Ulp. Regul.* tit. 5, § 8).—*Contrà*: Laurent, I, 326, care susține că copilul, în timpul minorității sale, are două naționalități, putând alege, la majoritate, pe cea care i va conveni mai bine. Insuși autorul mărturisește însă că această părere, logică în principiu, devine rea în aplicarea sa. (Veđi *Dr. international*, III, 97).

(4) «*Vulgo quæsitus matrem sequitur*», dice legea 19, Dig., *De statu hominum*, 1. 5. Veđi și L. 24, Dig., *loco cit.*, unde se

Națion. copil.
natural recu-
noscut.

În cât privește copilul natural legalmente recunoscut, el va avea naționalitatea mamei sau tatălui care l-a recunoscut ⁽¹⁾.

Iată însă un copil firesc, care a fost recunoscut atât de tatăl său cât și de mama sa; dacă amîndoi părinții sunt Români, copilul va fi Român fără nici-o îndoială. Ce trebuie să decidem însă în cazul când numai unul din părinți ar fi Român? Chestiunea este controversată în Franța ⁽²⁾. Unii susțin, în adevăr, că în asemenea caz, copilul va avea două naționalități, putînd alege pe cea care i va conveni ⁽³⁾. Alții cred că copilul va avea naționalitatea tatălui ⁽⁴⁾; iar alții, în fine, întemeindu-se pe principiile dreptului roman, inclină pentru naționalitatea mamei ⁽⁵⁾.

Efectele legi-
timărei cu pri-
vire la națio-
nalitate.

Legitimarea prin căsătorie subsequentă nu atrage prin ea însăși nici-o consecință cu privire la naționalitatea copiilor legitimați; de unde rezultă că recunoașterile făcute înainte de căsătorie, sau prin însuși actul de celebrare a

dice: «*Lex naturæ hæc est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur*». Veđi și *Ulpiani Regul. tit. 5, De his qui in potestate sunt*, § 8. Cpr. art. 220 C. Calimach (165 C. austriac). Copilul natural urmează naționalitatea mamei, de câte ori această din urmă este cunoscută, și în codul austriac. Veđi L. Beauchet, *J. Clunet*, anul 1883, p. 364.

- ⁽¹⁾ Laurent, *Principes*, I, 330, și *Dr. international*, III, 100; Weiss, *op. cit.*, I, p. 61; Aubry et Rau, I, *loco cit.*, pag. 349; Despagnet, *op. cit.*, 120; Demolombe, I, 149; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Nationalité*, No. 12; Baudry et Fourcade, I, 334.
- ⁽²⁾ Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 102, No. 23 urm.
- ⁽³⁾ Richelot, *Pr. de dr. civil fr.*, I, 66; Laurent, *Principes*, I, 331 și autorii citați de Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *cit.*, 15.
- ⁽⁴⁾ Valette, *Cours de C. civ.*, I (singurul volum apărut), p. 45 și Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 123; Demolombe, I, 149. Veđi și autorii citați de Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *cit.*, 13. Acest sistem este cam greu de admis la noi, pentru-că nicăiri legea nu vorbește de tatăl natural, și pentru-că mama este aceea care exercită puterea părintească asupra copiilor naturali.
- ⁽⁵⁾ Duranton, I, 124, 125; Mourlon, I, 146, nota 2; Cogordan, *La nationalité*, p. 30 urm. Veđi asupra acestei controverse, care astăzi nu mai există în Franța, în urma legii diu 27 Iunie 1889, Baudry et Fourcade, I, 335. Acest din urmă sistem este formal admis prin legea germană din 1 Iunie 1870 (art. 3, anexa M). Veđi și alte legi străine citate de Cogordan, *op. cit.*, p. 32.

căsătoriei, își vor produce efectele legale mai sus specificate (1).

Cât pentru copilul străin adoptat de un Român, el nu dobîndește prin adopțiune naționalitatea română, pentru-că acest copil rămâne tot în familia sa firească, în care își păstrează toate drepturile sale, luând numai numele adoptătorului, pe care îl adaogă la numele său propriu (art. 312, 313 și art. 5 L. asupra numelui din 18 Martie 1895) (2).

Efectele
adopțiunei.

*Inrîurirea momentului zămislirei sau concepțiunei
asupra naționalității (Controversă).*

Părinții unui copil putînd să aibă o naționalitate în momentul zămislirei acestui copil, și alta în momentul nașterii sale, chestiunea este de a se ști dacă, în asemenea caz, naționalitatea copilului se va determina după condiția ce părinții aveau în momentul nașterii, sau a zămislirei? Mai multe sisteme sunt în prezentă:

1° Dacă este să ne referim la teoria dreptului roman, trebuie să decidem că, de câte-orî există căsătorie legitimă, de atâtea-orî copilul va urma condiția ce tatăl său avea în momentul zămislirei; dacă nu există căsătorie, atunci copilul va urma condiția ce mamă-sa avea în momentul nașterii (3); căci pînă în acel moment, copilul nu este o

(1) Aubry et Rau, I, § 69, p. 351 (ed. a 5-a).— *Contrà*: Art. 4. L. ungurească din 1879 asupra dobîndirii și pierderii naționalității ungurești (*Gesetzartikel über der Erwerb und Verlust der ungarischen Statsbürgerschaft*). În Austria, această chestie este controversată. Veđi Beauchet, *J. Clunet*, anul 1883, p. 364, 365.

(2) Laurent, *Dr. international*, III, 105; Cogordan, *op. cit.*, p. 33; Foelix-Demangeat, *op. cit.*, I, 36, p. 98; Weiss, *op. cit.*, I, p. 75; Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 25; Aubry et Rau, I, § 69, p. 351; Baudry et Fourcade, I, 341; Neagu, I, p. 103, No. 33; C. București (afacerea Collaro), *Curierul judiciar* din 1901, No. 44 (decisie publicată și adnotată de noi în Sirey, 1904. 4. pag. 21 urm.). Aceeași soluție este admisă și în Austria. Veđi Beauchet, *J. Clunet*, anul, 1883, p. 364. Adoptatul n'ar dobîndi naționalitatea adoptătorului nici în cazul când acel dintăi ar fi *heimatlos*, adică: n'ar avea nici-o naționalitate. Weiss, *op. cit.*, I, p. 76; Er. Lehr, *Journal Clunet*, anul 1891, p. 107.

(3) «*In his qui jure contracto matrimonio nascuntur, conceptionis*

ființă deosebită, ci face parte din trupul mamei sale (*est pars viscerum matris*); pe când, din contra, copilul este independent de tatăl său din momentul zămislirei, acest din urmă putând chiar să și moară fără a schimba întru nimic starea copilului ⁽¹⁾.

2° După un al doilea sistem se susține că, de câte-oră a existat între părinți căsătorie legitimă, copilul va urma condiția tatălui său, iar dacă a existat numai concubinaj, copilul va urma condiția mamei sale; însă și într'un caz și în altul, el va urma condiția ce părinții aveau în momentul nașterii, căci numai din acest moment el există în societate; el nu poate, deci, să aibă un drept înainte de a fi născut, cu atât mai mult cu cât ficțiunea «*infans conceptus, etc.*» a fost admisă numai în materie de moșteniri și de donațiuni (art. 654 și 808) ⁽²⁾.

3° În fine, după al treilea sistem, care ni se pare preferabil, copilul va fi Român, dacă părintele a cărui condiție o urmează a fost Român, fie în momentul zămislirei, fie în momentul nașterii, fie în intervalul de la zămislire și până la naștere. În adevăr, naționalitatea conferindu-se copilului încă din momentul zămislirei sale, el n'a putut s'o peardă prin împrejurarea că părintii săi au devenit străini înainte de nașterea sa; căci copilul are un drept câștigat, în privința naționalității, încă din momentul zămislirei sale ⁽³⁾.

tempus spectatur; in his autem qui non legitime concipiuntur, editionis». Ulp. Regul., V, De his qui in potestate sunt, § 10. Mai veți încă Gaius, Instit., I, § 89.

(1) Demante Colmet de Santerre, I, 18 bis II; Marcadé, I, 110, 111. Cpr. și Brocher, *Cours de dr. international privé*, I, p. 208.

(2) Mourlon, I, 148, nota 2; Cogordan, *op. cit.*, p. 35; T. Huc, I, 224; Despagnet, *op. cit.*, 119, p. 239, 240; Weiss, *op. cit.*, I, p. 57 urm. Cas. belg., *Dreptul* din 1887, No. 64; D. P. 88. 2. 9; Sirey, 88. 4. 25.

(3) Thiry, I, 74; Baudry, I, 118; Baudry et Fourcade, I, 339; Aubry et Rau, I, § 69, p. 347 urm., text și note; Beudant, I, 16, p. 21; Demolombe, I, 151. Veți asupra acestei controverse, Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Nationalité*, 20 urm. Unii ar voi ca copilul să aibă alegerea între naționalitatea ce-i imprimă nașterea și cea ce-i conferă zămislirea, după cum el va crede mai folositor (cpr. Laurent, *Principes*, I, 327 și *Dr. international*, III, 106 urm.; Taulier, *Théorie raisonnée du C. civil*, I, p. 104; Richelot, *Pr. de dr. civ. fr.*,

Despre copilul născut în România dintr'un Român care a pierdut naționalitatea sa (art. 10 § ultim).

Copilul născut în România sau în străinătate dintr'un Român care și-a pierdut naționalitatea sa este străin, dacă a fost zămislit după ce tatăl său a pierdut calitatea de Român. Acest copil poate însă ori când, după majoritatea lui ⁽¹⁾, să dobândească cetățenia română, îndeplinind formalitățile prescrise de art. 18. (Vezi *infra*, explic. acestui text).

N'ar fi fost just, în adevăr, ca copilul să sufere din cauza greșălei părinților săi, cu atât mai mult cu cât origina, legăturile și amintirile sale din copilărie pot să-l facă să simtă inima sa bătând pentru patria română.

Art. 10 crează o excepție și o favoare, mărginind acest drept numai la persoana *copilului*. Prin urmare, excepțiile fiind de strictă interpretare, copiii copiilor sau nepoții și strănepoții Românului, care ar fi pierdut naționalitatea sa de origină, nu pot dobîndi cetățenia română de cât conform art. 7 din Constituție ⁽²⁾.

Iată însă o Româncă care a devenit străină prin căsătoria sa cu un străin (art. 19); copilul care se va naște din această însoțire va fi străin (art. 10), cu-toate-că ar fi putut fi Român, dacă mamă-sa ar fi luat un Român.

Art. 10 se aplică numai la copiii fostului Român, nu însă la nepoții sau strănepoții lui.

Aplic. art. 10 copilului născut dintr'o Româncă căsătorită cu un străin. Controversă.

I, 65, nota 16); însă la aceasta se răspunde cu drept cuvînt că naționalitatea de origină se determină după dispozițiile legii, iar nu după voința copilului. Cpr. Baudry et Fourcade, I, 339, pag. 336; Aubry et Rau, *loc cit.*, p. 348, *ad notam*.

(1) Art. 10 dice că copilul va putea în totdeauna să dobândească calitatea de Român, îndeplinind formalitățile prescrise de art. 18, însă se înțelege că el nu va putea să le îndeplinească de cât în urma majorității sale, pentru-că până la această vîrstă el nu poate în mod valid manifesta voința de a fi Român. Cpr. Thiry, I, 82; Demolombe, I, 166; Acollas, I, p. 29; Murlon, I, 161. Copilul se va socoti major după statutul său personal, adică: după legea străină a tatălui său, căci el este străin până în momentul când își manifestă voința de a deveni Român. Cpr. Thiry, I, 79; Weiss, *op. cit.*, I, p. 93.

(2) Laurent, *Principes*, I, 345 și *Dr. international*, III, 127; Demante et Colmet de Santerre, I, 20 bis IV; T. Huc, I, 263; Weiss, *op. cit.*, I, p. 597, 598; Baudry et Fourcade, I, 416; Aubry et Rau, I, § 73, p. 420; Cogordan, *op. cit.*, p. 73 (ed. a 1-a); Beudant, I, 33, p. 55; Neagu, I, p. 104, No. 37.

Chestiunea este de a se ști dacă acest copil va putea reclama cetățenia română în virtutea art. 10? Afirmativa este generalmente admisă, pentru-că dispoziția acestui text este o dispoziție de favoare aplicabilă tuturor copiilor cari aș singe românesc în vinele lor, fie că acest singe vine din partea mamei, fie din partea tatălui⁽¹⁾.

Aceeași dispoziție este aplicabilă și copiilor aceleuia care perduse naționalitatea română, și care apoi a redobândit-o conform art. 18 și 20 § 2⁽²⁾.

*Despre recunoașterea calității de român a Românilor
din alte State.*

Art. 9 Constit.—Românul din orî-ce Stat, fără privire către locul nașterii sale, dovedind lepădarea sa de protecțiunea străină, poate dobîndi de îndată exercitarea drepturilor politice printr'un vot al Corpurilor legiuitoare. (Art. 7, 8, 32 Constit.)

Art. 9 din Constituție, care completează art. 10 din codul civil, conferă același drept și Românilor din alte State. Astfel, Românii din Bucovina, Transilvania, Basarabia, Macedonia, etc., dovedind origina lor și lepădându-se de protecția străină, vor putea dobîndi dreptul de cetățenie fără nici-un stagiū, în urma unui simplu vot individual al Corpurilor legiuitoare, manifestând această dorință printr'o suplică către Corpurile legiuitoare. În adevăr, Românii din alte State trebuie să se bucure de o favoare oare-care, căci ei sunt Români de origină, și numai prin forță și violență aș fost deslipiți de la sinul mamei lor⁽³⁾. De aceea,

(1) T. Huc, I, 262; Laurent, *Principes*, I, 344 și *Dr. international*, III, 125; Demolombe, I, 167; Demante, I, 20 bis III; Aubry et Rau, I, § 70, p. 241, nota 17 (ed. a 4-a) și § 73, p. 420 (ed. a 5-a); Mourlon, I, 160 și *Revue pratique*, t. V, anul 1858, p. 254 urm.; Arntz, I, 97; Baudry, I, 133; Baudry et Fourcade, I, 418; Acollas, I, p. 30; Weiss, *op. cit.*, I, pag. 595, 596; C. Douai, Sirey, 90. 2. 212. Art. 41 din Anteproectul de revisuire a lui Laurent este formal în această privință.—*Contra*: Thiry, I, 83; Valette, *Explic. sommaire*, p. 15; Marcadé, I, 120; Cas. belg. D. P. 75. 2. 147; Sirey, 74. 2. 233; Trib. Lille, *J. Clunet*, anul 1889, p. 654.

(2) Cpr. Neagu, I, p. 138, No. 10.

(3) Românii din alte State aș privilegiul de a cumpăra proprietăți imobiliare în Dobrogea (art. 2 L. din 3 April 1882), însă

înaintea Regulamentului organic, Româniî din alte State, stabiliți în țară fără spirit de reîntoarcere, se bucură de toate drepturile civile și politice, iar copiii lor erau considerați ca Români, și Regulamentul organic n'a atins dreptul acelor așezați în țară la epoca promulgării lui ⁽¹⁾.

S'a decis că recunoașterea calității de Român a unui Român de naștere din alt Stat străin, are de efect, spre deosebire de naturalizare ⁽²⁾, de a fi întinsă și în privința fiilor născuți înaintea dobândirii ei de către părinte, așa că un asemenea fiu trebuie a fi considerat ca Român, cu exercițiul tuturor drepturilor politice, pe câtă vreme locuște în România și nu este supus vre-unei protecțiuni străine. Cel puțin în acest sens s'a pronunțat până acum Curtea de casație ⁽³⁾. Curtea din Galați și cea din București au pus însă, cu-toate-acestea, în principiu că art. 9 din Constituție admite numai o înlesnire pentru Româniî din alte State, fără ca recunoașterea cetățeniei să aibă efect retroactiv ⁽⁴⁾. Aceeași soluție a fost altă dată admisă și de Curtea de casație. (Bulet. Cas. S-a II, 1891, p. 371).

S'a mai decis încă tot de Curtea de casație, în Secțiunile unite, că Româniî din alte State au capacitatea de a dobândi imobile rurale în România, independent și înaintea recunoașterii calității lor de Corpurile legiuitoare ⁽⁵⁾; însă am criticat această soluție din toată puterea noastră, și însăși Inalta Curte, în aceeași afacere, a lepădat-o mai în urmă, reîntorcându-se la adevaratele principii ⁽⁶⁾.

Efectele recunoașterii calității de român în privința copiilor. Controversă.

Dreptul Românilor din alte State de a cumpăra imob. rurale. Controversă.

pentru a putea exercita acest drept, ei trebuie să se lepede de protecția străină. Cas. rom. Bulet. 1896, p. 192.—Drepturile câștigate înaintea legii din 1882 sunt însă respectate. Cas. rom. Bulet. 1898, p. 410.

(1) C. București, *Dreptul* din 1892, No. 42.

(2) Veđi asupra efectelor înpămîntenirei *infra*, explic. art. 7 Constit., p. 320 urm.

(3) Cas. rom. Bulet. 1894, p. 391; Bulet. 1899, p. 509 și *Curierul judiciar* din 1899, No. 18; *Dreptul* din 1901, No. 33 și Bulet. 1901, p. 365; C. București, *Dreptul* din 1889, No. 42.

(4) C. Galați și București, *Dreptul* din 1898, No. 73 și din 1903, No. 19. Cpr. V. Athanasovicî, *Dreptul* din 1890, No. 25.

(5) Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 83 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 1 (cu observ. noastră critică); Bulet. 1901, p. 1489.

(6) Cas. rom. Secțiunile unite, *Curierul judiciar* din 1903, No. 79 (cu

III. *Binefacerea legii.*

Calitatea de Român se poate dobîndi prin binefacerea legii, adică: în virtutea unui drept anume consacrat de lege, îndeplinindu-se condițiile acelei legi.

Așa, de exemplu, înainte de a se abroga în parte art. 8 din codul civil, orî-ce individ născut și crescut în țară până la majoritate, devenea Român prin binefacerea legii, dacă reclama această calitate în cursul unui an de la majoritate. Tot astfel, am văzut că copilul născut în străinătate dintr'un fost Român, poate dobîndi calitatea de cetățean tot prin binefacerea legii, îndeplinind prescripțiile art. 18. Celelalte moduri de a deveni Român prin binefacerea legii sunt prevădute de art. 8, § ultim, singurul care a mai rămas în vigoare, și de art. 12.

Art. 8, § ultim.—Copiii găsiți pe teritoriul român, fără tată și mamă cunoscuți, sunt Români. (Art. 44 C. civ. Art. 13 L. comunală din 7 Maiu 1887; Art. 5 L. p. organ. comunelor urbane din 31 Iulie 1894; Art. 22 Regul. pentru serviciul actelor stărei civile din 3 Decembrie 1866) ⁽¹⁾.

observația noastră). Curtea de casație admisesese de mult acest mod de a vedea. Cpr. *Dreptul* din 1891, No. 72 și Bulet. 1891, p. 1081. Veđi și Trib. Suceava, *Curierul judiciar* din 1903, No. 32. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1903, No. 19 și *Curierul judiciar* din același an, No. 32. Tot Curtea de casație a mai decis, cu drept cuvînt, că un Român de origină, supus unui alt Stat, nu poate exercita profesia de avocat în România, înainte de a fi dobîndit recunoașterea calității sale de către Corpurile legiuitoare. *Curierul judiciar* din 1903, No. 79, p. 678 și *Dreptul* din 1903, No. 63. Și fiind-că vorbim de profesia de avocat, vom aminti că de la 1874 încoace, această profesie este liberă în cantonul Zurich, orî-ce cetățean care se găsește în posesiunea drepturilor sale, putînd să represinte sau să asiste pe părți înaintea tribunalelor. Veđi Er. Lehr, *Code civil du canton de Zurich*, p. 65.

Dr. străin. ⁽¹⁾ Această soluție este mai pretutindenî legea comună. Cpr. art. 8, 2° C. fr. modificat prin legea din 26 Iunie 1889; art. 19, 2° din legea ungurească de la 20—24 Decembrie 1879 asupra dobîndirei și pierderei naționalității ungurești. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1880, p. 355; art. 10 L. din 19 Martie 1898 asupra dobîndirei și pierderei naționalității daneze (*J. Clunet*, 1898, p. 618); art. 18, 4° C. portughez din 1867, etc. Aceeași soluție este admisă și în Austria unde, pentru rațiunii de umanitate, uniî. precum Vesque von Püttlingen, etc. tra-

In privința copiilor găsiți, cari nu au părinți cunoscuți, unii susțin că asemenea copii nu au nici-o naționalitate (¹). In Franța însă, unde paragraful ultim al art. 8 lipsia până la legea din 1889, majoritatea autorilor susțineau, cu toată lipsa unui asemenea text, că copiii găsiți, fără părinți cunoscuți, aparțineau națiunii pe a cărei teritoriu au fost găsiți (²).

Copiii găsiți,
fără părinți
cunoscuți.
Codul fr.

La noi, dificultatea a fost înlăturată prin paragraful ultim al art. 8, după care copiii găsiți pe teritoriul nostru, chiar dacă n'ar fi născuți în țară, sunt presupuși născuți din părinți români. Aceasta este un omagiū adus presumpțiunii că naționalitatea se transmite prin filiațiune (³).

Dr. nostru.

Legea nu ne spune până la ce vîrstă omul este socotit copil, însă se înțelege că nu vor beneficia de această dispoziție, acei cari n'ar mai fi în vîrstă crudă și cari s'ar putea hrăni fără ajutorul nimănu.

De asemenea, pentru ca copilul să poată fi Român, în puterea art. 8 § ultim, trebuie să fie fără părinți cunoscuți. Copilul, care ar fi fost înscris la ofițerul stărei civile sub numele mamei, n'ar putea deci beneficia de această dispoziție, pentru-că mama-sa n'ar fi necunoscută, după cum cere legea.

Se poate întâmpla ca un copil să fie recunoscut mult mai târziu de un tată străin sau de o mamă străină, după ce el a fost înscris în registrele stărei civile ca neavînd părinți cunoscuți (art. 44), și după ce, prin urmare, s'a bucurat de naționalitatea română. Chestiunea este de a se

Casul când
copilul a fost
recunoscut
după ce a
fost înscris în
actele stărei
civile.

tează ca atare pe copiii naturali a unui străin născuți în Austria, atunci când legea națională străină a mamei îi refuză această naționalitate străină. Veđi Beauchet, *J. Clunet*, anul 1883, p. 365.

(¹) Cpr. Laurent, I, 328; Richelot, *Pr. de dr. civil*, I, 66; Thiry, I, 76, p. 78; Cas. belg. D. P. 80. 2. 209; *J. Clunet*, 1881, p. 90.

(²) Demolombe, I, 154; Valette, *Explic. sommaire*, p. 10; Demante, I, 18 bis IV; Aubry et Rau, I, § 69, p. 232, text și nota 6 (ed. a 4-a); Weiss, *op. cit.*, I, p. 211; Baudry et Fourcade, I, 342; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 53, *in fine*; Pillet, *Pr. de dr. internat. privé*, p. 313, nota 1; Arntz, I, 86, *in fine*; Cogordan, *op. cit.*, p. 102; Cas. fr. *J. Clunet*, anul 1898, p. 735.

(³) T. Huc, I, 225, p. 218.

ști care va fi, în asemenea caz, naționalitatea acestui copil : aceea de origine, sau aceea a părintelui care l-ar fi recunoscut? Nu credem că faptul recunoașterii să poată rădica copilului calitatea de Român, pe care a dobândit-o prin binefacerea legei, ci credem mai de grabă că asemenea copil va avea două naționalități, putând alege la majoritatea sa pe aceea care va crede de cuviință.

IV. Dobândirea naționalității române prin căsătorie.

Art. 12. — Străina ce se va căsători cu un Român se va considera de Româncă. (Art. 19, 93, 196, 1753 urm. C. civ.—Art. 12 C. fr.)⁽¹⁾.

Dr. vechiū. Altă dată, atât în Moldova cât și în Muntenia, străinul de rit creștin, care se căsătoria cu o pămînteană, devenea Român în puterea unui vechiū obiceiū al pămîntului⁽²⁾.

Dr. actual. Astăzi, se întâmplă contrarul; străina care se căsătorește cu un Român devine Româncă prin simplul fapt al căsătoriei⁽³⁾; și *vice-versa*, Româncea care se căsătorește cu un străin își perde naționalitatea sa; căci, mai în toate legislațiile, femeea urmează condiția bărbatului, purtându-i

(1) Acest text nu este abrogat prin art. 7 din Constituție, după cum pe nedrept s'a susținut (v. Al. Negreșcu, *Curierul judiciar* din 1892, No. 23), pentru-că, în specie, nu este vorba de o împămîntenire, ci de dobândirea naționalității române prin binefacerea legei. «Nu este vorba, în specie, dice Cogordan (*op. cit.*, p. 256), de o împămîntenire ordinară; schimbarea de naționalitate se face pe cale de consecință, *ipso facto*». Cpr. și Neagu, I, p. 120, No. 3.

(2) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1897, No. 1; Trib. Vilcea, *Dreptul* din 1883, No. 49. Această soluție este admisă și astăzi în America de sud. Veđi I. Peritch, *De la nationalité suivant la législation serbe*, *J. Clunet*, anul 1900, p. 97. «Nevoile imigrărei, dice acest autor, atî făcut pe legiuitorul american a adopta o regulă pe care n'au primit-o legislațiile europene».

(3) S'a decis că această soluție era admisă și sub legiurile anterioare codului civil (Calimach și Caragea), de și nici o dispoziție expresă nu există în această privință, pentru-că soții formând o singură ființă, nu pot avea de cât o patrie comună. Trib. Ilfov, C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 1 și din 1897, No. 1 și 36; Bulet. 1897, p. 356.

numele și având același domiciliu (art. 19, 93 și 196) ⁽¹⁾.

«Această regulă, a dîs Boulay, oratorul guvernului, în expunerea de motive, se întemeiază pe însăși natura căsătoriei, care din două ființe nu face de cât una singură, dând preponderență soțului asupra soției» ⁽²⁾.

Legea presupune că femeea străină a consimțit a deveni Româncă, de-oare-ce a luat de soț pe un Român, și această presumpție este atât de puternică în cât nu poate fi combătută prin proba contrară, iar femeea n'ar putea fi admisă a dovedi că a înțeles a-și păstra naționalitatea sa de origină, de-oare-ce art. 12 este relativ la starea

Art. 12 este de ordine publică. Controversă.

⁽¹⁾ La Români, cu-toate-acestea, femeea nu dobîndea prin căsătorie naționalitatea bărbatului (Gaius, *Instit.*, I, 67, *ab initio*), ceea ce era admis și în Anglia până la legea din 12 Maiu 1870. Cpr. C. Orléans, *J. Clunet*, anul 1904, p. 680.—Soluția codului nostru este admisă în Rusia (cpr. C. Paris, *J. Clunet*, anul 1903, p. 342), în Austria (decret din 23 Fevr. 1833), în Ungaria (art. 12 L. din 1879 mai sus citată), în Danemarca (art. 3 L. din 19 Martie 1898; *J. Clunet*, anul 1898, p. 615), și chiar în imperiul otoman (legea așa dîsă *Fabiet Nizam-mamessi* din 15 Ianuar 1869). Asupra condiției femeii otomane, care se căsătorește cu un străin, și a femeii străine care se căsătorește cu un otoman, veđi Salem în *J. Clunet*, anul 1901, p. 936 urm. și anul 1902, p. 79 urm., *Répert. Sirey*, *Nationalité*, 1193 urm. și 1898 urm. Veđi și avisul Cons. de Stat otoman, *J. Clunet*, anul 1901, p. 1079 urm.

Dreptul roman și dreptul străin.

Printre legile care fac excepție de la acest principiu, generalmente admis, putem cita art. 41 din Constituția republicii Salvador, după care indigena ce se căsătorește cu un străin nu-și perde naționalitatea sa. Veđi *J. Clunet*, anul 1900, p. 99. Precum am observat mai sus, această anomalie a existat și în Anglia până la legea din 2 Maiu 1870.

Constituția Repub. Salvador. Art. 41.

⁽²⁾ Această schimbare de naționalitate n'are însă efect retroactiv, și străina nu devine Româncă de cât din ziua căsătoriei sale cu un Român. Cpr. Laurent, *Principes*, I, 349, *in fine* și *Dr. international*, III, 148, 154; Baudry et Fourcade, I, 427; Weiss, *op. cit.*, I, p. 511; Despagnet, *op. cit.*, 132, p. 270; Neagu, I, p. 121, No. 6. Codul fr. face o aplicare a principiului neretroactivității. Veđi și art. 48 din Ante-proiectul de revedere a lui Laurent, care consacră acest principiu în termenii expresi.—*Contrà*: Dobîndirea din partea femeii a naționalității bărbatului are efect retroactiv până în ziua nașterii sale. Trib. Paris, *J. Clunet*, 1874, p. 32, coloana 2.

Schimb. naționalității din partea femeii nu are efect retroactiv. Controversă.

civilă, și ca atare, cuprinde o dispoziție de ordine publică de la care părțile nu pot deroga (art. 5) ⁽¹⁾.

Femeea minoră. Femeea dobîndește naționalitatea bărbatului, chiar dacă era nevîrsnică în momentul căsătoriei (arg. din art. 1161 și 1231) ⁽²⁾.

Căsătoria putativă. În caz de anularea căsătoriei, străina care s'a căsătorit cu un Român, a devenit Româncă numai în cazul când a fost de bună credință; dacă însă a existat rea credință din partea ei, căsătoria neproducînd în privința ei nici un efect, ea a rămas tot străină (art. 184) ⁽³⁾.

Femeea poate să aibă o altă naționalitate de cât aceea a bărbatului. Controversă. Dar dacă femeea urmează condiția bărbatului, aceasta nu însemnează că ea nu poate să aibă altă naționalitate de cât aceea a bărbatului. Așa, de exemplu, străina care a devenit Româncă prin căsătoria sa cu un Român, nu devine străină prin faptul pierderii naționalității române din partea bărbatului său, dacă n'a consimțit și ea formal la aceasta; căci, o naționalitate odată dobîndită, nu se mai poate pierde de cât prin faptul personal al aceluia care a dobîndit-o ⁽⁴⁾.

(1) Laurent, *Principes*, I, 348 și *Dr. international*, III, 154; Aubry et Rau, I, § 73, p. 409, text și nota 20; Demolombe, IV, 111; Weiss, *op. cit.*, I, p. 504; T. Huc, I, 265; Despagnet, *op. cit.*, 132, p. 270; Cogordan, *op. cit.*, p. 259 (ed. 1-a); Baudry et Fourcade, I, 423; Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 92, 93, nota a; Neagu, I, p. 121, No. 11.—*Contră*: Beudant, *op. cit.*, I, 33, p. 57; Blondeau, *Revue de dr. fr. et étranger*, II (anul 1845), p. 142 urm.; Nacu, I, p. 137. Cpr. și Mourlon, I, 164, nota 1.

(2) Baudry et Fourcade, *loco cit.*; T. Huc, I, 293; Aubry et Rau, I, § 73, p. 408, text și nota 18; Demolombe, I, 163 și 184; Cogordan, *op. cit.*, p. 257; Laurent, I, 386 și *Dr. international*, III, 156. Cpr. C. Paris, D. P. 48. 2. 49; Sirey, 48. 2. 50.

(3) Baudry & Fourcade, I, 426; Weiss, *op. cit.*, I, p. 510; Demolombe, I, 183; Despagnet, *op. cit.*, 132; Aubry et Rau, I, § 73, p. 409 text și nota 22 (carî în ed. a 5-a revin asupra primei lor opinii); Cogordan, *op. cit.*, p. 257 (ed. 1-a), p. 277 (ed. 2-a); Vincent, *Nationalité*, 124; C. Bordeaux, Sirey, 52. 2. 562; D. P. 53. 2. 178.

(4) Planiol, III, 248, 2°; Thiry, I, 84; Baudry et Fourcade, I, 429 și 530; Marcadé, I, 159; Demolombe, I, 104, 175; Aubry et Rau, I, § 74, p. 442, text și nota 40; T. Huc, I, 293; Demante et Colmet de Santerre, I, 36 bis; Mourlon, I, 164; Demangeat asupra lui Fœlix, I, p. 105, nota a; Brocher, *Nouv.*

Sunt însă legislații, în care schimbarea de naționalitate din partea bărbatului atrage *ipso facto* schimbarea de naționalitate din partea femeii. Astfel este, de exemplu, legislația austro-ungară (1).

Din faptul că femeia poate să aibă o altă naționalitate de cât cea a bărbatului, rezultă că ea are dreptul de a dobîndi prin înpămîntenire o naționalitate străină, însă se înțelege numai cu autorizarea bărbatului; căci dacă ea n'are capacitatea de a face singură nici măcar un act de administrație (art. 199), nu se poate pricepe cum ea ar putea să facă singură un act de o însemnătate mult mai mare, care are să schimbe statutul său personal. În zadar s'ar dice că asemenea schimbare de naționalitate ar compromite unitatea familiei; căci bărbatul avînd dreptul de a dobîndi o naționalitate străină, același drept trebuie să-l aibă și femeia, pentru-că căsătoria nu'i rădică bucurarea drepturilor sale, ci supune numai exercițiul acestor drepturi autorizărei capului familiei (2).

Codul italian prevede anume (3) că străina care a devenit italiană prin căsătoria sa cu un Italian păstrează în

Dobîndirea
altei națion.
din partea
femeii, cu în-
voirea băr-
batului.

tr. de dr. international, p. 197; Laurent, *Principes*, I, 349, 387 și *Dr. international*, III, 161 și V, 167; Weiss, *op. cit.*, I, p. 462; Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 126, nota d; Beudant, I, 41; Cogordan, *op. cit.*, p. 256 (ed. 1-a); Despagnet, *op. cit.*, 148, p. 320 (ed. a 3-a); Trib. Paris și Aix, *Dreptul* din 1882, No. 34 și Sirey, 85. 2. 117.—*Contrà*: Fœlix, *op. cit.*, p. 104 și *Revue de dr. fr. et étranger*, t. X (anul 1843), p. 447 urm.; Varambon, *Revue pratique*, anul 1859, t. VIII, p. 50 urm.; Mailher de Chassat, *Tr. des statuts*, 193. Această din urmă părere, care se întemeiază pe unitatea căsătoriei (*erunt duo in carne una*, după expresia evangelistului Matei) este formal admisă în codul italian (art. 10) și în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 42 și 47).

(1) Veđi Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international* III, p. 591.

(2) Veđi Laurent care, în t. V al Dreptului său internațional (No. 170), admite această părere, după ce mai întâi o combătuse în tomul al III-lea (No. 164), sub cuvînt că unitatea familiei este o lege a căsătoriei. Veđi și Labbé, *J. Clunet*, anul 1875, p. 417.

(3) Iată cum se exprimă art. 9 din acest cod: «*La donna straniera che si marita a un cittadino acquista la cittadinanza e la conserva anche vedova*».

Femea străi-văduvie naționalitatea dobândită prin însoțire, și această naționalitate este adevărată și la noi, cu-toate-că art. 12 este soluție este adevărată și la noi, cu-toate-că art. 12 este devenind văduv, în această privință. În adevăr, din momentul căsătoririi sale cu un Român, femeia are un drept câștigat la cetățenia română, și nu există nici-o cauză bine cuvântată care s'o facă să piardă de drept această naționalitate. Să

Controversă. nu să țină că femeia, care a devenit Româncă prin căsătoria sa, ar redevine de drept străină prin moartea bărbatului său prin transcrierea sentinței de divorț, după cum Româncă care a pierdut naționalitatea sa prin căsătoria cu un străin redevine de drept Româncă în văduvie (art. 19); căci copiii acestei femei fiind Români, unitatea familiei cere ca și mama lor să fie tot Româncă, pentru ca să le poată însuflă iubirea patriei române, iar nu iubirea unui neam străin ⁽¹⁾. Se înțelege, însă, că ea rămâne liberă de a opta pentru naționalitatea sa de origină, pentru-că nimineia nu poate să fie Român în contra voinței sale; însă în asemenea caz, copiii tot Români vor rămâne, căci ei sunt Români, și numai voința lor le poate rădica această calitate ⁽²⁾.

V. *Inpământare.*

Art. 7 din Constituție (revisuit la 1879). — Diferența de

⁽¹⁾ Demolombe, I, 168 bis; Aubry et Rau, I, § 73, p. 409, text și nota 23 (ed. a 5-a); Massé-Vergé, I, § 56, p. 75; Baudry et Fourcade, I, 428; T. Huc, I, 265; Beudant, I, 33, p. 57; Weiss, *op. cit.*, I, p. 513; Cogordan, *op. cit.*, p. 258 (ed. 1-a), p. 277 (ed. a 2-a); Neagu, I, p. 121, No. 8; Despagnet, *op. cit.*, 132; Laurent, *Dr. international*, III, 169; Thiry, I, 84; Cas. fr. Sirey, 63. 1. 430; D. P. 64. 1. 26; Trib. Paris și Lyon, *J. Clunet*, 1899, p. 379 și anul 1900, p. 792. C. București, *Dreptul* din 1897, No. 1.—*Contra*: Serrigny, *Droit public*. p. 149.

⁽²⁾ De asemenea, redobândirea în baza art. 19 a naționalității române, din partea unei Românce de origină, devenită străină prin însoțirea sa cu un străin, nu atrage schimbarea de naționalitate a copiilor săi, cari rămân străini după cum s'a înscut. Laurent, I, 398 și *Dr. international*, III, 169; Neagu, I, p. 140, No. 14.—*Contra*: Duvergier, *Collection des lois*, III, p. 241 (ed. a 2).—După părerea noastră însă, acești copii, deși străini, ar putea reclama cetățenia română potrivit art. 10 și 18. Veđi. *supra*, p. 304.

credințe religioase și confesiunii nu constituie în România o piedică spre a dobîndi drepturile civile și politice și a le exercita.

§ 1.—Străinul, fără osebite de religione, supus său nesupus unei protecțiuni străine, poate dobîndi împămîntenirea cu condițiile următoare: *a)* va adresa guvernului ⁽¹⁾ cererea de naturalizare, în care va arăta capitalul ce posedă, profesiunea sau meseria ce exercită și voința de a-și stabili domiciliul în România; *b)* va locui, în urma acestei cereri, dece ani în țară și va dovedi prin faptele sale că este folositor țarei.—§ 2.—Pot fi scutiți de stagiū: *a)* acei cari vor fi adus în țară industrii, invențiuni utile sau talente distinse, sau care vor fi fundat aci stabilimente mari de comerț sau de industrie; *b)* acei cari, fiind născuți și crescuți în România din părinți stabiliți în țară, nu s'aŭ bucurat, nici unii nici alții, vre-o dată, de vre-o protecțiune străină; *c)* acei cari aŭ servit sub drapel în timpul războiului pentru independență și cari vor putea fi naturalizați în mod colectiv, după propunerea guvernului, printr'o singură lege și fără alte formalități.—§ 3.—*Naturalizarea nu se poate acorda de cât prin lege și în mod individual.*—§ 4.—O lege specială va determina modul prin care străinii vor putea stabili domiciliul lor pe teritoriul României ⁽²⁾.—§ 5.—*Numai Românii sau cei naturalizați Români pot dobîndi imobile rurale în România.* Drepturile până acum câștigate sunt respectate. Convențiunile internaționale astăzi existente rămân în vigoare cu toate clausele și termenul cuprinse într'însele.

Art. 8 Constit. — Împămîntenirea se dă de puterea legislativă.—Numai împămîntenirea seamănă pe străin cu Românul pentru exercitarea drepturilor politice (Art. 7 Constit.).

Nu ne vom ocupa de o cam dată de cât de dispozițiile constituționale relative la împămîntenirea străinilor. Cât pentru celelalte dispoziții de care se ocupă art. 7 din Constituție, le vom expune și comenta la timp, atunci când vom trata despre condiția juridică a străinilor în România.

După Constituția noastră, împămîntenirea nu se poate dobîndi de cât în urma unei legi individuale, promulgată și sancționată de Rege. Această dispoziție se găsește și în alte țări, cu oare-care excepții însă. Așa, de exemplu: în Rusia, împămîntenirea se îndeplinește prin singurul efect al juremîntului prestat înaintea Impăratului. În Suedia (art.

Necesitatea
unei legi in-
dividuale.

(1) Cererea de împămîntenire se adresează către Ministerul justiției dimpreună cu toate actele justificative pe un timbru fix de 25 lei (art. 25 § 7 L. timbr. din 1900). Cererile de recunoaștere a calității de Român se adresează direct Corpurilor legiuitoare și sunt scutite de timbru.

(2) Până acum nu s'a votat, în privința străinilor, de cât legea din 7 April 1881. Veđi și Regulamentul din 31 Octomb. 1881.

28 Constit.) și în Țările de jos (art. 9 Constit.), împămintenirea se conferă de Rege. În Austria, și în Germania, împămintenirea se dobîndește prin numirea străinului într-o funcție publică. În Italia, împămintenirea se dobîndește printr'o lege, sau printr'un decret regal, *per legge o per decreto reale*, înregistrat de ofițerul stărei civile, înaintea căruia acel împămintenit depune jurămintul de credință și de fidelitate Regelui și Constituției (art. 10 cod italian).

La noi, nu numai că trebuie o lege specială și individuală, dar este de observat că astăzi atât legea cât și formele împămintenirii fac parte integrantă din Constituție, iar nu din legi speciale, după cum este în Franța, în Belgia, în Austria, în Germania, în Anglia, etc. În adevăr, cu acest mod avem o garanție și mai mare, căci este mult mai greu de a schimba Constituția de cât o lege specială.

Dreptul nostru anterior.

În cât privește dreptul străinilor de a dobîndi împămintenirea, nici codul Caragea, nici codul Calimach nu preved absolut nimic; de unde rezultă că, înaintea Regulamentului organic, la noi, străinii, fie chiar și acei de rit creștin, nu puteau dobîndi împămintenirea de cât căsătorindu-se cu o pămînteancă nobilă, și aceasta în puterea unui vechi obicei al pămîntului, care n'a fost abrogat de cât prin Regulamentul organic (1).

Reforma adusă prin Regul. organic a ambelor țări.

(1) Atât Regulamentul organic al Munteniei (art. 379), cât și acel al Moldovei (capit. IX, anexa lit. X, art. 5) dispune că însurarea străinului cu o pămînteancă nu mai poate să-i dea drept la împămintenire, ci numai să micșoreze stagiul de la 10 la 7 ani. După aceste Regulamente, străinii de rit creștin nu se mai pot împăminteni de cât printr'un decret domnesc, întemeiat pe un vot al obșteștei obicinuitei Adunări. S'a decis însă că, înainte de punerea în aplicare a acestor Regulamente, împămintenirea, în lipsă de regule speciale, se dobîndea prin toleranță și prin intenția străinilor de a rămânea legați de pămîntul țării, însușindu-și o parte dintr'insul, destul numai să fi fost de rit creștin. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 36 și Bulet. 1897, p. 356, punctul 4 din speță. Nu numai Regulamentul organic, dar și hrisovul lui Șt. Mihail Racoviță din 1764 opria în Muntenia pe Greci, Sîrbi, Albanezi și alți străini, *afară de Moldoveni*, de a se căsători în viitor cu pămîntence, sub pedeapsa surghiunului și a confiscării. «Nimine, dice acest hrisov, să nu se mai însoare aici în pămîntul țării și să iea fată de pămîntean, și din pămînteni iarăși ni-

La 1832, vine însă Regulamentul organic care, în ^{Inpămînteni-} ambele țări, acordă dreptul de împămîntenire tuturor străi- ^{rea sub Reg-} nilor *de credință pravoslavnică*, în puterea unui document domnesc întemeiat pe socotința obșteștei obicinuite Adunări ^{organic,} (1). După acest Regulament, există două feluri de împămîntenire: cea mare, care nu se poate dobîndi de cît în urma unui stagiū de dece ani, și care aseamănă pe străinii întocmai cu Românii, conferindu-le toate drepturile politice ce aparțin adevăraților pămînteni, precum este: dreptul de a fi funcționar, de a cumpăra moșii, vii și țigani, etc.; și împămîntenirea cea mică, la care face aluzie art. 22 lit. b din legea comunală de la 1864, prin care străinul nu câștigă drepturile politice, ci numai *drepturile obicinuite ale pămîntenilor neguțitori și industriași*, după cum se exprimă Regulamentul organic al Țărei românești, sau *drepturile ce sunt hărăzite neguțitorilor și meșterilor pămîntenii*, după cum se exprimă Regulamentul organic al Moldovei (2). Aceasta însemnează că străinii cari au dobîndit împămîntenirea cea mică se bucură de toate drepturile, prerogativele și imunitățile acordate diferitelor corporațiuni de comercianți și industriași prin obiceiuri (3). În nici-un caz,

mine să nu îndrăznească a-și da pe fiica sa sau alte rudenii după străinii, *măcar ori-cine ar fi.....*, iar pentru străinii ce s'au însurat până acum, sunt suferiți a trăi și a locui aici în pămîntul țării, însă cu orinduiala aceasta ca fie-care să se stâmpere și *să rămăe la starea boeriei ce se află, și să nu umble a se înălța la altă treaptă mai mare*. După acest hrisov, fetele străinilor aveaū voe să se mărite cu un pămîntean, *însă fără de a încuiba pe ai sēi aici în țară*. (V. acest hrisov în *Uricariul*, t. V, p. 336 și în *Magasinul istoric pentru Dacia* (București, 1846), II, p. 177 urm.

(1) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1904, No. 19.

(2) Amîndouă împămîntenirile, atât cea mare, cît și cea mică, nu pot însă fi dobîndite de cît de străinii de rit creștin. C. București, *Dreptul* din 1873, No. 43 și 82. — Veđi, cu toate acestea, o altă decizie tot a Curței din București, care acordă Israelitiilor dreptul de a dobîndi împămîntenirea cea mică și de a cumpăra imobile urbane. (*Dreptul* din 1876, No. 12).

(3) Art. 4, 5 și 41 din Regulamentul organic al Țărei românești, relative la sfaturile orașenești (consiliul comunal cum s'ar dice astădîi), acordă tuturor străinilor dreptul de a alege pe magistrații municipali, iar la Brăila și Giurgiu, chiar de a fi

însă, străinii cari dobîndeau înpămîntenirea cea mică nu se puteau bucura de drepturile politice (¹).

Codul civil
din 1865.

La 1865, vine codul civil care, prin art. 16, abrogă ambele Regulamente organice, și nu mai recunoaște de cât o singură înpămîntenire: cea mare, care se poate dobîndi după art. 9 din același cod, de toți străinii, *fără deosebire de credință religioasă* (²), și care, odată dobîndită, conferă străinului exercitarea tuturor drepturilor politice.

Constit. din
1866. Art. 7.

Nu trecu însă mult și Constituția din 1866, pune în principiu că numai *străinii de rit creștin* pot dobîndi înpămîntenirea cea mare, singură care mai există sub legea nouă; căci, de și legea comunală din 1864 (art. 22 lit. b)

alesi, de vor fi de rit creștin. După Regulamentul organic al Moldovei (capit. III, anexa lit. H, No. V), străinii creștini, în vîrstă de 30 de ani, stabiliți de doi ani în oraș, puteau fi alesi *mădulari ai eforiei*, dacă declarau înscris, cel puțin 6 luni înainte de alegere, că sunt hotărîți a se supune, fără vre-o altă mijlocire, la toate îndatoririle impuse locuitorilor indigeni. (V. și legea comunală din 1864, art. 22, și cea din 1874, art. 24).

(¹) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1879, p. 227; Bulet. 1891, p. 517 și *Dreptul* din 1891, No. 34.

(²) Este de observat că străinii de rit necreștin adevăc: Evreii, nu puteau reclama calitatea de Români în cursul unui an de la majoritatea lor, potrivit art. 8, ci numai conform art. 16, adevăc: prin înpămîntenire. În dosarul codului civil despre a cărui rost astăzi nu se mai știe (veđi articolul d-lui Nedelcu, publicat în *Dreptul*, 1904, p. 67, n. 9), există un proces-verbal a Consiliului de Stat, cu data din 5 Noembrie 1864, din care se vede că un simulacru de discuție a existat în privința art. 8, 9 și 16 din codul civil. Din acest proces-verbal rezultă că d-l Bozianu, presidentul Consiliului, voia ca Evreii să fie cuprinși în art. 8, adevăc: să poată reclama calitatea de Român în cursul unui an după majoritatea lor, ceea ce ar fi fost un adevărat pericol național, și ceea ce s'a combătut de către d-nii Gh. Vernescu și Al. Crețescu. D-l Bozianu, vedënd că părerea sa nu poate trece în Consiliul de Stat, a propus art. 9, după cum se vede redactat, făcënd astfel o transacție cu membrii Consiliului, cari erau de părere contrară, și deschidënd pentru prima oară ușa cea mare la cetățenia română tuturor străimilor, chiar și *acelor de rit necreștin*. Nici un evreu n'a fost însă înpămîntenit în tot timpul cât art. 9 a fost în vigoare, adevăc: de la 1 Decembrie 1865 și până la 1 Iulie 1866, când s'a promulgat Constituția.

prevede că sunt alegători comunali străinii cari au dobândit împămîntenirea cea mică, totuși această lege, fiind cu câte-va luni anterioară Codului civil, n'a putut să aibă în vedere de cât Regulamentul organic, care atunci nu era încă abrogat și cu care trebuia să fie în armonie ⁽¹⁾.

Venim, în fine, la art. 7 din Constituție, revizuit în urma tratatului din Berlin ⁽²⁾, după care toți străinii, *fără deosebire de credință*, pot dobîndi împămîntenirea. Măsurile salvatoare, dictate de un înalt interes de conservare națională, ce vedem că au luat atât vechii noștri legislatori, cât și Constituanții din 1866, se explică ușor față cu poziția noastră geografică și cu pericolul de care eram și suntem și astăzi amenințați prin năvălirea Evreilor din alte State vecine, unde ei nu aveau și nu au nici chiar acum toleranța religioasă, pe care singuri nu contestă, că au găsit-o în țara noastră încă din timpurile cele mai îndepărtate ⁽³⁾. În adevăr, la noi, mai mult de cât aiurea, Evreii

Constit. revizuită la 1879.
Art. 7.

(1) Vezi Meitani, *Studii constit.*, art. 7, No. 195, p. 141, 142.—Cât pentru art. 26 din legea comunală din 1864 și art. 24 din legea comunală din 1874, care vorbesc de *Israeliiți pămînteni*, legiuitorul prin această expresiune a voit să distingă Evreii ce locuiesc în România de ceilalți (cpr. C. Bucur. *Dreptul* din 1873, No. 82, p. 2, coloana 1-a). Curtea de casație a decis că aceste texte sunt nule și neavenite ca contrare Constituției, după care nu poate să existe Israeliiți sau alți străini pămînteni, de-oare-ce împămîntenirea nu se poate conferi de cât printr'o anume lege. Vezi *Dreptul* din 1875, No. 64 și Bulet. S-a II, 1875, p. 223. Cpr. Meitani, *op. și loco supra cit.*—Vezi însă N. Mandrea (Iunius), *C. judiciar* din 1903, No. 39.

(2) Iată cum se exprimă art. 44 al Tratatului din Berlin: «In România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturile civile și politice, admiterea în demnități și onoruri publice, sau exercitarea diferitelor profesii și industrii, în orî-ce localitate ar fi». Tratatul din Berlin. Art. 44.

(3) Vezi învoirea dată de Sandu Sturza Voevod, la 1 Februar 1828, lui Șaim Hahambașa și celor mai fruntași din breasla jidovească din Iași, și anume: lui Iosif Postavariu, Solomon Izrail și Iosif Danvil, pentru tăerea cărnei și perceperea taxelor cuvenite, după obiceiurile și religia mosaică. Acest hrisov, care pomenește de alte acte de asemenea natură mai vechi, după cum este, de ex.: cartea lui Alex. Ipsilant Voevod din 1800 și altele, oprește pe *jidovișii sudiți* de a fi casapi,

formează o sectă a parte, străină de moravurile, obiceiurile, limba și chiar costumul nostru ⁽¹⁾, care constituie un pericol social, atât din cauza numărului cel mare ce a copleșit mai ales partea de sus a Moldovei ⁽²⁾, cât și mai

obligându-i a cumpăra carne de la jidovii pămîntenii, cari singurii pot să aibă trunchiuri. (V. *Uricariul*, t. III, p. 275. V. și Regul. organic al Moldovei, capit. III, anexa lit. P, punctul 51).—In Elveția, tăerea cărnei după ritul mosaic este oprită prin Constituția federală (art. 25 bis). V. *J. Clunet*, anul 1900, p. 221.

D-l Hăjdău, spre a dovedi toleranța străbunilor noștri pentru religia Evreilor, căroră li se dădea până și numele de *frate*, citează casul unui jidov spaniol, anume *Saim*, *fiul lui Iosif* care, fără a se boteza, ajunsese, sub domnia lui Alexandru Mircea, adevă: pe la 1573, a fi rădicat până la treapta de secretar domnesc. «Evreii, dice Dimitrie Cantemir, care scriea pe la finele secolului al XVII-lea, unde voesc, acolo pot să-și facă sinagogă, însă numai de lemn, iar de piatră nu au voe..... Armenii sunt și ei liberi de a-și păzi legea lor, etc.» (*Descrierea Moldovei*, cap. XVI, ab initio). V. în *Uricariul*, t. IV, p. 170, hrisovul din 1803, Noembre 8, a lui Alexandru Moruz-Voevod pentru pămîntul ce s'a hărăzit Luteranilor, spre a-și face biserica și mormînturi.

(1) Circulara Minist. dreptăței din 25 Iunie 1860 (v. Colecția, III, p. 1268) pune în vedere autorităților judecătorești ca Evreii, în viitor, să nu mai fie primiți a se înfățișa înaintea autorităților, *îmbrăcați în haine polono-evreești și cu capetele acoperite*, făcându-se o singură excepție, în privința hainelor, numai pentru jidovii bătrâni, cari au trecut vîrsta de 50 de ani.

Statistica orașului Iași.

(2) Pentru a nu vorbi de cât de orașul Iași, statistica din 1885 constată că vechea capitală a Moldovei avea atunci 59427 suflete, din care 23749 Români, iar 32925 Evrei și 2753 străini. Această populație cuprindea: 4387 capi de familie Români, 6166 capi de familie Evrei și 512 capi de familie străini; 10549 bărbați Români, 14890 bărbați Evrei, 1259 bărbați străini; 13200 femei române, 18035 femei evreice și 1494 femei străine. Veți diarul *Patria* din 28 April 1885. — Iată acum și rezultatul unei statistice mai recente. In Decembre 1894, totalul locuitorilor era la Iași: 66024, din care 31391 bărbați, 34633 femei. *Creștini*: 14477 bărbați și 15379 femei; *Evrei*: 15616 bărbați și 17637 femei. — In Decembre 1899, totalul locuitorilor era: 78057, din care: 37831 bărbați și 40226 femei. *Creștini*: 17772 bărbați și 17767 femei. In total: 35539 creștini. *Evrei*: 18595 bărbați și 20848 femei. In total:

cu samă, din cauza dogmelor religiunii lor, care îi împedică de a se supune legilor țării în care trăesc, întru cât acele legi n'ar fi conforme cu dogmele credinței lor. Iată, în adevăr, cum se exprimă însuși un autor israelit: «Și apoi, nu este oare, dogmaticeste vorbind, un adevăr cert pentru Israeliții din Algeria, cât și pentru acei din universul întreg, că ei sunt datorii în conștiință să se supună la toate legile Statului în care locuiesc, *întru-cât acele legi nu calcă prescripțiile esențiale ale religiunii lor*» ⁽¹⁾.

39443 Evrei, adică: mai mulți Evrei cu 3904 suflete. Veđi diarul *Opinia*, No. 212 din 23 Ianuar 1900.

Statistica oficială constată, de asemenea, că în 1899, erau numai în Moldova 195887 Evrei, ceea ce este enorm față de populația creștină, care atunci era de 1636219 locuitori. Pentru a ne face o idee de modul înspăimântător cum populația israelită s'a înmulțit, vom aminti că, la începutul secolului trecut (1803), față de o populație creștină de 600000 suflete, erau numai 12000 Evrei. (V. Petrescu-Commen, *Étude sur la condition des Israélites en Roumanie*, Teză, Paris, 1905, p. 24, 25). Credem că aceste cifre, extrase din documente oficiale, vorbesc în deajuns prin ele înșile.

Statistica
Moldovei.

La 1806, când s'au emancipat Evreii în Franța, care atunci era unită la un loc cu Italia, în ambele țări erau numai 77162 Evrei (V. discursul deputatului Mărzescu, în ședința Camerei de la 26 Septembrie 1879). Nu era deci atunci nici-un pericol pentru Franța de a emancipa pe toți Evreii *in corpore*; pe când, la noi, lucrurile sunt cu totul altfel. Măsurile luate de art. 94 din Regulamentul organic în contra năvălirii Evreilor ar fi fost deci folositoare, dacă s'ar fi aplicat în realitate. Iată cum se exprimă acest text: «Este netăgăduit că jidoviile ce sunt împrăștiați prin Moldova, a căror număr crește din zi în zi, și din care cea mai mare parte trăesc în vătămarea intereselor pămîntenilor, folosindu-se de toate mijloacele speculațiilor, cu scăderea industriei și a fericirii obștești; spre vindecarea în cât se poate a acestei neincuviințări, comisiile vor însemna în foaia înscrierii starea și meșteșugul fieștecărui jidov, pentru ca acei ce n'ar avea vre-o stare sau meșteșug, și care fără a urma vre-un meșteșug folositor ar trăi fără căpătăiu, să fie depărtați din țară și nici alții asemenea să nu mai poată intra în Moldova».

Statistica
Franței și a
Italiai 1806.

(1) Frégier, *Les juifs algériens*, p. 61. «Și apoi, popor său nu, adaugă același autor, totuși este un fapt necontestat că copiii lui Israel, formează, cel puțin acolo unde există mai multe din familiile lor, grupuri, comunități, unități colective, care pretutindeni, religioși și mai peste tot locul civilmente vorbind,

Religia și fanatismul iată, deci, cauzele care împedică pe Evreii de a se contopi cu locuitorii țării în care trăiesc, și a cărei limbă de multe ori nu o cunosc; iată cauzele care au silit pe toate Statele tinere să ia măsuri serioase întru asigurarea conservării naționalității lor; iată cauzele care, la 1871, în urma emancipării colective a Evreilor din Algeria prin influența lui *A. Crémieux*, adus la putere de revoluția de la 4 Septembre 1870 ⁽¹⁾, au făcut pe bătrânul și marele om de Stat *Thiers* să ceară abrogarea decretului guvernului Apărării naționale.

România, proclamând la 1879 prin legea sa organică, că deosebirea credințelor religioase nu mai constituie nici-o incapacitate în cât privește bucurarea și exercitarea drepturilor politice, a dovedit și de astă-dată că poate să meargă alături cu națiunile cele mai civilizate.

Condițiile în-
pămîntenirii.

Stagiul de 10 ani, care era cerut de Regulamentul organic și de codul civil, este menținut și astăzi cu oarecare excepții, însă, pentru străinii cari au adus foloase însemnate țării și pentru acei cari, fiind născuți și crescuți în România din părinți stabiliți în țară, nu s'au bucurat, nici unii nici alții, vre-odată de o protecție străină; iar toți Evreii cari, au luat arma în mână și s'au bătut pe câmpiile Bulgariei pentru neatarnarea României, au fost înpămîntenii de odată printr'o singură lege.

Efectele înpă-
mîntenirii în
privința co-
piilor. Con-
troversă.

Din împrejurarea că înpămîntenirea nu se poate a-corda de cât printr'o lege individuală (art. 7 § 3 Constit.), rezultă ca consecință, că copiii al căror tată, sau mamă văduvă, și-ar fi schimbat naționalitatea prin înpămîntenire, își păstrează naționalitatea lor de origină, pe care ei au dobîndit-o la nașterea sau la zămislirea lor; căci este de principiu că naționalitatea nu se poate schimba de cât prin voința proprie a aceluși interesat. Acest sistem nu suferă nici-o dificultate în privința copiilor majori, de-vreme-ce majorul singur dispune de drepturile sale, și părinții săi

fac din rasa lor o rasă a parte, osebită de tot ce o înconjoară».
Vezi și discursul deputatului G. Mârzescu mai sus citat.

(¹) V. Decretul guvernului Apărării naționale din 1870, care declară cetățeni francezi pe toți Israelii indigeni din Algeria. D. P. 1870. 4. p. 124. V. și decretul din 1871, relativ la exercițiul dreptului de vot a acelor Israelii. D. P. 1871. 4. p. 20.

nu mai aŭ nici-o putere asupra lui. El este admisibil și în privința minorilor, căci omul neputându-și schimba naționalitatea de cât prin voința sa proprie, nevîrșnicul nu poate să aibă nici-o voință, juridicește vorbind⁽¹⁾. Copiii unui

(1) «Considerând, ȳice o decizie a Curței noastre supreme, că naturalizarea fiind un beneficiu ce se acordă străinului, este individuală, privește numai pe persoana ce a obținut-o, și nu-și poate întinde efectele asupra copiilor existenți ai străinului naturalizat; că aceasta este cu atât mai adevărat, cu cât copilul dobîndește de la lege naționalitatea ce avea părintele în momentul nașterii sale, și această calitate esențială a stăreii civile, dinsul n'o mai poate perde de cât numai printr'un act al voinței sale, expres sau tacit manifestată; că, pe de altă parte, dacă naționalitatea este un drept de care numai cetățeanul singur poate dispune, apoi părintele, în timpul minorității copiilor săi, nu are nici-o calitate, nici mandat de la lege pentru a schimba patria și naționalitatea lor de origine; că, de altmintrelea, nici-un argument decisiv nu se poate trage din autoritatea puterii părintești, de-oare-ce legiuitorul n'a acordat părintelui de cât dreptul de a veghia asupra creșterii și educațiunii copiilor săi minori, precum și de a îngriji de averea lor, iar nici de cum dreptul abusiv de a renunța în numele lor la beneficiul unei naționalități ce era câștigată atât copiilor, cât și națiunii căreia ei aparțineau, etc.» Bulet. S-a II, 1883, p. 467 și *Dreptul* din 1883, No. 43. În același sens: Cas. rom. Bulet. 1891, p. 517 și *Dreptul* din 1891, No. 34; Bulet. 1893, p. 402; Bulet. 1897, p. 518; Bulet. 1899, p. 509 și *Curierul judiciar* din 1899, No. 19; Bulet. 1900, p. 682 (decisie la care am luat și noi parte); Trib. Vasluiu, *Dreptul* din 1892, No. 32; C. Lyon și Toulouse, Sirey, 76. 2. 149; D. P. 77. 2. 65 și 66; Demolombe, I, 175; Laurent, *Principes*, I, 323, 340, 352, și *Dr. international*, III, 165 urm.; Aubry et Rau, I, § 71, p. 256 (ed. a 4-a); T. Huc, I, 266; Baudry et Fourcade, I, 473, 474; Duranton, I, 120; Weiss, *op. cit.*, I, p. 354, 355; V. Athanasovicu, *Dreptul* din 1890, No. 25; Despagnet, *op. cit.*, 140, p. 284; Neagu, I, p. 133, No. 41; Cogordan, *op. cit.*, 152 urm. (ed. 1-a).—*Contră*: Înpămîntenirea tatălui său a mamei văduve produce înpămîntenirea copiilor, cari erau minori în momentul dobîndirii ei, acești copii rămînînd însă liberi de a se lepăda, la majoritate, de naționalitatea dobîndită prin înpămîntenirea părinților lor. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 42; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 40, p. 104 urm.; Meitani, *Studii constit.*, art. 7, No. 215, p. 161. Această din urmă soluție, admisă de jurisprudența noastră mai ales în privința recunoașterii calității de Român, prevăduță de art. 9 Constit. (veđi *supră*

străin, cari erau minori în momentul împămîntenirei părintelui lor, nu vor putea deci deveni Români, la majoritatea lor, de cât dobîndind și ei împămîntenirea în mod individual ⁽¹⁾.

Naționalitatea copiilor născuți în urma împămîntenirei. Cât pentru copiii cari s'ar naște în urma împămîntenirei, se înțelege de la sine că ei vor fi Români în baza art. 10 § 1. Unde însă chestiunea poate să fie controversată, este asupra punctului de a se ști, dacă naționalitatea copilului trebuie să se stabilească după condiția ce părinții aveau în momentul nașterii sau a zămislirei sale. (V. *supră*, p. 301 urm.).

Schimbarea de naționalitate din partea femeii. Ceea ce am spus în privința copiilor, este adevărat și în privința femeii, atunci când bărbatul și-ar schimba naționalitatea în cursul căsătoriei ⁽²⁾.

Legea din 19 Decembre 1872. Art. 2. Străinii, din momentul dobîndirii împămîntenirei, au bucurarea și exercițiul tuturor drepturilor politice, ca și Români din naștere. Ei nu pot însă, prin excepție, fi *mitropoliți sau episcopi eparhioți*. Aceste funcțiuni înalte ale clerului sunt rezervate numai *filor de părinți Români născuți în România*. (Art. 2 L. din 19 Decembre 1872) ⁽³⁾.

p. 305), este formal admisă în principiu în codul italian (art. 10), în Austria (cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1900, No. 55, consid. de la p. 452; Weiss, *op. cit.*, I, p. 625; Beauchet, *J. Clunet*, anul 1883, p. 368, 369), în Ungaria (art. 7 L. din 20—24 Decembre 1879), în Germania (art. 41 L. de introducere, *Einführungsgesetz*), în Franța (art. 12 L. din 27 Iunie 1889), în Danemarca (art. 2 și 7 L. din 19 Martie 1898), în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 43), etc. În Belgia, copiii minori nu se folosesc de naturalizarea părintelui lor, de cât după o declarație făcută la autoritatea comunală în anul care a urmat majoritatea lor. Vezi Thiry, I, 85, p. 89.

(1) Art. 8 din legea de la 19 Ianuar 1869 prevede formal, în Turcia, că copilul chiar minor a unui străin, care a devenit Otoman, nu urmează condiția tatălui său, ci rămâne tot străin. După aceeași lege, copilul chiar minor al unui Otoman care s'a naturalizat străin, sau care a pierdut numai naționalitatea sa, fără a dobîndi alta, rămâne tot Otoman.

(2) Cpr. Trib. Paris, *Dreptul* din 1882, No. 34; C. Aix, Sirey, 85. 2. 117. Vezi și *supră*, p. 310.

(3) Va să dică, un străin poate să fie Domn în România și ministru, dacă este împămîntenit (art. 97 Constit.), pe când el nici-o dată nu poate să fie episcop cu scaun. Curios lucru!... Această excepție de la dreptul comun, introdusă sub cuvînt

Femeile fiind și astăzi excluse, ca și nevîrsnicii, de la drepturile de cetățenie ⁽¹⁾, cu toată stăruința publiciștilor celor mai eminenți, precum sunt: Bentham, Stuart Mill, Laboulaye și alții, cari au rădicat glasul lor puternic întru apărarea și susținerea emancipărei lor, se deduce de cătră unii de aci că o femeie n'ar avea nici-un interes ca să-și schimbe naționalitatea prin împămîntenire ⁽²⁾. Să presupunem însă o femeie însărcinată; atunci interesul este evident, căci împămîntenirea ei va face ca copilul, ce se va naște mai târziu, să fie Român ⁽³⁾.

Împămîntenirea femeilor.

Despre acei cari nu au nici-o naționalitate.

Se poate întâmpla, ca omul să fie lipsit de patrie și să nu aibă nici-o naționalitate ⁽⁴⁾. Astfel sunt: Francezii cari s'au stabilit la noi fără spirit de reîntoarcere. Prin acest fapt, ei și au pierdut naționalitatea lor (art. 17 C. fr.), fără însă a devini Români, naționalitatea neputându-se dobîndi la noi de cât printr'o lege individuală ⁽⁵⁾.

de a se păstra tradițiile trecutului, a fost anume înființată pentru a se putea îndepărta de la scaunul episcopiei pe bătrânul și venerabilul *Vladimir Suhopan*, care era singurul arhieru român născut în Bucovina. Tradiția trecutului era, în adevăr, ca *străinii* să nu poată fi episcopi, iar nu acei împămîntenii, cari sunt cu desăvîrșire asemănați Românilor de origină. V. în *Uricariul*, t. II, p. 236, cartea arhierelor țarei Moldovei, prin care se oprește cu blăstem ca nimene din *străini* să nu se aleagă Mitropolit sau episcop, de cât numai din pămînteni: «Fiind dar obiceiul, dîce acest document din 1752, și întru aceasta de D-zeu păzită țara, Mitropoliții și episcopi din *străini* să nu se facă, fără numai din pămînteni, care obiceiul din descălăcătura țarei și până acum așa s'au urmat, și s'au păzit și nici-odată altul străin nu s'au întâmpilat să fi fost primit la păstoria vre-unui scaun, fără numai la velet 7200, la vreme ce au venit oștile moschicești de au călcat pămîntul acestei țări, etc.». Acest Mitropolit străin a fost un călugăr grec, anume: *Kir Nikifor*, la anul 1692.

- (1) Cpr. Cas. fr. Sirey, 85. 1. 317. Veđi și *supră*, p. 254, nota 1.
 (2) Coïn-Delisle, *Droits civils*, No. 23.
 (3) Veđi în privința dreptului femeii străine de a cere împămîntenirea, A. I. Suci, *Curierul judiciar* din 1905, No. 35.
 (4) Pentru această situație excepțională s'a creat în dreptul internațional cuvîntul: *Heimatlos* (de la *Heimat*, patrie). Veđi *supră*, p. 145. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1903, No. 25.
 (5) Tot astfel, Românul care, de exemplu, ar intra în armata

Statutul Evreilor din România.

Tot astfel sunt și Evreii născuți și așezați în țară din tată în fiu. Aceștia neavând nici-o naționalitate, nu pot avea nici-un statut personal, și prin urmare, nu pot fi cărmuiți în această privință de cât de statutul domiciliului, adică: de legile române ⁽¹⁾. Ei se bucură însă de toate drepturile civile ca ori și ce străini în genere (art. 11).

Anomalia la care dădea loc legea engleză din 12 Mai 1870, în privința femeii.

Același conflict era cu puțință înaintea legii engleze din 12 Mai 1870, pentru Româncă care, anterior acestei legi, s'ar fi căsătorit cu un Englez. În adevăr, după legile noastre, această femeie perde naționalitatea română (art. 19), pe când după legile engleze anterioare legii din 1870, ea nu dobîndia naționalitatea engleză, așa că era pretutindeni considerată ca străină.

Despre acei cari au mai multe naționalități de-odată.

Omul nu poate să aibă, în principiu, de cât o naționalitate, după cum nu poate să aibă de cât o mamă ⁽²⁾. Cu-toate-acestea, diversitatea de legislații poate să facă ca cineva să aparțină de-odată la două naționalități deosebite. Astfel, copilul unui Român născut în Anglia este Român după legile noastre (art. 10), și Englez după legile engleze, principiu care se vede menținut în Anglia și prin legea din 1870. Acest copil va avea deci două statute personale; el va fi considerat ca Englez în Anglia, și ca Român în România (Vezi *suprà*, p. 145). Iată o anomalie care nu va putea să dispară de cât în basa unui tratat internațional.

Despre dovedirea călității de Român.

Posesiunea de stat.

Calitatea de cetățean român se poate dovedi, nu numai prin actele de naștere și de înpămîntenire, dar și prin posesiunea de stat ⁽³⁾. Această posesiune de stat nu poate

austriacă, fără învoirea guvernului nostru, ar perde naționalitatea sa de origină (art. 20 C. civ.), fără însă a dobîndi pe aceea austriacă; în cât s'ar găsi fără patrie și naționalitate. Cpr. Felix-Demangeat, *op. cit.*, I, p. 111, nota a.

(1) Vezi *suprà*, p. 145. Cpr. Trib. Covurluii, *Curierul judiciar* din 1904, No. 3.

(2) «*Duarum civitatum civis esse, nostro jure civili, nemo potest*», dicea Cicerone (*Pro Baldo*). Cpr. Despagnet, *op. cit.*, 113, p. 232.

(3) Mourlon, I, 168. «Considerând, dice o decizie a Curții noastre supreme, că posesiunea de stat de cetățean român nu trebuie

însă fi dedusă și invocată prin analogie din art. 179, 293, 294 C. civ., de cât în favoarea acelor care pretind a fi Români de origine, și cari, după rigoarea principiilor, ar trebui să dovediască că tatăl, bunul și străbunul lor sunt de origine Români, iar nu în favoarea străinilor; căci faptul că străinul a exercitat drepturi politice, îndeplinind obligațiile ce îi impune calitatea de Român, n'a schimbat întru nimic naționalitatea sa. (Cas. rom. Bulet. S-a II, 1878, p. 165, 166).

Boeria, după vechile noastre instituțiuni, era un titlu de nobleță ereditară care, în principiu, se conferea de Domn numai pămîntenilor. Cu venirea însă în țară a unui regim corupt și corupător, după cum era acela al Domnilor Fanarioți, această instituție a degenerat ca toate celelalte, și conferirea diplomelor de boerie ajunsese un adevărat trafic, o speculă nerușinată, un mijloc sigur de a se în-avuți fără nici o muncă ⁽¹⁾. Astfel, vedem astăzi, pe fiecare di, mulți străini venind și cerënd, în basa unor asemenea diplome, înscrierea în listele electorale, sub cuvint că ar fi Români. Nu se poate admite un singur moment

Boeria.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

să fie probată absolut prin acte de naștere, sau de naturalizare, ci că urmează să avem în vedere lipsa și neregularitatea ce era în trecut pentru dobîndirea actelor de stare civilă; că posesiunea de stat se poate proba și cu alte acte, din care să resulte că reclamantul a fost considerat de pămîntean, fiind-că a purtat și poartă toate sarcinile la care se supun numai pămîntenii, etc.». V. *Dreptul* din 1880, anul VIII, No. 14, decizie nereprodusă în Bulet. Curței. Dovada naționalității de origine prin posesia de stat este admisă și în Franța. Veđi Baudry et Fourcade, I, 582; T. Huc, I, 266 bis; Beudant, I, 23, p. 32; Demolombe, I, 172; Despagnet, *op. cit.*, 121, p. 244; Aubry et Rau, I, § 69, p. 352, nota 18 (ed. a 5-a); Vincent, *Nationalité*, p. 152. Judecătorii aú, în asemenea caz, o putere suverană de apreciere pentru a determina valoarea acestei posesiuni de stat. Despagnet, Aubry et Rau, *loco cit.* Acel ce are în favoarea sa posesiunea de stat a calității de Român, prin faptul că a fost alegător, funcționar, jurat, etc., are în favoarea sa presumpțiunea că este Român, până când partea interesată, care contestă posesiunea de stat, nu dovedește contrarul. Cas. rom. Bulet. 1893, pag. 854; Bulet. 1900, pag. 561 și 729; Trib. Vilcea, *Dreptul* din 1883, No. 49. Veđi și alte decisií mai vechi citate de Neagu, I, p. 107, No. 76 urm.

(1) Veđi *suprà*, p. 253, text și nota 4.

că asemenea titluri de boerie, a căror sorginte, pentru cea mai mare parte, e prea bine cunoscută, aș putea conferi străinilor, cari le aș dobândit, calitatea de cetățeni ⁽¹⁾.

Condiția străinilor în România.

Art. 7 Constituție.—Vezi acest text *supra*, p. 312, 313.

Art. 11 Constituție.—Toți străinii aflători pe pământul României se bucură de protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere. (Art. 11 C. civ.)

Art. 11 Codul civil.—Străinii se vor bucura în deobște în România de aceleași drepturi civile de care se bucură și Românii, afară de casurile unde legea ar fi hotărât altfel. (Art. 6, 14, 15, 1773 C. civ. Art. 54 Pr. civ. Art. 22, 220 C. pen. Art. 7, 11, 13, 14, 15, 19, 21, 24 Constit. Legea din 7 April 1881 asupra străinilor. Art. 45, 47, 1430, 1431 Cod. Calimach. Art. 11 C. fr.)

Cond. străini-
lor la Romani
și la Greci.

În toate timpurile și în toate țările, oare-care pre-
vențiunii aș existat în contra străinilor, și știut este că
Grecii și Romanii numiau *Barbari* tot ce nu era de nea-
mul lor. «*Adversus hostem aeterna auctoritas esto*», dicea legea
celor 12 Table, cel mai vechi monument al legislației
Romanilor; ceea ce însemnează că străinii erau asemănați
dușmanilor cu care poporul roman era în război și nu
aveau nici-un drept, nici dreptul de a deveni proprietari,
fie prin usucapiune ⁽²⁾, fie prin alte mijloace, nici acel de
a moșteni, nici înrudirea civilă numită *agnatio*, nici *jus*

(1) Cpr. Trib. Vaslui, *Dreptul* din 1892, No. 32. Curtea de casație a decis însă că boeria face a se presupune preexistența calității de Român, întru-cât după Regulament (v. Regul. organic al Moldovei, cap. IX, art. 390—402), ea nu se putea conferi de cât pămîntenilor. V. Bulet. Cas. S-a II-a, anul 1876, p. 196 și 429; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 1; Trib. Vîlcea, *Dreptul* din 1883, No. 49.—Hrisovul sus-citat a lui Șt. Mihail Racoviță Voevod din 1764 dispune că: «fiște-care străin să se stâmpere și să rămăe la starea boeriei ce se află, și să nu umble a se mai înălța la altă treaptă mai mare, ci să trăiască cu păciuire și cu stâmpărare, supus ca și pămînteni la toate pravilele și obiceiurile cele bune, iar umblând să-și înalțe boeria și să-și arăte neamul, nestâmpărându-se, unul ca acela asemenea se va isgoni împreună cu femeea sa, și ce va avea se va lua pe sama Domniei. *Dar cel ce până acum n'a intrat cu dregătorie în rîndul boerilor, nici de acum să nu îndrăznească a face vre-o mișcare ca să iea dregătorie*».

(2) V. Leroux de Bretagne, *Nouv. tr. de la prescription*, I, p. 1.

connubii, adică : capacitatea de a contracta o căsătorie civilă și de a dobîndi drepturile care decurg dintr'însa, precum erau : *patria potestas*, *manus mariti*, etc. Lipsiți, într'un cuvînt, de toate drepturile civile, și neavînd de cît acele conferite prin dreptul ginților, ei puteau fi isgoniți cu cea mai mare ușurință, fiind-că erau sub o vecinică privighere din partea funcționarilor. Un magistrat special : *prætor peregrinus* la Roma, și *archontele polimarc* la Atena ⁽¹⁾, judeca contestațiile dintre străini, în cît administrația justiției era alta pentru străini și alta pentru cetățeni ⁽²⁾.

Cît pentru vechiul drept francez, străinii erau și mai rău tratați, căci pînă la revoluția cea mare, care deschide o eră cu totul nouă, străinii erau așa dîcînd robii stăpînului moșiei pe care locuiau. Vechiul drept francez.

Printre mîsurile cele mai riguroase și mai vexatorii la care erau supuși străinii, trebuie să amintim dreptul de alibinat (*le droit d'aubaine*), care n'a fost desființat în realitate de cît la 1819, în virtutea căruia ei erau opriți de a dobîndi avere și de a o transmite prin moștenire testamentară sau *ab intestat*, și în puterea căruia bunurile lor, în lipsă de copii cari ar fi dobîndit naționalitatea franceză, se cuveau Statului. Dreptul de alibinat.

La noi, chiar înainte de Regulament, străinii au găsit cea mai mare toleranță religioasă, și putem dîce că ei au avut în mare parte și bucurarea drepturilor civile. Drept. vechi român.

Este adevărat că tratatele încheiate de Domnii Români cu Turcia în anii 1391—1529, cunoscute sub numele de *capitulații* ⁽³⁾, opriau pe Turci de a domicilia în țară, Condiția Turcilor.

(1) În cît privește situația străinilor înaintea justiției în Grecia veche, veđi G. Meitani, *Dreptul* din 1905, No. 77.

(2) Legea *Julia* și *Plautia Papiria* acordă *jus civitatis* la toți locuitorii Italiei, și Caracalla acordă dreptul de cetățenie la toți locuitorii liberi ai imperiului : « *In orbe Romano, qui sunt cives sunt Romani* ».

(3) Aceste tratate, recunoscute prin art. 2 al Convenției din Paris de la 1858, sunt în număr de 4 : 1° tratatul din anul 1391 încheiat la Nicopoli între Mircea I, Domnul țării românești, și Sultanul Baiazet I ; 2° tratatul din 1460, încheiat la Adrianopol între Vlad V, Domnul țării românești, și Mahomet II ; 3° tratatul încheiat la 1511 între Bogdan, Domnul Moldovei, și Sultanul Selim I ; 4° și în fine, tratatul încheiat la 1529 încheiate între Turcia și Domnii români. Anii 1391—1529.

de a clădi giamii și de a practica cultul mahometan, de a se neguțitori în țară fără învoirea Domnului, și numai pentru un timp determinat, și de a cumpăra imobile; însă aceste măsuri care, la prima vedere, par întemeiate pe ne-toleranța religioasă și pe ura și aversiunea contra străinilor, erau niște măsuri de apărare contra tendințelor cotropitoare ale Turcilor, dictate de un înalt interes de conservare națională, cărora datorim astăzi existența Statului român ⁽¹⁾.

între Petru Rareș, Domnul Moldovei, și Sultanul Soliman II. V. aceste tratate în colecția lui *Mitileneu* p. 6, 18, 35 și 51. Cpr. G. G. Flaișlen, *J. Clunet*, anul 1894, p. 283, 284.

Condiția Turcilor.

(1) Iată cum se exprimă, în această privință Dimitrie Cantemir în «Descrierea Moldovei», cap. XVI: «Se mai zăbăvesc pentru neguțitorie și Turci mulți în Iași, și prin alte țin-guri, însă *nu le este slobod să-și cumpeze moși nici într-un loc*, cu cât mai puțin măcar să-și facă casă la târg sau la vre-un sat, sau să-și zidească moschee, adecă: casă de rugăciuni, sau *să-și facă la vedere rugăciunile și închinăciunile*, măcar că nici Poarta nu atî silit ca să le dea voie nici la unele de acestea, și măcar de ar da D-zeu ca să aibă pentru acest lucru tăcere deapururea». În cât privește țara românească, istoria fraților *Tunusli*, scrisă în limba elină, enumără printre condițiile tratatului lui Vladislav Basarab cu Poarta, din 1470, următoarele clause: «Turcii ce vor veni în țară pentru comerț vor fi datorî să arăte de unde și din ce loc sunt, și după ce vor cumpăra sau vinde marfa cu deradicata, *numai în orașe, iar nu și în alte locuri*, se vor întoarce fără întârziere îndărăt; ei nu vor fi liberi a lua nici servitori, nici servitoare dintre Români, nici să aibă loc deosebit pentru închinăciunea lor».

Scrisoarea din 1774 trimisă Porței din Moldova.

Într'o scrisoare, care s'a trimes din Moldova în anul 1774 la Poartă, prin boeri, se dicea următoarele: «Turcii să nu fie volnici a avea cofilăcuri, case, tamazlăcuri în țară, nici să împartă bani înainte pe lucruri de neguțitorii; ei marfa lor s'o vîndă cu deradicata, și ce ar avea de cumpărat să cumpeze, și să se întoarcă la locul lor, iar să nu umble din loc în loc, prin țară, care astfel de firman de apururea au dat devletul, Domnilor, și încă și bumbașiri trimetea Poarta spre înfrânarea Turcilor.... Turcii să nu aibă voie a ținea slugi și slujnice din pămînteni, și moșiile noastre strămoșești ce avem pe lângă sarhaturî, să fim volnici a le stăpâni și a lua venitul lor, iar Turcii să nu se amestece. Și care din pămînteni de bună voia lor (însă în țara turcească) *se vor turci, să n'aibă a moșteni nimic din averile părinților*», etc. V. *Uricariul*, t. VI, pag. 422, 423.

În cât privește pe ceilalți străini, vechia noastră legislație face o deosebire între străinii de rit creștin și acei de rit necreștin, deosebire care, în principiu, a rămas neatinsă până la revisuirea Constituției din 1879. Străinii de rit necreștin, contra cărora vechiul legiuitor a luat oarecare măsuri, erau *Evreii* și *Ereticii*. Astfel, pravila lui Matei Basarab oprește căsătoria și adopțiunea între creștini și necreștini ca o *amestecare rea și lucru rușinat*, dispoziție care se reproduce mai târziu atât în codul Calimach (art. 91), cât și în codul Caragea (P. III, cap. 16, § 2); iar codul lui Andronachi Donici (§ 11, cap. 22) oprește pe jidovi și pe eretici de a fi marturi în potrive creștinilor, dându-le voie de a mărturisi numai în procesele dintre dînșii ⁽¹⁾.

Evreii și Ereticii.

În cât privește dreptul străinilor de a dobîndi avere nemîșcătoare, în Muntenia, înainte de Regulament, acest drept se considera ca un drept politic, de care nu se puteau bucura de cât naționali indigeni ⁽²⁾, și chiar dînșii nu puteau usa de acest drept într'un mod absolut, de-oare-ce vîndările imobiliare erau supuse grelelor sarcini și formalităților restrictive ale dreptului de *protimisis*, prevăzut sub pedeapsă de nulitate și amendă ⁽³⁾.

Dobîndirea de imobile în Muntenia.

(1) Această din urmă dispoziție este împrumutată de la Harnopol. Vezi t. VII a Coment. noastre, p. 296, nota 3.

(2) Vezi în *Uricariul* (t. V, p. 337), hrisovul lui Ștefan Mihail Racoviță Voevod din 1764, care oprește pe *Greci, Albanezi, Sîrbi* și alți străini, *afară de Moldoveni*, de a cumpăra *moșii, vii, case, mori, prăvălii și alte lucruri nemîșcătoare*, pentru-că dice hrisovul, *cu meșteșugurile lor, după vreme au pricinuit multe stricăciuni țării și neamului boeresc*. Prin acest hrisov se respectă însă drepturile câștigate. — O decizie a Curței noastre supreme pune în principiu, că dispozițiile aflătoare în legile vechi asupra incapacității străinilor de a deveni proprietari de imobile în țara românească prin vindere-cumpărare, fiind excepționale, nu se poate deduce dintr'insele incapacitatea pentru străini, fie persoane fizice, fie morale, de a dobîndi proprietăți imobiliare prin acte de ultimă voință. (Vezi Bulet. cas. S-a civ. din 1870, p. 34).

(3) Vezi codul Ipsilant, art. 9 și 10, *protimisis*; cod. Caragea, partea III, cap. 2, *Vîndări*, și Pitacul lui Gr. Ghica vodă. V. în această privință o decizie foarte bine motivată a Curței din București, *Dreptul* din 1878, No. 3. În privința dreptului

Protimisis.

Oprirea Tur-
cilor de a veni
în țară și de
a cumpăra i-
ște mobile.

În cât privește pe Turci, încă din anul 1460, tratatul încheiat la Adrianopol între Vlad V și Mahomet II, îi oprește nu numai de a cumpăra imobile, dar chiar și de a veni în țară: «Turcii, ȳice art. 1 a acestui tratat, nici de cum să se amestice în trebile țării românești, *nici să stăpânească, nici să vie în țară*, ci numai un singur trimes imperial să vină, însă numai cu învoirea domnească» ⁽¹⁾.

Regul. orga-
nic al Mun-
teniei: Art.
379.

La 1832, vine Regulamentul organic, care rezervă dreptul de a dobîndi avere nemișcătoare numai străinilor de rit creștinesc (art. 379). După acest Regulament, împămîntenirea se împarte, după cum am văduț, în două categorii: împămîntenirea cea mare, care conferă dreptul de a cumpăra ori-ce imobile rurale sau urbane, și împămîntenirea cea mică, care nu conferă dreptul de a dobîndi de cât *acaretură*, adică: imobile urbane.

Desființarea
protimisului.
L. dîn 15
Marte 1840.

În urma Regulamentului organic, la 1840, Marte în 15, vine legea care desființează protimisul și care afirmă din nou vechiul principiu de înaltă ordine publică și conservare națională, că proprietatea imobiliară, în generalitatea ei, este și rămâne rezervată numai pentru acei cari sunt sau pot deveni Români: «Dobîndirea proprietății de moșii, vii și țigani, nu se poate cuveni de *cât feșilor de rit creștinesc*». Să nu se deducă de aci, *a contrario*, că străinii necreștini ar fi putut de la 1840 încoace să dobîndească în Muntenia imobile urbane, căci această lege specială nu abrogă Regulamentul organic, după care numai acei împămînteniți puteau dobîndi avere nemișcătoare, ci

de protimisis, veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 617 urm.; P. Négulesou, *Étude sur la protimis dans l'ancien droit roumain* (studiu extras din *Nouvelle Revue hist. de dr. fr. et étranger*, anul 1899, No. 2); I. Peretz, *Hist. de la vente en droit roumain* (teză, Paris, 1904), p. 97 urm.

(1) Veđi și art. 7 din tratatul încheiat la 1529 între Petru Rareș, Domnul Moldovei, și Sultanul Soliman II, care ȳice: «că nici un Mahometan nu va putea stăpâni în Moldova, cu titlu de proprietar, nici pămînt, nici case, nici dugheană, nici că va putea petrece în țară pentru trebă de negoț, de cât numai când va avea autorizarea principelui». Aceeași prohibiție se găsește și în tratatul lui Bogdan cu Sultanul Selim, din 1511 (art. 8). Veđi și cele patru *Capitulații* încheiate cu Turci, arătate la pag. 327, nota 3.

din contra, menține același principiu, și este viu în memoria fie-căruia, dăce decizia mai sus citată a Curței din București (*Dreptul* din 1878, No. 3), că până la legea din 1864, se refusa ori-căru *sudit*, după expresia timpului, chiar creștin, cumpărarea de imobile rurale și urbane, și chiar acelora cari obținuseră înpămîntenirea mică, li se refusa cumpărarea de moșii, vii și țigani.

Legislația Moldovei era însă mai liberală; căci dacă ace- C. Calimach. leași principii existaū și acolo, și dacă după cum spune codul Calimach, străinii fie chiar creștini, nu puteaū cumpăra moșii de veci, nici căștiga cinuri de boerie ⁽¹⁾, nu mai puțin adevarat este că, prin excepție, Evreii puteaū cumpăra case și dugheni (prăvălii) în orașe, puteaū ține moșii în posesie, drept care nu le-a fost interdis de cât prin Regulamentul organic (cap. III, anexa lit. P, art. 50) ⁽²⁾, iar Ar-

(1) Art. 45 C. Calimach și circulara Minist. dreptăței din 21 Ianuar 1860, Colecția, partea III, p. 1232 urm.

(2) V. și circularile Minist. drep. din 1835 și 1860 in *Colecția*, p. 292 și 1241, care glăsuesc că scopul acestei legiuri este: 1° de a apăra pe locuitorii săteni de contactul pernicios cu Evreii ce în deobște sunt cunoscuți asuprașitori și împilători pentru locuitori; 2° de a apăra agricultura țarei, cel dintăi element de înavuțire și de prosperitate națională. Vedī și art. 94 din Regulamentul organic al Moldovei, reprodus *supră*, p. 319, ad notam. Vedī, de asemenea, în *Uricariul*, t. IV, p. 176, cărțile ce s'au scris la 1804, sub Moruz-Vodă, pe la toate ținuturile cătră ispravnicii, ca: «să nu fie volnici jidovii a ține moșii cu anul, pentru-că prindēnd locul stăpānului moșiei și puterea stăpānirii asupra venītului, nu puține asuprașnice supărări pricinuesc locuitorilor, din partea cărora și necontenite plāngeri se vedē».

Tot considerații de asemenea natură au făcut pe legiitor L. licențelor să creeze art. 8 din legea licențelor, care s'a pus în aplicare din 1873. Ar- de abia la 1 Ianuar 1882, de și legea e tocmai din 1873. ticolul 8. După acest text, numaī Romāniū sau străinii înpămînteniți pot avea cărciume în comunele rurale.—Evreii erau opritii în Moldova prin legiuirea din 1844 de a ținea orāndi de băutură prin sate și la drumuri. Legiuirea votată de Divanul obștesc la 2 Sept. 1852 le permitea acest comerț, însă sub condiția de a plăti patenta și de a fi înzestrați cu un certificat al comunităței lor, întărit de Eforie, constatător al purtărilor lor de mai înainte și a ființei capitalului trebuitor pentru asemenea întreprindere. (V. *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, p. 45).

menii puteau cumpăra și vii în podgorii (art. 1430, 1431 Cod. Calimach) ⁽¹⁾.

Decretul lui
Napoleón I,
în privința
Evreilor.

Decretul imperial a lui Napoleón I din 17 Marte 1808, astăzi abrogat, cuprinde în titlul 2 (art. 7), o dispoziție identică pentru Evreii din Franța, în privința ori-cărui comerț ce ei ar întreprinde. Titlul I al acestui decret declară de nule împrumuturile făcute de Evreii către minori, femeii măritate și militari, fără autorisarea episcopilor, soților sau ofițerilor respectivi, refusând exigibilitatea obligațiilor subscrise de un necomerciant în favoarea Evreilor, dacă purtătorul lor nu dovedește că valoarea s'a plătit întreagă și fără fraudă, și aceeași cu efect retroactiv (art. 4 și 13). Același decret iea măsură de reducere contra usurei, dând drept tribunalelor să acorde termene chiar creanțelor legitime și legale, oprind în același timp pe Evreii de a putea împrumuta pe amanet fără un act autentic, sub pedeapsă de a perde amanetul (art. 14). (V. acest decret în Répert. lui Dalloz, v^o *Juifs*, p. 714). Românii au fost acușați, în privința Evreilor, de barbarie și denunțați Europei civilizate de către alianța israelită, cu-toate-că nici-odată legiuitorul nostru n'a mers până unde a mers legiuitorul francez de la începutul secolului trecut.

Hrisovul lui
Ștefan Vodă
cel tânăr din
1526.

- ⁽¹⁾ Veđi Cartea domnească a lui Gr. Alex. Ghica Voevod din 18 Octobre 1776 (*Uricariul*, t. XIX, p. 48), din care se constată că un Evreu din Iași, anume: Zalman Cașcaval, era proprietarul unei case din acest oraș în mahalaua Muntenimeii de mijloc.—Evreii și Armenii se bucurau însă de acest privilegiu numai de un timp încoace; căci vedem că, prin hrisovul lui Ștefan Voevod, nepotul lui Ștefan cel mare, din 1526, Septembre în 20, ei sunt depărtați de la aceste drepturi în urma plîngerii ce a primit Ștefan Voevod de la bătrînii din Vasluii cum că «*Armenii, Jidovii și Grecii*, oploșiți în acel țirg, cășunează tuturor țirgoveților multe neajunsuri, prin faptul că se bagă la toate cupețile Moldovenilor, la care cei străini nu au dreptate pe legea bătrînă: meserniți, cârciume și pitării a ține cum acolo în țirg țin, ma cumpără și locuri ocini de casă și de fânețe și de priseci, și vaduri de făcăe, și țin și dobitoace cum țin toți țirgoveții». Iată cum se exprimă menționatul hrisov adresat către boerul Cărabuț, pârcălab de Vasluii: «*Noi Ștefan Voevod, boji milosti gospodar zemli Moldavskoi*, vedënd Domnia mea plînsoarea slugilor noastre și a toți țirgoveților din Vasluii, și dacă vădum și uricele cele bătrâne, iată numai ce-ți scrim și tare îți poruncim, cum amână veni îi-va cartea Domniei mele, să nu într'altfel faci, numai de sîrgă să vă strîngeți cu solduții și cu pârgarii, să chiețați pe toți cei străini cupeți, Armenii și Grecii și Jidovii, să le luați sama cu ce derese cumpără ocini, locuri de casă și de fânețe, și de priseci și de țarină și vaduri de făcăe, și

Așa dar, pe când în Moldova, Evreii și Armenii seDeoseb. între
bucurau de o favoare excepțională, în Muntenia, numai în- legislația
pămîntenirea dădea drept străinilor de a dobîndi avere ne- Moldovei și
mișcătoare, după distincțiunea de mai sus (1). acea a Mun-
teniei.

avînd derese, savai Domnești de ar firea, să le luați de la
mîna lor și să le trimeteți la Domnia mea ca să le rumpem,
*că n'au lege Armenii și Jidovii ocini a ținerea în pămîntul
nostru moldovenesc; cu atare tocmeală și lege fost-au nu și pri-
miți de strămoșul Domn bătrînul Alexandru Vodă cel bun*, tînd
aceste linghi curse întăi în pămîntul nostru moldovenesc, fu-
găriți din țară Ungurească și d'intr'alte țări pentru legea a
lor sêi părinți, *care li se dete voe, și lege de la Domnii și de
la țară cu seimi de obște a-și ține legile lor, și a face veri-ce
cupeții, far' ce mesernițe (căsăpii) și cărciumi, și pitării a nu
ține, ca nu care-cumvașilea pe creștini spurce, cum datina lor
ar fi*. Și pentru una ca asta, iată tare vè poruncim Domnia
mea, *ca de sîrgu pe toți cei străini, Armeni și Jidovi, tare săr
popriți a face cupeții și cărciume, veri cu meserniți, veri cu
pitării, numai fără ci Grecii, cari au vrea cu volnicie la aceste
cupeții, ma ocini nimene, veri-care străin fire-ar și Grec,
n'are volnicie în pămîntul nostru moldovenesc cu a ținea
veri a birui, că n'au lege de la cei bătrîni Domni și moș-
neni, cari agonoiși pămîntul esta cu singele lor, il țin și-l a-
rătue, și'l păstră moșia afirea pentru rodul lor, și pentru
semințenia lor până în veac, că nu-și vârsară singele lor
pentru cei străini, cari n'avură nici un păs pentru moșia
noastră, cum și noi până în dîua de astăzi ținemu-ne
moșia cu sabia și cu singele nostru....* și că mai nu în-
drăsneți veri-care dregător a călcarea legea bătrîna de a în-
găduirea cupeții cu crăciume și meserneți și pitării Armenilor
și Jidovilor, *și ocini a cumpărarea veri-care străini de rodul
moldovenesc în pămîntul nostru și în moșia noastră, porun-
cit-am pe legea bătrîna, unii ea accia cu spînzurătoare să
se omoare*, care atare poruncă dat-am Domnia mea credin-
cioși boerilor noștri hatmanului, și celor mari vornici a țării
de jos și a țării de sus, s'o plinească numai de cât». (Acest
document, pe care unii îl cred apocrif, se găsește publicat
în întregime lui în *Uricariul* t. I, pag. 139—143).

Veți în *Uricariul* t. V, p. 167 și 168 două extracte din două
hrisoave a lui Leon și Radul Leon din 1631 și 1669 pentru
convocarea adunării generale spre isgonirea călugărilor străini
de la mănăstirile române și a Grecilor laici din țară, din
causă că: «toate nevoile și sărăcia țării este de la Grecii stră-
ini, cari amestecă Domniile și vînd țara fără milă.» Veți și
supră, pag. 279, nota, *in fine*.

(1) Trebuie însă să observăm că, după Regulamentul organic al

Hrisoavele
din 1631 și
1639 a lui
Leon și Radu
Leon.

L. din 1 Mai
1886 p. străi-
nii din Brăila.

În anul 1836, însă, după tînguirea străinilor din Brăila către Domn, și după cererea de a li se da și lor voe «*ca să cumpere prin știrea stăpînirii case și magazii în acel oraș*», legea din 1 Mai, prin excepție de la dreptul comun, acordă un adevărat privilegiu străinilor din Brăila, fără deosebire de religie, dându-le dreptul de a cumpăra locuri în acel oraș, însă cu știrea stăpînirii și sub condiție că, pentru câte se ating de această proprietate, să fie străinii cumpărători supuși la toate ca și pămînteni, și după ce mai întăi vor da înscris că «*se supun atât personal, cât și întru ceea ce se atinge de proprietățile lor, întru toate lucrurile, pravilelor pămîntului, după toată puterea lor*» ⁽¹⁾.

L. din 19 Au-
gust 1864.

Această stare de lucruri a ținut până la legea din 1864, August în 19, care inspirată de principiile de reciprocitate ce trebuie să existe între diferitele națiuni, și de prosperitatea ce se aduce proprietății imobiliare prin atracția capitalurilor străine, acordă tuturor străinilor dreptul de proprietate imobiliară în genere, dar nu uită străvechiul principiu de ordine publică relativ la calitatea acestor străini, adică: că ei *trebuie să fie neapărat de rit creștinesc* ⁽²⁾.

Regul. orga-
nic al Munte-
niei. Art. 71.

Munteniei (art. 71), toți plugarii și muncitorii de pămînt străini, veniți în țară înainte de Regulament, *de ori-ce lege și de ori-ce neam ar fi fost*, și aceasta, după cum observă Curtea de casație, în interesul agriculturii și a înmulțirii brațelor pentru munca pămîntului (Bulet. Cas. S-a II, 1878, p. 209 și Dreptul din 1879, No. 23; cpr. și Trib. Ilfov, Curierul judiciar din 1904, No. 45), erau considerați ca pămînteni. Iată cum se exprimă, în această privință, textul menționat al Regulamentului organic: «Se vor înscrie tot între aceste cataște de catagrafie (adecă ale împărțirii dăjdiilor și altor dări), toți plugarii și muncitorii străini așezați în Valahia, cari după a lor aședare nu pot a mai fi cunoscuți de străini, *de ori-ce lege și neam vor fi măcar*, afară numai de mocapii străini cari, venind toamna din țara nemțească spre a-și pășuna dobitoacele în pămîntul Valahiei, se întorc primăvara înapoi în țara lor».

⁽¹⁾ Veđi asupra acestei legi t. VIII a Coment. noastre, p. 618, 619.

⁽²⁾ Străinul *de rit creștin*, care voia să se folosească de legea din 1864, trebuia să întruniască următoarele condiții: 1° să fie domiciliat în țară; 2° să dovedească că și Români, în țara lui, pot dobîndi proprietăți imobiliare. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1865, p. 359. Veđi și C. București, Dreptul din 1905, No. 21 și C. judiciar din același an, No. 21 (cu observ. noastră).

Așa dar, după această lege, prin care se abrogă legile anterioare, precum și Regulamentul organic, afară de dispozițiile relative la împămintenire, care rămân în vigoare până la punerea în aplicare a noului Cod civil, străinii de orî ce rit creștinesc, pot dobîndi proprietăți imobiliare, fără să fie împăminteniți, dacă sunt domiciliați în țară, și dacă se supun legilor pămîntului, însă numai pe cât și Românii se bucură de asemenea drepturi în țara acelor străini. De și sunt unii cari susțin că art. 11 din codul civil ar fi abrogat legea din 1864, totuși aceasta nu se poate admite, pentru următoarele motive: 1° legea din 1864, avînd un caracter internațional, este o lege specială și excepțională, și ca atare, n'a putut să fie abrogată prin o dispoziție generală a codului civil (¹); 2° însuși art. 11, prin dispozițiile sale finale, ne trimete la legea din 1864, pe care o confirmă; căci altfel cuvintele: *afară de casurile unde legea ar fi hotărît altfel*, n'ar avea nici-o aplicare (²).

Așa dar, după legea din 1864, combinată cu art. 11 din codul civil, Evreii, până la modificarea Constituției din 1879, n'au avut dreptul să cumpere nici-un imobil, nici rural, nici urban, și această excepție este de ordine publică (³), de-oare-ce Evreii au fost în tot-dea-una considerați ca străini, și chiar prin îmbrățișarea religiunii ortodoxe, ei nu dobîndesc de drept calitatea de Român (⁴).

(¹) Veđi *supră*, explic. art. 1912, p. 50.

(²) Cas. rom. Bulet. 1867, p. 87; Bulet. S-II, 1876, p. 110; C. București, *Dreptul* din 1873, No. 43 și 82; *Dreptul* din 1875, No. 3; C. Focșani, *Dreptul* din 1882, No. 28 (decisie casată).

(³) Veđi decisiile citate în nota precedentă. --- *Contră*: Cas. rom. Secții-unite, Bulet. 1877, p. 33; Bulet. 1882, p. 144, și *Dreptul* din 1882, No. 25; Bulet. 1897, p. 1203; *Dreptul* din 1897, No. 12 și *Curierul judiciar* din 1898, No. 2; C. Galați și Iași, *Dreptul* din 1891, No. 43 și 72. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 112, No. 34 urm.

(⁴) Cas. rom. Bulet. S-a II. 1880, p. 271.—Regulamentul organic al Moldovei (capit. 9, anexa lit. X, art. 4, *in fine*) ȳice că driturile *politicești* nu se vor putea dobîndi de cât de acei de credință pravoslavnică, *saũ de acei ce o vor primi*. «Jidovul, dacă se va boteza, ȳice Pravila lui Vasile Lupu, de ar fi făcut cãte păcate, pentru darul botezului toate se vor curãți, și va rămãnea cùm ar fi nãscut a doua oarã: atuncea poate sã fie și preot fără nici-o smintealã». Veđi *suprã*. p. 14.

Neabrogarea
legei din 1864
prin art. 11
din C. civil.
Controversã.

Evreii nu pu-
teã cumpãra
imobile în
Moldova dupã
legea din
1864. Con-
troversã.

Conv. dintre
România și
Austro-Un-
garia din
1875. Con-
troversă.

Israelitiți supuși Austro-Ungari puteau să dobîndească imobile în țară în puterea convenției comerciale încheiate la 1875 cu Austro-Ungaria? ⁽¹⁾. Curtea noastră supremă, casând o decizie a Curții din București, a decis chestiunea în mod afirmativ ⁽²⁾. Această interpretare ni se pare însă contrară atât spiritului, cât și textului acelei convenții, căci partea finală a art. 1 dice tocmai că nu se deroagă de la legile și ordonanțele în vigoare aplicabile tuturor străinilor în genere; și să nu uităm că, până la revisuirea art. 7 din Constituție, ne aflam sub legea din 1864, după care orî-ce străini de rit necreștin nu puteau dobîndi avere nemiscătoare, chiar dacă ar fi avut un domiciliu statornic în țară. Așa dară, de și Înalta Curte afirmă, prin un considerent al seü, că din desbaterile urmate în Camere ar resulta că această convenție ar fi creatoare de drepturi pentru Israelitiți Austro-Ungari, nouă ni se pare că din acele desbateri ar resulta tocmai contrarul; căci însuși V. Boerescu, autorul acestei convenții, recunoaște că legea din 1864 rămâne în vigoare ⁽³⁾; și prin urmare, cu drept cu-

(1) Veđi această convenție în *Monitorul oficial* din 26 Maiü 1876, No. 113 și în *Dreptul* din 1876, No. 22.

(2) Cas. rom. Secții-unite, *Dreptul* din 1878, No. 9 și Bulet. 1878, p. 79 și 435; Bulet. 1877, p. 50 și 339; Bulet. 1881, p. 728. Cpr. G. G. Flaișlen, *Dreptul* din 1885, No. 65, 66.

(3) Iată, în adevăr, răspunsul făcut de Ministrul de externe (V. Boerescu) lui Manolachi Kostaki, care combătuse această convenție: «Nu este consecuent, nu este demn de caracterul d-lui Iepureanu, ca să interprete art. 1 ca *cum printr'insul s'ar da dreptul Ecreilor.....* Ceea ce am făcut noi în art. 1 a fost nu de a rezolva, ci de a face să se recunoască de cealaltă înaltă parte contractantă starea legală a Israelitiților din țară, adecă: de a se recunoaște toate restricțiile de căte sunt admise prin legile existente contra Israelitiților de la noi, în genere, fie străini fie pămînteni..... Art. 1, ca și 4 din tratat, cuprind principii generale de libertate de comerciü între ambele State, și de egalitate de drepturi saü favorii pentru supușii fie-cărei părți în Statul celei-lalte. După ce am stabilit acest principii în general în partea întâia a art. 1, apoi, în partea finală, am adăogat că prin adoptarea acestui principii *nu se deroagă de la ordonanțele și legile în vigoare ale Statelor celor două înalte părți contractante, și aplicabile tuturor străinilor în genere.* Astfel, am putea face a se recunoaște restricția cuprinsă în legea noastră de la 1864 relativă

vint, Curtea din București a putut să decidă că, chiar după convenția comercială încheiată la Viena în 1875, Evreii nu au dreptul de a cumpăra nici imobile rurale, nici urbane (1).

Această discuție nu mai are însă astăzi interes, căci pe de o parte, sus-citata convenție a încetat de a mai fi în vigoare de la 1 Iunie 1886, iar pe de alta, după art. 7 din Constituție, revisuit la 1879, dreptul de a cumpăra imobile urbane nu mai constituie un drept politic, ci un drept civil, care se poate exercita de ori-ce străini, fie chiar supuși protecțiunii unui Stat străin. Dreptul vechiu a fost păstrat de Constituanții noștri numai în cât privește fondurile rurale, care nu se pot dobîndi de cât de Români, sau de străinii împămînteniți (2). Și aci vedem iarăși o îngrijire a legiuitorului modern pentru conservarea Statului român, căci proprietățile rurale, mai cu samă la noi unde avem censul electoral, joacă un rol însemnat în organizarea noastră politică.

Dobîndirea de imobile urbane sub Constit. revisuită la 1879.

Această dispoziție o găsim și în Anglia până la legea din 12 Maiu 1870, unde străinul nu putea cumpăra imobile, de cât numai în urma unei învoiri a Ministerului de interne, și unde el nu putea lua în arendă un imobil pentru un timp mai lung de 21 ani.

Dreptul englez.

Imobilele rurale neputându-se dobîndi, după Constituția revisuită la 1879, de cât de Români de origine și de străinii împămînteniți, se înțelege de la sine că străinii sunt incapabili de a dobîndi asemenea imobile prin prescripție (3), cumpărare (4), schimb, dona-

Incapacitatea străinilor de a dobîndi imobile rurale.

la drepturile străinilor de a cumpăra imobile» (*Monitorul oficial*, No. 151 din 12 Iulie 1875, p. 3417).

(1) Veđi *Dreptul* din 1878, No. 3.

(2) Nu numai persoanele fizice satu reale străine, dar și acele morale, precum sunt: societățile (art. 247 urm. C. com.), nu pot dobîndi fonduri rurale în România.

(3) C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1901, No. 78, p. 755.—Veđi însă în sens contrar, în privința prescripției, Alex. Degré, *Dreptul* din 1886, No. 32 și *Scr. juridice*, IV, p. 98.

(4) Cas. rom., C. Galați și București, precum și Trib. Ilfov, Bulet. 1892, p. 465; *Dreptul* din 1898, No. 73 și din 1904, No. 39; *Curierul judiciar* din 1903, No. 85; Judec. ocol. VI București, *Curierul judiciar* din 1902, No. 16.—Consecința nulității sau mai bine ęis a inexistenței contractului este că părțile se pot

țiune ⁽¹⁾, testament, etc., textul fiind formal și nelăsând nici-o urmă de îndoială în această privință.

Dreptul străi-
nilor la moș-
tenirea imobi-
lelor rurale.
Controversă.

Ce trebuie să decidem însă în privința moștenirii *ab in-
testat*? Iată, bună-oară, un străin înpămîntenit, care moare
lăsând o moșie și mai mulți copii, din cari numai unii sunt
Români, iar ceilalți străini. Acești din urmă au capacitatea
de a moșteni, împreună cu ceilalți frați Români, partea lor de
moșie rămasă de la părintele lor? Sub legea din 20 August
1864, nu mai încăpea îndoială că străinii de rit creștin erau
în drept a dobîndi prin moștenire imobile, fie rurale, fie
urbane, în afară de orî-ce reciprocitate, de-oare-ce acești
străini, numai în privința *cumpărării* de imobile, erau su-
puși condițiunei reciprocității. *Quid juris* astăzi, sub Cons-
tituția revizuită la 1879? Chestiunea este controversată,
și asemenea lacună regretabilă cere o soluție grabnică de
la legiuitorul constituant. D-l P. Th. Missir, întemeindu-se
pe scopul legii, care ar fi fost de a opri numai achizițiu-
nile prin acte între vii și mai ales de a face inaccesibilă
proprietatea rurală Evreilor, argumentând și cu legea din
1864, care nu excludea dreptul de moștenire al străi-

sustrage de la executarea lui, iar cumpărătorul care a plătit
prețul, poate să-l ceară înapoi de la vîndător (cpr. Judec.
ocol. VI București, *Curierul judiciar* din 1902, No. 16; Trib.
Ilfov, *Curierul judiciar* din 1904, No. 45 și *Dreptul* din 1905,
No. 17). V. C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1897, No. 48. Nulita-
tea vîndărei făcute unui incapabil, fiind de ordine publică, nu
poate fi acoperită prin voința părților, sub orî-ce formă s'ar
manifesta. C. București, *Curierul judiciar* din 1903, No. 85 și
Dreptul din 1904, No. 19 și 39; Cas. rom. Bulet. 1892, pag.
465.—S'a decis însă că străinii cumpărători de imobile rurale
nu pot fi scoși din posesiunea lor, de cât prin anularea ac-
tului de cumpărare, după acțiunea acelor în drept, și că de-
tentorii de fapt a unui imobil rural, au dreptul de a face
acte conservatorii acestui imobil, ca măsură de asigurare a
dreptului de proprietate ce mai în urmă ar putea dobîndi a-
supra lui în mod legal. Cas. rom. *Dreptul* din 1904, No. 19.

(¹) Cpr. C. Craiova și București, *Curierul judiciar* din 1899, No.
7 și *Dreptul* din 1903, No. 19. S'a decis însă, greșit după noi
și după alții (cpr. A. Cerban, *Curierul judiciar* din 1905, No.
6), că străinii cari nu pot poseda imobilele rurale dăruite, au
drept la valoarea acestor imobile. Cas. rom. Secții-unite, *Drep-
tul* din 1904, No. 80 și *Curierul judiciar* din același an, No.
84. Veđi *infră*. p. 342, *ad notam*.

nilor de rit creștin, conchide că străinii au și astăzi capacitatea de a devini proprietari de fonduri rurale prin moștenire ⁽¹⁾. În același sens se pronunță și Gh. Mărzescu : « Cutez a afirma, a ȃis Mărzescu, într'o interpelare făcută în Senat la 10 Fevruar 1886, că n'a trecut prin gîndul și cugetul nici a unui membru al Camerei de revisuire, *de alipsi și de a alunga pe copil de la moștenirea părintelui său* » ⁽²⁾.

Ei bine, să ne fie permis, cu-toate-acestea, a nu înbrățișa sistemul susținut de eminentii foști profesori ai facultății din Iași, pentru următoarele motive :

1° Cuvîntul *a dobîndi*, întrebuintat de art. 7 ȃin Constit., este general și cuprinde toate modurile de a cȃștiga proprietatea cu titlu oneros sau gratuit ⁽³⁾, și prin urmare, și moștenirea testamentară sau *ab intestat*, care figurează și ea între modurile de dobîndire a proprietății (art. 644 și 645). Și tocmai pentru aceasta poate s'a eliminat cuvintele : *sub ver-ce titlu ar fi*, care figurau în proiectul guvernului. Se poate, în adevăr, că legiuitorul să fi găsit deprisos a adăoga aceste cuvinte, față cu expresia generală întrebuintată de ȃinsul, care cuprinde toate modurile de a dobîndi proprietatea asupra lucrurilor. De sigur că textul ar fi fost mai complet, dacȃ s'ar fi votat astfel cum era propus ; eliminarea însă a acestor cuvinte din proiectul guvernului

(1) P. Th. Missir, *Dreptul de succesiune al străinilor la imobilele rurale în România* (București, 1885) și *Proiectele conferenței a patra de drept internațional privat de la Haga* (București, 1905), p. 113 urm.

(2) Veȃi debaterile Senatului în *Monitorul oficial*, No. 40 din 15 Fevruar 1886. În același sens se pronunță și Alex. Degré, sub cuvînt că Constituția ar opri numai dobîndirea de imobile rurale, adecȃ : achiziția unor lucruri individualisate, iar nu dreptul de moștenire, care dȃ o vocațiune la universalitatea bunurilor rȃmase în urma defunctului. Veȃi *Dreptul* din 1886, No. 32 și *Scr. juridice*, IV, p. 93 urm. Veȃi și *Dreptul* din 1890, No. 43 ; din 1893, No. 63 ; din 1896, No. 63 ; din 1897, No. 59 ; din 1898, No. 13 și din 1899, No. 21, etc.

(3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1903, No. 19 (decisie casată) ; *Curierul judiciar* din 1903, No. 32 ; Anichs (Schina) în *Dreptul* din 1899, No. 70, p. 567 ; Valerian Ursian, *Dreptul* din 1893, No. 7, p. 50 ; C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1897, No. 48 și din 1901, No. 78 ; D. Comșa, *Curierul judiciar* din 1903, No. 32, etc. Veȃi și *infra*, p. 341, nota 1.

nu sunt încă de ajuns pentru a dovedi că străinii au drept la moștenirea fondurilor rurale din România. Argumentul ce s'ar trage din legea de la 1864, sub care necontestat este că străinii de rit creștin aveau dreptul de moștenire asupra proprietăților nemișcătoare din România, nu poate fi invocat cu succes; căci dreptul de a dobîndi moșii devenind politic din civil cum era, este ușor de înțeles că legiuitorul a putut lua mai multe măsuri pentru îngrădirea acestui drept și pentru conferirea lui fără nici o excepție numai Românilor.

2° Primul proiect emanat din inițiativă parlamentară, prezentat Camerei de raportorul Gh. Mărzescu, prevedea, în adevăr (§ ultim), că străinii nu pot în alt mod dobîndi imobile rurale, *de cât numai prin moștenire ab intestat*, dispoziție care s'a păstrat și de majoritatea comitetului delegaților ales de secțiunile Camerei (¹). Acest proiect fiind însă respins în ședința Camerei din 11 Septembrie, guvernul a venit cu un nou proiect, în care se spunea de astă dată (§ 2), că străinii nu vor putea dobîndi, *sub verice titlu ar fi*, proprietăți rurale, afară de vii, locuri sau case în orașe, proiect care, trimis din nou în studiul secțiunilor, a devenit legea actuală, din care s'a eliminat cuvintele de mai sus. Nu trebuie însă să perdem din vedere că Dim. Giani a declarat în raportul său că modificările aduse proiectului guvernului *n'au alterat nici spiritul nici esența sa*, și că *dobîndirea* proprietății rurale a rămas tot *un drept politic* (²). Aceste cuvinte ale raportorului sunt semnificative și ne dovedesc că schimbarea textului primitiv n'a avut de scop modificarea principiului înscris în paragraful 2 al proiectului guvernului. Dacă ar fi adevărat, după cum a declarat Gh. Mărzescu în interpelarea sa la Senat din 10 Februar 1886, că n'a trecut prin mintea nimănui de a

(¹) V. raportul lui V. Conta în *Monitorul oficial* No. 201, ședința din 4 Septembrie 1879.

(²) V. raportul lui D. Giani în ședința de la 6 Oct. 1879, *Monit. of.* No. 227. Cpr. C. Bucur., *Dreptul* din 1903, No. 19 și *Curierul judiciar* din același an, No. 32. Curtea de casație este deci greșită când afirmă că dreptul de a dobîndi imobile rurale este *un drept civil*. (Vezi *Dreptul* din 1901, No. 83 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 1 (cu observ. noastră critică).

excluce pe străini de la moștenirea proprietăților rurale, de sigur că s'ar fi propus un amendament în acest sens, ceea ce nu s'a ivit în tot cursul desbaterilor. Este cu neputință, față cu cele mai sus expuse, să admitem că Camera ar fi înțeles la 6 Octombore a consacra dreptul de moștenire al străinilor la proprietățile rurale, atunci când tot aceeași Cameră, la 11 Septembrie, a respins cu 75 bile negre contra 53 bile albe și o abținere proiectul din inițiativă parlamentară, unde dreptul de moștenire al străinilor era anume prevădut. Conchidem dar că străinii sunt incapabili astăzi de a dobîndi în România fonduri rurale, prin ori-ce mod ar fi, fie chiar și prin moștenire testamentară sau *ab intestat* (1).

Ce facem însă cu imobilele cuvenite acestei categorii de incapabili? O moștenire compusă din fonduri rurale s'a deschis în România; străinii, cari sunt incapabili de a lua în stăpânire aceste imobile, sunt ei în drept a le vinde și a lua prețul? De sigur că nu, căci pentru a putea vinde, ar trebui să fie proprietari (2). Fondul rural nu

Dreptul străinilor de a lua partea lor în bani. Controversă.

(1) În acest sens se pronunță d-l Zenide, în discursul rostit cu ocazia deschiderii anului judecătoresc 1884—1885, precum și primul president al Curței în răspunsul său. Veđi *Dreptul* din 1884, No. 58; *Idem*, Meitani, *Studii constituționale*, art. 7, No. 207, p. 151; Trib. Buzău și C. București, *Dreptul* din 1896, No. 47; Trib. Suceava și C. Iași, *Dreptul* din 1891, No. 75 și din 1892, No. 13; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 55 și *Curierul judiciar* din același an, No. 28, etc. Veđi și autoritățile citate *supra*, p. 339, nota 3.

(2) Dim. C. Popescu crede că minist. public ar fi în drept a urmări expropriarea moșiilor față cu moștenitorii, după formele prevădute pentru licitațiile publice, însă acest sistem, respins cu drept cuvînt de tribun. Covurluiu (v. *Dreptul* din 1886, No. 15 și 27), ni se pare cu desăvîrșire inadmisibil, căci noi nu avem legea din 20 April 1810 care, în Franța, dă drept minist. public de a urmări din oficiu executarea legilor civile de ordine publică. La noi, din contra, afară de casurile excepționale prevădute de art. 100, 106 și 172 C. civ., în care vom vedea că minist. public are dreptul de acțiune, atribuțiile lui sunt mărginite în civil, ca parte alăturată, numai la cauzele în care sunt interesați minorii, interdiși (L. din 29 Oct. 1877) și acei puși sub consiliu judiciar (art. 81 Pr. civ.). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1902, p. 1.

Cu-toate-acestea, Curtea de casație persistă în ideea, gre-

se va putea vinde de cât atunci, când între moștenitori ar fi unul capabil. Vîndarea, în asemenea caz, se va putea face, de bună voe, de acest din urmă, și moștenitorul incapabil va putea ast-fel să-și primească partea sa din prețul vîndărei. În toate celelalte cazuri, partea moștenitorului incapabil o va lua comoștenitorul român, sau succesibilul după el, iar în lipsa și a unuia și a altuia, moștenirea se va considera ca vacantă și se va cuveni Statului, în baza art. 724 și urm. din codul civil ⁽¹⁾.

Această soluție este cu atât mai riguroasă, cu cât pe de o parte, moștenitorul incapabil se expropriază în contra art. 19 din Constituție, fără o dreaptă și prealabilă despăgubire, iar pe de altă parte, se săvîrșește o despoiere, înființându-se o așa dîsă confiscare oprită de însăși Constituția țării (art. 17). Recunoaștem toate aceste grave inconveniente, însă nu avem ce face față cu un text atât de formal și cu o lege pozitivă. Aceeași soluție era admisă în Franța până la legea din 1819, în Belgia, până la legea din 27 April 1865, iar în Olanda, până la legea din 7 April 1869, unde străinul nu putea moșteni pe rudele sale străine sau indigene de cât în virtutea reciprocității, constatată în Franța prin tratatele internaționale, iar în Belgia, prin legi și obiceiuri (L. din 20 Maiu 1837) și unde, în lipsă unor asemenea tratate sau legi, bunurile se moșteneau de Stat ⁽²⁾. Aceeași soluție era, de a-

Dr. străin.

șită după noi, că străinii, cari nu pot poseda fondurile rurale în natură, au drept la valoarea lor. Cpr. în acest din urmă sens: Cas. rom. Bulet. 1897, p. 668 și 1167; *Dreptul* din 1897, No. 42; din 1898, No. 13; Bulet. 1898, p. 19, 188 și 604; *Dreptul* din 1904, No. 80 și *Curierul judiciar* din același an, No. 84; C. București și Craiova, *Dreptul* din 1897, No. 20 și *Curierul judiciar* din 1899, No. 7. Veđi A. C. Șendrea, *Curs de Pr. civilă*, p. 401; G. P. Petrescu, *Dreptul* din 1893, No. 54 și 55; Ionescu-Dolj, *Curierul judiciar* din 1899, No. 7.—*Contră*: C. București, *Dreptul* din 1896, No. 47 și din 1903, No. 19. D-ni Gr. Vulturescu (*Dreptul* din 1892, No. 30), precum și d-l Valerian Ursian (*Dreptul* din 1893, No 7) recunosc că există o lacună și cer împlinirea ei prin o lege specială.

(1) Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1894, No. 28 și *Dreptul* din același an, No. 55.

(2) Cpr. Demolombe, XIII, 192; Laurent, *Principes*, VIII, 552.

semenea, până mai dăunădi, admisă în Anglia și în Statele-Unite, unde de abia la 1873 s'a permis copiilor străini să moștenească pe mama lor americană ⁽¹⁾. Nu trebuie, deci, să ne mirăm dacă legiuitorul nostru a luat în această privință măsuri cam aspre, voind astfel a rădica un zid de apărare contra străinilor, cari ne copleșesc pe fie-care di. Ar fi însă de dorit ca, cu o oră mai înainte, o lege specială să reglementeze această materie, și să facă ca străinul să poată măcar lua partea sa în bani din vânzarea fondurilor, care s'ar face la stăruința ministerului public sau altfel ⁽²⁾.

Se naște acum întrebarea : ce trebuie să înțelegem prin imobile rurale ? Mai întâi, nu rămâne îndoială că este vorba în specie de orî-ce imobile în genere, adică : atât de imobilele prin natura lor, cât și de acele prin destinație sau obiectul la care se aplică (art. 462 C. civ.). Care imobile sunt însă urbane, și care sunt rurale ? Aceste din urmă nu pot să fie de cât imobilele situate în comunele rurale, fie chiar și în *tirgușoare*, fie acele imobile și clădiri, precum : velnițe, cârciume, fabrici, etc. ⁽³⁾.

Sensul cuvintelor imobile rurale. Controversă.

(1) În Anglia, până la legea din 12 Mai 1870, străinii erau incapabili de a dobîndi sau de a transmite prin orî-ce mod avere nemișcătoare.—La noi, o scrisoare trimeasă la Poartă prin boeri, în anul 1774, dispune că : «acei cari din pămîntenii de bună voea lor (însă în țara turcească) se vor turci, să n'abă a moșteni nimica din averile părinților (V. Uricariul, t. VI, p. 423). Veđi *supră*, p. 328, nota 1, *in fine*.

(2) Veđi expunerea de motive și proiectul de lege depus în Senat de d-l Gr. Vulturescu, publicat în *Dreptul* din 1897, No. 7 și 8. Acest proiect n'a mai venit în discuție, ca mai toate proiectele din inițiativă parlamentară.

(3) Veđi art. 1 al protocol. final din Convenția cu Austro-Ungharia de la 1875, unde se dice : «Prin cuvintele «*bunuri imobile rurale*» nu s'a înțeles a se exclude casele și construcțiile de orî-ce fel stabilite pe imobilele rurale». Cpr. C. București și Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1903, No. 85 și din 1904, No. 45 ; *Dreptul* din 1905, No. 17 ; Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1905, No. 79. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 559, nota 3 ; N. Luca, *Execut. silită asupra bunurilor nemișcătoare* (Bucur., 1905, operă precedată de prefața noastră), pag. 69.—Veđi însă N. Basilescu, care prin «imobile rurale» înțelege numai moșiile și pămînturile țărănești. *Curierul judiciar* din 1902, No. 13 și *Dreptul* din 1902, No. 39.

Bucurarea străinilor de drepturile civile. Art. 11 C. civ. Deoseb. între codul francez și codul nostru.

Venim acum la bucurarea de drepturile civile, așa cum se vede reglementată prin art. 11 din codul civil de la 1865. După codul italian (art. 3), toți străinii sunt admiși a se bucura în genere de drepturile civile ca și cetățenii, ceea ce se vede propus și de Laurent în Ante-proiectul de revizuire (art. 50). Codul francez împarte străinii în două categorii: acei cari au dobândit de la guvern autorisarea de a-și stabili domiciliul în Franța și cari sunt asimilați Francezilor (art. 13), și străinii cari n'au dobândit această autorisare, și cari în puterea principiului reciprocității, se bucură numai de acele drepturi de care și Francezii se bucură în țara lor, în temeiul tratatelor internaționale (art. 11 C. civ. fr.). La noi s'a suprimat, și cu drept cuvânt, această distincțiune, punându-se în principiu, ca și în codul italian, că străinii se bucură, fără nici-o deosebire, de toate drepturile civile de care se bucură și Românii. Ei se bucură, de asemenea, de protecțiunea dată de legi atât persoanelor cât și averilor în genere (art. 11 Constit.). Va să zică, în privința drepturilor civile, străinul este la noi cu desăvârșire asimilat indigenului.

C. Calimach.

Codul civil, în această privință, nu face de cât a reproduce codul Calimach, după care străinii se împărtășeau deobște de drepturile și îndatoririle *politicești* sau *civile*, ca și pămîntenii; ceea ce însemnează, că ei puteau dobîndi avere prin neguțitorii, prin tocmele, daruri, etc.; puteau cere drepturile lor prin judecată, și nu erau lipsiți de cât de acele drepturi pentru a căror dobîndire era de trebuință ca să fie străinul în rîndul pămîntenilor, sau de o credință, precum se cerea la vecinica cumpărare de moșii, la căștigarea de cinuri, etc. (art. 45); și este de notat că deosebirea credinței religioase nu avea, în principiu, nici-o înriurire în privința drepturilor civile (art. 47 C. Calimach) (1).

Deoseb. între codul Calimach și acel austriac.

(1) Este de observat că codul Calimach se deosebește de-astădată de codul austriac; căci, după acest din urmă cod (art. 33), străinii pentru a se bucura în Austria de aceleași drepturi ca și naționali, trebuie să dovedească, la caz de îndoielă, că și Austriacii se bucură în țara acestor străini de aceleași drepturi ca și indigenii. «*Auch müssen die Fremden, um gleiches Recht mit den Eingebornen zu geniessen, in zweifelhaften Fällen beweisen, dass der Staat, dem sie angehören,*

Codul actual este însă superior codului Calimach, pentru-că nu mai reproduce restricțiile admise de vechiul legiuitor al Moldovei.

Prin eliminarea distincțiunei admise de codul francez, Drepturile civile de care se bucură străinii. legiuitorul nostru a curmat mai multe dificultăți. Așa, de exemplu: străinii se pot căsători astăzi în țară, chiar cu o pămînteană; pot exercita puterea părintească și acea maritală; pe când, după art. 80 din codul Calimach, străinul nu se putea căsători în Moldova, până nu aducea cea de trebuință și vrednică de credință dovadă cum că nu avea nici-o legiuită oprire întru aceasta, și până nu dădea chizeșie pentru siguranța căsătoriei ⁽¹⁾. Străinii pot face comerț ⁽²⁾, și prin urmare, pot fi declarați în stare de faliment, fiind în această privință datorii a se supune legei și regul. din 1884 pentru înscrierea firmelor. Străinii pot fi epitropi și membri într'un consiliu de familie, de-oare-ce acest drept constituie un drept civil, iar nu un drept politic ⁽³⁾. Străinii pot fi marturi în justiție, sau într'un act

die hiesländigen Staatsbürger in Rücksicht des Rechtes, wovon die Frage ist, ebenfalls wie die seimigen behandeln». Vechia legiuire a Moldovei nu reproduce decî principiul reciprocității admis de legiuitorul austriac, ceea ce face că codul Calimach este, în această privință, superior modelului său.

⁽¹⁾ Veđi *supră*, p. 197.

⁽²⁾ Acest drept îl aveau străinii în țara noastră încă din vechime. Veđi în *Uricariul*, t. II, p. 145 și 149, două hrisoave de la Constantin și Alexandru Mavrocordat din 1784 și 1785, pentru ocrotirea neguțitorilor Armeni supuși austriecești, «*cari cu silința și ostenelele lor aduc adaos eparchioților și înmultire de folos, prin neguțitoria ce fac în acest pămînt*».—Veđi cu toate-acestea, *supră*, p. 332, nota 1, hrisovul lui Ștefan Vodă cel tînăr, din 1526, care oprește pe «*Armeni și Jidovi de a face cupeții cu cărciume, mesernițe și pitării, ca nu cum-va pe creștini să spurce, cum datina lor ar fi*». După hrisovul menționat, numai Grecii aveau voie să țină cărciume, căsăpii, etc.

⁽³⁾ Cpr. C. Nancy și Trib. Montbéliard, *J. Clunet*, anul 1899, p. 602, 605.—După art. 260 din codul Calimach, supușii străini nu puteau fi epitropi. Este de observat că art. 192 corespunzător din codul austriac nu prevede nici-o incapacitate în privința străinilor, ci numai în privința femeilor, a persoanelor care aparțin unui ordin religios, sau care locuiesc în țară străină. «*Auch Personen weiblichen Geschlechtes, Ordensgeistlichen, und Einwohnern fremder Staaten, soll in der Regel keine Vormundschaft aufgetragen werden*».

Dreptul nostru anterior.

Deoseb. între codul Calimach și acel austriac.

al stărei civile (art. 24); ei pot fi puși sub un consiliu judiciar; pot dobîndi și transmite prin moștenire *ab intestat*, prin testamente, donațiuni și alte moduri, orî-ce soiū de avere, afară de fonduri rurale. (Veđi *supră*; explic. art. 7 Const.).

Dobîndirea unui domiciliū din partea străinilor.

Străinii, bucurându-se la noi de toate drepturile civile, pot să dobîndească un domiciliū real în România, și chiar legea din 1864 și cea din 1881 asupra străinilor presupun acest drept ⁽¹⁾.

Statutul personal al străinilor.

Străinul însă, prin dobîndirea unui domiciliū în România, nu va fi supus, în cât privește statutul personal, legilor române, ci își va păstra statutul său național; căci statutul personal nu mai atărnă astăđi de domiciliul, ci de naționalitatea persoanelor. (Veđi *supră*, pag. 146 urm). Numai persoanele care nu aū nici-o naționalitate, precum sunt Evreii, vor fi supuse statutului domiciliului, în specie, legilor române. (V. *supră*, p. 145 și 324).

Dreptul străinilor de a fi experți, arbitri, etc.

Străinii, fie chiar și Evreii, pot fi numiți experți și arbitri, de oare-ce funcțiunea arbitrilor voluntari nu poate fi considerată ca o delegație a puterei publice, ci numai ca un mandat. Art. 341 din noua Pr. civ. este formal în această privință ⁽²⁾.

Dreptul nostru anterior.

⁽¹⁾ Vechile noastre așeđăminte dovedesc că străinii de orî-ce religie, *afară de Turci*, aū avut în totdeauna libertatea de a se stabili în țară. (Veđi Regul. Org. al Moldovei, art. 99, cap. III, S-a 4).—In cât privește oprirea Turcilor, veđi cele patru capitulații încheiate între Poartă și Domniū românī, arătate *supră*, p. 327, nota 3.

Dreptul străinilor de a se așeza în Dobrogea și în comunele rurale.

In privința Dobrogei însă, legea din 9 Martie 1880 (art. 9) oprește pe străini de a-și statornici domiciliul în aceasta provincie, fără autorisarea administrațiunei. Pentru comunele rurale se cere, de asemenea, autorisarea consiliului comunal (art. 5 L. p. organ. de comunelor rurale din 1 Maiū 1904). După art. 20 din legea de la 16 April 1903 (v. *Ann. de législ. étrangère*, 1903, p. 739 urm.), străinii cari voesc a se stabili pe teritoriul Republicei Venezuela, trebuie să dovedească statutul lor personal și să producă un certificat de bună purtare de la autoritățile ultimului lor domiciliū.

⁽²⁾ Aceeași soluție era admisă și sub proced. veche. Veđi Cas. rom. Bulet. S-a II, 1878, p. 25. Cpr. Laurent, *Dr. intern.*, III, 348; Massé, *Dr. comm.*, I, 505. Ofisul domnesc din 1844 (*Colecția*, p. 542) lămurește însă că supuși protecțiilor străine nu pot fi însărcinați a fi hotarnici și arbitri.

Străinii nu puteau însă, sub vechiul cod de comerț, să fie *judecători aleși* (arbitri siliți) în materie de tovărășie, pentru-că arbitrii, în asemenea materii, erau adevărați magistrați vremelnici, cari nu dobîndeau puterea și misiunea lor de la părți, ci de la lege (art. 50—63 C. com. vechiu) (1).

Arbitri siliți.
Codul vechiu
comercial.

Străinii pot fi adoptați și pot adopta în România, dacă legea lor personală admite adopțiunea (2).

Adopțiune.

Străinul, debitor nefericit și de bună credință, este admis la beneficiul cesiunii bunurilor (art. 1125 C. civ.), de-oare-ce, la noi, nu s'a reprodus art. 905 din procedura franceză. Străinul, putînd să devină proprietar în România de fonduri urbane, poate, ca posesor a unor asemenea imobile, să invoace dispozițiile din legile române relative la acțiunile posesorii, la usucapiunea sau prescripția achisitivă, fie de 30 de ani (art. 1890 și urm.), fie de 10 sau 20 de ani (art. 1895 urm.) (3). El poate, de asemenea, ca proprietar de fonduri urbane, să invoace dispozițiile din legile noastre relative la dobîndirea sau stingerea servituțiilor, putînd să se prevaleze, în privința mobililor sale, de art. 1909 C. civ., și putînd, în fine, să invoace beneficiul tuturor legilor române, care intră în statutul real și care au de obiect garantarea bunurilor în genere. (Art. 11 Constit.).

Cesiunea bu-
nurilor; drep-
tul de a do-
bîndi imobile
urbane, etc.

Străinul, putînd în principiu să fie proprietar, se bucură de proprietatea literară și industrială (4), de dreptul de a poseda mărci de fabrică și de comerț (art. 10 L. din 15 April 1879). El se folosește exclusiv de invențiile sale, în baza art. 1 din legea asupra brevetelor de invențiune, promulgată în *Monitorul oficial* din 17 Ianuar 1906, No. 229.

Proprietatea
literară, in-
dustrială, etc.

(1) Cpr. Laurent, *op. cit.*, III, 348; Massé, *Dr. commer.*, I, 505.

(2) În Franța, chestiunea este controversată. Veđi Aubry et Rau, I, § 78, p. 515, nota 61 (ed. a 5-a).

(3) Aubry et Rau, I, § 78, p. 507, text și nota 39 (ed. a 5-a).—Străinul va putea invoca în România și prescripția ca mijloc de stingere a obligațiilor sale. Aubry et Rau, I, § 78, pag. 514. Veđi *supră*, p. 124 urm., nota 2.

(4) Cpr. Aubry et Rau, I, § 78, p. 502 (ed. a 5-a).—Străinii chiar nedomiciliați în țară, cari au editat în străinătate opere literare sau artistice au în țara noastră o proprietate exclusivă, pe care nimeni nu o poate viola; aceasta însă nu în virtutea unei convenții internaționale, care nu există, ci în baza principiu-lui reciprocității, consacrat prin art. 11 din legea presei (13

Libertatea individuală, de conștiință; libertatea presei, etc.

După art. 11 al Constit., care nu face de cât a reproduce art. 128 din Constituția belgiană, străinii se bucură la noi nu numai de protecțiunea conferită de legi bunurilor, dar și persoanelor în genere. Așa, de exemplu: străinii, ca și Românii, sunt garantați în libertatea lor individuală (art. 13 Constit. și 99 Cod pen.) ⁽¹⁾; ei se bucură de dispozițiile art. 14, 15 și 19 din Constituție, având libertatea de conștiință cea mai absolută, fiind liberi de a-și exercita cultul religiunii lor. (Art. 21 Constit. și 209 Cod. pen.). Ei au dreptul de a-și publica și comunica ideile și opiniunile lor prin grai, prin scris și prin presă (art. 24 Constit.); ei au dreptul de întrunire, de asociație și de petiție (art. 26—28 Constit.), bucurându-se întocmai ca și Românii de secretul scrisorilor și a telegramelor (art. 25 Constit., 156 C. pen. și art. 127 L. telegrafo-poștală din 1 Marte 1900). Ei pot recurge la justiția țării (art. 54 Pr. civ., 14 C. civ.), etc. Străinul nu mai este decî astăzi, în societățile moderne, un dușman (*hostis*), după cum era considerat de legea celor 12 table, ci mai mult un *frate*.

Dreptul de a fi avocat, de a ține cărușe în com. rurale, etc.

Străinii nu pot însă fi avocați (art. 1 legea din 1864) ⁽²⁾, nici cărciumari în comunele rurale (art. 8 L. licenților din 1873), dispoziție care nu s'a pus în aplicare de cât la 1

April 1862), sub condiția însă de a face depositul prescriș de art. 9 din această lege, modificat prin legea din 13 April 1885, care și ea, la rîndul ei, a fost modificată prin legea din 23 Marte 1904. Cpr. Trib. Ilfov, *C. judiciar*, din 1906, No. 11. V. și art. 339 urm. din codul penal, după care contrafacerea este un delict și se pedepsește ca atare. În cât privește elementele acestui delict, care sunt în număr de două: faptul material de a edita, grava sau vinde exemplare contrafăcute a unei opere literare, artistice, științifice, etc. și intenția frauduloasă a agentului. Vezi Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1901, No. 41.

⁽¹⁾ Soluție identică în Japonia. V. *J. Clunet*, 1905, p. 1217 urm.

⁽²⁾ Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1903, No. 79. Vezi în Codul judiciar pentru tribunalele din Moldova (*Colecția*, p. 237), circul. Minist. dreptății din 1834, prin care se oprește pe supușii străini de a figura ca vechili din partea pămîntenilor, sub cuvînt că «acei vechili nu puțină zăcînire pricinuesc în marșa proceselor prin călcarea și neîndeplinirea din partea lor a formelor, dar nu mai puțin și viclenesc interesele părților încredințătoare. alergând apoi la protegiuitorii lor Consulate, spre a scăpa de responsabilitatea aceea ce legile chiamă asupra unor așa fapte». După anaforaua Minist. dreptății din

Januar 1882. Străinii chiar împămîntenii nu pot să fie Mitropoliți, nici episcopi eparhioți. (V. *suprà*, p. 322).

După art. 31 din legea veche asupra instrucțiunei din 5 Decembre 1864, străinii erau datorii să trimeată pe copiii lor la școală ca și Românii, chiar dacă în țara lor instrucțiunea n'ar fi fost obligatorie, pentru-că datoria de creștere și de educațiune este de ordine publică și interesează conservarea și perfecționarea societăței (¹). După legea actuală (art. 1 L. din 1 Sept. 1893 și din 30 April 1896), învățămîntul primar este gratuit și obligator *numai pentru Români*. (V. și art. 1 L. din 28 August 1901). Străinii, afară de acei din Dobrogea, plătesc o taxă școlară. Legea veche era deci superioară și, din acest punct de vedere, am făcut un pas înapoi.

Instrucțiua primară.

După legea pentru recrutarea armatei din 5 Marte 1876 și Regul. din 10 Iunie 1900, toți locuitorii țării (prin urmare și Evreii), afară de acei cari probează că se bucură de o protecție străină, datoresc personal serviciul militar (²).

Recrutarea armatei.

Străinii, cari ar fi declarați vagabonși printr'o hotărîre judecătorească, pot fi isgoniți din țară (art. 220 C. pen.) (³).

Isgonirea străinilor din țară.

1843, April în 26, sub No. 2339, aprobată de Domn (v. *Colectia*, I, p. 484), supușii străini se puteau înfățișa în procesele străinilor cu vechilimele întărite numai de Consulatele respective.

(¹) Art. 54 din Regul. organic al Moldovei (cap. III, anexa lit. P) prevede că în școlile publice ale pămîntului vor fi primiți și copiii Evreilor, cu îndatorirea însă de a-și lua forma potului celorlalți școlari, fără nici-o deosebire.

(²) În cât privește pe acei cari se consideră ca supuși străini, veđi art. 2 din Regul. asupra legii p. recrutarea armatei din 10 Iunie 1900.—Evreii, afară de rabinii în vremea funcțiunei lor, erau supuși, în Moldova, la recrutație de-o potrivă cu celelalte clase pămîntene, în puterea legii votată de Divanul obștesc la 8 April 1852, întărită prin ofisul domnesc No. 37, și în puterea anaforalei aceluiași Divan din 25 Iulie 1853, încuviințată de Domn. (V. *Manualul administrativ al Moldovei*, t. I, p. 590, No. 460).

(³) Dreptul de a isgoni din țară pe un vagabond de naționalitate străină aparține puterei administrative, iar nu acelei judecătorești. C. Galați și Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 78 și din 1898, No. 10; Bulet. 1897, p. 1500. Mai veđi încă Cas. rom. *Dreptul* din 1892, No. 69 și Bulet. 1892, p. 924 (motive).

L. din 7 April 1881. Mai mult încă, străinul care, în timpul șederei sale în țară, va compromite siguranța publică, tulburând liniștea obștească, va putea fi isgonit din țară, după o decizie a Consiliului de miniștri. Dacă în urma expulsărei sale, acest străin s'ar reîntoarce în țară, el va putea fi condamnat la închisoare, și după expirarea pedepsei, va fi din nou condus peste graniță prin forța publică. (Legea asupra străinilor din 7 April 1881) (1).

Regul. din 31 Octombrie 1881. Ori-ce străin, care nu are nici domiciliu, nici reședință cunoscută în țară, este dator să aibă o cartă de liberă petrecere de la autoritățile administrative sau polițienesci, pe timpul cât voește a sta în țară (2). (Regul. din 31 Octombrie 1881).

L. din 15 Fevr. 1894, modificătoare a unor dispoziții din codul penal. Statul are dreptul de represiune asupra străinilor, în privința infracțiunilor comise pe teritoriul său, sau pe o navă română (art. 3 C. pen. modificat prin legea din 15 Fevr. 1894). După această din urmă lege, care mai modifică încă art. 4 și 5 din codul penal, Românul poate, în principiu, fi urmărit pentru faptele penale săvârșite în afară de teritoriul României, și pedepsite după codul nostru, dacă aceste fapte sunt pedepsite și după legea țării unde au fost comise, și dacă inculpatul n'a fost în mod definitiv judecat în străinătate. În caz de deosebire între pedepsele prevădute de legislația țării unde faptul a fost comis și acele prevădute de codul nostru, se va aplica pedeapsa cea mai

(1) Românii din alte State, fiind considerați ca străini, cât timp nu li s'a recunoscut calitatea lor, conform art. 9 din Constit., pot fi isgoniți din țară, dacă tulbură liniștea publică. S'a decis însă că această soluție nu se aplică Evreilor născuți în țară, nesupuși unei protecții străine. C. București, *Dreptul* din 1903, No. 29; *Curierul judiciar* din 1903, No. 39 și N. Mandrea (Iunius), *Curierul judiciar*, loco cit. și din 1902, No. 52, p. 426. Această soluție este, după părerea noastră inadmisibilă. Cpr. în acest din urmă sens, C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1902, No. 53 și mai ales No. 56. Veđi și Alex. Degré, *Dreptul* din 1893, No. 8; Cas. rom. Bulet. 1888, p. 57.

(2) V. în *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, p. 165, jurnalul sfatului administrativ din 1832, care pune îndatorire tuturor străinilor ce ar intra în lăuntru principatului, *măcar de la ori-ce loc*, de a se mildui cu pașpoartele lor la poliția locală, unde se vor visita după formă.

ușoară (art. 4 C. pen.). Aceasta nu este de cât aplicarea principiului înscris în art. 2 C. pen., după care, pentru motive de umanitate, se aplică inculpatului pedeapsa cea mai ușoară (Veđi *supră*, p. 83).

Nici-o urmărire nu se va putea face pentru faptele săvârșite de Români în afară de teritoriul României, de cât după întoarcerea voluntară a Românului în țară, sau după obținerea extradărei lui. Acțiunea publică nu se va putea însă prescrie în acest caz, de cât printr'un termen îndoit de acel ordinar (art. 4 § ultim C. pen.).

Extradarea Românului care ar fi comis o faptă penală în străinătate, sau care s'ar fi refugiat acolo în urma unui fapt delictuos comis în țară, nu poate fi cerută și dobândită de cât în baza unei convenții internaționale ⁽¹⁾, sau a principiului reciprocității. Cât pentru extradarea refugiaților politici, ea este oprită de Constituție (art. 30) ⁽²⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă, că străinii așezați sau numai trecători în România, sunt supuși tuturor legilor polițienești și de ordine publică internațională ⁽³⁾. Ei sunt, de asemenea, supuși legilor care statornicesc plata de contribuții către Stat, comună, județ, precum sunt: legea

Extradare.

Legile de poliție și de ordine publică, legi fiscale, etc.

(1) În cât privește convențiile sau aranjamentele ce avem actualmente în această privință cu țările străine, veđi t. VII a Coment. noastre, p. 469 și S. Scriban, *Conv. de extradare ale României* (București, 1901), iar în privința convențiilor mai vechi, veđi t. VII al citatelor Comentarii, p. 469, nota 2. — În urma unui aranjament de curând încheiat între guvernul fr. și acel român, atentatul la pudoare îndeplinit sau cercat cu violență poate în viitor, pe lângă celelalte fapte (falș în acte publice, private și comerciale, furt, înșălăciune, abus de încredere și bancrută frauduloasă), să dea și el loc la extradare, în privința raporturilor dintre cele două State. Veđi *J. Clunet*, anul 1905, p. 504 și *C. judiciar* din 1905, No. 77, p. 616.

(2) Art. 7 din legea asupra străinilor (7 April 1881) dispune căL. din 7 April 1881. Art. 7.
nu se consideră ca delict politic atentatul comis în contra persoanei Capului unui Stat străin, sau în contra membrilor familiei sale, când acest atentat constituie faptul de o sinucidere, asasinat sau otrăvire.—În cât privește chestiunea de a se ști ce trebuie înțeles prin delict politic, veđi t. VII a Coment. noastre, p. 470, nota 1.

Delict politic.

(3) Veđi *supră*, p. 148, nota 1 și 155 urm. Ei sunt, de asemenea, supuși legilor privitoare la actele stărei civile (art. 1 și 2

timbrului, legea patentelor, legea pentru căile de comunicație, legea pentru impozitul fonciar, legea pentru înființarea dreptului de licență asupra băuturilor spirtoase ⁽¹⁾, etc.

Regul. din 2 Ianuar 1865 și art. 10 Regul. din 3 Decemb. 1866), și legilor care determină forma exterioară a actelor (art. 2 C. civ.), etc.

Dreptul vechiu în privința birului ce plăteau străinii.

- (1) Veđi în *Uricariul*, t. IV, pag. I, hrisovul lui Const. Mihail Cehan Racoviță Voevod din 1752, pentru așezarea birului țarei pe străini, unde se prevăd următoarele: «Toți oamenii înstrăinați sau străini, ce vor veni la așezarea și mila acestui Testament, până în șase luni să aibă odihnă nesupărați de bir, și care d'intr'acei oameni ar fi lipsit cu pricină de vecinătate, să n'aibă supărare de către stăpânii lor, și după plinirea sorocului cu această tocmală să intre în bir; 15 lei să dea omul frunțașul într'un an, căruia să i fie socotit birul pe 6 boi, și 10 lei să dea cel ce va fi cu 4 boi, și 5 lei cel cu 2 boi, și 2 lei să dea cel ce nu va avea nimic... și acești bani să i dea pe patru sferturi într'un an, adică: pe trei luni un sfert, și vornicii și vatamanii satelor să fie scutiți, și ei să stringă banii, și să i dea la zapciul ce va fi rinduit, . . . etc.». «Eu nu cred, dice Dim. Cantemir, fostul Domn al Moldovei, în «Descrierea Moldovei (cap. XIV)», că mai este altă țară de potriva Moldovei, întru care să se afle locuind așa multe feluri de noroad; căci osebit de Moldoveni, ai căror moși s'au întors din Marmoros, mai locuese întru densă Greci, Albanezi, Sârbii, Bulgari, Leși, Kazaci, Ruși, Unguri, Nemți, Armeni, Evrei și Țigani celi plodoși. . . . Iar Armenii sunt supuși ca și ceilalți neguțitori și țirgoveți, ce sunt prin orașele Moldovei; și plătesc asemenea bir la Domnie, și bisericile lor sunt ca și ale papistașilor . . . Evreii încă sunt supuși, și plătesc pe an mai mare bir de cât cel de obște, și cu alta nu se îndeletnicesc, de cât numai cu neguțitoria și cu cărciumăritul . . . etc.». Veđi în *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, p. 41 și urm. dispozițiile relative la dările ce plăteau Evreii în Moldova. Evreii și Otomanii cari se botează erau însă scutiți de bir, iar fii lor nu intrau în această categorie. Veđi în această privință, în *Manualul administrativ* (t. II, p. 37 și 38), referatul vesterii și încheierea sfatului administrativ din 1834.—Veđi și Regul. organic, cap. III, S-a 3, art. 5, care tratează despre veniturile de la viile străinilor, și care desființează taxa vâdrăritului, plătită până atunci de străinii proprietari de vii, înlocuind-o prin 10 lei vechi pe an de fie-care pogon.—După Regul. organic al Moldovei, străinii nevoeși puteau să primească ajutor de la casa cutiei milelor, însă pămîntenii erau totdeauna preferați străinilor (anexa lit. F, art. 48).

Despre competența tribunalelor române în ceea ce privește contestațiile dintre Români și străini.

Art. 13.—Străinul, chiar când nu ar avea reședința sa în România, va putea fi tras înaintea tribunalelor române pentru îndeplinirea obligațiilor contractate de dînsul în România, sau în țară străină cu un Român⁽¹⁾. (Art. 11, 14, 1773, 1789 C. civ. Art. 5 C. pen. Art. 54, 58, 59, 75, 76, 374 Pr. civ. Art. 14 C. fr.)

Art. 14.—Românul va putea fi tras înaintea unui tribunal român pentru obligațiunile contractate de el în țară străină⁽²⁾, chiar cu un străin. (Art. 13 C. civ. Art. 4, 5 C. pen. Art. 15 C. fr.)

Dispoziția art. 13 din codul civil este excepțională. Iată cum unii justifică această excepție: Legea trebuie să fie favorabilă naționalilor; de aceea acest text dispune că tribunalele române sunt competente de a judeca contestațiile dintre Români și străini, fie contractul făcut în țară, fie în străinătate; și aceasta prin derogare de la regula generală «*actor sequitur forum rei*», înscrisă în art. 58 Pr. civ. În adevăr, creanța ce un Român ar fi avut contra unui străin ar fi fost aproape ilusorie, dacă Românul ar fi fost silit să acționeze pe străin la domiciliul său, conform dreptului comun⁽³⁾. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceasta lasă însă a se presupune că părțile n'a u de-Derogarea de rogat de la art. 13, căci facultatea conferită de acest text la art. 13. Românului, făcând parte din dreptul privat, părțile pot să

(1) Art. 13 este abrogat în Belgia prin legea din 25 Martie 1876Dreptul străin (cpr. Thiry, I, 96, p. 99) și el n'a mai fost reprodus în co- în privința art. 13. dula italian; de unde rezultă că regula edictată de acest text nu este admisă nici în Belgia, nici în Italia, ea fiind contrară principiului că nimeni nu poate fi sustras de la judecătoria săi firești. Vedî în privința Italiei, Cas. Palermo, Sirey, 95. 4. 21; F. Herman, C. civ. annoté, Supplément, art. 14, No. 6; T. Huc, I, 278, p. 279. Vedî și C. Genua, D. P. 98. 2. 36.

(2) Și a fortiori, în România. Cpr. Berriat St. Prix, Notes élément. sur le C. civil, I, 156, in fine; Mourlon, I, 119 bis.

(3) Cu-toate-acestea, dispoziția art. 13 este criticată de majoritatea autorilor ca exorbitantă și ca fiind de natură a provoca măsuri de reciprocitate în prejudiciul Românilor. Cpr. Fœlix-Demangeat, op. cit., I, 169, p. 348; Surville et Arthuys, op. cit., 402, p. 449 (ed. a 3-a); Pillet, Principes de droit international, 98, p. 231; Weiss, Tr. th. et pratique de dr. international privé, V, p. 57 urm. Vedî și expunerea de motive a unui proiect de lege prezentat de mult Camerelor franceze pentru abrogarea art. 13, J. Clunet, anul 1890, p. 772. Critica art. 13.

renunțe la dînsa, atît în mod expres cât și în mod tacit, și judecătorii fondului apreciază în mod suveran faptele și împrejurările din care rezultă asemenea renunțare ⁽¹⁾.

Faptele care lasă a se presupune o renunțare la art. 13.

Astfel, faptul creditorului român de a fi acționat pe debitorul străin înaintea tribunalelor străine, va lăsa cele de mai multe ori a se înțelege că el a renunțat a mai introduce aceeași acțiune înaintea tribunalelor române ⁽²⁾.

Declinarea competenței trib. române din partea străinului.

Străinul care, în urma unei renunțări exprese sau tacite din partea Românului, s'ar vedea acționat înaintea tribunalelor române, va putea declina competența acestor tribunale, însă în specie, fiind vorba de o incompetență *ratione personae*, acest declinator va fi propus *in limine litis*, înainte de ori-ce apărare asupra fondului (art. 108 Pr. civ.) ⁽³⁾.

Acțiunile privitoare la starea civilă a persoanelor.

Tribunalele române sunt competente, dacă reclamantul n'a renunțat la beneficiul art. 13, nu numai în privința acțiunilor personale relative la interese bănești, dar chiar și la acele privitoare la starea civilă a persoanelor, precum ar fi, de exemplu: o acțiune în anularea unei căsătorii, o acțiune în divorț, o acțiune în interdicție, etc. Scopul art. 13 fiind, în adevăr, de a sustrage pe naționali de la justiția străină, puțin importă interesul care este în joc ⁽⁴⁾.

(1) C. București, *Dreptul* din 1890, No. 6; Cas. fr. Sirey, 1900. 1. p. 355, 356 (două decizii); *J. Clunet*, 1896, p. 840; D. P. 97. 1. 12 și 380; Baudry et Fourcade, I, 659 urm.; Demolombe, I, 251; T. Huc, I, 280; Weiss, *op. cit.*, V, p. 217 urm.; Aubry et Rau, VIII, p. 142; Beudant, I, 91, p. 157; Despagnet, *op. cit.*, 178, p. 372; Pillet, *Pr. de dr. international privé*, No. 98, p. 231; Bonfils, *Compétence des trib. fr. à l'égard des étrangers*, 83; Massé, *Dr. commer.*, I, 691; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, I, art. 14, No. 85 urm.; Neagu, I, p. 125, No. 35 urm. Veđi *supră*, p. 231.—*Contra*: Delzers, *Cours de procéd. civile*, II, p. 131 (citată de Weiss).

(2) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 661 și autoritățile citate de acești autori. — Veđi însă C. Craiova, *Dreptul* din 1897, No. 47.—S'a decis însă că procesul ar putea să fie adus din nou înaintea tribunalelor române, dacă înaintea instanțelor străine nu s'a luat concluzii în fond. Cpr. C. Douai, D. P. 48. 2. 187.

(3) Baudry et Fourcade, I, 662; Despagnet, *loco cit.*; Neagu, I, p. 126, No. 45; C. Paris, Sirey, 66. 2. 147; D. P. 67. 2. 21; Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p. 114.

(4) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 648 bis; Beudant, *op. cit.*, I, 89; Weiss, *op. cit.*, V, p. 207; Neagu, I, pag. 123, No. 9; Demo-

Nu numai debitorii străini, dar și moștenitorii lor, pot fi chemați de creditorii români sau de moștenitorii acestora, înaintea tribunalelor române; căci moștenitorii moștenesc toate drepturile și îndatoririle autorilor lor ^{moștenitorilor debitorului străin.} (1).

Din faptul că art. 13 nu vorbește de cât de obligațiile *contractate* de străini, n'ar trebui să deducem că această regulă este mărginită la casurile în care obligația străinului a luat naștere numai dintr'un contract; căci ea trebuie să se aplice și atunci când Românul reclamant a devenit creditorul unui străin în puterea unui quasi-contract, delict, quasi-delict, sau lege. Art. 13 vorbește numai de contracte, pentru-că aceasta este ipoteza care se întâmplă cele mai dese-ori (2).

Dar dacă raportul juridic n'a avut loc direct între Român și străini, ci între străini, și dacă Românul a devenit creditorul străinului într'un mod indirect, de exemplu: în puterea unei cesiuni de creanță, atunci străinul poate, cel

Casul când Românul ar fi devenit creditor al străinului în baza unei cesiuni de creanță. Controversă.

lombe, I, 250; Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 137; Despagnet, *op. cit.*, 178, p. 373 (ed. a 3-a); Cas. fr. și C. Montpellier, *J. Clunet*, anul 1898, pag. 334 și anul 1900, p. 955; C. București, *Dreptul* din 1904, No. 28.

(1) Aubry et Rau, *loco cit.*, pag. 140, nota 17, *in fine*; Répert. Dalloz, *Droit civil*, 280.

(2) Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 647; T. Huc, I, 279; Demolombe, I, 250; Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 137, text și nota 5; Despagnet, 178, p. 373; Surville et Arthuys, 398, p. 437; Weiss, *Tr. élément. de dr. international privé*, p. 745 (ed. a 2-a) și *Tr. th. et pratique de dr. international*, V, pag. 201 urm.; Neagu, I, p. 122, No. 2; Massé, *Dr. comm.*, I, 686; Massé-Vergé, I, § 62, pag. 83, nota 3; Marcadé, I, 139; Demante, I, 29 bis II; Fœlix-Demangeat, I, 175, pag. 359; C. Focșani, *Dreptul* din 1881, No. 6; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1902, No. 84; Trib. Paris, și C. Rouen, *J. Clunet*, anul 1897, p. 124 și 523.—*Contrà*: C. Paris, Répert. Dalloz, v^o *Droit civil*, 138.

Tribunalele române nu au însă această competență excepțională de cât în privința acțiunilor personale imobiliare; cât pentru acțiunile reale, ele se vor judeca după dreptul comun de tribunalul situației imobilului (*forum rei sitae*), conform regulilor generale (art. 59 Pr. civ.). Prin urmare, tribunalele române n'ar fi competente în privința acestor acțiuni de cât atunci când bunurile ar fi situate în România. Cpr. T. Huc, I, 279; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 398, pag. 436; Marcadé, I, 139; Baudry et Fourcade, I, 657; Neagu, I, pag. 122, No. 7; Nacu, I, pag. 158, No. 136; Cas. rom. Bulet. S-a II civilă, anul 1864, pag. 353.

Acțiunile reale. Aplicarea dreptului comun. Art. 59 Pr. civ.

puțin după un sistem, să decline competența tribunalelor române; pentru-că poziția sa n'ar putea fi agravată printr'un fapt independent de voința sa, pe care el n'a putut să-l prevadă ⁽¹⁾.

Cambii sub-
scrise în fo-
losul unui
străin. Doctrina face însă excepție de la acest principiu în privința cambiilor subscrise în folosul unui străin care, la scadență, s'ar afla în mâna unui Român; căci, în asemenea caz, subscriitorul cambiei, transmisibilă din mână în mână prin gir (art. 277 C. com.), este direct obligat față de cel de al treilea care, la scadență, ar avea cambia în posesiunea sa ⁽²⁾.

Invocarea art.
13 de acei de-
veniți Ro-
mâni prin în-
pămîntenire.
Controversă. Beneficiul art. 13 poate fi invocat nu numai de Românii de origină, dar și de acei cari ar fi devenit Români prin înpămîntenire sau prin alte moduri, chiar dacă acești Români nu-și ar avea domiciliul lor în țară ⁽³⁾, și chiar dacă obligația a cărei executare se cere ar fi anterioară dobîndirii calității de Român; căci, fiind vorba în specie de o chestie de competență, știm că principiul neretroactivității nu se aplică la legile de procedură ⁽⁴⁾. (V. *suprà*, p. 86).

Aplic. art. 13
la Evrei. Curtea de casație a mers și mai departe, aplicând art. 13 din codul civil și Evreilor așa diși *pămîntenî*, adică: născuți în țară, cari n'ar fi fost supuși unei protecții străine ⁽⁵⁾, soluție pe care unii o cred inadmisibilă, pentru-că Evreii preinși pămîntenî sunt străini cât timp n'au fost înpămîntenîți; și 2° pentru-că dispoziția art. 13 din codul

⁽¹⁾ Massé, *Dr. comm.*, I, 688; Aubry et Rau, VIII, § 648 bis, p. 139, text și nota 16; Demolombe, I, 250; Bodin, *Revue pratique*, t. V, anul 1858, p. 155.—*Contrà*: Surville et Arthuys, *op. cit.*, 398, p. 437; T. Huc, I, 279, *in fine*, și *Tr. de la cession*, II, 409, 410, p. 102; Baudry et Fourcade, I, 653.

⁽²⁾ Massé, Aubry et Rau, *loco cit.*; Demolombe, I, 250 și 260 bis; Foelix-Demangeat, *op. cit.*, I, 172, 173, pag. 352 urm.; Baudry et Fourcade, I, 652; Despagnet, *op. cit.*, 178, p. 374; Neagu, I, p. 124, No. 20; C. Paris, *J. Clunet*, anul 1899, p. 996.

⁽³⁾ Demolombe, I, 249; Aubry et Rau, VIII, *loco cit.*, pag. 136; Duranton, I, 151, nota 1.—*Contrà*: C. Paris, Répert. Dalloz, v^o *Droit civil*, 265.

⁽⁴⁾ Foelix-Demangeat, *op. cit.*, I, 176, p. 363; Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, § 62, pag. 84.—*Contrà*: Massé, *Dr. comm.* I, 682; Massé-Vergé, *loco cit.*; nota 7; C. Paris, D. P. 48. 2. 49.

⁽⁵⁾ Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1902, No. 52 (cu nota d-lui N. Mandrea) și *Dreptul* din același an, No. 52, p. 419. Veđi și *C. judiciar* din 1903, No. 39, art. d-lui N. Mandrea (Iunius).

civil este o dispoziție de favoare, înființată numai în folosul Românilor ⁽¹⁾. După părerea noastră, beneficiul art. 13 poate fi invocat și de străini. (V. *infra*, p. 364).

Art. 13 se aplică atât la persoanele fizice cât și la ^{Persoane fizice, persoane morale.} acele morale ⁽²⁾, în timp de pace ca și în timp de război ⁽³⁾, și chiar în privința obligațiilor contractate sub legea veche, pentru-că jurisdicția se determină după legea sub care acțiunea a fost introdusă ⁽⁴⁾.

În privința chestiunii de a se ști dacă art. 13 se a-^{Aplic. art. 13 unui Stat străin. Controversă.} aplică, sau nu, unui Stat străin care ar fi contractat cu un Român, chestiunea este controversată. În adevăr, după un sistem, se susține că art. 13 fiind aplicabil numai contractelor încheiate între particulari, n'ar putea fi invocat în contra unui Stat sau unui guvern străin, pentru-că prin această măsură s'ar lovi în principiul neatârării reciproce a tuturor Statelor ⁽⁵⁾.

După un alt sistem, se decide că Românul ar avea în toate cazurile facultatea de a chema pe un guvern străin înaintea tribunalelor noastre, conform art. 13 din codul civil, pentru motivul că un guvern care contractează fie cu supușii săi, fie cu un străin, nu mai face act de

(1) Cpr. C. G. Dissescu, *Dreptul* din 1902, No. 52; Neagu, I, p. 123, No. 15. *C. Bunescu, Dreptul din 1905* № 79.

(2) Cpr. C. Focșani (soluție implicită), *Dreptul* din 1881, No. 6; Cas. fr. și C. Paris. Sirey, 85. 1. 169; D. P. 97. 1. 380; *J. Clunet*, anul 1899, pag. 996; Sirey, 1900. 1. 356; T. Huc, I, 279; Neagu, I, p. 123, No. 11 și 24; Baudry et Fourcade, I, 649, 654; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 141; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 14, No. 25 urm.; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 398, p. 441; Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 78.

(3) Répert. Dalloz, v^o *Droit civil*, 299; Weiss, *op. cit.*, V, p. 78.

(4) Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 179, p. 365; Coin-Delisle, *Droits civils*, art. 14, No. 10; Répert. Dalloz, v^o *Droit civil*, 267.—*Contrà*: Guichard, *Tr. des droits civils*, 226.

(5) Aubry et Rau, VIII, *loco cit.*, p. 141; Demolombe, I, 251 bis; Beudant, *op. cit.*, I, 89; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 212, p. 418; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, art. 14, No. 50 urm.; Cas. fr. D. P. 49. 1. 5. Vedă și alte autorități citate de Baudry et Fourcade, I, p. 569, nota 1 (ed. a 2-a). Cpr. Cas. austriacă, citată *infra*, p. 358, nota 5, care a pus în principiu că un Stat străin nu poate nici într'un caz fi supus jurisdicției tribunalelor austriace.

autoritate, ci se pune prin însuși acest fapt în poziția unui particular ⁽¹⁾.

În fine, după un sistem intermediar, care singur ne pare juridic, art. 13 din codul civil nu este aplicabil unui Stat saū unui guvern străin, de cât atunci când el n'a contractat ca putere suverană, ci ca o persoană morală de drept privat ⁽²⁾.

Suveranii
străini.

Aceeași distincție este admisibilă în privința suveranilor străini ⁽³⁾.

În baza acestor principii care, după părerea noastră, sunt incontestabile, *Isabella*, foastă Regină a Spaniei, a fost declarată justițiabilă de tribunalele franceze pentru plata unor juvaere cumpărate de la un neguțitor francez ⁽⁴⁾.

Acțiunile
reale imo-
biliare,

Rămâne însă bine înțeles, că tribunalele române ar fi în toate casurile competente în privința acțiunilor reale, petitorii saū posesorii, relative la lucrurile imobiliare saū chiar mobiliare aflătoare pe teritoriul nostru ⁽⁵⁾.

Ambasadorii
și Miniștrii
plenipoten-
țiar străini.
Controversă.

Ce trebuie să decidem în privința ambasadorilor, Miniștrilor plenipotențiar și tuturor agenților diplomatici în genere, cari s'ar găsi în misiune în țara noastră ca reprezentanți ai puterilor străine? Acești funcționari ai Statelor străine pot fi urmăriți înaintea tribunalelor noastre spre a fi constrinși la plata obligațiilor ce ar fi contractat

(1) Despagnet, *op. cit.*, 179; Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 418, nota a și *Revue pratique*, anul 1856, I, p. 394 urm.; Legat, *Code des étrangers*, p. 306. În acest sens s'a pronunțat și conferința avocaților din Paris, *Revue pratique de dr. français*, anul 1859, t. VII, p. 182 urm.

(2) Baudry et Fourcade, I, 657, p. 569 urm.; Laurent, *Dr. international*, III, 38 urm.; Weiss, *op. cit.*, p. 736 urm. și t. V, p. 82 urm.; Surville et Arthuys, *op. cit.*, 398, p. 441 și autoritățile citate de acești autori în nota 4. Cpr. Alex. Degré, *Dreptul* din 1894, No. 31 și Neagu, I, p. 124, No. 27 urm.

(3) Surville et Arthuys, *op. cit.*, p. 440; Weiss, *op. cit.*, p. 736 și t. V, p. 82 urm.; Laurent, *Dr. international*, III, 41 urm.; Baudry et Fourcade, I, 658 și autoritățile citate de acești din urmă autori, p. 574, nota 2.

(4) Trib. și C. Paris, D. P. 72. 2. 124; Sirey, 72. 2. 68 și 293.

(5) Baudry et Fourcade, I, 657; Despagnet, *op. cit.*, 179, p. 377.—*Contra*: Cas. austriacă *J. Clunet*, anul 1883, p. 67, 68 (decisie cu drept cuvânt criticată de Lyon-Caen).

cu un Român în țară, ori în străinătate, sau sunt scutiți de ori-ce jurisdicție civilă în țara noastră ?

Maî întâi, în cât privește pe consuli, vice-consuli ^{Consulii și vice-consulii.} sau agenții instituiți pentru afacerile comerciale și însărcinați cu misiuni diplomatice, fie acești funcționari retribuiți sau onorifici, se admite în genere că ei nu se bucură de prerogativele conferite prin dreptul ginților, agenților diplomatici în genere, de câte-ori nu sunt însărcinați cu o misiune diplomatică, și că ei rămân supuși, conform dreptului comun, afară de excepțiile care s'ar statornici prin anume tratate, atât jurisdicției civile cât și acelei penale a Statului în care se găsesec ⁽¹⁾.

În cât privește pe ambasadorii și agenții sau trimesii ^{Ambasadorii, Miniștrii străini, etc. Con-troversă.} diplomatici străini, maî toți autorii admit că aceste persoane nu pot, nici într'un caz, să fie chemate înaintea tribunalelor pămîntene, de și însuși *Martens*, partisanul acestei teorii, mărturisește că nu se poate dovedi *într'un mod convingător cum că, după dreptul universal și riguros*, Ministrul străin ar fi scutit de ori-ce jurisdicție civilă a Statului în care se află în misiune ⁽²⁾.

(1) Trib. Iași și Covurluiu, *Dreptul* din 1886, No. 66 și din 1894, No. 9; Baudry et Fourcade, I, 656, *in fine*; Aubry et Rau, VIII, *loco cit.*, p. 141; Félix-Demangeat, *op. cit.*, I, 215, p. 422, 423; Weiss, *op. cit.*, p. 739 și V, p. 132 urm.; Massé, *Dr. comm.*, I, 445; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 14, No. 69 urm.; Neagu, I, p. 125, No. 35; Valerian Ursian, *Agenții diplomatice și consulare* (București, 1904), p. 207, No. 135. Veđi și *suprà*, p. 161, text și nota 2.

(2) Martens, *Dr. des gens*, II, § 216, pag. 109; Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 141; Baudry et Fourcade, I, 656; Weiss, *op. cit.*, p. 738 urm. și t. V, p. 113 urm.; Eschbach, *Introduction générale à l'étude du droit*, 62 urm., p. 91 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Agent diplomatique*, 59 urm. Veđi și *suprà*, pag. 160 urm. Adresa Minist. justiției către corpul portăreilor tribun. Ilfov, No. 3576 din 29 Marte 1879, reprodusă de Dim. C. Popescu în *Dreptul* din 1881, No. 11, prevede că *ori-ce reclamațiune contra unui reprezentant al unei puteri străine nu se poate formula nici satisface de cât pe cale diplomatică*.

Acest sistem admite însă oare care excepții. Astfel, trimesii ^{Casurile în care} diplomatici străini nu pot declina competența tribunalelor pămîntene în următoarele casuri: 1° în materie de acțiuni reale ^{agenții diplo-} declina compe- ^{maticii nu pot} ^{declina compe-} ^{tența trib. pămîntene.} ^{tența trib. pămîntene.} imobiliare, căci art. 13 nu se aplică acestor acțiuni; 2° când

Critica ficțiunii
necî exteritorialității.

Pe ce se întemeiază o prerogativă atât de exorbitantă, neprevădută nici într-o lege, și care nesocotește dreptul cetățeanului și permite unui înalt funcționar străin de a se înavuți în detrimentul indigenilor? Singura scuză a acestui sistem, nedemn de o țară civilisată, este pretinsa ficțiune a *exteritorialității* de care se bucură agenții străini; căci nu se poate susține de-astă-dată, după cum se susține când e vorba de jurisdicția criminală, că dreptul ce ar avea indigenul de a chema în judecată pe Ministrul străin pentru a-l constringe la îndeplinirea datoriilor sale, i-ar rădica libertatea și neatarnarea de care el are neapărată trebuință pentru a-și îndeplini misiunea sa (Veđi *suprà*, p. 163).

Ei bine, această ficțiune nu mai are astăzi rațiunea de a fi, căci ea nu se întemeiază nici pe o lege ⁽¹⁾, și știut este că numai legiuitorul este în drept a crea ficțiuni, pentru-că numai el singur poate să schimbe realitatea lucrurilor, și să facă ca o persoană să fie și prezentă și absentă în același act ⁽²⁾. Această ficțiune contrară însuși

ei sunt urmăriți pentru plata cheltuelilor la care au fost condamnați în urma respingerei unei reclamațiuni, pe care însuși ei o intentaseră înaintea tribunalelor străine; 3° când sunt intimati într'un apel sau recurs interjectat contra unei sentințe câștigate de dînșii; 4° când e vorba de o acțiune reconvențională intentată contra lor în urma unei acțiuni principale pornită de dînșii. Veđi Baudry et Fourcade, I, 656, p. 567; Weiss, *op. cit.*, p. 740, 741 și t. V, p. 141 urm.; Fœlix-Demangeat, I, 214, p. 422; Laurent, *Dr. international*, III, 80; Répert. Sirey, v^o *Agent diplomatique*, No. 1154 urm.; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, I, art. 14, No. 65; Neagu, I, pag. 125, No. 33.

Dr. austriac. (1) Codul austriac dispune că trimesiți, însărcinați de afaceri oficiale și persoanele care sunt în serviciul lor (*die in ihren Diensten stehenden Personen*) se bucură de privilegiile stabilite prin dreptul ginților, sau prin tratate publice (art. 38 nereprodus în codul Calimach). Veđi *suprà*, pag. 159, nota 3. Cu-toate-acestea, în Austria, Mareșalul imperial (*Hofmarschal*) veghiază asupra obligațiilor contractate de agenții diplomatice străini. Acest tribunal special (*Hofmarschallamt*) judecă și condamnă pe agentul diplomatic la plata datoriilor sale, ordonând urmărirea averii sale, până la deplina achitare. Un caz de asemenea natură s'a întâmplat la 1704, cu un ambasador al Rusiei. Veđi Laurent, *Dr. international*, III, 77, p. 150.

(2) Cpr. Laurent, *Dr. civil international*, III. 12. p. 15 urm.

bunului simț, cea mai absurdă creațiune a minții ome-
nești, care pune o clasă de oameni în afară de lege, este
o rămășiță a timpurilor de altă dată, pe când poporul se
înechina înaintea Regelui atot puternic, crezându-l repre-
sentantul dreptului divin, și ca atare, tinde să dispară din
legislațiile civilisate. Știința dreptului a făcut în această
privință un pas înainte, căci autorii cei mai moderni res-
ping această ficțiune ca un non-sens ⁽¹⁾.

Dar chiar dacă asemenea ficțiune ar fi admisă în de-
obște și ar fi întemeiată pe adevăratele principii de drept,
încă aceasta n'ar decide chestiunea imunității civile. În
adevăr, împrejurarea că ministrul străin ar fi presupus a
se afla tot în țara sa, pe când în realitate el s'ar afla de
fapt în altă țară, nu prejudecă încă chestiunea necompe-
tenței judecătorilor teritorialii; căci chestiunea de a se ști
dacă un străin aflător în țara sa poate, sau nu, să fie
chemat înaintea tribunalului unei țări străine, fiind o Ches-
tiune de competență, atârnă de legea țării în care se dă
hotărîrea, în specie de legea noastră, și legea, la noi (art.
13), ca și în Franța, decide chestiunea, îni contra străinului.
Exterioritatea singură nu scutește, deci, pe Minis-
trul străin de jurisdicția civilă a țării în care se află. Pentru
aceasta, ar trebui o lege care să-l sustragă de la dreptul
comun, lege care nu există. (Cpr. Laurent, *Dr. intern.*, III, 76).

Conchidem dar că tribunalele pămîntene au compe-
tența de a judeca acțiunile civile introduse contra agen-
ților diplomatici străini, cu rezidența în România, după cum
și tribunalele străine au competența de a judeca pe agenții
noștri; căci un ambasador, care are imprudența de a con-
tracta obligațiuni personale, renunță, cel puțin într'un mod
tacit, la orî-ce imunitate sub umbra căreia ar putea să se
adăpostească, și se expune la toate urmările pentru înde-
plinirea lor ⁽²⁾. Această soluție este cu atât mai admisibilă

⁽¹⁾ Veđi Heffter, *Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart*, § 42; Bar, *Das internationale Privatrecht*, p. 411, nota 7. Veđi și studiul însemnat consacrat de Laurent asupra exteriorității, în *Tratatul său de Dr. civ. internațional*, III, 1—88.

⁽²⁾ Cpr. Laurent, *op. cit.*, III, 74 urm.; Favard de Langlade, *Répert*, v^o *Ministre public*; Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procéd.*, eod v^o, 4 și 5; Calvo, *Dr. internat. public*, I, p. 588;

la noi, cu cât hotărârile tribunalelor noastre nu se pot resfringe asupra însăși persoanei Ministrului străin, pentru-că constringerea corporală nu mai există de fapt, de și legea din 24 Septembre 1864 n'a fost încă formal abrogată.

Dreptul agenților străini de a recurge la justiția țării în care se găsește în misiune. Se înțelege că și Miniștrii străini vor putea recurge la justiția țării în care se găsește în misiune, de cât erau altă dată prin caracterul lor de sancțitate și de inviolabilitate.

Urmărirea averii agenților străini. Controversă. Nu ne mai rămâne acum să vorbim de cât despre modul executării hotărârilor ce s'ar putea dobîndi, conform dreptului comun, contra agenților diplomatici străini.

Chestiunea este și de-astă-dată controversată ⁽¹⁾. Pentru noi însă, care am admis dreptul instanțelor pămîntene de a judeca pe Miniștrii străini după dreptul comun, nimic nu ni se pare mai logic și mai juridic, de cât de a admite că toată averea agenților străini servește spre asigurarea comună a tuturor creditorilor lor (art. 1719), fără nici-o deosebire, nu numai averea nemîșcătoare și venitul ei, dar și cea mișcătoare, precum: titluri, creanțe, mobilele propriu și se, etc. ⁽²⁾. În adevăr, la ce ar mai servi hotărîrea care s'ar fi dobîndit în contra unui Ministru străin, dacă acea hotărîre n'ar putea fi adusă la îndeplinire, și la ce mai servește deosebirea între mobile și imobile, când

Cornazza-Amari, *Tr. de dr. international public en temps de paix* (traduc. Montanari-Revest), I, pag. 226; Glasson, nota 2 în D. P. 85. 2. 193.

- ⁽¹⁾ Unii exclud cu desăvîrșire ideea urmării orî-cărei averi a Miniștrilor străini. Burlamaqui, *Principes du droit de la nature et des gens*, cap. XIII, § 12 (citată de Laurent). Cpr. Trib. și C. Paris, *Dreptul* din 1901, No. 22. Veđi și Cas. fr. D. P. 49. 1. 5 (soluție admisă în privința averii unui Stat străin). Alții cred că agenții străini pot fi urmăriți înaintea tribunalelor pămîntene, însă că averea lor nu poate fi urmărită, cât timp ei n'au pierdut caracterul lor. Gand, *Code des étrangers*, No. 71, 72, 80 și 81. Alții, în fine, fac o deosebire arbitrară între mobile și imobile, supunînd urmărirea numai pe aceste din urmă, cu excepție însă pentru ospelul ambasadei, când el este proprietatea Ministrului. Veđi Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Agent diplomatique*, 72 urm.; Répert. Sirey, *eod v^o*, 1142 urm.
- ⁽²⁾ Laurent, *Dr. international*, III, 79; Dim. C. Popescu, *Dreptul* din 1881, No. 44.

aceiași inconvenient prezintă pentru Ministrul străin atât urmărirea averei sale nemișcătoare cât și acelei mișcătoare? Justiția și echitatea cer dar în mod imperios ca Ministrul unui Stat străin să nu poată abusa de înalta sa pozițiune, pentru a despoea pe acei cari ar fi avut nenorocirea de a avea încredere într'insul. Să sperăm, deci, că civilizația modernă nu va mai tolera în viitor o prerogativă, care constituie o nedreptate strigătoare și un atentat în contra suveranității teritoriale.

Art. 13, mărginindu-se a declara că trib. române sunt competente de a judeca contestațiile dintre Români și străini, se naște întrebarea: care este tribunalul din țară competent de a judeca acțiunea pornită de un Român contra unui străin? Dacă străinul pârît își are domiciliul său residența (1) în țară, tribunalul competent va fi, în materie personală mobilă, acel al domiciliului său residenței sale (art. 58 Pr. civ.). Dacă afacerea este comercială, tribunalul competent este acel arătat de legea comercială (art. 897 urm. C. com.) (2). În celelalte cazuri, chestiunea este controversată, însă părerea cea mai juridică este, de bună samă, aceea care pune în principiu că reclamantul român are dreptul de a alege tribunalul înaintea căruia străinul urmează a fi judecat, cu această condiție, bine înțeles, de a nu face o alegere vexatorie de natură a expune pe pârît la cheltueli vexatorii (3). *Malitiis hominum non est indulgendum* (L. 38, § 1, *in medio*, Dig., *De rei vindicatione*, 6. 1).

(1) O agenție sau sucursală însemnată a unei societăți străine se consideră ca o residență. Cas. fr. Sirey, 85. 1. 169; D. P. 85. 1. 353; C. Focșani, *Dreptul* din 1881, No. 6.—Vezi însă Trib. Covurlui, *Dreptul, loco cit.*, p. 45 și Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 210 urm.

(2) Surville et Arthuys, *op. cit.*, 398, p. 438; Despagnet, 180, p. 381; Weiss, *op. cit.*, p. 747 urm. și t. V, p. 212; Baudry et Fourcade, I, 663; Demolombe, I, 252; F. Herman, *op. cit., Supplément*, I, art. 14, No. 74 urm. și autoritățile citate acolo; T. Huc, I, 282; Neagu, I, pag. 126, No. 46 urm. Cpr. Trib. comm. Marseille, *J. Clunet*, 1904, p. 671.

(3) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 664; Demolombe, I, 252; T. Huc, I, 282; Félix-Demangeat, *op. cit.*, I, 171, p. 350, 351; Laurent, I, 436; D. Tăzlăoanu, *Dreptul* din 1894, No. 1. După un alt sistem, străinul ar trebui să fie citat înaintea tribuna-

Invocarea be-
neficiului art.
13 de către
străini.

Până aci am presupus că Românul reclamă în contra unui străin. Se poate însă întâmpla ca străinul să reclame fie în contra unui Român (ipoteză prevădută de art. 14), fie în contra unui alt străin. În Franța, străinul nu poate invoca beneficiul art. 13, de cât dacă a primit de la guvern autorisarea de a-și stabili domiciliul său acolo. La noi, însă, din faptul că codul civil a modificat codul francez, rezultă că legiuitorul român a înțeles a da tuturor străinilor drepturile civile (art. 11), și dreptul de a recurge la justiția țarei fiind necontestat un drept civil, urmează că străinul așezat în țară poate beneficia de art. 13, chemând pe un alt străin înaintea tribunalelor române, dacă acest din urmă își are domiciliul, sau măcar rezidența în țară ⁽¹⁾; de unde rezultă că tribunalele române sunt, în principiu, competente de a judeca contestațiile dintre doi străini, dacă pârîtul străin își are domiciliul sau rezidența în țară (cpr. art. 54 Pr. civ.) ⁽²⁾.

lului domiciliului Românului reclamant (Surville et Arthuys, *op. cit.*, 398, p. 438; Demangeat asupra lui Fœlix, I, p. 351, nota a; Massé, *Dr. comm.*, I, 710; Beudant, I, 91, *in fine*, p. 158; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 59; Trib. Ilfov (motive), *Dreptul* din 1902, No. 84, p. 688; C. Focșani (motive), *Dreptul* din 1881, No. 6); iar alții aplică, chiar în materie civilă, art. 897 din codul de comerț (420 Pr. civ. fr.), ceea ce în orî-ce caz este inadmisibil, pentru-că acest text nu se aplică de cât în materie comercială. Curtea din Colmar a decis, în această privință, că tribunalul competent este acel mai apropiat de rezidența ce străinul ar avea în străinătate (Sirey, 63. 2. 125; D. P. 63. 2. 172; conform: Surville et Arthuys, *op. cit.*, p. 438, 439, ed. a 3-a). Veđi asupra acestei controverse, Weiss, *op. cit.*, p. 749 și t. V, p. 215 urm.

Dacă sunt doi pârîți străini, din care unul este domiciliat în țară și celalalt în străinătate, tribunalul competent este acel al domiciliului pârîtului din țară. Cas. rom. și C. Bucur., Bulet. 1899, consid. de la p. 1129 și *Dreptul* din 1899, No. 4.

⁽¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1869, p. 92. V. și *supră*, p. 357.

⁽²⁾ Cas. rom. Bulet. 1869, pag. 92; Bulet. S-a II, 1874, p. 346; Bulet. S-a I, 1875, pag. 309; Bulet. S-a I, 1880, p. 114; C. București și Focșani, *Dreptul* din 1883, No. 14 și din 1885, No. 4; C. București (afacerea Collaro), *Dreptul* din 1901, No. 39; *Curierul judiciar* din același an, No. 44 (decisie publicată și adnotată de noi în Sirey, 1904. 4. p. 21 urm.); Trib. Covurluiș, *Curierul judiciar* din 1903, No. 3 (cu observația

Tribunalele române aveau competența de a judeca contestațiile dintre străini și sub legile anterioare. Iată, în adevăr, cum se exprimă, în această privință, art. 297 din Regulamentul organic al Moldovei: «Toți locuitorii principatului, fără osebire, sunt supuși rinduelilor judecătorești a tribunalelor așezate. Subt această regulă se cuprind: toți străinii ce se află sub protecția orî-căreia puteri, în toate judecățile ce ar avea cu pămînteni» (1).

Să presupunem acum că un Român are de luat o sumă de bani de la doi debitori solidari, din care unul este Român și celalalt străin. În cât privește pe debitorul străin, creditorul poate să-l urmăriască, fie la domiciliul său în străinătate, fie înaintea tribunalelor române, conform art. 13 din codul civil. Chestiunea este însă de a se ști dacă debitorul român poate fi urmărit odată cu acel străin înaintea tribunalelor străine? Negativa singură ne pare admisibilă în specie, pentru-că art. 58 Pr. civ. nu-și primește aplicare de cât în cazul când toți debitorii sunt Români. Debitorul român nu va putea decîi fi urmărit de cât înaintea judecătorilor români a domiciliului său rezidenței sale (2).

Acesta este art. 13 din Codul civil, a cărui abrogare se cere (3), și care își va primi aplicare numai dacă

noastră); Gr. Constantinescu, *Dreptul* din 1881, No. 9.—*Contră*: C. București și Trib. Covurluii, *Dreptul* din 1873, No. 31 și din 1881, No. 6.

(1) Veđi și art. 5, 6, 46 C. Calimach, precum și art. 239, capit. VII, Regul. organic al Munteniei.—Falimentele străinilor se judecau tot de tribunalele țarei, când erau creditori pămînteni. V. în *Colecția*, p. 1246, încheierea Consiliului de Miniștri din 27 Iunie 1850.—Veđi în *Uricariul*, t. VI, pag. 422, o carte din 1774, trimeasă prin boeri la Poartă, în care se ăice: «Nimeni din pămînteni să nu se facă înșar la Țarigrad, după obiceiul vechiu, pentru orî-ce pricină ar fi; ci aicea să se caute pricina a fiște-căruia cu judecata Domnului. Și orî-care din pămînteni va avea judecată cu Turci, să nu să judece la alte judecăți și cadii, ci numai aicea la Domni, și mărturiile creștinilor să se ție în samă la judecată, căci aicea nefiind Turci trăitori, nu se poate avea marturi Turci, care la aceasta este și fetva turcească».

(2) Cpr. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile*, I, *Quest.* 257 bis, p. 285; Boileux, *Comment. sur le C. Napoléon*, I, pag. 68.

(3) Veđi *J. Clunet*, anul 1886, p. 63 urm. și anul 1890, p. 772, 773, Surville et Arthuys, *op. cit.*, No. 402, p. 449, 450.

părțile n'au renunțat la el ⁽¹⁾, și dacă dispoziția sa n'a fost înlăturată prin tratate internaționale ⁽²⁾.

Art. 14.

Acest text (art. 13), despre care ne am ocupat până acum, presupune că un Român este creditorul unui străin. Se poate însă întâmpla ca un străin să fie creditorul unui Român, în puterea unei obligații contractate în țară sa în străinătate. Această ipoteză este prevădută de art. 14, care dă drept străinului de a acționa pe Român înaintea tribunalelor române, nu numai în privința obligațiilor *contractate* de acest din urmă către acel dintăi, după cum se exprimă textul, ci după o doctrina și jurisprudență constante, pentru orî-ce obligații, orî-care ar fi isvorul lor, și chiar în privința chestiunilor de stat care ar putea fi rădicate între un străin reclamant și un Român ⁽³⁾.

Legiuitorul a înțeles a stabili prin acest text o justă reciprocitate și a înlesni relațiile comerciale, dând creditorilor străini aceeași protecție pe care o dă și Românilor. Această dispoziție era însă de prisos, pentru-că Românul, fie de origină, fie împămîntenit ⁽⁴⁾, nu poate să recuse pe judecătorii săi firești, chiar dacă țara din care face parte străinul reclamant ar fi în război cu România ⁽⁵⁾.

Tribunalul competent a judeca pe de-
bitorul rom., după cererea străinului.

Tribunalul înaintea căruia Românul va trebui să fie citat va fi acel al domiciliului său rezidenței sale (art. 58 Pr. civ.), afară de casurile când s'ar putea aplica art. 59 din Pr. civilă, sau art. 897 din codul de comerț ⁽⁶⁾.

⁽¹⁾ Veđi *suprà*, p. 353, 354.

⁽²⁾ Cpr. Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 145; Neagu, I, p. 124, No. 26.

⁽³⁾ Cpr. Trib. Paris. *Pand. Périod.* 1904. 5. 29; Weiss, *op. cit.*, p. 754 și t. V, p. 233; Despagnet, *op. cit.*, 175; Baudry et Fourcade, I, 667; Neagu, I, p. 127, No. 6. V. și *suprà*, p. 355.

⁽⁴⁾ Străinul devenit Român prin împămîntenire este justițiabil de tribunalele române, chiar pentru obligațiile anterioare împămîntenirei sale. Cpr. Demolombe, I, 253; Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 143; Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, 129, p. 282; Cas. fr. D. P. 67. 1. 308; Sirey, 67. 1. 159.

⁽⁵⁾ Cpr. Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 230.

⁽⁶⁾ Baudry et Fourcade, I, 670; Despagnet, I, 175, p. 366; Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 234.—Dacă Românul pârît nu are nici domiciliu, nici rezidență în țară, și dacă nici art. 59 Pr. civ. sau 897 C. com. nu sunt aplicabile, străinul reclamant va alege tribunalul ce va crede de cuviință, sub condiția însă, bine în-

Românul va putea fi acționat înaintea tribunalelor Pers. morală. române nu numai de persoanele fizice, dar chiar și de o persoană morală recunoscută în țară (1).

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă Românii pot Art. 31 L. de fi acționați înaintea tribunalelor străine pentru obligațiile introducere a contractate cu străini, aceasta nu se poate decide de cât C. german. de legile străine, și sunt multe legislații care, ca mijloc de reciprocitate, conțin dispoziții identice cu acele prevădute la noi prin art. 13 din codul civil (2). « Cancelarul imperiului poate să ordoane, cu consimțimintul Consiliului federal (*Bundesrat*), dize art. 31 din legea de introducere a codului german, să se exercite un drept de retorsiune (*ein Vergeltungsrecht*) contra unui Stat străin, precum și în contra supușilor săi și a succesorilor juridici ai acestor din urmă ».

Ca și art. 13, art. 14 din codul civil neavând ca- Renunțarea la beneficiul racterul unei dispoziții de ordine publică, ambele părți pot art. 14. să renunțe la aplicarea acestui din urmă text, fie în mod expres, fie tacitamente (3).

Românul poate, deci, în mod valid să se supună unei Supunerea din partea Românilor, jurisdicției străine, renunțând fie expres, fie tacitamente, la jurisdicția tribunalelor pămîntene. Jurisprudența validează unei jurisdic- în genere asemenea clausă (4). tii străine.

Despre cauțiunea *judicatum solvi* (art. 15 C. civ., 106, 107 Pr. civ.)

Cauțiunea, impropriu numită *judicatum solvi*, pe care trebuia s'o depună înaintea tribunalelor române, în materie civilă (5), numai reclamantii străini, fie principali, fie

teles, că această alegere să nu fie făcută cu intenția de a șicana pe adversarul său. Cpr. Baudry et Fourcade, I, 670. Veđi și *suprà*, p. 363.

- (1) Baudry et Fourcade, I, 668 și autoritățile citate acolo. Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 231.—Și pâritul poate fi o persoană morală. Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 232.
- (2) Veđi *suprà*, p. 353, nota 3.
- (3) Baudry et Fourcade, *op. cit.*, I, 669; T. Huc, I, 283; Weiss, *op. cit.*, t. V, p. 236; Despagnet, *op. cit.*, 175, p. 366; Neagu, I, p. 127, No. 7 și 8. V. în privința art. 13, *suprà*, p. 231 și 353.
- (4) Veđi *suprà*, p. 232, nota 3, și t. VII a Coment. noastre, p. 466, text și nota 1. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1890, No. 6.—*Contrà*: Nacu, I, No. 40, p. 161.
- (5) Legea franceză din 5 Marte 1895 a introdus această cauțiune

intervenienți, nedomiciliați în țară, sau cari nu aveau aici imobile de o valoare suficientă pentru a asigura plata cheltuelilor de judecată și a daunelor ce ar fi putut rezulta din procesele civile intentate contra *unui Român* ⁽¹⁾, a fost desființată prin Procedura revisuită la 1900, din cauză că țara noastră a aderat la conferința sa mai bine dis la convenția internațională încheiată la Haga în 1896 (art. 11) ⁽²⁾. D-l Nacu (I, p. 162) dice că aceasta este una *din puținele ameliorațiuni* aduse de Procedura civilă din 1900, fără a pomeni despre convenția de la Haga, căreia în realitate se datorește această însemnată inovație.

CAPITOLUL II

Despre pierderea și redobândirea calității de Român ⁽³⁾.

1° Pierderea calității de Român.

Art. 17.—Calitatea de Român se pierde: a) prin naturalisa-

Dreptul nostru anterior.

în Franța și în materie comercială, după cererea unanimă a Camerelor de comerț.—Această cautiune n'a existat la noi sub legiunile abrogate, însă instanțele judecătorești obligați pe străini de a da înscris că vor fi supuși formelor și hotărârii date, ceea ce n'a fost oprit de cât prin ofisul domnesc din 1834 a lui Mihail Sturza, care pune îndatorire logofetiei *de a mărgini aceste neorîndueli eșite din drumul cuviinței*. (V. Colecția, p. 260).

- (1) Chestiunea de a se ști dacă un pârît străin putea cere această cautiune de la un reclamant străin, era controversată. Veđi asupra acestei controverse, care a rămas de domeniul istoriei, Vincent et Pénaud, *v^o Caution judicatum solvi*, 8 urm.
- (2) Convenția din 14 Nov. 1896 de la Haga a fost încheiată între Belgia, Spania, Portugalia, Franța, Italia, Luxemburgul, Olanda și Elveția. La această convenție au aderat mai în urmă: Rusia, România, Germania, Austro-Ungaria, Suedia, Norvegia și Danemarca. Textul acestei convenții se poate vedea în *J. Clunet*, anul 1899, p. 628 urm. și în *Monitorul oficial* al României No. 34 bis din 14 Maiu 1899. Această convenție este privitoare: 1° la comunicarea actelor judecătorești sau extra-judecătorești (art. 1—4); 2° la comisiile rogatoriilor (art. 5—10); 3° la cautiunea *judicatum solvi* (art. 11—13); 4° la asistența judecătorească gratuită (art. 14—16); 5° la constrângerea corporală (art. 17).
- (3) Rubrica capit. II este intitulată: *Despre pierderea drepturilor civile prin pierderea calității de Român*. Această rubrică este

Inexactitatea rubricii.

țiunea dobândită în țară străină; b) prin primirea, fără autorizațiunea guvernului român, a vre-unei funcțiuni publice de la un guvern străin; c) prin supunerea, pentru orî cât de puțin timp, la vre-o protecțiune străină. (Art. 7, 19, 20 C. civ. Art. 30 Const. Art. 17 C. fr.) ⁽¹⁾

Art. 19. — Româncea, care se va căsători cu un străin, va urma condițiunea soțului sîu. Devenind văduvă, ea va redobîndi calitatea sa de Româncă. (Art. 12, 17, 93, 196 C. civ. Art. 19 C. fr.)

Art. 20, § 1.—Românul care, fără autorizațiunea guvernului, va intra în serviciul militar la străini, sau se va alătura pe lângă vre-o corporațiune militară străină, va perde calitatea de Român. (Art. 66 și urm. Cod. pen.)

Naționalitatea este, după cum am văzut, legătura care unește pe un individ de o națiune determinată. Am văzut cum se dobîndește naționalitatea română. Acum cată să determinăm modurile prin care ea se perde.

Naționalitatea română se perde:

1° Prin înpămîntenirea ce Românul ar fi dobîndit în țară străină, de-oare-ce nimene nu poate, în principiu, să aibă în același timp două naționalități deosebite ⁽²⁾. Perderea naționalității prin înpămîntenire. Art.17.

inexactă, din cauză că s'a tradus *ad litteram* pe acea din codul francez, unde cu drept cuvînt se vorbește de pierderea drepturilor civile. La noi, însă, străinii bucurîndu-se în deoseb. de toate drepturile civile ca și Românii (art. 11), pierderea calității de român nu atrage pierderea drepturilor civile. De aceea am intitulat rubrica de față: *Despre pierderea și redobîndirea calității de Român*. D-l Nacu (I, p. 148) nu-și dă osteneala de a observa această inexactitate atît de bătătoare la ochi. De asemenea, nici d-l Neagu.

⁽¹⁾ Este de observat, că paragraful ultim al art. 17 modifică ve-Deoseb. de la chiul text fr. (modificat și el la rîndul lui prin legea din 26 Iunie 1889), după care naționalitatea franceză se perdea prin înființarea în străinătate a unui stabiliment, altul de cât comercial, fără spirit de reîntorcere. codul fr.

⁽²⁾ Veđi *suprà*, p. 145 și 324.—Numai persoanele capabile, adecă majore, pot dobîndi o naționalitate străină prin înpămîntenire. Femeea măritată are pentru aceasta nevoie de autorizarea bărbatului saui a justiției. Baudry et Fourcade, I, 523; Aubry et Rau, I, § 74, p. 433, nota 8; Despagnet, *op. cit.*, 148; Cogordan, *op. cit.*, p. 169 urm. (ed. 1-a), și toți autorii.—Persoanele puse sub un consiliu judiciar și acele interdișe pot, în timpul unui interval lucid, să dobîndească singure o naționalitate străină, intru-cât asemenea act nu cere intervenția protectorilor lor legali. Baudry et Fourcade, I,

- Inpămînt. Este însă de observat, că Românul nu-și perde naționalitatea sa cît timp înpămîntenirea n'a devenit încă definitivă. perfectă conform legilor străine, căci pînă atunci el poate să se căiască de pasul ce l-a făcut și să revină asupra primei sale hotărîri (1).
- Bucurarea de Drepturi civile în străinătate. De asemenea, autorisarea dobîndită de un Român de la un guvern străin de a se bucura de drepturile civile într'o țară străină. de a-și stabili domiciliul sîu acolo, etc., nu-l face să peardă naționalitatea sa de origină (2).
- Efectele inpămîntenirii în privința copiilor minori. Controversă. Perderea naționalității române din partea unui tată legitim, saū a unei mame naturale, nu atrage la noi, *ipso facto*, perderea acestei naționalități pentru copiii sîi minori, cu toată controversa ce există în această privință (3).
- Primirea unei funcțiuni publice de la un guvern străin. 2° Calitatea de Român se perde prin primirea unei funcțiuni publice, politice, administrative saū judecătorești de la un guvern străin, fără autorisarea guvernului român (art. 30 Constit. și 17 C. civ.) (4). Astfel, s'a decis că Ro-

522 și autorii *suprà* citați. Veđi și Cogordan, *Nationalité*, p. 179 (ed. a 2-a), p. 169 (ed. 1-a). Cât pentru minor, fie chiar emancipat, el fiind incapabil de a-și schimba naționalitatea, nici-o autorisare nu-l poate abilita la aceasta. Cogordan, *loco cit.*; Baudry et Fourcade, I, 521; Weiss, I, p. 433; Aubry et Rau, I, § 74, p. 433, nota 7; Pillet, nota în Sirey, 1897, p. 305 urm.; Cas. fr. *J. Clunet*, 1890, p. 117; Sirey, 93. 1. 126.—*Contrà*: Despagnet, *op. cit.*, 148, p. 316.

(1) Cpr. Demolombe, I, 179; Laurent, I, 376; Marcadé, I, 153; Baudry et Fourcade, I, 516; Beudant, I, 41; Despagnet, *op. cit.*, 148, p. 315; Aubry et Rau, I, § 74, p. 435, text și nota 13; Thiry, I, 106.

C. italian. Art. 11 § 1. (2) După art. 11 § 1 din codul italian, cetățenia se poate perde printr'o renunțare formală făcută prin anume declarație la ofițerul stărei civile al domiciliului declarantului, unită cu transferarea rezidenței sale în țară străină.

(3) Veđi *suprà*, p. 320, 321, text și nota 1.

Dreptul străin. Codul austriac. (4) Acest mod de a perde naționalitatea a fost abrogat în Belgia, împreună cu art. 20 § 1, prin legea din 21 Iunie 1865. Cpr. Thiry, I, 106, p. 108.—În Austria, străinul devine austriac prin simplul fapt că primește acolo o funcțiune publică. Intrarea în armata austriacă nu atrage însă schimbarea naționalității. Cpr. Foelix-Demangeat, *op. cit.*, I, 44, p. 111; Unger, *System des österreichischen Privatrechts*, I, p. 293. După art. 32 din codul austriac și scrisorile patente din 24 Martie 1832, naționalitatea austriacă se perde prin emigrare (*Aus-*

mânul care, sub codul actual, și fără autorisarea guvernului, a fost funcționar poștal austriac, chiar în România, pe când poștele și telegrafele erau în mâinile străinilor, și-a pierdut naționalitatea sa (1).

Exercițiul în străinătate a profesiei de avocat, institutor, profesor, medic, chirurg, etc. nu se consideră însă ca o funcțiune publică, cu excepție numai pentru medicii și hirurgii alipiți pe lângă spitalele publice, cari prestează jurământul de credință guvernului străin și primesc un salariu de la acest guvern (2).

Majoritatea autorilor consideră funcțiunile bisericești ca funcțiuni publice, atunci când preotul său episcopul a prestat jurământ guvernului străin, său primește un onorariu de la acel guvern (3). Unii nu consideră însă ministerul preotului ca o funcțiune publică, ci mai mult ca o misiune spirituală. Cât pentru prestarea jurământului, el nu exclude încă spiritul de reîntoarcere (4).

3° Naționalitatea română se mai perde încă, prin supunerea pentru un timp cât de scurt la o protecție străină, de exemplu: prin faptul că cine-va s'a servit cu un pasport străin, în scop de a se scuti de serviciul militar (5).

Această dispoziție este proprie legislațiunii noastre și are o rațiune istorică. În adevăr, sub vechile noastre legiuiri, unii pămîntenii, spre a scăpa de sarcinile datorite țării, se supuneați protecției unui consul străin, făcându-se *sudiți* (6). Acești *sudiți* cari, prin fraudele înlesnite de Con-

wanderung), adică: prin aședarea fără spirit de reîntoarcere într-o țară străină. Cpr. C. Iași, *Dreptul* 1895, No. 17 și *Curierul judiciar*, din 1903, No. 83; *Dreptul* din 1903, No. 25. Veđi și *supră*, p. 296, nota 1.

(1) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 207.

(2) Demolombe, I, 180; Baudry et Fourcade, I, 535; Aubry et Rau, I, § 74, p. 438; Beudant, I, 41, p. 73; Despagnet, *op. cit.*, 149, p. 326; Valette, *Cours de C. civil*, I, p. 59.

(3) Aubry et Rau, *loco cit.*; Demolombe, I, 180; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, I, art. 17, No. 65; Valette, *op. cit.*, p. 60.

(4) Cpr. în acest din urmă sens, Boileux, *Comment. sur le C. Napoléon*, I, art. 17, p. 80. În privința domiciliului legal al episcopilor, veđi *infra*, explic. art. 92.

(5) Trib. Tecuci și C. Galați, *Dreptul* din 1898, No. 37 și 73; Cas. rom. Bulet. 1895, p. 628. V. și Cas. S-a II, anul 1878, p. 199.

(6) Veđi în *Colecție*, p. 308, adresa Secret. de Stat. din 1835, din care se vede că un Moldovan, anume: *Mihalache Givit Su-*

Funcțiunile străine care atrag pierderea naționalității române.

Funcțiunile bisericești. Controversă.

Supunerea la o protecție străină.

Istoricul acestei chestiuni.

sulatele străine, se sustrăgeau de la datoriile lor cele mai sacre, fără a dobîndi nici-un drept în țara sub a cărei protecție se puneau, erau numiți *protegiați*, spre a se distinge de adevărații supuși străini, de și consuli căutați a pune pe protegiați pe aceeași treaptă cu supușii, după cum aceasta se vede din raportul Sfatului administrativ de la 10 Maiu 1858, publicat în Codul judiciar pentru tribunalele din Moldova (*Colecția*) (1). Regulamentul organic a protestat în contra acestor abuzuri ale Consulilor, ceea ce nu i-a împiedicat de a urma înainte cu procedările lor ilegale. Iată cum se exprimă, în această privință, Regulamentul Moldovei în art. 93 (capit. III): «Iar cât pentru agenții Consulatelor așezați în deosebitele ținuturi ale principatului de câți-va ani sub numele de *Staroști*, și cari însușindu-și dreptul de judecătorie și de protecție asupra locuitorilor pămîntenți, împiedică lucrările ocârmuirei, aceștia trebuie fără întârziere a se chema îndărăt, ocârmuirea principatului îndatorită fiind a cunoaște numai pe consuli și agenții consulatelor numiți de puterile europene și împuterniciți cu firman a Inaltei Porți, în urmarea legăturilor încheiate» (2).

Art. 20, § 1.

4° Naționalitatea română se mai perde încă, prin intrarea într'un serviciu militar la străini, sau prin alăturarea pe lângă o corporație străină, fără autorizarea guvernului (art. 20 § 1) (3). Acest text era însă de prisos,

zana a fost protejat de agenția austriacă. Sus-citata adresă deslușește că familia protejaților nu este datoare a urma calitatea părinților. S'a decis chiar, în privința acelor cari recurgeau la o protecție străină, că înscrierea în condica de sudiți nu este o dovadă deplină că dinșii înțelegeau a se lepăda de naționalitatea părintească și a adopta pe cea străină. Trib. Ilfov și Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 1 și din 1897, No. 36. Bulet. anul 1897, p. 356.

(1) Veđi în sus-citata *Colecție*, p. 1149, adresa Secret. de Stat către Logofetie, care arată că familiile protegiaților pot reveni la înția lor protecție. Veđi și *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, p. 163 urm.

(2) Mai veđi încă art. 92 din Regul. Moldovei precum și art. 93, 94 din Regulamentul Munteniei.

(3) Pentru ca Românul să poată astfel perde naționalitatea sa, el trebuie să fie capabil; de unde rezultă că minorul, care ar intra într'o armată străină, nu-și ar perde naționalitatea sa. Aubry et Rau, I, § 74, p. 439; Beudant, I, 41, p. 74; Bau-

de-oare-ce el nu face de cât a reproduce principiul înscris în art. 17. Osebit de pierderea naționalității sale, Românul care va rădica armele în contra țării sale, asumă asupra-și pedepsele prevădute de legile militare și penale (art. 66 urm. C. pen. și 197 C. justiției militare din 24 Maiu 1881).

Perderea cetățeniei române nu atinge însă de cât pe acei cari au contractat un angajament în serviciul unei puteri străine, iar nu și pe acei cari, fără nici-un angajament, ar fi prestat serviciile lor spre a da ajutor unui partid care își disputa puterea ⁽¹⁾, sau spre a combate o insurecție ⁽²⁾.

Guvernul nostru poate, să autorise pe un Român, să primească o funcțiune străină, sau să intre în serviciul unei armate străine, și în asemenea caz, acest Român își păstrează naționalitatea sa. (Cpr. C. Toulouse, D. P. 53. 2. 10).

Autorisarea ce guvernul ar fi dat unui Român de a păstra serviciul străin ce el ar fi primit fără nici-o autorizare prealabilă, nu-l împedică însă de a-și pierde calitatea de Român, această calitate fiind percută *ipso facto* prin primirea unui serviciu străin, și ne mai putându-se redobîndi de cât prin îndeplinirea dispozițiilor art. 18 ⁽³⁾.

5° Calitatea de Român se mai pierde încă, prin anexiunea de teritoriu la o țară străină. Așa, de exemplu, Românii din Basarabia au devenit Ruși prin retrocedarea acestei provincii, în urma tratatului din Berlin, după cum și locuitorii Dobrogei au devenit Români. (V. *supra*, p. 295).

6° În fine, mai există un alt mod de a pierde naționalitatea română, aplicabil numai femeilor care se căsătoresc cu un străin (art. 19). Acest text nu este de cât co-

Art. 66 urm.
C. pen. și co-
dul de justiție
militară.

Primirea unei
funcțiuni
străine cu în-
voierea guver-
nului.

Autoris. gu-
vernului nu
are efect re-
troactiv.
Controversă.

Anexiunea de
teritoriu.

Art. 19.

dry et Fourcade, I, 539; Despagnet, *op. cit.*, 152, p. 329; Surville et Arthuys. *op. cit.*, 98, nota 1; Demolombe, I, 185; Neagu, I, p. 141, No. 6.—*Contrà*: Le Sueur et Dreyfus, *Nationalité*, p. 195; D. de Folleville, *Naturalisation*, p. 390; Trib. Blidah, *J. Clunet*, 1889, p. 111.

(1) Cpr. Weiss, *op. cit.*, I, p. 485; Baudry et Fourcade, I, 541; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 440; Despagnet, *loco cit.*; Cas. fr. D. P. 78. 1. 26; Sirey, 78. 1. 117; C. Paris, D. P. 46. 2. 100.

(2) V. autorii citați în nota precedentă. Cpr. Neagu, I, p. 141, No. 5.

(3) Baudry et Fourcade, I, 538; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international*, I, p. 492.—*Contrà*: Aubry et Rau, I, § 74, p. 440; Demolombe, I, 185; C. Amiens, D. P. 49. 2. 71; Sirey, 49. 2. 587. Cpr. Neagu, I, p. 136, No. 23.

rolariul art. 12. Străina care se căsătorește cu un Român, devenind Româncă, este just ca și Româncea să-și peardă naționalitatea prin căsătoria sa cu un străin ⁽¹⁾.

Inexactitate
de text.

Nu este însă exact de a se dice, așa cum se exprimă art. 19, că Româncea care se căsătorește cu un străin devine străină, această calitate neputându-se conferi femeii de cât de legea străină. Legiuitorul ar fi trebuit, deci, să se mulțumească a dice că Româncea își perde naționalitatea sa de origină prin faptul căsătoriei cu un străin. Cât pentru chestiunea de a se ști dacă femeia devine străină, aceasta nu se poate decide de cât de legea țării bărbatului, după cum dispune art. 14 din codul italian ⁽²⁾.

Femeea mi-
noră.

Femeea încetează de a fi Româncă, chiar dacă ar fi minoră, căci de câte-orî este vorba de căsătorie și de efectele sale legale, minorul este asemănat majorului, dacă a fost asistat de persoanele în drept (art. 1161, 1231) ⁽³⁾. Rămâne însă bine înțeles că, dacă căsătoria a fost anulată, Româncea căsătorită cu un străin a rămas tot Româncă ⁽⁴⁾. *Quod ab initio nullum est, nullos producit effectus.*

Critica unei
decisii a Cur-
ței de casație.

Curtea de casație a decis că de câte-orî căsătoria unei Românce cu un străin este validă, Româncea care-și perde naționalitatea nu-și perde *origina sa*, și în consecință, nici capacitatea de a dobîndi imobile rurale ⁽⁵⁾.

Casul în care
bărbatul stră-
in, care se că-
sătorește cu o
Româncă, nu
are nici-o na-
ționalitate.

⁽¹⁾ Aceeași soluție este admisă și în Austria. Veđi *J. Clunet*, anul 1901, p. 588.—Aceasta lasă a se presupune că străinul care se căsătorește cu o Româncă are o naționalitate, căci dacă el este *heimatlos*, femeia nu poate dobîndi o naționalitate pe care bărbatul n'o are, și rămâne tot Româncă. Cpr. în acest sens, C. Iași, *Curierul judiciar* din 1903, No. 83 și *Dreptul* din același an, No. 25; Weiss, *op. cit.*, I, p. 520; Répert. Sirey, v^o *Nationalité*, 1197. Veđi și monografia noastră, publicată în *Curierul judiciar* din 1903, No. 22.

Dr. străin.

⁽²⁾ Cpr. și noul art. 19 din codul fr., modificat prin legea din 26 Iunie 1889; art. 5 și 13 din legea federală germană (1 Iunie 1870); art. 48 din codul civil sîrbesc, asupra căruia veđi *J. Clunet*, anul 1900, p. 97 urm., etc.

⁽³⁾ Veđi *suprà*, p. 310.

⁽⁴⁾ Demolombe, I, 183; Aubry et Rau, I, § 73, p. 409; D. de Folleville, *Naturalisation*, 237, p. 178; Cogordan, *Nationalité*, p. 277 (ed. a 2-a); Weiss, I, p. 519; Despagnet, *op. cit.*, 151, p. 327; Neagu, I, p. 139, No. 6. C. Poitiers, Sirey, 45. 2. 215.

⁽⁵⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 83 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 1 (cu observația noastră critică).

Această soluție ni s'a părut însă cu desăvîrșire inadmisibilă. În adevăr, nu se poate dice, așa precum pe nedrept afirmă Curtea, că Româncea care se căsătorește cu un străin își perde pe de o parte naționalitatea, păstrându-și pe de alta *origina sa*, adică, în alte cuvinte, tot naționalitatea; căci legea dispune în termeni neîndoelnică că Româncea care se căsătorește cu un străin, încetează de a fie Româncă. Soluția dată de Inalta Curte este deci pentru noi inexplicabilă, de și decizia sa a fost pronunțată în secții-unite. De aceea ea n'a fost admisă de Curtea de trimetere (1).

Acestea sunt, de-o-cam-dată, afară de acele ce vom vedea mai la vale, modurile limitativ determinate de lege prin care Românii pot să-și peardă naționalitatea lor (2).

Despre pierderea drepturilor civile prin oare-care condamnări judecătorești.

În Franța, pierderea naționalității are de consecință Art. 384 C. pierderea drepturilor civile. La noi, aceste drepturi nu se pot perde de cât prin osîndirea la oare-care pedepse. Astfel, osîndirea la o pedeapsă criminală aduce cu sine de drept excluderea de la tutelă, precum și destituirea dintr'o tutelă primită mai înainte (art. 384 C. civ.) (3).

(1) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1903, No. 19 și *Curierul judiciar* din același an, No. 32.

(2) Astfel s'a decis, cu drept cuvînt, că naționalitatea română nu se poate perde printr'o hotărîre de excludere din garda civică sau orășenească (desființată prin art. 121 Constit.) Cas. rom. *Dreptul*, 1879, No. 23 și Bulet. S-a II, 1878, consid. de la p. 210.

(3) Veđi și art. 268 C. pen., după care acei condamnați la o pe-Lacuna ce cuprinde art. 268 din codul penal.

deapă corecțională pentru atentat la bunele moravuri contra unui minor, sunt lipsiți de aceleași drepturi pe un timp mărginit, de la un an până la doi, pentru persoanele străine de nevriscnic, iar de la doi până la patru pentru părinții, epitropii sau acei însărcinați cu privigherea copilului. Părinții, în asemenea caz, mai perd încă și puterea părintească. Din cauza unei lacune regretabile ce cuprinde textul nostru, părinții nu perd, în asemenea caz, usufructul legal al averii copiilor cari au fost victima acestui delict, textul nostru omițînd de a vorbi de drepturile ce legea conferă părintelui *asupra averii copilului*. Cu-toate-acestea, d-l Nacu (I. pag. 563) scapă din vedere această însemnată modificare, de sigur involuntară a legiuitorului nostru, îndreptînd această lacună printr'o simplă tră-

Degradația
civică. Art. 22
C. penal.

De asemenea, acei condamnați la degrading civică sunt incapabili de a face parte dintr'un consiliu de familie, de a fi epitropi, curatori sau consilieri judiciari, având aceste drepturi numai pentru copiii lor, și atunci încă după chibsuirea familiei (art. 22, § 4 C. penal) ⁽¹⁾. Degradația civică mai consistă încă în pierderea dreptului de vot, de alegere și eligibilitate și, în genere, a tuturor drepturilor civile și politice; în incapacitatea de a fi funcționar public, jurat, expert sau martor, etc.; în pierderea dreptului de a purta arme sau decorațiuni, de a servi în armată, de a fi profesor, învățător, institutor, repetitor sau privighitor, etc. (Art. 22 Cod. pen.).

Degradația civică poate să fie pronunțată ca pedeapsă principală sau ca pedeapsă accesorie (art. 23 Cod pen.); ca pedeapsă principală, de la 3—10 ani (art. 7 § 5), în casurile art. 102, 104, 105, 108, 110 C. pen., etc. Degradația civică începe din ziua expirării termenului de recurs, sau din ziua respingerii recursului ⁽²⁾. (Art. 396 Pr. pen.). Ea încetează numai prin amnistie (art. 93 Constit.) și prin reabilitarea judecăților (art. 445—449 Pr. pen.).

Reabilitarea
condamnaților.
Inexistența ei.

Cât despre reabilitarea condamnaților, care în procedura franceză face să înceteze această pedeapsă ⁽³⁾, procedura noastră nici nu pomenește măcar, art. 619—634 din procedura penală franceză fiind la noi eliminate.

Interdicția legală.
Art. 13,
16 C. pen.

Interdicția legală este privațiunea, cu titlu de pedeapsă, a exercițiului drepturilor private. Ea este în totdeauna accesoriul unei alte pedepse: a muncii silnice și a reclusiunii (art. 13 și 16 C. pen.), și rădică condamnatului exercițiul drepturilor sale, și prin urmare, gestiunea și administrația averii sale, punându-l sub curatelă ⁽⁴⁾.

sătură de condei, uitând că nu este legislator, ci comentator, și că decăderile de drepturi sunt de strictă interpretare. Cpr. C. Iași, *Curierul judiciar* din 1905, No. 10.

⁽¹⁾ Este de observat că art. 22 din codul penal, traducând orbește textul fr., vorbește de *subrogatul-tutor (le subrogé-tuteur)*, care în legea noastră nu există.

⁽²⁾ Degradația civică nu este aplicabilă contumacilor, art. 28 din codul penal francez fiind eliminat din codul nostru.

⁽³⁾ Cpr. Mourlon, I, 209.

⁽⁴⁾ Degradația civică rădică condamnatului nu numai exercițiul, dar și bucurarea drepturilor prevăzute de art. 22 din C. penal.

Interdicșul păstrează însă bucurarea și chiar exercișul drepturilor personale, care nu pot să fie exercitate prin mijlocirea altuia. Astfel, condamnatul care se află în stare de interdicșie legală, poate să vîndă, să contracteze, să cumpere, să ipoteceze, etc., însă nu singur, ci numai prin mijlocirea curatorului care i se numește ⁽¹⁾. El poate, de asemenea, să-și facă testamentul, să se căsătorească, să recunoască un copil natural, să adopteze pe cineva, etc. ⁽²⁾.

El nu poate însă să dispună de averea sa prin acte între vii, nici s'o administreze singur, pentru ca nu cum-va prin astfel de mijloace, să-și poată procura bani spre a-și înlesni evadarea sa ⁽³⁾.

Interdicșia legală începe din ziua de când decizia juraților a devenit definitivă, și încetează prin expiașunea pedepsei, prin prescriștie, prin amnistie, prin iertarea pedepsei de către Rege (art. 93 Constit.), și în fine, prin revisuirea judecăștei (art. 445—449 Pr. pen.).

(1) Nulitatea obligașilor contractate de individul care s'ar găsi în stare de interdicșie legală, este de ordine publică, și ca atare, poate să fie propusă de toate părșile interesate, și chiar de acei de al treilea, cari ar fi contractat cu dînsul. Art. 952 din C. civ., care oprește pe persoanele capabile ce ar fi contractat cu un interdicș pentru cauză de smintire (435 urm.), de a'î opune incapacitatea sa, nu este decî aplicabilă în specie. Se admite însă, în genere, că individul aflător în stare de interdicșie legală, n'ar putea propune însuși anularea actelor sale, dacā el ar fi abusat de buna credinșă a celor de al treilea, ascundēndu-le starea sa de incapacitate. Mourlon, I. 198; Demolombe, I, 193; Valette sur Proudhon, *État des personnes*, II, p. 556, 557; Bertauld, *Cours de C. pénal*, p. 226; Aubry et Rau, I, § 85, p. 564 (ed. a 5-a); Baudry et Fourcade, I, 738; Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal*, II, 427, p. 202 urm. (ed. a 2-a).—*Contrā*: Demante et Colmet de Santerre, I, 79 bis II (ed. a 3-a), care aplică în specie art. 952 C. civ.

(2) Veđi Aubry et Rau, I, § 85, pag. 563; Demolombe, I, 192; Garraud, *op. cit.*, II, 427, p. 201 urm. Cpr. Cas. fr. (în privinșa testamentului), Sirey, 84. I. 65.—Demante et Colmet de Santerre (I, 79 bis I) refușă interdicșului dreptul de a testa, concedāndu-î însă pe acela de a se căsători, etc. În cāt privește adopșiunea, veđi *infra*, explic. art. 309, 310.

(3) Argument din art. 13 C. penal, care đice că acei osinđiși la munca silnică, sau reclusiune (art. 16), vor fi incapabili de a-și administra averea și de a dispune de ea prin acte între vii, în timpul pedepsei lor.

Interdicția pe timp mărginit. Art. 8 § 2 și art. 27 din codul penal permit, și câte o dată obligă chiar art. 27 C. pen. tribunalele corecționale de a rădica condamnatul, pe un timp determinat (6 luni până la 6 ani), exercițiul unora din drepturile politice, civile, ori de familie. (Veđi de ex., art. 120, 126, 140, 154, 268, 334 din codul penal, etc.).

Moartea civilă.

În Franța, până la 1854, drepturile civile se mai pierdeau încă prin o condamnare judecătorească la o pedeapsă afflictivă și perpetuă (moartea, munca silnică pe viață și deportațiunea), care avea de consecință *moartea civilă* a condamnatului ⁽¹⁾. (Art. 23 C. civil fr. și art. 18 C. pen. fr.).

2° Redobîndirea calității de român.

Art. 18.—Românul care va fi perdut calitatea sa de Român, o va putea redobîndi întorcîndu-se în România cu autorizațiunea guvernului român, și declarînd că voește a se așeza în țară și că renunță la toate distincțiunile contrare legilor române. (Art. 10, 17, 19 § 2, 20 § 2 C. civ. Art. 12 Constit. Art. 18 C. fr.)

Art. 19, § 2.—Românca care se va căsători cu un străin, devenind văduvă, va redobîndi calitatea sa de Româncă. (Art. 12, 93 C. civ. Art. 19 C. fr.)

Art. 20, § 2.—Românul care, fără autorizarea guvernului, va intra în serviciul militar la străin, sau se va alătura pe lângă

Dr. roman.

(1) La Romani, acei cari erau condamnați la moarte erau lipsiți de bucurarea drepturilor civile îndată după condamnare. «*Qui ultimo supplicio damnantur, statim et civitatem et libertatem perdunt*» (L. 29, Dig., *De pœnis*, 48. 19). Aceeași soluție era admisă și pentru acei condamnați la munca silnică în mine (*in metallum*). Condamnații la deportație într'o insulă erau lipsiți numai de drepturile cetățenești, avînd facultatea de a face toate actele a căror validitate nu atârna de calitatea de cetățean roman. Bunurile lor erau confiscate, însă ei puteau să dobîndească altele: «*Deportatus civitatem amittit, non libertatem, et speciali quidem jure civitatis non fruatur, jure tamen gentium utitur: emit enim et vendit, locat, conducit, permutat, fœnus exercet, et cœtera similia*. (L. 15, Dig., *De interdicitis et relegatis*, 48. 22).

La Romani, bucurarea drepturilor civile se perdea și prin adopțiune, pentru-că ea făcea pe adoptat să intre în categoria fiilor de familie: «*Si parterfamilias adoptatus sit, omnia quœ ejus fuerunt, et acquiri possunt, tacito jure ad eum transeunt, qui adoptavit; hoc amplius, liberi ejus, qui in potestate sunt, eum sequuntur*». (L. 15, Pr., Dig., *De adoptionibus*, 1. 7).

vre-o corporațiune militară străină, nu va putea reintra în România, de cât cu permisiunea guvernului. El nu va putea redobîndi calitatea de Român de cât conform art. 18; toate acestea fără a fi scutit de osindele pronunțate de legea criminală contra Românilor, cari au purtat, sau vor purta arma contra patriei lor⁽¹⁾. (Art. 17, 18 C. civ. Art. 66 și urm. C. pen. Art. 21 C. fr.)

Românul care s'a expatriat poate în totdeauna să redobîndească calitatea sa primitivă și să se reîntoarcă în vechia sa patrie, în care poate să aibă încă legături de familie. Calitatea de Român o dată perdată, se poate redobîndi prin bine-facerea legei (art. 19), și prin reîntoarcerea și aședarea în țară, cu învoirea guvernului (art. 18).

Românca, care și-a pierdut naționalitatea prin căsătorie sa cu un străin, o redobîndește devenind văduvă fie prin moartea soțului său, fie prin despărțenie legal pronunțată; și această schimbare de naționalitate are loc prin bine-facerea legei, fără ca văduva să fie nevoită a se reîntoarce în România cu învoirea guvernului, și a-și fixa domiciliul său în țară, după cum prescrie art. 19 din codul francez și art. 14 din codul italian⁽²⁾. Modificarea admisă de legea noastră este însemnată și pot dice chiar contrară principiilor; căci legiuitorul, care a avut până aci de normă că naționalitatea, odată dobîndită, nu se poate schimba fără voința omului, de o dată părăsește acest principiu și declară că femeea, prin simplul fapt al desfacerii căsătoriei, redevine de drept Româncă, fără nici-o formalitate din partea ei. Legiuitorul, pentru a ajunge la acest rezultat și-a făcut următorul raționament: care e cauza în specie a schimbării naționalității femeii? Căsătoria sa cu un străin; prin urmare, încetând cauza, adică: căsătoria, trebuie să înceteze și efectul: *cessante causa, cessat effectus*. Este necontestat că acest raționament e greșit față cu principiul mai sus admis; însă în prezența unui text formal, nu avem ce face; bun sau rău, acesta este siste-

Bine-facerea
legei. Deoseb.
de la codul
fr. Art. 19
§ 2.

(1) Art. 18, 19 și 20 nu sunt în armonie cu art. 7, § 3 din Constituție, după care cetățenia română nu se poate dobîndi de cât prin lege. De aceea unii le și cred abrogate. Veđi A. Negrescu, *Curierul judiciar* din 1892, No. 23.—*Contrà*: Meitani, *Studii constituționale*, art. 7, p. 152, No. 209.

(2) Soluția admisă de codul italian și acel francez este admisă și în Rusia. Cpr. Trib. Paris, *Pand. Périod.* 99. 5. 14.

mul primit de legiuitorul nostru; căci, de altminterlea, nu ne am putea explica modificarea textului francez. Va să zică femeea redevine la noi de drept Româncă, fără nici-o manifestare a voinței sale, și această manifestare este neapărată numai în cazul când ea ar voi să rămână străină; pe când în codul francez, s'a admis soluția inversă: femeea, după acest codice, ca și după acel italian, rămâne străină, și numai prin manifestarea voinței sale, ea își redobindește naționalitatea sa de origină. Este, deci, de mirat cum față cu un text atât de formal, unii susțin că femeea va rămânea străină și în urma desfacerei căsătoriei, până ce nu se va rosti conform art. 18 că voește să-și redobindească calitatea de Româncă ⁽¹⁾. Aceasta însemnează a legifera, iar nu a comenta legea.

Redobîndirea
național. fe-
meei în baza
art. 19 nu are
efect în pri-
vința copiilor.

Dar dacă văduva, prin simpla desfacere a căsătoriei sale, redobindește naționalitatea sa primitivă, copiii săi minori născuți din această însoțire, avînd de tată pe un străin, tot străini rămân ca și acei majori, și favoarea excepțională acordată mamei nu se întinde și la copiii săi ⁽²⁾. Acești copii nu vor putea deveni Români de cât prin împămintenire, sau, ceea ce este mult mai simplu, conformându-se art. 10 și 18, pentru-că dispoziția art. 10 este o dispoziție de favoare aplicabilă tuturor copiilor cari aŭ sînge românesc în vinele lor. (Veđi *supră*, p. 303, 304).

Art. 18 și 20
§ 2.

Românii cari vor fi perdut naționalitatea lor prin vreunul din modurile arătate în art. 17 și 20 § 1, vor putea, fără nici-o deosebire, să redobindească calitatea ce aŭ perdut, îndeplinind următoarele condiții: ei se vor reintoarce în România ⁽³⁾ cu autorisarea guvernului român, declarând că voesc a se așeza în țară și că renunță la toate distincțiunile contrare legilor române, adecă: la titlurile de nobleță și la demnitățile străine contrare principiilor de egalitate, admise de Constituția noastră (art. 12).

Autor. guver-
nului.

Se naște însă întrebarea: ce trebuie să înțelegem prin

⁽¹⁾ Cpr. Bonachi, *Cod. civ. rom. comentat*, I, p. 59 (Fălticeni, 1876).

⁽²⁾ Veđi *supră*, p. 312, nota 2.

⁽³⁾ Legiuitorul presupune ceea ce se va întâmpla cele mai deseori, adecă: că Românul care și-a perdut naționalitatea s'a strămutat în străinătate. Dacă acest Român n'a părăsit însă țara, el nu va îndeplini de cât celelalte condiții.

autorisarea guvernului? Unii voind să pună acest text în armonie cu Constituția, susțin că Românul care ar voi să redobîndească vechia sa naționalitate, va trebui să adreseze o cerere de împămîntenire către guvern, și guvernul la rîndul său, să supună Corpurilor legiuitoare un proiect de lege în acest sens ⁽¹⁾. Nu credem însă că acesta să fie sensul cuvintelor întrebunțate de art. 18; căci, în adevăr, acest text nu supune pe fostul Român la împămîntenire, ci numai la reîntorcerea și aședarea sa în țară, urmată de o renunțare formală la toate distincțiunile contrare aședămintelor țarei; și pentru aceasta, intervenția puterii legiuitoare devine zadarnică. Textul corăspundător francez voește ca acel care și-a pierdut naționalitatea sa, să se reîntorcă în Franța cu învoirea *Regelui* sau a *Impăratului*, și noi am tradus aceste cuvinte prin *guvern* ⁽²⁾, ceea ce însemnează că învoirea de a se reîntorcede în țară trebuie să se dea de *puterea executivă* ⁽³⁾.

Va să dică Românii, cari și-au pierdut naționalitatea ^{Art. 9 Const.} lor prin unul din modurile mai sus arătate, sunt mai bine tratați de cît Românii din alte State, pentru care este, într'adevăr, neapărată trebuință ca Corpurile legiuitoare să le recunoască calitatea lor (art. 9 Const.). Ar fi fost poate mai nemerit ca toți foștii Români, să fi fost puși pe aceeași treaptă; textul art. 18 este însă formal și nu lasă nici-o îndoială în această privință.

Mai trebuie încă să observăm că art. 21 din codul ^{Români cari} francez face o deosebire între acei cari au primit funcțiuni ^{au servit într'o armată} de la un guvern străin și acei cari au servit într'o armată ^{străină.} străină. Acești din urmă sunt mult mai aspru tratați, pen- ^{Deoseb. de} tru-că într'un moment dat, puteau să fie siliți a purta ^{la codul fr.} arma în contra țarei lor; de aceea ei nu pot redobîndi vechea lor naționalitate de cît îndeplinind condițiile împămîntenirei, impuse tuturor străinilor în genere. Legea noastră, luând

(1) Cpr. Philipescu-Dubău, *Explic. Codicelui civil român*, p. 14, No. 3 (Iași, 1873).

(2) Codul italian prevede, ca și al nostru, că cetățeanul care a pierdut naționalitatea sa, o redobîndește prin reîntorcerea sa în țară cu o autorisare specială a guvernului, *con permissione speciale del governo* (art. 13).

(3) Cpr. Neagu, I, p. 138, No. 1.

însă exemplul de la acea italiană, s'a arătat mai puțin aspră, și n'a făcut această deosebire, de sigur în scopul lăudabil de a face pe toți acei cari, într'un moment de rătăcire, s'au deslipit de la sinul patriei lor, să revină la sentimente mai bune, și să se reîntoarcă în țara în care au copilărit.

Redobîndirea
calității de
Român nu are
efect retroac-
tiv.

De și legea noastră n'o supune nicăiri, și de și art. 20 din codul fr., care face o aplicare a principiului nere-
troactivității, a fost eliminat de legiuitorul nostru, totuși rezultă din principiile generale, că schimbarea de naționalitate nu produce nici-un efect retroactiv, și că, prin urmare, redobîndirea calității de Român nu poate să producă efecte de cât pentru viitor ⁽¹⁾.

Soarta femeii
și copiilor a-
celuia care a
redobîndit ca-
litatea de
Român.

Rămâne bine înțeles că numai acel care a redobîndit naționalitatea, prin îndeplinirea condițiilor prescrise de lege, se va folosi în viitor de calitatea de Român. Cât pentru femeia și copiii săi minori, ei tot străini rămân. Copiii vor putea însă, la majoritate, să redobîndească naționalitatea română conform art. 10 și 18 C. civ. (Vezi *supra*, p. 304).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. vechi
francez și dr.
roman.

(1) În dreptul vechi francez, *scrisorile de declarațiune*, prin care un fost francez redobîndea calitatea ce pierduse, aveau efect retroactiv, și acel care le dobîndea era presupus că n'a părăsit nici-o dată teritoriul. Laurent, I, 399.—La Romani, de asemenea, cetățeanul care pierdea cetățenia prin faptul căderei în robie la străin, se considera ca cum n'ar fi pierdut-o nici-o dată, de câte-oră o redobîndea *jure postliminii* (Gaius, Instit., I, 129, § 5; *Idem*, Instit. Justinian., I, 12, § 5, *Quibus modis jus potestatis solvitur*).

TITLUL II

Despre actele stărei civile ⁽¹⁾.

Regule generale.

Actele stărei civile sunt scriptele autentice, prin care se constată de un funcționar public instituit *ad hoc*, starea civilă a unei persoane, adică: poziția ce fie-care individ ocupă în societate, ca membru din cutare sau cutare familie, având drepturi de exercitat și datorii de îndeplinit. Definiție.

La Romani, găsim foarte puține dispoziții privitoare la actele stărei civile, fiind-că proba testimonială era admisă pentru dovedirea tuturor actelor în genere. Dr. roman.

Utilitatea acestor acte este necontestată. Așa, de exemplu, actul de naștere servește a determina majoritatea sau minoritatea (art. 342, 434); actul de căsătorie servește a determina starea de soț legiuit, de tată sau mamă (art. 286), starea de Român în oare-care casuri (art. 12 și 19); actul de moarte determină momentul deshiderei unei moșteniri (art. 651), etc. Utilitatea actelor stărei civile.

Este de observat, că toate legislațiile anterioare revoluției franceze încredințaseră ținerea actelor stărei civile în mâna preoților, și aceasta era potrivit cu duhul vremii. Istoric.

(1) Acest titlu ar trebui să fie așezat, ca și în codul italian, la finele cărței I, în urma celorlalte titluri care tratează despre relațiunile ce constituie starea civilă a persoanelor. Codul portughez din 1 Iulie 1867 se ocupă despre actele stărei civile la finele codului, în capitolul care tratează despre dovediri (art. 2441—2491).—Veți asupra acestei materii, Rieff, *Comment. sur la loi des actes de l'état civil* (1844); Mersier, *Tr. th. et pratique des actes de l'état civil* (1892); Grün, *Guide et formulaire pour la rédaction des actes de l'état civil*; M. A. Beșteley, *Explic. actelor stărei civile*, etc. Obs. asupra locului unde ar trebui să figureze actele stărei civile. Bibliografie.

Preotul fiind, în adevăr, cel dintâi care asistă pe om cu rugăciunile sale la nașterea, la căsătoria și la moartea sa, era natural ca actele care constată cele trei mai de căpitanie întâmplări ale vieții omului să fie încredințate miniștrilor cultului, și a trebuit o revoluție ca aceea din 1789, care să sgudue în temelia sa întregul edificiu al trecutului, pentru ca să se poată pune în principiu că actele stărei civile sunt independente de credințele religioase ale omului (1).

Dreptul vechiu. Regul. organic.

Înainte de Regulamentul organic, în legislația noastră, n'a existat propriu zis nici acte, nici ofițeri ai stărei civile, de și starea civilă a cetățenilor interesează ordinea publică, pentru-că e privitoare la constituirea fa-

Dr. străin.

(1) În Spania, până la 1870, actele stărei civile erau înscrise tot în registrele bisericești, și de abia la 1870, prin legea din 17 Iunie, ele s'a încredințat judecătorilor municipali, sub privigherea Ministerului justiției și a presidentului tribunalului. V. Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 1047 urm. Veđi și G. G. Flaișlen, *Curierul judiciar* din 1898, No. 7, p. 51. — În Austria, în Rusia, în Grecia (veđi *supră*, p. 194, nota 5), în Serbia (art. 60 C. civ.) și în alte țări, miniștrii cultului sunt și astăzi ofițeri ai stărei civile, după cum erau și în Anglia până la 1874. Este adevărat că o lege din 1836, promulgată sub Wilhelm IV, înființase în Anglia un corp special de funcționari civili pentru ținerea actelor stărei civile (*registrar*), însă înscrierea actelor în registrele acestor funcționari n'a devenit obligatorie de cât la 1874. Veđi Répert. Sirey, *v^o cit.*, 966 urm.—Sub dominația otomană, în Dobrogea, actele stărei civile erau încredințate comunităților religioase, afară de cea turcească. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, p. 466.

Actele stărei civile privitoare la Musulmani. Art. 60 L. din 30 Marte 1886.

Art. 60 din legea asupra organ. judec. în Dobrogea (30 Marte 1886) dispune că «atribuțiile primarului, în privința actelor, stărei civile, se vor îndeplini, în cât privește pe Mahometan și de către fie-care cadiu sau hoga din localitate, care este obligat ca îndată să trimeată primarului extractul cuvenit pentru a se înscrie în registrele stărei civile». S'a decis cu drept cuvânt că acest text, excepțional creat numai în favoarea Mahometanilor, nu se aplică Lipovenilor sau altor locuitori din Dobrogea. Cas. rom. Bulet. 1899, p. 1021. Veđi *supră*, p. 227, nota 7. În cât privește ținerea actelor stărei civile în imperiul otoman, veđi legea din 27 Maiu 1318 (1902), publicată în *Annuaire de législation étrangère* din 1902, p. 659 urm., iar în cât privește Bulgaria, veđi *supră*, p. 194, nota 3.

miliei ⁽¹⁾. În anul 1832, vine însă Regulamentul organic, care înființează în ambele țări actele stărei civile, dându-le în păstrarea preoților, și această stare de lucruri durează până la punerea în aplicare a codului actual. Așa dar, de la 1832 și până la 1 Decembrie 1865, preoții, sub îngrijirea protoereilor și privigherea mitropoliților, precum și a celorlalți episcopi, au fost ofițeri ai stărei civile. Ei aveau îndatorirea, la finele fie-cărui an, să trimeată registrele ce țineau în dublu exemplar, la protecerea care, la rîndul său, le supunea spre cercetare și încheiere: în Muntenia, la tribunalele județului, iar în Moldova, la isprăvnicie, unde rămânea câte un exemplar, iar celalalt se înapoia preotului, spre a fi păstrat cu cea mai mare scumpătate, *ca un deposit sfînt*, în biserica parochială în Moldova, iar în Muntenia, *la judecătoria de împăciuire, unde preotul era pravilnic mădulariu*.

Constituția noastră (art. 22), ca și cea belgiană, și art. 22 din legea de la 1880 pentru organizarea Dobrogei, pun în principiu că actele stărei civile sunt de atribuția autorității civile, și autoritatea competentă este cea comunală. (Art. 77 L. comun. din 1887 și art. 86 L. p. org. comunelor rurale din 1 Maiu 1904).

Legislația
actuală.

Toți acei cari locuiesc pe teritoriul român, fără ose-^{Toți locuitorii} bîre de naționalitate sau religie, sunt supuși legilor privi-^{țării sunt su-} toare la actele stărei civile. Aceasta se spune expres în ^{puși legilor} art. 1 și 2 al Regul. promulgat la 2 Iunie 1865, și în art. ^{privitoare la} 10 al Regul. promulgat la 3 Decembrie 1866 ^{starea civilă.} (2). Cu toate acestea, adresa Ministerului de interne către acel de externe cu No. 10986 din 20 Maiu 1867 constată că parte din străinii catolici și protestanți se sustrăgeau pe atunci de la această îndatorire.

Legea se ocupă în acest titlu numai de actele de naș-^{Actele stărei} tere, de actele de căsătorie și de moarte, pentru-că aceste ^{civile.} sunt întâmplările cele mai de căpetenie ale vieții omului;

(1) Veđi *supră*, p. 227.

(2) Veđi *supră*, p. 157 și 190. Veđi în *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, p. 425 anaforaua Sfatului cărmuitor din 1843, unde iarăși se prevede, că măsura privitoare la actele stărei civile se aplică la toate bisericile de osebite rituri aflătoare în principat, și chiar la Evrei.

dar osebit de aceste acte, mai sunt încă: actele de adopțiune (art. 323), actele de recunoaștere a unui copil natural (art. 48), și hotărârile definitive prin care s'a dobândit despărțenia (art. 246, 276), care toate trebuiesc transcrise în registrele stărei civile.

CAPITOLUL I

Persoanele care figurează în actele stărei civile.

Patru feluri de persoane intervin la formarea actelor stărei civile: 1° ofițerul stărei civile; 2° declaranții; 3° părțile, și 4° martorii.

1° Ofițerul stărei civile.—Competența sa.

Ofițerul stărei civile atestă că s'a făcut cutare declarație și constată *de visu* existența și sexul noului născut, precum și moartea unei persoane (art. 41 și 63).

L. comunală. După legea comunală (art. 51 L. din 31 Iulie 1894 și art. 86 L. din 1 Mai 1904), primarul, sub privigherea procurorului (art. 39 C. civ.), este însărcinat cu ținerea actelor stărei civile; el poate delega în locul său pe un consilier, sau pe un ajutor ⁽¹⁾. Iregularitatea delegației nu aduce nulitatea actelor făcute de delegat, părțile neputând suferi consecințele greșărilor altora ⁽²⁾. Orice declarație de naștere, de moarte sau de căsătorie, făcută înaintea unui preot sau chiar înaintea unui funcționar public, precum ar fi notarul sau secretarul comunei, ar fi însă nulă și neavenită.

Competența teritorială a of. stărei civile.

Competența ofițerului stărei civile nu se vede determinată nici de legea franceză, nici de legea noastră. Cu toate-acestea, este generalmente admis, cel puțin în cât privește actele de naștere, de moarte și de recunoaștere a unui copil natural, că competența sa este teritorială. Prin urmare, în cât privește aceste acte, oricât de mare

(1) În comunele urbane, primarii numesc unul sau mai mulți ofițeri ai stărei civile (art. 3 Regul. pentru serviciul actelor stărei civile din 3 Decembre 1866).

(2) Baudry et Fourcade, I, 800; Aubry et Rau, I, § 56, p. 288 (ed. a 5-a); Cas. fr. D. P. 84. 1. 4; Sirey, 84. 1. 5.

ar fi urgența, ofițerul stărei civile nu va putea instrumenta afară de teritoriul comunei sale, dar el va fi singur competent în comuna sa, chiar pentru persoanele nedomiciliate în această comună (art. 41 și 68) ⁽¹⁾.

În cât privește însă actele de căsătorie, chestiunea e controversată, după cum vom vedea *infra*, sub art. 60 și 151. Căsătorie.
Controversă.

Nici-o lege nu oprește pe un ofițer al stărei civile de a primi și a întocmi actele privitoare la rudele sale, dar este generalmente admis că el n'ar putea să îndeplinească funcțiunea de ofițer al stărei civile într'un act în care el ar figura însuși ca parte, ca declarant, sau ca martor ⁽²⁾. Aceasta se spune anume în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 51). Instrumentarea of. stărei civile în actele sale proprii sau ale rudelor sale.
Controversă.

Competența ofițerilor stărei civile se mărginește la primirea declarațiunilor privitoare la starea civilă a persoanelor, sau la refuzul primirii acestor declarațiuni, sub a lor responsabilitate. Când ofițerul stărei civile refuză de a primi o declarație, sau de a încheia un act, părțile nu au altă cale de cât aceea de a chema în judecată pe funcționarul recalitrant și de a dobîndi o hotărîre care, după ce se va transcrie în registrele respective, va înlocui actul ⁽³⁾. Refuzul of. stărei civile de a încheia un act.

(1) Aubry et Rau, I, § 56, p. 288, 289; Planiol, I, 499; Baudry et Fourcade, I, 804; Beudant, I, 104; Demolombe, I, 279; Thiry, I, 112; Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 51; Pand. fr., *eod. vº*, 39 urm.; Mersier, *Actes de l'état civil*, 20; Neagu, I, p. 143, No. 8 și 9.

(2) Demolombe, I, 279; Aubry et Rau, I, *loco cit.*, p. 289; Planiol, I, 501; Laurent, II, 23; T. Huc, I, 312; Baudry et Fourcade, I, 805, 806; Neagu, I, p. 143, No. 4 și 5.—*Contrà*: Coin-Delisle. *Actes de l'état civil, Introduc.*, No. 12.—Acest autor, întemeindu-se pe legile romane (L. 2 și 3 Dig., *De adoptionibus* și L. 2, Dig., *De off. præsidi*), care permiteau magistratului de a face el însuși actele de jurisdicție voluntară grațioasă în care el ar fi fost parte, susține că și astăzi căsătoria unui ofițer al stărei civile ar putea fi validă, cu-toate-că ar fi fost celebrată de însuși acest ofițer, însă natura lucrurilor se opune la aceasta; căci, pe de o parte, nu există în realitate ofițer al stărei civile, atunci când el este parte interesată în actul pe care îl încheie, iar pe de alta, ofițerul și-ar face însuși un act contra celor de al treilea, ceea ce este inadmisibil. Veđi autorii *suprà* citați.

(3) T. Huc, I, 312, *in fine*, Baudry et Fourcade, I, 803 bis;

2° *Declaranții sau comparanții.*

Declaranții, după cum îi numește art. 21 din Regulamentul asupra actelor stărei civile din 1866, sunt acele persoane străine, de exemplu: o moașă sau un medic, etc. (art. 42), care sunt datoare să declare ofițerului stărei civile faptele despre care au cunostință. Orî-ce declarații mincinoase sunt pedepsite de legea penală (art. 275, 290 C. penal). Declaranții sunt și martori în unele cazuri. Astfel sunt, de exemplu: viitorii soți, a căror declarație o primește ofițerul stărei civile, și tatăl care declară nașterea copilului său.

Legea nu cere nici-o condiție specială de aptitudine din partea declaranților, pe care unii îi numesc și *comparanți*. Prin urmare, atât minorii cât și femeile pot fi declaranți. Ei trebuie însă să aibă o vîrstă destul de matură pentru a-și putea da sama de greutatea și de consecințele declarațiunei lor (1).

Inlocuirea de-
claranților
prin manda-
tari. Contro-
versă.

Declaranții pot fi înlocuiți prin mandatarî (argum. din art. 25), însă procura lor trebuie să fie specială și autentică (art. 23) (2). Responsabilitatea declarațiunei incumbă, în asemenea caz, declaranților iar nu mandatarilor lor, afară de cazul când aceșți din urmă ar fi întrecut limitele mandatului lor (art. 1546) (3).

3° *Părțile.*

Art. 23.—In cazurile când părțile interesate nu vor fi obligate a se înfățișa în persoană, ele vor putea fi reprezentate de un

Pand. fr., v^o *Actes de l'état civil*, 44; Neagu, I, p. 143, No. 12; C. Pau, Sirey, 53. 2. 491; D. P. 54. 5. 13. No. 4.

(1) Demolombe, I, 283; T. Huc, I, 315; Planiol, I, 516; Baudry et Fourcade, I, 810; Aubry et Rau, I, § 56, pag. 302 (ed. a 5-a).

(2) Baudry et Fourcade, I, 810, *in fine*; Thiry, I, 115; T. Huc, I, 315; Demolombe, I, 284; Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 194 urm.; Pand. fr., *eod. v^o*, 63. Codul italian (art. 373) și Anteproiectul de revisuire a lui Laurent (art. 62) sunt formalî în această privință.—*Contrà*: Hutteau d'Origny, *Traité de l'état civil*, p. 36, după care numai părțile ar putea fi înlocuite prin mandatarî. Veđi în același sens: Grün, *Guide et formulaire pour la rédaction des actes de l'état civil*, No. 85.

(3) Pand. fr., *Actes de l'état civil*, 63.

procurator, cu procurațiune specială și autentică. (Art. 25, 31, 52, 61, 246, 276, 1171, 1532, 1535 C. civ. L. p. autentif. actelor din 1 Sept. 1886. Art. 36 C. fr.)

Art. 31.—Procurele și celelalte înscrisuri, care trebuie să rămână anexate la actele stărei civile, se vor depune, după ce se vor parafa de persoanele care le au depus și de ofițerul stărei civile, la grefa tribunalului dimpreună cu registrele care trebuie să rămână în dîsa grefă. (Art. 23, 39, 54, 56, 59 C. civ. Art. 44 C. fr.)

Părțile sunt persoanele a căror stare civilă face obiectul actului ce urnează a se încheia, sau acele care au interes la întocmirea actului, de exemplu: soții, într'o căsătorie; tatăl copilului, într'un act de naștere; rudele cele mai de aproape, într'un act de moarte, etc.

În actele de naștere și de moarte, părțile pot fi reprezentate prin procuratori, însă cu procuri speciale (art. 1535) și autentificate (art. 1171 și L. din 1886). Legea vorbește în art. 23 numai de părți, dar este generalmente admis, că atât declaranții cât și chiar martorii pot fi reprezentați printr'o persoană investită cu un mandat autentic și special, în care declarațiunea lor ar fi constatată (1).

Casurile în care părțile pot fi reprezentate prin mandatar.

În cât privește actele de căsătorie, părțile trebuie să se infățișeze în persoană, căci altfel nu s'ar putea pune în vederea viitorilor soți drepturile și datoriile lor respective (2). Părțile mai trebuie încă să se presinte în persoană la despărțenie (art. 225, 246, 276).

Casurile în care părțile trebuie să se infățișeze în persoană.

Procurele și celelalte înscrisuri, care trebuie să se alipească la actele stărei civile, precum ar fi: actele de naștere sau consimțimîntul părinților ce viitorii soți trebuie să aducă ofițerului stărei civile (art. 56—59), se iscălesc în momentul când sunt aduse, atât de părți, cât și de ofițerul public, pentru a nu se putea contesta mai pe urmă identitatea lor. Apoi, pentru mai multă siguranță, legea cere că atât procurele cât și celelalte înscrisuri să se depună, nu în archiva comunei, ci la grefa trib. civil, împreună cu unul din exemplarele registrelor (art. 30, 31).

Art. 31.

(1) Veđi în privința declaranților, *supră*, p. 388, iar în privința martorilor, Pand. fr., *Actes de l'état civil*, 63.—*Contrà*: (în privința martorilor), T. Hue, I, 316.

(2) Veđi *infră*, explic. art. 61, unde se arată controversa.

4° Martorii.

Art. 24. — Martorii produși la actele stărei civile nu vor putea fi de cât în vârsta de 21 ani cel puțin, rude sau străini, și vor fi aleși de persoanele interesate. (Art. 33, 42, 57, 61, 81, 874, 884 C. civ. Art. 22 C. pen. Art. 37 C. fr.) (1).

Martorii, doi în actele de naștere (art. 42, 45) și în actele de moarte (art. 64, 71), patru în actele de căsătorie (art. 61), și trei în ipoteza art. 81, sunt niște persoane străine care, fără jurământ, confirmă prin prezența și semnătura lor, identitatea declaranților, și până la un punct oare-care, sinceritatea declarațiunei lor.

Condițiile ce
trebuie să în-
deplinească
martorii.

Ori-cine poate fi martor la întocmirea actelor stărei civile, și chiar rudele părților, sau a ofițerului public (2). Singura condiție prescrisă de lege este ca martorii să fie majori (art. 434), iar nu de 16 ani ca în dreptul comun (art. 197 Pr. civ. și 76 Pr. pen.) (3). Străinii pot deci, ca și Românii, să fie martori. Chestiunea s'a discutat în Franța, dar la noi ea nu poate să sufere nici-o îndoială. Vechiul text francez prescria ca martorii să fie neapărat de sex bărbătesc, pe când la noi, nu se dispune nimic în această privință; de unde conchidem că femeile au capacitatea de a fi martori, ceea ce este mult mai logic și mai rațional, și ceea ce s'a admis și în Franța prin legea din 7 Decembrie 1897; căci nu vedem pentru ce ele n'ar avea această capacitate (4).

Persoanele
care nu pot fi
martori.

(1) Art. 37 din codul fr., modificat prin legea din 7 Decembrie 1897, oprește pe bărbat și pe femeie de a fi martori în același act, dispoziție care la noi nu există.

(2) Planiol, I, 517; Baudry et Fourcade, I, 813; Beudant, I, 106; Aubry et Rau, I, § 59, p. 303.—Numai surdo-muții, orbi, acei interdiși (art. 435 și urm.) și acei lipsiți de exercițiul drepturilor civile și de familie (art. 22 § 3 C. pen.), nu pot fi martori într'un act al stărei civile. Duranton, I, 288; Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 183, 184.

(3) În caz când martorii ar fi străini, ei nu au nevoie de a fi majori după legea lor națională, pentru-că legea nu cere ca martorul să fie major, ci determină numai vârsta de 21 ani. Baudry et Fourcade, I, 812; T. Huc, I, 316; Demolombe, I, 280.

(4) Atât Alex. Crețescu, în *Coment. sale asupra codului civil*, p. 210, cât și d-l M. A. Beșteley, în *Explicațiunile sale asupra actelor stărei civile*, p. 16, cred că textul nostru din eroare nu conține această condiție și susțin că, cu toată tăcerea legii,

Martorii, în regulă generală, se aleg de părțile interesate; în caz însă când nu există nici-o parte interesată, de exemplu: când cineva moare într'un loc cu totul necunoscut, sau când se găsește un copil lepădat, atunci martorii se aleg de ofițerul stărei civile (1).

Alegerea
martorilor.

Lipsa martorilor n'ar atrage, după unii, nulitatea actului, prezența lor nefiind o condiție substanțială (2).

Sanct. lipsei
martorilor.
Controversă.

Dispoziții generale aplicabile tuturor actelor stărei civile.

Art. 21. — Actele stărei civile vor cuprinde anul, luna, ziua și ora când ele s'au făcut, prenumele (numele de botez), familia, vârsta, profesiunea sau meseria și domiciliul tuturor persoanelor înscrise în ele. (Art. 29, 43 urm., 62, 64, 65, 70, 71, 73 urm., 87 C. civ. Art. 34 C. fr.)

Toate aceste mențiuni, care erau prescrise și sub legea veche (3) și care trebuie să fie scrise în litere (art. 29), au de scop de a preciza individualitatea persoanelor ce figurează în act. Așa, de exemplu, prin arătarea zilei, se poate preciza dacă martorii erau majori (art. 24), sau dacă actul s'a făcut în termenul prescris de lege (art. 41, 45, 323). Arătarea numelui, meseriei, profesiunii etc., servește a recunoaște mai târziu persoana care ar fi figurat în act, etc.

Scopul men-
țiunilor pres-
crise de art.
21.

numai bărbații pot fi martori. Această părere este însă greșită și nu poate să fie nici-o discuție acolo unde legea e formală. Dacă este să calificăm de eroare toate inovațiile aduse de legiuitorul nostru, atunci să dăm textul nostrulă o parte, și să aplicăm în totdeauna legea franceză.—In codul italian, martorii trebuie să fie majori și de sex bărbătesc, și să aibă rezidența în comuna unde se face actul (art. 351).

(1) Rieff, *Comment. sur la loi des actes de l'état civil*, p. 165 urm. (ed. din 1844); Aubry et Rau, I, § 58, p. 303 (ed. a 5-a).

(2) Baudry et Fourcade, I, 818 și 864; T. Huc, I, 316, *in fine*; Laurent, II, 26; Neagu, I, p. 146, No. 4; Beudant, I, 114.—*Contrà*: Arntz, I, 155, p. 98.—Nu se cere, de asemenea, ca martorii să fie domiciliați în comuna în care se întocmește actul. Baudry et Fourcade, I, 815; Neagu, *loco cit.*, No. 5.

(3) Vezi în *Manualul administrativ al Moldovei* (t. II, p. 430), Dr. vechiū. instrucțiunile alcătuite de departamentul averilor bisericești, pentru ținerea actelor stărei civile, unde se prevede îndatorirea preoților de a însemna anul, luna și ziua înscrierii, numele, porecla, locuința, vârsta și meșteșugul tuturor acelor înscriși.

Textul francez, din greșală, nu prescrie arătarea lunii ⁽¹⁾.

În Franța, legea asupra notariatului (art. 12) dispune să se arăte în act și locul în care el a fost încheiat, regulă care se poate aplica prin analogie și la actele stărei civile. La noi, nici-o lege nu prevede asemenea formalitate, însă cu-toate-acestea, se obicinuește a se arăta în act și locul unde el a fost făcut ⁽²⁾.

Limba română fiind cea oficială, se înțelege de la sine că toate actele vor fi redactate în limba românească.

Art. 22. — Ofițerii stărei civile nu vor putea trece în aceste acte, nici prin adnotațiuni, nici prin alte adaose oare-care, de cât numai ceea ce trebuie a fi declarat de persoanele ce se înfățișează înaintea lor. (Art. 29, 41—43, 64, 70, 307, 308 C. civ. Art. 35 C. fr.)

Declarațiile
ce of. stărei
civile trebuie
să treacă în
act.

Ofițerul stărei civile fiind un mandatar, nu poate să facă nimic afară din limitele mandatului său (art. 1546). El nu poate, deci, să treacă în actele ce încheie de cât ceea ce legea prescrie să se treacă. Așa, de exemplu, actul de naștere nu trebuie să arăte că copilul născut în afară de căsătorie are de tată pe cutare bărbat, chiar dacă s'ar face astfel de declarație ofițerului public, pentru-că cercetarea paternității este, în principiu, oprită (art. 307).

Declarațiile
neprevădute
și neoprite de
lege. Contro-
versă.

Iată însă o declarație neprevădută dar nici oprită de lege; bună oară, într'un act de moarte, declaranții au arătat ziua și ora morței. Ofițerul public poate să treacă în act asemenea declarație? Chestia este controversată ⁽³⁾.

Un punct, însă, asupra căruia toți autorii sunt de acord este că ofițerul public nu poate să adauge nimic la declarațiile părților, chiar dacă ele omit de a face declarații din acele prescise de lege. El nu poate, deci, să verifice, nici să comenteze aceste declarații, ci trebuie să le înregistreze după cum îi sunt făcute. Cu-toate-acestea, ro-

(1) Arătarea lunii nu se prevede nici în codul italian; dar în acest codice, se prevede arătarea comunei și casei în care actele vor fi primite, precum și a documentelor înfățișate de părți (art. 352).

(2) În Franța, o circulară a Ministerului dreptății din 3 Iulie 1807 prescrie de a se arăta în act și titlurile onorifice, precum: decorațiile, etc.—Mai mult încă, în Franța, ofițerul stărei civile trebuie să observe până și ortografia numelor de familie.

(3) Vezi *infra*, explic. art. 65, unde se arată controversa.

lul ofițerului stărei civile nu este cu totul pasiv, așa cum a spus tribunalul Siméon; căci el ar putea să se asigure dacă declaranții și martorii nu fac o declarație mincinoasă; de oare-ce legea nu poate să-l silească a-și presta concursul său la o fraudă ⁽¹⁾.

Ofițerul public, care ar contraveni la aceste dispoziții, pe lângă pedeapsa prevădută de art. 36, este responsabil și de daune către părțile interesate ⁽²⁾; declarațiile inutile înscrise într'un act n'ar atrage însă nulitatea actului ⁽³⁾. Sanctiune.

Din faptul că ofițerul stărei civile trebuie să se mărginească a menționa numai declarațiile făcute de părți, rezultă că el n'ar putea să încheie un act *ex officio*. Parvenind însă la cunoștința sa că s'a omis de a se declara vre-un act, el este dator să aducă faptul la cunoștința procurorului, sau chiar să pună în vedere părților interesate datoria ce le incumbă. Of. stărei civile nu poate instrumenta din oficiu.

Art. 25.—Ofițerul stărei civile va ceti părților înfățișate sau procuratorilor lor, precum și martorilor actele, și se va face mențiune despre îndeplinirea acestei formalități. (Art. 23, 26, 36 C. civ. Art. 124 C. pen. Art. 38 C. fr.)

Art. 26.—Aceste acte se vor sub-scrie de ofițerul stărei civile, de persoanele înfățișate înaintea lui și de martori, sau se va menționa cauza ce a oprit pe aceștia de a sub-scrie. (Art. 25, 36, 863 C. civ. Art. 41 Pr. pen. Art. 39 C. fr.)

Art. 27.—Actele stărei civile vor fi înscrise în fie-care comună într'unul sau mai multe registre, ținute în câte două exemplare. (Art. 29, 36, 38, 45, 49, 66, 180 C. civ. Art. 161 Cod. pen. Art. 40 C. fr.)

Art. 28.—Registrele vor fi numerotate, șnuruite și parafate pe fie-care pagină de presidentul tribunalului de prima instanță, sau de judecătorul ce-l va înlocui. (Art. 49, 76 C. civ. Art. 5 Regul. din 1866. Art. 41 C. fr.)

Art. 29.—Actele se vor înscrie pe registre în șir, fără loc gol. Răsăturile, indicațiunile și notițele vor fi aprobate și sub-scrie în același mod ca și textul actului. Nu se va putea scrie nimic

(1) Laurent, II, 18; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 212; Pand. fr., *eod v^o*, 83; Neagu, I, p. 145. No. 4.—În Belgia, ofițerul stărei civile este obligat să primească chiar o declarație falsă, rămânându-î însă dreptul de a aduce cazul la cunoștința autorității judecătorești. (Circul. Minist. justiției din 2 Mai 1855). Pand. fr., *loco cit.*

(2) Demolombe, I, 298; Pand. fr., *v^o cit.*, 85; Toullier D., I, 316.

(3) T. Huc, I, 314; Pand. fr., *v^o cit.*, 86; Neagu, I, p. 145, No. 2.

în prescurtare, și data nu se va scrie în cifre, ci în litere. (Art. 26, 36 C. civ. Art. 42 C. fr.)

Art. 30.—Registrele se vor încheia de ofițerul stărei civile la finitul fie-cărui an; și până într'o lună, unul din cele două exemplare se va depune la arhivele comunei, iar celalalt se va trimite la grefa tribunalului de prima instanță, spre păstrare. (Art. 36, 39 C. civ. Art. 8 Regul. din 1866. Art. 43 C. fr.)

Cetirea actului. Art. 25.

Ofițerul stărei civile trebuie să cetească tuturor persoanelor care au figurat într'un act al stărei civile, în-tregul cuprins al acestui act, pentru a se putea verifica dacă s'au scris declarațiile întocmai. Mențiunea ce el trebuie să facă despre cetire, este o garanție care asigură îndeplinirea acestei formalități; căci ofițerul public care ar menționa că s'a dat cetire actului, fără ca în realitate această cetire să fi avut loc, ar comite un falș în acte publice (art. 124 C. penal).

Art. 861, 862
C. civ. și 73
Pr. pen.

Legea mai cere încă cetirea din cuvînt în cuvînt pentru testamentele autentice (art. 861, 862), și pentru depușiunile luate de judecătorul de instrucție (art. 73 Pr. pen.).

Sub-semnarea actului.
Art. 26.

În toate legislațiile, semnătura e considerată ca o manifestare a consimțimintului. Toate persoanele care au luat parte la întocmirea unui act al stărei civile trebuie deci să-l iscălească, dacă știu carte, împreună cu ofițerul care a instrumentat; iar la din contra, să se arate că declarații ori martorii nu știu, sau nu au voit a iscăli ⁽¹⁾.

Deoseb. între Regul. org. al Moldovei și acel al Munteniei.

Este de observat că o dispoziție identică exista și în Regulamentul organic al Munteniei, căci în acest Regulament, se prevede că actele stărei civile se vor iscăli de *preot și de părțile interesate* ⁽²⁾, iar de nu vor ști aceștia să iscălească, se va cuprinde întrînsele această întâmplare, și vor fi îndatoriți să însemneze o cruce care va ținea locul iscăliturii; pe când în Regulamentul organic al Moldovei nu se vorbește de cât de iscălitura preotului.

Lipsa semnăturii. Anulare. Controversă.

Lipsa semnăturii părților sau a martorilor nu atrage neapărat anularea actului, tribunalele fiind suverane în

Art. 49.

⁽¹⁾ Prin excepție, actele de publicație ale căsătoriilor se iscălesc numai de ofițerul stărei civile (art. 49).

⁽²⁾ Curtea de casație a decis că semnătura părților, pe lângă cea a preotului, nu era prescrisă sub pedeapsă de nulitate. Bulet. Cas. S-a I, 1877, p. 227. Cpr. Neagu, I, p. 147, No. 6.

aprecierea lor ⁽¹⁾. În cât privește însă semnătura ofițerului public, această formalitate fiind substanțială, credem că lipsa ei ar aduce anularea actului; căci nu poate să existe un act autentic fără un funcționar competent și, în asemenea caz, funcționarul n'a instrumentat ⁽²⁾.

Inscrierea actelor stărei civile într'unul său mai multe registre, după numărul populațiunii ⁽³⁾, iar nu pe o filă volantă, este o garanție contra pierderii sau rătăcirii acelor acte ⁽⁴⁾; iar îndatorirea de a ține două originale, care există și sub Regulamentul organic, este de mare interes; căci, la caz de distrugerea unui registru, rămâne celalalt ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Cas. fr. și C. Angers, Sirey, 69. 1. 445: D. P. 71. 1. 327; D. P. 55. 2. 202; Baudry et Fourcade, I, 864.—Am văzut *suprà*, p. 391 că, după unii, nici prezența martorilor n'ar fi substanțială.

⁽²⁾ Laurent, II, 25; T. Huc, I, 317; Arntz, I, 155; Beșteley, *op. cit.*, p. 21.—Veđi însă Baudry et Fourcade, I, 826 bis; Planiol, I, 561.—Cea mai mare parte din ofițerii stărei civile au luat obiceiul rău de a iscăli actele ce fac, mult mai târziu, după încheierea lor. Ce se va întâmpla, deci, când, ofițerul public va muri înainte de a sub-semna actul? D-l Beșteley, p. 15, crede că tribunalul ar putea să autorise pe funcționarul următor a sub-semna actul după cererea părților interesate, soluție care s'a admis de Curtea de casație din Florența (Sirey, 81. 4. 8). În Franța, în asemenea casuri, se recurge la o hotărîre de rectificarea. Veđi Aubry et Rau, I, § 59, p. 303, nota 7 bis (ed. a 5-a).

⁽³⁾ Registrele se trimet comunelor, prin prefectură, de Ministerul de interne, prin înțelegere cu Ministerul de justiție (art. 5 Regul. din 1866, și art. 13 Regul. din 2 Iunie 1865). În comunele rurale, se trimete numai câte un registru, în care se înscriu toate actele stărei civile, iar în comunele urbane, se trimete un registru pentru actele de naștere, unul pentru actele de căsătorie și altul pentru actele de moarte (art. 6 și 7 Regul. pentru serviciul actelor stărei civile din 1866).

⁽⁴⁾ Veđi în *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, p. 430, în construcțiile alcătuite de departamentul averilor bisericesti, în care se pune îndatorire preoților ca actele să nu se scrie pe o foaie răslețită sau *necusută*, după cum se exprimă Regulamentul organic al Munteniei, nici pe altă hârtie, ci numai în tăblițele date spre această întrebuințare. Dr. anterior.

⁽⁵⁾ Publicațiile pentru căsătorie se trec numai într'un singur registru, pentru-că ele nu sunt de cât niște formalități pregătitoare (art. 49 C. civ., art. 6, 7 și 12 Regul. din 1866).

Filă volantă.
Nulitate. Con-
troversă.

Ofițerul public, care ar înscrie un act pe o filă volantă sau liberă, după cum se exprimă art. 161 din codul penal și art. 39 din codul civil, s'ar expune, pe lângă acțiunea în daune (art. 38), la pedeapsa prevădută de art. 161 din codul penal. Mai mult încă, actul în asemenea caz va fi nul, sau mai bine zis inexistent; căci nu se poate dovedi starea civilă a unei persoane printr'o filă volantă sau liberă, și un act al stărei civile nu poate să aibă ființă fără registre, după cum n'ar putea să existe o ipotecă fără înscrierea în condică. Inscrierea actelor stărei civile în registrele respective este deci o formalitate substanțială, fără de care nu poate să existe act (1).

Inceput de
probă scrisă.
Controversă.

Foaea volantă n'ar putea servi, după unii, nici ca început de probă măcar, pentru-că nu emană nici de la partea protivnică, conform art. 1197, nici de la o parte care ar avea un interes contrar (art. 297) (2).

Acela deci a căruî act, fie din neglijență, fie din rea credință, a fost înscris pe o filă volantă sau liberă, nu are, spre îndreptare de cât o singură cale deschisă, ca și acel al căruî act n'a fost înscris de loc. El va porni o acțiune penală contra ofițerului care a instrumentat, și hotărîrea ce va dobîndi, o va transcrie în registru, conform art. 180, care de și e relativ la căsătorie, totuși se aplică prin analogie la toate actele stărei civile (3).

Numerotarea,
șnuruirea și
parafarea re-
gistrelor. Art.
28.

Ministerul de interne, la fie-care an, la 1 Septembrie, trimete tribunalelor de județ registrele necesare pentru trecerea actelor stărei civile (art. 13 Regul. din 1865), și

(1) Argum. din art. 32, 176 și 292. Planiol, I, 560; Laurent, II, 24; Duranton, II, 251.—*Contrà*: Actul este numai anulabil. Coin-Delisle asupra art. 52; Bonnier, *Tr. des preuves*, 200, 527 și 744; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 338.

(2) Murlon, I, 905, nota 1; Neagu, I, p. 147, No. 4.—*Contrà*: Actele stărei civile înscrise pe file volante, însă încheiate conform legii, formează o dovadă complectă, atunci când sunt sprijinite de o posesiune de stat constantă. În orî-ce caz, asemenea acte pot constitui un început de dovadă. Toullier-Duvergier, I, 348; Demante, II, 46 bis V; Bonnier, *op. cit.*, 200; Aubry et Rau, I, § 64, p. 329, text și nota 14; Planiol, I, 560; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 170. Veđi *infra*, explic. art. 33 și 299.

(3) Laurent, II, 24; Planiol, I, 560. V. *infra*, explic. art. 33 și 180.

presidentul fie-căruî tribunal, saŭ judecătorul cel mai vechiŭ, le iscălește pe fie-care *pagină*, adecă: pe ambele fețe a fie-cărei file, iar nu numai pe *fie-care filă*, după cum prevede textul francez. Apoi, registrele se numero-tează, nu în litere, ci în cifre, și se șnuruesc, însemnându-se la începutul fie-căruî registru îndeplinirea acestor formalități și numărul paginelor (art. 5 Regul. din 1866). Registrele, apoi, se trimet la 1 Noembre prefecturilor de județ, spre a fi distribuite comunelor respective (art. 13 Regul. din 1865). (Veđi *suprà*, p. 395, nota 3).

Numerotarea și șnuruirea ⁽¹⁾ registrelor aŭ de scop de a împedica adăogirea saŭ sustragerea vre-unei file, iar semnătura presidentului împedică schimbarea saŭ sustragerea lor.

Actele se vor scrie în registre în șir, pe ambele fețe ale fie-cărei file, fără a se lăsa vre-un loc gol, pentru ca să nu să poată adăoga nimic în urmă. O margină lăsată în alb e consacrată la menționile ce aŭ a se face în urmă, potrivit art. 35 C. civ. (art. 5 Regul. din 1866). Răsăturile, indicațiunile și notițele vor fi aprobate și sub-scrise atât de ofițerul public, cât și de celelalte persoane, ca și corpul actului. Nimic nu se va putea scrie în prescurtare, și data nu se va înscrie în cifre, ci în litere, *posloviță*, după cum se exprimă Manualul administrativ, în limba de atunci. «Ștersăturile și însemnăturile din josul cuprinderii înscri-sului, saŭ pe *restav* (margină) se vor iscăli și se vor adev-eri tot cu acel chip, ca și cuprinderea înscrisului, ție Regul. organic al Munteniei. Nimic nu se va scrie printre rînduri, nici cu prescurtare de cuvint, iar *leatul* (data) se va însemna în *ambac* (cifre)» (2).

(1) Formalitatea șnurului, care nu se vede în textul francez, și care consistă în trecerea unei șferi prin toate filele registru-lui, și pecetluirea la sfirșit saŭ la început, este luată din Regul. organic al Moldovei, unde se ție că condicele vor fi șnuruite peste toată fila și pecetluite cu pecetea Mitropoliei saŭ a Episcopiei.—V. și Regul. organic al Munteniei, unde se ție că *șahul* va fi tras pe fie-care foae.

(2) Veđi și Regul. organic al Moldovei, unde cu alte cuvinte se ție că aș de scop de a împedica pe cât se poate falsificările.

Incheierea re-
gistrului și
depunerea lor
la arhivă.
Art. 30.

La 31 Decembre a fie-cărui an, ofițerii stărei civile vor încheia registrele, conform formul. aflător în art. 8 din Regul. din 1866, adică: vor constata printr'un proces-verbal câte acte cuprinde fie-care registru, arătându-se și-a când s'a încetat de a se mai înscrie în el acte; asemenea încheiere trebuie să aibă loc, chiar dacă nu s'a înscris nici un act în registru (¹).

Reg. organic.

După Regul. organic, încheierea registrelor se făcea în Moldova de ispravnic, iar în Muntenia, de presidentul judecătoriei. Această formalitate avea de scop împedizarea de a se înscrie într'un registru vre-un act care ar fi fost întocmit în alt an.

Trimiterea re-
gistrului la
tribunal.
Art. 30.

Până într'o lună de la încheierea registrelor, adică: până la 1 Fevr. cel târziu, ofițerii stărei civile sunt dator să trimeată toate registrele la grefa tribunalului civil, luând adeverință de primirea lor. Tribunalul le înaintează procurorului, spre a fi examinate potrivit art. 39. Apoi, un exemplar se trimete comunelor respective, unde fie-care primar privighează păstrarea lor în arhivă, iar celalalt exemplar se păstrează la grefa fie-cărui tribunal, sub răspunderea grefierului. (Art. 45 L. org. judecătorești din 1890).

Prin depunerea registrelor în două locuri deosebite, legea voește să le sustragă, pe cât se poate, de la diferitele întâmplări care ar putea să aducă distrugerea lor.

Despre credința ce merită actele stărei civile și extractele de pe acele acte.

Art. 32. — Ori-cine are drept de a cere de la păstrătorii registrelor stărei civile extracte din acele registre. Extractele date conform registrelor și legalizate de presidentul trib. de prima instanță, sau de judecătorul ce-l va înlocui, vor fi credute, pe cât timp ele nu vor fi atacate prin inscripțiune de fals. (Art. 30, 84—86, 292, 1171, 1173, 1188 C. civ. Art. 123—126 Cod. pen. Art. 450 urm. Pr. pen. Art. 134, 162 urm. 168, 181 Pr. civ. Art. 15—18 Regul. stărei civile din 1866. Art. 45 C. fr.)

Actele stărei civile aparțin nu numai părților, dar și societăței; ca atare, orî-cine poate să ceară un extract de pe ele de la depositarii lor, adică: de la primarul comunei, sau de la grefierul tribunalului pentru anii trecuți, iar de

(¹) Rieff, *op. cit.*, p. 191, No. 55 (ed. din 1844).

la însuși ofițerul stărei civile pentru anul curent (art. 15 Regul. din 1866). Această publicitate este înființată în interesul terților, și cu drept cuvînt, căci validitatea actelor unei persoane atărnă adese-orî de starea sa civilă.

Extractul de care vorbește art. 32 C. civ. consistă într'o copie întocmai din cuvînt în cuvînt a actului, constatată și certificată conformă registrelor, de depositarii lor ⁽¹⁾. Asemenea extracte sau mai bine dîs copii, legalisate de președintele tribunalului civil (al secției de notariat la Iași și București), în cît privește semnătura și calitatea depositarului, au aceeași putere probatorie pe care o au actele originale; căci, de și legea se ocupă în acest text numai de extracte, totuși se înțelege de la sine că aceeași credință o merită *a fortiori* actele originale, de vreme ce ele sunt întocmite de un funcționar competent, cu toate solemnitățile prescrise de lege (art. 1171, 1173) ⁽²⁾.

Extractele.
Credința lor.

Care este însă puterea probatorie de care se bucură atât extractele cît și registrele originale ale actelor stărei civile? ^{Puterea probatorie a extractelor.}

În regulă generală, copia unui act nefiind de cît reproducerea originalului și trăgându-și toată puterea sa probatorie din acest original, cît timp originalul există, ea nu face prin ea însăși credință de cît despre ceea ce cuprinde originalul. De aceea, identitatea copiei poate în totdeauna fi contestată, și înfățișarea originalului poate în totdeauna fi cerută (art. 1188 C. civ.) ⁽³⁾ *Semper oportet ostendî ori-*

Art. 1188.

⁽¹⁾ Murlon, I. 261; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I. 121; Baudry et Fourcade, I. 835; T. Huc, I. 319; Planiol, I. 552; Beudant, I. 139, p. 222; Neagu, I, p. 151, No. 22. Aceasta se spune la noi expres în art. 15 din Regul. de la 1866. Copiile se numesc aici *extracte* pentru-că sunt *extrase* din registrele stărei civile.

⁽²⁾ Baudry et Fourcade, I. 840; T. Huc, I. 320; Laurent, II, 35; Demolombe, I, 319; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, art. 45. No. 6 urm. Répert. Sirey, *2° cit.*, 246. și toți autorii.

⁽³⁾ S'a decis, însă, că art. 1188 nu se aplică de cît părților contractante, și că terții nu pot fi constrinși la înfățișarea originalului, copiile ce ei prezintă făcînd deplină dovadă de contractele petrecute între alte părți. Cpr. Trib. Dolj și Teineștrămate. ^{Neaplicarea art. 1188 terților și actelor întocmite de înstrăimate.} *Dreptul* din 1892, No. 54 și *Curierul judiciar* din 1901, No. 1. Veđi și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1901, No. 41.

ginal, dicea Dumoulin (Molineus). «Cine va arăta copie după carte, dice art. 29 din codul Caragea (partea VI, capit. 2), este dator, când i se va cere, să scoată și pre cea adevărată saŭ îndată, având-o, saŭ cu soroc, de nu o va avea la îndămână» (1).

Art. 1188 nu
se aplică la
actele stărei
civile.
Controversă.

Acest principiu suferă, însă, excepție în privința actelor stărei civile, căroră art. 1188 este inaplicabil; de vreme-ce extractele date conform registrelor au aceeași putere probatorie pe care o au însiși actele originale, dacă nu se invoacă nici-o împrejurare, care să pună la îndoială conformitatea lor cu originalul.

Așa dar, extractele investite cu toate formele legale prescrise de lege, înlocuiesc registrele stărei civile, și cei de al treilea nu pot slăbi puterea lor probatorie, obligând pe acei cari au produs extractul, să aducă originalul, potrivit art. 1188; căci art. 32 din codul civil deroagă de la dreptul comun. Prin urmare, dacă am contestat conformitatea unui extract, mie îmi incumbă sarcina probei, și până când voi face asemenea dovadă, conformitatea este presupusă; de-oare-ce altfel textul art. 32 n'ar avea nici-un sens, și extractul n'ar merita nici-o credință dacă, printr'o simplă contestație, s'ar putea dărâma autoritatea sa. Această soluție este generalmente admisă atât de doctrină cât și de jurisprudență (2).

(Această din urmă decizie e privitoare la interpretarea art. 29, partea VI, capit. 2 din codul Caragea). S'a decis, de asemenea, că art. 1188 nu se aplică la actele emantate de la o autoritate străină, care se găsesc în străinătate. C. București, *Dreptul* din 1904, No. 75.

(1) S'a decis însă că, sub codul Caragea, acest principiu nu se aplica actelor de naștere, căci prescurtările saŭ extractele de pe ele, chiar neiscălite de părinți și naș, făceau deplină credință și înlocuiau actul original. C. București, *Dreptul* din 1888, No. 61.—Vezi însă Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1874, No. 28, pag. 217.

(2) Vezi în acest sens, Trib. Mehedintii, *Curierul judiciar* din 1903, No. 3 (cu observ. noastră); C. Iași și Bourges, *Dreptul* din 1875, No. 40; Sirey, 47. 1. 55; D. P. 46. 1. 337; Baudry et Fourcade, I, 841; T. Huc, I, 319 și VIII, 266; Beudant, I, 140; Thiry, I, 121; Arntz, I, 154; Planiol, I, 552 și II, 113; Acollas, I, p. 74. 75; Bonnier, *op. cit.*, 794; Laurent, II, 37; Demolombe, I, 318; Marcadé, I, 238 și V, art. 1334, No. 2;

Art. 32 din codul civil prevădend, însă, că extractele de pe registrele actelor stărei civile fac dovadă despre cele ce constată, *până la înscrierea în fals*, se naște întrebarea: care este sensul acestei dispoziții? Toullier a susținut ⁽¹⁾ că toate mențiunile cuprinse în actele stărei civile, și prin urmare, și în extractele de pe aceste acte, făcute de comparanți sau declaranți, sunt credute până la înscrierea în fals, sub cuvânt că declaranții merită, în cât privește declarațiunile ce legea le pune îndatorirea de a face (art. 42), aceeași credință pe care o merită ofițerul public; de oare-ce aceste persoane ar avea într-un-cât-va o misiune oficială și ar fi asimilate funcționarilor publici.

Mențiunile din actele stărei civile care se cred până la înscrierea în fals. Controversă.

Ori-cât de generali ar fi termenii în care se exprimă legiuitorul, această părere este inadmisibilă; pentru-că este de principiu că ceea ce se crede într-un act autentic până la înscrierea în fals, sunt numai faptele pe care funcționarul public le atestă că s'au petrecut înaintea lui, *quorum notitiam et sententiam habet propriis sensibus visu et auditu*, după expresia lui Dumoulin ⁽²⁾.

Actele făc, de asemenea, credință despre faptul material al declarațiunei ce ofițerul public a primit, misiunea acestui funcționar fiind tocmai de a constata asemenea declarațiuni; actele nu mai merită, însă, aceeași credință în ceea ce privește veracitatea declarațiunei părților; căci ofițerul stărei civile nu poate să știe dacă ceea ce a declarat părțile este sau nu expresiunea adevărului ⁽³⁾.

Mourlon, I, 264; Aubry et Rau, I, § 65, p. 331, 332; Vigié, I, 202; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 250 urm.; Pand. fr., *cod. v^o*, 398; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 45, No. 104; Nacu, I, p. 198, No. 121; Ș. Scriban, *Curierul judiciar* din 1902, No. 84, p. 700; Neagu, I, p. 151, No. 19 urm.—*Contra*: Larombière, IV, art. 1334, No. 5; Vazeille, *Mariage*, I, 199 (ed. din 1825); Rieff, *op. cit.*, p. 216, No. 66; Richelot, *Pr. de dr. civ.*, I, 152; Duranton, I, 299; Villemartin, *Études du dr. fr.*, I, p. 278 (ed. din 1834); Maleville, *Analyse du C. civil*, I, p. 65 (ed. din 1822). Veđi asupra acestei controverse t. VII a Comen-tariilor noastre, p. 231, text și nota 3.

⁽¹⁾ Toullier-Duvergier, I, partea I, 854, 865 (Duvergier nu împărtășește însă această părere, *loco cit.*, nota a). Cpr. și Duranton, I, 305 urm.; Merlin, Répert., *v^o Maternité*, No. VI.

⁽²⁾ Dumoulin, asupra Cutumei din Paris, tit. 1, § 8, No. 64.

⁽³⁾ Acest sistem este formal admis în codul italian. Iată, în ade-

Astfel, ofițerul stărei civile constată că, în cutare ȳi, un copil i-a fost ȳnfățișat; atȳt data actului cȳt și faptul ȳnfățișȳrei copilului, fac deplinȳ credinȳ pȳnȳ la ȳnscierea ȳn fals. Cȳt pentru declaraȳiunile ce i s'au fȳcut cȳ copilul s'a nȳscut ȳn cutare ȳi și are de mamȳ pe cutare femeie, cȳsȳtoritȳ saũ nu, ele nu meritȳ aceeași credinȳ, pentru-cȳ emanȳ de la niște persoane, care au putut sȳ declare neadevȳrul, fie din greșalȳ, fie din rea credinȳ. Sinceritatea acestor declaraȳiuni poate deci fi combȳtutȳ, dupȳ dreptul comun, prin ori-ce soiũ de probe, fȳrȳ a se recurge la procedura grea a falsului.

Astfel, actul de naștere nu face dovadȳ pȳnȳ la ȳnscierea ȳn fals despre sexul copilului, de cȳt atunci cȳnd ȳn act se menȳioneazȳ cȳ ofițerul stărei civile s'a asigurat ȳnsuși despre sexul lui ⁽¹⁾.

Art. 1173.

Și art. 1173 din codul civil prevede, ȳn termeni generali, cȳ actul autentic are deplinȳ credinȳ ȳn privinȳa ori-cȳrei persoane *despre dispoziȳiunile și convenȳiile ce constată*, și cu-toate-acestea toatȳ lumea recunoaște cȳ numai faptele petrecute sub ochii funcȳionarului care instrumenteazȳ se cred pȳnȳ la ȳnscierea ȳn fals ⁽²⁾. Or, actele stărei civile fiind o specie de acte autentice, nici-o raȳiune bine cuvȳntatȳ nu militeazȳ ȳn favoarea unei distincȳiuni ȳntre asemenea acte și actul autentic ȳn genere ⁽³⁾.

vȳr, cum se exprimȳ art. 363 din acest cod: *«Gli atti dello stato civile, formati secondo le disposizioni degli articoli precedenti, fanno prova fino a querela di falso di ciò che l'uffiziale pubblico attesta avvenuto alla sua presenza. Le dichiarazioni dei comparenti fanno fede sino a prova contraria»*.

⁽¹⁾ Demante et Colmet de Santerre, I, 102 bis I; Répert. Sirey, 264.

⁽²⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1875, No. 7 și din 1887, No. 36; Trib. Fȳlciũ, *Dreptul* din 1897, No. 43. Veȳi și alte autoritȳți citate ȳn t. VII a Coment. noastre, p. 155, nota 2. Mai veȳi ȳncȳ observaȳiile noastre publicate ȳn *Dreptul* din 1900, No. 72 și ȳn *Curierul judiciar* din același an, No. 14. Cpr. art. 1317 § 1 C. italian, și 1218 din codul spaniol, etc.

⁽³⁾ Planiol, I, 554, 555; T. Huc, I, 320; Beudant, I, 137; Marcadȳ, I, 239; Valette, *Cours de C. civ.*, I, p. 112; Laurent, II, 38 urm.; Beudant, I, 137; Demolombe, I, 319; Mourlon, I, 263; Arntz, I, 153; Thiry, I, 122; Baudry, I, 251; Baudry et Fourcade, I, 844; Aubry et Rau, I, § 65, p. 329; Neagu, I, p. 149, No. 3 urm.; Nacu, I, No. 20, p. 197, 198.—Acest

În cât privește declarațiile ce s'ar fi făcut într'un act, și care nu trebuiaū a fi făcute, pentru-că sunt străine de act, sau pentru-că legea le oprește, precum este de exemplu: arătarea tatălui natural (art. 307), ele nu vor avea nici-o putere probatorie ⁽¹⁾. «*Le indicazioni estranee all'atto non hanno alcun valore*», dice art. 363 § ultim din C. italian.

Actele stărei civile fiind înființate nu numai în interesul particularilor, dar și în acel al ordinei publice, sunt scutite de timbru (art. 41 § 6 L. timbr. din 24 Februar 1900 și art. 13 Regul. din 1866). De asemenea, buletinele de naștere, certificatele de căsătorie și autorizațiile de înmormintare, care se înmânează părților de ofițerul public, îndată după înscrierea actului, sunt scutite de orî-ce taxă și se dau pe hârtie liberă (art. 14 Regul. din 1866 și art. 63 C. civ.)

Sub legea veche, nu numai actele stărei civile, dar și copiile de pe dinsele erau gratuite. «Iereul parohiei, precum și ispravnicul ținutului, dice Regulamentul organic al Moldovei, sunt datorî a da fără nici-o plată fiște-cărei persoane extract de naștere, căsătorie, și săvîrșire din viață, orî când li se va cere».

Astădî, extractele sau copiile cerute de pe aceste acte conform art. 32, nu sunt scutite de timbru de cât pentru comunele rurale (art. 41 § 6 L. timbrului din 1900). Pentru comunele urbane, extractele se eliberează pe timbrul de un leū, după o cerere prealabilă timbrată cu 30 bani, osebit de timbrul fix, care se cere pentru legalizare la trib.

Pe lângă aceste taxe ce se percep în folosul fiscului, se mai percep și alte taxe în folosul comunelor. Așa, de

din urmă autor n'a găsit cu cale să citeze părerea noastră. de și noi ne pronunțasem cu mult înaintea d-sale, și de și autorii cei mai noi obicinuesc a avea în vedere pe acei anteriori. Colegul nostru de la București n'a deschis probabil cartea noastră de cât în momentele sale pierdute, pentru-că nu putea să găsească într'insa nici-o informație utilă. Știm prea bine că: *de minimis non curat prator*; însă știm în același timp că: *on a souvent besoin d'un plus petit que soi!*

(¹) Cpr. Trib. Mehedinți, *Curierul judiciar* din 1903, No. 3 (cu observ. noastră); Laurent, II, 39, 41; Murlon, I, 263; Demante et Colmet de Santerre, I, 90 bis V; Beudant, I, 137, p. 220; Neagu, *loco supra cit.*

exemplu, la Iași, pentru un extract de naștere se percepe câte un leu; pentru un extract de căsătorie câte trei lei, iar în cât privește foile dotale, cu excepție în privința tru-soului, se percepe o taxă proporțională de 1—5 la sută, după valoarea dotei.

Despre modul cum se stabilește starea civilă când nu au existat registre.

Art. 33.—Când nu vor fi existat registre, sau se vor fi pierdut, lipsa sau pierderea lor se va putea dovedi atât prin dovezi înscrise, cât și prin martori, și în asemenea cazuri, căsătoriile, nașterile și încetările din viață se vor putea dovedi atât prin registre și înscrise de ale tatălui și ale mamei încetați din viață, cât și prin martori. (Art. 176, 296, 297, 308, 1169, 1185, 1189 C. civ. Art. 46 C. fr. ⁽¹⁾).

Dr. vechiū. Este cunoscut că, înainte de Regulamentul organic, nu s'a ținut în țara noastră nici-un fel de registre pentru întocmirea și înscrierea actelor stărei civile; de unde rezultă că nașterile, săvârșirile din viață și căsătoriile întâmplate înaintea anului 1832, data punerii în lucrare a acestui Regulament, pot fi astăzi stabilite cu martori, fără nici-o altă formalitate ⁽²⁾.

Origina
art. 33.

⁽¹⁾ Dispoziția art. 33 este împrumutată de la ordonanța franceză din 1667 (art. 14, tit. 20). Vezi Baudry et Fourcade, I, 847; Thiry, I, 125; Planiol, I, 572; Valette sur Proudhon, I, p. 211, nota a: Arntz, I, 156.

⁽²⁾ Actele stărei civile, introducându-se în ambele țări prin Regulamentul organic, de aici rezultă că, de la 1832 încolo, starea civilă nu poate fi dovedită de cât prin extracte din registre, și numai când se va dovedi în mod prealabil inexistența sau pierderea registrelor, devine admisibilă proba testimonială. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1869, p. 251; Bulet. S-a I, 1879, pag. 705 (motive); Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1893, No. 82, pag. 662.—*Contra*: Cas. rom. Bulet. 1896, pag. 1327. Cpr. și Bulet. 1894, p. 438, 439.

În cât privește însă pe Israeliti, de și măsura luată de Regulament le era și lor aplicabilă (vezi *suprà*, p. 385, nota 2), totuși fiind de notorietate publică că registrele stărei civile n'au fost ținute pentru dînșii, ca și pentru străinii de celelalte rituri, s'a decis că proba testimonială este de a dreptul admisibilă în privința lor, pentru a se dovedi starea lor civilă. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1879, p. 784.—În fine, s'a

După legea actuală, starea civilă a persoanelor nu se poate dovedi, în principiu, de cât prin extractele sau copiile despre care s'a vorbit mai sus ⁽¹⁾. Ne fiind însă drept ca particularii să sufere consecințele unui caz fortuit sau a neglijenței funcționarului respectiv, legea declară că actele stărei civile se pot stabili prin alte înscrisuri și chiar prin martori, în două cazuri excepționale: 1° când nu vor fi existat de loc registre, sau când, cu toată existența acestor registre, ținerea lor ar fi fost neregulată, sau întreruptă măcar un timp cât de scurt ⁽²⁾; 2° când registrele vor fi fost pierdute sau distruse fie în totul, fie în parte, destul ar fi ca o filă numai să lipsească sau să nu se poată ceti ⁽³⁾.

În ambele cazuri însă, înainte de a se ajunge la dovedirea stărei civile, trebuie mai întâi să se stabilească existența ori pierderea totală sau parțială a registrelor, fie prin acte scrise, după cum ar fi, de exemplu: un certificat emanat de la depositarul registrelor, fie prin martori ⁽⁴⁾, și

Dovedirea prealabilă a inexistenței sau pierderii registrelor.

mai decisă, chiar în privința ortodoxilor, sub Regulamentul organic, proba testimonială este admisibilă pentru dovedirea actelor stărei civile, fără nici-o altă dovadă prealabilă, întrucât înainte de punerea în lucrare a codului actual n'ar fi existat registre de stare civilă în regulă. Cas. rom. Bulet. 1901, p. 781. Această soluție este însă, după părerea noastră greșită, întrucât de la Regulamentul organic avem actele stărei civile. Pentru ca proba testimonială să fie admisibilă, trebuie deci mai întâi să se dovedească inexistența registrelor sau pierderea ori distrugerea lor.

⁽¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. 1901, p. 779.

⁽²⁾ Demolombe, I, 322; Laurent, II, 50; Aubry et Rau, I, § 64, pag. 326; Marcadé, I, 241 bis; Mourlon, I, 267; Baudry et Fourcade, I, 852; T. Huc, I, 321; Beudant, I, 142; Thiry, I, 125; Arntz, I, 157; Planiol, I, 573, 574; Demante et Colmet de Santerre, I, 91 bis 1; Neagu, I, p. 154, No. 16; C. Craiova, *Curierul judiciar* din 1898, No. 34.

⁽³⁾ Laurent, II, 49; Demolombe, Aubry et Rau, *loco cit.*; Valette sur Proudhon, I, p. 211, nota a și *Cours de C. civ.*, I, p. 114; Marcadé, I, 241; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 124; Demante et Colmet de Santerre, I, 91 bis II. Vezi și autorii citați în nota precedentă. Codul italian (art. 364) și Anteproiectul de revizuire a lui Laurent (art. 66) prevăd expres atât pierderea sau distrugerea parțială, cât și întreruperea registrelor.

⁽⁴⁾ Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1899, No. 24; *Dreptul*

numai după această dovadă prealabilă, judecătorii, suveranî apreciatori ai împrejurărilor ⁽¹⁾, vor putea admite a se proba: nașterile, căsătoriile (art. 176), încetările din viață și chiar celelalte acte care se înscriu în registrele stărei civile, atât prin registre sau ori-ce hârtii casnice, autentice sau private, de ale părinților încetați din viață, cât și prin martori sau presupțiuni (art. 1203) ⁽²⁾.

Suverana apreciere a judecătorilor.

Judecătorii pot deci, după împrejurări, să admită proba testimonială, cu sau fără vre-un început de dovadă scrisă, după cum vor crede de cuviință. Tot astfel se interpreta și ordonanța din 1667, de la care art. 33 este împrumutat ⁽³⁾.

Art. 33 este enunțiativ, iar nu limitativ.

Legea vorbește despre registrele și înscrisurile emantate de la tatăl și mama încetați din viață, pentru-că acestea ar fi cele mai sigure dovezi, cu atât mai mult cu cât autorii înscrisurilor fiind încetați din viață, ele n'au putut fi pregătite în interesul cauzei. S'ar putea însă produce și alte hârtii emantate de la alte persoane, rude sau străine ⁽⁴⁾, precum și registrele și înscrisurile părinților cari s'ar afla încă în viață. Nimic n'ar împedica, de asemenea, pe tatăl sau mama cari s'ar afla încă în viață, de a fi ascultați ca martori ⁽⁵⁾.

din același an, No. 42 și Bulet. 1899, p. 481; C. Galați, C. judiciar din 1897, No. 36 și alte hotăriri citate în t. VII a Coment. noastre, p. 252, nota 3; Thiry, I, 124; T. Hue, I, 322, 326; Planiol, I, 585 urm.; Murlon, I, 268; Arntz, I, 160; Baudry et Fourcade, I, 848; Aubry et Rau, I, § 64, p. 326, (ed. a 5-a); Neagu, I, p. 153, No. 5 urm. și p. 156, No. 27 urm.

⁽¹⁾ Cas. rom. Bulet. 1897, p. 858.

⁽²⁾ Cpr. Trib. Paris, D. P. 97. 2. 84; Arntz, I, 161; Pand. fr., *Actes de l'état civil*, 450; Neagu, I, p. 154, No. 12.

⁽³⁾ Planiol, I, 578; Murlon, I, 268; Demolombe, I, 325; Pand. fr., *Actes de l'état civil*, 444; Neagu, I, p. 154, No. 13.

Codul italian.
Art. 364.

⁽⁴⁾ T. Hue, I, 326; Baudry et Fourcade, I, 850; Laurent, II, 46; Neagu, I, p. 154, No. 14, și autorii citați acolo.—Codul italian dispune că dovada actelor inexistente, sau distruse fie chiar în parte, se va putea face atât prin documente și alte scripte, cât și prin martori, fără a mai vorbi de părinții încetați din viață (art. 364). Și acest text adaogă că în caz când lipsa, distrugerea sau întreruperea registrelor, se datorește fraudei reclamantului, atunci el nu mai poate recurge la această probă excepțională.

⁽⁵⁾ Murlon, I, 268; Laurent, II, 46; Demolombe, I, 325; Valette

Regula dreptului comun, după care martorii nu potInaplicarea în
fi rude cu părțile (art. 191 Pri civ.), nu-și primește deci ^{specie a art.} 191 Pr. civ.
aci aplicare, pentru-că în asemenea materie, ca și în caz
de despărțenie (art. 234 C. civ.), rudele sunt acelea care
ar putea să dea cele mai bune informații justiției.

În cât privește căsătoriile și încetările din viață, seDovedirea că-
decide în genere că proba testimonială înlocuește regis- ^{sătorilor și a}
trele, chiar atunci când n'ar exista cel mai mic început ^{încetărilor}
de probă scrisă. (Demolombe, I, 326).

În cât privește actul de naștere, autorii decid de ase- Dovedirea
menea că, în caz de inexistența sa și pierderea registrelor, ^{virstei și in-}
proba testimonială singură le înlocuește, dovedind pe de ^{dividualității}
plin vârsta și individualitatea copilului, adică: ziua și ora ^{copilului.}
nașterii, precum și numele lui ⁽¹⁾.

Unde însă chestiunea devine controversată este a-Dovedirea fi-
supra punctului de a se ști, dacă proba testimonială admi- ^{liațiunii.}
nistrată fără nici un început de dovadă scrisă, sa și fără vre-un ^{Controversă.}
indiciu având oare-care greutate (art. 296), dovedește,
sa și nu, filiațiunea copilului. Chestiunea este controversată,
și această controversă va fi examinată *infra*, sub art. 296.

Legea vorbește în mod enunțativ numai de căsătorii,Aplicarea art.
nașteri și încetări din viață, însă art. 33 este aplicabil la ^{33 la toate}
toate actele stărei civile, care urmează a fi transcrise în ^{actele stărei}
registre, precum sunt: adopțiunea, despărțenia, recunoa- ^{civile.}
șterea unui copil firesc, și chiar actele făcute în străi-
nătate ⁽²⁾.

Legea prevede numai două cazuri în care actele stă-Omiterea îns-
rei civile pot fi dovedite prin martori sa și scripte altele de ^{crierii actului}
cât extractele din registrele stărei civile: 1° când n'a e- ^{sa și înscrierea}
xistat de loc registre ⁽³⁾, și 2° când registrele au fost per- ^{volantă. Con-}
volantă. ^{tersă.}

sur Proudhon, *État des personnes*, II, p. 70, nota a; Baudry
et Fourcade, I, 850; T. Huc, I, 326; Arntz, I, 161; Pand.
fr., *Actes de l'état civil*, 447 urm.; Planiol, I, 577; Neagu, I,
p. 154, No. 15.

(1) Cpr. Aubry et Rau, I, § 64, p. 325, t. și n. 4; Mourlon, I, 269.

(2) Planiol, I, 577; Demolombe, I, 327, 328; Aubry et Rau, I,
§ 64, p. 325, nota 2 bis; Pand. fr., *v^o cit.*, 416; Baudry et
Fourcade, I, 847; Neagu, I, p. 153, No. 4.

(3) Am vădut însă *supra*, p. 405, că aceste expresii cuprind, după
o doctrină constantă, și casurile când registrele au fost ne-
regulat ținute sa și ar presenta o intrerupere cât de scurtă.

dute său distruse în totul său în parte ⁽¹⁾. Art. 33 nu poate decî fi aplicat în cazul cînd aû existat registre, însă actul a fost înscris pe o filă volantă ⁽²⁾, său n'a fost înscris de loc din cauza unei omisiuni a ofițerului public ⁽³⁾. Art. 33 fiind, în adevăr, o excepție de la dreptul comun, urmează a fi strict aplicat numai la casurile prevădute de lege. Persoana a cărei act n'a fost de loc înscris, său a fost înscris pe o filă volantă, nu va avea decî de cît o singură cale de îndreptare. Ea va porni o acțiune publică contra ofițerului care a instrumentat, și hotărîrea ce va dobîndi o va transcrie în registre, potrivit art. 180 C. civ. Acest sistem este cu atît mai admisibil la noi cu cît art. 161 din codul penal pedepsește de o potrivă pe ofițerul stărei civile, care a omis de a trece actele în registre, ca

- (1) Legea nu distinge, în adevăr, între distrugerea totală său parțială, precum ar fi aceea, de exemplu, în care una său mai multe file ar fi dispărut, său n'ar mai putea fi cetite din cauza umidității său a altor împrejurări. Cpr. Pand. fr., *v^o cit.*, 407. Veđi *supră*, p. 405.
- (2) Demolombe, I, 323; Laurent, II, 52; Duranton, I, 341 și II, 251; Capitolin, *Dreptul* din 1882, No. 26; Nacu, I, p. 200, No. 22.—*Contră*: Arntz, I, 159; Aubry et Rau, I, § 64, p. 328 (numai în privința actelor de naștere și de moarte, nu însă și în privința actelor de căsătorie); Baudry et Fourcade, I, 857; T. Huc, I, 325. V. asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 156 urm., No. 33 urm.
- (3) Trib. Ialomița, Dorohoiu și Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 4 și din 1891, No. 72; *Curierul judiciar* din 1901, No. 47; Cas. rom. Bulet. 1901, p. 780; Demolombe, I, 324; Duranton, I, 297; Marcadé, I, 242; Valette sur Proudhon, *op. cit.*, I, p. 212, *ad notam*; Demante et Colmet de Santerre, I, 91 bis II; Capitolin, *Dreptul* din 1882, No. 26.—*Contră*: Baudry et Fourcade, I, 853; Laurent, II, 51; Arntz, I, 158; T. Huc, I, 323; Beudant, I, 143; D. G. Maxim, *Dreptul* din 1898, No. 41; Bonnier, *Tr. des preuves*, 194; Neagu, I, p. 155, No. 20; Cas. rom. și C. Craiova, Bulet. 1897, p. 858; *Dreptul* din 1892, No. 65. Cpr. C. Galați, *C. jud.* din 1906, No. 7. Mai veđi încă Cas. rom. și C. Galați, Bulet. 1890, p. 1003 și *Dreptul* din 1890, No. 66 (decisie privitoare la o căsătorie săvirșită sub Regulamentul organic).—Ducaurroy, Bonnier et Roustain (I, 339, 340, 461), Planiol (I, 574) și Aubry et Rau (I, § 64, p. 328) aplică art. 33 numai la actele de naștere și de moarte, iar nu și la acele de căsătorie. Veđi asupra acestei controverse, Thiry, I, 126, p. 126, 127; Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 290 urm.; Pand. fr., *eod. v^o*, 409 urm.

și pe acela care le-a înscris pe o filă volantă; pe când art. 192 din codul penal fr. nu pedepsește de cât pe acest din urmă. De aceea Demolombe (I, 332) dice că, în privința omiterii de a se trece un act în registre, trebuie să se urmeze procedura rectificării. (V. *infra*, explic. art. 84—86).

Corelațiunea unui act înscris în registre cu un alt act posterior.—Măsuri preserise în asemenea caz.

Art. 35. — În toate casurile când urmează a se face mențiune despre un act privitor la starea civilă, pe marginea unui alt act deja înscris în registre, acea mențiune se va face, după cererea părții interesate, de către ofițerul stărei civile pe registrele dîlnice, sau pe acelea care vor fi fost depuse la arhivele comunei, și de către grefierul tribunalului de întâia instanță, pe registrele depuse la grefă. Spre acest sfîrșit ofițerul stărei civile va vesti, în termen de trei zile, despre mențiunea de el făcută, pe procurorul tribunalului respectiv, care va privighea ca mențiunea să se facă într'un mod uniform pe ambele registre. (Art. 36, 48, 53, 86, 180 C. civ. Art. 49 C. fr.)

De câte ori un act posterior explică, schimbă sau în-dreptează un act anterior, de atâte ori ar trebui să se facă mențiune în marginea actului primitiv, despre schimbarea adusă prin actul posterior ⁽¹⁾. Astfel, o adopțiune are de efect o schimbare în filiațiunea copilului adoptat, după cum o hotărîre de despărțenie are de efect desființarea căsătoriei. Ar fi fost, deci, de dorit ca legea să fi prescris și în asemenea casuri mențiunea despre aceste schimbări radicale în marginea actelor primitive, și să nu se fi mulțumit numai a cere transcrierea în registru a hotărîrei de adopțiune (art. 323) și de despărțenie (art. 246, 276). Ei bine, cu-toate-acestea, actele care trebuie să se menționeze în marginea actelor corespunzătoare, sunt numai în număr de trei: actul de recunoaștere a unui copil firesc (art. 48); hotărîrea care are de obiect îndreptarea unui act (art. 86), și anularea unei opoziții la căsătorie (art. 53). În aceste trei casuri, părțile interesate trebuie să se adreseze la ofițerul stărei civile ⁽²⁾, care va face mențiunea în am-

Actele care se menționează în marginea actelor corespunzătoare.

(1) Spre acest sfîrșit se lasă anume în fie-care registru câte o margină albă (art. 5. Regul. din 1866).

(2) După noul text fr., astfel cum a fost modificat prin legea din Dr. francez. 17 August 1897, mențiunea se face în margină de ofițerul

bele registre, dacă e vorba de un act înscris în anul curent, sau numai în registrul depus la arhiva comunei, pentru anii trecuți (¹). Cât pentru duplicatul care se află la arhiva trib. (art. 30), ofițerul public, în cele dintâi trei zile de la primirea cererei, va vesti pe procurorul tribun., care va privighea ca mențiunea să se facă de grefier în mod uniform și în registrul aflător la tribunal. Pentru ca această mențiune să fie în totul uniformă, ar trebui ca ofițerul stărei civile să comunice procurorului o copie de pe mențiunea făcută de dînsul. De câte ori depositoryi registrelor vor elibera un extract (art. 32), se înțelege că se va avea în vedere și mențiunea din margină.

Sanctiunea formalităților prescrise de lege pentru actele stărei civile și responsabilitatea ofițerilor publici însărcinați cu ținerea și paza lor.

1° Pedepsele prevădute pentru simplele contravențiuni.

Art. 36. — Ori-care abateri de la articolele precedente, din partea funcționarilor în ele arătați, vor fi urmărite înaintea tribunalului de întâia instanță și pedepsite cu o amendă care nu va putea trece peste una sută lei. (Art. 39, 172, 174, 181, 182 C. civ. Art. 50 C. fr.)

Art. 40. — Părțile interesate au dreptul de apelațiune în contra hotăririlor date de tribunalul de întâia instanță asupra actelor stărei civile. (Art. 85 C. civ. Art. 316 urm. Pr. civ. Art. 54 C. fr.)

Sanctiunea
regulelor de
mai sus.

Neobservarea formalităților prescrise de lege nu atrage, în regulă generală, nulitatea actelor de cât numai în caz de fals și de înscrierea actului pe o filă volantă sau liberă (²). Cu adevărat, ar fi fost prea riguros ca starea civilă a persoanelor să fi atârnat de la neglijența sau reaua credință a unui funcționar. Abaterile dau însă loc la o cerere în rectificare (art. 84—86), la o acțiune în daune

stărei civile *din oficiu*, așa cum propusese din capul locului secția de legislație a tribunatului (Rieff, *op. cit.*, p. 287, No. 91).

(¹) Aceste mențiuni ce se fac pe marginea registrelor, făcând parte din actele stărei civile ale cetățenilor, sunt supuse tuturor regulilor de formă aplicabile actelor stărei civile în genere. Astfel, ele trebuiesc datate și sub-semnate, scrise fără loc gol și în șir; răsăturile și adnotațiunile trebuiesc aprobate și sub-scrise de ofițerul public (art. 29), etc.

(²) Laurent, II, 21 urm. Vezi și *supra*, p. 396.

(art. 37, 38, 999), și la o urmărire din partea ministerului public (art. 39).

Orî-ce abateri din partea ofițerilor stărei civile, fie chiar și agenții noștri diplomatici din străinătate (art. 23 L. din 1894), numai de la articolele precedente, nu însă și de la articolele următoare ⁽¹⁾, când nu sunt prevădute de alte legi, se pedepsesc cu o amendă de la 1—100 lei vechi, adică: 37 lei noi și 3 bani cel mult ⁽²⁾.

Art. 36.

Această pedeapsă se pronunță în prima instanță de tribunalul civil unde au fost depuse registrele, după cererea ministerului public. Acțiunea procurorului, fiind în asemenea caz civilă, se va prescrie prin 30 de ani (art. 1890) ⁽³⁾.

Prescrierea acțiunii procurorului.

Legea supune la pedeapsa globirei pe toți funcționarii arătați în articolele precedente, de unde ar părea să rezulte că această pedeapsă ar fi aplicabilă atât procurorului, care n'ar fi verificat starea registrelor (art. 39), cât și presidentului care nu le ar fi parafat conform art. 28 ⁽⁴⁾. Părererea contrară, după care art. 36 nu este aplicabil de cât ofițerilor stărei civile și grefierilor, este însă mai juridică; căci, pe de o parte, tribunalele și membrii parchetului sunt sub privigherea și disciplina Ministerului dreptății (art. 100 urm. L. org. judec.), iar pe de alta, magistrații nu sunt responsabili de cât în casurile excepționale anume determinate de lege (art. 305 și urm. Pr. civ.) ⁽⁵⁾.

Amenda prevădută de art. 36 se aplică numai ofițerilor stărei civile și grefierilor. Contraversă.

Orî-ce hotăriri date de tribunal în materie de stare Art. 40.

(1) Aubry et Rau, I, § 62, p. 313, nota 2; Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal*, IV, 1236, p. 150 (ed. a 2-a); Baudry et Fourcade, I, 866; C. Metz, D. P. 56. 2. 129.—*Contrà*: Vazeille, *Marriage*, I, 209; Massé-Vergé, I, § 82, p. 113, nota 2; C. Limoges, Sirey. 95. 2. 192; D. P. 95. 2. 398.

(2) Veđi tabela anexată la finele legii din 22 April 1867 p. înființarea unui nou sistem monetar.

(3) Cpr. Garraud, *op. și loco cit.*, p. 151; Baudry et Fourcade, I, 867; F. Herman, *op. cit.*, *Supplément*, I, art. 50, No. 14; T. Huc, I, 331; Neagu, I, p. 162, No. 4. Veđi asupra caracterului amendei prevădute de art. 36 din codul civil, nota lui P. de Loynes în D. P. 93. 1, p. 305 urm.

(4) Aubry et Rau, I, § 61, pag. 312, nota 1; Baudry, I, 265; Baudry et Fourcade, I, 866; Rieff, *op. cit.*, 95, p. 291; Merrier, *op. cit.*, 46.

(5) Demolombe, I, 288; Marcadé, I, 248; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 129; Thiry, I, 133; Boileux, *op. cit.*, I, p. 173.

civilă, fie chiar și acele relative la rectificarea (art. 84-86), sunt supuse apelului, iar decisiile Curților sunt supuse recursului în casație. Art. 40 consacră, deci, principiul celor două grade de jurisdicție, din cauza însemnătății actelor stărei civile. Toate părțile au drept de apel, prin urmare, și ofițerii stărei civile, la caz de condamnare la o amendă cât de mică, și procurorul la caz de achitare; căci procurorul aci e parte principală, de și acțiunea sa e civilă. Termenul de apel este acel ordinar de două luni, și curge de la comunicare, conform dreptului comun (art. 318 Pr. civ.).

2° *Responsabilitatea civilă a depositarilor registrelor pentru faptul altuia.*

Art. 37.—Veri-care depositar al registrelor menționate va fi supus acțiunii civile a părții vătămate pentru alterațiunile ce s'ar săvârși în ele, rămânând însă acestuia, de va găsi de cuviință, dreptul de a se întoarce cu urmărirea asupra adevaraților făptuitori a sus-țiselor alterațiunii. (Art. 38, 998, 999, 1083, 1599, 1601 C. civ. Art. 51 C. fr.)

Redacțiunea
greșită a art.
37.

Textul art. 37 este rău redactat, dar iată ce a voit să dică legiuitorul: depositarii registrelor, adică: ofițerul stărei civile pentru registrele anului curent, primarul și grefierul tribunalului pentru acele date în păstrarea lor potrivit art. 30, sunt responsabili pe cale civilă către partea vătămată de alterațiunile ⁽¹⁾, sau falsificările ce ar suferi registrul, chiar prin faptul altuia. Aceasta nu este de cât aplicarea art. 999. Depositarul, într'adevăr, fiind dator a îngriji de paza lucrului încredințat ca și de lucrul său propriu (art. 1599), legea presupune că alterațiunea n'ar fi avut loc, dacă el ar fi fost cu mai multă privighere și băgare de samă ⁽²⁾. Această răspundere civilă a depositarului numai atunci ar înceta, când s'ar dovedi că alterațiunea a avut loc prin caz fortuit, sau din cauză

(1) Prin alterațiunii trebuie să înțelegem *lato sensu*, orî-ce falsificare, orî-ce schimbare neautorisată, și chiar ruperea, părtarea sau substituirea unei file, sau a întregului registru. Cpr. Rieff, *op. cit.* p. 306, No. 103.

(2) Dacă depositarul este el însuși autorul alterațiunii, atunci el este responsabil și pe calea penală (art. 38 C. civ.).

de forță majoră (art. 1083 și 1601) ⁽¹⁾. Dar, dacă depositarul este, în principiu, responsabil de fapta altuia, îi rămâne și lui dreptul de a se întoarce contra adevăratului culpabil, pe care-l va putea chema ca garant în cauză în procesul principal, pentru a lichida și el pretențiile sale contra autorului alterațiunii prin unul și același proces (art. 112 Pr. civ.). Se înțelege de la sine că partea vătămată ar putea să urmărească și pe însuși autorul alterațiunii.

3° Responsabilitatea depositarilor pentru culpa lor proprie.

Art. 38.—Orî-ce alterațiune, orî-ce falsificare în actele stărei civile, orî-ce înscriere a acestor acte făcută pe vre-o foae liberă, și nu în registrele destinate pentru ținerea lor, va da drept părților interesate a-și cere despăgubiri, și aceasta fără prejudiciul pedepselor prescrise de codicele penal. (Art. 27, 54, 62, 139, 140, 174, 182, 998, 999 C. civ. Art. 58 Regul. din 1866. Art. 123—125, 161, 162, 203, 204 C. pen. Art. 52 C. fr.)

Art. 38 nu mai presupune, ca art. 36, o simplă contravenție din partea ofițerului stărei civile, ci o alterație sau falsificare a registrelor, care poate să emane de la însuși păstrătorul lor sau de la alte persoane străine. Culpabilul, în orî-ce caz, se va pedepsi conform codului penal ⁽²⁾.

Faptul de a înscrie un act pe o filă volantă sau liberă, iar nu în registrele *ad hoc*, sau de a omite de tot înscrierea unui act ⁽³⁾, constituie un delict, care se pedepsește cu închisoare și amendă (art. 161 C. pen.). În toate aceste cazuri, ca și în cazul când s'ar comite o falsificare, părțile sunt libere de a cere despăgubiri de la făptuitoři, orî-cine ar fi, fie prin o acțiune civilă deosebită, fie de odată cu cea publică (art. 8 Pr. pen.), fără însă a putea împedica cursul acestei din urmă acțiuni, care s'ar pune în mișcare de procuror ⁽⁴⁾.

Art. 38.

Inscrierea pe o filă volantă sau omiterea de a se înscrie actul în registru. Contraversă.

(1) Cpr. Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 68.

(2) Art. 123 urm. C. pen., modificate prin legea din 28 Maiu 1893.

(3) Este de observat că codul penal francez (art. 192) nu prevede, ca al nostru, omiterea de a se trece un act în registrele stărei civile. Faptul însă de a înscrie un act pe un alt registru de cât pe acel respectiv, la noi, ca și în Franța, nu cade de cât sub aplicarea art. 36 C. civ. Deoseb. de la C. francez.

(4) Trebuie să adăogăm că mai sunt și alte texte, atât în codul

Funcționarii însărcinați cu verificarea registrelor.

Art. 39.—Procurorul tribun. de întâia instanță va fi dator a verifica starea registrelor, când ele se vor depune la grefă. El va încheia proces-verbal sumariu despre a sa verificare, va arăta abaterile sau vinele comise de ofițerul stărei civile, și va cere osîndirea sa la amendile prevădute de lege ⁽¹⁾. (Art. 36, 54, 62 § ultim. 139, 140, 174 C. civ. Art. 123—125, 161, 162 C. pen. Art. 21, 178 Pr. pen. Art. 53 C. fr.)

Ofițerii stărei civile sunt puși sub privigherea procurorilor, cari sunt datorî a examina registrele îndată ce se vor trimete la grefa tribunalului, și a verifica dacă s'au îndeplinit toate prescripțiile legei. Spre acest sfîrșit, grefierul îi comunică registrele, și el le verifică pe toate, constatînd pe scurt într'un proces-verbal contravențiunile sau delictele comise de ofițerii stărei civile, trimetîndu-i fie înaintea tribunalului civil, fie înaintea tribunalului corecțional. Contravențiunile vor fi trimise înaintea tribunalului civil, spre a fi pedepsite cu o simplă amendă (art. 36, 54, 62, 174 C. civ.), iar delictele. în casurile art. 139, 140 C. civ. 161 și 162 C. pen., vor fi trimise înaintea tribunalelor corecționale, spre a fi pedepsite cu închisoarea și amendă. Procurorul poate, în oare-care casuri, să ceară și rectificarea actului, de exemplu: în ipotesa art. 62 § 10. (V. art. 84—86).

Sancțiunea
art. 39.

Procurorii cari nu se vor conforma legei vor putea fi pedepsiți pe cale disciplinară și chiar destituiți; nici într'un caz însă nu li se va putea aplica amenda prevădută de art. 36. (Veđi *supră*, p. 411, unde se arată controversa).

civil cât și în acel penal, care prevăd osebite pedepse pentru ofițerii stărei civile cari ar călca prescripțiile legei. Astfel sunt: art. 54, 62 § ultim, 139, 140, 174 din codul civil și 162 din codul penal. În toate aceste casuri, hotărîrea se dă de tribunal cu drept de apel, orî cât de mică ar fi amenda la care ar fi condamnat ofițerul public. Veđi și art. 182 C. civ., care reglementează responsabilitatea civilă a moștenitorilor ofițerului public. Cât pentru sustracțiunea sau desființarea registrelor, ele sunt prevădute și pedepsite de art. 203, 204 din codul penal.

Inexactitate
de text.

(¹) Textul art. 39 nu este exact, căci sunt casuri în care procurorul cere și închisoarea, de exemplu: în casurile art. 139, 140 C. civ., 161 și 162 C. pen.

· CAPITOLUL II

Despre actele de naștere (1).

Legea, după ce a prevădut formalitățile aplicabile tuturor actelor stărei civile în genere, se ocupă apoi de fiecare act în parte, și mai întâi despre actele de naștere.

1° *Termenul în care trebuie să se facă declarațiile de naștere.*

Art. 41. — Declarațiunea despre nașterea unui copil se va face la ofițerul stărei civile al locului (*nașterei*), în termen de trei zile după ușurarea femeii. Copilul i se va înfățișa.—La caz de împedcare de a se transporta copilul înaintea ofițerului stărei civile, acesta va fi dator a merge însuși, fără vre-o plată, la locuință spre a constata nașterea. (Art. 42, 45, 77, 84 urm. C. civ. Art. 276 C. pen. Art. 10, 19 și 23 Regul. din 1866. Art. 55 C. fr.)

Ori-ce naștere a unui copil, întâmplată pe teritoriul României, va fi declarată de persoanele arătate în art. următor, la ofițerul stărei civile al comunei în care nașterea a avut loc (2), fără deosebire de locuința, naționalitatea, sau religiunea acelorora pe cari îi privesc asemenea înscrieri (art. 10 Regul. din 1866). Străinii sunt însă liberi de a declara nașterile copiilor lor la consulul lor respectiv, dacă acest funcționar este, după legea lor respectivă, ofițer al stărei civile (3). Această declarație se va face la primărie (4), în termen de trei zile libere (art. 729 Pr. civ.)

(1) La Romani, în timpul Republicei, actele de naștere se treceau numai în registrele casnice ale părinților, și registrele publice nu apar de cât la începutul imperiului. Marc-Aureliu impune tatălui obligația de a declara nașterea în termen de 30 zile, la Roma, înaintea prefectilor tesaurului public (*aerarium*), iar în provincie, înaintea tabularilor (*tabularii*). Veđi Capitolinus, *Marc-Aureliu*, 9. Actul de naștere înscris de acești funcționari făcea deplină dovadă despre filiațiunea legitimă. (Nov. 117, capit. 2). Veđi și L. 15, § 1, Cod, *De testibus*, 4. 20.

(2) Dacă nașterea a avut loc în drum de fer, ea se va declara în clara la comuna unde mama și-a întrerupt călătoria. Cpr. *tâmplată în drum de fer*. T. Huc, I, 332.—In cât privește copiii născuți pe mare. Veđi *infra*, art. 45 urm., p. 428 urm.

(3) Veđi *supra*, p. 190.

(4) S'a decis că declarația de naștere se poate face și la domi-

din ziua nașterii (¹), iar în termen de zece zile (²), în cazul art. 77, sub pedeapsa prevădută de art. 276 din codul penal. În codul italian, termenul este de cinci zile, din cauza greutăților de comunicație (art. 371 C. ital.), iar în Anglia, de 42 de zile, după legea din 1874. La Romani, acest termen era de 30 de zile din ziua nașterii (³).

Copii ge-
meni.

Dacă s'au născut doi copii gemeni, se vor întocmi două acte de naștere separate, arătându-se care s'a născut întâi, și dându-se câte un nume fie-căruia din ei (⁴).

Declarația
nașterii unui
copil născut
mort.

În caz când copilul s'ar fi născut mort, sau ar fi murit înaintea declarațiunei, actul se va înscrie în registrul actelor de moarte, constatând de o dată atât nașterea cât și moartea lui (art. 55 Regul. din 1866) (⁵). Cadavrul va fi înfățișat ofițerului public (arg. din art. 41 și 63) și acest funcționar va constata că copilul, în momentul înfățișării, era săvîrșit din viață, fără a prejudeca chestiunea dacă copilul s'a născut viu sau mort (⁶).

ciliul primarului, dacă astfel era obiceiul locului. (Trib. Laon, *Dreptul* din 1883. No. 24).

(¹) Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 69 și Bulet. 1892, p. 922. Cpr. T. Huc, I, 333; Planiol, I, 524; Baudry et Fourcade, I, 884.—*Contrà*: Arntz, I, 167.

(²) În cazul art. 45, actul se încheie din oficiu în 24 ore.

(³) Veđi Capitolinul, *Marc-Aureliu*, 9.

(⁴) Veđi Neagu, I, pag. 164, No. 9; Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 470, 471; Pand. fr., *eod vº*, 122; T. Huc, I, 338; Rieff, *op. cit.*, p. 383 urm. Veđi și *infra*, p. 423, nota 1.

(⁵) Cpr. Planiol, I, 531.—Moartea copilului în momentul nașterii nu scutește deci pe persoanele care au fost față, sau la care s'a întâmplat nașterea de a face declarația prescrisă de lege. Cas. fr. D. P. 72. 1. 277; Sirey, 72. 1. 307; Faust. Hélie, *Théorie du C. pénal*, IV, 1722 (ed. a 5-a); Baudry et Fourcade, I, 887, *in fine*.—Mai mult încă, Curtea de Paris a decis (D. P. 65. 2. 138) ca ori-ce copil născut după o gestațiune ori-cât de scurtă, fie chiar un fœtus inform, trebuie să fie declarat ofițerului stărei civile, dacă acest fœtus are forma unei ființe umane. Veđi cu-toate-acestea D. P. 71. 2. 35.

Jurnalul Con-
siliului de Mi-
niștri din 1871

(⁶) Jurnalul Consil. de Miniștri No. 3 din 16 Iulie 1871 prevede că: «ofițerii stărei civile cărora li s'a înfățișat cadavrul unui copil, neavând competența de a cerceta dacă copilul s'a născut mort, sau a trăit cât-va timp, sau dacă a fost botezat înainte de a muri, sunt datorți a constata faptul că li s'a înfățișat un copil fără viață, și a băga de samă a nu alcătui,

Indată după înscriere, ofițerul public este dator să dea la mâna părților, fără nici-o plată, un buletin de naștere, spre a le servi la ceremonia botezului (art. 14 Regul. din 1866). Atât din art. sus-citat al Regul. din 1866, cât și din art. 22 al Constituției, ar părea să resulte că botezul nu poate să aibă loc înaintea înscrierii nașterii. Dar cu-toate-acestea, preotul care ar boteza înainte n'ar fi supus la nici-o penalitate, legea nepedepsind de cât pe preotul care ar săvârși o căsătorie religioasă înaintea acelei civile (art. 22 Constit. și 166 C. pen.) ⁽¹⁾.

Nici-o declarație de naștere nu se mai poate trece în registru după cele trei zile prescrise de lege, sub pedeapsa prevădută de art. 36 din codul civil. Ofițerul stărei civile nu va putea lua act despre o naștere tardiv declarată, de cât în urma unei hotărâri a tribunalului care, pe cale de rectificare (art. 84), va ordona înscrierea ei în registru ⁽²⁾. Aceasta se spune expres în art. 372 din codul italian, și la noi în art. 23 din Regul. promulgat la 3 Decembre 1866, care nu face de cât a reproduce părerea Consiliului de Stat fr. din 12 Brumariu anul XI ⁽³⁾. În asemenea caz, actul

Eliberarea
buletinului de
naștere.

Inscrierea în
registru a u-
nei nașteri
declarată
tardiv. Recti-
ficare.

în asemenea caz, un act de naștere, ci totdeauna un act de deces, după formularul No. 5 din Regul. actelor stărei civile, și a înscrie acest act numai în registrele de morți». Această dispoziție a Consiliului nostru de Miniștri reproduce întocmai decretul imperial a lui Napoléon I din 4 Iulie 1806. Veđi Baudry et Fourcade, I, 887.—Lipsa din act a mențiunei că copilul ce s'a înfățișat ofițerului stărei civile era mort, dovedește deci că el s'a născut viu. V. t. VII a Coment. noastre, p. 309, text și nota 4. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1892, No. 63.

(1) Mai veđi încă art. 63 C. civ. și art. 284 C. pen. Cpr. Rieff, *op. cit.*, p. 354, No. 119; Neagu, I, p. 164, No. 11.

(2) Thiry, I, 135; Arntz, I, 167; Laurent, II, 19, 55 și III, 397; Baudry et Fourcade, I, 885; T. Huc, I, 333; Beudant, I, 120; Planiol, I, 526; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 427; Pand. fr., *eod v^o*, 97 urm., Nacu, I, p. 206, No. 27; Neagu, I, p. 163, No. 4; Demolombe, I, 292; Aubry et Rau, I, § 60, p. 308; Valette sur Proudhon, I, p. 221, nota a și *Cours de C. civil*, p. 117; Mourlon, I, 275.—*Contrà*: Demante et Colmet de Santerre, I, 100 bis II; Coin-Delisle, art. 56, No. 4.

(3) Art. 23 din Regul. din 1866 nu se aplică numai la actele de naștere, ci la ori-ce act al stărei civile, omis de a fi trecut

face dovadă din ziua nașterii constatate în hotărîre, după unii, iar după alții, din ziua dobîndirii hotărîrei.

Credința ac-
tului a cărui
declarație ar
fi fost făcută
peste terme-
nul legal.
Controversă.

Dacă ofițerul stărei civile ar fi primit declarația peste termenul legal, aceasta n'ar scuti însă, pe de o parte, pe persoanele obligate a face declarația de naștere, de pe deapsa prevădută de lege, iar pe de alta, n'ar face ca actul să fie neapărat nul. Tribunalele vor aprecia deci, după împrejurări, credința ce merită un asemenea act ⁽¹⁾.

Infățișarea
copilului, ofi-
țerului stărei
civile. Sanc-
țiunea acces-
teii dispoziții.

Declarația de naștere nu este complectă, dacă copilul n'a fost infățișat ofițerului public spre a se asigura el însuși dacă copilul e nou născut, ce sex are, etc. Lipsa acestei formalități n'ar atrage însă nulitatea actului, ci numai pedepsirea ofițerului public conform art. 36 C. civ. În toate casurile, actul de naștere trebuie să facă mențiune despre infățișarea copilului, aceasta fiind singurul mijloc de a constata îndeplinirea acestei formalități. În regulă generală, copilul se aduce la primărie; numai la caz de împedicare, fie din cauza slăbiciunii pruncului, fie din cauza vremei, de exemplu în timp de iarnă, ofițerul public este dator a se transporta el însuși la fața locului spre a vedea pe noul născut, și aceasta fără nici-o plată, rămânând numai a i se procura mijloacele de transport ⁽²⁾. Tot astfel se petrec lucrurile și în Franța, unde paragraful al doilea din art. 41 nu există ⁽³⁾. Ofițerul public care ar pretinde pen-

în registre, prin urmare, și la actele de deces. C. Galați, *Curierul judiciar* din 1906, No. 7. — *Contrà*: Trib. Covurluiă, *Curierul judiciar*, *loco cit.* (sentință infirmată de Curte).

(1) T. Huc, *loco cit.*; Aubry et Rau, *loco cit.*, pag. 308, nota 12; Baudry et Fourcade, *loco cit.*; Demolombe, I, 292; Répert. Sirey, v^o cit., 429; Pand. fr., *eod. v^o*, 100; Laurent, II, 27. — *Contrà*: Laurent, III, 397 (care se contradice cu cele spuse în t. II); Merlin, Répert., v^o *Naissance*, § 4.

Dr. străin. (2) Codul italian (art. 371) permite ofițerului public de a scuti pe părți de infățișarea pruncului în împrejurări grave (*per circostanze gravi*) lăsate la aprecierea lui, asigurându-se altfel despre veracitatea nașterii; iar codul olandez a desființat cu desăvîrșire această îndatorire, pentru cuvînt că mai nici-odată legea nu se pune în practică, permițînd numai ofițerului public de a cere infățișarea pruncului când ar crede de cuviință.

(3) Cpr. Thiry, I, 138; Rieff. *op. cit.*, p. 353, No. 118.

tru aceasta vre-o plată, s'ar face culpabil de mituire.

2° *Persoanele care trebuie să facă declarațiunea de naștere.*

Art. 42.—Nașterea copilului se va declara de cătră tată său, în lipsa acestuia, de cătră medicî sau hirurgî, moașe, sau de cătră ori-ce alte persoane care vor fi fost față la naștere. Iar dacă mama nu va fi născut la domiciliul ei, această declarațiune se va face și de persoana aceea la locuința căreia ea a născut. Actul de naștere se va redige îndată față cu doi martori. (Art. 24, 93 C. civ. Art. 276 C. pen. Art. 21, 22 Regul. din 1866. Art. 56 C. fr.)

Obligația de a declara nașterea unui copil este im- pusă la trei categorii de persoane, pe care art. 21 din Regul. promulgat la 3 Decembre 1866 le numește *deklarantzi*, cari n'aũ nevoie de a fi majori ca martorii (art. 24), și cari pot fi înlocuiți prin mandatarî investiți cu procuri autentice și speciale (argument din art. 23 și 25) (V. *suprà*, p. 388, 389).

Tatăl, se înțelege acel legiuit, căci legea noastră ni-căiri nu vorbește de tatăl natural ⁽¹⁾, este acel dintăi care are îndatorirea de a aduce nașterea la cunoștința funcționarului competent, dacă el este present, chiar atunci când soția sa ar naște afară din domiciliul conjugal ⁽²⁾.

În lipsa tatălui, adecă: dacă el este absent ori im-edicat dint'r'o cauză de forță majoră, sau dacă femeea e nemăritată, vin medicii, hirurgii, moașele, și apoi toate

Persoanele obligate a declara nașterea unui copil.

Tatăl copilului.

Medicii, hirurgii, moașele, etc.

(1) Tatăl natural este însă liber de a declara nașterea copilului său firesc și chiar de a-l recunoaște (art. 48), cu-toate-că în această din urmă privință, chestiunea este controversată. Veđi în t. II, explic. art. 48.

(2) Cpr. T. Huc, I, 337; Cas. fr. Sirey, 60. 1. 186. — Unii, inte-meindu-se pe termenii generali ai art. 42, care nu face nici-otatăl n'a fost deosebire, cred că această obligație incumbă tatălui, chiar atunci când el n'ar fi fost față la naștere, dar s'ar fi întors acasă în cele dintăi trei zile de la ușurarea femeii. Veđi Boileux, I, p. 178; Thiry, I, p. 133, nota 1. — Părererea contrară, după care art. 42 din C. civ. și art. 276 din codul penal nu sunt aplicabile tatălui, în caz când el ar fi fost absent de la domiciliul său în momentul nașterei, este mult mai juridică și se întemeiază pe însuși textul art. 276 C. pen., care nu pedepsește de cât pe acele persoane care, *asistând la o naștere*, nu vor fi făcut declarația prescrisă de lege. Marcadé, I. 252; Baudry et Fourcade, I, 888; Pand. fr., *Accouchement*, 32.

Casul când otatăl n'a fost față la naștere, însă s'ar fi întors acasă în cele trei zile după naștere. Controversă.

celelalte persoane care ar fi fost față la naștere, fie chiar din întâmplare ⁽¹⁾.

Nașterea copilului afară din domiciliul conjugal. Deoseb. de la codul fr. In fine, când femeia n'a născut la domiciliul bărbatului, pe lângă tată și celelalte persoane, legea mai pune îndatorirea de a declara nașterea și persoanei la locuința căreia femeia a născut ⁽²⁾. Trebuie să observăm acest și, care nu se vede în textul francez și care schimbă cu desăvârșire sensul frazei. Astfel, pe când în dreptul francez, se poate susține că numai persoana la al căreia domiciliu ar fi născut femeia are îndatorirea de a declara nașterea ⁽³⁾, la noi, din contra, atât această persoană cât și celelalte, care ar fi fost față, au această îndatorire.

Mama poate să declare nașterea copilului său. Codul italian (art. 373) și Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 72) prevăd între declaranți și pe mamă ⁽⁴⁾. Legea noastră n'o prevede pentru-că este cam greu de admis ca o femeie, în cele dintâi trei zile după facere, să poată merge la ofițerul stărei civile, pentru a face cvenita declarație. Dar, dacă mama este în stare de a o face, se înțelege că declarația este bună și că ofițerul stărei civile trebuie s'o primească, mai ales dacă mama e nemăritată, și dacă n'a fost nimini față la naștere. Tăcerea din partea mamei nu poate însă s'o supună la nici-o răspundere. *Nulla pœna sine lege*. (Cas. fr. D. P. 47. 1. 302; S, 47. 1. 763).

Sanctiunea art. 42. Art. 276 C. pen. Sanctiunea pentru celelalte persoane cărora, afară de mamă, legea le pune îndatorirea de a face declarația de naștere, o găsim în art. 276 din codul penal. N'ar trebui însă

⁽¹⁾ Legea nu prescrie ca să se facă mențiune în act dacă declarantul a fost, sau nu, față la naștere, însă el e presupus că a fost față până la dovada contrară. Duranton, I, 310, p. 256.

⁽²⁾ Curtea de casație din Franța a decis că persoana la care nașterea a avut loc, e scutită de orice răspundere, atunci când se stabilește că a fost absentă de la domiciliu în momentul nașterii, sau că tatăl noului născut era atunci de față. D. P. 63. 1. 392; Sirey, 63. 1. 276.

⁽³⁾ Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 134; Cas. fr. D. P. 63. 1. 392. — *Contrà*: Planiol, I, 527; T. Huc, I, 337; Baudry et Fourcade, I, 889; Aubry et Rau, I, § 60, p. 305 (ed. a 5-a).

Dr. roman.

⁽⁴⁾ La Romani, nașterea copilului, în lipsa tatălui, putea să fie declarată de către bun sau mamă. «*Etiam matris professio filiorum recipitur; sed et avi recipienda est*». L. 16, Dig., *De probationibus et prœsumptionibus*, 22. 3.

să credem că lipsa declarației aduce în mod colectiv și solidar pedepsirea tuturor persoanelor prevădute de art. 42; căci, mai întâi, declarația trebuie să se facă de tată, ori unde ar naște femeea, și numai în lipsa tatălui, vin medicii, hirurgii, moașele, și la urma urmei, celelalte persoane care au asistat la naștere numai ca martori (art. 22 Regul. din 3 Decembre 1866).

Toate persoanele de o artă specială, precum: medicii, hirurgii și moașele, chemate a da concursul lor la ușurarea femeii, formând una și aceeași categorie, sunt de o potrivă datoare a face declarația de naștere, iar nu în mod succesiv una în locul alteia. Prin urmare, la caz de contravenție, toate aceste persoane vor fi pedepsite în mod colectiv. Cât pentru celelalte persoane, care n'au dat nici-un concurs lehusei, ci numai au fost față la naștere, ele nu sunt chemate a face declarația de cât în lipsa medicilor, hirurgilor și a moașelor care, prin specialitatea profesiei lor, au precădere ⁽¹⁾.

Dacă mama n'a născut la domiciliul bărbatului, ci într-o casă străină, obligația de a face cuvenita declarație cade, mai întâi, tot asupra tatălui legiuit, și în lipsa tatălui, asupra medicilor, hirurgilor și moașelor care ar fi dat concursul lor la naștere, iar în lipsa și a acestora, asupra celorlalte persoane care ar fi asistat ca martori, și la urma urmei, asupra capului familiei sau stabilimentului în care femeea ar fi născut, după cum se exprimă art. 373 din codul italian ⁽²⁾.

Ordinea în care declarații trebuie să declare nașterea și urmează a fi pedepsiți, la caz de contravenție. Controversă.

Nașterea afară din domiciliul conjugal.

(1) Astfel, persoanele care au fost martori la o naștere n'ar putea fi pedepsite, la caz de lipsă de declarație din partea lor, atunci când la naștere ar fi fost față un doctor, un hirurg sau o moașă; căci ele au putut să nu facă declarația, crezând că a fost făcută de doctor, de moașă, sau chiar de însuși tatăl copilului. Demolombe, I, 293; Duranton, I, 312, nota 2. — *Contrà*: În lipsa tatălui, prezența doctorilor și a moașelor nu scutește pe celelalte persoane care ar fi fost față la naștere. Cas. fr. D. P. 60. I. 50; Sirey, 60. 1. 186. Cpr. Neagu, I, p. 165, No. 10.

(2) În Franța, se decide în genere că, la caz de naștere a mamei deosebit de la tatăl ei afară din domiciliul conjugal, obligația de a declara nașterea și responsabilitatea penală cade mai întâi asupra per-

Efectele ac- Actul de naștere, trecut în registrele stărei civile și
tului de naș- încheiat după declarația persoanelor prevădute de art. 42,
tere. face deplină credință despre filiațiunea legitimă, sau mai
bine dis despre faptul nașterii din partea mamei (1).

Casul când Dar acest act n'ar avea nici-o tărie, dacă declarația
declarația a nașterii ar fi fost făcută de o persoană care n'ar fi fost
fost făcută de o persoană față la naștere, și în asemenea caz, n'ar fi nevoie de a
care n'a fost se dovedi că declarația a fost mincinoasă, după cum sus-
față la naș- țin unii (2), ci că persoana care a făcut declarația nu avea
tere. calitatea de a o face (3). Actul de naștere, înscris în registre,
face însă deplină dovadă, chiar dacă este neregular; destul
e numai ca mama să fie arătată cu precisiune (4).

Puterea pro- Actul de naștere face el dovadă despre faptul naște-
batorie a ac- rei până la înscrierea în fals, sau până la proba contrară?
tului de naș- Această chestie a fost discutată *suprà*, pag. 401 urm.

3° Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de naștere.

Art. 43.—Actul de naștere va arăta cu deslușire ziua, oara, locul nașterii, sexul copilului, prenumele ce ți se va da la botez, precum și numele de familie, profesiunea și domiciliul tatălui, mamei și al martorilor. (Art. 21, 22, 24, 44, 45, 85, 307, 308 C. civil. Art. 57 C. fr.)

Mențiunile ce Actul de naștere se va întocmi de ofițerul stărei civile
trebuie să cu- îndată după facerea declarației de către persoanele pre-
prindă actul de naștere.

soanei la a căreia locuință ar fi născut mama, și apoi, asupra celorlalte persoane. (Cpr. Demolombe, I, 293; Marcadé, I, 252; Demante et Colmet de Santerre, I, 101 bis 1). La noi, însă, din modificarea de redacție adusă art. 42 rezultă că persoana la al căreia domiciliu mama ar fi născut este aceea de pe urmă căreia incumbă obligația de a declara nașterea pruncului; pentru-că, după textul nostru, obligația de a declara nașterea incumbă, pe lângă celelalte persoane, și *persoanei* la a căreia domiciliu s'ar fi născut copilul. În acest din urmă sens se pronunță unii chiar în Franța. Cpr. T. Hue, I, 337; Baudry et Fourcade, I, 889, *in fine*; Cas, fr., D. P. 67. 1. 190; Sirey, 67. 1. 267. Veđi și Aubry et Rau, I, § 60, p. 305, text și nota 4, cari revin asupra primei lor opinii.

(1) Veđi *infrà* în t. II, explic. art. 292.

(2) Cpr. Demolombe, V, 191.

(3) Laurent, III, 396. Veđi *infrà*, explic. art. 292, unde se arată controversa.

(4) Veđi *infrà* în t. II, explic. art. 292.

vădute de art. precedent, față cu doi martori (art. 42). Ofițerul stărei civile va arăta în act cu deslușire toate împrejurările de natură a determina individualitatea copilului, și anume: ziua, oara și locul nașterii (¹), sexul (²) copilului și prenumele (*præ nomen*) ce îi se va da la botez. Cât pentru numele de familie, el va fi, după un uz admis în toate legislațiile, acel al tatălui, dacă părinții sunt căsătoriți (art. 294 și 312), sau acel al mamei, dacă copilul e firesc (³).

Ofițerul stărei civile trebuie să arăte cu aceeași deslușire prenumele, numele de familie, profesiunea sau meseria, precum și domiciliul tatălui legitim, a mamei și a

Greșală de
redacție.

(¹) Arătarea zilei dovedește vârsta copilului, iar oara poate să fie folositoare, nu numai pentru a determina capacitatea copilului de a moșteni sau de a primi liberalități (art. 654, 808), dar încă pentru a se determina care din acei doi copii născuți gemeni ar fi cel dintâi născut și, prin urmare, cel mai în vîrstă (*ante natus*) pentru a fi scutit de serviciul militar (art. 18 L. recrutării din 5 Martie 1876). Veđi și circulara Minist. de interne No. 999 din 18 Ianuar 1868, unde se spune că, la caz de naștere de copii gemeni, trebuie să se facă atâte acte câți copii sunt, și să se arăte care copil s'a născut întâi, soluție admisă și în Franța. Veđi *suprà*, p. 416. — Codul spaniol (art. 31) dispune că, în caz de naștere a mai multor copii gemeni, prioritatea nașterii conferă primului născut drepturile ce legea recunoaște copilului celui mai mare.

(²) Ar fi fost bine ca ofițerul stărei civile să aibă obligația de a constata însuși *de visu* sexul copilului, după cum o face pentru copiii găsiți (art. 44). căci spre acest sfîrșit copilul îi este înfățișat. Aceasta ar fi un mijloc pentru a-l constringe de a se conforma legei, care-l obligă a vedea în totdeauna copilul, fie la primărie, fie la locul nașterii (art. 41). Legea nu îl pune însă această îndatorire, ci se mulțumește a cere ca el să arăte sexul după declarația acelor în drept; de unde rezultă că, dacă asemenea arătare a fost greșită, ea se va putea îndrepta prin o simplă procedură de rectificare, fără înscriere în fals. Veđi *infra*, explic. art. 84—86.

(³) Veđi *suprà*, p. 250. — Art. 43 nu cere să se menționeze în act religia copilului, pentru motivul că, în momentul declarării nașterii, copilul în genere nu este încă botezat. Decî, dacă s'a menționat religia lui în mod greșit, această mențiune nu poate să invalideze actul, și judecătorii pot să încuviințeze ca actul să fie rectificat în privința religiei. C. București, *Dreptul* din 1900, No. 5.

celor doi martori. Este adevărat că textul nostru nu prescrie, ca acel francez, arătarea numelui de botez al părinților și al martorilor, însă aceasta nu poate să fie de cât o scăpare din vedere a traducătorului, căci asemenea arătare se prevede în art. 21. De asemenea, art. 43 nu prescrie să se arăte în actul de naștere vîrsta părinților și a martorilor, pentru-că s'ar putea întîmpla ca declaranții să n'o cunoască, dar dacă ei o declară, se va lua act despre această declarație, conform art. 21.

Arătarea tatălui legitim.

Legea prevede arătarea tatălui, se înțelege însă acelui legitim, căci acel nelegiuit este în totdeauna necunoscut ⁽¹⁾. Deci, acela care, fără voia lui, ar fi fost declarat într'un act tatăl unui copil firesc, fie chiar de însăși mama, nu numai că n'ar avea nici-o îndatorire către copil, dar încă ar putea să ceară rectificarea actului și chiar daune de la ofițerul stărei civile, de la declaranți și martori. Tatăl fie singur, fie printr'un mandatar (art. 23), ar putea însă să se declare în act tatăl unui copil firesc. Aceasta ar fi o recunoaștere a paternității ⁽²⁾.

Arătarea mamei naturale.
Controversă.

Cel trebuie să decidem în privința mamei naturale? Poate ea, atunci când e cunoscută, să fie declarată în act fără știrea ei, de persoanele prevădute în art. 42? În codul italian (art. 376), declaranții numai atunci pot să arăte pe mamă când ea consimte a fi declarată printr'un act autentic; iar în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 74), numele mamei trebuie să fie totdeauna declarat, afără de cazul când ea s'ar ascunde și n'ar voi a fi cunoscută. La noi, ca și în Franța, chestiunea e controversată. După unii, numele mamei naturale nu trebuie nici-odată să fie arătat în act fără știrea ei; căci ofițerii stărei civile neputînd să treacă în acte de cât numai ceea ce trebuie a fi declarat (art. 22), nici-o lege nu prescrie să

(1) Codul italian spune formal că numele tatălui și al mamei se arată numai atunci când nașterea este fructul căsătoriei (art. 375). La noi, în formularul No. 1, nota *b*, publicat în urma Regulamentului din 3 Decembre 1866, se dice că nici-odată în actul unui copil natural nu poate figura numele tatălui, ci numai acel al mamei.

(2) Planiol, I, 530; T. Huc, I, 338; Baudry et Fourcade, I, 894; Aubry et Rau, I, § 60, p. 307; Laurent, II, 56, și toți autorii.

se declare numele mamei naturale, și art. 43 nu înțelege a vorbi de cât de tatăl și mama legitimi (1). După alții însă, numele mamei naturale trebuie să fie arătat de declaranți, ceea ce se face mai totdeauna în practică, de oare-ce cercetarea maternității este permisă, și faptul care o constituie este un fapt manifest care se poate ușor constata, în cât nu este de temut să se facă o declarație mincinoasă (2). În fine, după a treia părere, declarația numelui mamei naturale e facultativă. Ofițerul public nu e dator să treacă în act numele mamei, dar poate să-l treacă, dacă declaranții arată cine este mama (3).

Ceea ce însă este afară de orî-ce îndoială, este că declaranții nu pot fi siliți de ofițerul public a arăta numai de cât cine este mama naturală, și nici nu pot fi pedepsiți potrivit art. 276 C. pen., dacă n'aũ făcut asemenea declarație (4). Astfel, de câte ori declaranții nu arată numele mamei naturale, copilul se va înscrie ca născut din tată și mamă necunoscuți, și ofițerul stărei civile îi va da un nume.

Cât pentru chestiunea de a se ști care este puterea probatorie a actului de naștere, atunci când s'a trecut în el numele mamei naturale, chestiunea este controversată, și această controversă va fi examinată sub art. 308.

Declaranții nu pot fi siliți a arăta numele mamei naturale.

Puterea probatorie a actului de naștere care arată numele mamei.

(1) Laurent, II, 56 urm.; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 136; Marcadé, I, 230; Arntz, I, 190; Bertauld, *Quest. et exceptions préjudicielles*, 38 și 40; Baudry et Fourcade, I, 895; Mersier, *op. cit.*, 77; Planiol, I, 530.

(2) Toullier D. I, 317; Duranton, I, 315; Aubry et Rau, I, § 60, p. 306, text și nota 8 și § 65, p. 330; Valette sur Proudhon, I, p. 209 și 222, nota a și *Cours de C. civ.*, pag. 117; Cas. fr. D. P. 53. 1. 177; D. P. 70. 1. 97. Veđi și formul. No. 1, nota b, adaos la Regul. actelor stărei civile din 1866, unde se dice că actul unui copil natural nu va putea cuprinde de cât *pe mamă sa*.

(3) Demante et Colmet de Santerre, I, 102 bis II și III; Mourlon, I, 287 ter; Planiol, I, 530; T. Huc, I, 338; Demolombe, I, 297 care, în edițiile precedente, susținuse primul sistem. Veđi asupra acestei controverse, Thiry, I, 140, p. 135 urm.; Neagu, I, p. 166, No. 5 urm.

(4) Mourlon, I, 287; Planiol, I, 530; T. Huc, I, 338.

Despre actele de naștere ale copiilor găsiți.

Art. 44.—Veri-cine va găsi un copil nou născut va fi dator a-l încredința ofițerului stărei civile, împreună cu toate hainele și obiectele găsite la copil și a declara toate împrejurările timpului și locului unde îl va fi găsit.—Ofițerul stărei civile va întocmi îndată proces-verbal arătător de toate împrejurările, în care se va cuprinde vârsta copilului după aparență, sexul și numele ce i se va da și autoritatea civilă la care se va fi încredințat.—Acest proces-verbal se va trece în registru. (Art. 8, 21, 27 și urm. C. civ. Art. 276—279 C. pen. Art. 13 L. comunală. Art. 5 L. din 31 Iulie 1894, p. organ. comunelor urbane. Art. 10 L. din 1 Mai 1904 p. org. comunelor rurale. Art. 22 Regul. din 1866. Art. 58 C. fr.)

Acela care găsește într'un loc, fie singuratic, fie ne-singuratic, un copil de curînd născut ⁽¹⁾, este dator a-l încredința ofițerului stărei civile al comunei unde s'a găsit, cu toate obiectele și hainele aflate la copil. Ofițerul stărei civile va întocmi îndată proces-verbal, față cu doi martori, arătând cu deamănuntul locul în care s'a găsit copilul și toate împrejurările aflării lui, precum: rufele cu care era îmbrăcat, marca ce aveau acele rufe, și ori-ce alte semne s'ar fi găsit asupra-i ⁽²⁾. Toate aceste arătări pot să servească mai târziu la descoperirea părinților copilului ⁽³⁾.

Numele și prenumele ⁽⁴⁾ i se va da de ofițerul stărei civile, care va însemna în proces-verbal vârsta copilului, după aparență, și sexul, pe care de astă dată ofițerul public îl constată *de visu*.

⁽¹⁾ De și legea vorbește numai de un copil *nou născut*, credem însă că ofițerul stărei civile ar trebui să se conforme art. 44, de câte-ori i se va înfățișa un copil, fie chiar și mai mare, dacă acest copil n'ar fi în stare să dea nici-o informație asupra identității sale.

⁽²⁾ Veți formul. No. 2, Regul. din 1866.

⁽³⁾ Pe lângă aceste formalități, care toate erau prescrise și de Regul. organic al Moldovei (Anexa litera F, Secția III, art. 116—118), acest Regulament mai puneă încă îndatorire preotului parohiei în care copilul a fost găsit de a-l boteza fără nici-o plată (art. 116). Veți și Regul. organic al Munteniei, art. 26, cap. II, secția I.

⁽⁴⁾ Cea mai mare parte din acei părinți denaturați cari își leapdă copii, obicinuesc a înscrie într'un bilet, ce se găsește în rufele copilului, numele de botez a acestui nenorocit. În asemenea caz, ofițerul public va da copilului numai un nume de familie.

Acest proces-verbal, care formează actul de naștere al pruncului găsit, se va trece în registrul de nașteri și va mai arăta încă stabilimentul sau persoana particulară căreia copilul s'a încredințat. În Iași, asemenea copii se încredințează Institutului Grigorian, fondat la 1852 de Gr. Ghica-Vodă ⁽¹⁾. În cele-lalte orașe, unde asemenea institute de bine-facere nu există, copiii găsiți se încredințează primarului comunei în care s'a găsit, dacă nici-o persoană particulară nu voește a se însărcina cu creșterea lor, căci comunelor le incumbă sarcina de a se îngriji de copiii găsiți ⁽²⁾.

Persoana care va fi găsit un copil și nu se va fi conformat art. 44 se va pedepsi, conform art. 276 C. pen., cu închisoare și amendă. Nu va fi însă supus la această pedeapsă acela care se va însărcina cu creșterea pruncului găsit, obligându-se înscris la aceasta, fie către administratorul institutului orfanicesc, fie către primarul local (art. 276 C. pen.). Legea scuzează delictul în asemenea caz, numai pentru a face, pe cât este cu putință, ca particularii să se însărcineze cu creșterea acestor nenorociți copii.

Copiii găsiți pe teritoriul român, fără părinți cunoscuți, sunt Români (art. 8 § ultim).

(1) Veți în *Manualul administrativ al Moldovei*, t. II, pag. 562, hrisovul domnesc cuprindător de aședămintul pentru moșit, copii lepădați și mance.—Afară de institutul de la Iași, care se datorește inițiativei private a nemuritorului Domnitor Gr. Ghica, nu cunoaștem altul în toată țara, de și atât Regul. organic al Munteniei (cap. II, secția I, art. 20—26), cât și acel al Moldovei (anexa lit. F, Secția III, art. 111—131), prevăd înființarea unui institut pentru copiii sărmani lepădați pe la biserică, pe la porțile caselor și pe drumuri în mila creștinilor.—S'a decis că faptul de a depune un copil în leagănul institutului Grigorian constituie delictul prevădută și pedepsit de art. 277 C. penal (Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1905, No. 34). Această soluție ni se pare însă inadmisibilă, pentru că acest institut are tocmai de scop primirea copiilor cari nu pot fi crescuți de părinții lor.

(2) Veți art. 13 L. comunală; art. 5 L. din 31 Iulie 1894 pentru org. comunelor urbane și art. 10 L. din 1 Mai 1904 pentru org. comunelor rurale.

Institutul Grigorian din Iași.
Sanctiunea art. 44. Art. 276 C. pen.

Art. 8 § ultim.

**Despre actele de naștere ale copiilor născuți pe un vas
român călătorind pe mare ⁽¹⁾.**

Art. 45.—Dacă se naște un copil pe un vas român călătorind pe mare, actul de naștere se va face până în 24 de ore în *prezența tatălui* ⁽²⁾, dacă se va fi aflat față, și a doi martori luați d'între ofițerii vasului, sau în lipsă, d'între oamenii echipagiului.— Acest act se va redige de căpitanul, *stăpânul sau patronul* ⁽³⁾ vasului și se va trece în rolul (lista oficială) persoanelor ce se află pe vas. (Art. 21 urm. 46, 47, 71 și 72, 874—883 C. civ. Veđi Regul. de navigațiune din 9 August 1862. Art. 59 C. fr.)

Art. 46.—La cel întâi port unde se va opri vasul, de va fi un port român, căpitanul, stăpânul sau patronul vasului, sau oricine ar fi redactat actul de naștere, este dator a depune două copii autentice de pe act la autoritatea portului. Aceasta va opri o copie în cancelaria sa, iar cealaltă o va trimete neîntârziat Minist. de interne, care o va transmite autorității comunale al domiciliului tatălui copilului născut, sau, de nu s'ar cunoaște tatăl, al mamei.— Autoritatea comunală va trece actul îndată în registrul *stărei sale civile* ⁽⁴⁾. (Art. 32, 45, 47, 72, 182 C. civ. Art. 60 C. fr.)

Art. 47.—De va aborda vasul într'un port străin, căpitanul, stăpânul sau patronul vasului va trimete, prin poșta locului, la Minist. de interne al României o copie legalisată de pe actul de naștere.— Ministerul și autoritatea comunală vor urma la acest caz, după cum s'a prescris la art. precedent. (Art. 46, 72, 877 C. civ. Art. 61 C. fr.) ⁽⁵⁾.

Origina art.
45 urm.

Origina dispozițiilor excepționale prevădute în art. 45—47 o găsim în Ordonanța franceză asupra marinei din 1681.

În caz de a se naște vre-un copil pe un vas român călătorind pe mare, actul de naștere se încheie *ex officio* de căpitanul vasului, sau de acel care-i ține locul (analogie din art. 46 și 874), în ființa tatălui legiuit, dacă el este față, și a doi martori (art. 42) luați d'între ofițerii

(1) Aceste dispoziții excepționale nu sunt aplicabile la caz de nașterea unui copil pe un vas călătorind pe un fluviu, de exemplu: pe Dunăre.

(2) Ar fi fost mai bine să se dică că actul se va încheia după declarația tatălui.

(3) Prin stăpân sau patron se înțelege tot căpitanul. Veđi art. 46, 47, 72 C. civ. și 506 C. com., etc.

(4) Textul este greșit redactat, căci ar fi trebuit să se dică pur și simplu că actul se va trece în *registrele stărei civile*, adecă: în ambele exemplare.

(5) Textele corespunzătoare din codul fr. (art. 58—60) au fost modificate, în Franța, prin legea din 8 Iunie 1893.

vasului, dacă vasul face parte din marina militară, iar dacă vasul e de negoț, dintre oamenii echipagiului, adică: dintre oamenii cari, sub comanda căpitanului, lucrează și contribuiesc la mișcarea vasului (art. 531 urm. C. com.).

Actul se încheie într'un singur exemplar, în 24 de oare cel mult de la naștere, iar nu în trei zile, ca pentru actele ordinare (art. 41), din cauza nenorocirilor care se pot întâmpla pe mare. Acest act se trece îndată din cuvînt în cuvînt în rolul de echipagiū, adică în lista oficială care cuprinde persoanele aflătoare pe vas, la care se anexează filele destinate la înscrierea actelor de naștere și de moarte, potrivit art. 10 din Regul. de navigație de la 9 August 1862.

În codul francez, căpitanul se mai numește încă *maitre* în Ocean, și *patron* în Marea mediterană. Legiuitorul nostru nu trebuia decî să traducă aceste cuvinte, care toate servesc a arăta pe căpitan. În art. 378 din vechiul cod comercial, cuvîntul *maitre* este tradus prin cuvîntul *magistru*, ceea ce iarăși este un non-sens. Art. 506 din codul de comerț actual întrebuițează cuvintele: căpitan sau patron.

Greșală de traducere.

La cel dintăi port român unde se va opri vasul cît de puțin timp, căpitanul, sau *ori-cine ar fi redactat actul* (1), va depune la autoritatea portului două copii autentice de pe act, adică: redactate de însuși căpitanul și încredințate de el conforme cu originalul (2) (arg. din art. 72). Una din aceste copii rămâne în cancelaria autorității, iar cealaltă se trimete de îndată Ministerului de interne, care o transmite ofițerului stărei civile a domiciliului tatălui legiuit, sau a mamei, dacă copilul e firesc, sau dacă tatăl legiuit e mort. Ofițerul stărei civile trece și el actul în ambele registre, așa că un exemplar se găsește în rolul echipagiului, unul la autoritatea portului, și două la ofițerul stărei civile.

Intrarea într'un port român. Art. 46.

(1) Aceste cuvinte nu se vîd în textul francez unde, pe lângă căpitan, se mai vorbește încă de *ofițerii de administrație ai mării*.

(2) În codul italian, căpitanul depune la autoritatea portului chiar originalele actului. Numai în porturi străine se depune câte o copie autentică în mâinile consulului (art. 381 cod. italian).

C. italian. Art. 381.

Intrarea în-
tr'un port
străin. Art.
47.

La caz de a se opri vasul într'un port străin, căpitanul său suplinatorul său va trimite prin poștă o copie autentică de pe act tot Ministerului de interne, iar nu agentului diplomatic român ⁽¹⁾, după cum prescrie atât textul francez (art. 60), cât și acel italian (art. 381). Ministrul trimite actul, ofițerului stărei civile al domiciliului tatălui său al mamei, și ofițerul public îl transcrie în registrele sale.

Căpitanii de corăbii sunt, deci, adevărați ofițeri ai stărei civile, însă numai pentru nașterile și încetările din viață întâmplare pe o corabie când călătorește pe mare (art. 45-47, 71, 72). Această competență excepțională a lor încetează când corabia se află într'un port român, sau într'un port străin în care avem consuli ori agenți diplomatici.

Căpitanii de corăbii fiind, în aceste cazuri excepționale, adevărați ofițeri ai stărei civile, în ceea ce privește actele de naștere (art. 45-47) și de încetare din viață (art. 71, 72), sunt supuși pedepselor prevăzute de art. 36 C. civ. și de art. 162 din codul penal. În Franța, după o ordonanță din 1833, ei sunt supuși numai la pedepse disciplinare.

BCC Cluj / Central University Library Cluj

CAPITOLUL III

Despre actele de căsătorie.

Sub legea veche, acel care voia să se căsătorească trebuia mai întâi să scoată un bilet de la protoereu (*peciū*) ⁽²⁾, și apoi preotul care cetea cununia era dator, după Regulamentul organic, să încheie un act și să-l treacă în condica bisericeii, îndeplinind aceleași formalități ca și pentru nașteri.

Legea nouă, rupând de o dată cu tradiția trecutului și făcând din căsătorie un contract civil, a prescrie mai multe formalități, care sunt cuprinse în art. 49-62. Toate aceste texte vor fi explicate la titlul căsătoriei.

(1) Este de notat că testamentele, în asemenea caz, se depun în mâinile agentului diplomatic (art. 877).

(2) Taxa unui peciū era după Regul. organic al Moldovei (Anexa lit. B, art. 8) de 5 lei pentru ori-ce locuitor, fără nici o deosebire, și de 1 leu pentru țigani. În realitate, însă, se lua taxă mult mai mare.

CAPITOLUL IV

Despre actele de încetare din viață.

Autorizația neapărată pentru înmormintări.

Art. 63.—Nici o înmormintare nu se va face fără autorizație.—Autorizațiunea se dă de ofițerul stărei civile, care nu o va putea elibera până ce mai întâi nu va merge însuși *la locuința celui încetat din viață* ⁽¹⁾, ca să se încredințeze despre moartea sa, și până nu vor trece 36 ore de la încetarea din viață ⁽²⁾, afară de casurile prevădute de regulamentele polițieneste.—În localitățile unde se vor fi aflând revisori de morți, ofițerul stărei civile îl va lua cu dînsul pentru a face constatarea.—Autorizațiunea de înmormintare se va da fără plată de vre-o taxă. (Art. 66, 67, 68, 81 C. civ. Art. 14 Regul. din 1866. Art. 284—286 C. pen. Art. 5 Regul. p. verif. morților din 1866. Art. 77 C. fr.)

Nici-o înmormintare nu poate să aibă loc fără o autorizare eliberată pe hârtie liberă și fără nici-o taxă, de ofițerul stărei civile al comunei unde s'a întâmplat moartea (art. 10 Regul. din 1866) ⁽³⁾.

Ofițerul public, înainte de a da autorizarea, se va asigura însuși despre moarte, fie singur, fie împreună cu revisorul morților, acolo unde există asemenea funcționari ⁽⁴⁾. În mormintarea nu va putea să aibă loc de cât

(1) Sau mai bine din la locul unde se află mortul.

(2) După cum textul se află redactat, s'ar părea că autorizarea nu se poate da înainte de a trece 36 ore de la moarte; legea însă a voit să dică că înmormintarea nu poate să aibă loc de cât după 36 ore de la moarte, după cum se exprimă art. 5 din Regul. p. verif. morților din 1866. Cât pentru autorizare, ea se poate da îndată după moarte. Cpr. Baudry et Fourcade, I, 904. În codul francez și în acel italian (art. 385), termenul e redus la 24 de ore. În Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 84), termenul e de 36 ore, ca și la noi.

(3) Legea noastră nu vorbește de cât de *îngropare*. În alte țări se practică însă și cremațiunea sau arderea cadavrelor, care se practica și în antichitate. «Majorul sau minorul emancipat, dice art. 3 din legea fr. de la 15 Noembre 1887, poate să determine modul înmormintărei sale». Cpr. Planiol, I, 703.

(4) În practică însă, mai ales în orașele care au revisori de morți, ofițerii stărei civile nici-odată nu se transportă la locul unde se află mortul. Constatarea se face numai de medicul revisor. Iată deci iar un text care, din cauza lipsei de sancțiune, rămâne o literă moartă.

36 de ore după săvârșirea din viață ⁽¹⁾, afară de casurile excepționale, de exemplu: în caz de epidemie, când medicul verificador va putea permite înmormintarea după 24 de ore, dacă după acest timp se vor arăta semnele sigure ale morții, adică petele cadaverice (art. 5 și 9 Regul. pentru verif. morților din 1866) ⁽²⁾. Dar, dacă s'a găsit pe teritoriul unei comune un cadavru în putrefacție, ofițerul stărei civile va putea, în interesul salubrității publice, să permită înmormintarea îndată ce se vor face constatările prescrise de lege (art. 67 C. civ. și 43 Pr. pen.).

L. p. înmormintări din 1864.

Înmormintările nu pot să aibă loc de cât în cimitire, la o depărtare cel puțin de 200 de metri de la marginea fie-cărui oraș sau sat (art. 1 L. pentru înmormintări din 1864). Orice persoană poate însă să fie înmormintată în proprietatea sa, dacă acea proprietate se află în depărtarea prescrisă de lege (art. 16 Regul. p. înmormintări din 1864).

În orașele sau comunele unde locuitorii profesează mai multe rituri, fie-care cult va avea câte un cimitir deosebit. Acolo unde însă se află numai un cimitir, se va despărți prin ziduri, garduri, sau șanțuri adânci și largi locuri parțiale pentru fie-care rit (art. 22 Regul. din 1864).

Art. 284 C. penal.

Persoanele care nu se vor conforma legii vor fi pedepsite potrivit art. 284 din codul penal. Aceeași pedeapsă se va aplica și preotului, care va presta serviciile sale la o înmormintare grăbită. Autorizația pentru înmormintare este neapărată chiar pentru copiii născuți morți (art. 55 Regul. din 1866) ⁽³⁾.

Intocmirea actului de moarte.

Art. 64.—Actul de încetare din viață va fi redactat de ofițerul stărei civile, după declarațiunea a doi martori; acești martori vor fi, de se va putea, din cele mai de aproape rude sau vecini. Iar când cine-va va muri afară din domiciliul său, persoana în locuința căreia a murit, dimpreună cu o rudă sau alte persoane, vor servi de martori. (Art. 21, 24, 25, 36, 65, 68, 81, 87 C. civ. Art. 54—57 Regul. din 1866. Art. 78 C. fr.).

⁽¹⁾ Nu se poate însă socoti cu precizie momentul când expiră termenul de 36 ore, căci în actul de moarte nu se arată oara săvârșirii din viață. Veđi, *infra*, p. 434 urm.

⁽²⁾ Cpr. art. 1 al legii fr. din 27 April 1889.

⁽³⁾ Cpr. T. Huc, I, 347; Baudry et Fourcade, I, 903. V. *suprà*, p. 416.

Intocmirea
actului de
moarte.

Actul de moarte se încheie și se trece în registre de către ofițerul stărei civile al comunei unde moartea a avut loc, fără nici-o deosebire de religia sa și naționalitatea mortului (art. 10 Regul. din 1866), după declarația a doi martori, în vîrstă cel puțin de 21 ani (art. 24), care sunt aci și declaranți ⁽¹⁾, iar nu din oficiu, ca în cazul art. 45. Legea prevede ca acești martori să fie pe cât se poate rude sau vecini cu defunctul, pentru ca să fie mai bine în stare de a da informațiile prevăzute de art. 65. Când cine-va se săvîrșește din viață la domiciliul unei alte persoane, această persoană împreună cu o rudă, un vecin, sau un cunoscut, vor face, dacă este cu putință, declarația de moarte. Legea nu impune numai de cât îndatorirea acestor persoane de a face declarația de moarte, după cum o impune persoanelor însărcinate cu declarația nașterii (art. 42), ci arată numai o simplă dorință. Dacă mortul a fost îngropat înainte de a se da autorisarea prescrisă de art. 63, ofițerul stărei civile nu va putea întocmi actul de moarte de cât în urma unei hotărâri judecătorești dată pe cale de rectificare (art. 84), ca și pentru nașterile declarate tardiv. (Argum. din art. 23 Regul. din 1866) ⁽²⁾. Codul italian este formal în această privință (art. 392).

Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de moarte.

Art. 65. — Actul de încetare din viață va cuprinde: prenumele, numele, vîrsta, profesiunea mortului, prenumele celui alt soț, dacă mortul era căsătorit, sau văduv; prenumele, numele, vîrsta, profesiunea și domiciliul celor ce au declarat moartea, și de sunt rude, gradul înrudirii ⁽³⁾. Același act va mai cuprinde, cât se va putea ști, prenumele, numele, profesiunea și domiciliul părinților mortului și locul nașterii sale. (Art. 21, 22 urm., 36, 68, 82 C. civ. Art. 79 C. fr.).

- (1) Dacă declaranții nu sunt majori, atunci trebuie ca declarația să se facă față cu alți doi martori majori. Cpr. Arntz, I, 173.
- (2) Baudry et Fourcade, I, 907; T. Huc, I, 351; Aubry et Rau, I, § 61, p. 310; Neagu, I, p. 180, No. 4. Cpr. C. Galați, C. judiciar din 1906, No. 7.—*Contrà*: Trib. Louvain și Termonde (Belgia), Sirey, 92. 4. 32.
- (3) Va să dică persoanele care nu sunt rude cu defunctul au capacitatea de a fi martori și declaranți într'un act de moarte. Aceasta rezultă și din art. 64.

Mențiunile ce
trebuie să cu-
prindă actul
de moarte.

Art. 65 nu este de cât o aplicare a art. 21. Actul de moarte trebuie să arăte cu deslușire persoana defunctului, persoana soțului său și a declaranților, persoana părinților mortului, pe cât este cu putință, precum și locul nașterii sale. Toate aceste arătări servesc a stabili identitatea mortului.

Constatarea
morței de că-
tre ofițerul
stărei civile.

Actul de moarte trebuie să mai cuprindă încă mențiunea că moartea s'a constatat de însuși ofițerul stărei civile, fie singur, fie împreună cu medicul revisor, potrivit art. 63 ⁽¹⁾. Cea mai mare parte din ofițerii stărei civile fac însă în acte asemenea mențiune, fără ca în realitate să se fi transportat la locul unde se află mortul. Aceasta este un adevărat falș în acte publice (art. 124 C. pen.).

Casul când
moartea se
datorește u-
nui accident.

La caz când moartea s'a întâmplat prin înecăciune, foc, dărîmăre, sau alte asemenea împrejurări, actul trebuie să arăte locul unde s'a întâmplat moartea, accidentul care a cauzat-o, precum și împrejurarea că s'a găsit ori nu s'a putut găsi cadavrul, după toate cercetările făcute ⁽²⁾.

Arătarea mo-
mentului să-
vîrșirii din
viață. Con-
troversă.

Codul italian (art. 387), codul olandez (art. 51), Anteproiectul de revisuire a lui Laurent (art. 85), legea germană din 6 Fevruar 1875 (art. 59) și legea spaniolă din 17 Iunie 1870 ⁽³⁾ prescriu formal arătarea în actul de moarte a zilei și a orei săvîrșirii din viață, împrejurare neapărată pentru a se putea stabili momentul deschiderii moștenirii (art. 651 și 654). Nici codul francez, nici al nostru nu prescriu îndeplinirea acestei formalități. Cu-toate-acestea sunt autori cari susțin că actul de moarte va trebui în totdeauna să arăte momentul încetării din viață, fiind-că legea nu oprește formal asemenea declarație, ceea ce la noi totdeauna se face în practică, din cauza formularului No. 4, care însoțește Regulamentul din 3 Decembre 1866, și care prescrie să se treacă în act ziua și ora morței. (Argument și din art. 63) ⁽⁴⁾. Alții susțin însă,

(1) Veđi formul. No. 4 din Regul. actelor stărei civile din 1866.

(2) Veđi formul. menționat No. 4 al Regul. din 1866.

(3) Această lege mai cere încă să se arăte în act cauza morței, cimitirul în care defunctul are a fi îngropat, precum și dacă el a făcut sau nu un testament, iar legea germană din 1875 mai cere încă să se arăte și religia defunctului.

(4) Aubry et Rau, I, § 61, p. 310, text și nota 3; Ducaurroy,

și cu drept cuvînt, că ofițerul public nu trebuie să treacă în act de cât numai declarațiile prescrise de lege, conform art. 22, și nicăiri legea nu cere să se arăte ziua și ora morței. Chestiunea de a se cunoaște momentul precis al morței unei persoane are, într'adevăr, prea mare însemnătate pentru a fi prejudecată prin actul de moarte; și tocmai din cauza acestei însemnătăți, legea n'a voit ca să se arăte în act momentul morței, ci a lăsat anume ca chestiunea să se discute înaintea tribunalelor, unde părțile interesate vor putea să dovedească ziua și oara morței autorului lor prin orî-ce fel de probe. Regulamentul din 1866 n'a putut, în această privință, să modifice legea care e pozitivă. Asemenea mențiuni prevădute în formularul No. 4, pe care ofițerii stărei civile obicinuesc a face să figureze în toate actele de moarte, nu au decî nici-o putere probatorie, sunt radical nule și trebuiesc considerate ca nescrise (¹).

Bonnier et Roustain, I, 143; Bonnier, *op. cit.*, 543; Berriat-St. Prix, *Notes élément. sur le C. civil*, I, 473; Planiol, I, 539; Beșteley, *Actele stărei civile*, p. 131; Demante et Colmet de Santerre, I, 80 bis și 109, bis I; Marcadé, I, 268. După acești autori, asemenea mențiuni pot însă fi combătute prin proba contrară, fără înscrierea în falș.

- (¹) Laurent, II, 17 și 62; Demolombe, I, 304; Mourlon, I, 300, nota 1; Duranton, I, 323; Baudry et Fourcade, I, 913; T. Huc, I, 352; Acollas, I, p. 87; Thiry, I, 144; Arntz, I, 174; Valette sur Proudhon, I, p. 229, nota *b* și *Cours de C. civil*, p. 120; Nacu, I, No. 32, p. 210. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1903, No. 47 și *Curierul judiciar* din același an, No. 45.

Se poate întâmpla ca două persoane, de exemplu: tatăl și fiul, să moară de o dată într'o primejdie, și în asemenea caz, este foarte important de a se ști cine a murit întâi; căci dacă tatăl a murit înaintea fiului, averea a trecut la mama acestuia din urmă, iar dacă fiul a murit înaintea tatălui, averea trece la rudele acestuia din urmă. Ei bine, în asemenea împrejurări, art. 37 din codul Calimach (art. 25 C. austriac) declară formal că acel ce dice că a murit mai înainte una, satî alta din fețele acele, se îndatorește a dovedi dișa sa (se înțelege prin autopsia cadavrelor, satî alte mijloace), iar neputînd-o dovedi, se socotește ca și când ar fi murit toate fețele tot-odată. Art. 20 din codul german dispune, de asemenea, că dacă mai multe persoane aș pierit în același accident, ele sunt presupuse a fi perit toate în același timp. La noi, în dreptul actual, nici-o presumpție neexistînd în această privință, pre-

Casul când două persoane aș murit de odată într'un accident.

Constatarea morților întimplate în stabilimente publice sau particulare, ori în spitaturi militare în timp de liniște.

Art. 66. — Dacă încetarea din viață a vre-unei persoane s'a întimplat în spitalele militare, civile, sau în ori-ce alte stabilimente publice sau particulare ⁽¹⁾, superiorii, directorii, administratorii și stăpânii acelor case vor fi datorii a da de știre în 24 de ore ofițerului stărei civile, care va merge îndată ca să se încredințeze de moartea acelei persoane (*și să întocmească actul, potrivit art. 65*) ⁽²⁾, după declarațiunile ce i se vor fi făcut și după științele ce va fi luat; se vor ținea în disese spitale și stabilimente, registre destinate spre a se înscrie acele declarațiuni și științe.— Ofițerul stărei civile va întocmi actul de încetare din viață, și-l va trimete la locul unde încetatul din viață va fi avut cel din urmă domiciliu, pentru a se înscrie în registre. (Art. 21 urm., 63, 81, 82 C. civ. Art. 10 Regul. din 1866. Art. 284 cod penal. Art. 80 cod fr.) ⁽³⁾.

Stabilimentele publice despre care vorbește art. 66 sunt: seminarile, liceurile, școalele publice în genere, spitaturile civile sau militare, și în fine, toate stabilimentele, afară de închisori (art. 69, 70), care sunt proprietatea Statului, sau care sunt puse sub privigherea sa; iar acele particulare, despre care textul francez nu vorbește, sunt: fabricile, școalele particulare, etc. La caz de moarte într'un stabiliment public sau particular, ofițerul stărei civile se va transporta el însuși la fața locului, spre a constata (art. 63) și a încheia actul în asistența a doi martori (art. 64), după informațiile luate de la director sau administrator, care vor aduce cazul la cunoștința ofițerului public, cel mult până în 24 oare, sub pedeapsa prevădută de art. 284 C. pen. Ofițerul public nu va trece actul în registrele sale, după cum pare a cere art. 10 din Regulamentul de la 1866,

sumptiile așa dise *commorientes*, prevădute de art. 720—722 din codul fr. fiind eliminate de legiuitorul nostru, părțile interesate vor dovedi, conform dreptului comun, cine a murit mai întâi. Veđi Tr. nostru în limba franceză, p. 154.

- (1) Aceste cuvinte lipsesc în textul francez. Prin urmare, la noi, chiar stabilimentele particulare, precum: pensionatele, sunt ținute a avea registrele despre care se vorbește în acest text.
- (2) Aceste cuvinte lipsesc din text, însă ar trebui să figureze pentru ca textul să fie mai complet.
- (3) Acest text a fost modificat în Franța prin legea din 8 Iunie 1893.—Aceeași observație este de făcut și în privința art. 82.

ei-l va trimite la ofițerul stărei civile de la ultimul domiciliu al defunctului, spre a fi transcris acolo. Ofițerul care va constata moartea, numai atunci va trece actul în registrele sale, când defunctul va fi domiciliat chiar în stabilimentul în care s'a întâmplat moartea, sau când ultimul său domiciliu ar fi necunoscut.

Registrele care se țin de stabilimentele publice sau particulare, și în care se trec informațiile relative la morțile întâmplate în acele stabilimente, n'au în sine nici-o putere probatorie, fiind-că sunt particulare; cu-toate-acestea ele pot fi consultate de justiție, la caz de lipsă sau distrugerea actelor stărei civile (1).

Constatarea morților întâmplate în spitalele militare în timp de război sau de turburări.

Art. 82.—La caz de moarte în spitalele militare ambulante sau statornice (2), actul se va redacta de directorul acelor spitale și se va trimite la Cuartirul-maestru sau la intendentul corpului din care făcea parte încetatul din viață; acești ofițeri vor trimite o copie funcționarului stărei civile al locului unde încetatul din viață și-a avut domiciliul în urmă. (Art. 66, 74, 78, 87, 869 C. civ. Art. 97 C. fr.)

În cazul excepțional al art. 82, directorul spitalului este ofițer al stărei civile. El va încheia deci actul de moarte, față cu trei martori, iar nu numai față cu doi, după cum pe nedrept susțin unii (3). Într'adevăr, este mult mai natural de a ne referi, în privința formei actului, la art. 81 de cât la art. 64 (4).

Directorul spitalului va înscrie acest act într'un registru, și va trimite Cuartir-maestrului său intendentului corpului, nu actul în original, după cum pare a cere art. 82, ci o copie de pe acel act, copie pe care acest ofițer o va trimite și el, la rîndul său, ofițerului stărei civile al ultimului domiciliu al defunctului, spre a fi trecută acolo în registre, potrivit art. 83 (5).

(1) Baudry et Fourcade, I, 917; Demolombe, I, 306; Demante et Colmet de Santerre, I, 110 bis II; Neagu, I, p. 181, No. 1.

(2) Și trebuie adăos: pe teritoriul român, în timp de război sau de turburări. Veđi rubrica capit. V, din care face parte acest text.

(3) Veđi Bonachi, *op. cit.*, I, p. 126.

(4) Veđi Instrucția Minist. de război fr. din 8 Martie 1823.

(5) Veđi aceeași instrucție ministerială.

Actele de deces ale militarilor morți pe câmpul de război.

Cât pentru militari morți pe câmpul de război, la noi, nu cunoaștem nici-o dispoziție în această privință. În Franța însă, instrucțiunile Ministerului de război prevăd că ofițerul stărei civile, adică: Quartir-maestrul său intendentul corpului trebuie să încheie fie-care act de moarte în deosebi, față cu trei martori, după ce mai întâi se asigură de dispariția soldatului său a ofițerului, prin sergentul major al companiei (1).

Despre constatarea morților bănuite de violență.

Art. 67.—Când vor fi oare-care semne sau indicii de moarte violentă sau alte împrejurări bănuitoare, mortul nu se va putea îngropa de cât după încheierea unui proces-verbal de către un funcționar polițienesc, față cu un medic sau chirurg, spre a se constata starea cadavruului și a verii-căreia alte împrejurări relative la aceasta, precum și oricare informațiuni ce se vor putea lua despre prenumele, numele, vârsta, profesiunea, locul nașterii și domiciliul aceluși mort. (Art. 68 C. civ. Art. 14, 43 Pr. pen. Art. 284, 285 C. pen. Art. 81 C. fr.).

Art. 68. — Funcționarul polițienesc va fi dator a trimite îndată ofițerului stărei civile al locului unde va fi murit acea persoană, toate științele arătate în procesul său verbal, în conformitatea căruia se va redacta actul de încetare din viață.

Funcționarul stărei civile va expedii o copie după acea comunicare despre încetarea din viață a acelei persoane (2) la domiciliul său (3), de va fi cunoscut, și această expedire se va înscrie în registre. (Art. 67, 83, 87 urm. C. civ. Art. 82 C. fr.).

Indată ce un cadavru poartă un semn de violență ori cât de mic, sau chiar fără asemenea semne, dacă se bănuiește că moartea n'a fost naturală, procurorul va fi încunoștiințat de agenții polițienești, spre a merge el însuși cu unul sau doi medici la față locului, pentru a constata starea cadavruului și identitatea mortului. (Art. 67 C. civ. și 43 Pr. pen.). Procurorul va putea delega în locul său pe

(1) Vezi Boileux, *Comment. sur le C. Napoléon*, I, p. 198.

Inexactitate de text.

(2) După redacția vicioasă a textului nostru, s'ar părea că ofițerul care a încheiat actul, trebuie să trimeată ofițerului domiciliului mortului o copie de pe comunicarea primită de la procuror, ceea ce n'ar avea nici-un sens. Este evident că legiuitorul s'a exprimat rău și a înțeles a prescrie, ca și textul francez, comunicarea copiei de pe actul de moarte.

(3) Adecă: la domiciliul aceluși săvârșit din viață.

un ofițer al poliției judiciare. În orî-ce caz, înmormîntarea nu va putea să aibă loc de cât după această constatare, fără de care crima ar rămînea nedovedită și nepedepsită (¹).

Procurorul sau funcționarul care a făcut constatarea va trimete de îndată, ofițerului stărei civile al locului unde s'a întîmplat moartea, informațiile ce le-a putut culege în privința identității defunctului, a soțului și a părinților săi, și acest ofițer al stărei civile va încheia actul de moarte față cu doi martori. Apoi, ofițerul care a încheiat actul va trimete o copie de pe dînsul ofițerului stărei civile la ultimul domiciliu al mortului, spre a fi și acolo trecut în registre. Dacă ultimul domiciliu nu este cunoscut, sau dacă defunctul își avea domiciliul la locul unde s'a întîmplat moartea, atunci actul va rămînea numai în registrele ofițerului care l-a încheiat.

Art. 67 și 68 presupun aflarea cadavrului. Dacă însă ^{Neaflarea ca-} cadavrul nu s'a putut găsi, după toate cercetările urmate, se va face mențiune despre aceasta în actul de moarte (²).

Despre constatarea morților întîmplate în închisori.

Art. 69.—În caz de moarte în închisori, se va încunoștiința îndată ofițerul stărei civile (³), de cătră îngrijitorul închisorei, spre a merge acolo după cuprinderea art. 66, spre a redige actul de moarte. (Art. 24, 27, 64 urm., 70 C. civ. Art. 284 C. pen. Art. 84 C. fr.).

Art. 70.—În toate casurile de moarte în închisori, nu se va face în registre nici-o mențiune despre *asemenea împrejurări*, și actele încetării din viață se vor redacta numai după formele prescise de art. 65. (Art. 65, 67, 69 C. civ. Art. 85 C. fr.).

Când un prevenit sau un condamnat, fie pentru o crimă, un delict sau chiar o contravenție, va muri în închisoare, ofițerul stărei civile va merge însuși la penitenciar, după încunoștiințarea ce i se va face în 24 oare de îngrijitorul arestului, spre a întocmi actul de moarte față cu doi martori. Dacă defunctul ar avea un domiciliu cunoscut,

(¹) Dacă moartea a avut loc prin duel sau prin sinucidere, aceasta se va constata în proces-verbal, pentru a se înlătura orî-ce bănuială.

(²) Veđi formularul No. 4 din Regul. de la 1866. Cpr. Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 146.

(³) Adecă : în 24 oare, conform art. 66.

ofițerul stărei civile care a încheiat actul, va trimite o copie ofițerului stărei civile a acestui domiciliu, spre a fi înseris și acolo (analogie din art. 68) ⁽¹⁾. Penitenciarele nu sunt însă ținute a avea registre pentru actele stărei civile ca celelalte stabilimente publice sau particulare (art. 66).

Nearătarea în act a împrejurării că moartea a avut loc în temniță.

Nu se va menționa în act împrejurarea că moartea a avut loc în temniță, pentru a nu se aduce vre-o neajudecată familiei defunctului. Dacă însă asemenea mențiune s'ar face în contra legei, ea n'ar putea fi ștearsă de cât print'o hotărîre judecătorească dată pe cale de rectificare (art. 84).

Responsabil of. st. civile.

Cât pentru ofițerul public care nu s'ar fi conformat legei, el va fi responsabil cătră părți, atât de daune, cât și de toate cheltuelile procesului de rectificare ⁽²⁾.

Nearătarea în act a împrejurării că moartea a fost violentă.

Scopul actului de moarte este de a constata faptul morței, iar nu cauza ei. De aceea textul francez (art. 85) și textul italian (art. 395) prevăd formal ca să nu se arăte în act împrejurarea că moartea a fost violentă. La noi, de și textul nu dice nimic în această privință, credem totuși că soluția trebuie să fie aceeași, și că textul nostru nu conține o inovație, ci o greșală de traducere. În adevăr, textul francez prevede trei cazuri; acel de moarte violentă, de moarte în temniță și acel de executare a pedepsei cu moarte. Noi ne având pedeapsa cu moarte, redacțiunea art. 70 urma a fi puțin schimbată, și legiuitorul nostru voind a elimina cuvintele relative la pedeapsa morței, a scos fără a-și da seamă, și acele relative la moartea violentă. Dovadă că astfel s'au petrecut lucrurile, este însăși redacția art. 70, care, ca și în codul francez, începe tot astfel: «*în toate cazurile.... etc.*». Dacă legiuitorul ar fi înțeles a vorbi numai de moarte în închisori, atunci n'ar fi vorbit la înmulțit de mai multe cazuri, ci ar fi dis; *la caz de moarte în închisori*, după cum se exprimă în art. 69. Mai mult încă, art. 70 dice că nu se va face în registre nici-o mențiune despre asemenea împrejurări, exprimându-se iarăși la înmulțit, ca

(1) Demolombe, I, 307.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, I, 921.

(2) Marcadé, I, 273; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 569.—Proibiția prevădută de art. 70 nu se aplică însă soldaților morți pe câmpul de onoare. Répert. Sirey, *loco cit.*, 568; F. Herman, C. civ. annoté, I, art. 85, No. 1.

și textul francez, ceea ce ne arată că legea a voit să vorbească atât de moarte în închisori, cât și de moarte violentă. Totul deci ne dovedește că textul nostru este rău redactat, dar că legiuitorul n'a înțeles a schimba codul fr.

Despre constatarea morților întimplate pe un vas român călătorind pe mare.

Art. 71.—În caz de moarte pe un vas român călătorind pe mare, moartea se va constata până în 24 ore printr'un act în prezența a doi martori luați dintre ofițerii vasului, sau în lipsă, dintre oamenii echipagiului. Acest act se va redige de către căpitanul vasului și se va înscrie pe rolul echipagiului. (Art. 21 urm., 45, 65, 72, 84 C. civ. Art. 86 C. fr.)

Art. 72. — La cel întâi port unde va intra vasul, de va fi portul român, căpitanul, stăpânul sau patronul vasului, care a redactat actul, va depune două copii încredințate de el ⁽¹⁾ ale actului de încetare din viață la autoritatea portului, care va urma conform art. 46; iar de va intra vasul într'un port străin, se va urma conform art. 47. (Art. 46, 71, 87, 877 C. civ. Art. 87 C. fr.)

Legea prescrie pentru actele de moarte întimplate pe mare aceleași formalități ca și pentru actele de naștere, cu această deosebire că Ministerul de interne va comunica copia pe care o va primi, fie de la autoritatea portului (art. 46), fie de la căpitanul vasului (art. 47), la ofițerul stărei civile al domiciliului persoanei săvârșite din viață, spre a fi înscrisă în ambele registre.

Căpitanii de corăbii sunt ofițeri ai stărei civile numai în privința nașterilor și morților întimplate pe mare. Nici într'un caz însă, ei nu au competența de a celebra o căsătorie.

CAPITOLUL V

Despre actele stărei civile privitoare la militari ce se găsească afară de teritoriul român, sau pe teritoriul român, în timp de război sau de turburări.

Art. 73. — Actele stărei civile făcute afară de teritoriul român, sau pe teritoriul român în timp de război sau de turburări ⁽²⁾,

⁽¹⁾ Adecă: certificate conforme originalului.

⁽²⁾ Aceste cuvinte, care lipsesc în codul francez, s'au adăos a-nume de legiuitorul nostru.

și care privesc la militarii sau alte persoane în serviciu pe lângă armată, vor fi redactate după formele prescrise de dispozițiunile de mai sus, afară de excepțiunile cuprinse în articolele următoare. (Art. 21 urm., 34 urm., 42 urm., 62, 64 urm., 868 urm. C. civ. Art. 88 C. fr.).

În proiectul primitiv al codului francez, militarii cari se afla în țară străină, trebuiau să se conforme art. 34. Primul consul Bonaparte s'a rădicat însă în contra acestui proiect și a făcut să se introducă acest capitol în cod, dîcînd că *oștaşul, cât timp se află sub steag, nu este în țară străină, și că Franța este acolo unde e steagul său. (Là où est le drapeau, là est la France)!* Aceste cuvinte, rămase celebre, arată în deajuns spiritul de cucerire de care era cuprins viitorul împărat, și care căți-va ani mai târziu avea să fie aruncat pe stîncă Sf. Elena.

Deoseb. de la
codul fr.

Noi, în această privință, ca și în celelalte, am reprodus codul francez, însă cu oare-care schimbări. În adevăr, regulile excepționale prevădute de art. 73 — 82 nu sunt aplicabile, după codul francez, de cât militarilor cari s'ar afla în țară străină, pe când, din contra, aceste dispoziții le sunt aplicabile după codul nostru chiar în țară, însă numai în timp de resboi sau de turburări. În timp de liniște, se aplică dreptul comun.

Dreptul mili-
tarilor de a
recurge la au-
toritățile
străine. Con-
troversă.

N'ar trebui însă să credem, după cum susțin unii ⁽¹⁾, că persoanele arătate în acest capitol au exclusiv competența de a întocmi actele stărei civile ale militarilor în casurile excepționale prevădute de lege; căci, aceste reguli sunt numai facultative, și militarii cari s'ar afla în țară străină, ar putea, în principiu, să recurgă la autoritățile străine, potrivit art. 34, și chiar la agenții noștri diplomatice ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Aubry et Rau, I, § 66, p. 223 (ed. a 4-a); Duranton, I, 232; Demante et Colmet de Santerre, I, 118 bis II; Vazeille, *Marriage*, I, 194; Valette sur Proudhon, I, p. 234; Mourlon, I, 307; Boileux, I, p. 194; Marcadé, I, 281, 283; Villemartin, *Études du dr. fr.*, I, p. 369 (ed. din 1834); T. Huc, I, 354.

⁽²⁾ Demolombe, I, 315; Laurent, II, 12 — 14; Coin-Delisle, art. 88, No. 5; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 151; Valette (care revine asupra primei sale opiniuni), *Cours de C. civil*, p. 122; C. Bruxelles, Paris și Colmar, Répert. Dalloz, v^o *Marriage*, 395 și 405, 1°—S'a decis, însă, că ofițerul stărei civile dintr-o țară străină n'ar avea calitatea de a instrumenta în

Rămâne însă bine înțeles că ostașii români cazuți în Ostășii căduți în captivitate sunt supuși legilor străine, potrivit art. 34 ⁽¹⁾. Ostașii căduți în captivitate.

Cât pentru militarii aflați în țară, în timp de război sau de turburări, nu mai rămâne îndoială că ei ar putea să recurgă la ofițerii stărei civile ordinari, de și textul art. 73 pare a fi imperativ.

Dacă ofițerii stărei civile ai oastei n'au ținut registre, Aplic. art. 33. sau dacă aceste registre au fost distruse, se va aplica dreptul comun, adică: art. 33.

Când militarii recurg la funcționarii străini, actul se va face în totul conform legei străine: *locus regit actum*. Forma actelor privitoare la militari. Când ei recurg la agenții noștri diplomatici, actul se va face, fără nici-o excepție, conform dreptului comun al României. Când ei recurg, în fine, la funcționarii speciali înființați pentru dînșii, actul se va întocmi potrivit dreptului comun, cu oare-care excepții însă, pe care le vom vedea mai la vale.

Regulele speciale prevădute de art. 73—82 sunt aplicabile nu numai militarilor, dar și persoanelor alipite pe lângă armată și autorizate a o urma, precum sunt: funcționarii administrativi, antreprenorii însărcinați cu alimentarea armatei, vivandierele, și chiar slugile, femeile, precum și copiii militarilor ⁽²⁾. Aplic. art. 73 urm. persoanelor alipite pe lângă armată.

Legea vorbește în acest capitol numai de actele de naștere, de căsătorie și de moarte, dar se înțelege că aceste reguli speciale sunt aplicabile tuturor actelor stărei civile privitoare la persoanele prevădute de art. 73 ⁽³⁾. Celelalte acte ale stărei civile.

Persoanele însărcinate cu funcțiunea de ofițeri ai stărei civile.

Art. 74.—Cuartir-maestrul în fie-care corp de unul sau mai multe batalioane sau escadroane, ofițerul contabil în celelalte corpuri, vor îndeplini funcțiunile de ofițeri ai stărei civile. Aceste funcțiuni vor fi îndeplinite, pentru ofițerii fără trupe și pentru func-

privința unui militar francez (decî și român), încetat din viață într'un spital din acel loc. Cas. fr. (17 August 1815), Sirey, *Recueil général*, V (ani 1815—1818), 1. p. 90, coloana 3-a și Répert. Dalloz, *v° Faux et fausse monnaie*, 179, n. 2.

⁽¹⁾ Cpr. Mourlon, I, 307; Duranton, I, 332.

⁽²⁾ Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 150. Cpr. F. Herman, *op. cit.*, I, art. 88, No. 2; Demolombe, I, 314; Neagu, I, p. 183, No. 2.

⁽³⁾ Demolombe, *loco cit.*; Marcadé, I, 295.

ționarii armatei, de cătră intendentul atașat pe lângă armată, sau pe lângă corpul de armată. (Art. 82 C. civ. Art. 89 C. fr.)

Cuartir-maestrul este ofițerul însărcinat cu contabilitatea corpului numit batalion pentru infanterie, și escadron pentru cavalerie. În Franța, el este înlocuit prin maiorul regimentului. Va să dăcă ofițerul contabil este, în regulă generală, ofițerul stărei civile al armatei. Pentru ofițerii fără trupe, adică: pentru statul-major și intendență, precum și pentru funcționarii civili ai oastei, această funcțiune se îndeplinește de intendentul militar, care este ofițerul însărcinat de a priveghea materialul de război. Textul primitiv francez prevedea, pentru asemenea persoane, *l'inspecteur aux revues*, care în urmă a fost înlocuit, ca și la noi, prin intendentul militar ⁽¹⁾.

Actele de
moarte. Art.
82.

Pentru morțile întâmplate în spitalele militare, directorii spitalelor sunt ofițeri ai stărei civile, ca unii ce au mai multă ușurință spre a constata moartea unui militar, care se află sub privigerea lor (V. p. 437, 438, explic. art. 82).

Ținerea registrelor de cătră ofițerii stărei civile ai armatei.

Art. 75. — Se va păstra în fie-care corp al trupelor *un registru* al actelor stărei civile pentru oamenii din acel corp, și altul la statul-major al oștirea, pentru actele civile relative la ofițerii fără trupe și la funcționarii atașați (*pe lângă armată*) ⁽²⁾.

Aceste registre se vor păstra, ca și celelalte registre ale corpurilor și ale statelor majoare, și se vor depune în arhivele Minist. de război la întoarcerea corpurilor sau armatei în țară. sau la încetarea războiului sau a turburărilor în țară. (Art. 27, 76 C. civil. Art. 90 C. fr.)

Art. 76. — Registrele vor fi numerotate și parafate, în fie-care corp de cătră ofițerul care-l comandă, și la statul-major, de cătră capul statului major general. (Art. 28 urm., 75 C. civ. Art. 91 C. fr.)

Fie-care corp de armată își are un singur registru pentru înscrierea actelor stărei civile, iar nu două, după cum prevede art. 27. Legea prescrie numerotarea și parafarea pe fie-care pagină, potrivit art. 28, uitând de a prevedea și șnuruirea, care nu se vede în textul francez, dar pe care legiuitorul nostru a prevădut-o în art. 28.

⁽¹⁾ Veđi ordon. fr. din 29 Iulie 1817.

⁽²⁾ Cuvintele: *pe lângă armată* lipsesc din text; însă trebuie să figureze în el pentru ca textul să fie inteligibil.

Intocmirea actelor de naștere.

Art. 77.—Declarațiunile de naștere în oștire se vor face în zece zile după naștere. (Art. 41 — 43 C. civ. Art. 92 C. fr.).

Art. 78.—Ofițerul însărcinat cu ținerea registrelor stărei civile va fi dator, în zece zile după trecerea unui act de naștere în registrul său, să adreseze un extract funcționarului stărei civile al locului unde și-a avut în urmă domiciliul tatăl copilului său mama, când tatăl nu este cunoscut. (Art. 74, 83, 87, 41 — 43 C. civil. Art. 93 C. fr.).

Prin excepție de la dreptul comun, declarația de naștere se poate face în zece zile libere de la naștere, din cauza greutăților de comunicație ce poate să aducă războiul. Actul se încheie însă conform dreptului comun, după declarația persoanelor prevădute în art. 42. În zece zile de la trecerea actului în registrul corpului, se trimete o copie de pe acest act ofițerului ultimului domiciliu al tatălui său al mamei, dacă copilul e natural, pentru ca actul să fie înscris și acolo.

Intocmirea actelor de căsătorie.

Art. 79.—Publicările căsătoriilor militarilor sau funcționarilor de pe lângă armată se vor face la locul unde *aceste persoane* ⁽¹⁾ au avut cel din urmă domiciliu. Pe lângă aceasta, 25 zile mai înainte de săvârșirea căsătoriei, publicațiunile se vor pune la ordinea zilei a corpului, pentru cei ce țin de un corp, și la ordinea zilei a armatei, pentru ofițerii fără trupe și pentru funcționarii atașați pe lângă dîsele. (Art. 49—51, 151, 174 C. civ. Art. 94 C. fr.).

Art. 80.—Îndată după înscrierea în registru a actului de serbare (celebrarea) căsătoriei, ofițerul însărcinat cu ținerea registrelor va trimete o copie funcționarilor stărei civile al locului unde căsătoriții își vor fi avut cel din urmă domiciliu. (Art. 62, 74, 78, 83, 87 C. civ. Art. 95 C. fr.).

Ofițerii armatei și asimilații lor, de orî-ce grad și de orî-ce armă, nu pot să se căsătorească nici în România, nici în țară străină, de cât în urma unei autorisări date în scris de către autoritatea militară superioară ⁽²⁾.

(1) Cuvintele: aceste persoane lipsesc din text.

(2) Art. 1. L. din 12 Marte 1900 asupra căsătoriilor militare și L. asupra că- art. 1 din Regul. p. aplicarea acestei legi. Ofițerii nu se săt. militari- pot căsători înainte de a fi împlinit vîrsta de 23 ani (art. 2^{lor} din 1900. L. din 1900). Această lege va fi analizată *înfră*, la titlul căsătoriei.

Căsătoria, în urma acestei învoiri, se va celebra de ofițerul stărei civile al oastei (art. 74), după dreptul comun, în public și față cu patru martori, îndeplinindu-se mai întâi toate prescripțiile legii (art. 127—150). Publicațiile se vor face atât la ușa bisericeii, cât și la ușa primăriei, în două duminici consecutive, la locul unde militarul și viitoarea sa soție au avut ultimul lor domiciliu. Căsătoria nu va putea însă să aibă loc în joia care va urma a doua publicație, potrivit art. 50, ci numai după 25 de zile. Va să zică, legea prescrie mai multă publicitate pentru militari, de cât pentru civili. Imediat după celebrarea căsătoriei și înscrierea actului în registrul corpului, ofițerul stărei civile al oastei va trimite o copie de pe actul de căsătorie ofițerului stărei civile al locului unde căsătoriții vor fi avut cel din urmă domiciliu, pentru ca actul să fie trecut în registru și acolo, potrivit art. 83. Dacă femeea a avut un domiciliu deosebit de acel al bărbatului, atunci se va trimite câte o copie la ofițerul fiecărui domiciliu. Legea voește ca actul de căsătorie să se trimeată de îndată ofițerului ultimului domiciliu, iar nu în termen de 10 zile, după cum prevăd art. 78 și 81, pentru-că actul de căsătorie are mai multă însemnătate de cât actul de naștere sau de moarte, și pentru ca cei de al treilea să fie cât mai curând informați despre schimbarea adusă ostașului prin căsătoria sa.

Intocmirea actelor de moarte.

Art. 81.—Actele de încetare din viață se vor face ⁽¹⁾ în fiecare corp de către Quartir-maestru, și pentru ofițerii fără trupe și funcționarii atașați pe lângă armată, de către intendentul corpului, după încredințarea a *trei martori*, și extract de pe aceste registre se va trimite în dece zile funcționarului stărei civile al locului unde și-a avut cel din urmă domiciliu încetatul din viață. (Art. 21 urm., 33, 64 urm., 74, 78, 87 C. civ. Art. 96 C. fr.)

Acest articol aplică actelor de moarte competența funcționarilor speciali statorniciți de art. 74, uitând însă de a vorbi de ofițerul contabil, care îndeplinește funcțiunea de ofițer al stărei civile în corpurile mai mici de un ba-

(1) Afară de cazul prevădut de art. 82. Veđi *supra*, p. 437, 438 explicarea acestui text.

talion său un escadron (¹). La caz de moarte în spital, actul se încheie însă de directorul spitalului (art. 82). Este de notat că legea, de astă-dată, nu se mulțumește cu doi martori, ca în art. 64, ci prescrie unul mai mult, pentru-că, pe de o parte, încetările din viață sunt mai greu de constatat în caz de războiul său de turburări, iar pe de alta, pentru-că acești martori încredințează ei însuși moartea, pe care ofițerul public, prin derogare de la art. 63, nu este ținut a o constata însuși. În dece zile după încheierea actului, ofițerul stărei civile al oastei trimete o copie de pe actul de moarte funcționarului stărei civile ultimului domiciliu al mortului, dacă acest domiciliu este cunoscut.

Inscrierea actului în registru.

Art. 83.—Funcționarul stărei civile de la domiciliul părților, îndată ce va primi de la armată copia unui act al stărei civile, va fi dator a-l trece în registru. (Art. 21 urm., 36, 78, 80, 81, 82, 86 C. civ. Art. 161 C. pen. Art. 98 C. fr.).

De câte-orî ofițerul stărei civile al domiciliului părților primește un act, nu numai de la oaste, dar și de la ori-care alt funcționar al stărei civile, și chiar de la o persoană privată (art. 86), el este dator a-l înscrie îndată în șir, fără loc gol și în toată cuprinderea sa, în registrele sale respective, întocmind anume proces-verbal pentru aceasta. Lipsa înscrierii din partea sa l-ar face pasibil de penalitatea prescrisă de art. 161 C. pen., căci acest text pedepsește la noi, nu numai înscrierea actului pe o filă volantă, dar încă și faptul de a omite înscrierea.

CAPITOLUL VI

Despre rectificarea actelor stărei civile.

Art. 84.—Când se va cere rectificarea unui act al stărei civile, tribunalul competent va judeca, cu drept de apel, ascultând concluziunile procurorului (²). Părțile interesate se vor chema la

(¹) Veđi în *Monitorul oastei* No. 9, din 11 April 1877, ordinul circular al Minist. de război No. 1080, către comandanții corpurilor de armată, care completează dispozițiile art. 81.

(²) Concluziile ministerului public nu mai sunt cerute astăzi de

judecată, de va fi trebuință, (Art. 32, 33, 40, 41, 65, 180 C. civ. Art. 316 urm. Pr. civ. Art. 60 Regul. din 1865 p. cheltueli în materie criminală. Art. 99 C. fr.).

Art. 85.—Hotărîrea asupra rectificărei nu va putea nici-odată fi opusă părților interesate, care n'aŭ făcut cerere, sau care n'aŭ fost chemate la judecată. (Art. 40, 1201 C. civ. Art. 100 C. fr.).

Art. 86.—Hotărîrile asupra rectificărei se vor trece în registre de către funcționarul stărei civile, îndată ce'i se vor fi comunicat, și tot de-odată se va face mențiune despre aceasta pe marginea actului reformat. (Art. 35, 36, 48, 83 C. civ. Art. 21 și 23 L. asupra numelui din 18 Martie 1895. Art. 101 C. fr.).

Indreptarea
erorilor stre-
curate în ac-
tele stărei
civile.

Ofițerul stărei civile poate să îndrepte el însuși, în momentul când încheie actul, greșălele care s'ar strecura în redactarea acestui act. Odată însă actul înscris în registru, nici o îndreptare nu se mai poate face, fără o hotărîre judecătorească, nici chiar în privința unei erori materiale (!).

Casurile în
care se poate
cere rectifi-
carea.

Rectificarea se poate cere: 1° când actul nu arată toate împrejurările ce trebuie să arăte; când, de exemplu, nu se arată în act sexul copilului (²), ziua sau oara nașterii, numele părinților legitimi (art. 43), etc. sau când aceste mențiuni sunt făcute în mod greșit; 2° când nașterea nu s'a înscris în registru în termenul de trei zile, sau când

cât în cazul când ar fi vorba de rectificarea actului unui minor sau a unui interzis (art. 2 L. din 29 Octobre 1877).

(¹) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1900, No. 54; C. Amiens, D. P. 92. 2. 214; Beudant, I, p. 204, No. 125; Neagu, I, p. 189, No. 31.

(²) Rectificarea poate deci fi cerută de câte-orî actul de naștere cuprinde o eroare sau o omisiune în privința sexului copilului. Thiry, I, 147; T. Huc, I, 359; Planiol, I, 526; Baudry et Fourcade, I, 139; Beudant, I, 128, p. 207, și toți autorii. Cpr. Trib. Gand, *Flandre jud.* din 1890, p. 159 (anul al 2-lea) și *Curierul judiciar* din 1906, No. 12. S'a decis cu-toate-acestea, însă în mod greșit, că nu se poate rectifica un act de naștere, când se tinde a se schimba sexul persoanei arătate în act, căci prin aceasta se schimbă însăși substanța actului. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1897, No. 43. În orî-ce caz, cererea de rectificare nu poate să aibă de obiect de cât îndreptarea unor indicații greșite, complectarea unor indicații ce lipsesc, sau ștergerea indicațiilor ce prisosesc; nici într'un caz nu se poate cere anularea întregului act al stărei civile. Trib. Iași, *Dreptul* din 1896, No. 34.—În Franța, rectificarea poate fi cerută pentru simpla greșală de ortografie a unui nume. Thiry, I, 148; Arntz, I, 186; Planiol, I, 562, 563; Baudry et Fourcade, I, 939; Neagu, I, p. 187, No. 8.

cadavrul unei persoane s'a înmormîntat înaintea termenului legiuit, fără autorisarea prescrisă de art. 63 (art. 23 Regul. din 1866); 3° când s'a făcut în act mențiuni din acelea care nu trebuia să se facă (art. 22), când de ex.: s'a arătat într'un act de naștere tatăl firesc al copilului (art. 307) ⁽¹⁾, sau când actul de încetare din viață arată că moartea s'a întîmplat în temniță sau a fost violentă (art. 70); 4° când nu s'a făcut în actul de celebrare a căsătoriei mențiune că există, sau nu, o convenție matrimonială, sau când mențiunea s'ar fi făcut în mod greșit (art. 62 § 10) ⁽²⁾, etc.

În caz de a se înscrie actul pe o filă volantă sau de a nu se înscrie de loc, nu se poate procedea la rectificare, pentru-că nu se poate rectifica ceea ce nu există. În asemenea caz, se va porni o acțiune penală contra ofițerului stărei civile, întemeiată pe art. 161 cod pen., și hotărîrea ce se va dobîndi va ține loc de act, după ce mai întîi se va trece în registrul respectiv, conform art. 180 ⁽³⁾.

În caz când ofițerul public ar refusa de a primi o declarație, tribunalul va constata acest refuz, și hotărîrea ce se va da se va înscrie în registru, îndată ce va fi definitivă, și va înlocui actul stărei civile ⁽⁴⁾.

Dacă ofițerul stărei civile a refusat de a celebra o căsătorie, fără nici-un motiv legiuit, el va putea fi constrîns prin o hotărîre judecătorească la celebrarea căsătoriei.

(1) Acela care a recunoscut pe un copil natural a cărui tată nu era, poate să dovedească că nu este tatăl copilului, și să ceară rectificarea actului său de naștere. Beudant, I, 128, p. 209; C. Nîmes, D. P. 79. 2. 133.

(2) Nu trebuie să confundăm cererea de rectificare cu cea prin care cine-va ar reclama o stare alta de cât cea care rezultă din actul lui de naștere. De exemplu: prin actul de naștere se arată că o persoană este fiul cutărei femeii măritate, și această persoană tînde să dovedească că este fiul unei alte femeii. În asemenea caz, nu este vorba de o cerere de rectificare, ci de o adevărată chestie de stat, și rectificarea actului nu este de cât o consecință și un accesoriu a chestiunii în reclamație de stat. Cpr. Thiry, I, 147, *in fine*; Planiol, I, 564; Arntz, I, 186, *in fine*; Vigie, I, 224, *in fine*.

(3) Veđi *supră*, p. 396 și 408, 409. Veđi și *înfră*, explic. art. 180.

(4) Cpr. C. Pau, D. P. 54. 5. 13, No. 4.

toriei, osebit de daunele la care ar putea fi condamnat cătră părțile interesate.

Omiterea de a se înscrie actul în registre. In caz însă când ofițerul public ar fi celebrat căsătoria, omițând de a trece actul în registru, părțile vor putea să-l urmărească tot înaintea tribunalului corecțional, în baza art. 161 cod pen., și hotărîrea ce ele vor dobîndi va înlocui actul de celebrare, îndată ce se va transcrie în registrele respective, această transcriere asigurând căsătoriei toate efectele sale civile din ziua celebrării. (Analogie din art. 180) ⁽¹⁾. Dacă această teorie a fost susținută de unii în Franța ⁽²⁾, apoi cu atât mai mult ea poate să fie admisă la noi, în baza art. 161 din codul penal.

Persoanele care pot cere rectificarea. Rectificarea actelor stărei civile nu poate nici-odată să aibă loc din oficiu, după cum era proiectul primitiv al codului francez, ci numai în urma cererii părților interesate. Cât timp, deci, partea care ar avea vre-un interes, fie bănesc, fie moral, nu cere rectificarea actului, el rămîne neregular.

Dreptul Ministerului public de a cere rectificarea. Deoseb. de la codul fr. In Franța, se controvează chestiunea de a se ști dacă procurorul poate să ceară rectificarea, atunci când ordinea publică ar fi interesată la această rectificare, de exemplu: când s'ar fi omis anume de a se trece un act pentru a scăpa pe cine-va de plata birului, sau de serviciul militar. La noi, însă, credem că această controversă nu poate să aibă ființă; căci, în urma legii din 29 Octombrie 1877, procurorul, în materie de rectificare, nu mai are nici măcar cuvîntul, afară de cauzele privitoare la minori, in-

Deoseb. de la codul francez. ⁽¹⁾ In Franța se decide în genere că art. 180 nu este aplicabil atunci când ofițerul stărei civile n'ar fi încheiat nici-un act, pentru-că art. 192 din codul penal francez nu pedepsește omiterea de a se înscrie actul în registrele respective, ci numai înscrierea pe o filă volantă (Demolombe, III, 409; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 26. text și nota 43; Duranton, II, 259; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 346; Toullier D., I, partea I, 599). La noi, însă, faptul de a nu se înscrie de loc un act în registre fiind un delict (art. 161 C. pen.), este evident că art. 180 din codul civil își primește aplicare, căci acest text este aplicabil, după cum ține Demolombe (III, 409), de câte ori faptul ce se impută ofițerului public e pedepsit de legea penală.

⁽²⁾ Cpr. Toullier D., *op. cit.*, I, partea I. 600. p. 349. 350.

terdiși și la acei puși sub consiliu judiciar. Art. 60 din Regulamentul pentru cheltueli în materie criminală, promulgat la 24 Iunie 1865, vorbește de dreptul ce ar avea procurorul de a cere rectificarea unui act, însă acest text se referă, de bună samă, la singurul caz în care procurorul are această competență, adică: la acel prevădut de art. 62 C. civ., când părțile n'au declarat ofițerului public, în momentul săvîrșirii căsătoriei, dacă au sau nu o convenție matrimonială, sau când asemenea declarație a fost făcută în mod greșit (1).

Numai tribunalul civil este competent de a judeca chestiunile relative la rectificarea actelor stărei civile (art. 84 și 299), se înțelege tribunalul la a cărui grefă s'au depus registrele, potrivit art. 30, de și legea n'o spune nicăiri (2).

Dacă cererea de rectificare s'a făcut în mod incidental, în cursul unui proces pendent înaintea unui alt tribunal, acest tribunal, prin excepție, devine competent de a judeca și cererea în rectificare (3). *Accessorium sequitur principale* (art. 61 Pr. civ.).

Cererea în rectificare se va adresa presidentului trib., pe timbrul legal, ca toate acțiunile, reclamantul avînd facultatea de a chema, sau nu, în judecată părțile interesate. Dacă el n'a chemat pe nimeni în judecată, tribunalul poate din oficiu să ordone chemarea părților. În asemenea caz, se dă o hotărîre în contradictoriu, oposabilă tuturor acelor care au luat parte în instanță (art. 85).

Tribunalul competent de a ordona rectificarea.

Casul când rectificarea este cerută în mod incidental. Control-versă.

Chemarea părților.

(1) Cpr. Cas. fr. Sirey, 61. 2. 33; D. P. 61. 1. 87; Planiol, I, 568; Murlon, I, 311; Baudry et Fourcade, I, 948 urm.; T. Huc, I, 360; Neagu, I, p. 188, No. 26 urm. Ar fi fost de dorit ca procurorul să aibă asemenea acțiune chiar și atunci când ordinea publică n'ar fi fost interesată, de exemplu: pentru actele privitoare la copii găsiți, sau atunci când nașterea nu s'a trecut în registre în termenul de trei zile conform art. 41, etc.

(2) T. Huc, I, 361; Demolombe, I, 334; Planiol, I, 566; Marcadé, I, 298; Neagu, I, p. 189, No. 32 urm.; Aubry et Rau, I, § 63, p. 212, 213 (ed. a 4-a); Thiry, I, 149; Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile*, VI, partea II, *Quest.* 2893; C. Metz, Sirey, 63. 2. 190; D. P. 64. 2. 71.—Noul text fr., modificat prin legea din 8 Iunie 1893, este formal în această privință.

(3) Vezi Baudry et Fourcade, I, 945 și autorii citați în nota precedentă; Neagu, I, p. 189, No. 35.—*Contra*: Marcadé, I, 299.

Deoseb. de la
codul fr.

După procedura franceză (art. 856), tribunalul, înainte de a-și da hotărîrea sa, poate să recurgă la luminile consiliului de familie, ceea ce la noi nicăiri nu se prevede.

Casul când
nimeni n'a
fost chemat
în judecată.

Dacă nu s'a chemat pe nimeni în judecată, tribunalul judecă pe cale grațioasă și ordonă rectificarea în camera de consiliu, în caz de a găsi vre-o neregularitate. Concluziunile procurorului nu mai sunt cerute de cât când e vorba de actele minorilor, interdicțiilor și acelor puși sub consiliu judiciar. Hotărîrea tribunalului e supusă opoziției și apelului, iar acea a Curței, opoziției, recursului și revisuirii. Termenele sunt acele ordinare și curg, după dreptul comun, numai de la comunicare (art. 316 și urm. Pr. civ.) (1).

Rectif. actelor
făcute în
străinătate.

Tribunalele române ar fi competente de a rectifica nu numai actele făcute în România, fie ele privitoare la Români sau la străini (2), dar și acele făcute în străinătate, fie de agenții noștri diplomatici, fie de funcționarii respectivi străini, potrivit art. 34; căci trebuie ca o autoritate să poată îndrepta erorile strecurate în actele privitoare pe Români, chiar atunci când ele ar fi făcute în străinătate (3).

Trib. competent p. actele
făcute în
străinătate.
Controversă.

În asemenea caz, acțiunea se va introduce la domiciliul de origine al reclamantului, iar dacă el e născut în străinătate, la domiciliul părinților sau a bunilor săi; căci numai acolo s'ar putea găsi actele părinților care ar putea servi la îndreptarea actelor a căror rectificare s'ar cere (4).

Actele privitoare la străini
făcute în
străinătate.

În cât privește însă actele privitoare la străini, făcute în străinătate, tribunalele române n'ar avea nici-o competență (5).

(1) Cpr. T. Huc, I, 361; Neagu, I, p. 190, No. 44; Baudry et Fourcade, I, 945.

(2) Cpr. Trib. Paris, *J. Clunet*, anul 1897, p. 1030; Baudry et Fourcade, I, 945; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Actes de l'état civil*, 92. — Numai tribunalele române sunt competente de a rectifica actele străinilor făcute în România. Cpr. Trib. Paris, D. P. 98. 2. 120.

(3) Cpr. Trib. Toulouse, Sirey, 74. 2. 57; D. P. 74. 5. 9. No. 3.

(4) Veđi în Répert. Dalloz, v^o *Actes de l'état civil*, p. 578, nota I, circul. Minist. dreptății din Franța de la 10 August 1836. Veđi și Pand. fr., *eod.* v^o, 540; Neagu, I, p. 190, No. 41. — *Contră*: Carré-Chauveau, *op. cit.*, VI, partea II, *Quest.* 2893 bis, p. 651 (ed. a 4-a), după care reclamantul ar trebui să se adreseze la tribunalul străin.

(5) Veđi Répert. Dalloz, v^o *cit.*, 450 și Pand. fr., *eod.* v^o, 542; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Actes de l'état civil*, 95.

Hotărîrea dobîndită pe cale de rectificare nu va putea fi opusă de cât persoanelor care au figurat în instanță ⁽¹⁾. Aceasta nu este de cât aplicarea principiilor generale ale lucrului judecat: *Res inter alios judicata aliis nec nocere, nec prodesse potest* (art. 1201). Prin urmare, în caz când partea care n'ar fi fost chemată în judecată ar dobîndi, în urma primei hotărîri, o rectificare în sens contrariu, ambele decisiuni ar produce efectele lor de odată, și ar fi lucru judecat deosebit pentru fie-care în parte, așa în cât o persoană va fi presupusă că face parte sau că nu face parte din cutare familie, după persoana cu care se va găsi față în față ⁽²⁾.

Efectele lucrului judecat. Art. 85 și 1201.

Indată ce hotărîrea care a admis rectificarea a devenit definitivă, ofițerul public, după cererea părții interesate, o va trece din cuvînt în cuvînt în registrele sale curente, după data primirei, pentru ca acei de al treilea, cari ar cere copie de pe act potrivit art. 32, să nu fie induși în eroare ⁽³⁾.

Trecerea hotărîrii în registru. Art. 86.

În caz când unul din registre ar fi fost depus la grefă, înscrierea se va opera în acel registru de grefier, după vestirea ce-î va face ofițerul public. (Analogie din art. 35).

În fine, art. 23 din legea asupra numelui (18 Martie 1895) dispune că hotărîrile tribunalelor rămase definitive, care ordonă rectificarea unui act al stărei civile, se pu-

L. asupra numelui. Art. 23.

(1) Cpr. C. București, Tribun. Ilfov, C. Galați și Cas. rom., *Dreptul* din 1898, No. 80; din 1899, No. 73 și 84; din 1901, No. 23; *Curierul judiciar* din 1901, No. 23 și Bulet. 1901, pag. 115 (decisie pronunțată în urma raportului nostru). Toate aceste decisiî pun cu drept cuvînt în principiu că anularea unei sentințe de divorț, transcrisă în registrele stărei civile, nu este opozabilă terțiilor cari au contractat cu femeea, considerând-o ca nemăritată, pentru cuvîntul ca acești terții n'au figurat în procesul de anulare. — S'a decis cu-toate-acestea, însă în mod greșit, și contrar unui text pozitiv (art. 85), că hotărîrea de rectificare a unui act al stărei civile este opozabilă terțiilor cari n'ar aduce dovada contrară. *Dreptul* din 1882, No. 77.

(2) În cât privește efectele lucrului judecat în materie de chestii de stat (teoria contradictorului legitim), veđi t. VII a Coment. noastre, p. 557 urm.

(3) Veđi formul. No. 21 al Regul. din 1866 și art. 19, 20 din același Regulament.

blică în *Monitorul oficial*, și în trei zile din cele mai răspândite din Capitală.

Mențiunea în
margină.
Art. 86.

Nici-o îndreptare sau ștersătură nu se va face în corpul actului, ci numai pe marginea actului îndreptat se va face mențiune despre rectificare, adică: se va arăta numărul și data hotărârii, cuprinderea ei pe scurt, menționându-se registrul și pagina unde ea a fost înscrisă. Dacă s'au dat mai multe decizii față cu mai multe părți, fie chiar și în sens contrariu, toate vor fi notate în marginea actului, și asemenea mențiuni se vor face și în registrul afilător la grefa tribunalului, potrivit art. 35.

Toate copiile ce se vor elibera de pe act vor face mențiune despre toate rectificările ce s'ar afla în marginea actului, de și nici-un text nu prescrie la noi această formalitate, care se vede anume prevădută de art. 857 al Procedurii franceze; căci altfel, hotărârea prin care s'ar fi dobândit rectificarea n'ar mai servi la nimic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TITLUL III

Despre domiciliu.

Definiția do-
miciliului.

Prin domiciliu (*domus colere*) se înțelege sediul legal și juridic a unei persoane.

Domiciliul este deci o abstracție juridică, o ficțiune datorită creațiunei legiuitorului ⁽¹⁾.

(1) Baudry et Fourcade, I, 959; T. Huc, I, 366; Marcadé, I, 309; Mourlon, I, 318.—Cu-toate-acestea cei mai mulți autori definesc domiciliul: relația juridică, morală sau legală care există într-o persoană și locul unde această persoană este presupusă prezentă în cât privește exercițiul drepturilor și îndeplinirea obligațiilor sale. Aubry et Rau, I, § 141, p. 881; Duranton, I, 351; Arntz, I, 189; Beudant, I, 149, p. 235; Valette, *Cours de C. civil*, I, p. 124; *Explic. sommaire*, p. 54 și notele asupra lui Proudhon, *Etat des personnes*, I, p. 236; Demante et Colmet de

În limba de toate ȳilele se înțeleg ȳnsă prin domiciliu: Intelesul vulgar al cuvintului domiciliu: locuința, construcția materială, adecă: casa în care șade cine-va (art. 861). În acest sens Constituția ȳice că domiciliul este inviolabil (art. 15) și art. 151 din codul penal pedepsește călcările de domiciliu ⁽¹⁾. Tot în acest sens art. 84 și 85 din Pr. pen. permit facerea unei perchisiții la domiciliul prevenitului său altor persoane.

Nu trebuie să confundăm domiciliul cu rezidența care, după cum se exprimă codul italian (art. 16), este acolo unde persoana își are locuința obicinuită, *la dimora abituale* ⁽²⁾. În adevăr, domiciliul fiind o abstracțiune și o ficțiune a legii, poate să existe independent de faptul locuirii, pe când rezidența, din contra, rezultă tocmai din faptul material al locuirii într'un loc anume determinat. Se poate deci întâmpla ca o persoană să aibă mai multe rezidențe, pe când nu se pote dobîndi un nou domiciliu de cât pȳndu-se pe acel vechiu.

Cele de mai multe ori, domiciliul unei persoane este la locul rezidenței sale, dar se poate întâmpla ca rezidența să fie deosebită de domiciliu. În asemenea caz, pȳritul nu poate să fie acționat de cât la domiciliul său. Nicȳ-un act nu poate fi înmȳnat în mod valabil la rezidența sa ⁽³⁾.

Santerre, I, 127 (ed. a 2-a) și 133 (ed. a 3-a), etc. Această definiție este ȳnsă cu drept cuvint criticată de unil. Cpr. Marcadé, *loco cit.*; Planiol, I, 614; Ortolan, *Explic. hist. des Instituts de Justinien*, I, p. 434, nota 1 (ed. a 7-a).

(1) Principiul în virtutea căruia domiciliul ori-căruȳ cetățean este inviolabil, se aplică nu numai la locuința propriuȳ ȳisă, ci și la dependențele sau atenanșele sale. Astfel, când o casă de locuit este cuprinsă, ca și dependențele sale, în incinta unei curți închise, dependențele și curtea fac parte din domiciliu cu același titlu ca și casa de locuit. Trib. Pau, *Pand. Pȳriod.*, 1904, 2. 166 și *Dreptul* din 1905, No. 23.

(2) Veȳi asupra rezidenței sau reședinței, Planiol, I, 672 urm. Unȳ disting rezidența de abitația momentană și trecătoare a unei persoane. Cpr. Baudry et Fourcade, I, 961, 962; Beudant, I, 150; Laurent, II, 71.

(3) Art. 77 din legea jud. de ocoale de la 1896, prin excepție de la dreptul comun, permite reclamantului de a acționa, după alegerea sa, pe pȳrit la domiciliul său rezidența acestuia, după cum va găsi mai folositor. Această excepție, care se explică prin celeritatea cu care trebuie să se judece cauzele de

Residență. Posibilitatea mai multor rezidențe.

Casurile în care rezidența este deosebită de domiciliu.

Art. 77 L. judec. de ocoale. Excepție de la dreptul comun.

Numai atunci rezidența înlocuește domiciliul, când acest domiciliu e necunoscut (art. 58 Pr. civ.). Cuvîntul rezidență să ia câte o dată în sensul de domiciliu. Astfel, art. 2 din legea de la 17 April 1880 prevede că rezidența, adecă domiciliul Băncei naționale, va fi în București.

Domiciliul politic și civil.

Domiciliul unei persoane este politic, dacă ne referim la exercițiul drepturilor sale politice. El este civil, când ne referim la exercitarea drepturilor sale civile.

Domiciliul politic.

Domiciliul politic al fie-cărui cetățean este, după alegerea sa, acolo unde el își plătește darea directă, sau unde își are proprietatea, ori principalul său aședămînt. Acel care are proprietăți în mai multe locuri este liber de a-și alege domiciliul său politic în locul în care va voi, făcînd o declarație înscrisă de alegere de domiciliu cu trei luni înaintea încheierii listelor provisorii (art. 35 și 36 L. electorală din 9 Iunie 1884). El nu poate însă exercita dreptul de vot de cât într'un singur loc ⁽¹⁾.

Domiciliul civil.

Domiciliul civil, singurul despre care vorbește codul civil, poate să fie deosebit de acel politic. El se împarte în domiciliu real sau ordinar (art. 87), în domiciliu de origină, în domiciliu legal (art. 93) și în domiciliu ales (art. 97).

Despre domiciliul real sau ordinar.

Art. 87.—Domiciliul fie-cărui *Român* ⁽²⁾, în cât privește exer-

ferite acestor judecătoria, exista și sub legea veche, căci tot în acest sens se vede redactat și art. 10 din Pr. civ.

Art. 897 C. comercial.

Art. 897 din codul comercial permite, de asemenea, reclamantului, tot din cauza celerității, de a introduce după alegerea sa, acțiunile personale și mobiliare la domiciliul *sau rezidența* pârîtului. Asupra chestiunii de a se ști dacă art. 77 din legea judec. de ocoale deroagă, sau nu, de la art. 897 C. com., în cauzele de competența judecătoriilor de ocoale, vezi C. Botez, *Codicele de sed. al judec. de pace*, p. 375 urm. (ed. I-a); D. I. Filitti, *Dreptul* din 1896, No. 82; P. S. Rainu, *Dreptul* din 1900, No. 67; N. M. Părvulescu, *Curierul judiciar* din 1905, No. 43. — În fine, vom aminti că art. 102 din codul civil pune îndatorirea de a se cerceta absența nu numai la domiciliul, dar și la rezidența aceluși dispărut, când ea este deosebită de domiciliu.

⁽¹⁾ Cas. rom. Bulet. 1889, p. 521 și 608.

⁽²⁾ Sau mai bine dis: *a ori-cărei persoane* (fie chiar și străine), după cum se exprimă art. 16 din codul italian.

citarea drepturilor sale *civile* ⁽¹⁾, este acolo unde 'și are principala sa aședare. (Art. 52, 60, 101, 102, 151, 318, 1104, 1659 C. civ. Art. 58, 60, 63, 137, 497, 649, 710 Pr. civ. Art. 15 Constit. Art. 151 C. pen. Art. 84, 85 Pr. pen. Art. 102 C. fr.).

Art. 96. — Domiciliul unei persoane juridice este acolo unde aceea persoană juridică își are centrul administrațiunei sale. (Art. 87 C. civ. Art. 75 Pr. civ.).

Art. 95. — Domiciliul unei succesiuni este domiciliul cel din urmă al defunctului. (Art. 651, 695, 704, 724, 725, 733 C. civ. Art. 63, 702, 703 Pr. civ. Art. 110 C. fr.).

Domiciliul real a unei persoane este acolo unde ea 'și are *principala sa aședare*, adică: centrul activității, intereselor, ocupațiilor, legăturilor și afecțiunilor sale ⁽²⁾. «*Domicilium est, ubi quis larem, rerumque, ac fortunarum suarum summam constituit*» ⁽³⁾. Persoana care ar avea mai multe stabilimente, de exemplu: mai multe case de negoț, sau mai multe fabrici, își va avea deci domiciliul la locul unde, după aprecierea judecătorilor, aceea persoană își va avea stabilimentul cel mai de căpetenie ⁽⁴⁾. Toate celelalte lo-

(1) Legea vorbește de drepturi civile prin opoziție la drepturile politice, despre care codul civil nu tratează. Cuvintele *drepturi private*, care se ved în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 105) arată mai bine această idee.

(2) Un Român poate să-și aibă domiciliul nu numai în țară, dar și în străinătate (art. 78, 79 Pr. civ.). Aceasta nu este de cât o consecință a libertății individuale. Cas. fr. D. P. 65. I. 418; Thiry, I, 157; Laurent, II, 67 și *Dr. international*, III, 263.—Vedî cu-toate-acestea Demolombe, I, 349.

(3) L. 7 Cod, *De incolis*, etc., 10, 39.

(4) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1879, p. 890 (motive); Bulet. 1878, pag. 171; Bulet. 1883, pag. 8; Cas. fr. Sirey, 96. I. 148; J. Clunet, 1900, pag. 944; *Pand. Périod.* 1900. I. pag. 460; Beudant, I, 156, p. 241; Baudry et Fourcade, I, 1018; Neagu, I, p. 192, No. 9; Aubry et Rau, I, § 141, p. 882, nota 1; T. Huc, I, 373; Planiol, I, 630. Aceeași soluție este admisă în privința chestiunei de a se ști dacă cine-va are un domiciliu ales (Cas. rom. Bulet. 1898, p. 1069), sau are un domiciliu său o residență cunoscută (Cas. rom. Bulet. 1898, pag. 593), dacă și-a strămutat domiciliul (Cas. rom. Bulet. 1899, p. 775), etc. Când o persoană are mai multe stabilimente în mai multe țări, tribunalele fie-cărei țări vor aprecia care este locul unde se găsește principalul său stabiliment. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Domicile*, No. 3 bis.

curi, la care acea persoană ar şede a un timp oare-care, pentru că ar avea şi acolo interese, ar fi numai nişte reşedinţe.

Situaţia principală a şedării pe limita a două comune deosebite.

Se poate întâmpla că stabilimentul principal a unei persoane să fie situat pe limita a două despărţiri, sau a două comune deosebite; în asemenea caz, este natural a se admite că domiciliul va fi în despărţirea sa în comuna unde va fi principala poartă de intrare, căci aceasta este semnul exterior al stabilimentului principal ⁽¹⁾.

Domiciliul străinilor.

Din faptul că art. 87 vorbeşte numai de domiciliul Românilor, n'ar trebui să credem că străinii sunt incapabili de a dobîndi un domiciliu civil în România, căci ei avînd bucurarea tuturor drepturilor civile, ca şi Românii, dreptul lor de a se aşeza în ţară n'a fost tăgăduit în vechime de cît Musulmanilor ⁽²⁾. Legea noastră nu cere în această privinţă, ca acea franceză, autorisarea guvernului ⁽³⁾. Art. 87 vorbeşte numai de Români, pentru-că legiuitorul a voit să distingă domiciliul civil de acel politic care, în adevăr, nu se poate dobîndi de cît de Români, fiind-că ei singuri au exerciţiul drepturilor politice (art. 6 Constit. şi art. 16 L. electorală din 1884).

Efectele domiciliului.

Domiciliul nu mai are astăzi, din cauza unificării legislaţiei, însemnătatea pe care îl avea altă dată, dar totuşi produce următoarele efecte: Domiciliul determină competenţa în materie personală şi mobilă: *actor sequitur forum rei* ⁽⁴⁾ (art. 58, 60 Pr. civ. art. 77 L. jud. de ocoale).

⁽¹⁾ Demolombe, I, 346; Répert. Sirey, v^o *Domicile*, 13; F. Herman, *op. cit.*, I, art. 102, No. 49; Toullier D., I, 378; C. Douai, D. P. 78. 2. 86; Sirey, 78. 2. 178.

⁽²⁾ Veđi *suprà*, p. 327, 328, nota 1 şi 346, nota 1.

⁽³⁾ Autorisarea prealabilă a administraţiei este cerută numai în cît priveşte statornicirea domiciliului în Dobrogea (art. 9 L. din 9 Marte 1880) şi în comunele rurale (art. 5 L. din 1 Maiu 1904). Veđi *suprà*, p. 346, nota 1.

Iniinţarea u-nui pârît fictiv printr'o fraudă la lege

⁽⁴⁾ Se întâmplă adesea-orî în practică că reclamantul, voind a-şi uşura poziţia, pentru a nu fi silit a merge şi a reclama la un tribunal prea depărtat, iniinţează un pârît fictiv printr'o cesiune simulată a creanţei sale, punînd pe acest cesionar să reclame la domiciliul proprietarului creanţei, care devine astfel pârît numai *pro forma*, pentru ca reclamantul să poată alege domiciliul care-i convine mai bine, potrivit art. 58, §

Domiciliul determină locul unde trebuie să se înmâneze citațiile, comandamentele, copiile de pe hotăriri, opozițiile la căsătorie, atunci când aceste acte nu se dau acelor în drept în persoană, ori unde s-ar afla (art. 74, 137, 497 Pr. civ. și 52 C. civ.); locul unde se deschide moștenirea unei persoane (art. 95 C. civ., 63 Pr. civ.); locul unde se deschide tutela ⁽¹⁾; locul unde trebuie să se formeze și să se înscrie contractul de adopțiune (art. 318, 323 C. civ.); locul unde trebuie să se celebreze căsătoria (art. 60 și 151 C. civ.); locul unde debitorul de bună credință și nenorocit poate să ceară ca justiția să-i încuviințeze cesiunea judiciară a bunurilor sale (art. 1122 — 1127 C. civ. și 649 Pr. civ.); locul unde trebuie să se transcrie contractul matrimonial (art. 710 Pr. civ.); locul unde trebuie să se declare absența celui dispărut (art. 101, 102 C. civ. 622 Pr. civ.); locul unde trebuie să se facă plata, în lipsă de altă stipulație în convenție (art. 1104 C. civ.), etc. ⁽²⁾.

Altă dată, statutul personal era determinat tot de legea domiciliului; astăzi, însă, această lege este înlocuită prin legea națională a persoanelor ⁽³⁾. Statutul personal.

Persoanele juridice, de ex.: Statul, comunele, societățile comerciale, etc. au drepturi de exercitat și datorii de îndeplinit. Ca atare, asemenea persoane trebuie, deci, să aibă un domiciliu unde să poată fi acționate. A- Domiciliul persoanelor juridice. Art. 96.

ultim Pr. civ. Ei bine, tribunalele de câte-ori vor constata asemenea fraude, a căror scop este de a sustrage pe părți de la judecătoria lor firești, vor putea să-și decline competența, rămânând ca adevăratul reclamant să-și urmărească dreptul său la domiciliul păritului. *Malitius hominum non est indulgendum*. Vezi o hotărîre a trib. din *La Reole*, dată într'un caz analog (*Dreptul* din 1882, No. 61). Se înțelege însă că asemenea excepție va trebui propusă de pârît *in limine litis*, fiind vorba în specie de o incompetență *ratione personæ* (art. 111 Pr. civ.).

- (1) Vezi asupra sediului tutelei, C. București (*Curierul judiciar* din 1903, No. 24) și articolul ce am publicat în *Curierul judiciar* din același an, No. 83.
- (2) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 965; Aubry et Rau, I, § 145, p. 897, 898 (ed. a 5-a).
- (3) Vezi *suprà*, p. 146.—În cât privește domiciliul în dreptul internațional, vezi Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. international privé*, III, p. 275 urm.; Neagu, I, p. 209, No. 1—5.

cest domiciliu este acolo unde persoana morală își are *centrul administrațiunei sale* ⁽¹⁾. Vom vedea p. 462 și 463 că o persoană nu poate să aibă mai multe domiciliu reale în același timp. Aceasta este adevărat nu numai pentru persoanele fizice, dar și pentru acele morale, căci centrul administrației nu poate să fie de cât într'un loc. Dacă chestiunea e controversată în Franța, în privința persoanelor morale, cauza este că art. 96 nu își are ființă în codul francez. Astfel, Banca României își are domiciliul în București, de și ea are mai multe sucursale în țară (art. 2 și 3 L. din 17 April 1880). Statul, de asemenea, își are centrul administrației sale în Capitală. Prin urmare, el nu poate fi acționat, în materie personală și mobilă, de cât înaintea tribunalului Ilfov ⁽²⁾. În cât privește persoanele prin care trebuie să se citeze Statul, comunele, administrațiile publice, societățile comerciale, etc., veđi art. 75 Pr. civ.

Domiciliul
unei moște-
niri. Art. 95.

În dreptul roman, până la facerea împărțelei, moștenirea era, după unii, considerată ca o persoană morală ⁽³⁾. Textul nostru mai categoric de cât acel francez, pare și el a personifica succesiunea. Legiuitorul însă nu avea nici o cauză bine cuvintată care să-l fi silit a recurge la o ficțiune; căci nu vedem care ar fi utilitatea unei asemenea personificări. Scopul legii n'a fost deci de a face din moștenire o persoană juridică, ci de a aduce o ușurință creditorilor defunctului, cari în lipsa acestui text, ar fi fost

⁽¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. 1867, p. 759.

⁽²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, p. 165. — Aceeași soluție este admisă în privința Direcției căilor ferate, care nu este de cât o ramură de admistrație a Statului. Cas. rom. Bulet. 1896, p. 795; *Dreptul* din 1896, No. 45 și *C. judiciar* din același an, No. 23. Veđi și t. V a Coment. noastre. p. 363, *ad notam*.

Dr. roman.

⁽³⁾ Veđi *supră*, p. 285, nota 3.—La Romani, punerea în posesie a moștenirei se făcea de judecătorul locului situației bunurilor, iar acțiunile privitoare la moștenire se judecau de acel al domiciliului părîtului, sau de acel al situației bunurilor, când părîtul avea o locuință în acel loc: «*Illic, ubi res hæreditariás esse proponis, hæredes in possessionem rerum hæreditariarum mitti postulandum est. Ubi autem domicilium habet qui convenitur, vel si (ibi) ubi res hæreditariæ sitæ sunt, degit: hæreditatis erit controversia terminanda*» (L. unică Cod, *Ubi de hæreditate agatur*, etc. 3. 20).

nevoiți să reclame la domiciliul fie-cărui moștenitor. Legiuitorul a voit, deci, să țină că moștenirea se deschide în momentul morței, la locul celui din urmă domiciliu al defunctului, după cum se exprimă art. 923 din codul italian, și că în materie de moșteniri, acțiunile se adresează la tribunalul locului unde s'a deschis moștenirea, după cum se și exprimă art. 63 din Pr. civ. Așa dar, tribunalul ultimului domiciliu al defunctului este acel competent de a judeca toate acțiunile relative la executarea sa și anulara testamentului; diferitele cereri și pretențiuni ce moștenitorii ar putea să aibă unul în contra altuia până la împărțeală, și în fine, cererile făcute de creditorii defunctului înainte de împărțeala moștenirii (art. 63 Pr. civ.) (1). Dacă defunctul nu are un domiciliu cunoscut, acțiunile personale mobiliare se vor îndrepta la locul ultimei sale rezidențe (art. 58 Pr. civ.).

Despre domiciliul de origină.

Domiciliul *de origină*, pe care unii îl numesc *natural*, pentru-că natura îl dă fie-cărui om, este acela ce fie-care persoană primește la nașterea sa. El se confundă cu domiciliul părinților, când ei sunt cunoscuți (art. 93). În cât privește copiii găsiți, ei își au domiciliul la persoana, sa și în stabilimentul unde au fost primiți (2).

Este deci cu neputință, teoreticește vorbind, ca cine-va Imposibilitatea de a nu avea un domiciliu.

(1) Duranton (I, 375, nota 1) crede că, în caz când ar fi numai un moștenitor, acțiunea ar trebui îndreptată la domiciliul lui, potrivit art. 58 din Pr. civ., pentru-că, în asemenea caz, nu poate să existe împărțeală. Nu credem însă ca această soluție să poată fi admisă la noi, față cu termenii imperativi ai art. 95 C. civ. și 63 Pr. civ. Ceea ce ni se pare însă afară de orî-ce discuție este că cererile de revendicare, pornite chiar înainte de împărțeală, de o a treia persoană care n'ar fi creditorul defunctului, ar trebui îndreptate la domiciliul situației imobilului, conform dreptului comun (art. 59 Pr. civ.), pentru-că faptul morței lui *de cujus* nu poate să schimbe competența tribunalului *rei site*.

(2) Valette, *Explic. sommaire*, p. 60 și *Cours de C. civil*, I, p. 131; *Répert. Sirey, v^o Domicile*, 327; T. Huc, I, 388; Baudry et Fourcade, I, 989; Planiol, I, 634; Cas. fr. D. P. 89. I. 424; Sirey, 89. 1. 436.

să fie fără domiciliu ⁽¹⁾; căci fie-care persoană își are domiciliul său de origină, pe care îl păstrează prin simpla intenție, *animo manendi*, până când îl strămută aiurea. fie prin sine, dacă are capacitatea juridică, fie prin persoana de care atârnă ⁽²⁾. Această teorie este astăzi aproape generalmente admisă ⁽³⁾, și chiar însuși codul penal (art. 217) prevede că vagabonții sunt acei cari, pe lângă celelalte elemente, n'au domiciliu *statornic*, iar nu acei cari nu au domiciliu de loc. Ceea ce se poate deci întâmpla este, nu ca cineva să fie fără domiciliu, ci să nu aibă domiciliu cunoscut, după cum se prevede expres în art. 58 și 75 al Pr. civile; și în asemenea caz, rezidența ține loc de domiciliu.

Unitatea domiciliului.

După cum este cu neputință ca cine-va să nu aibă un domiciliu, tot astfel nu se poate ca o persoană să aibă mai multe domiciliu; căci nu se poate dobîndi un nou domiciliu de cât perțându-se pe acel vechiu. Unitatea domi-

Domiciliul țiganiilor. Controversă.

(1) În baza acestui principiu se susține că și țigani, cari umblă din loc în loc cu șatra, au un domiciliu, acel pe care l'au avut odată părinții, sau unul din strămoșii lor. Cpr. Baudry, I, 315; Foignet, *Manuel élément. de dr. civil*, I, p. 81; T. Huc, I, 373.—Vezi însă Planiol, I, 660; Despagnet, *op. cit.*, 168, p. 355.

(2) Laurent, II, 74, 75; Mourlon, I, 340, 340 bis; Marcadé, I, 310; Thiry, I, 156; Baudry, I, 315; Baudry et Fourcade, I, 1010; T. Huc, I, 373; Beudant, I, 162. — Principiul că ori cine are un domiciliu de origină, pe care-l păstrează la nevoie toată viața sa, se contestă de câți-va autori. (V. în acest din urmă sens: Demolombe, I, 348; Demante et Colmet de Santerre, I, 128 bis IV; Valette, *Cours de C. civil*, p. 139; Ducaurroy, I, 170; Planiol, I, 660; Despagnet, *op. cit.*, 168, ed. a 3-a). Marcadé recunoaște în principiu că ori-cine trebuie să aibă un domiciliu, însă crede că acest principiu suferă excepție, atunci când domiciliul unei persoane a fost distrus prin foc sau inundație, susținând că, în asemenea caz, acea persoană se găsește fără domiciliu (I, 317). Laurent răspunde însă cu multă dreptate (II, 71) că această teorie confundă domiciliul, care e de drept, cu rezidența care e de fapt. Trebuie deci să conchidem că acel al cărui domiciliu a fost distrus, continuă a avea acest domiciliu, cât timp păstrează intențiunea de a-și avea acolo principala sa așezare.

Dr. roman.

(3) În cât privește dreptul roman, vezi I. 27, § 2, Dig., *Ad municipalem et de incolis*, 50. 1, unde se dice: «*Difficile est, sine domicilio esse quemquam*». Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, p. 354, *ab initio*.

ciliului, proclamată de oratorii Tribunalului, rezultă din toate textele privitoare la domiciliu, și mai ales din art. 87 care, vorbind de *principala aședare*, presupune această unitate (¹). S'ar putea însă întâmpla în fapt ca cei de al treilea să fie înșelați asupra domiciliului real a unei persoane, și să creadă că domiciliul acestei persoane este în cutare loc, pe când în realitate el ar fi aiurea; ei bine, în asemenea împrejurări, aparențele care ar fi indus în eroare pe cei de al treilea vor putea face, după aprecierea judecătorilor, ca persoana în chestiune să se considere, față cu dînșii, ca domiciliată în acest loc, considerându-se acest domiciliu ca un domiciliu ales. (Cpr. Demolombe, I, 347).

Despre schimbarea domiciliului prin voința omului.

Art. 88.—Schimbarea de domiciliu se operează prin locuința în fapt într'un alt loc, unită cu intențiunea de a-și statornici acolo principala sa aședare. (Art. 89, 92, 93 C. civ. Art. 103 C. fr.)

Art. 89.—Dovada intențiunei rezultă din adins declarațiune, făcută atât la autoritatea comunală a locului ce se părăsește, cât și la acea a locului unde și-a strămutat domiciliul. (Art. 88, 90 C. civ. Art. 104 C. fr.)

Art. 90.—In lipsă de declarațiune expresă, dovada intențiunei va depinde de împrejurări. (Art. 89 C. civ. Art. 105 C. fr.)

Fie-care om păstrează, după cum am văzut, *solo animo*, Condițiile necesare pentru strămutarea domiciliului. *animo manendi*, domiciliul său de origină până când îl strămută aiurea. Domiciliul primitiv a unei persoane se poate

(¹) Cpr. Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1903, No. 55; Planiol, I, 661; Thiry, I, 155; Arntz, I, 193; Laurent, II, 69; Demolombe, I, 347; Baudry, I, 316; Baudry et Fourcade, I, 1013; T. Huc, I, 371; Beudant, I, 162; Duranton, I, 359; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 170; Murlon, I, 341; Marcadé, I, 316; Valette, *Cours de C. civil*, I, p. 138; Répert. Sirey, v^o *Domicile* 40; Neagu, I, 192, No. 13.—*Contra*: L. 6, § 2, și L. 27, § 2, Dig., *Ad municipalem et de incolis*, 50, 1, precum și art. 7, § 2 din codul german. «*Der Wohnsitz kann gleichzeitig an mehreren Orten bestehen*», dice acest din urmă text. Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 354, *ab initio*.—Astăzi, nu se poate ca cineva să aibă mai multe domiciliu reale sau politice de o dată; domiciliul politic poate însă să fie deosebit de acel ordinar (art. 35, 36 L. elect. din 1884). De asemenea, o persoană poate să aibă mai multe domiciliu alese (art. 97).

strămuta prin voința ei, sau prin efectul legii. Două condiții sunt neapărate pentru ca domiciliul să fie strămutat dintr'un loc în altul; faptul locuirei în alt loc un timp ori cât de scurt, și intenția de a-și strămuta acolo principala sa aședare ⁽¹⁾. Locuința fără intenție constituie numai o residență, iar intenția fără faptul locuinței nu este de cât un proiect ⁽²⁾.

Pentru ca cine-va să-și strămute domiciliul, trebuie să-și strămute în realitate și locuința. Transportarea numai a câtor-va mobile n'ar fi de ajuns pentru a constitui un nou domiciliu. (Cpr. Planiol, I, 656).

Dar dacă locuința este reală, domiciliul se consideră ca strămutat, ori-cât de scurtă ar fi residența în noul domiciliu, dacă pe lângă această residență, există și intenția de strămutare ⁽³⁾.

Intenția expresă sau tacită.

Intenția de a-și strămuta domiciliul poate să fie expresă sau tacită. Intenția expresă rezultă dintr'o dublă declarație făcută atât la primăria locului ce se părăsește ⁽⁴⁾, cât și la acea a locului unde domiciliul are a fi strămu-

(1) În lipsa unei declarații exprese, dovada intenției schimbării domiciliului prin transferarea stabilimentului principal atârnă de împrejurările care trebuie, în acest caz, să dovedească părăsirea completă a vechiului loc și adoptarea definitivă a unui alt loc. Cas. fr. Sirey, 83. 1. 311; D. P. 84. 1. 101; *Revue trimestr. de droit civil*, IV, anul 1905, p. 122.

Dr. roman.

(2) La Romani, singura locuință urmată timp de dece ani în același loc era de ajuns pentru a face să se presupună o schimbare de domiciliu. L. 2. Cod, *De incolis*, etc. 10. 39.

(3) Chestiunea de a se ști dacă există, sau nu, strămutarea de domiciliu, este o chestie de fapt lăsată la suverana apreciere a instanțelor de fond. Cas. rom. Bulet. 1899, p. 775 și *Curierul judiciar* din 1899, No. 28; Cas. fr. Sirey, 1905. 1. 411 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 12; Baudry et Fourcade, I, 1024, 1027; Neagu, I, p. 195, No. 2; T. Huc, I, 374. Vezi și *suprà*, p. 457, text și nota 4. Decisia de fond trebuie însă să arăte elementele din care rezultă strămutarea de domiciliu, pentru ca Curtea de casație să-și poată exercita controlul sētu, altfel decisia ar fi casabilă. Cas. fr. Sirey, 97. 1. 100.

(4) O declarație făcută în alt loc, de exemplu: la grefa tribunalului, nu strămută domiciliul. Cas. fr. D. P. 80. 1. 203; Sirey, 80. 1. 407; Neagu, I, p. 194, No. 2. Codul italian prescrie ca declarațiile să se facă la biroul stărei civile: *all'ufficio dello stato civile* (art. 17).

tat ⁽¹⁾. Aceste declarații nu operează însă schimbarea domiciliului, dacă nu sunt urmate de o strămutare reală ⁽²⁾, făcută de bună credință la noul domiciliu, fapt care se apreciază în mod suveran de instanțele de fond ⁽³⁾.

Intenția de a-și strămuta domiciliul poate să fie ta- Intenția ta-
cită, și să resulte din nenumărate împrejurări, care se a- cită.
preciază în mod suveran de instanțele de fond și care, prin
urmare, scapă de censura casației ⁽⁴⁾.

Judecătorii fondului vor putea să țină în samă mai Imprejurările
ales locul unde cine-va își are familia și petrece sărbăto- pe care jude-
rile; locul unde își plătește dările, unde contractează obi- cătorii pot să
cinuit, unde își exercită drepturile politice, dacă domiciliul le aibă în ve-
politic este deosebit de acel civil, etc. ⁽⁵⁾. dere p. a de-
duce intenția
tacită.

Dacă judecătorii recunosc că domiciliul s'a schimbat, Efectele
toate actele, precum: citațiile, comandamentele și celelalte schimbării
se vor înmâna pe viitor la noul domiciliu ⁽⁶⁾. domiciliului.

Strămutarea îndeplinită în cursul unei instanțe înce- Strămutarea
pute, nu schimbă însă competența judecătorilor sezisați domiciliului
de afacere, instanța fiind legată între părți; căci altfel unrea instanței.
debitor de rea credință și-ar schimba vecinic domiciliul,

(1) O singură declarație, insuficientă ca atare, ar putea fi o împrejurare care, unită cu altele, să dovedească, după aprecierea judecătorului, schimbarea domiciliului. (Argument din art. 90). Demante et Colmet de Santerre, I, 130 bis 1.

(2) Cpr. C. Paris, *Pand. Périod.* 1901. 2. 173.

(3) Pentru ca declarațiile prescrise de lege să aibă de efect stră- Casul când
mutarea domiciliului, trebuie să fie făcute de bună credință, declarația
iar nu în scopul de a fraudă și înșală pe cei de al treilea. schimbării
Judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, pot să decidă, domiciliul ar
de câte-ori vor constata dol sau fraudă, că domiciliul nu s'a fraudulosă.
strămutat, cu-toate-că s'a făcut ambele declarații. Cas. fr.
D. P. 88. 1. 486; Sirey, 92. 1. 151; D. P. 92. 1. 288; T.
Huc, I, 374, p. 394; Répert. Sirey, v^o *Domicile*, 126; Baudry
et Fourcade, I, 1027; Neagu, I, p. 194, No. 5. Chestiunea de
a se ști unde se găsește domiciliul unei persoane este deci,
după cum am vădit *supra*, p. 457, text și nota 4 și p. 464,
nota 3, o chestie de fapt lăsată la suverana apreciere a in-
stanțelor de fond.

(4) Vezi Répert. Sirey, *Domicile*, 142 urm. și Cas. rom. Bulet. anul 1899, p. 775.

(5) Demolombe, I, 345; Aubry et Rau, I, § 144, p. 896 (ed. a 5-a).

(6) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1881, p. 153.

pentru a nu putea fi judecat nici-odată ⁽¹⁾. *Ubi acceptum est semel iudicium, ibi et finem accipere debet* ⁽²⁾.

Dovedirea schimbării domiciliului.

Persoana care pretinde că și-a schimbat domiciliul trebuie să dovedească propunerea sa (art. 1169), și asemenea excepție trebuie ridicată *in limine litis* (art. 108 Pr. civ.). Judecătorii nu pot s'o ridice din oficiu, ca una ce este de ordine privată (Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1869, p. 414).

Despre domiciliul legal.

Domiciliul legal, pe care unii îl numesc și *necesariu*, este acel care se determină de lege, independent de voința omului. Domiciliul legal se confundă, pentru minori, cu domiciliul de origină. Pentru celelalte persoane, domiciliul legal implică totdeauna o schimbare de domiciliu.

Domiciliul legal este adesea-ori o ficțiune.

Domiciliul legal este adesea-ori o ficțiune. Iată, de exemplu, o femeie din Iași, care s'a căsătorit cu un bărbat, domiciliat în București. Domiciliul ei va fi la București, cu toate că soții ar șede de fapt în Iași la părinții femeii, sau aiurea. De asemenea, un copil minor, trimis în străinătate pentru studii, va avea acolo numai rezidența sa, iar domiciliul său legal va fi la părinții săi, unde poate el n'a venit de un timp îndelungat ⁽³⁾.

Domiciliul femeilor măritate, minorilor neemancipați și majorilor interziși.

Art. 93. — Femeea măritată n'are alt domiciliu de cât acel al bărbatului său ⁽⁴⁾. Minorele neemancipat va avea domiciliul la părinții sau tutorele său. Majorele interzis va avea pe al său la *curatorele* său ⁽⁵⁾. (Art. 124, 196, 201, 250, 326, 328, 450, 452, 454, 950 C. civ. Art. 13 C. pen. Art. 624 Pr. civ. Art. 108 C. fr.)

(1) Carré-Chauveau, *Lois de la procédure*, I, *Quest.* 254, p. 282, și VII (*Supplément*), No. 18, v^o *Ajournement*; Aubry et Rau, I, § 144, pag. 894; Baudry et Fourcade, I, 1030; Favard, *Répert.*, v^o *Action*, § 2; Neagu, I, p. 195, No. 9.

(2) L. 30, Dig., *De judiciis*, etc. 5. 1.

(3) Baudry et Fourcade, I, 1023; *Répert.* Sirey, v^o *Domicile*, 78, 135 și 173; Aubry et Rau, I, § 141, p. 885, nota 8 (ed. a 5-a); Demolombe, I, 354.

(4) Aceeași soluție era admisă, în privința femeii, și în dreptul roman. L. 38, § 3, Dig., *Ad municipalem et de incolis*, 50. 1.

(5) Sau mai bine dis: la epitropul său, pentru-că interzisul are un epitrop, iar nu un curator, ca la Romani. V. *infra*, p. 473.

Inexactitate de text.

1° *Domiciliul femeii măritate.*

Femeea măritată trebuie să locuiască împreună cu bărbatul său și să-l urmeze ori unde el ar crede de cuviință să-și stabilească locuința, fie chiar și în străinătate (art. 196) (1). Din momentul căsătoriei și până la desfacerea ei prin moarte sau despărțenie, femeea măritată, fie chiar și separată de bunuri, nu poate, deci, să aibă alt domiciliu juridic de cât acel al bărbatului, chiar dacă de fapt ea ar avea o locuință deosebită (2). *Erunt duo in carne una*, dicea Evangelistul Matei. O convenție prin care femeea s'ar obliga a locui deosebit ar fi nulă, fiind contrară ordinei publice (art. 5, 968 și 1224) (3).

Femeea ar putea însă să părăsească de fapt domiciliul bărbatului, atunci când acesta n'ar ocroti în deajuns demnitatea ei și ar lăsa pe rudele lui s'o vexeze și s'o

Părăsirea domiciliului din partea femeii

- (1) Veđi *infră*, explic. art. 196. Cpr. Répert. Sirey, v^o *Domicile*. Codul german 263; Demante et Colmet de Santerre, I, 297 bis 1.—Art. 10 Art. 10. din codul german dispune că femeea măritată își are domiciliul la bărbatul său, afară de cazul când el s'ar stabili în străinătate sau aiurea, unde femeea nu este obligată a-l urma. Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari sur la personne et les biens de la femme*, VII, 1. Femeea poate, deci, după acest cod, să aibă un domiciliu propriu deosebit de acel al bărbatului: «*Die Frau kann selbständig einen Wohnsitz haben*».
- (2) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 981; C. Paris, *Dreptul*, 1881, No. 66.
- (3) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 978; Aubry et Rau, I, § 143, p. 888; Demolombe, I, 357; T. Huc, I, 382; Laurent, II, 84; Planiol, I, 637; Répert. Sirey, v^o *Domicile*, 259; Beudant, I, 157, p. 243; Mourlon, I, 332; Acollas, I, p. 98. Veđi *supră*. p. 236 și t. VIII a Coment. noastre, p. 10 și 12.

Unitatea domiciliului n'ar fi distrusă nici prin dobândirea unei naționalități străine din partea bărbatului, chiar în cazul când femeea ar fi rămas româncă; căci și în asemenea caz, femeea trebuie să urmeze pe bărbat ori în ce loc el ar găsi de cuviință să-și stabilească domiciliul (art. 196). T. Huc, I, 382, p. 401; Baudry et Fourcade, I, 982; Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 105, nota a; Varambon, *Revue pratique*, anul 1859, t. VIII, p. 50 urm.; Répert. Sirey, v^o *Domicile*, 265. — *Contra*: Aubry et Rau, I, § 143, p. 889; Esmein, nota în Sirey, 84. I. 257; C. Douai, D. P. 58. 2. 218; Sirey, 58. 2. 513. Cpr. Neagu, I, p. 198, No. 14, 15.

Casul când femeea ar avea o altă naționalitate de cât bărbatul. Controversă.

umilească ⁽¹⁾, sau când el ar maltrata-o în așa mod în cât viața ei n'ar mai fi sigură. Ei bine, chiar în asemenea casuri excepționale, domiciliul juridic al femeii, principala sa așezare, va fi tot la bărbatul său ⁽²⁾. Femeea poate, de asemenea, în starea legislației actuale, să părăsească domiciliul conjugal, la caz de despărțenie, chiar fără autorizarea tribunalului ⁽³⁾, dobîndind astfel de fapt o locuință deosebită de cea a bărbatului. Cu-toate-acestea, și în asemenea caz, domiciliul ei, față cu cel de al treilea, va fi tot la bărbatul său, până la transcrierea hotărîrii de divorț, căci până atunci ea tot măritată rămîne. Numai față de bărbat, domiciliul ei provisor va fi la locul unde ea și-a strămutat locuința, în urma părăsirii casei conjugale, și la acest domiciliu bărbatul, când se va judeca cu dinsa, va avea a-i comunica citațiile, copiile de pe hotărîre, etc. A permite, într'adevăr, după cum făcuse Curtea din Aix ⁽⁴⁾, ca bărbatul să citeze pe femeie la propriul său domiciliu, ar fi mijlocul cel mai sigur ca femeea să nu aibă cunoștința de termen și să fie judecată fără a fi ascultată ⁽⁵⁾.

Femeea comerciantă.
Excepții de la principiile de mai sus.

Există însă două cazuri excepționale în care, după părerea generalmente admisă, femeea măritată poate să aibă un domiciliu propriu. Prima excepție are loc atunci când femeea exercită un comerț deosebit de acel al bărbatului; căci pentru toate actele relative la acest comerț, domiciliul ei va fi la locul unde se găsește principala sa așezare. Celeritatea de care are nevoie în deobște negoțul justifică această excepție ⁽⁶⁾.

Act de paupertate.

(1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 13. Veđi și *infrà*, explic. art. 187 și 188.

(2) Din împrejurarea că femeea măritată nu are alt domiciliu de cât acel al bărbatului său, rezultă că ea nu se poate servi în justiție de un act de paupertate eliberat de o altă autoritate comunală, de cât cea a domiciliului bărbatului. Cas. rom. Bulet. 1900, p. 255 (decisie la care am luat și noi parte).

(3) Veđi *infrà*, explic. art. 250.

(4) Veđi Répert. Dalloz, *Domicile*, 59, nota 2 și Sirey, 39. 2. 391. Mai veđi încă Cas. fr. Sirey, 62. 1. 795.

(5) Marcadé, I, 322; Demolombe, I, 358. Aubry et Rau, I, § 143, p. 888, nota 6 (ed. a 5-a); Valette, *Cours de C. civ.*, I, p. 136.

(6) Planiol, I, 642; T. Huc, I, 382; Baudry et Fourcade, I, 983; Aubry et Rau, I, § 143, p. 888, nota 4, *in fine*; Répert.

A doua excepție are loc atunci când femeia este e-^{Casul când femeia este e-}pitropa bărbatului său interzis (art. 452). In adevăr, in-^{pitropa bărbatului său}terzisul neputând să aibă alt domiciliu de cât acel al epi-^{interzis. Altă}pitropului său (art. 93), domiciliul, în asemenea caz, va fi ^{excepție. Con-}acel al femeii, fiind-că ea este epitropă, iar nu acel al ^{troversă.}bărbatului (¹).

In caz însă când epitropul bărbatului este o persoană ^{Casul când}străină, atât domiciliul bărbatului cât și acel al femeii vor ^{femeia nu}fi la acest epitrop (art. 93) (²). ^{este epitropă.}

Aplicarea art. 93, adică obligația locuinței comune, ^{Casul când}încetează, de asemenea, de câte-orî bărbatul este interzis ^{bărbatul este}legalmente, sau absent, căci în primul caz, puterea bărba-^{interzis legal-}tului, unul din elementele din care derivă unitatea domi-^{mente sau ab-}ciliului, este retrasă condamnatului în tot timpul pedepsei ^{sent.}sale (art. 203), iar în cazul de al doilea, ea este pusă în suspensie în timpul cât ține absența (art. 204). Femeia

Sirey, *v^o cit.*, 297 urm.; Cas. fr. D. P. 83. I. 281; Sirey, 84. I. 257 (cu nota lui Esmein). Rămâne însă bine înțeles că femeia își păstrează domiciliul bărbatului în privința tuturor afacerilor străine comerțului său. Veđi autorii *suprà*, citați. Cpr. Neagu, I, p. 198, No. 17.

(¹) Demolombe, I, 363; Valette, *op. cit.*, p. 137; Marcadé, I, 322; Mourlon, I, 336; Aubry et Rau, I, § 143, p. 889, text și nota 7; Massé-Vergé, I, § 89, p. 123, nota 7; Planiol, I, 644; Thiry, I, 160, p. 155; Arntz, I, 195, p. 120; Baudry, I, 310; Baudry et Fourcade, I, 997; Neagu, I, p. 199, No. 22; Répert. Sirey, *v^o Domicile*, 287; Duranton, I, 366; Demante et Colmet de Santerre, I, 132 bis V. — *Contrà*: Laurent (II, 99), care susține că femeia păstrează domiciliul ce bărbatul avea în momentul interdicției sale, fie că este sau nu este epitropa bărbatului. In baza principiilor de mai sus s'a decis că femeia unui individ așezat într-un stabiliment de alienați. care a fost însărcinată cu administrația persoanei și a bunurilor bărbatului (art. 32 L. asupra alienațiilor din 15 Decembre 1894), poate să strămute domiciliul comun acolo unde va crede de cuviință. Trib. Chaumont, D. P. 67. 3. 56; Sirey, 67. 2. 297.

(²) Demolombe, I, 363; Marcadé, I, 322; Répert. Sirey, *v^o cit.* 290, 291 și autoritățile citate în nota precedentă. — *Contrà* (în privința domiciliului femeii): Aubry et Rau și Laurent. *loco cit.*; T. Huc, I, 386; Planiol, I, 644. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 199, No. 23 urm.

unu condampnat sau a unui absent poate deci să-și strămute domiciliul acolo unde crede de cuviință (1).

Casul când femeea a fost interzisă.

Se poate întâmpla ca femeea să fie interzisă judecătoarește. În asemenea caz, domiciliul ei legal va fi totdeauna la bărbatul său, chiar dacă el ar fi depărtat sau destituit din epitropie; căci atunci femeea având două domiciliu legale, unul la bărbat și altul la epitropul său, domiciliul bărbatului va avea precădere, pentru-că este întemeiat pe o cauză permanentă și de ordine publică, pe puterea maritală. Nu este deci exact de a se dice, așa cum pe nedrept se susține de unii, că femeea interzisă va avea domiciliul legal la epitropul său, de câte-orî acest epitrop va fi o persoană străină (2).

Casul când femeea măritată este servitoare.

Vom vedea că aceeași soluție este aplicabilă femeii măritate, care ar servi obicinuît la altul. Domiciliul ei legal nu va fi la stăpân, ci la bărbatul său (3).

Interdic. ambilor soți.

Dacă ambii soți sunt interziși, fie-care va avea domiciliul la epitropul său (4).

Încetarea domiciliului legal al femeii.

Din ziua morții bărbatului său a transcrierii hotărîrei de divorț, domiciliul legal încetează pentru femeie, fiind-că nu mai există căsătorie. Femeea păstrează însă acest domiciliu până când va dobîndi un altul, conform art. 87 și urm. (5). Se înțelege însă că domiciliul, în asemenea caz, nu mai este legal, ci voluntar.

2° Domicilul minorilor neemancipați (art. 93).

Domiciliul copiilor legitimi.

Copilul legiuît dobîndește, la nașterea sa, domiciliul pe care îl avea în acel moment tatăl său. Acest domiciliu de

(1) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 985.

(2) Boileux, *Comment. sur le C. Napoléon*, I, p. 222; Baudry et Fourcade, I, 999; Beudant, I, 158; Demante et Colmet de Santerre, I, 137 bis V.

(3) Veđi *infra*, explic. art. 94, p. 477, 478.

(4) Baudry et Fourcade, I, 1000; Neagu, I, p. 199, No. 28; Demante et Colmet de Santerre, *loco supra cit.*

(5) Laurent, II, 98; Demolombe, I, 370. Această soluție era admisă la Roma (L. 22, § 1, Dig., *Ad Municipalem*, 50. 1), și este admisă și astăzi în codul italian: «*La moglie divenendo vedova conserva il domicilio del martio, finchè non ne abbia acquistato un altro*» (art. 18).

origină se strămută de drept prin schimbarea domiciliului din partea tatălui ⁽¹⁾. Tatăl este acela care, în timpul căsătoriei, administrează averea personală a copilului (art. 343), și copilul nu poate părăsi casa părintească fără învoirea tatălui său (art. 328), care singur exercită puterea părintească (art. 327). Este deci natural ca domiciliul tatălui, care este și acel al soției lui (art. 93 și 196), să fie și acel al copilului legitim neemancipat ⁽²⁾.

În caz de despărțenie, copilul își va avea, după unii, domiciliul său la soțul său la persoana căreia a fost încredințat de justiție (art. 282) ⁽³⁾. Despărțenia
părinților.
Controversă.

Cât pentru cazul în care bărbatul ar fi fost declarat absent, copiii minori vor avea domiciliul la mama lor, pentru-că ea exercită drepturile bărbatului (art. 124). Domiciliul
copilului unui
absent.

În caz de moarte a unuia din soți, copiii minori neemancipați vor avea domiciliul lor legal la soțul rămas în viață, dacă acest soț este și epitrop ⁽⁴⁾. Dacă însă soțul rămas în viață a fost destituit din epitropie sau n'a primit-o (art. 346), domiciliul minorului neemancipat va fi la epitropul său, iar nu la soțul rămas în viață, de și de fapt minorul ar șede la acest din urmă; căci epitropul este acela care reprezintă pe nevîrșnic în toate actele sale civile (art. 390) ⁽⁵⁾. Moartea unuia
din soți.

(1) Cas. fr. D. P. 46. I. 200. Cpr. Neagu, I, p. 200, No. 30.

(2) Cpr. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1892, No. 70. — La Romanî, femeia nu avea alt domiciliu de cât acel al bărbatului (L. 38, § 3, Dig., *Ad municipalem, et de incolis*, 50. 1); minorul neemancipat putea însă să aibă un alt domiciliu de cât acel al tatălui său al epitropului său, și acest domiciliu era acolo unde el îl stabilise: «*Placet etiam, filiosfamilias domicilium habere posse. Non utique ibi, ubi pater habuit, sed ubicunque ipse domicilium constituit*». (L. 3 și 4, Dig., *loco cit.*) Dr. roman.

(3) Veđi însă T. Huc, I, 387, după care copilul minor neemancipat ar avea în totdeauna domiciliul său legal la tatăl său. Cpr. în același sens, Vraye et Gode, *Divorce*, 760. Veđi, *infra*, explic. art. 282, 283.

(4) Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1893, No. 3.

(5) Laurent, II, 86 și IV, 263, p. 355; Demolombe, I, 359; Marcadé, I, 323 și II, 135; Planiol, I, 633; Baudry et Fourcade, I, 988; T. Huc, I, 384; Mourlon, I, 334; Aubry et Rau, I, § 143, p. 890, text și nota 9; Thiry, I, 190, p. 156; Arntz,

Domiciliul minorului emancipat.

Minorul emancipat, de și este incapabil (art. 427—430), totuși încetează de a avea un domiciliu legal și este liber de a-și stabili locuința ori unde va voi, ca unul ce are administrația bunurilor sale (art. 427), și nu se mai află sub puterea tatălui său a epitropului (art. 326 și 426) ⁽¹⁾. Se înțelege însă că, până la strămutarea domiciliului său, el își păstrează pe acel de origină.

Domiciliul copiilor naturali.

Legea se ocupă numai de copiii legiuți. În cât privește copilul natural, el va avea domiciliul la mama sa, dacă este cunoscută (art. 357) ⁽²⁾, iar dacă nu e cunoscută, atunci copilul firesc va avea domiciliul la persoana care s'a însărcinat cu creșterea sa, sau în stabilimentul unde a fost primit ⁽³⁾.

Domiciliul copilului adoptat.

După art. 11 din codul german, copilul adoptat își are domiciliul la adoptător ⁽⁴⁾. La noi, adoptatul rămânând și păstrându-și toate drepturile sale în familia sa firească (art. 313), își va păstra domiciliul la tatăl său, sau la mama sa naturală, dacă aceasta din urmă este cunoscută. Numai copilul natural, născut din părinți necunoscuți, își va avea domiciliul la adoptător.

3° Domiciliul interdicșului (art. 93).

Inexactitate de text.

Interdicșul își are domiciliul legal la epitropul său. Legea vorbește de majori, pentru-că presupune cazul interdicșiei unui major (art. 435). Expresiunea nu este însă exactă, de oare-ce vom vedea *infră*, sub art. 435, că și

I, 195; Beudant, I, 157, p. 242; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 311; Neagu, I, p. 200, No. 35.

(1) Baudry et Fourcade, I, 994; Laurent, II, 87; Planiol, I, 635; Aubry et Rau, I, § 144, *ab initio*, p. 892; Nacu, I, p. 222, No. 10; Neagu, I, p. 200, No. 42.

(2) Cpr. art. 11 C. german. «*Ein uneheliches Kind theilt den Wohnsitz der Mutter*», dice acest text. — *Quid juris* în caz când copilul a fost recunoscut de ambii părinți, cari ar avea domiciliu deosebite? Chestia e controversată. Veđi Neagu, I, p. 200, No. 39 urm.

(3) Cpr. Cas. fr. D. P. 89. 1. 424; Sirey, 89. 1. 436; Planiol, I, 634; Baudry et Fourcade, I, 989; Neagu, I, p. 200. No. 37 bis.

Cod. german. Art. 11.

(4) «*Ein an Kindesstatt angenommenes Kind theilt den Wohnsitz des Annehmenden*», dice art. 11 din codul german.

minorii pot fi interziși. Textul mai cuprinde încă și o altă inexactitate. El vorbește de *curator*, pe când interzisului se rînduște un epitrop, iar nu un curator (art. 454).

Numai condamnații la munca silnică și la reclusiune au un curator, care administrează averea lor în tot timpul pedepsei, cât ține interdicția legală (art. 13 C. pen.). Prin urmare, textul pentru a fi exact ar trebui să fie astfel redactat: «Interzisul își are domiciliul la epitropul său curatorul său». Astfel e redactat art. 109 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent. (Vezi *supra*, p. 466, nota 5).

În cât privește însă pe răsipitorii (art. 458), sau pe ceilalți indiviși, cărora li s'a rînduit numai un consiliu judiciar, potrivit art. 445, nu mai rămâne îndoială că ei își au un domiciliu propriu și pot să-l schimbe când voesc, întocmai ca și minorii emancipați (1).

Art. 13 C.
penal.

Domiciliul răsipitorilor.

Domiciliul legal al funcționarilor.

Art. 91. — Cetățeanul chemat într-o funcțiune publică temporară sau revocabilă, își va păstra domiciliul de mai înainte, de n'a manifestat o altă intențiune (Art. 88 C. civ. Art. 106 C. fr.).

Art. 92. — Primirea unei funcțiuni pe viață va trage după sine strămutarea nemijlocită a domiciliului funcționarului în locul unde este chemat a exercita acea funcțiune (2). (Art. 88 C. civ. Art. 15 L. Curței Cas. Art. 4 L. Curței de compturi. Art. 107 C. fr.).

Singurii funcționari cari au un domiciliu legal sunt acei numiți într-o funcțiune inamovibilă și irevocabilă (3).

(1) Demolombe, I. 362; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 338; Baudry et Fourcade, I, 996; Planiol, I, 645; Nacu, I, p. 222; Neagu, I, p. 201. No. 49.

(2) Cpr. L. 22, § 6, Dig., *Ad municipalem, et de incolis*, 50. 1 și L. 8 Cod, *De incolis*, etc. 10. 39.

(3) Funcțiunile inamovibile sunt de o cam dată la noi: acele de president sau membru la Curtea de casație (art. 15 L. C. cas.) și la Curtea de compturi (art. 4 L. din 29 Ianuar 1895); de procuror general la Curtea de casație (Legea votată de Senat, în urma raportului nostru, în ședința din 21 Ianuar 1905, dar nepromulgată încă); de membru sau president la Curțile de apel, precum și de president la tribunal (art. 90 și 91 L. din 1 Septembrie 1890); de procuror general la Curțile de apel (L. din 1 Iunie 1905, modificătoare a art. 62 din legea organ. judecătorești, a căruia raportor am fost noi înșine în Senat) (*Monit. oficial*, 1905, No. 47); de profesor titular la fa-

Funcțiunile
care sunt i-
namovibile.

Momentul
când funcțio-
narul inamo-
vibil dobân-
dește domi-
ciliul legal.
Controversă.

Primirea unei atare funcțiuni atrage după sine strămutarea domiciliului la locul unde funcționarul e chemat a exercita aceea funcțiune, pentru-că altfel funcționarul n'ar putea să-și îndeplinească cu sfințenie datoria sa. Strămutarea are loc de drept și imediat prin singurul fapt al primirii funcțiunii, adică: al prestărei jurământului ⁽¹⁾, chiar în contra voinței funcționarului și înainte de a se strămuta în realitate ⁽²⁾. Această excepție de la dreptul comun nu se prea

cultate (L. din 24 Marte 1898); de mitropolit sau episcop eparhiot (art. 4 L. din 14 Decembre 1872). Mai sunt încă inamovibili: ofițerii de poliție cari întrunesc condițiile cerute pentru funcțiunile ce ocupă (art. 38 L. din 1 April 1903 asupra organis. poliției generale a Statului), precum și inspectorii comunali, cari întrunesc condițiile prevădute de lege și cari au servit șase luni de la numirea lor (art. 215 L. din 1 Maii 1904 p. organis. comunelor rurale). După legea din 1 April 1905 (*Monitorul oficial*, No. 1 bis), inspectorii comunali pot însă fi mutați în altă plasă din același județ, printr'o simplă decizie ministerială, și în alt județ, prin decret regal, iar ofițerii de poliție pot fi mutați în același grad în altă localitate prin decret regal, după propunerea Minist. de interne (art. 38 L. din 17 Iunie 1905; *Monit. oficial*, 1905, No. 61 și 62). Toate celelalte funcțiuni sunt revocabile și amovibile.

Funcțiunile irevocabile, însă vremelnice, precum sunt acele electivă, de exemplu: mandatul de deputat sau senator (art. 66 și 78 Constit.), nu conferă un domiciliu legal, pentru-că legiuitorul n'a putut presupune că acel care este chemat numai pentru un timp determinat în Capitala țarei, ar fi înțeles a-și strămuta acolo principala sa aședare. Cpr. Laurent, II, 91; T. Huc, I, 381; Baudry et Fourcade, I, 972; Neagu, I, pag. 196, No. 4.

(1) Dacă este vorba de un funcționar care nu are de prestat jurământul, chestiunea de a se ști când a avut loc acceptarea funcțiunii se va rezolvi în fapt de judecătoria fondului. Vedî autorii citați în nota următoare.

(2) Laurent, II, 92; Murlon, I, 331; Marcadé, I, 320; Valette, *Cours de C. civil*, p. 133 și *Expl. sommaire*, p. 62; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 173; Demolombe, I, 364; T. Huc, I, 381; Thiry, I, 160; Baudry et Fourcade, I, 974; Aubry et Rau, I, § 143, pag. 887; Neagu, I, p. 196, No. 6.—*Contrà*: Toullier (I, partea I, 375), care susține că strămutarea domiciliului nu are loc de cât atunci când funcționarul s'a prezentat la post pentru a-și exercita funcțiunea sa. Duvergier însă (nota a) nu împărtășește această părere, și cu drept cuvînt, căci ea este contrară însuși textului legii, care pre-

Funcțiunile e-
lectivă.

explică, și ar fi fost poate mai bine ca domiciliul funcționarului să nu fie considerat ca strămutat de cât din momentul în care el ar fi ajuns la locul unde are a-și exercita funcțiunea sa ⁽¹⁾.

Episcopii eparhioți se consideră și ei ca funcționari publici, de oare ce sunt întăriți, în urma alegerei lor, prin decret regal și sunt salariați din bugetul Statului (art. 4 și 7 L. din 14 Decembre 1872). Episcopii fiind aleși pe viață, își au deci domiciliul legal la locul unde se află scaunul episcopiei lor ⁽²⁾.

Funcționarii amovibili și revocabili, după cum sunt: prefectii, judecătorii de pace, judecătorii de tribunal, etc., nu au un domiciliu legal. Ei își păstrează vechiul lor domiciliu, dacă n'au manifestat o intențiune contrară, fie în mod expres, fie tacitamente, conform dreptului comun (art. 89 și 90). În adevăr, cetățeanul chemat într'o funcțiune vremelnică și revocabilă, putând fi înlocuit sau strămutat ori când, nu este neapărat ținut a-și avea principală sa aședare într'un loc unde poate va sta puțin timp. Funcționarul revocabil are, deci, facultatea de a-și păstra vechiul său domiciliu, sau de a-l strămuta prin voința sa la locul unde are a-și exercita funcțiunea.

Aceste principii sunt aplicabile și militarilor. Nu se poate susține astăzi, ca în dreptul roman ⁽³⁾, că domiciliul

Episcopii eparhioți. L. din 14 Decembre 1872.

Funcțiunile vremelnice și revocabile Art. 91.

Domiciliul militarilor.

vede expres că strămutarea e *nemijlocită*, adică imediată.

La Romani, funcționarii numiți pe viață dobîndeau un domiciliu la locul unde funcțiunea lor trebuia să fie exercitată, fără însă a perde vechiul lor domiciliu, în cât acești funcționari aveau două domiciliu de o dată: «*Senatores, licet in urbe domicilium habere videantur, tamen et ibi unde oriundi sunt, habere domicilium intelliguntur: quia dignitas, domicilii adjectionem potius dedisse, quam permutasse videtur*». L. 11, Dig., l. 9.

Dr. roman.

⁽¹⁾ În codul italian, în acel olandez și în Ante-proiectul de re-visuire a lui Laurent, art. 91 și 92 se ved eliminat; de unde rezultă că, în aceste legislații, funcționarii inamovibili și irevocabili rămân supuși dreptului comun.

Dr. străin.

⁽²⁾ Aceeași soluție este admisă și în Franța. Cpr. Planiol, I, 652. Vezi în privința episcopilor și a funcționarilor bisericești în genere, *suprà*, p. 371.

⁽³⁾ «*Miles ibi domicilium habere videtur ubi meret, si nihil in patria possideat*». (L. 23, § 1, *Ad municipalem*, 50. 1).—Militarul își are domiciliul său în locul unde este în garnisoană, și

Dr. roman și codul german.

militarilor este acolo unde se găsește regimentul, pentru că ei sunt strămutați din loc în loc foarte adesea ori. Militarul își are, deci, în regulă generală, numai reședința la locul unde se află cu regimentul. Cât pentru domiciliul său, militarul își păstrează pe acel vechi, adică pe acel ce-l avea înainte de a intra în armată, dacă n'a manifestat intenția fie expresă, fie tacită, de a-l strămuta acolo unde se găsește regimentul. Astfel, un militar cu serviciul în Dobrogea, poate să aibă domiciliul său acolo, dacă aceasta este voința sa, dar poate să-l aibă în alt loc, acolo unde-și are familia și interesele sale (1).

Domiciliul
advocaților.

Curtea din Douai a decis că profesiunea de avocat nu atrage după sine, fără alte împrejurări, strămutarea domiciliului în locul unde ea se exercită (2); însă această soluție este prea absolută, căci mai totdeauna avocatul va fi domiciliat acolo unde își exercită obicinuît profesiunea sa (3).

Domiciliul legal al servitorilor.

Art. 94.—Majorii cari servesc sau lucrează obicinuît la altul vor avea același domiciliu ca persoana pe care o servesc, sau la care lucrează, când vor locui în același loc. (Art. 93, 1470 C. civ. Art. 74 Pr. civ. Art. 109 C. fr.).

Condițiile ce-
rute p. exis-
tența domici-
liului legal al
servitorilor.

Două condiții sunt neapărate pentru ca oamenii cari își închiriază serviciile lor să aibă un domiciliu legal; trebuie să lucreze sau să servească obicinuît la altul (4);

art. 9 din codul german. «*Eine Militärperson hat ihren Wohnsitz am Garnisonorte*».

(1) Laurent, II, 94; Planiol, I, 652; Demolombe, I, 354; Baudry et Fourcade, I, 976; Marcadé, I, 323; Aubry et Rau, I, § 141, p. 885, nota 8; Neagu, I, pag. 196, art. 91, No. 2; C. Paris, D. P. 95. 2. 150.

(2) Veđi D. P. 45. 4. No. 205; Sirey, 45. 2. 278. Veđi și C. Agen, D. P. 64. 2. 206.

(3) Cpr. Demolombe, I, 354.

(4) Art. 94 nu se aplică decîi aceloră cari nu servesc sau cari nu lucrează obicinuît la altul, ci în mod accidental, chiar dacă ei ar șădea la un loc cu stăpînul lor. Baudry et Fourcade, I, 1003; Laurent, II, 96; Mourlon, I, 337; Planiol, I, 647.—*Contră*: Art. 97 cod olandez.—Art. 94 nu se aplică, de asemenea, aceloră cari slujesc obicinuît la altul, fără a locui la stăpînul lor. Cas. fr. D. P. 82. 1. 18.

Persoanele
la care art.
94 este ina-
plicabil.

2° trebuie să locuiască la un loc cu persoana la care lucrează sau servește (1). Dacă aceste două condiții sunt întrunite, art. 94 își primește aplicare, fără ca servitorul sau lucrătorul să manifeste voința de a-și schimba domiciliul (2). Dacă una din aceste condiții lipsește, servitorul nu-și are domiciliul la stăpînul său (3).

Acei cari servesc sau lucrează obicinuit la altul și cari șed la un loc cu stăpînul lor, perd deci imediat domiciliul lor anterior, chiar dacă ar fi manifestat o voință contrară (4).

Legea vorbește numai de majori, însă se înțelege că art. 94 se aplică și minorilor emancipați, de oare ce și ei pot să-și peardă domiciliul de origină și să dobîndească altul (5).

În cât privește însă pe minorii neemancipați, ei își vor avea domiciliul la tatăl sau epitropul lor, de și ar servi sau ar lucra obicinuit la altă persoană și ar locui tot acolo, pentru-că aci fiind conflict între două domiciliile legale, domiciliul tatălui sau al epitropului trebuie să aibă precădere, de-oare-ce acolo se exercită drepturile civile ale nevîrnicului (6).

Pentru aceleași motive trebuie să decidem că femeea măritată care servește obicinuit la altul și locuiește de fapt

Aplic. art. 94 minorilor emancipați.
Minorii neemancipați.
Domiciliul femeii care servește la altul.

(1) Laurent, în Ante-proiectul de revizuire, reproduce codul francez, iar în codul italian, art. 94 este cu desăvîrșire eliminat. Cât pentru codul olandez (art. 97), el nu cere de cât o singură condiție, și anume: domiciliul comun.

(2) Cpr. C. Bourges, D. P. 97. 2. 364.

(3) Veđi *Revue trimestrielle de droit civil*, anul al 4^{lea} (1905), p. 121.—Domiciliul legal, odată dobîndit de servitor prin îndeplinirea condițiilor de mai sus, nu se perde de cât conform art. 88. Veđi aceeași Revistă, *loco cit.*

(4) Cas. fr. Sirey, 1905. I. 47 și 414; *Curierul judiciar* din 1906, No. 12, p. 96; Acollas, I, p. 101.

(5) Thiry, I, 160, p. 157; Planiol, I, 650; Laurent, II, 97; Demolombe, I, 368; Baudry, I, 311; Baudry et Fourcade, I, 1002; Marcadé, I, 326; Duranton, I, 374; T. Huc, I, 390; Acollas, I, p. 100; Neagu, I, p. 202, No. 4; Aubry et Rau, I, § 143, p. 891, nota 11; Mourlon, I, 337 și toți autorii.

(6) Laurent, II, 97; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 175; Baudry et Fourcade, I, 1002; Planiol, I, 650; Répert. Sirey, v^o *cit.*, 361; Beudant, I, 157, p. 244; Aubry et Rau, I, § 143, p. 891; Neagu, I, p. 201, No. 3;

Dr. străin.

la stăpînul s eu, își va avea domiciliul legal la bărbat, iar nu la stăpînul s eu (1).

Domiciliul interdicului care ar servi la altul. Aceeași soluție este aplicabilă  i interdicsului care, de  i ar locui la stăpînul s eu, totuși  i i va avea domiciliul legal la epitropul s eu. (Ve i autorii citații în nota 1).

Calfele, secretarii, inten-denții, etc. Din termenii generali  ntrebun a i de art. 94 trebuie să conchidem că aceasta dispoziție este aplicabilă tuturor persoanelor care, sub un titlu oare-care, s'ar afla sub direc ia stăp nului casei sau stabilimentului în care locuiesc  i exercită funcțiunea or  industriei lor. Astfel, prin oamenii cari *servesc sau lucrează obicinuit la al ii*, trebuie să înţelegeam nu numai servitorii proprii di i (2), dar  i calfele, secretarii, inten-denții, profesorii cari dau lec ii cu luna sau cu anul, etc. (3).

Vierii, grădinarii, etc. Trebuie să facem însă excepție în privința vierilor  i grădinarilor, cari locuiesc într-o casă a stăp nului, însă nu la un loc cu dînsul; căci, în asemenea caz, lipsește comunitatea de domiciliu prescrisă de art. 94 (4).

BCU Cluj / Central University Library Cluj Despre domiciliul ales.

Art. 97.—Când p r ile sau una din ele  i i va alege, pentru executarea unui act (5), domiciliul în altă parte de c t unde este domiciliul real, citațiunile, cererile  i urmăririle relative la acel act se vor putea face la domiciliul prev du  prin di ul act  i înainte

(1) Laurent, II, 99; Demolombe, I, 368; Ducaurroy, *loco cit.*; Thiry, I, 160; Planiol I, 650; T. Huc, I, 390; Beudant, I, 157; Aubry et Rau, *loco cit.*; Mourlon, I, 337; Acolas, I, p. 100; Répert. Sirey, *v  cit.*, 337; Neagu, I, p. 202, No. 5, V. p. 470.

(2)  n c t privește chestiunea de a se  ti ce se înţelege prin *servitori*, ve i art. 1 al legii pentru servitori din 16 Iunie 1892.

(3) Demolombe, I, 369; Laurent, II, 97; Duranton, I, 374; Baudry et Fourcade, I, 1003; Planiol, I, 648.—Proudhon (* tat des personnes*, I, p. 248) cuprinde în această expresie  i pe arenda ul unei moșii, care ar  adea la un loc cu proprietarul; însă aceasta este o eroare, pentru-că arenda ul lucrează pe socoteala sa proprie, iar nu pe cea a proprietarului. Cpr. Planiol, I, 649. Ve i  i Valette (*loco cit.*, nota c), care nu admite părerea lui Proudhon; Demolombe, I, 369; Laurent, II, 97; Répert. Sirey, *v  cit.*, 364; Baudry et Fourcad , I, 1004.

(4) Cpr. Demolombe, I, 369; Répert. Sirey, *v  cit.*, 365; Baudry et Fourcade, I, 1004.

(5) Cuvintul *act* este luat aci în sensul de contract sau convenție.

judecătorului acestui domiciliu. (Art. 157, 969, 1104, 1115 § 6, 1121, 1781 C. civ. Art. 64 § c, 659, 2° Pr. civ. Art. 65, 179 Pr. pen. Art. 897 § ultim C. com. Art. 111 C. fr.)

Pentru a înlesni pe cât se poate transacțiile dintre persoanele separate prin o mare depărtare, legea permite părților, fie ele române sau străine ⁽¹⁾, de a-și alege unul sau mai multe domiciliu speciale, fie în locul în care se află domiciliul real ⁽²⁾, fie în alt loc deosebit.

Domiciliul ales se deosebește în mai multe privințe de acel real. Astfel, 1° pe când domiciliul real este *general*, domiciliul de elecțiune, din contra, este *special* pentru o afacere determinată; 2° domiciliul real se stinge prin moartea aceluia cărui aparține, pe când domiciliul de elecțiune este transmisibil la moștenitori: 3° nu este cu putință, după cum am văzut *suprà*, p. 462 urm. ca cineva să aibă mai multe domiciliu reale, pe când se poate alege câte un domiciliu special pentru fie-care afacere ⁽³⁾; 4° în fine, domiciliul real se poate schimba după voința omului, pe când domiciliul ales nu poate fi schimbat de debitor fără concursul creditorului, de câtătunci când a fost stabilit în interesul exclusiv a celui dintăi, ceea ce trebuie să rezultă anume din convenție.

(1) Cpr. Répert. Sirey, *Domicile (élect. de —)*, 93; Aubry et Rau, I, § 146, p. 899; Baudry et Fourcade, I, 1035.

Pentru a putea alege un domiciliu, părțile trebuie să fie capabile. Astfel, minorii și femeile măritate nu pot să-și aleagă un domiciliu, de cât cu autorisarea acelor în drept. Cpr. Nacu, I, p. 225, No. 16 *in fine*; Neagu, I, p. 204, No. 3; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 90.—Individul pus sub un consiliu judiciar are însă capacitatea de a-și alege singur un domiciliu, pentru-că asistența consiliului nu este cerută de cât în casurile anume determinate de lege (art. 445, 458). Laurent, V, 358; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 91; Neagu, I, p. 204, No. 4; Trib. Vendôme și C. Orléans, Sirey, 81. 2. 149.

Capacitatea
părților.

(2) Persoana care ar fi făcut alegere de domiciliu la domiciliul său real păstrează acest domiciliu față cu cealaltă parte contractantă, chiar în urma schimbării domiciliului real. Demolombe, I, 375; Marcadé, I, 331; Massé-Vergé, I, § 92, pag. 130, nota 20; Aubry et Rau, I, § 146, p. 900; T. Huc, I, 393; Laurent, II, 108; Beudant, I, 172; Baudry et Fourcade, I, 1036; Planiol, I, 670; Mourlon, I, 344; Thiry, I, 163; Neagu, I, p. 205, No. 18. C. Pau, D. P. 88. 2. 152.

(3) Cpr. Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1903, No. 55.

Convenție expresă. Controversă.

Alegerea domiciliului se poate face atât în actul care constată convenția, cât și printr'un act posterior. Ea trebuie însă să rezulte dintr'o declarație expresă a părților, după cum a declarat-o tribunalul Malherbe, și după cum se prevede formal în codul italian ⁽¹⁾ și în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 111); căci, a-și alege un domiciliu special, este a renunța la domiciliul său real, și este de principiu că renunțarea la un drept, departe de a se presupune, trebuie să fie expresă ⁽²⁾.

Hotărârea locului unde urmează a se face plata.

Astfel, faptul de a hotărî locul unde urmează a se face plata unei datorii nu constituie, cel puțin în materie civilă, o alegere de domiciliu, această împrejurare nedovedind în deajuns intenția părții ⁽³⁾.

Cod. italian. Casurile în care alegerea de domiciliu este imperativă.

⁽¹⁾ «*Quest'elezione deve risultare da prova scritta*» (art. 19 C. italian).

În genere alegerea de domiciliu este facultativă. Sunt însă casuri în care ea este anume impusă de lege. Astfel sunt, de exemplu, casurile prevădute de art. 157 și 1781 din codul civil (vezi *supra*, p. 241); de art. 659, 2° Pr. civ.; de art. 65, 179 și 534 Pr. pen.; de art. 72 din legea timbrului (vezi asupra acestui text observațiile d-lui C. Botez, *Legea asupra taxelor de timbru*, etc., p. 221 urm., ed. din 1905, și Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1896, No. 8). Mai vezi încă art. 118 L. asupra libertății provisorie din 15 Martie 1902; art. 4 și 12 L. asupra proprietarilor din 30 Martie 1903. În această din urmă lege, ca și în legea timbrului, alegerea de domiciliu este prescrisă *sub pedeapsă de nulitate*. Aceași sancțiune există și în cazul art. 157 din codul civ. V. *infra*, explic. acestui text.

⁽²⁾ Laurent, II, 104; Merlin, Rép., v^o *Domicile élu*, § 2, No. 4; T. Huc, I, 393; Vellemartin, *Études du dr. fr.*, I, p. 451 (ed. din 1834); Arntz, I, 197; Nacu, I, p. 225, No. 16.—*Contrà*. Alegerea de domiciliu poate să rezulte implicit din oare-care împrejurări de natură a nu lăsa nici-o îndoială asupra voinței persoanei. Marcadé, I, 333; Demolombe, I, 374; Aubry et Rau, I, § 146, p. 899; Beudant, I, 171; Planiol, I, 671; Répert. Sirey, *Domicile (élection de—)*, 104 urm. Cas. fr. Sirey, 94. 1. 88; D. P. 94. 1. 157; Sirey, 1900. 1. 171; D. P. 1900. 1. 469. Vezi Neagu, I, p. 204, No. 9 urm.

⁽³⁾ Laurent, II, 105; Demolombe, I, 374; T. Huc, I, 393; Valette sur Proudhon, I, p. 240, No. II și *Cours de C. civ.*, I, p. 141; Baudry et Fourcade, I, 1040; Planiol, I, 665; Répert. Sirey, v^o *cit.*, 291; Aubry et Rau, I, § 146, p. 899; Neagu, I, pag. 205, No. 16. Vezi și t. VI a Coment. noastre, p. 522, text și nota 3. Marcadé, I, 333.—La Romanî, din contra, acel care se obliga a plăti într'un loc era presupus a se supune prin

Dr. roman.

Prin excepție însă, în materie comercială, procedura franceză (art. 420) prevede că simpla indicare a locului unde trebuie să se facă plata este atributivă de competență și că reclamantul este liber de a introduce acțiunea sa la tribunalul locului unde s'a stipulat facerea plăței, dispoziție admisă și la noi prin art. 897 § 3 din codul com.

Curtea de casație din Franța a decis mai întâi că facultatea dată unui mandatar de a alege un domiciliu prin o anume convenție echivalează cu o alegere efectivă, cu toate-că mandatarul n'ar fi usat de această facultate; însă mai în urmă, aceeași Curte a recunoscut ea însăși eroarea sa, punând de astă dată în principiu că alegerea de domiciliu nu poate să rezulte de cât dintr'o anume convenție ⁽¹⁾.

Alegerea de domiciliu nu poate deci să aibă loc de cât în puterea unei convenții; de unde rezultă următoarele consecințe: 1° Alegerea de domiciliu fiind legea comună a părților, n'ar putea fi revocată de cât prin consimțământul lor mutual (art. 969), afară, bine înțeles, de cazul când alegerea de domiciliu ar fi avut loc în interesul persoanei care ar fi făcut alegerea, ceea ce nu se presupune nici odată, și ceea ce trebuie să rezulte din convenție ⁽²⁾; 2° ale-

Convenția
părților.

Consecințele
acestui prin-
cipiu.

acest singur fapt jurisdicției judecătorilor aceluși loc, pentru-că contractele erau atributive de jurisdicție, fiind în totdeauna presupuse a fi făcute în locul în care trebuia să se facă plata. (L. 19, § 4, Dig., *De judiciis*, 5. 1 și L. 21, Dig., *de obligationibus et actionibus*, 44. 7).

⁽¹⁾ Veđi Répert. Dalloz, *Domicile élu*, 124; D. P. 79. 1. 55; Sirey, 79. 1. 212; Laurent, II, 106; Demolombe, I, 374; Aubry et Rau, I, § 146, p. 900; Neagu, I, p. 205, No. 17. *A fortiori*, deci, alegerea unui mandatar nu atrage după sine alegerea de domiciliu la dînsul. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 900, nota 5; C. Dijon, Sirey, 52. 2. 302.

⁽²⁾ Debitorul este acela care are interes a fi urmărit înaintea judecătorilor domiciliului său real; de aceea, alegerea de domiciliu din partea sa, în lipsă de altă convenție, se presupune a fi făcută în interesul creditorului, și din această cauză, creditorul are facultatea de a urmări pe debitor, fie la domiciliul ales, fie la domiciliul real (art. 64. lit. c. Pr. civ.). Dacă rezultă însă din convenție că alegerea de domiciliu a avut loc numai în interesul debitorului, sau în interesul reciproc al ambelor părți, atunci debitorul nu mai poate fi urmărit la domiciliul său real, ci numai la domiciliul ales.

gerea de domiciliu se transmite, ca toate celelalte clause ale contractului, la moștenitorii părților contractante ⁽¹⁾; 3° alegerea de domiciliu nici nu folosește, nici nu poate fi opusă celor de al treilea, cari nu au luat parte la convenția prin care s'ar fi făcut această alegere (art. 973); 4° în fine, alegerea de domiciliu, ca ori-ce convenție, se interpretă de judecători, după intenția comună a părților, iar nu după sensul literal al termenilor întrebuițați de părți (art. 977).

Efectele domiciliului ales. Alegerea fără determinarea unei persoane.

În caz când domiciliul s'ar fi ales într'un loc determinat, de exemplu: în cutare comună, sau în cutare oraș, fără a se arăta o persoană anume determinată, care să fie menită a reprezenta pe debitor ca un mandatar (art. 1532 și urm. C. civ.) și a comunica toate actele de procedură ce se vor înmâna la acest domiciliu, atunci alegerea unui asemenea domiciliu nu va produce de cât un singur efect, și anume: acel de a determina competența judecătorului domiciliului ales (*prorogatio jurisdictionis*) ⁽²⁾, și de a permite reclamantului de a acționa pe debitor la acest domiciliu special, creditorul rămânând însă liber de

Cas. fr. D. P. 75. 1. 289; Sirey, 76. 1. 172; C. Galați, *Dreptul* din 1890, No. 20; Demolombe, I, 376; Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, I, *Quest.*, 270, p. 300; Marcadé, I, 328; Mourlon, I, 348; Aubry et Rau, I, § 146, p. 903; Valette sur Proudhon, I, pag. 241, No. 3; Thiry, I, 169; Baudry et Fourcade, I, 1048; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 180; Beudant, I, 171, *in fine*, p. 261; Neagu, I, p. 207, No. 39.

(¹) Demolombe, I, 357; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 162; Baudry et Fourcade, I, 1050; Laurent, II, 109; T. Hue, I, 393; Planiol, I, 668; Thiry, I, 166; Marcadé, I, 330; Aubry et Rau, I, § 146, p. 903, 904; Neagu, I, p. 207, No. 42; C. Poitiers, D. P. 56. 2. 191; Sirey, 57. 2. 104; C. Pau, D. P. 88. 2. 152. — Astfel, după moartea debitorului meu, atât eu cât și moștenitorii mei, vom avea facultatea de a urmări pe moștenitorii acestui debitor la domiciliul ales de autorul lor, afară bine înțeles, de cazul când ar rezulta din convenție că alegerea de domiciliu ar fi fost mărginită la persoana care a făcut-o. Același drept l'ar avea și creditorii mei, în caz când ei ar urmări pe debitorul meu, exercitând drepturile și acțiunile mele, în baza art. 974 C. civ. Cpr. Laurent, II, 109.

(²) Cpr. C. Galați, *Dreptul* din 1890, No. 20, p. 156; T. Hue, I, 393; Beudant, I, 172, p. 262; Baudry et Fourcade, I, 1054; Neagu, I, p. 206, No. 30; Planiol, I, 665.

a-și introduce acțiunea sa la domiciliul real al debitorului, conform dreptului comun (art. 58 Pr. civ.)⁽¹⁾. Numai atunci creditorul ar fi obligat a acționa pe debitor la domiciliul ales, când alegerea de domiciliu nu s'ar fi făcut în interesul exclusiv al creditorului, ci numai în interesul debitorului său al ambelor părți, împrejurări care nu se presupun nici odată, și care trebuie să rezulte din convenție⁽²⁾.

În caz însă când, pe lângă arătarea locului unde s'a ales domiciliul, s'a determinat și o persoană care să reprezinte pe debitor, atunci nu numai că această alegere de domiciliu va fi atributivă de competență, dar pe lângă aceasta, citațiile, copiile de pe hotărâri și toate notificările vor putea fi comunicate la acest domiciliu special, pentru-că persoana nominal arătată se socotește drept un mandatar al debitorului: *est mandatum de recipiendis citationibus*⁽³⁾.

Mai mult încă, și hotărîrea care se va dobîndi prin citarea pârîtului la domiciliul ales va putea fi comunicată tot la acest domiciliu, căci această hotărîre nu face să dispară convenția părților și obligațiile la care ea a dat naștere⁽⁴⁾.

Alegerea de domiciliu cu determinarea unei anume persoane.

Comunicarea hotărîrei. Controversă.

(1) Excepția care ar tinde la anularea actelor de procedură ce ar fi fost introduse la un alt domiciliu de cât la acel ales, va trebui să fie propusă *in limine litis* (art. 111 Pr. civ.) (C. Grenoble, D. P. 82. 2. 17).

(2) Veđi *suprà*, p. 481, nota 2.

(3) Mourlon, I, 345; Valette sur Proudhon, I, p. 241, No. V; Planiol, I, 665; T. Huc, I, 393, pag. 410; Massé-Vergé, I, § 92, p. 129; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 139, 145 urm., 215 urm.; Baudry et Fourcade, I, 1042 urm., 1054; Beudant, I, 172, p. 261. Veđi și t. VI a Coment. noastre, p. 523, nota 1.—Citațiile și celelalte notificări nu vor putea însă fi comunicate la domiciliul ales, ci numai la domiciliul real, *când domiciliul ar fi fost ales la însuși reclamantul*: căci acest din urmă fiind interesat în cauză, ar putea să nu le transmită pârîtului și să facă ca astfel o condamnare ignorată de partea în drept să rămână definitivă. Cpr. Judecăt. ocol IX^{-lea} din Paris, *Dreptul* din 1881, No. 58.

(4) Mourlon, I, 346; Demolombe, I, 380; Aubry et Rau, I, § 146, p. 901; T. Huc, I, 393; Beudant, I, 173; Baudry et Fourcade, I, 1043; Thiry, I, 168; Massé-Vergé, I, p. 129, nota 14; Valette sur Proudhon, I, p. 241, No. IV; Carré-Chauveau, I, *Quest.* 608.—*Contrà*: Cas. fr. D. P. 65. 1. 73; Sirey, 65. 1. 127; Durantou, I, 379.

Strămutarea
creanței. Con-
troversă. Dar ni se pare însă că notificarea relativă la cesiunea
creanței (art. 1393), care ar constata alegerea de domiciliu,
nu poate fi comunicată la domiciliul ales al debitorului,
ci numai la domiciliul său real, pentru-că strămutarea
creanței nu e privitoare la executarea obligației ⁽¹⁾.

Anul conv.
privitoare la
alegerea de
domiciliu.
Controversă. Pentru aceleași motive, trebuie să decidem că acțiunea
privitoare la anularea totală sau la rescisiunea convenției,
care ar cuprinde o alegere de domiciliu, n'ar putea fi în-
trodusă de cât la domiciliul real al părutului, iar nu la
domiciliul ales ⁽²⁾. Acțiunea ar putea însă să fie introdusă
la domiciliul ales, atunci când ea n'ar avea de obiect anu-
larea întreagă a actului, ci ar contesta numai în parte
validitatea și executarea lui, sau când ar avea de obiect
resilierea pentru neîndeplinire a unora din condițiile con-
tractului, după cum ar fi, de exemplu: resilierea unei vân-
dări sau a unui contract de închiriere pentru neplata pre-
țului (art. 1361, 1365, 1429, 1439); căci, în asemenea
casuri, acțiunea ar fi relativă la executarea contractului ⁽³⁾.

Alegerea de
domiciliu nu
obligă pe de-
bitor a face
plata la acest
domiciliu. După cum faptul de a hotărî locul unde urmează a
se face plata (art. 1104) nu constituie o alegere de domi-
ciliu în acest loc (v. p. 480), tot astfel, alegerea de do-
miciu într'un loc determinat nu obligă pe debitor a face
plata la acel domiciliu; căci persoana la care el și-a ales
domiciliul pentru executarea unei obligații are mandat de
a primi citații, copii de pe reclamații sau hotăriri etc., nu
însă și o sumă de bani. Nu se poate, deci, cere debitorului
de a executa de bună voe obligația sa acolo unde el și-a

(1) Aubry et Rau, I, § 146, p. 903; Duranton, I, 380; T. Huc, I, 393, p. 411 și *Tr. de la cession*, II, 326; Baudry et Fourcade, I, 1044; Guillooard, *Vente*, II, 774; Thiry, III, 622; Arntz, III, 1090. Veđi t. V a Coment. nostre, p. 180, 181 și t. VIII, p. 808, text și nota 3; Neagu, I, p. 207, No. 36.—*Contrà*: Demolombe, I, 381.

(2) Demolombe, I, 379; T. Huc, I, 293; Massé-Vergé, I, § 92, p. 129, nota 11; Baudry et Fourcade, I, 1045, 1046; Aubry et Rau, I, § 146, p. 902; Neagu, I, p. 207, No. 34; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 233.—*Contrà*: Carré-Chauveau, *op. cit.*, I, *Quest.* 275, p. 305. Cpr. C. Rouen și Galați, Sirey, 71. 2. 75 și *Dreptul* din 1890, No. 20.

(3) Massé-Vergé, *loco cit.*; Demolombe, I, 379; Baudry et Fourcade, I, 1045, p. 864.

ales domiciliul, fiind-că această alegere s'a făcut tocmai pentru cazul când executarea nu se va face de bună voe. Debitorul care 'și-a ales un domiciliu pentru executarea silită a unei obligații rămâne deci liber, în lipsă de altă convenție, de a face plata la domiciliul real (art. 1104) ⁽¹⁾.

Am văzut că cel de al treilea, la care cine-va 'și ar alege domiciliu pentru executarea unei obligații are mandat de a primi, în numele debitorului, citațiile și celelalte comunicări ce s'ar face de creditor la domiciliul ales ⁽²⁾. Ce s'ar întâmpla însă când acest mandatar și-ar schimba domiciliul, ar înceta din viață, sau ar renunța la mandatul său? Un punct asupra căruia ni se poate că nu poate să rămână nici-o îndoială este că, și în asemenea casuri, domiciliul își va păstra efectul său atributiv de competență, și că creditorul va fi liber de a-și introduce acțiunea sa tot la acest domiciliu. În cât privește însă citațiile și celelalte acte de procedură care trebuie să se comunice debitorului, ele vor fi înmânate la domiciliul său real, sau la rezidența sa, dacă acest domiciliu este necunoscut; iar în lipsă și de asemenea reședință, se vor aplica dispozițiile art. 75 Pr. civ. ⁽³⁾.

Moartea sau schimbarea domiciliului din partea persoanei la care domiciliul a fost ales. Controlversă.

⁽¹⁾ Murlon, I, 347; Demolombe, I, 378; Laurent, II, 111; Duranton, I, 377; Aubry et Rau, I, § 146, pag. 903; Thiry, I, 167; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 190; T. Huc, I, 393; Baudry et Fourcade, I, 1047; Planiol, I, 665, *in fine*; Neagu, I, p. 207, No. 37. Cas. fr. D. P. 93. 1. 183; Sirey, 94. 1. 186; Massé-Vergé, I, p. 128, nota 10. Veđi și t. VI a Coment. noastre, p. 523, text și nota 2.—Art. 1115 § 6 autorisă însă pe debitor a face creditorului oferte reale la domiciliul ales, pentru executarea convenției, când nu există nici-o convenție specială în privința locului unde urmează a se face plata.

⁽²⁾ Acceptând acest mandat, persoana la care domiciliul este ales se obligă, sub pedeapsă de daune, a primi comunicările ce i se vor face și a le transmite aceluși în drept. Acceptarea acestui mandat poate fi expresă sau tacită (art. 1533). Faptul de a fi primit, fără protestare, comunicările făcute la domiciliul ales, se consideră ca o acceptare tacită a mandatului. Baudry et Fourcade, I, 1051; Aubry et Rau, I, § 146, pag. 904, 905; Neagu, I, p. 208, No. 47 urm.

⁽³⁾ Murlon (I, 350) crede că, și în asemenea casuri, actele de procedură ar putea fi înmânate la domiciliul ales, *în caz când ar fi cineva acolo ca să le primească*, iar Demolombe (I, 372), Aubry et Rau (I, § 146, p. 905) și Massé-Vergé (I, p.

Distrugerea
casei în care
domiciliul era
ales.

Aceeași soluție este admisibilă și atunci când casa în care debitorul și-a ales domiciliul ar fi fost distrusă prin foc, inundație sau alte împrejurări. Debitorul este însă liber și chiar obligat în toate aceste cazuri, a notifica creditorului o nouă alegere de domiciliu la o altă persoană stabilită în aceeași comună. Până la această nouă alegere, toate actele se vor comunica însă, după părerea noastră, la domiciliul real al debitorului.

BCU Cluj Central University Library Cluj

130, nota 21), întemeindu-se pe art. 2152 și 2156 din codul francez, care la noi se văd eliminate, cred că, chiar în lipsa unei asemenea persoane de la domiciliul ales, toate comunicările se vor putea face la acest domiciliu, până când debitorul nu va comunica creditorului o nouă alegere la o altă persoană. Veți și Baudry et Fourcade, I, 1053; T. Huc, I, 393, p. 410, 411; Neagu, I, p. 208, No. 52. Ambele aceste sisteme ni se par inadmisibile, pentru-că mandatul care s'a conferit celui de al treilea a încetat în specie, atât prin renunțarea și moartea mandatarului (art. 1552), cât și prin faptul strămutării domiciliului său în alt loc, și pentru-că debitorul ar putea fi judecat și condamnat fără a avea cunoștință despre termen și fără a fi apărut. — În fine, după Zachariæ (ed. Massé-Vergé, I, p. 130), creditorul ar fi în drept a acționa pe debitor la domiciliul său real, spre a-și alege un domiciliu la o altă persoană în același loc. Foarte bine; dar dacă debitorul nu se va supune hotărîreii care l-ar condamna a-și alege un nou domiciliu, ce va face creditorul? Iată ce Zachariæ a uitat să ne spună. De aceea, pentru a curma ori-ce discuție, credem că creditorul, în loc de a porni un nou proces, care n'ar ajunge la nici-un rezultat practic, va face mult mai bine de a comunica citațiile și celelalte acte la domiciliul real al debitorului, sau în lipsă de domiciliu cunoscut, la rezidența sa.

TITLUL IV

Despre absență ⁽¹⁾.

Prin absență se înțelege, în limba usuală, starea a-^{Sensul usual}
celora cari nu sunt prezenți la domiciliul sau rezidența lor ^{al cuvintului} absență.

- (1) Dreptul roman se ocupa numai despre absenții făcuți priso-Dr. roman și
nieri în război (Cod, *De postliminio reversis et redemptis ab* codul Cali-
hostibus, 8. 51), iar codul Calimach vorbește, după acel aus- mach.
triac (art. 21, 24 și 276 urm.), (*) de acei aflați în străinătate
(art. 33) sau înstrăinați (art. 36 și 365 urm.), înlocuind ab-
sența printr'o presumpție și declarație de moarte (art. 367
urm.), soluție admisă atât în Anglia (v. *J. Clunet*, 1903, p. 445)
cât și prin codul german (art. 13 urm.). Această declarație (*To-
deserklärung*) poate, după acest din urmă cod, să aibă loc de
câte-oră au trecut *dece* ani de când nu s'a mai primit nici-o știre
despre viața absentului. Asemenea declarație nu poate să
aibă loc înaintea expirării anului în care absentul a înde-
plinit 31 de ani. Absentul care ar fi îndeplinit 70 de ani
poate fi declarat mort, dacă de *cinci* ani nu s'a primit nici-o
știre despre viața sa. Termenul de *dece* sau *cinci* ani curge
de la expirarea ultimului an în care, după știrile primite, ab-
sentul era încă în viață (art. 14). Art. 15 și 16 din același
cod vorbesc de acei dispăruți în război sau cari se aflau pe
un vas ce a perit pe mare (cpr. art. 36 lit. b C. Calimach,
art. 24, 3° C. austriac); iar art. 17, de acei cari s'au găsit în
pericol de moarte din alte împrejurări. În cât privește codul
neerlandez care, de asemenea, înlocuște declarația de absență
prin o declarație de moarte, veți *supra*, p. 284, nota 7.

(*) Dispozițiile codului austriac au fost modificate și completeate prin C. austriac.
legea din 16 Februar 1883, promulgată în urma incendiului unui
teatru din Viena (*Ringtheater*), incendiu în care au perit mai multe
persoane (*Gesetz betreffend das Verfahren zur Todeserklärung und
Beweisführung des Todes*). Veți asupra acestei legi nota lui Buf-
noir, în *Annuaire de législ. comparée*, t. 13, anul 1883, p. 334 urm.
Cpr. și Planioi; I, 680.

(art. 730 C. civ.), sau la facerea unui act, a căror existență nu este însă necertă. Acesta este sensul cuvîntului *absenți* ce găsim în art. 290 și 749. «*Absentem accipere debemus eum, qui non est eo loco in quo petitur*» (1).

Sensul juridic
al cuvîntului
absență.

În titlul de față, se înțelege prin *absenți*: acei cari lipsesc de la domiciliul sau rezidența lor, când acestea sunt deosebite, și despre care nu se știe unde se află și dacă se mai găsesc încă în viață (2). Absența, în sensul juridic al cuvîntului, nu este deci de cât rezultatul incertitudinii asupra existenței unei persoane. Rubrica titlului de față, care explică că prin absență se înțelege: *acei cari lipsesc de la locul lor*, este deci inexactă. De aceea n'am mai produs cuvintele adaose de legiuitorul nostru.

Absenții, în înțelesul juridic al cuvîntului, sunt deci acei dispăruți, a căror existență este necertă, neștiindu-se dacă trăesc sau sunt morți. Absența, prin urmare, este starea unei persoane care a dispărut și a cărei existență este necertă (art. 101 și 120).

Legea nu consideră căsătoria acestor persoane ca desfăcută, nici moștenirea lor ca deschisă, ci se mărginește a lua măsuri pentru păstrarea averii lor.

Perioadele
absenței.

Legea distinge, în materie de absență, trei perioade: 1° cea a absenței presupuse; 2° cea a absenței declarate sau a absenței propriu zise și a trimiterii în posesiunea provizorie; și în fine, 3° cea a trimiterii în posesiune definitivă. În prima perioadă, absentul este presupus în viață; în a doua perioadă, presupțiunea de moarte ia o consistență oare-care, iar în a treia perioadă, absentul este presupus mort. Materia absenței presintă un interes practic foarte restrîns. «Cele mai multe chestii pe care autorii le discută

(1) L. 199, *ab initio*, Dig., *De verborum significatione*, 50. 16.

(2) Cpr. Trib. Bacău, *Curierul judiciar* din 1905, No. 80. Calitatea de absent nu aparține, juridicește vorbind de cât acelaia care, în urma îndeplinirii formalităților prescrise de art. 101—105 C. civ., a fost declarat ca atare printr'o hotărîre definitivă. Se consideră însă ca presupus absent acela care, de fapt, nu s'a mai ivit la domiciliul sau rezidența sa, și despre care nu se știe nimic un timp destul de îndelungat, în cât se naște o îndoială despre existența sa. C. Alger, D. P. 97. 2. 564. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 518, nota 1.

în această privință, dice Laurent, aparțin doctrinei; ele nu se presintă în viața reală» ⁽¹⁾. De aceea, în ediția întâi, nici nu ne ocupasem despre absență.

CAPITOLUL I

Despre absența presumată.

Art. 98. — De va fi trebuință a îngriji de administrațiunea totală, sau a unei părți a averii lăsate de către o persoană care se presupune a fi absentă, și care nu are un împuternicit, tribunalul de prima instanță va lua dispozițiunile cuvenite, după cererea părților interesate. (Art. 100, 101, 107, 108 C. civ. Art. 621 Pr. civ. Art. 112 C. fr.)

Art. 621 Pr. civ. — În cazul arătat de art. 98 C. civ., se va da petiția de către partea interesată către presidentul tribunalului ultimului domiciliu al celui presupus absent. — Acesta va înainta cererea cu actele procurorului local, care va face cuvenitele cercetări și va raporta. Tribunalul va hotări, după ce va asculta citirea acestui raport și concludsiile procurorului. (Art. 622, 623 Pr. civ. Art. 98 urm. C. civ.)

Art. 99 C. civ. — Tribunalul, după cererea părții celei mai stăruitoare, va însărcina un curator ⁽²⁾ spre a reprezenta pe cei presupuși absenți la inventare, socotelă, împărțeli și desfaceri la care s'ar afla interesați. (Art. 120, 121, 730, 747, 749, 1530 C. civ. Art. 623 P. civ. Art. 113 C. fr.)

Art. 623 Pr. civ. — Tribunalul, după cererea părții interesate, va însărcina pe unul sau mai mulți curatori, după trebuință, pentru administrarea intereselor celor presupuși absenți. (Art. 621, 622 Pr. civ. Art. 99 C. civ.)

Art. 100 C. civ. — Ministerul public este special însărcinat de a privighea asupra persoanelor presupuse absente, și va lua cuvântul în toate cererile privitoare la dînsele. (Art. 98, 102, 111 C. civ. Art. 80, 621 Pr. civ. L. din 29 Octombrie 1877 pentru atribuțiile minist. public. Art. 114 C. fr.)

Presumpția absentei începe odată cu dispariția persoanei sau cu încetarea de a se mai avea știri de la dinsa, și ține până la declararea absentei, adică: cel puțin *cinci* sau *unspre-zece* ani (art. 101, 105, 107). (V. *infra*, p. 495).

Când începe
presumpția
absentei.

Punctul de plecare al presumpției absentei este o chestie

Chestie de
fapt.

⁽¹⁾ Laurent, II, 114. Cpr. și T. Huc, I, 397, *in fine*; Beudant, I, 175; Planiol, I, 677.

⁽²⁾ În codul francez, curatorul este înlocuit printr'un notar.

de fapt care se apreciază în mod suveran de judecătorești⁽¹⁾.

Nelăsarea unui împuternicit din partea absentului.

Imprejurarea că acel dispărut a lăsat, sau n'a lăsat un mandatar însărcinat cu administrarea averii sale, este unul din elementele acestei aprecieri. Tribunalul nu poate să intervină în administrarea averii acelor presupuși absenți de cât la caz de trebuință și când ei nu au lăsat un împuternicit, care să administreze averea în lipsa lor⁽²⁾.

Persoanele care pot să provoace luarea măsurilor legale.

Tribunalul nu poate să intervină din oficiu, ci numai după cererea părților interesate. Aceste părți sunt: creditorii, fie chiar cu termen sau condițional, soțul, copiii, ascendenții și toți moștenitorii presumtivi ai aceluși presupus absent; toți acei cari se găsesc cu dînsul în stare de comunitate sau indivisiune; acei cari au o obligație către dînsul și ar voi să se libereze, etc.⁽³⁾, și chiar ministerul public care, după art. 100, nu poate priveghia interesele acelor presupuși absenți de cât avînd dreptul de acțiune⁽⁴⁾. Rolul ministerului public nu se mărginește deci, în specie, a lua concluzii ca parte alăturată și a face convenitele cercetări (art. 621 Pr. civ. revizuită la 1900), ci consistă în provocarea măsurilor menite a apăra interesele presupușilor absenți, pe care el are datoria de a le priveghia. Ministerul public nu este însă în drept a exercita însuși

(1) Cpr. Cas. fr. Sirey, 92. I. 16; Aubry et Rau, I, § 149, pag. 909, nota 1; T. Huc, I, 398; Baudry et Fourcade, I, 1065.

(2) Justiția intervine chiar când acel dispărut a lăsat un procurator, dacă acest procurator n'a primit mandatul ce i s'a încredințat, sau s'a lepădat de el, ori a încetat din viață; dacă procuratorul are interese contrare mandantului, sau dacă el nu-și îndeplinește mandatul cu bună credință. Cpr. Beudant, I. p. 274, nota 3; Aubry et Rau, I, § 149, p. 909; T. Huc, I, 398; Baudry et Fourcade, I, 1067; Neagu, I, p. 211, No. 8.

(3) Un simplu interes moral sau de afecțiune nu este în genere suficient pentru a conferi o acțiune în justiție. Acollas, I, p. 105, 106; Thiry, I, 175; Mourlon, I, 367; Répert. Sirey, *Absence*, 45; Demolombe, II, 23; Baudry et Fourcade, I, 1073.

(4) Cpr. T. Huc, I, 399, 403; Planiol, I, 685, 697; Thiry, I, 175 și 179; Arntz, I, 204; Laurent, II, 138; Demolombe, II, 29; Baudry, I, 333; Baudry et Fourcade, I, 1076; Mourlon, I, 371; Duccauroy, Bonnier et Roustain, I, 192; Beudant, I, 184; Aubry et Rau, I, § 149, p. 910; Répert. Sirey, *Absence*, 46 urm.; Neagu, I, p. 214, No. 1.—*Contra*: De Moly, *Tr. des absents*, 121 urm. (ed. din 1822).

acțiunile ce aparțin absentului, pentru-că el nu este însărcinat cu administrarea averii celui dispărut, ci numai cu privigherea intereselor sale ⁽¹⁾.

Art. 621 din Pr. civilă ne arată procedura de urmat în această privință. Art. 621 Pr. civilă.

Tribunalul ultimului domiciliu a celui presupus absent (art. 621 Pr. civ.) ⁽²⁾, de câte ori va crede de cuviință, va rîndi după cererea părții interesate, unul sau mai mulți curatorii pentru administrarea intereselor celor presupuși absenți (art. 99 C. civ. și 623 Pr. civ.), avînd facultatea de a determina și actele de administrație pe care curatorul le va putea face ⁽³⁾.

Tribunalul ar putea lua și alte măsuri, de exemplu: să dispună repararea acareturilor absentului, strîngerea recoltelor, depunerea banilor la casa de consemnație, etc.

De câte-ori va fi nevoie de a se căuta în hîrțile celui presupus absent, tribunalul va putea delega un judecător spre a merge la fața locului împreună cu părțile interesate, ca să nu să comită vre-o indiscreție.

Regulele mai sus expuse se aplică, după rigoarea principiilor, numai în caz de presumpție de absență, iar nu în caz de simplă neprezență la domiciliu, dacă existența persoanei neprezente nu este incertă ⁽⁴⁾.

Neaplic. regulilor de mai sus la caz de neprezența unei persoane la domiciliu. Controversă.

⁽¹⁾ Laurent, II, 139; Baudry et Fourcade, I, 1077; Demolombe, II, 30; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 48; Aubry et Rau, I, § 149, p. 911; T. Huc, I, 403; Neagu, I, p. 214, No. 2 și 3.

⁽²⁾ Art. 852 din Pr. fr. nedeterminînd tribunalul competent și tribunalul situațiunei bunurilor, în privința măsurilor conservatorii relative numai la unele imobile determinate. Cpr. T. Huc, I, 401.—Veđi însă Baudry et Fourcade, I, 1078; Planiol, I, 696. Veđi și Neagu, I, p. 212, No. 24 urm.

Deoseb. de la C. fr.

⁽³⁾ Baudry et Fourcade, I, 1069, 1071; Aubry et Rau, I, § 149, p. 912, nota 12; Demolombe, II, 38, 43; Laurent, II, 142; T. Huc, I, 402; Planiol, I, 699. Acest curator nu are drept la partea de fructe ce art. 112 acordă acelor trimeși în posesia provisorie a bunurilor absentului. El nu poate de asemenea să reclame pensia cuvenită absentului, dacă nu dovedește existența titularului ei. Cas. rom. *C. jud.* din 1905, No. 83.

⁽⁴⁾ Baudry et Fourcade, I, 1056, 1081; T. Huc, I, 404; Laurent, II, 118; Beudant, I, 174, p. 265.—*Contrà*: Aubry et Rau, I, § 147, p. 906; Demolombe, II, 18; Demante et Colmet de

Incetarea pre-
sumptiei de
absență.

Presumpția de absență încetează: 1° prin dovedirea morței absentului, în care caz se deschide succesiunea lui (art. 651); 2° prin dovedirea existenței sale și reîntoarcerea lui, în care caz el își reia administrația averii sale, cu îndatorire însă de a respecta actele făcute în numele său (art. 116); și în fine, 3° prin declarația absenței.

CAPITOLUL II

Despre declarațiunea absenței.

Art. 101.—Când o persoană nu se va mai arăta la locul domiciliului său, *saŭ* (1) al rezidenței sale, și nici a lăsat procură pentru administrațiunea averii sale, și dacă în curs de patru ani nu va avea nimeni știință despre dînsa, părțile interesate se vor putea adresa cu cerere la tribunalul de prima instanță spre a o declara absentă.

Iar, dacă va fi existând o procură pentru administrațiunea averii sale, părțile interesate nu vor putea cere a se declara absența de cât după dece ani deplină de când a dispărut persoana, saŭ de la primirea celor din urmă științe de la ea. (Art. 87 urm., 98, 106, 107, 108 C. civ. Art. 621—623 Pr. civ. Art. 115 C. fr.) (2).

Art. 107.—Dacă absentele va fi lăsat procură, atunci moștenitorii săi presumptivi nu vor putea cere de la tribunaluri punerea lor în posesiune provisorie, de cât după dece ani deplină de când el a dispărut, saŭ de la primirea celor din urmă științe de la el. (Art. 101, 108 C. civ. Art. 121 C. fr.).

Art. 108.—Tot astfel se va urma și când termenul procurii ar expira, și în asemenea caz, se va procede la administrarea averii absentului, potrivit regulilor statornicite prin capit. I din acest titlu. (Art. 98 urm., 107 C. civ. Art. 122 C. fr.) (3).

Santerre, I, 136 bis II și 141 bis III, *in fine*. Cpr. C. Bordeaux, D. P. 98. 2. 254. Veđi și Neagu, I, p. 211, No. 11 urm.

Inexactitate
de text.

- (1) Trebuia dis: și al rezidenței sale, căci pentru că cineva să poată fi declarat absent, trebuie să fi dispărut nu numai de la domiciliu, dar și de la rezidența sa. Laurent, II, 154; Thiry, I, 181.
- (2) Acest al doilea paragraf lipsește în codul fr. și este adaos de legiuitorul nostru, așa că art. 107 ar fi putut foarte bine să fie eliminat la noi.
- (3) Veđi asupra art. 108, Baudry et Fourcade, I, 1089 urm.—După părerea unanimă a autorilor, art. 107 și 108, care figurează în capit. III, sub titlul: despre efectele absenței, nu sunt la locul lor și ar trebui să figureze în capit. II, unde ar trebui să fie contopite cu art. 101. Cpr. Marcadé, I, 366; Baudry et Fourcade, I, 1087; T. Hue, I, 410. La noi, față cu paragra-

Art. 102.—Spre a constata absența, tribunalul, după înscrișurile și dovedile produse, va ordona a se face o cercetare în ființa procurorului, în ocolul domiciliului și acela al rezidenței, de vor fi osebite. (Art. 87, 100 C. civ. Art. 622 Pr. civ. Art. 116 C. fr.).

Art. 103.—Tribunalul, statuând asupra cererei, va avea în privire motivele absenței și cauzele care au putut să împedice de a avea știință despre persoana presupusă absentă. (Art. 117 C. fr.).

Art. 104.—Îndată ce se va da o hotărîre, fie pregătitoare, fie definitivă, procurorul va trimite copie după dînsa Ministerului justiției, spre a se publica prin Monitorul oficial. (Art. 100, 105 C. civ. Art. 118 C. fr.).

Art. 105.—Hotărîrea declarațiunii de absență nu se va da de cît un an după hotărîrea care a ordonat cercetarea. (Art. 102, 104 C. civ. Art. 119 C. fr.).

În perioada presumpției absenței, legiuitorul își propune de a apăra atât pe absent cît și pe terții, cari au interes ca bunurile lui să nu se părăduiască; pe cînd în perioada declarației absenței, el nu are în vedere de cît pe acei a căror drepturi sunt subordonate morții absentului.

După *patru ani*, dacă acel dispărut a lăsat o procură ^{Art. 101, 107.} pentru administrarea averii sale (arr. 101 § 1), și după *dece ani* ⁽¹⁾, dacă el n'a lăsat asemenea procură (art. 101 § 2 și 107), părțile interesate pot cere ⁽²⁾ de la tribunal declararea absenței sale, și aceasta fie că ar fi vorba de un Român sau de un străin ⁽³⁾.

Existența unei procuri întîrzie deci atât declararea absenței cît și trimeterea în posesiune provisorie. ^{Efectele existenței unei procuri.}

Spre a produce aceste efecte, procura trebuie să fie generală, *pentru administrarea averii sale*, dîce § 2 al art. 101, adaos de legiuitorul nostru; căci dacă procura ar fi specială pentru anume bunuri, judecătorii ar putea, după

ful 2 din art. 101, adaos de legiuitorul nostru, art. 107 ar fi putut foarte bine să fie eliminat.

- (1) Codul spaniol mărește termenul de patru ani la *cinci*, reducînd C. spaniol. pe cel de *dece* la *doi* (art. 184).
- (2) Legea timbrului din 1900 dispune că asemenea cereri se fac L. timbrului. pe un timbru fix de *cinci lei* (art. 22, § 26).
- (3) Uas. fr. *Dreptul* din 1898, No. 31 și *J. Clunet*, anul 1898, p. 334; T. Huc, I, 407 și 415; Despagnet, *op. cit.*, 243, nota I; Vincent et Pénaud, *op. cit.* v^o *Absence*, 7 urm. și 14 urm. Cpr. art. 9 L. de introducere a codului german. — *Contra*: Demolombe, II, 14 bis (2).

păreră generalmente admisă, să amâne pentru un timp oare-care hotărîrea de declararea absenței ⁽¹⁾.

Punctul de plecare al termen. de 4 săi 10 ani.

Punctul de plecare al termenelor de patru săi *dece* ani este data dispariției absentului săi acea a *primirei celor din urmă știri de la dînsul* (art. 107) ⁽²⁾.

Persoanele care pot provoca declarația absenței.

Cine poate provoca declarația absenței? Art. 101 vorbește, ca și art. 98, de *părțile interesate*.

Cu-toate-că expresiile întrebuintate de ambele texte sunt identice, declarația absenței nu poate fi provocată de cît de acei cari pot fi trimesi în posesiunea provisorie a bunurilor absentului, adecă: a căror drepturi sunt subordonate morței sale (art. 109) ⁽³⁾.

Creditorii absentului. Controversă.

Creditorii absentului nu au acest drept, pentru-că declarația absenței nu numai că nu le este folositoare, dar încă ar putea să le cauzeze pagube ⁽⁴⁾.

Ministerul public.

Cât pentru ministerul public, el nu poate să provoace declarația absenței, pentru-că ea nu este în interesul absentului ⁽⁵⁾.

(1) Cpr. în diferite sensuri: Baudry et Fourcade, I, 1088; Aubry et Rau, I, § 151, p. 914, text și nota 3; Demolombe, II, 54; Laurent, II, 155; T. Huc, I, 411; Planiol, I, 683.

Deoseb. de la codul fr.

(2) Textul fr. dice: de la dispariție *săi de la ultimile știri*, așa că acolo chestia e controversată, unil voind ca termenul să se calculeze din ziua când acel dispărut a trimis ultima sa scrisoare, săi a fost vedit pentru ultima oară, iar nu din ziua când scrisoarea a fost primită de rudele săi amicii săi. Planiol, I, 684; Acollas, I, p. 109; T. Huc, I, 409; Demolombe, II, 57; Laurent, II, 156; Baudry et Fourcade, I, 1092; Marcadé, I, 352.—*Contrà*: Aubry et Rau, I, § 151, p. 914, n. 4.

(3) Cpr. Planiol, I, 685; T. Huc, I, 412; Beudant, I, 187; Baudry et Fourcade, I, 1093; Baudry, I, 343; Thiry, I, 182; Arntz, I, 213; Laurent, II, 157 urm.; Demolombe, II, 59 urm.; Aubry et Rau, I, § 151, p. 915, 916; Répert. Sirey, v^o *Absence*, 107 urm.; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 193; Nacu, I, p. 231; Neagu, I, p. 216, No. 14 urm.

(4) Baudry et Fourcade, I, 1094; Mourlon, I, 382; T. Huc, I, 413 și autoritățile citate în nota precedentă.—*Contrà*: Acollas, I, p. 109; Demante et Colmet de Santerre, I, 150 bis I (ed. a 3-a); Plasman, *Code et Tr. des absents*, I, pag. 128 urm. (ed. din 1845).

(5) Beudant, I, 187, p. 277; Mourlon, I, 381; Baudry et Fourcade, I, 1094; Demolombe, II, 62; Neagu, I, p. 217, No. 22; Thiry, I, 182, *in fine*, și autoritățile *suprà* citate.

În cât privește procedura de urmat spre a se declara ^{Procedura de-}absența, art. 622 din Pr. civ. dispune că se vor observa ^{clarației ab-}aceleași formalități ca și în privința absenței presumate. ^{sentei. Art.} ^{622 Pr. civ.} Decî, partea interesată va adresa o petiție presidentului tribunalului civil a ultimului domiciliu a absentului, iar tribunalul va dispune facerea unei cercetări locale de către un judecător, în ființa procurorului ⁽¹⁾, la domiciliul și rezidența absentului, dacă sunt deosebite, spre a se asigura dacă persoana despre care este vorba a dispărut în adevăr, dacă a trecut termenul de *patru* sau *dece* ani, după cum el a lăsat, sau nu a lăsat procură, etc. Hotărîrea prin care se declară absența nu se poate da de cât un an după admiterea constatării locale, așa că adăogându-se acest an la cei patru sau *dece* prevăduți de art. 101 și 107, ajungem la termenul de *cinci* sau *unspredece* ani, care reprezintă timpul minimum al perioadei presumpției de absență, la care declarația absenței pune capăt ⁽²⁾. (V. *suprà*, p. 489).

Atât hotărîrea preparatorie, care admite ancheta locală, cât și cea care declară absența, se publică în *Monitorul oficial* prin Ministerul justiției, căruia ea se trimite de către procuror (art. 104) ⁽³⁾, pentru ca absentul să poată lua cunoștința de cele urmate și să se poată întoarce în țară.

Art. 104 C.
civil.

Hotărîrea prin care se declară absența sau se respinge cererea acelor interesați, este supusă apelului conform dreptului comun ⁽⁴⁾.

Existența dr.
de apel con-
form dreptu-
lui comun.

(1) În cazul art. 98 C. civ., cercetarea se face de însuși procurorul (art. 621 Pr. civ.).

(2) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 1099; Vigié, *Cours élément. de dr. civ. fr.*, I, 267, *in fine*. — Termenul de un an a fost înființat în scopul de a se da absentului timpul necesar spre a se putea întoarce, sau a face cunoscut că există. Planiol, I, 687; Thiry, I, 183.

(3) Publicarea acestor hotărîri este substanțială și absența nu poate fi declarată, dacă hotărîrea care a admis ancheta n'a fost publicată. Baudry et Fourcade, I, 1100; T. Huc, I, 416; Aubry et Rau, I, § 151, p. 917, nota 13; Neagu, I, p. 218, No. 1 (art. 10): Cas. fr. Sirey, 78. 1. 452; D. P. 78. 1. 422. — *Contrà*: C. Nîmes, D. P. 78. 2. 62.

(4) T. Huc, *loco cit.*; Demolombe, II, 69; Baudry et Fourcade, I, 1100, *in fine*; Aubry et Rau, I, § 152, pag. 917, nota 13; Neagu, I, art. 104, p. 218, No. 2.

CAPITOLUL III

Despre efectele absenței.

Acest capitol este împărțit în două secții. Secția întâi se ocupă despre efectele absenței, în privința averei ce absentele posedă în ziua dispariției sale (art. 106—119), iar secția a 2-a, despre efectele absenței în privința drepturilor eventuale ce se pot cuveni absentului.

SECȚIUNEA I

Despre efectele absenței (declarate) în privința averei ce absentele posedă în ziua dispariției sale (lipsirei sale).

Sub această rubrică vom trata: 1° despre trimiterea saŭ punerea în posesie provisorie a bunurilor absentului și despre efectele sale și împrejurările care o fac să înceteze; 2° despre trimiterea în posesie definitivă, despre efectele sale și împrejurările care o fac să înceteze.

BCU Cluj Central University Library Cluj

1° Punerea în posesie provisorie și efectele sale.

Art. 106.—Dacă absentele nu va fi lăsat procură pentru administrarea averei sale ⁽¹⁾, atunci acei cari ar fi fost moștenitorii săi, în ziua când el a dispărut (s'a făcut nevedut), saŭ când s'a primit cele din urmă științe de la dînsul, moștenitorii presuntivi vor putea cere, în virtutea hotărîrii judecătorești definitive, prin care se va fi declarat absența, punerea lor în posesiune provisorie pe averea ce absentele avea în ziua pornirei sale, saŭ a primirei celor din urmă științe de la dînsul, cu îndatorire însă pentru aceștia de a da cauțiune despre buna lor administrare. (Art. 107, 109, 120 urm., 652, 1271, 1659, 1660, 1675, 1676 C. civil. Art. 120 C. fr.).

Art. 109.—După ce moștenitorii presuntivi vor fi fost puși în stăpînire provisorie, testamentul, dacă va exista, se va deschide

Greșală de redacție.

(1) Art. 106 este rău redactat, căci el pare a subordona trimiterea în posesie provisorie faptului că absentele n'ar fi lăsat o procură pentru administrarea averei sale. Or, aceasta este inexact; în adevăr, faptul că absentele a lăsat o procură poate cel mult să întărdie declarația absenței; odată însă ce ea a fost declarată, faptul de a fi lăsat o procură nu are nici-o înriurire asupra trimiterei în posesie provisorie. Thiry, I, 186; Marcadé, I, 356; Baudry et Fourcade, I, 1103; T. Huc, I, 417; Mourlon, I, 398, nota 1.

după cererea părților interesate, sau a procurorului tribunalului, și legatarii, donatarii, precum și toți aceia cari aveau asupra averii absentului, drepturi subordonate morții absentului, le vor putea exercita provisor, cu îndatorire din parte-le de a da cauțiune. (Art. 100, 106, 119, 801, 889, 899, 1659, 1660, 1675, 1676 C. civ. Art. 123 C. fr.).

Art. 110.—Posesiunea provisorie nu va fi considerată de cât ca un deposit, care va da celor ce au dobândit-o dreptul de a administra averea absentului, cu îndatorire din parte-le de a da sama absentului, când s'ar arăta, sau se va proba existența sa. (Art. 106, 109, 111 urm., 1853 C. civ. Art. 125 C. fr.).

Art. 111.—Ceii ce vor fi dobândit punerea în posesiune provisorie, vor fi datorii a stării pentru facerea inventarului averii mișcătoare și a înscrierilor absentului (¹), în ființa procurorului tribunalului de prima instanță.

Tribunalul va ordona, în caz de trebuință, vîndarea întregii averi mișcătoare, sau a unei părți dintr'însa. În caz de vîndare, atât prețul ei cât și veniturile se vor capitalisa în bani sau în pămînt.

Ceii ce vor fi dobândit punerea în posesiune provisorie vor putea, pentru propria lor siguranță, cere de la tribunal orînduirea unui expert care să revizuiască averea nemișcătoare și să descrie starea ei printr'un proces-verbal, care se va aproba de tribunal, în prezența procurorului; cheltuelile acestei lucrări vor fi în sarcina averii absentului. (Art. 100, 106, 110 C. civ. Art. 211 urm. Pr. civ. Art. 126 C. fr.).

Art. 113.—Ceii cari se folosesc de averea absentului numai în virtutea punerii în posesiune provisorie, nu vor putea înstrăina, nici ipoteca averea lui cea nemișcătoare. (Art. 110, 117 C. civ. Art. 128 C. fr.).

Art. 119.—După darea hotărîrii prin care s'a declarat absența, verii-cine ar avea drepturi contra absentului nu le va putea exercita, de cât în contra celor ce vor fi fost puși în posesiunea averii lui, sau în contra celor ce vor fi avînd administrațiunea legală (²). (Art. 106, 114 C. civ. Art. 134 C. fr.).

Față cu declararea absenței, legea considerînd pe ab-sent mai mult mort de cât în viață, imputernicește pe moș-tenitorii lui și pe toți acei cari, la caz de moartea lui, ar

Trimet. in posesie provisorie a averii absentului.

(¹) Adecă: a documentelor absentului (*les titres de l'absent*, dice textul corespunzător francez).

(²) Cuvintele «administrație legală», care se ved în acet text și care, din greșală, au fost reproduse și în art. 112, nu au nici-un sens și trebuiesc considerate ca nescrise, fiind-că se referă la art. 124 din codul fr., privitor la soții căsătoriți sub regimul de comunitate legală, regim care la noi nu există. Veđi *infrà*, p. 505, nota 1.

fi avut drepturi de exercitat asupra patrimoniului său, a exercita aceste drepturi în mod provisor, prin trimeterea lor în posesiunea avereii absentului, ca și cum acesta ar fi încetat din viață.

Persoanele care pot cere punerea în posesie provisorie. Acest drept aparține tuturor acelor care ar fi fost moștenitori presumptivi ai absentului în ziua când el s'a făcut nevădut, sau când s'a primit cele din urmă știri de la dînsul, iar nu acelor care ar fi moștenitorii săi presumptivi în momentul cererii sau a hotărîrii prin care se declară absența.

Soțul, Statul, copilul natural, etc. Toți moștenitorii au acest drept: soțul ⁽¹⁾, Statul, copilul natural față de mama sa, copilul adoptat față de adoptător (art. 315), legatarii universalii sau cu titlu universal ⁽²⁾, donatarii de bunuri viitoare, etc. (Cpr. Planiol, I, 685).

Pentru a dobîndi punerea lor în posesie, moștenitorii nu au nevoie să dovedească că sunt cei mai apropiați în grad cu absentul, ci numai că au calitatea de moștenitori, ei nefiind supuși acestei dovediri de cît atunci când alții revendică același drept ⁽³⁾.

Transmiterea dreptului de a cere punerea în posesie provisorie. Persoanele existente și capabile în momentul dispariției absentului sau primirii ultimelor știri de la dînsul, care au dreptul a fi trimise în posesiunea avereii lui, transmit acest drept moștenitorilor sau reprezentanților lor, după cum ar fi transmis drepturile lor de moștenire în caz

(1) Art. 140 din codul fr. o spune anume în privința soțului, însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru ca inutil, după cum vom vedea *infra*, p. 527.

(2) Legatarii pot cere trimeterea în posesie, chiar dacă moștenitorii presumptivi rămân în inacțiune. Cpr. Planiol, I, 685; Neagu, I, p. 220, No. 9 și autorii citați acolo. În cît privește procedura de urmat în această privință, vezi Mourlon, I, 404.

(3) Cpr. Arntz, I, 217; T. Huc, I, 418; Aubry et Rau, I, § 152, p. 918; Laurent, II, 162; Baudry et Fourcade, I, 1107; Demolombe, II, 77.—Copiii femeii absentului, născuți mai târziu de 300 zile după dispariția absentului sau primirea celor din urmă știri de la dînsul, pot fi depărtați de la trimeterea în posesie provisorie nu numai de către copiii născuți înainte, dar încă de toți moștenitorii presumptivi ai absentului (argum. din art. 106, 289 și 654). Aubry et Rau, *loco cit.*, text și nota 5; T. Huc, I, 418; Neagu, I, p. 219, No. 6; Laurent, II, 162; Demolombe, II, 268. Vezi în t. II, explic. art. 290, 291.

de moarte (art. 692). Prin urmare, trimeterea în posesie provizorie poate fi cerută nu numai de moștenitori, legatari sau donatari, dar și de reprezentanții acestora, în numele lor ⁽¹⁾, și după unii, chiar de creditorii lor (art. 974) ⁽²⁾.

Aplic. art. 974. Controversă.

Dreptul de a cere trimeterea în posesie provizorie se prescrie prin 30 de ani, conf. dreptului comun (art. 1890) ⁽³⁾.

Art. 1890.

Legea noastră nearătând procedura de urmat pentru trimeterea în posesiune a averii absentului, vom aplica prin analogie art. 621 și 622 din Pr. civ.; de unde rezultă că justiția va fi de multe ori chemată a pronunța două hotărâri: una, cu privire la declararea absenței, iar cealaltă în privința trimeterei în posesiunea averii absentului. Părțile vor putea însă să ceară în același timp și declararea absenței și trimeterea în posesiune (art. 101, 106), în care caz tribunalul ultimului domiciliu, sau în lipsă de domiciliu, a ultimei rezidențe a absentului, va pronunța o singură hotărâre ⁽⁴⁾.

Procedura trimeterei în posesie provizorie. Art. 621, 622 Pr. civilă.

Trimeterea în posesie se aplică la toate bunurile, de orî-ce natură ar fi, care aparțineau absentului în momentul dispariției sale sau a primirii celor din urmă știri de la dînsul (art. 106); ea nu se aplică însă drepturilor

Bunurile la care se aplică trimeterea în posesie provizorie.

(1) Veđi Répert. Sirey, v^o *Absence*, 158 urm.; T. Huc, I, 418; Laurent, II, 163; Planiol, III, 2468; Vigié, I, 269, și toți autorii.

(2) Baudry et Fourcade, I, 1110; Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 611; Aubry et Rau, IV, § 312, p. 210, text și nota 44 (ed. a 5-a); Demolombe, II, 61, 78; Duranton, I, 439. — *Contrà*: Répert. Sirey, v^o *cit.*, 164; Laurent, II, 187. Veđi și distincția admisă de T. Huc, I, 413, 448. Mai veđi încă autorii citați în t. V a Coment. noastre, p. 207, nota. 4.—Se admite însă, cu toate-acestea, că moștenitorul presumpțiv nu poate ceda vocațiunea sa prin acte între vii, nici chiar în urma declarării absenței, pentru că această declarație necuprîndînd presumpția de moarte a absentului, cesiunea ar constitui un pact succesoral oprit de lege. Cpr. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 162; Laurent, II, 184 urm. — *Contrà*: C. Bordeaux, Sirey, 38. 2. 413.

(3) Marcadé, I, 362; Répert. Sirey, v^o *cit.*, 149 urm. Cpr. C. Grenoble, Sirey, 51. 2. 93; D. P. 52. 2. 864; C. Paris, Sirey, 51. 2. 769; D. P. 54. 5. 4.

(4) Thiry, I, 189; Vigié, I, 270; Arntz, I, 221; Demolombe, II, 79; Baudry et Fourcade, I, 1103; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 198; T. Huc, I, 417; Murlon, I, 411; Planiol, III, 2469; Neagu, I, p. 219, No. 2.

eventuale ce absentul ar fi putut dobîndi mai în urmă, sub condiția existenței sale. Aceste din urmă bunuri vor fi deci administrate conform art. 98 (1).

Efectele trimeterei în posesiune provisorie.

Care sunt efectele trimeterei în posesiune? Această posesiune saü *stăpânire* provisorie, după cum o numește art. 109, poate fi considerată și se consideră, în adevăr, de unii ca o devoluție anticipată și provisorie a patrimoniului absentului către moștenitorii săi presumptivi (2), de și după art. 115, moștenirea absentului nu se deschide de cât din ziua când moartea sa a fost dovedită. Față cu absentul, trimeșii în posesie provisorie se consideră însă ca niște administratori contabili. Art. 110 întrebunțează, ce e dreptul, cuvîntul «*deposit*», însă acest cuvînt nu trebuie luat în sensul său juridic (art. 1591) urm.). Legea a voit să dîcă pur și simplu că trimeșii în posesie provisorie sunt niște posesori precari ai patrimoniului cari, ca atare, nu pot să prescrie contra absentului (art. 1853) (3).

Oblig. impuse trimesilor în posesie provisorie.

Trimeșii în posesie provisorie a averei absentului, fiind niște administratori contabili, legea le impune oare-

(1) Baudry et Fourcade, I, 1111, 1264; Aubry et Rau, I, § 152, p. 917, nota 3; Mourlon, I, 409; Laurent, II, 166, 167; Arntz, I, 220; T. Huc, I, 419; Neagu, I, p. 220, No. 12. — In cât privește fructele bunurilor posedate de absent înainte de a fi dat ultimele semne de viață, și care au fost percepute de la dispariția sa până la trimeterea în posesie, veđi Baudry et Fourcade, I, 1112.

Art. 476 Pr. penală.

In ceea-ce privește pe contumaci, a căror avere, după art. 476 din Pr. pen., se administrează din ziua executărei decisei, ca avere de absent, veđi Aubry et Rau, I, § 84, p. 557, text și note (ed. a 5-a); Demolombe, I, 225, 234.

(2) Cpr. Vigié, I, 271; Aubry et Rau, I, § 152, *ab initio*, p. 917; Demolombe, II, 71; Thiry, I, 186; Marcadé, I, 367.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, I, 1101, p. 908. Cpr. și Planiol, III, 2463.

(3) Cpr. C. București (motive), *Dreptul* din 1903, No. 27; Vigié, I, 272; Baudry et Fourcade, I, 1123; Aubry et Rau, I, § 153, p. 921, nota 1; Laurent, II, 168; T. Huc, I, 434 și 451; Planiol, III, 2481; Nacu, I, p. 236, No. 11; Thiry, I, 191, p. 174, 175; Mourlon, I, 417; Leroux de Bretagne, *Nouv. traité de la prescription*, I, 94, p. 82; Neagu, I, p. 222, No. 1 urm.— Acei cari culeg moștenirea în locul absentului (art. 121), posedând ca proprietari, pot din contra să prescrie contra lui. Leroux de Bretagne, *loco cit.*; T. Huc, I, 451.

care obligații menite a asigura restituirea bunurilor acelui în drept, la caz de întoarcerea lui (art. 110, 117). Astfel, ei trebuie să dea cauțiune pentru buna lor administrație (art. 106, 109). Această cauțiune trebuie să îndeplinească cerințele art. 1659 și 1660 (art. 1675), ea putând fi înlocuită cu un amanet, o ipotecă sau altă asigurare (art. 1676). Dacă acei trimesi în posesiunea averei nu sunt în stare să dea cauțiune, se vor aplica prin analogie art. 542, 543 de la usufruct ⁽¹⁾.

Ei trebuie să facă inventarul averei mișcătoare și a titlurilor sau documentelor absentului, în ființa procurorului (art. 111 § 1); să vîndă, la caz de trebuință, după ordinul tribunalului, sub pedeapsa de a fi responsabili ⁽²⁾, averea mișcătoare, dând banii cu dobîndă, sau cumpărând imobile (pămînt) (art. 111 § 2) ⁽³⁾; să ceară de la tribunal rînduirea unui sau mai multor experți, cari să cerceteze averea nemișcătoare și s'o descrie într'un proces-verbal ce se va aproba de tribunal, în prezența ministerului public, cheltuiala expertisei ca și cea a inventarului fiind în sarcina averei absentului (111 § 3), pentru că folosește acestei averi.

Lipsa acestei expertise ar expune pe acei trimesi în posesie provisorie la contestații, în privința stărei în care se găseau imobilele în momentul când ele au fost luate de dinșii și ar putea chiar, după unii, să facă ca ei să le restituie în bună stare, așa cum ar fi presupuși că le au primit ⁽⁴⁾.

Art. 111.

Consecințele lipsei expertisei. Controversă.

Formele vîndărei.

(1) Planiol, III, 2470; Thiry, I, 191; Arntz, I, 224; Nacu, I, p. 236, No. 11; Demolombe, II, 93; Baudry, I, 353; Aubry et Rau, I, § 152, p. 819, text și nota 9.—*Contrà*: Laurent, II, 171; T. Huc, I, 431; Répert. Sirey, *Absence*, 206; Baudry et Fourcade, I, 1115; Mourlon, *Revue pratique*, I, anul 1856, p. 136.

(2) Tribunalul fixează formele vîndărei, putând admite și o vîndare de bună voe. Planiol, III, 2472; Demolombe, II, 96; Neagu, I, art. 111, No. 5.

(3) Vîndarea nu se poate face fără ordinul tribunalului. Laurent, II, 178 urm.; Duranton, I, 427.—*Contrà*: Marcadé, I, 406; Demolombe, II, 112, 113; Aubry et Rau, I, § 153, p. 923, n. 7.

(4) Demolombe, II, 98; Thiry, I, 191, p. 174; Aubry et Rau, I, § 153, p. 922; Mourlon, I, 416; Arntz, I, 224; Duranton, I, 474.—*Contrà*: Laurent, II, 173; Baudry, I, 354; Baudry et

Art. 109.

Dacă absentul a lăsat un testament, acest testament se va deschide după cererea părților interesate (legatarii), sau a ministerului public, și legatarii, donatarii, precum și acei cari aveau asupra averii absentului drepturi subordonate morței absentului, le vor putea exercita provisor, cu îndatorire însă ca și acei trimeși în posesiune, de a da cauțiune, care, la caz de reîntoarcerea absentului, va garanța restituirea ce ei trebuiesc să facă (art. 109).

Responsabilitatea acelor trimeși în posesiune provisorie.

Acei trimeși în posesiunea averii absentului fiind, după cum am văzut, niște mandatarî sau administratori contabili, trebuie să administreze patrimoniul intrat în mâinile lor ca bunî părinți de familie, și responsabilitatea lor va fi cu atât mai grea cu cât gestiunea lor nu este gratuită (art. 112 și 1540).

Administrația lor are multă analogie cu cea a tutorului; ca și acest din urmă, ei pot să facă singuri unele acte, iar altele nu le pot face de cât cu îndeplinirea unor anume formalități.

Actele de administrație.

Ei pot face singuri, și fără îndeplinirea vre-unei formalități, toate actele de administrație în genere. Astfel, ei pot să întrerupă prescripțiile care curg în contra absentului, să reînnoiască o inscripție ipotecară (art. 1786); să facă reparațiile necesare la imobilele absentului, să le închirieze, însă numai pe cinci ani cel mult, pentru-că numai până la acest termen contractul de închiriere sau arendare se consideră, în legea noastră, ca un act de administrație (art. 427, 534, 1268, 1269, 1419) ⁽¹⁾; să primească sub a lor chitanță capitalurile datorite absentului și să le plaseze cu dobândă sau în cumpărare de imobile (art. 111 § 2); să represinte pe absent în toate acțiunile introduse în contra lui, ori-care ar fi natura lor; să intenteze în numele absentului o acțiune mobilă sau o

Fourcade, I, 1119; T. Huc, I, 433; Planiol, III, 2474. Această din urmă soluție este singură juridică, pentru-că presumpția legală înscrisă în art. 1432, după care locatarul, în lipsă de inventar, e presupus a fi primit lucrul închiriat sau arendat în stare bună, nu este aplicabilă în cazul de față.

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 207, 208. În Franța chestiunea este controversată. Veđi Baudry et Fourcade, I, 1126.

acțiune posesorie, aceste acțiuni fiind conferite ori-cărui administrator în genere (arg. din art. 408, 428) (1).

Art. 817 § 2 din codul fr. conferă acelor trimeși în posesie provizorie dreptul de a exercita acțiunea în împărțea în numele comostenitorului lor absent, însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru. Art. 817 §
2 C. fr.

Dar dacă trimeșii în posesiunea averii unui absent au dreptul de a face toate actele de administrație, actele de dispoziție le sunt absolut interzise. Art. 113 dispune, în adevăr, că ei nu pot să înstrăineze, nici să ipoteceze averea nemișcătoare a absentului. Generalitatea acestei reguli dovedește că ori-ce înstrăinare de imobile corporale sau incorporale, cu titlu oneros sau cu titlu gratuit (*lex non distinguit*), ori-ce constituire de servituți, ipotecă sau alte drepturi reale, este absolut interzisă (2). Actele de dispoziție.
Instrăinarea
imobilelor.
Art. 113.

Se admite însă în genere în Franța că, în caz de necesitate, de exemplu, pentru facerea de reparații mari: imobilele absentului pot fi ipotecate și chiar vândute cu autorizația justiției (3).

- (1) În cât privește acțiunile imobiliare petitorii, chestia este controversată, însă se decide în genere că acei trimeși în posesiunea provizorie a bunurilor unui absent nu le pot exercita de cât cu autorizarea justiției. Cpr. Trib. Botoșani (în privința acțiunii în revendicare), *Dreptul* din 1898, No. 74; Laurent, II, 188; T. Huc, I, 434; Aubry et Rau, I, § 153, p. 926, text și nota 16; Duranton, I, 492.—*Contrà*: Demolombe, II, 114; Baudry et Fourcade, I, 1130; Demante et Colmet de Santerre, I, 163 bis 1 (ed. a 3-a); Planiol, III, 2484; C. Douai, Sirey, 54. 2. 431; D. P. 56. 2. 192.—Hotărârile pronunțate în favoarea sa și contra acelor trimeși în posesie provizorie sunt opozabile absentului, la reîntoarcerea sa, pentru-că el a fost reprezentat printr'înșii. Planiol, *loco cit.*; Thiry, I, 191, p. 175; T. Huc, I, 434 și autorii citați în t. VII a Coment. noastre, p. 553, nota 2. — Și hotărârile pronunțate față de curatorul rînduit conform art. 99 C. civ. și 623 Pr. civ. sunt opozabile absentului, dacă n'a existat înțelegere frauduloasă între curator și adversarul său. Baudry et Fourcade, I, 1069; Demolombe, I, 39; T. Huc, I, 402, etc.
- (2) Cpr. Baudry et Fourcade, I, 1133; Neagu, I, p. 225, no. 1.
- (3) Planiol, III, 2483; T. Huc, I, 436; Baudry et Fourcade, I, 1140; Demolombe, II, 111; Laurent, II, 181.—Este însă de observat că art. 2126 din codul fr., pe care se întemeiază acest sistem, vorbește și de bunurile absenților, pe când textul co-

Instrăinarea
mobilelor.
Controversă. Se admite de asemenea de unii, că acei trimeși în posesiunea provisorie a bunurilor unui absent, pot să instrăineze mobilele lui, pentru-că art. 113 nu vorbește de cât de imobile ⁽¹⁾.

Transacții,
compromi-
suri, etc. După această teorie, care este foarte îndoelnică, ei ar putea de asemenea să facă transacții și compromisuri în materie mobilă ⁽²⁾.

Primirea sau
lepădarea u-
nei moșteniri. Ceea ce este însă afară de ori-ce îndoială este că trimeșii în posesia provisorie a bunurilor absentului nu pot, fără autorizarea justiției, să primească sau să lepede o moștenire ori un legat, în numele absentului; pentru-că aceste acte având de obiect mărirea sau micșorarea patrimoniului său, nu pot fi considerate ca acte de administrație ⁽³⁾.

Actele de ad-
ministrație. Acestea sunt drepturile și puterile acelor trimeși în posesiunea provisorie a bunurilor unui absent. Actele făcute de dinșii de bună credință, în limitele mandatului lor de administratori, sunt valide și opozabile absentului, sau a celor care-l reprezintă.

Responsab.
trimeșilor în
posesie pro-
visorie. Aceasta nu însemnează însă că trimeșii în posesia averii absentului nu sunt responsabili, pentru-că este de principiu că ei răspund de culpa comisă în administrația lor ⁽⁴⁾.

Darea soco-
telelor. La finele trimeterei în posesiune, ei-trebue să dea socoteală de gestiunea lor, fie absentului, fie reprezentanților săi. Ca detentori ai lucrului altuia, ei trebuie să dea so-

respundător din codul nostru (art. 1771) vorbește numai de bunurile minorilor și ale interdișilor. Cpr. Neagu, I, p. 226, No. 10.

(1) Veđi în acest sens, T. Huc, I, 435; Planiol, III, 2483; Aubry et Rau, I, § 153 p. 923, text și nota 7.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, I, 1134; Demolombe, II, 112, 113; Laurent, II, 177 urm.; Duranton, I, 485. Cpr. Mourlon, I, 425; Neagu, I, 225, No. 2 urm.—In privința vindărei sau convertirei mobilelor corporale, chestiunea este de asemenea controversată. Veđi autorii citați într'un sens și în altul de Neagu, I, p. 226, No. 5 și 6.

(2) Aubry et Rau, *loco cit.*, pag. 924; T. Huc, I, 435.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, I, 1136. Cpr. Neagu, I, p. 226, No. 7 urm.

(3) Baudry et Fourcade, I, 1137; Aubry et Rau, I, § 153, pag. 924, 925, text și nota 11; T. Huc, I, 436; Demolombe, II, 115; Demante et Colmet de Santerre, I, 163 bis V (ed. a 3-a); Neagu, I, p. 226, No. 9.

(4) In cât privește diligența ce ei trebuie să aducă în gestiunea intereselor absentului, veđi Baudry et Fourcade, I, 1139.

Mobile incor-
porale. Con-
troversă.

coteală atât de capitaluri cât și de venituri sau fructe, deducându-se sarcinile de ori-ce natură ar fi.

Administrația trimesilor în posesia provisorie nu este însă gratuită; ea este din contra bine plătită, căci iată cum se exprimă art. 112 din codul civil. Art. 112.

Art. 112.—Ceî cari, în puterea punerii lor în posesiune provisorie sau *a administrațiunei legale* ⁽¹⁾, se vor fi folosit de averea absentului, nu vor fi datorî a întoarce absentului de cât a cincea parte din venit ⁽²⁾, dacă existența absentului va fi dovedită înainte de cinci-spre-dece ani deplinî din ziua când el a dispărut, și a decea parte, când existența lui se va dovedi după cinspre-dece ani deplinî ⁽³⁾ de la ziua declarațiunei absentei, sau *una sută ani de la ziua nașterei absentului* ⁽⁴⁾. (Art. 101 urm., 106, 114, 115, 123, 545, 548 urm. C. civ. Art. 127 C. fr.).

Acest text acordă moștenitorilor presumpțivî, puși în posesia bunurilor unui absent, nu însă și curatorului rîn-

(1) Cuvintele «administrație legală» n'au nici un sens în textul nostru și trebuiesc considerate ca nescrise, fiind-că se referă la art. 124 din codul fr. privitor la soții căsătoriți sub regimul de comunitate legală, care text s'a eliminat din codul nostru, unde nu s'a mai reprodus acest regim matrimonial (veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 26). Cu-toate-acestea, greșala comisă în art. 112 se vede reprodusă și în art. 119 care, în partea finală, vorbește iarăși de *administrația legală*. V. p. 497, n. 2. Această neglijență de redacție scapă atât d-lui Nacu cât și d-lui Neagu, căci ambiî autori nu ăic nimic asupra ei. Inexactitate de text.

(2) Adecă: atât din fructele naturale cât și civile. Fructele naturale *nepercepute* și acele civile *neprimite* de aceî puși în posesia provisorie, cu-toate-că ar fi exigibile, aparțin absentului sau reprezentanților lui. Art. 525, după care fructele civile se socotesc dobîndite ăi cu ăi și se cuvin usufructuarului, în proporție cu durata usufructului său, nu este deci aplicabil în specie. Mourlon, I, 435; Acollas, III, p. 916.

(3) Textul nostru este întru cât-va mai bine redactat de cât acel francez, însă pentru a fi mai exact, el trebuia să vorbească, într'un mod mai general, de cazul *în care ar fi trebuit să se restituie bunurile încredințate acelor trimesi în posesia provisorie*. Cpr. Marcadé, I, 409. Inexactitate de text.

(4) Cuvintele subliniate în text nu există nici în codul fr. (art. 127), nici în acel italian (art. 31); ele sunt adaose de legiuitorul nostru. Soluția formal admisă de legea noastră este generalmente admisă și în Franța. Cpr. Demolombe, II, 126; Baudry et Fourcade, I, 1145; Laurent, II, 194, etc.

duit aceluî presupus absent (art. 99 C. civ., 623 Pr. civ.) ⁽¹⁾, patru *cincimi* din fructele percepute în urma trimeterei în posesie ⁽²⁾, dacă existența lui va fi dovedită înainte de 15 ani deplinî din ziua dispariției sale, *nouă decimi* când existența absentului se va dovedi după 15 ani deplinî, și totalitatea fructelor când au trecut trei-zeci ani deplinî din ziua declarației absenței ⁽³⁾, sau una sută ani (termenul cel mai lung al vieței omului) din ziua nașterii absentului.

Partea de fructe ce moștenitorii presumpțivi trebuie să restituie este deci o cincime sau o decime. Cele patru cincimi sau nouă decimi le aparțin lor în deplină proprietate, pentru-că altfel nu s'ar fi găsit nimene ca să ceară trimeterea în posesia bunurilor absentului.

Deducerea din fructe a cheltuelilor de cultură și a contribuțiilor. Prin partea de fructe ce ei trebuie să restituie împreună cu capitalul averei (art. 115), absentului, sau acelora la care ar fi trecut averea, când s'ar stabili că el a murit într'un timp când acei puși în posesiunea provisorie a bunurilor sale nu erau moștenitorii lui ⁽⁴⁾, se înțelege ceea ce rămâne după deducerea cheltuelilor de cultură, sămănătură, întreținere, precum și contribuțiile care, fiind în sarcina folosinței, privesc pe acei trimeși în posesie, ca și pe usufructuar (art. 545, 548) ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Baudry et Fourcade, I, 1069, *in fine*; Demolombe, II, 123.—*Contră*: Cas. fr. Sirey, 31. 1. 80 și Répert. Dalloz, v^o *Absence*, 304.

⁽²⁾ Cât pentru fructele percepute înainte de declarația absenței, moștenitorii trebuie să le restituie în totul fie absentului, fie reprezentanților săi, pentru-că aceste fructe sunt atribuite ca capital trimeșilor în posesie provisorie. T. Hue, I, 140; Baudry et Fourcade, I, 1148; Laurent, II, 192; Aubry et Rau, I, § 154, p. 933, nota 1 bis.

⁽³⁾ Termenul de 15 ani curge din ziua dispariției absentului sau din ziua primirei celor din urmă știri de la dînsul, fără a se avea în vedere momentul când s'a declarat absența sau s'a admis punerea în posesiune; iar termenul de 30 de ani curge din ziua declarației absenței, textul nostru fiind expres în această privință și curmând controversa ce există în Franța (vezi Thiry, I, 191, p. 176, text și nota 1), după părerea lui Marcadé (I, 411). Vezi asupra acestei controversă, care nu mai există în dreptul nostru, Baudry et Fourcade, I, 1146; Mourlon, I, 433, 434. Cpr. Neagu, I, p. 225, No. 6.

⁽⁴⁾ Cpr. Marcadé, I, 409; Thiry, I, 191, *in fine*.

⁽⁵⁾ Thiry, I, 191, p. 176; Marcadé, I, 419; Demolombe, II, 127;

În cât privește reparațiile cele mari, precum sunt a-
cele ale zidurilor și ale boltelor, restabilirea grindilor și a
acoperișului întreg, ale zăgazelor și ale zidurilor de sprijini-
re și de împrejmuire (art. 546), ele sunt în sarcina ab-
sentului (analogie din art. 545) (1).

Reparațiile
mari.
Art. 545.

Raporturile trimeșilor în posesie provisorie între ei.

Declarația de absență socotindu-se, cel puțin după
uni, ca o deschidere fictivă a moștenirii absentului, acei
puși în posesiunea provisorie sunt în genere considerați,
în cât privește raporturile reciproce dintre ei, ca niște co-
moștenitori chemați împreună la aceeași moștenire; de
unde rezultă că ei pot să împartă între ei bunurile absen-
tului, conform regulilor ordinare privitoare la împărțea
moștenirii (2).

Aplic. regule-
lor de la îm-
părțea moș-
tenirii.

Moștenirea nefiind însă în realitate deschisă, legea
timbrului nu-î supune la plata taxei de înregistrare. Ta-
xele legale nu se vor plăti de cât la punerea în posesie
definitivă (art. 114 C. civ.) (3).

Dacă împărțea în natură nu poate avea loc, bunurile
se vor vinde la licitație, fără a se admite însă con-
curența persoanelor străine, pentru-că această licitație este
provisorie, precum sunt și celelalte operații (4).

Vinderea bu-
nurilor la li-
citație.

Procedând la împărțirea bunurilor absentului, descen-
denții sunt în drept a cere raportul liberalităților făcute
de ascendentul absent, unora din ei (art. 751 urm.) (5).

Oblig. rapor-
tului. Art. 751
urm. Contro-
versă.

Baudry et Fourcade, I, 1149; Laurent, II, 193; T. Huc, I, 440; Planiol, III, 2490; Mourlon, I, 435, *in fine*; Arntz, I, 226.

(1) Arntz, I, 226, *in fine*; Baudry et Fourcade, Marcadé, *loco cit.*

(2) Thiry, I, 192; Arntz, I, 227; Demolombe, II, 128, 153; Duranton, I, 503; Marcadé, I, 433; Planiol, III, 2479, 2480; Aubry et Rau, I, § 153, p. 927.—*Contrà*: Laurent, II, 128, 195, 196 și 226; Baudry et Fourcade, I, 1152; T. Huc, I, 437.

(3) În dreptul francez, soluția contrară este formal admisă prin legea din 28 April 1816 (art. 40). Cpr. Planiol, III, 2476; Baudry et Fourcade, I, 1160.

(4) Thiry, *loco cit.*; Aubry et Rau, I, *loco cit.*, pag. 928; Demolombe, II, 129; Massé-Vergé, I, § 100, pag. 149, No. II.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, I, 1152; Laurent, II, 196; T. Huc, I, 437; C. Orléans, D. P. 60. 2. 160; Sirey, 60. 2. 562.

(5) Massé-Vergé, *loco cit.*, nota 18; Aubry et Rau, *loco cit.*; De-

Acțiunea în
reducțiune.
Controversă.

Se decide însă în genere că moștenitorii rezervatari ai absentului, puși în posesiunea provisorie a bunurilor sale, nu pot să exercite acțiunea în reducțiune a donațiilor făcute de dînsul peste marginile părții disponibile, de cât aducînd dovada morții sale (1).

Raporturile dintre acei trimeși în posesie și terțiile persoane.

În privința terțiilor, unii consideră pe acei trimeși în posesiunea provisorie a bunurilor absentului ca moștenitori beneficiari (art. 704 urm.), iar pe legatarii cari au dobîndit exercițiul provisor, ca niște adevărați legatari (2).

Din acest principiu se trage următoarele consecințe:

1° Creditorii absentului pot să reclame drepturile lor de la acei puși în posesiunea averei lui (art. 119);

2° Acești din urmă nu plătesc datoriile absentului *ultra vires*, nici asupra bunurilor lor personale (3);

3° Terții pot să prescrie contra absentului și *vice-versa*, însă în această prescripție, persoana acelor trimeși în posesiune va fi luată în considerație, iar nu cea a absentului, de câte-orî va fi vorba de a se ști dacă prescripția a fost sau nu în suspensie (4);

molombe, II, 132; Thiry, I, 192, *in fine*; Planiol, III, 2477.—*Contrà*: Laurent, II, 129; Baudry et Fourcade, I, 1158.

(1) Planiol, III, 2478; Demolombe, II, 140; Aubry et Rau, I, § 153, p. 932; T. Huc, I, 438, p. 472; C. Caen, Sirey. 72. 2. 241; D. P. 73. 2. 81.—*Contrà*: Garsonnet, nota în D. P. *loco cit.*; Demante et Colmet de Santerre, I, 152 bis IV urm.—*Quid juris* în privința liberalităților excesive făcute prin testament? Reductibilitatea este de astă dată admisă. Cpr. T. Huc, *loco cit.*; Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 36.

(2) Veđi Thiry, I, 193; Arntz, I, 229. Cpr. Demolombe, II, 134 urm.; Aubry et Rau, I, § 153, p. 928 urm., 932.—Veđi însă Laurent, II, 197; T. Huc, I, 438. După acești din urmă autorî, trimeșii în posesiunea provisorie a averei absentului nu se consideră ca moștenitori, ci ca administratorî, pentru-că absentul nu este considerat ca mort. Absentul, după cum dice Curtea de casație din Franța, nu este considerat nici ca mort nici ca fiind în viață (Sirey, 79. 1. 159).

(3) Cpr. Thiry, I, 193; Arntz, I, 229.—Planiol (III, 2487) ajunge la același rezultat, cu-toate-că nu recunoaște acelor puși în posesia bunurilor absentului calitatea de moștenitori beneficiari.

(4) Thiry, *loco cit.*; Arntz, I, 230; Demolombe, II, 139; Aubry et Rau, I, § 153, p. 929, 930.

4° In fine, vom adăoga că dacă acei puși în posesia provisorie a bunurilor absentului au vîndut sau ipotecat bunurile acestuia, fără îndeplinirea formelor legale, ei nu vor putea să ceară anularea acestor acte, în calitate de garanți ai înstrăinării (1), și aceasta prin aplicarea maximei: *Quem de evictione tenet actio, eumdem agentem repellit exceptio* (2).

Incetarea trimiterei în posesie provisorie a bunurilor absentului.

Punerea în posesie provisorie a bunurilor absentului încetează: 1° prin reîntorcerea absentului său primirea de știri de la dinsul (art. 116); 2° prin dovedirea morții sale (art. 115); 3° printr'o nouă trimitere în posesie făcută în favoarea unor persoane preferabile celor dintăi; 4° și în fine, prin trimeterea în posesie definitivă (art. 114).

Art. 116.—Dacă absentele revine, satî dacă se dovedește existența lui în timpul punerii în posesiune provisorie, efectele hotărîrii prin care s'a declarat absența vor înceta, însă fără prejudiciul, dacă va fi trebuință, a măsurilor conservatorii prescrise la cap. I din acest titlu, pentru administrarea averei. (Art. 98, 99, 110, 112, 117 urm. C. civ. Art. 131 C. fr.)

1° In caz de reîntorcerea absentului, efectele hotărîrii care a declarat absența încetând, încetează neapărat și trimeterea în posesie, care a avut loc în baza acestei hotărîri. Trimeșii în posesiunea averei trebuie să restituie, în asemenea caz, absentului său procuratorului lui, toate bunurile cuprinse în această posesiune, mărite de partea de venituri determinate de art. 112, dând sama de administrația lor (art. 110).

Reîntorcerea absentului.

Dacă absentul nu se întoarce, ci se dovedește numai existența lui prin primirea de știri de la dinsul, trimeterea în posesie tot va înceta, iar tribunalul va putea să ia măsurile conservatoare despre care s'a vorbit mai sus, rînduind un curator absentului, sau luând alte măsuri de conservare, în baza art. 98 și 99.

Dovedirea existenței absentului.

(1) Cpr. Arntz, I, 229.

(2) Veđi asupra acestei celebre maxime, tabla analitică a t. VIII a Coment. noastre, v^{is} *Quem de evictione tenet actio*, etc.

Dacă de la ultimele știri ar trece iarăși patru ani, fără ca absentul să dea semn de viață, o nouă declarație de absență ar putea fi provocată, conform art. 101 (1).

2° Punerea în posesie provisorie încetează prin dovedirea morței absentului (art. 115).

Art. 115. — Moștenirea absentului va fi deschisă din ziua morței lui dovedită, în folosul moștenitorilor celor mai apropiați în ziua morței, și cei cari se vor fi folosit de averea absentului vor fi datorii a o restitui acestora, cu rezerva veniturilor ce li se cuvine lor, în virtutea art. 112. (Art. 106, 112, 120 urm., 651 urm., 1169 C. civ. Art. 130 C. fr.).

Moartea ab-
sentului.

Moștenirea deschizându-se prin moarte (art. 651 C. civ.), de câte-orî acei interesați vor stabili că absentul s'a săvârșit din viață, moștenirea lui, fie ab intestat, fie testamentară (2), se va deschide în folosul acelor cari, în ziua morței, erau moștenitorii cei mai apropiați, fără a se distinge dacă moartea a avut loc în timpul trimeterei în posesie provisorie sau acelei definitive (3), și acei trimeși în posesie vor da samă de gestiunea lor și vor restitui acestor moștenitori averea absentului, putând reține numai parte din venit ce li se cuvine după art. 112. Dacă acei puși în posesiunea averei vor fi ei singuri moștenitorii absentului în timpul morței sale, se înțelege că ei nu vor mai face nici-o restituire.

Prescripție.

Acei puși în posesiunea provisorie, fiind numai niște administratori (art. 110), nu pot să prescrie în contra adevăraților moștenitori. Acei puși în posesiune definitivă, fiind proprietari, vor putea din contra să prescrie.

Adevărații moștenitori vor avea trei-deci de ani din

(1) Cpr. T. Huc, I, 441, p. 477.

(2) Decî, dacă absentul, a cărui moarte se dovedește, ar fi lăsat un testament valid, legatarii lui vor putea cere bunurile lăsate lor. Marcadé, I, 437.

(3) Baudry et Fourcade, I, 1246; Demolombe, II, 192; T. Hue, I, 445; Thiry, I, 206; Arntz, I, 249; Laurent, II, 242; Aubry et Rau, I, § 157, p. 947, text și nota 15; Valette sur Proudhon, *op. cit.*, I, p. 336 urm. — *Contrà*: Zahariæ (ed. Massé-Verge), I, § 103 *in fine*, p. 157; Favard, Répert., v^o *Ab-sence*, S-a III, § 1.

diua deschiderei moștenirii pentru a exercita dreptul lor contra acelor cari s'au folosit de averea absentului ⁽¹⁾.

Acțiunea în restituire a moștenitorilor nu este însă o petiție de ereditate, așa precum pe nedrept o consideră unii autori; căci pârâții, adică: trimeșii în posesie provisorie a bunurilor absentului nu posedă nici *pro herede*, nici *pro possessore*, ei fiind niște detentori precari, pe care art. 110 îi califică de *depositari*, sau mai bine ȳis de administratori ⁽²⁾.

Caracterele acțiunii în restituire a moștenitorilor.

3° Punerea în posesie provisorie mai încetează încă printr'o nouă trimetere în posesie, pronunțată în favoarea unor persoane preferabile celor dintâi. În acest caz, trimeșii evinși vor restitui celorlalți, partea din fructele ce ar fi trebuit să le restituie absentului, dacă s'ar fi întors ⁽³⁾.

4° În fine, punerea în posesie provisorie încetează prin trimeterea în posesie definitivă.

2° Punerea în posesie definitivă și efectele sale.

Art. 114. — Dacă absența se va prelungi trei-deci ani din diua punerii în posesiune provisorie, sau dacă se vor fi împlinit una sută ani de la nașterea absentului ⁽⁴⁾, cauțiunile date se vor ridica, toți cei îndrituiți vor putea cere de la tribunalul de prima instanță împărțeala averii absentului, și punerea în posesiune definitivă. (Art. 106, 109, 112, 116, 117 C. civ. Art. 129 C. fr.).

Art. 117. — Dacă absentul se ivește, sau existența lui este dovedită, chiar și după punerea în stăpânire definitivă, el își va primi averea în starea în care s'ar găsi, precum și prețul lucrurilor înstrăinate din ea, sau cele cumpărate cu prețul averii celei vândute, fără a putea urmări acea avere, dacă va fi trecut la

(1) Cpr. T. Huc, I, 441; Baudry et Fourcade, I, 1178; Neagu, I, p. 229, No. 4.—Chestiunea de a se ști de când începe a curge termenul de 30 de ani, este însă controversată. Veđi Baudry et Fourcade, *loco cit.*, Neagu, I, p. 229, No. 5.

(2) Cpr. T. Huc, I, 441; Neagu, I, p. 229, No. 3.— Veđi însă Baudry et Fourcade, I, 1246 urm.; Demolombe, II, 193 urm.

(3) Cpr. T. Huc, I, 441, p. 477; Demolombe, II, 188.

(4) Codul portughez reduce termenul de 30 ani la 20, iar acel de 100 ani, la 95 (art. 78, 5° și 87). Codul spaniol păstrează termenul de 30 de ani, numai acel de 100 fiind redus la 90 (art. 191). Art. 36 din codul Calimach (24 C. austriac) presupune absentul mort, dacă din vremea nașterii lui, au trecut opt-deci ani și locul petrecerii lui nu se știe în curgere de ȳece ani.

o a treia persoană ⁽¹⁾. (Art. 114, 118, 1770 C. civ. Art. 132 C. fr.)

Art. 118. — Copiii și descendenții în linie dreaptă ai absentului pot asemenea, în termen de trei-zeci ani de la definitivă stăpânire, a cere restituirea averii absentului, după cum s'a dîs în art. precedent. (Art. 114, 116 C. civ. Art. 133 C. fr.)

Ultima perioadă a absenței este punerea în posesie definitivă a bunurilor absentului.

Când se poate cere punerea în posesie definitivă.

Această punere în posesie nu poate fi cerută de cât după 35 sau 41 ani de la dispariția absentului. În adevăr, conform art. 101 § 1, declarația absenței nu poate fi convocată de cât după *patru* ani de la ultimile știri, dacă absentul n'a lăsat procură, sau după *zece* ani, când a lăsat procură (art. 101 § 2 și 107). Or, după art. 105, hotărîrea declarativă de absență neputînd să fie pronunțată de cât un an mai târziu, adică: cel puțin după *cinci* sau *unsprezece* ani, trebuie ca posesiunea provisorie să fi ținut trei-zeci de ani; deci, nu se poate dobîndi posesia definitivă de cât după *trei-zeci și cinci* sau *patru-zeci și unu* ani de la dispariția absentului, sau de la primirea celor din urmă știri de la dînsul, afară de cazul când ar fi trecut una sută ani de la nașterea absentului ⁽²⁾.

În acest din urmă caz, nu este nevoie ca să fi intervenit o hotărîre de punere în posesie provisorie.

Persoanele care erau în drept să provoace această din urmă măsură pot cere în același timp declarația de absență și trimeterea în posesie definitivă, care vor fi pronunțate prin una și aceeași hotărîre, dată, la caz de trebuință, în urma unei anchete ⁽³⁾.

(1) Cuvintele subliniate din art. 117 nu-și au ființă în textul corespunzător fr. și sunt adaose de legiuitorul nostru; însă soluția este tot aceeași și în Franța. Cpr. Planiol, III, 2495; Mourlon, I, 468 bis, și toți autorii.

Dr. roman. (2) Cpr. T. Huc, I, 442; Mourlon, I, 461, *in fine*. Termenul de 100 ani este termenul cel mai lung al vieții omului: «*quia is finis vite longevi hominis est*» (L. 56, *in fine*, Dig., *De usufructu et quemadmodum quis utatur, fruatur*, 7. 1). Mai veți încă L. 8, Dig., *De usu et usufructu*, 33, 2, unde se dice: «*Centum annos observandos esse constat: qui finis vite longissimus est*». Veți și L. 23, *in medio*, Cod, *De sacrosanctis ecclesiis*, etc. 1. 2.

(3) T. Huc, I, 442; Baudry et Fourcade, I, 1217; Planiol, III, 2491; Neagu, I, p. 227, No. 2.

Această punere în posesie poate fi cerută de toți acei ^{Persoanele care pot cere punerea în posesie definitivă.} cari erau în drept să dobândească punerea în posesie provisorie, sau exercițiul provisor a drepturilor supuse morții absentului ⁽¹⁾.

Ea trebuie să fie cerută de la tribunalul ultimului do-^{Tribun. competent.} miciliu al absentului, care va putea în acest scop, de va crede de cuviință, să ordone o nouă cercetare ⁽²⁾.

Efectele punerii în posesie definitivă.

În cât privește mai întâi raporturile acelor trimeși în posesie față de absent, legea nu mai cuprinde nici-o măsură menită a garanta interesele acestui din urmă, dispozițiile art. 110 și 111 nefiind aplicabile de cât punerii în posesie provisorie. ^{Raporturile acelor trimeși în posesie definitivă față de absent. Art. 114, 117.}

Mai mult încă, art. 114 dispune că cauțiunile date cu ocazia trimeterei în posesia provisorie (art. 106, 109) sunt de drept descărcate, se înțelege atât pentru viitor cât și pentru trecut ⁽³⁾, și aceasta fie-că punerea în posesie definitivă a fost sau nu cerută, destul este ca să fi sosit momentul pentru a fi cerută ⁽⁴⁾.

(1) Demolombe, II, 150; T. Huc, I, 442; Baudry et Fourcade, I, 1218; Aubry et Rau, I, § 156, p. 941; Laurent, II, 223; Neagu, I, p. 226. No. 3; Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1897, No. 32.

(2) Thiry, I, 201; Vigié, I, 279; Arntz, I, 244; Planiol, III, 2492; Mourlon, I, 464; Laurent, II, 244; Demolombe, II, 149; Baudry, I, 377; Baudry et Fourcade, I, 1219; Demante et Colmet de Santerre, I, 164 bis IV; Marcadé, I, 429.—După alți autori o nouă cercetare ar fi obligatorie. Cpr. Duranton, I, 501; Aubry et Rau, I, § 156, p. 942. Vedî și Neagu, I, p. 227, No. 5 și 6.

(3) Aceasta înseamnă că cauțiunile sunt liberate de obligațiile contractate în trecut, fără a mai răspunde pentru viitor de faptele acelor puși în posesiune. Thiry, I, 203; Baudry et Fourcade, I, 1221; Demolombe, II, 161; Mourlon, I, 466; T. Huc, I, 443; Aubry et Rau, I, § 156, p. 942; Marcadé, I, 428; Massé-Vergé, I, § 103, p. 155, nota 4; Vigié, I, 281; Neagu, I, p. 227, 228, No. 7 și 8.—*Contrà*: Laurent, II, 230.

(4) Baudry et Fourcade, I, 1220; Thiry, I, 203; Demolombe, II, 160; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 211; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 942, text și nota 4; Mourlon, I, 466. — *Contrà*: Valette sur Proudhon, I, p. 326, nota a.

Cele mai sus expuse sunt privitoare la obligațiile trimeșilor în posesie definitivă.

Drepturile a-
celor trimeși
în posesie de-
finitivă.

În cât privește drepturile lor, ei dobîndesc toate fructele și bunurile absentului, neavînd nimic de restituit (art. 112). Ei se consideră decî ca proprietari, însă nu ca proprietari irevocabili ⁽¹⁾; căci ori cînd absentul s'ar ivi, saŭ existența sa ar fi dovedită, ei trebuie să-î restituie bunurile care s'ar mai afla încă în patrimoniul său, însă în starea în care se găsesc (art. 117).

Proprietatea
sub condiție
resolutorie.
Consecințe.

Față cu absentul, acei trimeși în posesie definitivă sunt decî proprietari, supuși unei condiții resolutorii fără retroactivitate, în caz de a se reîntoarce absentul saŭ de a se primi știri de la dînsul. Din acest principiu decurg mai multe consecințe:

1° În caz de deteriorarea bunurilor, trimeșii în posesie definitivă nu aŭ nici-o responsabilitate, pentru-că ei consideraŭ lucrul ca al lor: «*quia, quasi rem suam neglexit, nulli querelæ subjectus est, ante petitam hereditatem*» ⁽²⁾.

Înstrăinările
cu titlu one-
ros.

2° Dacă bunurile aŭ fost înstrăinate, înstrăinările rămîn bune ⁽³⁾. În caz însă de a se datori prețul, trimeșii în posesie definitivă sunt datorî a ceda absentului acțiunile ce ei aŭ contra dobînditorului; în caz cînd prețul ar fi fost plătit vîndătorilor, absentul îl va putea cere de la dînșii, de oare-ce acest preț se găsește încă în patrimoniul lor, afară de cazul cînd ei ar dovedi ca l'aŭ risipit fără nici-un folos ⁽⁴⁾.

Înstrăinările
cu titlu gra-
tuit.

Dacă trimesul în posesie definitivă n'ar fi înstrăinat bunurile absentului cu titlu oneros, ci cu titlu gratuit, dă-

(1) După proiectul codului fr., acei cari dobîndeau un bun de la trimeșii în posesie definitivă, aveau un drept irevocabil, absentul neavînd drept la nici-o restituire. Mourlon, I, 467.

(2) L. 31, § 3, Dig., *De hereditatis petitione*, 5. 3.

(3) Nu numai înstrăinările totale, dar și acele parțiale precum: constituirile de ipotecă, servituți, usufruct, etc. Baudry et Fourcade, I, 1230; Aubry et Rau, I, § 157, pag. 944; Planiol, III, 2495.

(4) Thiry, I, 203, pag. 186; Arntz, I, 247; Demolombe, II, 171; Laurent, II, 235; Duranton, I, 509; Baudry, I, 381; Baudry et Fourcade, I, 1236; T. Huc, I, 444. — *Contra*: Valette sur Proudhon, *op. cit.*, I, p. 329, nota b. Cpr. Neagu, I, p. 231, No. 17.

ruindu-le, de exemplu, absentul n'ar avea nici-o repetiție de exercitat, afară de cazul când această liberalitate ar fi folosit aceluï trimes în posesie: când, de exemplu, el ar fi înzestrat pe o fiică a sa (¹).

Absentul primindu-și, după cum am văzut, bunurile existente cu accesoriile sau îmbunătățirile, datorite fie evenimentelor naturei (de ex. unei aluviuni), fie faptului trimeșilor în posesie definitivă, va restitui acestor din urmă, conform dreptului comun, impensele necesare sau utile, afară de cazul când, după împrejurări sau după natura lucrurilor, aceste impense ar fi considerate ca o sarcină a fructelor (²).

Restituirile ce trebuie să facă absentul. Controversă.

Raporturile acelor trimeși în posesie definitivă între ei.

Am văzut că acei trimeși în posesie provisorie a bunurilor absentului se consideră ca moștenitori. Acest adevăr este și mai mare în privința acelor trimeși în posesie definitivă; de aceea art. 114 dispune că acei în drept vor putea cere de la tribunalul de prima instanță împărțea averii absentului, dacă această împărțea nu s'a făcut în timpul posesiei provisorii (³).

În cât privește formarea masei de împărțit, se vor aplica regulile privitoare la raport și la reducere, iar trimeșii în posesie definitivă nu vor plăti datoriile absentului *ultra vires*, ci numai până la concurența bunurilor primite de dinșii (⁴).

Formarea masei de împărțit.

(¹) Thiry, *loco cit.*; Arntz, I, 247; Laurent, II, 237; Demolombe, II, 176; Baudry, I, 381; Aubry et Rau, I, *loco cit.*, p. 945; Duranton, I, 506; Valette sur Proudhon, I, p. 330, text și nota a; T. Huc, I, 444, p. 482; Marcadé, I, 447; Mourlon, I, 472.

(²) Thiry, I, 203, *in fine*; Demolombe, II, 166; Baudry, I, 381; Baudry et Fourcade, I, 1233; Planiol, III, 2495; Aubry et Rau, I, § 157, p. 946; Duranton, VI, 246.—*Contrà*: T. Huc, I, 444, pag. 481; Cas. fr. Répert. Dalloz, *Absence*, 621. Cpr. Neagu, I, p. 231, No. 9 și 10.

(³) Cpr. Thiry, I, 192 și 204.—Vezi însă Laurent (II, 195 urm.), după care acei trimeși în posesie provisorie nu pot să împartă averea absentului, pentru-că moștenirea n'ar fi deschisă nici în realitate, nici în mod fictiv.

(⁴) T. Huc, I, 443, p. 480; Baudry et Fourcade, I, 1227; Aubry et Rau, I, § 157, p. 944; Neagu, I, p. 228, No. 13. — Vezi însă Planiol, III, 2494.

Dr. interna-
țional.

În cât privește împărțeala imobilelor, ea se va face după legea țării în care sunt situate ⁽¹⁾.

Raporturile acelor trimeși în posesie definitivă cu terțiile persoane.

Față cu terții, acei trimeși în posesie definitivă a bunurilor absentului, fiind investiți cu un drept de proprietate irevocabilă, pot să le confere drepturi irevocabile asupra tuturor bunurilor ce au primit în posesiunea lor. Decî, dacă absentul se reîntoarce, el trebuie să respecte toate înstrăinările consimțite de acei trimeși în posesiunea definitivă a bunurilor sale, primindu-și bunurile înapoi în starea în care se găsesc (art. 117). Aceasta se înțelege numai în privința capitalului, căci veniturile sunt dobîndite în mod definitiv și irevocabil de către acei trimeși în posesia a-verei (art. 112 § ultim).

Incetarea trimeterei în posesie definitivă a bunurilor absentului.

Punerea în posesie definitivă a bunurilor absentului, fiind un efect al absenței, încetează odată cu dinsa, ca și punerea în posesie provisorie.

Ea încetează, decî; 1° prin reîntoarcerea absentului; 2° prin dovedirea existenței sale; 3° prin dovedirea morții sale. În acest din urmă caz, moștenirea sa este deschisă în folosul moștenitorilor celor mai apropiați în grad în momentul morții sale, fără a se distinge dacă moartea absentului s'a întâmplat în timpul posesiei provisorii sau a acelei definitive ⁽²⁾, și trimeșii în posesie trebuie să restituie bunurile, moștenitorilor, păstrând însă fructele (art. 112 § ultim).

Restituirea bunurilor este mai mult sau mai puțin completă, după cum moștenitorii le cer în timpul posesiei provisorii sau a acelei definitive. În cazul întâi, toate bunurile trebuie să fie restituite, iar în cazul de al doilea, moștenitorii iaă bunurile în starea în care le găsesc, după cum le-ar fi luat însuși absentul, dacă s'ar fi reîntors (art. 117); căci ei nu pot să aibă mai multe drepturi de cât dînsul ⁽³⁾.

⁽¹⁾ T. Huc, *loco cit.*; Laurent, *Dr. civ. international*, VII, 96.

⁽²⁾ Veđi *suprà*, p. 510, text și nota 3, unde se arată controversa.

⁽³⁾ Cpr. Thiry, I, 206, p. 187.

4° In fine, mai există un caz în care posesiunea definitivă nu încetează propriu zis, în care însă bunurile trec în alte mâni. Acesta este cazul prevăzut de art. 118. Acest text, presupunând că există incertitudine asupra soartei absentului, adică: că el nu s'a ivit, că nu s'a primit nici-o știre de la dînsul și că nu se dovedește nici moartea lui, permite descendenților legitimi, legitimați, adoptivi și chiar naturali față de mama lor, cari s'ar presenta în timpul posesiei definitive, să ceară, în starea în care se găsesc și în termen de trei-deci de ani din ziua punerii în posesie definitivă ⁽¹⁾, bunurile de la acei cari au fost puși în stăpânirea lor, așa cum ar fi putut să le ceară însuși absentul, dacă s'ar fi reîntors.

Art. 118.

Textul art. 118 prevede o ipoteză care nu se prea poate întâmpla în practică; căci este cam greu de admis ca absentul să aibă copii sau alți descendenți, și cu-toate-acestea, alți moștenitori să fi parvenit a fi fost puși în posesiunea averii lui; sau atunci trebuie să presupunem că și acești descendenți erau absenți în momentul punerii în posesie. Ori cum ar fi, această dispoziție, cu totul excepțională, deroagă de la adevăratele principii; căci dacă ar fi vorba de alți moștenitori de cât descendenții, ei ar trebui să ceară bunurile de la acei mai depărtați cari s'ar fi pus în stăpânire, în termen de trei-deci de ani de la punerea în posesie provisorie, altfel acțiunea lor ar fi prescrisă; de-oare-ce punerea în posesie definitivă nu are loc de cât trei-deci de ani după acea provisorie (art. 114). Ei bine, prin derogare de la dreptul comun, descendenții pot face ceea ce nu pot face alți moștenitori mai depărtați, adică: să ceară bunurile absentului, în starea în care se găsesc, în termenul de trei-deci de ani de la punerea în posesie definitivă.

Se admite în genere că acest termen de trei-deci de ani este o adevărată prescripție supusă, ca atare, cauzelor ordinare de suspendare și întrerupere ⁽²⁾.

Art. 118 cuprinde o prescripție. Controversă.

(1) Cpr. Neagu, I, p. 232, No. 3 și autorii citați acolo.

(2) T. Huc, I, 445, p. 484; Demolombe, II, 185; Baudry et Fourcade, I, 1253; Aubry et Rau, I, § 157, p. 946, text și nota 12; Valette sur Proudhon, I, p. 335, not a; Murlon, I, 480; Vigié, I, 280, in fine.—Contrà: Proudhon, *État des personnes*,

SECȚIUNEA II

*Despre efectele absenței în privința drepturilor eventuale (1)
ce se pot cuveni absentului.*

**1° Despre devoluția drepturilor cuvenite unei persoane a
cărei existență este incertă.**

Art. 120.—Veri-cine va reclama un drept deschis unei persoane, a cărei existență nu va fi recunoscută, este dator a dovedi că acea persoană exista în timpul când dreptul s'a deschis pentru dînsa (2). (Art. 98 urm., 101 urm., 121 urm., 654, 668, 808, 1169 C. civ. Art. 135 C. fr.).

Art. 121.—Dacă se va deschide o moștenire, care s'ar cuveni unui individ, a cărui existență nu este cunoscută, ea se va da numai aceluia cu care individul s'ar fi găsit în drept de a concura, sau aceluia ce are drept de a o dobîndi în lipsă-î. (Art. 99, 120, 122, 123, 654, 665 urm. Art. 136 C. fr.).

Este știut că numai acei cari există pot dobîndi un drept (art. 654 și 808). De câte ori, deci, cine-va cere un drept în numele unei persoane a cărei existență nu este recunoscută, el trebuie să dovedească existența acestei persoane, pentru-că acesta este tocmai temeiul reclamațiunii sale (art. 1169) (3).

I, p. 335; Duranton, I, 513; Marcadé, I, 454; Demante et Colmet de Santerre, I, 171 bis IV; Massé-Vergé, I, § 103, p. 156, nota 12; Taulier, *Théorie raisonnée du C. civil*, I, p. 224; Nacu, I, p. 244, No. 21. Acești autori vîd în termenul statornicit de art. 118 o pierdere sau decădere de drepturi, iar nu o adevărată prescripție. Cpr. asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 232, No. 5 (art. 118).

(1) Precum: succesiunea ab intestat sau testamentară, donația subordonată condiției de supravețuire, etc. Cpr. Planiol, III, 1720, nota 1; T. Huc, I, 446; Acollas, III, p. 927; Baudry et Fourcade, I, 1261; Laurent, II, 252; Neagu, I, p. 237, No. 6.

(2) Textul fr. mai adaugă încă: până la această dovadă, cererea sa nu va fi primită (*jusqu'à cette preuve il sera déclaré non recevable dans sa demande*).

(3) Astfel, se decide cu drept cuvînt că, de câte-ori o femeie măritată cere anularea unui act pentru lipsă de autorizare din partea bărbatului său declarat absent, ea trebuie să dovedească existența bărbatului în momentul facerii actului. T. Huc, I, 447, p. 486; Répert. Sirey, v° *Absence*, 569; Aubry et Rau, I, § 159, p. 959 (ed. a 5-a): Demolombe, II, 267.

De asemenea, absentul nu se numără pentru calcularea

Autoris. ne-
cesară femeii
măritate.

Calcularea re-
servei.

Art. 120 și 121, care au în vedere nu numai pe acei declarați, dar și pe acei presupuși absenți ⁽¹⁾, cuprind o aplicare a acestui principiu cu privire la absență.

Ca o consecință a principiului de mai sus, art. 121 Art. 121. dispune că, dacă o moștenire s'a deschis în favoarea unei persoane a cărei existență nu este recunoscută, moștenirea se cuvine aceluia cu cari acea persoană ar fi fost în drept a concura, sau aceluia cărora ea s'ar fi cuvenit în lipsa ei.

Iată, de exemplu, o moștenire deschisă în favoarea absentului, înainte dispariției lui; dreptul fiind fixat asupra capului său, acei puși în posesie provizorie sau definitivă a bunurilor absentului, vor culege această succe-

reservei sau părții disponibile; moștenitorii rezervatari cari invoacă existența lui, pentru a restrânge partea disponibilă, trebuie să facă această dovadă. T. Huc, *loco cit.*, pag. 487; Laurent, II, 254 și XII, 17, 23; Planiol, III, 3060; Aubry et Rau, I, § 158, p. 954, și VII, § 680, p. 169 și § 681, p. 173; Demolombe, II, 202 și XIX, 92; Arntz, I, 257 și II, 1772, *in fine*; Thiry, II, 324; Marcadé, III, 539; Demante et Colmet de Santerre, IV, 45 bis V; Troplong, *Donations et testaments*, II, 782, etc.

In fine, s'a decis că atât timp cât nu se dovedește existența absentului, Ministerul de finanțe este în drept a suspenda plata pensiunii sale. C. București, *Dreptul* din 1903, 27; Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 83.

- (1) Thiry, I, 207; T. Huc, I, 447, p. 486; Planiol, III, 1720; Demolombe, II, 203 urm.; Arntz, I, 252; Mourlon, I, 486; Marcadé, I, 460; Laurent, II, 253; Baudry et Fourcade, I, 1258; Aubry et Rau, I, § 158, p. 950, text și nota 1 bis; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 135, 136, No. 2; Neagu, I, p. 237, No. 3; C. din Alger, D. P. 97, 2. 364; Trib. civ. Termonde (Belgia), *Flandre judiciaire*, 1900, No. 23, p. 358; C. Orléans, *Pand. Périod.* 1905. 2. p. 363 și *Dreptul* din 1906, No. 13, p. 104.

Art. 120 nu se aplică însă la neprezenți, adică la acei cari nu se găsesc pentru moment la domiciliul sau rezidența lor, pentru că existența lor nu este îndoieabilă. Mourlon, *loco cit.*; Marcadé, I, 467; Planiol, III, 1722; T. Huc, I, 449; Baudry et Fourcade, I, 1259; Demolombe, II, 205; Laurent, II, 253; Aubry et Rau, I, *loco cit.*, p. 95, text și nota 2; Dalloz, *op. și loco cit.*, No. 7; Arntz, I, 252. Tribunalele apreciază în mod suveran dacă este absență sau numai neprezență. Cas. fr. D. P. 88. 1. 165; Dalloz, *op. și loco cit.*, No. 9.

siune, în numele absentului, ca reprezentanții săi legali.

Dacă, din contra, moștenirea s'a deschis în favoarea absentului, în urma dispariției lui, acesta nu are nici un drept în privința ei, cât timp nu se va dovedi că el era în viață și capabil în momentul deschiderii moștenirii. Nefăcându-se această dovadă, comoștenitorii absentului său moștenitorii din gradul subsequent vor lua moștenirea ⁽¹⁾. Acesta este sensul art. 120 și 121 din codul civil.

Dar aci se presintă o chestie foarte controversată, pe care o vom atinge în treacăt.

Reprezentarea absentului de către copiii săi. Controversă.

Absentul poate fi reprezentat de copiii săi? Iată, de exemplu, un tată care moare, lăsând mai mulți copii, din care unul este absent. Copiii absentului vin la moștenirea bunicului lor? Afirmativa este generalmente admisă, și cu drept cuvânt, pentru-că ar fi nedrept și contradicător de a se permite celorlalți moștenitori să depărteze pe absent, sub cuvânt că existența sa ar fi incertă, și în același timp și pe reprezentanții săi, sub cuvânt că ar fi cu puțință ca el să fie încă în viață ⁽²⁾.

Rămâne însă bine înțeles că reprezentarea este provisorie, și că la reîntoarcerea absentului, sau la dovedirea morții sale, se va procede la o lichidare definitivă ⁽³⁾.

(1) Trib. Termonde, *Flandre judiciaire*, loco cit.; Trib. Bacău, *Curierul judiciar* din 1905, No. 80; Baudry et Fourcade, I, 1262.

(2) Veđi în acest sens, Aubry et Rau, I, § 158, p. 952, text și nota 3; Demolombe, II, 209 și XIII, 405; Laurent, II, 255; T. Huc, I, 448 și V, 63; Mourlon, I, 485; Demante et Colmet de Santerre, I, 174 bis V; Valette sur Proudhon, I, p. 353 urm. și *Explic. sommaire*, p. 72; Thiry, II, 57, p. 62 și 324, p. 316; Arntz, I, 254; Duranton, I, 547; Vazeille, *Successions*, I, art. 744, No. 2, p. 40 urm. (ed. din 1837); Planiol, III, 1767; De Moly, *Tr. des absents*, 640; Pand. fr., *Successions*, I, 479, și *Absence*, 623; Répert. Sirey, *Successions*, 479 și *Absence*, 514; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, II, 470; Baudry et Fourcade, I, 1262; Baudry et Wahl, *Successions*, I, 334; Vigié, II, 104; Marcadé, I, 465.—*Contrà*: Le Sellyer, *Successions*, I, 257, p. 295 urm.; Proudhon, *op. cit.*, p. 347 urm.; Plasman, *Tr. de l'absence*, I, p. 333 urm.; Loaré, *Législ. civile*, II, asupra art. 135; Favard, Répert., v^o *Absence*, S-a III, § 2, No. 2; Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procédure*, v^o *Absence*, 88, etc.

(3) Baudry et Wahl, *op. cit.*, I, 334, p. 266 (ed. a 2-a).

**2° Drepturile și puterile aceloră cari culeg o succesiune.
sau alte drepturi în lipsa absentului.**

Art. 122.—Dispozițiunile cuprinse în precedentele două articole își vor avea puterea lor, fără prejudiciul acțiunilor prin care se cere o moștenire sau alte drepturi ce se vor cuveni absentului ⁽¹⁾ ori reprezentanților săi, și nu se vor perde de cât după trecerea termenului statornicit pentru prescripțiune. (Art. 117, 120 urm., 701, 974, 996, 1097, 1554, 1557 urm., 1803, 1886, 1890 urm., 1895 urm., 1909 C. civ. Art. 137 C. fr.).

Art. 123.—Pe cât timp absentul nu se va arăta, sau acțiunile nu se vor exercita în numele său, cei ce vor fi primit moștenirea vor dobîndi în deplină proprietate veniturile luate de dinșii, cu bună credință. (Art. 485—487, 994, 1898 C. civ. Art. 138 C. fr.).

Acei cari culeg, în locul absentului, în baza art. 120 și 121, o moștenire sau alte drepturi, de exemplu: un legat (art. 899) ce eventual s'ar fi cuvenit acestuia din urmă, le culeg în numele lor propriu, iar nu ca administratori ai patrimoniului lui, după cum sunt trimeșii în posesie provizorie. De aceea legea nu-î supune nici la cautiune (cpr. art. 106, 109), nici la facerea unui inventar (cpr. art. 111), nici la restituirea unei părți din fructe (cpr. art. 112), ei avînd din contra drept la toate fructele percepute de bună credință (art. 123).

Ei posedă lucrurile care compun moștenirea, în numele lor propriu (*pro suo*) și cu titlu de moștenitori (*pro herede*), însă proprietatea lor va fi desființată, când absentul sau reprezentanții lui vor cere moștenirea sau celelalte drepturi ce i se cuvin. Devoluția care, după art. 120 și 121, are loc în folosul lor nu este decî irevocabilă, de oare ce absentul, la reîntoarcerea lui, sau reprezentanții

Revocabilitatea proprietății dobîndite în baza art. 120, 121.

(1) Textul corespunzător francez dice: «fără prejudiciul acțiunilor în petiție de ereditate și altor drepturi ce se vor cuveni absentului».

Petiția de ereditate, *hereditatis petitio* sau *vindicatio* (Dig., *Petiția de ereditate*, *de hereditatis petitione* 5. 3), este o acțiune reală prin care reclamantul ce se pretinde moștenitor și pe care adversarul său nu-l recunoaște ca atare, revendică o moștenire sau niște bunuri care fac parte din ea. Vom vorbi despre această acțiune la finele titlului moștenirilor. Veđi de pe acum asupra acestei grele materii, Serezia, *De la pétition d'hérédité en droit moderne* (1873); Pand. fr. *Successions*, I, 1948 urm.; Répert. Sirey, v^o *Pétition d'hérédité*, etc.

săi, cari ar dovedi existența lui în momentul deschiderei moștenirii, pot cere această moștenire de la acei cari au primit-o în locul absentului.

Prescrierea
acțiunii în
petiție de e-
reditate.

Acei cari au luat moștenirea în locul absentului, nefiind posesori cu titlu precar, după cum sunt trimeșii în posesie provisorie, acțiunea ce legea conferă absentului său reprezentanților lui pentru valorificarea drepturilor acestuia din urmă (acțiunea în petiție de ereditate) este prescrip-tibilă, ca ori-ce acțiune în genere.

Art. 1890 și
1907.

Dacă este vorba de o moștenire ab intestat sau testamentară, acțiunea acelor în drept, adică a absentului său a reprezentanților săi, se va prescrie prin trei-deci de ani de la deschiderea moștenirii, conform dreptului comun (art. 700 și 1890), iar dacă este vorba de veniturile unei rente viagere, pe care le ar reclama absentul, acțiunea se va prescrie prin cinci ani (art. 1907) (1).

Restituirea
fructelor. Art.
112.

În cât privește fructele, am văzut că acei trimeși în posesiunea provisorie a bunurilor ce absentul avea în momentul dispariției sale, cari restituie bunurile ce au administrat, nu pot să rețină de cât o parte din fructele ce au perceput (art. 112).

Art. 123.

Acei cari, în lipsa absentului, au cules o succesiune sau ori-ce alte drepturi deschise în folosul acestuia, în timpul absenței sale, păstrează, din contra, toate fructele pe care le au perceput de bună credință, adică : fără a avea cunoștință despre existența absentului (art. 123), nerestituind de cât fructele percepute de rea credință (art. 485, 486). În ori-ce caz, ei vor restitui lucrurile care compun moștenirea.

Dr. roman.

Codul actual a abrogat deci regula romană: *Fructus augent hereditatem*, după care posesorul unei succesiuni trebuia să restituie atât capitalul cât și fructele lui (2).

(1) Baudry et Fourcade, I, 1269; T. Huc, I, 451; Laurent, II, 258; Mourlon, I, 491, *in fine*; Aubry et Rau, I, § 158, p. 954; Neagu, I, p. 239, No. 4 și 5. Cpr. C. Paris, Sirey, 51. 2. 769; D. P. 54. 5. 4.

(2) Cpr. L. 20, § 6; L. 25, § 3 și 4; L. 40, § 1, Dig, *De hereditatis petitione*, 5. 3. «*Prædo fructus suos non facit, sed augent hereditatem*, dice acest din urmă text; *ideoque eorum quoque fructus præstabit. In bonæ fidei autem possessore hi*

Această inovație este dreaptă, pentru-că nici-o rațiune nu se opune la dobândirea fructelor din partea posesorului legal a unei moșteniri, ca și din partea posesorului legal a unui lucru particular (art. 485) ⁽¹⁾.

Este de prisos să spunem că buna credință este totdeauna presupusă și că reaua credință trebuie să fie dovedită de acel care o invoacă (art. 960 § 2, 1169, 1899 § 2).

In fine, absentul său reprezentanții săi trebuie să respecte actele de administrație, făcute de acei cari au cules moștenirea sau celelalte drepturi în locul lui, și chiar înstrăinările consimțite de bună credință către terți (art. 117) ⁽²⁾. Art. 117.

Aceasta nu însemnează însă că înstrăinările făcute de un moștenitor aparent în genere sunt valide, chiar dacă el ar fi de bună credință, pentru-că regula art. 117, după care absentul care se reîntoarce își reia averea în starea în care se găsește, *fără a o putea urmări în mâinile unei a treia persoane*, fiind excepțională, nu poate fi întinsă la alte cazuri. În adevăr, nu se poate dice că acei trimesi în posesiunea averii absentului ar fi usurpatori, pentru-că ei au luat locul care li s'ar fi cuvenit, dacă persoana a cărei existență este incertă ar fi murit în realitate; pe când acei cari au pus mâna pe o moștenire, la care nu erau chemați, sunt adevărați usurpatori, fie-că erau de bună sau de rea credință. Casul întâi fiind anume prevăzut de lege, acei puși în posesiunea averii absentului se găsesc într'o situație care nu presintă nici-o analogie cu cazul usurpării moștenirii de o persoană fără calitate; de unde rezultă că nu se poate, în mod legal, argumenta de la un caz la altul ⁽³⁾.

Nevaliditatea înstrăinărilor făcute de un moștenitor aparent. Controversă.

Cu-toate-acestea, chestiunea este foarte controversată, și atât jurisprudența cât și o parte din doctrină men-

tantum veniunt in restitutionem, quasi augmenta hereditatis, per quos locupletior factus est».

⁽¹⁾ Cpr. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, I, p. 141 (ed. a 2-a).

⁽²⁾ Veđi Aubry et Rau, I, § 158, p. 954; Vigié, I, 288, *in fine*. Cpr. Laurent, II, 257.

⁽³⁾ Cpr. T. Huc, I, 452 și V, 275, 276; Marcadé, I, 472; Baudry et Wahl, *Successions*, I, 936; Baudry, I, 393, p. 226; Mourlon, I, 493 și II, 201, 202; Thiry, II, 103; Cas. belg. Sirey, 79. 2. 108, etc.

țin înstrăinările imobiliare, săvârșite de moștenitorul aparent, fără a distinge între moștenitorul legitim și acel care deține dreptul său de la o dispoziție testamentară, însă nu sunt de acord asupra condițiilor ce urmează a fi îndeplinite; căci unii mențin aceste înstrăinări, sub condiție ca atât vânzătorul (moștenitorul aparent) cât și cumpărătorul să fie de bună credință, iar alții se mulțumesc numai cu buna credință din partea cumpărătorului, sistem formal admis prin art. 933 din codul italian ⁽¹⁾.

Despre efectele absenței cu privire la căsătoria soțului present (art. 139 și 140 din Codul fr. eliminate de legiuitorul nostru) ⁽²⁾.

Absența fie presumată, fie declarată, orî cât de lungă ar fi, chiar dacă ar fi trecut 100 ani de la nașterea absentului (art. 114), nu este prin ea însăși o cauză de desfacere a căsătoriei, care nu se desființează de cât prin moarte sau despărțenia legal pronunțată (art. 209); de unde rezultă că femeea bărbatului absent va avea nevoie de autorizarea justiției spre a putea contracta și sta în judecată (art. 626 Pr. civ.) ⁽³⁾.

Căsătoria soțului aceluia absent.

Soțul present nu se va putea deci căsători din nou de cât dovedind moartea absentului ⁽⁴⁾, sau făcând să se pronunțe divorțul, ceea ce va fi foarte lesne, pentru-că

⁽¹⁾ Veđi asupra acestei controverse t. VI a Coment. noastre, p. 475 urm., t. VII, p. 555, *ad notam* și t. VIII, p. 845, text și nota 2. Veđi în sensul validității acestor înstrăinări. Cas. rom., *Dreptul* din 1902, No. 22 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 60 (cu observ. noastră critică); Trib. Ilfov și C. Iași, *Dreptul* din 1893, No. 20 și *Curierul judiciar* din 1903, No. 49, p. 415 (punctul 21 din speță); Cas. fr. Sirey, 97. 1. 313; D. P. 1900. 1. 33; *Pand. Périod.* 1901. 1. 209; Nacu, I, p. 247, 248, No. 23.

⁽²⁾ Veđi asupra acestei materii, Prosper Schæfer, *Étude sur le second mariage contracté par le conjoint d'un absent*, studiu publicat în *Revue critique*, t. IX, anul 1880, p. 201 urm.

⁽³⁾ Répert. Sirey, v^o *Absence*, 568; Demolombe, II, 266; Laurent, II, 143; T. Huc, I, 456; Aubry et Rau, I, § 159, p. 959. Veđi și *suprà*, p. 518, nota 3.

⁽⁴⁾ Cpr. Planiol, III, 34.

dispariția soțului sėu, fiind o părăsire, constituie neapărat o insultă gravă (art. 212). Este adevărat că absența unuia din soți aduce obligația de restituire a dotei (art. 1271), însă aceasta nu dovedește încă desfacerea căsătoriei; căci dota se restituie și în urma separației de patrimonii, și această separație nu numai că nu desființează căsătoria, dar nici chiar regimul dotal, care continuă a subsista cu inalienabilitatea fondului dotal (1).

Presupunēnd însă că, de fapt, soțul absentului a contractat o a doua căsătorie, se naște întrebarea: cine poate cere anularea acestei căsătorii?

Codul francez are, în această privință, următoarea dispoziție, care a fost eliminată de legiuitorul nostru (2): «Soțul absent, a cărui soț a contractat o nouă însoțire va fi singur primit a ataca această căsătorie, fie el însuși, fie printr'un procurator, care va dovedi existența absentului» (art. 139 C. fr.) (3).

Acest text, reproducēnd o maximă formulată în 1723, într'o afacere celebră, de avocatul general Gilbert Desvoisins (4), n'ar permite, dacă ar fi luat *ad litteram*, de a

Art. 139 C.
francez.

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 248 urm., 325, text și nota 4; 383 și 421. Chestiunea este însă controversată.

(2) Codul german dispune, în această privință, că dacă un soț, în urma declarației de deces a celuilalt soț, a contractat o nouă căsătorie, această căsătorie nu este nulă în caz când soțul declarat mort s'ar afla încă în viață, de cât atunci când ambii noii soți au avut cunoștința despre această împrejurare, în momentul contractării căsătoriei (art. 1348). Veđi asupra acestui text, Roguin, *Mariage*, p. 71, No. 62.

Cod. german.
Art. 1348.

(3) De și chestiunea este controversată, se decide însă cu drept cuvint că procura trebuie să fie specială și că un mandat general de administrare n'ar cuprinde și dreptul de a ataca căsătoria. Procura care ar fi autentică ar dovedi prin ea însăși existența absentului. Veđi asupra acestor puncte, Mourlon, I, 501 — 503; Acollas, I, p. 115; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 139, No. 22; T. Huc, I, 456, p. 499; Baudry et Fourcade, I, 1277; Laurent, II, 251; Demolombe, II, 263. — *Contrà*: Marcadé, I, 487; Duranton, I, 524.

Necesitatea
unei procuri
speciale.

(4) Iată cum era formulată această maximă: «*L'incertitude de la mort de l'un des époux ne doit jamais suffire pour contracter un mariage nouveau, mais elle ne doit jamais suffire aussi pour troubler un mariage contracté*». Cpr. Thiry, I, 211; Planiol, III, 351; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 333.

cere anularea căsătoriei de cât însuși soțului absent, sau împuternicitului său; de unde ar părea să rezulte că dacă absentul, odată reîntors sau existența sa dovedită, n'ar cere anularea căsătoriei, nimeni n'ar mai putea exercita această acțiune, așa că adulterul și bigamia ar fi patronate de însuși legiuitorul, ceea ce ar fi monstruos. De aceea, sensul acestui text este, după părerea generală, următorul: cât timp existența absentului este incertă, nimeni nu este în drept a cere nulitatea acestei căsătorii; dacă însă incertitudinea încetează prin reîntoarcerea absentului sau dovedirea existenței sale, cererea de nulitate poate fi introdusă nu numai de dinsul, dar încă de toți acei interesați și de ministerul public (art. 166) ⁽¹⁾.

Causa elimi-
nării art.
139 fr. din
codul nostru.

Aceleași reguli sunt admisibile și în legislația noastră, pentru-că, după cum foarte bine observă Marcadé (I, 487, *in fine*), aceasta rezultă din principiile generale; de aceea, poate, art. 139 a și fost eliminat de legiuitorul nostru.

Așa dar, în timpul absenței unuia din soți, celalalt nu este în drept a contracta o nouă căsătorie. Dacă însă, de fapt, această căsătorie a fost contractată, ea nu va putea fi anulată cât timp ține absența. Indată ce existența absentului este dovedită, dreptul comun își primește aplicare. (Cpr. Nacu, I, p. 248, No. 24).

Dr. interna-
țional.

Sunt legislații care permit soțului absentului de a se căsători din nou, dacă absența a ținut un timp oare-care ⁽²⁾. Eî bine, după noi, nu mai rămâne îndoială că străinul a cărui lege personală ar permite căsătoria în asemenea condiții, n'ar mai putea contracta o nouă căsătorie în România, conform statutului său personal, cât timp nu va do-

⁽¹⁾ Planiol, III, 379; Vigié, I, 289; Murlon, I, 499; Baudry et Fourcade, I, 1283; Demolombe, II, 264; Thiry, I, 211; Arntz, I, 260; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 333. — *Contrà*: T. Huc, I, 456; Laurant, II, 250; Vazeille, *Mariage*, I, 225. Veđi și părerea intermediară susținută de Aubry et Rau (I, § 159, p. 957 urm.). Cpr. și Beudant, I, 364, p. 498 urm. Veđi cele trei sisteme resumate de Murlon, I, 498—500 și de Acollas, I, p. 114 urm.

Dr. străin.

⁽²⁾ Cpr. art. 549, 550 C. neerlandez. Veđi și art. 1348 C. german. După art. 551 din Codul neerlandez, absentul este și el în drept a contracta o nouă însoțire, în urma căsătoriei soțului său.

vedi moartea soțului său, pentru-că bigamia fiind contrară ordinei publice, statutul real va ținea, în specie, în frîu pe acel personal al străinului (1).

În fine, art. 140 din codul francez dispune că: «dacă soțul absent n'a lăsat rude în gradul succesibil, celalalt soț va putea cere punerea sa în posesie provisorie a bunurilor». Și acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru ca de prisos. În adevăr, toți autorii observă că soluția admisă de acest text rezultă din combinarea art. 106 cu art. 679 (2); căci punerea în posesie provisorie putînd, după art. 106, fi cerută de moștenitorii presumpțivi ai absentului și, după art. 679, soțul present fiind moștenitor în lipsă de alte rude în grad succesibil, nu mai rămîne îndoială că acest din urmă poate cere punerea în posesie provisorie. Textul francez nu face deci de cât să tragă concluzia pusă de art. 106 și 679. Ca atare, el a putut fi eliminat de legiuitorul nostru, fără ca prin aceasta să se aducă vre-o inovație. Veđi *suprà*, p. 498, nota 1.

Eliminarea art. 139 și 140 din codul fr. n'a adus deci nici o schimbare în codul nostru, unde soluția a rămas aceeași ca și în cel francez.

CAPITOLUL IV

Despre privigherea copiilor minori ai tatălui, care a dispărut.

Legea se ocupă, în capit. de față, numai de dispariția tatălui, pentru-că la caz de dispariția mamei, tatăl, dacă este present, este însărcinat cu creșterea și privegherea copiilor minori.

Dispariția
mamei.

Înainte de a explica textele ce cuprinde acest capitol, trebuie să observăm că ele se aplică numai în tim-

Casurile la
care se aplică
art. 124 urm.

(1) T. Huc, I, 457; Weiss, *Tr. élément. de droit international privé*, p. 401 (ed. a 2-a); Baudry et Fourcade, I, 1325; Despagnet, *op. cit.*, 255, p. 515 (ed. a 3-a); Pic, *Mariage en droit international*, p. 148.—Veđi însă Laurent, *Droit civil international*, IV, 300; Répert. Sirey, v^o *Absence*, 787; Demolombe, I, 101. Cpr. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Absence*, 39.

(2) Cpr. Marcadé, I, 490; T. Huc, I, 458; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 226, etc.

pul perioadei presumpției de absență, nu însă și în timpul absenței declarate, în care timp se deschide tutela, de câte-ori unul din părinți, tatăl sau mama, nu mai este de față. Aceasta rezultă, pe de o parte, din rubrica capit. care vorbește de tatăl *dispărut*, iar nu absent, și pe de alta din textul art. 125, care are în vedere niște ipoteze ce se produc «*mai înainte de a se declara absența*» ⁽¹⁾.

Art. 124—126 nu se aplică de asemenea la acei cari, fără a fi presupuși absenți, lipsesc de la domiciliul lor ⁽²⁾.

Dr. interna-
țional.

În cât privește pe minorii străini aflători în România, a căror tată sau mamă ar fi absenți, tribunalele noastre vor putea să ia măsurile de conservare ce ar necesita situația lor. Puterea părintească și tutela se vor regula însă, în principiu, după legea lor națională. (Cpr. T. Huc, I, 466).

Art. 124. — Dacă tatăl dispărut a lăsat copii minori, făcuți cu soția sa înainte plecării sale, mama va avea privigherea asupra lor și va exercita toate drepturile bărbatului, în privința educațiunii și averii lor. (Art. 132, 327, 330, 331, 335, 338, 343 C. civ. Art. 10—13 C. com. Art. 141 C. fr.) ⁽³⁾.

Art. 125. — Dacă mama va fi încetat din viață, în timpul de șase luni din ziua când tatăl a dispărut ⁽⁴⁾, sau dacă ea ar muri mai înainte de a se declara absența la tribunal, privigherea copiilor se va încredința de către consiliul de familie la ascendenții cei mai apropiați, și, în lipsa lor, unui tutor provisor. (Art. 98, 126, 344, 355 urm. C. civ. Art. 142 C. fr.).

Art. 126. — Tot astfel se va urma și în cazul când unul din soți dispărând, ar fi lăsat copii minori din altă căsătorie. (Art. 125, 344, 347, 348 C. civ. Art. 143 C. fr.) ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Thiry, I, 212; Demolombe, II, 335; Aubry et Rau, I, § 160, *ab initio*, p. 961, t. și nota 1; T. Huc, I, 459; Arntz, I, 267; Valette sur Proudhon, I, p. 311, nota *a*; Murlon, I, 506; Marcadé, I, 491; Baudry et Fourcade, I, 1305; Beudant, II, 775; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 227; Vigie, I, 290.—*Contrà*: Laurent, II, 219 urm.; Duranton, I, 517. Veđi Neagu, I, p. 242, No. 5 și 6.

⁽²⁾ Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 141, No. 1.

⁽³⁾ Cpr. L. 1, Cod, *Ubi pupilli educari debeant*, 5. 49.

⁽⁴⁾ Textul este reu redactat. Legea trebuia să se exprime astfel: «*Dacă mama, în timpul când tatăl a dispărut, era moartă, atunci după ce vor trece șase luni din ziua de când el s'a făcut nevedut*, etc. Cpr. Thiry, I, 213, p. 195; Marcadé, I, 498.

⁽⁵⁾ Dispoziția art. 126 intrând în aceea a art. 125, este inutilă,

Casul când tatăl a dispărut.

Mai multe ipoteze sunt posibile în această privință: Art. 124.

Prima ipoteză.—Tatăl a dispărut, însă mama este prezentă. În asemenea caz, aceasta din urmă va avea supravegherea copiilor minori comuni, și neemancipați, exercitând toate drepturile tatălui ⁽¹⁾, în privința creșterii copiilor și administrațiunei averii lor (art. 124). În privința dreptului de corecțiune (art. 329 urm.), se va aplica restricția prevădută de art. 335.

În privința administrației averii copiilor, pe care art. 124 i-o conferă, mama va exercita toate drepturile ce le avea tatăl, după art. 343, fără a avea nevoie de vre-o autorizare; căci, prin conferirea administrației, legea îi recunoaște neapărat capacitatea de a face toate actele privitoare la această administrație, ori-care ar fi regimul ei matrimonial ⁽²⁾.

Ea va avea, după unii, și usufructul legal, după cum dispune anume art. 23 din codul italian, de și art. 338 nu-l acordă de cât mamei *supravețuitoare*, pentru-că acest usufruct este e compensație a sarcinilor puterii părintești, pe care mama o exercită. Art. 124 deroagă deci de la art. 338 ⁽³⁾.

și ca atare, ar fi putut fi eliminată. Cpr. T. Huc, I, 463; Baudry et Fourcade, I, 1301; Marcadé, I, 503; Laurent, II, 149; Neagu, I, art. 126, No. 1, p. 242.

(1) Astfel, mama va consimți la căsătoria copiilor ei minori, tatăl fiind în imposibilitate de a exercita acest drept. Cpr. T. Huc, I, 460; Baudry et Fourcade, I, 1291 și II, 1461, 1462; Laurent, II, 147; Neagu, I, p. 240, No. 4.—Ea ar putea singură să-și emancipeze copiii săi minori (art. 422). Laurent, II, 147; Demolombe, II, 316; Répert, Sirey, *Absence*, 589; Aubry et Rau, I, § 129, p. 833, text și nota 10; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 683; T. Huc, III, 470; Neagu, I, p. 240, No. 3; Baudry et Chéneaux, *Personnes*, IV, 677.—*Contra*: Valette sur Proudhon, I, p. 306, nota a.

(2) Thiry, I, 213; Demante et Colmet de Santerre, I, 181 bis II; T. Huc, I, 461; Baudry et Fourcade, I, 1292; Aubry et Rau, I, § 160, pag. 962; Laurent, II, 146; Demolombe, II, 317; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 141, No. 6.

(3) Thiry, I, 213; Laurent, IV, 325; Marcadé, I, 493; Baudry, I, 401; Baudry et Fourcade, I, 1293; Duranton, I, 521; Beau-

Art. 125.

A doua ipoteză. — Tatăl a dispărut în urma morții mamei. De câte-ori mama a murit înaintea sa în urma dispariției tatălui, se deschide tutela (art. 344). Dacă tatăl ar fi prezent, el ar fi tutor. El fiind însă absent, legea ia măsuri în interesul copiilor minori. În asemenea caz, consiliul de familie încredințează supravegherea acestor copii ascendenților celor mai apropiați, sau în lipsa lor, unui tutor provisor. Misiunea ce legea încredințează ascendenților nu este o adevărată tutelă, tutela nedeschizându-se de cât în lipsă de ascendenți ⁽¹⁾. Aceste măsuri nu se aplică de cât după trecerea termenului de șase luni de la dispariția tatălui; căci legea n'a voit ca niște persoane străine să se amestece în afacerile absentului îndată după dispariția lui ⁽²⁾.

Ce se va face, deci, în timpul acestor șase luni, căci copiii minori nu pot fi lăsați în părăsire? Toți autorii răspund că, în acest interval de timp, tribunalul, după cererea părților interesate sau a ministerului public, vor lua măsurile necesare pentru creșterea copiilor și administrarea averii lor (art. 98—100), încredințând copiii unor rude sau prieteni, până ce li se va rindui un tutor ⁽³⁾.

A treia ipoteză. — Tatăl a dispărut în timpul vieții

dant, II, 755; Répert. Sirey, v^o *Absence*, 590; Magnin, *Tr. des minorités*, I, 123.—*Contra*: Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 83; Demolombe, II, 318 și VI, 483; Demante et Colmet de Santerre, I, 186 bis I (ed. a 3-a); T. Huc, I, 461; Mourlon, I, 509; C. Alger, Sirey, 92. 2. 5 și D. P. 91. I. 413. Veți și *infra*, explic. art. 338. Veți asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 241, No. 6 și 7.

(¹) Cpr. Planiol, I, 2253, p. 738 (ed. a 2-a); 1760 (ed. a 3-a).—Se susține însă de unii că și încredințarea copiilor ascendenților este o tutelă provisorie. Veți autorii citați de Neagu, I, p. 242, No. 6.

(²) Mourlon, I, 510; 511; Marcadé, I, 498; T. Huc, I, 462; Acollas, I, p. 116; Répert. Sirey, v^o *Absence*, 592; Laurent, II, 148; Demolombe, II, 320; Thiry, I, 213, p. 195; Planiol, I, 2253; Beudant, II, 775, pag. 419; Baudry et Fourcade, I, 1294. Veți și *supra*, p. 528, nota 4, unde am arătat că textul este rău redactat.

(³) Baudry et Fourcade, I, 1294; T. Huc, I, 462; Laurent, II, 148; Demolombe, II, 320; Demante et Colmet de Santerre, I, 182 bis 1; Neagu, I, p. 242, No. 5.

mamei, însă ea a murit înainte de a se declara absența lui. Acest caz se confundă cu acel precedent. Cât timp a trăit mama ea a avut supravegherea copiilor (art. 124). În urma morței sale, dacă această moarte s'a întâmplat după șase luni de la dispariția tatălui, supravegherea copiilor va fi *imediat* încredințată ascendenților celor mai apropiați, sau în lipsa lor, unui tutor provisor. Dacă ea a murit înaintea expirării termenului de șase luni, aceste măsuri vor fi luate în urma expirării acestui termen ⁽¹⁾.

A patra ipotesă. — Mama a dispărut odată cu tatăl, sau după dînsul. În asemenea caz, se va aplica tot art. 125, fiind-că această ipoteză este analoagă cu cea precedentă. (Cpr. Thiry, I, 213, *in fine*, p. 195).

Casul când mama a dispărut (caz neprevăzut de lege).

În caz de dispariția mamei, tatăl, dacă trăește, are puterea părintească și administrația legală (art. 327, 343). Art. 125.

Dacă el este săvîrșit din viață în momentul dispariției mamei, sau moare după această dispariție, art. 125 devine aplicabil. Dacă el dispăre după mamă, vom aplica iarăși art. 125 ⁽²⁾.

Casul când unul din soți dispăre lăsând copii minori născuți dintr'o căsătorie anterioară.

Acest caz este prevăzut de art. 126. Acești copii ne Art. 125; 126. avînd nici tată nici mamă cari să poată îngriji de dînșii, ci numai un tată vitrig, sau o mamă vitrigă, art. 125 va fi aplicabil și ipotezei de față, și nu mai era nevoie ca art. 126 s'o mai spună ⁽³⁾.

Despre privigherea copiilor naturali ai absentului.

Art. 124—126 se aplică numai copiilor legitimi sau

⁽¹⁾ Mourlon, I, 512; Baudry et Fourcade, I, 1297; Demolombe, II, 324; Laurent, II, 148; T. Huc, I, 462; Planiol, I, 2253, *in fine* (ed. a 2-a), 1760 (ed. a 3-a).

⁽²⁾ Thiry, I, 214, p. 196; Baudry et Fourcade, I, 1299. 1300.

⁽³⁾ Cpr. Marcadé, I, 505 și autorii citați *suprà*, p. 528, nota 5.

legitimați, cari se găseau sub privigherea părintelui dispărut ⁽¹⁾.

Copiii naturali. Lacună.

Ce trebuie să decidem în privința copiilor naturali? Un punct cert este că mama are îndatorirea de a-și crește și privigherea copiii săi naturali recunoscuți, fie chiar adulterini sau incestuoși. În acest scop legea îi conferă dreptul de corecțiune asupra lor (art. 337). *Quid juris* când mama este necunoscută sau a dispărut? În Franța se decide în genere că tribunalele sunt în drept a ordona măsurile ce reclamă interesul acestor nenorocite ființe ⁽²⁾. În orî-ce caz, legea cuprinde o lacună regretabilă în această privință.

Supravegherea copiilor minori în timpul absenței declarate.

Legea nu se ocupă despre acest caz, fiind-că declarația absenței deschide în mod fictiv, cel puțin după uni, moștenirea absentului. Or, moartea unui din părinți dând loc la deschiderea tutelei (art. 344), regulele tutelei vor fi aplicabile în specie ⁽³⁾.

Absența militarilor. Aplicarea dreptului comun.

Acestea sunt dispozițiile privitoare la absență. Ele se aplică, în legea noastră, și la militari, fie în timp de război sau de pace, pentru-că, la noi, nu există dispoziții speciale în această privință, precum există în Franța ⁽⁴⁾.

Casurile în care art. 124 urm. nu sunt aplicabile.

⁽¹⁾ Textele de mai sus nu se aplică decî copiilor a căror mamă, în urma morței tatălui, a refuzat tutelele, nici copiilor a căror tată, după moartea mamei, a fost scutit sau exclus din tutelele, nici în fine, copiilor a căror părinte a pierdut puterea părintească prin aplicarea art. 268 din codul penal. Cpr. T. Huc, I, 465.—Art. 124—126 nu se aplică de asemenea minorilor emancipați. T. Huc, I, 464; Baudry et Fourcade, I, 1304; Demolombe, II, 332; Neagu, I, art. 126, No. 4.

⁽²⁾ T. Huc, I, 464; Demolombe, II, 331; Baudry et Fourcade, I, 1303; Neagu, I, art. 126, No. 3. Veđi și Beudant, II, 776.

⁽³⁾ Thiry, I, 216; Arntz, I, 267; Demolombe, II, 335 urm.; Baudry, I, 406; Marcadé, I, 507; Valette sur Proudhon, I, p. 311, nota a; Aubry et Rau, I, § 160, *in fine*, p. 963.—*Contrà*: Laurent, II, 219 urm.; Duranton, I, 517 urm. Veđi și *suprà*, p. 528, text și nota 1.

⁽⁴⁾ Veđi în privința dispozițiilor speciale din Franța, Demolombe, II, 337 urm.

TITLUL V

Despre căsătorie ⁽¹⁾.

Jurisconsultul Modestinus a dat o definiție despre căsătorie, care a rămas celebră: «*Nuptiæ sunt, dicitur hanc esse conjugii, conjunctio maris et femine et consortium omnis vite, individue vite consuetudo, divini et humani juris communicatio*» (L. 1, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2).

Definiție.

Paul Gide, reproducând această definiție, dicită că niciodată legislatorii creștini n'au definit mai bine căsătoria ⁽²⁾.

«Legăturile familiei, dicită art. 63 din codul Calimach (44 C. austriac), care se vede că s'a inspirat din nobila și frumoasa definiție a lui Modestin, se alcătuesc prin căsătoreasca tocmeală, prin care două persoane, partea bărbătească și partea femească, arată cu un chip legiuit a lor voință și hotărîre de a viețui într'o legiuită însoțire, cu

C. Calimach.
Art. 63.

⁽¹⁾ Veđi asupra acestei materii, pe lângă autorii obicinuit citați, Vazeille, *Tr. du mariage* (2 vol., 1826); Allemand, *Tr. du mariage et de ses effets* (2 vol., 1853); Tissot, *Le mariage, la séparation de corps et le divorce* (1 vol., 1876); Pezzani, *Tr. des empêchements du mariage* (1838); Glasson, *Du consentement des époux au mariage* (1867); Glasson, *Éléments du droit français*, I, p. 118 urm. (ed. a 2-a, 1884); Glasson, *Le mariage civil et le divorce dans l'antiquité et dans les principales législations modernes de l'Europe* (ed. a 2-a, 1880); Rittner, *Das österreichische Eherecht* (Wien, 1876); Zhishman, *Das Eherecht der orientalischen Kirche* (Wien, 1864); Esmein, *Le mariage en droit canonique* (1891); Er. Lehr, *Le mariage, le divorce et la séparation de corps dans les principaux pays civilisés* (1899, Studiū extras din Répert. Sirey, v^o *Mariage*); Roguin, *Le mariage (Tr. de dr. civil comparé, 1904)*, etc. Acest din urmă autor, vorbind în mai multe rinduri de România, se referă la Tratatul nostru în limba franceză.

Bibliografie specială.

⁽²⁾ P. Gide. *Étude sur la condition privée de la femme*, p. 111 (ed. a 2-a revădută de A. Esmein).

dragoste, cu frica lui D-zeu, și cu cinste, într'o tovarășie nedespărțită, de a naște prunci, a-i crește și a se ajuta între ei după putință la toate întâmplările».

Zachariae von Ligenthal, reproducând în Istoria dreptului privat greco-roman (§ 2, nota 2) această definiție a legiuitorului Moldovei, dice cu drept cuvânt că ea este mult mai morală de cât cea pe care o dă codul Caragea, și care sună în termenii următori: «Nunta este tocmeala unirei bărbatului cu femeea spre facerea de prunci» (art. 1, partea III, capit. 16) ⁽¹⁾.

Cod. actual.
Definiția căsătoriei.

Codul actual nu definește căsătoria, însă ea poate fi definită astăzi: un contract ⁽²⁾, prin care două persoane *de sex osebît* ⁽³⁾ stabilesc între ele o uniune, pe care legea o

(1) Această definiție brutală este din cele mai greșite, pentru-că procrearea copiilor nu este unicul scop al căsătoriei. Pothier (*Contr. de mariage*, VI, 4 și 5), reproducând teoria mistică a sf. Augustin și a altor părinți ai Bisericii latine, dice că raporturile sexuale nici nu sunt de esența căsătoriei. Noi însă credem, cu toate-acestea, că o căsătorie n'ar putea fi contractată sub condiția ca soții să se abțină de la datoria lor conjugală. Veđi Pothier, *loco cit.*, p. 3, nota 1 a lui Bugnet. Veđi și Vering, *Droit canon*, II, p. 598 urm.

Căsăt. este un contract. Controversă.

(2) Dicem *un contract*, pentru-că căsătoria este un contract solemn, după părerea majorității autorilor, de și unii o consideră pe nedrept ca o stare de lucruri, *comme un état et non comme un contrat* (v. Massol, *Sépar. de corps*, p. 2, text și note, ed. a 2-a; Roguin, *Le mariage*, No. 1 și 3). Veđi asupra acestei controverse pur teoretice, t. VIII a Coment. noastre, p. 3, *ad notam*. Cpr. Planiol, III, 4 și 5; T. Huc, II, 3, 4; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 307, p. 194; Vigié, I, 293; Vraye et Gode, *Divorce*, I, No. 1, p. 2 (ed. a 2-a).

Deoseb. de sex.

(3) Deosebirea de sex este atât de evidentă, în cât legea actuală n'a mai cređut de cuviință a o prescrie anume, ea presupunând-o în art. 127. Absența complectă a organelor care caracterizează sexul este decî o cauză de inexistență a căsătoriei. Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 18; Pand. fr., *eod. v^o*, 197 urm.; Beudant, I, 214; Murlon, I, 650, 651; Thiry, I, 220; Vigié, I, 316; Baudry, I, 419; T. Huc, III, 14; Planiol, III, 26 și 340, 341; Laurent, II, 271; Demolombe, III, 11; Le-grand du Saule, *Tr. de médecine légale*, p. 89; C. Montpellier și Trib. Alais, D. P. 72. 2. 48; Sirey, 72. 2. 272; D. P. 82. 3. 71. Cpr. Trib. Nevers, *Curierul judiciar* din 1894, No. 5.—*Contră*: C. Caen, Sirey, 82. 2. 108; D. P. 82. 2. 155.

Curtea de casație din Franța a decis că, de și deosebirea

sanctionează, și pe care ele nu pot s'o desființeze după voința lor. (Cpr. Planiol, III, 3).

Alți autori definesc căsătoria: o societate formată între două persoane de sex osebuit, în scopul de a întemeia o familie legitimă ⁽¹⁾.

Din această definiție rezultă; 1° că căsătoria nu poate să existe de cât între un singur bărbat și o singură femeie, conform tradițiilor constante ale popoarelor occidentale; 2° că societatea stabilită între bărbat și femeie este perpetuă în intenția părților, neputând să fie constituită nici sub un termen, nici sub condiție, de și ea poate fi desființată fie pentru anume cauze, fie în unele cazuri prin consimțământ mutual; 3° că această uniune este supusă unor anume forme stabilite de lege; 4° și în fine, că o-

Consecințele care rezultă din definiția căsătoriei.

de sex este o condiție substanțială pentru existența căsătoriei, totuși anularea ei nu poate fi propusă de bărbat de câte-ori femeia, lipsită de organe genitale interne, prezintă toate aparențele externe ale sexului feminin. Veđi *Dreptul* din 1903, No. 76 și *Pand. Périod.* 1903. 1. p. 381. Cpr. C. Caen, D. P. 82. 2. 155. Cu alte cuvinte, o conformitate vicioasă a organelor genitale a femeii n'ar fi o cauză de anulare a căsătoriei. Cpr. Trib. Nevers, *Curierul judiciar* din 1894, No. 5. — *Contrà*: *Pand. fr., Mariage*, I, 204. Vom avea ocazia de a reveni asupra acestei chestiuni mai la vale, când ne vom ocupa despre neputință.

Sexul soților, la caz de contestație, se va dovedi printr'o expertisă medicală. Dacă soțul a cărui sex se contestă refuză de a se supune viseitei medicale, nici-un mijloc de constringere, fie direct, fie indirect, nu va putea fi întrebuițat în contra lui. În fața unui asemenea refus, tribunalele vor hotări după documentele și împrejurările fie-cărei cauze, menținând căsătoria de câte-ori reclamantul nu va putea să-și dovedească afirmația sa. Cpr. *Répert. Sirey*, v° *cit.*, 19: *Pand. fr., eod. v°*, 209; T. Huc, II, 14; Trib. Alais și C. Riom, D. P. 82. 3. 71; D. P. 77. 2. 32; *Sirey*, 77. 2. 153.—Veđi însă *Demolombe*, III, 254.

(1) T. Huc, II, 2, p. 9. Veđi art. 1056 din codul civil portughez, care dă următoarea definiție: «Căsătoria este un contract perpetuu, încheiat între două persoane de sex osebuit, în vederea constituirei unei familii legitime, com o fim de constituirerem legitimamente a familia». Art. 1056.

biectul și scopul final a acestei societăți este mai totdeauna înființarea unei familii legitime ⁽¹⁾.

Dr. vechiū.

Până la punerea în lucrare a codului actual, căsătoria a fost la noi un contract religios ⁽²⁾, o taină, după cum o proclamă soborul întrunit la Iași, în anul 1642, sub Domnia lui Vasile Lupu. Codul civil, scuturând jugul bisericeii, a secularizat căsătoria, făcând din acest contract un contract pur civil ⁽³⁾.

Căsătoria religioasă. Art. 22 Constit. Controversă.

Nu trecu însă mult, și constituanții din 1866 înscrieră în pactul nostru fundamental, după propunerea lui Manolaki Costaki, art. 22, care pare a face din căsătorie un contract *mixt*. Cu-toate-că acest text pare a cere în mod imperios pentru validitatea căsătoriei ca celebrarea să fie urmată de benedicția religioasă, totuși se decide astăzi aproape fără discuție că această formalitate este facultativă, și că o căsătorie celebrată numai înaintea ofițerului stărei civile este perfect validă. Această soluție, singură juridică, rezultă din desbaterile Constituantei, unde vedem că N. Blaremborg, apărătorul amendamentului care formează art. 22 din Constituție, răspundând d-lui C. Boerescu, în ședința din 24 Iunie 1866, a declarat că, până la dispozițiile transitorii ce au a se regula printr'o anume lege, care nu s'a făcut încă, codul civil rămâne în vigoare ⁽⁴⁾.

(1) Această intenție nu este însă un element esențial al validității căsătoriei, de exemplu: în căsătoriile *in extremis* și în acele contractate la o vîrstă înaintată. Veđi Roguin, *op. cit.*, No. 1; Beudant, I, 204. Cpr. C. Caen (motive), D. P. 82. 2. 155.—*Contră*: Art. 1056 C. portughez, citat în nota precedentă.

(2) Cpr. Trib. Suceava, *Curierul judiciar* din 1896, No. 45.

(3) Veđi într'un articol foarte interesant, datorit penei distinsului nostru fost elev, d-l V. Erbiceanu, și publicat în *Dreptul* din 1904, No. 82, p. 662, nota 1, protestul arhierelui Neofit Scriban, dat Sinodului român, în contra codului civil, prin care se atacă și se desființează chiar sfîntul mister al nunței.

(4) Veđi în acest sens, Trib. Dimbovița, Mehedinți și Teleorman, *Dreptul* din 1893, No. 49; din 1894, No. 50 și din 1895, No. 36; *Curierul judiciar* din 1896, No. 1; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 6 și din 1889, No. 9; C. București, *Dreptul* din 1872, No. 8; din 1876, No. 17 și *Curierul judiciar* din 1900, No. 24 (această din urmă decizie cu observația noastră); C. Focșani, *Dreptul* din 1880, No. 7; Trib. Covurlui și C. Galați, *Dreptul* din 1889, No. 73 și din 1885, No.

Cu ocazia discuțiunii legii din 1906, modificătoare a unora articole din codul civil, a cărui raportor am fost în Senat, și care în momentul când tipărim aceste rânduri se amendează de Camera deputaților, banca Prelaților a cerut cu insistență ca să se declare benedictia religioasă obligatorie, conform desideratului exprimat de Constituție, însă nici-un amendament n'a fost depus în acest sens, așa că chestiunea a rămas, ca și mai înainte, în domeniul jurisprudenței.

Căsătoria civilă, introdusă pentru prima oară în Țările de jos în 1580 ⁽¹⁾, este astăzi mai pretutindeni legea comună. Astfel, ea este admisă în Franța, în Belgia, în Germania (art. 1318 C. german), în Elveția (L. federală din 24 Decembre 1874), în Olanda, în Italia, în Ungaria ⁽²⁾, etc.

În unele legislațiuni, căsătoria este și astăzi un con-

52; Trib. și C. Iași, *Dreptul* din 1897, No. 64 și din 1879, No. 25; Cas. rom. Bulet. S-a I, 1873, p. 326; Bulet. 1884, p. 1 și *Dreptul* din 1884, No. 13; C. Craiova, *Dreptul* din 1901, No. 62; Judec. ocol. Simila și Mizil, *Curierul judiciar* din 1903, No. 52 și din 1904, No. 5. Mai vezi încă t. V a Coment. noastre, pag. 511, *ad notam* și Tr. nostru în limba franceză, p. 72, text și nota 1. În același sens, C. N. Buzdugan, *Mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie*, p. 246 urm.; Al. Degré, *Dreptul* din 1890, No. 69 și din 1891, No. 20, p. 155; Mărzescu, *Căsătoria*, p. 38; G. Mortzun, *Dreptul* din 1879, No. 18; Meitani, *Studii constituționale*, asupra art. 22, pag. 85 urm.; Neagu, I, p. 275, 276, No. 11.—*Contrà*: Trib. Iași și Cas. rom. (în afacerea celebră a fraților Nădejde), *Dreptul* din 1879, No. 25 și Bulet. S-a I, 1879, p. 107; Jud. ocol. Simila, *Curierul judiciar* din 1903, No. 52; C. G. Dissescu, *Cursul de drept public* p. 443 urm.; P. Negulescu, *Dreptul* din 1900, No. 48, p. 391. Tot în acest din urmă sens se pronunță și unii autori străini, cari au fost induși în eroare prin textul art. 22 din Const. Vezi Glesson, *Le mariage civil et le divorce*, p. 306; Planiol, I, p. 50 (ed. 1-a). În edițiile următoare, acest din urmă autor se mărginește a semna controversa, trimetând la Tratatul nostru în limba franceză.

(1) Vezi Vering, *Droit canon* (traduc. Bélet), II, § 188, p. 633.

(2) Vezi în privința acestei din urmă țări legea din 18 Decembre 1894 (*T. cz. hazassági jogról*), publicată în *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1894, p. 355 urm. Vezi și Er Lehr, *J. Clunet*, anul 1895, p. 751 urm. Vezi *suprà*, p. 194, nota 4 și t. VIII a Coment. noastre, p. 109, nota 3.

tract religios, de exemplu: în Serbia (art. 60 C. civ.) (1), în Grecia (2), în Rusia (3), în Scoția (4), în principatul Montenegro, în Norvegia însă numai pentru Luterani; căci acei cari profesază un cult disident se pot căsători înaintea unui notar, după o lege din 16 Iulie 1845 (5).

Tările care admit formele civile și religioase.

În Danemarca, o lege din 13 August 1851 permite viitorilor soți de a opta între formele civile și acele religioase, soluție admisă în Anglia (6), în Portugalia (art. 1057 C. civ. din 1867), în Spania (art. 42 C. civil din 1889), în Austria (art. 69 urm. C. austriac, L. din 25 Mai 1868 și din 9 April 1870) (7), etc.

Căsătoria solo consensu.

În Scoția, pe lângă căsătoria *regulată*, celebrată de un ministru al cultului, mai exista altă dată și o altă căsătorie, numită *neregulată*, care își producea efectele sale juridice și care se forma *solo consensu*, fără îndeplinirea

(1) Cpr. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 433. În privința Bulgariei, veđi *supră*, p. 194, nota 3.

(2) Weiss, *op. cit.*, III, p. 449. Veđi *supră*, p. 194, nota 5.

(3) Cpr. Trib. Paris, *J. Clunet*, anul 1896, p. 848; C. Bruxelles, *J. Clunet*, anul 1889, p. 859; Pand. fr., *Mariage*, 13669 urm.; Weiss, *op. cit.*, III, p. 451; Er. Lehr, *Dr. civ. russe*, I, p. 36.—Tot regulele canonice cârmuiesc în Rusia anularea căsătoriei și desfacerea ei prin divorț. Trib. Paris, *J. Clunet*, *loco cit.*

(4) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 109, nota 3. Cpr. Weiss, *op. cit.*, III, p. 440 urm.

(5) Cpr. Trib. Paris, *J. Clunet*, 1889, p. 104; Weiss, *op. cit.*, III, pag. 452.

(6) Veđi Er. Lehr, *Éléments de dr. civ. anglais*, 97 urm., p. 52 urm.; Weiss, *op. cit.*, III, p. 438 urm.; Glasson, *Le mariage civil et le divorce*, p. 308 urm.

(7) Weiss, *op. cit.*, III, p. 443, 444; Glasson, *op. cit.*, p. 396 urm.

Dr. roman și dr. vechiu.

În dreptul roman clasic, căsătoria era un contract pur civil până la Domnia lui Leon filosoful, care a făcut obligatorie benedictia religioasă (Nov. 89) (veđi Ruben de Couder, *Résumé de droit romain*, I, p. 55, ed. a 7-a; Glasson, *op. cit.*, p. 203; veđi și Cuq, *Les institutions juridiques des Romains*, II, p. 801), iar în Franța, benedictia religioasă, prescrisă de soborul din Trident, a devenit obligatorie sub Henric III, și dreptul nu s'a schimbat în această privință de cât la Revoluția cea mare (Constit. din 1791). «Legea consideră căsătoria ca un contract civil», ȳice art. 7, tit. 2 din această Constituție.

vre-unei formalități civile sau religioase, fără nici-o publicație și fără nici-o locuire comună ⁽¹⁾).

Unii ar voi să introducă uniunea liberă și în moravurile noastre, însă o asemenea reformă ar avea de consecință nici mai mult nici mai puțin de cât distrugerea familiei și a societății; căci, după cum foarte bine ține un autor ⁽²⁾, «căsătoria este instituția care crează familia și asupra căreia totul se întemeiază. O legislație rea asupra căsătoriei ar putea să aducă peirea unui Stat».

Nu, codul civil nu trebuie desființat, așa cum cer unele spirite bolnăvicioase, ci trebuie refăcut, adoptându-se, în privința capacității femeii, ideile moderne. Nu, căsătoria nu este o prostituție legală (*par devant le maire*), așa cum se susține de o sectă pernicioasă. Charles Turgeon, profesor de economie politică la facultatea din Rennes, arată foarte bine unde ne ar conduce uniunea liberă și lipsa orî-cărui angajament reciproc.

«L'union libre est un principe d'avilissement. Dépourvue de toute garantie légale à l'encontre de son compagnon, la femme retombera misérablement sous la main de l'homme. Loin d'affranchir le sexe faible, l'abolition du mariage ne peut manquer de l'asservir aux appétits et aux brutalités du sexe fort. L'histoire atteste que plus l'idéal conjugal s'abaisse, plus la condition de la femme s'aggrave; que plus l'amour se dégrade, plus la femme déchoit. La passion émanicipée, c'est l'indépendance dans l'abjection. Dieu garde la femme d'une si lamentable extrémité! La civilisation elle même risquerait d'en périr. Car, là où la femme n'est point respectée, il est impossible que l'humanité soit respectable. Le moyen le plus efficace de perfectionner l'homme, c'est d'ennoblir et d'exalter la femme, etc.» ⁽³⁾.

Și mai departe ⁽⁴⁾ același autor adaugă:

«Et maintenant, détruisez l'institution matrimoniale, si vous le pouvez; croyez-vous que les ménages seront plus unis, plus heureux, plus honnêtes? Croyez-vous que les trottoirs seront moins encombrés? Pouvez-vous affirmer que vos femmes émancipées ne mettront jamais le libre amour aux enchères publiques? Pouvez-vous assurer que la femme, privée des garanties du mariage, sera moins assujétie, moins exploitée, moins vénale, moins bête de somme ou moins bête de luxe? Verrons-

(1) Cpr. Weiss, *op. cit.*, III, pag. 440 urm. Répert. Sirey, v^o *Marriage*, 1969.—O asemenea căsătorie, contractată de bună credință de un Român în Scoția, ar fi validă în România. Veđi *suprà*, pag. 195, text și nota 4.

(2) Planiol III, p. 1, nota 1. Cpr. și Weiss, *op. cit.*, III, p. 384.

(3) Ch. Turgeon, *La féminisme français*, II, p. 312.

(4) *Op. și loco suprà cit.*, II, p. 300, 301.

nous les filles de joie se ranger et les souteneurs se convertir? Si le libertinage déborde dans les grandes villes, n'est-ce point précisément que le mariage y est de moins en moins honoré, de moins en moins pratiqué? Vous nous jetez au visage toutes les plaies conjugales, mais elles sont vôtres. Nos mœurs deviennent anarchiques parce que votre esprit révolutionnaire s'est glissé entre l'homme et la femme, parce que les époux sont portés de plus en plus à n'accepter de leur union que les plaisirs, à répudier leurs devoirs, à méconnaître leurs obligations. Ils ont perdu le sens du mariage chrétien. Ayez donc la franchise de les reconnaître pour vos disciples, car ils vous font honneur! Ils se libèrent de toutes leurs charges, ils trahissent tous leurs engagements. Démolissez donc la dernière digue qui protège la famille contre l'envahissement des mauvaises mœurs; et quand le vice aura submergé la pierre sacrée du foyer domestique, la loi de la force reprenant son empire dans les relations sexuelles, on verra la femme humiliée, meurtrie, opprimée, avilie, retomber dans cette misère où le christianisme l'avait trouvée. Que si (je le veux bien) les plus fières, les plus vaillantes, les plus fortes échappent à cette ignominie, la masse redeviendra nécessairement ce que le passé l'a connue; «chair à souffrance ou chair à plaisir», comme vous le dites; et, pour la honte de l'humanité, la femme ne sera plus (tranchons le mot) qu'une lamentable femelle».

Am reproduș anume aceste frumoase cuvinte ale profesorului de la Rennes, pentru-că nu se poate apăra în termeni mai călduroși și mai elocinți în același timp frumoasa și nobila instituție a căsătoriei care, ori cât s'ar dice și ori cât s'ar face, va rămânea, spre onoarea neamului omenesc, pururea în picioare, pentru a protesta în contra unor teorii stranii și vătămătoare.

Despre împedici la căsătorie.

Căsătoria este temeliea familiei și a societății. Ea este actul cel mai de căpetenie a vieții omului; de aceea legiuitorul avea datoria a o încunjuța cu cât se poate mai multe garanții și formalități⁽¹⁾. Lipsa uneia din aceste formalități constituie o împedire.

Impedici
prohibitive și
dirimante.

Impediciile, în materie de căsătorie, sunt *prohibitive* (de la *prohibere*, a opri), sau *dirimante* (de la *dirimere*, a distruge). Impediciile prohibitive sunt acelea a căror sancțiune consistă numai în condamnarea la o penalitate a

(¹) Unii pretind că tocmai acestor formalități multiple se datorește numărul crescând al concubinajelor. Poate că ar fi ceva de făcut mai mult de cât a făcut legea din 1906, în cât privește înlesnirea căsătoriilor. Desființarea formelor solemne ar fi însă, după părerea noastră, o adevărată nenorocire.

funcționarului care ar fi celebrat căsătoria (art. 54, 140), sau a părților care s'ar fi unit împreună (art. 175); pe când împedăcirile dirimante sunt acelea care atrag anula-rea căsătoriei ⁽¹⁾.

Împedăcirile prohibitive sunt: 1° existența unei opoziții ^{Impedăcirile prohibitive.} la căsătorie (art. 54); 2° lipsa actelor respectuoase (art. 134—140) sub codul civil, când se cereaș asemenea acte; 3° lipsa de publicație, sau un viciu de publicitate (art. 49, 173—175); 4° termenul celor de ce luă de văduvie în privința femeii (art. 210, 278) ⁽²⁾; 5° înrudirea fictivă care isvorêște din adopțiune (art. 145—148, 313) ⁽³⁾; 6° înrudirea duhovnicească care isvorêște din botez (art. 145); 7° oprirea prevădută de art. 149 în privința episcopilor, curatorilor, etc.; 8° împedăcirile la care dă naștere despărțenia (art. 277—279) ⁽⁴⁾; 9° lipsa consimțimintului din partea episcopului pentru copiii firești (art. 141) ⁽⁵⁾; 10° lipsa autorizărei din partea autorității militare superioare pentru ofițerii și

(1) Veđi *infra*, explic. art. 162 urm.

(2) Veđi *infra* (~~—H~~), explic. art. 210 și 278 (explicate la un loc).

(3) Vigié, I, 623; Mourlon, I, 1014; Demolombe, III, 338 și VI, 136; Beudant, I, 231; Laurent, II, 484; Marcadé, II, 105; Massé-Vergé, I, § 128, p. 213, text și nota 5; Aubry et Rau, V, § 463, p. 82, text și nota 3 și VI, § 560, p. 137; T. Huc, II, 24, p. 35 și 65; Neagu, I, art. 147, No. 2; Arntz, I, 302; Baudry, I, 944; Baudry et Fourcade, *Personnes*, II, 1860 și IV, 93.—*Contrà*: Proudhon, *op. cit.*, I, p. 390 și 403; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 519; Vazeille, *Mariage*, I, 228; Demante et Colmet de Santerre, I, 260 bis II, și II, 83 bis; Planiol, III, 336. Acest din urmă sistem este formal admis în codul italian (art. 60 și 104) și în Ante-proiectul de revissuire a lui Laurent (art. 189).

(4) Laurent, II, 484 și III, 290; Demolombe, III, 339; Duranton, II, 278; Massé-Vergé, I, § 128, p. 214; Baudry, I, 451; Aubry et Rau, V, *loco cit.*, p. 82, 83; T. Huc, II, 24, 396; Trib. și C. Paris, D. P. 99. 2. 51 și D. P. 97. 2. 439. Mai veđi încă în același sens, în privința art. 279 (abrogat prin legea din 1906), Trib. Lyon, Sirey, 90. 2. 199; D. P. 90. 2. 365.—*Contrà*: Valette sur Proudhon, I, p. 406; Planiol, III, 329 și 336, 363. Acest din urmă sistem este formal admis în codul neerlandez (art. 89, 90 și 145) și în Ante-proiectul de revissuire a lui Laurent (art. 147, 189). Veđi observația ce am publicat, în această privință, în *Dreptul* din 1900, No. 58, p. 476.

(5) Veđi *infra*, explic. art. 164. Cpr. Planiol, III, 336.

asimilații lor de ori-ce grad și de ori-ce armă, din activitate și disponibilitate (art. 1 și 15 L. din 12 Marte 1900 asupra căsătoriilor militarilor) ⁽¹⁾.

Impedici
dirimante.

Impediciunile dirimante sunt: 1° neîndeplinirea vârstei legiuite (art. 127, 162—169, 172); 2° lipsa totală a consimțământului soților (art. 129); 3° lipsa consimțământului ascendenților (art. 131—133), sau a consiliului de familie (art. 142) ⁽²⁾; 4° existența unei căsătorii anterioare (art. 130, 166, 169—171); 5° înrudirea de sînge sau cuscria (art. 144, 166, 172); 6° lipsa totală de publicitate, și în fine, 7° identitatea de sex.

Impedici
din legea
veche.

În vechile noastre legiuiți, erau mai multe impediciuni potrivite cu duhul vremii și cu moravurile de atunci, care astăzi toate au dispărut. Astfel, căsătoria era oprită între slobozi și robi (art. 154 C. Calimach și art. 2, partea III, capit. 16 C. Caragea) ⁽³⁾; între creștini și necreștini, pravoslavnic și persoane de altă dogmă (art. 91 C. Calimach și art. 2, partea III, capit. 16 C. Caragea), soluție admisă în C. austr. (art. 64) ⁽⁴⁾ în C. Saxoniei (art. 1617) ⁽⁵⁾, etc.

La noi, cu toată oprirea legii, asemenea căsătorii mixte se săvîrșeau în toate Țările, căci urmașii Apostolilor gă-

L. asupra
căsăt. milita-
rilor din 1900.

(1) Cpr. Planiol, III, 335, 5°; Thiry, I, 252.—După această lege (art. 2), ofițerii nu se pot căsători înainte de a avea vârsta de 23 ani împliniți. Ofițerii stărei civile și autoritățile bisericești sunt opriți de a proceda la căsătoria unui ofițer sau a oricărui militar, care nu va produce autorizația șefului superior de care ofițerul atarnă (art. 15). În cât privește dota ce trebuie să aibă soția unui ofițer inferior, vezi art. 4 urm. și Regul. legii căsătoriilor militarilor, publicat în al 2-lea Supplement a lui Ghețu, p. 937 urm.

(2) Art. 142 este abrogat prin legea din 1906.—Lipsa consimțământului tutorului (art. 133 § ultim) este, de asemenea, o impedicare dirimantă.

(3) Robul chiar iertat nu putea să ia de soție pe stăpâna sa. (Pravila lui Matei Basarab, glava 197).

(4) Cpr. în privința codului austriac, C. de casație și trib. de apel din Viena, *J. Clunet*, anul 1898, p. 942, 943 și anul 1897, pap. 1067 urm., decisiți traduse și adnotate de noi în *Curierul judiciar* din 1900, No. 54, p. 430 urm.

(5) Iată cum se exprimă art. 1617 din acest din urmă Cod, care a fost abrogat prin legea din 20 Iunie 1870: «*Christen können mit Personen, welche sich nicht zur christlichen Religion bekennen, eine Ehe nicht eingehen*».

siră un leac minunat pentru a împăca toate conștiințele, și anume: dispensa (1):

«*Le ciel défend, de vrai, certains contentements,
Mais on trouve avec lui des accommodements*»,

dice Tartufe în nemuritoarea comedie a lui Molière. Când ambii viitori soți erau de religii deosebite, benedictia religioasă se putea da, după înțelegerea soților, de una din cele două biserici (2).

Lucrurile ajunseră până acolo, în cât Ministerul dreptății din Moldova, în anul 1850, în urma intervenției episcopului de Roman, fù silit să pună în vedere judecătorilor de a nu recunoaște aceste căsătorii mixte între pravoslavnici și catolici, ca unele ce nu sunt îngăduite de aședămintele țării (3). «Când o legislație, dice cu drept cuvînt regretatul G. Mărzescu, ajunge să fie rechemată în mintea judecătorilor prin circulări ministeriale, avem o probă vie că acea legislație nu mai corespunde nici cu moravurile, nici cu necesitățile sociale» (4).

Călugăria era (art. 90 C. Calimach) și este și astăzi după canoane, o împedcare la căsătorie. Ipodiaconii, diaconii și preoții se pot căsători, după religia ortodoxă; în urma hirotoniei însă, căsătoria lor este oprită (5). Ce s'ar întâmpla decî când un preot sau un călugăr s'ar căsători?

(1) S'a decis chiar că asemenea împedcare era numai prohibitivă, iar nu dirimantă. Cpr. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 60 și din 1896, No. 54; *Curierul judiciar* din 1896, No. 28 și Bulet. 1896, p. 966 urm. Tot în același sens se pronunță și colegul nostru de la București, d-l Valerian Ursian (*Dreptul* din 1894, No. 83). Este însă de observat că, în această afacere celebră, Ministerul public a luat concluzii, înainte Curței supreme, în sens contrar. Veđi concluziile remarcabile ale amicului nostru, d-l Ciru Oeconomu, publicate în *Curierul judiciar* din 1896, No. 8 și ale regretatului procuror general, G. Filiti (*Dreptul* din 1896, No. 51).—Împărații Valentinian, Theodosie și Arcadius opriseră, de asemenea, căsătoria între Evrei și creștini (L. 5, Cod, *De judiciis*, 1. 9), însă Justinian a rădicat această împedcare.

(2) C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 76 și din 1883, No. 61; Bulet. S-a 1, 1883, p. 645.

(3) Veđi *Manualul administrativ al Moldovei*, II, p. 695, No. 994.

(4) Mărzescu, *Căsătoria*, partea I (singura apărută), p. 64, 65.

(5) Cpr. art. 63 din codul austriac.

Din punctul de vedere al dreptului civil, căsătoria ar fi validă. Biserica îl va cateresi însă, de bună samă.

Răpirea. Răpirea constituia, de asemenea, ca și în timpul lui Justinian, o împedicare vecinică, și absolută la căsătorie atât după codul Calimach (art. 82) ⁽¹⁾, cât și după pravilele lui Vasile Lupu și Matei Basarab (glava 259). După aceste pravile, certarea răpitorului era moartea ⁽²⁾, și această pedeapsă se cuvinea nu numai bărbatului, dar și femeii, când ea era răpitoare. Iată, în adevăr, cum se exprimă, în această privință, Matei Basarab (glava 259).

«Orî-care muiare va răpi pe vre-un bărbat pentru dezmierdăciunea ei, aceea ca un răpitor se va certa și ea, de vreamă ce nu iaste la judecător alt nimica, fără tot o certare celuia ce răpeaste fie bărbat, fie femeae. Muiarea carea va răpi pre altă muiare pentru zburdăciunea trupului, aceia ca un răpitor se va certa», etc.

Neputința. Neputința permanentă (de a pururea) și anterioară căsătoriei era o legiuită împedicare la săvîrșirea ei și o cauză de nulitate în același timp (art. 86 și 143 Cod Calimach) ⁽³⁾.

C. Calimach și pravila bisericească. Codul Calimach mai opria încă căsătoria smintiților (art. 72), a acelor cunoscuți în deobște cu purtări rele, a acelor vătămați de boale lipicioase sau lipsiți de hrana dîlnică (art. 79); iar după pravila bisericească, nu se puteau căsători ofticoșii, epilepticii, bețivii, acei slabi de nervi și vătămați de boale sifilitice ⁽⁴⁾.

C. lui Andr. Donici. În fine, vom menționa codul lui Andr. Donici, după care un Moldovan nu putea să ia o țigancă, sau o Moldovancă un țigan, fără a cădea în robie (art. 20, *in fine*, capit. 30). Această dispoziție figura și în sobornicescul hrisov din 28 Decembre 1785.

Dr. canonic. După canoane, a patra nuntă și chiar a treia se consideră ca o călcare de lege.

«Cinstitul bogoslov și marele Grigorie dice că nunta cea dintâi iaste leage, a doua iaste iartare, a treia călcare de leage» ⁽⁵⁾.

Se dădea însă și aci dispense cu cea mai mare ușu-

(1) Cpr. art. 56 din codul austriac.

(2) Cpr. Cod, *De raptu virginum, seu viduarum*, etc., 9. 13.

(3) Cpr. art. 60 Cod. austriac. În cât privește codul nostru actual, veđi *infra*, explic. art. 162.

(4) Dispoziții analoge se vęd și astăzi în Rusia, în Anglia, în Danemarca, în Austria (art. 48, 53 C. austriac), etc.

(5) Pravila lui Matei Basarab, glava 205.

rință. Curtea de casație a considerat ca validă, sub codul Caragea, căsătoria a patra, de și era oprită de canoane ⁽¹⁾.

În fine, trebuie să observăm o împedicare specială pe care n'o găsim de cât în câte-va legislații străine. Astfel, după codul italian (art. 62), acel austriac (art. 68) și codul Calimach (art. 101), individul recunoscut culpabil de omor îndeplinit sau cercat asupra unuia din soți, nu se poate căsători cu celalalt soț. O dispoziție analoagă a existat în Germania până la legea din 6 Fevruar 1875.

Omorirea
unuia din
soți.

Legiurile străine mai cuprind încă și alte împedcări. Astfel, în Württemberg, după o ordonanță din 1828, ori-ce funcționari, nu numai militarii, nu se puteau căsători fără învoirea guvernului, iar Evreii, fără învoirea autorității administrative. «Militarii și funcționarii unui Stat confederat (*Militärpersonen und solche Landesbeamte*), dice art. 1315 din codul german, cari, după legile acestui Stat, au nevoie de o autorisație specială pentru a contracta o căsătorie, nu pot s'o contracteze fără această autorizare». În coloniile franceze, căsătoriile dintre albi și negri au fost oprite până la 1831 ⁽²⁾.

Dr. străin.

CAPITOLUL I

Despre însușirile și condițiile necesare spre a se putea săvârși căsătoria.

Condițiile cerute de lege pentru ca o căsătorie să poată avea ființă sunt: deosebirea de sex; o vîrstă oare-care; consimțimintul soților; acel al persoanelor sub a căror autoritate se află viitorii soți; inexistența unei căsătorii anterioare; inexistența înrudirei în gradul oprit; și celebrarea căsătoriei în public.

În cât privește deosebirea de sex, nu e nevoie de insistat, pentru-că unul din scopurile căsătoriei fiind procreațiunea, căsătoria între două persoane de același sex ar fi radical nulă sau inexistentă ⁽³⁾. Aceasta este atât de

Deoseb. de
sex.

(1) Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 61 și Bulet. S-a I, 1883, p. 645. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1882, No. 76.

(2) Veđi Planiol III, 55, care arată și alte împedcări din vechiul drept francez.

(3) Veđi *suprà*, p. 534, nota 3.

evident în cât legiuitorul a crezut de prisos a o mai spune în termeni expresi. Codul Calimach o spune anume în art. 63 și 88 (art. 44, 62 C. austriac).

I. Virsta cerută de lege pentru a se putea căsători.

Art. 127. — Nu este iertat bărbatului înainte de 18 ani, și femeii înainte de 15 ani, să se căsătorească. (Art. 128. 166 urm. Art. 144 C. fr.).

Art. 128. — Numai Domnul (Regele) poate da dispense de virstă pentru motive grave. (Art. 127, 150 C. civ. Art. 145 C. fr.).

Legisl. indiană.

Legiuitorii tuturor timpurilor și ai tuturor țărilor au hotărît o virstă până la care casătoria nu poate să aibă loc. Astfel, Manu, în India, nu permitea căsătoria bărbatilor până la 24 ani, iar femeilor, până la 8 ani (¹). După același legislator, un bărbat de 30 de ani trebuia să ia de soție o femeie de 12 ani. Chiar dacă ținem samă despre împrejurarea că femeea se desvoltă mai repede de cât bărbatul, totuși disproporția e prea mare; și în adevăr, această lege a fost fatală Indiei, căci a împedecat constituirea familiei.

Dr. vechiu grecesc.

Lycurg, într'o climă mai temperată, opria pe cetățeni de a se căsători înainte de 37 ani, iar Platon dorește în Republica sa ca copiii unei femei care n'ar avea încă 20 ani și a unui bărbat care n'ar avea 30, să fie notați de infamie.

Dr. nostru anterior și dr. roman.

Vechile noastre legiuri permiteau, după dreptul roman (²), căsătoria la 12 ani pentru fete, și la 14 pentru băbtați. (Prav. lui Matei Basarab, glava 230; art. 70 C. Calimach, etc.).

Dr. actual.

Astădi, virsta la care căsătoria este permisă, este hotă-

(¹) După această legislație, femeea era deci nubilă la opt ani. Tatăl trebuia să-și mărite fetele sale în cei trei ani cari urmau nubilitatea; după expirarea acestui termen. adevă: după ce fata ajunsese la 11 ani, ea se putea mărita fără consimțimintul tatălui său. Veđi Eschbach. *Introduction générale à l'étude du droit civil*, No, 279. p. 594.

(²) Cpr. Instit., Pr., *De nuptiis*, l. 10; L. 4, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2; L. 3, Cod, *Quando tutores*, etc. 5. 60. Aceeași virstă era admisă și în dreptul vechiu francez. Veđi Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 94, p. 39.

rîtă la noi ca în Franța, în Italia, în Belgia, etc. la 18 ani pentru bărbați și la 15 ani pentru femei (¹).

Chestiunea este însă de a se ști dacă această vîrstă are nevoie de a fi îndeplinită, sau dacă bărbatul se poate căsători îndată ce a intrat în anul al 18^{-lea}, iar femeea, în anul al 15^{-lea}? S'a decis și noi înșine am susținut în ediția anterioară, că bărbatul se poate căsători îndată ce a intrat în anul al 18^{-lea}, iar femeea în al 15^{-lea}, în baza maximei: *annus inceptus pro completo habetur*. (Cpr. C. Andr. Donici, § 10, capit. 35) (²).

Vîrsta de 18 sau 15 ani trebuie să fie implinită.
Controversă.

(¹) Vîrsta la care se poate contracta o căsătorie validă variază după climă și împrejurări. Unele legislații străine au menținut vîrsta de altă dată (14 și 12 ani). Această vîrstă este admisă și astăzi în Anglia, în Grecia, în Spania (art. 83 C. spaniol), în Portugalia (art. 1072, 4° C. portughez), și în unele republice americane (rep. Argentina, Chili, Mexic, Uruguay, etc.). În Brasilia, vîrsta legală este 16 și 14 ani, iar în Peru, 18 și 14 ani. Legea austriacă fixează ca minimum vîrsta de rațiune (*Mündigkeit*), adică: 14 ani impliniți pentru ambele sexe, iar cea rusească, olandeză și elvețiană, 18 și 16 ani. În Caucașia și în Serbia, vîrsta legală e hotărîită la 15 și 13 ani, iar în Norvegia, la 15 ani pentru ambele sexe. În Danemarca, vîrsta legală este 20 și 16 ani, precum era și în Germania după legea din 6 Fevruar 1875. Astăzi, însă, în această din urmă țară, codul civil hotărăște vîrsta bărbatului la majoritate, iar a femeii la 16 ani impliniți (art. 1303). Acest text nu permite de a se acorda dispense de cât femeii. «*Einer Frau kann Befreiung von dieser Vorschrift bewilligt werden*». De și bărbatul nu se poate, în principiu, căsători de cât la majoritate, adică: la 21 ani impliniți (art. 2), totuși minorul putînd, la 18 ani impliniți, să fie declarat major printr'o decizie a tribunalului tutelelor (*Vormundschaftsgericht*), de aici rezultă că, în Germania, bărbatul se poate căsători la 18 ani. Cpr. Planck, *Bürgerliches Gesetzbuch*, I, pag. 19; Roguin, *Mariage*, 37, p. 49.

Dr. străin.

În fine, vom menționa legea suedeză din 1 April 1892, care, modificînd art. 6 din capit. căsătoriei al codului din 1736, fixează vîrsta la care se poate contracta o căsătorie, la 21 ani pentru bărbat și 17 ani pentru femeie (în loc de 15 ani cât era înainte), făcînd excepție pentru Laponi, cari se pot căsători la 17 ani, în privința bărbaților, și 15 ani, în privința femeilor. (V. *Annuaire de législ. étrangère*, t. 22, anul 1892, p. 681). Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent propune o reformă radicală, oprind căsătoria până la 21 ani (art. 141).

L. suedeză din 1892.

(²) Veđi în acest sens, Trib. Suceava, *Curierul judiciar* din 1896,

Acum însă, după matură reflexie, credem că de și cuvîntul *împliniți* a fost eliminat din textul nostru, totuși bărbatul nu se poate căsători înainte de a fi împlinit vîrsta de 18 ani, iar femeea, pe acea de 15, pentru-că nu se poate dice că cineva are 18 sau 15 ani, atunci când nu i-a împlinit ⁽¹⁾.

Art. 374.
807, etc.

Tot astfel trebuie să interpretăm art. 374, care vorbește de persoanele de 65 ani (adecă care au împlinit 65 ani), art. 807, care vorbește de minorul de 16 ani (adecă care a împlinit 16 ani), etc. In art. 330 este, din contra, vorba de minorul care n'a împlinit încă 16 ani.

Căsătoria in
extremis.

Facultatea de a procrea încetează la o vîrstă înaintată, și cu-toate-acestea, două persoane se pot căsători la orî-ce vîrstă, și chiar *in extremis vite momentis* ⁽²⁾.

Art. 50 bis
din proiectul
legei din 1906

Proiectul legii din 1906, prezentat Senatului și votat chiar de maturul corp, permitea prin art. 50 bis, celebrarea căsătoriei *in extremis*, fără nici-o publicație, atunci când o boală gravă punea viața unuia din soți în pericol, însă acest text a fost cu drept cuvînt respins de comitetul delegaților al Camerei deputaților, pentru-că putea să dea loc la abuzuri. In raportul nostru asupra acestei legi, am atras atenția Senatului asupra acestei dispoziții, arătând că ea este periculoasă și că, în orî-ce caz, nu este bine de a se lăsa casul la aprecierea ofițerului stărei civile, așa cum înțelegea d-l Ministru al justiției.

No. 13 și V. Tătaru, *Dreptul* din 1896, No. 7 (raport adresat Minist. justiției). Veđi și Tratatul nostru in limba franceză, p. 78, nota 2, citat in această privință de Planiol (III, p. 8, nota 2). Cpr. și Nacu, I, No. 9, *in fine*, p. 267, 268.

(1) Veđi in acest din urmă sens, Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 62 și *Curierul judiciar* din 1897, No. 36; Bulet. 1897, p. 1133; G. Străjescu, *Curierul judiciar* din 1896, No. 13; Alex. Degré, *Dreptul* din 1897, No. 68 și *Scr. juridice*, I, p. 70 urm. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, pag. 52, nota 1. D-l Neagu (I, p. 245, No. 2) se mărginește a arăta părerea ce am susținut altă dată, fără însă a ne spune pe a sa proprie.

(2) Cpr. Baudry et Fourcade, *op. cit.*, II, 1439; T. Huc, II, 15; Planiol, III, 6, *in fine*; Nacu, *loco cit.*; Neagu, I, pag. 245, No. 5; Beudant, I, 215; Demolombe, III, 17; Laurent, II, 284, și toți autorii. — In dreptul vechiul francez, după art. 6 al ordonanței lui Ludovic al XIII^{-lea} din 1639 și edictul

Legea Papia Poppea oprea căsătoria bărbaților peste 60 ani și a femeilor peste 50. Astăzi, legea rusească (*Svod*, X, partea I-a, art. 4) este singura care pune ca limită vârsta de 80 ani (!); de unde rezultă că un Rus în vîrstă de peste 80 ani n'ar putea contracta o căsătorie validă în România, legea sa personală oprind în asemenea împrejurări căsătoria (2).

Căsăt. poate fi contractată la o vîrstă ori-cît de înaintată.

Am văzut că, pentru a se putea căsători în mod valid, bărbatul trebuie să aibă 18 ani împliniți, iar femeia 15. Fînd însă că une-ori poate să existe motive grave care să facă neapărată căsătoria înainte de vîrsta legiuită, în caz, de exemplu, când femeia a devenit îngreunată înainte de a împlini vîrsta de 15 ani, Regele poate să dea dispense de vîrstă, după cum poate să dea dispense și între unele rude (art. 150).

Art. 128.

Impedizarea care rezultă din neîndeplinirea vîrstei legitime este, după cum am văzut, dirimantă, și ca atare, poate da loc la anularea căsătoriei (art. 166, 167) (3).

Impedic. dirimantă.

II. Consimțimîntul viitorilor soți.

Căsătoria fiind un contract, consimțimîntul părților,

din Martie 1697, căsătoriile sărvîrșite *in extremis* între concubini nu-și produceau efectele civile, de-oare-ce copiii născuți din asemenea căsătorii nu moșteneau pe părinții lor. Veđi Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 429 și *Successions*, VIII, p. 19. Scopul acestor dispoziții era de a sili pe acei cari trăise în concubinaj de a-și regula poziția lor cât mai curînd, iar nu numai înainte de moarte. Cpr. Planiol, III, 56.

(1) Er. Lehr, *Le mariage et le divorce*, 1023, p. 436 și *Éléments de dr. civil russe*, I, p. 19, No. 7; Roguin, *Mariage*, p. 47, No. 34.—Demolombe (III, 17) ăice, din eroare, că legea rusească pune ca termen vîrsta de 90 de ani, eroare reprodușă și de d-l Nacu (I, p. 268). Disproporția de vîrstă între ambii soți, ori cît de mare ar fi, nu poate, la noi, nici într'un caz fi o impedizare la căsătorie. Cpr. Demolombe, III, 18; Baudry et Fourcade, II, 1440; Neagu, I, p. 246, No. 7; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 444 (ed. a 2-a).

(2) Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Mariage*, 128; Weiss, *op. cit.*, pag. 448.

(3) Cpr. Beudant, I, 216; T. Huc, II, 26; Neagu, I, p. 245, No. 3. Această nulitate este însă *mixtă*, după cum vom vedea mai la vale, adecă: absolută pe de o parte, și relativă pe de alta.

adecă: al viitorilor soți, este una din condițiile sale esențiale, ca în ori-ce contract în genere (art. 942, 948, 2°) (1).

Acest consimțământ, prin natura lucrurilor, trebuie să fie pur și simplu, nesupus vre-unei rezerve, sau unui termen ori condiții (2).

Trebuie să distingem, în această privință, cazul în care consimțământul părților sau a uneia din ele a lipsit în totul, de acela în care consimțământul a existat, însă a fost viciat.

1° Lipsa totală de consimțământ.

Art. 129. — Nu este căsătorie când nu este consimțământ. (Art. 127, 162, 163, 178, 183, 184, 942, 948, 953 urm. C. civ. Art. 280—283 C. pen. Art. 146 C. fr.).

Căsăt. anulabilă sau inexistentă. Lipsa totală de consimțământ face căsătoria să fie inexistentă sau fără ființă, pe când în caz când există consimțământ, însă viciat, căsătoria este numai anulabilă.

Întâlnim deci aci teoria actelor inexistente și anulabile, datorită lui Zachariæ, pe care am enunțat-o *suprà*, p. 243, text și nota 2, și despre care am vorbit de mai multe ori până acum (3).

Persoanele care nu se pot căsători. Din cele mai sus expuse rezultă că numai persoanele capabile de a consimți se pot căsători; de unde rezultă că nebunii, furioșii (4) sau acei cari s'ar afla într'o stare complectă de beție n'ar putea să se căsătorească, neavând libertatea lor și neputând consimți.

Sugestie hip-notică. Aceeași soluție este generalmente admisă în privința

(1) «*Nuptiæ consistere non possunt nisi consentiant qui.... coeunt*». L. 2, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2.

C. german. Art. 1317.

(2) Baudry et Fourcade, II, 1447; Aubry et Rau, V, § 451 bis, p. 12, 13. Art. 1317 § ultim din codul german este formal în această privință. Iată cum se exprimă acest text: «*Die Erklärungen können nicht unter einer Bedingung oder einer Zeitbestimmung abgegeben werden*».

(3) Veđi asupra acestei teorii, t. V a Coment. noastre, tabla analitică, v^o *Acte inexistente* și t. VII, p. 2 urm. Veđi și *infra*, capit. IV. Cpr. Planiol, I, 333 și 345 urm. (ed. a 2-a), 332 urm. (ed. a 3-a).

(4) «*Furor contrahi matrimonium non sinit, quia consensu opus est*». L. 16, § 2, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2.

acelora cari n'ar fi dat consimțimintul lor în mod liber, ci sub imperiul unei sugestiuini hipnotice ⁽¹⁾.

O asemenea căsătorie ar fi inexistentă, și inexistența ei ar putea fi propusă în ori-ce timp și de ori-ce persoane ⁽²⁾.

Individul pus sub un consiliu judiciar (art. 458) și acel interzis pentru imbecilitate, smintire sau nebunie cu furie (art. 435) pot însă în mod valid să se căsătorească, cel dintâi în totdeauna și fără asistența consiliului ⁽³⁾, iar cel de al doilea, în timpul intervalelor lucide, *in suis induciis*, după cum se exprimă L. 9, Cod. 6. 22, sau *per perfectissima intervalla*, după cum se exprimă Justinian în L. 6, Cod. 5. 70; căci, pe de o parte, în acest timp, alienatul se bucură de întregimea minții sale, iar pe de altă parte, nici-un text de lege nu oprește căsătoria interzisului, nici n'o declară nulă. Nulitatea prevădută de art. 448 nu este aplicabilă la căsătorie, ci numai la actele de administrație. Zachariae, întemeindu-se pe art. 454, crede că consimțimintul ascendenților sau a consiliului de familie este neapărat pentru validitatea căsătoriei. Acest text fiind însă străin de materia căsătoriei, credem că interzisul nu are nevoie de consimțimintul nimăruî pentru a se putea căsători în intervalele lucide. Chestiunea este însă foarte controversată ⁽⁴⁾.

(1) Cpr. Beudant, I, 224, p. 319; Baudry et Fourcade, II, 1446; Neagu, I, p. 248, No. 14.

(2) Laurent, II, 272, 288; 432, 443; Demolombe, III, 129, 246; Thiry, I, 223; Baudry et Fourcade, II, 1444 urm., 1683, 1691; Murlon, I, 532; T. Huc, II, 16; Marcadé, I, 520, 620 urm.; Demante et Colmet de Santerre, I, 262 bis I; Aubry et Rau, V, § 451 bis, p. 10; Cpr. C. Bastia, Sirey, 89. 2. 177 (cu nota lui Labbé).—*Contrà*: Căsătoria nnuî dement nu este inexistentă, ci numai anulabilă, și colateralii nu pot propune nulitatea ei. C. Gand, Sirey, 1903. 4. 24 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 24 (cu observația noastră). Cpr. Planio, III, 345. Veđi asupra acestei controversă, Répert. Sirey, v^o *Marriage*, 922 urm.

(3) Laurent, II, 285; Demolombe, III, 22; Duranton, II, 35; Neagu, I, pag. 247, No. 6; C. Pau, D. P. 56. 2. 249; Sirey, 56. 2. 65.

(4) Veđi autoritățile citate într'un sens și în altul în t. VII a Coment. noastre, pag. 2, nota 2 și în t. VIII, p. 62, nota 3. Se poate consulta asupra acestei chestiuini observația ce am

Căsăt. orbilor
surdo-mușilor,
etc. Cât pentru orbi și surdo-muși, ei se pot în mod valid căsători, chiar când nu știu a scie, de câte ori sunt în stare să-și manifeste voința, legea cerând asistența unui curator, în privința surdo-mușilor, numai pentru a putea primi o donațiune (art. 816) (1).

Dr. canonic. Dreptul canonic prevede formal că surdo-mușii pot manifesta la logodnă voința lor prin semne externe (2).

Dr. străin. În Württemberg, surdo-mușii, orbi și șchiopi nu se puteau căsători fără învoirea tribunalului matrimonial.

Momentul
când trebuie
să se dea con-
simțimintul. Consimțimintul, pentru a fi liber, trebuie să fie exprimat chiar în momentul celebrării căsătoriei (art. 151, 173) (3);

publicat asupra unei decizii a Curței de casație din Belgia, în *Curierul judiciar* din 1900, No. 65. Tot în sensul nostru se pronunță și d-l Neagu, I, pag. 247, No. 8 urm.—*Contră*: Ef. Mazlâm, *Dreptul* din 1886, No. 21; G. Meitani (fiul), *Dreptul* din 1903, No. 45.

(1) Baudry et Fourcade, II, 1446; Thiry, I, 223, *in fine*; Mourlon, I, 532; Arntz, I, 274; Demolombe, III, 24; T. Huc, II, 18; Beudant, I, 222; Marcadé, I, 520; Laurent, II, 272; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 246; Duranton, II, 39; Vazeille, *Mariage*, I, 91, 92; Allemand, *Idem*, 197 urm.; Mazlâm, *Dreptul* din 1883, No. 43; Neagu, I, p. 248, No. 15. Trib. Saintes, *Dreptul* 1890, No. 68; C. Paris, D. P. 57. 2. 175; Sirey, 57. 2. 443. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 63, 64.

(2) Șaguna, *Drept canonic*, § 78.

Dreptul peți-
torilor la un
onorariu. Con-
troversă.

(3) De aceea se și decide de unii că obligația care ar avea de obiect răsplătirea înlesnirii unei căsătorii ar fi ilicită, și n'ar putea da loc la o acțiune în justiție. Motivul ce se invoacă în sprijinirea acestei soluții este că intervenția interesată a unui terțiu, proxeneta (de la *πρό* pentru și *ξένος* străin), *seu conciliator nuptiarum*, ar putea să aibă o înruiure asupra consimțimintului părților și să aducă o atingere libertății și moralității căsătoriei. Veđi în acest sens, T. Huc, II, 11; Aubry et Rau, IV, § 345, p. 553 (ed. a 5-a); Larombière, *Oblig.*, I, art. 1133, No. 11; Demolombe, XXIV, 335; Laurent, XVI, 150, 151; Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 541, 542; Pand. fr., v^o *Agence matrimoniale*, 12 urm. și *Mariage*, I, 439 urm. Veđi în același sens, C. Besançon, Paris, Nîmes, etc. Sirey, 95. 2. 196; D. P. 95. 2. 223; *Pand. Périod.* 96. 2. 221; Trib. Cassel, *J. Clunet*, anul 1882, p. 349; C. Pau, Sirey, 1905. 2. 15; Cas. belg. *J. Clunet*, 1905, p. 688; Jud. ocol. Plocești și Trib. Ilfov, *C. jud.* din 1902, No. 82 și din 1905, No. 83.—Nu împărțim această părere și nu vedem întru cât faptul unui terțiu de a înlesni și mijloci contractarea unei căsătorii, în schimbul unei sume de bani, ar avea în sine un caracter

prin urmare, promisiunile de căsătorie nu mai au astăzi nici-o putere obligatorie. Aceasta se spune anume în art. 53 din codul italian ⁽¹⁾, în art. 1067 din codul portughez, în art. 43 din codul spaniol, în art. 1 de legea ungară de la 1894 asupra căsătoriei, etc.

În vechile noastre legislații, căsătoriile erau, din contra, precedate de logodnă care se făcea, ca și cununile, Dr. vechiū.
Logodnă.

ilicît, dacă nu s'a întrebuițat dol sau fraudă. Rolul mijlocitorului este, în adevăr, foarte simplu și nu atinge întru nimic ordinea publică și bunele moravuri; el cercetează relațiile de familie, averea viitorilor soți, etc.; el face cercetări și une-orî călătorii pentru descoperirea informațiilor necesare și controlarea exactității lor; el înlesnește raporturile dintre viitorii soți și părinții lor, precum și ocașiile de a se întâlni, fără a îniriuri întru nimic asupra voinței lor; el lasă latitudinea și toată libertatea aprecierilor, investigațiunilor și consimțimîntului lor. Dacă la aceasta se mărginește rolul mijlocitorului, încă odată nu vedem cum intervenția lui ar putea fi calificată ca ilicită și contrară bunelor moravuri. (Veđi raportul consilierului Laborie, în D. P. 55. 1. p. 148 și în Sirey, 55. 1. p. 339). De aceea, atît jurisprudența noastră cît și cea străină a avut ocașia de a valida asemenea contracte. Veđi Trib. Nivelles, *J. Clunet*, anul 1902, p. 388 urm.; Sirey, 1903. 4. 14 și *Curierul judiciar* din 1902, No. 69 (cu observația noastră); Judec. ocol. III Iași (Cozlovian), *Curierul judiciar* din 1903, No. 60; Trib. Lisieux și Cas. Napoli, Sirey, 1903. 2. 182 și Sirey, 1905. 4. 5; Trib. Ilfov și Cas. rom., *Dreptul* din 1899, No. 60 și *C. jud.* din 1897, No. 12; *Idem*, Bulet. Cas. 1897, p. 6 urm. Ambele aceste decisiї au fost publicate și adnotate de noi în Sirey, 1901. 4. p. 37. Tot în acest sens se pronunță și o parte însemnată din doctrină. Veđi Baudry, II, 852; Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 311, pag. 314 urm. (ed. a 2-a); Alb. Wahl, *Revue trimestrielle de dr. civil*, III, 1904. p. 471 urm.; Nouguiet, *Actes de commerce et Commerçants*, 302; Giorgio Giorgi, care revine asupra primei sale opinii, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, III, 384 (ed. a 4-a); consultația dată de Berryer, Delangle, Paillet, Odilon Barrot, Marie, L. Duval, etc., publicată în D. P. 53. 2. 211 și în Sirey, 53. 2. 653. Veđi articolul ce am publicat în *Dreptul* din 1899, No. 63 și t. V a Coment. noastre, pag. 142, 143, nota 2. Tot acolo se arată dreptul nostru anterior și acel străin în această privință.

(1) «*La promessa scambievole di futuro matrimonio non produce obbligazione legale di contrarlo, nè di eseguire ciò che si fosse convenuto pel caso di non adempimento della medesima*». C. italian.
Art. 53.

înaintea preotului, prin blagoslovenie și legătură cu facerea crucilor (ierologie) ⁽¹⁾. După canoane, logodna consista în declarația de a se lua în căsătorie, urmată de schimbarea inelelor și sărutare reciprocă ⁽²⁾.

C. Calimach.
Logodna
desăvârșită.

Logodna *desăvârșită* ⁽³⁾ era un adevărat contract obligator, care trebuia a fi urmat de cununie în doi sau patru ani cel mult (art. 83 și 85 C. Calimach), și care nu se putea desfăce de cât pentru anume motive, de exemplu: pentru îngreunare de sămînță străină ⁽⁴⁾, pentru deosebire de credință, mărșevenie de nărăvuri, osândire criminalicească, etc. (art. 65 și 120 C. Calimach), și chiar prin consimțimint mutual, când logodnicii se căiau (art. 7, cap. 30 C. Andr. Donici și art. 3 lit. h, partea III, cap. 15 C. Caragea) ⁽⁵⁾.

Dreptul ac-
tual în pri-
vința promi-
siunilor de
căsătorie.
Controversă.

Astădî, cu toată controversa ce s'a rădicat în această privință, mai cu samă în primele timpuri care au urmat publicarea codului francez, mai toți autorii sunt de acord spre a decide că promisiunea de căsătorie este un contract nul, ca unul ce se întemeiază pe o cauză ilicită contrară ordinei publice, pentru-că aduce o atingere liberului consimțimint al părților contractante ⁽⁶⁾.

(1) V. C. Andr. Donici, § 2, cap. 30; art. 65 C. Calimach. V. și prav-
lui Matei Basarab, glava 173; C. Caragea, part. III, cap. 15, etc.

(2) Șaguna, *op. cit.*, § 75 și 78.—In cât privește dreptul canonic
al bisericeii apusene, veđi Vering, *Droit canon* (traduc. Bé-
let), II, § 185, p. 595 urm.

Logodna ne-
desăvârșită. C.
Calimach și
dr. străin.

(3) In codul Calimach exista și o logodnă *nedesăvârșită*, care se
făcea prin simplă tocmeală și dare de arvună, care putea
să nu fie urmată de cununie și care supunea numai la des-
păgubiri pe acela din logodiți ce se lepăda de cununie, fără
o pricină cuvincioasă și dreaptă (art. 66 urm. C. Calimach).
O asemenea logodnă există și astădî în codul austriac (art.
45, 46), în codul cantonului Zurich din 1887 (art. 576 urm.),
în codul german (art. 1297 urm.), etc.

(4) Îngreunarea viitoareii soții ar fi și astădî o cauză legitimă a
neținerii făgăduinței de căsătorie, afară de cazul când viitorul
soț ar fi însuși autorul acestui fapt. Demolombe, III, 29;
Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 88 urm.; Pand. fr., *eod. v^o*, 391. Prin-
cipiul opririi cercetărei paternității nu s'ar opune la dovedie-
rea din partea viitoareii soții că logodnicul este autorul îngreunării ei. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 91; Pand. fr., *eod. v^o*, 411
urm.; Demolombe, III, *loco cit.*

(5) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 55 urm. p. 22 urm.

(6) Veđi autoritățile citate în Pand. fr., v^o *Mariage*, I, 346 și în

Acest sistem nu este însă la adăpost de orî-ce critică, căci făgăduințele de căsătorie neproducînd nici-un efect, nimic mai ușor de cât a amăgi prin astfel de manopere pe o tînră copilă, și a o asvirli apoi în uliță, unde va fi prada miseriei și a prostituției. Iar dacă într'o bună dimineață, această nenorocită simte tresărind în sinul seîu fructul crimei, iată două victime în loc de una. Copii fără părinți, ființe nevinovate, cari n'ați cerut a veni pe această lume, ce soartă oare v_e așteaptă! Pruncuciderea și lepădarea v_e amenință din primele momente când ați deschis ochii la lumină. Mergeți la cea dintăi Curte cu jurați, și luați cea dintăi pruncucigașă. Știți pentru ce această nenorocită și-a omorît copilul, astupându-î gura cu peteci?... Nu din furie, nici din egoism, ci de rușine, de miserie și de desperare. Adevăratul culpabil este decî nelegiuitul, care a abusat de tinerețele ei, și cu-toate-acestea legea nu numai că-l absolvă, dar nici nu permite măcar de a-l arata cu degetul. S'a đis că temerea scandalului a oprit pe legiutor, dar nepedepsirea dolului nu este oare mult mai scandaioasă?.. *Dura lex, sed lex!*

Făgăduințele de căsătorie fiind nule, tot nulă este și clausa penală stipulată în scop de a asigura executarea lor, și aceasta prin aplicarea art. 1067 (1).

Neținerea unei făgăduinți de căsătorie, fără nici-o cauză bine-cuvîntată, poate însă da loc la o acțiune în daune, în baza art. 998 C. civ., din partea viitorului soț care a fost victima acestui delict, atît pentru prejudiciul material cât și pentru acel moral (2) suferit de dînsul, nici

Répert. Sirey, *eod. v*^o, 49; Thiry, I, 228; T. Huc, II, 28; Murlon, I, 535; Planiol, III, 106. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 140, text și nota 3.

(1) Veđi autoritățile citate în Répert. Sirey, *v*^o cit., 51 și în Pand. fr., *eod v*^o, I, 348. Mai veđi încă autorii citați în nota precedentă și în t. VI a Coment. noastre, pag. 260, text și nota 1. Cpr. Neagu, I, pag. 252, No. 19. Această soluție este formal admisă în codul cantonului Zurich din 1887 (art. 579, § 2), în codul german (art. 1297 § 2), în codul italian (art. 53), în codul austriac (art. 45), etc.

(2) Prejudiciul *material* va consista în cheltuelile făcute în vederea căsătoriei (cpr. art. 67, 68 C. Calimach; art. 1298 C. german (v. C. București, *Dreptul* din 1883, No. 13), iar pre-

Nulitatea
clausei pe-
nale.

Acțiunea în
daune. Art.
998.

Dr. străin.

odată însă pentru câștigul ce el ar fi fost împedecat de a realiza (*lucrum cessans*) ⁽¹⁾.

Art. 1890. Acțiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890) ⁽²⁾.

Restituirea
presenturilor
de nuntă. *salitia*) sunt supuse restituirei, atunci când din o cauză sau alta căsătoria proiectată nu are loc ⁽³⁾. «Desființarea logodnei atrage după sine, în principiu, restituirea presenturilor schimbate», țice art. 580 din codul cant. Zurich ⁽⁴⁾.

Prescr. ac-
țiunei. Și această acțiune se prescrie în dreptul nostru tot prin trei-deci de ani, în codul german prin doi ani (art. 1302), iar în codul cant. Zurich, prin șase luni (art. 582).

Proba testi-
monială. Acel care reclamă daune în puterea unei făgăduinți

judiciul *moral*, în atingerea onoarei și reputației unuia din viitorii soți. Veđi t. V, p. 141, nota 2. Curtea noastră supremă a admis de curind principiul daunelor morale în materie de delictate sau quasi-delictate. Veđi *Curierul judiciar* din 1905, No. 17. Mai veđi încă, în privința daunelor morale, t. V, pag. 450 urm.; Trib. Bacău și Ilfov, *Dreptul* din 1898, No. 23 și din 1899, No. 50 (ambele sentințe cu observația noastră). Cpr. Trib. Périgueux, *Curierul judiciar* din 1904, No. 2; Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 79 urm.; Planiol, II, 252.

(1) Veđi autoritățile citate în t. V a Coment. noastre, pag. 141, nota 3; p. 460, text și nota 4 și t. VI, p. 372, nota 6, și la aceste autorități, *adde*: Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III. 1352; Capitolin, *Dreptul* din 1881, No. 70; Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 103; Pand. fr., *eod* v^o, 387.

(2) În codul italian, această acțiune se prescrie printr'un an (art. 54), ea și în codul spaniol (art. 44 § ultim.), în codul german prin doi ani (art. 1302), iar în codul cant. Zurich, prin șase luni din ziua ruperei făgăduinței de căsătorie.

(3) Veđi t. V a Coment. noastre, pag. 363, *ad notam*; pag. 387, nota 2 și t. VIII, p. 536, nota 2. Cpr. Neagu, I, p. 253, No. 27.—Veđi însă C. Bruxelles, Sirey, 89. 4. 24. Această decizie nu admite restituirea presenturilor de mică însemnătate făcute din galanterie. În orî-ce caz, trebuie să se dovedească că presenturile au fost făcute în vederea căsătoriei, căci nici-o presumpție de drept nu poate înlocui această dovadă. Cas. Napoli, Sirey, 82. 4. 28. În cât privește restituirea presenturilor de nuntă (arvună, inele. juvaere, etc.), în vechiul drept fr., veđi Roussilhe, *Tr. de la dot*, p. 35, No. 56 (ed. Sacase, 1856).

(4) Cpr. art. 1301 C. german: 1247 C. austriac; 1583, 1586 C. saxon, precum și textele din legile noastre anterioare, citate în t. VIII a Coment. noastre, p. 536, nota 2.

Dr. străin în
privința pre-
scr. acțiunei
în daune.

Dr. străin în
privința rest.
presenturilor.

de căsătorie este admis a usa de proba testimonială și de presumpții, chiar fără nici-un început de dovadă scrisă, de oare-ce obligația de a repara paguba cauzată nu rezultă în specie din neexecutarea convenției, fiind-că făgăduința de căsătorie nu valorează ca contract, ci din ruperea acesteia făgăduinți, considerată ca delict sau quasi-delict ⁽¹⁾.

2° *Casurile în care consimțimîntul soților există, însă a fost viciat.*

Art. 162.—Căsătoria care se va fi făcut *fără consimțimîntul ambilor soți*, sau a unuia din ei, se poate ataca numai de către soți sau de către acela din ei al cărui consimțimînt nu a fost liber.—Dacă a urmat eroare asupra persoanei fizice, căsătoria se poate ataca numai de către acela din soți care a fost amăgit. (Art. 129, 152, 163, 183, 184, 953—960, 1712 C. civ. Art. 280 urm. C. pen. Art. 180 C. fr.).

Din capul locului trebuie să semnalăm un defect de redacție în art. 162: căci acest text confundă ipoteza în care nu există de loc consimțimînt cu aceea în care consimțimîntul există, însă a fost viciat. Textul nostru vorbește, în adevăr, de o căsătorie contractată *fără consimțimîntul soților*; pe când, în realitate, în ipoteza acestui text, consimțimîntul a existat, însă n'a fost liber, după cum prevede anume textul francez și chiar textul nostru la finele paragrafului întâi.

Redacția vicioasă a art. 162.

Rămâne dar bine înțeles că, în ipoteza art. 129, consimțimîntul neexistând de loc, căsătoria nu are ființă; pe când în ipoteza art. 162, consimțimîntul există, însă n'a fost dat în deplină libertate, ceea ce face căsătoria numai anulabilă.

În regulă generală, trei împrejurări viciază consimțimîntul: dolul, violența și eroarea (art. 953—958, 960). În materie de căsătorie, legea nu prevede însă de cât violența și eroarea.

Viciile de consimțimînt.

a) *Dol.—Seduțiune. (Controversă).*

După părerea aproape unanimă a autorilor, dolul nu

(¹) Répert. Sirey, *v^o cit.*, 104 urm.; Demolombe, III, 33; Cas. fr., Sirey, 45. 1. 539; D. P. 64. 1. 347; Sirey, 65. 1. 33. Cpr. Trib. Paris, *Pand. Périod.* 1905. 2. 337. — *Contrà*: Laurent, II, 310; T. Huc, II, 9; C. Paris și Grenoble, Sirey, 65. 2. 5; D. P. 65. 2. 21. *Pand. fr., Mariage*, 396 urm.

mai este astăzi un viciu al consimțimintului ⁽¹⁾, așa precum era în vechiul drept francez, sub care Pothier dicea că seducțiunea nu este mai puțin de cât violența, contrară libertății consimțimintului ⁽²⁾. Legiuitorul modern n'a admis acest sistem, în scopul probabil de a asigura legătura căsătoriei și de a o face mai trainică. Fie-care din părți va trebui, deci, să deschidă ochii înainte de a-și da consimțimintul; căci, după cum dicea un vechiu autor (Loysel): «*En mariage trompe qui peut*» ⁽³⁾.

b) *Violență* ⁽⁴⁾.

Definiție. Violența este temerea actuală a unui rău considerabil de natură a face înrădăcinate asupra unei persoane cu mintea întreagă. Violența distruge libertatea și face căsătoria anulabilă; consimțimintul există, însă el este viciat: *Coacta voluntas, voluntas est; volui, quia coactus volui* ⁽⁵⁾. «Primirea

⁽¹⁾ Baudry, I, 502 *quater*; Baudry et Fourcade, II, 1710; Beudant, I, 225, p. 322; Neagu, I, p. 292, No. 39 bis; Laurent, II, 302; Thiry, I, 224; Arntz, I, 278, *in fine*; Demolombe, III, 320; T. Huc, II, 67; Aubry et Rau, V, § 462, p. 65; Planiol, III, 394; Cpr. și Trib. Covurluiū, *Dreptul* din 1885, No. 52. — *Contra*: Marcadé, I, 628, p. 436, a cărui opinie a rămas izolată. Părerea lui Marcadé este formal admisă în Elveția (art. 50 L. federală din 1874) și în Germania prin art. 1334 din codul civil, care vorbește de manoperi frauduloase (*arglistige Täuschung*). După acest din urmă text, căsătoria nu poate însă fi anulată, dacă a existat dol numai în privința averii soțului.

⁽²⁾ Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 320, p. 138.

⁽³⁾ Căsătoria ne mai putând astăzi fi atacată din cauza dolului urzit de unul din viitorii soți față de celalalt, nu poate fi anulată din cauza simulării din partea femeii a unei îngreunări atribuită bărbatului. (Trib. Imper. german, Sirey, 1903. 4. p. 1 și *C. judiciar* din 1904, No. 3).—Această soluție nefiind însă de ordine publică, căsătoria a doi soți străini poate fi anulată pentru fapte de asemenea natură, dacă ele sunt prevădute ca cauze de anulare de legea națională a soților. Aceeași decizie.

⁽⁴⁾ Veđi în privința acestui viciu de consimțimint, în vechiul drept francez, Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 315 — 319. Veđi asupra violenței în materie de obligațiuni, t. V a Coment. noastre, p. 58 urm.

⁽⁵⁾ L. 21, § 5, Dig., *Quod metus causa gestum erit*, 4. 2. Veđi și L. 116, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50. 17, unde se dice: «*Nihil consensui tam contrarium est, quam vis et metus*».

spre căsătorie, dize art. 81 din codul Calimach (55 C. austriac), când va fi de silă și frică, nu are legiuită putere».

Violența poate să fie fizică sau morală ⁽¹⁾.

Pentru ca violența fizică să fie o cauză de anulare, trebuie să fie exercitată înaintea ofițerului stărei civile, ceea ce lasă a se presupune că acest funcționar este complice al violenței, sau este și el siluit. Violența trebuie să fie caracteristică pentru a fi o cauză de anulare ⁽²⁾. Ea este relativă și se apreciază după vârsta, sexul și condiția persoanelor (art. 956). «Frica, dize art. 81 din codul Calimach (art. 55 C. austriac), trebuie să se judece după mărimea primejdiei, după starea trupului și a minții persoanei îngrozite». Chestiunea de a se ști dacă a existat, sau nu, violență este o chestie pură de fapt, care se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului. «Judecătorii trebuie din împrejurări, dize art. 1162 din codul Calimach (art. 870 Cod. austriac), să judece de aũ fost frica bine cuvintată și cu temeiũ», adică: dacă temerea a fost reală și serioasă. Decisia lor scapă, în această privință, de censura Casației ⁽³⁾. Soțul care invoacă violența trebuie s'o dovedească (art. 1169), dovada putându-se face, ca și în privința dolului, prin martori și presupțiți ⁽⁴⁾.

Violența fizică.

Răpirea prin violență care, după legile vechi, era o împedicare vecinică și absolută la căsătorie, și care altă dată se pedepsea cu moartea ⁽⁵⁾, nu mai este astăzi o cauză de anulare, dacă persoana răpită și-a dobândit libertatea sa în momentul celebrării căsătoriei ⁽⁶⁾.

Răpirea.

Simpla temere reverențială ce cine-va ar avea pentru Art. 958.

- (1) S'a decis că și în materie de atentat la pudoare (art. 264 C. pen.), violența morală este suficientă pentru a imprima ac-tului caracterul penalității. C. București, *Dreptul* din 1901, No. 78 și C. *judiciar* din același an, No. 79. Cpr. Garraud, *Tr. th. et pratique du droit pénal français*, V, 1833 (ed. a 2-a). materie de a-tentat la pu-doare. Art. 264 C. pen.
- (2) Art. 1335 din codul german permite anularea căsătoriei de câte ori consimțimîntul a fost dobândit fără drept prin amenințare (*widerrechtlich durch Drohung*). C. german. Art. 1335.
- (3) Veđi t. V a Coment. noastre, p. 68.
- (4) Veđi t. V menționat, *loco supra cit.*
- (5) Veđi *supra*, p. 544.
- (6) Cpr. Planiol, III, 396; Baudry et Fourcade, II, 1716; T. Huc, II, 68, și toți autorii.

ascendenții să n'ar fi de ajuns spre a vicia consimțimintul (art. 958). Cu alte cuvinte, vom aplica și la căsătorie art. 955—958, fără însă ca violarea acestor texte să poată da loc la casare (1).

c) *Eroare* (2).

Eroare asupra persoanei.

Eroarea este o cauză de anulare în materie de contracte, când cade asupra substanței obiectului convențiunei (art. 954), iar în privința căsătoriei, când cade asupra persoanei. Ce se înțelege însă prin eroare asupra persoanei? În Franța (3), în Austria și în Italia există mare controversă asupra acestui punct, căci art. 105 din codul italian, reproducând textul francez, prevede pur și simplu eroarea asupra persoanei, *nella persona*, sau *in der Person*, după cum se exprimă codul austriac în art. 57, nereprodus în codul Calimach (4).

Dr. spaniol și elvețian.

Aceeași expresie se vede și în art. 101 din codul spaniol, *error en la persona*.—Veđi și art. 50 din legea federală elvețiană din 24 Decembre 1874.

Dr. nostru.

La noi însă, din fericire, această celebră controversă a fost curmată în sensul părerei lui Malleville, Zachariæ,

(1) Cpr. Thiry, I, 225; Arntz, I, 279; Demolombe, III, 248; Baudry, I, 502 bis; Baudry et Fourcade, II, 1715; T. Hue, II, 68, p. 84; Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, No. 119; Beudant, I, 225; Demante et Colmet de Santerre, I, 262 bis IV; Aubry et Rau, V, § 462, p. 65, nota 4.—Veđi însă Laurent, II, 33, care nu aplică în specie de cât art. 958. Sunt autori cari, în lipsa unor reguli speciale, cred că judecătorii sunt obligați a aplica în specie art. 955—958. Cpr. Planiol, III, 395.

(2) Veđi asupra acestui viciu de consimțimint, în privința dreptului vechiu francez, Pothier, *op. cit.*, VI, 310—314, iar în privința erorii în materie de contracte, veđi t. V a Coment. noastre, p. 47 urm.

(3) Veđi în privința părerilor ce se susțin în Franța, Planiol, III, 399; Thiry, I, 226; Neagu, I, p. 290, No. 27 urm.

C. german.
Art. 1333.

(4) Art. 1333 din codul german vorbește de eroarea asupra persoanei sau asupra calităților personale (*persönliche Eigenschaften*) a celui alt soț. Planck citează, în Comentariile sale de drept civil, p. 58, ca exemple de calități personale, presupunerea greșită a unui bun caracter (*Lanterkeit des Charakters*), viața desfrănată, sau sterilitatea unei femei, etc.

Laurent, etc. ⁽¹⁾). Eroarea, pentru a fi o cauză de anulare a căsătoriei, trebuie să cadă *asupra persoanei fizice*, dice textul nostru, care presupune o substituție de persoană, ceea ce a-rare-orî se va întîmpla în practică ⁽²⁾). Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent prevede eroarea asupra individului fizic și asupra persoanei civile (art. 144). Eroarea asupra persoanei civile consistă în a atribui unei persoane, starea civilă a unei alte persoane.

Așa dar, după legea noastră, eroarea asupra calităților morale și chiar fizice (precum ar fi, de exemplu: boala incurabilă a unuia din soți, lipsa de virginitate a femeii ⁽³⁾, îngreunarea ei în momentul celebrării căsătoriei, etc.) ⁽⁴⁾, și eroarea asupra calităților civile sau sociale a unuia din soți nu viciază decî consimțimîntul și nu poate da loc la anularea căsătoriei.

Neputința.

Neputința unuia din soți (*impossibilitas coeundi*) este o cauză de anulare a căsătoriei? În Franța există iarăși controversă ⁽⁵⁾. În Italia (art. 107 Cod italian) și în Spania

⁽¹⁾ Cpr. Laurent, II, 291 urm.; Massé-Vergé, I, § 127, p. 106.

⁽²⁾ Vechiul testament ne relatează că Iacob a fost victima unei asemenea erori, luând de soție pe vara sa Lia, în locul unei alte femeii, Rașela, cu care voia să se însoțească.

⁽³⁾ Cpr. Trib. Covurluii și Prahova, *Dreptul* din 1885, No. 52 și din 1895, No. 68. În vechile noastre legiuri, nefecioria femeii era o cauză de divorț (art. 143 § 6 C. Calimach). Veđi *infra* (t. II), explic. art. 212 și 215.

⁽⁴⁾ În codul austriac, căsătoria contractată între catolicî trebuie, din contra, să fie anulată dacă, în momentul căsătoriei, femeea era îngreunată de sîmîntă străină, și dacă ea nu dovedește că bărbatul avea, cînd a luat-o, cunoștință de starea în care se găsea. Cas. austr. *J. Clunet*, 1900, p. 394. În Franța, soluția contrară este generalmente admisă, de și chestia este controversată. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1743, text și nota 4.—Asupra chestiunei de a se ști dacă îngreunarea femeii, întîmplată înainte de căsătorie, mai este satî nu astăđi un motiv de divorț, după cum era altă dată (art. 120 § 2 și 143 § 6 C. Calimach), veđi *infra*, explic. art. 212 (t. II).

⁽⁵⁾ Veđi cele trei sisteme arătate în Demolombe, III, 254 și în Pand. fr., *Mariage*, I, 327 urm. Cpr. F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 180, No. 69 urm.

(art. 83 C. spaniol) ⁽¹⁾, neputința manifestă și permanentă, *manifesta e perpetua*, dice textul italian, poate fi propusă ca o cauză de anulare, când este anterioară căsătoriei; iar în Rusia, neputința poate da loc la despărțenie după trei ani de însoțire. În codul austriac (art. 60) și în codul Calimach (art. 86), neputința cea de a pururea, adică: care nu se poate tămădui (*das immerwährende Unvermögen*) constituie o legiuită oprire a însoțirei, dacă a fost încă din vremea alcătuirii căsătoriei ⁽²⁾. În cât privește însă neputința vremelnică (*das zeitliche Unvermögen*) sau cea survenită în timpul căsătoriei, art. 60 din codul austriac declară formal că asemenea neputință, chiar când nu s'ar putea vindeca (*selbst unheilbares*), nu poate să desfacă legătura căsătoriei, *kann das Band der Ehe nicht auflösen*; pe când, din contra, în codul Calimach, neputința vremelnică este o cauză de anulare, sau cel puțin de divorț, după trei ani de însoțire (art. 86 și 143 § 1). În orî-ce caz, neputința se dovedea prin mărturiile de bărbați ispitiți, doctori, hirurgi, moașe, etc. (art. 116 C. Calimach, 100 C. austriac) ⁽³⁾.

Cod. german.
Art. 1333.

Codul german nu vorbește de neputință, însă această meteahnă ar putea da loc la anularea căsătoriei, în baza dispozițiilor generale ale art. 1333, care prevede ca o cauză de anulare eroarea asupra persoanei sau asupra calităților personale ale celuilalt soț, de câte-orî soțul atins de a-

Art. 83 C.
spaniol.

- (1) Iată cum se exprimă art. 83 din codul spaniol. «*No pueden contraer matrimonio: los que adoleciern de impotencia física, absoluta ó relativa para la procreación con anterioridad á la celebración del matrimonio, de una manera patente, perpetua é incurabile*».
- (2) În baza acestui text, Curtea de casație din Viena a decis că o căsătorie este anulabilă de câte-orî unul din soți este atins, în momentul contractării ei, de o neputință persistentă, fie chiar relativă, de exemplu: dacă bărbatul, capabil până la un punct oare-care de a săvîrși actul conjugal, n'a putut, din cauza micșorimei organului său, să desvirgineze pe soția sa. Veđi această decizie, precum și altele, traduse de noi și publicate în *Dreptul* din 1900, No. 54 (cu observația noastră).
- (3) Dacă nu era cu putință a se hotărî de era slăbiciunea de apururea sau vremelnică, atunci căsătoria se putea anula după un an de însoțire în codul austriac (art. 101), și după trei ani în codul Calimach (art. 117, 143).

ceastă infirmitate ar fi cunoscut-o și ar fi ascuns-o în mod fraudulos ⁽¹⁾.

Astăzi, la noi, nu credem ca chestiunea să poată suferi vre-o dificultate; căci neputința fiind o calitate fizică, am văzut că eroarea asupra calităților unuia din soți, ori cât de esențiale ar fi ele, n'ar putea servi de basă cererei de anulare a unei căsătorii; de oare-ce, pe de o parte, nici-un text nu prevede asemenea nulitate, iar pe de alta, dovedirea neputinței ar da loc la nenumărate scandaluri ⁽²⁾. Ce s'ar face, în adevăr, când soțul bănuit de neputință ar refusa de a se supune visitei medicilor? Refusul s'ar putea, de bună samă, fi luat drept o mărturisire ⁽³⁾. Ar trebui deci să recurgem la mijlocul propus de Demolombe (III, 254), să întrebuițăm forța brutală, să ne întoarcem la închisii și la schingiuirile de altă dată, adică: la niște mijloace reprobate și condamnate de secolul în care trăim.

Vechile tribunale franceze închipuiseră ceva și mai scandalos, și anume proba congresului, *l'épreuve du congres*. Iată ce găsim în această privință în Merlin ⁽⁴⁾:

(1) Cpr. Planck, *Bürgerliches Gesetzbuch*, p. 58; Roguin, *Mariage*, pag. 47, No. 34.

(2) Vezi în acest sens, Laurent, II, 298; Aubry et Rau, V, § 464, pag. 101, 102; Baudry et Fourcade, II, 1742; Briand et Chaudé, *Manuel complet de médecine légale*, p. 102 (ed. a 9-a, 1874); Neagu, I, p. 292, No. 39; P. Negulescu, *Studii de istoria dreptului român*, p. 131; C. Riom și Trib. Nîmes, D. P. 77. 2. 32; Sirey, 77. 2. 153; Sirey, 96. 2. 142. Cpr. și T. Huc, II, 15 și 79, care admite aceeași soluție, însă numai atunci când ambii soți cunosc realitatea lucrurilor.

S'a decis chiar că lipsa totală a organelor genitale n'ar fi o cauză de anulare a căsătoriei. C. Caen, Sirey, 82. 2. 108; D. P. 82. 2. 155. Cpr. și C. Nîmes, Sirey, 70. 2. 78.—*Contră*: C. Montpellier și Trib. Alais, D. P. 72. 2. 48; D. P. 72. 1. 52; Sirey, 72. 2. 272; D. P. 82. 3. 71, și autorii citați *supră*, p. 534, nota 3.

(3) C. Riom și Trib. Alais, D. P. 77. 2. 32; D. P. 83. 2. 71.

(4) Merlin, *Répert.*, t. III, pag. 489, v^o *Congrès*. Cpr. Esmein, *Le mariage en droit canonique*, II, p. 275 urm.; Roguin, *Mariage*, 32. Aproximativ același lucru se petrecea și la noi, în dreptul anterior. Vezi P. Negulescu, *Studii de istoria dreptului român* (București, 1900), p. 130, nota 2, care citează mai multe do-

«Congresul este o probă juridică, la care se recurgea altă dată, când se cerea anularea unei căsătorii pentru cauză de neputință. Acest soiū de dovadă, despre care nu se găsește nici-o urmă nici în dreptul civil, nici în dreptul bisericesc, fusese introdus, prin mijlocul secolului al XVI-lea, înaintea oficialităților (jurisdicțiunii bisericești delegate de episcopi pentru a executa în numele lor jurisdicția contențioasă). Cu-toate-că acest mijloc de dovadă era contrar bunelor moravuri, totuși el a funcționat mai bine de un secol, fiind-că n'a fost desființat de cât la 1677.

«Origina Congresului se atribuie nerușinării unui tânăr, care fiind acusat de neputință, se oferi a dovedi contrariul în prezența hirurgilor și a matroanelor. Jurisdicția bisericească (oficialul) avu cutezanța de a admite acest noū soiū de probă. Celelalte tribunale au urmat același exemplu, și, ceea-ce este mai straniu, este că această procedare a fost autorizată și de Parlamente. Jurisprudența francesă cuprinde o mulțime de monumente care atestă că această dovadă necuviincioasă a fost ordonată și confirmată prin mai multe decisiī. Bărbatul, acusat de neputință, era condamnat a-și dovedi virilitatea înaintea hirurgilor și matroanelor, care erau rânduiți de oficial pentru a-și face raportul lor. Dacă bărbatul eșea victorios, acțiunea femeii era respinsă. Dacă, din contra, el nu putea să consume actul căsătoriei, acțiunea în neputință era admisă și căsătoria anulată.

«Gradul de certitudine al acestui soiū de probă poate ușor fi judecat după modul cum se făcea experiența. S'ar părea că justiția voia să silească natura a se desbrăca de această pudoare, care este atât de necesară la propagarea speciei umane. Se pare chiar că judecătorii se făcuseră complici ai desfrânării, ordonând săvîrșirea aproape în public a unui act pe care natura a voit ca omul să-l săvîrșească în întuneric și în taină. Cu-toate-acestea, nu este mai puțin adevărat (și trebuie s'o mărturisim pentru rușinea rațiunei și a moravurilor) că această tristă procedare a fost consacrată de tribunalele franceze; dar dacă ea a subsistat mai bine de un secol, modul cum a fost desființată face onoare Parlamentului din Paris și vestitului său procuror general, Lamoignon, care a determinat pe această Inaltă Curte a nimici o jurisprudență atât de înjositoare și de necuviincioasă. Cu ocasiunea procesului marchisului de Langey, a cărui căsătorie fusese anulată pentru neputință, Lamoignon ceru, prin rechisitorul său, desființarea Congresului. Parlamentul din Paris, prin decisia sa din 18 Februar 1677 respinse cererea marchisului și, admitînd conlusiile procurorului general, opri pe ori-ce judecător de a mai ordona pe viitorime proba Congresului, poruncind în același timp ca decisia sa să fie trimeasă la toate tribunalele, spre a fi cetită, publicată și înregistrată».

De la această decisie memorabilă, asemenea probă scandaloasă n'a mai fost admisă în Franța, și în procesele de neputință nu se mai recurge astăzi de cât la luminile oamenilor competenți.

Iată cum a dispărut din analele judecătorești un în-

cumente, între care unul din anul 1794, din timpul Mitropolitului Dosoftei, din care se vede că Mitropolitul dă ordin protopopului George să cerceteze, într'un caz în care divorțul era cerut de femeie, dacă bărbatul era neputincios.

treg sistem de probațiune, care constituie o rușine pentru judecătoria secolelor trecute!

Am văzut că neputința unuia din soți nu poate fi o cauză de anulare a căsătoriei. Chestiunea este însă de a se ști dacă ea poate fi propusă ca motiv de divorț (în-sultă gravă). Chestiunea este controversată și îndoielnică tot pentru motivele mai sus expuse (¹).

Neputință.
Motiv de di-
vorț. Con-
troversă.

III. Consimțimintul persoanelor sub autoritatea cărora se află copilul.

Sub această rubrică ne vom ocupa: 1° despre consimțimintul ascendenților necesar copiilor legitimi; 2° despre actele respectuoase (astăzi abrogate); 3° despre consimțimintul consiliului de familie și al tutorului; 4° despre consimțimintul tribunalului; 5° despre consimțimintul necesar copiilor naturali, și în fine, 6° despre consimțimintul necesar copiilor adoptați.

1° Consimțimintul părinților și al bunilor.

Art. 131 (modificat prin L. din 1906).—Băeatul, precum și fata, cari nu au vârsta încă de două-deci și unu ani împliniți nu se pot căsători fără consimțimintul tatălui și al mamei.—La caz de desbinare între tată și mamă, consimțimintul tatălui este de ajuns. (Art. 59, 62, 132, 133, 139, 152, 164, 165, 168, 254, 257, 434 C. civ. Art. 162 C. pen. Art. 148 C. fr.).

Art. 132 (modif. prin L. din 1906).—Dacă tatăl sau mama a murit, sau dacă unul din ei se găsește în neputință de a manifesta voința sa, sau dacă rezidența sa este necunoscută, consimțimintul celuilalt este de ajuns pentru săvârșirea căsătoriei. (Art. 98, 124, 133, 138, 152, 164 C. civ. Art. 149 C. fr.).

Art. 133 (modif. prin L. din 1906).—Dacă tatăl și mama sunt morți, sau dacă se găsesc în neputință de a manifesta voința lor, atunci bunul și buna despre tată, și în lipsa lor, bunul și buna despre mamă, țin locul acestora.—Dacă este desbinare, aceasta va fi considerată ca consimțimint.

În lipsă și de bunii, minorii nu se pot căsători de cât cu consimțimintul tutorului (²). (Art. 59, 98, 125, 126, 134, 138, 152, 164, 165, 257, 342 urm. C. civ. Art. 150 C. fr.).

Art. 139.—Ofițerul stărei civile, care va fi celebrat căsătoria băeților sau a fetelor neajunși în vârsta prescrisă de art. 131, fără consimțimintul persoanelor îndrituite a-l da după art. 131—133,

(¹) Această controversă va fi examinată în t. II, sub art. 212.

(²) Ultimul alineat al art. 133 este adaos prin legea din 1906.

va fi pedepsit, după cererea persoanelor interesate sau a ministerului public, conform art. 162 din Codul penal. (Art. 59, 62, 131, 133, 140, 164 C. civ. Art. 162 C. penal, art. 156 C. fr.)

Art. 162 Cod penal.—Ofițerul statului civil, care nu se va fi asigurat mai întâi despre ființa consimțimentului tatălui, mamei sau a altor persoane, cerut de lege pentru validitatea căsătoriei, se va pedepsi cu închisoarea de la două până la șase luni, și cu amenda de la 100 până la 1500 lei. (Art. 271, 399 C. pen. Art. 178 Pr. pen. Art. 59, 131—133, 139 C. civ. Art. 193 C. pen. fr.)

Căsătoria fiind actul cel mai de căpetenie al vieții omului, copiii nu se pot căsători până la o vîrstă oarecare fără consimțimentul ascendenților sau al tutorului lor, dacă ei sunt minori și nu au ascendenți (art. 131—133) ⁽¹⁾.

Acest consimțiment este cerut atît în interesul copilului cît și în acel al familiei. De și legea n'o spune în termeni expresi, el trebuie să fie liber și neviciat (art. 162) ⁽²⁾.

Soluția
codului civil.

După codul civil, bărbatul, până la 25 ani, iar femeea până la 21 ani împliniți, nu se puteau căsători fără consimțimentul ascendenților ⁽³⁾.

L. din 1906.

Aastăzi, în urma legii promulgate la 15 Martie 1906⁽⁴⁾, atît

Dr. nostru
anterior.

(1) «Nu se face puternică alcătuirea căsătoriei, fără primirea celor ce vor să se logodească, și acelor încă cari îi au pe dinșii sub stăpânire și povățuire», dice art. 73 din codul Calimach (49 Cod austriac). Veđi și art. 3, partea III, capit. 16 din codul Caragea, unde se dice: «Nevirnicii fără voința părinților sau a epitropilor să nu se căsătorească, și părinții sau epitropii fără voia lor să nu-i căsătorească». După art. 1625 din codul Calimach, fetele sau nepoatele care se căsătoriau fără știrea sau voia părinților sau bunilor, perdeau dreptul la înzestrare.

(2) Cpr. Thiry, I, 233. — S'a decis, în această ordine de idei, că principiile generale de drept privitoare la violență, fiind aplicabile și actelor respectuoase, ele puteau fi anulate dacă fuseseră stornate prin violență. C. Gand, *Revue trimestrielle de dr. civil*, III, anul 1904, p. 593, No. 5 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 12. Cpr. T. Huc, II, 47. Actele respectuoase nu mai există astăzi, în urma legii din 1906, care le-a desființat cu drept cuvînt. Veđi *infra*, p. 572.

(3) Motivele acestei deosebiri de vîrstă între bărbat și femeie era că aceasta din urmă se dezvoltă mai repede de cît bărbatul. Tot pentru aceleași motive, femeea se poate căsători la o vîrstă mai fragedă de cît bărbatul (art. 127). Codul neerlandez hotărăște majoritatea matrimonială a ambilor soți la vîrsta de 30 de ani.

(4) Veđi *Monit. Oficial* No. 276 din 15 Martie 1906.

bărbatul cât și femeea se pot căsători, fără consimțimintul nimănuși, la 21 ani împliniți. Ei nu au nevoie de consimțimintul părinților sau celorlalți ascendenți, de cât până la această vîrstă. Prin această dispoziție, legiuitorul nou a voit să inlesnească căsătoriile ⁽¹⁾.

În lipsă de părinți și de bunși, minorii au nevoie, până la această vîrstă, de consimțimintul tutorului lor (art. 133 § ultim, Art. 133 § ultim. adaos prin legea din 1906).

La caz de desbinare între tată și mamă, consimțimintul tatălui era suficient sub codul Calimach și este suficient și astăzi (art. 131). Aceasta este o consecință a puterii maritale și a puterii părintești, care aparțin tatălui. Consimțimintul mamei față de refuzul tatălui, care ar fi în stare de a-și manifesta voința, n'ar fi suficient nici-o dată. Legea prescrie ofițerului stărei civile să enunțe în actul de căsătorie atât consimțimintul tatălui cât și al mamei (art. 62 § 4), de unde rezultă că ambiî trebuie să fie consultați.

Mama va fi consultată, chiar în caz când ar fi divorțată și chiar remăritată, de-oare-ce legea nu face nici-o distincție în această privință ⁽²⁾. Desbinarea între tată și mamă.

Refuzul mamei se va dovedi prin declarația ei autentică conform art. 59, sau printr'o somație extra-judiciară ⁽³⁾. Consultarea mamei divorțate.

Dacă unul din părinți este mort ⁽⁴⁾, sau se află în neputință de a-și manifesta voința, consimțimintul celuilalt, fie chiar al mamei, este de ajuns. Doved. refus. mamei.

Un caz de imposibilitate ar fi absența unuia din părinți. Casul când unul din părinți este mort.

(1) «Am redus, dice expunerea de motive a legii din 1906, necesitatea consimțimintului părinților pentru băeți ca și pentru fete la 21 de ani. Se poate ca prin astfel de dispozițiuni să ridicăm unor părinți sau bunși de la orașe puțința de a împedica unele căsătorii nenorocite, dar vom ușura săvîrșirea multor căsătorii în populațiunea rurală, pentru care consimțimintul părinților, bunilor și consiliilor de familie n'avea nici-o înriurare folositoare; în schimb însă, fermele pentru dovedirea acestui consimțimint sunt, de multe ori, o piedică reală pentru săvîrșirea căsătoriei. Am redus numărul publicațiunilor la una în loc de două, cum este în codul german, și în proiectul codului sviterean, etc.».

(2) Cpr. T. Hue, II, 34; Baudry et Fourcade, II, 1457; Neagu, I, p. 254, No. 9.

(3) T. Hue, II, 34; Baudry et Fourcade, II, 1458.

(4) Moartea se va dovedi în genere prin extract de pe actul de deces.

rinți, declarată saŭ presumată ⁽¹⁾. Dacă unul din părinți, fără a fi declarat saŭ presumat absent, s'ar afla numaï dus în străinătate saŭ aiurea, el n'ar fi în imposibilitate de a-și manifesta voința ⁽²⁾.

Interdicția u-
nuia din pă-
rinți. Con-
troversă.

Interdicția pentru cauză de alienație mentală ar fi și ea o cauză de împedicare a manifestărei consimțimintului. Interdîsul ar putea însă, în intervalele lucide, să consimtă la căsătoria copiilor săi; căci în aceste intervale el ar avea, după cum am văduț, capacitatea de a se căsători însuși ⁽³⁾.

L. asupra a-
lienatilor din
1894.

Alienatul care n'ar fi interdîs ar putea, de asemenea, să consimtă în intervalele lucide, chiar dacă s'ar afla aședat într'o casă de sănătate, conform legei din 15 Decembrie 1894 ⁽⁴⁾.

Condamn. la
degradația
civică. Con-
troversă.

Acei condamnați la degradațiunea civică (art. 22 C. pen.) nu sunt puși în imposibilitate de a consimți, căci incapacitățile fiind de drept strict, nici-o lege nu-i împedică de a-și manifesta voința lor ⁽⁵⁾.

Casul când
părintele nu
este epitrop.

Consimțimintul părintelui rămas în viață este de ajuns, chiar dacă acest părinte nu este epitropul copilului; căci faptul depărtărei din epitropie nu-i ridică calitatea de părinte ⁽⁶⁾.

Art. 133.

Dacă părinții sunt amîndoi morți, saŭ se află în imposibilitate fizică, morală ori legală de a-și manifesta voința, saŭ dacă domiciliul ori rezidența lor sunt necunoscute (art. 132), legea prescrie consimțimintul bunului și a buneï despre tată, iar în lipsa acestora, a bunului și a buneï

(1) Veđi *supră*, p. 529, nota 1.—Absența se va dovedi prin sentința de declarare a tribunalului, saŭ printr'o copie de pe ordinul trib. pentru a se cerceta absența. (Cpr. art. 138 astăđi abrogat).

(2) Laurent, II, 313; Demolombe, III, 42; T. Huc, II, 36; Baudry et Fourcade, II, 1462.

(3) Veđi *supră*, p. 551. Cpr. Laurent, II, 314; T. Huc, II, 37; Baudry et Fourcade, II 1463. — *Contrà*: Interdîsul nu are voință: Demante et Colmet de Santerre, I, 213 bis IV; Marcadé, I, 527; Mourlon, I, 540; Aubry et Rau, V, § 462, p. 73.

(4) Cpr. Laurent, II, 314. Tribunalele vor aprecia în fapt dacă există saŭ nu imposibilitate de a-și manifesta voința. Thiry, I, 230, p. 210.

(5) Laurent, *loco cit.*; T. Huc, II, 38; Baudry et Fourcade, II, 1465.—*Contrà*: Demolombe, III, 44; Duranton, II, 80; Marcadé, I, 527; Aubry et Rau, V, § 462, p. 73; Vigie, I, 316, *in fine*.

(6) Laurent, II, 315; Demolombe, III, 45.

despre mamă. Desbinarea între bunul și buna din aceeași linie se consideră ca consimțimint (¹).

Și aici trebuie să observăm o mică deosebire de la Deoseb. de la cod. francez. codul francez, căci după art. 150 din acest din urmă cod, ambele linii se consultă fără nici-o precădere; pe când, la noi, numai în lipsă de ascendenți din partea tatălui, se consultă bunii despre mamă. Această precădere pentru bunii despre tată o mai găsim încă odată în art. 353 și 354.

O altă deosebire de la Altă deoseb. de la codul francez. codul francez, pe care nu trebuie s'o trecem cu vederea, este următoarea: În codul francez, numai desbinarea între amindouă liniile profită descendentului; pe când, la noi, neconsultându-se de odată de cât o linie, desbinarea dintre bun și bună din aceeași linie profită copilului; de unde rezultă că dacă bunul nu consimte, iar buna consimte, căsătoria va putea să aibă loc. Această contradicere a legiuitorului nostru provine de acolo că s'a tradus *ad litteram* paragraful al doilea din textul francez, uitându-se că s'a modificat paragraful întâi.

În codul italian (art. 64), amindoi soți au nevoie de C. italian. Art. 64. consimțimintul bunilor numai până la 21 de ani (²), soluție admisă acum și la noi prin legea din 1906 (art. 131).

Dacă nu există nici dintr'o linie, atunci consimțimintul se dă de străbuni, având precădere tot acei din Consimț. străbunilor. partea tatălui; căci prin *buni*, legiuitorul înțelege toți ascendenții, ori cât de depărtați ar fi (argum. din art. 155).

În lipsă de părinți sau alți ascendenți, consimțimintul Art. 133 § ultim.

(¹) În lipsa tatălui și a mamei, codul Calimach prescria consimțimintul bunului și a buneii, iar în lipsa acestora, a rudelor C. Calimach și dr. englez. celor mai de aproape și a epitropilor (art. 75, 76). La caz de desbinare între citatele persoane, Domnul și Arhiepiscopul hotărâu cele mai de cuviință și de folos pentru tineri (art. 77). În Anglia, consimțimintul se poate da de Lordul cancelar, când ascendenții sunt absenți, smintiți sau refuși de a consimți. Vezi Felix-Demangeat, *Tr. de dr. internat. privé*, II, p. 427.

(²) În Anglia, de asemenea, copiii ajunși la vârsta de 21 ani se Dr. englez. bucură de o deplină libertate și nu mai au nevoie de consimțimintul părinților sau celorlalți ascendenți. Vezi Er. Lehr, *Dr. civil anglais*, 88, p. 48 (ed. I-a). În Scoția, consimțimintul ascendenților și al epitropilor nu este de loc cerut. Vezi Felix-Demangeat, *Dr. civil international*, II, pag. 427; Weiss, *Tr. élément. de dr. international privé* (ed. a 2-a), p. 440.

la căsătorie se dă copiilor minori de epitropul lor (art. 133 § ultim, adaos prin legea din 1906).

Dreptul ascendenților nu poate fi delegat altora, nici nu este supus controlului justiției. Dreptul de a consimți la căsătorie fiind personal ascendentului, nu poate fi delegat altor persoane ⁽¹⁾, nici înlocuit prin consimțimintul justiției, după cum poate fi înlocuit în codul austriac (art. 52), în codul neerlandez (art. 99 urm.), în codul italian, unde Curtea de apel este chemată a examina, în ședință secretă și fără avocați, dacă bine sau rău ascendenții săi consiliul de familie au refuzat consimțimintul lor (art. 67 C. italian).

Modul cum poate fi dat consimțimintul. Consimțimintul la căsătorie poate fi dat prin viș graiș, înaintea ofițerului stărei civile (art. 62 și 139), sau prin act scris, însă numai autentic ⁽²⁾. Pentru mai multă înlesnire, mai ales pentru locuitorii săteni, actul de consimțimint poate fi autentificat de judecătorul de ocol sau de judecătoria comunală (art. 59 § ultim, adaos prin legea din 1906). După paragraful ultim al legii din 8 Maiu 1875, consimțimintul ascendenților domiciliați în comune neresidențe de tribunal, putea fi numai *legalizat* de primar. Acest text este astăzi abrogat prin ultimul paragraf adaos la art. 59 prin legea din 1906.

Arătarea persoanei cu care căsătoria urmează a fi contractată. Controlul. În caz când consimțimintul ascendenților nu se dă prin viș graiș, ci prin act autentic, actul trebuie să arate persoana cu care are a se săvârși căsătoria; căci consimțimintul fiind mai mult prescris în interesul descendentului, o autorizare generală n'ar fi de natură a-l apăra contra propriei sale inexperiențe ⁽³⁾.

(1) Demolombe, III, 54. — Ascendentul poate să refuze consimțimintul său fără nici-un motiv, și acest refus fiind definitiv, nu poate fi atacat pe nici o cale. Cpr. Planiol, III, 85; Baudry et Fourcade, II, 1483; Neagu, I, p. 254, No. 5, și toți autorii.

(2) Cpr. Laurent, II, 319; Marcadé, I, 573; T. Hue, II, 39, pag. 52; Aubry et Rau, V, § 466, p. 107, nota 5; Baudry et Fourcade, II, 1487; Demolombe, III, 55; Nacu, I, p. 282; Neagu, I, p. 255, No. 19. — *Contră*: Consimțimintul poate fi dat prin act sub semnătură privată și chiar în mod tacit. C. Pau, Sirey, 59. 2. 519; D. P. 60. 2. 157. Această din urmă soluție este inadmisibilă față de textul nostru.

(3) Laurent, II, 320; Demolombe, III, 53; Demante et Colmet de Santerre, I, 236 bis; Mourlon, I, 552; Vigié, I, 318; Neagu, I, p. 255, No. 21; Nacu, I, p. 282; Valette, *Cours de C. civil*, I (singurul apărut), p. 168; T. Hue, II, 39, *in fine*, p. 52;

Consimțimintul poate fi retras de ascendentul care l-a dat, cât timp căsătoria n'a fost celebrată, și el se consideră ca neavenit, de câte-ori ascendentul s'a săvîrșit din viață înainte de celebrarea căsătoriei. In asemenea casuri, copilul va trebui să dobîndească consimțimintul ascendentului cel mai apropiat, în ordinea prescrisă de lege ⁽¹⁾. Dacă ascendentul și-a retras consimțimintul sîu, fără a se săvîrși din viață, căsătoria nu va putea să aibă loc.

Sunt legislațiuni în care nobilii, mai cu samă membrii familiei regale sau imperiale, nu se pot căsători fără autorisarea capului Statului ⁽²⁾. Acest principiu, care atribuie capului Statului, asupra membrilor familiei sale, autoritatea ce dreptul roman conferea părintelui de familie, a trecut în dreptul public european, și acolo unde nu găsim o lege pozitivă, găsim cel puțin un uz în această privință.

Ast-fel, capul Statului are și astăzi această prerogativă în Spania, în Italia, în Germania, în Anglia, etc. A avut-o și în Franța mai întăi prin uz și apoi prin lege ⁽³⁾. La noi, însă, acest lucru este și a fost în totdeauna necunoscut. Art. 131 § ultim din proiectul legii din 1906 dispunea, în această privință, că membrii familiei regale nu se pot, la orî-ce vîrstă căsători, *sub pedeapsă de nulitate absolută*, fără consimțimintul Regelui sau al Regentei, în casurile prevădute de art. 88 și 89 din Constituție; însă această dispoziție a fost suprimată la Senat, de comitetul delegaților, după propunerea guvernului.

Căsătoria săvîrșită fără consimțimintul părinților, celorlalți ascendenți sau tutorului poate fi anulată (art. 164, 165), iar ofițerul public poate, în asemenea caz, fi con-

Thiry, I, 235; Baudry, I, 431; Baudry et Fourcade, II, 1493; Planiol, III, 84; Arntz, I, 287; Marcadé, I, 573. Cpr. L. 34, Pr., Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2.—*Contrà*: Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 283; Aubry et Rau, V, § 466, p. 107, nota 6; Chardon, *Puissance paternelle*, 204, pag. 70 (ed. belg. din 1843).

(1) Căsătoria va fi însă menținută, de câte ori a fost contractată de bună credință, în necunoștința morței ascendentului care o autorisase (cpr. art. 1557, 1558). Murlon, I, 551, *in fine*; Demolombe, III, 58, *in fine*.

(2) Veđi, de exemplu, art. 69 din codul italian.

(3) Veđi C. Paris, D. P. 61. 2. 137.

damnat la amendă, conform art. 162 din codul penal, după cererea ascendenților saū a ministerului public.

2° *Actele respectuoase.*

Art. 134—140 (abrogate prin L. din 15 Martie 1906).

Copiii legiuīți, cari aū atins majoritatea matrimonială (astăđi 21 ani împliniți), nu mai aū nevoie de consimțimintul ascendenților spre a se putea căsători. Ei nu mai aū astăđi nevoie nici de acte respectuoase, căci aceste acte aū fost desființate prin legea din 1906.

Actele saū cererile respectuoase, pe care codul nostru le reprodusesese după acel francez, care-își aū origina lor într'o ordonanță franceză din 1556, și a căror lipsă atrăgea altă dată, după declarația din 26 Noembre 1639, desmoștenirea copiilor, trebuiaū să fie respectuoase, adecă : să nu cuprindă nici-o amenințare, căci altfel primarul ar fi putut să refuze înmânarea lor.

Actele respectuoase nu aveaū de bază autoritatea părintească, această autoritate încetând odată cu majoritatea copiilor, ci mai mult respectul ce copiii trebuie să aibă la orî-ce vîrstă cătră părinții lor (art. 325) și mai cu samă interesul copiilor, pe care legiuitorul nu-î credea încă desul de maturi spre a contracta o căsătorie potrivită ⁽¹⁾.

Actele respectuoase, această ultimă rămășiță a puterei părintești romane, după expresia lui Planiol (III, 94), erau menite să dispară, după cum aū dispărut din cele mai multe legiuiri străine ⁽²⁾. Ele aū fost cu drept cuvint desființate de legiuitorul din 1906.

Dr. internațional.

(1) Actele respectuoase, pe care legiuitorul din 1906 le-a desființat, neinteresând ordinea publică internațională, de aici rezultă că străinii a căror lege personală nu le prescrie, puteaū să se căsătorească la noi, sub codul civil, care prescria asemenea acte, fără a fi supuși îndeplinirei acestor formalități. Cpr. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Marriage*, 123.

Românii care s'aū căsătorit în străinătate, sub codul civil, până la legea din 1906, erau însă obligați a îndeplini formalitățile prescrise de art. 134 urm. din acest cod, întru-cât ei aū trebuit să îndeplinească toate condițiile de capacitate impuse de legea română. Cpr. Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 103 urm.; Despagnet, *op. cit.*, p. 508, No. 252 (ed. a 3-a).

Dr. străin.

(2) Actele respectuoase nu mai există astăđi în Italia, în Aus-

3° *Consimțimîntul consiliului de familie și al tutorului.***Art. 142 (abrogat prin L. din 15 Martie 1906).**

Art. 133 Ș ultim (adaos prin L. din 1906).—In lipsă de bunî, minorii nu se pot căsători de cât cu consimțimîntul tutorului. (Art. 342 urm. C. civ. Art. 162 C. pen.).

După art. 142, abrogat prin legea din 1906, copiii legitimi cari nu aveau părinți, nici alți ascendenți în stare de a-și manifesta voința, nu se puteau căsători, femeea *până la două-zeci și unu ani*, iar bărbatul *până la două-zeci și cinci*, fără autorisarea consiliului de familie ⁽¹⁾, iar nu a epitropului, după cum prescriu atât codul Calimach (art. 76) cât și codul Caragea (art. 3, partea III, cap. 16).

Chestiunea de a se ști dacă decizia consiliului de familie, prin care se dădea sau se refusa consimțimîntul, putea sau nu să fie adusă în deliberarea tribunalului, conform art. 638 din procedura civilă, atunci când nu era dată cu unanimitate de voturi, era foarte controversată ⁽²⁾.

Art. 142 C. civ. abrogat prin L. din 1906.

Aplic. sub C. civ. a art. 638 Pr. civ. Controversă.

tria, în Germania, în Portugalia, etc. Codul neerlandez (art. 99) și legea belgiană din 16 August 1887 le prescriu numai pentru tată și mamă, iar legea fr. din 20 Iunie 1896 prescrie un singur act respectuos, ca și legea belgiană mai sus menționată.—In Moldova, aceste acte erau necunoscute ca și în dreptul roman. Ele își aveau însă ființa în codul Caragea (art. 4, partea III, capit. 16).

(1) Capacitatea unei persoane, în ceea ce privește contractarea căsătoriei, făcînd parte din statutul personal, și urmînd a se determina de legea națională a viitorilor soți, s'a decis cu drept cuvînt că un Italian a putut să se căsătorească în România, în baza art. 65 din codul italian, fără consimțimîntul consiliului de familie, pe care îl cerea art. 142 din codul nostru. Judec. ocol. Galați, *Curierul judiciar* din 1905, No. 13. Cpr. Weiss, *Tr. élément. de droit international privé*, pag. 448, text și nota 3 (ed. a 2-a).

Dr. internațional.

(2) Veđi asupra acestei controversă, Neagu, I, p. 268, No. 2. — După părerea noastră, recursul la tribunal era admisibil, legiuitorul neavînd în sfatul de familie încrederea pe care o are în ascendenți. Veđi în acest din urmă sens, Valette sur Proudhon, *Etat des personnes*, I, p. 339, nota a II (părere pe care acest autor o părăsește în *Cursul său de drept civil*, I, pag. 179, 180); Thiry, I, 231; Arntz, I, 286; Beudant, I, 311, nota 1; Nacu, I, p. 280, 281, No. 23; Demante et Colmet de Santerre, I, 216 bis; C. Bruxelles, D. P. 91. 2. 241.—*Contrà*: Marcadé, I, 546; Mourlon, I, 548; Vigié, I, 319; De-

Art. 133 § ul-
tim (L. din
1906). Astăzi, minorii de 21 ani (adecă cari nu au împlinit încă vârsta de 21 ani) au nevoie, spre a se putea căsători, în lipsă de părinți sau alți ascendenți, de consimțimîntul epitropului lor.

Inapl. art. 638
Pr. civ. În caz de refuz din partea tutorului, nici-un recurs nu este admis înaintea tribunalului, după cum asemenea recurs nu este admis nici în caz de refuz din partea ascendenților. Art. 638 Pr. civ. nu poate fi invocat în specie, acest text nevorbind de cât de încheierile sfatului de familie.

4° Consimțimîntul tribunalului.

Art. 149. — Tutorul sau curatorul nu se poate căsători cu nevîrșnica ce se află sub tutela sa.

Asemenea nici tatăl tutorului, nici fratele acestuia, care încă se află sub părinteasca putere, nici fiul tutorului nu poate lua în căsătorie pe pupilă, fără de primirea și înscrisă adevărîță a tribunalului cuprîndătoare că acest tutor a dat pentru toate socoteală lămurită, și că însoțirea minoarei cu el, sau cu altul din numitele persoane, va fi spre folosul ei. (Art. 349 urm., 355 urm., 415, 419, 425 urm. C. civ. Art. 98, 99 C. Calimach).

Dr. nostru an-
terior.

Codul Caragea (art. 5, partea III, capit. 16) oprea pur și simplu pe epitrop de a se căsători cu epitropisita sa în tot timpul epitropiei, iar codul Calimach (art. 98) permitea asemenea însoțire, când epitropisita a fost logodită de către tatăl său, sau când căsătoria ar fi fost permisă prin testamentul acestui din urmă ⁽¹⁾, iar art. 99 din același cod adaogă că: «nici tatăl epitropului, nici fratele acestuia, care încă se află sub părinteasca putere, nici fiul epitropului, nu poate lua întru însoțire pe epitropisită, fără de primirea și înscris adevărîță a epitropiceștei comisii, cuprîndătoare că acest epitrop a dat pentru toate sămi lămurite, și că însoțirea spre vîrșnicei cu el sau cu altul

molombe, III, 86; Laurent, II, 344; T. Hue, II, 57; Planiol, III, 72; Aubry et Rau, V, § 462, p. 71, nota 25; pag. 74, notele 37 și 40; Trib. Bruxelles, *Pas. belge*, 1890. 3. 177 (sențință infirmată de Curte).

Dr. roman. ⁽¹⁾ «Tutor, vel curator adultam uxorem ducere non potest, nisi a patre desponsa. destinatare, testamentore nominata conditione nuptiis. secuta fuerit». L. 36, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2. O dispoziție identică există în codul spaniol din 1889 (art. 45, 3°).

din pomenitele persoane, va fi spre folosul ei; asemenea se cere spre aceasta și slobozirea stăpânirei» ⁽¹⁾. Această dispoziție nu e luată din codul austriac, unde ea nu există, ci din dreptul roman ⁽²⁾.

Art. 149 din codul actual reproduce dispozițiile menționate din codul Calimach, oprind căsătoria dintre nevîrnică cu epitropul sau curatorul său; cu tatăl, fratele, fiul epitropului sau curatorului. Scopul acestei dispoziții este de a apăra averea epitropisitei care, prin astfel de căsătorie, ar fi putut fi mistuită cu cea mai mare ușurință.

Dar dacă căsătoria între persoanele de mai sus este în principiu oprită, tribunalul o poate încuviința când ea va fi în interesul nevîrniciei, și după ce epitropul va da socoteală despre întreaga sa administrație.

Astfel dar, nevîrnicia care va voi să se căsătorească cu epitropul sau curatorul său, cu tatăl, fratele sau fiul acestora, va trebui să dobîndească învoirea tribunalului care, printr'un anume proces-verbal, va constata că căsătoria este folositoare minoarei, și că epitropul a dat sămile convenite.

Celelalte rude ale epitropului sau curatorului, neprevăzute de art. 149, se pot căsători cu nevîrnicia, fără această autorizare specială.

De asemenea, atât epitropul cât și curatorul vor putea lua în căsătorie pe epitropisită, fără autorizarea tribuna-

(1) Iată cum se exprimă, în această privință, codul lui Andronaki Donici (art. 22, capit. 28): «Epitropul, cum nici fratele său, nici tatăl său, nu poate să se logodească și să ia prin cununie pre copila ce va avea sub epitropie, iar de va eși din epitropie și se va desface de toate socotelile, dându-și curată samă, și copila întrînd sub altă epitropie, atuncea poate să o ia».

(2) L. 59, 62 § 2 și 67, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2; L. 7, Pr., Dig., *Ad legem Iuliam de adulteriis*, 48. 5; L. 7, Cod, *De interdicto matrimonio inter pupillam et tutorem, seu curatorem filiosque eorum*, 5. 6.—Trebuie însă să observăm că, la Roma, mama pupilei putea să se căsătorească cu epitropul ei sau cu fiul epitropului: «*Mater pupillae cum tutore filiae suae, vel filio tutoris, nuptias contrahere non prohibetur*». L. 2, Cod, *loco cit.* Fata curatorului putea, de asemenea, să se căsătorească cu pupilul părintelui său: «*Curatorem adulto suo filiam suam nuptiū collocare non posse, falso tibi persuasum est*». L. 5, Cod, *loco cit.*

lului, după majoritatea ei, însă și atunci căsătoria nu se va putea săvârși de cât după o lună de la predarea socotelor (art. 419).

Trebue să observăm că tatăl și fiul epitropului sunt în totdeauna opriți de a se căsători cu epitropisita, fără îndeplinirea formalităților prescrise de art. 149; pe când această prohibiție nu se mai aplică fratelui epitropului de cât până la majoritatea sa. Odată ce fratele epitropului său curatorului nu se mai află sub puterea părintească, el poate lua de soție pe epitropisită fără nici-o formalitate; căci, atunci el fiind de sine stătător, legea îl presupune destul de matur și de neatârnat pentru a nu fi dominat la darea socotelor de influența fratelui său cel mai mare.

Sanctiunea
art. 149.

Ofițerul public care ar celebra o căsătorie în contra art. 149, se va pedepsi conform art. 162 din codul penal; căsătoria nu s'ar putea însă anula din această cauză, împedicarea fiind pur prohibitivă. (Veđi *supra*, p. 541).

5° *Consimțimîntul epitropului necesar copiilor firești.*

Art. 141 (modificat prin L. din 1906).—Copilul natural ⁽¹⁾, care va fi perdut pe mama sa, sau a căruia mamă se va afla în neputință de a manifesta dorința sa, nu se va putea căsători înainte de vîrsta de două-deci și unu ani împliniți fără consimțimîntul tutorului său. (Art. 48, 98, 152, 155, 156, 175, 304 urm., 355 C. civ. Art. 162 C. pen. Art. 159 C. fr.)

Copilul firesc era scutit la noi, sub codul civil, de actele respectuoase, pe care art. 158 din codul francez le impune copilului legalmente recunoscut, însă nu se poate căsători astăzi până la *două-deci și unu ani împliniți*, fără consimțimîntul mamei sale, sau în lipsa ei, fără consimțimîntul epitropului său.

Legea nu vorbește de tată, pentru-că în sistemul de-

Deoseb. de la
textul fr.

⁽¹⁾ Textul fr. (159) vorbește de copilul natural nerecunoscut sau care fiind recunoscut, a perdut pe tatăl și pe mama sa. Acest text fixează vîrsta copilului până când el are nevoie de consimțimîntul tutorului, la *două-deci și unu ani*, iar nu la *două-deci și cinci*, după cum prevedea vechiul art. 141.

C. olandez.

În fine, textul fr. vorbește de un tutor *ad hoc*, ceea ce este mult mai exact. Codul olandez prescrie *până la două-deci și trei ani* consimțimîntul mamei, când ea este cunoscută.

plorabil al legiuirei noastre, copilul natural nu are tată cunoscut.

Același sistem este admis și în codul german. Art. Cod. german. 1589 § ultim din acest cod dispune, în adevăr, că nici-o Art. 1589 § ultim înrudire nu există între tatăl și copilul său natural ⁽¹⁾.

În lipsa mamei, adică: dacă ea nu este cunoscută, sau dacă este în imposibilitate de a-și manifesta voința, ori este săvârșită din viață, consimțimîntul se dă de un epitrop special, iar nu de consiliul de familie, după cum dispune codul italian (art. 66). Demolombe (III, 89) vede o mai mare garanție pentru copil într'o persoană de cât în mai multe. Codul austriac, pe lângă consimțimîntul epitropului mai cere încă și pe acel al autorității judecătorești (*die Einwilligung der Gerichtsbehörde*). Acest text nu se vede reprodus în codul Calimach și, în adevăr, în vechia legislație a Moldovei și a Munteniei, ca și în vechiul drept francez, copilul firesc se putea căsători la orî-ce vîrstă, fără consimțimîntul nimănuî. Nenorociți copiii, lepădați în lume, fără nici-un sprijin și ajutor, ei erau părăsiți și uitați până și de lege, singurul apărător ce puteau să aibă !

Textul nostru prescrie consimțimîntul epitropului, ca și cum până la două-zeci și unu de ani copilul firesc ar fi sub epitropie ⁽²⁾. Această expresie este însă inexactă, căci e vorba aci de un epitrop *ad hoc*, așa după cum prescrie și art. 159 din codul francez, care epitrop se va rîndui de tribunal, după avisul consiliului de familie (art. 693 Pr. civ.) ⁽³⁾. Inexactitate de text.

Ofițerul stărei civile, care ar fi celebrat căsătoria unui copil natural fără învoirea epitropului, va fi pedepsit conform art. 162 C. penal. Căsătoria n'ar putea însă fi anulată din această cauză, această împedicare fiind pur prohibitivă, după cum vom vedea *infra* sub art. 164. Sanctiunea art. 141. Art. 162 C. penal.

(1) « *Ein uneheliches Kind und dessen Vater gelten nicht als verwandt* ».

(2) În codul german, copilul natural are în toate casurile, până la majoritate, un tutor (art. 1707, 1717). Cpr. art. 222 C. Calimach (166, *in fine*, C. austriac). Unii autori admit această epitropie și în Franța. Veđi, de exemplu, Demolombe, VIII, 381.—Veđi însă Laurent, IV, 413 urm. Veđi în t. II a Coment. noastre, capit. intitulat : *Despre epitropia copiilor naturali*.

(3) Cpr. Neagu, I, p. 267, No. 2 urm.

6° *Consimțimîntul necesar copiilor adoptați.*

Dr. străin. După codul italian (art. 63), adoptatul, pe lângă consimțimîntul părinților săi firești, are nevoie, până la vîrsta de două-deci și unu ani, și de consimțimîntul adoptătorului, care singur era necesar în dreptul roman și este și astăzi în Germania ⁽¹⁾.

Dr. nostru. Nici codul francez, nici al nostru nu impun adoptatului obligația de a cere consimțimîntul adoptătorului; din contra, art. 313 declară că adoptatul rămîne în familia sa firească; de unde rezultă că el va avea a cere consimțimîntul său sfaturi numai de la ascendenții săi firești, iar nici-o dată de la înfiitorul său tată.

Art. 141, 142. La caz când adoptatul n'ar avea nici părinți, nici ascendenți, se va aplica dreptul comun, adică: art. 142 pentru copiii legitimi, și art. 141 pentru acei naturali ⁽²⁾.

IV. Inexistența unei căsătorii anterioare.

Art. 130. — Nu este iertat a trece în a doua căsătorie fără ca cea dintîi să fie desfăcută. (Art. 152, 153, 166, 169, 170, 172, 183, 184, 209, 210 C. civ. Art. 271 C. pen. Art. 147 C. fr.).

Prin poziția noastră geografică suntem la porțile Orientului, și cu-toate-acestea poligamia ⁽³⁾ nu numai că n'a fost nici-odată tolerată, dar încă a fost pedepsită într'un mod foarte aspru și chiar inuman, de-oare-ce pe lângă pedeapsa oanei, bigamul era purtat prin tirg, în pielea goală, și bătut, perdînd și bucatele sale, care deveneau domnești, «căci pierduse cinstea, fiind de ocară și de toată rușinea» ⁽⁴⁾.

Dr. german. ⁽¹⁾ Veđi art. 1306 din codul german și art. 31 L. din 6 Februar 1875 asupra dovedirei stărei civile și asupra căsătoriei.

⁽²⁾ Cpr. Neagu, I, pag. 268, No. 6; Répert. Dalloz, *Supplément*, v^o *Mariage*, 68.

Condițiile ce-
rute pentru
ca să existe
bigamie. ⁽³⁾ Pentru ca să existe delictul de bigamie, ca și ori-ce delict în genere, se cere intențiunea delictuoasă, și în acest delict, intențiunea delictuoasă consistă în voința de a înfringe legea, care oprește pe acel căsătorit să se căsătorească din nou înaintea desfacerei primei însoțiri, și nimeni nu poate invoca ignoranța legii spre a scăpa de răspunderea unei infracțiuni. Cas. rom. Bulet, 1898, p. 1110 urm. și *Dreptul* din 1898, No. 69. Cpr. F. Hélie, *Th. du code pénal*, IV, 1676; Garraud, *Tr. th. et pratique du droit pénal fr.*, V, 1899.

⁽⁴⁾ Veđi Introducerea, *suprà*, p. 10.

Dispoziția art. 130 din codul civil, care oprește bigamia, și a art. 271 din codul penal, care edictează în contra aceluși vinovat o pedeapsă, criminală altă dată, corecțională astăzi, sunt conforme principiilor morale și caracterului căsătoriei. În adevăr, în țările în care poligamia este legea comună, femeea este desprețuită și nimicită. Nu trebuie dar să ne mirăm dacă civilizația acestor popoare a rămas înapoi. Este, în adevăr, știut că cauza cea dintâi a degradării bărbatului este înjosirea și desprețuirea femeii.

«Pretutindenii unde bărbatul a degradat femeea, dice savantul profesor Paul Gide (1), el s'a degradat însuși; pretutindenii unde el a tăgăduit drepturile femeii, el a perdut însuși propriile sale drepturi. Astfel, în țările în care femeea e tratată ca sclavă, bărbatul a perdut simțul și până și noțiunea libertății. Așa, în țările orientale, unde domnește poligamia și care, după observația lui Montesquieu, sunt adevarata patrie a despotismului, femeea aparține bărbatului, iar bărbatul, la rindul lui, aparține și el despotului.

«Stăpân absolut al femeii, el devine sclav îndată ce a pășit pragul haremului. Acolo unde femeea și-a păstrat neatârnamarea, însă și-a perdut pudoarea, unde licența moravurilor și ușurința despărțenilor au necinstit căsătoria, s'a văduț dispărând simțul demnității personale atât la cetățean cât și la omul privat, și corupțiunea, ascunsă mai întâi în sinul familiilor, lățindu-se din ce în ce asupra întregului corp social. Pretutindenii, din contra, unde Constituțiile au asigurat femeii capacitatea și demnitatea morală, s'au văduț înflorind ca pe un pământ roditor virtuțile casnice și virtuțile cetățenești, libertățile omului privat și libertățile cetățeanului!»

Art. 130 din codul civil este de ordine publică, așa Dr. internațional. că un Român, care nu-și ar fi perdut naționalitatea, n'ar putea să se căsătorească de mai multe ori în țările în care poligamia ar fi tolerată (2), după cum tot astfel, un străin, a cărui statut personal ar permite poligamia, n'ar putea contracta mai multe căsătorii în România (3). Statutul

(1) *Étude sur la condition privée de la femme, Introduction*, p. 6 (ed. a 2-a, 1885).

(2) Cpr. T. Huc, II, 27.

(3) Laurent, II, 361; Demolombe, III, 100; T. Huc, II, 103; Duranton, II, 139; Planiol, III, 33; Baudry et Fourcade, II, 1619; Neagu, I, p. 251, No. 4; Valette, *Cours de Code civil*, p. 165; Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Marriage*, 144; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, pag. 452 (ed. a 2-a); Despagnet, *op. cit.* 251 și 255, pag. 515; Aubry et Rau, I, § 31, p. 96 (ed. a 4-a), p. 150 (ed. a 5-a), și toți autorii; C. supremă a Statelor-unite, *J. Clunet*, 1880, p. 316. Veđi și *supra*, p. 198, 199.

personal al străinului va fi deci ținut în frâu de cătră statutul teritorial, conform principiilor expuse *supră*, p. 148 urm.

Căsătoriile poligamice celebrate în țările în care sunt permise, sunt însă valide în România, pentru-că ceea ce legea oprește este celebrarea mai multor căsătorii pe teritoriul nostru ⁽¹⁾.

Sanct.art.130.
Art. 166.

Orî ce căsătorie contractată în disprețul art. 130 este anulabilă (art. 166), și această nulitate este absolută ⁽²⁾.

Căsătoria n'ar fi însă anulabilă dacă acel care a contractat-o ar fi fost numai logodit cu altă persoană ⁽³⁾, căci știm că promisiunile de căsătorie nu mai obligă astăzi la nimic, ele putënd numai da loc la daune, de câte orî aũ fost rupte fără nici-o cauză bine-cuvîntată (V. *supră*, p. 555).

Excepție pre-
judicială.

Pentru ca a doua căsătorie să poată fi anulabilă și să constitue delictul, altă dată crima de bigamie, trebuie ca prima căsătorie să fie validă. Nulitatea primei căsătorii propusă într'o acțiune de bigamie ar constitui o excepție prejudicială, după cum vom vedea mai la vale, sub art. 166.

BCU V. Inexistența înrudirei în gradul oprit.

Sub această rubrică ne vom ocupa: 1° despre înrudirea în genere; 2° despre înrudirea și cuscria în linie dreaptă; 3° despre înrudirea și cuscria în linie lăaturalnică; 4° despre înrudirea duhovnicească care se naște din botez; și în fine, 5° despre înrudirea civilă care isvorêște din adopțiune.

1° Dispoziții generale asupra înrudirei ⁽⁴⁾.

Principiile generale asupra înrudirei sunt tratate de legiuitor tocmai la materia succesiunilor. Avënd însă nevoie de a cunoaște de pe acum aceste principii, ne vedem siliți a schimba ordinea admisă de lege, și a explica de îndată art. 660—663 din codul civil.

(1) Cpr. Planiol, III, 33.—Veđi însă Inalta Curte de justiție din Anglia, *J. Clunet*, anul 1903, p. 192.

(2) Veđi *infra*, explic. art. 166 urm.

(3) Cpr. T. Huc, II, 28; Thiry, I, 229.

Dr. nostru an-
terior.

(4) Această materie este tratată cu multe detalii de codul Calimach, în art. 48—62. Cpr. Dig., *De gradibus et affinibus*, 38. 10. Veđi și codul lui Andr. Donici, capit. 31, *despre spițele rudeniei*.

Art. 660.—Proximitatea rudeniei se stabilește prin numărul generațiilor; fie-care generație numără un grad. (Art. 661 urm. C. civ. Art. 735 C. fr.)

Art. 661. — Șirul gradelor formează linia; se numește linie dreaptă șirul gradelor între persoanele ce se cobor una dintr'alta; linie colaterală, șirul gradelor între persoanele ce nu se cobor unele din altele, dar care se cobor dintr'un autor comun.

Linia dreaptă se împarte în linie dreaptă descendentă, și în linie dreaptă ascendentă.

Intăia este aceea ce leagă pe capul neamului cu acei ce se cobor de la el; a doua este aceea ce leagă o persoană cu acei din care ea se coboară (Art. 660, 662, 663 C. civ. Art. 736 C. fr.)

Art. 662.—În linie dreaptă se numără atâtea grade câte sunt și generațiuni între persoane; astfel, fiul este cătră tatăl său în cel dintâi grad; nepotul de fiu în cel de al doilea, și vice-versa, tatăl și bunul cătră fiii lor și nepoții lor de fiu. (Art. 660 C. civ. Art. 737 C. fr.)

Art. 663.—În linie colaterală gradurile se numără după generațiunile, începând de la una din rude până la autorul comun, și de la acesta până la cealaltă rudă.

Frații, dar, sunt în gradul al doilea, unchiul și nepotul, în al treilea, veri primari în al patrulea, etc. (Art. 660, 662 C. civ. Art. 738 C. fr.)

Inrudirea este legătura care unește persoanele ce se cobor unele din altele, sau dintr'un autor comun (art. 48 C. Calimach). Inrudirea. Definiție.

Linia este un șir de persoane între care există înrudire. Linia este dreaptă sau directă, și lăturalnică sau colaterală. Linia.

Linia dreaptă se compune dintr'un șir de persoane născute una din alta; iar cea lăturalnică, dintr'un șir de persoane născute dintr'un autor comun (art. 51 C. Calimach). Linia dreaptă și lăturalnică.

Linia dreaptă este suitoare (ascendentă), când avem în privire pe părinți; ea este coboritoare (descendentă), când avem în privire pe cei născuți (art. 52 C. Calimach). Linia ascendentă și descendentă.

Spîța (art. 144) sau gradul (art. 660) este distanța ce există între două persoane inrudite între ele. Spîța.

Aflarea spîțelor este lesne în linie dreaptă, dice art. 57 din codul Calimach, pentru-că câte nașteri se fac, atâtea spite se numără. Așa, fiul cătră tată este spîța întâi; nepotul cătră bun, spîța a doua; strănepotul cătră străbun, spîța a treia, etc. (art. 662 C. civ. actual). Numărarea spîțelor.

Iar în linie lăturalnică (colaterală), aflarea spîțelor nu

este atât de lesnicioasă, dice tot codul Calimach (art. 58), pentru-că aci se numără spițele suindu-ne de la una din rude cătră autorul comun și coborîndu-ne până la cealaltă rudă.

Așa dar, fratele și surora sunt spița a doua; nepotul și nepoata, unchiul și mătușa, spița a treia; nepotul cel mare și nepoata cea mare, unchiul cel mare și matusa cea mare, vărul primar și vara primară, spița a patra, etc.

Legea recunoaște mai multe soiuri de înrudire:

Inrudirea.

1° Inrudirea de sînge, care este leguită când se naște din căsătorie; neleguită, firească sau naturală, când se naște dintr'o împreunare fără căsătorie; 2° înrudirea prin căsătorie, care se numește cuscrie, alianță sau afinitate; 3° înrudirea civilă care se naște din adopțiune; și în fine, 4° înrudirea duhovnicească, care se naște din botez (art. 145).

Cuscria.

Cuscria este legătura care unește pe unul din soți cu rudele celuilalt (1).

Dr. canonic.

După dreptul canonic, cuscria se întindea și între rudele ambilor soți (2). *Central University Library Cluj*

Doi frați pot lua două surori.

Această dispoziție care, chiar sub legea veche picase în desuetudine, nu mai există astăzi, așa că doi frați pot lua de soții două surori (3).

C. Calimach.
Art. 48.

După codul Calimach, cuscria se făcea din două sau trei neamuri, după cum două sau trei familii se înrudeau prin căsătorie. «Legătura ce se face între unul din cei însoțiți și între rudeniile celuilalt însoțit, dice art. 48 din acest cod, se numește cuscrie, care se face din două sau trei neamuri.

Această ultimă dispoziție nu există în textul corespunzător austriac (art. 40), ci este împrumutată de la drepul canonic (4).

C. german.
Art. 1590.

(1) Rudele unuia din soți sunt cuscri cu celalalt soț, dice art. 1590 din codul german. «*Die Verwandten eines Ehegatten sind mit dem anderen Ehegatten verschwägert*».

(2) Cpr. Trib. Tecuciu (motive), *Dreptul* din 1896. No. 56. Mai veți încă Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 107 și *Dreptul* din 1879, No. 25.

(3) Veți *suprà*, p. 53, 54. Aceeași soluție este admisă și în Franța. Veți Planiol, III, 43.

(4) Veți Șaguna, *Drept canonic*, § 75.

«Cuseria, dice art. 59 din codul Calimach, după regulă, nu are spiță (¹), pentru-că spițele isvorăsc din naștere, iar la rudeniile cele din cuscrie nu se face legătură prin naștere, ci prin legiuită însoțire; însă pentru ca să se păzească cinstea și buna cuviință pentru nunți, cuscria își împrumută liniile și spițele de la înrudirea legiuită». Astfel, eu sunt cătră rudele femeii mele în aceeași linie și spiță în care este și dinsa, și vice-versa. Deci, eu sunt cătră socrul și soacra mea în spița întâi (*loco filii*); cătră tatăl și mama lor, în spița a doua; cătră bunii și bunele lor, în spița a treia, etc. (art. 60 C. Calimach).

Aceeași regulă se observă și în linie lăaturalnică sau colaterală. Astfel, frații mei sunt cumnați cu femeea mea, în spița a doua; copiii fraților mei sunt nepoții femeii mele, care le este mătușă prin cuscrie, în spița a treia, etc. (art. 61 C. Calimach).

După canoane, cuscria resulta și dintr'o logodnă validă (*quasi-affinitas*) (²). Astăzi, cuscria rezultă numai din căsătorie, dar poate fi și naturală. Astfel, eu sunt cusceru cu femeea legitimă a tatălui meu firesc. Prin urmare, nu pot lua de soție pe această femeie, în urma morței sau divorțului tatălui meu (³). Cuscria rezultând astăzi numai din căsătorie, tatăl ar putea să iea de soție pe logodnica fiului său, iar fata, pe logodnicul mamei sale (⁴).

Dar cuscria poate să rezulte din concubinaj? Iată, de exemplu, un bărbat care a trăit în concubinaj cu o femeie; poate el să se cunune cu fata sa și mama țitoarei lui, presupunând, bine înțeles, că concubinajul ar fi de notorietate publică (⁵). În Danemarca, în Norvegia, în Germania (⁶),

(1) «*Gradus autem adfinitati nulli sunt*» L. 4, § 5, Dig., *De gradibus et affinitibus*, 38. 10.

(2) Cpr. Șaguna, *op. cit.*, § 75; Esmein, *op. cit.*, I, p. 88.

(3) Baudry, I, 443; Demante et Colmet de Santerre, I, 217 bis 1.

(4) Veđi Roguin, *Mariage*, No. 75, *in fine*, p. 95.

(5) Cpr. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* 1890, No. 46 și Bulet. Cas. S-a 1. 1890, p. 626.

(6) Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 1310 § 2 din codul german: «Căsătoria nu poate să aibă loc între persoanele acelea din care una a avut raporturi sexuale (*Geschlechtsgemeinschaft*) cu părinții, bunii sau descendenții celeilalte». Art. 33 din legea de la 6 Februar 1875 dispunea, de asemenea, că:

C. Calimach.
Art. 59, 60.

C. Calimach.
Art. 61.

Dr. canonic.

Cuseria nu
poate să re-
sulte din con-
cubinaj, ci nu-
mai din căsă-
torie. Contro-
versă.

C. german.
Art. 1310

etc., cuscria rezultă și din relațiuni nelegiuite; iar în Franța, chestiunea este controversată, după cum vom vedea mai la vale (p. 586, nota 2).

Dr. nostru anterior.

La noi, după pravila lui Vasile Lupu și a lui Matei Basarab (glava 211), cuscria ar părea să rezulte și din relațiuni ilicite. Iată, în adevăr, cum se exprimă aceste pravile: «Feciorul, de se va împreuna cu curva tătâne-său, sau cu mastehă-sa, acela face sînge amestecat, și se va certa cu moartea, măcar că ȳic unii că se va certa după cum va fi voia judecătorului». În legislațiunile abrogate prin codul actual (codul Calimach și Caragea), nu găsim însă nimic în această privință. Față cu legea actuală, cum se află redactată, chestiunea este controversată, cel puțin în privința cuscriei în linie dreaptă.

Dreptul actual. Controversă.

Atât Curtea din Iași cât și Curtea de casație au decis, în afacerea Ghika-Gall ⁽¹⁾, că cuscria se naște nu numai din căsătorie, ci și din relațiuni ilicite, și ambele Curți își întemeiază argumentarea lor pe împrejurarea că legiuitorul nostru a adaos, la finele art. 143, cuvintele: *fără deosebirea înrudirei de legiuită sau nelegiuită însofire*, care sunt luate din codul Calimach și care, la finele textului, s'ar referi atât la înrudirea în linie dreaptă cât și la cuscrie.

Maî întâi de toate, în cât privește sensul ce trebuie să dăm acestor cuvinte, credem că prin nelegiuită inso-

«căsătoria este oprită între cuscri în linie directă, fără a se distinge dacă cuscria rezultă din căsătorie sau din alte raporturi». După aceste texte nu maî rămâne nici-o îndoială că un bărbat nu s'ar putea căsători în Germania cu fata concubinei sale, nici cu ȳiitoarea tatălui său fiului său; o văduvă n'ar putea, de asemenea, să se căsătorească cu ibovnicul fetei sau mamei sale, etc. Veȳi Roguin, *op. cit.*, p. 95, care pomeneste numai de art. 1310 din codul german, scăpând din vedere art. 33 din legea din 1875 asupra căsătoriei, pe care l-am reprodus maî sus.

(¹) *Dreptul* din 1885, No. 20 și 53. (Această importantă decizie nu este trecută în Buletinul Curȳei). Tot în acest sens se pronunță și amicul nostru, d-l C. N. Buzdugan. Veȳi *Mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie*, pag. 10 și urm., *ad notam*. Este însă de observat că acest autor combate părerea noastră, uitând că a semnat, ca judecător, sentința tribunalului din Iași, care a admis în totul modul nostru de a vedea (*Dreptul* din 1884, No. 44).

țire trebuie să înțelegem relațiunile ilicite sau concubinajul ⁽¹⁾; căci, dacă legiuitorul ar fi înțeles a vorbi despre căsătoriile anulabile, atunci n'am avea nici un text care să oprească căsătoria între rudele naturale, în cât consecința acestei teorii ar fi că un tată ar putea lua de soție pe fata sa naturală, ceea ce este inadmisibil. Cu-toate-acestea, singura împrejurare că legiuitorul nostru a aruncat la finele art. 143 cuvintele menționate, nu este de ajuns pentru a schimba definiția cuscriei, pe care o găsim în codul Calimach (art. 59), unde se dice: că la rudeniile din cuscrie, nu să face legătura prin naștere, *ci prin legiuită însoțire*, adică: prin căsătorie. Nu credem dar că legiuitorul codului civil să fi înțeles a să referi la Basilicale și a schimba până și codul Calimach, cu atât mai mult cu cât legiuitorul modern, care a rupt de o dată cu tradițiile trecutului, făcând dintr'o taină un contract civil, nu putea să aibă pretenția de a fi mai moral și mai prevădător de cât însuși codul Calimach, pe care l'a avut în vedere, și care nu face alta de cât a reproduce dreptul canonic, unde cuscrirea izvorăște numai din căsătorie ⁽²⁾.

Este adevărat că soborul din Trident, în secolul al 16^{-lea}, a admis că cuscria rezultă și din relații ilicite ⁽³⁾, însă Biserica răsăritului n'a admis nici-o dată dogmele acestui mare sobor, de-oare-ce separația celor două biserici, începută sub patriarhul Fotius la 852, a fost desăvârșită sub patriarhul Cerularius în anul 1054. Cuvintele luate din codul Calimach nu pot, deci, să aibă în legea nouă un alt sens de acăt acel ce-l aveau în legea din care s'aun luat. Dacă aceste cuvinte se găsesc la finele art. 143, cauza este că legiuitorul modern a prevăzut în același text atât înrudirea din linie dreaptă, cât și cuscria, despre care se

(1) Codul Calimach, cele mai dese ori, prin *nelegiuită însoțire sau C. Calimach. împreunare* înțelege concubinajul, incestul și adulterul (v. art. 216, 217, 948, etc.), numind căsătoriile anulabile: *neputernice*. (V. art. 215 și 1618.—Veđi cu-toate-acestea art. 118 și mai ales art. 215 nota 14, unde prin *nelegiuită însoțire*, codul Calimach înțelege căsătoria putativă).

(2) Veđi Șaguna, *op. cit.*, § 119.—Aceeasi soluție era admisă și la Romani. «*Namque conjungendae adfinitatis causa fit ex nuptiis*». L. 4, § 3, *in fine*, Dig., *De gradibus et affinibus*, 38. 10.

(3) Veđi Esmein, *Le mariage en droit canonique*, I, p. 87, 88 și 377.

vorbește în codul Calimach în două articole (92 și 93); și dovadă că acesta este adevăratul sens al legii, este art. 144, unde tocmai la fine se vorbește de cuscrie, și unde cuvintele luate din codul Calimach se referă numai la înrudirea lăaturalnică, iar nici de cum la cuscrie. În acest sens s'a pronunțat atât tribunalul din Iași (sentință reformată de Curte) cât și Curtea din Focșani (decisie casată) ⁽¹⁾, și tot în acest sens se pronunță și majoritatea autorilor în Franța ⁽²⁾.

2° *Inrudirea și cuscria în linie dreaptă.*

Art. 143. — În linie directă este oprită căsătoria cu desăvîsire între ascendenți și descendenți și între afini (cuscri) de aceeași linie, fără deosebirea înrudirei de legiuită sau nelegiuită însoțire ⁽³⁾. (Art. 152, 166, 172, 183, 184, 313, 660 urm. C. civ. Art. 161 C. fr.).

Între descendenți și ascendenți, căsătoria este oprită la infinit sau *in veci*, după cum se exprimă codul lui Andr. Donici (art. 2, capit. 31), fără deosebirea înrudirei de legiuită sau nelegiuită însoțire, adică; fie că a existat căsătorie, sau numai concubinaj, căci nu legătura civilă, ci legătura de sînge a făcut pe toți legiuitorii să edicteze o astfel de prohibiție, care se întinde în infinit și la cuscrie, cu deosebire însă că această din urmă nu poate să rezulte, după cum am văzut, de cât din căsătorie.

Va să dică, după aceste principii, care există în toate legislațiile, mama nu se poate căsători cu fiul ei natural, nici tatăl cu fiica lui naturală. (Vezi *supra*, p. 585).

⁽¹⁾ Vezi *Dreptul* din 1884, No. 44 și din 1885, No. 43. Cpr. Nacu, I, No. 37, p. 294. Vezi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 270, No. 11 urm. care, ca de obicei, nu-și dă părerea.

⁽²⁾ Vezi Thiry, I, 243; Laurent, II, 351; Arntz, I, 295; Demolombe, III, 112; Velette sur Proudhon, I, p. 442; Baudry, I, 443; Baudry et Fourcade, II, 1546; T. Hue, 62; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 261; Planiol, I, 609; Beudant, I, 232, p. 335; C. Chambéry, D. P. 85. 2. 241.—*Contrà*: Marcadé, I, 549; Aubry et Rau, V, § 461, p. 58, nota 13; Demante et Colmet de Santerre, I, 217 bis I; Massé-Vergé, I, § 126, p. 203, nota 10.

Deoseb. de la
Cod. francez.

⁽³⁾ Textul fr. se exprimă în modul următor: «În linie dreaptă, căsătoria este oprită între toți ascendenții și descendenții legitimi sau naturali și între cuscri în aceeași linie».

Această dispoziție este conformă moralei și chiar legei naturei; căci s'a observat că mulți din acei nenorociți copii cari se nasc cu vre-o infirmitate oare-care sunt, cele de mai multe ori, fructul unor împreunări incestuoase (1).

Inrudirea firească este o piedică la căsătorie nu numai atunci când este constatată printr'o hotărîre judecătorească, sau o recunoaștere în regulă (art. 48), ci după unii, chiar în cazul când ar resulta dintr'o posesie de stat constantă, sau dintr'un inscripționat, fie chiar sub semnătură privată (2).

Codul francez oprește căsătoria între toți ascendenții și descendenții *legitimi sau naturali*. Aceste cuvinte nu s'a tradus *ad litteram* de legiuitorul nostru, ci prin perifrasta: fără deosebirea înrudirei de legiuită sau nelegiuită însoțire, care e luată din codul Calimach (art. 92) (3);

Sensul nu este însă schimbat, după cum am văzut. In art. 65 din codul austriac corespunzător cu art. 92 din codul Calimach, tot astfel se dice; «fie că înrudirea provine din naștere legiuită sau nelegiuită, *aus ehelicher oder unehelicher Geburt*».

«Amestecarea de sînge este un păcat și o greșală mai cumplită de cât precurvia, dice pravila lui Matei Basarab (glava 211), și de se va face sînge amestecat între obrazele ce se vor sui și pogori, până într'a doua spiță, atunci certarea este moartea». Tot cu aceeași asprime era pedepsit și incestul în linie colaterală: «Fratele de se va împreuna cu soră-sa, fără nici-o nădejde se va omori», dice același legislator (4).

(1) Cpr. Beudant, I, 230, p. 330. Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, V, 1829 (ed. a 2-a).

(2) Marcadé, I, 548; Demobombe, III, 107, 108; Allemand, *Mariage*, I, 31 urm.; Nacu, I, p. 294; Trib. Versailles, Sirey, 92. 2. 92.—*Contrà*: Laurent, II, 350; Valette sur Proudhon, II, p. 178 urm.; T. Huc, II, 61; Beudant, I, 232; Baudry et Fourcade, II, 1543; Thiry, I, 242, *in fine*; Planiol, III, 41; Neagu, I, p. 270, No. 10.

(3) Iată, cum se exprimă art. 92 din codul Calimach. «Între sui- și pogoritori și pogoritori este fără mărginire oprită însoțirea; iar între cele lăturalnice rudenii, până la a opta spiță, fără deosebirea rudeniei din legiuită sau din nelegiuită însoțire».

(4) Incestul este și astăzi pedepsit în unele legislații străine, de exemplu: în codul italian (art. 337 C. penal din 1889), în codul

Cum trebuie să fie constatată înrudirea firească. Controversă.

C. austriac. Art. 65.

Sanctiunea art. 143. Art. 166.

C. Calimach. Art. 92.

Incest. Dr. străin.

Dr. actual in
privința in-
cestului.

Astădăi, incestul nu mai cade sub legea penală, dar este reprob de morala publică, și căsătoriile incestuoase sunt supuse anulării, potrivit art. 166 din codul civil.

3° *Inrudirea și cuscria în linie colaterală.*

Art. 144.—În linie colaterală, căsătoria este oprită până la a patra spiță inclusiv, fără osebirea înrudirei de legiuită sau nelegiuită însoțire, și între afini (curseri) de aceeași spiță. (Art. 150, 152, 166, 172, 183, 184, 660 urm. C. civ. Art. 162, 163 C. fr. modificate) ⁽¹⁾.

Art. 150.—Cu-toate-acestea Regele, pentru motive grave, va putea acorda dispensă de prohibițiile cuprinse în art. 144 din acest codice, adecă: pentru căsătoriile dintre cumnați și cumnate, și pentru acele dintre veri și vere. (Art. 128, 144 C. civ. Art. 164 C. fr. modificat) ⁽²⁾.

Dr. nostru
anterior.

După art. 92 din codul Calimach (art. 65 C. austriac modificat), în linie colaterală, căsătoria era oprită până la a opta spiță, și după Codul lui Andr. Donici, până la spița a șaptea (art. 2, capit. 31), iar între cuscri, până la a șasea și chiar a șaptea spiță ⁽³⁾.

suedez (v. La Grarsarie, *Codes suédois, titre pénal*, p. 174, 175), etc. Veđi în privința vechiului drept francez și a altor legiuri străine. Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, V, 1829; Planiol, III. 36 urm.

Deoseb. de la
C. fr.

⁽¹⁾ În linie colaterală, art. 163 din codul fr. oprește căsătoria între unchiu și nepoată, mătușă și nepot; iar art. 162 o oprește între frați și surori, legitimi sau naturali, și cuscrii de același grad.

Altă deoseb.
de redacție de
la C. fr.

⁽²⁾ După art. 164 din codul francez, capul Statului poate, pentru motive grave, să dea dispensă pentru căsătoriile dintre cumnați și cumnate, unchiu și nepoată, mătușă și nepot.

C. Calimach.
Art. 93.

⁽³⁾ Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 93 din codul Calimach (66 C. austriac modificat): «La rudenia de cuscrie este fără marginire oprită însoțirea între cei socotiți de suitori și pogoritori, iar între ceilalți următori, este ertată la a șasea spiță, și de se va face amestecarea numelor, se oprește și la a șaptea spiță». Și nota 9 de sub acest text adaogă: «La a șasea spiță nu se face amestecare de nume, când unchiul va lua pe mătușă, și nepotul pe nepoată; din împotrivă însă, nu este slobodă pentru amestecarea numelor, pentru-că se face unchiul nepot și nepotul unchiu; mătușă se face nepoată și nepoata mătușă. Iar la a șaptea spiță, se face amestecarea numelor când tatăl și fiul vor lua două vere al doilea, pentru-că tatăl și fiul se fac cumnați, și verelile al doilea, una soacără și altă noră». Veđi și Șaguna, *op. cit.*, § 121.

Astăzi, în linie colaterală, legea oprește căsătoria Dr. actual. între rude și cuscri până la a patra spiță inclusiv (1).

Astfel, căsătoria este oprită între frați și surori, legitimi sau naturali, bunii, consanguinii sau uterini; între unchiu și nepoată, mătușă și nepot, și între veri primari.

În Franța, se discută chestiunea dacă această prohibiție trebuie să se întindă la unchiul cel mare și la nepoata cea mică (2).

La noi, chestia nu suferă discuție, pentru-că aceste persoane fiind rude în spița a patra (art. 58 C. Calimach), căsătoria este oprită prin art. 144, dispoziție care se vede admisă atât în codul neerlandez (art. 88), cât și în Anteproiectul de revisuire a lui Laurent (art. 149).

De asemenea, între cuscri, căsătoria este oprită când unul din soți este cuscru cu rudele celuilalt în gradele arătate de frați și surori, unchiu și nepoată, veri, etc., însă cuscria nu poate să rezulte de cât din căsătorie, iar

(1) În Franța (art. 162, 163), în Italia (art. 59), în Austria (art. 65), în Anglia și în alte țări, căsătoria este oprită până la spița a treia, iar în Germania (art. 1310), până la spița a doua, adică: între frați și surori consanguinii sau uterini și între cuscri în linie directă, *zwischen vollbürtigen oder halbbürtigen Geschwistern, sowie zwischen Verschwägerten in gerader Linie.* Dr. străin.

În Franța, s'a propus abrogarea prohibiției dintre cumnați și cumnate, însă această propunere a rămas baltă, cu toată părerea favorabilă emisă de Camera deputaților. Veđi Laurent, *Avant-projet de révision*, I, p. 358, No. 2. Codul francez mai oprește încă căsătoria între unchiu și nepoată, mătușă și nepot (art. 163), însă se pot acorda dispense pentru căsătoriile dintre cumnați, dintre unchiu și nepoată, sau mătușă și nepot (art. 164). Cpr. art. 59 și 68 C. italian.

Modificarea legii a fost propusă și la noi, însă în sens invers. Un proiect de lege, semnat de Ministrul justiției, A. I. Arion, nevatat de Cameră, votat însă de Senat la 19 Februar 1868, a abrogat art. 150 din codul civil. (Veđi acest proiect de lege cu expunerea lui de motive, reproduc de d-l G. Nedelcu, în *Dreptul* din 1904, No. 73, p. 593 urm.) Propunerea de modif. a art. 150 din codul civil.

La Musulmani, căsătoria nu este oprită în linie lăaturalnică de cât între frate și sororă și descendenții sororei, și între sororă și descendenții fratelui, fie înrudirea legitimă sau naturală. Veđi M. Flehtenmacher, *Curierul judiciar* din 1905, No. 72. Cpr. Mandelstam, *J. Clunet*, anul 1903, p. 86. Dreptul musulman.

(2) Veđi Thiry, I, 247; T. Hue, II, 63; Planiol, III, 40, *in fine*.

nică o dată din concubinaj. (V. *suprà*, p. 584 urm.). În cât privește linia colaterală, controversa nu mai este cu puțință, căci cuvintele: *fără osebirea înruderii de legiuită sau nelegiuită însoțire*, se găsesc de astă dată în mijlocul art. 144, și nu pot să se refere la cuscrie. Cuscria poate însă fi naturală. Astfel, eu n'aș putea să iaș de soție pe văduva fratelui meu natural, sau pe sora naturală a femeii mele ⁽¹⁾.

Subsistența cuscriei în urma morții sotului care o producea. Controversă.

Cuscria subsistă chiar dacă soțul care a produs-o s'a săvârșit din viață, fără a lăsa copii, ea neputând constitui o împedicare de cât numai atunci când unul din soți nu mai este legat cu celalalt. În adevăr, ar fi revoltător de a vedea o soacră căsătorindu-se cu fostul său ginere, chiar dacă ea ar fi rămas văduvă fără copii ⁽²⁾.

Anularea căsătoriei. Controversă.

Dar dacă cuscria subsistă după desfacerea căsătoriei, fie prin moarte, fie prin divorț ⁽³⁾, ea nu mai subsistă în urma anulării ei, căci o căsătorie anulată este ca și cum n'ar fi avut ființă nică o dată. Astfel, eu aș putea lua de soție pe fiica foastei mele soții, în urma anulării căsătoriei mele ⁽⁴⁾.

Art. 150.

Pentru motive grave, lăsate la suverana apreciere a Regelui, el poate, și numai în linie colaterală, să învoiască căsătoriile dintre veri, cari sunt rude în spița a patra, și dintre cumnați, cari sunt cuscri în spița a doua ⁽⁵⁾.

(1) Cpr. Thiry, I, 246; Planiol, III, 40; Neagu, I, art. 144, No. 1.

(2) Laurent, II, 352; Thiry, I, 244; Arntz, I, 294; Planiol, I, 613 și III, 42; Baudry et Fourcade, II, 1544; T. Huc, II, 62, *in fine*; Demolombe, III, 117; Aubry et Rau, V, § 461, p. 56; Valette sur Proudhon, II, p. 315, 316, observ. II. Stubenrauch, *Commentar zum allg. öster. bürgerlichen Gesetzbuch*, I, § 66; B. M. Missir, *Dreptul* din 1881, No. 65. — *Contrà*: Duranton, III, 458, p. 445, nota 2 (argum. din art. 188). Cpr. și Trib. Tecuci, *Curierul judiciar* din 1901, No. 10. Veđi asupra acestei controversă, Répert. Sirey, v^o *Alliance*, 14 urm.; Neagu, I, p. 271, No. 19 urm.

(3) Cpr. C. Paris, *Pand. Périod.* 98. 2. 233; Sirey, 1900. 2. 131. — Cuscria subsistă chiar în urma căsătoriei din nou a sotului care o producea. C. Dijon, Sirey, 89. 2. 232; Neagu, I, pag. 271, No. 23.

(4) Laurent, II, 353; T. Huc, II, 62; Baudry et Fourcade, II, 1545. — *Contrà*: Aubry et Rau, V, § 461, p. 57, text și nota 12. V. asupra acestei controversă, Neagu, I, p. 271, No. 24 urm.

Dr. internațional.

(5) Legiitorul nostru oprind aceste căsătorii din cauza unui interes înalt și superior de morală publică, iar nu din cauza

În cât privește rudele din spița a doua și a treia, Dispensa între rudele din spița a doua și a treia. nici Regele nu poate da dispensă, pentru-că legiuitorul nostru, depărtându-se de la codul francez a mărginit dispensa numai la spița a patra (art. 150).

În cât privește însă pe cuscrii din spița a treia și a Dispensa în privința cuscrilor din spița a treia și a patra. patra, Regele poate, cu toată tăcerea legei, să dea dispensă, căci ar fi absurd ca legea să permită dispensă între rudele din spița a patra (veri), și aceeași dispensă s'o refuze cuscrilor din aceeași spiță. Cu alte cuvinte, cuscria nu poate să constituie o împedicare la căsătorie mai pu-

interesului personal al soților, de aici rezultă că un American, care ar voi să se însoțească în România, conform statutului său personal, cu cumnată-sa (fosta femeie a fratelui său), va trebui că dobândească o dispensă. Cpr. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 152, 153 (ed. a 2-a) și Tr. cel mare, III, p. 426 urm.; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Mariage*, 145 urm.; Demolombe, III, 234; Aubry et Rau, I, § 31, p. 96 (ed. a 4-a), p. 150 (ed. a 5-a). — Veți însă P. Fiore, *J. Clunet*, 1887, p. 158; Laurent, *Droit international*, IV, 295, 330. Veți și *suprà*, p. 198. Dacă amîndoi soții sunt străini, dispensa se va da de autoritatea respectivă a soților, iar nu de Capul Statului român, proibiția incestului civil atârînd numai de statutul personal al soților. Veți P. Missir (*Dreptul* din 1905, No. 75), care citează în acest sens cuvintele rostite de Renault, raportorul ultimei convenții de la Haga. — *Contrà*: M. Flechtenmacher (*Curierul judiciar* din 1905, No. 72), după care ar fi suficient ca soții să dobândească dispensa de la autoritatea țarei în care căsătoria se celebrează.—Rămâne însă bine înțeles că căsătoria celebrată între străini, în străinătate, ar fi validă în România, chiar dacă soții ar fi rude în gradul oprit după legea română.

S'a decis că căsătoria între unchiu și nepoată, oprită de legea română, dar contractată în Austria între soți de religie mosaică, validă sub raportul formelor, nu poate fi anulată în țară, dacă nu se constată că soții s'au dus în străinătate anume spre a contracta această căsătorie în fraudă legei române (cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1904, No. 52 și *Dreptul* din 1905, No. 68; Vareilles-Sommières, *Synthèse du dr. international privé*, p. 125 urm., 832 urm.), judecătorii fondului fiind suverani pentru a decide în fapt dacă există, sau nu, fraudă la lege (Cas. fr., *Revue de dr. international et de droit pénal international*, I, anul 1905, p. 715 urm.) și *Dreptul* din 1905, No. 79 p. 652.

Din cele mai sus expuse rezultă că căsătoria celebrată între străini, în străinătate, între unchiu și nepoată, între cum-

ternică de cât înrudirea de sânge. Iată, cum se explică această anomalie. Art. 150 depărtându-se de la codul fr., după care cuserii din spița a treia și a patra se pot căsători fără nici-o dispensă, a întins proibiția până la spița a patra, admitând dispensa numai pentru cumnați, ca și textul francez, uitând de a prevedea dispensa pentru spița a treia și a patra ⁽¹⁾.

Printr'un decret din 1866, Regele renunțase la această prerogativă, însă continuă și astăzi a da dispense în baza art. 128 și 150, de-oare-ce proiectul pentru abrogarea art. 150, despre care am vorbit mai sus (p. 589, nota 1), votat de Senat în ședința din 19 Februar 1868, după o apărare înfocată a Episcopului de Argeș, a fost retras de Guvern, în urma discuției ce el a stârnit în Cameră ⁽²⁾.

Dispensa în
dreptul nostru
anterior.

Sub legea veche, dispensele se dădeau de fie-care Episcop în eparhia sa, și deslegarea pedicilor bisericești ajunseseră mijlocul cel mai sigur de a se înavuți fără muncă; căci, după cum a dîs d-l Vasile Pogor în debaterile Constituantei de la 1866, căsătoriile și divorțurile atârnau nu numai de capriciul, dar chiar de punga unuia din soți.

Sanctiunea
art. 144. Art.
166.

Căsătoria săvîrșită în contra dispozițiilor art. 144 este anulabilă după art. 166 din codul civil, iar nulitatea este absolută, după cum vom vedea sub acest text.

nați, etc. este validă în România, de și asemenea căsătorie este oprită de legea noastră. Cpr. Vareilles-Sommières, *op. cit.*, II, 834, p. 126; Aubry et Rau, I, § 31, pag. 150 (ed. a 5-a).—Un unchiu și o nepoată nu s'ar putea însă căsători în România, conform statutului personal al viitorilor soți, chiar dacă ei ar produce o dispensa de la autoritatea respectivă străină, asemenea căsătorie fiind oprită de legea noastră (art. 144 C. civ.). Iată, în adevăr, cum se exprimă în această privință art. 2 din convenția de la Haga, la care a aderat și România: «Legea locului de celebrare poate opri străinilor căsătoria ce ar fi contrară dispozițiilor ei relative la înrudirea saŭ alianța în gradul în care căsătoria este absolut oprită». Vedî această convenție în *Monitorul oficial* din 3 Iunie 1904, No. 49. Vedî și Neagu, I, p. 423 urm., care reproduce textul acestei convenții.

(1) Cpr. B. M. Missir, *Dr.* din 1881, No. 65; Neagu, I, art. 150, No. 1.

(2) Vedî discuțiile furtunoase urmate în această privință în Camera deputaților, reproduse de d-l Nedelcu, în *Dreptul* din 1904, No. 73, p. 595 și No. 74, p. 597 urm.

4° *Inrudirea duhovnicească care isvorăște din botez.*

Art. 145.—La rudenia din sf. botez se oprește căsătoria între naș și fină, precum și între nașă și fin. (Art. 49 și 94 C. Calimach) ⁽¹⁾.

«Mai mare este rudenia după duh de cât după trup», dice canonul 53 a Soborului al șaselea ⁽²⁾. Bazat pe aceste considerații și împins de un sentiment religios, legiuitorul nostru asimilează pe naș și pe fină cu tatăl și fiica, oprind căsătoria între ei; dar fiul nașului poate astăzi să se însoțească cu fiica finei, ceea ce nu era permis altă dată; căci căsătoria era oprită până la spița a treia după codul Calimach (art. 94), iar după canoane, până la spița a șaptea ⁽³⁾.

Această înrudire duhovnicească (*cognatio spiritualis*), Dr. străin. admisă și de Soborul din Trident ⁽⁴⁾, există în Spania (*pa-*

(1) Dispoziția art. 145 este împrumutată de la dreptul canonic, și în special de la art. 49 și 94 din codul Calimach. Iată, în adevăr, cum se exprimă aceste texte:— Art. 49: «Rudenia ce se face prin sf. botez se dice duhovnicească; pentru aceasta nu are înrîurire la alte fapte politicești (civile), ci numai duhovnicește se socotește întru însoțire».—Art. 94: «La rudenia din sf. botez, se oprește însoțirea până la a treia spiță. Drept aceea, nănașul nu poate să iea pe fina, saŭ pe mama, nici pe fiica finei sale; nici fiul lui, pe vre-una dintr'aceste persoane, nici finul pe femeea nănașului sētū, saŭ pe nănașa sa, nici pe mama, nici pe fiica nănașului satū a nănașei». Veđi și codul lui Andr. Donici (art. 2, capit. 31), unde se dice: «Pentru rudeniile din cuscrie și din sf. botez, bisericestele pravile hotărESC la ce spiță este slobodă cununia». In cât privește vechiul drept francez, unde această împedicare își avea de asemenea fință, veđi Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 173 urm.

(2) Veđi codul Calimach, art. 94, nota 10 și pravila lui Matei Basarab, glava 195, *in fine*.

(3) Veđi pravila lui Matei Basarab, glava 195 și Șaguna, *op. cit.*, § 54. Veđi și Harmenopol, *De nuptiis prohibitis*, 4, 7, § ultim (35).—După canoane, nașul trebuie să fie de religia ortodoxă, și nici într-un caz nu poate fi un călugăr. Veđi Șaguna, *op. cit.*, § 95; *Idem*, I. Rațiu, *Instituțiunile dreptului bisericesc* (Blaș, 1877), p. 607. Nici părinții nu pot fi nași. Rațiu, *op. și loco cit.* Veđi și pravila lui Matei Basarab, glava 199.

(4) Veđi Vering, *Droit canon*, II, § 200, p. 674 urm.; Esmein, *Le mariage en droit canonique*, I, p. 362 urm.

rentesco espiritual) (art. 75 C. civ. spaniol din 1889), în Rusia și în alte țări ⁽¹⁾.

Lipsa de
sanctiune.

Căsătoria săvârșită în contra art. 145 nu este anulabilă din această cauză (v. *suprà*, p. 541), și ofițerul public care ar fi celebrat-o, cu-toate-că cunoștea această împedicare, nu este supus la nici-o penalitate.

C. lui Andr.
Donici.

După codul lui Andronaki Donici, raporturile sexuale dintre naș și fină erau pedepsite cu tăerea nasului (art. 14, capit. 41).

5° Inrudirea civilă care isvorăște din adopțiune.

Art. 146. — Tatăl adoptiv nu poate să se căsătorească cu adoptata sa, nici cu fiica acesteia, nici cu femeea fiului său adoptiv. (Art. 309, 313 C. civ. Art. 95 C. Calimach).

Art. 147. — Adoptatul fiu nu se poate căsători cu aceea ce a fost femeea înfiitorului tată, nici cu fiica lui, nici cu mama lui, nici cu sora mamei lui sau a tatălui său. (Art. 146, 148, 309 urm., 313 C. civ. Art. 96 C. Calimach).

Art. 148. — Nu este slobod a se căsători cine-va cu adoptata soră a tatălui său, a mamei, a bunului său a buneii sale. (Art. 146, 147, 309 urm., 313 C. civ. Art. 97 C. Calimach).

Art. 313. — Cel adoptat va rămânea în familia sa firească, în care își va păstra și toate drepturile sale ⁽²⁾; cu-toate-acestea căsătoria este poprită: între adoptător cu cel adoptat și descendenții acestuia; între copiii adoptivi ai aceluiași individ; între cel adoptat și soțul adoptătorului, precum și între adoptător și soțul celui adoptat. (Art. 146—148, 309 urm. C. civ. Art. 348 C. fr.).

Dr. străin.

În Rusia, în Austria și în alte țări, adopțiunea nu face să nască nici-o piedică la căsătorie. În Germania, (art. 1311), adopțiunea constituie, din contra, o împedicare la căsătoria adoptatului său descendenților lui cu adoptătorul ⁽³⁾.

Dr. nostru an-
terior.

La noi, încă din timpurile cele mai depărtate, înru-

(1) Veđi Roguin, *Mariage*, p. 95, No. 76. Veđi și Tratatul nostru în limba franceză, p. 74, nota 1.— În dreptul musulman, găsim o dispoziție și mai curioasă, care oprește căsătoria copilului cu femeea ce l-a alăptat. Veđi Tarnauw, *Droit musulman* (traducerea Eschbach), p. 87 (Paris 1860).

(2) Soluție identică în dreptul roman. Veđi Novela 118, capit. 4.

(3) « *Wer einen Anderen an Kindesstatt angenommen hat, darf mit ihm oder dessen Abkömmlingen eine Ehe nicht eingehen, solange das durch die Annahme begründete Rechtsverhältnis besteht* ». Art. 33 din legea asupra căsătoriei de la 6 Februarie 1875 nu vorbea de ascendenții adoptatului, ci numai de adoptat și adoptător.

direa civilă care isvorăște din iotesie sau facere de copii de suflet, a fost o împedcare la căsătorie ⁽¹⁾.

Astăzi, căsătoria este oprită între adoptător și adoptat ^{Dreptul actual.} (art. 146, 313 § 2); între adoptător și copiii adoptatului (art. 146, 313 § 2); între adoptător și foasta femeie a adoptatului (art. 146 și 313 § ultim), și vice-versa, între fiul adoptat și foasta femeie a adoptătorului, fără a se distinge dacă pe această femeie a avut-o înfiitorul tată în ziua înfiereii, înainte, sau după înfiere (art. 147 și 313 § ultim); între adoptat și fiica sau mama adoptătorului (art. 147); între adoptat și sora mamei sau tatălui adoptătorului (art. 147); între copiii adoptivi ai aceleași persoane (art. 313 § 3). În fine, nu se poate căsători cine-va cu adoptata soră a tatălui său, a mamei, a bunului său a buneii (art. 148), ceea ce însemnează că n'aș putea lua de soție pe copila ce ar fi adoptat-o bunul sau buna mea, străbunul sau străbuna mea, pentru-că această copilă mi-ar fi mătușă (spița a treia), sau strămătușă (spița a patra).

Dacă nu mă pot căsători cu copila adoptată de bunul sau străbunul meu, *a fortiori* n'aș putea lua de soție pe copila ce tatăl și mama mea ar fi adoptat-o atunci pe când eu nu eram încă născut, pentru-că adopțiunea imitând natura, această copilă mi-ar fi *loco sororis*.

Toate aceste prohibiții aplicabile, după unii și străi- ^{Inadvertența legiuitorului.} nilor, a căror statut personal n'ar prevedea asemenea împedcări ⁽²⁾, sunt împrumutate de la codul Calimach (art. 95—97). Este însă de observat că legiuitorul nostru tratează această materie în două locuri: pe de o parte, la titlul

(1) Veđi pravila lui Matei Basarab, glava 195; art. 95—97 C. Calimach, etc. În cât privește dreptul canonic al bisericeii apusene, veđi Vering, *Droit canon*, II, § 199, p. 673; Esmein, *op. cit.*, I, p. 87, iar în cât privește dreptul roman, veđi L. 14, Pr. și § 1; L. 17; Pr.; L. 55, Pr., Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2; — L. 27 Dig., *De adoptionibus*, 1. 7. Veđi și Harmenopol, *De nuptiis prohibitis*, 4. 7, § 15. În cât privește vechiul drept francez, veđi Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 171, 172.

(2) Veđi P. Fiore, *J. Clunet*, anul 1887, p. 158, § 37.— *Contrà*: Laurent, *Dr. civ. international*, IV, 303; Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Mariage*, 95; Olivi, *Revue de dr. international*, anul 1883, p. 225.

căsătoriei (art. 146—148) ⁽¹⁾, iar pe de alta, la titlul adopțiunii, în art. 313, care nu face de cât a reproduce proibițiile din art. 146—148, cu deosebire însă că, după art. 313, căsătoria nu este oprită între adoptat și ascendenții adoptătorului, pe când această proibiție se vede în art. 147.

Legiuitorul ajungând la materia adopțiunii, a uitat că împedările ce rezultă din înfiere au fost prevădute la titlul căsătoriei, și astfel a tradus art. 348 din codul fr. de la titlul adopțiunii, în loc de a-l elimina. Nu credem să se poată susține că art. 313, ca posterior, ar fi abrogat art. 146—148, căci intenția legiuitorului de a se reintoarce la legislația anterioară este destul de manifestă prin reproducerea textelor respective din codul Calimach.

Lipsa de
sanctiune.
Controversă.

O căsătorie săvârșită în contra acestor proibiții n'ar putea fi anulată din această cauză, aceste împedări fiind pur prohibitive ⁽²⁾.

C. german.

Art. 1771 din codul german dispune că căsătoria contractată în contra dispozițiilor art. 1311 din acest Cod distruge legătura care rezultă din adopțiune ⁽³⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAPITOLUL II

Despre formalitățile relative la celebrarea căsătoriei.

Căsătoria fiind un contract solemn, care interesează întreaga societate, consimțimentul soților trebuie să fie exprimat în formele prescrise de lege. Cea mai mare garanție că se vor îndeplini toate formele legiuite, este publicitatea.

Căsătoria trebuie, deci, să fie celebrată cu ușile deschise, de funcționarul competent, «nu în taină, ci în ființa a mai multor», țice art. 102 din codul Calimach.

Pentru ca publicitatea să fie completă se cer mai multe condiții, și anume :

⁽¹⁾ Tot la titlul căsătoriei se ocupă despre aceste împedări și codul italian (art. 60).

⁽²⁾ Veđi *suprà*, p. 541, text și nota 3, unde se arată controversa.

⁽³⁾ «Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 1771 § 1 din acest cod: «*Schliessen Personen, die durch Annahme an Kindesstatt verbunden sind, der Vorschrift des § 1311 zuwider eine Ehe, so tritt mit der Eheschliessung die Aufhebung des durch die Annahme zwischen ihnen begründeten Rechtsverhältnisses ein*».

Celebrarea la domiciliul uneia din părți; competența ofițerului public; publicația în formele și locurile arătate de lege; celebrarea în genere în casa comunală, cu ușile deschise, și în prezența a doi martori (patru sub codul civil).

Țiua în care căsătoria urmează a fi celebrată, fie chiar o ȝi de sȣrbătoare, se hotărăște de părți (art. 61), iar ȝara de ofițerul stărei civile, după trebuințele serviciului. Căsătoria poate fi celebrată nu numai țiua, dar și noaptea (1).

Comuna și locul în care căsătoria urmează a fi celebrată.—Competența ofițerului stărei civile. Competența teritorială (Controversă).

Art. 151.—Căsătoria se va celebra în public, înainte ofițerului stărei civile al domiciliului uneia din părțile care se însotesc. (Art. 49, 51, 60, 61, 87, 152, 173—175 C. civ. Art. 22 Constit. Art. 165 C. fr.).

Art. 60. — Căsătoria se va celebra în comuna în care unul din soți va avea domiciliul său.

Acest domiciliu, întru cât privește căsătoria, se va stabili prin o reședință de șase luni continue într'o comună. (Art. 87, 151, 173 urm. C. civ. Art. 11 Regul. din 1866 asupra actelor etărei civile. Art. 74 C. fr.).

Pentru ca o căsătorie să fie validă, ea trebuie să fie celebrată de ofițerul stărei civile. O căsătorie celebrată de o altă persoană, fie chiar acea persoană un funcționar public, n'ar avea ființă (2).

Necesitatea unui of. al stărei civ.

În regulă generală, căsătoria se celebrează în casa comunală (art. 61), și numai prin excepție, pentru motive grave, de exemplu: în caz de pericol de moarte, ea s'ar putea celebra la domiciliul părților, sau chiar aiurea, însă și atunci cu ușile deschise, în prezența martorilor, menționându-se cauza pentru care ea n'a putut fi celebrată la primărie (3). Codul italian (art. 97), codul neerlandez (art.

Locul unde se celebrează căsătoria.

(1) Cpr. Planiol, III, 179; Neagu, I, p. 177, No. 9.

(2) Murlon, I, 657; Demolombe, III, 205 și 242; Laurent, II, 444; Baudry et Fourcade, II, 1694; Aubry et Rau, V, § 452, p. 14; Beudant, I, p. 389, No. 280, și toți autorii.

(3) Demolombe, III, 206; Laurent, II, 425, 479; Thiry, I, 263; Arntz, I, 317; Aubry et Rau, V, § 466, p. 109, text și nota 10; Marcadé, I, 667; T. Hue, I, 345; Demante et Colmet de santerre, I, 240 bis III și 275 bis I, nota 2; Baudry, I,

132) și Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 175) sunt formalî în această privință. Aceasta se prevede acum și la noi prin cele două ultime paragrafe, adăose la art. 61, prin legea din 1906. Iată, cum se exprimă textul, în această privință: «Căsătoria poate fi celebrată în alt loc de cât casa comunală, după atestarea medicală că unul din soți este împedat de a părăsi casa pentru cauză de boală. Intrarea publicului în acest local va fi lăsată liberă și se va face mențiune despre aceasta în act».

Competența
teritorială a
of. stărei ci-
vile.
Controversă.

Ofițerul stărei civile, sub nici-un cuvînt, n'ar putea însă celebra o căsătorie afară din circumscripția comunei sale, pentru-că competența sa este teritorială, și afară din circumscripția sa, el nu mai are caracter public, ci este un simplu particular ⁽¹⁾.

Căsătoria ce ofițerul stărei civile, competent în cât privește persoana, ar fi celebrat afară din circumscripția sa, de și neregulată, n'ar fi numai de cât nulă din această cauză, după cum vom vedea mai la vale, sub art. 173, judecătorii avînd, și în privința incompetenței ofițerului stărei civile, aceeași putere suverană de apreciere, pe care o au în privința anulării pentru lipsă de publicitate. Tribunalul din Botoșani a admis în totul această soluție, pe care o susținusem în ediția I-a, făcîndu-ne onoarea de a se referi, în motivele sale, la părerea noastră ⁽²⁾.

468; Baudry et Fourcade, II 1594; Planiol, III, 179; Nacu, I. p. 308; Neagu, I, p. 177, No. 3; C. Gand, *Pasicr. belge*, 1880, 2. 53 și Sirey, 81. 4. 21; Cas. fr. D. P. 1901. I. 205.— Indispoziția momentană a unuia din martori n'ar fi însă suficientă pentru a autorisa pe ofițerul stărei civile a celebra căsătoria în alt loc de cât în casa comunală.—Trib. Langres, D. P. 68. 3. 88; Sirey, 68. 2. 191.

- (1) Thiry, I, 263; Demolombe, III, 207; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 273; Marcadé, I, 575; Planiol, III, 178; Baudry et Fourcade, II, 1595; Demante et Colmet de Santerre, I, 240 bis IV; T. Huc, II, 93; Beudant, I, 254; Neagu, I, p. 177, No. 4.— *Contrà*: Laurent, II, 482; Valette, *Cours de C. civ.*, I. p. 281; Aubry et Rau, V, § 467, p. 115, text și nota 20.
- (2) Veđi *Dreptul* din 1901, No. 68 și *C. judiciar* din 1902, No. 52. În același sens, C. Galați și Iași, precum și Tribun. Iași, *Dreptul* din 1889, No. 73 și din 1890, No. 46; *Curierul judiciar* din 1900, No. 39. Veđi și alte autorități citate înfră, sub rubrica: *Nulități absolute. incompetența ofițerului stărei civile.*

După art. 60 și 151, căsătoria se celebrează de ofi-Ofițerul com-
 țerul stărei civile al comunei unde unul din soți își are petent de a
 domiciliul său o reședință de șase luni. Care este însă celebra căsă-
 sensul acestor dispoziții? Chestiunea este foarte contro- toria. Contro-
 versată, și această controversă n'a fost curmată prin legea versă.
 din 1906. Credem că căsătoria poate fi celebrată atât la
 locul unde unul din soți are o reședință de șase luni,
 cât și la locul domiciliului real, chiar când el n'ar avea
 la acel loc o reședință de șase luni ⁽¹⁾. În adevăr, legea
 a înțeles a înlesni căsătoria, iar nu a-i pune o piedică;
 de aceea s'a creat, în această privință, un domiciliu special,
 acel al reședinței de șase luni (art. 60), pe lângă domi-
 ciliul ordinar. Omul exercitându-și obicinuît toate drepturile
 civile la domiciliul său, este firesc lucru ca și căsătoria
 să poată fi celebrată tot acolo. «Nu se poate perde drep-
 tul de a se celebra căsătoria la domiciliul ordinar, a ăis
 Tronchet în Consiliul de Stat, prin faptul dobândirii drep-
 tului de a o celebra aiurea». Cu alte cuvinte, art. 151 se
 referă la domiciliul ordinar (art. 87), iar nu la domiciliul
 special statornicit de art. 60 ⁽²⁾.

Căsătoria minorilor neemancipați nu se poate celebra Căsătoria mi-
 norilor.

(1) După art. 1320 din codul german, ofițerul competent este C. german.
 acel al domiciliului său reședinței unuia din soți. Dacă sunt Art. 1320,
 mai mulți ofițeri competenți, soții au alegerea. Ofițerul public 1321.
 competent poate delega pe ofițerul stărei civile a unui alt
 district (*eines anderen Bezirkes*) (art. 1321).

(2) Veđi în acest sens, Thiry, I, 262; Arntz, I, 316; Mourlon, I,
 584; Demolombe, III, 196—203; Valette sur Proudhon, I, p.
 383 urm. și *Cours de C. civil*, p. 192. Veđi de același autor
 și *Explic. sommaire du I-er livre du C. Napoléon*, p. 95; T.
 Huc, II, 90, 91; Beudant, I, 165, 166; Neagu, I, p. 275, No.
 4; Nacu, I, p. 307; G. Codrescu, *Dreptul din 1902*, No. 68;
 Aubry et Rau, V, § 466 *ab initio*, p. 106, text și nota 1;
 Baudry, I, 467; Baudry et Fourcade, II, 1588 urm.; Planiol,
 III, 176; C. Orléans, D. P. 91.2. 235.—*Contrà*: Marcadé, I, 588
 urm.; Laurent, II, 412 urm.; Demante et Colmet de Santerre,
 I, 228 bis I urm.; Durantou, II, 219 urm. Cpr. Trib. Vilcea, *Cu-
 rierul judiciar* din 1903, No. 61. Acest din urmă sistem pare
 a fi fost adoptat de art. 11 al Reg. asupra actelor stărei civile
 din 1866, după care: «căsătoriile nu se pot face de cât în
 comuna unde soții său numai unul dintr'înșii își are așe-
 zarea (locuința) cel puțin de șase luni». Sistemul contrar ne
 pare însă mult mai juridic.

de cât la domiciliul părinților sau epitropilor, iar nu la locul unde părinții sau epitropii au numai o reședință de șase luni, dacă minorii nu o au personal și ei; pentru-că reședința fiind o relație de fapt, nu se transmite, după cum se transmite domiciliul. Minorii cari ar avea o reședință de șase luni deosebită de domiciliul părinților sau tuto-rilor, ar putea să se căsătorească la această reședință ⁽¹⁾.

Publicația care precede căsătoria.

Art. 49 (modificat prin L. din 1906).—Căsătoria trebuie să fie precedată de o publicațiune; viitorii soți vor face declarațiunea proiectului de căsătorie, ofițerului stărei civile, care îl va publica înaintea ușei bisericești enoriești și la ușa casei comunale.

Această declarațiune se va putea face verbal sau înscris.

Această publicațiune și actul ce se va încheia întru aceasta, vor cuprinde: prenumele, numele, profesiunea și domiciliul ambilor viitori soți; calitatea lor de majori sau minori, și prenumele, numele, profesiunea și domiciliul taților și mamelor ⁽²⁾.

Acest act va mai cuprinde și ziua, locul și oara în care s'a făcut publicațiunea; el se va înscrie pe un singur registru, care va fi numerotat și parafat, precum este prescris la art. 28, și care, la finele anului, urmează a se depune la grefa tribunalului de întâia instanță. (Art. 28, 30, 50, 51, 76, 79, 80, 84, 151, 174, 175 C. civ. Art. 12 și 30 Regul. din 1866. Art. 63 C. fr.)

Art. 50 (modif. prin L. din 1906).—Un extract de pe actul de publicațiune se va afișa pe ușa casei comunale, unde își au domiciliul viitorii soți, și va rămânea afișt timp de zece zile.

Căsătoria nu se va putea celebra, de cât după zece zile libere de la publicațiune. (Art. 174, 175, C. civ. Art. 729 Pr. civ. Art. 32, 47 Regul. din 1866 asupra actelor stărei civile. Art. 64 C. fr.)

Art. 51 (modif. prin L. din 1906).—Dacă căsătoria nu s'a celebrat în cursul unui an de la publicațiune, atunci se va face o nouă publicațiune după formele prescrise mai sus la art. 49. (Art. 49, 50, C. civ. Art. 730 Pr. civ. Art. 48 Regul. din 1866. Art. 65 C. fr.)

Publicația căsătoriei este o încunoștiințare făcută obștei, cu scop ca acei cari ar avea cuvinte de împotrivire să fie puși în stare de a-și exercita dreptul lor.

Publicația.
Definiție.

Dr. vechi.

Sub legislația abrogată, canoanele prescrieau ca preo-

⁽¹⁾ Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1591; Laurent, II, 417.—*Contrà*: Demolombe, III, 204; Durantou, II, 225; Neagu, I, p. 275, No. 5 urm.

⁽²⁾ Ofițerul stărei civile nu trebuie să prevadă în publicație alte mențiuni de cât acele determinate de lege. Astfel, el nu trebuie să arăte dacă viitorii soți sunt copii legitimi, sau naturali. V. circul. Minist. justiției din Franța. *Pand. Périod.* 1905, 3. p. 28.

tu domiciliului viitorilor soți să facă trei strigări la biserică, după liturghie, în fața și auzul tuturor, în trei duminici consecutive sau sărbători. (V. Șaguna, *op. cit.*, § 88, 89).

În Austria (art. 71 C. austriac), în Rusia, în Anglia, Dr. străin. etc., se cer și astăzi trei publicații, iar în Germania numai una (art. 1316) ⁽¹⁾, ca și în Belgia (art. 1 L. din 26 Decembrie 1891).

La noi, codul civil prescrie două publicații, care trebuia să se facă în două duminici consecutive, adică: în interval de șase zile, iar nu de opt zile, după cum dispunea art. 49 (art. 32 Regul. din 1866), una la ușa bisericeii, templului, sinagogeii, sau moscheieii unde urma a se celebra ceremonia religioasă, iar cealaltă, la ușa primăriei unde fie-care soț își avea domiciliul ⁽²⁾. Soluția codului civil.

Astăzi, pentru ușurarea căsătoriilor, art. 49, modificat prin legea din 1906, nu mai prescrie de cât o singură publicație, care se face de ofițerul stărei civile, după declarația verbală sau scrisă a părților. L. din 15 Martie 1906.

Această publicație se face de ofițerul stărei civile, în genere după cererea ambilor viitori soți ⁽³⁾, în urma remiterii actelor în mâinile of. stărei civile. C. german.

⁽¹⁾ Această publicație nu se mai cere de câte ori o boală mortală (*eine lebensgefährliche Erkrankung*) a unuia din viitorii soți nu permite amânarea căsătoriei (art. 1316 § 2). În orice caz, se poate dispensa și de această publicație. « *Von dem Aufgebote kann Befreiung bewilligt werden* », soluție admisă și în Belgia (art. 7 L. din 26 Decembrie 1891).—Art. 50 bis al proiectului legii din 1906 permitea ofițerului stărei civile de a celebra căsătoria fără publicația prescrisă de lege, în caz când unul din viitorii soți era atins de o boală care-i punea viața în pericol, însă acest text, votat de Senat, a fost suprimat de comitetul delegaților al Camerei deputaților. Vezi *supra*, p. 548. Proiectul primitiv al legii din 1906.

⁽²⁾ Art. 168 din codul francez mai prescrie încă o publicație în comuna unde domiciliază persoanele chemate a consinți la căsătorie, dar nu prescrie nici-o publicație la ușa bisericeii, după cum prescrie codul nostru. Această din urmă publicație este o reamintire a vechei noastre legislații. Deoseb. de la C. francez.

⁽³⁾ Planiol, III, 113; Baudry et Fourcade, II, 1569; Laurent, II, 418; Mourlon, I, 569; Demolombe, III, 181.—Ofițerul stărei civile ar putea însă face publicațiile, sub răspunderea sa personală, numai după cererea unuia din viitorii soți, rămânând ca el să fie condamnat la daune către partea a căruia nume ar fi fost menționat în publicații, fără cererea ei, la caz când n'ar fi existat un proiect de căsătorie. Pand. fr., *Mariage*, I, 896.

tereii tuturor actelor în mâinile lui. (Art. 24 Regul. din 1866).

Dobindirea
consimțimintului de la
acei în drept.
Controversă.

După codul italian (art. 74), ofițerul stărei civile nu poate procedea la publicații, dacă soții nu justifică că au dobândit consimțimintul de la acei în drept. La noi, chestia este controversată ca și în Franța ⁽¹⁾, însă părerea cea mai juridică este, de bună samă, cea care pune în principiu că părțile trebuie, de o cam dată, să dea ofițerului stărei civile numai notele și informațiile necesare pentru facerea publicației, rămânând ca consimțimintul și celelalte dovezi să fie produse în momentul celebrării căsătoriei ⁽²⁾.

Constrângerea
of. stăr. civile
la facerea pu-
blicației sau
celebrarea că-
sătoriei.

Ofițerul stărei civile care, fără motive serioase, ar refuza de a face publicația sau de a celebra căsătoria, va putea fi constrins la aceasta printr'o hotărîre judecătorească, care-l va condamna la o sumă fixă, ca daune pentru fie-care dî de întârziere (art. 1075). Recursul la justiție este formal admis în mai multe legislații străine (art. 79 C. austr., art. 98 C. italian, art. 178 Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent), etc.

Scutirea de
publicații. Dr.
străin.

După codul francez, Capul Statului poate, pentru motive grave, să scutească pe soți de a doua publicație, iar după codul italian (art. 78), Regele sau autoritățile delegate pot să scutească de ambele publicații, pentru motive foarte grave, *per cause gravissime*. După codul austriac (art. 86), tribunalul poate da dispensă de toate trei publicații, în casuri urgente, *unter dringenden Umständen* ⁽³⁾.

În Germania, soții pot fi scutiți de singura publicație prescrisă de lege ⁽⁴⁾, iar în Scoția, preotul poate, după împrejurări, da dispensă pentru una sau două publicații. Nici una din aceste dispoziții nu există în legea noastră ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Veđi Baudry et Fourcade, II, 1570; Demolombe, III, 181.

⁽²⁾ Cpr. Aubry et Rau, V, § 465, p. 104; Répert. Sirey, *Mariage*, 598; T. Huc, II, 86; Baudry et Fourcade, II, 1570; Neagu, I, p. 168, No. 6 urm.

⁽³⁾ Viitorii soți, în asemenea caz, trebuie să afirme sub jurămint că nu cunosc nici o împedicare la căsătoria lor: «*Doch müssen die Verlobten eidlich bezeugen, dass ihnen kein ihrer Ehe entgegenstehendes Hinderniss bekannt sei*» (art. 86 C. austriac).

⁽⁴⁾ Veđi *supră*, p. 601, nota 1. Aceeași soluție este admisă și în Belgia, unde dispensa poate, pentru motive grave, să se dea de procurorul tribunalului (art. 7 L. din 26 Decembre 1891).

⁽⁵⁾ În Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 154), procurorul general poate dispensa de ambele publicații căsătoriale care urmează a fi celebrate la patul morții.

Publicația va cuprinde mențiunile arătate de art. 49, Mențiunile ce trebuie să cuprindă publicația.
printre care legea nu cere să se arate vârsta viitorilor soți, fiind suficient să se arăte dacă sunt majori sau minori.

Ea se înscrie într'un registru special, care se ține într'un singur exemplar, șnuruit, numerotat și parafat și care, la finele anului, se depune la grefa tribunalului (art. 28, 49).
Inscrierea publicației în registru.

După codul civil, căsătoria nu se putea celebra de cât după trei zile libere de la a doua publicație, adică a cincea zi, joi (art. 47 Regul. asupra actelor stărei civile din 1866) ⁽¹⁾, a douăspre-zecea zi de la cea dintâi. In caz când se faceau publicații în mai multe comune, termenul de trei zile curgea din ziua celei din urmă publicații. Art. 50.

Astăzi, în urma legii din 1906, căsătoria nu se poate celebra de cât după zece zile libere de la publicație (art. 50 § ultim), adică a trei-spre-zecea zi. Nici-o dispensă nu este admisă în această privință. L. din 1906.

Căsătoriile ce militarii contractează în țară străină și chiar în România, la caz de război sau de revoluție, nu pot fi celebrate de cât după cele douăzeci și cinci zile de la prima publicație (art. 79). Legea prescrie deci mai multă publicitate pentru militari de cât pentru civili. Art. 79.

Căsătoria nu se poate celebra de cât în anul care a urmat publicația ⁽²⁾, și acest an va începe a curge din ziua publicației. Așa dar, dacă publicația a fost făcută la 1 Ianuarie 1906, căsătoria se va putea celebra până la 31 Decembre 1907, ziua corespunzătoare de 1 Ianuar Art. 51.

După art. 50 bis al proiectului legii din 1906, ofițerul stărei civile avea facultatea de a celebra o căsătorie în *extremis* fără publicație, însă acest text, votat de Senat, a fost, după cum am văzut, suprimat de comitetul delegaților al Camerei deputaților. Vezi *supra*, p. 548 și 601, nota 1. Proiectul legii din 1906

(1) După textul francez (art. 64), acel italian (art. 76) și Anteproiectul de revizuire a lui Laurent (art. 155), căsătoria poate fi celebrată a patra zi, iar în Belgia, a zecea zi de la aceea a publicației (art. 2 L. din 26 Decembre 1891). Dr. străin.

(2) După codul italian (art. 77), căsătoria trebuie să se săvârșească în cele 180 zile de la a doua publicație; după codul austriac (art. 73) și acel german (art. 1316), în șase luni, iar în Anglia, în trei luni de la ultima publicație. Anteproiectul de revizuire a lui Laurent reproduce codul francez. Dr. străin.

1907 fiind afară din an, un an neputând să aibă de două ori aceeași zi (1).

Sanctiunea publicației prescrise de lege.

Art. 174. — Dacă căsătoria n'a fost precedată de cele două publicații prescrise de lege (2), sau dacă intervalul timpului prescris pentru publicație și celebrare nu s'a observat, procurorul va provoca în contra ofițerului stărei civile o amendă bănească, care nu va putea trece peste trei sute lei, și în contra părților contractante, sau în contra acelor sub puterea cărora ele au făcut această contravenție, o globire proporționată cu averea lor. (Art. 49—51, 61, 62, 175, 182 C. civ. Art. 192 C. fr.)

Art. 175. — La pedepsele pronunțate prin art. precedent, se vor supune persoanele însemnate în el, pentru orî-ce contravenție la regulile prescrise în art. 151, chiar de nu s'ar considera acele contravențiuni îndestulătoare pentru a se pronunța nulitatea căsătoriei. (Art. 60, 61, 151 C. civ. Art. 193 C. fr.)

Sanctiunea
art. 49.
Art. 174.

Nefacerea publicației prescrise de lege nu atrage anularea căsătoriei (3), însă ofițerul stărei civile care a fi contravenit dispozițiilor legii, va putea fi condamnat de tribunalul civil, după cererea ministerului public, la o amendă ce nu va putea fi mai mare de 300 lei vechi.

Soții cari ar fi contravenit și ei legii, precum și persoanele sub autoritatea cărora ei se aflau în momentul căsătoriei, vor putea fi condamnați la o amendă lăsată la aprecierea judecătorilor și proporționată cu averea lor.

Critica Art.
174.

Partea finală a art. 174 trebuia modificată; căci nimic nu este mai periculos de cât de a lăsa o pedeapsă

(1) Demolombe, III, 187; Répert. Sirey, *Marriage*, 621; Marcadé, I, 570.—*Contrà*: Celebrarea va putea să aibă loc, în specie, la 1 Ianuar 1907. Cpr. Duranton, II, 229; Laurent, II, 423; Aubry et Rau, V, § 465, p. 105, nota 12; T. Huc, II, 87.

Inexactitate
de text.

(2) Art. 174 nu mai este astăzi în armonie cu art. 49, care nu mai prescrie de cât o singură publicație. Astăzi, textul art. 174 trebuie citit în modul următor: *Dacă căsătoria n'a fost precedată de publicația prescrisă de lege, etc.* Aceeași îndreptare trebuie să se facă și la art. 55, care iarăși vorbește de mai multe publicații.

(3) Planiol, III, 355; Valette, *Cours de C. civ.*, p. 274; Valette sur Proudhon, I, p. 409, nota a; Aubry et Rau, V, § 467, p. 111 și 112, text și nota 2; Baudry et Fourcade, II 1846; T. Huc, II, 151; Beudant, I, 252, 259; Laurent, II, 478; Demolombe, III, 295; C. Paris, Sirey, 97. 2. 102; D. P. 97. 2. 439.—*Contrà*: Proudhon, *État des personnes* (ed. Valette), I, p. 408 și 441.

la aprecierea judecătorului. Asemenea excepție de la dreptul comun nu se justifică prin nici-o considerație. Codul italian (art. 123) și Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 202) nu prevăd nici-o penalitate pentru ascendenți, pedep-sind de o potrivă, cu o amendă de la 200 la 1000 lei, numai pe soți și pe ofițerul stărei civile.

Penalitatea prevădută de art. 174 este aplicabilă atât Art. 175. ofițerului public, cât și celorlalte persoane, nu numai în caz de lipsa sa sau de neobservarea termenului publicației, dar și atunci când s'ar fi violat celelalte reguli de publicitate; când, de exemplu, fără legiuite motive, s'ar fi celebrat o căsătorie afară din primărie, sau fără prezența mar-torilor, sau cu ușile închise, etc. (1).

Codul italian (art. 124) pedepsește cu amendă, iar Ante- Dr. străin. proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 203), cu amendă și cu închisoare pe ofițerul stărei civile care ar fi celebrat o căsătorie cunoscând existența unei împedicări legiuite. La noi, ofițerul de rea credința s'ar expune, în asemenea caz, numai la destituire și la daune.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Celebrarea căsătoriei.—Publicitate.

Art. 61 (modificat prin legea din 1906).—În ziua hotărâtă de părțile ce voesc a se însoti, după expirarea termenului de publicațiune, ofițerul stărei civile, în casa comunală, în prezența a doi martori, rude sau străini, va da cetire părților în persoană a actelor sus-menționate, relative la statul civil al părților și la formalitățile căsătoriei, și le va ceti art. 194, 195, 196 din capi-tolul VI al titlului «despre căsătorie, despre drepturile și datoriile respective ale soților». El va interpela pe viitorii soți, precum și persoanele care autorizează căsătoria, de vor fi de față, să declare dacă s'a făcut vre-un contract de căsătorie, și, la caz de afirmativă, data acestui contract, precum și numele și reședința autori-tăței care l-a autentificat. Ofițerul stărei civile va primi, după a-ceasta, declarația fie-cărei părți, una după alta, că voesc a se căsă-

(1) Marcadé, I, 667; Demante et Colmet de Santerre, I, 275 bis 1; Mersier, *Actes de l'état civil*, p. 400 urm.; C. Gand și Trib. Langres, D. P. 68. 3. 88; Sirey 68. 2. 191; Sirey, 81. 4. 21; C. Toulouse (soluție implicită), Sirey, 98. 2. 216; Trib. Castres (sentință infirmată de Curte), Sirey, 99. 2. 16; Cas. fr. D. P. 1901. 1. 205 și *Pand. Périod.* 1900. 1. 323.—*Contră*: C. Tou-louse, Sirey, 1899, 2. 16; D. P. 1900. 2. 29 și *Dreptul* din 1899, No. 73 (cu observația noastră critică).

tori. El va pronunța, în numele legii, că părțile sunt unite prin căsătorie, și va redacta îndată act despre aceasta.

Căsătoria poate fi celebrată în alt loc de cât casa comunală, după atestarea medicală că unul din soți este împedecat de a părăsi casa pentru cauză de boală.

Intrarea publicului în acest local va fi lăsată liberă și se va face mențiune despre aceasta în act ⁽¹⁾. (Art. 24, 49, 62, 129, 173, 194—208 C. civ. Art. 22 Constit. Art. 162—166 C. pen. Art. 75 C. fr.)

In ce consistă
celebrarea căsătoriei.

Celebrarea căsătoriei consistă în cetirea art. 194 urm. făcută în public de ofițerul stărei civile, față cu doi martori în loc de *patru*, cât se cerea înainte, după C. civil ⁽²⁾, rude sau străini ⁽³⁾; în declarația făcută de părți că ele voesc a se însoți, declarație care se face înaintea ofițerului public, de viu grai, sau prin semne positive, și în fine, în proclamarea solemnă făcută de ofițerul public ca organ al legii și al societății, că părțile sunt unite prin căsătorie ⁽⁴⁾. (Cpr. art. 1318 § din 1 codul german).

Necesitatea
unui act.

Toate aceste formalități sunt substanțiale, și ele se vor constata imediat printr'un act scris, semnat de părți, martori și ofițerul care a instrumentat, după ce mai întâi se va ceti în auzul tuturor (art. 25, 26).

Actul scris
este cerut ad
probationem.

Actul scris nu este însă astăzi, precum nu era nici *altă dată* ⁽⁵⁾, *prescrib ad solemnitatem*, ca condiție constitutivă a existenței căsătoriei, ci *ad probationem*, ca mijloc de probă; de unde rezultă că căsătoria și-ar produce toate efectele sale, de și actul n'ar fi fost redactat sau n'ar fi fost semnat de una din părți, pentru-că ar fi refuzat de a

(1) În cât privește ultimele două paragrafe adaose la art. 61 prin legea din 1906, veți *suprà*, p. 598.

Dr. străin.

(2) În Anglia, în Italia (art. 94 C. italian), în Austria (art. 75 C. austriac), și în Germania (art. 1318 din C. german). se cer de asemenea numai doi martori. Aceeași soluție era admisă în această din urmă țară și după art. 52 din legea de la 6 Fevr. 1875, care a rămas în vigoare, afară de art. 28—40, 42, 43, 51—53, care sunt abrogate și art. 41, 44, 50 și 55, care au fost modificate. (Veți art. 46 din legea de introducere a codului german, *Einführungsgesetz*).

(3) Martorii pot fi rude sau afini nu numai cu părțile, dar chiar între ei și cu ofițerul stărei civile, după cum prevede anume art. 1318 din codul german.

(4) Această formulă nu este sacramentală. Baudry et Fourcade, II, 1694; Pand. fr. *Mariage*, I, 967. Cpr. Beudant, I, 255; Neagu, I, p. 178, No. 15.

(5) Veți Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 378.

sub-semna, sau ar fi murit grabnic. Ofițerul stărei civile va trebui însă să arăte în act refuzul, sau împrejurarea care a împiedicat pe părți de a sub-semna (art. 26) ⁽¹⁾.

În caz de moarte a ofițerului public, în urma proclama-
mării căsătoriei însă înainte de redactarea actului, existența
căsătoriei va putea fi dovedită cu martori, conform art. 33 ⁽²⁾.
Moartea of. public înainte de redactare a actului.

Orî-ce preot, de orî-ce cult, român sau străin, nu poate
săvîrși benedictia religioasă, fără a se asigura mai întăi
de existența căsătoriei civile, sub pedeapsă de amendă și
chiar de închisoare, la caz de recidivă (art. 166 C. pen.) ⁽³⁾.
Art. 166 C. penal.

În dreptul roman ⁽⁴⁾ și în dreptul vechiu francez ⁽⁵⁾, Căsăt. prin
soții se puteau căsători prin procurațiune. Astăzi însă, a-
ceasta nu mai este cu putință, față cu noul text al art.
61, care cere prezența soților în persoană, cuvinte adaose
la text după propunerea noastră. Căsătoria prin procura-
țiune nu era cu putință nici sub codul civil; căci, pe de
o parte, primul consul Bonaparte a spus-o expres în Con-
siliul de Stat, fără a fi contrazis de nimeni, iar pe de alta,
textele privitoare la solemnitatea căsătoriei vorbesc nu-
mai de părți (art. 23, 60—62), ca și în materie de divorț
(art. 224, 225, 276). Dovada cea mai bună că codul civil
nu înțelesese a permite căsătoria prin procurațiune, este
că minorul trebuie să consimtă în persoană, de și are un
epitrop care-l reprezintă în toate actele vieței civile. Ofi-
țerul stărei civile va refusa, deci, de a celebra o căsătorie
fără prezența ambilor soți în persoană ⁽⁶⁾.
Inadmisibilitate.

⁽¹⁾ Baudry et Fourcade, II, 1874; Demolombe, III, 213; Demante et Colmet de Santerre, I, 240 bis II; Laurent, II, 429 și III, 4; Aubry et Rau, V, § 467, p. 116; Bonnier, *Tr. des preuves*, 545, pag. 474 (ed. din 188); Thiry, I, 264; Beudant, I, 255; Neagu, I, p. 178, No. 18.

⁽²⁾ Demolombe, III, 213.

⁽³⁾ Veđi *suprà*, p. 200, și autoritățile citate acolo.— În Spania și în Italia, benedictia religioasă poate să aibă loc înaintea contractului civil. Veđi *suprà*, p. 200, nota, 1, în fine și *J. Clu-net*, anul 1903, p. 474 și 987.

⁽⁴⁾ L. 5, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2.

⁽⁵⁾ Pothier, *op. cit.*, VI, 367; Esmein, *op. cit.*, I, p. 169 urm. și II, p. 212.

⁽⁶⁾ Aceeași soluție este generalmente admisă și în Franța, cu toate-că acolo chestiunea este controversată. Veđi asupra acestei controverse, t. VIII a Coment. noastre, p. 40, nota 3 și p. 51, nota 2. Cpr. Neagu, I, p. 177, No. 10.

Nulitatea căsăt. prin procurațiune.

Se decide însă în genere, în Franța, că căsătoria contractată prin procurațiune n'ar putea fi anulată numai din această cauză, asemenea nulitate nefiind anume prevădută de lege ⁽¹⁾. Căsătoria n'ar avea însă ființă, dacă mandatarul ar fi consimțit în necunoștința revocării mandatului său ⁽²⁾, după cum prevede anume art. 76 *in fine* din codul austriac.

Dr. străin în privința căsăt. prin procurațiune.

1068) In Spania (art. 87 C. spaniol) și în Portugalia (art. decretul papei Bonifaciu al VIII^{-lea}, sub condiția însă ca procura să fie specială și să arăte numele persoanei cu care căsătoria urmează a fi contractată. In Austria, soții se pot de asemenea căsători prin mandatară investiți cu o procură specială, însă cu învoirea tribunalului, dispoziție care nu se vede reprodușă în codul Calimach. Codul italian (art. 94), codul olandez (art. 133) prescriu în mod expres prezența soților în persoană, însă cu oare-care excepții. Astfel, în Italia (art. 99), Regele se poate căsători prin procurațiune, iar după codul olandez (art. 134), Regele poate, pentru motive grave, să permită viitorilor soți de a se căsători printr'o procurațiune specială și autentică. Art. 1317 din codul german prescrie prezența părților în persoană, *persönlich*, fără a admite vre-o excepție.

Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de căsătorie.

Art. 62 (modificat prin legea din 1906). — In actul de căsătorie se va cuprinde;

1° Prenumele, numele, profesiunea, etatea, locul de naștere și domiciliul fie-căruia din soți (art. 21);

2° De sunt majori sau minori (art. 21, 342, 434);

3° Prenumele, numele, profesiunea și domiciliul taților și ale mamelor lor;

4° Consimțimintul taților și al mamelor, sau al tutorului în casurile cerute de lege (art. 131—133, 164, 165);

(1) Thiry, I, 265; Baudry, I, 469; Baudry et Fourcade, II, 1873; Demolombe, III, 210; Demante et Colmet de Santerre, I, 240 bis I; Glasson, *Consentement des époux au mariage*, 109; Neagu, I, p. 177, No. 11; Nacu, I, p. 308; Aubry et Rau, V, § 467, p. 116; Laurent, II, 485.—*Contrà*: C. Bastia, D. P. 49. 2. 80; Sirey, 49. 2. 338.

(2) Laurent, II, *loco cit.*

5° Publicațiunile în diferitele domiciliuri (art. 49—51, 174);

6° Opozițiunile, de ar urma niște asemenea, revocarea acestora, sau mențiunea că nu s'a arătat opozițiune (art. 52—55, 153—161);

7° Declarațiunea părților contractante că se iau de soți, și pronunțarea unirei lor de către ofițerul public (art. 61, 129);

8° Prenumele, numele, etatea, profesiunea și domiciliul fiecărui din martori, precum și declarațiunea de rude sau afini ai soților, de ce anume parte și grad (art. 21, 24, 61, 660 urm.);

9° Declarațiunea ce s'a făcut asupra interpelațiunei prescise de art. precedent, că a urmat sau nu contract de căsătorie și pe cât se va putea, data contractului, de există, precum și numele și locul reședinței autorității care l-a autenticat; toate acestea, sub pedeapsă, contra ofițerului stărei civile, de amenda prescisă de art. 54. In caz când declarațiunea s'ar fi omis, ori s'a greșit, rectificațiunea actului, în ceea ce privește omisiunea sau greșala, se va putea cere de procurorul tribunalului, fără prejudiciul dreptului părților interesate, în conformitate cu art. 84 a acestui codice (art. 54, 61, 84 C. civ. Art. 76 C. fr.) (1).

Actul de căsătorie trebuie să cuprindă: numele, prenumele, vârsta, locul de naștere și domiciliul fiecărui din soți (art. 21); mențiunea dacă sunt majori sau minori (art. 21, 342, 434); prenumele, numele, profesiunea și domiciliul părinților sau celorlalți ascendenți; consimțimintul lor, sau al tutorului (art. 133, 141); acel al tribunalului (art. 149), de și legea nu spune nimic despre acest caz; publicațiunile care s'au făcut la diferitele domiciliuri (art. 49—51, 174); opozițiile care s'ar fi făcut (art. 52—55, 153—161); anularea lor de către tribunal (art. 158), sau mențiunea că nu s'a ivit nici-una (art. 55); consimțimintul părților (art. 129) (2), și pronunțarea căsătoriei în mod solemn de ofițerul public (art. 61); prenumele, numele, vârsta, profesiunea sau meșteșugul și domiciliul martorilor, declarația

(1) Textul fr. mai are încă un paragraf, adaos prin legea din 17 August 1897. Iată termenii acestui adaos: «Celebrarea căsătoriei se va menționa în marginea actului de naștere a soților». Se înțelege că această mențiune, care are de scop de a aduce la cunoștința ofițerului public existența unei căsătorii anterioare nedesfăcută, se face din oficiu. *Répert. Sirey, v^o cit., 698 bis.*

(2) Nu este nevoie să se arate semnul prin care s'ar fi luat consimțimintul soților. In caz de căsătorie unui surdo-mut, care știe a scri, ar fi însă prudent de a-i se lua consimțimintul înscris, anexându-se răspunsul lui la actul de căsătorie. *Coin-Delisle, Actes de l'état civil, art. 75, No. 11 și 12.*

dacă sunt străini cu părțile, sau în ce grad de înrudire orî afinitate (art. 21, 24); și în fine, declarația părților, după interpelarea ofițerului public, dacă soții au sau nu un contract matrimonial, data lui și arătarea autorității care l-a autentificat (art. 61, 62, 1228 C. civ., 708 Pr. civ.).

Scopul arătării contractului matrimonial.

Arătarea contractului de căsătorie are de scop de a face cunoscută situația bănească a soților, pentru ca terții să nu poată fi amăgiți în relațiile ce ar putea să aibă cu dînșii. Acest paragraf s'a adăogat în Franța prin legea din 10 Iulie 1850, votată în urma raportului profesorului Valette.

Legitim. copiilor naturali, etc.

Art. 62 nu mai prevede alte mențiuni, însă cu-toate-acestea actul de căsătorie va trebui să mai facă încă mențiune despre legitimarea copiilor naturali (art. 304), și despre autorisarea de care au nevoie militarii după legea din 12 Martie 1900. În Germania, ofițerul public trebuie să arăte și religia viitorilor soți (art. 54 L. din 6 Fevr. 1875).

Sanctiunea art. 62. Art. 64.

Dacă ofițerul stărei civile a neglijat de a interpela pe părți asupra contractului lor matrimonial, sau a face mențiune despre acest contract, el va fi pedepsit de tribunalul civil cu amenda prevădută de art. 54, osebit de daune.

Deoseb. de la codul fr.

Cuvintele *toate acestea* din art. 62, față cu redacția textului nostru, au aerul de a se referi la întregul text, prin urmare, la toate mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de căsătorie, iar nu numai la mențiunea despre contractul matrimonial, ca în Franța; în cât, dacă această interpretare este adevărată, lipsa orî-cărei mențiuni se va pedepsi conform art. 54, iar nu conform art. 36.

Rectif. actului.

Dacă s'a omis de a se face declarațiile prescrise de lege, sau dacă ele au fost făcute în mod greșit, rectificarea actului va putea fi cerută de părți (art. 84) și de procuror ca parte principală (art. 62). Veđi *supră*, p. 451 și *infra*, p. 621.

Actele ce trebuiesc date ofițerului stărei civile.

Art. 55.—Dacă nu s'a ivit vre-o opozițiune, se va menționa aceasta în actul de căsătorie, și dacă publicația a fost făcută în mai multe comune, părțile vor înfățișa certificatele fie-cărei comune la funcționarul stărei civile, spre a constata neivirea de opozițiune. (Art. 62 § 7 C. civ. Art. 37 Regul. din 1866. Art. 69 C. fr.).

Art. 56 (modificat prin L. din 1906).—Ofițerul stărei civile va alătura la dosarul căsătoriilor extractele de pe actele de naștere, scoase din oficiu din registre, când soții sunt născuți în a-

cea comună. Dacă ambii soți sau unul din ei sunt născuți în altă comună, sunt datorii a prezenta ofițerului stărei civile extracte de pe actele lor de naștere, sau vor îndeplini lipsa acestor acte prin alte dovezi de la domiciliul lor.

Tot așa se va urma și cu extractele de pe actele de moarte ale ascendenților viitorilor soți, când au decedat în acea comună ⁽¹⁾. (Art. 33, 57, 58, 84, 87 C. civ. Art. 46 Regul. din 1866. Art. 70 C. fr.)

Art. 57 (modif. prin L. din 1906). — Dovezile ce vor îndeplini lipsa actelor de naștere sau de moarte sunt: declarațiunea a doi martori, bărbați sau femei, rude sau nu a viitorilor soți, despre locul și epoca nașterii sau a morței.

Primarul comunei va redacta act despre această declarațiune, care se va semna de martori, și dacă vre-unul din martori nu va ști sau nu va putea subscrie, se va face mențiune despre aceasta în acel act. (Art. 56, 59 C. civ. Art. 22, 3° C. pen. Art. 14 urm. și 67 § 3 L. jud. ocoale din 1896. Art. 71 C. fr.)

Art. 58 (abrogat prin L. din 1906).

Art. 59 (modif. prin L. din 1906).—Actul autentic despre consimțimintul tatălui, mamei, sau tutorului, va cuprinde prenumele, numele, profesiunea și domiciliul viitorilor soți și a tuturor acelor ce vor fi luat parte la acest act, precum și gradul înrudirei lor.—Autenticarea acestui act va putea fi făcută de judecătorii de ocol și de judecătorii comunale. (Art. 87, 131—133, 164, 165, 1171 C. civ. Art. 14 urm. L. p. autentif. actelor din 1886 și 1887. Art. 73 C. fr.)

Părțile, pentru a justifica îndeplinirea tuturor prescripțiilor legii, sunt obligate a înmâna ofițerului public următoarele acte: Actele ce părțile trebuie să remită of. stărei civile.

1° Certificatul că s'au făcut publicațiile legale (art. 49, 55) în diferitele comune, spre a se putea constata nevierea de împotriviri;

2° Proba despre anularea opozițiilor ivite (art. 54);

3° Extracte de pe actele de naștere ale ambilor soți, dacă soții sau unul din ei sunt născuți în altă comună de cât aceea în care se celebrează căsătoria;

4° Consimțimintul ascendenților sau al tutorului, dacă ei sunt minori de 21 ani (art. 131 urm.). Dacă ascendenții sunt săvârșiți din viață, copiii minori vor înfățișa extracte de pe actele lor de deces.

Pentru ușurarea căsătoriilor, art. 56 dispune că ofi- Art. 56.

(1) Ultimul paragraf al art. 56 nu exista în proiectul guvernului. El a fost adăos de comitetul delegaților Senatului, în urma observațiilor făcute prin raportul nostru.

țerul stărei civile este dator a scoate din oficiu din registrele respective, atât extractele de pe actele de naștere ale viitorilor soți, cât și extractele de pe actele de moarte ale ascendenților lor, de câte ori soții sunt născuți în comuna în care se celebrează căsătoria, sau când ascendenții lor au decedat în acea comună.

Art. 57. Actele de naștere ale viitorilor soți pot fi înlocuite *pentru căsătorii* ⁽¹⁾, ca și actele de moarte ale ascendenților, printr'o declarație a *doi* martori ⁽²⁾, bărbați sau femei, rude sau nu cu viitorii soți, dată înaintea primarului comunei.

Art. 59. 5° Dacă soții sunt minori și dacă ascendenții sau episcopul lor nu sunt de față la celebrarea căsătoriei, spre a-și da consimțământul de viu grai (veđi *supră*, p. 570), se va aduce actul consimțământului lor, cuprindând mențiunile prescrise de art. 59, autentificat fie de tribunal, fie de judecătorul de ocol sau de judecătoria comunală ⁽³⁾.

6° Soții cari n'ar avea vârsta legiuită sau care ar fi rude în gradul pentru care se poate da dispensă, vor mai aduce încă proba despre dispensa de vîrstă (art. 128) sau a gradului de înrudire (art. 150).

7° Soțul care a mai fost odată căsătorit va înfățișa extract de pe actul de moarte al soțului de mai înainte,

(1) Aceste acte nu pot decî servi în alte împrejurări, de exemplu: la dovedirea filiațiunei, nici ca început de probă înăcar. Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 28 și Bulet. S-a I, 1879, p. 187; C. București, *Dreptul* din 1894, No. 54. Cpr. Demolombe, III, 192; T. Hue, II, 342; Baudry et Fourcade, II, 1584; Planiol, III, 155; Capitolin, *Dreptul* din 1882, No. 23; Sand. Nănoveanu, *Explic. C. de proced. civ.*, p. 123; Neagu, I, art. 57, p. 175, No. 1.—Veđi însă Victor Macri, *Dreptul* din 1885, No. 9.—S'a decis că diferența de vîrstă care trebuie să existe între adoptător și adoptat (art. 309), poate să resulte dintr'un act de notorietate, menit a servi la căsătoria adoptătorului. C. București și Trib. Tutova, *Dreptul* din 1888, No. 12 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 64.

(2) Sub codul civil, art. 57 prescria *cinci* marturi, iar art. 71 din codul fr. cere *sapte* martori.

(3) După § ultim al legei din 8 Martie 1875, astăđi abrogat prin art. 59 din codul civil, consimțământul acelor în drept putea să fie numai legalizat de primar, pentru persoanele domiciliante în comunele nereședinte de tribunal. Veđi *supră*, p. 570.

saŭ dovada despre transcrierea sentinței de divorț în termenul legal (art. 130). (Coin-Delisle, *op. cit.*, art. 73, No. 14).

8° În fine, pe lângă acestea militarii (ofițerii și asimilații lor) vor mai înfățișa încă învoirea autorității militare superioare, fără de care ofițerii stărei civile sunt opriți de a procede la căsătoria unui militar (art. 1 și 15 L. din 12 Martie 1900).

Căsăt. mili-
tarilor. L. din
12 Martie
1900.

Independent de această autorizare, soția unui ofițer inferior saŭ asimilat cu gradul de sub-locotenent saŭ locotenent, trebuie să aibă ca dotă un venit anual cel puțin de 2500 lei, iar acea a unui ofițer saŭ asimilat cu gradul de căpitan, trebuie să aibă un venit de cel puțin 1500 lei (art. 4 L. din 12 Martie 1900 ⁽¹⁾). Trusoul nu se consideră ca dotă (art. 8 L. din 1900). Ofițerii superiori și generali, precum și asimilații lor se pot căsători fără dotă, justificând numai moralitatea viitoarei soții (art. 9 L. din 1900).

Legea nu admite nici un soiŭ de dispensă (art. 10 L. din 1900), însă în realitate se fac și astăzi acte simulate ⁽²⁾.

Neobservarea art. 55—59 nu atrage, contra ofițerului stărei civile, de cât pedeapsa prevădută de art. 36.

Sanctiunea
art. 55—59.

Codul italian (art. 124) pedepsește cu amenda de la 500 până la 2000 lei pe ofițerul stărei civile care ar fi celebrat o căsătorie fără a cere de la părți actele prescise de lege, saŭ fără a fi competent, iar art. 45 din legea germană asupra stărei civile și a căsătoriei (6 Fevr. 1875), rămas în vigoare ⁽³⁾, permite ofițerului public de a scuti pe părți de înfățișarea actelor necesare, dacă faptele ce urmează a se dovedi îi sunt personal cunoscute lui. El poate în totdeauna cere de la soți confirmarea sub jurământ a faptelor ce nu-i par destul de bine stabilite.

Dr. străin.

(1) În cât privește fiicele ofițerilor și asimilaților din activitate, disponibilitate, retragere și ale celor reformați pentru infirmități, ele se pot căsători cu un venit anual de 1500 lei, când se mărită cu un sub-locotenent, locotenent saŭ asimilat al lor, și cu un venit anual numai de 1000 lei, când soțul este căpitan saŭ asimilat lui (art. 6 L. din 1900). În cât privește formele sub care dota este admisă, veđi art. 7 din această lege.

(2) Veđi, în această privință, observația ce am publicat în *Curierul judiciar* din 1900, No. 78, asupra unei decisii a Curței din Limoges. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 167 urm.

(3) Veđi art. 46 din legea de introd. a cod. civil (*Einführungsgesetz*).

CAPITOLUL III

Despre opozițiuni la căsătorie.

Definiție. O opoziție este un act scris extra-judiciar, prin care o persoană având calitate, face cunoscut ofițerului stărei civile, înainte de celebrarea căsătoriei ⁽¹⁾, o cauză de împedicare la săvîrșirea ei.

Dr. vechiū fr. În dreptul vechiū francez, ori-cine putea să se împotrivescă la săvîrșirea unei căsătorii, fără a arăta vre-un motiv, ceea ce adesea-orî aducea turburări în sinul familiilor ⁽²⁾.

Dr. actual. Astăzi, acest drept nu aparține de cât persoanelor anume determinate de lege. Când persoanele care nu au calitate, înștiințează pur și simplu pe ofițerul stărei civile despre un caz de împedicare, sau când persoanele având calitate nu se întemeiază pe vre-unul din motivele prescrise de lege (art. 155), ofițerul public poate celebra căsătoria, fără a se expune la vre-o pedeapsă; căci, în asemenea casuri, nu se poate dice că există o opoziție în regulă. «Opoziția în regulă făcută», dice art. 44 din Regul. asupra actelor stărei civile din 3 Decembre 1866, oprește pe ofițerul stărei civile de a păși la facerea căsătoriei până ce mai întâi nu se va încuviința anularea ei» ⁽³⁾.

(1) Legea nearătând în ce termen trebuie să se facă opoziția la căsătorie, de aci rezultă că ea poate fi făcută până în momentul celebrării ei. Cpr. Pand. fr., *Mariage*, I, 795; Demolombe, III, 162; Aubry et Rau, V, § 455, *ab initio*, p. 36; Neagu, I, p. 171, No. 12.

(2) Cpr. Pothier, *op. cit.*, VI, 81 urm.; Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 412; Planiol, III, 118; Laurent, II, 396.

(3) Aceeași soluție este generalmente admisă și în Franța. Cpr. Marcadé, I, 608; Mourlon, I, 640; Ducarroy, Bonnier et Roustain, I, 302; Valette, *Cours de C. civil*, p. 204 și *Explic. sommaire*, p. 103; Valette sur Proudhon, I, p. 419, nota a; Laurent, II, 396; Planiol, III, 121; Thiry, I, 281; Arntz, I, 343 *in fine*; Baudry, I, 491; Baudry et Fourcade, II, 1662; T. Huc, II, 121; Bédant, I, 273.—*Contră*: Ofițerul public trebuie să se oprească chiar înaintea unei opoziții neregulate, tribunalul fiind singurul în drept de a judeca validitatea unei opoziții. Veđi în acest din urmă sens: Demolombe, III, 163; Demante et Colmet de Santerre, I, 252 bis; Duranton, II, 203; Aubry et Rau, V, § 454, *in fine*, p. 36; Massé-

Din contra, dacă opoziția emană de la persoanele prevădute de lege, sau are de temeiū o cauză bine cuvintată, căsătoria care s'ar celebra n'ar fi nulă, însă ofițerul public care ar instrumenta, ar fi pedepsit conform art. 54 din codul civil.

Persoanele care au calitatea de a se opune la căsătorie.

Art. 153.—Dreptul de a forma opozițiune la celebrarea căsătoriei îl are persoana legată prin căsătorie cu una din părțile contractante. (Art. 52, 54 urm., 130, 157, 161, 170 C. civ. Art. 172 C. fr.)

Art. 154 (modificat prin L. din 1906).—Tatăl și, în lipsa tatălui, mama, iar în lipsa și a tatălui și a mamei, bunul și buna, pot forma opozițiune la căsătoria copiilor și descendenților lor, dacă aceștia nu vor avea vârsta de 25 ani împliniți. (Art. 52, 54 urm., 131—136, 157, 161 C. civ. Art. 173 C. fr.)

Art. 155.—În lipsă de ascendenți, fratele sau sora, unchiul sau mătușa, vărul sau vara primară, fiind în legitimă vîrstă, pot forma opozițiune, însă numai în casurile următoare;

1° Când consimțimintul consiliului de familie, cerut de art. 142, nu s'a dobîndit (1);

2° Când opozițiunea este basată pe starea de smintire a viitorului soț, această opozițiune, a cărui anulare o poate pronunța tribunalul, fără nici-o instrucțiune sau formalitate, nu se va primi de cât numai cu îndatorire pentru oponent de a cere interdicțiunea și de a dobîndi, în privirea ei, hotărîre formală în termenul ce i se va da de tribunal. (Art. 157, 161, 434, 435 C. civ. Art. 643 Pr. civ. Art. 174 C. fr.)

Art. 156.—*In cele două cazuri* (2) prevădute în art. precedent, tutorul sau curatorul nu va putea, în tot cursul tutelei sau curatelei, a forma opozițiune, fără a fi fost autorizat de către un consiliu de familie, pe care-l va putea convoca. (Art. 141, 142, 155, 164, 355 urm., 390, 414 C. civ. Art. 638 Pr. civ. Art. 175 C. fr.) (3).

Vergé, I, § 119, *in fine*, p. 194; Taulier, *Théorie raisonnée du code civil*, I, p. 296 (ed. din 1840); Rieff, *Actes de l'état civil*, No. 167, p. 455 și No. 179, p. 473 urm.

(1) Primul punct din art. 155 este abrogat, fiind-că art. 142 este abrogat prin legea din 1906.

(2) Sau mai bine dis: *in casul prevădut prin art. precedent*, căci primul caz prevădut de art. 155 este abrogat, ca o consecință a art. 142, care a fost abrogat prin legea din 1906.

(3) Acest text nu figura în proiectul primitiv al codului. El a fost adaos după propunerea Tribunatului; însă modul cum este redactat a dat loc la mari dificultăți. De aceea abrogarea lui se impune. Cpr. Planiol, III, 135. Cu-toate-acestea legea din 1906 nu l-a abrogat. Iată ce însemnează a legifera în mod pripit.

Art. 153. Soțul legiuit al persoanei care voește a se căsători de al doilea, înaintea desfacerei primei căsătorii ⁽¹⁾, este în drept a-și apăra titlul său de soț și a se împotrivi la căsătoria proiectată, după cum ar fi în drept a cere și anularea ei (art. 170) ⁽²⁾.

Căsătoria anterioară va trebui însă să fie dovedită prin actele stărei civile, iar nu prin posesia de stat (art. 177) ⁽³⁾. In caz când s'ar contesta prima căsătorie, contestația nu se va putea judeca cu ocazia opoziției, ci pe calea principală. (C. Focșani, *Dreptul* din 1882, No. 24).

Art. 154. Ascendenții viitorilor soți fiind în drept a cere anularea căsătoriei contractate fără consimțimintul lor (art. 164), nimic nu e mai natural de cât ca ei să poată împiedica contractarea căsătoriei.

Opos. soțului despărțit. Inadmisibilitate. Controversă. ⁽¹⁾ Soțul despărțit nu are, deci, calitatea de a se opune la căsătoria fostului său soț. C. Paris și Besançon, Sirey. 1900. 2. 80 și 112; D. P. 1900, 2. 136; *Pand. Périod.* 1900. 2. 222; *Curierul judiciar* din 1900, No. 38 și *Dreptul* din același an, No. 58 (ambele decizii cu observ. noastră); D. P. 97. 2. 439; Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1904, No. 46 și *Dreptul* din același an, No. 47; T. Huc, II, 108 și 402; Beudant, I, 270, pag. 376; Répert. Dalloz, *Supplément, Divorce*, 564; Répert. Sirey, *Mariage*, 416 și *Divorce*, 3407, 3423 urm.; Baudry, I, 480; Baudry et Fourcade, *Personnes*, II, 1630; Laurent, II 376; Planiol, III, 124; Neagu, I, art. 153, No. 4 și p. 495, No. 4; Demolombe, III, 139. — *Contrà*: Trib. Dieppe și C. Amiens, Sirey, 90. 2. 200; D. P. 92. 2. 213; D. P. 97. 2. 492.

Dr. străin. ⁽²⁾ După codul neerlandez (art. 115) și Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 160), dreptul de opoziție aparține și copiilor născuți din prima căsătorie, chiar dacă soțul în drept ar păstra tăcerea. Tot după aceste coduri (art. 119 C. olandez și 163 Ante-proiect. de revizuire), în cazul căsătoriei unei văduve înaintea expirării celor de ce luni (art. 210), bărbatul ei despărțit sau rudele sale se pot împotrivi la această căsătorie. In codul italian (art. 86), de câte ori femeea văduvă ar voi să se căsătorească înaintea expirării termenului de văduvie, dreptul de opoziție aparține ascendenților celor mai apropiați și tuturor rudelor bărbatului dintâi. In caz de anularea primei căsătorii, dreptul de opoziție aparține soțului cu care această căsătorie fusese contractată (art. 86 C. italian).

⁽³⁾ *Pand. fr.*, *Mariage*, I, 699; Laurent, II, 376; Neagu, I, art. 153, No. 5.— Prin urmare, soțul căsătorit numai religios, și persoana logodită numai, nu au dreptul de a face opoziție. Neagu, *loco cit.*, No. 2. 3 și autorii citați acolo.

Acest drept nu aparține însă tuturor ascendenților de odată ⁽¹⁾, ci numai aceluia a căror consimțământ se cere pentru căsătorie, adică: tatălui ⁽²⁾, iar în lipsa lui, mamei; în lipsa mamei, bunilor, străbunilor, și așa mai departe.

Dacă tatăl nu se împotrivesc, mama, chiar dacă ^{Dr. mamei în} n'ar fi fost consultată, nu are dreptul de a se opune; căci, în ^{caz de tă-} timpul căsătoriei, numai el exercită puterea părintească ^{cerea tatălui.} ⁽³⁾. ^{Controversă.}

Atât mama cât și ori-ce alte persoane vor putea însă să denunțe ofițerului public casurile de împedcare ce ar avea ființă ⁽⁴⁾.

În lipsă de tată sau mamă, legea dă drept de opoziție ^{Opos. bunilor,} bunilor, străbunilor, etc. ^{străbunilor,} ^{etc.} ⁽⁵⁾, însă în ordinea admisă de art. 133, având totdeauna precădere linia despre tată, ceea ce se vede admis nu numai în codul nostru, dar și în acel neerlandez (art. 93 și 117).

Ascendenții nu pot astăzi, în urma legii din 1906, să ^{Opos. ascen-} se împotrivesc la căsătoria proiectată de descendenții lor, ^{denților.} de cât numai până la împlinirea vârstei de 25 ani din partea acestora. Ei nu au nevoie de a arăta ofițerului public nici-un motiv (art. 157), din cauza afecțiunii ce ei sunt presupuși a avea pentru descendenții lor, afecțiune

(1) Dreptul de opoziție aparține însă ascendenților în concurență cu soțul. Baudry et Fourcade, II, 1631; Neagu, I, art. 154. No. 2.

(2) În Franța, se decide că dreptul de opoziție aparține și tatălui ^{Tatăl natural.} natural. Vezi Baudry et Fourcade, II, 1631; Demolombe, III, 142; Planiol, III, 125. La noi, nu poate să fie vorba de tatăl natural, ci numai de mama naturală, atunci când este cunoscută.

(3) Baudry et Fourcade, II, 1631; Laurent, II, 378; Mourlon, I, 620; Planiol, III, 125; Demolombe, III, 39 și 140; T. Huc, II, 109; Beudant, I, 269; Aubry et Rau, V, § 454. p. 29, nota 5 și § 462, p. 72; Neagu, I, p. 278, No. 5 urm.; Surville, *Éléments d'un cours de dr. civil*, I, 170.—*Contrà*: Duranton, II, 77; Vazeille, *Mariage*, I, 119, p. 152. Acest din urmă sistem a trecut în codul italian (art. 82) și în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 161).

(4) T. Huc, Planiol, Baudry et Fourcade, Laurent, Surville, *loc cit.*—*Contrà*: Duranton, II, 77, nota 3. Cpr. Thiry, I, 277.

(5) Străbunii, de care art. 154 nu vorbește, sunt cuprinși în art. 155, care conferă dreptul de opoziție unora din colaterală, numai în lipsă de ascendenți. Cpr. T. Huc, II, 110; Baudry et Fourcade, II, 1635; Laurent, II, 377; Demolombe, III, 140; Planiol, III, 126; Aubry et Rau, V, § 454, p. 29; Neagu, I, p. 278, No. 9.

care lasă a se presupune că nu se vor împotrivi fără motive serioase. Înaintea tribunalului însă, ei vor trebui să arăte un motiv legiuit, căci altfel opoziția lor va fi anulată (art. 158) ⁽¹⁾.

Opos. colateralilor. Art. 155.

Dintre colateralii, numai uniți, și anume: acei cărora legea le presupune mai multă afecțiune pentru viitorii soți, au dreptul de a se împotrivi la căsătoria acestora. Aceștia sunt: fratele său sora, unchiul său mătușa, vărul său vara primară. Acest drept nu aparține însă nici nepoților ⁽²⁾, de și ei sunt în drept a provoca interdicția unchiului lor (art. 436), și de și ei sunt într'un grad de înrudire mai apropiat de cât veriți; nici cuscrilor ⁽³⁾, nici descendenților ⁽⁴⁾.

Colateralii mai sus menționați nu au drept de opoziție, de cât dacă sunt majori ⁽⁵⁾, și numai în lipsă de ascendenți; ceea ce însemnează că dacă există un ascendent în stare de a-și manifesta voința, care tace, colateralii nu au dreptul de a se împotrivi.

De câte ori nu există nici un ascendent, toți colateralii pot forma opoziție în mod colectiv, sau unul în locul altuia; căci ei nefiind chemați a consimți la căsătoria rudei lor, nu era nici-un motiv de a se face vre-o deosebire între ei ⁽⁶⁾.

(1) Veđi *infra*, p. 628, text și nota 1.

(2) Demolombe, III, 144; Laurent, II, 383; Valette, *Cours de C. civ.*, pag. 212; Planiol, III, 127, 130; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 295; Mourlon, I, 629; Neagu, I, p. 280, No. 5; Thiry, I, 277, p. 245; Baudry et Fourcade, II, 1645; T. Huc, II, 115, și toți autorii.

(3) Demolombe, III, 150; Demante et Colmet de Santerre, I, 247 bis III; Mourlon, I, 629, și autorii citați în nota precedentă.

(4) T. Huc, II, 115, p. 139; Planiol, III, 130; Répert. Sirey, *Mariage*, 465; Mourlon, I, 629; Aubry et Rau, I, § 454, p. 33 și autorii *supra* citați; Nacu, I, p. 315, No. 62, *in fine*; Neagu, I, p. 280, No. 5; Cas. fr. D. P. 72. I. 345.

(5) Acest drept nu aparține decî nici colateralului minor, fie el chiar emancipat, nici epitropului său. În adevăr, este vorba în specie de un drept eminent personal, pentru care acel în drept nu poate fi reprezentat prin altul. Valette, *op. cit.*, p. 212; Planiol, III, 127; Baudry et Fourcade, II, 1638; T. Huc, II, 112; Aubry et Rau, V, § 454, p. 30, nota 9; Neagu, I, p. 280, No. 3; Demolombe, III, 143; Laurent, II, 381. — *Contrà*: Merlin. Répert., v^o *Oppos. au mariage*, t. XI, p. 779.

(6) Laurent, II, 380; Planiol, III, 127; T. Huc, II, 112; Mour-

Colateralii nu pot usa astăzi de dreptul de opoziție de cât într-un singur caz:

Când opoziția se întemeiază pe starea de smintire, imbecilitate sau nebunie cu furie a viitorului soț (art. 435): căci cuvântul *smintire* are aci un sens larg și cuprinde ori ce soiū de slăbiciune a facultăților intelectuale ⁽¹⁾.

Opoziția pentru cauză de smintire obligă pe oponent ^{Provoc. interdicției viitorului soț.} a provoca interdicția viitorului soț ⁽²⁾.

Această acțiune nu se introduce însă înaintea ofițerului stărei civile, ci înaintea tribunalului, și nu are nevoie de a fi introdusă înainte sau o dată cu opoziția. Este de ajuns, în adevăr, ca interdicția să fie cerută atunci când viitorul soț va cere anularea opoziției, în care caz, tribunalul, de va găsi opoziția neîntemeiată, o va anula pur și simplu, fără nici-o instrucție; iar în caz contrar, va hotărî un termen, în care oponentul va fi ținut a dovedi, fie prin martori, fie prin acte scrise (art. 439), faptele din care deduce smintirea.

Cât timp viitorul soț nu cere ridicarea opoziției, ea subsistă și-și produce efectele sale, adecă: oprește căsătoria cu toate că interdicția n'ar fi fost încă cerută ⁽³⁾.

Epitropul sau curatorul unui minor emancipat ⁽⁴⁾ poate, ^{Art. 156.} de asemenea, să se împotrivescă, în timpul tutelei sau curatelei, la căsătoria acestui minor, însă numai cu învoirea sfatului de familie ⁽⁵⁾.

lon, I, 626; Demolombe, III, 142; Bendant, I, 270, p. 377; Neagu, I, p. 280, No. 1.

(1) Valette, *Cours de C. civil*, I, p. 214; Demolombe, III, 146; Baudry et Fourcade, II, 1640; Aubry et Rau, V, § 454, p. 31, nota 11; T. Huc, II, 113; Neagu, I, p. 280, No. 9.

(2) Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, reproducând codul italian și acel neerlandez, scutește pe oponent de a mai provoca interdicția viitorului soț (art. 171).

(3) Thiry, I, 227, p. 245, și autorii citați acolo.

(4) Este decî, în specie, vorba de tutorul sau curatorul viitorilor soți, iar nu de tutorul sau curatorul uneia din rudele minore sau interdișe arătate de art. 155, după cum pe ne drept susține Malleville, unul din autorii codului civil. Cpr. Planiol, III, 128; Baudry, I, 484.

(5) Nimic n'ar împedica însă pe consiliul de familie de a face el însuși opoziție prin unul din membrii săi, la caz de inacțiune

Dacă tutorul său curatorul ar fi rudă cu minorul în gradul prevăzut de art. precedent, el n'are nevoie de autorisarea sfatului de familie, pentru-că atunci el ar putea interveni, nu în calitate de tutor sau curator, ci în calitate de rudă, în baza art. 155. (Cpr. Marcadé, I, 600).

Ca și colateralii, epitropul său curatorul nu se poate împotrivi la căsătoria minorului, de cât în lipsă de ascendenți; ambii însă se pot opune de o potrivă și în același timp cu colateralii ⁽¹⁾.

Opos. la căsătoria unui copil natural. Controversă. Atât epitropul cât și curatorul nu se pot împotrivi de cât în cazul prevăzut de art. 155, și cu învoirea consiliului de familie, puțin importă dacă minorul este copil legitim sau natural, de oare ce art. 156 este redactat în termeni generali ⁽²⁾.

Convoc. cons. de familie. Consiliul de familie nu se va convoca de epitrop, după cum inexact se exprimă textul, ci de tribunal, în urma cererii epitropului (art. 356).

Inaplic. art. 156 majorului interzis. Controversă. Art. 156 nu se poate aplica majorului interzis; căci din două una: sau interzisul se găsește într'un interval lucid, și atunci nu are nevoie de consimțimentul nimănui (veđi *supra*, p. 551); sau el nu se găsește în asemenea intervale, și atunci nimeni nu-i poate conferi o capacitate care îi lipsește ⁽³⁾.

Dr. minist. public. Dr. străin. Codul italian (art. 87), codul neerlandez (art. 120) și Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 164) admit expres dreptul ministerului public de a face opoziție. În Franța, chestiunea este controversată ⁽⁴⁾.

din partea tutorului său curatorului. Cpr. Répert. Sirey, *Mariage*, 468; Demolombe, III; 147.

(1) Mourlon, I, 628; Demolombe, III, 147; Neagu, I, art. 156, No. 1 și 2; Nacu, I, p. 315, No. 62.

(2) Demolombe, III, 149; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 477; Boileux, *Comment. sur le C. Napoléon*, I, p. 429.—*Contrà*: Tutorul unui copil natural se poate împotrivi la căsătoria acestui copil fără autorisarea sfatului de familie. Delvincourt, *Cours de C. civil*, I, p. 121 (nota asupra p. 62, ed. din 1834).

(3) Cpr. Laurent, II, 386.—*Contrà*: Marcadé, I, 601; Demolombe, III, 148; Thiry, I, 278; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 473 urm.

(4) Veđi cele trei sisteme expuse de Thiry, I, 279. Cpr. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 478 urm. Baudry et Fourcade, II, 1647 urm.; Planiol, III, 129; Neagu, I, p. 282, No. 5 urm.; Mourlon, I, 629, nota 2.

La noi, ministerul public nu poate să aibă drept de Dr. nostru. împotrivire, pentru-că după un principiu obștește recunoscut, și admis în termeni expresi de codul neerlandez (art. 114), dreptul de împotrivire la căsătorie nu poate fi exercitat de cât de persoanele determinate de lege, și nicăiri acest drept nu se conferă procurorului. «Opozițiile la căsătorie, țice art. 39 din Regulamentul de la 3 Decembre 1866, asupra actelor stărei civile, *nu se pot face de orî-cine*; legea hotărêște, în art. 153—156 din codul civil, cine a-nume are acest drept». S'a decis chiar că asistența ministerului public nu este necesară la judecata unei opoziții, de câte-orî nici-unul din soți nu este minor, întru-cât legea nu-î conferă acest drept ⁽¹⁾. Ministerul public are însă dreptul de a cere rectificarea actului de căsătorie, în caz când s'a omis de a se face, sau s'a făcut în mod greșit declarația relativă la convenția matrimonială a soților, prevădută de art. 62 § ultim. (Veđi *supră*, p. 451 și 610).

Formele opoziției

Art. 52. — Opozițiunile la căsătorie se vor face în două exemplare, subsemnate amîndouê de însiși oponentii, sau de împuterniciții lor prin procurațiune specială și autentică. Unul din exemplare, dimpreună cu copia de pe procurațiune, se va comunica părților în persoană, și în lipsă-le, se va lăsa la domiciliul lor. Iar celalalt exemplar, asemenea cu copie de pe procurațiune, se va comunica ofițerului stărei civile, care va pune viza sa. (Art. 53—55, 87, 153—161 C. civ. Art. 74 Pr. civ. Art. 66 C. fr.)

Art. 157.—Veri-ce act de opozițiune va arăta însușirea care dă oponentului dreptul de a o forma, alegerea de domiciliu, locul unde căsătoria urmează a se celebra, precum și motivele opozițiunei, afară numai dacă va fi fost cerută de către un ascendent. Toate acestea sub pedeapsă de nulitate a actelor și sub interdicțiune ⁽²⁾ pentru ofițerul de stare civilă, care ar fi vizat actul ce cuprinde opozițiunea, conform art. 52. (Art. 52—55, 97, 161 C. civ. Art. 735 Pr. civ. Art. 38—45 Regul. din 1866. Art. 176 C. fr.)

Art. 53.—Ofițerul stărei civile va trece, pe scurt, în registrul de publicațiune, toate opozițiunile. Dacă acele opozițiuni se vor anula prin vre-o hotărîre judecătorească, sau prin vre-un act de

⁽¹⁾ Trib. Botoșani, *Dreptul* din 1885, No. 7, p. 53.

⁽²⁾ Adecă: suspendarea sau destituirea ofițerului stărei civile, Deoseb. de la scoaterea din post, după cum se exprimă art. 43 din Regulamentul din 1866. Este de observat că textul fr. prevede destituirea *portărelului*, care înmânează opoziția. părților. C. fr.

retragere din partea celor ce le dăduse, acea hotărîre saŭ act se va trece, pe scurt, pe marginea aceluiași registru. (Art. 49, 54, 158—161 C. civ. Art. 12 § 2 și art. 41 Regul. din 1866).

Opoziția, pentru a fi regulată, trebuie să cuprindă sub pedeapsă de nulitate:

1° Insușirea oponentului, adică: gradul de înrudire, saŭ calitatea de epitrop ori curator, pentru ca ofițerul stărei civile să poată constata legalitatea ei;

2° Arătarea motivelor determinate de art. 155, 156, în cât privește pe soț, pe colaterali, pe epitrop și curator (¹), pentru ca părțile să-și poată pregăti apărarea lor. Ascendenții nu aŭ nevoie de a invoca motive înaintea ofițerului stărei civile, ci numai înaintea tribunalului (art. 158 urm.).

Greșală de redacție a legiuitorului nostru.

3° În fine, opoziția va trebui să cuprindă alegerea de domiciliu din partea oponentului. În ce loc însă, oponentul trebuie să-și aleagă domiciliul? Codul italian (art. 88) și Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 165) prescriu alegerea de domiciliu în locul în care se află tribunalul chemat a judeca validitatea opoziției, iar textul fr., în locul unde căsătoria urmează a fi celebrată. Textul nostru prescrie alegerea de domiciliu și arătarea locului unde căsătoria urmează a fi celebrată, din cauză că s'a suprimat fără nici un cuvînt, și probabil dintr'o greșală de redacție, prepoziția *în*, care în textul francez, unește aceste două membre de frază. Și greșeala este evidentă, căci a lăsa pe oponent liber de a-și alege domiciliul ori unde ar voi, ar fi a nu îndeplini scopul alegerii de domiciliu, care este înființată în favoarea și spre înlesnirea viitorului soț, pentru ca el să nu fie obligat a cere anularea opoziției și a pleda înaintea unui tribunal de multe ori depărtat. Conchidem dar, cu toată greșala de redacție ce găsim în legea noastră, că oponentul trebuie să-și aleagă domiciliul la locul în care căsătoria are a se celebra (²).

(¹) Pentru soț, motivele vor fi căsătoria existentă, iar pentru colaterali, epitrop saŭ curator, starea de simțire a viitorului soț (art. 155, 156). Cpr. Thiry, I, 280; Planiol, III, 133 urm.

(²) În caz când soții ar avea domiciliu deosebite, alegerea se va face la domiciliul soțului a căruia căsătorie este contestată, dacă publicațiile nu arată locul unde soții își propun de a celebra căsătoria. Cpr. Thiry, I, 280; Mourlon, I, 632.

Atât jurisprudența cât și doctrina sunt astăzi una-nime pentru a recunoaște că alegerea de domiciliu este atributivă de jurisdicție (97) și că, prin urmare, cererea de anulare a opoziției se poate face de soțul în drept înaintea tribunalului domiciliului ales (1).

Opoziția este un act extra-judiciar; ca atare, ea nu se poate decî comunica părților în drept, de cât prin portăreii, cari nu pot refuza serviciul lor, chiar dacă opoziția ar fi neregulată (2). Aceasta este cu atât mai ușor de admis la noi, cu cât art. 157 pronunță destituirea ofițerului stărei civile, iar nu a portărelului, după cum prescrie textul francez.

Comunicarea se va face în persoană, sau la domiciliu, conform art. 74 Pr. civ. Opoziția va fi redactată în dublu exemplar, și ambele exemplare vor fi subsemnate de oponent, sau de un procurator investit cu procură autentică și specială (art. 52). Art. 52.

Lipsa semnăturii din partea oponentului, n'ar atrage nulitatea opoziției, art. 52 neprevădînd această nulitate, și nulitățile fiind de drept strict (art. 735 Pr. civ.) (3).

Un exemplar de pe opoziție, dimpreună cu copia de pe procură, dacă a fost făcută prin procurator, se va comunica ofițerului stărei civile, care urmează a celebra căsătoria, dacă acest ofițer este cunoscut fie din publicații.

(1) Laurent, II, 391, 398; Demolombe, III, 156, 157; Répert. Sirey, *Marriage*, 503; Baudry, I, 487; Baudry et Fourcade, II, 1654; Beudant, I, 272; Aubry et Rau, V, § 457, p. 39, nota 3; T. Huc, II, 120; C. Rouen, Sirey, 78. 2. 71; Sirey, 59. 1. 451; Trib. Paris și Bourges, *Dreptul* din 1872, No. 22; D. P. 72. 3. 40; D. P. 72. 5. 315, No. 12.—Partea în drept poate însă, dacă preferă, să ceară anularea opoziției, conform dreptului comun, la domiciliul ordinar al oponentului. Thiry, I, 281; Arntz, I, 345; Laurent, II, 398; Baudry et Fourcade, II, 1667; T. Huc, *loco cit.*; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 531.

(2) Demolombe, III, 155; Duranton, II, 207.—*Contrà*: Laurent, II, 392.—O opoziție verbală sau prin simplă scrisoare ar fi decî neavenită. Baudry et Fourcade, II, 1650.

(3) Laurent, II, 393; Coin-Delisle, *Actes de l'état civil*, art. 66, No. 2 (ed. din 1835); Thiry, I, 280, *in fine*; Trib. Bourg, Sirey, 70. 2. 126.—*Contrà*: Există nulitate virtuală. Demolombe, III, 154; Marcadé, I, 604; Beudant, I, 271; Demante, I, 251 bis I; Baudry et Fourcade, II, 1651; Baudry, I, 487; Aubry et Rau, V, § 454, p. 36, text și nota 3; Mourlon, I, 634.

fie din alte împrejurări, și în caz contrar, ofițerilor tuturor comunelor în care s'au făcut publicații, dacă ele s'au făcut în mai multe comune (art. 55).

Art. 52.

Al doilea exemplar, tot cu copia de pe procură, se va comunica părților, adică: ambilor viitori soți, pentru ca amândoi să cunoască împrejurarea care oprește căsătoria lor ⁽¹⁾. Cu-toate-acestea, opoziția ar fi validă chiar dacă ar fi fost comunicată numai soțului contra căruia a fost îndreptată (Laurent, II, 394).

Dacă opoziția nu s'a comunicat ofițerului stărei civile, ci numai părților, se va putea procede la celebrarea căsătoriei; iar dacă ea s'a comunicat numai ofițerului public, fără a se comunica părților, căsătoria nu va putea fi celebrată cât timp justiția n'a anulat opoziția ⁽²⁾.

Vizarea opos.
de of. stărei
civile, etc.
Art. 52, 53.

Ofițerul stărei civile va viza opoziția (art. 52), trecând-o pe scurt în registrul de publicații, menționând în același timp pe scurt, pe marginea aceluiași registru, retragerea sau anularea ei de tribunal sau Curte (art. 53).

Sanctiune.
Art. 157.

Art. 157 pronunță nulitatea opoziției în trei cazuri: dacă ea nu conține, în privința soțului, colateralilor și tutorului sau curatorului, motivele pe care ea se întemeiază; arătarea calității aceluia care o face și alegerea de domiciliu în locul în care căsătoria urmează a fi celebrată. În cât privește lipsa semnăturii, am văzut *supra*, p. 623, că chestia este controversată.

Prin urmare, o opoziție care n'ar cuprinde aceste trei puncte ar fi nulă și, ca atare, n'ar putea să întârzie căsătoria, iar pe de altă parte, ofițerul stărei civile care va primi și viza o astfel de opoziție, s'ar expune a fi suspendat și chiar destituit (art. 157 C. civ. și 43 Regul. din 1866).

Judecarea opoziției.

Art. 54.—La caz de opozițiune, ofițerul stărei civile nu va putea celebra căsătoria până ce nu-i se va face formal cunoscut anularea opozițiunii, prin retragerea celuia ce a dat-o, sau prin hotărîre de judecată.

Ofițerul stărei civile care va urma împotriva, va fi osîndit la o amendă de trei sute lei și la despăgubire de toate cheltue-

⁽¹⁾ Laurent, II, 394; Planiol, III, 141; Mourlon, I, 635.

⁽²⁾ Laurent, II, 394.

ile și pagubele urmate părților. (Art. 62 § 7 și 10, 158 urm. C. civ. Art. 68 C. fr.).

Art. 158.—Tribunalul de prima instanță va hotărî până în dece zile asupra cererii de anulare a opozițiunei. (Art. 54, 159 C. civ. Art. 177 C. fr.).

Art. 159.—Dacă urmează apel, citațiunile se vor face până în trei zile de la primirea apelului, iar hotărîrea se va da cel mai târziu până în dece zile de la data citațiunei. (Art. 316 urm. Pr. civ. Art. 178 C. fr.).

Art. 160.—Dacă urmează recurs în casațiune, pricina se va trata de urgență, și se va da hotărîre cel mult până în termen de o lună de la data primirei recursului. (Art. 36 urm., 43 urm. L. curței de casație) ⁽¹⁾.

Art. 161.—Respingându-se opozițiunea, oponentii, dacă nu vor fi ascendenții, se pot osîndi la despăgubiri. (Art. 154, 998, 999 C. civ. Art. 179 C. fr.) ⁽²⁾.

Odată ce o opoziție în regulă s'a comunicat ofițerului stărei civile, el nu mai poate celebra căsătoria de cât după ce această opoziție a fost retrasă de însăși partea care a făcut-o, printr'o cerere formală, semnată de oponent sau de un mandatar investit cu o procură specială și autentică (argum. din art. 52) ⁽³⁾, sau după ce s'a pronunțat anulara ei de justiție, în urma cererei soțului contra căruia a fost îndreptată ⁽⁴⁾.

Art. 54.

Ofițerul stărei civile care ar urma din potrivă s'ar expune a fi condamnat la despăgubiri civile și la cheltueli pre-

⁽¹⁾ Art. 160 nu există în codul francez, ci este adaos de legiuitorul nostru. Autorii admit însă și în Franța recursul în casație, conform dreptului comun. Cpr. Demolombe, III, 169.

⁽²⁾ Art. 179 din codul francez, mai are încă un paragraf, adaosDeoseb. de la C. fr. prin legea din 20 Iunie 1896, după care hotărîrile date în lipsă, în asemenea materie, nu sunt supuse opoziției. La noi, în lipsa unui text derogator de la dreptul comun, se înțelege că există opoziție atât la prima instanță și în apel, cât și chiar înaintea Curței de casație. Veđi *infra*, p. 626.

⁽³⁾ Oponentul se poate deci dezista de la opoziția sa, și această dezistare nu este supusă la nici-o formă specială. Cpr. Planiol, III, 147; T. Huc, II, 120; Neagn, I, p. 173, No. 11 urm.

⁽⁴⁾ Cpr. T. Huc, II, 120; Planiol, III, 148; Demolombe, III, 165; Aubry et Rau, V, § 457, *ab initio*, p. 39; Mourlon, I, 642; Baudry, I, 492; Laurent, II, 398; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 527; Baudry et Fourcade, II, 1665. S'a decis însă că și celalt viitor soț poate cere anulara opoziției. Trib. Paris, D. P. 98. 2. 419; Planiol, *loco cit.*

cum și la o amendă, care nu va putea să întrecă suma de 300 lei vechi (art. 54 § ultim).

Impedicare
prohibitivă.

Căsătoria care ar fi fost celebrată înaintea respingerii opoziției, n'ar putea însă fi anulată de cât atunci când opoziția ar fi fost întemeiată pe o impedicare dirimantă. Opoziția nu constituie deci, prin ea însăși, de cât o impedicare *prohibitivă* ⁽¹⁾.

Art. 158, 159.

Tribunalul ⁽²⁾ va judeca de urgență în zece zile de la cererea în anulare a opoziției (art. 158) ⁽³⁾, iar Curtea în cele dintâi zece zile de la data citațiilor, care se vor face în cele dintâi trei zile de la primirea apelului (art. 159). Acest termen de trei zile nu se vede prevăzut de textul francez.

Dr. de opo-
ziție.

Judecatul în lipsă va avea dreptul de opoziție, conform dreptului comun ⁽⁴⁾.

Neperimarea
instanței.

Toate aceste termene sunt create în interesul viitorilor soți; prin urmare, instanța nu se perimă dacă nu s'au observat termenele scurte prescrise de lege ⁽⁵⁾.

(1) Thiry, I, 281, p. 251; Mourlon, I, 641; Demolombe, III, 172; Massé-Vergé, I, § 121, *ab initio*, p. 195, text și nota 3; Beudant, I, 172; Baudry et Fourcade, II, 1659, *in fine*; Aubry et Rau, V, § 456, p. 38; Marcadé, I, 614.

Trib. compe-
tent a judeca
opoziția.

(2) Tribunalul competent este sau acel al domiciliului ales de oponent (art. 157), sau acel al domiciliului său real. Planiol, III, 149; Baudry et Fourcade, II, 1667; T. Huc, II, 120; Neagu, I, p. 173, No. 7 urm.—Vezi însă Répert. Sirey, *Domicile (élection de domicile)*, No. 12 și 13.

(3) La caz de pericol în întârziere, tribunalul care ar ridica opoziția, ar putea acorda executarea provizorie a sentinței sale (art. 129, 8°). Cpr. Neagu, I, p. 285, No. 8. În Franța, s'a decis însă contrarul (C. Paris și Besançon, D. P. 73. 2. 55; D. P. 74. 2. 112; Sirey, 74. 2. 168). Cpr. Tessier et Darras, *C. de procéd. civ. annoté*, I, art. 135, No. 125. Este însă de observat că art. 135 din Pr. fr. nu permite judecătorilor de a ordona executarea provizorie a sentinței lor *în caz de pericol vădit în întârziere*.

(4) C. Focșani, *Dreptul* din 1883, No. 24; Demolombe, III, 168; Pand. fr., *Mariage*, I, 857; Neagu, I, p. 285, No. 6. Soluția contrară a fost admisă în Franța prin legea din 20 Iunie 1896. Vezi *supra*, p. 625, nota 2.

(5) Laurent, II, 403; Mourlon, I, 642; Demolombe, III, 167; Répert. Sirey, *Mariage*, 544; Massé-Vergé, I, § 122, p. 196, nota 5; Baudry et Fourcade, II, 1668; Demante et Colmet de Santerre, I, 253 bis I, și toți autorii.

Dacă s'a făcut recurs în casație, acest recurs se va Recursul ne-
 judeca tot de urgență în cea dintâi lună de la primirea lui ^{suspensiv de}
 (art. 160). Recursul nu este suspensiv de executare; căci, ^{executare.}
 de și ar fi fost nemerit ca recursul să fie și de astă dată ^{Controversă.}
 suspensiv, ca și în materie de divorț (art. 245), totuși legiui-
 torul n'a admis această excepție de la dreptul comun (1).

Din cele mai sus expuse rezultă că căsătoria poate fi celebrată, cu-toate-că s'a făcut recurs în casație contra deciziei Curței care a ordonat ridicarea opoziției. Ce se va întâmpla însă când, în urma casării deciziei Curței prin care se ridicase opoziția, Curtea de trimetere ar menține opoziția? S'a dîs că, în asemenea caz, căsătoria va fi nulă, afară de excepția prevădută de art. 183 (căsătoria putativă) (2). Adevărul este însă că, căsătoria nu va fi nulă de cât atunci când va exista în realitate o cauză de anulare, pentru-că dacă casarea unei decizii desființează decizia casată și tot ce s'a făcut în baza ei, căsătoria nu poate fi considerată ca un act făcut în executarea unei decizii (3).

Am vădut că procedura în asemenea materie este ur- Inadvertența
 gentă. Această urgență se explică prin temerea ce a avut ^{legiuitorului.}
 Critica legii.

(1) Laurent, II, 404; Demolombe, III, 169; Planiol, III, 151; Baudry et Fourcade, II, 1670; Marcadé, I, 613; Allemand, *Mariage*, I, 306; Vazeille, *Idem*, 177, p. 236; Demante et Colmet de Santerre, I, 253, bis II; Répert. Sirey, *Mariage*, 562; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 178, No. 13; Massé-Vergé, I, § 122, p. 197, nota 6; Thiry, I, 281, p. 250; Beudant, I, pag. 382, nota 1; Neagu, I, art. 160, No. 1; Aubry et Rau, V, § 457, p. 40; C. Rouen, Sirey, 60. 2. 589; D. P. 61. 5. 308.—*Contrà*: Duranton, II, 215. Cpr. C. Rennes, Sirey, 52. 2. 626; D. P. 54. 2. 12.—Prin aplicarea principiilor generale, apelul, în urma interjecției lui, suspendă executarea hotărîrii, care ordonă ridicarea opoziției și, prin urmare, face obstacol la celebrarea căsătoriei. Baudry et Fourcade, II, 1670; T. Huc: II, 122; Thiry, I, 281, p. 250; Planiol, III, 151.

(2) Marcadé, I, 614, 615; Aubry et Rau, V, § 457, p. 40, text și nota 10; Baudry et Fourcade, II, 1671; Baudry, I, 492; Pand. fr., v^o *Mariage*, I, 870.

(3) T. Huc, II, 122; Planiol, III, 151; Laurent, II, 405; Demolombe, III, 170; Massé-Vergé, I, § 122, p. 197, nota 6; Beudant, I, p. 382, nota 1; Surville, *Éléments d'un cours de dr. civ.*, I, 172, p. 105. Veđi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 562 urm.; Neagu, I, art. 160, No. 2 și 3.

Efectul sus-
 pensiv al a-
 pelului.

legiuitorului ca nu cum-va căsătoria proiectată să se zădărnicească din cauza unei opoziții neintemeiate. Este însă de observat că legiuitorul s'a contradis; căci, pentru a fi logic până la capăt, ar fi trebuit ca toate termenele să curgă din ziua pronunțării hotărârii sau deciziei, iar nu de la comunicarea ei, conform dreptului comun. În orice caz, ar fi trebuit să se scurteze termenele de apel sau de recurs; să se desființeze calea ordinară a opoziției, așa cum a făcut logiuitorul fr. prin legea din 1896, etc.

Tribunalul numai atunci va admite opoziția, când va constata o împedecare legiuită, fie prohibitivă, fie dirimantă.

Impedic. la
căsătorie pur
morală. Con-
troversă. O împedecare pur morală, neprevădută de lege, nici odată n'ar putea fi admisă, chiar dacă opoziția ar emana de la ascendenți ⁽¹⁾.

Dacă ofițerul stărei civile a dat curs unei opoziții nule în formă, tribunalul înainte de a judeca fondul o va anula, rămânând ca oponentul să facă altă opoziție în regulă. Curtea din Focșani a decis că nulitatea nu mai poate fi opusă la tribunal ⁽²⁾, însă această decizie nesocotește art. 157, care pronunță o nulitate expresă peste care tribunalul n'ar putea trece.

Lipsa de forme a opos. Opoziția, care ar fi fost respinsă pentru lipsă de forme,

(¹) Laurent, II, 399; Demolombe, III, 140; Marcadé, I, 596; Demante et Colmet de Santerre, I, 246 bis I; Valette sur Proudhon, I, p. 421, nota a și *Explic. sommaire*, p. 101; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 427 urm.; Massé-Vergé, I, § 119, p. 193, text și nota 6; Aubry et Rau, V, § 454, p. 30, text și nota 8; T. Huc, II, 111; Beudant, I, 269; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 294; Surville, *op. cit.*, I, 170, p. 103; C. Douai și Trib. Avesnes, D. P. 98. 2. 11; D. P. 99. 2. 39; Cas. fr. Sirey, 70. 1. 410; Trib. și C. Iași, *Dreptul* din 1884, No. 44 și din 1885, No. 20; C. Gand, *Revue trimestrielle de dr. civil.* anul 1904, p. 593, No. 73 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 13.—*Contră*: Allemand, *Mariage*, I, 279 urm.; Delvincourt și alții, după care tribunalele ar putea admite opoziția unui ascendent intemeiată pe un motiv pur moral. Această dirimantă părere este inadmisibilă, ca una ce ar avea de efect de a face ca împedecările la căsătorie să fie nedefinite și nedeterminate.

(²) Vezi *Dreptul* din 1883, No. 24. Era vorba în specie de lipsă de arătare a calității oponentului și a alegerei de domiciliu din parte-î.

poate să fie reînviată; căci nicăiri nu se prevede că opoziția nu se poate face de cât o singură dată ⁽¹⁾.

Din contra, opoziția respinsă pentru lipsă de calitate sau în fond, nu poate fi reînviată pentru același motiv, principiul autorității lucrului judecat opunându-se la aceasta ⁽²⁾. Respingerea opos. pentru lipsă de calitate.

Persoana a cărei opoziție a fost respinsă în fond, ar putea însă, după unii, să facă o altă opoziție, bine înțeles pentru un alt motiv de cât pentru acel care făcea obiectul primei opoziții ⁽³⁾. Efect. opos. respinse în fond. Contraversă.

Dacă opoziția s'a respins ca neîntemeiată, oponentul poate fi condamnat la daune (art. 161 și 998). Ascendenții nu pot însă fi condamnați la daune (art. 161), din cauză că intervenția lor este presupusă a fi făcută în interesul viitorilor soți. Ei pot însă fi condamnați la cheltuelile procesului, conform dreptului comun (art. 140, 143 Pr. civ.), tribunalele rămânând libere de a compensa cheltuelile făcute de o parte și de alta (art. 144 Pr. civ.) ⁽⁴⁾. Art. 161, 998.

CAPITOLUL IV

Despre cererile în nulitate a căsătoriei, despre efectele căsătoriei contractate de bună credință, și despre dovada celebrării căsătoriei.

Rubrica noastră vorbește, ca și acea din codul francez, numai despre cererile în nulitate a căsătoriei, pe când în acest capitol, legiuitorul, se mai ocupă încă despre căsătoria contractată de bună credință sau putativă (art. 183, 184), și despre proba celebrării căsătoriei (art. 176—182). De aceea vom împărți capitolul de față în trei secțiuni. Secția I-a: *despre cererile de anulare a căsătoriei*; Secția a II-a: *despre căsătoria contractată de bună credință*; și în fine, S-a a III-a: *despre proba celebrării căsătoriei*. Impărțirea capit. IV. Inexactitatea rubricii.

(1) Laurent, II, 406; Demolombe, III, 176; Vazeille, *op. cit.*, I, No. 177, p. 237; Baudry et Fourcade, II, 1675 și autorii citați acolo. — *Contrà*: Merlin, Répert. v^o *Oppos. au mariage*, t. XI, p. 779.

(2) Baudry et Fourcade, II, 1676, 1677, și autorii citați acolo.

(3) Demolombe, III, 176; Laurent, II, 406. — *Contrà*: Aubry et Rau, V, § 457, p. 41, 42, text și n. 15; Baudry et Fourcade, II, 1678. Această din urmă opinie ni se pare singura juridică.

(4) Baudry et Fourcade, II, 1673; Laurent, II, 407; Demolombe, III, 175. — Veđi însă Marcadé, I, 616.

SECȚIA I

Despre cererile de anulare a căsătoriei⁽¹⁾

Sensul cuvîntului nulitate. Căsăt. anulabilă și căsăt. inexistentă. Prin cuvîntul general de *nulitate*, legiuitorul a înțeles atât împrejurările care împiedică căsătoria de a avea ființă, cât și acele care o viciază numai; pe când ar fi fost mult mai nemerit de a se da numele de *nulitate* împrejurărilor care împiedică însăși existența căsătoriei, și acel de *anulare*, tuturor împrejurărilor care o viciază numai, făcînd-o imperfectă. Din cele mai sus expuse rezultă, deci, că o căsătorie poate fi radical nulă sau inexistentă, sau numai anulabilă.

Teoria actelor inexistente.

După cât cunoaștem, nici-un cod nu consacră în termeni expresi teoria actelor inexistente⁽²⁾, și primii comentatori ai codului francez, precum: Delvincourt, Toullier, Duranton, etc. confundă actele inexistente cu acele anulabile.

Această teorie, pe care am semnalat-o *supra*, p. 243 și 550, a fost formulată pentru prima oară de Zachariæ de pe catedra de la Heidelberg⁽³⁾, în cât este curios de a vedea că tocmai un neamț a trebuit să deschidă ochii comentatorilor francezi asupra codului Napoleon.

De și, prin cuvîntul *nulitate* legiuitorul înțelege, după cum am văzut, atât împrejurările care împiedică contractul de a avea ființă, cât și acelea care-l viciează numai, și de și el confundă elementele necesare pentru *existența* contractului cu acele cerute numai pentru *validitatea* lui (cpr.

(1) Veđi asupra acestei materii, Ameline, *Étude sur les nullités du mariage* (Paris, 1866).

Dr. străin. (2) Această teorie este formal admisă în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent. Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 196 din acest proiect: «Căsătoria contractată în cazul prevăzut de art. 140 (adecă când nu există consimțimînt sau când el n'a fost dat înaintea unui ofițer al stărei civile), este nulă de drept. Ea nu poate nici odată fi confirmată, nu produce nici-un efect, chiar dacă soții ar fi de bună credință. Ori-cine poate să invoace inexistența căsătoriei». Art. 325 și 326 din Proiectul codului civil japonez, elaborat de profesorul Boissonade, sunt redactate în același sens, sub rubrica generală: «condițiile de existență și de validitate ale convențiilor».

(3) Veđi Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, § 35, p. 45; § 108, p. 165, 166, text și nota 3, etc.

art. 162 și 948), totuși teoria lui Zachariæ rezultă implicit din mai multe texte ale codului civil.

Astfel, art. 129, dîcînd: că *nu este* căsătorie, când *nu este* consimțîmint, înțelegem a dîce că căsătoria, în asemenea caz, este *inexistentă*.

«Considerînd, dîce foarte bine Curtea noastră supremă, că de cîte ori nu există consimțîmint, nici actele nu pot avea existența lor juridică» (1).

Curtea din Toulouse admite aceeași soluție cînd pune în principiu că nulitatea, care rezultă din lipsa de consimțîmint, nu trebuie confundată cu viciul de consimțîmint; căci în cazul întăi, contractul este nul de drept, în sensul de *inexistent*, iar în cazul al doilea el este numai *anulabil* (2).

Art. 961 admite de asemenea, în mod implicit, teoria actelor inexistente, cînd dîce că convenția făcută prin eroare, violență sau dol, nu este *nulă de drept* (adecă *inexistentă*), ci numai anulabilă. În fine, aceeași teorie mai rezultă încă din art. 966, 1168, 1311, etc.

Intr'un singur text, legiuitorul vorbește de acte *fără ființă* (inexistente), și anume în art. 448, dîcînd că actele făcute de un interzis în urma publicațiunei de interdicție, sau fără asistența consiliului judiciar, sunt de drept socotite ca *fără ființă*; însă expresiunea de *astă dată* este inexactă, pentru-că tocmai aceste acte nu sunt inexistente, ci numai anulabile (3).

Art. 448.
Inexactitate
de text.

Așa dar există, în drept, acte *nule* sau *inexistente* și acte *anulabile*. Iată cum un autor justifică această distincțiune datorită, precum am văzut, lui Zachariæ:

«De même qu'un être vivant est constitué par la réunion de certains organes essentiels, indispensables à son existence; de même, l'acte juridique est un composé d'éléments constitutifs, aussi nécessaires et essentiels à sa formation que les organes à l'existence des êtres animés. Si l'un de ces éléments fait défaut, l'acte juridique ne peut pas naître. Si, au contraire, ces éléments sont réunis, l'acte est régulièrement formé et susceptible de produire ses effets» (4).

(1) Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 338.

(2) C. Toulouse, D. P. 86. 2. 73.

(3) Cpr. Laurent, V, 305, 307 și XVIII, 532; T. Huc, III, 517; Planiol, I, 2640, 2641; Beudant, II, 976; Aubry et Rau, I, § 127, p. 807, text și nota 2 (ed. a 5-a); Dalloz, *Nouveau C. civ. annoté*, I, art. 502, No. 116, și toți autorii.

(4) Capitant (profesor la Grenoble), *Introduction à l'étude du droit civil (notions générales)*, p. 251 (ed. 1-a din 1888).

Actul juridic inexistent este, deci, acela căruia îi lipsește una din condițiile substanțiale necesare formațiunei sale; de unde și denumirea impropriu întrebuințată de unii autori de: *act radical sau substanțial nul*.

Actul este inexistent în mai multe cazuri:

Casurile în care un act este inexistent. 1° Când convenția ce constată este lipsită de obiect (art. 1311); 2° când nu există consimțământ (art. 129); 3° când există lipsă sau falsitate de cauză, ori o cauză ilicită (art. 966); 4° când nu s'a observat formele substanțiale prescrise de lege pentru formarea unui contract solemn (de exemplu: o donațiune, o convenție matrimonială, o ipotecă), etc. 5° când convenția intervenită între părți violează o prescripție sau o proibiție de ordine publică (1).

Teoria actelor inexistente și anulabile, astfel formulată, este generalmente admisă de doctrină (2), și nu este fără interes.

Interesul ce prezintă teoria actelor inexistente. În adevăr, între actele nule sau inexistente și acele anulabile numai, există următoarele deosebiri:

1° De câte-ori actul este inexistent sau fără ființă, nulitatea fiind radicală, ea va fi declarată ca preexistentă,

(1) Cpr. Répert. Sirey, v^o *Nullités*, 5. și autorii citați acolo.

(2) Veđi T. Huc, I, 201; II, 12; VII, 10 și VIII, 187 și 276; Planiol, I, 345 urm., p. 140 urm. (ed. a 2-a), 332 urm. (ed. a 3-a); Capitant, *op. și loco supra cit.*: Aubry et Rau, I (*Introduction*), § 37, p. 180 (ed. a 5-a), și V, § 450, p. 6 t. și n. 5 (ed. a 4-a); Laurent, I, 71 și II, 269; XV, 450, 451, 465; XVIII, 531; XXVIII, 133 urm., etc. Répert. Sirey, *Mariage*, 699 urm. și *Nullités*, 2 urm.; Pand. fr., *Oblig.*, 7002 urm.; Demolombe, II, 240 urm.; XXV, 41 și XXIX, 21 urm.; Laroombière, *Oblig.*, IV, art. 1304, No. 11 urm.; Vigié, II, 1063; Thiry, I, 283; II, 565 și III, 92, 94; Marcadé, I, 617 urm. și IV, 883; Arntz, III 261 urm.; Mourlon, I, 645 urm. și II, 1462 urm.; Massé-Vergé, I, § 35, p. 45; Demante et Colmet de Santerre, I, 255 urm. și V, 261, 262; Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 646 urm. (ed. din 1900); Boissonade, *Projet du C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, p. 53 urm.; Baudry, I, 495 urm. și II, 785, 854 și 1148; Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 26 și 316; Baudry et Fourcade, *Des personnes (Mariage)*, II, 1680 urm., p. 273 urm. (ed. a 2-a); Baudry et Tissier, *Prescription*, 589 urm. (ed. a 2-a); Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, VIII, 143; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 307 urm.; Ar. Pascal, *Gazeta tribunalelor*, anul 1864, No. 59, etc.

în caz de contestație, ceea ce însemnează că justiția va declara că actul n'a avut nici-odată ființă ⁽¹⁾.

2° Toate părțile interesate vor putea să se prevaleze de inexistența actului, fie pentru a se sustrage de la executarea lui, fie pentru a desființa executarea, când ea ar fi avut loc; ceea ce însemnează că nulitatea este *absolută*;

3° În fine, nici timpul, nici voința părților n'ar putea să valideze o convenție inexistentă, pentru-că neantul nu poate fi confirmat. Ea va trebui deci să se refacă cu formele obicnuite (art. 1168). *Quod nullum est confirmari nequit*. Art. 1310 din codul italian este formal în această privință. «*Non si possono sanare, dice acest text, con verun atto confermativo i vizzi de un atto nullo in modo assoluto per difetto di formalità*».

Neconfirmarea actelor inexistente. Art. 1310 C. italian.

Art. 1167, § ultim din codul nostru face o excepție de la acest principiu, în privința moștenitorilor dăruitorului cari, în urma morței acestui din urmă, pot confirma atât în mod expres cât și tacitamente, o donațiune nulă în privința formelor. Moștenitorii aș, deci, un drept mai mare de cât autorul lor. Aceasta este curat o anomalie ⁽²⁾.

Art. 1167. C. rom.

(1) Va să dică, justiția intervine în toate casurile, de câte ori se încheie un act, chiar atunci când actul este lipsit de unul din elementele sale substanțiale. Curtea din Bordeaux dăce foarte bine în această privință că: «după o regulă generală de drept, nulitățile, fie ele absolute sau substanțiale, chiar de ordine publică, neexistând de drept, actele viciate își păstrează toate efectele lor, cât timp n'au fost anulate, regulă aplicabilă și la căsătorie; și căsătoria există de câte ori un act constată celebrarea ei; în ori-ce caz există deci o acțiune în nulitate» (Sirey, 84. 2. 201). Un caz curios s'a întâmplat într'o comună rurală din Franța: în lipsa primarului și a ajutorului său, două persoane se presintă la primărie și cer a fi căsătorite. Fiul primarului, luând locul tatălui său, celebrează căsătoria, care neapărat era nulă, din cauză că n'a fost celebrată de un ofițer al stărei civile. Această căsătorie a trebuit însă să fie declarată inexistentă, căci ea a existat de fapt până la intervenția justiției. Cpr. Beudant, I, p. 389, No. 280.

(2) Veđi în această privință observația noastră, care întovărășește o decizie recentă a Curței de casație, publicată în *Curierul judiciar* din 1903, No. 84. Prin această decizie, Curtea supremă decide, cu drept cuvint, că moștenitorii dăruitorului pot, în urma morței lui, confirma o donațiune chiar neacceptată de donatar. Lucrul se pare cam straniu, și trib. de Tu-

Art. 1167 § ultim. Anomalie.

Casul când conv. nu este inexistentă, ci numai anulabilă.

De câte-ori, din contra, convenția este numai *anulabilă*, anularea trebuie să fie cerută și dobândită în justiție, și aceasta numai de partea care era incapabilă, sau a cărei consimțimint era viciat. Cu alte cuvinte, nulitatea nu mai este de astă-dată absolută, ci relativă; iar viciul convențiunei anulabile poate fi acoperit printr'o confirmare tacită sau expresă (art. 1162, 1190), și faptul părții interesate de a lăsa să treacă timpul cerut pentru exercițiul acțiunei în anulare, fără a exercita acest drept, echivalează cu o confirmare (art. 1900).

Precum vedem, teoria actelor inexistente și anulabile nu este numai o discuție de cuvinte. Ea se întemeează pe interese serioase. De aceea autorii o admit aproape fără șovăire ⁽¹⁾.

Casurile când căsătoria este inexistentă.

Ea are o aplicație practică mai cu samă în materie de căsătorie, condițiile esențiale pentru existența acestui contract fiind: 1° deosebirea de sex; 2° un consimțimint exprimat; 3° și celebrarea înaintea unui ofițer al stărei civile ⁽²⁾. De câte-ori una din aceste condiții va lipsi, căsătoria va fi inexistentă.

Casurile când căsătoria este numai anulabilă.

Căsătoria este, din contra, numai anulabilă atunci când ea are ființă legală, însă este infectată de un viciu oare-care. Căsătoria *anulabilă* este deci aceea care, din cauza unui viciu, poate fi anulată după cererea unor persoane anume determinate, care însă poate să devie validă, prin aprobarea sau ratificarea posterioară emanată de la persoanele investite cu acțiunea în anulare.

tova hotărîse chiar contrarul; însă nu avem ce face, căci această anomalie rezultă din art. 1167, § ultim.

(1) Cu toate-acestea unii o admit fără a-i da însemnătatea ei i se cuvine. Iată cum se exprimă, în această privință, A. Tissier (nota în Sirey, 1903. I, p. 259, col. 1): «Nous croyons que la distinction des actes nuls et des actes inexistentes, *que les rédacteurs du Code civil n'ont pas connue, et qu'ils ont négligée comme inutile*, n'est pas à vrai dire inexacte dans son principe; mais nous croyons aussi qu'elle a été considérablement exagérée par la doctrine, et qu'elle n'a que des intérêts pratiques tout à fait exceptionnels et sans grande importance».

(2) Cpr. T. Huc, II, 124, 161; Planiol, III, 339—345; Baudry, I, 496; Marcadé, I, 620, p. 428; Laurent, II, 270 urm.; Aubry et Rau, V, § 450, p. 5; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 180, No. 3.

Pentru asemenea casuri este creată acțiunea în anulare, despre care se ocupă capitolul de față.

Nici-o căsătorie nu poate fi anulată de cât în puterea unui text expres de lege ⁽¹⁾, și numai după cererea persoanelor cărora legea le dă dreptul de a provoca anularea; pe când în celelalte materii, nulitatea poate să rezulte din voința tacită a legiuitorului (nulitate virtuală). Acesta este un principiu admis aproape de toată lumea ⁽²⁾.

Între casurile de anulare a căsătoriei, unele au fost introduse în interesul particular a unor persoane, altele într'un interes obștesc și de ordine publică. Cele dintâi sunt nulitățile relative, iar cele de al doilea sunt nulitățile absolute. De și nicăiri legea nu întrebuițează această denumire, totuși ea este foarte potrivită și rezultă chiar din spiritul legii.

Nulitățile relative sunt acelea care pot fi propuse de oare-care persoane, și care pot fi acoperite prin renunțarea lor expresă sau tacită. Aceste nulități sunt *vremelnice* sau *temporare*.

Nulitățile absolute sunt acelea de interes public, care

(1) Astfel, s'a decis, cu drept cuvânt, că căsătoria celebrată înainte a unui ofițer al stărei civile subsistă independent de ori ce locuire comună și că ea nu poate fi anulată din cauza unei separații de fapt, ori cât de absolută și de îndelungată ar fi; nici din cauză că unul din soți s'ar opune la celebrarea benedictiei religioase. Cpr. C. Montpellier, Sirey, 47. 2. 418.— Veđi însă Marcadé (I, 638), care vede în refuzul benedictiei religioase o eroare asupra persoanei cu care căsătoria a fost contractată, soluție care, la noi, în ori-ce caz este inadmisibilă.

(2) Cpr. Laurent, II, 430 urm.; Thiry, I, 285, p. 253; Demolombe, III, 237 urm., 335 urm.; Baudry, I, 498; Baudry et Fourcade, II, 1700, 1701; T. Huc, II, 124; Beudant, I, 275; Aubry et Rau, V, § 458, p. 42, 43, text și nota 2; Valette, *Cours de C. civil*, p. 223; Vigie, I, 373; Répert. Sirey, *Marriage*, 725; Neagu, I, p. 287, No. 1 și 2; Cas. fr. D. P. 45. 1. 99; Sirey, 45. 1. 246. Cpr. Cas. rom. și C. Iași, *Dreptul din 1890*, No. 46.—*Contrà*: Planiol, III, 327 — 330 și 410. Mai veđi încă Demante et Colmet de Santerre (I, 260 urm.), care recunoaște, în principiu, necesitatea unui text de lege, a-dăogând însă că nulitatea nu are nevoie de a fi expres pronunțată, formula prohibitivă putând, în unele casuri, fi suficientă, ca una ce prin natura sa este eminentemente iritantă.

pot fi propuse de orî-ce persoane interesate, și chiar de ministerul public. Ele, fiind imprescriptibile, nu pot fi acoperite nici prin confirmare, nici prin trecerea unui timp orî-cât de îndelungat. Ele sunt deci *vecinice* sau *perpetue*.

I. Nulitățile relative.

Nulitățile relative sunt în număr de două: 1° un viciu de consimțimînt a unuia din soți; 2° lipsa consimțimîntului din partea ascendenților sau tutorului (sub codul civil a consiliului de familie).

1° *Viciile de consimțimînt a soților.*

Aceste vicii, despre care am vorbit *suprà*, p. 557 urm., sunt: violența și eroarea în persoana fizică (art. 162). Fiind că ne-am ocupat despre ele *suprà*, p. 558 urm., vom expune aci numai acțiunea în anulare la care ele dau loc.

Persoanele care pot cere anularea căsătoriei pentru un viciu de consimțimînt (art. 162).

Numai soțul care a fost victima violenței sau a eroarei, poate cere anularea căsătoriei pentru un viciu de consimțimînt. Anularea unei căsătorii aducînd, în adevăr, tulburări în sinul familiilor, societatea este direct interesată, la menținerea ei. «De obște, numai nevinovatei persoane, dice art. 111 din codul Calimach (96 C. austriac), se cuvine dritul a cere desfacerea neputernicei căsătorii; perde însă acest drit, dacă după descoperirea împedicărei de însoțire, nu se va depărta îndată de persoana cea vinovată».

Casul când soțul e minor. Soțul minor, fiind de drept emancipat prin căsătorie (art. 421), va exercita această acțiune cu asistența curatorului său (art. 428) ⁽¹⁾. După art. 112 din codul Calimach (96 *in fine* C. austriac), până la majoritate, numai tatăl sau epitropul putea exercita acțiunea în anulare.

Moșt. soțului. Această acțiune, nefiind relativă la un interes bănesc,

(1) Baudry et Fourcade, II, 1746; Demolombe, III, 260; Aubry et Rau, V, § 462, p. 70, text și nota 18; Thiry, I, 289, *in fine*; Arntz, I, 349; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 768; Neagu; I, p. 292, No. 40 ter.

ci constituind un drept moral și personal al soțului lezat, nu trece la moștenitori, nici chiar în cazul când soțul a murit în termenul util de a porni acțiunea ⁽¹⁾, sau când el s'a săvârșit din viață *pendente lite*, în urma exercitărei ei ⁽²⁾.

Cât pentru creditorii soțului violentat sau indus în eroare, nu mai începe îndoială că ei nu vor putea exercita această acțiune în baza art. 974, pentru-că ea este una din acele exclusiv personale ⁽³⁾.

Interdicșul se poate căsători în intervalele lucide, după cum am văduț ⁽⁴⁾. Dacă căsătoria a fost contractată în afară de aceste intervale, adevă în timpul nebuniei, ea fiind, în asemenea caz, radical nulă, nu numai interdicșul, în intervalele lucide, dar ori-ce persoane interesate, și chiar

Creditorii soțului. Art. 974.

Cazul în care soțul este interdicș.

(1) Thiry, I, 289; Arntz, I, 349; Laurent, II, 449; Demolombe, III, 258; Mourlon, I, 679; Marcadé, I, 642; Planiol, III, 404; Neagu, I, p. 293, No. 42; Valette, *Cours de C. civil*, p. 238; Valette sur Proudhon, I, p. 433, nota a și *Explic. sommaire*, p. 107; Demante et Colmet de Santerre, I, 262 bis V; Aubry et Rau, V, § 462, p. 69; Baudry, I, 507; Baudry et Fourcade, II, 1748; T. Huc, II, 134; Beudant, I, 282; Ameline, *op. cit.*, p. 363; Trib. Toulouse, D. P. 79. 3. 64; Sirey, 80. 2. 54.—*Contrà*: Vigie, I, 389, *in fine*.

(2) Baudry et Fourcade, II, 1749; Baudry, I, 508; Laurent, II, 450; Marcadé, *loco cit.*; T. Huc, *loco cit.*; Neagu, *loco cit.*, No. 43; Ameline, *op. cit.*, p. 365 urm.—*Contrà*: Moștenitorii au dreptul de a urmări acțiunea începută de autorul lor în baza maximei cunoscute, a cărei aplicare se găsește în art. 303 și 833: «*Omnes actiones, que morte aut tempore pereunt, semel incluse iudicio, salvæ permanent*» (L. 139, Dig., *De div. regulis juris antiqui*, 50. 17). Thiry, I, 289; Arntz, I, 349; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 69, nota 17; Durantou, II, 271; Valette, *op. și loco cit.*; Planiol, III, 405; Vigie, I, 389; Demolombe, III, 259; Demante et Colmet de Santerre, I, 262 bis V; Nacu, I, p. 333, No. 82.

(3) Veđi Baudry et Fourcade, II, 1747; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 69; Vigie, I, 389; Planiol, III, 404; Demolombe, III, 257; Beudant, I, 282; Demante et Colmet de Santerre, *loco cit.* Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 208.—Această acțiune nu poate fi exercitată nici de celalalt soț, nici de terții, nici de ascendenții soților. Planiol, *loco cit.*; Neagu, I, p. 293, No. 41.

(4) Veđi *suprà*, p. 551. Cpr. Surville, *op. cit.*, I, 159. Veđi asupra acesteï controverse, Ameline, *Nullités du mariage*, p. 417 urm.

colateralii, pot cere ca justiția să declare cum că o asemenea căsătorie n'a avut nici-odată ființă⁽¹⁾.

Epitropul so-
țului interzis. Epitropul, fiind dator a purta de grijă interzisului (art. 390, 454), va putea propune și el această nulitate, însă numai cu învoirea consiliului de familie⁽²⁾.

Acoperirea nulității care rezultă din viciul de consimțimint al soților.

Art. 163.— În cazul prevădut de art. precedent, cererea de anulare nu se mai poate primi, dacă a urmat împreună vețuire în curs de șase luni, care se vor socoti de când soțul a dobândit deplina sa libertate, sau de când a recunoscut eroarea. (Art. 129, 152, 162, 167, 180, 959, 1167, 1190 C. civ. Art. 181 C. fr.)

Nulitatea relativă care rezultă din viciul de consimțimint al soților poate să fie acoperită printr'o confirmare sau ratificare posterioară. Legea vede o confirmare tacită în faptul locuirei în comun⁽³⁾ timp de șase luni, socotite de când soțul violentat și-a redobândit deplina sa libertate, sau de când acel indus în eroare a recunoscut această eroare. În codul italian (art. 106) și în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 185), acest termen e redus la o lună. La noi, eroarea asupra persoanei fizice, se va recunoaște îndată. «Soțul nevinovat, perde dreptul de a cere desfacerea căsătoriei, țice art. 111 din codul Calimach (96 C.

(1) Laurent, II, 288; Demolombe, III, 129; Valette, *Cours de C. civil*, p. 247; Trib. Gand și C. Alger, D. P. 47. 3. 24; D. P. 55. 2. 342.—*Contra*: Colateralii nu sunt în drept a propune nulitatea, Duranton, II, 30, 34; Cas. fr. D. P. 45. 1. 98; Sirey, 45. 1. 246.

Dr. străin. (2) Demolombe, III, 129.—*Contra*: Duranton, II, 30.—După codul italian (art. 61), reprodus în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 142), interzisul nu poate să se căsătorească; iar dacă s'a căsătorit, anularea poate fi cerută de interzis, de epitropul său, de consiliul de familie și de ministerul public (art. 112 C. italian și 186 din Ante-proiectul de revizuire). Codul olandez (art. 143) nu conferă acest drept minist. public, ci colateralilor până la spița a patra, și consiliului de familie.

(3) Textul fr. cere ca locuirea să fie *continuată* timp de șase luni, adică: *neîntreruptă*. O întrerupere sau chiar mai multe întreruperi scurte, justificate de împrejurări, n'ar împiedica însă confirmarea de a-și produce efectele sale. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1753.

austriac), dacă după descoperirea împedicărei de însoțire, nu se va depărta *îndată* de persoana vinovată».

Cererea în anulare a căsătoriei va fi primită și după șase luni, dacă în acest timp soții n'au locuit împreună, dar nu va mai putea fi primită după trei-șeci de ani, Prescr. acțiunii în anulare. Controversă. căci acțiunea ar fi prescrisă (¹).

O altă confirmare tacită de cât acea stabilită de art. 163, care rezultă din locuirea în comun, precum ar fi de exemplu, îngreunarea femeii, întâmplată înaintea expirării termenului de șase luni, nu poate să existe în specie. Neadmiterea unei alte confirmări tacite de cât acea prevădută de art. 163. Controversă. Asupra acestui punct aproape toți autori par a fi de acord (²).

Este, de asemenea, aproape necontestat că confirmarea expresă ar fi de ajuns pentru a valida căsătoria și a acoperi nulitatea, chiar în lipsă de locuire în comun timp Confirmarea expresă. Controversă.

(¹) Laurent, II, 454; Aubry et Rau, V, § 462, p. 71, text și nota 22; Planiol, III, 407; Marcadé, I, 646; Massé-Vergé, I, § 127, p. 207, nota 7; T. Hue, II, 129; Baudry, I, 510; Baudry et Fourcade, II, 1761; Glasson, *Consentement des époux au mariage*, No. 157, 158; Répert. Sirey, *v^o Mariage*, 784.—*Contra*: Acțiunea se prescrie prin zece ani, conform art. 1900. Demolombe, III, 268; Arntz, I, 350; Vigié, I, 391; Duranton, II, 278; Duvergier asupra lui Toullier, I, 610, nota a; Valette sur Proudhon, I, p. 433, nota a. Această părere este însă greșită, căci prescripția de zece ani fiind o confirmare tacită, legea nu admite altă confirmare tacită de cât acea prevădută de art. 163. Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 75, text și nota 4.—In fine, după alți autori (veđi Demante et Colmet de Santerre, I, 263 bis II; Murlon, I, 680; Valette. *Explic. sommaire*, pag. 108, 420 și *Cours de C. civ.*, p. 237, 238; Thiry, I, 291, *in fine*, etc.; Protopopescu-Pake, *Dreptul* din 1874, No. 53), acțiunea ar fi imprescriptibilă. Și această părere este inadmisibilă: 1° pentru că acțiunea în anulare nu implică, în specie, neapărat o chestie de stat (cpr. Laurent, II, 454), și 2° pentru că legea nu declară toate acțiunile în reclamație de stat imprescriptibile, ci numai unele din ele. Cpr. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 783. Veđi asupra acestei controverse, Pand. fr. *Mariage*, I, 1040 urm.; Neagu, I, p. 295, No. 13; Ameline, *op. cit.*, p. 375 urm.

(²) Demolombe, III, 263; Thiry, I, 290; Laurent, II, 453; Baudry, I, 509; Baudry et Fourcade, II, 1759; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 322; Neagu, I, p. 294, No. 8; Planiol, III, 408; Demante et Colmet de Santerre, I, 263 bis I; Aubry et Rau, V, § 462, p. 70, nota 20; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 778; T. Hue, II, 127; Ameline, *op. cit.*, p. 369.—*Contra*: Vigié, I, 390.

de șase luni; căci, în toate cazurile în care este admisă confirmarea tacită, confirmarea expresă este de drept (1). Pentru a fi însă validă, confirmarea expresă trebuie să fie făcută în cunoștința de cauză (art. 1190).

S'a decis însă că excepția de neprimire statornicită de art. 163 contra unei cereri de anulare a căsătoriei făcută după o locuire comună de șase luni, nu se aplică atunci când se cere anularea căsătoriei pentru-că unul din soți nu avea sexul ce i se atribuia. (Cas. fr. D. P. 72. 1. 52).

Confirmarea
din partea so-
țului minor.

Confirmarea expresă și cea tacită, care rezultă din locuirea în comun, poate să aibă loc chiar dacă soțul violentat său indus în eroare ar fi minor; căci minorul având capacitatea de a se căsători, trebuie să poată confirma nulitatea care ar rezulta din viciul de consimțământ (2).

Dovedirea
confirmării
din partea
soțului care
o invoacă.
Controversă.

Soțul amăgit său siluit, care cere anularea căsătoriei pentru un viciu de consimțământ, nu are alt-ceva de dovedit de cât existența violenței sau a erorii în momentul celebrării căsătoriei; iar dacă celalalt soț opune confirmarea, fie tacită, fie expresă, el devenind la rîndul său reclamant (3), va trebui să dovedească această confirmare (4).

Cum se do-
vedește eroa-
rea sau vio-
lența.

Dovada erorii sau violenței se va face, de bună samă, prin martori și presumpții. Art. 115 din codul Calimach (art.

(1) Laurent, II, 453; Marcadé, I, 645; Demolombe, III, 264; Thiry, I, 290; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 322; Vigié, I, 390; T. Hue, II, 128; Beudant, I, 280; Glasson, *op. cit.*, 152; Baudry et Fourcade, II, 1760; Ameline, *op. cit.*, p. 370 urm.; Neagu, I, art. 163, No. 1.—*Contrà*: Planiol, III, 408; Mourlon, I, 682.

(2) Valette, *Cours de C. civil*, p. 238; Demolombe, III, 267; Répert, Sirey, *Mariage*, 781; Duranton, II, 284; Pand. fr., *Mariage*, 1039; Laurent, II, 453; Baudry et Fourcade, II, No. 1760; Neagu, I, p. 294, No. 4; Ameline, *op. cit.*, p. 372.

(3) *Reus in excipiendo fit actor*. Veđi asupra acestei maxime, t. VI a Coment. noastre, p. 357 și 819; t. VII, p. 110 și 442.

(4) Laurent, II, 452; T. Hue, II, 127; Baudry et Fourcade, II, 1758.—*Contrà*: Demolombe, III, 262; Aubry et Rau, V, § 462, p. 70; Duranton, II, 277; Massé-Vergé, I, § 127, p. 207, nota 7; Glasson, *op. cit.*, 155; Cas. fr. Sirey, 69. I. 303; D. P. 69. I. 460. După aceste autorități, soțul reclamant va trebui, la caz de locuire în comun, să dovedească că n'au trecut încă șase luni de când a redobîndit libertatea sa de când și-a recunoscut eroarea. Veđi asupra acestei controversă. Neagu, I, p. 294, 295, No. 11 și 12.

99 C. austriac) cere în privința dovedirii împedărilor căsătoriei, documente publice sau particulare vrednice de credință, exclușend mărturisirea și jurămintul părților. Aceste din urmă dovedii sunt inadmisibile și astăzi, în baza principiilor generale (art. 5).

Acțiunea în anulare se va introduce, ca și în codul Tribun. com-pent. Tribun. civil. austriac (art. 97), înaintea tribunalului civil (art. 299) al domiciliului soșilor, adecă al bărbatului (art. 93). Sub legea veche, autoritatea competentă era dicasteria duhovnicească, pentru-că în codul Calimach, acțiunea în anulare se confunda cu cea în despărțenie (art. 113, 114 C. Calimach).

2° Lipsa consimțimintului ascendenților sau tutorului.

Art. 164. — Căsătoria contractată fără consimțimintul tatălui său al mamei, al ascendenților (sau al tutorului) ⁽¹⁾, în casurile în care acest consimțimint este necesar, se poate ataca numai de către acei al căror consimțimint este cerut ⁽²⁾. (Art. 131, 133, 152, 165, 183, 184 C. civ. Art. 182 C. fr.)

A doua nulitate relativă este cea care rezultă din lipsa consimțimintului părinților, celorlalți ascendenți și a tutorului (art. 133 § ultim, adaos prin legea din 1906).

Când un minor s'a căsătorit fără consimțimintul ascendenților sau al tutorului, se poate cere de la justiție anularea căsătoriei, pentru-că dreptul acestor persoane ar fi iluzoriu, dacă n'ar fi sancționat printr'o asemenea acțiune.

Această acțiune nu poate însă fi exercitată de cât de Colateralii nu persoanele arătate de lege, adecă: de părinți, bunii, stră- pot cere anu- bunii și de tutor, de și legea nu vorbește de el (v. *infrà*, p. larea căsăto- 644). Colateralii, chiar acei cari au dreptul de a se împotrivi riei.

De asemenea, soșul care a călcat în picioare autori- Deoseb. de la tatea ascendentului, nu poate, după textul nostru, să repare C. fr. în pri- el însuși greșala sa, cerend anularea căsătoriei; căci de și vînța soșului neautorizat.

(1) Textul vorbește de *consiliul de familie*, însă aceste cuvinte nu au nici-un sens față cu abrogarea art. 142, făcută prin legea din 15 Martie 1906.

(2) Textul fr. mai adaugă încă: sau de acela din soși care avea Deoseb. de la nevoie de acest consimțimint, cuvinte care s'au eliminat în C. fr. adins de legiuitorul nostru. Consecinte acestei inovații, legiuitorul nostru a eliminat și din art. 165 cuvintele din codul francez, care se referă la soși. Veși *infrà*, p. 644, nota 1.

codul francez și acel italian (art. 108) îi dau acest drept, totuși, la noi, admițându-se maxima: *Nemo ex delicto suo actionem consequi debet*, sau *Nemo ex proprio delicto potest sibi quærere actionem* ⁽¹⁾, care era admisă altă dată în codul Calimach (art. 111), și este și astăzi în codul austriac (art. 96), s'a eliminat ultimele cuvinte care figurează în codul fr., privitoare la soțul neautorizat; și dovadă că aceasta nu este o greșală de traducere, ci o inovație a legiuitorului nostru, este că nici în art. 165 nu se vorbește nimic despre acest soț. Vom vedea însă că amîndoi soții sunt în drept a invoca nulitățile absolute (art. 166). (Veđi *infra*, p. 655 urm.).

Creditorii ascendenților, etc. Art. 974. Acțiunea în anulare se cuvine exclusiv persoanelor a căror consimțimînt este cerut în momentul căsătoriei, și ca atare, nu poate fi exercitată de creditorii ascendenților sau a soțului minor (art. 974) ⁽²⁾, nici de moștenitorii lor, cari nu au măcar nici dreptul de a urmări instanța începută de autorul lor ⁽³⁾.

Stingerea acțiunii prin moartea ascendentului. Dacă ascendentul a încetat din viață în termenul util (art. 165), fără a fi introdus acțiunea, ea este stinsă și nu trece la ascendenții mai depărtați.

Casul când ascendentul chemat a consimți este absent sau interzis. Con-troversă. Tot astfel, absența sau interdicția ascendentului chemat a consimți, face ca acțiunea să rămână în suspen-sie. Textul art. 164 este, în adevăr, formal; acțiunea în anulare nu se cuvine de cât persoanelor a căror consim-țimînt este cerut, se înțelege în momentul căsătoriei. Așa, de exemplu, tatăl moare fără a fi exercitat acțiunea; ea nu va trece la bunul despre tată, pentru-că consimțimîntul bu-nului nu era necesar, atunci când tatăl se afla încă în viață ⁽⁴⁾.

(1) Veđi un caz în care această maximă n'ar fi admisă, după unii autori, în Aubry et Rau, VII, § 709, p. 437, nota 29.

(2) Planiol, III, 413; Baudry et Fourcade, II, 1774; Beudant, I, 282; Demolombe, III, 279; Aubry et Rau, V, § 462, p. 69; Arntz, I, 351; Neagu, I, p. 298, No. 26; Laurent, II, 458, etc.

(3) Baudry et Fourcade, II, 1775; Demolombe, III, 279; Répert. Sirey, *Mariage*, 799; Planiol, III, 413; Laurent, II, 458; Demante et Colmet de Santerre, I, 264 bis IV; T. Huc, II, 134.—*Contrà*: Thiry, I, 294; Aubry et Rau, *loco supra cit.*; Duranton. II, 290. Cpr. Neagu, I, p. 298, No. 21 urm.

(4) Laurent, II, 457; Demolombe, III, 280; Marcadé, I, 648; Thiry, I, 292; Baudry, I, 514; Baudry et Fourcade, II, 1766 urm.; T. Huc, II, 130; Demante et Colmet de Santerre, I,

Dacă un copil minor s'a căsătorit fără consimțimintul tatălui și al mamei, numai tatăl are, cel puțin după unii, acțiunea în anulare; pentru-că de și mama trebuie să fie consultată, totuși numai consimțimintul tatălui este necesar la validitatea căsătoriei (1).

Casul când mama n'a fost consultată. Controlversă.

Tutorul are și el dreptul de a cere anularea căsătoriei contractată de minor fără învoirea lui (art. 133 și 164).

Dreptul tutorului.

Iată însă un copil firesc, minor de două-deci și unu ani, care s'a căsătorit fără consimțimintul episcopului *ad-hoc* prescris de art. 141; este necontestat că însuși copilul nu va putea cere anularea căsătoriei sale, pentru-că, după textul nostru, acest drept nu se cuvine nici copilului legitim (2).

Anul. căsăt. copilului natural. Art. 141. Controlversă.

Acest drept n'ar trebui să-l aibă nici episcopul, pentru-că nicăiri legiuitorul nu vorbește de acest episcop, și este de principiu, în materie de căsătorie, că acțiunea în anulare nu aparține de cât persoanelor anume arătate de lege (3). Iată, deci, o căsătorie contractată în disprețul legii, și cu toate-acestea, din cauza unei lacune regretabile, nimeni n'ar putea cere anularea ei, în cât se decide în genere că art. 141 nu are nici-o sancțiune, și că lipsa acestei formalități constituie o împedicare prohibitivă. Cel puțin în acest sens se pronunță doctrina în Franța (4).

264 bis IV; Pand. fr., *Mariage*, I, 1056 urm.—*Contrà*: Termenii art. 164 se înțeleg în sens larg și colectiv, iar nu într'un sens restrictiv și individual. Veđi în acest din urmă sens, Valette, *Cours de C. civil*, p. 244 și *Explic. sommaire*, p. 110; Duccaurroy, Bonnier et Roustain, I, 323. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 298, No. 23.

(1) Laurent, II, 457; Marcadé, I, 648; Pand. fr., *Mariage*, I, 1061; Baudry, I, 513; Baudry et Fourcade, II, 1768; T. Hue, II, 130; Thiry, I, 292.—*Contrà*: Acțiunea aparține și mamei. Veđi în acest din urmă sens, Demolombe, III, 272; Mourlon, I, 685; Demante, I, 264 bis IV; Valette, *Cours de C. civil*, p. 244; Aubry et Rau, V, § 462, p. 75, 76, text și nota 46; Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 788; Planiol, III, 411. — Aceeași controversă s'a ivit și pentru cazul când tatăl a dispărut sau a devenit nebun. Veđi Planiol, *loco cit.*

(2) Veđi *suprà*, p. 641, 642.—In Franța, chestiunea este controversată. Veđi Pand. fr., *Mariage*, I, 1071, 1072; Répert. Sirey, *cod. v^o*, 805. La noi, nu poate să existe umbră de controversă în această privință.

(3) Veđi *suprà*, p. 635.

(4) Cpr. Thiry, I, 293; Laurent, II, 460; Baudry et Fourcade, II,

La noi însă, s'ar putea foarte bine susține că episcopul copilului natural, a cărui autoritate a fost călcată în picioare, ar putea cere anularea căsătoriei contractate fără învoirea lui, pentru-că acțiunea în anulare o credem admisibilă în privința copiilor legitimi, pentru care episcopul înlocuește astăzi, după noul text al art. 133 § ultim, pe consiliul de familie. Episcopul înlocuește, în adevăr, consiliul de familie cu toate drepturile ce avea acest din urmă, și am văzut că consiliul de familie era, sub codul civil, în drept a cere anularea căsătoriei contractate fără învoirea lui. Cu-toate-acestea chestiunea este îndoelnică.

Acoperirea nulității pentru lipsa consimțământului familiei.

Art. 165. — Cererea de nulitate nu mai poate fi pornită de către ascendenții al căror consimțământ era cerut, dacă căsătoria va fi aprobată anume, sau prin tăcere de către acei a căror consimțământ era necesar, sau dacă a trecut un an de când au cunoscut căsătoria, fără reclamațiune din parte-le ⁽¹⁾. (Art. 131 — 133, 154, 168, 959, 1190 C. civ. Art. 183 C. fr.)

Nulitatea întemeiată pe lipsa de consimțământ din partea ascendenților fiind de interes privat, se acopere prin confirmarea expresă sau tacită, sau prin prescripția de un an care, în codul italian, se vede redusă la șase luni.

Art. 1900.

Pentru convențiile ordinare, acțiunea în anulare se prescrie prin zece ani (art. 1900).

Confirmarea expresă.

Confirmarea expresă nu este supusă la nici-o formă specială și se poate da prin act autentic sau sub semnătură privată, și chiar printr'o simplă scrisoare ⁽²⁾.

1772; Baudry, I, 513; Demolombe, III, 278; Marcadé, I, 650; Pand. fr., *Marriage*, I, 1070; Répert. Sirey, *eod vº*, 797; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 81, text și nota 73; T. Huc, II, 130; Massé-Vergé, I, § 127, pag. 213, nota 39; Nacu, I, p. 337; Neagu, I, p. 267, No. 7; Marinescu, *Dreptul* din 1894, No. 60, p. 488. Veđi *suprã*, p. 577.—Veđi însă Planiol, III, 329, 336 și 410; Foignet, *Manuel élément. de dr. civil*, III, p. 32.

⁽¹⁾ Textul fr. mai vorbește încă și de soți, însă cuvintele privitoare la ei au fost eliminate de legiuitorul nostru, acest text fiind astfel în armonie cu art. 164. Veđi *suprã*, p. 641, n. 2.

⁽²⁾ Thiry, I, 295; Murlon, I, 690; Planiol, III, 418; Demolombe, III, 281; Valette, *Cours de C. civil*, p. 246; T. Huc, II, 132; Laurent, II, 461; Répert. Sirey, *vº cit.*, 810; Baudry, I, 518;

Confirmarea tacită poate să rezulte din oare-care împrejurări de natură a indica voința ascendentului de a aproba căsătoria, precum ar fi, de exemplu: faptul că ascendentul ar fi asistat la celebrarea căsătoriei, ar fi botezat un copil născut din această însoțire, sau ar fi primit pe soți în casă, privindu-i ca pe copiii săi (1).

Ascendenții a căror autoritate a fost călcată în picioare nu mai pot, de asemenea, cere anularea căsătoriei, dacă au lăsat să treacă *un an*, de când au cunoscut căsătoria, fără a exercita acțiunea lor, legea presupunând, în asemenea caz, o confirmare tacită din partea lor. Acest termen începe a curge din ziua de când ascendentul a aflat despre căsătorie; căci altfel, soțul neautorizat n'ar avea de cât s'o ascundă un an, pentru a face iluzoriu dreptul familiei.

Este necontestat că confirmarea poate să emane atât de la ascendenți cât și de la tutor. Expresiunea generală: *acei al căror consimțământ era necesar* se referă, în adevăr, și la tutor, după cum, sub codul civil, înaintea legii din 1906, se referea și la consiliul de familie. Atât confirmarea expresă cât și cea tacită nu putea însă să rezulte, sub codul civil, de cât dintr'o deliberare a consiliului, de-oare-ce renunțarea individuală a fie-cărui membru din acest consiliu nu constituie o confirmare, pentru-că legea presupune confirmarea din partea întregului sfat al familiei (2).

Moartea saă majoritatea copilului neautorizat stinge atât acțiunea ascendenților cât și cea a tutorului. Este, în adevăr, știut că această acțiune are mai mult în vedere interesul copilului, de cât acel al persoanelor

Confirmarea tacită.

Trecerea unui an de la cunoștința căsătoriei. Confirmare tacită.

Confirmarea tutorului.

Moartea saă majoritatea copilului. Stingerea acțiunii în anulare.

Baudry et Fourcade, II, 1780; Aubry et Rau, V, § 462, p. 77, nota 53; Neagu, I, p. 299, No. 1; Nacu, I, p. 339; Ameline, *op. cit.*, p. 304. Cpr. C. Pau, D. P. 60. 2. 156.

(1) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 446; Thiry, I, 295; Laurent, II, 261; Demolombe, III, 281; Planiol, III, 416; Baudry et Fourcade, II, 1781; T. Huc, II, 131; Mourlon, I, 690; Neagu, I, p. 299, No. 3; Nacu, I, p. 339; C. Paris, D. P. 73. 2. 59.—Rămâne bine înțeles că judecătorii fondului apreciază în mod suveran faptele din care rezultă confirmarea tacită. Ameline, *op. cit.*, p. 305; Cas. fr. D. P. 75. 1. 482.

(2) Laurent, II, 463; Neagu, p. 299, No. 6.

chemate a-și da consimțimintul; prin urmare, această tutelă nu poate să aibă ființă, dacă acel interesat nu mai există, sau dacă a atins majoritatea matrimonială (21 ani) ⁽¹⁾.

Art. 112 C.
Calimach.

«Pentru un sprevrîsnic, supus tatălui său epitropului, ȳice art. 112 din codul Calimach (96 C. austriac), pot aceștia să pornească judecată, însă numai până la împlinirea virstei celei desăvirșite, când încetează stăpânirea lor».

II. Nulitățile absolute.

Art. 166.—Orî-ce căsătorie contractată în contra dispozițiilor cuprinse la art. 127, 130, 143 și 144, poate fi atacată atât de către însiși soții, cât și de către toți aceia cari au vre-un interes la aceasta, precum și de către ministerul public. (Art. 127, 130, 143, 144, 167—173, 183, 184 C. civ. Art. 280—283 C. pen. Art. 80 urm. Pr. civ. Art. 184 C. fr.).

Art. 167.—Cu-toate-acestea căsătoria contractată de consoții, cari nu aveau încă virsta cerută pentru a putea contracta căsătoria, sau din care unul nu ajunsese numai în această virstă, nu se mai poate ataca:

1° Dacă au trecut șase luni de când acești consoți sau unul din ei au ajuns la virsta competentă ⁽²⁾;

2° Dacă femeea, care nu avea încă această virstă, a devenit grea înainte expirării acelor șase luni. (Art. 127, 166, 172 C. civ. Art. 185 C. fr.).

Art. 168.—Tatăl, mama, ascendenții și familia ⁽³⁾ (tutorul), care a consimțit la căsătoria contractată, în cazul prevăzut prin

(1) Demolombe, III, 282 și 291. — *Contrà*: Baudry et Fourcade, II, 1783; Aubry et Rau, V, § 462, p. 77, 78; Demante et Colmet de Santerre, I, 265 bis II. După acești din urmă autori, moartea sau majoritatea copilului neautorizat lasă să subsiste numai dreptul ascendenților, nu însă și acel al tutorului; pentru-că, în urma acestor împrejurări, tutela nu-și mai are ființă. Acțiunea în anulare din partea ascendenților va putea, deci, fi exercitată și în urma defacerei însoțirii prin moarte și chiar prin divorț, și va avea de efect ștergerea efectelor căsătoriei pentru timpul cât ea a avut ființă. Cpr. Planiol, III, 420.

(2) Adecă: au împlinit 18 ani și șase luni, pentru bărbați, și 15 ani și șase luni, pentru femei.

(3) Adecă: adunarea rudelor care compun consiliul de familie (art. 142). Acesta era sensul cuvintului *familie* sub codul civil. Astăzi, cuvintul *familie* trebuie înlocuit prin cuvintul *tutor*, conform art. 133 § ultim.

art. precedent, nu au dreptul de a cere nulitatea ei. (Art. 131, 133, C. civ. Art. 186 C. fr.)

Art. 169. — Persoanele care intentează acțiunea de nulitate contra unei căsătorii numai într'un interes pecuniar, nu o pot intenta de cât atunci când acel interes este actual. (Art. 173 C. civ. Art. 187 C. fr. modificat) ⁽¹⁾.

Art. 170. — Soțul, în prejudiciul căruia s'a contractat o a doua căsătorie, poate cere nulitatea acestei din nouă căsătorii. (Art. 150, 153, 166, 171 — 173, 183, 184 C. civ. Art. 271 C. pen. Art. 188 C. fr.)

Art. 171. — Dacă acei din urmă căsătorii opun nulitatea căsătoriei celei dintâi, se va judeca prealabil validitatea sau nulitatea acelei căsătorii. (Art. 170 C. civ. Art. 189 C. fr.)

Art. 172. — Procurorul, în toate cazurile căroră s'a aplicat art. 166, însă cu modifi cațiunile preserise la art. 167, poate, și e dator să ceară nulitatea căsătoriei, în timpul vieții ambilor soți, și condamnarea lor la despărțire. (Art. 166, 167, 173, 181 C. civ. Art. 190 C. fr.)

Art. 173. — Ori-ce căsătorie, care s'ar fi făcut în taină și nu s'a celebrat înaintea ofițerului competent al stărei civile, se poate ataca de către însuși soțul ⁽²⁾, de către tatăl și mama, de către ascendenți și de către toți aceia cari au la aceasta un interes actual ⁽³⁾, precum și de către ministerul public. (Art. 49 urm., 61, 62, 151, 152, 154, 166, 174, 178 C. civ. Art. 191 C. fr.)

Nulitățile absolute sunt acele întemeiate pe un interes general și de ordine publică, care pot fi invocate în orî-ce timp, de toți acei interesați, și chiar de ministerul public.

Aceste nulități sunt imprescriptibile și nu pot fi acoperite prin confirmarea părților. O singură excepție s'a admis de lege pentru nulitatea așa zisă *mixtă*, care rezultă din neîndeplinirea vârstei legiuite. (V. p. 653 urm.)

Nulitățile absolute sunt prevădute de art. 166 — 173. Ele sunt în număr de cinci: 1° Existența unei căsătorii anterioare; 2° înrudirea în gradul oprit; 3° lipsa totală de

(1) Textul francez este altfel redactat. Marcadé, (I, 660) criticând această redacție, dă o formulă mai clară, pe care legiuitorul nostru o reproduce întocmai. Iată, cum textul ar trebui să fie redactat după Marcadé (*loco cit*): «*Les personnes qui n'exercent l'action que dans un intérêt pécuniaire, ne peuvent l'intenter que quand cet intérêt est né*». Vezi înfră, p. 659.

(2) Sau mai bine zis: de către însuși soții, după cum se exprimă și art. 166.

(3) Textul fr. dispune ca interesul să fie născut și actual.

publicitate, pe care nu trebuie s'o confundăm cu lipsa de publicație care, singură, nu atrage anularea căsătoriei (vezi *supra*, p. 604 și *infra*, p. 651); 4° incompetența ofițerului public, și în fine, 5° neîndeplinirea virstei legiuite (nulitate mixtă).

1° *Existența unei căsătorii anterioare (art. 130, 166).*

Bigamia care, până la 1874, a fost o crimă, astăzi e un delict pedepsit cu maximum închisorei (art. 271 C. pen.). Din toate cauzele de anulare, cea care atinge mai mult ordinea publică este bigamia. Acțiunea publică și acțiunea civilă, care isvorăsc din acest delict, se prescriu prin cinci ani (art. 594 Pr. penală) (1).

Imprescriptibilitatea acțiunii publice.

Acțiunea în anulare subsistă însă în totdeauna și este imprescriptibilă, ca una ce nu are de scop un interes bănesc, ci un interes social (2).

Dovedirea căsătoriei anterioare. Chestie prealabilă.

Acel care cere anularea căsătoriei pentru cuvînt de bigamie, trebuie să dovedească existența căsătoriei anterioare (art. 1169). Păritul poate însă să opună nulitatea primei căsătorii, și în asemenea caz, validitatea sa nevaliditatea acestei căsătorii trebuie să se judece înainte, însă tot de instanțele represive, pentru-că judecătorii acțiunii sunt și judecătorii excepțiunei. Cu alte cuvinte, este vorba în specie de o chestie prealabilă, iar nu de o chestie prejudicială (2). Dacă această soluție este admisă de unii în

Prescrierea acțiunii civile, care rezultă dintr'un fapt penal.

(1) Este, în adevăr, de principiu că acțiunea civilă care isvorăște dintr'o crimă, delict sau contravenție se prescrie prin acelaș timp prin care se prescrie acțiunea publică, și aceasta chiar atunci când acțiunea civilă, exercitată deosebit de cea publică, ar fi fost introdusă înaintea judecătorilor civilf. Ar fi fost straniu, în adevăr, ca un delict să fi putut motiva o acțiune în daune, atunci când înaintea tribunalelor represive, acest delict n'ar mai fi putut să fie constatat, din cauză că era prescis. Veți asupra acestui principiu incontestabil autoritățile citate în t. V a Coment. noastre, p. 508, nota 4 și în Tr. nostru în limba franceză, p. 250, nota I. V. *infra*, p. 638, n. 2.

(2) Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1837; Aubry et Rau, V, § 461, pag. 64, text și nota 37; Demolombe, III, 313; Laurent, II, 472; T. Hue, II, 142.

Chestie prejudicială.

(3) Prin chestii prejudiciale se înțeleg acele chestii de drept civil, care se ivesc într'o judecată penală, a căror rezolvire are

Franța (1), apoi, cu atât mai mult ea este admisibilă la noi, unde nu avem alte chestii prejudiciale de cât acele prevădute de art. 299 și 300. Or, aceste texte fiind excepționale, nu pot fi întinse la alte cazuri. Apoi, art. 180 din codul civil conferă tribunalelor represive dreptul de a constata celebrarea legală a unei căsătorii. Acestea ni se par, după o mai matură reflexie, adevăratele principii, la care ne am oprit în t. VII-a Comentariilor noastre, p. 638 urm. după ce mai întâi susținusem contrariul (2).

A *fortiori*, deci, tot tribunalul represiv, înaintea că-^{Judec. validi-}ruia se ridică chestiunea nulității căsătoriei de al doilea,^{tății căsăt. de al doilea.} va fi competent de a judeca această excepție, pentru-că delictul consistă tocmai în săvîrșirea acestei căsătorii (3). Căsăt. con-

Dacă a doua căsătorie a fost contractată de unul din,^{tractată în} soții în timpul absenței celuilalt soț, regulile mai sus ex-^{tempul absen-}trăgute vor fi combinate cu principiile expuse *supra*, p. 524 urm.^{ței unuia din soți.}

2° Inrudirea în gradul oprit (art. 141, 144, 166).

În linie dreaptă, căsătoria fiind oprită între rude sau cuseri la infinit (art. 143), iar în linie colaterală, până la

înriurire asupra acestei judecăți și care, prin urmare, trebuie cercetate în mod prealabil de tribunalele civile (art. 299, 300). Causa penală este deci pusă în suspensie până la rezolvirea chestiei prejudiciale pe cale civilă: *Le civil tient le criminel en état*. Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 639, 640.

(1) Veđi Demolombe, V, 276; Bouvier, *Tr. des preuves*, 233, 235; Bertauld, *Quest. préjudicielles*, 86; T. Huc, II, 146, p. 166; Duvergier asupra lui Toullier, V, partea I, 152, p. 153, nota a; Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, V, 1905, p. 182 urm. (ed. a 2-a); Laborde, *Cours de dr. criminel*, 736, p. 475 (ed. a 2-a).—*Contrà*: Există în specie o adevărată chestie prejudicială, așa că procesul de bigamie trebuie suspendat până la judecarea validității primei căsătorii de instanțele civile. Veđi în acest din urmă sens, Cas. fr. și C. Rennes, D. P. 67. 1. 254; D. P. 80. 2. 189; Sirey, 81. 2. 129; Blanche, *Études pratiques sur le code pénal*, V, 220, 221.

(2) Veđi t. V a Coment. noastre, p. 509 urm., nota 2.

(3) Veđi F. Hélie, *Théorie du code pénal*, IV, 1678; Garraud, *op. și loco supra cit.*; Mangin, *Tr. de l'action publique et de l'action civile*, I, 193, 194; T. Huc, II, 146. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 511, *ad notam*.—*Contrà*: Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, 220 urm.

spîta a patra inclusiv (art. 144), ori-ce căsătorie contractată în contra acestor prohibiții, ar fi incestuoasă, și ar da loc la o nulitate absolută, nesupusă nici confirmărei, nici prescripției.

Iată cum se exprimă Portalis în această privință:

«Ce ne sont point les lois romaines qui ont appris à des sauvages et à des barbares, qui ne connaissaient pas ces lois, à maudire les mariages incestueux; c'est un sentiment plus puissant que toutes les lois, qui remue et fait frissonner une grande assemblée, lorsqu'on voit sur nos théâtres Phèdre, plus malheureuse encore que coupable, brûler d'un amour incestueux, et lutter laborieusement entre la vertu et le crime».

Art. 150.

Dispensa dobîndită de la Rege (art. 150), în urma celebrării căsătoriei, n'ar putea s'o valideze, pentru-că ea trebuie să fie anterioară, iar nu posterioară celebrării căsătoriei (¹).

3° Lipsa de publicitate (art. 151, 173—175).

Elementele care compun publicitatea.

Publicitatea este un fapt complex, care se compune din elemente diverse: publicațiile (art. 49); intervenția ofițerului stărei civile (art. 151); celebrarea în regulă generală la primărie (art. 61); admiterea publicului la această solemnitate (art. 151) și prezența a doi marturi (art. 61).

Clandestinitatea este o chestie de fapt.

Lipsa totală de publicitate saŭ clandestinitatea (²) atrage anularea căsătoriei, și această nulitate este absolută. Unul saŭ mai multe din aceste elemente pot să lipsească, și cu toate acestea, căsătoria poate fi validată; căci chestiunea de a se ști dacă există saŭ nu publicitate, este o chestie

(¹) Laurent, II, 474; Baudry et Fourcade, II, 1841; T. Huc, II, 147; Beudant, I, 280; Aubry et Rau, V, § 461, p. 64; Demolombe, III, 334; Planiol, III, 383; Demante et Colmet de Santerre, I, 267 bis I, pe care Laurent fără cuvînt îl citează ca fiind de părere contrară.—Veđi însă distincțiunea făcută de Ameline, *op. cit.*, p. 284 urm.

Deoseb. între căsătoriile clandestine și acele ținute secrete.

(²) Nu trebuie să confundăm căsătoriile lipsite de publicitate saŭ clandestine cu acele celebrate cu toată publicitatea legală, însă ținute secrete de părți, căci aceste din urmă căsătorii sunt valide, pentru-că legea actuală n'a mai reprodus art. 5 al ordonanței din 26 Novembre 1639, după care asemenea căsătorii erau considerate ca concubinajuri. Cpr. Planiol, III, 359; Aubry et Rau, V, § 467, p. 114; Marcadé, I, 670; Beudant, I, 256; T. Huc, II, 154; Neagu, I, p. 309, No. 10. Baudry et Fourcade, II, 1847, și autorii citați acolo.

de fapt lăsată la suverana apreciere a judecătorilor de fond. Aceasta rezultă într'un mod neîndoelnic din art. 175, după care amenda poate fi pronunțată *chiar dacă contra-vențiile la publicitate n'ar fi îndestulătoare pentru a se admite anularea căsătoriei*. Va să dăcă, judecătorul va aprecia, după împrejurări, dacă clandestinitatea a fost destul de însemnată pentru a atrage, sau nu, anularea căsătoriei ⁽¹⁾.

Trebue să facem o mare deosebire între lipsa de pu-^{Lipsa de pu-}blicitate și lipsa de publicații, care se pedepsește numai blicitatei.
cu amendă (art. 174, 175) și care, în principiu, nu este o cauză de anulare, cu toată părerea contrară a lui Proudhon, care a rămas izolată. (V. *suprà*, p. 604 și 648).

Nulitatea care rezultă din lipsa de publicitate nu se Imprescripti-
poate prescrie, nici acoperi prin posesiunea de stat a so-^{bilitatea ac-}țiilor, nici printr'un act expres sau tacit al voinței părților, tiuneii în an-
după cum a declarat-o Portalis în expunerea de motive ⁽²⁾. lare.

În cât privește căsătoriile celebrate în străinătate, pu-^{Căsăt. cele-}blicitatea are a se reglementa după legile țării în care brată în străi-
căsătoria a fost celebrată, pentru-că publicitatea face parte nătate.
din formele căsătoriei ⁽³⁾.

(1) Thiry, I, 267; Laurent, II, 476 urm.; Demolombe, III, 294; Arntz, I, 360; Aubry et Rau, V, § 467, p. 113, text și nota 12; Marcadé, I, 667; Baudry, I, 537; Baudry et Fourcade, II, 1844; T. Huc, II, 154; Valette sur Proudhon, I, p. 410 și *Explic. sommaire*, p. 112; Beudant, I, 257; Planiol, III, 356; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 336, p. 212; Vigié, I, 386; Mourlon, I, 653; Gérardin, *Revue pratique*, anul 1866, t. 21, p. 266, nota 1; Neagu, I, p. 308, No. 3; Tribun. Botoșani, *Dreptul* din 1901, No. 68 și *C. judiciar* din 1902, No. 52; C. Iași, *Dreptul* din 1890, No. 46. Mai veđi încă C. Galați și Trib. Iași, *Dreptul* din 1889, No. 73 și din 1890, No. 46; C. judiciar din 1900, No. 39. Veđi *suprà*, 598, text și nota 2.

(2) Cpr. Trib. Botoșani, sentință citată în nota 1; Baudry et Fourcade, II, 1848, și autorii citați acolo.—*Contrà*: Tribunalele sunt libere de a lua în considerație posesia de stat a soților. Mourlon, I, 669; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 343; Marcadé, I, 669; Demolombe, III, 328; Trib. Marseille și C. Aix, D. P. 57. 2. 148.—*Contrà* (în privința posesiei de stat), Beudant, I, 280, p. 394, 395. Cpr. Neagu, I, p. 309, No. 11 și 12.

(3) Cpr. C. Galați, *Dreptul* din 1903, No. 10, consid. p. 90, col. 1-a.

4° *Incompetența ofițerului stărei civile (art. 60, 151, 173).*

Celebrarea căsătoriei de un alt ofițer public de către acel competent. Dacă căsătoria a fost celebrată de un alt ofițer al stărei civile de cât acel competent, există o cauză de anulare deosebită de aceea a publicității, de-oare-ce ofițerul public care intervine la celebrarea căsătoriei nu este numai un simplu martor ⁽¹⁾, ci organul legii, care singur poate să facă să existe legătura căsătoriei ⁽²⁾.

Imprescriptibilitatea acțiunii. Această nulitate, fiind absolută, ca și aceea care isvorăște din lipsa de publicitate, este imprescriptibilă și nu poate fi acoperită nici prin confirmarea expresă sau tacită a părților, nici prin posesiunea de stat ⁽³⁾.

Puterea de apreciere a judecătorilor de fond. Controversă. Judecătorii au, în privința incompetenței ofițerului stărei civile, aceeași putere discreționară de apreciere, pe care o au și în privința publicității; căci de și aceste nulități sunt deosebite, totuși sunt în legătură. Apoi, art. 175 lasă judecătorilor libertatea de apreciere pentru ori-ce contravenții la art. 151. Or, acest text vorbește atât de publicitatea căsătoriei, cât și de competența ofițerului stărei civile ⁽⁴⁾.

(1) Portalis a spus, cu toate-acestea, în expunerea de motive, că «ofițerul stărei civile trebuie să fie considerat ca un martor necesar contractului». Vezi Baudry et Fourcade, II, 1850, p. 411.

(2) Cpr. Laurent, II, 481; Mourlon, I, 656; T. Huc, II, 153; Demolombe, III, 298; Valette, *Cours de C. civ.*, p. 272; Baudry et Fourcade, II, 1850; Aubry et Rau, V, § 467, p. 111, text și nota 1.—Marcadé (I, 665) confundă clandestinitatea și incompetența într'o singură nulitate, susținând că competența ofițerului stărei civile n'ar fi de cât un element al publicității. Cpr. Beudant, I, 260, p. 369; Demante, I, 275 bis II.

(3) Baudry et Fourcade, II, 1855; Ducaurroy, I, 343; Laurent, III, 6; Demante et Colmet de Santerre, I, 278 bis III.—*Contrà*: (în privința posesiei de stat), Demolombe, III, 328; Valette sur Proudhon, I, p. 443, nota a și *Cours de C. civil*, p. 289, 290; Aubry et Rau, V, § 467, p. 118, text și nota 30.

(4) Baudry et Fourcade, II, 1851; Laurent, II, 483; Demolombe, III, 298; Marcadé, I, 667; T. Huc, II, 155; Beudant, I, 260; Demante et Colmet de Santerre, I, 275 bis II; Aubry et Rau, V, § 467, p. 114 și 115; Massé-Vergé, I, § 113, p. 178, nota 3; Mourlon, I, 656; Thiry, I, 268, 269; Planiol, III, 361; Trib. Botoșani, sentință citată *suprà*, p. 651, nota 1. Vezi și *suprà*, p. 598 și 651.—*Contrà*: Ofițerul stărei civile nu poate fi competent numai în parte; el este sau nu este competent: de unde ar rezulta că justiția n'ar avea dreptul de apreciere. Duranton, II, 239; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 336.

5° *Neîndeplinirea vârstei legiuite (art. 127, 166—168).—
Nulitate mixtă.*

Pentru motive de ordine publică și de un înalt interes social, toate legislațiile au hotărît o vîrstă, care variază după climă, până la care căsătoria este oprită (¹). Astfel, dacă un bărbat s'ar căsători înainte de opt-spre-zece ani, și o femeie înainte de cinci-spre-zece (art. 127), fără a fi dobîndit o dispensă prealabilă de la Rege (art. 128), căsătoria este anulabilă, și această nulitate este absolută, de și mai puțin gravă de cât acea care rezultă din incest și bigamie.

Această nulitate are însă un caracter special; ea este Nulit. mixtă. absolută, pe de o parte, ca una ce atinge ordinea publică; iar relativă, pe de alta, ceea ce face că unii o numesc *mixtă*, din această cauză; căci, pe când celelalte nulități absolute nu se pot acoperi nici-odată, nulitatea care isvo-rește din neîndeplinirea vârstei legiuite se poate acoperi, *erga omnes*, în cele două cazuri arătate de art. 167.

1° Nulitatea care rezultă din neîndeplinirea vârstei legiuite nu mai poate fi propusă de nimeni, nici chiar de Casurile în care nulitatea este acoperită. Art. 167. ministerul public, când bărbatul are opt-spre-zece ani și șase luni, iar femeia cinci-spre-zece ani și șase luni (art. 167); de-oare-ce, la această vîrstă, ambele părți avînd capacitatea legală, imoralitatea din momentul celebrării căsătoriei a încetat.

Termenul de șase luni, în care se poate exercita această acțiune, este o prescripție specială, iar nu o confirmare. Prescripție specială.

2° Nimeni nu mai poate cere anularea unei căsătorii contractate de o femeie înainte de vîrsta legiuită, dacă a devenit grea înaintea expirării celor șase luni (art. 167), faptul îngreunării ei dovedind în deajuns destoinicia ei la căsătorie.

Prin cuvintele: *înaintea expirării acelor șase luni*, textul nostru, mai clar în această privință de cât acel francez, înțelege acele șase luni date spre a exercita acțiunea în anulare. Prin urmare, anularea nu mai poate fi cerută dacă femeia a devenit grea înaintea vârstei de cinci-spre-zece ani și șase luni.

(¹) Veđi *supră*, p. 546.

Mijloacele prin care se poate dovedi îngreunarea femeii.

Femeea putând în totdeauna să invoace, ca o cauză de neprimire, îngreunarea ei, se naște întrebarea : cum se va putea asigura justiția despre acest fapt? După Duvergier ⁽¹⁾, examinarea femeii de experți ar fi contrară bunelor moravuri. După Demolombe ⁽²⁾ însă, tribunalele vor putea ordona ori-ce măsuri ar crede de cuviință, atât examinarea femeii de către experți, doctori, moașe, etc., după cum dispune și codul Calimach, în privința neputinței (art. 116) (v. *supra*, p. 562), cât și separarea provisorie a soților timp de zece luni, după care se va pronunța hotărîrea. (Argument din art. 172, 210 și 289 C. civil).

Amândoi soții trebuie să aibă vârsta legiuită. Controversă.

Dacă bărbatul s'a căsătorit înainte de a fi împlinit opt-spre-zece ani, această căsătorie va putea fi anulată până când el va avea opt-spre-zece ani și șase luni, cutoate-că femeea ar avea vârsta legiuită și ar fi chiar îngreunată. Legiuitorul s'a temut, și cu drept cuvînt, ca îngreunarea femeii să nu fie cum-va datorită unor relații culpabile și adultere ⁽³⁾.

Nu se poate renunța la termenul de 6 luni. Controversă.

Soții cari ar fi ajuns în vîrstă legiuită, n'ar putea printr'o confirmare expresă sau tacită, să renunțe la termenul de șase luni, hotărît de lege pentru exercițiul acțiunii în anulare, această nulitate fiind absolută și de ordine publică ⁽⁴⁾.

Art. 168.

Ascendenții sau episcopul, cari ar fi dat consimțimîntul lor la o căsătorie, contractată înaintea vârstei legiuite, nu mai pot exercita acțiunea în anulare (art. 168), afară de cazul când ar fi fost induși în eroare asupra vârstei adevărate a descendentului, de exemplu: prin producerea unui act de naștere fals, sau prin alte manopere ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Toullier-Duvergier, I, partea I-a, 621, p. 361, nota 1.

⁽²⁾ Demolombe, III, 321. Vedî și Ameline, *op. cit.*, p. 243, 244.

⁽³⁾ Cpr. Planiol, III, 388; Thiry, I, 299, *in fine*; Baudry et Fourcade, II, 1829; T. Huc, II, 140; Laurent, II, 470; Demolombe, IV, 319; Marcadé, I, 657, 658; Ameline, *op. cit.*, pag. 241.—*Contrà*: Beudant, I, 280, p. 393.

⁽⁴⁾ Laurent, II, 469; Thiry, I, 299; Demante et Colmet de Santerre, I, 268 bis I; Baudry et Fourcade, II, 1825; T. Huc, II, 140; Aubry et Rau, V, § 461, p. 62; Mourlon, I, 697.—*Contrà*: (în privința ratificărei exprese), Demolombe, III, 318; Toullier, D., I, partea I, 622.

⁽⁵⁾ Demolombe, III, 323; Baudry et Fourcade, II, 1834, etc.

Aceasta nu se consideră ca o confirmare a căsătoriei ci ca o pedeapsă, pentru-că ascendenții au participat la un act ilegal și condamnat de lege. «Nu trebuie a ȃis Portalis, ca ei să se poată juca cu căsătoria, după ce s'au jucat cu legile» (1).

Excepția de neprimire a acțiuneii, trasă din art. 168, nu este opozabilă de cât persoanelor chemate a-și da consimțimintul; de-oare-ce art. 168 vorbește numai de aceste persoane. Prin urmare, un ascendent al cărui consimțimint nu era cerut la căsătorie, sau un colateral, ar putea cere anularea ei, cu-toate-că ar fi manifestat intenția de a o aproba, asistând, de exemplu, la celebrarea ei (2).

La aceste casurii de nulitate, trebuie să adăogăm pe acele în care căsătoria este radical nulă, sau mai bine ȃis inexistentă, și în care justiția, după cererea părților interesate, va decide că căsătoria n'a avut nici-odată ființă (3).

Nulitățile căsătoriei fiind determinate în mod limitativ, o căsătorie n'ar putea fi anulată cu-toate-că ar fi fost contractată în disprețul art. 145—149, 210, 277—279, etc.; căci am văduț că impedicările care rezultă din aceste texte sunt prohibitive, iar nu dirimante (V. *suprà*, p. 541 și 594).

Persoanele care pot invoca nulitățile absolute.

Nulitățile absolute pot fi propuse de orii-ce persoane care au un interes legitim și actual. Persoanele interesate la anularea căsătoriei sunt următoarele:

1° *Amîndoi soții* (art. 166, 173), căci ei au interes de a face să înceteze o situație imorală, condamnată de lege și de societate (4). Astfel, în cazul art. 127 și în acel al art. 130, soțul puber sau bigam, ca și acel care nu avea virsta legiuită sau care era liber, pot cere anularea căsă-

(1) Veđi Planiol, III, 373; Baudry et Fourcade. II, 1831.

(2) Demolombe, III, 322; Laurent, II, 471; Baudry et Fourcade, II, 1832, și autorii citați acolo.—*Contra*: Toullier, D. I, partea I, 627. Cpr. Marcadé, I, 659.

(3) Veđi *suprà*, p. 550.

(4) Acțiunea în anulare n'ar aparține însă soțului despărțit de celalalt soț, pentru-că el n'ar mai fi soț, după cum cere legea. Cpr. Cas. fr. Sirey. 92. I. 299; D.P. 93. I. 412; Baudry, I, 527 bis; Baudry et Fourcade, II, 1817; Planiol, III, 372.

toriei, art. 166 nefăcând în această privință nici-o distincție. Interesul care este în joc fiind prea însemnat, acțiunea soțului culpabil saŭ de rea credință n'ar putea fi respinsă în virtutea maximei: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans* ⁽¹⁾. Este adevărat că art. 173 pare a conferi acțiunea în anulare numai unuia din soți, însă acest text din greșală vorbește la singular; și dovadă despre aceasta este că art. 166 vorbește de amindoi soții la înmulțit.

Soțul în dauna căruia s'a contractat a doua căsăt.

2° Soțul în dauna căruia s'a contractat a doua căsătorie, înaintea desfacerei celei dintâi (art. 170).—Acest soț, pe lângă dreptul ce are de a se opune la a doua căsătorie proiectată de celalalt soț (art. 153), poate cere anularea ei, odată ce a fost contractată în contra legei, având interes de a-și apăra titlul său de soț legitim.

Acest interes există atât în timpul vieței, cât și după moartea soțului bigam. În timpul vieței, interesul este mai mult moral, iar după moarte, poate să fie bănesc și să aibă, de exemplu, de scop depărtarea de la moștenirea soțului bigam a copiilor născuți din a doua căsătorie.

Textul francez prevede anume că anularea se poate cere chiar în timpul vieței soțului bigam. Aceste cuvinte, eliminate din textul nostru ca inutile, sunt înlocuite în Ante-proiectul de revizuire (art. 192) și în codul italian (art. 113), prin cuvintele: în orî-ce timp (*in qualunque tempo*), care arată mai bine intenția legiuitorului.

Ascendenții și epitropul.

3° Tatăl, mama, ceilalți ascendenți și epitropul (art. 166, 168, 173).—Dreptul acestor persoane de a propune în totdeauna și în orî-ce timp, nulitățile absolute, nu poate fi contestat. În adevăr, art. 168 tăgăduindu-le dreptul de a provoca anularea, când au consimțit la o căsătorie contractată de o persoană neajunsă încă în vîrstă legiuită, le conferă prin *a contrario*, acțiunea în celelalte cazuri. Apoi, art. 166, dând dreptul de a interveni tuturor acelor care ar avea vre-un interes, nu se poate dice că ascendenții și epitropul n'ar avea nici-un interes în cauză. Din contra, aceste persoane sunt în drept a interveni pentru a ocroti

(1) Această maximă, formulată de Godfroy, nici n'a fost admisă de legiuitorul actual. Veđi t. V a Coment. noastre, pag. 153, 274, nota 1 și p. 389. Cpr. C. Caen, *Pand. Périod.* 88. 2. 166. Veđi și Trib. Olt, sent. civ. 311, 30 Iunie 1905 (nepublicată).

onoarea familiei. Interesul lor este deci moral, iar nu bănesc, precum este acel al colateralilor (art. 169) ⁽¹⁾.

S'a susținut că ascendenții pot, toți împreună și de o potrivă, să invoace nulitățile absolute. După acest sistem, dacă tatăl și mama ar păstra tăcerea, buni ar putea să provoace anularea ⁽²⁾. Credem însă, cu-toate-acestea, că liniștea și demnitatea familiilor sunt, din contra, direct interesate ca acțiunea în anulare să nu aparțină tuturor ascendenților de odată, ci unora în locul altora, în ordinea în care legea îi cheamă a-și da consimțimintul ⁽³⁾.

În cât privește consiliul de familie, rezultă implicit din art. 168 că acest consiliu putea, sub codul civil, propune nulitatea absolută care isvorăște din neîndeplinirea vârstei legiuite; deci, dacă el avea dreptul de a invoca nulitatea absolută cea mai puțin însemnată din toate, nu i se putea tăgădui, în principiu, dreptul de a propune nulitatea care

Acțiunea nu aparține tuturor ascendenților de odată.
Controversă.
Consiliul de familie.
Controversă.

⁽¹⁾ Cpr. Thiry, I, 297, p. 262; Arntz, I, 354; Demolombe, III, 301; Laurent, II, 489 și *Avant-projet de révision*, I, p. 401; Marcadé, I, 655; Valette, *Cours de C. civil*, p. 255; Aubry et Rau, V, § 465, p. 59, 60, text și nota 20; T. Hue, I, 136; Planiol, III, 373; Demante, I, 270 bis I; Baudry, II, 525; Baudry et Fourcade, II, 1801; Neagu, I, p. 301, No. 6; Nacu, I, p. 341; Cas. fr. D. P. 48. 1. 247; Sirey, 48. 1. 673.—*Contrà*: Ascendenții n'au un interes actual de cât în două cazuri, și anume: 1° în timpul vieții descendentului când consimțimintul lor, necesar la căsătorie, n'a fost cerut și 2° în urma morții descendentului, când ei sunt chemați la moștenirea lui. Duranton, II, 328; Toullier D., I, partea I, 626 și 633.

⁽²⁾ Planiol, III, 373; Marcadé, I, 655; Laurent, II, 490; T. Hue, II, 136; Valette, *op. cit.*, p. 256; Aubry et Rau, V, § 461, p. 59, text și nota 19; Massé-Vergé, I, § 126, p. 204, n. 14; Baudry et Fourcade, II, 1802; Baudry, I, 525; Thiry, I, 297, p. 262, 263; Neagu, I, p. 301, No. 8.

⁽³⁾ Veđi în acest din urmă sens, Demolombe, III, 303; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 329; Demante et Colmet de Santerre, I, 270 bis I; Duranton, II, 317; Toullier D., I, partea I, 633.

Codul italian (art. 104) dă acest drept ascendenților celor mai apropiați în grad, fără a precisa nici-o limită, iar Laurent, în Ante-proiectul de revisuire (I, p. 401), crede de prisos de a curma controversa, susținând că, chiar din textul legii actuale, ar rezulta pentru ascendenți dreptul de a interveni de o potrivă și împreună. Dacă textul legii ar fi atât de clar, pe cât îl crede Laurent, n'ar mai fi nici-o discuție.

Dr. străin.

ar isvorî din incest sau bigamie; căci sfatul de familie avea un interes moral la anularea unei asemenea căsătorii ⁽¹⁾.

Epitropul.

Consiliul de familie fiind astăzi înlocuit prin epitropul soțului minor (art. 133 § ultim), se înțelege că acest epitrop va avea același drept, pe care, sub codul civil, îl avea consiliul de familie. (Vezi *suprà*, p. 641, 644).

Acest drept al consiliului nu dura însă, ca și însuși consiliul, de cât până la majoritatea soțului supus autorității sale. (Baudry et Fourcade, II, 1805).

Consiliul de familie nu putea însă, după părerea generală, să exercite acțiunea în anulare pentru lipsă de publicitate și incompetența ofițerului public (art. 173) ⁽²⁾.

Toți acei cari
aŭ un interes
actual.

4° Pot, în al patrulea loc, exercita acțiunea în anulare: *toți acei cari aŭ un interes actual a cere anularea căsătoriei* (art. 166, 169, 173). Legea vorbește mai întâi de acei interesați în art. 166, referindu-se însă mai mult la un interes moral, așa precum este acel al ascendenților, de cât la un interes bănesc. Când este vorba de alte persoane de cât ascendenții sau epitropul (altă dată consiliul de familie), legea nu mai presupune un interes moral, ci un interes bănesc (art. 166, 173). Acest interes trebuie să fie *actual*, după textul nostru; *născut și actual*, după textul francez; *legitim și actual*, *legittimo ed attuale*, după art. 104 din codul italian, adică: să existe în momentul exercitărei acțiunii, și să nu fie supus unei întâmplări ulterioare.

Creditorii so-
ților.

Care sunt persoanele investite cu un interes bănesc? Art. 187 din codul francez prevede numai pe colaterali și pe copiii născuți dintr'o căsătorie anterioară; de unde s'ar

(1) Demolombe, III, 304; Thiry, I, 297, p. 263; Baudry et Fourcade, II, 1804; T. Huc, II, 136; Planiol, III, 374; Neagu, I, p. 302, No. 10.—*Contrà*: Laurent (II, 491) care, după ce mai întâi recunoaște că expresiunile generale din art. 166 «*acei cari aŭ vre-un interes*» se referă și la consiliul de familie, ajunge apoi la o concluzie cu totul contrară. Acest drept al consiliului de familie nu se vede expres menționat în codul italian, ci numai în Ante-proiectul de revisuire al juriconsultului belgian (art. 189).

(2) Thiry, I, 297, p. 263. Cpr. Demolombe, III, 304; Baudry, I, 530; Planiol, III, 374; Neagu, I, p. 302, No. 12.—*Contrà*: Laurent, II, 491.

putea trage concluzia că creditorii soților n'ar avea nici-un interes, și în acest sens s'a pronunțat, în adevăr, atât Curtea din Douai cât și Curtea de casație din Franța (1). La noi, însă, nici-o discuție nu mai e cu putință, căci art. 169 vorbind, în teză generală, de persoanele care pot să aibă un interes bănesc, se înțelege că creditorii pot să aibă interes a cere anularea căsătoriei, fie pentru a sus-trage bunurile bărbatului de sub ipoteca legală a femeii (2), fie pentru a nu vedea anulată o obligație contractată cu o femeie neautorizată (3).

Toate aceste persoane pot să aibă un interes actual în timpul vieții soților; cele de mai multe ori, însă, acest interes nu se va deschide de cât prin moartea soților, mai cu samă în cât privește pe colaterali și pe copiii născuți dintr'o căsătorie anterioară (4).

După redacția vicioasă a textului francez (art. 187), Deoseb. de redacție de la codul fr. s'ar părea că colaterali și copiii născuți dintr'o căsătorie anterioară n'ar putea nici-odată provoca anularea căsătoriei în timpul vieții soților, și în adevăr, în acest sens se pronunță unii autori (5). Marcadé (I, 660), criticând însă această redacție, dă o formulă mult mai simplă și mai lămurită în același timp, care a fost reprodușă *ad litteram* de legiuitorul nostru în art. 169 (6).

Textul nostru a înlăturat, deci, ori-ce discuție prin eliminarea cuvintelor: *în timpul vieții ambilor soți*.

5° În fine, exercițiul acțiunii în anulare, cu privire la nulitățile absolute, aparține *ministerului public* (art. 166, 172, 173). Procurorul, ca reprezentant al societății, lu- Ministerul public.

(1) Veđi Répert. Dalloz, *Mariage*, 514, p. 302, nota 1.

(2) Cpr. C. Metz, D. P. 54. 2. 217; Sirey, 54. 2. 659; Marcadé, I, 655; Planiol, III, 377; Beudant, I, 288, p. 405.

(3) Cpr. Thiry, I, 292, p. 264; Arntz, I, 354; Laurent, II, 494; Demolombe, III, 305; Marcadé, I, 655; Aubry et Rau, V, § 461, p. 60; Baudry, I, 526; Baudry et Fourcade, II, 1808; T. Huc, II, 137; Planiol, III, 377; Murlon, I, 667; Valette sur Proudhon, I, p. 428, nota b; Neagu, I, p. 302, No. 13.

(4) Marcadé, I, 660; Laurent, II, 492, 493; Demante et Colmet de Santerre, I, 270 bis II.

(5) Proudhon, *État des personnes* (ed. Valette), I, p. 440; Demolombe, III, 307.

(6) Veđi *suprà*, p. 647, nota 1.

crează într'un interes obștesc, pentru a face să înceteze scandalul. Prin urmare, el poate, și în unele cazuri are chiar datoria de a cere, înaintea tribunalelor civile, ca parte principală ⁽¹⁾, anularea unei căsătorii contrară legii și moralei.

Casurile în care acțiunea procurorului este facultativă.

În caz de lipsă de publicitate și de incompetența ofițerului stărei civile, acțiunea procurorului este *facultativă*. «Orî-ce căsătorie care s'ar fi făcut în taină, etc., se poate ataca», țice art. 173. Osebit de acest text, care este destul de formal, judecătoria avînd o putere suverană de apreciere în cât privește lipsa de publicitate și incompetența ofițerului public ⁽²⁾, se înțelege că și procurorul trebuie să aibă aceeași latitudine spre a porni, sau nu, acțiunea.

Casurile în care acțiunea procurorului este obligatorie. Controlversă.

În casurile art. 166, adecă: în caz de bigamie (art. 130), de incest (art. 143, 144), sau de neindeplinirea vîrstei legiuite (art. 127), acțiunea ministerului public este, din contra, *obligatorie*, pentru-că împedicările care isvorîesc din aceste trei împrejurări, constituiesc în totdeauna niște infracțiuni mai grave, care ating mai de aproape ordinea publică, și care trebuiesc reprimite de organul societăței, instituit de lege spre a fi paza moravurilor publice.

Prin urmare, după acest sistem, care ni se pare cel mai juridic, și care a fost susținut de tribunul Boutteville ⁽³⁾, cuvîntul *poate* din art. 172 se referă la nulitățile prevăzute de art. 173; iar cuvintele *e dator* se referă la nulitățile care rezultă din bigamie, incest și lipsa vîrstei legiuite ⁽⁴⁾.

(1) Atribuțiunile ministerului public, în casurile în care el e parte principală, n'au fost, în adevăr, atinse prin legea din 29 Octombrie 1877. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1884, p. 1.

(2) Veđi *supră*, p. 598 și 652.

(3) Veđi discursul pronunțat de acest orator înaintea Corpului legiuitor. Loaré, *Législation civile*, etc., IV, p. 561, 562, No. 22.

(4) Veđi în acest sens. Trib. Dâmbovița, *Dreptul* din 1894, No. 44; Mourlon, I, 668; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 327, 334; Ortolan et Ledeau, *Du ministère public*, p. 168; Vazeille, *Mariage*, I, 249, p. 387 urm.; Demante, I, 273 bis IV; Surville, *op. cit.*, I, 175. — După un alt sistem, care se întemeiază pe autoritatea lui Portalis, acțiunea ministerului public ar fi în toate casurile facultativă. Cu alte cuvinte, expresiile din art. 172 *poate și e dator* s'ar referi la art. 169, 170, iar nu la art. 173. Cpr. în acest din urmă sens, Demolombe,

Acțiunea ministerului public nu poate fi exercitată de când poate fi exercitată acțiunea procurorului. cât în timpul vieții soților; căci moartea unuia din ei face să înceteze scandalul (1). Codul italian (art. 114) și Anteproiectul de revisuire a lui Laurent (art. 193) sunt formali în această privință.

Iată, însă, o căsătorie care a fost anulată în prima instanță; procurorul poate să facă apel, cerând menținerea căsătoriei? Art. 193 din Anteproiectul de revisuire a lui Laurent răspunde în mod afirmativ. În Franța chestia este controversată (2) din cauza legii din 10 Aprilie 1810. La noi, unde argumentul ce se trage din această lege lipsește, nu mai începe îndoială că răspunsul trebuie să fie negativ.

Efectele anulării căsătoriei.

Anularea unei căsătorii nu poate să aibă loc de cât printr'o hotărîre judecătorească; până la pronunțarea acestei hotărîri, căsătoria de și lovită de nulitate, totuși subsistă și continuă a-și produce efectele sale, ori-cât de gravă ar fi iregularitatea de care ea este atinsă, chiar când nu ar fi existat un ofițer al stărei civile (V. *suprà*, p. 633, n. 1).

Anularea, odată pronunțată de justiție, are însă efect retroactiv, atât în privința soților cât și a copiilor, până în ziua celebrării căsătoriei (3), și aceasta conform unui

III, 311; Laurent, II, 495, 496; Aubry et Rau, V, § 461, p. 61, nota 23; Planiol, III, 378; Baudry et Fourcade, II, 1812 urm.; Thiry, I, 297, p. 264; Arntz, I, 355; Vigie, I, 382; Acollas, I, p. 183. Veđi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *v^o Mariage*, 951 urm.

(1) Planiol, III, 378; Thiry, I, 292, *in fine*, p. 264; Arntz, I, 355; Aubry et Rau, V, § 461, p. 60; Baudry, I, 527; Baudry et Fourcade, II, 1809; Mourlon, I, 668; Vigie, I, 382; Valette, *Cours de C. civil*, p. 259, 260; Demante et Colmet de Santerre, I, 272; Demolombe, III, 309.—Procurorul poate însă să exercite acțiunea în anulare, în urma morții primului soț al bigamului. Baudry et Fourcade, II, 1810; Laurent, II, 496; T. Huc, II, 148.—*Contrà*: Demolombe, III, 310; Aubry et Rau, *loco cit.*; Arntz, I, 355.

(2) V. asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *Mariage*, 959 urm.

(3) Iată câte-va consecinți care rezultă din acest principiu: Efectele principale ale anul. căsătoriei.
1° Femeea, în caz de anulare a căsătoriei, nu va mai avea dreptul de a purta numele bărbatului său (argum. din art. 7 L. asupra numelui din 18 Martie 1895) (v. *suprà*, p. 252);

principiū cunoscut, adecă: că hotăririle judecătorești sunt declarative, iar nu atributive de drepturile ce recunosc ⁽¹⁾.

În această privință anularea se deosebește de desfacerea căsătoriei prin moarte sau divorț, căci această din urmă nu-și produce efectele sale de cât pentru viitor ⁽²⁾.

Căsăt. putativă.

Numai căsătoria contractată de bună credință își va

2° Soțul sau soția, dacă amândoi erau minori, n'aū fost emancipați (art. 421);

3° Copiīi născuți din căsătoria anulată nu sunt legitimi, de-oare-ce căsătoria a fost desființată cu efect retroactiv (cpr. Cas. Turin, Sirey, 81. 4. 7). Art. 1703 din codul german le conferă însă dreptul la alimente.

4° Copiīi născuți înainte de căsătorie n'aū fost legitimați prin căsătoria, care mai în urmă s'a anulat (art. 304);

5° Cuscria, care ar resulta din căsătoria anulată, n'a existat nicī-odată;

6° Convențiile matrimoniale și donațiile ce soții și-aū făcut prin contractul de căsătorie (art. 936), sau în timpul căsătoriei (art. 937), aū rămas fără efecte. «Dacă se va arăta că însoțirea era dintru început neputernică, dice art. 1618 din codul Calimach, se desființează tocmelele căsătorești».

7° Femeea nu poate să invoace incapacitatea sa în privința actelor ce ar fi făcut fără autorisare (art. 207); de aceea am și vedut că creditorii ei sunt admiși a invoca anularea căsătoriei, în cazul unei nulități absolute (vedī *supră*, p. 658, 659);

8° Soții nu pot să invoace beneficiul art. 194, 197, nici a art. 679, spre a se putea moșteni unul pe altul;

9° Datoria alimentară a dispărut (cpr. Planiol, III, 453);

10° Femeea nu va avea drept la pensia bărbatului său, care ar fi fost funcționar public (art. 6 urm. L. pensiilor din 23 Februar 1902), etc., etc. Cpr. Beudant, I, 288; Planiol, III, 431; T. Huc, II, 159; Surville, *op. cit.*, I, 181.

Singurul efect ce se recunoaște căsătoriei anulate este, că femeea nu poate contracta o altă căsătorie, înainte de expirarea termenului de dece luni din momentul hotărîrii de anulare. Art. 210 din codul nostru este acum formal în această privință.

(¹) Cpr. Laurent, II, 437 și 501; Demolombe, III, 344; Baudry et Fourcade, II, 1878; Beudant, I, 288; T. Huc, II, 159; Planiol, III, 430. Vedī asupra efectului declarativ al hotărîrilor judecătorești, t. VI a Coment. noastre, p. 663, text și nota 6; t. VII, p. 546, nota 2 și 565; t. VIII, p. 377. Art. 1263 cuprinde o aplicare, iar art. 457 o derogare de la acest principiu. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 30; Bulet. 1901, p. 384.

(²) Vedī *infră*, explic. art. 209.

păstra, în urma anulării, efectele sale civile pentru trecut.

Dacă există motive serioase de anulare, soții ar putea celebra din nou căsătoria lor, chiar înainte de a se pronunța anularea (1).

După art. 115 din codul italian, reprodus în parte în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 194), femeia poate, în urma cererii unuia din soți, să fie autorizată a părăsi domiciliul conjugal, atunci când acțiunea în anulare este propusă de unul din soți. La noi, în lipsa unei asemenea dispoziții legislative, femeia nu poate părăsi domiciliul conjugal de cât la caz de divorț (art. 250, 263) (2).

Nu avem a ne ocupa aci despre efectul autorității lucrului judecat în materie de anulare a căsătoriei, pentru că această chestiune a fost examinată în t. VII a Coment. noastre, p. 567 urm. (3).

SECȚIA II

Despre căsătoria contractată de bună credință (căsătoria putativă).

Art. 183.— Căsătoria care s'a declarat nulă, totuși produce efectele sale civile, atât în privirea soților, cât și în privirea copiilor, dacă ea s'a contractat de bună credință. (Art. 127, 143 urm., 162, 164, 166, 173, 184, 487, 1898 C. civ. Art. 201 C. fr.)

Art. 184.— Dacă buna credință există numai din partea unuia din ambii soți, căsătoria produce efectele sale civile numai în favoarea soțului celui de bună credință și a copiilor născuți din acea căsătorie. (Art. 183 C. civ. Art. 202 C. fr.)

O căsătorie odată anulată, nu mai produce, în regulă generală, nici un efect civil. Cu-toate-acestea, pentru motive de echitate, legiuitorul a făcut o excepție de la această regulă, pentru cazul când unul din soți, săm amindoi aũ fost de bună credință (4). În asemenea caz, căsătoria este validă

(1) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 362; Laurent, II, 439; Demolombe, III, 286; C. Gand, D. P. 53. 2. 220.

(2) Cpr. C. Paris, *J. Clunet*, anul 1905, p. 208 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 58.

(3) Cpr. asupra acestei chestiuni, Neagu, I, p. 330, 331, No. 55 urm.

(4) O asemenea excepție nu se vede în unele legiuri străine. Astfel, teoria căsătoriei putative este necunoscută în Anglia. Cpr. Er. Lehr, *Droit civil anglais*, No. 106, p. 57 și No. 188, p. 113 (ed. I-a); Roguin, *Mariage*, No. 123, p. 169.

până la anularea ei, și se consideră mai mult ca desfăcută, de cât ca anulată ⁽¹⁾.

Definiția căsăt. putative.

Căsătoria putativă (*putare*, a crede) este, deci, aceea a cărei anulare a fost admisă de justiție, pe care însă soții, sau cel puțin unul din ei, o credeau validă, pentru-că nu cunoșteau viciul de care era atinsă. Legea consideră această căsătorie ca validă pentru trecut, din cauza buneii credințe ce exista în momentul contractării ei.

Dr. roman.

Căsătoria putativă nu-și avea ființă la Romani ⁽²⁾. «*Si quis incesti vetitique conjugii sese nuptiis funistaverit, proprias, quandiu vixerit, teneat facultates; sed neque uxorem, neque filios ex ea editos habere credatur*» ⁽³⁾.

Origina căsăt. putative. Dr. canonic.

Origina acestei căsătorii o găsim în dreptul canonic, și în special, într'o decizie a Papei Inocent al III-lea, numită: *Qui filii sunt legitimi* ⁽⁴⁾.

După regulile dreptului canonic, o căsătorie anulată nu putea produce efecte civile de cât sub trei condiții, adică: să fi fost contractată *publice, solemniter și in facie Ecclesiae* ⁽⁵⁾.

Buna credință și solemnitatea căsăt.

Din aceste trei condiții, legea actuală n'a păstrat de cât buna credință și solemnitatea căsătoriei. Art. 183 cere, în adevăr, o căsătorie *contractată* de bună credință.

Căsăt. inexistență. Controversă.

Pentru ca o căsătorie contractată de bună credință să poată produce efecte civile, trebuie să fie numai anu-

Codul Calimach și acel austriac.

(1) Atât după codul Calimach (art. 118 și 1618), cât și după acel austriac (art. 102), soțul de rea credință, care s'ar fi căsătorit, cunoscând existența unei împedicări legiuite, era pedepsit conform codului penal. O asemenea dispoziție există și astăzi în codul penal spaniol (art. 486 urm.).

(2) Legea 57 § 1, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2 cuprinde însă un rescript al împăraților Marcus-Aurelius și Lucius-Verus, care, din cauza buneii credințe a mamei, consideră ca legitimi copiii născuți dintr'o căsătorie incestuoasă. Cpr. art. 119 C. Calimach (art. 102 *in fine* C. austriac). Aceasta era un pas spre căsătoria putativă.

(3) L. 6 Cod, *De incestis et inutilibus nuptiis*, 5. 5.

(4) Capit. 14, anno 1213, *Corpus juris canonici*, pag. 566. Cpr. Thiry, I, 301; Planiol, III, 433; Esmein, *Le mariage en droit canonique*, II, p. 34 urm. Veđi și Vering, *Droit canon* (trad. Belet). II, § 214, p. 726; Répert. Sirey, *v^o Mariage*, 1014.

(5) Cpr. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1014; Planiol, III, 434; Esmein, *op. și loco supra cit.*

labilă, iar nu inexistentă ⁽¹⁾; căci buna credință este chemată să înlocuiască condițiile necesare la validitatea căsătoriei, iar nu a face să existe o căsătorie, care n'a avut ființă de cât în aparență ⁽²⁾. *Quid nullum est nullum pro ducit effectum.*

Buna credință consistă în necunoștința cauzelor care împedicaă căsătoria de a fi validă, și este suficient ca ea să existe în momentul celebrării căsătoriei ⁽³⁾; de unde rezultă că o căsătorie contractată de bună credință își va produce efectele civile până în momentul anulării, cu-toate-că în urma celebrării ei, cauza de anulare ar fi parvenit la cunoștința părților ⁽⁴⁾. *Mala fides superveniens non nocet.* (Cpr. art. 1898, *in fine*).

Când trebuie să existe buna credință. Controversă.

(1) Știm că o căsătorie este inexistentă când este lipsită de unul din elementele sale esențiale, și știm, de asemenea, că aceste elemente sunt: deosebirea de sex; existența consimțimentului și celebrarea căsătoriei înaintea unui ofițer al stărei civile. Veđi *suprà*, pag. 634.

(2) Cpr. T. Huc, II, 161, 162; Thiry, I, 302; Laurent, II, 515; Demolombe, III, 355; Baudry et Fourcade, II, 1906 urm.; Beudant, I, 295; Aubry et Rau, V, § 460, p. 46, 47, text și note; Duranton, II, 348 urm.; Neagu, I, p. 326, No. 13 urm.; C. Lyon, Sirey, 70. 2. 14; D. P. 70. 2. 71. Cas. rom.: Bulet. 1900, p. 1128.—*Contrà*: Répert. Sirey, *Mariage*, 1048 urm.; Pand. fr., *eod. vº*, I, 1310 urm.; Mourlon, I, 704; Marcadé, I, 691 urm.; Baudry, I, 547; Valette, *Curs de C. civ.*, p. 306 urm.; Massé-Vergé, I, § 125, p. 199, nota 1; Planiol, III, 445, 446; Trib. Bruxelles, *Pand. Périod.* 87. 5. 9; C. Bordeaux și Craiova (căsătorie contractată de doi Austriaci înaintea preotului catolic). Sirey, 83. 2. 137; *C. judiciar* din 1900, No. 68 și *Dreptul* din 1901, No. 22. Decisia Curței din Craiova a fost casată, însă pentru un alt motiv. Veđi Bulet. 1901, p. 221 și *C. judiciar* din 1901, No. 24 (cu observația noastră). Această din urmă decizie a fost publicată și adnotată de noi în Sirey 1903, 4, p. 5 urm.

(3) Cpr. Trib. Dâmbovița, *C. judiciar* din 1906, No. 15.

(4) Thiry, I, 302; Arntz, I, 366; Laurent, II, 505; Demolombe, III, 360; Demante et Colmet de Santerre, I, 283 bis V și VI; Marcadé, I, 694; Aubry et Rau, V, § 460, p. 48, text și nota 6; Massé-Vergé, I, § 125, p. 200, text și nota 4; Mourlon, I, 705; Vigié, I, 399; Répert. Sirey, *vº cit.*, 1043; Solon, *Théorie des nullités*, II, 197; Neagu, I, p. 325, No. 8; Nacu, I, p. 359; Baudry, I, 546; Baudry et Fourcade, II, 1903; T. Huc, II, 160; Beudant, I, 293; Planiol, III, 437.—*Contrà*: E-

Eroarea de
fapt sau de
drept.

Buna credință isvorăște dintr'o eroare. Eroarea poate să fie *de fapt* sau *de drept*. Exemplu de eroare de fapt: Două persoane s'au căsătorit neștiind că erau rude în gradul oprit de lege ⁽¹⁾. Alt exemplu: În urma pronunțării divorțului, unul din soți se căsătorește din nou. Întâmplându-se ca divorțul să fie anulat, această căsătorie își va produce toate efectele sale, dacă soțul care a contractat-o se credea despărțit ⁽²⁾. Exemplu de eroare de drept: Un cumnat se căsătorește cu cumnată-sa creșdend că pronunțarea divorțului a desființat cuscria dintre foștii soți și familiile lor ⁽³⁾.

Căsăt. a doi
străini. con-
tractată ina-
ntea unui
preot. Con-
troversă.

Iată însă doi străini, doi Austriaci catolici, de exemplu, cari s'au căsătorit în țara noastră la preotul catolic, conform legei lor personale. Această căsătorie putea-va să fie considerată ca putativă, atunci când s'ar stabili în fapt că soții au fost de bună credință, adecă: n'au știut că, în România, căsătoria este de competența exclusivă a ofițerului stărei civile? Răspundem categoric: nu; căci buna credință întemeiată pe ignoranța legilor n'ar putea, după noi, valida căsătoria de cât atunci când ordinea publică n'ar fi în joc. Străinul care ar comite un delict pe teritoriul nostru n'ar putea, de bună samă, să invoace ca scusă ignoranța legei. Or, aceeași soluție pare admisibilă și în privința căsătoriei, care necontestat interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică și socială ⁽⁴⁾.

Eroare de
drept. Con-
troversă.

Legea fiind generală și nefăcend de astă-dată nici-o

fectele civile ale căsătoriei incetează odată cu buna credință. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 349; Toullier D., I, partea I, 656 (Duvergier nu împărtășește însă această părere, *loco cit.*, p. 377, nota a). Acest din urmă sistem era formal admis în codul Calimach (art. 215, nota 14).

⁽¹⁾ Cpr. C. Aix, D. P. 46. 2. 147.

⁽²⁾ Veđi Répert. Sirey, *v^o Mariage*, 1025 și *Divorce*, 4678.

⁽³⁾ Curtea din Paris a considerat, în specie, căsătoria ca putativă, fiind că și ofițerul stărei civile, care celebrase căsătoria, împărtășise această eroare. Veđi *Pand. Périod.* 98. 2. 234 și Sirey, 1900. 2. 131.

⁽⁴⁾ Cpr. G. G. Flaișlen, *Curierul judiciar* din 1898, No. 7, p. 53; Duvergier asupra lui Toullier, I, partea I, p. 377, nota a; Marcadé, I, 694; Aubry et Rau, V, § 460, p. 47, text și nota 2; Demolombe, III, 354, *in fine*.—*Contră*: Laurent, II, 504, p. 638, 639; C. Craiova, *C. judiciar* din 1900, No. 68 și *Dreptul* din 1901, No. 22; C. Bordeaux, Sirey, 83. 2. 137.

distincție, după cum face în art. 1206 § 2 ⁽¹⁾, buna credință poate să rezulte nu numai dintr'o eroare de fapt, dar și dintr'o eroare de drept ⁽²⁾.

Eroarea fie de fapt, fie de drept, nu mai are astăzi nevoie de a fi scusabilă (*probabilis error*) ⁽³⁾, după cum se cerea altă dată ⁽⁴⁾ și după cum se cere și astăzi în codul austriac (art. 160). Eroarea nu are nevoie de a fi scusabilă. Controversă.

Judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran, după împrejurările cauzei, dacă a existat sau nu bună credință ⁽⁵⁾. Chestie de fapt.

De câte-ori o căsătorie se anulează, soțul care învoacă buna credință trebuie, ca ori ce reclamant, s'o dovedească (art. 1169). *Reus in excipiendo fit actor*; și această Dovedirea erorii de drept și de fapt. Controversă.

⁽¹⁾ Veđi asupra art. 1206, care distinge eroarea de fapt de cea de drept, t. V a Coment. noastre, p. 54, *ad notam*, și p. 371; t. VII, p. 340 urm.

⁽²⁾ Cpr. T. Huc, II, 160; Planiol, III, 435; Beudant, I, 293; Aubry et Rau, V, § 460, p. 49, text și nota 7; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 349; Demolombe, III, 357; Baudry, I, 545; Baudry et Fourcade, II, 1900; Répert. Sirey, *Mariage*, 1019 urm.; Thiry, I, 302, p. 268; Arntz, I, 366; Laurent, II, 504; Demante et Colmet de Santerre, I, 283 bis III. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 20; Trib. și C. Paris, D. P. 96. 2. 453; D. P. 97. 2. 200; Trib. Dâmbovița, *C. judiciar* din 1906, No. 15. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 53, text și nota 2 și p. 370, 371, text și note. Mai veđi încă asupra erorii de drept, t. VII, p. 340 urm.—*Contrà*: Vazeille, *Mariage*, I, 272; Allemand, *Idem*, I, 607; Duranton, II, 351; Richefort, *État des familles*, II, 210; Toullier D., I, partea I, 658, p. 377 (Duvergier nu împărtășește însă această părere). Acest din urmă sistem, după care buna credință ar putea să rezulte numai dintr'o eroare de fapt, este inadmisibil, pentru-că principiul: *nemo censetur ignorare jus* sau *legem* nu mai este admis astăzi, cel puțin în privința legilor de interes privat. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 53, nota 2 și t. VII, p. 341, text și nota 1. Veđi și *suprà*, p. 45. Veđi asupra acestei controverse, Pand. fr., *v.^o Mariage*, I, 1270 urm.; Neagu, I, p. 325, No. 6. 7.

⁽³⁾ Thiry, I, 302, p. 268; Arntz, I, 366; Demolombe, III, 358; Planiol, III, 440; Aubry et Rau, V, § 460, p. 48, nota 5; Neagu, I, p. 324, No. 2.—*Contrà*: Duranton; II, 348, 350, 351; Toullier D., I, partea I, 654 urm.; Vazeille, *Mariage*, I, 272.

⁽⁴⁾ Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 437; Planiol, III, 439.

⁽⁵⁾ Demolombe, III, 358; T. Huc, II, 160; Répert. Sirey, *Mariage*, 1021, 1022; Neagu, I, p. 324, No. 3; Baudry et Fourcade, II, 1899; Cas. fr. Sirey, 90. 1. 145; D. P. 90. I. 227.

soluție este adevărată atât în privința erorii de drept cât și a erorii de fapt ⁽¹⁾. S'a dis, ce e dreptul, în privința erorii de fapt, și am susținut și noi în ediția precedentă, că acei cari cer anularea căsătoriei trebuie să dovedească reaua credință a soților, pentru-că ei ar fi presupuși de bună credință ⁽²⁾. Acest sistem ne pare însă, astăzi, după o mai matură reflexie, inadmisibil, art. 1899 de la prescripție, care pune în principiu că buna credință este presupusă, nefiind aplicabil în specie; pentru-că el statornicește o presumpție legală, și știut este că asemenea presumpții sunt de strictă interpretare, și nu pot fi întinse de la un caz la altul ⁽³⁾.

Efectele căsătoriei putative.

Trebuie să distingem în această privință efectele în privința copiilor, și efectele în privința inșiși a soților.

Efectele căsătoriei putative în privința copiilor.

În privința copiilor, căsătoria contractată de bună credință produce toate efectele unei căsătorii valide, fără a se distinge dacă numai unul din soți sau amîndoi sunt de bună credință ⁽⁴⁾. Astfel, copiii moștenesc pe părinții lor și pe ceilalți membri ai familiei și *vice-versa*, sunt moșteniți de dinșii; copiii au dreptul la creștere, educație și la alimente (art. 185), la rezervă (art. 841), etc.

⁽¹⁾ Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 20, p. 155.

⁽²⁾ Cpr. Marcadé, I, 695; Aubry et Rau, V, § 460, p. 48, text și nota 8; Demolombe, III, 359; Demante et Colmet de Sarterre, I, 283 bis IV; C. Galați, *Dreptul* din 1903, No. 10. «Juridica presumpție este deapurarea în favorul însoțirei», dice art. 115 din codul Calimach. «*Die Vermuthung ist immer für die Gültigkeit der Ehe*», dice art. corespunzător (99) din codul austriac.

⁽³⁾ Baudry et Fourcade, II, 1901, 1902; Laurent, II, 506; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1040; Thiry, I, 302, p. 268; T. Huc, II, 160; Beudant, I, 294; Planiol, III, 438; C. Agen, D. P. 91. 2. 153; Sirey, 93. 2. 4; Trib. Dâmbovița, *Curierul judiciar* din 1906, No. 15 (cu observația noastră). Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 325, No. 10 urm.

Art. 115 C.
Calimach.

C. german.

⁽⁴⁾ Cpr. Trib. Dâmbovița, *Dreptul* din 1894, No. 44.—În cât privește poziția juridică a copiilor născuți din căsătorii nule (*Richtliche Stellung der Kinder aus nichtigen Ehen*), în codul german, veđi art. 1699 urm. din acest cod; iar în cât privește raporturile soților dintre ei, veđi art. 1345 din același cod. În cât privește raporturile dintre soți cu terții, ele sunt determinate prin art. 1344 din acest cod.

Se înțelege însă că copiii cari s'ar naște în urma a-Copiii născuți nălărei căsătoriei putative n'ar mai fi legitimi. «Copiii în urma anul. căsăt. putative. Deoseb. de Calimach, se socotesc ca niște legiuți, dacă se va între codul Calimach și dovedi că unul măcar din părinți n'a avut, în adevăr, știința acel austriac. de împedicătoarea pricină a însoțirii». Și aici codul Calimach se deosebește de codul austriac, căci art. 160 din acest text are, la fine, un paragraf, unde se dice că copiii născuți din asemenea însoțiri rămân, cu-toate-acestea, de-părtați de la ori-ce participare la averea, care prin pactele de familie (*Familienordnungen*), este exclusiv rezervată numai copiilor legitimi, dispoziție care nu se vede reproducă în codul Calimach.

Căsătoria contractată de bună credință legitimează Legitimarea copiilor naturali ce soții ar fi avut dintr'o relație anterioară. Art. 304. fie ei chiar incestuoși sau adulterini (1); de-oare-ce asemenea căsătorie producând, în privința copiilor, toate efectele unei căsătorii valide, efectul căsătoriei este tocmai legitimarea copiilor anteriori (art. 304 urm. C. civ.). Controversă.

După textul art. 184, s'ar părea că numai copiii născuți în urma căsătoriei de bună credință ar fi considerați ca legitimi. Cuvintele: «născuți din acea căsătorie» sunt înaintea celebrării căsăt. Controversă. însă enunciative, legea prevădând numai casurile ce se întâmplă de cele mai dese-orî (*de eo quod plerumque fit*). Nu trebuie, deci, să presupunem legiuitorului o precizie matematică de redacție, care este departe de obiceiurile sale. Copilul, nefiind responsabil de greșala părinților săi, legiuitorul nu era în drept să-l pedepsească pentru faptul că el a fost conceput sau s'a născut înaintea celebrării căsătoriei (2). În acest sens s'a curmat controversa în co-

(1) Planiol, III, 450; Beudant, I, 291, p. 409.— Acest sistem este cu atât mai admisibil la noi, cu cât vom vedea, sub art. 304, că copiii adulterini și incestuoși pot, la noi, fi legitimați printr'o căsătorie validă. Cu-toate-acestea majoritatea autorilor se pronunță în Franța în sens contrar. Vezi Baudry et Fourcade, II, 1915, și autorii citați acolo.

(2) Cpr. Thiry, I, 304; Arntz, I, 367; Laurent, II, 509; Demolombe, III, 366; Valette, *Cours de C. civ.*, p. 303; Valette sur Proudhon, II, p. 171 urm.; Murlon, I, 702; Nacu, I, p. 359; Neagu, I, p. 329, No. 34; Marcadé, I, 696, 697; Ducaurroy,

dul italian (art. 116) și în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 195).

Efectele în privința soților. In privința soților, trebuie să distingem dacă numai unul din ei, sau amândoi sunt de bună credință.

Casul când ambii soți au fost de bună credință. In caz când ar exista bună credință din partea ambilor soți, căsătoria va produce toate efectele sale civile, atât în privința raporturilor dintre ei, cât și în privința raporturilor dintre soții cu copii.

Astfel, femeea va continua a purta numele bărbatului (¹); ea va avea o ipotecă legală, supusă inscripției, asupra bunurilor bărbatului (art. 1754 urm.) (²); ea va fi sub autoritatea lui, și ambii soți vor putea cere anularea actelor făcute de femeea neautorisată cu cei de al treilea (art. 197, 199, 207); soțul minor, care fusese emancipat prin căsătoria putativă, va păstra beneficiul acestei emancipări; soții conservă dreptul reciproc de moștenire (art. 679) (³), etc.

Moșt. nu subsistă în urma anul. căsăt. Controversă. Rămâne însă bine înțeles că dreptul la moștenire nu va subsista de cât până la pronunțarea anulării; căci anularea căsătoriei face să dispară calitatea de soți (⁴).

Moartea unui din soți înaintea anul. căsătoriei. Dacă unul din soți s'a săvârșit din viață în cursul procesului, însă înainte de pronunțarea anulării, soțul ră-

Bonnier et Roustain, I, 476; Aubry et Rau, V, § 460, p. 60, text și nota 12; T. Huc, II, 167; Beudant, I, 291, p. 409; Baudry, I, 551; Baudry et Fourcade, II, 1914.— *Contrà*: Demante et Colmet de Santerre, I, 283 bis VII și t. II, 57 bis III; Planiol, III, 449; Vazeille, *Mariage*, I, 275, p. 439 urm.; Toullier D., I, partea I, 657 (Duvergier nu împărtășește însă această părere, *loco cit.*, nota a).

(¹) Beudant, I, 291, p. 410; Thiry, I, 305.— *Contrà*: Baudry et Fourcade, II, 1921; Neagu, I, p. 328, No. 26.

(²) Textele privitoare la ipoteca legală a femeii măritate au fost explicate în t. VIII a Coment. noastre, p. 507 urm.

(³) Soții despărțiți nu se mai moștenesc însă unul pe altul (art. 679).

(⁴) Thiry, I, 305; Planiol, III, 452; Baudry et Fourcade, II, 1922; Marcadé, I, 698, și III, 189 ter; T. Huc, II, 164, 166; Chabot, *Successions*, I, art. 767, No. 5, p. 665 (ed. Belost-Jolimont din 1839); Demolombe, III, 370; Demante et Colmet de Santerre, I, 283 bis VIII; Valette, *Cours de C. civil*, p. 305; Vazeille, *Mariage*, I, 284; Duranton, II, 369; Aubry et Rau, V, § 460, p. 52, text și nota 17.— *Contrà*: Beudant, I, 291, p. 410; Laurent, II, 511 și IX, 157, după care dreptul de

mas în viață va culege moștenirea lui, conform art. 679, pentru-că, în momentul deschiderii moștenirii, el avea încă calitatea de soț; de unde rezultă că, în caz de anularea căsătoriei putative pentru bigamie, moartea soțului bigam, întâmplată înainte de pronunțarea anulării, ar face ca succesiunea să se împartă între cei doi soți ai lui rămași în viață; căci ambii au drepturi egale la moștenirea lui ⁽¹⁾.

În cât privește raporturile dintre soți cu copiii lor, soții păstrează, în urma anulării căsătoriei, puterea părintească (art. 325 urm.), dreptul de moștenire (art. 679), usufructul legal (art. 338), etc. ⁽²⁾. Raporturile
dintre soți cu
copiii lor.

Dacă presupunem acum ipoteza în care numai unul din soți ar fi fost de bună credință, căsătoria nu-și va produce efectele sale de cât în privința copiilor și a soțului de bună credință. Casul când
unul din soți
a fost de bună
credință.

Astfel, dacă femeea este de bună credință, ea va purta numele bărbatului (art. 7 L. asupra numelui din 18 Martie 1895) (v. *suprà*, p. 670); va putea cere executarea convențiilor matrimoniale; va avea o ipotecă legală asupra imobilelor bărbatului; va putea anula actele făcute de dinsa fără autorisare ⁽³⁾; va exercita puterea părintească asupra copiilor ⁽⁴⁾; îi va moșteni și va fi moștenită de dinșii ⁽⁵⁾, etc.

moștenire între soți ar subsista și în urma anulării căsătoriei. Această controversă nu se vede curmată în codul italian, ci numai în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, în care s'a admis sistemul din urmă (art. 195). Veđi asupra ei, Neagu, I, p. 327, 328, No. 24, 25.

(1) Cpr. Planiol, III, 452; Baudry et Fourcade, II, 1920; Demolombe, III, 378; Marcadé, I, 698. Veđi și C. Galați, *Dreptul* din 1903, No. 10.— *Contrà*: Demante, I, 283 bis VIII.

(2) Baudry et Fourcade, II, 1918; T. Huc, II, 166; Laurent, II, 510; Demolombe, III, 367; Thiry, I, 305; Aubry et Rau, V, § 460, p. 52; Beudant, I, No. 291, p. 410; Neagu, I, p. 327, No. 22.

(3) Dacă numai bărbatul a fost de bună credință, numai el va putea ataca actele făcute de femeie fără autorisare; Planiol, III, 460; Baudry et Fourcade, II, 1933, și autorii citați acolo.

(4) Iată, deci, un caz în care puterea părintească va aparține mamei, în timpul vieței tatălui, în contra dispozițiilor art. 327 din C. civ. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1924; Planiol, III, 459. Art. 1701 din cod. german este formal în această privință.

«Die elterliche Gewalt steht der Mutter zu», ăice acest text.

(5) Cpr. Planiol, III, 455; Thiry, I, 305, și toți autorii.

Donațiunile
reciproce din-
tre soți.

În caz când, prin contractul de căsătorie, soții și-ar fi făcut donațiuni reciproce, numai acel de bună credință se va folosi de ele. (Cpr. art. 280). (1).

Soțul de rea credință nu se va folosi nici de donațiunile făcute de cei de al treilea, prin contractul matrimonial, el neputând revendica nici-un efect civil al căsătoriei (2).

Donațiunile făcute de terții, soțului de bună credință, vor fi din contra valide, ele fiind făcute în favoarea căsătoriei care, în privința lui, își produce toate efectele legale (3).

Aplicarea art.
836. Contro-
versă.

Donațiunea făcută de soțul de rea credință, unui al treilea, nu e revocată prin dobândirea unui copil născut mai târziu dintr'o căsătorie putativă (art. 836), cu-toate-că unul din soți ar fi fost de bună credință, și nu folosește, în urma nașterii acestui copil, nici soțului dăruitor nici copilului (4).

(1) Planiol, III, 456; Baudry et Fourcade, II, 1927, și autorii citați acolo. — Donațiunile făcute între soți în timpul căsătoriei vor supraviețui anulării ei, însă nu vor putea rămânea în picioare de cât prin voința părților, fiind-că ele sunt emnamente revocabile (art. 937). Cpr. Planiol, III, 457; Baudry et Fourcade, II, 1928; Demante, I, 283 bis, X.

Deoseb. de la
C. fr. în pri-
vința dona-
țiunilor.

(2) Cpr. Laurent, II, 541. — Cu-toate-acestea, majoritatea autorilor (cpr. Planiol, III, 458; T. Huc, II, 168; Baudry et Fourcade, II, 1935 urm., etc.) mențin, în Franța, atât donațiunile de bunuri viitoare, cât și acele de bunuri prezente, când soțul de rea credință are copii, pentru-că asemenea donațiuni sunt presupuse a fi făcute în interesul copiilor ce se vor naște din căsătorie (art. 1082 § ultim Cod fr.). La noi însă, aceasta nu se poate susține cu succes; căci art. 1082 din codul fr., fiind eliminat, nu există presumpția stabilită de legiuitorul francez, întru cât o presumpție legală nu poate să existe fără un anume text de lege. D-l Neagu (I, p. 329, No. 41, 42) nu observă această deosebire de redacție între ambele coduri.

(3) Baudry et Fourcade, II, 1934; T. Huc, II, 168; Demolombe, III, 382; Neagu, I, p. 329, No. 38, și toți autorii.

(4) Demolombe, III, 382, și XX, 745; T. Huc, II, 168 și VI, 255; Baudry et Colin, *Donations*, I, 1688; Massé-Vergé, III, § 485, p. 242, nota 18; Saintespès-Lescot, *Don. et testaments*, III, 934, p. 490 (ed. din 1855); Grenier, *Don. et testaments*, II, 191, pag. 158, text și nota a (ed. Bayle-Mouillard, 1846); Moulon, II, 762; Marcadé, III, 731; Troplong, *Donations et*

Survenirea unui copil născut dintr'o căsătorie putativă va aduce, din contra, revocarea donațiunei, făcută de unul saū de celalalt soț, dacă amindoi erau de bună credință saū dacă numai unul fiind de bună credință, donația a fost făcută de dînsul; pentru-că, în asemenea casuri, căsătoria își produce toate efectele civile, atât în privința copiilor, cât și a soților de bună credință (art. 183, 184) ⁽¹⁾.

Soțul de bună credință, care ar fi fost amăgit prin Art. 998, 999. manoperile celuiilalt soț, spre a contracta o căsătorie ce mai în urmă ar fi fost anulată, are o acțiune în daune contra soțului de rea credință, în baza principiilor generale (art. 998, 999) ⁽²⁾. Aceasta face obiectul unui text special în codul neerlandez (art. 151) ⁽³⁾ și în codul Calimach; căci, după acest din urmă cod, soțul de bună credință, pe lângă că scăpa de pedeapsă, apoi avea drept și la despăgubire (art. 118, 1618 C. Calimach). «*Ist ein Theil schulddos, ȳice art. 102, in medio din codul austriac, so bleibt es ihm heimgestellt, Entschädigung zu fordern*».

De asemenea, cei de al treilea, cari ar fi contractat

BCU Cluj - Central University Library Cluj

testaments, II, 1382; Demante et Colmet de Santerre, III, 103 bis X.—*Contra*: Revocarea are loc în toate casurile, atât în favoarea copiilor cât și a însuși dăruitorului, fără a se distinge dacă soțul dăruitor era de bună saū de rea credință. Aubry et Rau, VII, § 709, p. 436, text și nota 29; Thiry, II, 390; Laurent, *Supplément*, IV, 202, p. 166.— În fine, după un al treilea sistem, revocarea ar avea loc, însă numai în favoarea copilului. Cpr. Planiol, III, 2667; Duranton, VIII, 586. Veđi *infra*, explic. art. 836. Din toate aceste păreri, cea care pune în principiu că donațiunea este irevocabilă, singură ne pare juridică, pentru-că soțul de rea credință nu poate, pe de o parte, să invoace legitimitatea copilului, iar pe de alta, copilul nu poate cere un drept care n'a fost introdus în favoarea sa. Este, deci, logic de a admite că nici unul, nici altul nu poate să pretindă că există revocare.

- (1) Demolombe, XX, 745; Saintespès-Lescot, *loco cit.*, pag. 487; Thiry, II, 390; Laurent, *Supplément*, I, 483 și IV, 202; T. Huc, *loco supra cit.*; Mourlon, II, 762; Planiol, *loco cit.*, etc.
 (2) T. Huc, II, 159, *in fine*; C. Alger și Rouen, Sirey, 79. 2. 281; Sirey, 87. 2. 235.

- (3) «Soțul care a fost de rea credință, ȳice acest text, va putea C. olandez. fi condamnat către celalalt la daune» «*De echtgenoot die in Art. 155. de kwade trouw heeft verkeerd, kan tot vergoeding van kosten, schaden en interessen jegens den anderen verwezen worden*».

de bună credință cu soții a căror căsătorie ar fi fost în urmă anulată, aș o acțiune în daune contra acestor soți, faptul de a contracta o atare căsătorie, întrunind elementele unui delict civil (art. 998), sau cel puțin a unui quasi-delict (art. 999).

C. olandez
Art. 153.

Codul neerlandez prevede această acțiune în termeni expresi (art. 153), însă atât acest text cât și acel care prevede acțiunea soțului de bună credință în contra celui de rea credință (v. *supra*, p. 673, nota 3) sunt de prisos, ambile acțiuni rezultând din principiile generale (¹).

SECȚIA III

Despre proba celebrării căsătoriei.

În codul italian și în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, există un capitol a parte care se ocupă de proba celebrării căsătoriei. Codul francez, ca și al nostru, tratează această materie în capit. nulităților, de și nici-un raport nu există între aceste două materii (²).

Proba celebrării căsătoriei se poate face: 1° prin înfățișarea actului de celebrare; 2° prin posesie de stat; și în fine, 3° prin rezultatul unei proceduri penale.

1° Proba căsătoriei prin actul de celebrare.

Art. 176.—Nimeni nu poate reclama titlul de soț și efectele civile ale căsătoriei, dacă nu presintă un act de celebrațiune a căsătoriei înscris în registrul stărei civile (³), afară de casurile prevăzute de art. 33, sub titlul: actele stărei civile. (Art. 27 urm., 32, 33, 61, 62, 177—180, 292 urm. C. civ. Art. 194 C. fr.)

Art. 177.—Posesiunea de stat nu va putea dispensa pe acei ce se pretind căsătoriți, și o invoacă, de a înfățișa actul de celebrarea căsătoriei înaintea ofițerului stărei civile. (Veđi art. citate la art. 176 și art. 293, 294 C. civ. Art. 195 C. fr.)

Art. 178.—Când este posesiunea de stat, și când se înfățișează actul de celebrarea căsătoriei înaintea ofițerului stărei civile, soții nu pot fi primiți a contesta validitatea acestui act. (Art. 62, 177, 293, 294 C. civ. Art. 196 C. fr.)

Dr. roman și
dr. vechiū. După dreptul canonic, dreptul roman (⁴), și dreptul

(¹) Veđi Laurent, *Avant-projet de révision*, I, p. 409.

(²) Veđi însă Planiol, III, 188, p. 57, nota 1 (ed. a 2-a).

(³) Sau mai bine dis: *un extract de pe actul înscris în registre*.
Cpr. Planiol, III, 191.

(⁴) Cpr. L. 9 și 13, Cod, *De nuptiis*, 5. 4.

nostru anterior ⁽¹⁾, căsătoria și toate actele stărei civile se puteau dovedi prin toate mijloacele de probă admise în materie civilă. Posesia de stat nu făcea nici chiar să se nască o presumpție de căsătorie ⁽²⁾.

Posesia de stat există de câte-ori două persoane trăesc mult timp în public ca bărbat și femei (art. 179), când ele se tratează reciproc ca soți, și când au fost considerate ca atare de familiile lor, și în societate. (Cpr. art. 294) ⁽³⁾. *Nomen, tractatus, fama.* Posesia de stat.

Ordonanța de la Blois din 1579 (art. 40 și 44) a desființat presumpția de căsătorie întemeiată pe posesia de stat ⁽⁴⁾. Ordon. din Blois.

Astăzi, căsătoria nu poate, în regulă generală, fi dovedită de cât printr'un extract de pe actul de celebrare, pe care ofițerul stărei civile a trebuit să-l întocmească conform art. 61 din codul civil. Dr. actual.

Ea nu poate fi dovedită prin celelalte probe ale dreptului comun, de exemplu: prin martori, nici chiar atunci când ar exista un început de probă scrisă ⁽⁵⁾; prin jurământ, etc., pentru-că jurământul nu este admis în materiile care interesează ordinea publică ⁽⁶⁾. Art. 1208 este deci conceput în termeni prea generali când dice că jurământul Martori, jurământ, etc.

⁽¹⁾ Astfel, sub codul Calimach, dovada căsătoriei se putea face, fără nici-o restricție, prin ori-ce mijloace, și chiar prin martori. Cas. rom. Bulet. 1900, p. 1128. Aceeași soluție era admisă și sub codul Caragea. Cas. rom. Bulet. 1890, p. 805 și 1003; Bulet. 1896, p. 1327. C. Calimach.

⁽²⁾ S'a decis chiar că posesia de stat nici nu exista sub legile vechi. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1874, No. 28.

⁽³⁾ Veđi asupra elementelor din care se compune posesia de stat, și care sunt lăsate la aprecierea tribunalelor, Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. I. 232; Sirey, 1902. I. 315. V. *infra*, p. 682, n. 1.

⁽⁴⁾ Cpr. Arntz, I. 328; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 16, nota 3; T. Huc, II, 171; Répert. Sirey, *v^o Mariage*, 1107; Baudry et Fourcade, II, 1944; Planiol, III, 193, *in fine*.

⁽⁵⁾ Planiol, III, 192, *in fine*: Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 15, nota 1. *in fine*; Baudry, I, 557; Baudry et Fourcade, II, 1942, p. 491; Répert. Sirey, *Mariage*, 1103; *Pand. fr., eod. v^o*, 1667.—*Contra*: Demante, I, 277 bis I (combătut în această privință de continuatorul său Colmet de Santerre, *loco cit.*, 277 bis A).

⁽⁶⁾ Cpr. Thiry, I, 306; Arntz, I, 328; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 15, nota 1; Baudry et Fourcade, II, 1942, pag. 491; Baudry, I, 557; Répert. Sirey, *Mariage*, 1104; Neagu, I, p. 313, No. 11. Cpr. art. 115 C. Calimach, citat p. 640, 641.

decisoriu poate fi dat în ori-ce soiù de contestații; căci numai contestațiile bănești sunt susceptibile de a fi dovedite prin jurămint (¹).

Actul de ce-
lebrare. Singura dovadă admisă, în principiu, atât în privința soților, cât și în privința terților, precum copiii și alte persoane interesate (²), este numai actul de celebrare înscris în registre, sau mai bine dis extractele de pe acest act (³).

Filă volantă. Un act chiar înscris, însă pe o filă volantă, ar fi de astă-dată insuficient (⁴).

Posesia de
stat. Art. 177. Posesiunea de stat, admisă de lege pentru filiațiunea legitimă (art. 293 urm.), ori cât de îndelungată ar fi, nu

(¹) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 365 urm.

(²) Thiry, I, 306; Mourlon, I, 707; Vigié, I, 405; Laurent, III, 2; Planiol, III, 192; Répert. Sirey, v^o cit., 1108; Demolombe, III, 388; Baudry, I, 558; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 16.

Casurile în
care art. 176
urm. nu sunt
aplicabile.

Regulele excepționale mai sus expuse se aplică numai atunci când reclamațiunea are de obiect unul din efectele civile ale căsătoriei, nu însă casurile când proba căsătoriei n'ar avea de obiect o chestie de stat, precum ar fi, de exemplu: în cazul în care ar fi vorba de a se dovedi îndeplinirea sau neîndeplinirea unei condiții subordonate faptului celebrării căsătoriei. În asemenea caz, precum și în altele de asemenea natură, căsătoria ar putea fi stabilită și prin alte dovede, precum: acte scrise, martori, etc. Cpr. Planiol, III, 189; Aubry et Rau, *loco cit.*, pag. 15, nota 2; Demolombe, III, 390; Laurent, III, 3; Baudry et Fourcade, II, 1946; Répert. Sirey, *Mariage*, 1109.

Inaplic. art.
176 la căsăt.
celebrate în
străinătate.

Art. 176 urm. nu sunt, de asemenea, aplicabile căsătoriilor celebrate în străinătate, care se vor dovedi conform legii țării unde au fost contractate, potrivit regulei înscrise în art. 2: *Locus regit actum*. Planiol, III, 190; Vigié, I, 406; Gérardin, *Revue pratique*, anul 1866, t. 21, p. 269 urm.; Dalloz, *Nov. C. civ. annoté*, I, art. 194, No. 14 și 15; F. Herman, *C. civ. annoté, Supplément*, I, art. 194, No. 4. Astfel, s'a decis, cu drept cuvânt, că o căsătorie celebrată în Rusia, sau în Bulgaria, se va dovedi conform legilor rusești sau bulgare. Veđi decisiile C. din București și Galați citate *suprà*, p. 195, nota 1. Cpr. C. Bordeaux, D. P. 87. 2. 163.

(³) Cpr. Trib. Roman, *Dreptul* din 1894, No. 33. V. p. 674, n. 3.

(⁴) Thiry, *loco cit.*; Mourlon, I, 707; Demolombe, III, 329; Aubry et Rau, *loco cit.*, pag. 17; Marcadé, I, 675; Planiol, III, 191; Baudry, I, 557; Baudry et Fourcade, II, 1942; Laurent, III, 5.—*Contrà*: Toullier D., I, partea I, 598; Vazeille, *Mariage*, I, 202, p. 280 urm. (ed. din 1825); Demante, I, 278 bis IV.

poate, în regulă generală, fi propusă ca probă a căsătoriei nici de soți unul în contra altuia, nici de unul din soți contra moștenitorilor celuilalt soț săvârșit din viață, nici de acești din urmă contra soțului rămas în viață, nici de copiii soților contra terților cari le-ar contesta legitimitatea ⁽¹⁾.

Motivele acestei dispoziții snt lesne de priceput. Po- Motivele p. care posesia de stat nu este admisă ca probă a căsătoriei.
 sesia de stat este opera soților, pentru-că rezultă din purtările lor în societate. Or, ea putând fi adesea-orî înșelătoare, mai ales în orașele mari, după cum a spus-o Tronchet în Consiliul de Stat, prin admiterea ei ca probă a căsătoriei, s'ar fi înlesnit concubinajul, dându-se concubinilor puțința de a usurpa drepturile soților legitimi ⁽²⁾. Până la ordonanța din Blois, care este din secolul al XVI^{-lea}, posesia de stat a existat în Franța, precum am văzut mai sus, ca o presumpție a căsătoriei, după cum ne atestă vechiul proverb amintit de Loysel în Institutele sale cutumiere:

*Boire, manger, coucher ensemble,
C'est mariage, ce me semble;*

însă a fost desființată tocmai din cauza abuzurilor la care dădea loc. Iată pentru ce art. 177 dispune că posesia de stat de soți legitimi nu poate scuti pe acei ce se pretind căsătoriți, și o invoacă, de a înfățișa actul de celebrare întocmit și înscris în actele stărei civile de funcționarul care a celebrat-o.

Cu-toate-acestea posesia de stat de soți legitimi nu este în totul lipsită de efecte; căci de și ea n'ar putea înlocui actul de celebrare, totuși când ea există și se presintă actul de celebrare, soții nu pot cere nulitatea actului, orî care ar fi neregularitățile de care ar fi atins. Aceasta se spune în art. 178. Art. 178.

Acest text a dat însă loc la dificultăți ⁽³⁾, și Acollas (I, p. 191) dice că el nu are nici-un sens.

(1) Posesia de stat era, din contra, admisă ca mijloc de dovadă a căsătoriei, la Romani, și este și astăzi admisă în Anglia. Vezi Bonnier, *Tr. des preuves*, 196 și 202 (ed. din 1888).

(2) Cpr. Planiol, III, 193; Thiry, I, 307.

(3) Vezi asupra art. 178 (196 C. fr.) o disertație a fostului nostru profesor, C. Gérardin, publicată în *Revue pratique de droit français*, anul 1866, t. 21, p. 257—281: «*Influence de la possession d'état sur la preuve du mariage*».

Sensul art.
178. Contro-
versă.

După unii, art. 178 ar însemna că posesia de stat acopere viciul de care celebrarea ar fi atinsă. Astfel, ea ar acoperi nulitatea care ar rezulta din lipsa de publicitate prevădută de art. 173, și chiar acea care ar rezulta din incompetența ofițerului stărei civile. După acest sistem, posesia de stat ar constitui o publicitate posterioară a căsătoriei, care ar înlocui publicitatea ce trebuia să existe la celebrarea ei ⁽¹⁾.

După un alt sistem însă, mult mai rațional, art. 178 însemnează că posesia de stat acopere viciile, neregularitățile de care este atins actul stărei civile, adică : *instrumentul* menit a constata căsătoria, iar nu viciile de care era atinsă însăși căsătoria, precum : lipsa de publicitate și incompetența ofițerului public. În adevăr, art. 178 figurează între dispozițiile care se ocupă de dovedirea căsătoriei ; art. 176 cere pentru dovedirea căsătoriei un act al stărei civile, adică : un *instrumentum* ; art. 177 dispune că posesia de stat nu poate înlocui acest act, acest *instrumentum* ; în fine, art. 178 ne spune că de câte ori actul de celebrare este înfățișat, soții nu pot fi primiți a contesta validitatea acestui act. Or, cuvântul *act*, întrebuițat de art. 178 are același sens ca și în art. 176, 177, adică : însemnează *instrumentum*. Apoi, această interpretare se mai întărește și prin împrejurarea că art. 178 vorbește de *înfățișarea* actului. Or, un act scris, un *instrumentum* poate fi înfățișat, pe când nu se poate dice că căsătoria poate fi înfățișată. De și, după acest sistem, aplicarea art. 178 devine mai rară, din cauză că neregularitățile de care poate fi atins actul stărei civile nu atrag în genere nulitatea lui, totuși sunt cazuri în care sistemul ce apărăm poate fi aplicat. Astfel, dacă presupunem că un act de căsătorie menționează numai

(¹) Veđi în acest sens, Demolombe, III, 328 ; Aubry et Rau, V, § 467, p. 117, 118 ; Valette sur Proudhon, I, p. 443 urm., *ad notam* și *Cours de C. civil*, p. 289 urm. ; Vigié, I, 405 ; Beudant, I, 280, p. 394, 395 ; Gérardin, *op. cit.*, p. 265 urm. ; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 342 urm. Cpr. C. Bourges, D. P. 92. 2. 599. Controversa este în acest sens curmată prin art. 190 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent. Veđi și art. 119 din codul italian, care are următoarea cuprindere. «Posesia de stat, conformă cu actul de celebrare a căsătoriei, purgează (curăță) toate viciile de formă».

numele unuia din soți, nu însă și acel al celuilalt, acest act nu dovedește căsătoria; dacă există însă posesie de stat, viciul actului va fi acoperit ⁽¹⁾. Curtea de casație din Franța a aplicat art. 178 la un act de căsătorie care nu cuprindea semnătura ofițerului stărei civile și aceea a martorilor. (Cas. fr., Sirey, 65. 1. 193; D. P. 65. 1. 493).

Orî cum ar fi, pentru ca art. 178 să poată fi aplicat, se cer două condiții:

Condițiile cerute p. aplicarea art. 178.

1° O posesie de stat, care să întrunească faptele și împrejurările ce o compun: *nomen, tractatus, fama* (art. 294);

2° Un act al stărei civile neregulat. Dacă actul ce s'ar înfățișa n'ar fi un act al stărei civile, ci un act redactat, de exemplu, de un particular, art. 178 n'ar fi aplicabil.

În fine, după unii, excepția care rezultă din posesia de stat n'ar putea fi opusă de cât de unul din soți, celuilalt ⁽²⁾. După un alt sistem care ni se pare mult mai juridic, mai ales față cu redacția textului nostru, unde cuvîntul *respectiv*, care se vede în codul fr., lipsește, art. 178, de și vorbește numai de soți, ca și articolele precedente, totuși are un sens absolut și general care cuprinde chiar pe cei de al treilea și pe ministerul public ⁽³⁾.

Cine poate opune excepția care rezultă din posesia de stat. Controversă.

Principiul mai sus expus, după care căsătoria se vedește prin extracte de pe actele stărei civile, înscrise în registre, suferă două excepții.

Excepții de la regulile de mai sus.

Prima excepție este înscrisă în art. 176. În caz când n'ău existat registre, sau când registrele aū fost pierdute ori distruse, ceea ce este ipotesa art. 33, căsătoriile se vor

Art. 33 și 176.

(1) Veđi Thiry, I, 308, din care am extras această argumentare; Arntz, I, 328; Laurent, III, 6 urm.; Marcadé, I, 673; Baudry, I, 561; Baudry et Fourcade, II, 1950; Demante et Colmet de Santerre, I, 278 bis III; T. Huc, II, 174 urm.; Taulier, *Th. raisonnée du C. civ.*, I, p. 323, 324; Duranton, II, 250; Planiol, III, 390. Cpr. Neagu, I, p. 315, 316, No. 10.

(2) Veđi Thiry, *loco cit.* Cpr. Planiol, III, 194 și 391; Baudry et Fourcade, II, 1952; Demolombe, III, 327; Marcadé, I, 674; Aubry et Rau, V, § 467, p. 118, nota 31; C. Lyon, Sirey, 67. 2. 290.

(3) Veđi în acest din urmă sens, Murlon, I, 711, *in fine*, nota 1, p. 364; Valette, *Cours de C. civil*, p. 290; Gérardin, *op. cit.*, *Revue pratique*, anul 1866, t. 21, p. 274 urm.; T. Huc, II, 178; Neagu, I, p. 316, No. 15 și 16; Nacu, I, p. 366, No. 122. Cpr. C. București, *C. judiciar* din 1900, No. 24.

putea dovedi atât prin registre și înscrisuri casnice cât și chiar prin martori. Pentru aceasta trebuie însă mai întâi, să se dovedească în mod prealabil inexistența saŭ perderea registrelor. (Veđi *supră*, p. 405, 406).

Dr. vechiŭ. Nu numai sub legea actuală, dar și sub cea veche, de la Regulamentul organic incoace, căsătoriile nu puteau, în regulă generală, fi dovedite prin martori și presumpțiuni, de cât în lipsă de registre ⁽¹⁾.

A doua excepție este creată în favoarea copiilor (art. 179), iar a treia este prevăduță de art. 180—182.

2° *Proba căsătoriei prin posesia de stat. — Excepție creată în folosul copiilor.*

Art. 179. — Cu-toate-acestea, dacă în casurile prevăduțate de art. 176 și 177, există copii făcuți de două persoane, care au viețuit împreună în public ca bărbat și femeie, și care amîndouă au încetat din viață, legitimitatea copiilor nu se poate contesta, sub singurul cuvînt că nu se represintă actul de căsătorie, ori cînd această legitimitate se dovedește printr'o posesiune de stat necontradisă prin actul de naștere. (Art. 176. 177. 292—295 C. civ. Art. 197 C. fr.) ⁽²⁾.

Copiii pot adesea-orî să aibă interes a dovedi legitimitatea lor. Pentru aceasta ei trebuie să dovedească căsătoria părinților lor, lucru ce une-orî poate să fie anevoe, cînd părinții sunt morți și locul unde ei s'au căsătorit este necunoscut. De aceea legiuitorul, venind în ajutorul copiilor, a creat excepția statornicită de art. 179.

După acest text, posesia de stat care, în principiu, nu poate înlocui actul de celebrare (art. 177), face dovadă completă despre căsătorie, *numai în folosul copiilor și a moștenitorilor lor* ⁽³⁾, sub următoarele condiții:

1° Amîndoi soții trebuie să fie încetați din viață; 2° soții trebuie să fi avut în societate posesia de stat de soți

⁽¹⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1879, No. 19. V. p. 404, n. 2.

⁽²⁾ Acest text consacră teoria desvoltată de Cochin în memoriul său pentru văduva Bourgelat. Veđi Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 19, nota 19.

⁽³⁾ Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 19, nota 18; Demolombe, III, 406 bis; Baudry et Fourcade, II, 1957; Neagu, I, p. 317, No. 3; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1153; C. Nîmes și Cas. fr. D. P. 61. 2. 182; Sirey, 61. 2. 325; Sirey, 72. 1. 97; D. P. 72. 1. 97.

legitimă; 3° copiii trebuie să fi avut și ei posesia de stat de copii legitimi; și în fine, 4° posesia de stat a copiilor trebuie să nu fie contradisă prin actul lor de naștere.

Pentru ca art. 179 să fie aplicabil se cere, în primul loc, ca soții să fie *amîndoi* încetați din viață; căci dacă măcar unul din ei ar trăi, copiii ar putea să afle de la dînsul locul unde s'a celebrat căsătoria. Moartea soților va fi dovedită conform dreptului comun.

După unii, alienația mentală sau absența declarată a ambilor soți, sau a aceluia rămas în viață, ar fi asimilată morții, copiii găsindu-se, în asemenea cazuri, în imposibilitate de a afla locul unde căsătoria a fost celebrată ⁽¹⁾. Acest sistem, consacrat în termeni expresi prin art. 200 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, este inadmisibil, pentru-că o dispoziție excepțională și atât de gravă, precum este cea prevădută de art. 179, nu poate, orî-cît de echitabilă ar fi o asemenea soluție, să fie întinsă la alte cazuri neprevădute de lege ⁽²⁾. *Exceptiones sunt strictissimae interpretationis.*

A fortiori, deci, art. 179 va fi inaplicabil în caz când unul din soți fiind săvîrșit din viață, celalalt ar avea un interes bănesc a susține că căsătoria n'a avut ființă ⁽³⁾.

Absența unuia din soți va fi însă asimilată morții sale, atunci când ea a ținut trei-deci de ani, sau când s'au împlinit una sută ani de la nașterea absentului (art. 114) ⁽⁴⁾.

(1) Veđi în acest sens. Thiry, I, 310, p. 276; Arntz, I, 332; Laurent, III, 10; Demolombe, III, 396; Bonnier. *Tr. des preuves*, 198; Mourlon, I, 729; Marcadé, I, 677; Valette sur Proudhon, II, p. 73 și *Cours de C. civil*, p. 293; Massé-Vergé, I, § 116, p. 186, nota 9; Demante et Colmet de Santerre, I, 279 bis III; Beudant, I, 358; Nacu, I, No. 127, p. 368; Acollas, I, p. 195, 196; Baudry et Fourcade, II, 1959.

(2) Planiol, III, 198; T. Hue, II, 179, p. 199; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 19, text și nota 21; Taulier, *Th. raisonnée du code civil*, I, p. 325 urm.; Neagu, I, p. 318, No. 7; C. Paris, Sirey, 53. 2. 375. D. P. 55. 2. 311. Veđi asupra acestei controverse, Dalloz, *Nouveau C. civ. annoté*, I, art. 197, No. 22 urm.

(3) Cpr. Valette, *Cours de C. civil*, p. 294; Marcadé, I, 677; Acollas, I, p. 196; Neagu, I, p. 318, No. 8; Demolombe, III, 397; Beudant, I, 357, p. 492; T. Hue, II, 179 urm.; Laurent, III, 9.—*Contrà*: Duranton, II, 254; Répert. Dalloz, *Supplément, v^o Mariage*, 216.

(4) Veđi Dalloz. *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 197, No. 25.

A doua condiție, cerută de art. 179, este posesia de stat a soților, adică: dovada că soții au viețuit împreună și în public ca bărbat și femei (*nomen, tractatus, fama*) (art. 294).

Dovedirea posesiei de stat.

Faptele care compun posesia de stat, atât a soților cât și a copiilor, pot fi stabilite prin orî-ce soiū de doveđi, și chiar prin martori, tribunalele apreciind valoarea doveđilor făcute (1).

Combaterea posesiei de stat.

De asemenea, adversarii copilului vor putea combate prin orî-ce soiū de probe, conform dreptului comun, posesiunea de stat invocată de dînsul (2).

Posesia de stat a copiilor.

A treia condiție cerută pentru-ca art. 179 să poată fi propus cu succes, este ca copiii să fi avut și ei în societate posesia de stat de copii legitimi (3) (art. 294).

Infățis. actului de naștere.

Infățisarea actului de naștere ar fi un element puternic, însă n'ar fi de ajuns pentru a dovedi posesiunea de stat, acest act stabilind numai filiațiunea (4).

Necontradictoria posesiei de stat a copiilor cu actul lor de naștere.

În fine, ultima condiție cerută pentru ca dispoziția excepțională a art. 179 să fie aplicabilă, este ca posesia de stat a copiilor să nu fie contradisă prin actul de naștere (5).

(1) Vigîe, I, 409, p. 220; (ed. 1-a) Laurent, III, 14; Demolombe, III, 399; Thiry, I, 310, p. 276; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 20; Répert. Sirey, *Mariage*, 1144; Baudry et Fourcade, II, 1964; Cas. fr. Sirey, 73. 1. 309. Veđi și *suprà*, p. 675, nota 3. — Faptele din care rezultă posesia de stat se apreciază în mod suveran de instanțele de fond. Laurent, III, 11; Cas. fr. D. P. 60. 1. 126; Cas. rom. *Dreptul* din 1906, No. 40. V. p. 675, n. 3.

(2) Laurent, III, 14; Pand. fr., *Mariage*, I, 1443; Neagu, I, p. 320, No. 29. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1968 urm. — *Contrà*: Demolombe (III, 405), care respinge proba prin presumpții, fără a da însă nici-un motiv.

(3) Cpr. C. București (afacerea Braicoff), *Dreptul* din 1901, No. 32 și *Curierul judiciar* din același an, No. 33 (cu observația noastră). Copiii vor trebui deci să dovedească o îndoită posesie de stat, atât a lor proprie, cât și aceea a părinților. Proba celei dintăi nu i-ar scuti de a doua, și una din aceste probe nu poate fi dedusă din cealaltă. Cpr. Planiol, III, 198; Laurent, III, 11; Demolombe, III, 398; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1143; Cas. fr. D. P. 67. 1. 342; D. P. 73. 1. 303.

(4) Laurent, III, 12; Demolombe, III, 400; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 20, nota 25; Valette sur Proudhon, II, p. 72, nota a.

(5) Nu mai este, deci, nevoie astădi ca posesia de stat să concordeze cu actul de naștere a copilului, după cum se cerea în dreptul vechiū francez, ci este de ajuns ca ea să nu fie contradisă prin actul de naștere. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1145.

Copiii nu sunt datorii a înfățișa actul de naștere, dar în caz când asemenea act ar fi fost înfățișat, nu e nevoie ca întrinsul copilul să fie calificat de legitim; ar fi de ajuns ca el să nu fie calificat ca natural, pentru ca această din urmă condiție să fie îndeplinită (1).

Art. 179 nu stabilește o simplă presumpție de legitimitate în folosul copiilor, după cum pe nedrept susțin unii (2), ci o dovadă desăvârșită a căsătoriei părinților; prin urmare, a legitimității, după cum foarte bine observă Laurent (3). Cu alte cuvinte, dovada prin posesie de stat înlocuiește, pentru copil, actul de căsătorie al părinților. Dar odată ce căsătoria a fost astfel dovedită, ea poate fi combătută prin ori-ce soiū de probe, conform dreptului comun. Astfel, s'ar putea opune copilului nulitatea sau inexistența căsătoriei părinților săi (4).

3° *Proba căsătoriei prin rezultatul unei proceduri penale* (5).

Art. 180.—Când dovada celebrării legale a căsătoriei se află dobândită prin rezultatul vre-unei proceduri criminale, înscrierea sen-

(1) Laurent, III, 13; Demolombe, III, 401; Planiol, III, 198; Répert. Sirey, v^o cit., 1146; Baudry et Fourcade, II, 1965; Neagu, I, p. 319, No. 19; Thiry, I, 310, p. 277; Arntz, I 332; Demante et Colmet de Santerre, I, 279 bis V; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 20, text și nota 25.—Veđi însă Duvergier asupra lui Toullier, I, partea II, 877, p. 106, nota 2.

(2) Aubry et Rau, loco cit., pag. 21; Bonnier, op. cit., 198, p. 174 (ed. Larnaude, 188); Demante et Colmet de Santerre, I, 279 bis, III; Demolombe, III, 402 urm.; Planiol, III, 199.

(3) Laurent, III, 14 și *Avant-projet de révision*, I, p. 414.

(4) Laurent, op. și loco cit.; Répert. Sirey, v^o cit., 1148. Cpr. Bonnier, Demolombe, loco supra cit.—Veđi însă T. Huc, II, 181, după care nu s'ar putea opune copilului *inexistența* căsătoriei, ci numai *nevaliditatea* ei, susținându-se, de exemplu, că căsătoria este anulabilă pentru bigamie, incest, etc. Cpr. Neagu, I, p. 319, 320, No. 21.

(5) Art. 180 întrebunțează cuvintele: *procedură criminală*; am înlocuit însă cuvântul *criminal* prin *penal*, din cauză că acesta este sensul lui. Cpr. Laurent, III, 16; T. Huc, II, 182; Thiry, I, 312, p. 277; Arntz, I. 334; Planiol, III, 204; Beudant, I, 351; Baudry et Fourcade, II, 1971; Neagu, I, p. 321, No. 1. Apoi, cuvântul *criminal* nici nu mai e potrivit în legislația noastră, unde toate fraudele ce se pot comite cu privire la actele stărei civile sunt delictе, iar nu crime. (Veđi legea din 28 Maiū 1893, care corecționalizează falșul în acte publice). Inexactitatea rubricii.

tinței în registrele stărei civile asigură căsătoriei, din ziua celebrării sale, toate efectele civile atât în privința consoților, cât și în privirea copiilor născuți din acea căsătorie. (Art. 27, 38 urm., 181, 182, 299, 300 C. civ. Art. 123—125, 140, 161, 203—205 C. pen. Art. 198 C. fr.) (1).

Art. 181.—Dacă soții, sau unul din ei, a încetat din viață, fără a fi intentat vre-o acțiune, acțiunea civilă poate fi intentată de către reprezentanții lor, sau singuri pentru sine, sau tot de odată cu acțiunea publică intentată de către procuror. (Art. 172, 174, 182, 299, 300 C. civ. Art. 199 C. fr.) (2).

Art. 182.—Dacă funcționarul stărei civile, sau oricare alt autor al fraudei a încetat din viață, când s'a intentat acțiunea în contra sa, moștenitorii lui vor fi urmăriți înaintea tribunalului civil, pentru despăgubire, de către procuror, în ființa părților interesate, și după denunțarea făcută din parte-le. (Art. 33, 37, 653, 998 C. civ. Art. 12 Pr. pen. Art. 200 C. fr.) (3).

Dovedirea căsătoriei printr'o sentință corecțională. In fine, tot prin excepție de la regula generală, celebrarea căsătoriei poate fi dovedită printr'o sentință con-damnatoare emanată de la un tribunal corecțional (4), și

(1) Redacția art. 180 este identică cu cea a textului francez.

Deoseb. de redacție de la cod. francez.

(2) Art. 181 este altfel redactat de cât în codul fr. Marcadé (I, 687), criticând redacția textului care, cu adevărat, este vicioasă, după cum recunosc autorii, arată cum ar fi trebuit redactat acest articol, și legiitorul nostru a reprodus întocmai formula lui Marcadé.—În codul italian, în codul olandez, și în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, art. 181 și 182 sunt eliminate. Aceste texte sunt atât de vicios redactate, dice Laurent în Ante-proiectul de revisuire (I, p. 415), în cât nici nu se știe ce a voit să dică legiitorul prin ele. Veți însă Planiol (III, 203), care găsește critica lui Laurent prea exagerată.

Altă deoseb. de redacție de la codul francez.

(3) Art. 182 este modificat în redacția sa iarăși după observațiile lui Marcadé. În adevăr, acest autor (I, 690) observă cu multă dreptate că textul corespunzător din codul francez (art. 200), vorbind numai de ofițerul stărei civile, este enunțativ, și că se poate întâmpla ca o altă persoană să fie autorul crimei sau delictului. Legiitorul nostru, găsind această observație întemeiată, a reprodus și de astă dată formula dată de Marcadé. Va să dică textele noastre sunt mai bine redactate de cât acele din codul francez. Trebuie însă să recunoaștem că aceste texte, interesante din punctul de vedere doctrinal, au rămas fără nici-o aplicare practică. Cpr. Planiol, III, 203; T. Huc, II, 186, *in fine*, p. 206.

(4) Nu mai vorbim de Curtea cu jurați, fiind că falsul în acte publice nu mai este astăzi crimă, ci delict, după legea din 28 Maiu 1893. Înaintea acestei legi, o hotărîre achitătoare,

iată cum: ofițerul stărei civile sau chiar o altă persoană (argum. din art. 182) a distrus, spre exemplu (art. 203 urm. C. penal), sau a falsificat actul de celebrare a căsătoriei (art. 123 urm. C. pen.), sau a înscris actul pe o filă volantă (art. 161 C. pen.), etc. Eî bine, în asemenea cazuri, hotărîrea condamnatoare, emanată de la tribunalul corecțional înlocuește actul de celebrare, dovedind pe deplin căsătoria, sau chiar orî-ce alt act al stărei civile ⁽¹⁾. Rămîne numai chestiunea de a se ști dacă această căsătorie era sau nu validă, adică: dacă a fost sau nu contractată în contra vre-unei opriri a legei.

Transcrierea acestei decizii în registrele stărei civile, asigură căsătoriei toate efectele civile din ziua celebrării, ^{Transcr. hotărîrei în registre. Art. 180.} dice art. 180. Aceasta nu însemnează că nulitățile căsătoriei sunt acoperite, ci că s'a dovedit celebrarea căsătoriei și distrugerea actului care o constată. Cu alte cuvinte, decizia, după transcrierea ei, înlocuește actul de celebrare.

Unii ⁽²⁾ susțin însă că hotărîrea transcrisă în registru ^{Art. 1201. Controversă.}

emanată de la Curtea cu jurați, putea să dovedească căsătoria, când acuzatul fusese condamnat la daune, după cererea părții interesate, care s'ar fi constituit parte civilă; pentru-că Curtea cu jurați poate condamna la daune pe acuzatul achitat sau absolvit, dacă osebit de faptul înlăturat prin verdictul juraților, Curtea constată o culpă în sarcina lui (art. 381, 382, 389 Pr. pen.). Acest lucru nu se mai poate întîmpla astăzi, pentru-că tribunalul corecțional nu are acest drept, când achită sau absolvă pe inculpat. Veđi în acest sens, Cas. rom. Bulet. S-a II-a 1873, p. 307 urm.; *Curierul judiciar* din 1900, No. 53 și Bulet. 1900, p. 865 (decisie pronunțată în unire cu concludsiile noastre); Cas. fr. *Pand. Périod.* 91. 1. 44; D. P. 91. 1. 143; F. Hélie, *Instruc. criminelle*, VI, 2722; Garraud, *Pr. de dr. criminel*, p. 747, nota 1 (ed. a 7-a, 1901); Valette, *Cours de C. civil*, p. 297, nota 2. Este adevărat că Curtea din Craiova, prin o decizie nemotivată, a decis contrarul (*Dreptul* din 1898, No. 22), însă această decizie, pe care am criticat-o (*Dreptul* din același an, No. 24), face o greșită aplicare a principiilor de drept. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 424 urm., nota 1.—Astăzi, la caz de achitare, acțiunea civilă se va urmări, conform art. 182 C. civ., și după ce se va dobîndi o hotărîre condamnatoare, pentru daune, ea va fi transcrisă în registrele stărei civile. Cpr. Valette sur Proudhon, II, p. 106, observ. III.

(1) Veđi *supră*, p. 396 și 449.

(2) Mourlon, I, 713; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 346;

ar avea de efect dovedirea căsătoriei *erga omnes*, iar alții, că ea nu și-ar produce efectele sale, conform art. 1201, de cât între persoanele care au fost puse în cauză ⁽¹⁾.

Art. 181. Art. 181, care este mult mai bine redactat de cât în textul corespunzător francez ⁽²⁾, presupunând ipoteza în care soții ar fi încetat din viață, fără a fi pornit în contra culpabilului nici acțiunea civilă, nici cea publică (art. 178 Pr. pen.), dispune că, în asemenea caz, reprezentanții ⁽³⁾ soților pot singuri porni acțiunea civilă ⁽⁴⁾, înaintea tribunalelor civile (argument din art. 182), sau se pot constitui parte civilă înaintea instanțelor represive, dacă acțiunea publică a fost pusă în mișcare de către procuror.

Așa dar, acțiunea publică poate fi pusă în mișcare ori-când, atât în timpul vieții soților, cât și după moartea lor ⁽⁵⁾; iar soții se pot constitui parte civilă înaintea instanțelor represive. Aceasta rezultă din art. 181, care presupune că soții au încetat din viață, fără a fi pornit *vre-o*

Demante et Colmet de Santerre, I, 280 bis V; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 24, nota 40; Massé-Vergé, I, § 116, p. 187, nota 14; Valette sur Proudhon, II, p. 106, observ. II; Marcadé, I, 683, și V, art. 1351, No. XV; Planiol, III, 212; Pand. fr., *Mariage*, I, 1472; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 24 (care revin asupra primei lor opinii); Bufnoir, *Autorité de la chose jugée en matière d'état des personnes* (teză pentru doctorat), p. 132 urm. Cpr. T. Huc, II, 186.

(1) Laurent, III, 19; Demolombe, III, 419; Valette, *Explic. sommaire*, p. 114, No. XXIII, care revine asupra primei sale opinii. Veđi asupra acestei controverse, Baudry et Fourcade, II, 1988 urm.; Neagu, I, p. 322, No. 10 urm. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 661.

(2) Veđi *suprà*, p. 684, nota 2.

(3) Prin *representanți* trebuie să înțelegem pe toți acei interesați, cari represintă pe soți, adică: atât moștenitorii cât și creditorii lor. Marcadé, I, 686. — Textul corespunzător fr. nu vorbește de reprezentanți, ci de toți acei cari au interes a face să se declare căsătoria validă.

Deoseb. de
redacție de la
C. fr.

(4) În textul francez, se vorbește de acțiunea *criminală*. Această expresie fiind însă improprie, s'a înlocuit la noi prin cuvintele «acțiune civilă», după observația lui Marcadé (I, 685).

(5) Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1980; T. Huc, II, 183; Demolombe, III, 411; Laurent, III, 17; Marcadé, I, 685, 686; Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 23; Ducauroy, Bonnier et Roustain, I, 347; Neagu, I, p. 322, No. 1.

acțiune, adecă: nici acțiunea civilă, nici cea publică.

În cât privește pe reprezentanții soților, acțiunea lor nu se deschide de cât prin moartea soților cari, cât trăesc, reprezintă interesele tuturor (1). Reprezentanții soților.
Art. 181.
Controversă.

Reprezentanții soților, adecă: moștenitorii și creditorii lor, vor putea deci, însă numai după moartea soților, să pornească acțiunea civilă înaintea instanțelor civile, sau să se constituie parte civilă înaintea instanțelor represive.

Dacă autorul sustracției sau falsificării actului de celebrare a încetat din viață în cursul procesului penal, acțiunea publică este stinsă (art. 12 Pr. pen.); cea civilă subsistă însă în contra moștenitorilor lui, cari vor fi urmăriți înaintea instanțelor civile de către procuror, în ființa părților interesate, și după denunțarea lor (art. 182). Art. 182.

Iată, deci, o dispoziție cu totul excepțională: deponatul acțiunii publice este chemat a urmări, de astădată înaintea tribunalelor civile, o acțiune pur civilă, ea și cum ar fi mandatarul părților interesate. Motivul acestei dispoziții, cu totul excepțională, e lesne de priceput: moștenitorii autorului fraudei, nerespunzând de cât de daunele cauzate prin faptul autorului lor, ar putea foarte lesne să se înțeleagă cu părțile interesate spre a mărturisi un delict care n'ar exista în realitate. Iată pentru ce acțiunea civilă a fost, în acest caz, încredințată ministerului public. Această acțiune nu poate însă fi exercitată *ex officio* de procuror, ci numai după cererea părților interesate (art. 182) (2). Motivele dispoziției excepționale a art. 182, după care procurorul exercită acțiunea civilă.

Art. 182 s'ar aplica după unii, prin analogie, la toate casurile în care acțiunea publică nu poate să dea loc de cât la o condamnare bănească, de exemplu: în caz de Absența sau smintirea autorului fraudei. Controversă.

- (1) Marcadé, I, 686; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 347.—*Contrà*: Laurent, III, 18; Planiol, III, 206; Demolombe, III, 412; Thiry, I, 311, p. 278; Arntz, I, 336, după care această acțiune ar putea fi exercitată de acei interesați, în timpul vieții soților. Această soluție este inadmisibilă la noi, unde textul nu vorbește *de toți acei interesați*, după cum se exprimă textul francez, ci *de reprezentanții soților*. Or, știut este că cine-va nu poate fi reprezentat de cât în urma morții sale. Cpr. Nacu, I, p. 370. Veți și Neagu, I, p. 322, No. 3, care arată părerea noastră, fără însă a-și da pe a sa.
- (2) Cpr. Planiol, III, 207 și 352, pag. 488; Demolombe, III, 414; Neagu, I, p. 323, No. 1. Pand. fr. v^o *Mariage*, I, 1465.

smintire saŭ de absență a autorului fraudei. In caz de absență, acțiunea civilă va fi exercitată de procuror contra reprezentanților autorului fraudei ⁽¹⁾.

Casul când
acțiunea pu-
blică este
prescrisă.

Dar, dacă acțiunea publică este prescrisă, acțiunea civilă nu va putea fi exercitată contra moștenitorilor autorului fraudei, fiind că este și ea prescrisă ⁽²⁾. In asemenea caz, ca și in cazul când autorul fraudei ar fi necunoscut, părțile interesate ar putea numai să dovedească, conform art. 33 C. civ., distrugerea totală saŭ parțială a registrelor ⁽³⁾.

CAPITOLUL V

Despre obligațiunile ce isvorăse din căsătorie ⁽⁴⁾.

Efectele, pe care legea le atribue căsătoriei, sunt numeroase ⁽⁵⁾. Unii autori le reduc la nouă ⁽⁶⁾.

⁽¹⁾ Marcadé, I, 690; Mourlon, I, 722; Pand. fr., *v^o cit.*, I, 1467; Valette sur Proudhon, II, p. 107 și *Cours de C. civil.*, p. 302.—*Contrà*: Demolombe, III, 416, care revine asupra primei sale opinii. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1986.

⁽²⁾ Cpr. Planiol, III, 209; Neagu, I, art. 182, No. 3.—Știm, în adevăr, că acțiunea civilă ce isvorăște dintr'un fapt penal se prescrie prin timpul prin care se prescrie și acțiunea publică, adică: prin 10, 5 saŭ 1 an. Veđi *suprà*, p. 648, nota 1.

⁽³⁾ Valette sur Proudhon, II, p. 108 și *Explic. sommaire*, p. 115; Demolombe, III, 416, 417; Foignet, *Manuel élément. de dr. civil.*, III, p. 57; Beudant, I, 352, *in fine*; Neagu, I, art. 182, No. 3 urm.; Mourlon, I, 723; Demante et Colmet de Santerre, I, 282 bis IV și V; Planiol, III, 209.—*Contrà*: Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 25, text și nota 41. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 1985.

Inexactitatea
rubricăi.

⁽⁴⁾ Această rubrică este prea generală, pentru-că in capitolul de față legiuitorul nu se ocupă de cât de unele obligații ce isvorăse din căsătorie (raporturile dintre soți și rudele lor). In capit. următor, legiuitorul se ocupă de raporturile dintre soți.

⁽⁵⁾ Pothier enumeră patru-spre dece efecte. Veđi *Contrat de mariage*, VI, 396 urm.

Efectele prin-
cipale ale că-
sătoriei.

⁽⁶⁾ Beudant, I, 301.—Astfel, femeea dobândește și poartă numele bărbatului, acest drept încetând numai prin pronunțarea divorțului (veđi *suprà*, p. 252 și 661, n. 3); femeea măritată nu are alt domiciliu de cât acel al bărbatului (art. 93, 196); femeea dobândește prin căsătorie naționalitatea bărbatului (art. 12, 19). Căsătoria stabilește cuscria saŭ alianța între fie-care din soți și rudele celuilalt; ea atrage emanciparea soțului minor (art. 421); ea atrage legitimarea copiilor născuți

La noi, ca și în Franța, efectele căsătoriei sunt tot-Căsăt. morga-
deuna aceleași. Noi nu cunoaștem, în adevăr, căsătoria natică.
morganatică sau de mâna stângă care, în unele țări, nu conferă nici femeii, nici copiilor, drepturile pe care le conferă o adevărată căsătorie. (Cpr. Planiol, III, 215; Beudant, I, 301).

În capitolul de față legiuitorul se ocupă de datoria Impărțirea
ce incumbă părinților de a-și crește copiii (art. 185, 186)⁽¹⁾, și de obligația alimentară care există nu numai între capit. V.
părinți și copii (art. 187—193), dar și între alte persoane (art. 314, 831).

1. Datoria de creștere și de educație.

Art. 185. — Căsătoriții contractează împreună, prin singurul fapt al căsătoriei, îndatorirea de a alimenta, a întreține și a-și educa copiii. (Art. 190 urm., 283, 284, 294, 314, 332, 339, 759, 1253, 1266, 1284 C. civ. Art. 277 C. pen. Art. 203 C. fr.).

Căsătoria, sau mai bine din faptul procreațiunii⁽²⁾, face

înainte, dacă au fost recunoscuți fie prin actul de naștere, fie prin act autentic anterior căsătoriei, fie prin actul chiar de căsătorie (art. 304 modificat prin L. din 1906); ea conferă soțului spravețuitor dreptul de moștenire (art. 679); ea conferă femeii o ipotecă legală asupra imobilelor bărbatului pentru asigurarea dotei sale alienabile (art. 1753 urm.); ea asigură copiilor minori, legitimi sau legitimați, precum și femeii văduve, dreptul la o parte din pensia bărbatului, dacă acesta din urmă a fost funcționar public (art. 6 urm. L. din 23 Februar 1902). Nu are însă drept la pensie văduva care s'a căsătorit cu un pensionar după promulgarea legii din 1902. Această lege face însă prin art. 15 excepție, în privința văduvelor căsătorite cu un pensionar înainte de legea nouă, care au îndeplinit stagiul de cinci ani, cerut de legea anterioară a pensiilor din 10 Maiu 1890. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1905, No. 41. Căsătoria face ca convențiile matrimoniale, care trebuiesc să fie redactate înainte de celebrarea ei, să rămână definitive (art. 1228). Căsătoria este o cauză de suspensie a prescripției, căci prescripția nu curge între soți (art. 1881). Căsătoria face să se nască obligația alimentară, dreptul de moștenire, etc. Ea dă loc la oare-care obligații între soți, la incapacitatea femeii măritate, etc.

⁽¹⁾ Aceste texte ar fi mult mai la locul lor în titlul care se ocupă de puterea părintească. Cpr. Beudant, I, 298, p. 418.

⁽²⁾ Dicem faptul procreațiunii, pentru-că și în urma desfacerii căsătoriei, drepturile copilului sunt aceleași. Cpr. Baudry et

să se nască pentru părinți obligația de a se îngriji de copiii lor, dându-le cele trebuitoare, de a-î învăța și a-î crește, adică: de a desvolta facultățile lor fizice, morale și intelectuale ⁽¹⁾.

C. Calimach.
Art. 182.

«Părinții de obște sunt îndatoriți, ȳice art. 182 din codul Calimach (139 C. austriac), a da fiilor lor cuviincioasa creștere, adică: ȳngrijindu-se pentru viața și sănătatea lor, să le dea trebuincioasa hrană, deprindȳndu-le puterile trupești și iscusințele sufletești spre bine, și ȳntemeiind fericirea lor cea viitoare prin ȳnvățături, mai ȳntăi a *dogmelor credinței*, și apoi a celorlalte folositoare științe».

Nu trebuie să ne mirăm dacă, ȳn vechia legislație a Moldovei, religia are precădere, aceste idei fiind potrivite cu duhul vremei și cu vechile noastre așezăminte, ȳn care religia și biserica au avut ȳn totdeauna rangul ȳntăi ⁽²⁾.

Fourcade, II, 1996; Marcadé, I, 705; T. Huc, II, 187; Planiol, I, 2160; Beudant, I, 298; Mourlon, I, 732; Laurent, III, 39.—Veđi ȳnsă Thiry, I, 314, care ȳice că obligația de creștere rezultă atȳt din faptul procreării cât și din căsătorie, pentru-că prin unirea lor, soții au consimțit a crește copiii ce se vor naște din această ȳnsoțire.

(¹) «Considerând, ȳice Curtea noastră supremă, că obligația de creștere și de educație cuprinde nu numai trebuințele materiale ale copiilor, dar ȳncă cultivarea și desvoltarea facultăților lor intelectuale și morale». Bulet. 1890, p. 782. Cpr. C. Bordeaux, Sirey, 88. 2. 132; Thiry, I, 314, p. 281; Baudry et Fourcade, II, 2009; Laurent, *Droit internat.*, V, 76.—Părintele este dator a plăti și datoriile contractate de copil pentru căutarea sănătății sale. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1882, p. 171 și *Dreptul* din 1882, No. 29. Veđi *infră*, p. 701, text și nota 3.

Educația religioasă a copiilor.

(²) Este ȳnsă de observat că, chiar sub codul Calimach, copilul putea să aibă altă credință de cât aceea a părinților săi (art. 1623). Tatăl și astăđi trebuie să ȳngrijească de educația religioasă a copiilor săi, hotărȳnd religia ȳn care ei trebuie să fie crescuți, rȳmȳnȳnd ca la majoritate, ei să-și aleagă credința religioasă ce le-ar conveni. Decȳ, dacă ȳn cazul unei căsătorii mixte, s'a stipulat prin contractul de căsătorie, așu cum se ȳntȳmplă une-ori, că bȳteii vor fi crescuți ȳn religia tatălui, iar fetele ȳn aceea a mamei, asemenea clausă nu va fi obligatorie pentru tată, care este singur stȳpȳn ȳn privința direcției ce urmează a se da copiilor săi minori. Tribunalele n'ar putea interveni dupȳ cererea mamei, de cât atunci când tatăl, abusuȳnd de autoritatea sa, ar crește copiii ȳntr'o doctrină subversivă sau prea fantesistă, precum ar fi: fetișismul,

Obligația de a-și crește copiii și de a le purta de grijă până la majoritate sau emancipare (cpr. Marcadé, I, 706), incumbă atât tatălui cât și mamei, însă nu este solidară, de-oare-ce solidaritatea nu poate să aibă ființă de cât în puterea legii, sau a unei convenții (art. 1041) ⁽¹⁾.

Sub regimul dotal, cheltuelile educațiunii sunt în sarcina bărbatului, femeea contribuind numai cu venitul dotei sale (art. 1233, 1242), ceea ce se spune anume în codul italian (138 § 2).

Dacă toată averea femeii este parafernala (in care regimul dotal există numai cu numele), și dacă în contractul matrimonial nu se determină porțiunea contributivă a femeii la sarcinile căsătoriei, ea va contribui la aceste sarcini cu a treia parte din veniturile sale (art. 1284) ⁽²⁾.

În caz de separare de patrimonii, femeea va contribui la creșterea copiilor comuni după puterea mijloacelor sale și ale bărbatului, ea fiind datoare să îndeplinească aceste sarcini în totul numai cu al său, dacă bărbatului nu i-a mai rămas avere (art. 1266) ⁽³⁾.

panteismul, etc. Veđi în această privință t. VIII a Coment. noastre, p. 14 urm. și observația ce am publicat asupra unei decizii a Curței de casație din Franța, în *Curierul judiciar* din 1903, No. 21.

- (1) Laurent, III, 43; Demolombe, IV, 4; T. Huc, II, 190; Baudry, I, 582; Baudry et Fourcade, II, 2000; Neagu, I, p. 336, No. 30; Trib. Roman, *Dreptul* din 1900, No. 5; Cas. fr. Sirey, 94. 1. 416; D. P. 95. 1. 199. — *Contrà*: Trib. și C. Paris, Sirey, 62. 2. 513; D. P. 63. 2. 112. Cpr. Planiol, I, 2162. — Această obligație nu este nici indivisibilă. Trib. Roman, *loco cit.* — Obligația de creștere și de educație nu există, de asemenea, *in solidum*, în sarcina fie-căruia din soți, așa că terții s'o poată invoca pentru tot, în contra unuia sau celuilalt din soți, cu-toate-că fie-care din ei poate eventual să fie chemat a o îndeplini pentru tot. Baudry et Fourcade, *loco cit.*, p. 542; Neagu, *loco cit.*, No. 31. — *Contrà*: T. Huc, II, 190; Demante et Colmet de Santerre, I, 285 bis, III, *in fine*; Cas. fr., D. P. 90. 1. 337 (cu nota lui P. de Loynes); Sirey, 91. 1. 81.

Indivisibilitatea oblig. de creștere. Controversă.

- (2) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 494 urm.

- (3) Veđi t. VIII a Coment. citate, p. 400 urm. Cpr. Trib. Paris. *Dreptul* din 1891, No. 1. — Această obligație există pentru mamă, chiar în privința cheltuelilor făcute înaintea separației de patrimonii, de și ea nu se obligase personal a le plăti. Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 52 și Bulet. S-a I, 1890, p. 781. — *Contrà*: C. Galați (decisie casată), *Dreptul, loco cit.*

Separ. de bunuri contractuale.

În caz de separare de bunuri contractuală, se controversează chestiunea de a se ști dacă se va aplica în specie art. 1266 de la separația judiciară, sau art. 1284 de la parafernă ⁽¹⁾.

Supportarea cheltuelilor de creștere și de educație ale copiilor.

Cine suportă cheltuelile de creștere și de educație a copiilor? Dacă copiii nu au avere personală, aceste cheltueli sunt în sarcina tatălui și a mamei ⁽²⁾. Dacă ei au o avere personală a cărei folosință aparține părinților, cheltuelile sunt tot în sarcina acestor din urmă (art. 339). Dacă părinții au pierdut însă usufructul legal, ei nu sunt obligați a crește copiii din averea lor proprie, ci pot să scadă cheltuelile din venitul averii copiilor ⁽³⁾. «Din veniturile averii fiilor, ține art. 198 din codul Calimach (150 C. austriac), se cuvine, în cât vor ajunge, a se face cheltuelile pentru creșterea lor, iar prisosind ceva, să se dea cu dobândă, făcându-se pe tot anul lămurită samă». Aceste venituri trebuiau să fie întrebuințate la creșterea copiilor, chiar în casurile când rodirile averii personale a copiilor erau lăsate personal tatălui (art. 200 C. Calimach, 150 C. austriac). Folosința legală nu exista decî în codul Calimach.

C. Calimach. Art. 198, 200.

⁽¹⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 412 urm.

⁽²⁾ Baudry et Fourcade, II, 1994; Beudant, I, 298; T. Huc, II, 188; Demolombe, IV, 3 urm.; Neagu, I, p. 334, No. 15 urm. Cas. rom. și Trib. Roman, *Dreptul* din 1902, No. 13 și 55.—Din cele mai sus expuse rezultă că terții cari au făcut cheltueli pentru copii, fără vre-o intenție de liberalitate, au o acțiune în justiție contra părinților. T. Huc, II, 190, *in fine*; Baudry et Fourcade, II, 2003; Aubry et Rau, VI, § 547, p. 73; Laurent, III, 79 urm.; Neagu, I, p. 337, No. 42 urm.—Terții vor avea acțiunea în repetiție și în contra copiilor, cu condiție însă ca aceștia să nu le poată imputa că au neglijat de a exercita acțiunea contra părinților, atunci când ei puteau s'o facă. Aubry et Rau, *loco cit.*; Baudry et Fourcade, II, 2004; Laurent, III, 81; Demolombe, IV, 76. Se controversează însă chestiunea de a se ști dacă terții au acțiune contra copiilor, atunci când aceștia au fost incredințați terților de către părinți. Veđi pentru afirmativa, Baudry et Fourcade, II, 2005; Demolombe, IV, 76; iar pentru negativa, veđi Laurent, III, 81. Cpr. Pand. fr., *Aliments*, 620 urm.

⁽³⁾ Thiry, I, 314; Laurent, III, 44; Demolombe, IV, 12 urm. Aubry et Rau, VI, § 547, p. 72; Baudry, I, 582; Baudry et Fourcade, II, 2006; Demante et Colmet de Santerre, I, 385 bis III.

La caz de moarte saŭ de imposibilitate a unuia din soți de a-și îndeplini îndatorirea sa, ea trece la celalalt soț ⁽¹⁾.

Aceasta se prevede și în art. 185, 186 din codul Calimach (143 C. austriac), cu adăogire însă că, la caz de moarte saŭ scăpătare a soțului rămas în viață, îndatorirea trece la suitorii despre tată, iar în lipsa acestora, la suitorii despre mamă, soluție admisă și în privința copiilor naturali (art. 227 C. Calimach, 171 C. austriac), ceea ce astăzi nu mai există; căci datoria de creștere și de educație este exclusiv impusă tatălui și mamei, și dacă ascendenții pot fi obligați a alimenta pe descendenții lor, aceasta este în puterea art. 187, iar nu în puterea art. 185.

După codul italian (art. 138, § ultim.), în caz de lipsă de mijloace din partea părinților, obligația de creștere și de educație trece și astăzi la ascendenții cei mai apropiați, iar după Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 218), la ascendenți și la colaterali.

Care sunt regulile după care părinții trebuie să-și crească copiii. Iată, de exemplu, un părinte bogat: poate să dea pe copilul său la meșteșug, saŭ să-și dea numai un învățământ primar? Legea răspunde negativ numai într'un singur caz: când copiii au averea lor personală; căci atunci creșterea fiind o sarcină a folosinței legale, trebuie să fie în proporție cu averea copilului (art. 339); de unde rezultă că, în caz când copiii nu au nici-o avere, părinții pot să le dea creșterea și educația ce ar crede de cuviință ⁽²⁾.

Codul actual se deosebește deci, în această privință, de codul Calimach; căci după acest din urmă cod, de tatăl putea da fiilor săi nevîrșnici o creștere potrivită cu rangul, starea și chipul vieții ce ar fi socotit de cuviință, totuși copilul, după ajungerea sa la sprevîrșnicie, putea să ceară de la judecătoria ca să i se dea o altă direcție, mai potrivită cu plecarea inimei și cu puterile lui, și judecătoria era datoare de a pune această pricină la cale, *cu chipuri sfătuitoare*, după ce se asigura mai întâi, cu mare sirguință, prin învățătorii, rudele și megieșii tânărului,

(1) Cpr. C. Bordeaux, Sirey, 88. 2. 132.

(2) Cpr. Laurent, III, 42; T. Huc. II, 189 urm.—Veďi însă Baudry et Fourcade, II, 2011 urm.

atât despre dreptatea cererii sale, cât și despre starea a-verei și cauzele de împotrivire ale tatălui (art. 194, 195 C. Calimach, 148 C. austriac).

Acțiunea co-
piului contra
părintelui său.
Lacuna legei.

Părintele, care ar fi destul de denaturat pentru a nu-și îndeplini datoria cea mai sacră către copiii săi, impusă atât de legea naturii, cât și de legea pozitivă, poate fi constrins la aceasta printr'o acțiune ?

S'a dîs că o asemenea acțiune s'ar cuveni mamei, unui membru al familiei, și chiar ministerului public ⁽¹⁾. Așa este; în teorie orî-ce obligație trebuie să fie sancționată printr'o acțiune, însă o adevărată lacună există în lege; căci nu are cine să exercite acțiunea. În adevăr, copilul până la majoritate este incapabil de a sta în judecată; mama nu are de asemenea nici-o acțiune, tatăl exercitând singur, în timpul căsătoriei, puterea părintească (art. 327). Or, dacă mama care, în timpul căsătoriei, datorește ascultare bărbatului (art. 195), nu are nici-o acțiune, *a fortiori* intervenția consiliului de familie nu este admisibilă. În privința ministerului public, legea din 1810 (art. 46) îi dă dreptul, în Franța, de a cere *ex officio* executarea legilor de interes public; la noi însă, nu avem nici un text în această privință. Numai în caz când minorul ar fi pierdut pe unul din părinții săi, părintele rămas în viață ar putea fi acționat de tutorul aceluși minor, când acest tutor ar fi altul de cât părintele supravețuitor.

Soluția codu-
lui Calimach.
Art. 233 și
979.

După codul Calimach, părinții cari nici de cum nu se îngrijeau de hrana și buna creștere a copiilor, pe lângă că puteau fi desmoșteniți de aceștia (art. 979 C. Calimach, 769 C. austriac), dar mai perdeau încă puterea părintească (art. 233). Această sancțiune, care se vede și astăzi în codul austriac (art. 177), există și în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 219), însă nu are ființă în legea noastră; căci afară de art. 268 din codul penal, care nu prevede de cât

(1) Cpr. Murlon, I, 734; Demolombe, IV, 9 și VI, 372; Valette, *Cours de C. civil*, p. 309; Thiry, I, 314; Aubry et Rau, VI, § 547, p. 72; Baudry et Fourcade, II, 2017; D. C. Popescu, *Dreptul* din 1881, No. 78.—Vezi însă Marcadé, II, 159; Laurent, III, 41; Planiol, I, 2165.

atentatul la pudoare din partea părinților ⁽¹⁾, nu avem nici un text în această privință ⁽²⁾.

O singură sancțiune poate deci să existe, în caz de neîndeplinirea datoriei de creștere impusă părinților, și anume: slabele penalități la care eventual pot fi supuși părinții cari nu trimet pe copiii lor la școala primară (art. 8 și urm. L. din 28 Aug. 1901 asupra învățământului primar) ⁽³⁾.

Am ȳis că datoria de creștere și de educație rezultă mai mult din faptul procreației de cât din căsătorie. (Veđi *supra*, p. 689, nota 2). Din acest punct de vedere, copiii naturali ar trebui să aibă și ei dreptul de a fi crescuți de părinții lor, de câte ori acești părinți sunt cunoscuți; și acest drept se vede formal admis de codul Calimach; căci, in adever, de și după acest cod, copilul nelegiuit era depărtat de la drepturile familiei și a rudeniei, de numele de familiei al tatălui, de evgenia, de marca neamului, precum și de alte privilegii părintești (art. 220 C. Calimach, 165 C. austriac) ⁽⁴⁾; totuși el avea dreptul să ceară atât de la mamă cât și chiar de la tată, cheltuelile pentru hrana, creșterea și căutarea sanatatei sale, potrivit cu starea lor (art. 223—227 C. Calimach, 166—171 C. austriac) ⁽⁵⁾, și

⁽¹⁾ Și acest text este reu redactat; căci, printr'o stranie anomalie și de sigur din cauza unei greșeli de traducere, părintele denaturat, care a atentat la bunele moravuri ale copilului seu minor, perde numai puterea părintească, păstrând usufructul legal. Veđi *supra*, p. 375, nota 3.

Greșală de traducere.

⁽²⁾ Cpr. Laurent, III, 42; VI, 291 urm. și *Avant projet de révision*, I, p. 482.—*Contra*: Demolombe, VI, 367.

⁽³⁾ Am observat *supra*, p. 349 că, după legea veche asupra instrucțiunei din 1864 (art. 31), și străinii domiciliați in România erau datori să trimeată pe copiii lor la școala primară; și aceasta cu drept cuvint, pentru-că datoria de creștere și de educație este de ordine publică, interesând conservarea și perfecționarea societatei (cpr. Laurent, *Droit international*, V, 81 urm.; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. prive*, p. 496, ed. a 2-a). După legea actuală inșa, in vatamintul primar este gratuit și obligator numai pentru Români. Străinii, afară de acei din Dobrogea, plătesc o taxă școlară (art. 1 L. din 28 Aug. 1901). Legea veche era deci, din acest punct de vedere, superioară legei actuale.

⁽⁴⁾ Cpr. art. 1706 din codul german.

⁽⁵⁾ Tatăl copilului natural, ȳice art. 1708 din codul german, este obligat a da copilului, până la virsta de 16 ani in deplinieți, C. italian.

Dr. străin.

C. german și C. italian.

această îndatorire nu era personală tatălui și mamei; căci ea trecea, ca și celelalte îndatoriri părintești, la moștenitorii părinților (art. 227 C. Calimach, 171 C. austriac).

Superioritatea cod. Calimach asupra cod. actual.

Trebue deci să mărturisim că C. Calimach este, în această privință, cu mult superior legislației actuale, căci unele din dispozițiile aceluï cod fac onoare legiuitorului Moldovei. Așa, spre exemplu, vom cita art. 225 (169 C. austriac), unde se dice că dacă viețuirea copilului nu va fi sigură prin încredințarea lui mamei, care s'ar descoperi nevrednică de a-l crește, ori neputincioasă, sau cu totul desfrânată, sau având vre-o altă împedicare, atunci tatăl este îndatorit a-l depărta de la ea și a-l crește însuși el, sau a-l da la alt loc sigur și cuviincios.

Dr. actual. Oblig. tatălui. Lacună.

În dreptul modern, mai toți autorii susțin că și astăzi copiii naturali ar avea dreptul la creștere și educație ⁽¹⁾. «*Qui fait l'enfant doit le nourrir*» dice o veche maximă reprodușă de Loysel. Această soluție se întemeiază însă mai mult pe dreptul natural, căci dreptul pozitiv nu cuprinde nici-o dispoziție în această privință, și știut este că legislația noastră este mult mai defectuoasă, în privința acestor nenorociți copii, de cât acea franceză. În adevăr, în Franța, copiii naturali legalmente recunoscuți au un drept oare-care asupra averii tatălui și a mamei lor, după

întreținerea alimentară conform condiției mamei. Această întreținere cuprinde toate necesitățile vieței, *precum și cheltuelile de educație și de preparare la o profesiune*. «*Der Unterhalt umfasst den gesamten Lebensbedarf, sowie die Kosten der Erziehung und der Vorbildung zu einem Berufe*». Și art. 1709 din același cod adaogă că tatăl datorește alimente înaintea mamei și a rudelor ei. «*Der Vater ist vor der Mutter und den mütterlichen Verwandten des Kindes unterhaltspflichtig*». — După art. 186 din codul italian, datoria de creștere și de educație privește pe tată în privința tuturor copiilor săi naturali recunoscuți; această îndatorire încetează însă când copilul are un soț sau descendenți în stare de a-l ajuta. Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent pune pe copii firești pe aceeași treaptă cu copiii legitimi, când filiațiunea lor este legalmente stabilită (art. 328).

(1) Veđi Demolombe, IV, 16 și VI, 617 urm.; Valette, *Cours de C. civil*, p. 310; Beudant, I, 298; T. Hue, II, 187; Baudry et Fourcade, II, 1995; Aubry et Rau, VI, § 571, p. 215. Cpr. Laurent, III, 40.

încetarea acestora din viață (art. 756 urm. C. fr.), iar copiii adulterini și incestuoși au numai dreptul la alimente (art. 762, 764 C. fr.) ⁽¹⁾. La noi, nici aceste texte nu există măcar, și înaintea legii din 1906 (art. 304), nici nu se știea pozitiv dacă avem sau nu recunoașterea ⁽²⁾; de unde ne vedem silit a conchide că, față cu lacuna regretabilă ce există în legislația actuală, tatăl nu este de cât moralmente obligat a hrăni și a crește pe copiii săi naturali.

Cât pentru mamă, ea are necontestat această îndă-Oblig. mamei.
torire, legea noastră nefăcând, în privința ei, nici-o deose-Altă lacună.
bire între copiii legitimi și acei naturali (art. 141, 308, 337, 652, 677, 678). Această sancțiune nu are însă nici-o aplicare practică, pentru-că dacă mama nu-și îndeplinește datoria sa, nu are, după cum am văzut, cine să exercite acțiunea în numele copilului.

II. Inzestrarea copiilor.

Art. 186.— Copilul nu poate cere de la tată sau mamă o parte din averea lor spre a se căsători, sau a-și crea vre-un stabiliment. (Art. 294, 325, 456, 758, 1250 C. civ. Art. 204 C. fr.)

Pe lângă datoria de creștere și de educație, legea mai Oblig. natu-
impune părinților obligația de a-și înzestra și căpătui copiii, rală.
însă această obligație este *naturală* ⁽³⁾; căci copiii nu mai

⁽¹⁾ Aceste texte au fost modificate în Franța la 25 Martie 1896.

⁽²⁾ Veđi *infra*, la titlul filiaț. (t. II), explic. art. 48 C. civil.—Veđi asupra noului art. 304, Angel Atanasiu, *C. jud.* din 1906, No. 37.

⁽³⁾ Veđi autoritățile citate în t. VI a Coment. noastre, p. 10, nota 2 și în t. VIII, p. 136, nota 2. Cpr. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1902, No. 13 și din 1886, No. 57. Cas. rom. (10 Fevr. 1903), *Curierul jud.* 1905, No. 65 și *Dreptul*, 1906, No. 4 (decise nereprodusă în Bul. Curței). Cu-toate-acestea chestia este controversată, și unii consideră obligația de a-și înzestra și căpătui copiii ca o obligație pur morală sau de conștiință. Veđi autoritățile citate în t. VIII a Coment. noastre, *loco cit.* Cpr. T. Huc, II, 196.

Curtea noastră supremă a decis (v. *Curierul judiciar* din 1905, No. 65 și *Dreptul* din 1906, No. 4), că, de și înzestrarea este un act cu titlu gratuit, supus formelor solemne ale donațiunilor și de și prin urmare, în lipsa îndeplinirii formelor donațiunei, copilul înzestrat nu are nici-o acțiune în contra înzestrătorului, totuși când înzestrarea a fost executată de bună voe, adecă: când bunul a fost transmis de fapt

Aplic. art. 1092 § 2 la constituirea de dotă. Controversă.

aŭ astădăi nici-o acțiune pentru a cere de la părinți o parte din averea lor, spre a se căsători sau a-și crea vre-un stabiliment. Legea presupune în mai multe texte existența acestei obligații naturale, de exemplu: în art. 294, 456, 758 și 1250, însă n'a voit a o sancționa printr'o acțiune și a deschide astfel calea unor procese scandaloase, deoarece o astfel de acțiune ar fi fost contrară respectului ce copiii datoresc părinților la orî-ce vîrstă (art. 325) (1).

C. Caragea.
Privilegiul
masculini-
tății.

După codul Caragea, tatăl, iar în lipsa lui, frații erau datorî să înzestreze pe surorile lor (art. 12 și 13, partea III, capit. 16), și aceasta pentru-că fetele nu moșteneau pe părinți în concurență cu frații lor: «Când părinții aŭ feciori și fete, ȳice art. 17 lit. e din codul Caragea (partea IV, capit. 3), numai feciorii moștensesc de o potrivă, și pe fete, de vor fi neinzestrate, datorî sunt să le înzestreze și să le căsătorească» (2).

C. Calimach.
Art. 1623.

După art. 1623 din codul Calimach (1220 C. aus-

în patrimoniul copilului înzestrat, părintele înzestrător nu mai poate cere restituirea acestui bun, pentru-că el a executat de bună voe o obligație naturală (art. 1092 § 2). De și sunt autorî cari aprobă acest mod de a vedea (cpr. Aubry et Rau, V, § 500, pag. 323, text și nota 6; Planiol, III, 853; Guil-louard, *Contrat de mariage*, I, 140; Rodière et Pont, *Idem*, I, 96), totuși nu putem admite această soluție, pentru-că donațiile care n'au fost învestite cu formele legale nu pot da naștere unei obligații. Făcendu-se deci să decurgă o obligație dintr'o donație neinvestită cu formele legale, se atribuie un efect neantului, ceea ce este inadmisibil (art. 1168). Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1666, p. 686; Massol, *Oblig. naturelles*, p. 293 (ed. din 1858); Laurent, XII, 355; XVII, 13, 30 și XXI, 159; Demolombe, XX, 43 și XXV, 213. Cpr. Trib. imp. german și C. Montpellier, D. P. 93. 2. 115; Sirey, 1905, 2. 185 (cu nota lui J. Hémard). Veđi t. VI a Coment. noastre, p. 10, nota 2; t. VIII, p. 136, 137 și *Dreptul*, 1906, No. 4.

(1) Cpr. C. București (în motivele sale), *Dreptul* din 1886, No. 57.

(2) Veđi asupra acestei îndatoriri a fraților de a înzestra pe surorile lor, t. V a Coment. noastre, p. 306, nota 3 și t. VIII, p. 20, text și nota 4; p. 165 și 175. Veđi și observația ce am publicat în *Curierul judiciar* din 1902, No. 42. Cpr. și Trib. Mehedintți, *C. judiciar* din 1903, No. 50. Mai veđi încă I. Peretz, *Privilegiul masculinității în pravilniceasca condică Ipsilant și în legiuirea Caragea*, precum și raportul ce am făcut asupra acestei lucrări, publicat în *Dreptul* din 1906, No. 38.

triac) ⁽¹⁾, tatăl și bunul despre tată ⁽²⁾ erau îndatoriți a-și înzestra pe fiice și pe nepoate, după rangul și starea lor. Această obligație nu apăsa asupra mamei de cât atunci când tatăl era sărac, sau când mama fiind de altă dogmă, fiica era ortodoxă. După acest cod, obligația de înzestrare nu era decî naturală, precum este astăzi, ci *civilă* ⁽³⁾. Vechiul cod al Moldovei nu face de cât a reproduce, în această materie, principiile dreptului roman ⁽⁴⁾, unde obligația de a-și înzestra copiii era neapărată pentru a înlesni creșterea populației.

Am văzut însă că codul Calimach nu impunea mamei obligația de înzestrare, de cât atunci când tatăl era sărac, sau *când ea fiind de altă dogmă, fiica era ortodoxă*. Trebuie să menționăm cu această ocazie că, după același cod, copiii perdeau dreptul la înzestrare (art. 1625) și chiar la moștenire (art. 978), *dacă se depărtau din dreapta credință creștinească, sau dacă nu se împărtășeau în biserica ortodoxă*. Atât părinții cât și copiii erau astfel pedepsiți pentru-că împărtășeau o altă credință de cât cea recunoscută de așezămintele țării. Iată, cum vechia legiuire a Moldovei înțelegea libertatea de conștiință, una din cele mai mari cuceriri a timpurilor moderne, proclamată în mod solemn prin art. 5 din Constituție.

După codul austriac, care a fost reproduș în parte de vechiul legiuitor al Moldovei, religia nu constituie o piedică la înzestrare, însă copilul putea fi desmoștenit pentru părăsirea religiei creștine, *wenn es vom Christenthume abfällt* (art. 768), dispoziție abrogată prin art. 7 din legea de la 25

C. Calimach.
Art. 978 și
1625.

C. austriac.

- ⁽¹⁾ Obligația de înzestrare existând și astăzi în Austria, de aici rezultă că un părinte austriac va putea fi constrins a înzestra pe fiica sa austriacă în România, conform art. 1220 din codul austriac, legea română, care e contrară, neavînd nici-un interes de a se amesteca în organizarea familiilor străine domiciliată în țară. Cpr. Weiss, *Tr. élément. de dr. international privé*, p. 496 și 500 (ed. a 2-a), și *Tratatul cel mare*, III, p. 518; Neagu, I, p. 417, No. 60.
- ⁽²⁾ Această obligație era impusă și adoptătorului (art. 1627 C. Calim.).
- ⁽³⁾ Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1888, No. 5. Vezi t. VI a Coment. noastre, p. 11, *ad notam*.
- ⁽⁴⁾ L. 19, Dig., *De ritu nuptiarum*, 23. 2; L. 7, Cod, *De dotis promissione*, 5. 11; L. 14, Cod, *De jure dotium*, 5, 12, etc.

Dr. internațional.

Maiu 1868. Codul austriac mai cuprinde și alte dispoziții care n'au fost reproduse de codul Calimach. Astfel, după art. 1220 *in fine* din acest cod, fiica naturală nu poate cere zestre de cât de la mama sa ⁽¹⁾, iar după art. 1221, tribunalul, având în vedere starea în care se găsesc părinții, poate să-î scutească de a-și înzestra copiii, etc.

C. Calimach. După codul Calimach (art. 1625), obligația de înzestrare Art. 1625. înceta când părinții erau săraci; când copiii aveau averea lor personală; când se făceau nevrednici de înzestrare și, în fine, când ei nefiind încă în deplină vîrstă, se căsătoreau fără voia părinților (cpr. art. 1222 C. austriac), și când se depărtau din dreapta credință creștinească.

Datoria alimentară ⁽²⁾.

C. Calimach și dr. roman. Datoria alimentară își are temelia sa în dreptul natural, și ca atare, o găsim în toate legislațiile. «Dacă părinții au scăpatat, dice art. 207 din codul Calimach (154 C. austriac), se îndatoresc fiii a se îngriji pentru cuviincioasa hrana lor, și pentru celelalte cuviincioase ale vieții»; și, legea romană era atât de aspră, în cât părinții cari nu dădeau alimente copiilor lor, erau considerați ca niște ucigași. «*Necare videtur, non tantum is qui partum perfocat, sed et is qui abjicit, et qui alimonia denegat*» ⁽³⁾.

C. Caragea. În codul Caragea, foarte incomplet în această privință ca și în multe altele, se vorbește de datoria alimentară a părinților către copii numai la caz de despărțenie (art. 7, partea III, capit. 16). Cât despre obligația copiilor de a ajuta pe părinții lor, la caz de nevoie, nu se dispune absolut nimic.

Ce cuprinde expresia alimente. Expresia «alimente» cuprinde: hrana, locuința, hainele, încălzitul, etc., într'un cuvînt, întreținerea, adecă: toate cele trebuitoare existenței omului, după poziția sa socială ⁽⁴⁾,

⁽¹⁾ «*Ein uneheliche Tochter kann nur von ihrer Mutter ein Heirathsgut verlangen*».

Eroare de clasificare. ⁽²⁾ Legiuitorul se ocupă de obligația alimentară în trecut, la titlul căsătoriei. Această obligație rezultând însă din înrudire, iar nu din căsătorie, locul ei nu este aci, și legea cuprinde în această privință o eroare de clasificare.

⁽³⁾ L. 4, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25. 3.

Dr. străin. ⁽⁴⁾ Cpr. art. 1610 din noul cod german și articolul 171 din codul portughez. «Prin alimente, dice acest din urmă text,

precum și cheltuelile de boală (*valetudinis impendia*) «*Legatis alimentis, cibaria et vestitus, et habitatio debebit, quia sine illis ali corpus non potest*» (1).

Indatorirea de a alimenta nu obligă, cel puțin în regulă generală, la plata datoriilor făcute de creditor (2); părintele este însă obligat să plătească datoriile făcute de copilul său minor pentru căutarea sănătății sale (3).

Plata datoriilor.

Persoanele între care există datoria alimentară.

Art. 187.—Copiii sunt datorii a da alimente tatălui și mamei lor, și celorlalți ascendenți cari se vor afla în lipsă. (Art. 185, 189 urm., 314, 338, 831, 1253 C. civ. Art. 205 C. fr.)

Art. 188.—Ginerii și nurorile sunt datorii, asemenea, și în aceleași împrejurări, a da alimente socrului și soacrei. Această indatorire încetează însă:

1° Când soacra se căsătorește de a doua oară;

2° Când acela din soți care producea afinitatea (cuscria) și copiii născuți din căsătoria sa cu celalalt soț, au murit. (Art. 187, 189, 193, 1253 C. civ. Art. 206 C. fr.)

Art. 314.—Indatorirea naturală ce va continua a exista în-

se înțelege tot ce este indispensabil pentru hrană, locuință și îmbrăcăminte (*tudo o que é indispensavel ao sustento, habitação e vestuario*). Și acest text mai adaugă că alimentele mai cuprind încă, de câte-orî este vorba de un minor, educarea și instrucțiunea lui (*a educação e instrução*). — Lipsa se apreciază în mod suveran de instanțele de fond, după vîrsta, sexul, educația și poziția socială a celui care cere alimente. Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1884. p. 663; Bulet. 1894, p. 957; Cas. fr. Sirey, 90. 1. 216. Veđi *infră*, p. 713.

(1) L. 6, Dig., *De alimentis vel cibariis legatis*, 34. 1. Mai veđi încă L. 43, 44, Dig., *De verborum significatione*, 50. 16. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 295.

(2) Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 392; Marcadé, I, 717; Demolombe, IV, 53; Répert. Sirey, *Aliments*, 207; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 108; Thiry, I, 322. Cpr. L. 5, § 16, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25. 3. Veđi și pravila lui Matei Basarab, glava 293, unde se ȳice: «Feciorii se ne-Pravila lui M. voesc să hrănească pre părinții lor, de vor fi săraci, iar a Basarab. plăti datorii nu se nevoesc nici feciorii pentru părinți, nici părinții pentru feciori; așisderea și părinții se nevoesc a hrăni pre feciorii lor, iară nu se nevoesc a plăti datorie pentru dînșii». Cpr. L. 5, § 16, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25. 3. Veđi și Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 392.

(3) Trib. Ilfov și Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 29 și Bulet. S-a 1, 1882, p. 171. Veđi *supră*, p. 690, nota 1, *in fine*.

tre cel adoptat și tatăl și mama sa de a-și da unul altuia alimente, în casurile hotărâte de lege, va avea aceeași urmare între adoptător și cel adoptat, unul către altul. (Art. 185—193 C. civ. Art. 349 C. fr.).

Art. 831.—Donațiunea între vii se revoacă pentru ingratitudine: dacă, fără cuvint, donatarul refuză alimente donatorului. (Art. 187—193 C. civ. Art. 956 C. fr.).

1° *Datoria alimentară dintre ascendenți și descendenți* (art. 187).

Datoria alimentară există între ascendenți și descendenți legitimi, la infinit, dar nici odată între colaterali ⁽¹⁾.

Doctrina și jurisprudența franceză sunt unanime pentru Ascendenții și descendenții naturali. a recunoaște existența datoriei alimentare între părinții și copiii naturali ⁽²⁾, soluție formal admisă de codul Calimach ⁽³⁾.

Înțelegem ca această obligație să existe între copilul natural și mama sa, atunci când filiațiunea este legalmente stabilită ⁽⁴⁾. În cât privește însă pe tată, am vădit că le-

Dr. străin. ⁽¹⁾ După art. 141 din codul italian, frații și surorile au reciproc dreptul la alimentele strict necesare (*strettamenti necessari*), însă numai atunci când nu pot să-și agonisească mijloacele de existență, din cauza unei infirmități a trupului sau a minții, sau dintr'o altă cauză ce nu poate fi imputată culpei lor (*o per qualsivaglia altra causa, non imputabile a loro colpa*).—În Spania, obligația alimentară există între frați, fără nici-o distincție (L. din 1870, art. 63, 67). Aceeași soluție este admisă prin art. 172 din codul portughez. «Datoria alimentară este reciprocă, dice acest text, între descendenți și ascendenți, între frați și surori (*entre descendentes e ascendentes, e entre irmaos*). Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 221) întinde această obligație, fără nici-o restricție, între colaterali, până la spița a șasea.—După art. 1601 din codul german, numai rudele în linie dreaptă (*Verwandte in geradcr Linie*) sunt obligate a-și da reciproc alimente.

⁽²⁾ Cpr. Planiol, I, 3024; Beudant, I, 371; Baudry et Fourcade, II, 2028; Valette, *Cours de C. civil*, p. 315; Aubry et Rau, VI, § 571 p. 215; Répert. Sirey, *Aliments*, 58 urm.; Thiry, I, 317; Marcadé, I, 709; Neagu, I, p. 347, No. 78; Cas. fr. Sirey, 87. I. 65; D. P. 87. I. 119.—Veđi însă Laurent, III, 60; T. Huc, II, 210 urm.

⁽³⁾ Veđi *supră*, p. 695. Cpr. art. 135 și 175 din codul portughez.

⁽⁴⁾ Cpr. G. Meitani, *Dreptul* din 1902, No. 21; Neagu, I, p. 347, No. 76. «*Matrem cogemus vulgo quæsitos liberos alere; nec non ipsos eam*». L. 5, § 4, Dig., *De agnosc. et alend. liberis*, 25. 3.

gistația noastră este mult mai defectuoasă de cât cea franceză, și că nici-un text nu poate fi invocat în sprijinirea acestui sistem ⁽¹⁾. Dacă este să ne răzemăm numai pe dreptul natural, atunci ar trebui să întindem obligația alimentară și între colaterali, pentru-că legea naturii nu permite unui frate bogat de a lăsa pe un alt frate sărac să moară de foame. Dreptul natural poate fi consultat pentru interpretarea unui text întunecos (v. p. 60, 61), dar nu poate da naștere unei obligații care nu este înscrisă în legea pozitivă.

A fortiori, deci, obligația alimentară nu va exista între copilul firese și ascendenții tatălui său, nici între tatăl acestui copil și descendenții acestui din urmă. Ea va exista însă între copiii naturali și ascendenții mamei, pentru-că copilul natural intră cu desăvîrșire în familia mamei ⁽²⁾.

2° Datoria alimentară dintre cuseri (art. 188).

Datoria alimentară mai există încă între cuseri sau aliați cu titlu de ascendenți și descendenți (ginere și nuroară, socru și soacră) ⁽³⁾. Nu intră însă în această denumire tatăl vitrig (*vitricus*), mama vitrigă (*noverca*), nici fiastra (*privigna*), adică: fata ce femeia mea ar fi având dintr'o căsătorie anterioară ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1888. No. 42.

⁽²⁾ Cpr. G. Meitani, *Dreptul* din 1902, No. 21.

⁽³⁾ Obligația alimentară dintre cuseri nu există în Statele-uniteDr. american. (cpr. Laurent, *Dr. international*, V, 86), și vom vedea mai la vale că chestiunea de a se ști dacă un socru american poate cere alimente, în România, de la ginerele său, sau *vice-versa*, este foarte controversată. Vezi *infrà*, p. 725 urm.

⁽⁴⁾ Répert. Sirey, *Aliments*, 66; Beudant, I, 371; Demante et Colmet de Santerre, I, 293 bis I; Neagu, I, p. 348, No. 1; Planiol, I, 3027; T. Huc, II, 199; Baudry, I, 591; Baudry et Fourcade, II, 2032; Thiry, I, 317; Arntz, I, 372; Laurent, III, 59; Demolombe, IV, 24 urm.; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 99, nota 4; Mourlon, I, 741. Cpr. C. Bruxelles, *Revue trimestrielle de dr. civil*, IV, anul 1905, p. 373, No. 4 și *C. judiciar* din 1905, No. 52; C. Grenoble, D. P. 1904. 2. 469, 470. V. și Trib. Gand, *C. jud.* din 1906, No. 35.— S'a decis însă că bărbatul, care ar fi alimentat pe copilul născut din prima căsătorie a femeii sale, n'ar avea acțiunea în repetiție, dacă el a înțeles a plăti alimentele din veniturile dotale ale femeii, ca o sarcină a folosinței sale, mai ales dacă el a încasat banii

Cuscii între care există oblig. alimentară. Controlă. Datoria alimentară între cuscri este limitată la spița întâi, și nu se întinde la infinit. Art. 188 nu vorbește, în adevăr, de cât de ginere și de nuroră, socru și soacră. A întinde deci această obligație ar fi a o înființa fără nici-un text de lege (1).

Incetarea oblig. alimentară dintre cuscri. Obligația dintre ginere, nuroră, socru și soacră încetează când soacra s'a căsătorit de al doilea (2); 1° pentru că legea vede cu ochi răi căsătoria unei femei care are copii; dovadă de aceasta este dispoziția art. 340; și 2° pentru că soacra, prin această căsătorie, a intrat în altă familie, unde va găsi cele trebuitoare existenței sale (3).

A doua căsăt. a nurorei. Controversă. A doua căsătorie a socrului nu face să înceteze obligația alimentară (4); a doua căsătorie a nurorei face însă pe a-

proveniți dintr'o pensie alimentară servită femeii de fostul ei prim bărbat, în scopul de a alimenta pe copiii născuți din prima însoțire. C. Grenoble, D. P. 1904. 2. 470.

(2) Planiol, I, 3028; T. Huc, II, 199; Baudry, I, 592; Baudry et Fourcade, II, 2033; Laurent, III, 59; Répert. Sirey, *Aliments*, 68, 69; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 356; C. Grenoble, D. P. 63. 5. 24; Sirey, 63. 2. 58.—*Contrà*: Mai toți autorii, întemeindu-se pe o explicație dată de Tronchet în Consiliul de Stat (v. Loché, *Législ. civile*, IV, p. 379 și 388), întind această obligație la toți descendenții și ascendenții celui alt soț. Veđi în acest din urmă sens, Thiry, I, 317; Arntz, I, 372; Marcadé, I, 709; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 99; Demolombe, IV, 25; Valette, *Cours de C. civil*, p. 316; Valette sur Proudhon, I, p. 446; Beudant, I, 371, p. 504; Murlon, I, 742; Demante et Colmet de Santerre, I, 288 bis 1; Massé-Vergé, I, § 131, p. 221, nota 4; Chardon, *Puissance paternelle*, 284, p. 107 (ed. belg. din 1843). Cpr. Cas. rom. Bul. 1894, p. 957. Această decizie pune în principiu că ginerele datorește alimente bune după mamă a soției sale. Veđi asupra acestei controversă, Neagu, I, p. 348, No. 2 urm.

(3) Rămâne însă bine înțeles că mama păstrează, cu-toate-că s'a căsătorit de al doilea, dreptul de a cere alimente de la copiii născuți din prima căsătorie. *Penalia non sunt extendenda*. Cpr. Aubry et Rau, VI, § 553, p. 99, nota 6, *in fine*; Planiol, I, 3030; T. Huc, II, 200; Baudry et Fourcade, II, 2035; Laurent, III, 76; Neagu, I, p. 349, No. 8.

(3) Veđi însă Thiry, I, 318, care ăice că nici-unul din aceste motive nu este serios.

(4) Thiry, I, 318; Beudant, I, p. 507, nota 1; Planiol, I, 3030; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 79; T. Huc, II, 200; Laurent, III, 76; Vigie, I, 421; Neagu, I, p. 349, No. 9, și toți autorii.

ceasta din urmă să piardă dreptul la alimente, de și legea n'o spune expres, motivele privitoare la soacră fiind aplicabile și nurorei ⁽¹⁾.

Desfacerea căsătoriei contractată de al doilea de către soacră sau nuroră, nu face să renască pentru dînsule dreptul la alimente, care a fost pierdut prin această căsătorie ⁽²⁾. Desfacerea căsăt. soacrei sau nurorei.

Art. 189, despre care ne vom ocupa mai la vale, stabilește reciprocitatea nu numai în privința obligației alimentare, dar și în privința casurilor în care ea încetează; de unde se deduce că ginerele și nurora nu mai pot cere alimente de la soacra lor căsătorită de al doilea, după cum nici socrul și soacra nu mai au acest drept contra nurorei căsătorite de al doilea care, prin această căsătorie, perdînd dreptul său, a încetat tot-odată de a mai fi obligată ⁽³⁾. Căsătoria de al doilea a soacrei sau nurorei. Controversă.

Obligația alimentară dintre ginere, nuroră, socrul și soacră mai încetează încă, când acel din soți care producea cuscria și copiii născuți din căsătoria sa cu celalalt soț, au încetat din viață; căci de și în asemenea caz, cuscria nu este încă stinsă cu desăvîrșire și constituie, după lege, o împedicare la căsătorie (veđi *supră*, p. 590), Moartea soțului care producea cuscria și a copiilor săi.

- (1) Demolombe, IV, 28; Marcadé, I, 711; Valette, *Cours de C. civil*, p. 317; Massé-Vergé, I, § 131, p. 221, nota 6; Beudant, I, 372; Aubry et Rau, VI, § 552, p. 100, text și nota 7; Répert. Sirey, v^o cit., 81.—*Contră*: Baudry, I, 593; Baudry et Fourcade, II, 2037; Laurent, III, 77; Demante et Colmet de Santerre, I, 289 bis III; T. Huc, II, 200; Neagu, I, p. 349, No. 13; Planiol, I, 3030; Thiry, I, 318.—Art. 140 din codul italian menține dreptul la alimente socrului, care s'a căsătorit de al doilea, dar nu-l menține pentru nuroră. După Anteproiectul de revisuire a lui Laurent (art. 225), atât socrul cât și soacra, ginerele cât și nurora perd dreptul la alimente prin a doua căsătorie, soluție care este mult mai logică. Dr. străin.
- (2) Laurent, III, 76; Planiol, I, 3030; T. Huc, II, 200; Demolombe, IV, 30; Répert. Sirey, v^o cit., 82; Baudry, I, 593; Baudry et Fourcade, II, 2034; Neagu, I, p. 348, 349, No. 6; C. Limoges, D. P. 97. 2. 463.
- (3) Demolombe, IV, 29; Demante et Colmet de Santerre, I, 289 bis II; Baudry, I, 595; Baudry et Fourcade, II, 2036; Massé-Vergé, I, § 131, p. 221, nota 5.—*Contră*: Marcadé, I, 711; Laurent, III, 76; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 350; Planiol, I, 3031; Répert. Sirey, v^o *Aliments*, 85; Mourlon, I, 744; Beudant, I, 372; T. Huc, II, 200; Aubry et Rau, VI, § 53, pag. 99, nota 6.

totuși, după sêvîrșirea din viață a acestor persoane, legătura este mult mai slabă. «*Morte ma fille, mort mon gendre*» dicea vechiul drept francez. Astfel, eu nu mai datoresc alimente socrului său soacrei mele, dacă femeea mea s'a săvîrșit din viață, fără a lăsa copii, sau dacă acești copii au murit și ei.

Desfacerea
căsăt. prin
divorț.

Ce trebuie să decidem când eu m'aș fi despărțit de soția mea? De și legea nu prevede acest caz, totuși credem că obligația alimentară va înceta, pentru-că despărțenia produce ca și moartea desfacerea căsătoriei (art. 209). Rămâne însă bine înțeles că datoria alimentară numai atunci va fi stinsă când, în urma despărțeniei ar fi murit toți copiii, sau n'ar fi existat nici unul, efectele despărțeniei neputînd fi altele de cât acele ale morței ⁽¹⁾.

Casul când,
în urma di-
vorțului, au
rămas copii.

Din cele mai sus expuse rezultă că obligația alimentară subsistă în urma pronunțării divorțului, dacă din căsătoria desfăcută au rămas copii ⁽²⁾.

Aplic. art. 654
și 808.

Dacă bărbatul, care producea cuscria, s'a săvîrșit din viață, fără a lăsa copii, femeea care ar fi rămas îngreunată ar putea cere alimente de la socrul și soacra sa, copilul zămislit fiind presupus existent ⁽³⁾ (argument din art. 654 și 808) ⁽⁴⁾. (Cpr. art. 1963 C. german).

Art. 992.

Femeea va trebui însă să restituie alimentele primite, dacă în urma primirei lor, se dovedește că îngreunarea ei era numai aparentă, sau că copilul s'a născut mort. Acei cari au plătit alimentele vor avea contra ei *condictio in-debiti* (art. 992) ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Planiol, I, 3030, *in fine*; T. Huc, II, 202; Neagu, I, p. 350, No. 16; Répert. Sirey, *Aliments*, 77; Baudry et Chauveau, *Personnes (Divorce)*, III, 266; Vraye et Gode, *Divorce*, II, 613 (ed. a 2-a); C. Paris, Sirey, 90. 2. 1; Sirey, 92. 2. 43; D. P. 93. 2. 353; Trib. Anvers, Sirey, 92. 4. 16; Trib. Paris, *Dreptul* din 1891, No. 83, p. 667.

⁽²⁾ Veđi autoritățile citate în nota precedentă. — *Contrà*: Cas. fr. și C. Orléans, Sirey, 91. 1. 311; D. P. 93. 1. 353; Sirey, 92. 2. 133; D. P. 93. 2. 354.

⁽³⁾ *Infans conceptus pro nato habetur, quoties de ejus commodis agitur.*

⁽⁴⁾ T. Huc, II, 201; Laurent, III, 78; Baudry et Fourcade, II, 2039; Demolombe, IV, 26 bis; Trib. Marseille, Sirey, 63. 2. 140; D. P. 63. 5. 23.

⁽⁵⁾ T. Huc, *loco cit.*, și autorii citați în nota precedentă.

3° *Datoria alimentară dintre soți (art. 194, 196).*

Datoria alimentară există între soți. În adevăr, în Art. 194, 196. timpul căsătoriei, soții își datoresc unul altuia sprijin și ajutor (art. 194, 196), după putință, la toate întâmplările, adaogă art. 63 din codul Calimach.

În timpul cât ține divorțul, femeia poate, ca măsură Art. 250 și 281. provisorie, să dobândească o pensie alimentară (art. 250), și chiar în urma desfacerei căsătoriei, soțul în favoarea căruia divorțul a fost pronunțat, poate dobîndi o pensie alimentară din averea soțului vinovat (art. 281).

Bărbatul, dacă este sărac, poate și el, în timpul căsătoriei, să ceară alimente de la soția sa, care ar părăsi domiciliul conjugal (1). Dr. bărbatului la alimente.

Dacă bărbatul refuză de a-și primi femeia în domiciliul său, sau o maltratează în așa mod în cât ea este nevoită să părăsească domiciliul conjugal, el poate fi obligat a-i servi o pensie alimentară, chiar dacă ea nu cere divorțul, și această pensie nu va înceta de cât atunci când bărbatul își va primi femeia în casă, dându-i cele trebuitoare (2). Curtea de casație a decis, cu drept cuvînt, că bărbatul este obligat a servi soției sale o pensie alimentară, de câte-ori ea este silită să părăsească domiciliul ei. Refusul bărbatului de a-și primi femeia, sau maltratarea ei.

(1) Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2134; Neagu, I, p. 355, No. 23.

(2) Beudant, I, 309, p. 433; Planiol, III, 232; Baudry, I, 621; Baudry et Fourcade, II, 2135 și 2173; Demolombe, IV, 110; T. Huc, II, 239; Massé-Vergé, I, § 133, pag. 230; Laurent, III, 54 și 94; Aubry et Rau, V, § 470, p. 133; Cas. rom., C. Focșani și Trib. Ilfov, Bulet. 1872, pag. 16; *Dreptul* din 1874, No. 25, 41 și 75 (această din urmă decizie cu observ. lui Gr. Păncescu); Bulet. S-a I, 1884, p. 704 și anul 1891, p. 1237; *Dreptul* din 1881, No. 84; Trib. Roman, *Dreptul* din 1902, No. 55; Trib. Ilfov și Tutova, *Dreptul* din 1893, No. 83 și din 1899, No. 55 (cu observația noastră); Trib. Paris, *Curierul judiciar* din 1898, No. 20; C. Bruxelles (20 Mai 1902), *Revue trimestrielle de dr. civil.* III, anul 1904, p. 594. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 487, *ad notam*.— S'ar putea întâmpla ca bărbatul să fie silit a părăsi domiciliul conjugal, din cauza femeii, și în asemenea caz, s'a decis că el va putea cere alimente de la dînsa. C. Bordeaux, D. P. 54. 2. 10.

liul lui din cauza întreținerii unei concubine în acest domiciliu ⁽¹⁾.

Refusul fe- Femeea n'ar avea însă drept la alimente dacă, fără
meef de a lo- nici-o cauză bine-cuvîntată, n'ar voi să locuiască împreună
cui împreună cu bărbatul ei ⁽²⁾, sau dacă amîndoi soții s'ar fi înțeles
cu bărbatul său a trăi separați ⁽³⁾.
său.

Interdicția Se poate întîmpla ca bărbatul să nu-și poată împlini
bărbatului. obligația impusă prin art. 196, când, spre exemplu, el ar
fi interzis, sau s'ar afla într'o casă de sănătate (L. din
15 Decembre 1894 asupra alienaților). În asemenea casuri
excepționale, femeea neavînd cele trebuincioase la domi-
ciliul comun, va îndrepta cererea de alimente contra re-
presentantului legal al bărbatului ⁽⁴⁾.

Casurile în Din împrejurarea că femeea trebuie să locuiască
care terții au la un loc cu bărbatul său (art. 196), rezultă că cei de al
acțiune în treilea, cari i-ar fi dat alimente afară din domiciliul conju-
contra femeii gal, ar avea acțiune contra bărbatului numai în casurile
p. alimentele gal, ar avea acțiune contra bărbatului numai în casurile
date afară din in care femeea ar fi fost autorizată de dînsul a șede a se-
domiciliul parat, sau când ea ar fi avut motive serioase de a părăsi
conjugat. locuința comună (Demolombe, IV, 94).

4° Datoria alimentară dintre adoptător și adoptat (art. 314).

Art. 314. Datoria alimentară există între adoptător și acel a-
doptat (art. 314); căci, pînă la un punct oare-care adop-
țiunea imitează natura. Adoptatul datorește decî alimente
atît ascendenților săi firești ⁽⁵⁾ cît și adoptătorului, avînd

(1) Cas. rom. Bulet. 1900, p. 204.—Femeea n'ar putea însă cere o pensie alimentară din cauză că bărbatul refușă de a celebra căsătoria religioasă. C. Montpellier, Sirey, 47. 2. 418.

(2) Veđi *infra* explic. art. 196. Aceasta se spune expres în art. 133 din codul italian.

(3) C. Bruxelles, decizie citată p. 707, nota 2 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 15; Laurent, III, 55; Baudry et Fourcade, II, 2131; Beudant, I, 309; Aubry et Rau, V, § 470, p. 132, 133.

(4) Cpr. Laurent, III, 57.— Veđi însă Baudry et Fourcade, II, 2129.

(5) În adevăr, de și art. 314 nu vorbește de cît de tatăl și mama adoptatului, totuși nu mai începe îndoială că adoptatul datorește alimente tuturor ascendenților săi. Baudry et Chénaux, *Personnes (Adoption)*, IV, 95; Demolombe, VI, 147; Planiol, I, 2997; Marcadé, II, 106.

drept să ceară alimente de la aceleași persoane (art. 189) ⁽¹⁾.

Datoria alimentară nu există însă între descendenții ^{Persoanele} adoptatului și adoptător, nici între adoptat și ascendenții ^{intre care o-} adoptătorului, de-oare-ce adopțiunea nu produce o înrudire ^{bligat. alimen-} fictivă de cât între adoptător și adoptat ^{tară nu există.} ⁽²⁾.

Și aici trebuie să observăm că legea actuală se deo- ^{C. Calimach.} sebește de codul Calimach; căci după art. 247 din acest ^{Art. 247.} cod (183 C. austriac), între înfiitori și înfietți, *cum și între urmașii acestora* ⁽³⁾ se păzesc driturile întoemai ca între cei din naștere legiuții părinți și fiș.

În codul Caragea (art. 11, partea IV, capit. 5), se vor- ^{C. Caragea.} bește de înclinarea și datorile fiilor celor de suflet către părinții lor sufletești, și *vice-versa*, fără a se vorbi însă despre urmași.

După art. 367 din codul francez, reprezentanții epi- ^{Textele din} tropului oficios datorese alimente epitropisitului, din ave- ^{codul fr. eli-} rea epitropului, în caz când acest epitrop ar fi încetat dingui- ^{minate de le-} viață înainte de a fi adoptat pe epitropisit. Acest text s'a ^{giuitorul nos-} eliminat de legiuitorul nostru cu întreaga secție care se ocupă de tutela oficioasă. De asemenea, nu s'a mai tradus nici art. 762 și 764 din codul francez, care dau drept la alimente copiilor adulterini și incestuoși.

5° Datoria alimentară dintre donatar și donator (art. 831).

Donatarul, adecă primitorul darului, este obligat a veni în ajutorul dăruitorului, la caz de nevoie, sub pedeapsă

(1) Adoptatul datorind alimente adoptătorului ca și un copil legitim, de aci rezultă că el datorește aceste alimente înainte de ascendenții adoptătorului și odată cu descendenții lui. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 137; T. Hue, III, 124; Demolombe, VI, 148; Baudry et Chéneaux, *loco cit.*; Marcadé, II, 106; Répert. Sirey, *Adoption*, 225. Cât pentru adoptător, el datorind alimente adoptatului ca și cum ar fi tatăl lui legitim, se înțelege că el le va plăti după descendenții legitimi sau adoptivi ai adoptatului, și odată cu ascendenții săi. Veđi autorii *suprà* citați.

(2) Baudry et Chéneaux, *op. și loco cit.*; T. Hue, III, 124; Aubry et Rau, VI, § 560, p. 134; Demolombe, VI, 134. 147; Mourlon, I, 1010, 1011; Planiol, I, 3010, 3023 (ed. a 2-a) și I, 663, 1603 (ed. a 3-a).

(3) Cpr. art. 1766 din codul german.

de a vedea revocată donațiunea ce ar fi primit. Obligația, în asemenea caz, nu este reciprocă, ci apasă numai asupra primitorului darului (art. 831).

C. Calimach. După art. 1274 din codul Calimach (947 C. austriac), primitorul darului era obligat a ajuta pe dăruitor, la caz de scăpătate, după analogia sumei dăruite, care se afla încă în stăpânirea lui, și a-î plăti pe tot anul legiuitele dobîndi a sumei dăruite (art. 1273 C. Calimach). Donațiunea nu putea însă fi revocată pentru singurul refuz de a alimenta pe dăruitor ⁽¹⁾.

Dr. actual. Astăzi, din contra, refuzul primitorului darului de a veni în ajutorul bine-făcătorului său este privit ca un act de nerecunoștință, care poate da loc la revocarea donațiunei (art. 831).

Facerea unei somații din partea donatarului. Pentru ca justiția să poată admite revocarea, care nici-odată nu are loc de drept (art. 832), trebuie să existe un refuz *fără cuvînt* ⁽²⁾ din partea primitorului darului;

Dr. roman și vechiul dr. fr. ⁽¹⁾ În vechiul drept francez, chestiunea de a se ști dacă refuzul donatarului de a alimenta pe dăruitor era sau nu o cauză de revocare a donațiunei, era controversată. Cpr. Pothier, *Donations entre vifs*, VIII, 190, 191; Répert. Sirey, *Donations*, 3077.—În cât privește dreptul roman, trebuie să observăm că Justinian nu prevăduse refuzul de a da alimente între cauzele de revocare enumerate de L. 10, Cod, *De revocandis donationibus*, 8. 56, probabil din cauza beneficiului *competentiae* sau *deductionis* de care se bucura dăruitorul. Acest beneficiu consista în dreptul ce el avea de a opri, la trădarea lucrurilor dăruite, ceea ce ȳ trebuia pentru hrana sa. Veđi Instit., *De actionibus*, 4, 6, § 38; L. 173, Pr., Dig., *De regulis juris antiqui*, 50. 17; L. 19, § 18 și L. L. 49, 50, *De re judicata*, 42. 1. Veđi asupra beneficiului *competentiae*, t. VIII a Coment. noastre, p. 182, 183 și 419, nota 3.

Casurile în care donatarul ar putea să refuze alimente dăruitorului. ⁽²⁾ Aceste cuvinte nu există în textul francez, și sunt adaose de legiuitorul nostru. Cuvînt legitim de refuz ar fi atunci, de exemplu: când dăruitorul n'ar fi în lipsă (cpr. Répert. Sirey, *Donations*, 3080; Baudry, II, 513; Baudry et Colin, *Don. et test.*, I, 1611; Demolombe, XX, 645; Laurent, XIII, 13; Demante et Colmet de Santerre, IV, 98 bis VII), sau când primitorul darului ar fi scăpătat și el, după cum dispune anume art. 1273 din codul Calimach (947 C. austriac).

De asemenea, ar fi cuvînt legitim de refuz când dăruitorul ar fi avînd rude bogate de la care ar avea dreptul să ceară alimente, pentru-că dăruitorul nu este în lipsă de câte-

ceea ce lasă a se presupune că dăruitorul trebuie să aducă la cunoștința primitorului darului starea sa de scăpătăciune printr'o somație extra-judiciară, și numai în caz când primitorul darului ar fi refuzat ajutorul său, fără nici-un motiv bine-cuvîntat, sau ar fi propus o sumă prea mică, justiția ar putea să pronunțe revocarea donațiunei.

Primitorul darului nu este ținut la plata alimentelor de cât în limita bunurilor dăruite, după cum dispune art. 1274 din codul Calimach, orî-cât de mare ar fi averea sa personală, această avere neavînd nimic de comun cu calitatea sa de primitor al darului.

Sunt însă autori cari susțin că primitorul darului nu poate fi obligat de cât pînă la concurența venitului bunurilor dăruite ⁽¹⁾. (Cpr. art. 1273 C. Calimach).

Această limită fiind însă arbitrară, ca una ce n'a fost admisă de legea actuală, trebuie să conchidem că primitorul darului poate fi obligat pînă la concurența tuturor bunurilor dăruite, fără a se putea însă întrece valoarea acestor bunuri, tribunalele fiind suverane în aprecierea lor ⁽²⁾.

In caz când datoria alimentară ar fi fost impusă prin însuși actul constitutiv al donațiunei, atunci primitorul darului nu s'ar putea libera de această obligație prin pără-

Limita în care donatarul este ținut la plata alimentelor. Controversă.

Cazul când oblig. alimentară ar fi fost impusă prin actul de dăruire.

orî ar putea să-și procure cele trebuitoare vieței pe o altă cale. Veđi în acest sens, Demolombe, XX, 647; Laurent, XIII, 11; Mourlon, II, 733; Aubry et Rau, VII, § 708, p. 415, 416, text și nota 9; Troplong, *Don. et test.*, III, 1315; Arntz, II, 1919; Répert. Sirey, *Donations*, 3083; Planiol, III, 2646; F. Herman, *C. civ. annoté*, II, art. 955, No. 32; Marcadé, III, 703; T. Huc, VI, 243; Saintespès-Lescot, *Don. et test.*, III, 878.—*Contrà*: Duranton, VIII, 558; Thiry, II, 381, p. 372; Bayle-Mouillard asupra lui Grenier, *Don. et test.*, II, 213, p. 190, nota c (ed. din 1846).—Veđi însă Baudry, III, 513, precum și Baudry et Colin, *op. cit.*, I, 1613, după cari judecătorul va decide în fapt, *ex æquo et bono*, dacă donatarul trebuie să dea alimente dăruitorului, cu-toate-că acesta are descendenți sau ascendenți în stare de a-l ajuta.

(1) Mourlon, II, 733; Saintespès-Lescot, *op. cit.*, III, 880; Arntz, II, 1919; Thiry, II, 381; Laurent, XIII, 10; Demante et Colmet de Santerre, IV, 98 bis VII; Demolombe, XX, 649; Baudry et Colin, *op. cit.*, I, 1612; Bayle-Mouillard asupra lui Grenier, *op. cit.*, II, 213, nota b.

(2) Cpr. Planiol, III, 2646; Répert. Sirey, *v^o Donations*, 3079.

sirea și restituirea bunurilor primite ca dar, ei din contra, ar putea fi constrâns la plata alimentelor, putându-se urmări și averea sa personală; pe când, din contra, dacă alimentele sunt datorite în puterea legei (art. 831), obligația sa fiind nedespărțită de bunurile dăruite, părăsirea acestor bunuri l-ar descărca cu desăvârșire ⁽¹⁾.

Efectele revocării în privința terților.

In fine, vom mai observa că revocarea ce s'ar pronunța pentru inexecutarea condiției sa și sarcinei de alimenta pe dăruitor, și-ar produce efectele sale *in præteritum*, chiar în privința terților (art. 830); pe când revocarea donațiunii pentru ingratitudinea donatarului, care ar fi refuzat de a-și îndeplini obligația impusă de art. 831, n'ar fi opozabilă terților (art. 834) ⁽²⁾.

Caracterele datoriei alimentare.

Art. 189.— Obligațiunile ce rezultă din aceste dispozițiuni sunt reciproce. (Art. 187—193 C. civ. Art. 207 C. fr.)

Art. 190.— Alimentele se dau în proporțiune cu trebuința acelora cari le reclamă, și cu starea aceluia care e dator să le întimpine. (Art. 191 C. civ. Art. 208 C. fr.)

Art. 191.— Când acela care dă, sau acela care primește alimentele ajunge într'o stare astfel, că unul nu le mai poate da, sau celalalt nu mai are nevoie de ele în total sau în parte, se poate cere a fi apărat, sau a se face reduțiune din ceea ce dă. (Art. 192 C. civ. Art. 209 C. fr.)

Reciprocitatea și variabilitatea oblig. alimentare.

Datoria alimentară este deosebită de datoria de creștere (art. 185), și are câte-va caractere speciale care o deosebesc de celelalte obligații. Așa, de exemplu, datoria alimentară este reciprocă (art. 189) și variabilă; căci alimentele se dau în proporție cu nevoile creditorului și cu mijloacele debitorului (art. 190) ⁽³⁾.

⁽¹⁾ Demolombe, XX, 643, 644.

⁽²⁾ Cpr. Demolombe, XX, 644; Bayle-Mouillard asupra lui Grenier, *op. cit.*, II, p. 189, nota a; Massé-Vergé, III, § 484, p. 233, nota 8, *in fine*.

⁽³⁾ Spre a se aprecia mijloacele debitorului, se va avea în vedere datoriile și sarcinile ce grevează averea sa (T. Huc, II, 206; Baudry et Fourcade, II, 2076). Judecătorii vor avea însă în vedere starea actuală a debitorului, iar nu aceea eventuală. T. Huc, *loco cit.*, care citează în acest sens o decizie a Curții din Nancy din 12 Iunie 1879. Cpr. asupra tuturor acestor puncte, Neagu, I, p. 341, No. 22 urm.

Obligația alimentară poate fi redusă sau poate înceta cu totul, după împrejurări (art. 191) ⁽¹⁾. Reduc. sau încet. oblig. alimentare.

Acel care are drept la alimente trebuie să fie în lipsă (art. 187, 188). Lipsa și nevoea sunt relative și se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, după vîrsta, sexul, educația și poziția socială a părților ⁽²⁾. Lipsa în care se găsește creditul.

Lipsa și nevoea pot să provină din culpa aceluia care cere alimente. Astfel, un copil ar avea drept la alimente, cu-toate-că ar fi răsipit averea primită de la părinți ⁽³⁾, sau că s'ar fi căsătorit contra voinței lor ⁽⁴⁾, sau chiar dacă ar fi comis o faptă care l'ar fi exclus de la moștenire (art. Culpa creditorului.

(1) Hotărîrile privitoare la alimente, ca și acele privitoare la ținererea copiilor, sunt deci provisorii și nesusceptibile de a dobîndi autoritatea lucrului judecat. Veđi autoritățile citate în t. V a Coment. noastre, p. 306, nota 1 și în t. VII, p. 491, nota 4. Cpr. Neagu, I, p. 351. No. 1 urm. și p. 477, No. 24 urm.— In cât privește hotărîrile privitoare la ținerea și paza copiilor, veđi t. VII a Coment. noastre, p. 492, text și nota 1, precum și Trib. Le Havre. *Pand. Périod.* 1904. 2. 273; *Curierul judiciar* din 1905, No. 1, p. 8.— Aceste hotărîri au însă un caracter definitiv, pentru trecut, până la modificarea lor. T. Huc, II, 206, 209: Baudry et Fourcade, II, 2162.— Caracterul hotărîrilor privitoare la alimente.

In fine, vom observa că hotărîrile prin care se acordă alimente pot fi executate provisor (art. 129 Pr. civ.) și că imobilul dotal care, în principiu, este inalienabil, poate fi înstrăinat pentru plata de alimente (art. 1253, 2°). Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 293 urm. Art. 129 Pr. civ. și 1253 § 2 C. civ.

(2) Cpr. Cas. fr. D. P. 98. 1. 303; Planiol, I, 3042; Demolombe, IV, 62, *in fine*. Veđi *supră*. p. 701, *ad notam*.—S'a decis că o jenă momentană a aceluia în drept a primi alimente nu este suficientă pentru a justifica o asemenea cerere; însă că tribunalele pot obliga pe acei cari datoresc alimente a face avansurile de care reclamantul ar avea nevoie, sub condiția unei restituiri ulterioare. Trib. Albi, *Pand. Périod.* 1906. 2. 144.

(3) Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 385; Répert. Sirey, v^o *Aliments*, 153; Demolombe, IV, 48; Baudry, I, 607; Baudry et Fourcade, II, 2072; Planiol, I, 3039; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 107.—Veđi însă Duranton, II, 383.

(4) Laurent, II, 70; Demolombe, IV, 49; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 107; Répert. Sirey, *Aliments*, 154; Baudry, I, 607; Baudry et Fourcade, II, 2073.— După art. 1625 din codul C. Calimach. Calimach (inexistent în codul austriac), copilul minor care se căsătoriează fără voia părinților, pierde dreptul la înzestrare. Art. 1625.

655, 831, 930), nici un text de lege nefăcând să înceteze obligația alimentară în caz de nedemnitare (1).

Casurile în care creditorul ar avea mai multe imobile. Nu s'ar putea însă dice că există o adevărată lipsă din partea aceluia care ar avea mai multe venituri lor n'ar fi suficiente; căci reclamantul n'ar avea, în asemenea caz, de cât să vîndă un imobil spre a-și înlăsi mijloacele de traiu (2).

Casurile în care creditorul este în stare de a munci. Munca fiind și ea un capital, acela care este încă în stare de a munci și de a-și căștiga existența, nu este în lipsă în adevăratul înțeles al cuvîntului și, deci, nu poate cere alimente (3).

Casurile în care lipsa se datorește desordinei și trândăviei creditorului. Tribunalele nu vor acorda, de asemenea, alimente acelorora care sunt în lipsă din cauza desordinei și trândăviei lor, pentru-că menirea justiției nu este de a îndemna la rău și la imoralitate (4). «Acel care a căduț în lipsă din cauza imoralității sale, dice art. 1611 din Codul german, nu poate să ceară de cât stricta întreținere» (5).

Dovedirea lipsei în care se găsește creditorul. Acel care cere alimente trebuie, în principiu, să dovedească, ca orî-ce reclamant (art. 1169), că se află în lipsă. Acest principiu nu este însă atăt de absolut pe cât îl cred unii (6), de-oare-ce reclamantul afirmă un fapt negativ,

(1) Répert. Sirey, *v^o cit.*, 155; Demolombe, IV, 51; Beudant, I, 372; Massé-Vergé, I, § 131, p. 222, nota 14; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 207, No. 6; Baudry et Fourcade, II, 2074; Neagu, I, p. 341, No. 21; Planiol, I, 3039.— *Contrà*: Marcadé, I, 723; Duranton, II, 385 și 418; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 107; Baudry, I, 607. Cpr. în acest din urmă sens, L. 5, § 11, Dig., *De agnoscendis et alienis liberis*, 25. 3. Veđi și Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 385.

(2) Laurent, III, 71; Répert. Sirey, *v^o Aliments*, 125. Cpr. Demolombe, IV, 44; Baudry et Fourcade, II, 2069. — Veđi însă Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 106.

(3) Laurent, *loco cit.*— La caz când acel care cere alimente exercită o industrie oare-care, tribunalele vor ține samă de veniturile ce-î procură această industrie spre a scădea cu acest venit pe acei obligați a da alimente. C. Pau, D. P. 67. 2. 196.

(4) C. Bruxelles, *Revue trimestrielle de dr. civil*, III, anul 1904, p. 594 și *Curierul judiciar* din 1905, No. 15; Laurent, III, 71; Demolombe, IV, 46. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2068.

(5) «*Wer durch sein sittliches Verschulden bedürftig geworden ist, kann nur den notdürftigen Unterhalt verlangen*».

(6) Cpr. Laurent, III, 72; T. Huc, II, 206; Baudry et Fourcade, II, 2066.

care nu poate fi dovedit ⁽¹⁾. Prin urmare, pârîtul va trebui să arăte mijloacele de existență ale reclamantului, și acesta din urmă va avea a stabili că mijloacele indicate nu există sau că, în ori-ce caz, sunt insuficiente ⁽²⁾.

Obligația alimentară este impusă de legiuitor pentru motive de umanitate; în acest sens ea este de ordine publică, și ca atare, persoanele care au drept la alimente nu pot de mai înainte să renunțe la ele (art. 5), omul neavînd dreptul de a renunța la viață ⁽³⁾. «Nu se poate renunța la alimente pentru viitor», dice art. 1614 din codul german ⁽⁴⁾. (Cpr. L. 8, Cod, *De transactionibus*, 2. 4).

Se poate însă renunța la o pensie alimentară dobîndită în baza art. 281. Veđi *infra* (t. II) explic. acestui text. Art. 281.

Sunt autori cari admit și solidaritatea și indivisibilitatea obligației alimentare ⁽⁵⁾. Alții admit numai solidaritatea ⁽⁶⁾, iar alții numai indivisibilitatea, pentru-că și viața ar fi indivisibilă. *Nemo pro parte vivere potest* ⁽⁷⁾. Valette și Curtea din Pau admit o solidaritate specială pronunțată de judecătore ⁽⁸⁾. Cu drept cuvînt se poate mira cine-va cum un jurisconsult atât de eminent a putut să cadă într'o asemenea eroare; căci dacă solidaritatea nu există în virtutea legii, cum ar putea judecătorei s'o admită? Nu trebuie decî să ne oprim la asemenea teorii. În adevăr, obli-

Renunțarea la alimente. Inadmisibilitate.
Solidaritatea și indivisibilitatea oblig. alimentare. Controversă.

(1) În cât privește dovedirea faptelor negative, veđi t. VII a Coment. noastre, p. 107.

(2) Demolombe, IV, 47; Duranton, II, 410; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 107. Cpr. Planiol, I, 3037.

(3) Laurent, III, 50; Neagu, I, p. 344. No. 51 urm. și p. 351, No. 6; Répert. Sirey, v^o *Aliments*, 359 urm.; Baudry et Fourcade, II, 2101. Cpr. C. Bordeaux și Pau, Sirey, 57. 2. 111; D. P. 59. 5. 24; D. P. 85. 2. 248.

(4) «Für die Zukunft kann auf den Unterhalt nicht verzichtet werden».

(5) Toullier D., I, partea II, 613, p. 4 urm. și III, partea II, 779; Proudhon, *État des personnes*, I, p. 447 (ed. Valette); C. Douai, D. P. 56. 2. 54.

(6) Rodière, *Solidarité et indivisibilité*, 158. Cpr. în privința vechiului drept francez, Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 391.

(7) Veđi în acest din urmă sens, Duranton, II, 424, 425.

(8) Valette, *Cours de C. civil*, p. 320; C. Pau, D. P. 67. 2. 196. Cpr. Demante et Colmet de Santerre, I, 292 bis II; Taulier, *Théorie raisonnée du code civil*, I, p. 335.—*Contrà*: Pand. fr., v^o *Aliments*, 534 bis; Marcadé, I, 716, *in fine*.

gația alimentară nu poate fi solidară, pentru-că solidaritatea trebuie să rezulte expres din lege, sau din convenția părților (art. 1041). De asemenea, ea nu poate fi indivisibilă, pentru-că are de obiect niște lucruri cu totul divisibile, adică : băni sau alimente în natură. Apoi, afară de aceasta, art. 190 nu permite de a se condamna pe debitor de cât în proporție cu averea sa; de unde rezultă că, chiar după textul legii, obligația alimentară nu poate fi nici solidară, nici indivisibilă ⁽¹⁾.

Acțiunea în repetiție. Plata unei datorii alimentare nu poate da loc, pentru trecut, în folosul aceluia care a făcut-o, la o acțiune în repetiție, chiar dacă creditorul ar fi încetat de a mai fi în lipsă ⁽²⁾.

De asemenea, ascendentul care, fără a fi dator, a dat cele trebuitoare pentru creșterea și învățătura unui copil, nu poate exercita o acțiune în repetiție, dacă a făcut aceste cheltueli cu intenție de liberalitate, *non credendi animo, sed pietate ductus*, intenție care se apreciază în mod suveran de instanțele de fond ⁽³⁾ și care, în ori-ce caz, nu se presupune. (C. Aix, D. P. 1904. 2. 208).

⁽¹⁾ Thiry, I, 324; Arntz, I, 376; Laurent, III, 67. 68; Demolombe, IV, 63; Planiol, I, 3047; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 104, text și nota 18; T. Huc, II, 226; Beudant, I, 373; Baudry, I, 604; Baudry et Fourcade, II, 2054, 2057; Marcadé, I, 716; Mourlon, I, 751; Valette sur Proudhon, I, p. 448, nota a; Ducaurroy, I, 359; Larombière, *Oblig.*, II, art. 1221, No. 36; Neagu, I, p. 344, No. 46 urm.; Nacu, I, pag. 383; Acollas, I, pag. 217, 218; Répert. Sirey, *Aliments*, 304 urm.; Pand. fr. *eod. v.*^o, 524 urm.; C. Paris, D. P. 93. 2. 175. D. P. 98. 2. 197; Cas. fr. *Pand. Périod.* 89. 1. 286; D. P. 95. 1. 237; *Pand. Périod.* 95. 1. 289; Sirey. 96. 1. 232; Trib. Geneva, Sirey, 85. 4. 31. Veđi t. VI a Coment. noastre, p. 218, nota 4 și p. 227, text și nota 7.—Veđi însă Curtea din Caen (Sirey, 1905. 2. 265), care dice că obligația alimentară este divisibilă numai în cât privește executarea ei. Veđi și nota care însoțește această decizie.

⁽²⁾ C. Nancy, D. P. 79. 5. 15. Cpr. Cas. fr. D. P. 96. 1. 569; Laurent, III, 79; Demolombe, IV, 72; T. Huc, II, 209; Baudry et Fourcade, II, 2103; Neagu, I, p. 344, 345, No. 55.

C. Calimach. Art. 254. ⁽³⁾ Cas. fr. D. P. 74. 1. 16.—«Ceî ce primesc copii de suflet spre hrană, socotindu-se ca niște părinți, dice art. 254 din codul Calimach (186 C. austriac), nu au dreptate a cere pe urmă de la dinșii cheltuelile făcute pentru hrana și creșterea lor».

Acțiunea în repetiție ar putea însă să aibă loc de câte-orî intenția ascendentului n'ar fi fost de a face o liberalitate, atunci mai cu samă când tatăl ar avea destule mijloace spre a îngriji de copilul său; căci, în asemenea caz, ascendentul n'a putut fi de cât mandatarul său gerantul de afaceri al tatălui ⁽¹⁾.

Acțiunea terțiilor ar putea fi exercitată chiar în urma morței acelor care au primit alimentele ⁽²⁾, și în contra acestor din urmă, cât timp ei se află în viață, când aceste alimente ar fi fost date fără nici-un mandat din partea acelor obligați a le da, și cu intenția de a fi cerute înapoi. Persoana alimentată neputându-se, în asemenea caz, înavuți în dauna terțiilor care au procurat alimentele, aceștia vor avea acțiunea *de in rem verso*, iar nu acțiunea *negotiorum gestorum*, după cum pe nedrept susțin unii ⁽³⁾.

Trebue să ne întrebăm acum dacă obligația alimentară este personală aceluia care o datorește, sau dacă ea trece la moștenitorii săi?

Un punct constant este că această obligație se stinge prin moartea creditorului ⁽⁴⁾. *Constat enim alimenta cum vita finire* ⁽⁵⁾. Numai ratele din trecut neplătite aceluși în drept,

(1) Cpr. C. Toulouse și Douai, *Pand. Périod.* 86. 2. 261; D. P. 50 2. 66 și 137; Sirey, 50. 2. 586; Laurent, III, 80; Demolombe, IV, 74; T. Hue, II, 227; Baudry et Fourcade, II, 2082; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 108. Veđi *suprà*, p. 692, nota 2.

(2) Demolombe, IV, 75; Baudry et Fourcade, II, 2083; Répert. Sirey, *v^o Aliments*, 277; Neagu, I, p. 345, No. 61. — *Contrà*: Duranton, II, 423, p. 374, 375.

(3) Laurent, III, 81; *Pand. fr., Aliments*, 619; Répert. Sirey, *eod. v^o*, 274. — *Contrà*: Demolombe, IV, 76. Cpr. Neagu, I, pag. 345, No. 62 urm. V. și C. Aix, D. P. 1904. 2. 208. Veđi și *suprà*, p. 692, nota 2. — Cât pentru chestiunea de a se ști dacă terții au acțiunea în repetiție contra acelor care au primit alimentele, atunci când acei dintăi le au dat în baza unei convenții intervenite între terții și debitorul legal al alimentelor (de exemplu: părintele și-a pus copilul într'un institut, sau l-a încredințat cui-va ca să învețe un meșteșug), ea este controversată. Veđi asupra acestei controverse, semnalată *suprà*, p. 692, nota 2, *Pand. fr. Aliments*, 620 urm. Veđi și Baudry et Fourcade, II, 2005.

(4) T. Hue, II, 220. *ab initio*. Cpr. art. 1615 din codul german.

(5) L. 8, § 10, *in fine*, Dig., *De transactionibus*, 2. 15.

în timpul vieții sale, constituind pentru dînsul și pentru ai săi un drept cîștigat, pot fi cerute de moștenitorii lui ⁽¹⁾.

Moartea debitorului. Controversă.

Ce se va întîmpla însă cînd debitorul se va săvîrși din viață? Chestiunea este controversată. Unii susțin, în adevăr, că obligația alimentară trece la moștenitorii debitorului, chiar atunci cînd creditorul ar fi scăpătat în urma morții debitorului ⁽²⁾. Alții fac însă următoarea distincție: dacă creditorul a scăpătat în timpul vieții debitorului, obligația alimentară trece la moștenitori, iar dacă din contra, creditorul a devenit nevoiaș în urma morții debitorului, atunci obligația se stinge odată cu moartea acestuia din urmă ⁽³⁾. *Cessante causa, cessat effectus*. Noi însă credem că, în toate cazurile, obligația alimentară se stinge prin moartea debitorului. În adevăr, această obligație se întemeiază pe un raport personal de înrudire care, după moarte nu mai există. Apoi, ea isvorăște dintr'o datorie de sprijin și de cucernicie care, după natura ei, nu se poate transmite la moștenitorii debitorului. În fine, personalitatea obligației alimentare rezultă din însuși textul legii; căci această obligație fiind reciprocă (art. 189), reciprocitatea nu poate fi înțeleasă fără personalitate ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Planiol, I, 3048; T. Huc, II, 221; Mourlon, I, 752; Thiry, I, 326; Baudry, I, 608; Répert. Sirey, *v^o Aliments*, 303; Cas. fr. D. P. 57. 1. 351; Sirey, 57. 1. 809.

⁽²⁾ Duranton, II, 407; Proudhon, *Tr. des droits d'usufruit, d'usage personnel et d'habitation*, IV, 1818 urm., p. 21 urm., (ed. din 1836); Massé-Vergé, I, § 131, p. 222 (text). Cpr. L. 5, § 17. Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25. 3.

Dr. străin și C. Calimach.

⁽³⁾ Aubry et Rau, VI, § 553, p. 100, text și nota 10; Marcadé, I, 718; Mourlon, I, 752; Demante et Colmet de Santerre, I, 291 bis II. Acest sistem este formal admis în codul italian (art. 145) și în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 225). Codul Calimach nu declară transmisibilă la moștenitori obligația alimentară, ci numai datoria de creștere și de educație (art. 186, 227). Veđi *suprà*, p. 693.

⁽⁴⁾ Demolombe, IV, 40; Laurent, III, 48; Planiol, I, 3048; T. Huc, II, 221; Beudant, I, 373; Arntz, I, 374; Baudry, I, 608, 609; Baudry et Fourcade, II, 2061 urm., Massé-Vergé, I, § 131, p. 222, nota 10, *in fine*; Pand. fr., *v^o Aliments*, 383 urm.; Répert. Sirey, *cod. v^o*, 282 urm.; Neagu, I, p. 342, No. 34; Acollas, I, p. 219, 220; Cas. fr. D. P. 57. 1. 351; Sirey, 57. 1. 809; Sirey, 94. 1. 464 (cu nota lui Al. Wahl); C. Besançon, D. P. 80. 2. 142; Sirey, 80. 2. 299.

Această soluție este aplicabilă la alimentele ce soții își datoresc unul altuia, în baza art. 194; la alimentele ce bărbatul poate fi condamnat a da soției sale în timpul divorțului (art. 250) ⁽¹⁾, precum și la alimentele datorite în urma unei condamnări pronunțate în folosul soțului care a dobândit divorțul ⁽²⁾.

După cum obligația alimentară este personală debitorului, tot astfel și dreptul de a cere alimente este personal creditorului; așa că el nu va putea fi exercitat de creditorii acestuia din urmă, în baza art. 974 ⁽³⁾. Art. 974.

Creditorii debitorului vor putea însă să ceară reducerea sa și descărcarea obligației alimentare, în baza art. 974, de câte-oră situația creditorului a devenit mai bună ⁽⁴⁾.

După art. 408 din procedura civilă, sumele sa și pensiunile acordate de judecată, datorite sa și legate sub titlu de pensie alimentară, nu pot fi urmărite și sechestrate de cât numai pentru datoriile de alimente, chirii sa și alte creanțe privilegiate asupra mobilelor (art. 1729 C. civ.) ⁽⁵⁾. Art. 408 Pr. civ.

⁽¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 74. 1. 342.

⁽²⁾ Laurent, III, 311; Baudry et Chauveau, *Personnes (Divorce)*, III, 290, p. 188.—*Contrà*: C. Nancy, Sirey, 1900, 2. 33. Veđi asupra acestei controverse *infrà* (t. II), explic. art. 281.

⁽³⁾ Pand. fr., *Aliments*, 487; Neagu, I, p. 343, No. 36. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 205.

⁽⁴⁾ Laurent, III, 75; T. Huc, II, 208, *in fine*.—*Contrà*: C. Paris, D. P. 50. 5. 23; Sirey, 50. 2. 171, după care, creditorii n'ar putea exercita acțiunea în reducere de cât atunci când ar exista dol sa și fraudă din partea debitorului.

⁽⁵⁾ In cât privește lefile, pensiile și recompensele naționale, veđi Art. 409 Pr. civ. art. 409 din Pr. civ. modificat prin legea din 1 Iunie 1905 (Monit. of. din 1 Iunie 1905, No. 47). Iată cum acest text aL. din 1 Iunie 1905. fost modificat. «Pensiile de retragere, recompensele naționale și diurnele ecleziasticilor, militarilor și tuturor funcționarilor plătiți de Stat, district, comună și instituțiile de bine-facere ale căror bugete se votează de Cameră, nu se pot ceda nici în totul, nici în parte. Ele nu se pot urmări de cât până la o treime pentru datoriile către Stat, penalități prevăzute de lege, pentru chirii și creanțe alimentare, precum și pentru creanțele privilegiate prevăzute de art. 1729 din codul civil; până la jumătate în ce privește plata dotei legiuitei soții, precum și alimentele acordate de lege soției, copiilor și ascendenților».—S'a decis, cu drept cuvânt, că o pensie nu poate fi urmărită pentru o datorie a pensionarului către o comună, întru cât Statul nu se poate confunda cu comuna, aceasta

Cedarea pen- Cât pentru chestiunea de a se ști dacă pensiile
siilor alimen- alimentare pot fi cedate sau vândute, ea este controver-
tare. sată, și această controversă a fost examinată în t. VIII a
Comentariilor noastre, p. 563, 564.

Compensația Ceea ce pare însă necontestat este că pensiile ali-
legală. mentare nu sunt supuse compensației legale (art. 1147, 3°) (1).
Aceasta rezultă din împrejurarea că pensiile alimentare
sunt nesezisabile. Astfel, debitorul pensiunii, care ar fi și
el, la rîndul lui, creditorul persoanei căreia îi datorește ali-
mente, n'ar putea să opună compensația legală, afară de
cazul când creanța sa ar fi privitoare tot la alimente (2).

Compensația Cât pentru compensația facultativă, ea este admisă de
facultativă. acei cari admit posibilitatea cesiunii pensiei alimentare (3).

avînd o existență autonomă deosebită de Stat, și întru cât
excepțiile sunt de strictă interpretare. Or, art. 409 din Pr.
civ. nu permite urmărirea pensiilor, lefilor etc. într'o limită
oare-care de cât în favoarea Statului, nu însă și a comunelor.
C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 36.—Inaintea legii din
1905, pensiile și lefile nu puteau fi urmărite pentru alimente
datorite de pensionari sau funcționari, ascendenților, ci numai
pentru acele datorite soției și copiilor (cpr. Cas. rom. și C.
Galați, Bulet. 1901, p. 1204 și *C. judiciar* din 1902, No. 33
și 50), ceea ce era o nedreptate pe care legea din 1905 a
făcut-o să dispară.

Indemnisările
de chirii a-
cordate unor
anume func-
ționari.

Această lege mai dispune că indemnisările de chirie ce se
acordă unor funcționari, precum sunt acei ai căilor ferate, sunt
neurmăribile și necesibile în mod absolut, ele neputînd fi ur-
mărite și cedate de cât numai pentru chiria datorită pe se-
mestrul la care acele îndemnisări sunt aferente (L. din 1 Iunie
1905, ultimul paragraf). Inaintea promulgării acestei legi, ju-
risprudența admitea în mod aproape constant urmărirea indem-
nisărilor de chirie. Cpr. Cas. rom. și C. Craiova, *Curierul ju-
diciar* din 1903, No. 51 și Bulet. 1901, p. 689; *C. judiciar*
din 1904, No. 80. Veđi asupra acestei chestiuni, G. A. Râm-
niceanu și I. Oprescu, *C. judiciar* din 1903, No. 51; din 1904,
No. 82 și din 1905, No. 64. Veđi, în această privință, mai
multe hotăriri publicate în *C. judiciar* din 1905, No. 71.

(2) Planiol, I, 3050; T. Huc, II, 223; Demolombe, IV, 78; Beau-
dant, I, 368, *in fine*, p. 503; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 112;
Valette sur Proudhon, I, p. 450, nota a; Pand. fr., *Aliments*,
442 urm.; Répert. Sirey, v^o *Aliments*, 339 și *Compensation*, 399
urm.; Baudry, I, 610 bis; Laurent, XVIII, 448.

(2) Cpr. Répert. Sirey, v^o *Aliments*, 339.

(3) Cpr. Pand. fr., v^o *Aliments*, 445 bis. Veđi t. VI a Coment.
noastre, p. 796.

Ordinea în care trebuie să se plătească alimentele.

Nici codul francez, nici al nostru nu arată ordinea în care diferitele persoane, obligate a da alimente, sunt ținute a-și plăti datoria lor (1). Cu-toate-acestea, atât doctrina cât și jurisprudența sunt aproape unanime pentru a admite ordinea următoare.

1° Întâi, obligația alimentară apasă asupra soțului, căsătoria fiind legătura cea mai intimă care poate să existe între două persoane.

«Soțul persoanei în lipsă, dice art. 1608 din codul german, este obligat a-i da alimente înaintea rudelor sale. Dacă însă, din cauza celorlalte obligații, soțul nu poate da alimente, fără a-și primejdui propria sa întreținere potrivit rangului său, rudele sunt obligate înaintea soțului» (2). Art. 1608 C. german.

2° În al doilea loc, vin rudele: descendenții mai întâi și apoi ascendenții, pentru-că descendenții sunt mai întâi chemați la moștenire (art. 669). *Quem sequuntur commoda, eumdem sequi debent incommoda.*

3° În al treilea loc, vin cuscrii, și între aceștia mai întâi ginerele și nurora și apoi socrul și soacra, cuscria nefiind de cât o imitație a înrudirii de la care își împrumută, prin analogie, efectele sale (3).

(1) După art. 142 din codul italian, obligația alimentară este impusă mai întâi: 1° soțului; 2° apoi descendenților; 3° ascendenților; 4° ginerilor și nurorilor; 5° socrului și soacrei; și în fine, 6° colateralilor.—După art. 222 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, ascendenții și descendenții datoresc alimente împreună și îndată după soți; apoi vin cuscrii, și în fine, colateralii. Dr. străin.

(2) În privința obligației rudelor, art. 1606 din codul german dispune următoarele. «Descendenții datoresc alimente înaintea ascendenților. Obligația alimentară a descendenților se determină după ordinea legală a moștenirii și în proporție cu partea lor de moștenire. Între ascendenți, acei mai apropiați în grad sunt obligați înaintea celor mai depărtați. Ascendenții din același grad contribuiesc cu părți egale. Tatăl este însă obligat înaintea mamei, afară de cazul când usufructul averii copilului aparține acesteia din urmă. *«Steht die Nutzniessung an dem Vermögen des Kindes der Mutter zu, so haftet die Mutter vor dem Vater».* C. german.
Art. 1606.

(3) Astfel, de exemplu, eu sunt în drept a cere mai întâi alimente de la soția mea. Dacă ea a murit sau se află în lipsă, mă

Acest sistem, admis și în vechiul drept francez ⁽¹⁾, pare a fi în contradicție cu principiul: *ubi emolumentum successioneis, ibi onus esse debet*; căci el impune mai întâi obligația alimentară soțului, care este moștenitor neregulat și care exclude numai pe Stat (art. 679, 680). Nu avem însă ce face, față cu lacuna ce există în lege; de oare-ce sistemul opus, admis de Laurent, de Huc și de o parte din jurisprudență, după care toți acei obligați a da alimente ar fi ținută de o potrivă, sub același titlu, tribunalele fiind libere de a hotărî după împrejurări cine trebuie să plătească alimentele, nu este fără inconvenient, și însuși Laurent mărturisește că, în acest sistem, totul este lăsat la puterea discreționară și la voința judecătorului. În ordinea pe care am admis-o, împreună cu o parte din doctrină și din jurisprudență, cel puțin arbitrarul este înlăturat.

Casul când există mai mulți debitori în același grad.

Rămâne însă bine înțeles că dacă există mai mulți debitori în același grad, creditorul este în drept a cere alimente de la toți de odată ⁽²⁾.

voiă adresa la descendenții mei (copii, nepoți, etc.); în lipsa acestora, la ascendenți (tată, mamă, bunți, etc.); în lipsă de ascendenți, la ginerele sau nurora mea, și în fine, la socrul sau soacra mea. Veđi în acest sens, Demolombe, IV, 32 urm.; Marcadé, I, 713; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 101 urm.; Demante et Colmet de Santerre, I, 290 bis; Massé-Vergé, I, § 131, p. 223; Thiry, I, 319; Arntz, I, 373; Vigié, I, 420; Beudant, I, 373, p. 510; Répert. Sirey, v^o *Aliments*, 97 urm.: C. Bruxelles, Sirey, 91. 4. 16 și *C. judiciar* din 1902, No. 29; Trib. Albi, *Pand. Périod.* 1906. 2. 143 și *C. judiciar*, 1906, No. 41.—*Contrà*: Laurent, III, 64 urm.; *Pand. fr., Aliments*, 496 urm.; T. Huc, II, 198, 199; Trib. Genève și C. Paris, Sirey, 85. 4. 31 și Sirey, 96. 2. 108; D. P. 98. 2. 421; C. București, *Dreptul* din 1891, No. 63. Mai veđi încă Cas. fr. D. P. 56. 1. 251; Sirey, 56. 1. 487; Sirey, 68. 1. 437; D. P. 69. 1. 243. După aceste din urmă autorități, toate persoanele obligate a da alimente sunt ținute de o potrivă și în același timp, tribunalele urmând a decide cine va suferi această sarcină.—Unii autori admit ordinea mai sus stabilită, fără însă a o declara obligatorie pentru judecători, așa că decizia lor n'ar fi casabilă, dacă ei s'ar fi depărtat de la această regulă. Cpr. Baudry, I, 597; Baudry et Fourcade, II, 2046 urm.; Planiol, I, 3032, 3033. Veđi și Neagu, I, p. 345 urm., No. 65 urm.

⁽¹⁾ Veđi Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 387.

⁽²⁾ Cpr. Beudant, I, 373, p. 510. — De asemenea, dacă aș avea

În fine, dacă acei obligați a da alimente sunt și ei în lipsă, creditorul se va adresa la debitorul său debitorii din gradul subsequent, după cum dispune anume art. 1607 din codul german.

Modul de prestare a alimentelor.

Art. 192.—Dacă persoana care e datoare a înlesni trebuințele viețuirii, va justifica că nu mai poate plăti pensiunea de întreținere, tribunalul poate, după ce va cerceta și se va încredința de adevăr, să ordone ca să primească în locuința sa, să alimenteze și să întrețină pe acela căruia era dator a da acea pensiune. (Art. 193 C. civ. Art. 210 C. fr.)

Art. 193. — Tribunalul va hotărî asemenea dacă tatăl său mama, care se va oferi a primi să alimenteze și să întrețină în casa sa pe copilul, căruia este dator a da mijloacele de viețuire, va putea fi scutit de plata pensiunii în bani. (Art. 185, 192 C. civ. Art. 211 C. fr.)

În regulă generală, alimentele consistă într'o pensie bănească ⁽¹⁾, pe care debitorul o plătește în mod periodic acelui în drept, judecătorii având facultatea de a determina, după împrejurări, momentul când pensiunea trebuie să fie plătită ⁽²⁾.

Această regulă suferă însă două excepții:

1° Se poate întâmpla ca acel care datorește alimen-

un fiu și un nepot, adevărat un copil a unui alt fiu al meu săvârșit din viață, amândoi ar fi obligați a-mi da alimente, ambii fiind moștenitorii mei presumptivi. Cpr. Demolombe, IV, 36; Duranton, II, 394; Aubry et Rau, VI, § 553, pag. 103, text și nota 16. — *Contrà*: Beudant, I, 373, p. 510; Toullier D., I, partea II, 613.

Dacă presupunem acum că am pe tatăl meu, mama mea fiind moartă, însă trăind tatăl ei (bunul meu despre mamă), voi învea iarăși drept de a cere alimente de la amândoi. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 104; Marcadé, I, 714; Demolombe, IV, 37.—*Contrà*: Beudant, Toullier, *loco cit.*

- (¹) «Alimentele se prestează prin plata unei rente în bani (*Geldrente*)», dice art. 1612 din codul german. C. german. Art. 1612.
- (²) Baudry et Fourcade, II, 2089.—În regulă generală, pensia alimentară se plătește în bani.—Debitorul n'ar putea decî să fie obligat a constitui în folosul creditorului, un capital ale căruî venituri să fie afectate la servirea pensiei alimentare; el n'ar putea, de asemenea, fi obligat să-î remită în acest scop un capital, nici în fine să se deseziseze, în beneficiul pensionarului, de folosința unuia din bunurile sale. Cpr. B. et Fourcade, II, 2088.

tele să nu aibă mijloace suficiente pentru a plăti o pensie în bani. În asemenea caz, judecătorii fondului, suveranî apreciatori ai faptelor pot, după împrejurări, asigurându-se de poziția în care s'ar afla debitorul, să facă ca alimentele să fie prestate în natură, la domiciliul acestuia din urmă (art. 192), sau chiar la domiciliul creditorului, dacă s'ar constata că viața în comun este cu neputință ⁽¹⁾.

2° Tatăl și mama, fără a fi obligați a justifica situația bănească în care se găsește, au, după alegerea lor, alternativa de a plăti copiilor alimentele în bani, sau de a-î întreține și alimenta în casa lor; judecătorii fiind liberi, după împrejurări, de a primi sau de a respinge această cerere a părinților ⁽²⁾. Această excepție se întemeiază pe împrejurarea că copiii nu se pot crede umiliți prin aceea că vor locui împreună cu părinții lor, pentru-că ei nu fac de cât a-și relua locuința ce aveau mai înainte ⁽³⁾.

Persoanele cărora art. 193 este aplicabil. Controversă. Această alternativă nu aparține însă de cât tatălui și mamei, iar nu și celorlalți ascendenți ⁽⁴⁾, nici copiilor în raport cu ascendenții lor ⁽⁵⁾, nici aliaților în raporturile lor respective ⁽⁶⁾; pentru-că art. 193 fiind o excepție, știm că excepțiile sunt de strictă interpretare. *Exceptiones sunt strictissimae interpretationis.*

Tatăl și mama cari ar fi în imposibilitate de a plăti o pensie alimentară în bani, ar putea însă fi constrinși de

(1) Demante et Colmet de Santerre, I, 293 bis II; Baudry et Fourcade, II, 2095; Neagu, I, p. 352, No. 5.

(2) Demolombe, IV, 59; Laurent, III, 74; Planiol, I, 3045; Baudry et Fourcade, II, 2096; Aubry et Rau, VI, § 553, p. 109; Cas. fr. D. P. 93. I. 184.

(3) Cpr. Planiol, I, 3045; Neagu, I, art. 193, No. 2.

(4) Planiol, I, 3046; Baudry et Fourcade, II, 2097; Laurent, III, 74; T. Huc, II, 218; Marcadé, I, 722; Massé-Vergé, I, § 131, p. 226, nota 37; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 109, nota 37; Neagu, I, art. 193, No. 3.—*Contrà*: Demolombe, IV, 60; Ducauroy, I, 360; Vazeille, *Mariage*, II, 516; Massé-Vergé, *loco cit.* (text). Acești autori întind excepția la toți ascendenții, întemeindu-se pe vechiul drept francez, argument care la noi lipsește.

(5) Aubry et Rau; Baudry et Fourcade, *loco cit.*; Neagu, *loco cit.*, No. 4; C. Grenoble, D. P. 70. 2. 226; Sirey, 71. 2. 36.

(6) Baudry et Fourcade, *loco cit.*; Planiol, I, 3046; Neagu, I, p. 352, No. 5; Demante et Colmet de Santerre, I, 293 bis I.

justiție a primi în casa lor și a alimenta pe copilul care ar fi în lipsă ⁽¹⁾.

În toate cazurile în care copilul este primit și alimentat în casa părintească, el este dator a da tot concursul său la lucrările casnice; căci, la caz de refuz din partea sa de a se face folositor în limitele puterilor sale, tribunalul ar putea să respingă cererea sa de alimente ⁽²⁾.

*Natura statutului datoriei alimentare (drept internațional)
(Controversă).*

Care este natura statutului obligației alimentare? Chestiunea este din cele mai controversate. Unii susțin că această obligație este cârmuită de legea țării în care este propusă (*lex fori*); iar alții, de legea națională a părților.

După primul sistem se susține că, în fie-care țară, legile care reglementează datoria alimentară, sunt legi de ordine publică și, ca atare, se impun tuturor străinilor, fără a se distinge dacă legea lor națională recunoaște sau nu această obligație ⁽³⁾.

Astfel, după acest sistem, un frate italian n-ar putea să reclame alimente, în România, de la un alt frate al său, conform art. 141 din codul italian.

(1) Demolombe, IV, 61.—*Contrà*: C. Amiens (considerente reproduce de Demolombe, *loco cit.*).

(2) Proudhon, *Tr. des droits d'usufruit, usage, etc.* I, 203, p. 244 (ed. din 1836); Demolombe, IV, 66.—Persoana alimentată la domiciliul părintelui nu s-ar putea sustrage de la lucrările casnice, de cât atunci când ele ar fi prea grele pentru dinsa. Proudhon, *loco cit.* Cpr. L. 13, § 2. Dig., *De alimentis vel cibariis legatis*, 34. 1.

(3) Veđi în acest sens, Aubry et Rau, I (*Introduction*), § 31, p. 133 (ed. a 5-a); Demolombe, I, 70, p. 86; Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 514 urm.; P. Fiore, *Diritto internazionale privato*, No. 109, p. 160 (ed. ital. din 1874). «*Gli stranieri residenti in Italia, dice acest autor, sono tenuti all'obbligo degli alimenti, qualunque fossero le leggi della loro patria*»; Despagnet, *op. cit.*, 258, p. 528 (ed. a 3-a): Trib. Paris, *J. Clunet*, anul 1876, p. 184, col. 2 și anul 1879, p. 489; Trib. Livorno (Italia), *J. Clunet*, anul 1898, p. 415; Judec. de pace ocol. al XVI-lea din Paris, *Pand. Périod.* 1904. 5. 2 și *C. judiciar* din 1904. No. 30 (cu observația noastră); Cas. fr. *Pand. Périod.* 1904. 5. 24 și *Curierul judiciar* din 1906, No. 35.

Oblig. dintre
cuscri.

De asemenea, un ginere englez sau american ar putea cere, în România, alimente de la socrul său, și *vice-versa*, cu-toate-că legea personală a părților (*common law*) nu admite asemenea obligație între cuscri.

După un alt sistem, datoria alimentară va fi cărmuită de legea personală a părților. Pentru a se ajunge la acest rezultat se ține că ordinea publică n'ar fi interesată la existența obligației alimentare, fiind-că această datorie n'ar isvorî din faptul procreațiunii, ci din căsătorie; și dovadă despre aceasta ar fi că legea se ocupă de datoria alimentară în capitolul care tratează despre obligațiile ce isvorăsc din căsătorie (¹).

După acest sistem, obligația alimentară, cel puțin dintre cuscri și colaterali, fiind o lege de statut personal, de aici ar rezulta că doi frați italieni, domiciliați în România, ar putea cere alimente unul de la altul, conform art. 141 din codul italian (veđi *suprà*, p. 702, n. 1), de și după legea română, această obligație nu-și are ființă între colaterali.

De asemenea, un ginere englez sau american nu ar putea cere alimente, în România, de la socrul său englez sau american; și *vice-versa*, de-oare-ce asemenea obligație este necunoscută în Anglia și în America, între cuscri. (V. p. 703, nota 3).

Conflict între
două statute
deosebite.
Controversă.

Iată însă un Român, care a luat în căsătorie pe o Americană: acest Român poate să ceară alimente, în România, de la socrul său american? Sau iată un Italian, a cărui frate a devenit Român prin împămîntenire: Italianul poate să ceară alimente, în România, conform codului italian, de la fratele său devenit Român, și ce lege vor aplica judecătorii români: cea italiană, sau cea română? Credem că față cu acest conflict, și în lipsă de tratate internaționale, judecătorii români sunt autorizați a aplica legea română (²).

(¹) Veđi în acest sens, Laurent, *Dr. civil international*, V, 88 urm., p. 185 urm.; T. Huc, II, 229; Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, I, p. 297. Cpr. C. Alger, *J. Clunet*, anul 1882, p. 627, col. I. Veđi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *v^o Aliments*, 514 urm.; Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internat. privé*, *v^o Aliments*, 20 urm.; Pand. fr., *Aliments*, 788 urm.

(²) Veđi Laurent, I, 88 și *Dr. internat.*, V, 90, 94. Cpr. Trib. Pontoise, *Pand. Périod.* 95. 5. 40. Chestiunea este și de astădată controversată. Veđi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *v^o Aliments*, 526 urm.

Doi frați români, domiciliați în Italia, pot cere ali-
mente unul de la altul, în virtutea codului italian? Pas-
quale Fiore răspunde afirmativ, considerând legea italiană
ca de ordine publică. (Veđi *suprà*, p. 725, nota 3).

Dacă se admite însă personalitatea statutului și în
privința colateralilor, așa cum se admite în privința cus-
crilor, răspunsul trebuie să fie negativ. Românii n'ar putea,
deci, să pretindă în Italia niște drepturi pe care ei nu le
ar putea cere în țara lor. (Cpr. Laurent, *Dr. internat.*, V, 93).

Dar, dacă datoria alimentară dintre cuscri și colate-
rali nu este de ordine publică, și dacă conservarea socie-
tății nu este direct interesată la existența unei asemenea
obligații, nu e tot astfel când este vorba de alimente datorite
de rude în linie directă. Aci, din contra, ordinea pu-
blică este în joc; căci nu e permis unui părinte de a omori
pe copilul său: *Necare videtur is qui alimonia denegat* ⁽¹⁾. Prin
urmare, un copil firesc ar putea cere alimente de la tatăl
său natural, conform legii țării în care el și ar exercita
acțiunea, cu-toate-că acest copil nu ar avea asemenea ac-
țiune după statutul său personal ⁽²⁾.

Casurile în
care oblig.
alimentară e
de ordine pu-
blică.

CAPITOLUL VI

Despre drepturile și datorile respective ale soților.

Legiuitorul, după ce s'a ocupat mai întâi, în capitolul
precedent, de datoriile părinților către copii și de obliga-
ția alimentară, se ocupă în capit. de față de drepturile
și îndatoririle respective ale soților.

Datorii comune ambilor soți.

Obligația de credință, sprijin și ajutor.

Art. 194.—Soții își datoresc unul altuia credință, sprijin și
ajutor. (Art. 61, 195 urm., 211 urm., 1224 C. c. Art. 269, 270
C. pen. Art. 212 C. fr.).

«Ambele părți sunt de o potrivă supuse, ȳice art. 105 C. Calimach.
din codul Calimach (90 C. austriac), spre ȳmplinirea căsă- Art. 105.

(1) Veđi *suprà*, p. 700.

(2) Cpr. Laurent, *Dr. civil international*, V, 91, 92.

toareștei datorii, spre credință, și spre cuviincioasă purtare a uneia către alta» (1).

Adulter.

Violarea credinței conjugale constituie delictul de adulter care, pe lângă că este o cauză de despărțenie (art. 211), mai are și o sancțiune penală (art. 269 C. pen.) (2), soții fiind în această privință egali înaintea legei.

- (1) Pothier prevede că numai femeea trebuie să fie credincioasă bărbatului. Iată, în adevăr, cum se exprimă acest jurisconsult (*Contrat de mariage*, VI, 382).

«La femme est obligée envers son mari au devoir conjugal, lorsqu'il le demande; à n'avoir de commerce charnel avec un autre homme, contre la foi qu'elle a donnée à son mari, et à n'accorder aucunes faveurs de cette espèce».

Oblig. de credință. Dr. străin.

Astăzi, ambii soți își datoresc unul altuia credință. «Ambii soți, dice art. 181 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* (II, 1), își datoresc unul altuia credință conjugală»; și art. următor (182) adaogă că violarea acestei credințe din partea unuia din soți nu autorisă pe celalalt a comite aceeași greșală. «*Die Verletzung derselben von Seiten des einen Ehegatten, berechtigt den andern nicht zu gleichen Vergehungen*».

Dr. străin în privința adulterului.

- (2) În legislația lui Manu, pedeapsa adulterului era foarte aspră. Femeea adulteră era aruncată la câni, iar complicele ei era ars de viu. Veđi Eschbach, *Introduction générale à l'étude du droit*, p. 595 și 613. La unele popoare, adulterul nu era însă considerat ca un delict penal, după cum nu este nici astăzi considerat în Anglia, la New-York, în codul penal din 1884 al cantonului de Geneva, etc. (V. Répert. Sirey, *Adultère*, 364, 411; Roguin, *Mariage*, 128, p. 178, 179). Astfel, Laponii se rugau adesea-orî la bărbați străini, pentru ca aceștia să-i înlocuiască pe lângă soțiile lor. De asemenea, în India, o femeie măritată putea să se dea aceluia care-i făcea present un elefant, și ea era mândră de prețul cu care își vindea favorurile ei. Mai mult încă, femeea sterilă era obligată să cedeze altor femeî patul bărbatului ei. Această lege reaminteste pe acea a lui *Numa*, imitată de Lycurg și citată de Plutarc (v. Eschbach, *op. cit.*, p. 521): «Bărbatul roman care avea copii ce dorea, dice acest autor, putea să cedeze în totul femeea lui altuia, sau numai să i-o împrumute cu dreptul de a o lua înapoi». În unele părți ale Indiei, brahmanii aveau drept la primele favoruri ale miresei (veđi Eschbach, *op. cit.*, No. 279, p. 595), drept care s'a exercitat și în Franța până în secolul al XVI-lea și chiar până în al XVII-lea, sub numele de: *droit du seigneur*. Soții recalcitranți, cari nu se supuneau exercițiului acestui drept, erau condamnați a face amendă onorabilă în genuchi. Veđi Bedel, *Nouv. traité de l'adultère*, No. 1, p. 6, 7 (ed. din 1826). Veđi în privința adulterului, *infra* (t. II), explic. art. 212.

Datoria de credință, cu consecințele ei penale, subsistă până în momentul transcrierii hotărârii de divorț, până când de-oare-ce căsătoria nu se desface de cât prin transcrierea de credință. hotărârii în registrele stărei civile (1).

Căsătoria fiind o tovărășie, împreunarea sufletelor (*l'union des âmes*), după expresia fericită a primului consul Bonaparte. *consortium omnis vitae* (2), soții, pe lângă credință, își mai datoresc încă unul altuia sprijin și ajutor: sprijin moral și sprijin material întru întîmpinarea greutăților vieții; ajutor. de exemplu: la un caz de boală saŭ de altă nenorocire (3). Ajutorul cuprinde și datoria alimentară, despre care am vorbit mai sus, p. 700 urm. Refusul unuia din soți de a-și îndeplini îndatoririle impuse prin art. 194, poate constitui o cauză de despărțenie (art. 212).

Viață comună.

Art. 196. — Femeea este datoare să locuiască împreună cu bărbatul său, și să-l urmeze ori în ce loc va găsi el de cuviință să-și stabilească locuința sa: bărbatul este dator a o primi și a-i înlesni tot pentru viețuirea ei. după starea și puterea sa. (Art. 93, 185, 259, 277, 1224, 1226 C. civ. Art. 214 C. fr.).

Femeea, avînd domiciliul bărbatului (art. 93), trebuie să locuiască împreună cu dînsul, și să-l urmeze ori-unde el ar crede de cuviință să-și stabilească domiciliul, chiar în străinătate (4). Aceasta nu este de cât o consecință a prin-

(1) Veđi *infra*, explic. art. 210 și 277, 278.

(2) Veđi *supra*, p. 533.

(3) «Soții nu trebuie să se părăsească unul pe altul la un caz de nenorocire», dice art. 176 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* (II, 1). «*Auch wegen Widerwärtigkeiten dürfen sie einander nicht verlassen*».

(4) Demolombe, IV, 90; Thiry, I, 326, *in fine*; Laurent, III, 86; T. Huc, II, 235; Beudant, I, 313; Planiol, III, 248 (ed. a 2-a) și I, 920 *in fine* (ed. a 3-a); Répert. Sirey, *Marriage*. 1217; Aubry et Rau, V, § 471, p. 134; Marcadé, I, 726; Neagu, I, p. 357, No. 1. — *Contră*: Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 382 și *Puissance du mari*, VII, 1. Cpr. în acest din urmă sens, art. 10 și 1354 din codul german, asupra căroră veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 12, nota 2.— Veđi și art. 1186 din codul portughez, unde se dice: «Femeea e datoare să urmeze pe bărbatul său pretutindenă, afară

cipiului că ea datorește ascultare bărbatului (art. 195).

Ilicitatea con- O convenție prin care soții s'ar obliga a trăi separați unul
venției cesotii ar face de a de altul ar fi deci ilicită, și ca atare, inexistentă (art. 5,
trăi separați. 968, 1224), asemenea convenție fiind contrară însuși sco-
pului căsătoriei ⁽¹⁾.

Art. 195. Bărbatul este dator s'o primească și s'o apere (art. 195),
procurându-i cele trebuitoare existenței, după starea și
puterea sa ⁽²⁾.

Consecințele Refusul din partea bărbatului de a-și primi femeea,
refusului băr- sau din partea femeii de a locui împreună cu bărbatul
batului de a-și primi femeea. s'ău, poate da loc la despărțenie ⁽³⁾, sau la alimente ⁽⁴⁾; dar

de casul când el s'ar stabili în străinătate (*excepto para payz estrangeiro*). Veđi și art. 58 din codul spaniol, după care tribunalele pot să scutească pe femei de a urma pe bărbat, de câte-orî el își mută reședința sa peste mări sau în țară străină (*cuando el marido translade su residencia á Ultramar ó á pais extranjero*).

Pr. lui Matei
Basarab.

Iată ce găsim în această privință în pravila lui Matei Basarab (glava 188). «Când va fugi bărbatul de într'un oraș sau sat, pentru vre-o greșală mare ce va fi făcut acolo, și se teme să nu-l prindă judecătorul să-i facă certare, atunci muiarea iaste datoare să meargă după dinsul orî unde va merge, și de ar fi și vinovat tot i se cade să meargă după dinsul să se afle la nevoia lui»; și această pravilă adaogă: «Muiarea nu este datoare să meargă după bărbat, când va cunoaște că merge să facă vre-o răutate, ce se dice furtușag, tâlhărie, și alte ca aceasta, etc.» Cpr. art. 681, II, I, *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, după care femeea nu era de asemenea datoare a urma pe bărbat, când el fugea din cauza comiterii unui delict: «*wenn der Mann, wegen begangener Verbrechen, sich aus den Königlichen Landen entfernt hat*».

(1) Cpr. C. Caen, D. P. 52. 2. 127. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 136. și *supră*, p. 236.

C. Calimach
și dr. străin.

(2) Cpr. art. 106 din codul Calimach (91 C. austriac). Veđi și art. 185 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, (II, 1), unde se dice că bărbatul trebuie să procure soției sale o întreținere potrivită cu starea sa. «*Der Mann ist verbunden, seiner Frau standesmäßigen Unterhalt zu gewähren*»; și art. următor (186) adaogă că femeea trebuie să se mulțumească cu întreținerea necesară, dacă bărbatul nu poate să-i procure o întreținere potrivită stărei sale.

(3) Cpr. C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1903, No. 74 și din 1904, No. 47; *Curierul judiciar* din 1904, No. 31 și 46; C. Amiens, D. P. 90. 5. 158, No. 11. V. și *infra*, explic. art. 212.

(4) Veđi *supră*, p. 707, text și nota 2.

nu ne vine a crede că bărbatul ar putea cere ajutorul puterii publice spre a-și aduce femea în domiciliul său *manu militari*; căci nu vedem cum s'ar putea sili pe femeie să locuiască cu bărbatul său, în contra voinței sale. «Femeea trebuie să urmeze pe bărbat la domiciliul său, Țice art. 588 din codul cant. Zurich din 1887, *fără ca el s'o poată constrânge la aceasta prin forță*» (1). Știm prea bine că mai multe femei, chiar la noi, au fost aduse cu de-a sila la domiciliul bărbatului prin mijlocirea portăreilor, în urma intervențiunii justiției. Dar care a fost oare în practică rezultatul unor măsuri atât de extreme? A doua și de multe ori chiar în aceeași țară, femeia a părăsit din nou casa bărbatului. Pentru ce dar să admitem niște măsuri care Țignesc libertatea individuală, atunci când ele nu pot să ne conducă la nici un rezultat practic? Suntem deci silit a conchide că obligația înscrisă în art. 196 C. civ. este și rămâne o obligație pur morală (2).

Singura sancțiune juridică care reesă din desbaterile urmate înainte Consiliului de Stat, consistă în dreptul bărbatului de a cere despărțenia, considerând părăsirea domiciliului conjugal ca o insultă gravă (3); pe lângă aceasta, bărbatul mai e în drept să refuze de a servi o pensie alimentară femeii cât timp ea s'ar opune, fără nici-o cauză bine-cuvîntată, de a relua viața comună (4), măsură care va rămânea inefi-

- (1) Un bărbat de naționalitate elvețiană n'ar putea, deci, să ceară de la tribunalele române aducerea femeii sale cu de-a sila în domiciliul conjugal, statutul său personal neîncuviințând această măsură extremă. Cpr. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. international privé*, p. 492 (ed. a 2-a). Dr. internațional.
- (2) Cpr. Laurent, III, 89 urm.; Baudry, I, 620; Baudry et Fourcade, II, 2166 urm.; T. Huc, II, 238; Neagu, I, p. 359, No. 20; Arntz, I, 381. Vedî în acest sens un studiu anonim, publicat în *Dreptul* din 1872, No. 10. Cpr. Trib. Charleroi, *J. Clunet*, anul 1882, p. 572; C. Aix, Sirey, 84. 2. 93; Trib. Olt, *Dreptul* din 1883, No. 31. Vedî *infra*, p. 733, nota 3.
- (3) Vedî Pand. fr., *v. Mariage*, I, 1569; Arntz, I, 381; Thiry, I, 327; T. Huc, II, 239; Laurent, III, 94. *V. infra*, explic. art. 212.
- (4) T. Huc, II, 237; Laurent, III, 90; Baudry et Fourcade, II, 2168; Pand. fr., *Mariage*, I, 1569; Demolombe, IV, 104; Demante et Colmet de Santerre, I, 297 bis III; Taulier, *Théorie raisonnée du C. civ.*, I, p. 342; Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 529, p. 455; Aubry et Rau, V, § 471, p. 134, 135; Thiry, I, 327;

cace de câte-orî femeea va avea o avere personală. Această măsură este admisă în termenii expresi de codul italian ⁽¹⁾. Cu-toate-acestea, chestiunea este din cele mai controversate atât în doctrină cât și în jurisprudență, și mai multe sisteme există în această privință.

Condamnarea
femeii la
daune în folo-
sul bărbatu-
lui. Contro-
versă.

După un sistem se susține, în adevăr, că femeea care ar fi părăsit domiciliul conjugal fără nici-o cauză bine-cuvintată, ar putea fi condamnată la daune în folosul bărbatului, și obligată a plăti acestui din urmă o sumă de bani pentru fie-care zi de întârziere ⁽²⁾.

Dar se poate răspunde cu multă dreptate că bărbatul, a cărui domiciliu a fost părăsit, nu este creditorul femeii, pentru ca să i se poată aplica art. 1075. Faptul părăsirei domiciliului nu-i aduce, în adevăr, nici-o pagubă, nici nu-l împiedică de a realiza vre-un folos. Art. 1075 și 1084 nu pot deci fi aplicate în specie ⁽³⁾.

Urmărirea ve-
niturilor per-
sonale ale fe-
meii și reți-
nerea hainei-
lor sale. Con-
troversă.

Un alt sistem conferă tribunalelor dreptul de a constrânge pe femei a locui împreună cu bărbatul său prin urmărirea veniturilor sale personale, sau reținerea hainelor și rufelor sale ⁽⁴⁾, soluție formal admisă prin art. 133, §

C. italian.
Art. 133 § 1.

- Baudry, I, 620; Vigié, I, 425; Arntz, I, 381; Beudant, I, 313; Cas. fr. și C. Dijon, Sirey, 91. 1. 466; D. P. 91. 2. 349; D. P. 89. 2. 243. Cpr. și Trib. Lyon, *Pand. Périod.* 92. 2. 91.
- (1) «Obligația bărbatului de a da alimente soției sale încetează, dice art. 133 § 1 din codul italian, de câte-orî ea depărtându-se de la domiciliul conjugal fără nici-o cauză bine-cuvintată, refuză de a se reîntoarce acolo, *«quando la moglie, allontanatasi senza giusta causa dal domicilio coniugale, ricusi di ritornarvi»*.
- (2) Cpr. Beudant, I, 313; Taulier, *op. cit.*, I, p. 342 (ed. din 1840); Demolombe, IV, 106; Duranton, II, 439; C. Nîmes, Cas. fr., Trib. Gray și C. Besançon. D. P. 63. 2. 161; D. P. 79. 1. 80; Sirey, 79. 1. 176; *Pand. Périod.* 91. 2. 141; C. Liège, Sirey, 98. 4. 15 și *Curierul judiciar* din 1900, No. 58 (cu observ. noastră). Cpr. C. Bruxelles. Répert. Dalloz, *Mariage*, p. 380, No. 759, nota 2. Vedî și *J. Clunet*, anul 1882, p. 572.
- (3) Baudry, I, 620; Baudry et Fourcade, II, 2171; Aubry et Rau, V, § 471, p. 135, nota 5; Mourlon, I, 758; T. Huc, II, 237, *in fine*; Laurent, III, 92; Thiry, I, 327; Arntz, I, 381; Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 529, p. 455 urm.; Marcadé, I, 726; Valette, *Cours de C. civil.*, p. 326; *Pand. fr. Mariage*, I, 1582. Cpr. Trib. Orthez și C. Pau, D. P. 63. 2. 193.
- (4) Demolombe, IV, 105; Vigié, I, 425; Aubry et Rau, *loco cit.*,

2 din codul italian ⁽¹⁾. Pentru a se ajunge însă la această măsură excesivă, tăcerea legii nu este suficientă, ci ar trebui un text, expres care să permită bărbatului de a lipsi pe soția sa de drepturile ce-i conferă legea, în calitate de proprietară, în virtutea convențiunei sale matrimoniale ⁽²⁾.

În fine, o jurisprudență aproape constantă și majori-^{Aducerea fe-}tatea autorilor permit bărbatului de a constrânge pe femeie-^{meii manu} *manu militari* a se reîntoarce la domiciliul conjugal, nu ^{militari în do-} pentru a o ține cu de-a sila, ci pentru a-și afirma auto-^{miciiliul băr-}ritatea sa maritală, și în speranța că ea se va împăca sau că, cel puțin, va fi intimidată prin întrebuintarea forței publice și nu va mai îndrăzni să părăsească din nou casa bărbatului ⁽³⁾.

p. 135; Demante, I, 297 bis III; Marcadé, I, 726; Beudant, I, 313, p. 437; A. Roger, *De la saisie-arrêt*, 201, p. 180 (ed. din 1860); Massé-Vergé, I, § 133, pag. 229, nota 4; C. Nîmes și Bordeaux, D. P. 63. 2. 194; Sirey, 82. 2. 126. Veđi în acest sens numeroasele autorități citate în Pand. fr., *v*^o *Mariage*, 1580 și în Fuzier-Herman, *Code civil annoté*, I, art. 214, No. 18.

- (1) «Autoritatea judecătorească, dice art. 133, § 2 din codul ita- C. italian.
lian, poate, după împrejurări, să ordone, în folosul bărba- Art. 133 § 2.
tului și a copiilor, urmărirea vremelnică a unei părți din
veniturile parafernale ale femeii, «*il sequestro temporaneo di
parte delle rendite parafernali della moglie*».
- (2) Cpr. Laurent, III, 91; Mourlon, I, 758, nota 1; Pand. fr. *Ma-
riage*, I, 1582; Duranton, II, 439; Ducaurroy, I, 367; Arntz,
I, 381; Baudry, I, 620; Baudry et Fourcade, II, 2169; T.
Huc, II, 237; Thiry, I, 327; Vraye et Gode, *Divorce*, II, 528.
- (3) Cpr. în acest sens, Beudant, I, 313, p. 437 urm.; Planiol, III, 220;
Surville, *op. cit.*, I, 195, p. 118; Vigié, I, 425 (ed. 1-a), No. 441
(ed. a 2-a); Taulier, *op. cit.*, I, p. 342; Ducaurroy, Bonnier et
Roustain, I, 367; Thiry, I, 327; Valette sur Proudhon, I, p.
453, nota a și *Code civil*, I, p. 326; Valette, *Explic. sommaire*,
p. 117 urm.; Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 529, p. 457; Demo-
lombe, IV, 107; Pand. fr., *Mariage*, I, 1584; Demante et
Colmet de Santerre, I, 297 bis III (ed. 2-a), 302 bis III (ed.
a 3-a); Marcadé, I, 726; Mourlon, I, 758; Aubry et Rau, V, §
471, p. 135, text și nota 7; Massé-Vergé, I, § 133, p. 229,
nota 4; Troplong, *Contrainte par corps*, 258; Odilon Barrot,
Encyclopédie du droit, v^o *Abandon d'époux*, No. 6 urm. Tot în
acest sens tinde a se fixa și jurisprudența. Cpr. D. P. 55. 2.
284; D. P. 63. 2. 193; Sirey, 63. 2. 97; Trib. Die, *Gaz. du*

Am văzut însă că toate aceste mijloace de constrângere sunt inadmisibile și că îndatorirea femeii de a locui împreună cu bărbatul său, înscrisă în art. 196, este o obligație pur morală. (Veđi *supră*, p. 731).

Dreptul femeii de a fi aședată cu forța în domiciliul bărbatului. **Control** versă. Bărbatul care refuză de a-și primi femeea, nu poate fi constrins a o urma, iar femeea ar putea, după unii, să recurgă la forța publică spre a fi aședată în domiciliul conjugal; pentru-că, în asemenea caz, constrângerea nu se exercită contra persoanei, ci contra lucrului ⁽¹⁾.

Dreptul femeii la o pensie alimentară. În ori-ce caz, bărbatul ar putea, după cum am văzut, să fie condamnat a servi o pensie alimentară femeii, pe care el ar refuza s'o primească în domiciliul său ⁽²⁾. S'a decis, în aceeași ordine de idei, că femeea poate cere o pensie alimentară de la bărbatul său, când ea nu poate intra în domiciliul conjugal din cauza soțului, care întreține o concubină chiar în acel domiciliu ⁽³⁾.

Casurile excepționale în care femeea nu este obligată a locui cu bărbatul său. Dar dacă femeea este, în principiu, obligată a locui împreună cu bărbatul său, această regulă suferă excepție în casurile următoare :

1° Când el nu are un domiciliu stabil, și umblă vagabondând din loc în loc ⁽⁴⁾. *Mulier sequi debet maritum,*

palais. 90. 2. 358.— *Contrà* : Arntz, I, 381; Laurent, III, 93; Baudry, I, 620; Baudry et Houques-Fourcade, II, 2172; Allemand, *Mariage*, II, 925; Chardon, *Puissance maritale*, 10 urm., p. 6 urm. (ed. belg. din 1843); T. Huc, II, 238; Duvergier asupra lui Toullier, I, partea II, 616, nota 1; Duranton, II, 440; C. Aix, Sirey, 84. 2. 93; C. provincială a Olandei meridionale, D. P. 52. 2. 105; Trib. Louvain și Charleroi, *J. Clunet*, anul 1882, p. 572; Trib. Quimper, Sirey, 1905, 2. 252 și *C. judiciar* din 1906, No. 30. Veđi asupra acestei controverse, F. Herman, I. art. 214, No. 11 urm.; Pand. fr., *Mariage*, I, 1568 urm.; Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, I, art. 214, No. 21 urm.; Répert. Sirey, *Mariage*, 1229 urm.; Neagu, I, p. 359, No. 15 urm. Cpr. t. V a Coment. noastre, p. 486, *ad notam* și t. VIII, p. 344, *ad notam*. V. *supră*, p. 731, n. 2.

(1) Arntz, I, 381, *in fine*; Thiry, I, 327, *in fine*; Aubry et Rau, V, § 471, p. 137; Demolombe, IV, 110; Beudant, I, 312; Pand. fr., *Mariage*, I, 1601; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 368.— Veđi însă Baudry et Fourcade, II, 2173.

(2) Veđi *supră*. p. 707 și 730.

(3) Cas. rom. Bulet. 1900. p. 204 (decisie la care am luat și noi parte). Veđi *infrà*, p. 735.

(4) Répert. Sirey, *v^o Mariage*, 1219; Pand. fr., *eod. v^o*, 1544; De-

nisi vagabundus sit; 2° când el își are domiciliul într'un loc nesănătos, care ar putea primejdui sănătatea soției sale; 3° când el are o profesie imorală, după cum ar fi, de exemplu, ținerea unei case de toleranță; 4° când întreține o pozadnică sau țiitoare în domiciliul conjugal (¹); 5° când nu are o locuință potrivită cu starea și poziția sa socială (²); 6° când ar emigra, cu toate că emigrarea ar fi oprită de lege (³); 7° când ar maltrata-o, făcându-i viața nesuferită (⁴); 8° și în fine, când bărbatul n'ar avea un domiciliu al său propriu și independent: când, de exemplu, el ar șede la un loc cu părinții săi sau alte rude ale sale, și când această comunitate de locuință ar fi pentru femei o sorginte de contrarietăți și de umilințe netolerabile (⁵).

Tot din art. 196 mai rezultă că dreptul de a hotărî ^{Determinarea} locul înmormintării unei persoane aparține, în principiu, ^{locului înmormintării unei} afară de cazul când defunctul ar fi exprimat o voință contrară, ^{persoane.} soțului rămas în viață, iar nu moștenitorilor defunctului (⁶). ^{Controversă.}

molombe, IV, 95; T. Huc, II, 235; Baudry et Fourcade, II, 2164; Mourlon, I, 759; Neagu, I, p. 357, No. 5.

(¹) Cpr. Cas. rom., decizie citată *suprà*, p. 734, nota 3.

(²) Mourlon, I, 759; Demolombe, IV, 95; Pand. fr., *Mariage*, 1545; Répert. Sirey, *loco cit.*—După art. 152 din codul italian, aceasta constituie o cauză de separare de trup, «*quando il marito, avendone i mezzi, ricusi di fissarla una residenza in modo conveniente alla sua condizione*». C. italian.

(³) Aubry et Rau, V, § 471, p. 134, nota 2; Demolombe, IV, 91; T. Huc, II, 235; Baudry et Fourcade, II, 2164; Neagu, I, p. 357, No. 4.

(⁴) Laurent, III, 87; Baudry et Fourcade, II, 2165; Neagu, I, p. 358, No. 8.—Veđi însă Demolombe (IV, 97), după care femeea n'ar putea părăsi domiciliul conjugal din cauza maltrătarilor bărbatului, de cât sub condiția de a cere divorțul. Despărțenia este însă un drept de care femeea poate să useze, și n'ar fi tocmai moral de a o împinge la această tristă necesitate.

(⁵) Demolombe, IV, 95; B. M. Missir, *Dreptul* din 1874, No. 25, p. 196; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1220; Pand. fr., *Mariage*, 1556. Cpr. C. Pau, Sirey, 91. 2. 3.

(⁶) Veđi în acest sens, C. de apel din Trani (Italia), Sirey. 1901. 4. 40 și numeroasele autorități citate în observ. noastră asupra acestei decizii, publicată în *Curierul judiciar* din 1902, No. 19. *Idem.* Jud. ocol Ploești (Scriban), *Curierul judiciar* din 1904, No. 19 (cu observația noastră); Demolombe, IV, 111 bis; T. Huc, VI, 311. *in fine.* Cpr. Répert. Sirey, *v^o In-*

Se înțelege însă că soțul ar putea să renunțe la acest drept, în favoarea unei rude, și asemenea renunțare ar avea de obiect o obligație de a face, iar nu cadavrul defunctului care, fiind afară din comerț, nu poate face obiectul unei convenții ⁽¹⁾.

Inferioritatea și incapacitatea femeii măritate.

Art. 195.—Bărbatul e dator protecțiune femeii, femeia ascultare bărbatului. (Art. 950, 1224, 1225 C. civ. Art. 213 C. fr.) ⁽²⁾.

Femeea măritată este lovită de o incapacitate juridică în tot timpul cât ține căsătoria, și art. 950 o enumără între incapabili. Această incapacitate începe din ziua celebrării căsătoriei ⁽³⁾, pentru a nu se sfârși de cât odată cu moartea bărbatului, sau cu transcrierea hotărârii de divorț.

Dr. roman.

La Romani, mai cu samă în dreptul vechi, femeea era toată viața ei lovită de o incapacitate radicală, și su-

humation, 80 urm.; Pand. fr., *eod v^o*, 159 urm.; Répert. Dalloz, *Supplément*, v^o *Culte*, 868.—*Contrà*: Autoritățile citate în Répert. Sirey, v^o *cit.*, 85 urm.; Trib. și C. Paris, D. P. 58. 3. p. 54 și 5. 330, No. 3.

- ⁽¹⁾ C. Nancy și Trib. Amiens, D. P. 69. 2. 233; Sirey, 70. 2. 6; Sirey, 82. 2. 118 și Répert. Dalloz, *Supplément*, v^o *Culte*, 878, nota 1; Trib. Paris și C. Toulouse, Répert. Dalloz, *Supplém.*, v^o *cit.*, 868, nota 1 și 872, nota 2; Pand. fr., v^o *Inhumation*, 182; Répert. Sirey, *eod. v^o*, 104, 105.

Dr. străin.

- ⁽²⁾ Art. 132 din codul italian reproduce numai partea întâi a textului francez (*il marito ha il dovere di proteggere la moglie*), fără a dice că femeea datorește ascultare bărbatului. Autoritatea bărbatului trebuie, în adevăr, să fie acea a unui protector, iar nu a unui despot.—În reforma codului civil, hotărâtă de curând cu prilejul serbării centenarului C. francez, un membru al comisiunei, Paul Hervieu, a propus ca, în art. 213 fr. (al nostru 195), să se dică anume că, pe lângă creștință și ascultare, femeea datorește bărbatului ei și *iubire*. Vezi *Revista judiciară* din 15 April 1905, No. 1. Iată, cum se exprimă, în această privință, Pothier (*Contrat de mariage*, VI, 382). «*La femme doit aimer le mari, lui être soumise, lui obéir dans toutes les choses qui ne sont pas contraires à la loi de Dieu, et supporter ses défauts; travailler de tout son pouvoir au bien commun du ménage*».

- ⁽³⁾ După unele cutume fr. (de ex. *la coutume d'Artois*), femeea devenea incapabilă din ziua logodnei sale, însă Dumoulin consideră acest obicei ca netrebnic (*ineptum*). Vezi Pothier, *Puissance du mari*, VII, 8 urm.; Baudry et Fourcade, II, 2179.

pusă puterii bărbatului, care dobîndea asupra ei drepturile absolute ale unui părinte, din cauza unei preținse infirmități inerente naturei sale, *propter animi levitatem* (1).

Astăzi, femeia nu mai este incapabilă din cauza slăbiciunii sexului, *propter fragilitatem sexus*, de-oare-ce incapacitatea ei încetează odată cu desfacerea căsătoriei (2). «Necesitatea autorizării bărbatului nu se întemeiază pe slăbiciunea minții, dice Pothier, căci o femeie măritată nu are rațiunea mai slabă de cât fetele și văduvele, care nu au nevoie de autorizare» (3).

Legiuitorul modern a supus pe femei, bărbatului, creșdînd că astfel va ocroti mai bine interesele comune ale familiei și drepturile copiilor (4). «Autorizarea bărbatului, necesară femeii atât pentru a sta în judecată, cât și pentru orî-ce act extra-judiciar, este înființată, dice Curtea noastră supremă, în interesul puterii bărbătești, și pentru păzirea intereselor matrimoniale, orî-care ar fi regimul bunurilor sub care ar trăi soții» (5).

Orî-care ar fi fost intenția legii, această idee este greșită și nepotrivită cu cerințele timpului în care trăim. Legea face, în adevăr, din bărbat un stăpân absolut, iar din femeie aproape o sclavă. Pentru ce acest exces de putere? Pentru ce numai unul să aibă toate drepturile, iar celalalt toate îndatoririle? Se vede că, în spiritul legiuitorului,

(1) Cpr. Gaius, *Instit.*, Coment. I, § 108 urm.

(2) Codul suedez (§ 2, capit. 19) dispune că fetele, la orî-ce vîrstă sunt sub tutelă, și această tutelă n'a fost desființată în Suedia, de cât prin legea din 5 Iulie 1884. Veđi R. de la Grasserie, *Les codes suédois*, pag. 51. Veđi în privința dreptului scandinav, P. Gide, *Étude sur la condition privée de la femme*, p. 219 urm. (ed. Esmein). Veđi și alte legislații străine, citate în t. II a Coment. noastre, ultimul capitol al tutelei: despre tutela femeilor (*Geschlechtsformundschaft*). Cpr. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 486, nota 3 (ed. a 2-a); Gide, *op. cit.*, p. 280 urm.

(3) Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, No. 3, p. 3.

(4) Cpr. Laurent, III, 95; Valette, *Cours de C. civil*, p. 332; Aubry et Rau, V, § 472, p. 136; Demolombe, IV, 115 urm.; Thiry, I, 328; Baudry, I, 624; Baudry et Fourcade, II, 2176; T. Huc, II, 240; Beudant, I, 343 urm.; Planiol, III, 256 urm.; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 215, No. 1 urm.

(5) Bulet. S-a II, 1881, p. 429; Bulet. Cas. anul 1890, p. 778.

a rămas încă această idee greșită, că bărbatul este o ființă superioară.

Dr. italian. Legislația noastră reproduce sistemul francez, după care incapacitatea femeii măritate este regula generală, iar capacitatea, o excepție. În codul italian s'a admis sistemul invers: femeea măritată este în principiu capabilă, și numai prin excepție devine incapabilă. Proiectul primitiv a lui Miglietti desființase cu desăvârșire autoritatea bărbatului, însă această inovație, împrumutată de la legislația austriacă, care fusese aplicată în Lombardia, n'a putut trece. Senatorul Stefani-Nicolasi a dis, între alții, că desființarea autorității maritale ar constitui o lovitură directă adusă familiei, și că menținerea ei este o necesitate de ordine publică ⁽¹⁾.

C. Calimach. În codul Calimach, femeea avea aproape aceeași capacitate ca și bărbatul, căci în acest cod al Moldovei nu găsim de cât două texte care vorbesc de autorisarea bărbatului, și anume: art. 1021 și 1077 ⁽²⁾.

C. Calimach. Este adevărat că în codul Calimach mai găsim încă Art. 231. un text, și anume: art. 231, care pune pe femeea măritată nevîrșnică *sub puterea bărbatului*, însă se înțelege numai în cât privește persoana, după cum o spune anume textul corespunzător din codul austriac ⁽³⁾, adică: în cât privește interesele casnice. În cât privește însă averea, tatăl ei avea drepturile și îndatoririle unui curator ocărmitor, până la împlinirea vârstei legiuite, când ocărmitura trecea la femeie, care avea o deplină capacitate atât în pri-

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 410, nota 3.

C. Calimach. (2) Art. 1021 dispune că femeea nu poate, fără știrea și voința Art. 1021 și bărbatului ei, să primească moștenirea cuvenită ei (cpr. art. 1077. 687 din codul actual), iar art. 1077 prevede că femeea nu poate să ceară împărțeala unei moșteniri, fără știrea și primirea bărbatului, după cum nici bărbatul nu poate s'o ceară fără voința ei. Ambele aceste dispoziții nu se găsesc în codul austriac.—Bărbatul nu se putea judeca pentru averea femeii sale, de cât având o procură (vechilimea) din partea ei. Veđi Colecția de deslegări (Codul judiciar al Moldovei), p. 453.

C. austriac. (3) «*Wenn eine minderjährige Tochter sich verhehelichet, so kommt sie zwar in Rücksicht ihrer Person unter die Gewalt des Mannes*» (art. 175 ab initio C. austriac).

vința actelor de administrație, cât și în privința actelor de dispoziție (1).

În codul Caragea găsim, de asemenea, un singur text, C. Caragea. care vorbește de autorizarea bărbatului, și anume: art. 2, partea III, capit. 8, unde se dice că «cine împrumută nevastă cu bărbat, fără adevărarea și a bărbatului și a judecăței, își perde împrumutarea» (2). Cu-toate-acestea, sub această legislație, chestiunea de a se ști dacă femeea se putea împrumuta singură în marginile parafernei sale, era controversată. (Cpr. Gr. Păucescu, *Oblig.*, I, 75, p. 57).

Bărbatul este capul familiei, dice art. 106 din codul Calimach, *das Haupt der Familie* (art. 91 C. austriac); *das Haupt der ehelichen Gesellschaft (Landrecht* prusac); *il capo della famiglia* (art. 131 C. italian), etc. Aceasta o spune și legea noastră în art. 1224. Acest principiu al autorității bărbatului, proclamat de art. 195 și 1224 din codul civil, este de ordine publică, și nu poate fi modificat prin convenții particulare (art. 5, 1224) (3).

Bărbatul este dator de a apăra pe soția sa întru toate întâmplările, dice art. 106 din codul Calimach (91 C. austriac) și art. 107 din același cod (92 C. austriac) adaogă că femeea este datoare, la câte cere casnica orînduiala, să se supue, cum și toți casnicii, prin grija și silința ei, orînduelilor hotărîte de către bărbat (4). Așa dar, și în vechia

(1) Cpr. art. 1659 din codul Calimach și art. 46, partea III, capit. 16 din codul Caragea.

(2) Veđi asupra incapacității femeii măritate sub codul Caragea. Ar. Pascal, *Gazeta tribunalelor*, anul 1861, No. 2, p. 15 și No. 19, p. 155. În cât privește chestiunea de a se ști dacă, sub acel cod, femeea dotală se putea obliga numai cu autorizarea judecăței, fără consimțimîntul expres al bărbatului, veđi C. București, *Gaz. tribun.* 7 Iulie 1862, No. 67, p. 554.

(3) Baudry et Fourcade, II, 2177; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 217, No. 1.—Bărbatul nu poate delega autoritatea sa altuia. Veđi *suprà*, p. 236.

(4) Bărbatul nu poate astăđi în mod arbitrar să oprească pe femeie de a avea relații cu rudele ei. Trib. Paris, D. P. 70. 3. 40; Sirey, 70. 2. 158.—Demolombe (IV, 87 bis) susține că bărbatul ar fi în drept a deschide scrisorile particulare ale soției sale, însă această soluție este contestată. Veđi Vanier, *Revue pratique*, anul 1866, t. XXI, p. 107. În cât privește proprietatea scrisorilor.

noastră legislație, soții nu erau cu desăvîrșire egali. Există un inferior și un superior, însă superioritatea bărbatului, în cât privește interesele casnice, nu aducea nici-o jignire femeii, care-și păstra capacitatea sa juridică, pe care ea o avea ca văduvă și nemăritată.

Prav. lui V. Lupu și a lui M. Basarab.

În pravila lui Vasile Lupu și a lui Matei Basarab (glava 185), bărbatul avea dreptul de corecțiune asupra femeii, și putea s'o închidă în temniță sau s'o pue în fiare, *când precurvea, și când o afla că i face hicleșug să-l omoare*. După aceste pravile, numai bătaea cu vrăjmășie era pentru femei o cauză de despărțenie, iar pentru bărbat, o cauză de certare; și pentru ca să fie vrăjmășie se cerea o bătae, nu cu pumnul sau cu palma, fie chiar cât de mult și cât de des, ci o bătae cu toiagul în cap, sau în obraz, bătae așa de cumplită în cât să se sfărâme lemnul, să curgă șiroaie de sânge, iar femeia să scape de abia vie din mâinile calăului ⁽¹⁾.

Dr. englez.

Asemenea lucruri nu sunt de mirat într-o legislație care datează de la mijlocul secolului al 17^{lea}; ceea ce însă cu drept cuvînt poate mira pe ori-cine este de a vedea dreptul de corecțiune consacrat și astăzi în Anglita ⁽²⁾, care este, precum s'a dîs, pămîntul clasic al tuturor libertăților. Dreptul de corecțiune a rămas numai în câteva legislații ca o tristă amintire a trecutului; incapacitatea juridică a femeii măritate este însă în multe locuri legea comună ⁽³⁾.

tatea scrisorilor misive, veđi t. V a Coment. noastre, p. 452 urm., nota 3 și t. VII, p. 179, nota 2. Mai veđi încă observația ce am publicat asupra unei decizii a înaltei Curți din Anglia, în *Dreptul* din 1900, No. 81, și asupra unei sentințe a trib. de Neamț, *C. judiciar* din 1901, No. 82. Cpr. C. București, *C. judiciar* din 1902, No. 65.

(1) Veđi *supră*, p. 11 (Introducere).—După novela 117 (capit. 14) a lui Justinian, bărbatul avea același drept de corecțiune asupra femeii, ca și asupra selavilor săi, *flagellis et fustibus acriter castigare*.

(2) În Anglia, bărbatul este în adevăr în drept, pentru o greșală mare a femeii, a restrînge libertatea ei: *restrain wife of her liberty*. Veđi Laurent, *Dr. civ. international*, V, 38, p. 90.

(3) Femeia măritată este însă capabilă în Germania (art. 52 Pr. civ. germ.—*Contră*: *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, art. 189, II, 1; veđi *infră*, p. 743, nota 2), în Austria,

Dr. străin.

Ideea de inferioritate a femeii și de supunerea ei sub puterea absolută și despotică a bărbatului e veche cât lumea și datează încă de la creațiune. «Bărbatul n'a fost făcut pentru femei, ci femeia pentru bărbat», ține sf. Pavel; și acest apostol adaogă: «Bărbatul este chipul Dumnezeirei pre pământ, stăpânul creațiunii, pe când femeia e născută supusă». Și tot de la apostolul Pavel sunt următoarele cuvinte, pe care cu toții ne le amintim, pentru-că le-am auzit rostindu-le la cununiile noastre; «Deci dar și voi, unul fiște-carele, așa să-și iubească muerea sa ca și pre sine, iar muerea să se teamă de bărbat».

Biblia.

Un părinte al bisericeii latine, Tertulian, a scris următoarele: «Femeie, ar trebui să fii vecinic îmbrăcată în haine de doliu și în sdrențe, și să te pocăești în lacrimi, pentru că tu ai pierdut omenirea. Femeie, tu ești ușa iadului! Tu ai corupt pe acela pe care Satan nu îndrăznește să-l atace în față. Din cauza ta Hristos a murit! etc.» (1).

La Evrei, încă din timpurile cele mai depărtate, fe- Dr. ebraic.

în Anglia, în Grecia, în Rusia, și chiar în imperiul otoman (cpr. Trib. mahometan din Constanța, *C. judiciar* din 1905, No. 20). Vezi t. VIII a Coment. noastre, p. 490, nota 5.—După art. 211 urm. din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, femeia măritată este în principiu capabilă. Dacă soții sunt căsătorii sub regimul comunității, nici-unul din ei nu poate înstrăina averea sa proprie, fără concursul celuilalt, sau al justiției, la caz de neînțelegere între ei.

Dispoziția care statornicește incapacitatea femeii măritate fiind o lege de statut personal, urmărește pe femeia româncă pretutindenă (art. 2, § 2); așa că ea va avea nevoie de autorizarea bărbatului, conform legii române, chiar dacă s'ar afla într-o țară în care femeia este pe deplin capabilă; și *vice-versa*, femeia capabilă după legea sa personală, nu va avea nevoie de autorizare în România. Cpr. C. și Trib. Paris, D. P. 88. 2. 225; *Pand. Périod.* 1902. 5. 16 și *J. Clunet*, anul 1902, p. 116; *Dreptul* din 1903, No. 27 (cu observ. noastră). Mai vezi încă în același sens. autoritățile citate în t. VIII a Coment. noastre, p. 489, 490. Cpr. și Trib. Iași, *Dreptul* din 1897, No. 50 și *J. Clunet*, 1898, p. 196 urm. (afacerea Teodorini). Mai vezi încă observația ce am publicat în *Dreptul* din 1903, No. 27 și T. Huc, II, 280; Baudry et Fourcade, II, 2406, etc.—*Contrà*: C. Gand, *Revue trimestrielle de dr. civil.* III, anul 1904. p. 503, No. 8 și *C. judiciar* din 1905, No. 13; Merlin, *Répert.*, *Effet rétroactif*, p. 545 (ed. a 5-a din 1817).

Dr. internațional. Controversă.

(1) Vezi Roguin, *Mariage*, p. 17, No. 6.

meea era plecată slugă a stăpânului său, *ancilla domini*. Iată, în adevăr, cuvintele ce Moise pune în gura lui Iehova-Dumnezeu, atunci când femeea s'a lăsat a fi amăgită de șarpe și a gustat din pomul cel oprit. «Veți fi sub puterea bărbatului, și el te va stăpâni». *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui*.

Dr. muzul-
man. La Turci, Mahomet declară în Koran că bărbații sunt superiori femeilor din porunca lui Dumnezeu; că ele sunt datoare a se supune voinței bărbaților, cari au voie să le bată, la caz de neascultare.

Dr. indian. În legile lui Manu găsim următoarele: «Femeea e sub paza tatălui său în timpul copilăriei, sub paza bărbatului în timpul tinerețelor, sub paza copiilor în timpul bătrânețelor; nici odată ea nu poate să fie de capul ei».

Dr. grecesc. La Greci, ca și la Romani, femeea chiar nemăritată, era sub epitropie toată viața ei și nu putea face nimic fără epitropul ei firese și legiuit. Ea era nevirsnică la orice vîrstă, de la leagăn până la mormînt; și această stăpînire despotică a bărbatului părea atât de naturală și de logică, în cât Platon, unul din cele mai mari genii ale antichității, dice că femeea este o ființă necompletă; iar un alt filosof, Aristotele, nu se sfiște de a proclama în Republica sa, că bărbatul este făcut pentru a porunci, iar femeea pentru a asculta.

Femeea la
Egyptieni. Pomponius Mella și Herodot ne arată că femeea, soție adevărată a bărbatului în toată puterea cuvîntului, ar fi avut în Egiptet aceleași drepturi ca și bărbatul; însă aceasta este foarte problematic, pentru-că autorii vechi au scris așa de puțin asupra legislațiunei acestei țări, în cât mai nimic nu cunoaștem pozitiv în această privință.

Conclușie. Așa dar, ori unde ne întoarcem, găsim aceeași idee: femeea este o ființă perdută, condamnată de mai înainte, blestemată de însuși Dumnezeu, și acest blestem care apasă asupra ei, trebuie să-l transmită din generație în generație la tot neamul său. Ea este victima bărbatului încă de la eșirea sa din grădina raiului, a dis un scriitor. Șase mii de ani de nedreptate n'au fost încă de ajuns pentru a scutura jugul robiei! Este adevărat că civilizația modernă a făcut un pas înainte, și că femeea nu mai este astăzi așa de înjosită precum era altă dată. Progresul nu va fi

însă desăvirșit de cât atunci când se va șterge din legea pozitivă principiul nedrept și vexator, care statornicește inferioritatea juridică și socială a femeii, proclamând egalitatea ambilor soți. Robia femeilor negre a fost desființată în America, a ăis Victor Hugo, nu a mai rămas de desființat de cât robia femeilor albe în Europa!

Incapacitatea femeii măritate este generală. Ea se aplică, în principiu, tuturor actelor sale juridice, atât la acele judecătorești, cât și la acele extra-judecătorești.

Incapacitatea femeii măritate în privința actelor judecătorești.

Art. 197.— Femeea nu poate porni judecată, fără autorizațiunea bărbatului ei, *chiar și în cazul când e comerciantă publică* ⁽¹⁾. (Art. 198, 200, 202, 203, 205, 207, 1224, 1285 C. civ. Art. 624 urm. Pr. civ. Art. 67 § 4 L. jud. de ocoale din 1896; Art. 16 C. com. Art. 215 C. fr.)

După art. 197, femeea măritată *nu poate porni judecată* fără învoirea bărbatului, și trebuie să adăogăm: sau a justiției (art. 200 urm. C. civ., 624 urm. Pr. civ.); și această expresie inexactă legiuitorul nostru o mai reproduce încă în art. 200, 203 și 207. S'ar părea deci, la prima vedere, că numai femeea *reclamantă* ar avea nevoie de autorizare; și în adevăr, Curtea de casație întemeindu-se pe litera legii, a pronunțat mai multe decisii în acest sens. Credem însă că femeea măritată, afară bine înțeles de aceea autorizată a face comerț (art. 16 C. com.), are nevoie de autorizare, spre a putea *sta în judecată*, atât ca reclamantă și intervenientă, cât și ca pârită ⁽²⁾; și aceasta înaintea tuturor instanțelor civile; căci printr'o apărare greșită fără știrea bărbatului, ea ar putea să-și periclitizeze interesele sale. Imprejurarea că legiuitorul întrebuițează în

Necesitatea autorizării când femeea este pârită. Inexactitate de text.

(1) Cuvintele subliniate în text, privitoare la femeea comerciantă, sunt abrogate prin art. 16 din codul de comerț, care dispune că femeea comerciantă poate, *fără autorizarea soțului său*, a sta în judecată și a se obliga pentru tot ce privește comerțul său. Cpr. M. A. Dumitrescu, *Codul de comerț comentat*, I, p. 341, No. 593. D-l Neagu (I, p. 361, No. 3) scăpând din vedere art. 16 din noul cod comercial, discută chestia după autorii francezi, arătând posibilitatea unei controverse, care la noi nu e cu putință. Art. 16 C. comercial.

(2) Femeea măritată era altă dată incapabilă de a sta în judecată și în Germania, după *Allgemeines Landrecht* (art. 189, II, 1). Iată cum se exprimă acest text. «*In der Regel kann* Dr. german.

unele texte cuvintele «a porni judecată», încă nu dovedesc nimic; căci în art. 205 și 1285, se dice că femeea nu poate *sta în judecată* fără autorisare; de unde rezultă că art. 197 nu este o inovație a dreptului nostru, ci o traducere vicioasă a textului francez: *ester en jugement (stare in judicio)* ⁽¹⁾».

Diferitele ca- Femeea are nevoie de autorisare chiar când reclamă
suri în care in contra bărbatului său ⁽²⁾, sau când bărbatul reclamă în
femeea are in contra ei ⁽³⁾; când ea provoacă interdicția bărbatului (art.
nevoe de au- 436) ⁽⁴⁾, sau când se provoacă interdicția ei ⁽⁵⁾; când ea
torisare. cere anularea căsătoriei ⁽⁶⁾, etc.

daher die Frau, ohne Zuziehung und Einwilligung des Mannes, mit Andern keine Prozesse führen». Astădi. art. 52 din proced. civilă germană dispune, din contra, că femeea are o deplină capacitate de a sta în judecată. «*Die Prozessfähigkeit einer Frau wird dadurch, dass sie Ehefrau ist, nicht beschränkt*». Veđi *suprà*, p. 740, nota 3.

⁽¹⁾ Veđi decisiile citate într'un sens și în altul în t. VIII a Comment. noastre, p. 392, 393, nota 1, precum și Neagu, I, p. 362, No. 8, și la autoritățile citate acolo, *adde*, în sens că femeea n'are nevoie de autorisare când este pârîtă. Cas. rom. Bulet. S. II, 1887, p. 598.

Casul când femeea se judecă cu bărbatul. ⁽²⁾ Baudry et Fourcade, II, 2186; Planiol, III, 285; T. Huc, II, 243; Beudant, I, 334; Demolombe, IV, 138; Thiry, I, 329; Laurent, III, 105. — În caz când femeea reclamă în contra bărbatului ei, ea se consideră ca autorisată din momentul ce soțul a acceptat desbaterile și ia concluzii contra ei. Baudry et Fourcade, II, 2186, 2237, și autorii *suprà* citați. Cas. rom. Bulet. 1897, p. 834. — Veđi însă Laurent, III, 125, *in fine*. Cpr. Cas. fr. D. P. 45. 1. 97; Sirey, 45. 1. 366. Art.—60 din codul spaniol dispune că femeea nu are nevoie de autorisare de câte-orî se judecă cu bărbatul său, fie ca reclamantă, fie ca pârîtă. Cpr. art. 1192, 2º C. portughez, care dice: «*A mulher casada (căsătorită) nao pôde estar em juizo sem auctorisação do marido, excepto em quæsqwer pleitos com o marido*».

C. spaniol și portughez.

Casul când bărbatul reclamă în contra femeii. ⁽³⁾ De câte orî bărbatul reclamă în contra femeii, el o autorisă prin aceasta însuși, în mod tacit a sta în judecată. Veđi autorii citați în nota precedentă și Cas. fr. Sirey, 78. 1. 193; D. P. 75. 1. 482.

⁽⁴⁾ Baudry et Fourcade, II, 2190; Beudant, I, 326; Thiry, I, 329; Demolombe, IV, 126; Laurent, III, 108; Planiol, III, 295; Neagu, I, p. 363, No. 23.—*Contrà*: Aubry et Rau, V, § 472, p. 141.

⁽⁵⁾ Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 139; Demolombe, IV, 125; Baudry et Fourcade, II, 2191; Durantou, II, 456.

⁽⁶⁾ Baudry et Fourcade, II, 1698 și 2187; Demolombe, IV, 127; Beudant, I, 326; Laurent, II, 436 și III, 104; Aubry et Rau,

Femeea neputând sta în judecată fără a fi autorisată de bărbat, sau în lipsă-î, de justiție, are nevoie de autorisare pentru a putea pleda într'o contestație la urmărire, într'o acțiune recursorie civilă, într'o împărțeală ^{Contestație la urmărire, împărțeală, etc.} (1), în apel, recurs, revisuire, și chiar când s'ar vinde un imobil al ei ipotecat; căci autorisarea, dată de bărbat sau de justiție spre a-și putea ipoteca imobilul său parafernă sau dotal, nu implică și pe aceea de a sta în judecată pentru înstrăinarea acestui imobil (2).

Femeea are nevoie de autorisare chiar când se execută contra ei o hotărîre definitivă, asupra averii sale dotale sau parafernale, după cum ar fi, de exemplu, aducerea la îndeplinire a unei hotărnicii ^{Execut. unei hot. contra femeii.} (3).

Femeea, fie chiar separată de bunuri, nu poate sta în judecată fără autorisare, cu-toate-că textul nostru n'a reprodus ultimele cuvinte din textul corespunzător francez, unde se vorbește de femeea separată de bunuri; căci incapacitatea femeii isvorînd din căsătorie, autorisarea este prescrisă pentru ori-ce femeie măritată în genere, puțin importă regimul sub care ar fi căsătorii soții (4). Este adevărat că Curtea

loco cit., p. 139; Neagu, I, p. 364, No. 25; Cas. fr. D. P. 58. 1. 271; Sirey, 58. 1. 271.—Veđi însă Labbé, nota în Sirey, 78. 1. 194.—Femeea n'ar avea însă nevoie de autorisare de câte-orî căsătoria ar fi nu numai anulabilă, ci inexistentă, pentru-că o căsătorie inexistentă nu poate produce nici un efect. Baudry et Fourcade, II, 2187; Laurent, *loco cit.*—*Contrà*: C. Lyon, Sirey, 67. 2. 290.

(1) C. București, *Dreptul* din 1882, No. 77.

(2) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 394, text și nota 2. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1888, No. 21, p. 161 și 163; Bulet. 1888, p. 173 și 178; *Dreptul* din 1881, No. 36.—In urmări- rile silite, femeea se consideră însă ca autorisată când se comunică bărbatului actele de procedură. Veđi t. VIII, *loco cit.* Cpr. Cas. rom. *C. jud.* din 1894, No. 29 și Bulet. 1894, p. 617.

(3) Cas. rom. Bulet. 1890, p. 777 și *Dreptul* din 1890, No. 47.

(4) Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 36 și Bulet. S-a II. 1881, p. 429; Bulet. 1888, p. 178; Bulet. 1890, p. 777. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 8; Cas. fr. D. P. 45. 1. 33; Sirey, 45. 1. 45; D. P. 94. 1. 248; Sirey, 94. 1. 237; Thiry, III, 381; Planiol, III, 1460; T. Huc, II, 242; Beudant, I. 326; Baudry et Fourcade, II, 2183 și autoritățile citate în t. VIII a Coment. noastre, p. 394, nota 1.

noastră supremă a decis la 1878 ⁽¹⁾, că prin separarea de bunuri femeea dobîndește capacitatea de a sta în judecată, fără nici-o autorisare; însă această decizie interpretă în mod greșit art. 197 și 1265, de-vreme-ce prin separare, femeea dobîndește o capacitate oare-care numai în privința administrării avutului său și a înstrăinării averei sale mișcătoare. Cât pentru incapacitatea de a sta în judecată, atât ca reclamantă cât și ca pârîtă, ea subsistă până la moartea bărbatului, sau până la transcrierea hotărîrii de divorț ⁽²⁾.

Continuarea
unui proces. In fine, femeea va avea nevoie de autorisare pentru a putea continua, în timpul căsătoriei, un proces început în momentul capacității sale ⁽³⁾.

Oridine pu-
blică. Regula care statornicește, în această privință, incapacitatea femeii măritate este de ordine publică; de unde rezultă că lipsa de autorisare pentru starea în judecată poate fi opusă de acei în drept, adică: de femeie, de bărbat sau de moștenitorii lor (art. 207) în orî-ce stare s'ar afla procesul, și chiar pentru prima oară înainte Curței de casație ⁽⁴⁾. Ea poate, de asemenea, fi invocată de judecătorii din oficiu ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Veđi Bulet. S-a I, 1878, pag. 353.

⁽²⁾ Veđi și art. 1285 care prescrie autorisarea bărbatului său a justiției în privința averii parafernale.

⁽³⁾ Baudry et Fourcade, II, 2194; Arntz, I, 383; Aubry et Rau, V, § 472, p. 140. Cpr. Demolombe, IV, 139.

⁽⁴⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 393, *ad notam*, și la autoritățile, citate acolo, *adde*: Planiol, III, 326; Beudant, I, 340, p. 474; Baudry et Fourcade, II, 2365; T. Huc, II, 243, 277; Guillaouard, *Contrat de mariage*, III, 1210, *in fine*: Demolombe, IV, 354; Pand. fr., *Mariage*, 2477; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 18 urm.; Répert. Dalloz, *Supplément, Mariage*, 539; Aubry et Rau, V, § 472, p. 163, 164; Neagu, I, p. 363, No. 14 și p. 408, No. 144 urm.; Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 26; Cas. rom. Bulet. 1899, p. 1347; Cas. fr. D. P. 79. 1. 213; D. P. 90. 1. 377; D. P. 96. 1. 152; Sirey, 96. 1. 368; C. Besançon, Sirey, 99. 2. 174; D. P. 99. 2. 269.—*Contrà*: Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 56 și Bulet. 1883, pag. 1172.

⁽⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1875, p. 156 și 164.

Actele judecătorești pe care femeea, prin excepție, le poate face fără autorizare.

Prin excepție, femeea nu are nevoie de autorizarea Act. în divorț. bărbatului când cere despărțenia, invoirea tribunalului de a cita pe bărbat (art. 222, 223) ținându-și loc de autorizare (1).

Femeea nu are, de asemenea, nevoie de autorizarea Separ. de bunuri, inscrip. ipotecii legale, etc. bărbatului, ci numai de cea a presidentului tribunalului pentru a cere separația de bunuri (art. 1259 C. civ., 628 Pr. civ.), și pentru a cere inscripția ipotecii legale asupra imobilelor bărbatului său (art. 1756, 1757) (2).

Ea poate, fără nici o autorizare, să ceară revocarea Revocarea donațiunii făcute în timpul căsătoriei (art. 937); să facă acte conservatorii (3), și în fine, să părăsească domiciliul bărbatului, la caz de despărțenie. Acest ultim punct este însă controversat, și această controversă va fi examinată în t. II, sub art. 250. cutate în timpul căsăt., etc.

În fine, creditorii femeii n'au nevoie de a fi autorizați Art. 974. când exercită, în baza art. 974, o acțiune care aparține

(1) Baudry et Fourcade, II, 2196; Pand. fr., *Divorce*, 1047; T. Huc, II, 244 și 304; Planiol, III, 537; Neagu, I, p. 444, No. 9 și 10; Beudant, II, 402; Laurent, III, 107; Massé-Vergé, I, § 134, p. 232.— Femeea minoră, emancipată prin căsătorie, poate cere divorțul contra bărbatului ei, fără asistența unui curator *ad hoc*. C. Angers, Sirey, 99. 2. 40 și *C. judiciar* din 1900, No. 68; Trib. Paris, D. P. 95. 2. 85; T. Huc, II, 304, 307; Vraye et Gode, *Divorce*, I, 118; Carpentier, *Tr. th. et pratique du divorce*, I, 68, p. 127; Fremont, *Divorce*, 166; Massol, *Sépar. de corps*, p. 171, 172, No. 6 (ed. a 2-a); Neagu, *loco cit.*, No. 13. Rauter, *Cours de procéd. civile*, 345, p. 386 (ed. din 1834).—*Contrà*: Laurent, V, 227; Demolombe, VIII, 312; Beudant, II, p. 546, nota 1; Aubry et Rau, I, § 133, p. 850, text și nota 17 (ed. a 5-a), p. 555 (ed. a 4-a). Veđi asupra acestei controverse, Répert. Dalloz, *Supplément, v^o Divorce*, 115 și Pand. fr., *Divorce*, 1060 urm.

(2) S'a decis că, de câte-orî femeea cere inscripția ipotecii sale legale, ea nu are nevoie de a pune pe bărbatul său în cauză, după cum nici bărbatul nu are nevoie de a chema pe soția sa în instanță, când cere reducerea acestei ipotecii (art. 1761). Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1906, No. 36 și *Dreptul* din 1906, No. 44 (cu observ. noastră). Cpr. Martou, *Privil. et hypothèques*, III, 916.

(3) Planiol, III, 269.—Veđi *infra*, explic. art. 208, p. 755, text și n. 2.

femeii ⁽¹⁾. Femeea va avea însă nevoie de autorisare, când va fi pusă în cauză. (T. Huc, II, 243).

Capacitatea femeii măritate în materie criminală, corecțională și de simplă poliție.—Excepție de la regula înscrisă în art. 197.

Art. 198.—Autorisarea bărbatului nu se cere când femeea va fi urmărită înaintea judecății în pricinii criminale ⁽²⁾ sau polițienești. (Art. 7—9 C. pen. Art. 216 C. fr.).

Femeea reclamanță.

Femeea *reclamantă* în materie criminală, corecțională sau de simplă poliție are nevoie de autorisarea bărbatului, ca și în materie civilă ⁽³⁾. Intervenția bărbatului său a justiției devine însă zadarnică când femeea este acționată *ca părta* înaintea instanțelor represive; căci, în asemenea caz, autoritatea bărbatului dispare înaintea autorității legii. Motivul unei asemenea excepții, admisă și în vechiul drept francez ⁽⁴⁾, este lesne de priceput: femeea părta poate, în materie civilă, să aibă interes a nu se apăra, spre a se feri de niște cheltueli zadarnice; de aceea se cere intervenția bărbatului; pe când, în materie represivă, femeea având totdeauna interes de a se apăra, intervenția bărbatului n'ar mai avea nici un rost.

Apăr. femeii
contra act.
în daune for-
mulată de
partea civilă.

Femeea se poate apăra fără autorisare nu numai în contra acțiunii publice pusă în mișcare de procuror, dar și în contra acțiunii în daune formulată de partea civilă înaintea instanțelor represive, fie că acțiunea civilă a fost

(1) T. Huc, II, 243, *in fine*; C. Poitiers, D. P. 89. 2. 113. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2195.

(2) Cuvîntul *criminal* are în acest text, ca și în art. 180, un sens larg și cuprinde atât crimele cât și delicturile. Baudry et Fourcade, II, 2198; Aubry et Rau, V, § 472, p. 140, nota 13; Demolombe, IV, 141; Planiol, III, 272; Thiry, I, 330; Cas. fr. D. P. 65. 1. 207.

(3) Laurent, III, 109; Demolombe, IV, 140; Baudry et Fourcade, II, 2198; Aubry et Rau, V, § 472, p. 140, nota 12; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 125.—Astfel, s'a decis că femeea nu poate, fără autorisare, să cheme pe bărbatul său înaintea tribunalelor represive pentru maltratarea ei. Trib. Troyes, Sirey, 92. 2. 24. Ea nu se poate constitui nici parte civilă, fără autorisarea bărbatului său a justiției. Répert. Sirey, *v^o Autor. de femme mariée*, 126. Cpr. C. Paris, Sirey, 71. 2. 187.—*Contra*: Cas. rom. Bulet. S-a II, 1889, p. 685.

(4) Veđi Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 63 urm.

exercitată de partea lezată ca accesorie a acțiunii publice (art. 8 Pr. pen.), fie că acțiunea publică a fost introdusă de a dreptul înaintea instanțelor represive de partea lezată (art. 178 Pr. civ.); căci, în ambele cazuri, acțiunea civilă fiind accesorie acelei publice, femeea măritată fiind capabilă de a se apăra în cât privește acțiunea principală, trebuie să aibă aceeași capacitate pentru a putea răspunde la acțiunea civilă ⁽¹⁾.

În cât privește cazul când femeea ar opune în apărarea sa o chestie prejudicială de competența tribunalelor civile (veđi *suprà*, p. 648, nota 3), s'a decis că ea are nevoie de autorisare pentru a putea susține această chestiune ⁽²⁾. Chestia prejudicială fiind însă un mijloc de apărare, femeea trebuie s'o poată susține singură, fiind-că se poate apăra fără nici-o autorisare. (Cpr. Planiol, III, 272, *in fine*).

În ori-ce caz, nu mai rămâne îndoială că femeea va avea nevoie de autorisare de câte ori va fi chemată a răspunde înaintea instanțelor civile de daunele cauzate printr'un fapt penal ⁽³⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incapacitatea femeii măritate în privința actelor extra-judecătorești.

Art. 199. — Femeea, având chiar parafernă, nu o poate da, înstrăina, ipoteca, nu poate dobîndi avere cu titlu oneros sau gratuit fără concursul bărbatului la facerea actului, sau prin deosebit consimțimint înscris. (Art. 200, 202, 208, 687, 914, 950, 952, 1224,

⁽¹⁾ Demolombe, IV, 143; Valette, *Cours de C. civil*, p. 350; Demante et Colmet de Santerre, I, 299 bis III; Planiol, III, 272; Mourlon, I, 772, nota *in fine*.—*Contrà*: Laurent, III, 110; T. Huc, II, 244; Beudant, I, 326; Marcadé, I, 728; Aubry et Rau, V, § 472, p. 140, nota 14; Baudry, I, 629; Baudry et Fourcade, II, 2202; Arntz, I, 383; Thiry, I, 330; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 133 urm. După acești din urmă autori, autorisarea femeii ar fi neapărată de câte ori acțiunea publică ar fi fost pusă în mișcare direct de partea lezată, în baza art. 178 Pr. pen.

⁽²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 46. I. 205; Sirey, 46. I. 550.

⁽³⁾ Laurent, III, 110; Planiol, III, 272; Beudant, I, 326; T. Huc, II, 244; Baudry et Fourcade, II, 2200; Demolombe, IV, 142; Neagu, I, p. 365, No. 14; Foignet, *Manuel élément. de dr. civil*, III, p. 65; Thiry, I, 330; Répert. Sirey, *v^o Autor. de femme mariée*, 128; Cas. fr. D. P. 46. I. 205; Sirey, 46. I. 550.

1242, 1249, 1265, 1285, 1538, 1718, 1769 C. civ. Art. 15, 16 C. com. Art. 217 C. fr.)

Actele extra-judiciare. In principiu, afară de excepțiile ce vom semnala mai la vale, incapacitatea femeii măritate se întinde la toate actele extra-judiciare ce ea poate să facă. Prin acte extra-judiciare se înțeleg actele făcute în afară de instanțele judecătorești. Art. 199 prevede mai multe din aceste acte, însă enumerarea făcută de acest text nu este limitativă, ci pur enunțativă ⁽¹⁾.

Dobîndirea de avere cu titlu oneros sau gratuit, etc. Astfel, femeia nu poate, fără autorisarea bărbatului său a justiției, să dobîndească avere nici cu titlu oneros (vîndare, schimb, transacție) ⁽²⁾, nici cu titlu gratuit (succesiune, donațiune, etc.) ⁽³⁾. Ea nu poate să înstrăineze dota mișcătoare de cât cu învoirea bărbatului său a justiției (art. 1249), iar acea nemișcătoare, numai în casurile și cu formele anume determinate de lege (art. 1250, 1253).

Capacitatea femeii sub legea veche în cât privește exoprica. C. Calimach și Caragea. In cât privește averea parafernală, femeia avea, sub legea veche, o capacitate deplină. «Femeia are neîngrădită proprietate asupra exopricii ei, ȳice codul Calimach, putînd să dispună slobod, după a ei plăcere și voință, în viață, și prin voința cea de pe urmă. Bărbatul nu are nici-o putere asupra exopricii femeii, fără învoirea ei» (art. 1659, 1660). Codul Caragea ȳice același lucru în alte cuvinte: «Cătă exoprică știută bărbatului are muerea, ȳice acest cod (art. 46, partea III, capit. 16), toată ca niște lucruri ale sale o stăpânește ea desăvirșit, și este volnică să facă cu dînsa ce va vrea, adecă: s'o închirizeze, s'o zălogească, s'o împrumute și s'o dăruiască» ⁽⁴⁾.

Dr. actual. Astăđi, femeia avînd chiar parafernă, nu poate singură să stea în judecată pentru dînsa, nici s'o dăruiască, nici s'o vîndă ⁽⁵⁾, nici s'o ipotece; pentru-că spre a putea

(1) Aubry et Rau, V, § 472, p. 142, nota 18; Baudry et Fourcade, II, 2203; Planiol, III, 262; Demolombe, IV, 179.

(2) Femeia nu poate decî să devină adjudecatară a unui imobil, fără consimțîmintul bărbatului. Cas. rom. Bulet. 1900, p. 1510 și C. jud. din 1901, No. 11 (decisie la care am luat și noi parte).

(3) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1903, No. 26.

(4) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 31; Bulet. S-a 1, 1871, p. 34; Bulet. S-a 1, 1882, p. 10.

(5) Cpr. C. București și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1905, No. 4 și din 1903, No. 26; Bulet. 1903, p. 42 și 47.

ipoteca trebuie a avea capacitatea de a înstrăina (art. 1769) ⁽¹⁾; ea nu poate să constituie asupra bunurilor sale o anticresă, un usufruct, o servitute ⁽²⁾, etc. Ea nu poate, fără autorizare, să primească o moștenire (art. 687) ⁽³⁾ sau un legat ⁽⁴⁾; nici să remită o datorie (art. 1138); nici să primească o donațiune pentru dînsa, ci numai pentru copiii săi minori (art. 815); nici să se oblige prin contracte sau convențiuni ⁽⁵⁾, căci prin obligațiile sale femeia își înstrăinează avutul său (art. 1718) ⁽⁶⁾: de unde rezultă că femeia nu poate, fără autorizare, să contracteze un împrumut ⁽⁷⁾.

(1) Beudant, I, 326; Planiol, III, 263; Thiry, I, 331; Baudry et Fourcade, II, 2205; Foignet, *op. cit.*, III, p. 66, și toți autorii.

(2) Cpr. C. Douai, D. P. 73. 2. 92 și autorii citați în nota precedentă. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 395 și 396, text și nota 1. Cpr. Neagu, I, p. 367, No. 7 urm.

(3) Planiol, III, 262. Cpr. art. 1021 din codul Calimach, citat *supră*, p. 738, nota 2. Veđi și t. VIII a Coment. noastre, p. 389, 390.

(4) O femeie săteancă ar putea însă, bine înțeles cu autorizarea bărbatului său a justiției, dacă este măritată, să primească ab intestat sau prin testament un pămînt rural, intru cât legea rurală nu exclude pe sătence de la moștenirea acelor împrumutăriți. Cas. rom. *Dreptul* din 1904, No. 64.

(5) «Femeia nu poate, fără autorizarea bărbatului, ȳice art. 1193 C. portughez. Art. 1193. să se oblige prin contract (*adquirir ou alienar bens, nem contrahir obrigações*), de cât în casurile în care legea permite aceasta în mod expres (*excepto nos casos em que a lei especialmente o permite*).

(6) Beudant, I, 326; T. Huc, II, 246; Planiol, III, 262; Thiry, I, 331; Baudry et Fourcade, II, 2203; Demolombe, IV, 145 urm.; Laurent, III, 97; Neagu, I, p. 368, No. 22. Veđi t. VIII a Coment. noastre) p. 394.—Femeia nu poate, fără autorizare, să garanteze pe un terțiu. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 389, text și nota 2. Tot acolo se arată și dreptul nostru anterior în această privință.

(7) Veđi t. VIII a Coment. noastre, pag. 390.—Cu-toate-acestea, dacă se va dovedi de împrumutător că împrumutul a folosit personal femeii, ea va restitui banii împrumutați, nu în baza contractului, ci în baza maximei; *neminem æquum est cum alterius detrimento locupletari* (L. 206, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50. 17 și art. 1164). Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 51; Laurent, III, 101; Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1905, No. 20. Veđi *infră*, explic. art. 207.

Casurile când femeea con-
tractează cu
bărbatul său. Femeea are nevoie de autorisare chiar când contrac-
tează cu bărbatul său, sau cu un al treilea în interesul
bărbatului. În ambele cazuri, autorisarea justiției nu este
neapărată, aceea a bărbatului fiind suficientă ⁽¹⁾.

Contract. u-
nui angaja-
ment teatral,
public. unei
opere literare,
științifice, etc. Femeea, fie chiar separată de bunuri, nu poate fără
autorisare să facă comerț (art. 15 C. com.), să contracteze
un angajament teatral ⁽²⁾; să publice opere științifice sau
literare ⁽³⁾; să treacă examene ca medic, moșă, etc. ⁽⁴⁾;
să fie executor testamentar (art. 914); să se oblige prin
gestiune de afaceri către cei de al treilea (art. 987 urm.) ⁽⁵⁾.

Plata neda-
torită. Femeea, fie chiar separată de bunuri, care ar fi pri-
mit *bona fide* o sumă nedatorită, va fi obligată la resti-
tuire, întru cât s'ar dovedi că această sumă i-ar fi folosit
(art. 1098, 1164). Iar dacă femeea a fost de rea credință,
ea va restitui întreaga sumă primită (art. 994); căci, în a-

(1) Veđi *infra*, explic. art. 203, unde se arată controversa.

(2) În ambele cazuri, autorisarea bărbatului nu poate, în prin-
cipiu, fi înlocuită prin aceea a justiției. Veđi t. VIII a Coment.
noastre, p. 391, 392, text și nota 5. Cpr. Trib. Iași, *Dreptul*
din 1897, No. 50 (af. Teodorini). Veđi *infra*, p. 758.

C. portughez.
Art. 1187. (3) Art. 1187 din codul portughez este expres în această pri-
vință. Iată cum se exprimă acest text: «*A mulher auctora
nao pôde publicar os seus escriptos sem o consentimento do ma-
rido; mas pôde recorrer á auctoridade judicial em caso de in-
justa recusa delle*».

(4) Veđi t. VIII a Coment. noastre p. 392, *ad notam*.

Casurile în
care femeea
a gerat afa-
cerile altuia. (5) Dar dacă o femeie s'a amestecat fără autorisare în afacerile
altuia și le-a administrat în mod greșit, ea trebuie să despă-
gubească pe stăpân de reaua sa gestiune, acest fapt consti-
tuind un quasi-delicț care o obligă (art. 999). Cpr. T. Huc,
II, 248; Demolombe, IV, 181; Demante et Colmet de San-
terre, I, 300 bis V; Laurent, III, 101; Baudry et Fourcade,
II, 2212.—Femeea va restitui, de asemenea, cheltuelile fă-
cute de un terțiu, care ar fi gerat patrimoniul ei în mod
util (art. 991). Și femeea va fi în asemenea caz obligată con-
form dreptului comun, iar nu numai până la concurența folo-
sului tras de ea. Cu alte cuvinte, terțul va avea contra
femeii acțiunea *negotiorum gestorum*, iar nu acțiunea *de in
rem verso*. Demolombe, IV, 177; T. Huc, *loco cit.*; Aubry et
Rau, V, § 472, p. 142, nota 22; Baudry et Fourcade, II,
2211; Laurent, III, 101; Beudant, I, 325.—*Contrà*: Duran-
ton (II, 497) care, printr'o confuție regretabilă, nu conferă în
asemenea caz contra femeii acțiunea *negotiorum gestorum*, ci
numai acțiunea *de in rem verso*.

semenea caz, existând dol, acest fapt constituie un delict civil care o obligă ⁽¹⁾. (Veđi *infra*, p. 755).

În fine, ni se pare că, mai cu samă în legislația noastră, femeea n'ar putea să recunoască un copil firesc fără autorisarea bărbatului său a justiției; căci incapacitatea femeii măritate fiind regula generală, iar capacitatea, o excepție, nu numai că nicăiri legea nu-î conferă acest drept, dar încă la noi lipsește art. 337 din codul francez, din care s'ar putea trage argument în favoarea sistemului opus, generalmente admis în Franța ⁽²⁾.

Pentru a termina acest capitol, vom observa că autorisarea de care femeea măritată are nevoie spre a putea contracta (art. 199, 201), nu interesează ordinea publică ⁽³⁾; de unde rezultă că lipsa acestei autorisări nu poate fi propusă pentru prima oară în casație, nici nu poate fi invocată de judecătorești din oficiu ⁽⁴⁾, după cum poate fi propusă și invocată lipsa de autorisare necesară femeii spre a putea sta în judecată (art. 197, 200) ⁽⁵⁾. Lipsa de autorisare fiind un mijloc de fond, poate însă fi propusă pentru prima oară în apel ⁽⁶⁾.

Actele extra-judecătorești ce, prin excepție, femeea măritată poate face fără nici-o autorisare.

Art. 208. — Femeea poate face testament, fără autorisarea soțului său. (Art. 802, 807, 815, 858 urm., 937, 1538, 1265 C. civ. Art. 226 C. fr.).

Femeea măritată virsnică, sau nevirsnică de 16 ani (art. 807), poate face testament fără nici-o autorisare ⁽⁷⁾,

(1) T. Huc, II, 248; Laurent, III, 101; Baudry et Fourcade, II, 2213; Demolombe, IV, 182; Neagu, I, p. 369, No. 35, 36; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 190; Aubry et Rau, IV, § 442, p. 730.

(2) Cpr. Laurent, IV, 38. — *Contra*: Demolombe, IV, 187 și V, 388; Valette, *Cours de C. civil*, p. 440.

(3) Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1884, No. 26; Aubry et Rau, V, § 472, p. 163, nota 108.

(4) Cas. fr., D. P. 78. I. 483; Aubry et Rau, *loco cit.*; Baudry et Fourcade, II, 2362; Neagu, I, p. 409, No. 149.

(5) Veđi *suprà*, p. 746.

(6) Baudry et Fourcade, Aubry et Rau, *loco cit.*; Neagu, *loco cit.*, No. 148.

(7) Codul Calimach (art. 751, nota 46) permite femeii îngreunate, C. Calimach.

pentru-că această dispoziție producându-și efecte numai la moartea femeii (art. 802), puterea bărbatului atunci nu-și mai are ființă. Și apoi, este de principiu că testamentul trebuie să fie opera exclusivă a voinței libere a testatorului.

Revoc. testamentului.

Odată ce femeia are capacitatea de a-și face testamentul, fără învoirea nimăruî, se înțelege *a fortiori* că ea poate să-l revoace printr'un act posterior (art. 920 urm.) ⁽¹⁾.

Alte acte extra-judiciare pe care femeia le poate face fără autorizare.

Ea poate, de asemenea, să revoace fără nici-o autorizare o donațiune făcută în timpul căsătoriei (art. 937); să revoace un mandat ⁽²⁾; să fie aleasă mandatar (art. 1538) ⁽³⁾; să primească o donațiune făcută copiilor (art.

care s'ar afla la scâldătoare, în primejdie de moarte, să-și facă testamentul verbal înainte a nouă femei, a căror mărturie este primită.

(1) Argument din art. 937, § 2. Cpr. Planiol, III, 268; T. Huc, II, 281; Baudry et Fourcade, II, 2219; Thiry, I, 332, p. 301; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 214; Demolombe, IV, 185, și toți autorii.

(2) Cpr. Demolombe, IV, 186; Baudry et Fourcade, II, 2222.

(3) Femeia care a primit astfel mandat nu se poate însă obliga, fără autorizare, nici către mandante, nici către terții. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2224; Demolombe, IV, 168; Aubry et Rau, V, § 472, p. 137, nota 2; Valette sur Proudhon, I, p. 462, nota a, No. 1.

Casurile în care femeia este presupusă a avea mandat tacit de la bărbatul său.

În cât privește casurile în care femeia este presupusă a avea mandat tacit de la bărbatul său (cheltuelile casnice), cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 49. Veđi t. V a Comentariilor noastre, p. 320, *ad notam* și t. VIII, p. 414. Cpr. C. București și Craiova, *Dreptul* din 1885, No. 85; *Dreptul* din 1889, No. 36; *Dreptul* din 1896, No. 34 și *Curierul judiciar* din 1903, No. 62 (cu observ. noastră). Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 5. Veđi și Neagu, I, pag. 376, No. 116 urm.; Planiol, II, 2241. Mai veđi încă Pand. fr., *Mandat*, 255 urm. și *Mariage*, 5147 urm. Cpr. și Judec. de pace Paris, *Pand. Périod.* 1906. 2. 113.

Dreptul femeii de a închiria un imobil pentru locuirea comună.

În baza acestui mandat tacit se decide în genere că femeia ar putea, mai cu samă în caz de absență a bărbatului, să închirieze, bine înțeles în limitele unui act de administrație, adevă: cel mult pe cinci ani, un imobil pentru locuința ei și a familiei sale, rămânând însă ca tribunalele să anuleze contractul, după cererea bărbatului, în caz când femeia ar fi făcut cheltueli prea mari. Cpr. Demolombe, IV, 170; Trop-Long, *Louage*, I, 149; Répert. Sirey, *Bail en général*, 127; Guillouard, *Louage*, I, 59.—Veđi însă Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 5.

815) ⁽¹⁾; să consimtă la căsătoria copiilor anteriori (art. 131 urm.), la adopțiunea și emanciparea lor (art. 311 și 422); la despărțenia lor prin consimțământ mutual (art. 257); să dobândească avere prin accesiuune, incorporație și prescripție (art. 645); să facă acte conservatorii ⁽²⁾, precum ar fi, de ex.: o somație, un protest, luarea sau reînnoirea unei inscripții ipotecare asupra imobilelor debitorilor săi ⁽³⁾; să întrerupă prescripția, etc.

Femeea separată de bunuri poate, fără nici-o auto-Restit. dotei. risare, să ceară restituirea dotei sale ⁽⁴⁾.

Femeea este, de asemenea, obligată a repara chiar Delictetele sau cu averea ei dotală, pagubele cauzate prin delictetele sau ^{quasi-delic-} ^{tele femeii.} quasi-delictetele sale; căci dacă, prin excepție, principiile de echitate înscrise în art. 998 și 999 din codul civil n'ar fi aplicabile femeilor măritate, li s'ar da dreptul și privilegiul de a produce pagube și de a-și însuși averea altora, fără nici-o răspundere. (Argument și din art. 1162, care prevede expres răspunderea minorului) ⁽⁵⁾.

Femeea măritată va fi obligată, fără nici-o autorisare, Gest. de a-
faceri.

⁽¹⁾ Cpr. Laurent, III, 99.

⁽²⁾ Laurent, III, 98; Planiol, III, 269; Beudant, I, 324; Demolombe, IV, 131; Aubry et Rau, V, § 472, p. 143; T. Huc, II, 281; Baudry et Fourcade, II, 2215; Thiry, I, 332; Neagu, I, p. 370, No. 52 urm. Veđi și *suprà*, p. 747. — Și terții pot face contra femeii acte conservatorii, fără ca ea să aibă nevoie de a fi autorisată. Répert. Dalloz, *Supplément*, t. 10, *Marriage*, 448, p. 450. — Femeea n'ar avea nevoie de autorisare de cât atunci când îndeplinirea actului conservator nu s'ar putea face de cât printr-o cerere în judecată. V. autorii *suprà* citați.

⁽³⁾ În cât privește înscrierea ipotecei sale legale asupra imobilelor bărbatului ei, veđi art. 1754 și 1757 explicate în t. VIII a Coment. noastre, p. 508 urm.

⁽⁴⁾ Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 424, nota 1.

⁽⁵⁾ Veđi t. V a Coment. noastre, p. 473 urm.; t. VII, p. 28, text și nota 1 și t. VIII, p. 245, text și nota 4. Veđi și observația ce am publicat în *Curierul judiciar* din 1900, No. 29, p. 271 urm. Această soluție era admisă și în vechiul drept francez. Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 52.—Femeea n'ar putea însă, fără autorisare, să hotărască printr-o transacție suma ce urmează a plăti persoanei dăunate prin delictetele sau quasi-delictetele sale. Aubry et Rau, V, § 472, p. 143, nota 24; Cas. fr. D. P. 70. 1. 158; Sirey, 70. 1. 212; Baudry et Fourcade, II, 2214; Neagu, I, p. 370, No. 41; Larombière, *Oblig.*, IV, art. 1310, No. 8; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 173 și 195.

prin faptele gerantului, dacă afacerile ei aũ fost gerate în mod util de o a treia persoană; dar ea n'ar putea, în principiu, să gereze fără autorisare afacerile altuia ⁽¹⁾.

Răspunderea p. oblig. ce isvorăsc din lege. Controlversă.

Femeea este obligată și fără autorisarea bărbatului său a justiției, când este vorba de o obligație care isvorăște din lege. Așa, de exemplu, ea este obligată fără nici-o autorisare prin gestiunea unei tutele, și răspunde de reaua sa administrare, sau de lipsa de gestiune (art. 344, 348, 383) ⁽²⁾.

Capacitatea femeii separate de bunuri.

Tot prin excepție de la regula generală (art. 199), femeea separată de bunuri, fie prin contractul matrimonial (art. 1224), fie prin justiție (art. 1265), are libera administrație a avutului său, putând chiar să înstrăineze averea sa mișcătoare (art. 1265). Prin urmare, obligațiile femeii separate de bunuri, relative la actele de administrație, sunt valide și pot fi urmărite atât asupra averii sale mișcătoare, cât și asupra acelei nemișcătoare (art. 1718) ⁽³⁾.

Dreptul de control și de supraveghere al bărbatului.

Chiar în casurile în care femeea are libera administrație a avutului său, bărbatul are, în calitatea sa de cap al familiei (art. 1224), dreptul de control și de supraveghere, putând în totdeauna să provoace oare-care măsuri de garanție și de conservare. (Cpr. Demolombe, IV, 173).

Femeea dotală.

Femeea măritată sub regimul dotal nu are administrația averii sale dotale (art. 1242); ea are însă capacitatea de a-și

(1) Veđi *supră*, p. 752, text și nota 5.

(2) Baudry et Fourcade, II, 2208, 2209; Demolombe, IV, 176; Aubry et Rau, V, § 472, p. 142, text și nota 21; Ducaurroy, I, 372; Thiry, I, 332; Massé-Vergé, I, § 134, p. 233; Neagu, I, p. 368, No. 31.—*Contrà*: Duranton, II, 500. După acest din urmă autor, femeea n'ar fi obligată ca epitropă de cât dacă ar fi primit epitropia, sau s'ar fi măritat de al doilea (art. 348). Cpr. și Laurent, III, 100.

(3) Mourlon, I, 767. Veđi de același autor, *Examen critique et pratique du Comment. de Troplong sur les privilèges*, I, 6, p. 7 urm.; Valette sur Proudhon, I, p. 465 observ. II; Demolombe, IV, 161; Duranton, II, 492; Guillouard, *Contrat de mariage*, III, 1199; Rodière et Pont, *Idem*, III, 2193; Thiry, III, 383; T. Huc, IX, 281; Planiol, III, 1457.—*Contrà*: Marcadé, V, art. 1449, No. III, p. 602, 603 și alți autori citați în t. VIII a Coment. noastre, p. 395, nota 2, după care femeea, n'ar fi obligată prin actele sale de administrație de cât asupra bunurilor sale mișcătoare.

administra averea parafernala fără autorisare (art. 1285).

Capacitatea femeii comerciante.

Art. 202.—Când femeea căsătorită, care va avea parafernă, va face comerțul conform art. 5 din codicele de comerț (1), ea se va putea obliga, fără autorizațiunea bărbatului, pentru tot ce privește negoțul său.—Iar când femeea măritată, neavând parafernă, va face comerț, se va urma după art. 6 din codicele de comerț (2). (Art. 197, 199 C. civ. Art. 15, 16 C. com. Art. 220 C. fr.).

Art. 16 Cod com.—Femeea comerciantă poate, fără autorizațiunea soțului său, a sta în judecată și a se obliga pentru tot ce privește comerțul său.

Ea poate, pentru acest sfârșit, a ipoteca și înstrăina toată averea sa fără consimțimintul soțului.

Cu-toate-acestea, bunurile dotale nu vor putea fi ipotecate sau înstrăinate de cât în casurile și după formele prevăzute de codicele civil. (Art. 15 C. com. Art. 197, 199, 202, 204, 1248 urm. C. civ. Art. 14 C. com. ital.).

Femeea măritată, ori-care ar fi regimul ei matrimonial, poate astăzi să facă comerț cu consimțimintul expres sau tacit (3) al bărbatului său (art. 15 C. com.) (4).

(1) Adecă: conform art. 16 din codul de comerț actual.

(2) Adecă: conform art. 15 și 16 din codul comercial actual. — Deoseb. între vechiul cod comercial și acel actual.
După vechiul cod comercial, pus în aplicare în Moldova la 1840, numai femeea care avea exoprică se putea neguțitori (art. 5). Femeea care avea dotă nu putea nici-odată să facă comerț pe socoteala sa proprie și, în asemenea caz, chiar când era autorizată de bărbat, ea se socotea ca mandatarul lui, obligându-l numai pe dînsul, iar dota sa rămânea întreagă și neclintită (art. 6 C. com. vechiu). Prin această inovație, legiuitorul nostru anterior trecuse peste marginile unei adevărate măsuri de protecțiune; căci, în dorința de a împedica înstrăinarea averii dotale, el închisese cariera comerțului tuturor femeilor care nu aveau exoprică. Mult mai logic și mai rațional este deci codul de comerț actual, după care femeea dotală se poate neguțitori, dota ei neputînd însă fi ipotecată sau înstrăinată de cât în casurile și după formele prevăzute de codul civil (art. 16 C. com. din 1887).

(3) După art. 1196 din codul civil portughez, autorizarea de a face comerț, de a ipoteca sau înstrăina un imobil, precum și cea de a forma o cerere în judecată, nu poate fi dată de cât prin act autentic (*por escripto authenticu ou authenticado*). În celelalte cazuri, autorizarea bărbatului poate fi verbală sau scrisă (*de palavra ou por escripto*). Ea poate, de asemenea, să rezulte din fapte care o presupun neapărat (*ou por factos de que ella necessariamente se deduzu*) (art. 1195 din același cod).

(4) Bărbatul, care a dat soției sale autorizarea de a face comerț

- Autor. justiției. Autorisarea bărbatului nu poate, la noi, fi înlocuită prin cea a justiției de cât la caz de interdicția sa și abstența bărbatului (art. 15 § 4 C. com.) ⁽¹⁾.
- Art. 15 § 1 C. com. Consimțimintul bărbatului este presupus când exercițiul comerțului femeii este public și notoriu, afară numai când bărbatul a oprit aceasta în mod expres prin o declarație publicată în forma art. 10, § 2 (art. 15, § 1 C. com.).
- Art. 15 § 2 C. com. Femeea nu se consideră ca comerțantă de câte-ori nu face de cât să vîndă în detaliu mărfurile traficului bărbatului său (art. 15, § 2) ⁽²⁾.
- Capacitatea femeii comerțante. Femeea comerțantă poate sta în judecată și se poate în mod valid obliga ⁽³⁾ pentru tot ce privește comerțul său, în puterea autorizării generale ce are de a face comerț. Ea poate, pentru acest sfîrșit, să amanezeze mobilele, să ipoteceze și să înstrăineze imobilele sale, fără un nou consimțimint al bărbatului; numai bunurile ei dotale nu pot fi ipotecate sau înstrăinate de cât în casurile și după formele prevădute de codul civil (art. 16 C. com.). Celeritatea necesară operațiilor comerciale era, în adevăr, incom-
-
- Retragerea autoriz. de a face comerț. chiar prin contractul de căsătorie (veți în această privință, Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 850 urm.; Baudry et Fourcade, II, 2337), este liber de a o retrage, îndeplinind, bine înțeles, formele publicității prevădute de art. 10 C. com., pentru ca terții să știe că nu mai pot contracta cu dinsa. T. Huc, II, 267; Arntz, I, 388; Baudry et Fourcade, II, 2336. Cpr. C. Bordeaux și Toulouse, Sirey, 74. 2. 193; Sirey, 76. 2. 209; D. P. 77. 2. 33.
- ⁽¹⁾ Veți t. VIII a Coment. noastre, p. 392, *ad notam*. Cpr. Dumitrescu, *Codul de comerț adnotat*, I, p. 328 urm.; Trib. Iași, *Dreptul* din 1897, No. 50. Veți *suprà*, p. 752, n. 2.—În Franța, această chestie este controversată. Veți Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. commercial*, I, 250, p. 229 urm. (ed. a 2-a).
- ⁽²⁾ Aceeași soluție este admisă și în Franța. Cpr. C. Bastia, Sirey, 94. 2. 71.—Femeea care, în urma căsătoriei, ar continua singură comerțul ce exercita înainte de a se căsători, ar fi însă comerțantă și, ca atare, ar putea fi declarată în stare de faliment. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 384. Cpr. T. Huc, II, 264.
- ⁽³⁾ Astfel, femeea poate să contracteze datorii, să facă tranșacții, să vîndă și să cumpere mărfuri, să subscrie cambii, să ia cu chirie sa și să cumpere un imobil pentru exercițiul comerțului ei; să facă reparații la acest imobil; să construiască din nou, etc. Cpr. Demolombe, IV, 296; Dumitrescu, *op. cit.*, I, p. 342. No. 597; Baudry et Fourcade, II, 2271.
- Acele ce pot fi făcute de femeea comerțantă.

patibilă cu obligația femeii de a dobîndi o autorisare specială pentru fie-care act în parte. (V. *infra*, p. 766, n. 1).

Toate actele făcute de o femeie comerțantă, chiar acele nedecarate de dînsa ca făcute în interesul comerțului său, sau care n'ar avea forma comercială sunt, după art. 4 din codul de comerț, presupuse făcute în vederea acestui comerț, și se bucură de presumpția de comercialitate, dacă nu sunt de natură civilă sau dacă contrariul nu rezultă din însăși cuprinderea actului. Prin urmare, în caz când s'ar cere anularea unui act ca făcut de o femeie neautorisată, terții cari au contractat cu dînsa au în favoarea lor presumpția de comercialitate a actului, și acei cari-l atacă vor trebui să dovedească că actul n'a fost făcut în vederea comerțului femeii ⁽¹⁾; și încă și atunci actul va rămînea în picioare, dacă cei de al treilea au fost de bună credință și au putut crede că el a fost făcut în vederea comerțului femeii ⁽²⁾.

Art. 4 C. com.
Presumpție de comercialitate.

Am văzut că, în principiu, femeia comerciantă are capacitatea de a se obliga, fără o nouă autorisare, pentru tot ce privește comerțul său (art. 16 C. com.).

Art. 16 C. com.

Cu-toate-acestea femeia, de și comerciantă, totuși nu poate să intre într'o societate comercială, în care și-ar lua o răspundere nemărginită, de exemplu: într'o societate în nume colectiv sau în comandită, fără o nouă autorisare specială ⁽³⁾ a bărbatului său a tribunalului civil, în caz

Actele ce femeia comerțantă nu poate face.

(1) Presumpția de comercialitate va putea fi dărîmată prin orice probă. Demolombe, IV, 302; Baudry et Fourcade, II, 2277; Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, I, 257; Neagu, I, p. 384, No. 19. D-l Dumitrescu (*op. cit.*, I, pag. 189 și 343) este deci greșit când afirmă că presumpția de comercialitate prevădută de art. 4 C. com. este *juris et de jure*.

(2) Cpr. Demolombe, IV, 301, 302; Aubry et Rau, V, § 472, p. 156, nota 73; T. Hue, II, 266; Baudry et Fourcade, II, 2276; Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, I, 257; Valette sur Proudhon, I, pag. 460, nota a, No. II.—*Contrà*: Marcadé, I, 741; Demante et Colmet de Santerre, I, 302 bis I; Massé, *Dr. comm.*, II, 1044 și 1119 (ed. a 2-a); Bravard-Veyrières et Demangeat, *Tr. de dr. comm.*, I, p. 102, 103 (ed. a 2-a).

(3) Această autorisare, de și specială, poate însă fi și tacită, de vreme-ce legea nu cere, în specie, o autorisare *expresă*. Dumitrescu, *op. cit.*, I, p. 337, No. 589; Ottolenghi, *Codice di commercio del regno d'Italia*, I, p. 290.—*Contrà*: Bolaffio, *Il Codice di commercio italiano*, I, partea I, p. 200, No. 135.

Autoris. tacită.
Controversă.
Art. 15 § 5 C. com.

de interdicție saŭ de absență a bărbatului (art. 15. § 5 C. com.).

Societate a-
nonimă saŭ
in comandită
pe acțiuni.

Femeea nu are însă nevoie de nici-o autorizare ca să intre într'o societate anonimă saŭ în comandită pe acțiuni, pentru-că, în asemenea societăți, responsabilitatea ei este mărginită la un capital determinat. Autorisarea generală de a face comerț este deci, pentru aceste societăți, suficientă ⁽¹⁾.

Femeea ne-
comerțantă.
Contractarea
unei socie-
tăți.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă femeea ne-comerțantă, separată de bunuri, poate, saŭ nu, să contracteze o societate cu un terțiu saŭ cu bărbatul ei, chestia este controversată ⁽²⁾.

Garantarea
datoriei unui
terțiu.

În fine, vom mai semnala încă o excepție de la principiul înscris în art. 16 din codul comercial, și anume: femeea, fie chiar comerțantă nu poate fără o autorizare specială, să garanteze o datorie civilă saŭ chiar comercială a unui terțiu. ⁽³⁾. *Dim contra, poate. Vezi pag. 810 (Erala)*

Formele și caracterele autorizărei maritale (art. 199).

Autoris. ex-
presă saŭ ta-
cită.

În regulă generală, autorizarea de care are nevoie femeea măritată se dă de bărbat, și numai prin excepție, de justiție (art. 200, 201). Fie că este vorba de a sta în judecată (art. 197), fie de a contracta (art. 199), autorizarea bărbatului ⁽⁴⁾ poate fi expresă saŭ tacită ⁽⁵⁾.

Autorisarea
expresă.

Ea este expresă: când se dă printr'un act scris ⁽⁶⁾, fie el autentic saŭ sub semnătură privată, de exemplu: o

(1) Dumitrescu, *op. cit.*, p. 337, No. 588.—În Franța, chestiunea de a se ști dacă femeea comerțantă poate, saŭ nu, contracta cu un terțiu o societate comercială, este controversată. Veđi Baudry et Fourcade, II, 2273 urm. și autoritățile citate acolo.

(2) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 92, nota 2; p. 390, text și nota 3 și p. 411, 412.

(3) Demolombe, IV, 298; C. Besançon, D P. 80. 2. 6. Veđi t. VIII a Coment. noastre, pag. 389, text și nota 2.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, II, 2272; Duranton, II, 479.

(4) Chestiunea de a se ști dacă și autorizarea justiției poate fi tacită, este controversată. Veđi *infra*, explic. art. 200.

(5) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 92; Bulet. S-a 1, 1874, pag. 213; Trib. Covurluiu, *Curierul judiciar* din 1897, No. 26; Laurent, III, 117, 125; Thiry, I, 333; Demolombe, IV, 192; Baudry et Fourcade, II, 2229; T. Huc, II, 250; Beudant, I, 328; Planiol, III, 282, și toți autorii.

(6) Cpr. Cas. rom. *C. jud.* din 1903, No. 26; Bulet. 1903, p. 42.

scrisoare ⁽¹⁾, și după unii, chiar în mod verbal ⁽²⁾, după cum prevede anume art. 1195 din codul portughez ⁽³⁾.

Dovada autorisărei verbale nu poate însă nici-odată fi făcută prin martori și presupțiți, chiar dacă ar fi vorba de o valoare mai mică de 150 lei, și chiar dacă ar exista

Dovedirea autoris. verbale.

- (1) T. Huc, II, 250; Planiol, III, 283; Beudant, I, 328; Demolombe, IV, 194; Laurent, III, 119; Baudry et Fourcade, II, 2230; Aubry et Rau, V, § 472, pag. 151; Marcadé, I, 735; Neagu, I, p. 372, No. 76; Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 373. Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 486, nota 3.

Autorisarea expresă poate fi dată printr'un act sub sem-nătură privată, chiar dacă ar fi vorba de un act solemn. nătură privată, chiar dacă ar fi vorba de un act solemn. Controversă. precum: o donațiune, o ipotecă, etc. Veđi autorii *supră* citați și Répert. Sirey, *Autoris. de femme mariée*, 383; Valette, *Cours de C. civ.*, p. 341. — *Contră*: C. Besançon și Cas. fr. D. 45. 4. 153. No. 2; Sirey, 47. 1. 289. Aceste decisiți fac însă o greșită interpretare a legei; căci nu este exact de a se dice că autorisarea face parte integrantă din donațiie sau ipotecă. Consimțimintul femeiei trebuie să fie constatat în forma autentică; autorisarea care completează capacitatea ei juridică poate însă să fie dată și printr'un act sub semnătură privată.

În cât privește mandatul ce bărbatul ar da femeiei de a constitui sau de a șterge o ipotecă, el n'ar putea fi dat de cât în forma autentică, legea fiind formală în această privință (art. 1781, 1788). Și apoi, este de principiu că în toate actele solemne, părțile nu pot fi reprezentate de cât printr'un mandat autentic. pentru-că, după cum foarte bine dice Curtea de casație din Franța, validitatea mandatului este subordonată îndeplinirei formei speciale ce el are de obiect. V. t. VIII a Coment. noastre, p. 41, text și n. 2 și t. VII, tabla analitică, v^o *Acte solemne*. Veđi și *supră*, pag. 219. O mare deosebire există decî între autorisare și mandat. În adevăr, femeea lucrează în numele său propriu de câte ori bărbatul o autorisă în formele legale, pe când din contra, dacă femeea a primit un mandat de la bărbatul său, atunci ea nu se obligă personal, ci obligă pe mandante (art. 1546). *Qui mandat, ipse fecisse videtur*. Cpr. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 384.

- (2) Mourlon, I, 797; Demante et Colmet de Santerre, I, 300 bis VII; Aubry et Rau, V, § 472, p. 150, text și nota 52; Arntz, I, 389; Baudry, I, 636; Massé-Vergé, I, § 134, p. 240, nota 47. — *Contră*: Laurent, III, 117; Thiry, I, 333; Baudry et Fourcade, II, 2229; T. Huc, II, 250; Beudant, I, 328; Demolombe, IV, 193; Vigié, I, 434. În codul italian (art. 134), autorisarea trebuie să se dea prin act public, *con atto pubblico*. Veđi asupra acestei controversse, Neagu, I, p. 372, No. 79 urm.
- (3) Veđi *supră*, p. 757, nota 3.

un început de probă scrisă, ci numai prin mărturisire și jurămint (¹), soluție generalmente admisă și în privința transacțiilor, unde legiuitorul vorbește iarăși de un act scris (art. 1705) (²).

Autorisarea
tacită.

Autorisarea este tacită când din împrejurări se poate deduce că bărbatul aprobă actul făcut de femeie (³).

Legea definește autorisarea tacită: *concursul bărbatului la facerea actului* (art. 199), iar autorisarea expresă: *consimțimîntul înscris al bărbatului* (art. 199): Consimțimînt saū autorisare sunt unul și același lucru.

Prezența bărbatului la facerea actului.
Controversă.

Pentru ca să existe autorisare tacită, art. 199 cere concursul bărbatului la facerea actului, și aci este vorba de un concurs intelectual, iar nu de un fapt material; de unde rezultă că simpla prezență a bărbatului n'ar fi suficientă, dacă el n'ar fi luat parte la săvîrșirea actului (⁴).

(¹) Aubry et Rau, *loco cit.*, pag. 151, nota 53; Demolombe, IV, 193; Répert. Dalloz, *Supplément, Mariage*, 469; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 380 urm.; Mourlon, I, 798; Demante, I, 300 bis VII; Baudry et Fourcade, II, 2231, 2232; C. Paris, D. P. 52. 2. 22; Sirey, 51. 2. 337.—*Contra*: Laurent, III, 118; T. Huc, II, 250, etc., după care autorisarea n'ar putea fi dovedită de cât prin act scris. Alții, din contra, admit proba testimonială în casurile art. 1191, 1197 și 1198. Valette, *Cours de C. civil*, p. 341, text și nota 3. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 373, No. 81 urm.

Art. 1705.

(²) Cpr. C. București, *Curierul judiciar* din 1900, No. 53 și *Dreptul* din același an, No. 51; *Dreptul* din 1880 (anul al VIII-lea), No. 9. Veđi și observația ce am publicat în *Curierul judiciar* din 1901, No. 23, asupra unei decisiū a Curței din Bordeaux. Controversa la care a dat loc art. 1705 este studiată acolo în toate amănunțele ei.

(³) Un caz de autorisare tacită găsim în art. 258 de la divorțul prin consimțimint mutual. Cpr. Thiry, I, 367, p. 344. V. *infra* (t. II), explic. acestui text.

(⁴) T. Huc, II, 251; Planiol, III, 284; Laurent, III, 121.—*Contra*: Aubry et Rau, V, § 472, p. 151, 152; Baudry et Fourcade, II, 2236, 2238, 2239, 2241, după care ori-ce participare a bărbatului la îndeplinirea actului de către femeie, ar implica cunoștința lui și ar constitui o autorisare tacită. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1902, No. 8. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 373, No. 87 urm. Judecătorii fondului apreciază în mod suveran, după împrejurări, dacă bărbatul a dat concurs la îndeplinirea actului și a înțeles, saū nu, a autorisa pe soția sa. Demolombe, IV, 196.—S'a decis că cel mai bun concurs

Cu-toate-acestea, femeea se consideră ca autorisată când bărbatul a asistat-o în instanță, de și nu a pus con-clusii ⁽¹⁾, sau când a tras o poliță asupra ei ⁽²⁾, sau a pornit o reclamație în contra ei ⁽³⁾. Casurile în care femeea se consideră ca autorisată în mod tacit.

Femeea nu s'ar considera însă ca autorisată prin simplul fapt că ar fi reclamat în contra bărbatului ei, cât timp acesta nu acceptă desbaterile și nu pune concluzii ⁽⁴⁾, sau prin faptul că ar fi semnat o obligație, care mai înainte ar fi fost semnată de bărbat; căci, în asemenea caz, nu există concursul bărbatului la act, ci două acte deosebite ⁽⁵⁾.

Concursul bărbatului la formarea actului este singura

ce ar putea da bărbatul este de a semna actul alături de femeie. Cpr. Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a 1, 1885, p. 513; *Dreptul* din 1882, No. 69 și din 1883, No. 13. Veđi *infra*, nota 5.

- (1) Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 75; Demolombe, IV, 196; Laurent, III, 125; Baudry et Fourcade, II, 2237.
- (2) Demolombe, *loco cit.*; Laurent, III, 120; Aubry et Rau, V, § 472, p. 152; Pand. fr., *Mariage*, I, 1998; Neagu, I, p. 374, No. 94; Baudry et Fourcade, II, 2237. Cpr. Cas. fr. D. P. 74. 1. 102; Sirey, 70. 1. 217.—În caz însă când femeea ar trage o poliță în contra bărbatului, ea nu se consideră ca autorisată prin acceptarea acestuia din urmă, dacă el n'a confirmat mai în urmă actul femeii, pentru-că acceptarea bărbatului n'a fost concomitentă cu actul femeii, ci a intervenit mai în urmă. Pand. fr., *v^o cit.*, 1999; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 414; Neagu, p. 374, No. 95.
- (3) Baudry et Fourcade, *loco cit.*; T. Hue, II, 243; Demolombe, IV, 138, 196; Laurent, III, 105, 125; Répert. Dalloz, *Supplément, Mariage*, 428 și 471; Cas. fr. D. P. 75. 1. 482; Sirey 78. 1. 193; Veđi și *suprà*, p. 744, notele 2 și 3.
- (4) Veđi *suprà*, p. 744, nota 2.
- (5) Marcadé, I, 735, *in fine*; Laurent, III, 122.—Este însă necontestat că femeea ar fi pe deplin autorisată când ar semna de o dată cu bărbatul său, pentru-că atunci n'ar mai fi două acte deosebite, ci unul singur. Astfel, s'a decis că femeea se consideră ca autorisată, când doi soți garantează împreună o datorie a lor, unul în prezența celuilalt. Cas. rom. Bulet. 1897, p. 701. Prezența ambelor semnături pe act nu dovedește însă că ele au fost puse de o dată, căci femeea a putut semna mai în urmă. Cpr. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 182; D. P. 93. 1. 295. Pentru mai multă siguranță, actul trebuie să constate prezența simultanee a ambilor soți. Planiol, III, 284; Répert. Dalloz, *Supplément, Mariage*, 475.

Imprejurările din care se poate deduce autorizarea tacită, și această autorizare n'ar putea să resulte din alte împrejurări de natură a face neîndoelnică voința bărbatului. Astfel, femeea s'ar socoti neautorizată, cu-toate-că ar fi fost sfătuită și îndemnată de bărbat a face cutare sau cutare act, despre care el ar fi avut cunoștință ⁽¹⁾.

Imprejurările din care se poate deduce autorizarea tacită. Controversă.

Aceasta ar fi însă adevărat, după unii, numai în cât privește autorizarea relativă la actele extra-judecătorești (art. 199). Cât pentru autorizarea de care femeea are nevoie spre a putea sta în judecată, ea ar putea să resulte din ori-ce împrejurări care ar face neîndoelnică voința bărbatului de a complecta capacitatea femeii; căci de și există o mare analogie între actele judecătorești și acele extra-judecătorești, totuși legiuitorul, prin excepție, vorbește de concursul bărbatului la facerea actului în art. 199, care este relativ numai la autorizarea necesară spre a putea contracta, și știut este că excepțiile sunt de strictă interpretare ⁽²⁾.

Dovedirea autor. tacite.

În ori-ce caz, acel care invoacă concursul bărbatului la formarea actului, sau alte împrejurări din care ar resulta autorizarea lui, trebuie să facă această dovadă, conform dreptului comun (art. 1169) ⁽³⁾, iar presumpția pe care

(1) Moulon, I, 795; Marcadé, I, 735; Demolombe, IV, 197; Laurent, III, 123, 124; Planiol, III, 284; T. Huc, II, 251, 252; Baudry et Fourcade, II, 2241; Baudry, I, 638; Beudant, I, 329; Thiry, I, 333; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 387; Pand. fr., *Mariage*, I, 1987; Foignet, *Manuel élément. de dr. civil*, p. 68; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 5 și *Curierul judiciar* din 1906, No. 5 (cu observația noastră). Cas. fr. D. P. 81. 1. 354; Sirey, 82. 1. 301.— *Contrà*: Autorizarea bărbatului ar putea resulta și din alte împrejurări lăsate la aprecierea suverană a instanțelor de fond. Aubry et Rau, V, § 472, p. 151, 152. Cpr. Cas. fr. D. P. 92. 1. 5 (cu nota lui Planiol); Sirey, 93. 1. 65 (cu nota lui Labbé); Trib. Montauban, Sirey, 94. 2. 150. Vezi și alte autorități citate în Pand. fr., *v^o cit.*, 1990 urm. Cpr. Neagu, I, p. 375, No. 105 urm.

(2) Laurent, III, 125. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1869, consid. de la p. 95, care a decis că femeea se consideră pe deplin autorizată când bărbatul a știut că femeea sa a fost chemată în judecată și a tăcut. Cpr. Cas. fr. D. P. 95. 1. 463.— *Contrà*: Demolombe, IV, 191; Baudry et Fourcade, II, 2242.

(3) Baudry et Fourcade, II, 2240.

legea o trage din concursul bărbatului odată dovedită, nu mai poate fi combătută prin proba contrară (art. 1202) (1).

Specialitatea autorisărei maritale.

Art. 206.—Orî-ce autorisațiune generală, chiar când este stipulată prin contractul de căsătorie, nu este valabilă de cât pentru administrațiunea bunurilor care sunt parafernale (2). (Art. 1224, 1225, 1536 C. civ. Art. 223 C. fr.)

Autorisarea ce se dă femeii, atât de bărbat cât și de justiție (3), fie pentru actele judecătorești, fie pentru acele extra-judecătorești, nu poate să fie generală, ca în codul italian (4), ci trebuie să fie *specială*, pentru

(1) Baudry et Fourcade, *loco cit.*; Aubry et Rau, V, § 472, p. 151; Pand. fr., *Marriage*, I, 1987; Neagu, I, p. 378, No. 146; Cas. fr. Sirey, 31. 1. 119; Répert. Dalloz, *Marriage*, 858, n. 2.

(2) Art. 206 cuprinde o inexactitate de text, căci femeea avînd de drept administrația averii sale parafernale (art. 1285), nu are pentru aceasta nevoie de nici-o autorisare. În codul francez, o asemenea dispoziție poate avea un înțeles, căci în Franța, existînd regimul comunității legale, în care administrația se cuvine bărbatului (art. 1421 C. fr.), această administrație se poate lăsa femeii printr-o clausă a contractului matrimonial. La noi însă, unde acest regim nu există, ultimele cuvinte ale art. 206 sunt lipsite de înțeles. Pentru a fi exact, textul nostru ar trebui să fie astfel redactat: «O autorisație generală, chiar prevădută prin contractul de căsătorie, este nulă, fie acea autorisație relativă la actele judecătorești, fie la acele extra-judecătorești».

Inexactitate
de text.

(3) Planiol, III, 305; T. Huc, II, 261; Beudant, I, 331; Baudry et Fourcade, II, 2309; Baudry, I, 644; Laurent, III, 141; Demolombe, IV, 271; Neagu, I, p. 391, No. 3; Répert. Sirey, *Aut. de femme mariée*, 551; Foignet, *Manuel élément. de dr. civ.*, III, p. 70.

(4) Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 134 din codul italian: «Femeea nu poate să dăruiască, să înstrăineze imobilele sale, să le greveze de ipotecă, să contracteze împrumuturi, să cedeze sau să primească capitaluri, să garanteze pe alții, să transigă, să stea în judecată cu privire la aceste acte, fără autorisarea bărbatului. Bărbatul poate să dea femeii, prin act public, o autorisare generală pentru toate aceste acte, sau specială numai pentru unele din ele; el păstrează însă dreptul de a o revoca». — Capacitatea femeii măritate atîrnînd de legea personală a soților, adică a bărbatului, când ei au aceeași naționalitate (vezi *suprà*, p. 741, *ad notam*), de aici rezultă că o femeie italiancă va putea să invoace în România autorisarea generală ce i s'ar fi dat prin contractul de căsă-

C. italian.
Art. 134.

fie-care act în parte, *ad rem quæ geritur accommodata*, după expresia lui D'Aguesseau. O autorizare generală de a face toate actele juridice în înfinit, sau o autorizare de a sta în judecată la toate instanțele, ori pentru toate procesele câte va avea femeea, sau de a înstrăina toate imobilele sale, etc. ar fi nulă, chiar când ar fi fost dată prin contractul de căsătorie; căci, în adevăr, autorizarea având de scop ocrotirea intereselor femeii și a familiei, bărbatul trebuie să ia cunoștință de fie-care act în parte, spre a ști dacă trebuie să-l încuviințeze sau nu. De altfel, a autorisa pe femeie de mai înainte a face toate actele ce ar crede de cuviință, ar fi pentru bărbat o renunțare la autoritatea ce-l dă legea, renunțare care nu este cu puțință, autorizarea femeii măritate interesând ordinea publică (art. 5) (1).

Mandatul ce bărbatul dă femeii sale n'are nevoie de a fi special. Dar dacă autorizarea trebuie să fie specială, mandatul ce bărbatul ar da femeii poate însă să fie general. Astfel, eu aș putea da femeii mele un mandat general spre a înstrăina sau ipoteca toată averea mea imobiliară, și asemenea mandat ar fi valid (2).

Mandatul ce femeea poate să dea bărbatului ei. Femeea n'ar putea însă să dea bărbatului său un mandat general și nelimitat de a înstrăina, de a ipoteca și de a se împrumuta pentru dinsa și în numele ei; căci din faptul că autorizarea bărbatului trebuie să fie specială rezultă ca consecință că și consimțimintul femeii trebuie să fie special. Actele de administrație făcute de bărbat, în baza unui asemenea mandat general, ar fi valide; pe când actele de înstrăinare ar fi nule și n'ar obliga nici într'un caz pe femeie (3).

torie. Cpr. C. Paris, D. P. 85. 2. 117 și *J. Clunet*, anul 1884, p. 289. Baudry et Fourcade, II, 2406; Weiss, *Tr. de dr. international privé*, III, p. 508; Neagu, I, p. 416, No. 45.

Art. 16 C. com.

(1) Art. 16 din codul de comerț face excepție de la acest principiu în privința femeii autorizate a face comerț. Celeritatea operațiilor comerciale nu era, în adevăr, compatibilă cu autorizările speciale, care ar fi trebuit să fie date pentru fie-care act în parte. Cpr. T. Huc, II, 262; M. A. Dumitrescu, *Codul de comerț comentat*, I, p. 341, No. 596. V. și p. 758, 759.

(2) Cpr. Demolombe, IV, 204; Baudry et Fourcade, II, 2252; Neagu, I, p. 394, No. 27, 28; Cas. fr. D. P. 61. 1. 366.

(3) Cpr. Demolombe, IV, 210; Aubry et Rau, V, § 472, p. 154, text și nota 67; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 594

Am văzut că autorisarea de care are nevoie femeea ^{Ce se înțelege prin speciali-} mărîtată, și care se dă fie de bărbat, fie de justiție, ^{tatea autori-} trebuie să fie specială, iar nu generală. Care este sensul a- ^{sărei. Contro-} acestor cuvinte? Chestiunea este controversată. După Duranton (II, 449), autorisarea este specială când afacerea pentru care s'a dat este determinată. Astfel, ar fi specială autorisarea ce bărbatul ar da femeii sale de a vinde saŭ de a ipoteca imobilele sale situate în București, saŭ în cutare district. În adevăr, tot ce legiuitorul a voit să oprească, după această părere, este autorisarea ce s'ar da în termeni generali de a înstrăina, de a ipoteca, etc., fără a se arăta anume ce imobile; de a sta în judecată, fără a se arăta anume procesul, etc. După părerea generală însă, autorisarea pentru a fi specială, trebuie să fie dată în vederea fie-cărui act determinat, în vederea unei operații precise și anume arătate. Așa, în specia de mai sus, autorisarea ar fi specială numai atunci când femeea ar fi autorisată a vinde saŭ a ipoteca cutare saŭ cutare imobil determinat, în cutare condiții ⁽¹⁾; a contracta cutare împrumut în cutare saŭ cutare condiții; a sta în judecată în cutare proces: la prima instanță, la a doua, etc. Această din urmă părere este conformă vechiului drept francez unde, după cum observă Pothier și Lebrun, autorisarea trebuia să fie specială pentru fie-care afacere, pentru fie-care contract ⁽²⁾.

Prin aplicarea acestor principii s'a declarat neregulată autorisația dată spre a garanta o datorie a cărei sumă este

urm.; Cas. fr. D. P. 53. 1. 75 și 160; Sirey, 53. 1. 572. — *Contrà*: Valette, *Cours de C. civil*, p. 345.

(1) Autorisarea de a înstrăina un imobil ar fi destul de specială când ar cuprinde arătarea imobilului, fără a se specifica prețul și celelalte condiții ale vinzării (C. Toulouse, Sirey, 76. 2. 209; D. P. 77. 2. 33), și fără a se arăta numele cumpărătorului. Cas. fr. D. P. 79. 1. 412. — *Contrà*: Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 579.

(2) Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 67; Demolombe, IV, 207 și 276; Laurent, III, 113; Beudant, I, 328; T. Huc, II, 261; Baudry et Fourcade, II, 2245 urm.; Aubry et Rau, V, § 472, p. 153, text și nota 66; Demante et Colmet de Santerre, I, 306 bis I; Thiry, I, 334; Arntz, I. 388; Mourlon, I. 799; Neagu, I, p. 391, No. 4 urm.; Planiol, III, 307; Cas. fr. D. P. 93. 1. 214; Sirey, 98. 1. 400.

necunoscută ⁽¹⁾; cea de a contracta un împrumut, fără a se arăta suma ce femeea urmează a împrumuta ⁽²⁾; cea de a sta în judecată în toate procesele ce ar putea să aibă femeea ⁽³⁾, etc.

S'a decis, de asemenea, că autorisarea dată femeii de a eși din indivisiune nu este specială, și nu cuprinde pe cea de a face o transacție ⁽⁴⁾, sau de a vinde un imobil ⁽⁵⁾.

Autoris. dată femeii p. mai multe afaceri determinate. Din faptul că autorisarea dată de bărbat sau de justiție trebuie să fie specială, n'ar trebui să conchidem că femeea are nevoie de o autorisare deosebită pentru fie-care act; căci se poate foarte bine da femeii, prin același act, mai multe autorisări speciale pentru mai multe afaceri determinate ⁽⁶⁾.

Autoris. dată de bărbat prin mijlocirea unui mandatar. Bărbatul poate să autorise pe soția sa prin mijlocirea unui mandatar, însărcinat de a-î ținea locul într-una sau mai multe afaceri anume determinate prin mandat, însă nu-î este permis de a delega unei a treia persoane însuși dreptul autorisării, care este un atribut al puterii bărbătești ⁽⁷⁾.

Cât pentru mandatul nelimitat ce femeea ar da bărbatului său, veđi *supră*, p. 766.

Art. 206 dispune că ori-ce autorisație generală, chiar când este stipulată prin contractul de căsătorie, nu este validă de cât pentru administrația bunurilor parafernale.

⁽¹⁾ Cas. fr. D. P. 84. 1. 13; Sirey, 85. 1. 495; Beudant, I, 328; Planiol, III, 307.

⁽²⁾ Cas. fr. D. P. 88. 1. 478; Sirey, 88. 1. 432; Baudry et Fourcade, II, 2247; Beudant, I, 328; Planiol, III, 307.

⁽³⁾ Cas. fr. Sirey, 77. 1. 33; D. P. 77. 1. 348; Planiol, III, 307; Beudant, I, 328; Baudry et Fourcade, *loco cit.*; Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, I, 255.

⁽⁴⁾ C. București, *Dreptul* din 1888, No. 50.

⁽⁵⁾ Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 570; C. Caen, Sirey, 51. 2. 428; D. P. 52. 2. 27.

⁽⁶⁾ Planiol, III, 307, *in fine*; Demolombe, IV, 207 bis I; Demante et Colmet de Santerre, I, 306 bis 1; Aubry et Rau, V, *loco cit.*, p. 154; Baudry et Fourcade, II, 2251; Pand. fr., *Mariage*, 2067; Neagu, I, p. 395, No. 37.

⁽⁷⁾ Cas. fr. D. P. 77. 1. 101; Sirey, 77. 1. 215; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 589 urm.; Demolombe, IV, 209; Baudry et Fourcade, II, 2248; Pand. fr., *Mariage*, I, 2075; Neagu, I, p. 392, No. 7. Veđi și *supră*, p. 236 și 739, nota 3.

Aceasta nu însemnează însă că bărbatul ar putea să dea femeii, prin contractul de căsătorie, autorisarea generală de a face toate actele de administrație ⁽¹⁾. Este adevărat că femeia poate, adoptând regimul de separare de bunuri, să-și reserve, prin contractul matrimonial, folosința și administrația bunurilor sale; și în asemenea caz, ea poate necontestat să-și administreze avutul său fără autorisarea bărbatului ⁽²⁾; însă atunci dreptul de administrație este o consecință a regimului matrimonial, iar nu a unei autorisări generale, care nici nu putea fi dată atunci, fiind-că contractul matrimonial trebuie să fie făcut înainte de celebrarea căsătoriei (art. 1228 C. civ., 708 urm. Pr. civ.), adică: la o epocă când nu exista nici soți, nici putere maritală.

Dacă presupunem că administrația averii femeii a fost conferită bărbatului prin contractul de căsătorie, bărbatul o va administra de bună samă, el neputând să abiliteze femeia a exercita un drept de administrație pe care ea nu-l are. Tot ce bărbatul ar putea să facă ar fi de a da mandat femeii să administreze în locul lui, însă acest mandat diferă de autorisare; căci de câte ori femeia administrează în virtutea autorisării bărbatului, ea se obligă personal; pe când ea obligă pe bărbat când administrează în baza mandatului primit de la dînsul (art. 1546) ⁽³⁾.

Casul când administrația averii femeii a fost conferită bărbatului prin contractul de căsătorie.

Specialitatea autorisării în cât privește actele judecătorești (art. 197, 206).

Femeia, pentru a putea sta în judecată, trebuie să aibă o autorisare specială fie de la bărbat, fie de la justiție (v. *suprà*, p. 765), adică: să fie autorisată înaintea tuturor instanțelor judecătorești, și pentru fie-care grad de jurisdicție.

Autoris. e necesară p. fie-care grad de jurisdicție.

Astfel, femeia autorisată a pleda în prima instanță, trebuie să fie din nou autorisată spre a face apel sau recurs ⁽⁴⁾. Autorisația acordată unei femei măritate de a in-

Apel, recurs, etc.

(1) V. *suprà*, p. 765, n. 2, unde am văzut că art. 206 este rău redactat.

(2) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 408.

(3) Thiry, I, 334, p. 303, 304. Veđi *suprà*, p. 761, nota 1.

(4) Cpr. Trib. și C. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 18 și 26 (ambele cu observ. noastră); Cas. fr., *Dreptul* din 1879, No. 37; Sirey, 79, 1. 252; D. P. 79. 1. 213; Demolombe, IV, 130; Laurent, III, 149; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 637 urm.

introduce o acțiune în justiție nu-î conferă deci dreptul de a ataca cu apel hotărîrea prin care i s'a respins reclamația ⁽¹⁾; nici de a se apăra în apelul interjectat de protivnicul ei. (Veđi *infra*, p. 771).

Femeea nu poate fi autorizată pentru toate gradele de jurisdicție deodată. Controversă. Femeea ar avea nevoie de autorizare pentru fie-care grad de jurisdicție, chiar dacã ar fi fost autorizată în termenii generali de a susține întregul proces. Cu alte cuvinte, după părerea noastră, femeea nu poate fi autorizată în mod cumulativ pentru toate gradele de jurisdicție de odată, fiind-cã bărbatul trebuie să-și poată da samã despre afacere în momentul când dă autorizarea ⁽²⁾.

Autoris. dată în apel nu are efect retroactiv. Controversă. Autorizarea care s'ar da pentru prima oară în apel nu poate avea efect retroactiv spre a acoperi viciul primitiv al cererei introductive de instanță ⁽³⁾.

Recurs în cas. Cele dișe în privința apelului se aplicã și recursului în casație.

Confirmarea din partea bărbatului a actului făcut de femeie fără autorizare. Dacă femeea a făcut apel sau recurs fără autorizare, aceste acte nu sunt nule, ci numai neregulate. În consecință, bărbatul este în drept a confirma actul făcut de femeea neautorizată, în termenul defipt de judecãtori ⁽⁴⁾.

Opoziție în apel.

⁽¹⁾ Veđi decisiile citate în Répert. Sirey, *v^o cit.*, 657; Cas. fr. D. P. 79. 1. 213.— Femeea autorizată a pleda în apel nu are însă nevoie de o nouă autorizare pentru a face opoziție contra deciziei care-î respinge apelul. C. Toulouse, D. P. 83. 2. 39; Aubry et Rau, V, § 472, p. 157; Baudry et Fourcade, II, 2321.

⁽²⁾ Veđi Répert. Sirey, *v^o cit.*, 639 urm.; Laurent, III, 149; Taulier. *Théorie raisonnée du C. civil*, I, p. 345 (ed. din 1840); Baudry et Fourcade, II, 2323.—*Contrà*: Autorizarea specială dată pentru toate instanțele, *in omnem causam*, și pentru un proces determinat, este validă. Moulon, I, 775; Demolombe, IV, 285; T. Huc, II, 243, p. 263; Boitard et Colmet-Daage, *Leçons de Pr. civile*, II, 1107, p. 628 (ed. a 15-a); Cas. fr. D. P. 57. 1. 333; D. P. 58. 1. 104.

⁽³⁾ Trib. Iași și C. Paris. *Dreptul* din 1883, No. 26 (cu observ. noastră), și *Dreptul* în 1879, No. 16; C. Craiova, *Dreptul* din 1893, No. 68.—*Contrà*: Baudry, I, 627, *in fine*; Cas. fr. Répert. Dalloz, *v^o Culte*, 625, nota 4; Cas. rom. Bulet. 1889, p. 800.

⁽⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1872, p. 319; Bulet. S-a 1, 1886, p. 859; *Dreptul* din 1886, No. 4; Bulet. 1891, pag. 1054; *Dreptul* din 1893, No. 68 și Bulet. 1893, p. 866; Bulet. 1897, pag. 1333; Bulet. 1898, p. 1057; C. Bordeaux, Sirey, 51. 2. 757; D. P. 52. 2. 63; C. Bruxelles, *Revue trimestrielle de dr. civil*,

Am vădit că femeea autorisată în prima instanță, chiar pentru a duce procesul până la capăt, are nevoie de o nouă autorisare spre a face apel. Această soluție este, după părerea noastră, aplicabilă atât pentru a putea pleda în apelul făcut de dinsa, cât și pentru a se apăra în apelul făcut de protivnicul ei, în caz când ea a câștigat procesul la prima instanță (1).

Autorisarea nu conferă femeii măritate capacitatea de a face de cât actele pentru care ea i-a fost dată. Astfel, femeea autorisată a pleda nu poate face transacții (art. 1706) (2); nici să defere, să refere sau să primească un jurământ decisor, asemenea jurământ implicând o transacție (3); nici să renunțe la acțiunea sa, la apel, recurs, etc.; nici să se deziste (4); nici să facă o mărturisire în justiție, care să servească de dovadă în contra ei (art. 1206); căci mărturisirea implică înstrăinarea unui drept (5). Pentru toate aceste acte femeea va avea nevoie de o autorisare specială.

Femeea, chiar separată de bunuri, va avea de asemenea nevoie de o autorisare specială spre a putea face un compromis (art. 339 Pr. civ.) (6).

IV, anul 1905, p. 372, No. 3 și *Curierul jud.* din 1905, No. 60; Laurent, III, 103; Aubry et Rau, V, § 472, p. 165; Neagu, I, p. 406, No. 120 urm.

(1) Laurent, III, 149; Aubry et Rau, V, § 472, p. 157, 158; Duranton, II, 459; C. Montpellier, Répert. Dalloz, v^o *Mariage*, 782, nota 2. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2325.—*Contrà*: C. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 18; Cas. fr. D. P. 79. I. 158; Sirey, 79. I. 273; V. și alte decizii citate în Répert. Sirey, v^o *cit.*, 661; Demolombe, IV, 287; Boitard et Colmet-Daage, *Leçons de procéd. civile*, II, 1107, p. 628 (ed. a 15-a).

(2) Laurent, III, 147; Demolombe, IV, 280; Baudry et Fourcade, II, 2313.

(3) Laurent, III, 148; Demolombe, IV, 282; 283; Baudry et Fourcade, II, 2316.—Nu este însă nevoie de o nouă autorisare pentru ca ea să poată presta jurământul supletor deferit de judecătorii. Demolombe, IV, 283.

(4) Baudry et Fourcade, II, 2314, 2315, și autorii citați acolo.

(5) Laurent, III, 148 și XX, 170.—*Contrà*: Baudry et Fourcade, II, 2317; Demolombe, IV, 284 și XXX, 471; Marcadé, V, art. 1356, No. 2, p. 221. Veđi asupra acestei controverse t. VII a Coment. noastre, p. 330, nota 2.

(6) Veđi autoritățile citate într'un sens și într'altul în t. VIII a Coment. noastre, p. 391, nota 1.

Darea unei
procuri, exe-
cutarea hotă-
ririi, etc.

Cu-toate-acestea, une-orî autorisarea nu trebuie să fie mărginită la actele pentru care a fost dată. Astfel, femeea măritată, autorisată a pleda, va putea să dea în acest scop procură unui avocat ⁽¹⁾; să aducă la îndeplinire hotărîrea ce va dobîndi. *Qui veut la fin, veut les moyens*. Nu se poate admite, în adevăr, că bărbatul care a aprobat cauza, n'a înțeles a aproba și efectele ⁽²⁾.

Efectele au-
torisării.

Autorisarea dată de bărbat sau de justiție, cu formele prescise de lege, completează capacitatea femeii măritate, și face ca actul săvîrșit de dînsa să fie valid ⁽³⁾, dar nu face să se nască nici-o obligație personală pentru bărbat, orî care ar fi regimul matrimonial al soților. *Qui auctor est non se obligat*. Astfel, s'a decis, cu drept cuvînt, că soțul care intervine într'un contract numai pentru a autorisa pe soția sa, nu răspunde de daunele isvorite din acest contract ⁽⁴⁾.

(1) Cpr. N. I. Titulescu, *C. judiciar* din 1905, No. 75; G. M. Corbescu, *Dreptul* din 1905, No. 82.—*Contrà*: Trib. Ilfov (în majoritate, d-l D. Negulescu fiind de părerea noastră), *C. judiciar* din 1906, No. 5 și 9; C. Cristescu (unul din judecătorii cari au format majoritatea tribun.), *Dreptul* din 1905, No. 66 și din 1906, No. 15, p. 115, 116, *ad notam*.

(2) Baudry et Fourcade, II, 2320; Demolombe, IV, 292; Aubry et Rau, V, § 472, p. 157. Cpr. Répert. Sirey, v^o *Autoris. de femme mariée*, 616.

(3) Thiry, I, 342. — Autorisarea nu acopere însă cauzele de anulare care ar exista în act. Thiry, *loco cit.*

(4) C. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 72. Cpr. C. Agen, D. P. 83. 2. 41; Planiol, III, 318; T. Huc, II, 274; Baudry et Fourcade, II, 2328; Laurent, III, 151; Thiry, I, 342; Aubry et Rau, V, 472, p. 159, text și nota 92; Neagu, I, p. 400, No. 54.

Art. 151 Pr.
civ.

Bărbatul chemat spre a autorisa pe soția sa, nefiind parte în proces, lipsa lui nu dă loc la aplicarea art. 151 din Pr. civilă. Veđi decisiile citate în t. VII a Coment. noastre, p. 386, nota 1. Veđi și C. București, *Dreptul* din 1885, No. 59.

Dreptul bār-
batului de a
apăra pe fe-
mee.

De și bărbatul nu e parte în proces, s'a decis cu-toate-acestea că chemarea lui în instanță, spre a asista și autorisa pe soția sa, nu poate fi considerată ca o simplă formalitate, ci ca un drept pe care legea îl conferă bărbatului de a da soției sale, chiar separată de bunuri, sfaturile și protecția de care ea poate avea nevoie; de unde rezultă că soțul chemat spre a autorisa pe soția sa este în drept să examineze dacă jurisdicția înaintea căreia e chemată femeea este sau nu competentă să statueze asupra procesului, și să opună orî-ce excepție va găsi de cuviință. C. Paris, *Dreptul* din 1881, No. 66.

Când se poate da autorisarea bărbatului său a justiției
(art. 199).

Autorisarea bărbatului său a justiției se poate da înaintea actului ce femeea își propune de a face, sau chiar prin însuși actul, însă nici o dată după săvârșirea acestui act ⁽¹⁾.

Darea autoris. în momentul face-rei actului.

Bărbatul poate, ce e dreptul, să confirme actul făcut de femeie fără autorisare, însă vom vedea mai la vale, când ne vom ocupa despre acțiunea în anulare, că chestiunea de a se ști care sunt efectele acestei confirmări este foarte controversată. (Veđi *infră*, p. 796 urm.).

Confirmarea actului făcut de femeie neautorisată.

Bărbatul este totdeauna liber de a revoca autorisarea ce a dat, cât timp actul n'a fost încă făcut, rămânând, în asemenea caz, femeii dreptul de a recurge la justiție (art. 624 urm. Pr. civ.) ⁽²⁾.

Revocarea autorisării.

Bărbatul ar putea să revoace chiar autorisarea dată de justiție, la caz de absență sau de incapacitatea sa, atunci când aceste cauze ar fi încetat ⁽³⁾, dar n'ar putea nici-odată revoca autorisarea ce justiția ar fi dat la caz de refuz din partea sa, având numai dreptul, în atare împrejurări, de a face apel la Curte contra încheierei tribun. ⁽⁴⁾.

Revocarea din partea bărbatului a autorisării dată de justiție.

(1) S'a decis, cu drept cuvânt, că prin darea unei autorisări posterioare, bărbatul nu poate să ridice femeii beneficiul acțiunii în anulare ce-i conferă art. 207 din codul civil, și aceasta mai ales atunci când bărbatul a dat autorisarea sa în favoarea unui creditor al femeii, în cursul unei instanțe de divorț, pendentă între dînsul și soția sa. Trib. Paris, *Revue du Notariat*, 1905, No. 12100 și *C. judiciaire*, 1906, No. 5.

(2) În cât privește revocarea autorisării de a face comerț, veđi *supră*, p. 757, nota 4.

(3) Aubry et Rau, V, § 472, p. 158, 159; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 844 urm. Justiția, în atare împrejurări, înlocuind pe bărbat, revocarea se va putea face printr'o simplă somație, rămânând femeii dreptul de a recurge din nou la justiție, cu formele pe care le-ar fi întrebuițat, dacă bărbatul ar fi refuzat de a o autorisa. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 88; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 854; Baudry et Fourcade, II, 2340, 2341.—Veđi însă Demolombe IV, 325, după care bărbatul trebuie să se adreseze justiției pentru ca ea să revoace însăși autorisarea dată de dînsa.

(4) Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 159, text și nota 89; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 854; Baudry et Fourcade, II, 2339.—Veđi însă Demolombe, IV, 325.

Efectele re-
vocării.

Revocarea nu poate însă să producă efecte de cât pentru viitor, din momentul când ea a ajuns la cunoștința terților (cpr. art. 1557, 1558). Cât pentru trecut, actele făcute de femeie, înainte de revocare, sunt și rămân valide ⁽¹⁾.

Ordine pu-
blică. Dr.
internațional.

Regula care prescrie femeii autorizarea bărbatului său a justiției, pentru a putea sta în judecată, este de ordine publică în acest sens că nu se poate deroga de la ea prin convenții particulare (art. 5 și 1224) ⁽²⁾; dar de aci nu urmează că bunele moravuri și interesul societății cer numai de cât ca femeia măritată să fie incapabilă; de unde rezultă că femeia străină, capabilă după statutul său personal este și rămâne capabilă în România, conform aceluși statut; și vice-versa, femeia măritată româncă duce cu sine incapacitatea sa pretutindeni, chiar în țările în care femeia se bucură de o deplină capacitate. În adevăr, legile relative la capacitatea persoanelor sunt legi personale (art. 2), și nu se poate dice că statutul teritorial ar trebui să domineze statutul personal, căci societatea nu este pusă în primejdie prin capacitatea femeii măritate ⁽³⁾.

Propunerea
lipsei de au-
torizare în
casație și
din oficiu.

Din împrejurarea că autorizarea prescrisă de art. 197 este de ordine publică, trebuie să conchidem că lipsa ei se poate propune pentru prima oară în ori-ce stare s'ar afla procesul, chiar înainte de Curtea de casație și că ea va putea fi invocată de judecătorii din oficiu ⁽⁴⁾.

C. portughez.
Art. 1197.

⁽¹⁾ Demolombe, IV, 326; Aubry et, Rau, V, § 472, p. 159; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 855; Baudry et Fourcade, II, 2342. «Bărbatul poate să revoace autorizarea dată de dînsul, dice art. 1197 din codul portughez, cât timp lucrurile sunt încă în întregimea lor; îndată însă ce actul autorizat a primit un început de executare (*se este tiver tido começo de execução*), el nu va mai putea s'o revoace de cât sub condiția de a repara prejudiciul ce ar rezulta pentru terți din această revocare».

⁽²⁾ Cpr. Beudant, I, 336, p. 468. Veđi *supră*, p. 746.

⁽³⁾ Veđi *supră*, p. 141, nota 6; 167, 168 și 741, *ad notam*.

Autoris. ne-
cesară spre a
putea con-
tracta.

⁽⁴⁾ V. *supră*, p. 746, 753 și t. VIII a Coment. noastre, p. 393, *ad notam*.—În privința autorizării necesare spre a putea contracta (art. 199, 201), lipsa ei poate, ca ori ce mijloc de fond, fi propusă pentru prima oară în apel, nu însă înainte de Curtea de casație, pentru-că autorizarea de care femeia are nevoie spre a putea contracta, nu interesează ordinea publică. Veđi *supră*, p. 753 și *infra*, p. 787.

Autorisarea justiției.

În regulă generală, autorisarea de care are nevoie femeia măritată se dă de bărbat, și numai prin excepție ea se poate da de justiție, în casurile următoare: 1° când bărbatul este căzut sub o condamnare criminală (art. 203); 2° când el este interzis sau absent (art. 204); 3° când el este minor (art. 205); 4° și în fine, când refuză femeii autorisarea de care ea are nevoie.

Acestea sunt singurele cazuri excepționale în care autorisarea bărbatului poate fi înlocuită prin cea a justiției.

De câte-ori deci femeia va contracta cu bărbatul său, sau cu un terțiu în interesul bărbatului, autorisarea bărbatului este necesară, însă ea este suficientă. Maxima: *nemo in rem suam auctor esse potest* (Instit., *De auctoritate tutorum*, 21, § 3) nu-și primește aplicare de cât în materie de tutelă (cpr. art. 693 Pr. civ.) (1).

Cazurile în care femeia contractează cu bărbatul său. Controlversă.

Art. 136 din codul italian a admis soluția contrară, și nu fără oare-care temei, căci dacă este un caz în care femeia trebuie să fie apărată, este tocmai acela în care ea are interese contrare bărbatului său. De aceea, soluția codului fr., admisă și de legea noastră, este cu drept cuvânt criticată de unii autori (2).

C. italian. Art. 136.

1° *Condamnarea bărbatului.*

Art. 203. — Când bărbatul este căzut sub o condamnare criminală, chiar la caz când decizia este dată în lipsă (contumace), femeia chiar în vîrstă legiuită, nu poate, în timpul cât ține

(1) Veđi în acest sens, Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 42; T. Huc, II, 273; Planiol, III, 289; Laurent, III, 134; Beudant, I, 334; Marcadé, I, 747, 747 bis; Baudry et Fourcade, II, 2293; Demolombe, IV, 232 urm.; Demante et Colmet de Santerre, I, 300 bis X urm.; Thiry, I, 340; Arntz, I, 386; Aubry et Rau, V, § 472, p. 148, 149, text și notele 46, 47; Pand. fr., *Mariage*, I, 2146 urm.; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 291 urm.; Neagu, I, p. 389, No. 12; Cas. fr. Sirey, 68. 1. 202; Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 101; C. Galați, *Dreptul* din 1889, No. 81. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1873, No. 43, p. 2.—*Contră*: Veđi decisiile citate în Pand. fr. *v^o cit.*, 2143—2145.

(2) Veđi P. Gide, *Étude sur la condition privée de la femme*, p. 472 urm. (ed. Esmein din 1885).

osînda, să pornească judecată ⁽¹⁾, nici să contracteze de cât după autorisațiunea tribunalului, care poate, în acest caz, să dea autorisațiunea sa, fără ca să fi chemat sau ascultat pe bărbat. (Art. 197, 199, 204 C. civ. Art. 67 L. de jud. ocoale din 1896. Art. 624 urm. Pr. civ. Art. 7 C. pen. Art. 470 urm., 483 Pr. pen. Art. 221 C. fr.).

Pedeapsă cri-
minală.

Bărbatul condamnat de Curtea cu jurați la o pedeapsă criminală (art. 7 C. pen.), fie această decizie contradictorie sau dată în lipsă (art. 470 urm. Pr. pen.) ⁽²⁾, nu mai poate interveni pentru a completa capacitatea juridică a soției sale: 1° pentru-că, prin această condamnare, el s'a făcut nedemn de a mai putea exercita puterea maritală, și 2° pentru-că intervenția sa n'ar mai fi chiar cu putință, de câteori el s'ar afla în temniță făcându-și osînda, departe de soția sa. În asemenea caz, justiția, adecă: tribunalul civil, sau judecătorul de ocol, pentru afacerile de competența sa (art. 67 L. jud. de ocoale din 1896), înlocuind pe bărbat, va aprecia dacă femeea trebuie, sau nu, să fie autorisată de a sta în judecată, fie ca reclamantă, fie ca pârîtă, sau de a contracta, chemând și ascultând sau nu pe bărbat, în camera de consiliu, după cum va crede de cuviință. Femeea n'are însă, în asemenea caz, nevoie de a face bărbatului nici-o comunicare, și poate să se adreseze de-a dreptul la justiție.

Bărbatul este incapabil și nedemn tot timpul cât ține

Inexactitate
de text.

(1) Sau mai bine dis: să stea în judecată, după cum mai corect se exprimă art. 204, 205 și 1285 din codul civil, căci am vădit că femeea are nevoie de autorizare atât ca reclamantă cât și ca pârîtă. V. *suprà*, p. 743, 744 și *infrà*, p. 783. n. 4.

C. fr. și ita-
lian. Art. 135,
136.

(2) Codul fr. prevede cazul condamnării la o pedeapsă afflictivă și infamantă, adecă tot criminală, iar codul italian scutește pe femeie de ori-ce autorizare, când bărbatul este minor, interdis, absent sau condamnat la mai mult de un an de închisoare (*condannato a più di un anno di carcere*); când femeea este comerciantă, sau separată de trup din culpa bărbatului (*per colpa del marito*) (art. 135). După acest cod (art. 136), autorizarea justiției nu înlocuește pe cea a bărbatului, de cât în caz de refuz din partea sa, în caz de separare de trup sau de contrarietate de interes (*se trattisi di atto nel quale siavi opposizione d'interesse*). Autorizarea nu poate fi acordată, în asemenea cazuri, de cât după ce se va chema și asculta pe bărbat în camera de consiliu, afară de casurile urgente (*salvi i casi di urgenza*).

osînda, adecă: de la pronunțarea deciseii și până după executarea saŭ prescrierea pedepsei (art. 596, 600 Pr. pen.) (1).

Numai condamnarea la o pedeapsă criminală face pe ^{Pedeapsă corecțională} bărbat să-și peardă autoritatea sa; așa că autorisarea nu ^{saŭ de simplă polițe.} s'ar putea da de justiție dacă el a fost condamnat la o simplă pedeapsă polițienească, saŭ la o pedeapsă corecțională, chiar de Curtea cu jurați (2).

A *fortiori*, decî, art. 203 nu este aplicabil cînd bărbatul a fost declarat în stare de faliment (3), saŭ a făcut cesiunea tuturor bunurilor sale (art. 1122 urm.) (4). ^{Falimentul bărbatului, etc.}

2° Absența saŭ interdicția bărbatului.

Art. 204.— Dacă bărbatul se află sub interdicțiune saŭ absent, tribunalul poate, după aprecierea împrejurărilor, a autorisa pe femeie saŭ ca să stea în judecată, saŭ ca să contracteze. (Art. 106 urm., 197, 199, 205, 435 urm., 448 C. civ. Art. 624, 626, 643 urm. Pr. civ. Art. 222 C. fr.

Art. 626 Pr. civ.— Dacă bărbatul va fi presupus saŭ declarat absent, saŭ interdis, și femeia va voi a dobîndi autorisarea justiției, nu va mai fi nevoie de somația și citația bărbatului, urmîndu-se potrivit celor de mai sus. (Art. 624, 625 Pr. civ. Art. 204, 205 C. civ. Art. 863, 864 Pr. fr. modificate).

În caz de declarație saŭ chiar numai de presumpție ^{Absența bărbatului.} de absență (art. 626 Pr. civ.), bărbatul fiind în imposibilitate de a-și manifesta voința, tribunalul civil saŭ judecătorul de ocol, pentru afacerile de competența sa (art. 67 L. din 1896), va putea învoi pe femeie a contracta saŭ a sta în judecată, după o simplă cerere din partea ei, fără nici-o

(1) Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2289; T. Hue, II, 268; Demolombe, IV, 216; Aubry et Rau, V, § 472, p. 147, text și nota 42; Planiol, III, 297.— Veđi însă Beudant (I, 333, pag. 464), care șterge din text cuvintele «în timpul cît ține osînda».

(2) Beudant, I, 333, p. 464, nota 1; Neagu, I, p. 385, No. 9.

(3) Beudant, *loco cit.*; T. Hue, II 271, *in fine*; Baudry et Fourcade, II, 2292; Demolombe, IV, 230; Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, VII, 208 *quater*, p. 162; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 290; Neagu, *loco cit.*, No. 10; C. Bordeaux, Sirey, 89. 2. 125.

(4) Baudry et Fourcade, Demolombe, *loco cit.*; Pand. fr., *Mariage*, I, 2141; Répert. Sirey, *vº cit.*, 289; Neagu, *loco cit.*, No. 11. Veđi asupra instituției cesiunei bunurilor, numită la Romani *miserabile auxilium*, t. VI a Coment. noastre, p. 655 urm.

somație prealabilă, și fără a se chema pe bărbat (art. 626 Pr. civ. (1)).

Neprezența
bărbatului la
domiciliu.
Controversă.

Această soluție ar fi, după unii, aplicabilă chiar în caz când bărbatul ar fi neprezent, fiind la o prea mare depărtare de soția sa, fără ca să existe incertitudine asupra existenței sale; căci prin cuvântul *absență* trebuie să se înțeleagă aci, *lato sensu*, conform vechiului drept francez (2), ori-ce caz de depărtare care ar pune pe bărbat în imposibilitate de a-și manifesta voința (3).

Interdicția.
bărbatului.

În caz de interdicție a bărbatului (art. 435), femeea se va adresa de a dreptul la tribunalul civil, sau la judecătorul de ocol, pentru afacerile de competența lui, aducând o copie de pe hotărîrea care a admis interdicția și dovada că această hotărîre s'a publicat conform art. 448 din codul civil, fără îndeplinirea altei formalități, iar judecătorii vor aprecia dacă trebuie, sau nu, să se dea femeii cuvenita autorizare spre a contracta sau a sta în judecată.

Casul în care
bărbatul este
pus într'o
casă de sănă-
tate. Contro-
versă.

Autorisarea se va da, după unii, de justiție chiar în caz când bărbatul, fără a fi interzis, s'ar afla într'o casă de sănătate, conform legii asupra alienațiilor din 15 Decembrie 1894, pentru-că și în asemenea împrejurări bărbatul n'ar fi în stare de a judeca dacă autorizarea este sau nu în folosul femeii (4).

(1) Citarea și ascultarea bărbatului nu mai e necesară nici în caz de minoritatea lui. Veđi *infra*, p. 782.

(2) Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 12.

(3) Veđi în acest sens, Arntz, I, 385; Mourlon, II, 778; Demolombe, IV, 214; Beudant, I, 333; Ducaurroy, Bonnier & Roustain, I, 379; Duranton, II, 506; Cpr. Demante, I, 305 bis; C. Bordeaux, D. P. 98. 2. 198.— *Contrà*: T. Huc, II, 269; Laurent, III, 127; Marcadé, I, 744; Aubry et Rau, V, § 472, p. 146, nota 39; Baudry et Fourcade, II, 2281; Carré-Chauveau, *Lois de le procédure*, VI, partea II, *Quest.* 2925 bis, p. 679, 680; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 240 urm.; Neagu, I, p. 386, No. 2; Thiry, I, 339. Veđi și Planiol, III, 293.— După acești din urmă autori, dacă bărbatul s'ar afla absent numai de fapt, fără a fi declarat sau măcar presupus ca atare, femeea va trebui să aștepte reîntoarcerea lui sau să-î ceară autorizarea prin scrisoare. Această părere are în favoarea ei termenii art. 626 Pr. civ., care vorbește numai de bărbatul *declarat* sau *presupus* absent. Cpr. Répert. Sirey, *vº cit.*, 241, 242.

(4) Planiol, III, 295; Mourlon, I, 780; Massé-Vergé, I, § 134, p.

În ori-ce caz, autorisarea dată de un bărbat smintit, însă neinterzis, ar fi validă, dacă a fost dată într'un interval lucid ⁽¹⁾. Validitatea autoris. dată într'un interval lucid.

În cât privește pe bărbatul răsipitor sau slab de minte, căruia s'ar fi rinduit un consiliu judiciar (art. 445, 458), trebuie să decidem că el nu va putea să autorise pe soția sa a face niște acte pe care nu le-ar fi putut face el însuși. În adevăr, de și legea nu vorbește de cât de interzis, totuși această expresie cuprinde pe toți aceia cari sunt loviți de o incapacitate oare-care ⁽²⁾. Cazul când s'a rinduit bărbatului un consiliu judiciar. Controversă.

Se poate întâmpla ca femeea să fie epitroapa bărbatului său interzis, cu atât mai mult cu cât art. 452 din Cazul în care femeea este epitropa bărbatului său interzis.

237, nota 40; Thiry, I, 339, p. 308; Acollas, I, p. 242; Aubry et Rau, V, § 472, p. 147, text și nota 40; Pand. fr., *Mariage*, I, 2116; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 267; Trib. Gand, *Flandre judiciaire* din 1891, No. 33, p. 535 și *Curierul judiciar* din 1906, No. 5 (cu observația noastră).—*Contra*: T. Huc, II, 270; Demolombe, IV, 225; Baudry et Fourcade, II, 2284; Neagu, I, p. 386, No. 6; Laurent, III, 130. Cpr. C. Gand, D. P. 74. 2. 153.

(1) T. Huc, Laurent, *loco cit.* Cpr. Neagu, I, p. 386, No. 5.

(2) Arntz, I, 285, *in fine*; Murlon, I, 780; Thiry, I, 339, p. 308, 309; Demolombe, IV, 226; Massé-Vergé, I, § 134, p. 237, 238, nota 40; T. Huc, II, 271; Planiol, III, 296; Baudry et Fourcade, II, 2287; Aubry et Rau, V, § 472, p. 148, text și nota 45; Pand. fr., *v^o Mariage*, 2123; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 274 urm., și mai ales 278; Neagu, I, p. 387, No. 21; C. Bordeaux, Sirey, 69. 2. 316; D. P. 70. 2. 34; Cas. fr. D. P. 77. 1. 307.—Cu-toate-acestea chestiunea este controversată. și după unii, individul pus sub un consiliu judiciar ar avea capacitatea de a autorisa pe soția sa, fiind-că legea declară incapabil numai pe interzis (Duranton, II, 506 urm.); iar după alții, acel pus sub un consiliu judiciar ar putea asista pe soția sa, însă numai cu asistența consiliului. Veți în acest din urmă sens, Laurent, III, 132; Magnin, *Tr. des minorités*, I, 909, p. 731 (ed. din 1842). Și această părere este inadmisibilă, căci nu se poate ca o autorisare să fie acordată de două persoane deodată. Bărbatul fiind incapabil, el va fi înlocuit de justiție. Prin urmare, individul pus sub un consiliu judiciar fie pentru răsipire, fie pentru slăbiciune de minte, nu va putea decî să autorise pe soția sa de cât pentru actele pe care el le poate face singur. Cât pentru actele pe care el nu le poate face de cât cu asistența consiliului, femeea va fi autorisată de justiție.

codul nostru dispune în termeni imperativi că femeea va fi tutricea bărbatului său interzis⁽¹⁾. Se înțelege că, în asemenea caz, ea va putea să facă, fără autorisare, toate actele relative la această epitropie, căci în atare împrejurări, ea nu lucrează în numele ei propriu, ci în puterea mandatului primit de la lege⁽²⁾.

Actele pe care femeea, epitropa bărbatului interzis, le ar face pentru dînsa. Controversă.

În cât privește însă actele pe care ea le-ar face în numele ei, ea rămâne supusă regulilor generale de incapacitate, fiind obligată a cere autorisarea justiției. Astfel, nici într'un caz ea nu va putea sta în judecată, în cât privește averea ei personală, fie chiar mobilă, fără autorisarea justiției⁽³⁾.

Cazul când femeea ar fi interzisă.

S'ar putea întâmpla ca femeea să fie interzisă (caz neprevăzut de lege). În asemenea caz, bărbatul va fi de cele mai multe ori epitropul ei, și va administra averea conform regulilor de la tutelă. Acest caz nu presintă nici o dificultate.

Cazul când bărbatul nu este epitropul femeii.

Chestia se complică însă când, pentru un motiv sau altul, bărbatul nu mai este epitropul femeii sale. În cât privește actele pe care femeea le putea face singură înainte de interdicție, precum sunt, de exemplu: actele de administrație, dacă femeea era separată de bunuri, sau avea avere parafernă (art. 1285), nu mai începe îndoială că tutorul le va putea face singur⁽⁴⁾.

(1) Textul corespunzător fr. (507) dice: femeea va putea fi tutrice (*pourra être nommée tutrice de son mari*).

(2) Cpr. Laurent, III, 131 și V, 302; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 255 urm.; Baudry et Fourcade, II, 2286; T. Huc, II, 270; Demolombe, IV, 227; Pand. fr., *Mariage*, I, 2125 urm.; Neagu, I, p. 386, No. 9; Aollas, I, p. 242.

(3) Laurent, III, 131; Demolombe, IV, 227; Baudry et Fourcade, II, 2286; Pand. fr., *v^o cit.*, 2127 urm., Neagu, I, p. 386. No. 11 urm. — *Contrà*: Duranton, III, 754, care raționează în modul următor: Femeea având dreptul, în calitatea de epitropă, de a sta în judecată, fără nici-o autorisare, în cât privește averea mobilă a bărbatului său interzis, ar fi absurd de a o declara incapabilă în privința drepturilor sale mobiliare proprii. Lucrul pare cam straniu, ce e dreptul, însă soluția contrară este singură juridică, și era admisă și de Pothier în vechiul drept francez (*Tr. de la puissance du mari*, VII, 26).

(4) Cpr. Pand. fr., *Mariage*, I, 2129. Neagu, I, p. 387, No. 16.

Cât pentru actele în privința cărora femeia ar fi avut nevoie de autorisarea bărbatului, se susține că această autorisare va fi necesară și episcopului, întru cât interdicția femeii nu poate să aducă nici-o știrbire autorității bărbatului ⁽¹⁾. La aceasta se răspunde însă, cu drept cuvânt, că autorisarea bărbatului său a justiției ar atinge și ar compromite principiul în virtutea căruia puterile episcopului femeii interdicte se determină după regulile ordinare ale tutelei (art. 454). Prin urmare, vom decide că episcopul femeii interdicte va putea sta în judecată în acțiunile mobiliare ale femeii, fără autorisarea bărbatului, iar în acțiunile imobiliare numai cu autorisarea consiliului de familie (art. 408). Cu alte cuvinte, vom aplica în specie numai regulile de la tutelă, fără a le combina cu autoritatea bărbatului; căci altfel, s'ar înființa, după cum foarte bine observă Curtea din Amiens, în privința bunurilor femeii, două autorități rivale, care a-rare-orî s'ar putea împăca: aceea a tutorului și aceea a bărbatului ⁽²⁾.

3° Minoritatea bărbatului.

Art. 205.—Dacă bărbatul este minor, femeia trebuie să aibă autorizațiunea tribunalului său ca să stea în judecată, sau ca să poată contracta. (Art. 197, 199, 342, 421, 427 urm. C. civ. Art. 67 L. jud. de ocoale din 1896. Art. 224 C. civ.).

Bărbatul, când este minor, de și emancipat prin căsătorie (art. 421), totuși este incapabil de a face singur alte acte de cât acele de o pură administrație (art. 427—430). Era deci cu neputință ca legea să fi admis intervenția unei persoane incapabile spre a complecta capacitatea unei ființe tot incapabile ⁽³⁾.

(1) Veđi decisiile citate în Pand. fr. *loco cit.* În acelaș sens, Baudry et Fourcade, II, 2288.

(2) Veđi C. Amiens, Répert. Dalloz, v^o *Mariage*, 801, p. 305, nota 2 (considerentele acestei decisiî sunt reproduse de Demolombe); Mourlon, I, 780, nota 2, *in fine*; Demolombe, IV, 228; Pand. fr., v^o *Mariage*, 2130; Neagu, I, p. 387, No. 17 și 18.

(3) Cu-toate-acestea, în dreptul vechiî francez, bărbatul, de șiDr. vechiî fr. minor, exercita puterea maritală asupra femeii sale chiar măjoră. Veđi Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 29 urm. Codul fr. actual a inovat deci în această privință.

Acte de administrație. Bărbatul minor, putând însă să facă acte de administrație, se înțelege de la sine că poate să autorise pe femeie a face și ea asemenea acte. Chestiunea este însă, la noi, lipsită de interes; căci în cât privește averea parafernală, femeia o administrează de drept fără nici-o autorizare (art. 1285), iar în cât privește bunurile dotale, femeia nu-și poate, după părerea noastră, rezerva administrația lor ⁽¹⁾.

Starea în judecată. În cât privește autorizarea necesară femeii spre a putea sta în judecată, femeia minorului va avea nevoie de autorizarea justiției numai în privința acțiunilor imobiliare; căci, în privința acțiunilor mobiliare, bărbatul de și minor, având capacitatea de a porni singur asemenea acțiuni ⁽²⁾, este evident că va putea să autorise pe soția sa a face ceea ce el însuși poate să facă ⁽³⁾.

Art. 624 urm. Pr. civ. Pentru a dobîndi autorizarea justiției, femeia va urma conform art. 624 și urm. din Pr. civ., dovedind minoritatea bărbatului printr'un extract de pe actul său de naștere. Ea nu va mai avea însă nevoie să someze și să citeze pe bărbatul său înaintea justiției, nici justiția nu va mai avea nevoie de a-l consulta, de câte ori actul pentru care se cere autorizarea întrece limitele capacității sale ⁽⁴⁾.

Casul în care bărbatul este major și femeia minoră. Legea presupune că femeia este majoră, iar bărbatul minor, ceea ce a-rare-orî se va întâmpla în practică, căci mai totdeauna bărbatul este mai în vîrstă de cât femeia. Presupunînd deci că bărbatul este major, iar femeia minoră, actele de administrație, pe care minorul emancipat le poate face singur (art. 427), vor putea fi făcute de femeie cu autorizarea bărbatului.

În cât privește actele ce minorul emancipat nu poate

(1) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 19 și 219, text și nota 5, unde se discută controversa.

(2) Argument *a contrario* din art. 428. Veđi în t. II, explicarea acestui text.

(3) Baudry et Fourcade, II, 2282; Thiry, I, 339, p. 309; Planiol, III, 294; Neagu, I, p. 388, No. 2; T. Huc, II, 272, și toți autorii.

(4) Baudry et Fourcade, II, 2301; Demolombe, IV, 253; Laurent, III, 138.—*Contrà*: Toullier-Duvergier, I, partea II, 653, p. 18. Veđi și Planiol, III, 302, după care consultarea bărbatului ar fi facultativă.

face singur, femeea va avea nevoie de autorizarea bărbatului, ca bărbat și ca curator; de învoirea consiliului de familie și chiar de aprobarea tribunalului, dacă este vorba de acte pentru care se cer asemenea formalități (art. 427 urm.) (1).

Cât pentru autorizarea necesară femeii spre a putea sta în judecată, ea nu va avea nevoie de cât de autorizarea bărbatului său (art. 428). Starea în judecată.

Dacă, pentru un motiv oare-care, bărbatul major nu exercită puterea maritală, el va fi înlocuit de justiție (2).

Dacă amîndoi soții sunt minori, bărbatul nu va putea da autorizare de cât pentru actele de administrație, pe care el le poate face singur (art. 427). Când va fi însă vorba de a sta în judecată sau de a face alte acte de cât acele de administrație, autorizarea nu se va putea da de cât de justiție (3). Casul când amîndoi soții ar fi minori.

4° Refuzul bărbatului de a da autorizarea.

Acest refuz poate fi relativ la starea în judecată din partea femeii (art. 200), sau la săvîrșirea unui act extra-judecătoresc (art. 201).

1° Starea în judecată.

Art. 200.—Dacă bărbatul se opune a da femeii autorizațiunea de a porni judecată (4), tribunalul îi poate da această autorizațiune. (Art. 197, 198, 201, 1285 C. civ. Art. 624 urm. Pr. civ. Art. 67 L. jud. ocoale din 1896. Art. 218 C. fr.)

Art. 624 Pr. civ.—In casurile când femeea măritată va trebui a fi autorizată de justiție, ea va face mai întâi o somație bărbatului său printr'un agent al tribunalului, și dacă bărbatul său

(1) Baudry et Fourcade, II, 2283; Beudant, I, 333; T. Huc, II, 272; Laurent, III, 129; Demolombe, IV, 229; Neagu, I, p. 389, No. 9.

(2) Baudry et Fourcade, II, 2283; Demolombe, IV, 229.

(3) Laurent, III, 129. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2283, *in fine*.

(4) Cuvintele «a porni judecată» sunt o traducere greșită a expresiunii din textul fr. «*ester en jugement*», greșală pe care legiuitorul a mai făcut-o în art. 197, 200, 203 și 207. In art. 204, 205 și 1285, legiuitorul se exprimă însă în mod corect, întrebuintând de astă dată expresiunea «a sta în judecata» (*stare in judicio*). Vedî *supră*, pag. 776, nota 1 și pag. 743, 744 și *infră*, p. 787, nota 3. Inexactitate de text.

tot nu va voi să dea autorisarea sa, femeea va face cerere ⁽¹⁾ către presidentul tribunalului domiciliului soțului, care va cita pe bărbat de urgență în camera de chibzuire, spre a arăta temeiurile nevoiței sale. (Art. 625, 626 Pr. civ. Art. 197, 198, 200 urm., 1251, 1285 C. civ. Art. 67 L. jud. ocoale din 1896. Art. 861 Pr. fr.).

Art. 625 Pr. civ.—După ce se va asculta bărbatul, sau dacă el nu va veni la ziua însemnată, tribunalul va hotări asupra cererii femeii, ascultându-se și concluziile ministerului public ⁽²⁾. (Art. 624, 626 Pr. civ. Art. 200, 201, 204, 205 C. civ. L. din 29 Oct. 1877 asupra atribuțiilor minist. public. Art. 862 Pr. fr.).

Care este procedura după care justiția va autorisa pe femei a sta în judecată, atunci când bărbatul va refuza autorisarea sa? Trebuie să distingem două ipoteze și anume: 1° cazul când femeea este reclamantă, și 2° cazul când ea este pârîtă.

Cazul când femeea este reclamantă.

Prima ipoteză: *Femeea este reclamantă.*—In asemenea caz, dacă bărbatul nu voește a o autoriza, ea îi va face o somație prin portărei ⁽³⁾, și dacă și în urma acestei somații, el se opune a-i da autorisarea, sau nu răspunde, ceea ce este același lucru, tribunalul domiciliului comun al soților, care este acel al bărbatului (art. 93 C. civ. și 624 Pr. civ.) ⁽⁴⁾, sau judecătorul de ocol, pentru procesele de

L. timbrului. Art. 22 § 9.

⁽¹⁾ Cererea de autorisare făcută la tribunal (nu însă și la judecătorul de ocol) pentru complectarea capacității femeii măritate, se face pe timbru fix de *cinci* lei. (Art. 22, § 9 L. timbrului din 1900).

L. din 1877 asupra atrib. minist. public.

⁽²⁾ După legea din 29 Octombrie 1877 asupra atribuțiilor minist. public, concluziile procurorului nu mai sunt cerute de cât în afacerile în care sunt interesați minori și interdiși. Legiuitorul din 1900, scăpând din vedere această lege fundamentală, care modifică atribuțiile ministerului public, a reproduș textul din vechia procedură civilă, așa că acest text nu mai este în armonie cu sus-citata lege.

⁽³⁾ Femeea nu poate fi scutită de această somație, pe care oratorul Guvernului a numit-o: «*un omagiū juridic adus autorității bărbatului*». Veđi Boitard et Colmet-Daage, *Leçons de Pr. civ.*, II, 1107, p. 628 (ed. a 15-a); C. Paris, D. P. 52. 2. 77.—Veđi însă în sens contrar, decisiile citate în Pand. fr., v^o *Mariage*, 2172.—Această somație nu mai este necesară când bărbatul este minor (veđi *supră*, p. 782), interdiș, sau absent (art. 626 Pr. civ.).

⁽⁴⁾ In cazul art. 200, ea și în cazul art. 201, tribunalul sau judecătorul de ocol competent este tot acel al domiciliului bărbatului (art. 624 Pr. civ.). Cpr. Beudant, I, 330; Baudry et Fourcade, II, 2298; T. Hue, II, 257.

competența sa (art. 67 L. jud. ocoale din 1896) ⁽¹⁾, după ce mai întâi va chema și va asculta pe bărbat în camera de consiliu, va admite sau va respinge cererea femeii, după cum va crede mai folositor ⁽²⁾.

A doua ipoteză: *Femeea este pârîtă*. — Procedura fr. ^{Cazul când femeea este pârîtă.} (art. 861) nu prevede de cât cazul când femeea este reclamantă. La noi, se prevede însă atât cazul când femeea este reclamantă, cât și când ea este pârîtă, de-oare-ce art. 624 din Pr. civ. vorbește, în termeni generali, de cazurile în care *femeea măritată va trebui să fie autorizată în justiție*. Prin urmare, la noi, formele ar trebui să fie aceleași și într'un caz și într'altul. Cu-toate-acestea, s'a adoptat în practică uzul din Franța, după care reclamantul cheamă în judecată atât pe femeie cât și pe bărbat ⁽³⁾, pentru ca acesta din urmă s'o autorize, și dacă el nu vine sau se opune formal, atunci autorizarea se dă de justiție.

Autorizarea justiției trebuie să fie specială ca și aceea

Chestiunea este însă de a se ști dacă tot tribunalul domi- Cine autorisă ciliului bărbatului este competent de a autorisa pe femeie a pe femeie a face apel sau recurs. După un sistem, se admite afirmativa face apel, re- (cpr. Aubry et Rau, V, § 472, p. 145 și 146; T. Huc, II, 258 curs, etc. ? Controversă. precum și decisiile numeroase citate în Pand. fr., *Mariage*, I, 2192 urm.); iar după altul, autorizarea se va da de instanța superioară, Curtea de apel sau Curtea de casație. Astfel, cel puțin, se petrec lucrurile în practică. Veđi în acest din urmă sens, Cas. fr. D. P. 79. 1. 213; Demolombe, IV, 262; Baudry et Fourcade, II, 2299; Répert. Dalloz, *Supplément, Mariage*, 502. Veđi și decisiile citate în Pand. fr. *v^o cit.*, 2190. Veđi asupra acestei controverse, Neagu, I, p. 381, No. 24 urm.

⁽¹⁾ Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1882, No. 26.

⁽²⁾ Tribunalele sunt deci libere de a refuza autorizarea cerută de femeie, și aceasta în toate cazurile în care justiția este chemată a o da. (Cpr. art. 201 C. civ.). Veđi Baudry et Fourcade, II, 2307; T. Huc, II, 243; Laurent, III, 139; Aubry et Rau, V, § 472, p. 145. Când femeea va fi pârîtă, tribunalele vor acorda în totdeauna autorizarea, iar când ea va fi reclamantă, tribunalele vor aprecia dacă bărbatul a uzat numai sau a abuzat de autoritatea sa. Autoritatea bărbatului trebuie să fie aceea a unui protector, iar nu a unui despot, a dis oratorului Berlier.

⁽³⁾ Toate actele de procedură trebuie deci să fie făcute față de ambii soți. Cas. rom. S-a II, 18 Iunie 1904, decisia No. 261 (nepublicată încă), citată după condică de Neagu, I, p. 279, No. 6 bis.

Autor. justi- a bărbatului (1), ea putând însă, după unii, fi și tacită. Ast-
 tției, care tre- fel, femeea ar fi considerată implicit și tacit autorizată de
 bue să fie spe- cială, poate fi
 cială, poate fi justiție, de câte- orî bărbatul ar fi condamnat prin aceeași
 și tacită. Con- hotărîre cu femeea, mai cu samă când reclamantul ar fi
 troversă. cerut ca femeea să fie autorizată de justiție, în lipsa bār-
 batului (2).

Publicitatea In ori-ce caz, încheierea prin care tribunalul dă saū
 hotărîrei. refușă autorizarea femeei, este o adevărată hotărîre, și
 Dreptul de a- ca atare, se pronunță în public (art. 86 Pr. civ.), numai
 pel. etc. ascultarea bărbatului avînd loc în camera de consiliu (3);
 Controversă. și această hotărîre este supusă apelului, conform dreptului
 comun, atît din partea bărbatului cît și din partea femeei (4).

2° *Facerea unor acte juridice extra-judecătorești.*

Art. 201. — Dacă bărbatul se opune de a autorisa pe femea
 ca să facă vre-un act, femeea poate să cheme de a dreptul pe
 bărbat înaintea tribunalului de întăia instanță din districtul (ju-
 dețul) domiciliului comun (5), care poate să dea, saū nu autorisația
 sa, după ce va asculta arătările bărbatului în camera de consi-
 liu, saū va fi dovadă despre chemarea sa. (Art. 93, 199, 203 urm.
 Art. 624 Pr. civ. Art. 219 C. fr.).

(1) Veđi *supră*, p. 769.

(2) Laurent, III, 139; Pand. fr., *Mariage*, I, 2251; Demante et
 Colmet de Santerre, I, 301 bis III; Neagu, I, p. 380, No.
 15. Cpr. Cas. fr. D. P. 68. 1. 256 (soluție implicită); D. P.
 83. 1. 71; Sirey, 83. 1. 368; Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882,
 p. 283 și S-a II, p. 837; C. Craiova (soluție implicită), *Drep-
 tul* din 1890, No. 43. — *Contrà*: Demolombe, IV, 268; Du-
 ranton, II, 466; Baudry et Fourcade, II, 2306; Carré-Chau-
 veau, *Lois de la procédure*, VI, partea II, *Quest.* 2921 bis, p.
 675; Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 26 (cu observ. noastră);
 Trib. Ilfov și C. București, *Dreptul* din 1888, No. 71 și din
 1889, No. 15.

(3) Marcadé, I, 737; Cas. fr. și C. Poitiers, D. P. 50. 1. 157 și
 2. 117. — *Contrà*: Carré-Chauveau, *op. cit.*, VI, partea II,
Quest. 2923, p. 676; Boitard et Colmet-Daage, *Leçons de Pr.
 civ.*, II, 1107, p. 628, 629 (ed. a 15-a); Sănd. Nănoveanu,
Pr. civ., p. 1294.

(4) Baudry et Fourcade, II, 2298, *in fine*, 2308; Demolombe, IV,
 260; Aubry et Rau, V, § 472, pag. 145; Boitard, *op. cit.*,
 II, 1108, p. 630; Sănd. Nănoveanu, *Pr. civ.*, p. 1297; Planiol,
 III, 303, *in fine*; Neagu, I, p. 382, No. 6.

(5) Textul oficial ăice din eroare domiciliul *comune*.

Art. 201 din codul civil este complectat și modificat în parte prin art. 624 din Pr. civ., care prescrie o somație din partea femeii în toate cazurile în care autorisarea are a se da de justiție. Femeea care ar voi să facă un act juridic extra-judiciar, de exemplu: o înstrăinare, un împrumut, etc. (1), pe care bărbatul ar refuza de a-l autorisa, îi va face deci mai întâi o somație prin portărei, și dacă nici atunci bărbatul nu-î va da cuvenita autorisare, ea îl va chema înaintea tribunalului civil al domiciliului lui, și tribunalul, după ce îl va asculta în camera de consiliu, la caz când el ar fi de față, apreciind împrejurările, va da sau va refuza autorisarea cerută; însă hotărîrea tribunalului se va pronunța în public și cu drept de apel. (Veđi *suprà*, p. 786).

Autorisarea justiției va trebui să fie specială ca și aceea a bărbatului (2).

La caz de minoritate, absență, interdicție sau condamnarea bărbatului la o pedeapsă criminală, femeea se va adresa de-a-dreptul la justiție, fără a mai soma și cita pe bărbat (art. 626 Pr. civ.).

Autorisarea necesară femeii spre a putea face un act juridic extra-judecătorec, fie că această autorisare se dă de bărbat sau de justiție, nu este de ordine publică, după cum este cea neapărată pentru a putea sta în judecată. (Veđi *suprà*, p. 753 și 774, nota 4).

Consecințele lipsei de autorisare. — Nulitate. — Nulitate relativă.

Art. 207. — Numai femeea, bărbatul și moștenitorii lor pot cere anularea tocmelelor sau a *pornirilor de judecată* (3), făcute fără autorisațiune. (Art. 197, 199, 820, 952, 1098, 1164, 1251, 1265, 1900 C. civ. Art. 225 C. fr.).

Art. 952. — Persoanele capabile de a se obliga nu pot opune femeii măritate necapacitatea sa. (Art. 207 C. civ. Art. 1125 C. fr.).

De și legea nu pronunță în mod expres nulitatea ac-

(1) Cpr. T. Huc, II, 259.

(2) Veđi *suprà*, p. 765, text și nota 3; 769 și 785.

(3) Expresiunea «*pornirilor de judecată*», care se mai găsește și în alte texte (art. 197, 200 și 203), este greșită. Veđi *suprà*, p. 783, nota 4 și trimeterile de acolo.

Nulitatea actelor juridice, făcute de femeea măritată fără autorizarea
 telor făcute de o femeie neautorizată. bărbatului său a justiției, totuși această nulitate rezultă
 în mod neîndoelnic atât din termenii imperativi ai art. 199, cât și din art. 207, care încuviințează cererea de anulare a unor asemenea acte ⁽¹⁾.

Nulitate relativă. Lipsa de capacitate neconstituind însă o nulitate absolută, ci o nulitate relativă, actele făcute de o femeie măritată neautorizată, ca și de orî-ce incapabil în genere, nu sunt inexistente, ci numai anulabile; și anularea se poate invoca numai de incapabil, și numai în cazul când actul făcut îi poate fi vătămător ⁽²⁾.

Dr. vechi francez. În dreptul vechi francez, actul făcut de o femeie măritată neautorizată, era nul cu desăvîrșire, și nulitatea putea fi propusă de orî-ce parte interesată, adecă: de bărbat, de femeie, de moștenitorii lor, și chiar de terții cari contractaseră cu femeea ⁽³⁾.

Dr. actual. Astăzi, asemenea act nu mai este radical nul, ci numai *anulabil*; iar nulitatea fiind relativă, ca toate nulitățile ce rezultă din incapacitate, nu poate fi opusă de cât de bărbat, de femeie și de moștenitorii acesteia din urmă. (V. *infra*, p. 792). Art. 952 închide dreptul terțiilor cari ar fi contractat cu femeea, iar art. 207, aceloră cari n'ar fi contractat cu dinsa, de și ar putea avea interes la anularea actului ⁽⁴⁾.

Anul. donației primită de femeie fără autorizare. Astfel, anularea unei donațiuni ce femeea măritată ar fi primit, fără nici-o autorizare, n'ar putea fi propusă de însuși dăruitorul ⁽⁵⁾.
 Controversă.

(1) Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 76, p. 615; Baudry et Fourcade, II, 2343; T. Huc, II, 275; Planiol, III, 319; Laurent, III, 154; Demolombe, IV, 327, și toți autorii.

(2) Cas. rom. Bulet. 1900, p. 287 (decisie la care am luat parte).

(3) Veđi Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 5, p. 4.

(4) Cpr. Demolombe, IV, 350; Laurent, III, 155; Aubry et Rau, V, § 472, p. 163; Baudry et Fourcade, II, 2351; Neagu, I, p. 405, No. 110 urm. Cpr. Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a II, 1876, ultimul considerent, p. 387; Bulet. S-a I, 1881, p. 101; Bulet. 1890, p. 352 și *Dreptul* din 1891, No. 62. Veđi în cât privește aplicarea acestui principiu la incapacitatea comunelor, *suprà*, p. 289. Cpr. Trib. Olt, *Dreptul* din 1906, No. 29.

(5) Demolombe, IV, 348 și XX, 219; Marcadé, III, 650 urm.; Mourlon, II, 673; Arntz, II, 1867; Larombière, *Oblig.*, I, art. 1125, No. 5; Saintespès-Lescot, *Don. et testaments*, III, 660; Valette sur Proudhon, II, p. 479, nota a; Cas. rom. și C.

De asemenea, acel care a făcut un compromis cu o femeie măritată nu poate propune nulitatea lui ⁽¹⁾, etc. Anul. unui
compromis.

Dar dacă cei de al treilea nu pot, în genere, propune anularea actelor făcute de o femeie neautorizată, totuși <sup>Dreptul ter-
țului de a
chema pe băr-</sup> pârîtul care se vede chemat în judecată de o femeie mă- <sup>bat în ins-
tanță spre
a-și autorisa
pe soția sa.</sup> ritată neautorizată, poate chema pe bărbat în instanță, spre a da soției sale cuvenita autorizare; sau poate, prin- tr'o excepție dilatorie, să ceară ca să nu se dea curs acțiunii femeii, până nu va fi autorizată conform legii ⁽²⁾.

Unele tribunale resping ca neregulat introduse, acțiunile făcute de o femeie măritată neautorizată, în loc de a amâna cauza până la dobîndirea autorizărei din partea bărbatului, sau până la autorizarea femeii de către justiție în locul bărbatului. Această practică este însă greșită și chiar contrară legii ⁽³⁾.

Persoanele care pot opune nulitatea.

Persoanele care pot să ceară anularea actelor făcute de o femeie neautorizată, sunt: bărbatul, femeia, moștenitorii și creditorii ei. Art. 1200 din codul portughez și art. 65 din codul spaniol dispun că acest drept nu aparține de cât bărbatului, moștenitorilor sau reprezentanților lui.

1° Bărbatul, în timpul căsătoriei, are un interes moral <sup>Acțiunea băr-
batului.</sup>

București, Bulet. S-a I, 1877, p. 305 și *Dreptul* din 1876, No. 30; Cas. fr. D. P. 79. 1. 271; D. P. 89. 1. 369. Cpr. Planiol, III, 319.— *Contrà*: Cas. fr. Sirey, 89. 1. 412; D. P. 90. 1. 100; T. Huc, VI, 195 și VII, 62; Laurent, XII, 259; Troplong, *Donations*, II, 1118, 1126; Demante et Colmet de Santerre, IV, 73 bis; Aubry et Rau, VII, § 652, p. 60, 61, text și nota 12; Thiry, II, 362; Baudry, II, 471; Petrescu, *Donațiunile*, p. 72 urm.; Massé-Vergé, III, § 425, p. 60, text și nota 12; Magnin, *Tr. des minorités*, II, 1018, p. 100 (ed. din 1842). Veđi asupra acestei controverse, Baudry et Colin, *Don. et testaments*, I, 1305 urm. și t. IV a Coment. noastre (ed. 1-a), p. 130, precum și t. V, p. 34.

(1) Demolombe, IV, 349; Cas. fr. Sirey, 63. 1. 119; D. P. 63. 1. 225.

(2) Demolombe, IV, 351; Laurent, III, 156; Aubry et Rau, V, § 472, p. 165. Veđi și *suprà*, p. 770.

(3) Veđi *suprà*, p. 770, text și nota 4 și *infra*, p. 795.

de a cere anularea tuturor actelor făcute de soția sa fără autorisare, pentru-că autoritatea sa de cap al familiei a fost călcată în picioare ⁽¹⁾.

Acț. bărbatu- In urma desfacerei căsătoriei, acest interes moral nu
lui în urma
desfacerei că-
sătoriei. Lip-
că bărbatul ar putea exercita acțiunea în anulare, chiar
să de interes.

mai există. Cu-toate-acestea autorii recunosc, în teorie, că bărbatul ar putea exercita acțiunea în anulare, chiar în urma desfacerei căsătoriei, atunci când el ar avea un interes bănesc ⁽²⁾, interes care la noi nu poate să existe; căci cazurile arătate de autori se referă la femeea căsătorită sub regimul comunității legale, regim matrimonial care la noi nu există, de și nimic nu se opune ca soții să-l adopte prin convenția lor ⁽³⁾.

Acțiunea fe-
meei.

2° Femeea are, de asemenea, interes, atât în timpul căsătoriei cât și în urma desfacerei ei, să ceară anularea actelor făcute de dinsa fără autorisare, pentru-că a fost lipsită de protecția bărbatului, și acest drept i se cuvine fără ca ea să fi suferit vre-o leziune. Există deci o deosebire între femeea măritată și minor (art. 1157 urm.) ⁽⁴⁾.

Declarația fe-
meii că ea
este capabilă.

Iată însă o femeie care n'a declarat în act că este căsătorită, sau care s'a declarat necăsătorită, pe când în realitate era măritată: poate ea, în asemenea caz, să ceară anularea actului? Negreșit că da. Nu se poate aplica aci maxima «*error communis facit jus*», pentru-că datoria celor de al treilea cari au contractat sau cari s'au judecat cu o femeie, era de a se asigura despre capacitatea ei. «*Qui cum alio contrahit, vel est, vel esse debet non*

(1) Cpr. Planiol, III, 320; T. Huc, II, 277; Thiry, I, 344; Baudry et Fourcade, II, 2345; Trib. Roman, *Dreptul* din 1898, No. 54.

(2) Baudry et Fourcade, II, 2346; Thiry, *loco cit.*; Demolombe, IV, 341; Beudant, I, p. 469, nota 1; T. Huc, II, 277; Cpr. Neagu, I, p. 404, No. 99.

(3) Veđi t. VIII a Coment. noastre, p. 8, 23 și 26.

(4) Cpr. Trib. Roman, *Dreptul* din 1898, No. 54 (motive); Baudry et Fourcade, II, 2361; Laurent, III, 157, 159. — Rămâne însă bine înțeles că, în timpul căsătoriei, femeea nu va putea propune anularea pe cale de acțiune de cât cu autorisarea bărbatului său. Baudry et Fourcade, II, 2344.

ignarus conditionis ejus» ⁽¹⁾. (Argument și din art. 1159, după care minorul care face o simplă declarație că este major, își păstrează acțiunea în rescisiune) ⁽²⁾.

Dar dacă femeea a întrebuințat manoperi frauduloase, prin care ar fi înșelat pe cei de al treilea asupra capacității sale, producând, de exemplu, acte mincinoase, atunci actul săvârșit de dinsa ar fi valid, și ea n'ar mai putea cere anularea lui. (Argument prin analogie și din art. 1162) ⁽³⁾. Aceasta nu este de cât o consecință a principiilor cunoscute că femeea măritată răspunde de delictetele și quasi-delictetele ei ⁽⁴⁾.

Femeea n'ar mai putea, de asemenea, propune nulitatea, dacă căsătoria ei a fost ținută secret de soți ⁽⁵⁾, sau când ea trecea pe nedrept în ochii tuturor ca nemăritată, mai cu samă atunci când fără a întrebuința manoperi frauduloase, prin actele și faptele sale a contribuit a se acreditat eroarea comună, în care căduse terții ⁽⁶⁾.

Cazul în care femeea ar fi întrebuințat manoperi frauduloase. Controversă.

Cazul când căsăt. a fost ținută secret.

⁽¹⁾ L. 19, Pr., Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50. 17.

⁽²⁾ Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 53, 54; Laurent, III, 160 și XVIII, 547; Demolombe, IV, 327; Baudry et Fourcade, II, 2380; Aubry et Rau, V, § 472, p. 168; Duranton, II, 462, 495; T. Huc, II, 276 și VIII, 208; Mourlon, I, 818; Pand. fr., I, *Mariage*, 2401 urm.; Neagu, I, p. 403, No. 83 urm. Cas. fr. D. P. 98. 1. 305. Cpr. și Trib. Roman (motive), *Dreptul* din 1898, No. 54, p. 467, coloana 1, *in fine*.—*Contrà*: Marcadé, I, 751.

⁽³⁾ Pothier, *op. cit.*, VII, 28 și 54; Planiol, III, 270; Neagu, I, p. 403, No. 88 urm.; Laurent, III, 161; Demolombe, IV, 328; Thiry I, 344, p. 314; Mourlon, I, 818; Baudry, I, 654; Baudry et Fourcade, II, 2379; T. Huc, II, 276; Aubry et Rau, V, § 472, p. 169; Pand. fr., *Mariage*, I, 2404 urm.; Cas. fr. D. P. 88. 1, 361; Pand. *Périod.* 88. 1. 308; Sirey, 91. 1. 294; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 76 și din 1905, No. 74.—*Contrà*: Femeea poate cere anularea actului, chiar dacă a întrebuințat manoperi frauduloase, rămânând ca terții înșelați să exercite contra ei o acțiune în daune și în restituire. C. Paris, D. P. 67. 2. 92; Sirey, 67. 2. 294. Cpr. Toullier, D., I, partea II, 624, p. 12.

⁽⁴⁾ Veđi *suprà*, p. 755.

⁽⁵⁾ Baudry et Fourcade, II, 1847 și 2378; Laurent, III, 161, *in fine*; Pand. fr., *v^o cit.*, 2412; Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 168; Demolombe, III, 297 și IV, 330; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 880; Neagu, I, p. 404, No. 93.

⁽⁶⁾ Baudry et Fourcade, II, 2381; Mourlon, I, 818; Laurent, III, 161; Neagu, I, p. 404, No. 94.

Cazul când eroarea femeii nu provine din faptul ei. Dacă însă eroarea terților nu provine din actele și faptele femeii, ea va putea din contra să propună nulitatea, eroarea terților neputând, în asemenea caz, aduce nici-o daună femeii ⁽¹⁾. *Error communis facit jus*.

Oblig. femeii de a restitui ceea ce-i a folosit. In ori-ce caz, femeia de și va anula obligația sa pentru lipsă de autorizare, totuși va trebui să restituie ceea ce i-a folosit personal, în baza maximei: «*jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiozem*» ⁽²⁾, a cărei aplicare o găsim în art. 1164; de unde rezultă că femeia nu are nici-un interes a cere anularea actului făcut de dinsa, dacă acest act i-a folosit în totul; căci, în asemenea caz, ea va trebui să restituie tot ce a primit în baza actului anulabil ⁽³⁾.

Moștenitorii soților. 3° Art. 207 prevede, în al treilea loc, că atât moștenitorii femeii cât și acei ai bărbatului pot cere anularea actelor făcute de femeia neautorizată. În privința moștenitorilor femeii, nu există nici-o dificultate, fiind-că ei pot să aibă un interes bănesc la anularea actului făcut de autorul lor (în specie femeia neautorizată) ⁽⁴⁾; pe când, din contra, moștenitorii bărbatului nu pot avea nici-un interes la această anulare, însuși bărbatul ne având de cât un interes moral în această privință ⁽⁵⁾.

(1) Cpr. Pothier, *op. cit.*, VII, 28 și 54; Baudry et Fourcade, II, 2382; Mourlon, *loco cit.*; Répert. Sirey, *v^o cit.*, 876 urm.—Veđi însă Demolombe, IV, 332. Cpr. legea așa disă *Barbarius Philippus*, din cauză că începe prin aceste cuvinte (L. 3, Dig., *De officio prætorum*, 1. 14), din care s'a extras maxima: *error communis facit jus*. Veđi asupra acestei maxime celebre, Solon *Théorie de la nullité des conventions et des actes en tout genre*, I, 370 urm., p. 245 urm. (ed. din 1835).

(2) L. 206, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50. 17 și L. 14, Dig., *De conditione indebiti*, 12. 6.

(3) Cpr. Trib. Ilfov și Cas. rom. *Dreptul* din 1889, No. 76; Bulet. Cas. 1898, p. 7; Judec. ocol Mizil, *Curierul judiciar* din 1904, No. 5; Cas. fr. D. P. 1900. 1. 455; D. P. 1901. 1. 16; T. Huc, II, 276; Laurent, III, 162; Pand. fr., *Marriage*, I, 2423; Neagu, I, p. 404, No. 96; Mourlon, I, 821, *in fine*. Veđi și *suprà*, p. 751, nota 7. Veđi asupra art. 1164, t. VII a Coment. noastre, p. 34 urm.

(4) Același interes ar putea să-l aibă și creditorii moștenitorilor femeii. Cpr. Baudry et Fourcade, II, 2350; Neagu, I, p. 405, No. 109.

(5) Veđi *suprà*, p. 788. Cpr. T. Huc, II, 279; Planiol, III, 320;

Legea nu vorbește de creditorii femeii, însă cu-toate-
cestea este în deobște recunoscut că anularea se poate cere
și de creditorii ei, în baza art. 974, dreptul femeii fiind
un drept bănesc, iar nu un drept moral, după cum este
acel al bărbatului ⁽¹⁾.

Creditorii
femeii. Con-
troversă.

Cât pentru creditorii bărbatului, ei nu pot să exercite
acțiunea în timpul căsătoriei, interesul acestui din urmă
fiind în acest timp pur moral. Ei nu pot, de asemenea s'o
exercite nici în urma desfacerei căsătoriei, acțiunea lor
fiind lipsită de interes ⁽²⁾.

Creditorii
bărbatului.
Art. 974. Con-
troversă.

De asemenea, acel care ar fi garantat o obligație con-
tractată de o femeie neautorisată, n'ar putea nici într'un
caz să propună anularea acestei obligații, pentru că el este
personal obligat ⁽³⁾.

Fidejuratorul
femeii mări-
tate.

Acel care cere anularea unui act pentru lipsă de au-
torizare, n'are nimic de dovedit, căci incapacitatea femeii

Incapacitatea
femeii mări-
tate este re-
gula gene-
rală.

Thiry, I, 344, *in fine*, p. 315; Mourlon, I, 820. Acest din urmă
autor ține că din eroare art. 207 conferă moștenitorilor *am-
bilor* soții acțiunea în anulare; textul ar fi trebuit deci să se
exprime, ca și art. 137 din codul italian, în modul următor:
«Numai bărbatul, femeia *sau* moștenitorii ei pot cere, etc.».

- (1) Trib. Roman (motive), *Dreptul* din 1898, No. 54; C. Paris. D.
P. 88. 2. 225; Thiry, I, 345; Baudry et Fourcade, II, 2348;
T. Huc, II, 278; Laurent, III, 163; Demolombe, IV, 342;
Beudant, I, 337; Aubry et Rau, V, § 472, p. 162; Marcadé,
I, 752; Mourlon, I, 820; Neagu, I, p. 405, No. 106.—*Contrà* :
C. Besançon, *Dreptul* din 1905, No. 25, p. 204. Tot în acest
din urmă sens se pronunțase mai întâi și Toullier (IV, partea
I, 567), însă această părere a fost părăsită mai în urmă și
de acest autor, care mărturisește însuși greșala sa.

Alta este însă chestiunea de a se ști dacă creditorii chiro-Anul. înstrăi-
grafării ai unei femeii măritate sub regimul dotal, pot sau nărilor con-
nu să ceară, în numele ei, anularea înstrăinărilor, ipotecilor simtite de fe-
meii dotală
sau obligațiilor sale personale, la care ea ar fi consimțit a-asupra bunu-
supra bunurilor sale dotale. Și această chestiune este con-
roversată. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 209, text și nota
3, precum și t. VIII, p. 318, 319.

- (2) *Contrà* : Trib. Roman (motive), *Dreptul* din 1898, No. 54. În
Franța, chestiunea este controversată. Veđi Baudry et Four-
cade, II, 2349. Cpr. Neagu, I, p. 405, No. 107 urm.
- (3) Demolombe, IV, 343; Troplong, *Cautionnement*, 82; Aubry et
Rau, V, § 472, p. 163; Guillouard, *Cautionnement*, 161, p.
181; F. Herman, *C. civ. annoté*, I, art. 225, No. 32.

măritate fiind regula generală, iar capacitatea, o excepție (1), pârîtului incumbă sarcina de a dovedi că femeea a fost capabilă, adică: că era majoră și nemăritată, sau că a avut cuvenita autorizare (2).

Autor. lucrului judecat a decisiilor în care femeea ar fi stat în judecată fără autorizare.

Principiul relativității anulării se aplică atât la actele extra-judecătorești, cât și la procesele în care femeea ar fi stat în judecată fără autorizare (3). De aici n'ar trebui însă să conchidem, după cum se susține de Duranton (II, 468), că decisiile judecătorești, în care o femeie măritată ar fi figurat fără a fi fost autorizată, n'ar putea dobîndi autoritatea lucrului judecat; căci îndată ce ele n'au fost atacate în termenele legale prin căile ordinare de reformare (oposiție și apel), sau prin căile extraordinare de anulare (revisuire și recurs), ele sunt definitive și nu mai pot fi atacate printr'o acțiune în anulare, de vreme ce au dobîndit autoritatea lucrului judecat.

«Considerând, ȳice Curtea noastră supremă, prin o decizie încă din 21 Februar 1883, că o hotărîre judecătorească nu poate fi anulată printr'o acțiune principală, ci numai prin căile de reformare și retractare prescrise de lege; că, dar, când au trecut termenele în care o hotărîre putea să fie atacată, ea a dobîndit autoritatea lucrului judecat, și nu mai poate fi pipăită sub nici-un cuvînt; că de și este adevărat că femeea măritată poate cere și susține cu succes nulitatea actelor încheiate de ea în timpul căsătoriei, fără autorisația sotului său, însă asemenea nulitate se poate invoca numai în timpul cercetării procesului, până în momentul când a intervenit o hotărîre care a dobîndit autoritatea lucrului judecat; că tocmai în vederea principiului că o hotărîre judecătorească ce a dobîndit autoritatea lucrului judecat, nu poate fi atacată în nulitate pe calea principală, prin art. 207 din codul civil se dispune că femeea, bărbatul și moștenitorii lor pot cere anularea pornirilor de judecată făcute fără autorisație, ceea ce presupune o judecată încă în ființă și neterminată prin o hotărîre definitivă, etc.» (4).

(1) Veđi *supră*, p. 738. Cpr. T. Constantinescu, *Curierul judiciar* din 1906, No. 41.

(2) Baudry et Fourcade, II, 2360; Demolombe, IV, 336; Aubry et Rau, V, § 472, p. 162, nota 101; Massé-Vergé, I, § 134, p. 243, nota 63; Neagu, I, p. 409, No. 151.—*Contră*: Cas. fr. Sirey, 87. I. 56.

(3) Beudant, I, 340; Baudry et Fourcade, II, 2354; T. Huc, II, 243; Laurent, III, 156; Demolombe, IV, 351, și toți autorii.

(4) Bulet. Cas. S-a 1, 1883, p. 172. Cpr. și Bulet. 1889, p. 411 și 413. Veđi în același sens, Beudant, I, 340, p. 473 urm.; Baudry et Fourcade, II, 2354, 2364; Demolombe, IV, 354; Aubry et Rau, V, § 472, pag. 163, 164; Laurent, III, 156; Neagu, I, p. 407, No. 133 urm. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 498, nota 1.

Pârîtul, care ar fi chemat în judecată de o femeie măritată neautorisată, nu are decî interes a primi desbaterile: el va face foarte bine de a cere un termen pentru ca ea să fie autorisată fie de bărbat, fie de justiție ⁽¹⁾; căci dacă el s'ar judeca, decizia ce s'ar da ar fi inatacabilă, fie că femeea a câștigat sau a pierdut procesul. În adevăr, în cazul întâi, femeea nu are interes a o ataca, iar pârîtul nu poate să-î opună incapacitatea sa (art. 952); în cazul al doilea, numai femeea poate să uzeze de calea opoziției, apelului, revisuirii sau recursului în casație, nici-odată însă de acțiunea în anulare, care nu poate fi exercitată de cît în privința actelor extra-judecătorești ⁽²⁾.

Acum, dacă presupunem că femeea, în loc de a fi clamantă, este pârîtă, poziția terțiului reclamant este tot atît de rea, dacă el n'a pus și pe bărbat în cauză, pentru ca acesta să-și autorise pe soția sa; căci dacă el va perde procesul, femeea va invoca hotărîrea dobîndită, iar dacă dînsul îl va câștiga, hotărîrea va putea fi reformată pentru simpla lipsă de autorisare, atît după cererea femeii și a moștenitorilor ei, cît și după cea a bărbatului, cel puțin în timpul căsătoriei ⁽³⁾.

În resumat, fie vorba de acte judecătorești sau extra-judecătorești, sancțiunea lipsei de autorisare consistă tot în nulitatea relativă a actului, însă anularea se va produce sub diferite forme, după cum va fi vorba de acte judecătorești sau extra-judecătorești ⁽⁴⁾: în cazul întâi, anularea se va dobîndi printr'o acțiune exercitată pe cale principală; iar în cazul al doilea, numai în cursul procesului, prin căile ordinare sau extra-ordinare permise de lege (oposiție, apel, revisuire și recurs în casație). Acestea sunt adevăratele principii.

(1) Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 165; Beudant, *loco cit.*, pag. 474. Veși *supră*, p. 789 și 770, text și nota 4.

(2) Beudant, *loco cit.*: Planiol, III, 326.

(3) Beudant, I, 341, p. 475.—Știm că, în această privință, nulitatea poate fi propusă în ori-ce stare a procesului, și chiar pentru prima oară înainte Curței de casație. Veși *supră*, p. 746, 753 și 774.

(4) Beudant, I, 342.

Acțiunea bărbatului. Controversă. Bărbatul, care n'ar fi fost pus în cauză, va putea însă să atace hotărîrea, pe cale de contestație, și chiar printr'o acțiune în anulare după ce a devenit definitivă; căci el nefiind parte în proces, n'a putut s'o facă a fi reformată pe căile legale; altfel dreptul său ar fi iluzoriu ⁽¹⁾.

Confirmarea actelor anulabile.

Nulitatea care rezultă din lipsa de autorizare poate fi confirmată atât de bărbat ⁽²⁾ cât și de femeie.

Confirmarea expresă sau tacită. Confirmarea poate fi expresă (art. 1190) sau tacită (art. 1167, 1900) ⁽³⁾.

Efectele confirmării. Dacă ambii soți au confirmat actul, sau numai femeea, însă cu autorizarea bărbatului, actul devine inatacabil, chiar din partea creditorilor, cari nu pot să aibă mai multe drepturi de cât debitorii lor ⁽⁴⁾.

(1) Cpr. Trib. Ilfov și C. București, *Dreptul* din 1888, No. 71 și din 1889, No. 15; C. Craiova și Cas. rom. Secții-unite, *Dreptul* din 1889, No. 15; din 1890, No. 43 și Bulet. 1890, p. 623. Vezi și t. VII a Coment. noastre, p. 498, nota 1 și observația asupra deciziei Curței din Iași, ce am publicat din *Dreptul* din 1902, No. 66.—*Contrà*: Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 411 și 413. După această din urmă decizie, bărbatul n'ar putea propune nulitatea de cât în cursul procesului, până în momentul când hotărîrea a rămas definitivă.—În Franța, bărbatul are terția opoziție (*la tierce opposition*). Cpr. Planiol, III, 326; Aubry et Rau, V, § 472, p. 164; Baudry et Fourcade, II, 2366; Demolombe, IV, 356; T. Huc, II, 277; Beudant, I, 341; Neagu, I, p. 408, No. 139 urm.

C. portughez. Art. 1201. (2) Confirmarea din partea bărbatului (*confirmação do marido*) este anume prevădută de art. 1201 din Codul portughez.

(3) Astfel, o obligație contractată de o femeie măritată neautorizată, cu-toate-că este în principiu nulă, poate fi validată printr'o confirmare posterioară, expresă sau tacită. Cas. fr. Sirey, 87, 1. 268. Legea cerënd ca confirmarea să fie făcută în forma actului ce se confirmă, s'a decis că renunțarea la o moștenire făcută la grefa tribunalului de o femeie măritată neautorizată, poate fi în urmă confirmată de soțul său printr'un act sub semnătură privată, sub forma unei scrisori mitive. Cas. rom. Bulet. 1896, p. 1186 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 38.

Art. 974. (4) Baudry et Fourcade, II, 2368; Aubry et Rau, V, § 472, p. 167; Cas. fr. D. P. 54. 1. 388.—Creditorii ar putea însă să atace confirmarea ca făcută în fraudă lor, prin acțiunea pau-

Dacă confirmarea emană numai de la unul din soți, chestia este de a se ști care vor fi, în privința femeii, efectele confirmării bărbatului, și *vice-versa*: care vor fi în privința bărbatului efectele confirmării femeii? Cazul în care confirmarea emană numai de la unul din soți.

Mai întâi, în cât privește confirmarea femeii, ea nu poate să aibă loc, în timpul căsătoriei, de cât cu autorizarea bărbatului său a justiției. Confirmarea femeii.

Confirmarea făcută de femei cu autorizarea bărbatului, închide ori-ce drept acestui din urmă; pe când confirmarea ei cu autorizarea justiției, lasă drepturile bărbatului intacte, această confirmare nefiind opozabilă de cât femeii și moștenitorilor ei ⁽¹⁾.

Aceasi soluție este admisibilă în privința confirmării făcute de femei în urma desfacerei căsătoriei, asemenea confirmare neavând efecte de cât în privința moștenitorilor ei ⁽²⁾. Confirmarea femeii în urma desfacerei căsătoriei.

Bărbatul putând să confirme singur actul pe care femeia l-a făcut fără autorizare, se naște întrebarea dacă asemenea confirmare va valida actul în privința femeii? Chestiunea este controversată, pentru cazul când confirmarea bărbatului a avut loc în timpul căsătoriei ⁽³⁾. Efectele confirmării făcute de bărbat în timpul căsătoriei.

liană (art. 974). Veđi autoritățile *suprà* citate. Rămâne bine înțeles că soții nu mai pot confirma după ce creditorii femeii au cerut anularea actului. Aubry et Rau, Baudry et Fourcade, *loco cit.*; Laurent, III, 165; Neagu, I, p. 409, No. 156.

(1) Aubry et Rau, *loco cit.*; Beudant, I, 338; Baudry, I, 651; Baudry et Fourcade, II, 2368, 2375; Pand. fr., *Mariage*, I, 2512; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 912 urm.; Marcadé, I, 750, *in fine*; Neagu, I, p. 409, No. 157 urm. Veđi și t. VII a Coment. noastre, p. 31. — Veđi însă Demolombe (IV, 272, 273), care susține că autorizarea justiției ar avea de efect stângerea acțiunii bărbatului, mărturisind însă că această teorie a rămas până acum izolată.

(2) Aubry et Rau, Beudant, Marcadé, *loco cit.*; Pand. fr., *v^o cit.*, 2514; Laurent, III, 165; Baudry et Fourcade, II, 2374; Neagu, I, p. 409, No. 160.

(3) Veđi autoritățile citate într'un sens și într'altul în t. VII a Coment. noastre, p. 31, nota 3. Cpr. Pand. fr., *Mariage*, I, 2525, 2526; Répert. Sirey, *Autor. de femme mariée*, 896 urm.; Planiol, III, 324; Neagu, I, pag. 409, 410, No. 161 urm. Trib. din Paris a decis că confirmarea bărbatului, în timpul căsătoriei, nu închide de cât acțiunea lui, nu însă și aceea a femeii, care rămâne neatinsă.

Confirm. bărbatului în urma desfacerei căsătoriei. Cât pentru cazul în care bărbatul ar fi confirmat actul anulabil, în urma desfacerei căsătoriei, această confirmare închide numai acțiunea sa și cea a moștenitorilor lui (pentru acei cari admit și acțiunea acestor din urmă), fiind-că, în urma desfacerei căsătoriei, el ne mai având calitatea de soț, consimțimintul dat de dînsul nu mai constituie o autorisare validă ⁽¹⁾.

Confirmarea tacită. Art. 1900. Până acum n'am vorbit de cât de confirmarea expresă. Știm însă că confirmarea poate fi și tacită. O confirmare tacită, în privința actelor extra-judecătorești, este cea care rezultă din art. 1900 ⁽²⁾. În adevăr, de câte ori femeea a lăsat să treacă zece ani de la desfacerea căsătoriei, fără a exercita acțiunea în anulare, ea se consideră că a renunțat la acțiunea ei și că, prin urmare, a confirmat actul tacitamente ⁽³⁾.

Art. 1879. Nu este însă supusă prescripției, pe cât timp ține căsătoria, acțiunea în anulare a femeii în privința actelor făcute de dînsa fără autorisarea bărbatului său a justiției, în ca-surile în care legea declară cea autorisare obligatorie (art. 1879) ⁽⁴⁾.

De când începe a curge termenul de zece ani, în caz de confirmare tacită din partea bărbatului. Confirmarea care rezultă din expirarea termenului de zece ani, statornicit de art. 1900, se aplică și acțiunii bărbatului, însă există discuție asupra punctului de plecare a acestui termen. Părerea cea mai juridică, după noi, este că, în privința bărbatului, termenul de zece ani nu va mai curge din ziua desfacerei căsătoriei, ci din ziua formării actului, sau din ziua în care bărbatul a luat cunoștință despre el; căci, pe de o parte, ar fi straniu ca acest termen să înceapă a curge

Bărbatul nu mai poate confirma actul anulabil, după ce femeea a exercitat acțiunea în anulare.

(1) Veđi Neagu, I, p. 410, No. 163 și autorii citați în t. VII a Coment. noastre, p. 31, nota 4; Marcadé, I, 754; Pand. fr., *v^o cit.*, 2528.—În orî-ce caz, este afară de îndoială că bărbatul nu mai poate confirma actul anulabil, după ce femeea a exercitat acțiunea în anulare; căci a confirma însemnează a aproba actul făcut de femeie, a consimți odată cu ea; or, în specie, consimțimintul femeii nu mai subsistă. Pand. fr. *v^o cit.*, 2527; Laurent, III, 167; Aubry et Rau, V, § 472, p. 167. Cpr. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 903.

(2) Acest text a fost explicat în t. VII a Coment. noastre, p. 68 urm.

(3) Veđi t. VII a Coment. noastre, p. 92.

(4) Veđi asupra art. 1879, t. VIII a Coment. noastre, p. 492, text și nota 2.

din ziua desfacerei căsătoriei, adică: tocmai de la o epocă când bărbatul nu mai are nici-un interes la anularea ac-tului; iar pe de alta, art. 1900 nu vorbește de bărbat, ci numai de femei, și acest text fiind excepțional, trebuie să fie interpretat *stricto sensu* (1).

CAPITOLUL VII

Despre desfacerea căsătoriei.

Art. 209.—Căsătoria se desface: 1° prin moartea unuia din soți; 2° prin despărțenia legal pronunțată (2). (Art. 211 urm. C. civ. Art. 227 C. fr.).

Astăzi, ca și sub legea veche, căsătoria se desface prin moartea unuia din soți, și prin despărțenia legal pronunțată de justiție, sau mai bine dis prin transcrierea hotărîrei care pronunță divorțul (3).

Cât pentru absența unuia din soți, știm că ori cât de îndelungată ar fi, ea nu produce desfacerea căsătoriei (4).

Nu trebuie să confundăm desfacerea căsătoriei cu anularea ei, căci pe de o parte, cauzele de anulare sunt anterioare sau cel puțin concomitente cu celebrarea însoțirei, pe când cauzele de desfacere sunt totdeauna posteriore; iar pe de altă parte, efectele căsătoriei în trecut sunt desființate cu efect retroactiv, afară de regulile pri-vitoare la căsătoria putativă (art. 183, 184); pe când la caz de desfacerea căsătoriei prin moarte sau prin divorț,

Cauzele de desfacere a căsătoriei.

Absența unuia din soți.

Deoseb. între desfacerea și anularea căsătoriei.

(1) Veđi autoritățile citate *pro* și *contra* în t. VII a Coment. noastre, p. 92, 93, nota 4, și la autoritățile citate acolo, *adde*: în sensul nostru: Répert. Sirey, *v*^o *cit.*, 924; T. Hue, VIII. 195, p. 247; Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 731 urm., iar în sens contrar, Planiol, II, 1284, *in fine* p. 402 (ed. a 2-a); Baudry et Barde, *Oblig.*, III, partea I, 2042, p. 383 urm.

(2) Ar fi fost mult mai exact de a se dice că o căsătorie se con-sideră ca desfăcută din ziua transcrierii hotărîrei de divorț, în termenul prescris de lege, căci în lipsa acestei transcrieri, căsătoria subsistă, cu-toate-că desfacerea ei ar fi fost pronunțată de justiție (art. 246—248). Veđi *suprà*, p. 729 și *infra*, p. 803.

(3) Veđi nota precedentă.—În Franța, până la legea din 31 Maiu 1854, căsătoria sa mai desfăcea încă prin moartea civilă a unuia din soți. Moartea civ.

(4) Veđi *suprà* p. 524. Cpr. Baudry et Fourcade, I, 1272 urm. și II, 2384; Beudant, I, 363; Répert. Sirey, *v*^o *Absence*, 548 și *Mariage*, 1298; Mourlon, I, 496, 822.

Inexactitate de text.

toate efectele ei sunt menținute până în momentul desfacerei ei ⁽¹⁾.

Efectele des-
facerei căsă-
toriei.

Desfacerea căsătoriei are de efect încetarea drepturilor și obligațiilor dintre soți. Astfel, femeea majoră redobîndește capacitatea ce avea ca nemăritată. Viața în comun nu mai există, și bărbatul este obligat a restitui zestrea (art. 1271), etc. Obligația alimentară nu încetează însă de cât între soți; părinții păstrează puterea părintească și dreptul lor de moștenire față de copii, etc. În cât privește efectele anulării căsătoriei, veđi *supra*, p. 661, nota 3, iar în cât privește efectele căsătoriei, veđi *supra*, p. 688, nota 6.

CAPITOLUL VIII

Despre a doua căsătorie.

Art. 210 (modificat prin legea din 1906). — Văduva și femeea a cărei căsătorie a fost declarată nulă, nu pot trece în a doua căsătorie, de cât după zece luni de la desfacerea prin moarte, sau anularea căsătoriei precedente, afară dacă a născut în acest interval. (Art. 162 urm., 170, 176, 209, 278, 289, 340 C. civil Art. 228 C. fr.).

Art. 278 (modificat prin legea din 1906). — Femeea despărțită nu va putea trece în altă căsătorie de cât după zece luni de la despărțirea ei, sau, dacă a făcut cerere de părăsire a domiciliului conjugal, după zece luni de la data hotărîrii, care i-a admis această cerere, afară de cazul când femeea a născut în acest interval. (Art. 210, 289 C. civ. Art. 296 C. fr.) ⁽²⁾.

Art. 210.

Art. 210 oprește căsătoria văduvei, sau femeii a cărei căsătorie a fost anulată, înainte expirării termenului de zece luni, socotite din ziua morții bărbatului ⁽³⁾, sau din

(1) Cpr. Beudant, I, No. 288, p. 404 și No. 362, p. 496; Planiol, III, 462; Répert. Sirey, ^o *Mariage*, 1299; Baudry, I, 655; Baudry et Fourcade, II, 2385. Veđi *supra*, p. 662.

Aplic. art. 278
la divorțul
prin consimțimint
mutual.

(2) Această dispoziție este aplicabilă la noi atât despărțeniei pentru cauză determinată, cât și acelei prin consimțimint mutual; pe când, după textul primitiv al codului francez, ea nu era aplicabilă de cât despărțeniei pentru cauză determinată; de oare-ce, la caz de consimțimint mutual, ambii soți nu se puteau căsători de cât după trei ani, dispoziție care n'a fost reprodusă de legiuitorul nostru. Astăzi, divorțul prin consimțimint mutual nu mai există în Franța.

C. lui Andr.
Donici și C.
Calimach.

(3) «Femeea, murindu-și bărbatul, ăce Andr. Donici (capit. 30, § 10), este opriță după pravilă ca să intre în a doua cununie până

diua de când hotărîrea de anulare a devenit definitivă ⁽¹⁾.

Termenul de zece luni este cel mai lung al gestațiunii femeii (art. 289). Deci, dacă femeea rămasă văduvă, sau a cărei căsătorie a fost anulată, n'a născut nici-un copil în acest timp, aceasta este o dovadă complectă că ea n'a rămas îngreunată de la bărbatul ei ⁽²⁾.

nu va trece *un an* după moartea bărbatului ei, care se cheamă anul jălăniei; iar după *despărțenie*, de se va *întâmpla să se facă din greșala ei, atuncea femeea este oprită cinci ani a nu se mărita*». Veđi și art. 144 din codul Calimach, unde se ăice că: «Femeea bărbatului celui vrednic de jălire este datoare să păzească anul jălirei, pentru neamestecarea seminței și pentru cinstea mortului ei bărbat». Veđi și pravila lui Matei Basarab (glava 261), citată *infra*, p. 802, nota 2.

Am vėduť că, după codul lui Andr. Donieť, femeea nu se putea mărita *cinci ani*, dacă divorțul era pronunțat din culpa ei. Aceeași dispoziție exista și în codul Calimach, cu adăogire însă că femeea nu se mai putea căsători nici-odată cu un alt bărbat, dacă divorțul fusese pronunțat contra ei pentru precurvie (adulter) sau vrăjmășia bărbatului (art. 128). Cpr. Nov. 22, capit. 15 și 16; Nov. 117 capit. 13 și Nov. 134.

În India, un obiceiú atât de vechiú pe cât de barbar, voia ca femeea văduvă să fie arsă odată cu cadavrul bărbatului ei. Acest sacrificiú (*Sutty*) nu era însă obligator. În legile lui Manú nu se pomenește despre acest obiceiú, însă se prevede că văduva trebuie să rămână credincioasă memoriei bărbatului ei, nefiindu-i nici iertat de a pronunța numele unui alt bărbat, fără a se expune la o reprobare obștească, și fără a perde până și numele de femeie cinstită. Veđi Eschbach, *Introduction générale à l'étude du droit*, § 279, p. 596.

⁽¹⁾ Textul actual, modificat prin legea din 1906, prevede anume cazul anulării căsătoriei, care se vede prevėduť și în unele legiuri străine (cpr. art. 57 C. italian; art. 120 C. austriac; art. 1313 C. german; art. 146 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, etc.). Sub codul civil, chestiunea era controversată, însă după părerea generală, art. 210 se aplica atât în caz de moartea bărbatului, cât și în caz de anularea căsătoriei, motivele fiind aceleași și într'un caz și într'altul. Cpr. Beudant, I, 239; Planiol, III, 45, 335, 431 și 472; T. Huc, II, 159; Marcadé, I, 756; Fremont, *Divorce*, 860. — *Contra*: Laurent, II, 364; T. Huc, II, 284, p. 300, care se contraăice cu cele spuse la No. 159.

⁽²⁾ După art. 148 din codul Calimach, văduva care năștea în urma împlinirii termenului de zece luni de la moartea bărbatului ei, perdea căștigurile nuntești; căci fără îndoială aceasta dovedea că pruncul era din curvie. Iată ce găsim, în

Motivele art. 210. Motivul acestei dispoziții este neamestecarea seminței, după cum se exprimă art. 144 din codul Calimach, *seminis incertitudo, turbatio sanguinis* ⁽¹⁾.

Motivul tras din buna cuviință nu mai există astăzi. Cât pentru motivul tras din buna cuviință, despre care pomenește vechile noastre legiuri ⁽²⁾, și pe care unii autori îl califică de copilăresc, de-vreme-ce bărbatul se poate căsători îndată după moartea soției sale, el nu mai există astăzi, pentru-că după noul text, cum a fost modificat prin legea din 15 Martie 1906, femeea se poate căsători îndată ce a născut, fiind-că ușurarea ei înaintea termenului de dece luni face să dispară posibilitatea orî-cărei confuziuni asupra paternității pruncului ⁽³⁾.

Dr. roman și dr. străin. Soluția admisă la noi de legiuitorul din 1906 era for-

această privință în Harmenopol, *De ante nuptiis donatione*, IV, 6, § 2: «*Si intra tempora luctus sub finem anni mulier pepererit, ut ambiguum non sit partum ex priori matrimonium susceptum non esse, eam omnino sancimus privari donatione ante nuptias et quoad proprietatem, et quoad usumfructum*».

(1) L. 11, § 1, Dig., *De his qui notantur infamia*, 3. 2. Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 530.

Pravila lui M. Basarab. (2) «Muiarea căreia îi va muri bărbatul, ăce pravila lui Matei Basarab (glava 261), aceea nu e volnică să ăiea alt bărbat până nu va trece jalea un an. Iară de-î va ăce Impăratul sau Domnul, atunci poate mai înainte, până ce n'au trecut acel an de jale, să se mărite. Pentru două vini s'au întărit a fi anul de jale: ca să nu să mărite muiarea într'însul, însă una, ca să nu se tâmple muiarea grea, iar a doua, căci iaste datoare pentru cinstea bărbatului ei să jălească. Aceasta de multe ori se află la dumnezeestele canoane de spune, că încă muiarea care nu umple anul cel de jale ci se mărită de ăiea alt bărbat, aceea are și certare sau pedeapsă». Veđi și art. 144 C. Calimach, citat *supră*, p. 801, *ad notam*.

C. Calimach și codul suedez. (3) Veđi Planiol, III, 470.—După art. 144 din codul Calimach, și bărbatul era dator să păzească anul jălirei, soluție logică, care se vede admisă și în unele legiuri străine. «*Un văduv sau o văduvă, ăce codul suedez din 1731, nu se poate recăsători de cât după trecerea unui an de la moartea primului soț*» (art. 3, tit. căsătoriei, capit. 12, despre împărțeală și coabităția nelegiuită, *olaga samman flyttning*). Veđi și *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* (II, 1, § 24), după care bărbatul nu se putea căsători de cât șase septă-măni în urma morței soției sale.

mal admisă la Romani⁽¹⁾ și este și astăzi admisă în unele legiuri străine⁽²⁾.

În Franța se decide, din contra, că ușurarea femeii Dr. francez. înaintea expirării termenului de 10 luni n'o autorisă nici într'un caz să se căsătorească⁽³⁾.

Art. 210, despre care ne-am ocupat până acum este Art. 278. privitor numai la desfacerea căsătoriei prin moarte sau la anularea ei. În cât privește desfacerea căsătoriei prin divorț, fie pentru cauză determinată, fie prin consimțământ mutual (v. *suprà*, p. 800, nota 2), ea este cărmuită de art. 278. După acest text, femeea despărțită nu se poate căsători, afară de cazul când ar fi născut înainte, de cât tot după zece luni de la transcrierea hotărârii de divorț în registrele stărei civile, căci numai atunci despărțenia este definitivă⁽⁴⁾.

Dacă, în cursul procesului de divorț, femeea a făcut însă cerere de părăsirea domiciliului conjugal și justiția a încuviințat această cerere, termenul de zece luni va curge de la Inovația adusă prin legea din 1906.

- (1) Vedî L. 11, § 2, Dig., *De his qui notantur infamia*, 3. 2, unde se dice: «*Pomponius eam, quæ intra legitimum tempus partum ediderit, putat statim posse nuptiis se collocare: quod verum puto*».—După art. 145 din codul Calimach, numai femeea bărbatului celui nevrednic de jălire putea să se mărite după 40 zile de la ușurarea ei. Bărbații cei nevrednici de jălire erau prigonitori patriei și a stăpânirii, ucigașii de sine, când se bucurau de întregimea minții lor, acei fugiți la vrămași sau căduți în fapte criminalicești pedepsite cu moartea (art. 146 C. Calimach și L. 11, § 3, Dig., *De his qui notantur infamia*, 3. 2). Art. 145, 146.
- (2) Vedî art. 1313 C. german; art. 120 C. austriac; art. 57 C. italian, etc.—Art. 1233 din C. portughez dispune, în această privință, că femeea care ar voi să se căsătorească înaintea expirării termenului de zece luni de la moartea bărbatului, este obligată a face să se verifice dacă este îngreunată sau nu (*será obrigada a fazer verificar se está ou nao grávida*). Art. 145, 146.
- (3) Vedî Planiol, III, 470; Mourlon, I, 823; Beudant, I, 240; T. Huc, II, 284; Laurent, II, 363; Baudry et Fourcade, II, 2388; Fremont, *Divorce*, 859; Réprt. Sirey, v^o *Mariage*, 342. Vedî și Unger, *System des österr. allgem. Privatrechts*, I, p. 89.
- (4) V. *suprà*, p. 729, 799, n. 2 și *infrâ* (t. II), explic. art. 277.—Tot de la transcrierea hotărârii de divorț va curge și termenul de 300 zile, prevădut de art. 289. Cpr. Planiol, III, 649; T. Huc, II, 394; Baudry et Chauveau, *Personnes (Divorce)*. III. 247, p. 157; Neagu, I, p. 512, No. 18.

data acestei hotăriri ⁽¹⁾; de unde rezultă că în caz când ea n'ar fi părăsit domiciliul conjugal, saŭ l-ar fi părăsit fără autorisarea tribunalului, ceea ce știm că se poate, de și chestiunea este controversată (veđi *suprà*, p. 747), termenul de dece luni va curge tot de la transcrierea hotăriri de divorț.

Impedica
rea care
rezultă
din art. 210
și 278 este
prohibitivă.
Controversă.

Impedica
rea care
rezultă
din art. 210 și 278, fiind
după părerea generală, numai prohibitivă, iar nu dirimantă, căsătoria femeii contractată în disprețul acestor texte n'ar putea fi anulată numai din această cauză ⁽²⁾, iar ofițerul stărei civile, care ar fi celebrat căsătoria, nu s'ar expune la nici-o pedeapsă; căci legiuitorul nostru a eliminat art.

Critica inova
ției aduse prin
legea din 15
Martie 1906.

(1) Proiectul primitiv al legii din 1906, votat pentru prima oară de Senat, dispunea că: «femea despărțită nu va putea trece în altă căsătorie de cât după dece luni de la autorisarea de a părăsi domiciliul conjugal în timpul instanței de divorț». Această idee a rămas și în textul actual votat de Cameră, însă redacția textului a fost schimbată. Legiuitorul presupune că, în urma părăsirii domiciliului conjugal, împreunarea soților n'a mai avut loc, și de aceea permite căsătoria femeii după dece luni de la data incuviințării părăsirii domiciliului bărbatului. Această soluție este însă din toate punctele de vedere greșită, căci se poate întâmpla ca cu toată părăsirea domiciliului conjugal din partea femeii, soții să fi avut de fapt raporturi împreună, și femeia să fi rămas îngreunată; așa că, în cazul unei noi însoțiri din partea ei, nu se va ști care din doi bărbați este tatăl copilului. Același lucru se poate întâmpla de câte-ori femeia s'a căsătorit fără a observa termenul prescris de art. 210 și 278. Veđi *infra*, pag. 807, nota 3 și explic. art. 289.

(2) Cpr. Marcadé, I, 756; Mourlon, I, 562 și 824; Planiol, III, 335 și 473; Valette, *Cours de C. civil*, p. 288; Valette sur Proudhon, I, p. 405; Laurent, II, 484 și III, 290; Demolombe, III, 337; Thiry, I, 250; Arntz, I, 303; Baudry, I, 660; Baudry et Fourcade, II, 1861; Baudry et Chauveau, *Divorce*, III, 257; Beudant, I, 241, p. 342; Aubry et Rau, V, § 463, p. 82, nota 5; Demante, I, 260 bis IV; T. Huc, II, 284, 399; Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 386; Répert. Sirey, *Marriage*, 1300; Fremont, *Divorce*, 860; Vraye et Gode, *Idem*, II, 619 (ed. a 2-a); Goirand, *Idem*, p. 191; Neagu, I, p. 494, No. 3; Nacu, I, p. 473; D. Cuculi, *Dreptul* din 1879, No. 23; Trib. Iași, *Dreptul* din 1884, No. 44; C. Orléans, *Pand. Périod.*, 94. 5. 36.—*Contrà*: Proudhon, *État des personnes*, (ed. Valette), I, p. 404 și II, p. 49; Windscheid, *Zur Lehre des Cod. Napoléon von der Ungültigkeit der Rechtsgeschäfte*, p. 9 urm. Veđi și *suprà*, p. 541.

194 din codul penal fr. care, în asemenea caz, pedepsește pe ofițerul stărei civile cu amenda de la 16 până la 300 lei (1).

Art. 210 și 278 au dat loc la o dificultate în materie de drept internațional. Chestiunea este, în adevăr, de a se ști dacă împedirea la căsătorie care rezultă din aceste texte este, sau nu, aplicabilă femeilor străine domicili-

Controversa la care art. 210 și 278 au dat loc în dreptul internațional.

(1) Art. 121 din codul austriac dispune că, în asemenea caz, ambii soți sunt pedepsiți cu o pedeapsă proporțională împrejurărilor (*die beide Ehegatten sind mit einer den Umständen angemessenen strafe zu belegen*). Acest text adaugă însă că violarea acestei dispoziții nu atrage nulitatea căsătoriei; ea face însă ca femeia, care n'a respectat termenul văduviei, să piardă avantajele ce-i făcuse primul ei bărbat atât prin contractul de căsătorie sau testament, cât și printr'un pact succesoral sau printr'un aranjament intervenit cu ocazia divorțului. În cât privește pe bărbat, el pierde numai dreptul de a cere anularea căsătoriei. În fine, același text dispune, în partea sa finală, că dacă s'a născut vre-un copil din această căsătorie și dacă este încredințat asupra paternității acestui copil, i se rindoueste un curator pentru apărarea drepturilor sale.

C. austriac. Art. 121.

Art. 147 din codul Calimach dispune, de asemenea, că «dacă se va mărita femeia bărbatului celui vrednic de jălire, mai înainte de împlinirea anului jălirei, nu numai că se lipsește de toate câștigurile nuntești, cum și de cele lăsate ei prin testament de către bărbat, dar și cu alte pedepse se pedepsește ea și acela ce o va lua, amindouă socotindu-se necinstiți». După acest cod (art. 149), văduva care, având copii, ar fi voit să se mărite înainte de împlinirea anului jălirei, nu putea scăpa în alt chip de necinste, de cât dobândind slobozenia stăpânirei, și lăsând fiilor săi, în deplină proprietate, jumătate din averea sa și toate câștigurile nuntești. Bărbatul văduv care, având copii, păzea anul jălirei, dobîndea întrebuințarea veniturilor celor câștigate din averea soției sale prin testament, până la ajungerea copiilor în vîrstă legiuită, iar dacă nu avea copii, atunci îi rămănea acele lucruri în deplină proprietate (art. 152 C. Calimach). Astfel, bărbatul care se conforma lezei, avea oare-care foloase, iar acel care o călca în picioare nu avea nici pedeapsă, nici necinste, ci numai perdea acele foloase.

C. Calimach. Art. 147 urm.

Astăzi, nici măcar dispoziția din codul Calimach nu mai există, și bărbatul se poate căsători de îndată după moartea soției sale. S'ar părea, după cum a dis nu mai știm care femeie de spirit, că noi bărbații, cari avem misiunea și monopolul de a face legile, căutăm în tot-deauna a le face în folosul nostru și în detrimentul femeilor, cerend mai multă moralitate de la ele de cât de la noi înșine!

Critica lezei actuale.

liate la noi, a căror statut personal ar fi contrar? Curtea din Paris, reformând o sentință a tribunalului, a admis afirmativa, punând în principiu că ordinea publică din Franța s'ar opune la căsătoria femeii înaintea expirării celor zece luni de văduvie, chiar dacă statutul ei personal ar permite asemenea căsătorie ⁽¹⁾. Mulți autori se mărginesc a înregistra această decizie, pronunțată în contra concluziilor minist. public. fără măcar a discuta chestiunea hotărâta prin ea. Ba încă unii recomandă cu tot dinadinsul considerentele ei ⁽²⁾, care ni se par de o slăbiciune extremă. În adevăr, dacă este de principiu că statutul teritorial trebuie să țină în frâu statutul personal, de câte-ori acest din urmă se găsește în opoziție cu o lege teritorială de ordine publică, principiu admis atât de jurisprudență ⁽³⁾ cât și de autori, și consacrat în termeni expresi prin art. 30 din legea de introducere a codului german (*Einführungsgesetz*), nu este însă exact de a se afirma, așa precum afirmă Curtea, că proibiția edictată de art. 210 și 278 ar interesa ordinea publică și bunele moravuri; căci după cum foarte bine dice Laurent, dacă ar fi așa, împedirea care rezultă din aceste texte ar fi dirimantă, iar nu prohibitivă. Nu se poate crede, în adevăr, că existența societății ar fi periclitată prin împrejurarea că o femeie străină ar opune statutul ei personal unei împedicări pur prohibitive. La noi, este un argument și mai mult pentru a decide chestiunea în acest sens, și anume: eliminarea din codul nostru a art. 194 C. pen. fr., care pedepsește pe ofițerul stărei civile, ce a celebrat căsătoria în contra dispozițiilor art. 210 și 278, argument care-și are însemnătatea sa și pe care Curtea

(1) Veđi *Dreptul* din 1872, No. 17; Sirey, 73. 2. 112; D. P. 73. 2. 160; *J. Clunet*, 1874, p. 31, v^o *Divorce*. Cpr. Répert. Sirey, v^o *Mariage*, 1303 urm.

(2) Veđi Fremont, *Divorce*, 860, p. 416; Demolombe, I, 100 bis; A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.*, p. 451 și 541 (ed. a 2-a din 1890) și *Tr. de dr. intern.*, III, p. 424, 425; Brocher, *Dr. intern.*, p. 277; Chrétien, *J. Clunet*, anul 1886, p. 169, nota 1; Rolin, *Pr. de internat. privé* (1897), II, p. 74; Despagnet. *op. cit.*, 264, p. 536, 537. Tot în acest sens se pronunță și amicul nostru d-l P. Negulescu, fără însă a arăta că chestiunea este viú debătută și controversată. (V. *Dreptul* din 1900, No. 48, p. 391).

(3) Cpr. Trib. Covurluiú, *Curierul judiciar* din 1897, No. 23. Veđi *suprà*, p. 148 urm.

din Paris nu-l omite în considerentele sale ⁽¹⁾. În fine, nu trebuie să uităm argumentul pe care se întemeiază Ministrul justiției din Franța ⁽²⁾, și care ni se pare decisiv, de și nu l-am găsit nici într'un autor: Art. 210 și 278 din codul civil nu sunt de cât o consecință a art. 289 (315 Cod. fr.) din acelaș cod, care stabilește o presumpție de legitimitate în folosul copilului născut în cele trei sute zile de la desfacerea primei căsătorii ⁽³⁾. Această presumpție nu se referă însă de cât la copilul al cărui statut personal este cârmuit de legea română; filiațiunea copilului străin se determină de presumpțiile legei țării sale, și neobsevarea termenului de dece luni, nu poate, de câte-orî el nu este prescris de legea străină, să producă vre-o consecință în privința lui. Prin urmare, textele menționate au un caracter cu totul privat și prevăd o simplă chestiune de capacitate cârmuită de statutul personal al femeii. Acestea sunt adevăratele principii, și sentința tribunalului din Paris care le admitea, a fost fără cuvint infirmată de Curte ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Cpr. Despagnet, *op. și loco supra cit.*

⁽²⁾ Veđi scrisoarea Ministrului justiției din Franța adresată procurorului general al Curței din Pau, *J. Clunet*, anul 1899, p. 218 urm. și *C. jud.* din 1900, No. 63 (cu observ. noastră).

⁽³⁾ Presupunând că o femeie s'a căsătorit înaintea expirării celor dece luni de văduvie, chestiunea este de a se ști a cui va fi copilul ce se va naște, în asemenea caz, după șase luni de la săvârșirea celei din urmă căsătorii, și tot odată înainte de dece luni de la desfacerea celei dintâi? Chestiunea este controversată, și această controversă va fi examinată la titlul filiațiunei, sub art. 289. Veđi de pe acum asupra acestei controverse, Demolombe, V, 93, 94; Baudry et Chéneaux, *Personnes (Filiation)*, III, 446.

⁽⁴⁾ Veđi în acest sens, Laurent, *Dr. intern.*, V, 131, p. 272; T. Huc, II, 399; Bressolles, *Quest. de dr. internat.*, p. 21; Pic, *Mariage et divorce en dr. internat. et en législation comparée*, p. 141; C. N. Buzdugan, *Mariage des Roumains à l'étranger*, etc., p. 224; P. Fiore, *Mariage célébré à l'étranger suivant la législation italienne*, *J. Clunet*, anul 1886, p. 168, No. 7; Vraye et Gode, *Divorce*, II, 621 (ed. a 2-a), cari revin asupra primei lor opinii; Guignot, *Quest. sur le divorce*, p. 104. Cpr. și Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Mariage*, 143, care se mărginesc a arăta ambele opinii, fără însă a-și da părerea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

coment.

Erorile strecurate în acest volum.

La p. 3, începutul rîndului 19, a se ceti: câștigat în loc de *câștigat*.

La p. 34, ultimul rînd din text, a se ceti: vom vorbi despre abrogarea lor, în loc de: abrogarea *lui*.

La p. 40, finele rîndului 3 din nota 2, a se ceti: Basilicalele, în loc de: *Basilicale*.

La p. 42, începutul rîndului 14 din text, a se ceti: Inițiativa, în loc de: *Inițiativa*.

La p. 45, rîndul 8 din nota 3, a se ceti: nimeni nu se mai poate apăra în loc de: nu se mai poate *apără*.

La p. 61, începutul ultimului rînd din nota 2, a se ceti: Basilicalele, în loc de: *Basilicale*.

La p. 62, ultimul rînd din text, a se ceti: o parte, în loc de: *o parte*.

La aceeași p. (62), rîndul, 5 din ~~text~~ ^{nota}, a se ceti: Basilicalele, în loc de: *Basilicale*.

La p. 70, rîndul 14 și 16 a se ceti: întrebuintează, în loc de: *întrebuintează*.

La p. 80, rîndul 3 din text, a se ceti: codul spaniol din 1889, în loc de: codul spaniol din 1888.

La aceeași p. (80), rîndul 21 din text, a se ceti: *Nisi nominatim*, în loc de: *Nisi nominatim*.

La p. 100, începutul rîndului 24 din text, a se ceti: această soluție, în loc de: această *soluție*.

La p. 104, ultimul rînd din text, a se ceti: drept câștigat, în loc de: drept *câștigat*.

La p. 107, finele notei 2, a se ceti: t. VIII a Coment. noastre, p. 112, în loc de: *p. 111, in fine*.

La p. 132, rîndul al doilea din nota 2, a se ceti: *Curierul judiciar*, din 1902, No. 25, în loc de: No. 27.

La p. 151, începutul rîndului 11, a se ceti: în România, în loc de: *în țară străină*.

La p. 154, nota marginală, a se ceti: Mijloacele de dovedire a legilor străine în loc de: a *legilor* străine.

La p. 246, rîndul 8 din text, a se ceti: viabil, în loc de: *viabil*.

La p. 252, rîndul 6 din text, a se ceti: art. 7 L. din 1895, în loc de: art. 6.

La p. 357, finele notei 1, a se adăoga: C. București, *Dreptul* din 1905, No. 79.

La p. 360, începutul rîndului 2 din nota 1, a se ceti: persoanele, în loc de: *personale*.

La p. 385, finele rîndului 9 din text, a se ceti: protoereu, în loc de: *proteoreu*.

La p. 416, nota 5, rîndul 4, a se ceti: Sirey, 72. 1. 397, în loc de: Sirey, 72. 1. 337.

La p. 541, începutul notei 2, a se ceti: Veți *infra* explic. art. 210, etc., în loc de t. II.

La p. 605, rîndul 17 din text, a se ceti: cunoscînd inexistența unei căsătorii, în loc de cunoscînd *inexistentă*, etc.

La p. 631, rîndul 3 al notei 3 a se ceti: Aubry et Rau, I, § 127, p. 807, în loc de: p. 897.

La p. 742, rîndul 20 din text, a se ceti: Platon, unul din cele mai mari genii ale antichității, în loc de: unul din *cele* mai mari genii *ai* antichității.

La p. 757 urm. s'a tipărit din eroare, în mai multe locuri: femeea *comerțantă*, în loc de femeea *comerciantă* sau *comersantă*.

La p. 760 s'a dis că femeea, fie chiar comerciantă, nu poate fără o autorisare specială, să garanteze o datorie fie chiar comercială a unui terțiu. Aceasta este o eroare. Credem, în adevăr, după matură reflexie, că femeea comerciantă are capacitatea de a garanta pe un terțiu, în baza autorisărei generale de a face comerț. Numai femeea necomerciantă are nevoie de autorisare spre a putea garanta obligația unui terțiu. În acest sens trebuie să se îndrepte eroarea strecurată la p. 760, rîndurile 11 și urm.

TABLA MATERIILOR

CUPRINSE ÎN VOLUMUL I (EDIȚIA II-a)

	Pagina
Introducere (Originele legislațiunei române).	1— 29
GENERALITAȚI	
Despre dreptate sau justiție, despre drept și despre lege	31— 38
TITLUL PRELIMINAR	
<i>Efectele și aplicarea legilor în genere</i>	
Intocmirea sau formarea legii (art. 32, 33 Constit.)	39— 44
Sanționarea, promulgarea și publicarea legilor (art. 93, 115, 126 Constit. și Decretul din 1 Iulie 1866) . . .	44— 47
Despre abrogarea sau desființarea legilor (art. 1912).	47— 54
Aplicarea și interpretarea legilor de către tribunale (art. 3, 4)	54— 74
Efectul legilor în privința timpului la care ele se aplică. (Neretroactivitatea legilor. — Conflict între legea veche și cea nouă.—Art. 1).	74— 81
Aplicarea principiului neretroactivității la diferitele materii ale dreptului	81
Regulele de urmat cu privire la aplicarea principiului neretroactivității legilor	81— 83
Excepții de la principiul neretroactivității	83— 90
Aplicarea principiului neretroactivității la legile care privesc starea și capacitatea persoanelor	90— 95
Aplicarea principiului neretroactivității la bunuri.	95—123
Efectul legilor în privința lucrurilor și persoanelor la care ele se aplică. — Statut personal. — Statut real.—Conflict între legile române și acele străine (art. 2).	123—126
Legile reale.	126—141
Legile personale	141—155
Legile de poliție și de siguranță publică. — (Statut real)	155—165

	Pagina
Legile care reglementează forma actelor. (Stat real).	165—187
Aplicarea regulii <i>locus regit actum</i> la actele stărei civile în genere (art. 34 C. civ. și 23, 24 L. din 13 Februar 1894 p. reorgan. Minist. afacerilor străine; art. 25 Regul. și tariful consular din 12 Iunie 1880) . . .	187—193
Aplic. regulii <i>locus regit actum</i> la căsătorie.—Căsătoria Românilor în străinătate (art. 152)	193—197
Căsătoria străinilor în România	197—203
Aplic. regulii <i>locus regit actum</i> la testamente. —	
Testamentele ce Românii pot face în străinătate (art. 885).	203—211
Testamentele ce străinii pot face în România . .	211—215
Testamentele făcute de străini în străinătate . .	215—216
Testamentele făcute de agenții diplomatice străini în România și de agenții noștri în străinătate	216—217
Aplicarea regulii <i>locus regit actum</i> la ipotecă (art. 1773, 1789)	217—223
Legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri (art. 5)	223—237
Despre nulități	237—243

CARTEA I

Despre persoane	244—249
Despre numele persoanelor	249—253
Impărțirea persoanelor civile	254—255
Despre persoanele morale sau juridice	256—290

TITLUL I

Despre drepturile civile și despre naturalizațiune .	291 urm.
--	----------

CAPITOLUL I

Despre bucurarea de drepturile civile și despre naturalizațiune.—Bucurarea și exercitarea drepturilor civile (art. 6, 7)	291—294
Despre dobândirea naționalității române	295
Anexiunea de teritoriu	295—296
Naștere.—Românii de origine (art. 10)	296—301
Inriurirea momentului zămislirii sau concepțiunii asupra naționalității (Controversă)	301—302
Despre copilul născut în România dintr'un Român care și-a pierdut naționalitatea sa (art. 10 § ultim) . .	303—304
Despre recunoașterea calității de român a Românilor din alte State (art. 9 Constit.)	304—305
Binefacerea legii (art. 8 § ultim)	306—308
Dobândirea naționalității române prin căsătorie (art. 12)	308—312

	Pagina
Impămintenirea (art. 7, 8 Constit.)	312—323
Despre acei cari nu au nici-o naționalitate	323—324
Despre acei cari au mai multe naționalități deodată.	324
Despre dovedirea calității de Român	324—326
Condiția străinilor în România (art. 7, 11 Constit., 11 C. civ.)	326—352
Despre competența tribun. române în ceea ce privește contestațiile dintre Români și străini (art. 13, 14).	353—367
Despre cautiunea <i>judicatum solvi</i> (art. 15 C. civ., 106, 107 Pr. civ.)	367—368

CAPITOLUL II

Despre pierderea și redobândirea calității de Român.— Pierderea calității de Român (art. 17, 19, 20 § 1)	368—375
Despre pierderea drepturilor civile prin oare-care condamnări judecătorești	375—378
Redobândirea calității de Român (art. 18, 19 § 2, 20 § 2)	378—382

TITLUL II

Despre actele stărei civile.—Regule generale	383—386
--	---------

CAPITOLUL I

Persoanele care figurează în actele stărei civile	386
Ofițerul stărei civile.—Competența sa	386—387
Declaranții sau comparanții	388
Părțile (art. 23, 31)	388—389
Martorii (art. 24)	390—391
Dispoziții generale aplicabile tuturor actelor stărei civile (art. 21, 22, 25—30)	391—398
Despre credința ce merită actele stărei civile și extractele de pe acele acte (art. 32)	398—404
Despre modul cum se stabilește starea civilă când nu au existat registre (art. 33)	404—409
Corelațiunea unui act înscris în registre cu un alt act posterior.—Măsurî prescise în asemenea caz (art. 35).	409—410
Sanctiunea formalităților prescise de lege pentru actele stărei civile și responsabilitatea ofițerilor publici însărcinați cu ținerea și paza registrelor.—Pedepsele pre- vădute pentru simplele contravențiuni (art. 36, 40)	410—412
Responsabilitatea civilă a depositarilor registrelor pentru faptul altuia (art. 37)	412—413
Responsabilitatea depositarilor pentru culpa lor pro- pria (art. 38)	413

Funcționarii însărcinați cu verificarea registrelor (art. 39)	414
--	-----

CAPITOLUL II

Despre actele de naștere	415
Termenul în care trebuie să se facă declarațiile de naștere (art. 41)	415—419
Persoanele care trebuie să facă declarațiunea de naștere (art. 42)	419—422
Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de naș- tere (art. 43)	422—425
Despre actele de naștere ale copiilor găsiți (art. 44).	426—427
Despre actele de naștere ale copiilor născuți pe un vas român călătorind pe mare (art. 45—47)	428—430

CAPITOLUL III

Despre actele de căsătorie	430
--------------------------------------	-----

CAPITOLUL IV

Despre actele de încetare din viață.—Autorisația neapărată pentru înmormintări (art. 63)	431—432
Intocmirea actului de moarte (art. 64)	432—433
Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de moarte (art. 65)	433—435
Constatarea morților întâmplare în stabilimente publice sau particulare, ori în spitalele militare în timp de liniște (art. 66)	436—437
Constatarea morților întâmplare în spitalele mili- tare, în timp de război sau de turburări (art. 82)	437—438
Despre constatarea morților bănuite de violență (art. 67, 68)	438—439
Despre constatarea morților întâmplare în inchi- sorii (art. 69, 70)	439—441
Despre constatarea morților întâmplare pe un vas român călătorind pe mare (art. 71, 72)	441

CAPITOLUL V

Despre actele stărei civile privitoare la militari ce se găsesc afară de teritoriul român, în timp de răs- boi sau de turburări (art. 73)	441—443
Persoanele însărcinate cu funcțiunea de ofițeri ai stărei civile (art. 74)	443—444
Ținerea registrelor de către ofițerii stărei civile ai armatei (art. 75, 76)	444

	Pagina
Intocmirea actelor de naștere (art. 77, 78)	445
Intocmirea actelor de căsătorie (art. 79, 80).	445—446
Intocmirea actelor de moarte (art. 81)	446—447
Inscrierea actului în registre (art. 83).	447

CAPITOLUL VI

Despre rectificarea actelor stărei civile (art. 84—86)	447—454
--	---------

TITLUL III

Despre domiciliu.	454—456
Despre domiciliul real sau ordinar (art. 87, 95, 96).	456—461
Despre domiciliul de origină.	461—463
Despre schimbarea domiciliului prin voința omu- lui (art. 88—90).	463—466
Despre domiciliul legal	466
Domiciliul femeilor măritate, minorilor neeman- cipați și majorilor interziși (art. 93)	466
Domiciliul femeilor măritate.	467—470
Domiciliul minorilor neemancipați	470—472
Domiciliul interzisului	472—473
Domiciliul legal al funcționarilor (art. 91, 92)	473—476
Domiciliul legal al servitorilor (art. 94).	476—478
Despre domiciliul ales (art. 97)	478—486

TITLUL IV

Despre absenți	487—489
--------------------------	---------

CAPITOLUL I

Despre absența presumată (art. 98 — 100 C. civ., 621, 623 Pr. civ.)	489—492
--	---------

CAPITOLUL II

Despre declarațiunea absenței (art. 101 — 105, 107, 108)	492—495
---	---------

CAPITOLUL III

Despre efectele absenței	496
------------------------------------	-----

SECȚIUNEA I

Despre efectele absenței (declarate) în privința a- verei ce absentele posedă în ziua dispariției sale (lip- sirei sale)	496
--	-----

	Pagina
106, Punerea în posesie provisorie și efectele sale (art. 109—111, 113, 119)	496—507
Raporturile trimeșilor în posesie provisorie între ei	507—508
Raporturile dintre acei trimeși în posesie și ter-	
țiile persoane	508—509
114, Incetarea trimeterei în posesia provisorie a bunu-	
rilor absentului (art. 115, 116)	509—511
Punerea în posesie definitivă și efectele sale (art.	
114, 117, 118)	511—513
Efectele punerii în posesie definitive	513—515
Raporturile acelor trimeși în posesie definitivă	
între ei	515—516
Raporturile acelor trimeși în posesie definitivă cu	
terțiile persoane	516
114, Incetarea trimiterei în posesie definitive a bunu-	
rilor absentului	516—517

SECȚIUNEA II

Despre efectele absenței în privința drepturilor e-	
ventuale ce se pot cuveni absentului.—Devoluția drep-	
turilor cuvenite unei persoane a cărei existență este	
incertă (art. 120, 121)	518—520
Drepturile și puterile acelor cari culeg o succe-	
siune, sau alte drepturi în lipsa absentului (art. 122, 133)	521—524
Despre efectele absenței cu privire la căsătoria so-	
țului present (art. 139 și 140 din codul fr. eliminate de	
legiuitorul nostru)	524—527

CAPITOLUL IV

Despre privigherea copiilor minori ai tatălui care	
a dispărut (art. 124—126)	527—528
Cazul când tatăl a dispărut	529—531
Cazul când mama a dispărut (caz neprevăzut de lege)	531
Cazul când unul din soți dispăre, lăsând copii mi-	
noră născuți dintr'o căsătorie anterioară	531
Despre privigherea copiilor naturali ai absentului	531—532
Supravegherea copiilor minori în timpul absenței	
declarată	532

TITLUL V

Despre căsătorie	533—540
Despre impediciile la căsătorie	540—545

CAPITOLUL I

Despre însușirile și condițiile necesare spre a se	
putea săvârși căsătoria	545—546

	Pagina
Vîrsta cerută de lege pentru a se putea cineva	
căsători (art. 127, 128)	546—549
Consimțimîntul viitorilor soți	549—550
Lipsa totală de consimțimînt (art. 129)	550—557
Cazurile în care consimțimîntul soților există, însă	
a fost viciat (art. 162)	557—558
Violența	558—560
Eroarea	560—561
Neputința	561—565
Consimțimîntul persoanelor sub autoritatea cărora	
se află copilul	565
Consimțimîntul părinților și al bunilor (art.131—133,	
139 C. civ., 162 C. penal)	565—572
Actele respectuoase (abrogate prin legea din 15	
Martie 1906)	572
Consimțimîntul cons. de familie și al tutorului (art.	
142 abrogat prin legea din 1906 și art. 133 § ultim, a-	
daos prin această lege)	573—574
Consimțimîntul tribunalului (art. 149)	574—576
Consimțimîntul episcopului necesar copiilor firești	
(art. 141 modificat prin lege din 1906)	576—578
Inexistența unei căsătorii anterioare (art. 130)	578—580
Inexistența înrudirei în gradul oprit	580
Dispoziții generale asupra înrudirei (art. 660—663).	580—586
Inrudirea și cuscria în linie dreaptă (art. 143)	586—588
Inrudirea și cuscria în linie colaterală (art. 144, 150).	588—592
Inrudirea duhovnicească care isvorăște din botez	
(art. 145)	593—594
Inrudirea civilă care isvorăște din adopțiune (art.	
146—148, 313)	594—596

CAPITOLUL II

Despre formalitățile relative la celebrarea căsătoriei.	596—597
Comuna și locul în care căsătoria urmează a fi	
celebrată.—Competența of. stărei civile.—Competență teri-	
torială.—Controversa (art. 60, 151)	597—600
Publicația care precede căsătoria (art. 49—51, mo-	
dificate prin legea din 1906)	600—604
Sanctiunea publicației prescrise de lege (art. 174,	
175)	604—605
Celebrarea căsătoriei.—Publicitate (art. 61, modi-	
ficat prin legea din 1906)	605—608
Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de căsă-	
torie (art. 63 modificat prin legea din 1906)	608—610
Actele ce trebuiesc date ofițerului stărei civile (art.	
55—59)	610—613

CAPITOLUL III

	Pagina
Despre opozițiunii la căsătorie	614—615
Persoanele care au calitatea de a se opune la căsătorie (art. 153—156)	615—621
Formele opoziției (art. 52, 53, 157)	621—624
Judecarea opoziției (art. 54, 158—161)	624—629

CAPITOLUL IV

Despre cererile în nulitate a căsătoriei, despre efectele căsătoriei contractate de bună credință, și despre dovada celebrării căsătoriei	629
---	-----

SECȚIUNEA I

Despre cererile de anulare a căsătoriei	630—636
Nulitățile relative	636
Viciile de consimțimint a soților	636
Persoanele care pot cere anularea căsătoriei pentru un viciu de consimțimint (art. 162)	637—638
Acoperirea nulității care rezultă din viciul de consimțimint al soților (art. 163)	638—641
Lipsa consimțimintului ascendenților sau tutorului (art. 164)	641—644
Acoperirea nulității pentru lipsa consimțimintului familiei (art. 165)	644—646
Nulitățile absolute (art. 166—173)	646—648
Existența unei căsătorii anterioare (art. 130, 168)	648—649
Inrudirea în gradul oprit (art. 141, 144, 166)	649—650
Lipsa de publicitate (art. 151, 173—175)	650—651
Incompetența ofițerului stărei civ. (art. 60, 151, 173)	652
Neindeplinirea vârstei legiuite (art. 127, 166—168)	652
Nulitate mixtă	653—655
Persoanele care pot invoca nulitățile absolute	655—661
Efectele anulării căsătoriei	661—663

SECȚIUNEA II

Despre căsătoria contractată de bună credință (căsătorie putativă)	663—668
Efectele căsătoriei putative	668—674

SECȚIUNEA III

Despre proba celebrării căsătoriei	674
Proba căsătoriei prin actul de celebr. (art. 176—178)	674—680
Proba căsătoriei prin posesia de stat. — Excepție creată în folosul copiilor (art. 179)	680—683

Proba căsătoriei prin rezultatul unei proceduri penale (art. 180—182)	683—688
---	---------

CAPITOLUL V

Despre obligațiunile ce isvorăsc din căsătorie	688—689
Datoria de creștere și de educație (art. 185)	689—697
Inzestrarea copiilor (art. 186)	697—700
Datoria alimentară	700—701
Persoanele între care există datoria alimentară (art. 187, 188, 314, 831)	701—702
Datoria alimentară dintre ascendenți și descendenți (art. 187)	702—703
Datoria alimentară dintre cuscri (art. 188)	703—706
Datoria alimentară dintre soți (art. 194, 196)	707—708
Datoria alimentară dintre adoptător și adoptat (art. 314)	708—709
Datoria alimentară dintre donatar și donator (art. 831)	709—712
Caracterele datoriei alimentare (art. 189—191)	712—720
Ordinea în care trebuie să se plătească aliment.	721—723
Modul de prestare a alimentelor (art. 192, 193)	723—725
Natura statutului datoriei alimentare (drept internațional) (Controversă)	725—727

CAPITOLUL VI

Despre drepturile și datoriile respective ale soților.	727
Datoriile comune ambilor soți. — Obligația de creștință, sprijin și ajutor (art. 194)	727—729
Viața comună (art. 196)	729—736
Inferioritatea și incapacitatea femeii măritate (articolul 195)	736—746
Actele judecătorești pe care femeia, prin excepție, le poate face fără autorisare	747—748
Capacitatea femeii măritate în materie de judecată criminală, corecțională și de simplă poliție.—Excepție de la regula înscrisă în art. 197 (art. 198)	748—749
Incapacitatea femeii măritate în privința actelor extra-judecătorești (art. 199)	749—753
Actele extra-judecătorești ce, prin excepție, femeia măritată poate face fără nici-o autorisare (art. 208)	753—756
Capacitatea femeii comerciante (art. 202 C. civ., 16 C. com.)	757—760
Formele și caracterele autorisărei maritale (art. 199)	760—765
Specialitatea autorisărei maritale (art. 206)	765—769

	Pagina
Specialitatea autorizării în cât privește actele judecătorești (art. 197, 206)	769—772
Când se poate da autorizarea bărbatului său a justiției (art. 199)	773—774
Autorizarea justiției	775
Condamnarea bărbatului (art. 203)	775—777
Absența sa și interdicția bărbatului (art. 204 C. civ., 626 Pr. civ.)	777—781
Minoritatea bărbatului (art. 205)	781—783
Refusul bărbatului de a da autorizarea	783
Starea în judecată (art. 200 C. civ., 624 Pr. civ.)	783—786
Facerea unor acte jurid. extra-judecătorești (art. 201)	786—787
Consecințele lipsei de autorizare.—Nulitate.—Nulitate relativă (art. 207, 952)	787—789
Persoanele care pot opune nulitatea	789—796
Confirmarea actelor anulabile	796—799

CAPITOLUL VII

Despre desfacerea căsătoriei	799—800
--	---------

CAPITOLUL VIII

Despre a doua căsătorie (art. 210, 278)	800—807
Erorile strecurate în acest volum	809—810
Tabla materiilor cuprinse în volumul de față	811—820
Tabla numerică a articolelor explicate în acest vol.	821—825
Tabla alfabetică și analitică a materiilor cuprinse în volumul de față	827 urm.

TABLA NUMERICĂ A ARTICOLELOR

CUPRINSE ÎN

VOLUMUL I (EDIȚIA A 2-a)

CODUL CIVIL

Art.	Pagina	Art.	Pagina
1 74 urm.	24 390, 391
2 123 urm.	25 393 urm.
3 54, 58 urm.	26 393 urm.
4 54, 56 urm.	27 393 urm.
5 223 urm.	28 393 urm.
6) 291 urm.	29 393 urm.
7) 291 urm.	30 393 urm.
8) 294, 306 urm.,	31 389 urm.
9) 427	32 398 urm.
10 296 urm.,	33	. . . 189, 404 urm., 443,
 303 urm.		. . . 607, 679, 680
11 326 urm.	34 187 urm.
12 308 urm.	35 409, 410
13) 231, 353 urm.,	36 410, 411
14) 366	37 412, 413
15 367, 368	38 413
16 (abrogat prin art. 7 Const.)		39 414
17 368 urm.	40 410 urm.
18 378 urm.,	41 415 urm.
 380	42 419 urm.
19) 369 urm., 378	43 250, 422 urm.
20) urm., 380	44 426
21 391, 392	45 428 urm.
22 392, 393	46 428 urm.
23 388, 389	47 428 urm.

Art.	Pagina	Art.	Pagina
131		179	680 urm.
132	. . . 565 urm., 573, 574	180	
133		181	408, 449,
134—140 (abrogate prin		182	683 urm.
L. din 15 Martie 1906 .	572	183	
141	576 urm., 643,	184	663 urm.
	649 urm.	185	689 urm.
142 (abrogat prin L. din		186	697 urm.
1906)	198, 573	187	
143	586 urm.	188	701 urm.
144	588 urm., 649 urm.	189	
145	593, 594	190	712 urm.
146		191	
147 594 urm.	192	
148		193	723 urm.
149	574 urm., 576	194	727 urm.
150	588 urm., 650	195	736 urm.
151	597 urm., 650	196	729 urm.
152	190, 193 urm.	197	238, 743 urm.,
153			769 urm.
154 615 urm.	198	748, 749
155		199	238, 749, 760 urm.,
156			773 urm.
157	621, 624	200	783 urm.
158		201	786 urm.
159	625 urm.	202	757 urm.
160		203	775 urm.
161		204	777 urm.
162	557 urm., 636 urm.	205	781 urm.
163	638 urm.	206	765 urm., 769 urm.
164	641	207	289, 787 urm.
165	644 urm.	208	753 urm.
166		209	799, 800
167		210	198, 239, 662 nota;
168			800 urm.
169	646 urm.,	278	800 urm.
170 648, 649,	304	300, 669
171	653 urm.	313	472, 594 urm.
172		314	701, 702, 708 urm.
173		327	671, n. 4
174		384	375
175 604, 605	428	73
176		448	242, 631
177	674 urm.	590	
178		591	182

Art.	Pagina	Art.	Pagina	
131		179	680 urm.	
132	. . . 565 urm., 573, 574	180	408, 449, 683 urm.	
133		181		
		182		
134—140	(abrogate prin L. din 15 Martie 1906 . 572	183	663 urm.	
141	. . . 576 urm., 643, 649 urm.	184		
142	(abrogat prin L. din 1906) . . . 198, 573	185	689 urm.	
143	. . . 586 urm.	186	697 urm.	
144	. . . 588 urm., 649 urm.	187	701 urm.	
145	. . . 593, 594	188		
146 594 urm.	189	712 urm.	
147				
148				
149	. . . 574 urm., 576	190	723 urm.	
150	. . . 588 urm., 650	191		
151	. . . 597 urm., 650	192	727 urm.	
152	. . . 190, 193 urm.	193		
153 615 urm.	194	736 urm.	
154				
155				
156		195	729 urm.	
157 621, 624	196	729 urm.	
158 625 urm.	197	238, 743 urm., 769 urm.	
159				
160				
161	. . . 557 urm., 636 urm.	198	748, 749	
162		. . . 638 urm.	199	238, 749, 760 urm., 773 urm.
163	 641	200	783 urm.
164 644 urm.	201	786 urm.	
165		202	757 urm.	
166		203	775 urm.	
167		204	777 urm.	
168		205	781 urm.	
169 646 urm.,	206	765 urm., 769 urm.	
170 648, 649,	207	289, 787 urm.	
171 653 urm.	208	753 urm.	
172		209	799, 800	
173		210	198, 239, 662 nota; 800 urm.	
174 604, 605	278	800 urm.	
175				
176				
177 674 urm.	304	300, 669	
178		313	472, 594 urm.	
		314	701, 702, 708 urm.	
		327	671, n. 4	
		384	375	
		428	73	
		448	242, 631	
		590	182	
		591		

Art.	Pagina	Art.	Pagina
624	122	1188	399, text și n. 3, 400
654	245	1201	453, 685
660	581 urm.	1225	238
661		113	
662			231
663		95	
751 urm.	507		1415
803	101	1444	231
807	136	1460	239
808	245	1461	270
809	137	1518	112
811	266, 269	1530	229, n. 1
812	182	1670	133, n. 4
816	71, n. 1, 552	1689	98, n. 2
817	266, 269	1730	1773
836	672	1743	178, 217 urm.
857	101, 137, n. 2; 210	1789	241; 480, n. 1
885	170, 174, 175, 203 urm.	1786	97
892	212	1815	109 și t. VIII, p. 530 urm.
938	108, 210	1838	232, text și n. 2.
941	182	1879	798 și t. VIII, p. 492, text și n. 2.
952	289, 377, n. 1, 787 urm.	1890	499, 522
968	230	1900	798 și t. VII, p. 68 urm.
972	133, n. 4	1903	182
974	499, 637, 642, 719, 747, 793, 796, n. 4	1904	
998	115, n. 2, 555, 629, 673,	1907	522
999	752, n. 5, 755	1909	133, n. 4
1092 § 2	697, n. 3	1911	118
1167	633, t. și n. 2	1912	47 urm.
1173	402	1913	21, n. 1
1179	115, 170	1914	102 urm. și t. VIII, p. 530 urm.
1180			
1182	110, 178, n. 1		

PROCEDURA CIVILĂ

66 bis.	219	291	85
108	233	326	239, n. 2
109	239	374	187, 219
129	713, n. 1	408	719
151	284, n. 6, 772, n. 4	409	76, n. 3; 81, 228, 719, n. 5
191	407		

Art.	Pagina	Art.	Pagina
495	228, n. 5	625	782, 783 urm.
568	118 urm.	626	777 urm., 787
612}		638	573, 574
613}	239	720	197
621}		735	239
623}	489 urm., 491	743	87
624	782, 783 urm.	745}	
		746}	70

CODUL COMERCIAL

4	759	488	229, n. 1
15	757 urm.	853	82, n. 2
16	743, n. 1; 757 urm., 766, n. 1; 759, 760	897	456, 481

CODUL PENAL

3}		161	408, 413, 449, 450, 685
4}	350	162	566 urm., 577
5}		166	200, 607
13}	376 urm.,	268	375, n. 3; 694, 695 text și n. 1
16}	473	276	427
22}		277	427, n. 1
66 urm.	373	284	432
108	57		
152	59, text și n. 2		

PROCEDURA PENALĂ

476	500, n. 1
-----	-----------

CONSTITUȚIA

7}	76 n. 2; 312 urm.,	30	351
8}	326 urm.	51	159, n. 1
9	304 urm.,	52	158
	381	73	288
10	253	82	254, n. 1
11	326 urm.	92	157

CONV. DIN PARIS

46	292, n. 3
----	-----------

TRATAT. DIN BERLIN

44	317, n. 2
----	-----------

TABLA ALFABETICĂ ȘI ANALITICĂ

A

MATERIILOR CUPRINSE ÎN VOL. I (ED. A 2-a)

A

Absență.—Sensul uzual al cuvântului absență, 487. — Sensul juridic (incertitudinea aceluși dispărut), 488. — Absența nu este o cauză de desfacere a căsătoriei, 524, 799. — Regulele cod. actual de la absență se aplică absențelor anterioare, urmărite sub legea actuală, 95.—Aplicarea art. 182 din C. civil la caz de absența autorului fraudei, când căsătoria se dovedește prin rezultatul unei proceduri penale, 687, 688.—Perioadele absenței, 488.—Presumpția absenței, 489 urm.—Persoanele care pot să provoace luarea măsurilor legale, 490, 491.—Regulele absenței nu se aplică când cine-va este numai neprezent la domiciliu, 491; 519, n. 1.—Incetarea presumpției absenței, 492.

—*Declarația absenței*, 492 urm.—Persoanele care o pot provoca, 494. — Procedura declarației absenței, 495.—Efectele absenței, 496 urm.—Punerea în posesie provisorie a averii absentului, și efectele sale, 497 urm.—Persoanele care pot cere punerea în posesie provisorie, 498. — Transmiterea dreptului de a cere punerea în posesie prov., 498, 499. — Proce-

dura punerii în posesie provisorie, 499. — Bunurile la care se aplică punerea în poses. provisorie, 499, 500.—Efectele punerii în posesie provis. 500.—Oblig. impuse acelor puși în poses. provis., 500 urm.—Responsabilitatea lor, 502, 504.—Actele ce ei pot face (acte de administrație), 502, 504.—Actele de dispoziție le sunt interzise, 503 urm.—Darea socotelor, 504.—Acordarea moștenitorilor presumpțivi puși în posesie, a unei părți din fructele percepute de dinșii ($\frac{1}{3}$), deducându-se cheltuielile de cultură și plata contribuțiilor, 505, 506.—Raporturile dintre trimesii în posesie între ei, 507 urm.—Aplic. regulelor de la împărțea moștenirii, 507.—Raporturile dintre acei trimesi în posesie și terțiile persoane, 508, 509.—Cazurile de încetare a punerii în poses. provis., 509 urm.

— *Punerea în posesie definitivă și efectele ei*, 511 urm.—Când se poate cere punerea în poses. definitivă, 512.—Persoanele care pot cere punerea în posesie definitivă și tribun. competent, 513.—Efectele punerii în poses. definitive și drepturile acelor puși în posesie, 513 urm.—Ei sunt proprietari sub condiție rezolutorie, 514.—Restituiriile ce ei trebuie să facă absentului la caz de reîntoarcerea lui, 515.—Ra-

porturile acelor puși în poses. definitivă între ei, 515. — Raporturile acelor puși în poses. definitivă cu terțiile persoane. 516. — Incețarea punerii în poses. definitivă. 516 urm.

— *Devoluția drepturilor unei persoane a cărei existență este necertă*, 518 urm. — Absentul poate fi reprezentat de copiii săi (Controversă), 520. — Absentul nu se numără pentru calcularea rezervelor și a părții disponibile. 518, n. 3. Veđi *Reservă*. — Drepturile și puterile aceluia care culeg o succesiune sau alte drepturi în lipsa absentului. 521 urm. — Efectele absenței cu privire la căsătoria soțului present. 524 urm. — Căsătoria contractată de soțul present în timpul absenței celui alt soț. 524 urm.. 649.

— *Privigherea copiilor minori ai tatălui care a dispărut*, 527 urm. — Cazul dispariției tatălui în timpul vieții mamei. Mama nu are, în asemenea caz, nevoie de autorizație pentru a face acte de administrație, 529. — Copiii minori își au, în asemenea caz domiciliul lor legal la mama lor, 471. — Dacă mama are sau nu, în asemenea caz, usufructul legal (Controversă), 529. — Dispariția tatălui în urma morții mamei, 530. — Dispariția tatălui în timpul vieții mamei, care a murit înainte de a se declara absentă lui, 530, 531. — Cazul când mama a dispărut (caz neprevăzut de lege), 531. — Cazul când unul din soți dispăre lăsând copii minori dintr'o căsătorie anterioară, 531.

— *Privigherea copiilor naturali ai absentului* (lacună), 532. — Supravegherea copiilor minori în timpul absenței declarate, 532. — Absența militarilor (aplic. dreptului comun), 532. — Patrimoniul absentului nu este o persoană morală, 284. — Autorizarea femeii măritate de către justiție în caz de absență a bărbatului. 777 urm. Veđi *Căsătorie*.

Abrogarea legilor, 47 urm. Veđi *Lege*.

Acte anulabile și inexistente (teoria —), 243, 550, 630 urm.; 665, n. 1. — Neconfirmarea actelor inexistente, 633, 655. — Art. 448 din C. civ. vorbește de acte *fără fință*, însă această expresie este greșită, fiind vorba în specie de acte anulabile, iar nu inexistente, 631, și la autoritățile citate acolo în nota 3, *adde*: Baudry, I, 1179; Baudry et Bonnet-carrère. *Personnes*, IV, 873 urm., 995 urm. — Pagina 897 din Aubry et Rau, citată în această nota, este greșită. Trebuie citit: p. 807, text și n. 2.

Acte respectuoase (abrogarea lor prin legea din 15 Martie 1906), 572.

Acte solemne. — Mandatul de a face un act solemn trebuie să fie autentic, 761, n. 1: t. VIII, p. 41, text și n. 2 și t. VII, tabla analitică, v^o *Acte solemne*.

Actele stărei civile. — Definiția și utilitatea lor, 383. — Intocmirea actelor stărei civile, 383 urm. — Legile privitoare la actele stărei civile sunt aplicabile străinilor, 190, 351, n. 3; 385. — Aplic. principiului neretroactivității legilor la actele stărei civile, și dovedirea lor după legea sub care au fost făcute, 91, 116; 141, n. 3; 187 urm. Veđi *Căsătorie*.

— *Persoanele care figurează în actele stărei civile* (of. stărei civile, declaranții sau comparanții, părțile și martorii), 386 urm. — Competența teritorială a of. stărei civile, 386, 387, 598. — Of. st. civile poate instrumenta în actele sale proprii și în acele ale rudelor sale, 387. — Refuzul of. stărei civile de a încheia un act (constringerea lui prin justiție), 387, 449, 450, 602.

— *Declaranții sau comparanții*, 388. — Declaranții pot fi înlocuiți cu mandatarii învestiți cu o procură specială și autentică, 388.

Actele stărei civile

— *Părțile*, 388 urm.—Părțile pot fi reprezentate prin mandatarî, în actele de naștere și de moarte, nu însă în actele de căsătorie și în materie de divorț, 389, 607.—În cazurile în care procurile sunt permise, ele trebuie să fie speciale și autentice, 388, 389.

— *Martori* (condițiile ce ei trebuie să îndeplinească), 390.—Străini și femeile pot fi martori, 390.—Persoanele care nu pot fi martori, 390, n. 2.—Lipsa martorilor nu atrage nulitatea actului (Controversă), 391.—Mențiunile ce trebuie să cuprindă actele stărei civile în genere, 391.—Nearătarea locului unde actul este făcut, 392.—Redactarea actului în limba română, 392.—Trecerea în act a declarațiilor neprevădute și neoprte de lege (Controversă), 392.—Declarațiile inutile n'ar atrage nulitatea actului, 393.—Of. st. civ. nu poate instrumenta din oficiu, 393.—Cetire și subsemnarea actului, 394.—Lipsa semnăturii părților sau martorilor n'ar atrage nulitatea actului, ci numai cea a of. stărei civile, 394, 395.—Dublul exemplar al registrelor, 395.—Inscrierea actului pe o filă volantă (nulitate), 396, 410.—Fila volantă nu poate servi nici ca început de probă, 396.—Numerotarea, șnuruirea și parafarea registrelor, 396, 397.—Inscrierea actelor în registru în șir, fără loc gol și fără prescurtare, 397.—Încheierea registrelor și trimiterarea lor la tribunal, 398.

— *Credința ce merită actele stărei civile și extractele de pe ele*, 399 urm.—Puterea probatorie a extractelor (inaplicarea art. 1188 C. civ.), 399 urm.—Mențiunile din actele st. civile care se cred până la înscrierea în falș (Controversă), 401 urm.—Valoarea declarațiilor care nu trebuiau să fie făcute, 403.—Taxele la care sunt supuse extractele de pe actele stărei civile, 403, 404.

— *Modul cum se stabilește starea civilă când n'au existat registre*, 404 urm.—Cazurile în care actul a fost omis de a fi înscris sau a fost înscris pe o filă volantă, 407 urm.—Corelațiunea unui act înscris în regulă cu un act posterior (măsurî prescise în asemenea caz), 409 urm.—Sanctiunea regulilor de mai sus (pedepsirea of. stărei civile), 410 urm.—Responsabilitatea civilă a depositarilor registrelor pentru faptul altuia, 412, 413.—Responsabilitatea depositarilor registrelor pentru culpa lor proprie, 413.—Funcționarii însărcinați cu verificarea registrelor (procurorii tribun.), 414.—Acești funcționari nu sunt pasibili de amenda cu care sunt pedepsiți ofiterii stărei civile, 411, 414.

— *Actele de naștere*, 415 urm.—Termenul în care trebuie să se facă declarația de naștere (3 zile libere), 415.—Nașterile întâmplare în drum de fer, 415, n. 2.—Nașterile întâmplare pe mare, 428 urm.—Cazul nașterii unor copii gemeni, 416.—Copiii născuți morți încă trebuie să fie declarați of. st. civile, 416 și la autoritățile citate acolo în nota 5, *adde*: Garraud, V, 1957, p. 238 (ed. a 2-a).—*Contra*: C. Iași, *Curierul judiciar* din 1906, No. 42 (cu observ. noastră critică).—Inscrierea în registre a nașterilor declarate tardiv (rectificare), 417.—Credința actului a cărui declarație ar fi fost făcută peste termenul legal, 418.—Înfățișarea copilului of. st. civile și sancțiunea acestei dispoziții, 418.—Puterea probatorie a actului de naștere, 401 urm., 422.—Persoanele care trebuie să facă declarațiile de naștere, 419 urm.—Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de naștere, 422 urm.—Declarații nu pot fi siliți a arăta numele mamei naturale, 425.—Puterea probatorie a actului de naștere, care arată numele mamei naturale, 425. Veđi în t. II, explic.

Actele stărei civile

art. 308. — Actele de naștere ale copiilor găsiți, 426 urm. — Actele de naștere ale copiilor născuți pe un vas călătorind pe mare, 428 urm.

— *Actele de căsătorie*, 430, 445 urm., 600 urm. V. *Căsătorie*.

— *Actele de încetare din viață*, 431 urm. — Autoris. de inmormintare este neapărată chiar pentru copiii născuți morți, 432, și la autoritățile citate acolo în nota 3, *adde*: Garraud. V, 2000, p. 281, 282 (ed. a 2-a). — *Contră*: C. Iași, *Curierul judiciar* din 1906, No. 42. — Intocmirea actelor de moarte, 433 urm., 446, 447. — Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de moarte, 434 urm. — Cazul când moartea este datorită unui accident 434. — In actul de moarte nu se arată anume momentul săvârșirii din viață, aceasta rămânând a se decide de tribunale, 434 urm. — Cazul când două sau mai multe persoane au murit de odată într'un accident (înlăturarea presupțiilor *commorientes*), 435, n. 1. — Constatarea morților întimplale în stabilimente publice sau particulare, ori în spitaluri militare în timp de liniște sau de război, 436 urm. — Actele de deces ale militarilor morți pe câmpul de război, 438 urm. — Constatarea morților întimplale în închisori, 439 urm. — Constatarea morților întimplale pe un vas român călătorind pe mare, 441.

— *Actele stărei civile privitoare la militarii ce se găsesc afară de teritoriul român. sau pe teritoriul rom. în timp de război sau de turburări*, 441 urm. — Dreptul militarilor de a recurge la autoritățile străine, 442. — Ostași căduți în captivitate, 443. — Persoanele însărcinate cu funcțiunea de of. ai st. civile, în privința militarilor, 443 urm. — Ținerea registrelor de către of. st. civile ai armatei, 444. — Intocmirea actelor de nașt., 445. — Intocmirea actelor de căsătorie, 445. — Intocmirea actelor de moarte,

446, 447. — Inscrierea actelor în registre, 447.

— *Rectificarea actelor stărei civile*, 417, 447 urm. — Indreptarea erorilor strecurate în actele stărei civile, 448. — In caz de înscrierea actului pe o filă volantă, nu este loc la rectificare, 408, 409, 449. — Persoanele care pot cere rectificarea, 450, 451. — Tribun. competent p. a procedea la rectificare, 451. — Efectele lucrului judecat în materie de rectificare, 453. — Trecerea hot. de rectificare în registru, 453. — Mențiunea rectificării în marginea actului rectificat, 454.

— *Actele stărei civile făcute de Români în străinătate*, 188 urm., 193 urm. — Netranscrierea actului la reîntoarcerea Românului în țară 190. — Dovedirea actelor stărei civile conform legii țării unde ele au fost făcute, 141, t. și n. 4; 195, n. 1; 676, n. 2. — Rectificarea lor, 452. — Actele st. civ. făcute de străini în România, 190.

Acțiunea civilă (născută dintr'un fapt penal). — Prescrierea ei odată cu acțiunea publică, 648, n. 1; 688, n. 2 și t. V, p. 250, n. 1.

Adopțiune. — Legile privitoare la adopțiune aparțin statutului personal, 142. — Adopțiunea nu schimbă naționalitatea copilului adoptat, 301. — Străinii pot adopta în România, 347. — Impedcările la căsătorie care isvorăsc din adopțiune sunt prohibitive, iar nu dirimante, 541, t. și n. 3; 594 urm., 596. — Existența oblig. alimentare între adoptător și acel adoptat, 708, 709. — Domiciliul copiilor adoptați, 472. — Numele copiilor adopt., 251.

Advocat. — Dreptul femeii de a fi avocat, 254, n. 1. — Străinii nu pot fi avocați, 348. — Nicî Români din alte State până ce nu li s'a recunoscut calitatea lor de Corpurile legiuitoare, 306 nota. — Domiciliul avocaților, 476. — Profesiunea de avocat nu se consideră

ca o funcțiune publică a căreia exercițiul în străinătate să atragă pierderea calității de Român, 371.—Femeea autorisată conf. legii spre a sta în judecată, poate rindui un avocat, 772.

Adulter.—Motiv de divorț și sancțiunea penală, 728.—Adulterul în dreptul străin, 728, n. 2.—Datoria reciprocă de credință a soților subsistă până în momentul transcrierii hotărârii de divorț, 729, 799, n. 3 și 803.

Agenții diplomatice.—Agenții noștri diplomatice sunt notari și ofițeri ai stărei civile, 187 urm.—Acest drept îl au și consulii onorifici, 191.—Ei exercită, în privința Românilor, o jurisdicție civilă comercială și chiar penală, conform regulilor rezultând din dreptul ginților, din stipulațiile convenționale sau din uzul consacrat, 192 urm.—Dreptul de apel la Curtea din București în privința delictelor, 193.—Nesupunerea agenților diplomatice, în cât privește forma actelor ce-i privesc, regulii *locus regit actum* (Controversă), 174, 175.—Agenții diplomatice străini nu pot fi urmăriți pentru violarea legilor de poliție din țara în care ei își exercită misiunea lor, 160 urm.—Chemarea lor ca martori în justiție (Controversă), 162 urm.—Situția familiei și a suitei lor oficiale, a atașurilor militare, etc., 163 urm.—Renunțarea agenților străini la imunitatea lor (Controversă), 164.—Agenții străini neinvestiți cu un caracter reprezentativ, 164.—Agenții diplomatice pot fi urmăriți pentru oblig. contractate de dinșii cu un Român (Controversă), 358 urm.—Cazurile în care agenții diplomatice străini nu pot declina competența tribunal. pămîntene, 359, n. 2.—Urmărirea averii lor (Controversă), 362 urm.—Dreptul agenților străini de a recurge la justiția țării în care se găsesc în misiune, 362.—Neaplicarea ficțiu-

nei exteritorialității la consuli și vice-consuli, 161, nota 2, 217 și 359.—Critica ficțiunii exteritorialității, 360 urm.—Testamentele făcute de agenții diplomatice străini în România, și de agenții noștri în străinătate, 216. V. *Locus regit actum*.

Alegerea de domiciliu, 479 urm.—Scopul alegerii de domiciliu, 479.—Deoseb. între domiciliul ales și acel real, 479.—Cine-va poate avea mai multe domiciliu alese, 479.—Pentru a putea alege un domiciliu, părțile trebuie să fie capabile, 479, nota 1.—Necesitatea unei convenții exprese, 480 urm.—Consecințele care rezultă din principiul că pentru alegerea de domiciliu trebuie o convenție, 481, 482.—Cazurile în care alegerea de domiciliu este obligatorie, 480, n. 1.—Alegerea de domiciliu din partea creditorului ipotecar, 241, 480, nota 1. Vezi *Ipotecă*.—Alegerea de domiciliu în materie de opoziție la căsătorie, 480, nota 1; 622, 623.—Efectele alegerii unui domiciliu (alegere fără determinarea unei anume persoane), 482.—Alegerea unui domiciliu cu determinarea unei persoane, 483.—Anularea convenției privitoare la alegerea de domiciliu se introduce la domiciliul real, iar nu la domiciliul ales (Controversă), 484.—Alegerea unui domiciliu nu obligă pe debitor a face plata la domiciliul ales, 484, 485.—Efectele morții sau schimbării domiciliului persoanei la care domiciliul a fost ales (Controversă), 485.—Distrușterea casei în care domiciliul a fost ales, 486.

Alibinat (Dreptul de —), 327.

Alimente.—Datoria sa oblig. alimentară, 700 urm. V. *Căsătorie*.

Ambasadori.—(Consecințele ficțiunii exteritorialității). V. *Agenții diplomatice, Consuli, Exteritorialitate*, etc.

Analogie (argument prin —). — Cazurile în care analogia este admisibilă, 70, 71. V. *Lege*.

Angajament teatral (contractat de o femeie măritată). — Necesitatea autorisărei bărbatului, care nu poate fi înlocuită prin aceea a justiției, 752.

Anexiunea de teritorii. — Aplicarea principiului neretroactivității legilor în privința drepturilor anterior câștigate de locuitorii anexați, 78. — Anex. de teritorii este un mod de a dobîndi naționalitatea, 295, 296, 373. V. *Naționalitate*. — Soarta femeii și a copiilor minori ai acelor deveniți Români prin anexiune, 295, n. 2. — Plata datoriiilor țării anexate de către Statul anexator (Controversă), 296.

Animale. — Nu sunt jumătăți de persoane, după cum pe nedrept susțin unii, pentru-că sunt incapabile de a avea obligații, 249.

Apel. — Se poate renunța la apel, chiar în materie de divorț, 234. — Apelul în materie de opoziție la căsătorie, 626.

Arbitri. — Dreptul străinilor de a fi arbitri, 346. — Ei nu puteau însă fi arbitri aleși sub vechiul cod de comerț, 347.

Argument. — Diferitele argumente care pot fi întrebuițate în interpretarea legilor, 70 urm. V. *Lege*.

Armeni. — Conferirea drepturilor politice în baza art. 46 al Conv. din Paris, 292, n. 3. — Condiția lor juridică în dreptul vechi, 332, nota 1. — În codul Calimach, 331 urm.

Ascendenți. — Consimțimîntul lor la căsătoria descendenților. V. *Căsătorie*. — Datoria alimentară dintre ascendenți și descendenți. V. *Căsătorie*.

Azil. — Dreptul făcătorilor de rele de a se adăposti în domiciliul reprezentanților puterilor străine nu mai există astăzi, 165.

Atașatii militari (aflați în misiune în țară străină). — Se bucură de privilegiul exteriorității, 163, text și n. 5. V. *Agenți diplomatici*.

Atentat la pudoare (comis de părinte asupra unui copil al sîu minor). — Aduce pierderea puterii părintești, nu însă și a usufructului legal, din cauza unei lacune regretabile ce cuprinde art. 268 din codul penal, 375, n. 3; 695, n. 1. — În materie de atentat la pudoare, violența morală este suficientă pentru a imprima actului caracterul penalității, 559, n. 1.

Autorisarea (necesară femeii măritate). Vezi *Căsătorie*.

B

Basarabia. — Aplicarea legilor române în Basarabia retrocedată, pentru faptele juridice anterioare retrocedării, 79. — Când este considerată Basarabia că a fost deslipită de teritorul român, 79, n. 1.

Basilicalele. — Aplicarea Basilicalelor în Moldova, sub legea veche, când cazul era neprevăzut de lege, 40, n. 2 și 61, n. 2. — În Muntenia, în lipsă de lege, nu se aplica Basilicalele, ci trebuia să se întrebe Domnul, 62 nota.

Bigamie. — Condițiile pentru existența acestui delict (crimă până la 1874), 578, n. 3. — Pedepsa bigamiei în dreptul nostru anterior, 10, 578. — Românul nu poate contracta mai multe căsătorii în țările în care poligamia este permisă, după cum nici străinul, a cărui statut permite poligamia, nu poate contracta mai multe căsătorii în România, 198, 199, 579, 580. — Căsătoriile poligamice contractate în țară străină sunt însă valide în România, 580. — Bigamia este o cauză de nulitate absolută a căsătoriei a doua, 580, 648. — Imprescriptibilitatea și neconfirmarea ac-

țiunei în anulare, 648.—Procurorul este, în asemenea caz, dator a propune nulitatea, 660.—Pentru ca să existe bigamie, prima căsătorie trebuie să fie validă, 580, 648.—Instanța de fond trebuie să constate și să stabilească validitatea ei, *Cas. rom. Bulet.* 1902, p. 1164.—Propunerea nulității primei căsătorii constituie o chestie prealabilă de competența instanțelor represive, 580, 648.—Se susține însă de unii că, în specie, ar fi vorba de o adevărată chestie prejudicială, așa că procesul de bigamie ar trebui să se suspende, iar validitatea primei căsătorii să se judece de tribunalele civile, 649, n. 1.—În orice caz, tribun. represive au competența de a judeca validitatea căsătoriei a doua, 649.—Combinarea regulilor de mai sus cu acele de la absență, când a doua căsătorie a fost contractată de unul din soți, în timpul absenței celuilalt, 524 urm., 649.—În caz de anularea căsătoriei putative p. bigamie, moartea soțului bigam întimplată înainte de pronunțarea anulării căsătoriei, face ca moștenirea lui să se împartă între cei doi soți ai lui rămași în viață, ambii având drepturi egale la căsătorie, 671.

Bir.—V. *Imposite*.

Biserica catolică.—Nu este persoană morală, 286.—Comunitatea catolică din București a fost însă de fapt recunoscută, sub legea veche, ca persoană morală, 286.

Biserica ortodoxă (a răsăritului).—Nu este persoană morală, 286.

Bisericile de mir.—Sunt persoane morale, 283.

Boeria.—(Desființarea titlurilor de boerie), 253.—Titlurile de boerie hărăzite de Domni n'au conferit în vechime naționalitatea română, 325, 326.

Botez.—Efectele botezului altă

dată 14, nota și 335, n. 4; 352, n. 1.—Dovedirea nașterii unui Român prin actul de botez, conform legii țării în care Românul s'a născut, 189.—Canoanele bisericești nu permit botezarea unui monstru, 247, n. 2.—Înrudirea duhovnicească care rezultă din botez, (impedicare prohibitivă, iar nu dirimantă), 593 urm., 541, 655.

Brevete de invenție.—Pot fi dobândite de străini (L. din 17 Ianuar 1906), 347.

Bunele moravuri.—Definiție, 225 urm.—Ordinea publică cuprinde și bunele moravuri, 226.—Aprecierea suverană a judec. de fond, 227. V. *Ordine publică*.

C

Calfe (domiciliul lor legal), 478.

Călugăria.—Călugăria era altă dată și este și astăzi, după canoane, o impedicare la căsătorie, 543, 544.—Abrogarea dreptului canonic în privința moștenirii călugărilor, 51 urm. V. *Monachi*.—După canoane, nașul nu poate fi un călugăr, 593, nota 3.

Camera deputaților.—Nu este persoană morală, 284.—Nerurmărirea deputaților și senatorilor în timpul sesiunii parlamentare, 158 urm. V. *Deputați, Senatori*, etc.

Capacitatea persoanelor.—Capacitatea este regula generală, iar incapacitatea o excepție, 255.—Femeea măritată este în regulă generală incapabilă, și numai în unele cazuri excepționale, capabilă, 738, 793, 794.—Capacitatea sa în incapacitatea ei atârnă de legea personală a soților, 141, n. 6; 167, 168, 765, n. 4, 774.—V. *Căsătorie, Femea măritată*, etc.—Capacitatea persoanelor nu mai atârnă astăzi de legea domiciliului, ci de legea lor națională 146, 346, 459.

D. Alexandresco.—Dr. civ. rom., I.

Capitulațiile (încheiate între Turci și Domniul român). 327. n. 3; 330. n. 1.

Cârciume. — Străinii nu pot ține cârciume în comunele rurale, 331, n. 2; 348, 349. V. *Străini*.

Cartă de liberă petrecere în țară. V. *Străini*.

Casa bisericeii și casa școalelor. — Sunt persoane morale, 283. Vezi în privința casei școalelor, C. București, *Dreptul* din 1906, No. 32.

Căsătoria, 533 urm. Efectele ei principale, 688, n. 6. — Căsătoria este un contract, 534, n. 2. — Căsătoria morganatică (neadmisă de legea noastră), 689. — Deosebire de sex, 534, n. 3; 545, 546, 665, n. 1. — Căsătoria religioasă, 194 urm., 536 urm. — Căsăt. *solo consensu*, 538 urm. — Căsătoria *solo consensu* contractată de un Român în țară străină (validitate), 195, n. 4; 539, n. 1. — Străinii nu se pot căsători *solo consensu* în România, 196, nota.

— *Impediciunile la căsătorie* (prohibitive și dirimante), 540 urm., — Doi frați pot astăzi lua în căsătorie două surori, 53, 54 și 582. — Căsătoriile militarilor, 542, n. 1, 613. V. *Militari*.

— *Condițiile necesare spre a se putea cineva căsători*, 545 urm. — Virsta cerută de lege, 546 urm., 653 urm. — Căsăt. săvârșită fără îndeplinirea virstei legiuite (nulitate mixtă), 653 urm. — Confirmarea și prescrierea acțiunii în anulare, 653 urm.

— *Căsătoria în extremis*, 548, 597, 601, n. 1; 603 nota.

— *Consimțământul soților*, 549 urm. — Căsătoria anulabilă saū inexistentă, 550, 632 urm.; 655, 664, 665, text și nota 1. — V. *Acte anulabile și inexistente*. — Sugestie ipnotică (viciu de consimțământ), 550, 551. — Căsătoria interdicșului (Controversă), 551, 620. — Căsătoria

surdo-mușilor, orbilor, etc., 552. — Momentul când trebuie să se dea consimțământul, 552. — Promisiuni de căsătorie, logodnă, 553 urm. — Acțiunea în daune p neținerea unei promisiuni de căsătorie, 555 urm. — Restituirea prezenturilor de nuntă, 556.

— *Viciile de consimțământ*, 557 urm. — Dol. seducțiune, 557, 558. — Violența, 558 urm. — Eroarea, 560 urm.

— *Consimțământul părinților și al bunilor*, 565 urm. — Modul cum se dă consimțământul acestor persoane, 570.

— *Actele respectuoase* (abrogarea lor prin legea din 15 Martie 1906), 572.

— *Consimțământul consiliului de familie și al tutorului*, 573.

— *Consimțământul trib.*, 574 urm.

— *Consimțământul episcopului p. copii naturali*, 576 urm.; 643.

— *Inexistența unei căsăt. anterioare*, 578 urm.; 648 urm. — Chestie prejudicială, 580, 648, n. 3 și t. VIII, p. 638 urm.

— *Inexistența înruderii în gradul oprit*, 580 urm. — Cuscria în dreptul canonic și în dreptul actual, 582 urm., 649 urm. — Înrudirea și cuscria în linie dreaptă, 586 urm. — În linie lateralnică saū colaterală, 588 urmă. — Dispensa dintre rudele din spița a treia, și între cuscrii din spița a treia, 591. — Înrudirea duhovnicească care isvorêște din botez, 593 urm.; 541, 655. V. *Botez*. — Înrudirea care isvorêște din adopțiune, 541, text și n. 3; 594 urm., 596.

— *Formalitățile relative la celebrarea căsătoriei*, 596 urm. — Necesitatea unui of. al stărei civile (competența sa teritorială), 386, 387, 597, 598. — Of. st. civile competent de a celebra căsătoria (Controversă), 599. — Incompet. of. st. civile nu atrage numai de cât anularea căsătoriei (puterea suverană de apreciere a judecătorilor), 598. — Locul unde se celebrează

Căsătoria

căsătoria, 597. — Publicația care precede căsătoria, 600 urm. — Publicația căsăt. celebrată de agenții noștri diplomați în străinătate, 192. — Constrângerea of. stărei civile la facerea publicației și la celebrarea căsăt., 387, 449, 450; 602. — Scutirea de publicație (neadmisiă în legea noastră), 602. — Mențiunile ce trebuie să cuprindă publicația și înscrierea ei în registru, 603. — Sancțiunea publicației prescise de lege (neanularea căsătoriei), 604, 605; 648, 651.

— *Celebrarea căsătoriei*. — Publicitate, 605 urm. — Locul unde se celebrează căsătoria, 597. — Elementele publicității (chestie de fapt), 650, 651. — Deosebire între căsătoria clandestină și cea secretă, 650, n. 2. — Deoseb. între lipsa de publicație și lipsa de publicitate (clandestinitate), 604, 648, 651. — Publicația căsăt. celebrată în străinătate, 651 urm. — Necesitatea unui act care să constate celebrarea căsătoriei, 606. — Actul scris nu este cerut *ad solemnitatem*, ci *ad probationem*, 606, 607. — Moartea of. public înainte de redactarea actului (doved. căsăt. prin martori), 607. — Căsătoria prin procurățiune (inadmisibilitate), 389, 607. — Mențiunile ce trebuie să cuprindă actul de căsătorie, 608 urm. — Actele ce trebuiesc date of. stărei civile, 610 urm.

— *Opozițiile la căsătorie*, 614 urm. — Persoanele care pot face opoziție, 615 urm. — Opoziția soțului despărțit (inadmisibilitate), 616, n. 1. — Opoziția colateralilor, 618 urm. — Opoziția tatălui natural (inadmisibilitate), 617, n. 2. — Cine se poate opune la căsătoria unui copil natural, 620. — Opoziția ministerului public (inadmisibilitate), 620, 621. — Formele opoziției, 621 urm. — Opoziția chiar a ascendenților nu poate fi întemeiată pe o împedcare pur morală, 628. — Alegerea de domiciliu din partea o-

Căsătoria

ponentului, 622, 623. — Comunicarea opoziției prin portărei, 623. — Opoziția nu constituie prin ea însăși de cât o împedcare prohibitivă, 626. — Judecarea opoziției, 624 urm. — Dreptul de opoziție, apel și recurs, 626 urm. — Recursul nesuspensiv de executare, 627. — Opoziția care ar fi fost respinsă pentru lipsă de forme poate fi reînvoită, 628, 629. — Opoziția respinsă pentru lipsă de calitate nu poate fi reînvoită, 629. — Opoziția respinsă în fond nu poate fi reînvoită, 629, text și n. 3. — Condamnarea oponentilor la daune, în caz de respingerea opoziției, 629.

— *Nulitățile căsătoriei*, 629. — Căsătoria anulabilă și inexistentă, 534, n. 3; 639 urm. V. *Acte anulabile și inexistente*. — Necesitatea unui text expres care să pronunțe nulitatea. 635. — Necesitatea unei hotărâri judecătorești care să pronunțe nulitatea căsăt. anulabile și să constate pe aceea a căsăt. inexistente. 242, 633 t. și n. 1; 661.

— *Nulități relative și absolute*, 635. — Nulitățile relative, 636 urm. — Viciile de consimțământ a soților, 636 urm. — Acoperirea acestei nulități (confirmarea tacită și expresă), 638 urm. — Lipsa consimțământului ascendenților sau episcopului, 641 urm. — Acoperirea nulității pentru lipsa consimțământului familiei (confirmare), 644.

— *Nulitățile absolute*, 646 urm. — Imprescriptibilitatea și neconfirmarea lor, 647. — Existența unei căsătorii anterioare, 578 urm., 648 urm. — Chestie prejudicială, chestie prealabilă, 580; 648 nota 3 și t. VII, p. 638 urm. — Căsătoria contractată în timpul absenței unuia din soți, 524, 649. — Inrudirea în gradul oprit, 582 urm., 649 urm. — Lipsa de publicitate, 650. — Lipsa de publicație nu atrage anularea căsătoriei, 604, 648, 651. — Incompetența of. stărei civile (puterea de apreciere a judecătorilor), 652. —

Căsătoria

Neindeplinirea vârstei legiuite (nuli-tate mixtă), 653. — Confirmarea și prescrierea acțiunii în anulare, 653 urm. — Persoanele care pot in-vocanulitățile absolute, 655 urm. — Dreptul minist. public 659 urm. — Cazurile în care acțiunea acestui funcionar este facultativă și ca-zurile în care ea este obligato-rie, 660. — Minist. public nu poate face apel, 661. — Efectele anulării căsătoriei, 661, text și n. 3. — Nece-sitatea unei hotărâri care să anu-leze căsătoria, 242, 631, nota 1; 661. — Efectul retroactiv al hotă-ririi de anulare, 661. — Părăsirea domiciliului conjugal în procesul de anulare (inadmisibilitate), 663. — Deosebire între anularea și desfa-cerea căsătoriei, 799, 800. — Opri-rea căsătoriei a doua a femeii a cărei căsătorie a fost anulată, 801, text și n. 1.

— *Lucru judecat în materie de anularea căsătoriei*, t. VII, p. 567 urm.

— *Căsătoria contractată de bună credință* (putativă), 662, 663 urm. — Căsătoria inexistentă (Controversă), 664, 665. — Buna credință trebuie să existe în momentul săvîrșirii căsătoriei, 665. — Eroarea de fapt saŭ de drept, 666 urm. — Eroarea nu are nevoe de a fi scusabilă, 667. — Dovedirea erorii de fapt și de drept (Controversă), 667, 668. — Căsătoria a doi străini contractată înaintea unui preot. 666. — Efectele căsătoriei putative în privința co-piilor, 668 urm. — Copiii născuți în urma anulării căsătoriei, 669. — Copiii născuți înaintea celebrării căsătoriei 669 urm. — Efectele căsă-toriei putative în privința soților, 670 urm.

Proba celebrării căsătoriei, 674 urm. — Proba printrun extract de celebrare, 675 urm. — Actul înscris pe o filă volantă nu poate servi la dovedirea căsătoriei, 676. — Că-sătoria nu poate, în principiu, fi dovedită prin martori, mărturisire,

Căsătoria

jurămint, etc. 675. — Nici prin po-sesie de stat, 676 urm. — Poesia de stat nu este admisă ca dovadă de cât în favoarea copiilor, 680 urm. — Dovedirea căsătoriei prin rezultatul unei proceduri penale, 683 urm.

— *Obligațiile ce isvorăsc din că-sătorie*, 688 urm. — Creșterea și e-ducarea copiilor 689 urm. — Edu-cația lor religioasă. 237; 690, n. 2. — Nesolidaritatea și neindivisi-bilitatea acestei obligații, 691. — Creșterea copiilor naturali (lacună), 695 urm. — Inzestrarea copiilor (oblig. naturală), 697 urm. — Apli-carea art. 1092 § 2 la constituirea de dotă (Controversă), 697, n. 3.

— *Datoria alimentară*, 700 urm. — Alimentele nu cuprind plata da-toriilor, 701. — Persoanele între care există datoria alimentară, 701 urm. — Datoria alimentară între descendenți și ascendenți, 702, 703. — Între cuscri, 703 urm. — In-cetarea acestei oblig. între cuscri, 704 urm. — Desfacerea căsătoriei prin divorț, 706. V. *Divorț*. — Da-toria alimentară dintre soți, 707. — Refusul bărbatului de a-și primi femeea saŭ maltratarea ei îi dă dreptul de a cere alimente, 707, 708, 734. — Datoria alimentară dintre adoptător și adoptat, 708, 709. — Datoria alimentară între do-natar și donator, 709 urm. — Cazul când datoria alimentară ar fi fost impusă prin actul de danie, 711, 712. — Caracterele datoriei alimen-tare (reciprocitatea și variabilita-tea), 712. — Reductibilitatea, 713. — Caracterele hotăririlor privitoare la alimente, 713, n. 1. — Execut. provi-sorie în materie de alimente, 713, n. 1. — Renunțarea la alimente p. viitor (inadmisibilitate), 715. — Solidari-tatea și indivisibilitatea oblig. ali-mentare, 715 urm. — Personalitatea dat. alimentare, 717 urm. — Neur-măriră și nesechestrarea pensiilor alimentare, 719. — Cedarea pen-siilor alimentare, 720. — Compen-

Căsătoria

sația legală și facultativă. 720.—Ordinea în care trebuie să se plătească alimentele, 721 urm.—Modul de prestare a alimentelor. 723 urm.—Natura statutului dat. alimentare (dr. internațional), 725.—Cazurile în care datoria alimentară interesează ordinea publică, 727 urm.

— *Drepturile și datorile respective ale soților*, 727 urm.—Oblig. de credință, sprijin și ajutor, 727 urm.—Momentul până când subsistă datoria de credință. 729.—Viața comună, 729 urm.—Illicitatea conv. soților de a trăi separați, 236, 730.—Consecințele refuzului bărbatului de a-și primi femeia (motiv de divorț sau plata unei pensii alimentare), 730.—Aducerea femeii prin forța publică în domiciliul bărbatului (Controversă), 731 urm., 733.—Sanctiunea părăsirii domiciliului conjugal din partea femeii, (motiv de divorț și refuzul bărbatului de a-i plăti o pensie alimentară), 731 urm.—Dreptul femeii de a fi așezată cu forța în domiciliul bărbatului (Controversă), 734.—Cazurile excepționale în care femeia nu este obligată a locui cu bărbatul său, 734, 735.—Determinarea locului înmormintărei unei persoane (apartine sotului rămas în viață, iar nu rudelor sale), 735.

— *Inferioritatea și incapacitatea femeii măritate* (consid. generale), 736 urm.—Legile care edictează incapacit. femeii măritate se aplică femeilor căsătorite sub legea veche, 91.—Capacitatea sau incapacitatea femeii măritate atârnă de legea personală a soților, 141, n. 6: 167, 168, 765 n. 4: 774.—Incapacitatea femeii măritate este regula generală, iar capacitatea o excepție, 738, 793, 794.—Incapacitatea femeii măritate în privința actelor judecătorești, 743 urm.—Necesitatea autorizării chiar în cazurile când femeia ar fi pârâtă, 743.

Căsătoria

744.—Femeea separată de bunuri, 745, 746, 756.—Actele judecătorești pe care femeia le poate face fără autorizare (acțiune în divorț, separ. de bunuri, revoc. unei donațiuni. etc.), 747.—Capacitatea femeii măritate în materie penală, 748, 749.—Incapacitatea femeii măritate în privința actelor extra-judecătorești, 749 urm.—Femeea măritată are nevoie de autorizare spre a putea cere împămintenirea, 369, n. 2.—Cazurile când femeia contractează cu bărbatul său, 752.—Facerea unui comerț; contractarea unui angajament teatral; publicarea unor opere literare, științifice; trecerea de examene ca medic, moașă, etc., 752.—Cazul în care femeia ar fi gerat afacerile altuia, 752, n. 5, 756.—Cazurile în care afacerile femeii au fost gerate de altul, 755, 756.—Restituirile ce femeia trebuie să facă când a primit o plată nedatorită, 752.—Recunoașterea unui copil natural (nu se poate face fără autorizare), 753.—Autorizarea necesară femeii spre a putea contracta nu interesează ordinea publică, precum interesează acea necesară spre a sta în judecată, 746, 753, 774 și 795 n. 3.—Propunerea lipsei de autoris. în privința actelor judecătorești, pentru prima oară în casație și invocarea ei de către judecătorii din oficiu, 746, 753, 774 și t. VIII, p. 393, *ad notam*.—Actele extra-judecătorești pe care femeia măritată le poate face fără nici-o autorizare (facerea unui testament și revocarea lui, revoc. unei donațiuni, unui mandat, etc.), 753 urm.—Cazurile în care femeia e presupusă a avea mandat tacit de la bărbatul său, 754 n. 3.—Dreptul femeii de a închiria un imobil pentru locuirea comună, 754, n. 3.—Femeea separată de bunuri poate fără autoris. să ceară restituirea dotei sale, 755.—Femeea se

Căsătoria

obligă chiar asupra fondului dotal prin delictele sau quasi-delictetele sale. 752, n. 5 ; 755, 791.—Răspunderea femeii p. oblig. ce izvorsește din lege (Controversă), 756.—Capacitatea femeii separate de bunuri, 756.

—*Capacitatea femeii comerciante*, 757 urm.—Actele ce femeea comerciantă poate face, 758, n. 3.—Actele ce ea nu poate face, 759, 760.—Autoris. bărbatului de a face comerț nu poate fi înlocuită prin acea a justiției, 758.—Autoris. bărbatului poate fi nu numai expresă, dar și tacită (Controversă), 759, n. 3.—Retragerea autoris. de a face comerț, 757, n. 4.—Intrarea într'o societate în nume colectiv, în comandită sau anonimă, 759, 760.—Contractarea unei societăți din partea femeii necomerciante fie cu bărbatul, fie cu o terție persoană (Controversă), 760 și trimerterile de acolo.—Garantarea datoriei unui terțiu, 760.

—*Formele și caracterele autorizării maritale*, 760 urm.—Autoris. poate fi expresă sau tacită, 760 urm.—Autoris. verbală (Controversă), 761, t. și n. 2.—Dovedirea autoris. verbale. 761, 762.—Autorisarea expresă poate fi dată printr'un act sub semnătură privată, chiar dacă ar fi vorba de un act solemn, 761, n. 1.—Mandatul ce bărbatul ar da însă femeii de a face un act solemn, mandatul trebuie să fie autentic, 761, n. 1.—Autorisația tacită (prezența bărbatului la facerea actului, (Controversă), 762.—Și autorizarea justiției poate fi tacită (Controversă), 760, n. 4 și 786.—Cazurile în care femeea se consideră ca autorizată în mod tacit, 763 urm.—Imprejurările din care se poate deduce autorizarea tacită (Controversă), 764.—Dovedirea autoris. tacite, 764, 765.—Specialitatea autoris. maritale. 765 urm.—Mandatul ce bărbatul ar da femeii sale n'are

Căsătoria

nevoie de a fi special, 766.—Mandatul ce femeea poate să dea bărbatului 766.—Ce se înțelege prin specialitatea autorizării (Controversă), 767 urm.—Autoris. dată femeii în mai multe afaceri determinate (validitate), 768.—Bărbatul poate să autorise pe femeea sa prin mijlocirea unui mandatar, 768.—El nu poate însă delega unei alte persoane însuși dreptul autorizării maritale, care este un atribut al puterii sale, 768.—Bărbatul nu poate să dea femeii, prin contractul de căsătorie, autoris. generală de a face toate actele de administrație, 769.—Cazul când administrația averii femeii a fost conferită bărbatului prin contractul de căsătorie, 769.

—*Specialitatea autoris. în cât privește actele judecătorești* (autoris. necesară pentru fie care grad de jurisdicție), 769 urm.—Femeea nu poate fi autorizată pentru toate gradele de jurisdicție de odată, 770.—Autoris. dată în apel nu are efect retroactiv (Controversă), 770.—Confirmarea din partea bărbatului în termenul defipt de judecători a actului făcut de femeie fără autorizare, 770, 773.—Autorisarea nu conferă femeii capacitatea de a face de cât actele pentru care ea i-a fost dată, 771.—Necesitatea unei autoris. speciale pentru ca femeea să poată face un compromis, 771.—Efectele autorizării (abilitarea femeii), 772.—Dreptul bărbatului de a apăra pe femeie, 772, n. 4.—Când se poate da autoris. bărbatului sau a justiției (în momentul facerii actului), 773.—Revocarea autoris., 773.—Revocarea din partea bărbatului a autoris. dată de justiție, 773.—Efectele revocării autoris., 774.

—*Autorisarea dată de justiție*, 775 urm.—În cazurile în care femeea contractează cu bărbatul său, autoris. acestui din urmă este suficientă, 775.—Autorisarea justi-

Căsătoria

ției este cerută în caz când bărbatul este condamnat la o pedeapsă criminală, 776.—Nu însă și când el este condamnat la o pedeapsă corecțională sau de simplă poliție, 777.—Nici în caz când bărbatul este declarat falit, 777.—Justiția mai autorisă încă pe femei când bărbatul este absent sau interzis, 777 urm., 779, 780.—Cazul neprevăzut de lege când femeea ar fi interzisă, 780, 781.—Cazul când bărbatul, fără a fi presupus sau declarat absent, lipsește de la domiciliul său (Controversă), 778.—Cazul când bărbatul este pus într-o casă de sănătate (Controversă), 778.—Bărbatul poate să-și autorize femeea când se găsește într'un interval lucid, 779.—Cazul când s'a rinduit bărbatului numai un consiliu judiciar (Controversă), 779.—In caz când bărbatul este minor, de și emancipat prin căsătorie, tot justiția autorisă pe femeie, 781 urm.—Cazul când bărbatul este major și femeea minoră, 782, 783.—Cazul când amândoi soții ar fi minori 783.—In caz când bărbatul, present și capabil, refuză de a da autorisare femeii, autorisarea se dă tot de justiție, 783 urm.—Cazul când femeea este reclamantă, 784, 785.—Cazul când femeea este pârîtă, 785.—Cine autoriză pe femeie a face apel, recurs, etc. (tribun. domiciliului bărbatului, sau instanța superioară)?, 785 nota.—Autorisarea justiției, care trebuie să fie specială, poate fi și tacită, 769, 786, 787.—Hotărârea prin care justiția dă autorisarea se pronunță în publică și este supusă apelului, 786.—Autoris. justiției în privința actelor extra-judiciare făcute de femeie, 786 urm.

— *Consecințele lipsei de autorizare* (nulitate relativă), 788.—Dreptul terțiului de a chema pe bărbat în instanță, 789.—Persoanele care pot opune nulitatea (bărbatul, fe-

Căsătoria

meea și moștenitorii ei), 789 urm., 792.—Creditorii femeii pot cere anularea actului făcut de ea, nu însă și creditorii bărbatului, 793.—*Quid juris* în privința fidejursorului femeii?, 793.—Cazul când femeea a declarat că este capabilă, 790, 791.—Cazul când ea a întrebuițat manoperi frauduloase, 791.—Cazul când căsătoria a fost ținută secret, 791.

— *Confirmarea actelor anulabile*, 796 urm.—Confirmarea poate fi expresă sau tacită, 796, 798.—Efectele confirmării ambilor soți (validitatea actului), 796.—Efectele confirmării emenate numai de la unul din soți, 797 urm.—Confirmarea femeii în timpul căsătoriei, 797.—Confirmarea ei în urma desfacerei căsătoriei, 797.—Efectele confirmării bărbatului în timpul căsătoriei, 797.—Confirmarea bărbatului în urma desfacerei căsătoriei, 798.—Bărbatul nu mai poate confirma actul anulabil după ce femeea a exercitat acțiunea în anulare, 798, n. 1.

— *Desfacerea căsătoriei* (moartea sau despărțenia), 799.—Absența unuia din soți nu produce desfacerea căsătoriei, 799.—Deosebire între desfacerea și anularea căsătoriei, 799.—Efectele desfacerei căsătoriei, 800.

— *A doua căsătorie a femeii văduve sau despărțite*, 800 urm.—Termenul de zece luni de văduvie și motivele acestei dispoziții, 800 urm.—Motivul tras din buna cuviință nu mai există astăzi în urma legii din 1906, 802.—Inovația adusă în această materie prin legea din 1906 și critica ei, 803, 804, text și n. 1.—Impedizarea care rezultă din violarea termenului de văduvie impus femeii văduve sau despărțite este pur prohibitivă, 541, 804.—Bărbatul se poate căsători îndată după desfacerea primei însoțiri, 805 nota 1.—Controversa la care căsătoria văduvei sau femeii.

despărțite a dat loc în dreptul internațional privat. 198, 805 urm.

Căsăt. Românilor în străinătate. 193 urm.—Validitatea în România a căsătoriei religioase celebrată de Români într'o țară care admite această formă a căsătoriei, 194, 195.—Căsătoria contractată de Români *solo consensu* într'o țară în care această formă a căsătoriei este admisă (validitate), 169, 195, 539, n. 1.—Cazul în care Români s'ar fi dus anume în străinătate spre a fraudă legea română. 196 nota.—Dovedirea celebrării căsătoriei contractată în străinătate conform legilor străine, 195 n. 1; 676 n. 2.—Observarea de către Români ce se căsătoresc în străinătate a legilor lor naționale, privitoare la regulile de capacitate, 196.—Netranscrierea în țară a căsătoriilor contractate de Români în străinătate, 169, 190, 197 și t. VIII, p. 78 n. 1 și 512, n. 4.—Anularea căsătoriilor celebrată în străinătate, 197.—Inaplicarea art. 176 urm. C. civ. la căsătoriile celebrată în străinătate. 676, n. 2.

Căsătoria străinilor în România, 197 urm.—Străinii nu se pot căsători în România *solo consensu*, conform statutului lor personal, 196 nota.—Nici înaintea ministrului cultului lor respectiv (preot, pastor, rabin. etc.), 175, n. 1; 199 urm., 579, 666.—Căsătoria unei văduve străine înaintea expirării termenului de dece luni, conform statutului ei personal (Controversă), 198, 805 urm.

Cauțiunea judicatum solvi (desființarea ei), 367, 368.

Cercetarea paternității.—Străinii nu pot cerceta paternitatea naturală în țara noastră, conform statutului lor personal, 149, 230 n. 2.—Luarea oblig. din partea tatălui natural pentru a contribui la creșterea și educarea copilului său. 230, n. 2.—Cercetarea

paternității din partea copilului născut sub legea veche, care permitea această cercetare. 94.

Cesiunea bunurilor.—Dreptul străinilor de a fi admiși la exercițiul acestui beneficiu. 347. V. *Străini*.

Chestie prejudicială, 580, 648 n. 3; 749 și t. VII, p. 638 urm. V. *Căsătorie, Bigamie, etc.*

Circulari ministeriale.—Nu obligă nici pe judecători, nici pe particulari, 69.

Clandestinitatea (căsătoriei).—Nulitatea căsăt. V. *Căsătorie*.

Clausă penală (în materie de promisiuni de căsătorie).—Nulitate. 555.

Cluburile (nerecunoscute de lege).—Nu sunt persoane morale. 284.

Comandament prealabil.—Renunțare la—, 235.

Comerț.—Străinii pot face comerț. 345.—Capacitatea femeii comerciante. 757 urm. V. *Căsătorie*.—Autorisarea necesară femeii spre a putea face comerț nu poate să emane de la justiție, ci numai de la bărbat. 758.—Actele ce poate face femeia comerciantă, 758, n. 3.—Actele ce ea nu poate face, 759, 760.—Femeia comerciantă poate, fără o nouă autorisare, să garanteze obligația unui terțiu, numai femeia necomerciantă având nevoie pentru aceasta de o autorisație specială. În acest sens trebuie să se îndrepte eroarea strecurată la p. 760, rindurile 11 și urm. Veđi *supră*, p. 810, *în fine* și *înfră* cuvintele *Femeia comerciantă, Garantare, etc.*

Compensația (datoriei alimentare).—Admiterea numai a compens. facultative, nu însă și a celei legale, 720.

Compensația legală (renunțare la —).—Controversă. 231 și t. VI, p. 786. n. 2.

Comisii rogatorii (interne). 183. — Comis. rog. internaționale. 183, n. 3; 184, n. 2; 185. — În materie de divorț, 184, n. 1. — Dr. englez în privința comis. rogatorii. 184, n. 3.

Competența (*ratione materie*). — Nu se poate deroga de la ea, 232. — Numai trib. române sunt competente de a judeca contestațiile privitoare la imobilele situate în țară. 127 n. 1; 136. — Dreptul tribun. român de a judeca contestațiile dintre străini. 364. — De a judeca contestațiile dintre Români și străini. 353 urm. V. *Străini*.

Competența (*ratione persone*). — Se poate deroga de la ea, 232.

Compromis. — Femeea măritată are nevoie de o autoris. specială pentru a putea face un compromis, 771. — Acel care a făcut un compromis cu o femeie măritată neautorisată, nu poate propune nulitatea lui, 789.

Comună. — Este persoană morală, 282. — Personal. comunei în Dobrogea, 282, n. 2. — Incapacitatea lor, nulitate relativă, 288 urm.; 788, n. 4. Cpr. Trib. Olt, *Dreptul* din 1906, No. 29.

Comunitatea legală (regim matrimonial) poate fi adoptat de soți prin convenția lor, de și nu există în legea noastră, 790 și t. VIII, p. 8, 23 și 26.

Condiție ilicită (efectul unei condiții ilicite pusă într'un testament). Nulitatea test. (Controversă). V. *Testament*.

Confirmare. — Actele inexistente nu pot fi confirmate, ci numai acele anulabile, 633, 655. — Când se confirmă un act anulabil făcut sub legea veche, nu se aplică, în privința confirmării legea veche, ci legea sub care se manifestă voința de a confirma, 114. V. *Contracte*. — Confirmarea nulității căsătoriei, care rezultă din viciul de consimțământ al soților, 638 urm. —

Confirm. nulității căsătoriei pentru lipsa consimțământului familiei, 644 urm. — Confirmarea actelor făcute de femei fără autorizare, 770, 773 și 796 urm. V. *Căsătorie*.

Congres. — Proba congresului în vechiul drept fr. (în privința anulării căsătoriei pentru neputință), 563, 564.

Consiliu judiciar. — Legile privitoare la consiliu judiciar aparțin statutului personal, 142, t. și n. 3. — Autoris. femeii măritate din partea bărbatului pus sub consiliu judiciar, 779. — Consiliul judiciar nu există în Anglia, 142, n. 3. V. *Drept englez*.

Constituționalitatea legilor (pipăirea de către judecători). 26 urm. și la autoritățile citate acolo, *adde*: Areopagul din Atena, *Dreptul* din 1905, No. 83 (cu observația noastră).

Constringerea corporală. — Abrogarea ei prin desuetudine, 49; 89, 90; 158, n. 3. — Nu se poate aduce la îndeplinire în țara noastră o hotărîre care ar admite constringerea corporală contra debitorului, 151.

Consul. — Nu se bucură de privilegiul exterritorialității, 161, n. 2; 217 și 359. — Consulii sunt ofițeri ai stărei civile și îndeplinesc pentru Români funcțiunile de notari, 190 urm. — Aceste drepturi aparțin și consulilor onorifici, 191. — Jurisdicția consulilor în materie civilă și comercială, 192. — În materie penală, 192, 193. — Poliția și inspecția navelor române, precum și a oamenilor de echipajă din porturile străine, 193.

Consimțământ. — Consimțământul soților, ascendenților, epitropului, etc. în privința căsătoriei. V. *Căsătorie*.

Contencios administrativ, 55, n. 2; 79.

Contracte. — Condițiile de validitate a contractelor, ca și forma

și efectele lor, se determină de legea sub care ele au fost încheiate, 111, 112. — Rezolvirea sau revocarea contractelor încheiate sub legea veche (aplic. acestei legi), 114. — Confirmarea unui contract anulabil (aplicarea legii sub care se manifestă voința de a confirma), 114. V. *Confirmare*. — Efectele contractelor și quasi-contractelor se determină după legea țării în care ele au luat naștere, 171, 172.

Convenții matrimoniale (făcute sub legea veche). Schimbarea lor sub legea nouă în urma celebrării căsătoriei, 111, n. 2 și t. VIII, p. 89. — Soții cari s'ar fi căsătorit sub legea veche, fără o convenție matrimonială, nu pot să facă asemenea convenții sub legea nouă, 111, n. 2. — Regimul matrimonial al soților se determină, în lipsa unei stipulații exprese din partea lor, de legea sub care contractul a fost încheiat, iar nu de aceea care era în vigoare în momentul când s'a celebrat căsătoria, 113. — Regimul matrimonial al soților căsătoriți fără convenție matrimonială (Controversă), 141 și t. VIII, p. 30 urm.

Copil. — Copilul născut viu este o persoană, chiar dacă nu s'a născut viabil, 246, text și note.

Copil găsit. — Intocmirea actului lui de naștere, 426 urm. — Copilul găsit pe teritoriul român fără părinți cunoscuți este român, 306 urm.

Copil legitim. — Poartă numele tatălui său, 250.

Copil natural. — Poartă numele mamei când este cunoscută, 250. — Naționalitatea lui, 299 urm. — Legitimarea lui prin căsătorie subsequentă a părinților săi nu produce nici-un efect în privința naționalității dobândite de dinsul prin recunoașterea lui anterioară, 300, 301, și la autoritățile citate acolo, p. 301, nota 1, *adde*: Trib. Iași, *Dreptul* din 1906,

No. 25; Trib. Bourges, J. Clunet, 1897, p. 811; Baudry et Fourcade, I, 337. — *Contrà*: P. Missir, *Dreptul* din 1906, No. 38; Gruffy, J. Clunet, 1895, p. 982 urm.; Répert. Sirey, v^o *Nationalité*, 205 urm. — Femeea măritată nu poate recunoaște un copil natural fără autorisarea bărbatului, 753. — Creșterea și educarea copilului natural (lacună în legea actuală), 695 urm. — Domiciliul copilului natural minor, 472. — Căsătoria copilului (consimțământul epitropului), 576 urm., 643. — Opoziția la căsătoria acestui copil, 620. — Căutarea paternității. V. aceste cuvinte. — Privigherea copiilor naturali ai absentului, 532. V. *Absență*.

Creanță. — Regulele privitoare la strămütarea creanțelor se aplică și străinilor, 134.

Cremațiune. — (Arderea cadavrelor), 431, n. 3.

Cumnați. — (Cuscri în spîta a doua). — Dispensa în privința căsătoriei dintre cumnați, 590. V. *Cuscrie*.

Curte cu jurați. — Poate condamna la daune pe acuzatul absolvit sau achitat, acest drept neapartinînd însă tribunalelor corecționale, 685 nota. Veđi *Daune Trib. corecționale*, etc.

Curți și Tribunale. — Nusunt persoane morale, 284.

Cuscria. — (În dreptul canonic și în dreptul actual), 582. — După canoane, cuscria se întindea și între rudele ambilor soți, 582. — Această dispoziție ne mai existînd astăzi, ea fiind căcută în desuetudine chiar sub legea veche, doi frați pot lua în căsătorie două surori, 53, 54 și 582. — Cuscria în codul Calimach, 582, 583. — După canoane, cuscria rezultă și dintr'o logodnă validă, 583. — Cuscria rezultă astăzi numai din căsătorie, nu însă și din concubinaj, 583 urm. — Cazurile în care cuscria este

o împedicare la căsăt., 582 urm.—Inruderia și cuscria în linie dreaptă, 586 urm.—În linie colaterală, 588 urm.—Existența cuscriei în urma morții soțului care a produs-o, 590.—Ea nu mai subsistă în urma anulării căsătoriei, 590.—Dispensa în privința căsătoriei dintre cumnați, 590.—Dispensa în privința căsătoriei dintre cuscrii din spița a treia și a patra, 591, 592.—Cuscrii între care există datoria alimentară, 703 urm.—Faptele care aduc încetarea oblig. alimentare dintre cuscri, 704 urm.—*V. Căsătorie*.—Dreptul internațional în privința datoriei alimentare dintre cuscri, 703, n. 3; 726.

D

Data certă, 110, 178, n. 1.

Daruri manuale.—Existența lor în dreptul nostru și supunerea lor taxei de înregistrare, 71, n. 3.—*Ur. p. 1* Dovedirea darului manual este cărmuită de legea locului unde el a fost făcut. Cas. fr., *C. judiciar* din 1906, No. 33 (cu observ. noastră).

Daune.—Dreptul femeii măritate de a se apăra contra unei acțiuni în daune formulată de partea civilă, 748, 749.—Condamnarea femeii măritate la daune, în folosul bărbatului, când ea nu voește a-l urma (Controversă), 732. *V. Căsătorie*.—Tribunalele corecționale nu pot condamna la daune când achită saș absolvă pe inculpat, acest drept neapartinând de căt Curtilor cu jurați, 685 nota.—Prescrierea acț. în daune care rezultă dintr'un fapt penal odată cu acțiunea publică. *V. Acț. civilă, Prescripție*, etc.

Decret domnesc.—Interpretarea unui—de către puterea executivă, 70.

Degradație civilă.—Aduce perderea unora din drepturile civile, 376.

Delicte.—Legea care era în vigoare în momentul comiterii unui delict saș quasi-delict cârmuește și executarea sa, 115, t. și n. 2.—Femeea se obligă fără autorisare, prin delictelor saș quasi-delictelor sale, 752, n. 5; 755, 791.

Delicte politice, 351, n. 2 și t. VII, p. 470, nota 1.

Denegare de dreptate (când există), 59. t. și n. 2.—Minist. public nu poate fi urmărit pentru denegare de dreptate, 59, n. 2.

Deputați.—Neurmărirea și nearestartarea lor în timpul sesiunei parlamentare, 158 urm.

Desuetudine.—Dreptul roman și dreptul nostru anterior admitea abrogarea legilor prin desuetudine, 48, n. 1.—Astăđi desuetudinea nu mai este un mod de abrogare a legilor, 48.—Numai legea constringerei corporale este cădută în desuetudine, 49.—Exemple de legi cădute în desuetudine în Franța, 49.

Dies interpellat pro homine (termenul interpelează în locul omului).—Admiterea acestei regule în dreptul nostru anterior, 117 și t. VI, p. 358, text și n. 1.—Controversa la care această chestiune a dat loc în dreptul roman, t. VI, *loco cit.*

Dijmă.—Desființarea ei prin legea rurală, 96 nota.—În căt privește deosebiriile dintre dijmă și bezman, veđi Trib. Iași, *Curierul judiciar* din 1906, No. 32.

Dispensă (la căsătorie). *V. Căsătorie*.

Divorț.—Dreptul de a se despărți este o facultate, iar nu un drept căștigat, așa că dacă o lege nouă ar desființa astăđi divorțul, această lege ar fi aplicabilă persoanelor cășătorite sub care divorțul era permis, 77, 92.—În caz de divorț, copiii minori își aș domiciliul la soțul căreia ei aș fost încredințați, 471.—Împediciile la căsătorie care isvorăsc din divorț,

sunt prohibitive, iar nu dirimante. 541, n. 4; 804, text și n. 2.—Divorțul aducând desfacerea căsătoriei, face să înceteze obligația alimentară dintre ginere și socru, dacă n'au rămas copiii din căsătorie, 706.—Pronunțarea divorțului dintre Româncea care se căsătorise cu un străin, și acest din urmă o face să redobândească naționalitatea română, 379.—Divorțul nu devine definitiv de cât prin transcrierea hotărârii, 729, 799 n. 2; 803.— În procesele de divorț părțile trebuie să se prezinte în persoană, 389.— Soțul despărțit nu poate face opoziție la căsătoria fostului său soț, 616, n. 1.—Aplic. art. 278 C. civ. la divorțul prin consimțământ mutual, 800, n. 2.

Dobîndi moratorii.—Legea după care trebuie să se plătească aceste dobîndi, când împrumutul a fost contractat sub legea veche și a devenit exigibil sub cea nouă, 117 și t. VI, p. 359 nota.

Dobrogea.—Aplicarea legilor otomane în Dobrogea în privința intereselor născute înainte de anexiune, 78.—În privința organizării familiei, puterii părintești, căsăt., divorțului, etc., 79 nota.—Aplicarea art. 1911 C. civ. în privința prescripțiilor care au început a curge în Dobrogea, sub dominația otomană, 120.—Poligamia în —, 151, n. 2; 199, text și n. 1; 579.—Persoanele morale în Dobrogea sub dominația otomană, 258; 282, n. 2. V. *Comună*.—Proprietatea imobiliară în Dobrogea, 76, n. 2.—Reforma organ. judecătorești în — 79 nota.— Dreptul străinilor de a se așeza în Dobrogea, 346, n. 1. V. *Domiciliu*.

Dol.—Nu mai este astăzi un viciu de consimțământ în materie de căsătorie, 558.—Neținerea unei promisiuni de căsătorie poate însă da loc la o acțiune în daune pentru prejudiciul material cât și pentru acel moral suferit de soțul

părăsit, nici odată însă pentru câștigul ce nu s'a realizat, 555, 556.

Domiciliu.—Diferitele sensuri ale cuvintului domiciliu, 454, 455.—Inviolabilitatea domiciliului cetățenilor. Aplicarea acestui principiu nu numai la locuința propriu zisă, ci și la dependințele sau atenanșele sale, 455, n. 1.—S'a decis că faptul unui particular de a intra în casa unei persoane, împingând și deschidând, fără autorizarea acestei persoane, ușa domiciliului său închisă și sprijinită cu o piatră, constituie delictul de violare de domiciliu. Cas. fr. *Curierul judiciar* din 1906. No. 46.—Deoseb. între domiciliu și reședință, 455.—De câte ori domiciliul este deosebit de reședință, păritul nu poate fi acționat de cât la domiciliul său, 455.—Excepție de la acest principiu în privința judecătorilor de ocoale (art. 77 L. din 1896), 455, n. 3.—Domiciliu este politic sau civil, 456.—Domiciliu real sau ordinar (principala așezare), 457.—Situția proprietății așezată pe limita a două comune deosebite, 458.—Străinii pot dobîndi un domiciliu în România, 346, 458.—Dreptul lor de a se așeza în Dobrogea și în comunele rurale, 346, n. 1.—Acei cari nu au un domiciliu sau o reședință cunoscută trebuie să aibă o cartă de liberă petrecere în țară, 350. V. *Străini*.—

—*Efectele domiciliului*, 458 urm.—Statutul personal nu mai atârnamă astăzi de legea domiciliului, ci de naționalitatea persoanelor, 459.—Domiciliul persoanelor morale, 459, 460.—Domiciliul moștenirii, 460, 461.—Domiciliul de origină, 461.—Nu se poate ca omul să nu aibă un domiciliu, 461, 462.—Unitatea domiciliului, 462, 463, 467, n. 3.—Se poate însă ca cineva să aibă mai multe domiciliu alese, 479.—Domiciliul țăganilor, 462, n. 1.

—*Schimbarea domiciliului prin voința omului*, 463 urm.—Intenția

expresă, intenția tacită, 464, 465.—Efectele schimbării domiciliului, 465.—Schimbarea domiciliului nu și produce efectele sale dacă a fost frauduloasă, 465, n. 3.—Schimbarea domiciliului după începerea instanței nu face să înceteze competența judecătorilor sezisați de afacere, 465, 466.—Dovedirea schimbării domiciliului, 466.

—**Domiciliul legal**, 466.—Domiciliul femeii măritate, 467 urm.—Femeea nu poate părăsi acest domiciliu când se cere anularea căsătoriei, ci numai când se cere divorțul, 663. V. *Căsătorie*.—Domiciliul femeii comerciante, 468.—Cazul când femeea este epitropa bărbatului ei interzis, 469.—Cazul când bărbatul este interzis legalmente sau absent, 469.—Interdicția ambilor soți, 470.—Încetarea domiciliului legal al femeii măritate, 470.—Cazul când femeea măritată servește la altul, 470, 477, 478.—Domiciliul minorilor neemancipați, 470 urm.—În caz de absența bărbatului, copiii minori își au domiciliul la mama lor, 471.—În caz de divorț, la soțul căruia ei au fost încredințați, 471.—Domiciliul minorilor emancipați, 472.—Domiciliul copiilor naturali, 472.—Domiciliul copilului adoptat, 472.—Domiciliul interzisului, 472, 473.—Cazul când interzisul servește la altul, 478.—Domiciliul risipitorilor, 473.—Domiciliul legal al funcționarilor inamovibili, 473.—Funcțiunile care sunt inamovibile, 473, n. 3.—Momentul când funcționarul inamovibil dobândește un domiciliu legal, 474, 475.—Funcțiunile electivă nu conferă un domiciliu legal, 474 nota.—Nici acele vremelnice sau revocabile, 475.—Domiciliul episcopilor eparhioți (la scaunul episcopiei), 475.—Domiciliul militarilor, 475, 476.—Domiciliul avocaților, 476.—Domiciliul legal al servitorilor, 476 urm.—Condițiile cerute pentru existența domiciliului legal al servitorilor,

476, 477.—Casul când servitorul este minor emancipat sau neemancipat, 477.—Domiciliul legal al femeii măritate care servește la altul, 470, 477, 478.—Domiciliul interzisului care servește la altul, 478.—Domiciliul calfelor, ucenicilor, secretarilor, intendenților, etc. 478.—Domiciliul vierilor, grădinarilor, etc. 478.

Domiciliul ales, 479 urm. V. *Alegere de domiciliu*.

Donațiune.—Formele donațiunii se determină de lege care erau în vigoare în momentul facerii sale, 108.—Tot legea care era în vigoare în momentul faceții donațiunii, se aplică în privința revocării, 107.—Legile care determină condițiile de validitate a donațiunilor și cauzele lor de revocare sunt reale, 137.—Donațiunea făcută sub imperiul unei legi care o scutea de raport, este supusă raportului când moștenirea s'a deschis sub legea nouă? (Controversă), 102 urm.—*Quid* în privința acțiunii în reducere? (Controversă), 105 urm.—Soarta donațiunilor făcute între soți, sau de soție, unui de al treilea, în caz de căsătorie putativă, 672, 673.—Revocarea donațiunii din partea femeii măritate, 747.—Femeea măritată poate să primească, fără autorizare, o donațiune făcută copiilor săi, 751.—Țările în care donațiunea nu este un contract solemn (Englittera, Serbia, etc.), 221, n. 2.—Dăruitorul nu poate propune anularea donațiunii primită de o femeie măritată neautorizată (Controversă), 788.

Donațiune manuală.—V. *Daruri manuale*.

Dotă.—Dovedirea foilor dotale făcute sub legea veche, 108, 109, 116.—Obligația părinților de a-și înzestra copiii este o obligație naturală, 697 urm.—Aplicarea art. 1092 § 2 la constituirea de dotă (Controversă), 697, n. 3.—Inzes-

trarea fetelor de către băeții sub codul Caragea, 698. — Cheltuelile pentru creșterea și educarea copiilor, când soții sunt căsătorii sub regimul dotal, 691. — Femea separată de bunuri poate, fără autorizarea bărbatului, să ceară restituirea dotei, 755. — Administrarea averii parafernale de către femei în timpul căsătoriei, 756, 757.

Dreptate.—V. *Justiție*.

Drept.—Definiție, 31, 32. — Raport între drept și morală, 32. — Împărțirea dreptului în drept natural, pozitiv, dreptul ginților, drept internațional, privat, public, etc. 33 urm. — Dreptul canonic, 34, 582. — Abrogarea acestuia din urmă drept, 51 urm., 54, 83, 544, 545; 582. — Căsătoria putativă își trage origina sa din dreptul canonic, 664. — Drept scris și nescris, 35. V. *Obiceiul*.

Dreptul american. — În privința naționalității, 297, n. 1. — În privința oblig. alimentare, 703, 726.

Dreptul austriac. — Controversa la care a dat loc în Austria chestiunea statutelor, 146, n. 1. — Dr. austriac în privința actelor stărei civile, 194, text și n. 4. — În privința căsătoriei, 538. — În privința căsăt. văduvei înainte expirării termenului de văduvie, 805, n. 1. — În privința testamentului olograf 214. — În privința folosinței legale, 139. — În privința absenței, 487, nota *. — Dr. austriac în privința imunității de care se bucură agenții diplomatice, 159, n. 3; 360, n. 1. — Pierderea naționalității prin emigrare, și modurile de dobândire a naționalității austriace, 370, n. 4. — Dr. austriac în privința înzestrării copiilor, 699, n. 1. — În privința capacității femeii măritate, 738; 740, n. 3. — În privința dreptului obicinuelnic, 35, nota 2.

Dreptul bulgar. — (În privința actelor st. civile), 194, text și n. 3.

Drepturi câștigate, 75 urm., 92 t. și n. 1.

Drepturi civile.—Împărțirea drepturilor în civile și politice, 291, 292. — Străinii exercită drepturile civile, nu însă acele politice, care se cuvine numai Românilor, 292, 294, 344 urm. — Exer. drepturilor civile este independentă de calitatea de cetățean, 292. — Perderea drepturilor civile prin oarecare condamnări judecătorești, 375 urm. — Deosebire între bucurarea și exercit. drepturilor civile, 293.

Dreptul constituțional.—(Separarea puterilor în Stat), 54 urm. — Pipăirea de către judecători a constituționalității interne a unei legi, (Controversă), 62 urm. V. *Constituționalitatea legilor*.

Dreptul englez.—(În privința inexistenței consiliului judiciar) 142 n. 3. — În privința comisiilor rogatorii, 184, n. 3. — În privința naționalității, 145, 297 n. 1; 324. — În privința donațiilor (acte nesolemne), 221, n. 2. — În privința dreptului unor Universități de a trimete câte un reprezentant în Parlament, 288, n. 1. — În privința dobândirii de imobile, 337. — În privința actelor stărei civile, 384, text și n. 1. — În privința căsătoriei 538. — În privința căsăt. putative (inexistența ei), 663, n. 4. — Dreptul de corecțiune al bărbatului asupra femeii sale, 740.

Dreptul german. — (În privința chestiunii statutelor), 146, n. 2; 149. — În privința virstei la care se poate săvârși căsătoria, 547, n. 1. — În privința oblig. alimentare, 721, text și n. 2. — În privința capacității femeii măritate, 740, n. 3; 743, n. 2, etc. Codul german fiind foarte des citat ca și a cel italian, am fi lungit din cale afară această tablă, dacă am fi semnalat toate paginile unde aceste legislațiuni se găsesc analizate.

Dreptul grecesc. — (In privința actelor stărei civile), 194, t. și n. 5; 538.— In privința capacității femeii măritate, 741 nota.

Dreptul indian.—(In privința adulterului), 728, n. 2. — In privința incapacității femeii măritate, 742.— Arderea femeii văduve, odată cu cadavrul bărbatului ei, 801 nota.

Dreptul internațional.—(In privința prescripției), 124, n. 2.— In privința pactelor succesoriale, 150. — In privința testamentelor conjunctive, 137, n. 2; 210 și t. VIII, p. 90, nota. V. *Testament*.—In privința formalității dublului original, 170.—In privința girării efectelor de comerț, 171.—In privința admiterii probei testimoniale, presumpțiilor, registrelor comercianților, etc. 178, 179.—In privința presumpțiilor statornicite în favoarea filiațiunei legitime, 181. — In privința presumpțiilor de comunitate, de plată, etc., 182.—In privința jurământului, 183, 185 urm.— In privința comisiilor rogatorii, 183 urm. V. *Comisii rogatorii*.—In privința actelor stărei civile, 187 urm.—In privința căsătoriei în genere, 193 urm. V. *Căsăt.*—In privința poligamiei, 198, 199, 579, 580.— In privința logodnei, 196.—In privința căsătoriei unei văduve străine în România, înaintea expirării termenului de văduvie, 198, 805 urm.—In privința autorizării necesare femeii măritate, 141, n. 6; 167, 168; 741 nota; 765, n. 4; 774.—In privința căsătoriei soțului prezent, la caz de absența celui alt, 526, 527.— In privința priverii copiilor minori ai tatălui lor absent, 528.—In privința testamentelor, 203 urm.—In privința ipotecilor, 217 urm.— In privința oblig. de înzestrare a copiilor, 699, n. 1.—In privința aducerii femeii cu de-a sila în domiciliul bărbatului, 731, n. 1.—In privința oblig. alimentare, 703, n. 3; 725 urm.—

In privința moștenirii. V. *Legi personale, Legi reale, Moștenire, etc.*

Dreptul italian. — Dispozițiile din codul italian care au trecut în codul nostru, 23, n. 3. V. observația făcută la cuvintele: *Dreptul german*.

Dreptul musulman.—Aplic. legilor musulmane în Dobrogea în privința căsătoriei, filiațiunei, moștenirii, etc. 79 nota. V. *Dobrogea*. — Dr. musulman în privința naționalității copiilor, 322, n. 1.— V. *Naționalitatea otomană*.—In privința actelor stărei civile, 384, n. 1.—In privința situației juridice a femeii măritate, 742.—In privința poligamiei, 199, n. 1. V. *Poligamie*.— In privința împedărilor la căsătorie între rude, 589, n. 1.

Dreptul olandez. — Controversa la care a dat loc chestiunea statutelor, 147 n. 1.—Dr. olandez în privința testamentelor olografe, 213, 214. — In privința numelui persoanelor, 250.—In privința absenței, 284, n. 7; 487, n. 1.

Dreptul rusesc. — Controversa în privința statutelor, 147, n. 1.—In privința căsătoriei religioase, 195, n. 1; 538.— In privința capacității femeii măritate, 741 nota.—In privința virstei la care căsătoria nu mai e permisă, 549, text și n. 1. — In privința poligamiei, 151, n. 2.

Dreptul suedez. — Virsta la care se poate săvîrși căsătoria. 547, n. 1. — Desființarea tutelei femeilor, 737, n. 2.—A doua căsătorie a văduvilor și a văduvelor, 802, n. 3.— Pedepsirea incestului, 587, n. 4.

Dreptul ungar.—Efectele legitimizei asupra naționalității copiilor naturali. 301, n. 1.—Introducerea căsătoriei civile în Ungaria. 194, n. 4; 537 t. și n. 2. — Legea din 1894. care a introdus căsătoria civilă în Ungaria este publicată în *Ann. de législ. étran-*

gère 1894, p. 355 urm., iar nu p. 275 urm., așa cum din greșală este citată în n. 5 de la p. 194.

Dublul original.—Convențiile sinalagmatice făcute sub legea veche, unde formalitatea dublului original nu-și avea ființă, nu sunt supuse acestei formalități, 115, 116. — Aplicarea sau neaplicarea acestei formalități la convențiile încheiate în străinătate, 170.—Convenția sinalagmatică, care este lipsită de această formalitate, constituie un început de probă scrisă susceptibil de a fi complectat prin alte dovezi. C. Galați, *Curierul judiciar* din 1906, No. 45 (cu observ. noastră).

E

Educația (copiilor). 689 urm. V. *Căsătorie*.—Educație religioasă a copiilor, 237, 690, n. 2.

Efecte de comerț.—Emiterea și girarea lor după legea țării unde au fost subscrise, 171.

Emigrare, 296, t. și n. 1; 370, n. 4.

Episcopi (eparhioți).—Nu pot fi aleși din străini împăminteniți, 322.—Domiciliul lor legal. 475.

Erede aparent.—Validitatea actelor făcute de dinsel (Controversă), V. *Moștenitor aparent*.

Eroare.—Indreptarea de judecatori a eroarei materiale ce are cuprinde un text de lege, 74. — Viciu de consimțământ în materie de căsătorie, 560, 561. V. *Căsătorie*.—Eroarea (în materie de căsătorie putativă), 666 urm. V. *Căsătorie*. În materie de mărturisire, 667.

Error communis facit jus, 790 și 792, t. și n. 1.

Evrei. V. *Israeliți*.

Exceptiones sunt strictissime interpretationis, 70, 71, t. și n. 1.

Exoprică. V. *Parafernă*.

Expectativă, 77, 101, 104.

Experți.—Dreptul străinilor de a fi experți, 346.

Exterioritate (fiecțiune), 159 urm., 358 urm.—Renunțarea agenților diplomatici la beneficiul acestei ficțiuni (Controversă), 164.—Consulii și vice-consulii nu se bucură de această ficțiune, 161, n. 2; 359.—(*Agenti diplomatici, Consuli*) etc.—Critica acestei ficțiuni, 360 urm.

Extrădarea, 351, t. și n. 1.—Refugiaților politici (neadmiși de Const.), 351.

F

Faliment.—Nu este persoană morală, 284.—În caz de falimentul bărbatului, femeea nu se autoriză de justiție, 777. — Legile privitoare la faliment sunt aplicabile comercianților străini, 156, 157, 345.

Femea.—Drepturile ce pot exercita femeile, 292, 254, n. 1.—Dreptul femeii de a fi avocat, 254, n. 1. — Dreptul ei de a cere împămintenirea, 323.—Ea are nevoie pentru aceasta de a fi autorizată, dacă este măritată, 369, n. 2. Femeile pot fi martori în actele stărei civile 390.

Femea măritată.—Incapacitatea ei, 736 urm. V. *Căsătorie*.—Aplicarea acestei incapacități femeilor căsătorite sub legea veche, 91.—Femea măritată poartă numele bărbatului ei, 252, n. 6.—Ea perde dreptul la acest nume prin transcrierea hotărârei de divorț și anularea căsătoriei, 252, 661, n. 3; 688, n. 6.—Femea măritată urmează naționalitatea bărbatului, 308 urm. V. *Naționalitate*.—Domiciliul legal al femeii măritate, 467 urm. V. *Domiciliu*.—Femea măritată se obligă, fără autorizare,

p. îndatoririle ce isvorăsc din lege, 756.— Ea se obligă, de asemenea, prin delictele și quasi-delictele sale, 752, n. 5; 755, 791.—Ipoteca legală/a femeii măritate atârnă de statutul personal al soților, 138 și t. VIII, p. 513 urm.—Incapacitatea femeii măritate atârnă tot de statutul personal al soților, 141, n. 6, 167, 168; 741 nota; 765, n. 4; 774. Veđi *Drept internațional*.

Femeea măritată comerciantă. — Capacitatea ei, 757 urm. — Ea poate garanta pe un terțiu în baza autoris. ce are de a face comerț, 760, unde din eroare s'a spus contrarul. V. *Comerț, Garantare*. Veđi și *supră*, p. 810, în fine.—Domiciliul femeii comerciante, 468.

Filă saă foae volantă.—V. *Actele stăreii civile, Căsătorie, etc.*

Fidejursor. — Fidejursorul femeii măritate nu poate cere anularea oblig. contractată de femeea neautorisată, 793.

Filiațiune legitimă. — Presumpțiile statornicite în favoarea filiațiunei legitime se determină după legea națională a copilului, care se confundă cu cea a părinților săi, 181.—Dovedirea filiațiunei după legea în vigoare în momentul când s'a născut copilul, 94, 116 și t. VII, p. 245, text și n. 1.—Legile privitoare la filiațiunea legitimă, făcând parte din statutul personal, filiațiunea copiilor străini se dovedește conform legii lor naționale, 141, t. și n. 4; 807.

Filiațiune naturală.—Dovedirea recunoașterii conform legii sub care ea a fost făcută, 94. V. *Cercetarea paternității*.

Foae dotală. — Foile dotale constituite sub legea veche se dovedesc conform legii sub care au fost făcute, 108, 109, 116.

Folosința legală.—Nu avea ființă sub legea veche (aplic. prin-

D. Alexandresco,—Dr. civ. rom., I.

cipiului neretroactivității legilor), 93. — Folosința legală atârnă de statutul personal al părților, 139.—Conflict între statutul părintelui și acel al copilului, 140. — Nu se perde, în dreptul nostru, prin atentatul la pudoarea copiilor, 375, n. 3; 695, n. 1. V. *Ateniat la pudoare*.—Folosința legală aparține mamei când tatăl este absent, 529.—Păstrarea ei de către soțul de bună credință în urma anulării căsătoriei putative, 671.

Fondațiune.—Dreptul de fondațiune pioasă, 280.

Fond de comerț.—Vinđarea unui fond de comerț cuprinde în genere și numele comerciantului vinđător (firma) 252, 253.

Fond dotal.—Inalienabilitatea fondului dotal atârnă de statutul personal al părților (Controversă), 140 și t. VIII, p. 242. — Soții pot renunța la inalienabilitatea lui, 236.

Forma actelor.—(Statut real), 165 urm. V. *Locus regit actum*.

Frați.—Doi frați pot astădi lua în căsătorie două surori, 53, 54; 582. — Oblig. fraților, sub codul Caragea, de a înzestra pe surorile lor, 98, 698.—Datoria alimentară între frați (drept internațional), 702 text și n. 1; 725.

Funcțiuni (inamovibile), 473 n. 3.—Domiciliul legal al funcționarilor inamovibili, 473 urm. — Funcțiunile electice, vremelnice și revocabile nu conferă un domiciliu legal, 474 nota, 475.

G

Garantarea (bărbatului de către femeie). — Statut personal, 138. — Garantarea datoriei unui terțiu din partea femeii măritate autorisată a face comerț (admisibilitate), 760. Veđi *Comerț, Femeea măritată comerciantă*. Veđi *supră*, p. 810 în-

dreptarea unei erori strecurată la p. 760.

Garanție voluntă.—V. *Ipotecă voluntă*.

Gemeni.—(Nașterea unor copii gemeni). V. *Actele stăreț civile*.

Gestiune de afaceri.—(Cu privire la femeea măritată), 752, n. 5; 756. V. *Căsătorie*.

Grad de jurisdicție.—Nu se poate renunța la primul grad de jurisdicție, 234.—Femeea măritată are nevoie de autorizare pentru fiecare grad de jurisdicție, 769 urm. V. *Căsătorie*.

Grădinari.—N'au domiciliul legal la stăpânul lor, 478.

Greci.—Condiția lor juridică în dreptul anterior, 332, n. 1; 333 nota *in fine*.

Grefier.—Nu se cere asistența lui de câte ori un agent diplomatic sau consular român autentifică un act în străinătate, 207.

H

Heimatlos, 145. 298. 323; 374, n. 1.

Hotăriri judecătorești.—(Date și rămase definitive sub legea veche), nu pot fi supuse căilor de reformare ale dreptului actual, 87, 88.—Efectul declarativ al hotăririlor judecătorești, 89 și t. VI, p. 663, text și n. 6.—O hotărire judecătorească, care ordonă delăsarea unui imobil, nu constituie un titlu translativ de proprietate, spre a servi de justă cauză usucapiune. 89, n. 4.V. *Usucapiune*.

I

Iași.—(Statistica orașului Iași în privința Israelitilor), 318, n. 2.—Institutul Grigorian din Iași. V. aceste cuvinte.

Imobile.—Aplic. principiului neretroactivității legilor la imobile, 95.—Legile privitoare la imobile sunt reale, 124 urm. V. *Legi personale, legi reale*.—Imobilele posedate de străini în România sunt cârmuite de legea română, 127.—Acele posedate de Români în străinătate sunt supuse legilor străine, 132.—Imobilele considerate ca universalitate (moștenire). Art. 1. legei teritoriale, 129 urm.—Așezămîntele trib. române sunt competente să judece contestațiile privitoare la imobilele situate în țară, 127 n. 1; 136.—Imposiții fonciare plătește și de străinii cari posedă imobile în țară, 128, 137, text și n. 3; 352.

Imobile rurale.—Cesău se înțelege prin —, 343.—Dobînda la imobilele rurale de către străini, 337 urm. V. *Moștenire, Străini*.—Românii din alte State nu pot dobîndi imobile rurale înainte de a li se recunoaște calitatea de Români, 305.

Imobile urbane.—Posedate de străini, 337, 343.

Imosite.—Legile privitoare la imosite sunt reale, 352, 352. V. *Imobile*.—Analogia nu este admisă în materie de legi fiscale sau de imosite, 71.—Aceste legi n'au putere retroactivă, 84.—Imposițiile ce plăteau altă dată străinii, 352, nota 1.

Imprumut.—Femeea măritată nu se poate imprumuta fără autorizarea bărbatului, 751.—Restituirea banilor imprumutați când imprumutul a folosit personal femeii, 751, n. 7; 792.

Inamovibilitate.—Funcționarii inamovibili, 473, n. 3.—Domiciliul lor legal, 473. V. *Domiciliu*.

Incest.—Căsătoria între rude în gradul oprit, 586 urm., 649 urm. V. *Căsătorie*.—Căsăt. între rude sau cuscii în gradul oprit

este anulabilă și nulitatea este absolută și imprescriptibilă, 592, 650.—Procurorul este în asemenea caz obligat a propune nulitatea căsătoriei, 660.—Dispensa dobândită de la Rege în urma celebrării căsătoriei nu poate s'o valideze, 650.—Pedepsirea altă dată a incestului cu moartea, 587.—Legislațiile străine care mai pedepsesc astăzi incestul, 587, n. 4.

Inchiriere. — Dreptul femeii măritată de a închiria un imobil p. locuirea comună, 754, n. 3.

Inchisoare.—Constatarea morților întâmplare în închisori, 439.

Indemnșări de chirie (a unor funcționari).—Neurmărirea și necesibilitatea lor, 720 nota.

Infans conceptus pro noto habetur quoties de ejus commodis agitur, 245.

Instituție contractuală. — Existența ei în dreptul nostru, 28, n.

Institutul Grigorian din Iași, 427.

Immormintare. — Dreptul de a determina locul înmormintării unei persoane aparține soțului rămas în viață, iar nu moștenitorilor defunctului, 735. Cpr. și C. Poitiers, *Pand. Périod.* 1906. 2. 164. — Autorisarea pentru înmormintări, 432. — Această autorizare este neapărată chiar pentru copiii născuți morți, 432, text și n. 3; și la autoritățile citate acolo, *adde*: Garraud, V, 2000, p. 281, 282 (ed. a 2-a).—*Contrà*: C. Iași, *Curierul judiciar* din 1906, No. 42 (cu observ. noastră critică).

Înpămîntenire. — Necesitatea unei legi individuale, 313. — Istoricul dreptului nostru anterior în această privință, 318 urm. — Condițiile înpămîntenirii, 320. — Efectele înpămîntenirii în privința celui înpămîntenit, 320 urm., 370.—Efectele recunoașterii calității de Român, 305.—Împămîntenirea femeilor, 323. — Femeea

măritată nu poate să ceară înpămîntenirea de cât cu autorisarea bărbatului său a justiției, 369, n. 2.

Înrudire.—Dispoziții generale asupra înrudirei, 580 urm. — Împediciunile la căsătorie. V. *Căsătorie*.

Interdicție, Interdiș.—Legile privitoare la interdicție sunt personale ca toate acele privitoare la capacitatea persoanelor, 124.—Veđi *Lege*.—Domiciliul interdișului, 472, 473, 478. — Căsătoria interdișului (Controversă), 551, 620. — Când bărbatul este interdiș, autorisarea necesară femeii sale se dă de justiție, 778 urm. V. *Căsătorie*.

Interdicția legală.—Efectele ei, 376 urm.

Interogator.—Se poate face interogator persoanelor morale, 290. V. *Persoane morale*.

Ipotecă.—Ipoteca este un act solemn, 217. — Înscirierea ei, 217, 218.—Legile privitoare la ipotecă sunt reale, 124. — Un Român nu poate contracta în străinătate o ipotecă printr'un act sub-semnătură privată, 218, 222.—Autenticitatea mandatului conferit p. constituirea unei ipotecă, 219, 761, n. 1. — Dispoziția care prevede reînnoirea ipotecă după 15 ani este aplicabilă ipotecilor constituite sub legea veche, fără a se viola principiul neretroactivității legilor, 97, 109, text și n. 3.—Lipsa alegerei de domiciliu din partea creditorului nu atrage anularea ipotecă. 241, 480, n. 1.

— *Aplicarea regulăi locus regit actum la ipotecă*, 217 urm.

Ipoteca legală.—Ipoteca legală a femeii măritată atâră de statutul personal al soților (Controversă), 138, 139. — Femeea nu poate renunța la ipoteca ei legală, 236.—Dispoziția transitorie a legăi noastre în privința femeilor căsătorite sub legea veche, 109 și t. VIII, p. 530 urm. Cpr. Trib.

R. Vilcei, *Curierul judiciar* din 1906, No. 24 (cu nota d-lui I. A. Suciuc).

Ipoteca voluntă.—Existența ei în dreptul nostru anterior, 109.

Israeliti.—Statutul lor în România, 145, 324, 346.—Statistica Moldovei și a orașului Iași în privința Israelitilor, 318, n. 2; 319 nota.—Decretul lui Napoléon I din 1808 în privința Israelitilor, 332 notă.—Dreptul de a dobîndi imobile în România, 329 urm.—Dacă puteau cumpăra imobile în Moldova după legea din 1864, 335.—Sub conv. Austro-Ungară din 1875, 336.—Dovedirea stărei lor civile sub Regul. organic, 404, n. 2.—Recrutarea lor, 349, text și n. 2.—Isgonirea lor din țară, 350, n. 1.—Apl. art. 13 din C. civ. la Israeliti, 356, 357; 364.—Toleranța religioasă în privința Israelitilor, 317, n. 3.—Israeliti care se botează erau altă dată scutiți de bir, 352, n. 1.—Israeliti domiciliați în Dobrogea, chiar născuți în România, n'au devenit cetățeni români prin anexiunea Dobrogei, dacă în momentul anexiunii erau străini, 295, n. 2.—Numai acei Israeliti au devenit Români cari erau supuși otomani. Cas. rom. *Dreptul* din 1906, No. 46 și *Curierul judiciar* din același an, No. 48 (cu observ. noastră). V. *Naționalitatea otomană*.

J

Jurămint.—Apl. legei unde s'a încheiat contractul, iar nu a acelei unde se judecă procesul, 183.—*Quid* în privința formulei jurămintului? (Controversă), 185.—Jurămintul *more-judaico*, 186, text și n. 2. Cpr. Trib. Neamț, *Curierul judiciar* din 1906, No. 20.—Jurămintul preoților (Controversă), 53. V. *Preot.*—Jurămintul nu poate fi deferit unei persoane morale, 290. V. *Persoane morale.*—Jurămintul nu este admis p. dovedirea căsătoriei, 795.—Femea măritată are nevoie

de o autorizare specială p. ca să defere, să refere sau să primească un jurămint decisor, 771.

Jurisdicție.—Românii se pot supune unei jurisdicții străine, 367. V. și *Grad de jurisdicție.*—Jurisdicția consilierilor Români în străinătate, în privința Românilor, 192, 193. V. *Consuli.*

Jurisprudență.—Înțelesurile acestui cuvint, 31.

Justiție.—Definiție, 31.

L

Le criminel tient le civil en état, 649 nota și t. VII, p. 639, 640.

Legat, legatari.—Capacitatea legatarului se determină după legea în vigoare în momentul morții testatorului, 100.—Această capacitate este cărmuită de legea sa personală, 131, 132; 136.—Străinii sunt incapabili de a primi legatul unui imobil rural, 338 urm.—Femea măritată nu poate, fără autorizare, să primească un legat, 751.

Lege.—Definiție, 36, 37.—Legi imperative și prohibitive, 37, 240.—Nulitatea actului făcut contra unei legi prohibitive, 237 urm.—Legile prohibitive care nu atrag nulitatea actului (legi de interes privat), 239.—Legi facultative sau permissive, 37, 38.—Legi penale, 38.—Legi vremelnice, 47, n. 5.

—*Intocmirea legilor*, 39 urm.—Sanționarea și promulgarea lor, 44 urm.—Momentul când legea e presupusă a fi cunoscută, 46, 47.

—*Abrogarea legilor*, 47 urm.—O lege nu poate fi abrogată printr'un obicei contrar, 48.—Nici prin desuetudine. V. aceste cuvinte.—Ce trebuie să facă judecătorul când cazul nu e prevădut de lege? 60 urm.—Pipăirea constituționalității interne a unei legi (Controversă), 62 urm.

— *Aplicarea și interpretarea legilor de tribunale*, 54 urm., 64 urm.—*Interpretarea legilor în dreptul anterior*, 62 nota; 68.—*Diferitele interpretări ale legii (doctrinală, gramaticală, judecătorească și autentică)*, 66 urm.—*Interpretarea judaică*, 66, n. 3.—*Regulele de interpretare*, 70 urm.—*Argum. prin analogie*, 70, 71.—*Legile excepționale sunt de strictă interpretare*, 70, 71.—*Nu se poate distinge acolo unde legea nu distinge*, 72.—*Cazurile în care judecătorul poate distinge*, 72, n. 1.—*Argumentul tras din tăcerea legii*, 73.—*Argumentul a contrario sensu*, 73.—*Argumentul a fortiori*, 73, 74.—*Cazul în care textul ar cuprinde o eroare materială*, 74.

— *Neretroactivitatea legilor*, 74 urm.—*Aplic. principiului neretroactivității legilor la anexiunea de teritoriu*, 78.—*Neretroactivitatea legilor nu este un principiu constituțional*, 79, 80.—*Retroactivitate tacită*, 80, 81.—*Interpretarea legilor retroactive (stricto sensu)*, 81.—*Regulele de urmat cu privire la aplicarea principiului neretroactivității*, 81 urm.—*Legile care au efect retroactiv*, 83.—*La legile interpretative arătate p. 85, trebuie să adăogăm art. 304, modificat prin legea din 15 Martie 1906.*—*Aplicarea principiului neretroactivității la legile care privesc starea și capacitatea persoanelor*, 90 urm.—*La legile privitoare la bunuri, 95 urm.*

— *Legi personale, legi reale (statut personal, statut real)*, 123 urm.—*Legile personale sunt acele care determină starea și capacitatea persoanelor (naționalitatea, majoritatea, minoritatea, interdicția, căsătoria, puterea maritală, puterea părintească, adopțiunea, etc.)*, 124.—*Incapacitatea femeii măritate atârnă de legea personală a soților*, V. *Capacitate, Căsătorie, Femei măritate*, etc.—*Legile reale sunt relative la bunuri, ipotecă, usu-*

fruct, servituți, prescripție, moșteniri, etc., 124 urm.—*Prescripția achisitivă (aplic. legii situației bunurilor)*, 124, n. 2.—*Prescripția liberatorie (Controversă)*, 124, n. 2.—*Consacrarea vechei teorii a statutelor de către legiuitorul nostru*, 127 urm.—*Anomaliile la care dă loc această teorie*, 135, n. 1.—*Aplicarea legii teritoriale la moștenirile ab intestat sau testamentare compuse din imobile*, 129 urm.—*Quid în privința mobilelor? (Aplic. legii personale a defunctului)*, 133 urm.—*Capacitatea sau incapacitatea de a moșteni (aplic. legii personale a celui chemat la moștenire)*, 131, 132, 136.—*Realitatea legilor privitoare la rezervă și partea disponibilă, la substituții, etc.*, 135 urm.—*Personalitatea statutului ipotecei legale a femeii măritate și a folosinței legale*, 138 urm.—*Quid în privința inalienabilității fondului dotal? (Controversă)*, 140. V. *Fond dotal.*—*Statutul personal atârnă astăzi de naționalitatea, iar nu de statutul domiciliului*, 146, 346, 459. V. *Capacitatea persoanelor.*—*Statutul străinilor în România*, 146 urm.—*Statutul acelor cari nu au nici-o naționalitate*, 145, 324, 346.—*Cazul în care o persoană are două statute*, 145, 324.—*Cazurile în care statutul străin este ținut în frâu de statutul teritorial (ordine publică)*, 148 urm., 580. V. *Ordine publică.*

— *Legile străine.*—*Aplicarea lor de judecătorii români*, 151 urm.—*Mijloacele de dovedire a legilor străine*, 154, 155.

— *Legile de poliție și de siguranță publică (statut real)*, 155 urm.—*Aplicarea lor străinilor*, 148 n. 1; 156, 351.—*Ce se înțelege prin legi de poliție*, 156.—*Excepții de la principiul nerespnsabilității penale. (Neresponsabilitatea Regelui)*, 157 și t. V, p. 441 urm.—*Neurmărirea și nearestarea reprezentanților națiunii în timpul sesiunii*, 158 urm.—*Neurmărirea su-*

veranilor străini și reprezentanților puterilor străine, 159, 358 urm.—Consuli nu se bucură de acest privilegiu, 161, n. 2; 359.—Familia și suita oficială a reprezentanților străini, 163 urm.—Atașații militari, 163, text și n. 5.—Renunțarea agenților diplomatici la imunitatea lor, 164. V. *Agenți diplomatici, Consuli, Exteritorialitate, Suverană, etc.*

— *Legile care determină forma actelor*, 165 urm. V. *Locus regit actum*.

— *Legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri*. Vezi *Bune moravuri, Ordine publică, etc.*

Legi speciali per generalem non derogatur, 50, 121.

Legitimare.—Nu schimbă naționalitatea copilului recunoscut înainte, 300. Vezi adaosul făcut v' *Copil natural*.

Libertatea individuală, de conștiință, etc. Apartine străinilor ca și Românilor, 348.—Libertatea presei, 348.

Licența p. băuturi spirtoase.—Străinii nu pot ține cârciume în comunele rurale, 331, n. 2; 348, 349. V. *Cârciume, Străini, etc.*

Locațiune.—V. *Inchiriere*.

Locus regit actum (forma actelor,—statut real), 165 urm.—Formele instrumentare, 107, text și n. 3; 167, 168, 177.—Formele viscerale, 167.—Formele abilitante (impropriu numite forme), 108 nota; 141.—Formele de executare (aplic. legei țării în care actul său hotărârea se execută), 108 nota; 168, 177, 181.—Străinii cari voesc să autentifice un act în România sunt, în privința formelor, supuși legilor române, 169, 190.—Ei se pot însă adresa la agenții lor diplomatici, dacă aceștia îndeplinesc, după legea lor, funcțiunile de notari, 190, 415.

— *Regula locus regit actum* se aplică atât la actele autentice cât

și la acele sub semnătură privată, 169, 176.—Aplic. acestei regule la formalitatea dublului original, 170.—Străinii nu se pot obliga în țara noastră potrivit formelor lor naționale, 170.—Dreptul Românilor de a se obliga conform legilor române în străinătate, 170, 171.—Actele făcute în străinătate între străini și Români, 171.—Determinarea efectelor contractelor și quasi-contractelor, 171, 172.—Cazurile excepționale în care regula *locus regit actum* nu este aplicabilă, 172 urm.—Aplic. acestei regule agenților diplomatici, 174, 175.—Aplic. ei militarilor cari, în privința actelor stărei civile, recurg la funcționarii străinii, 443.

— *Regula locus regit actum este obligatorie sau facultativă?* (Controversă), 175 urm.—Aplicarea acestei regule la căsătoria contractată de un străin în România, 175 n. 1; 199 urm. V. *Căsătoria străinilor în România*.

— *Modul de probație al actelor se determină după legea sub care faptul juridic a luat naștere*, 177.—

Aplic. acestui principiu la actele st. civile, 141, n. 3; 187 urm.—Aplicarea la căsătorie, 195, n. 1; 676, n. 2.—Aplic. acestui principiu la registrele comercianților, 178, 179.—La proba testimonială, 179, 180.—La capacitatea martorilor, 180.—La puterea presupțiilor, 180, 181.—Puterea probatorie a presupțiilor, 182, 183.—*Quid* în privința presupțiilor de legitimitate? 181, 182.—În privința presupțiilor de comunitate? 182.—În privința comisiilor rogatorii? 183 urm.—În privința jurământului și a formulei lui, 183, 185, 186.—Jurământul *more-judaico*, 186, text și n. 2.

— *Aplicarea regulii locus regit actum la actele stărei civile*, 141, n. 3; 187 urm.

— *Aplic. regulii locus regit actum la căsătorie*, 203 urm. V. *Căsătorie*.

— *Aplic. regulii locus regit ac-*

tum la testamente, 203 urm.—Testamentele ce Români pot face în străinătate, 203 urm.—Capacitatea de a testa se determină după legea națională a testatorului, 169.—Capacitatea legatarului. V. *Legat, Legatară*.—Testamentul autentic făcut de un Român în străinătate, 204.—Testamentul verbal (nevaliditatea lui în România), 205, 209.—Cazul când un funcționar străin competent a constatat voința testatorului printr'un act scris, 205, 206.—Testamentul făcut în imperiul otoman, 206 nota.—Test. făcut în străinătate înaintea agentului diplomatic român, 207.—Test. autentic, 207.—Test. olograf, 174, 207 urm.—Cazul când formele testamentului străin se deosebesc de formele române, 207, 208.—Facultatea ce au Români de a întrebuința în străinătate forma olografă română, 208, 209.—Testamentul mistic, 209.—Testamente conjunctive, 210.

—*Testamentele ce străini pot face în România*, 211 urm.

—*Testamentele făcute de străini în străinătate*, 215 urm.

—*Testamentele făcute de agenți diplomatici străini în România, și de agenți români în străinătate*, 216.

—*Aplic. regulii locus regit actum la ipotecă*, 217 urm.—*Aplic. regulii locus regit actum la toate actele solemne în genere (Controversă)*, 220 urm.

Logodnă. — Existența ei în dreptul nostru anterior, 553 urm.—Doi Români logodiți în țară străină nu sunt obligați a se căsători, chiar dacă în acea țară logodna ar avea un caracter obligator, 196.

Lucru judecat.—Efectele lucrului judecat în materie de rectificarea actelor stărei civile, 453.—In privința hotărârilor în care femeea măritată ar fi stat în judecată fără a fi fost autorizată, 794 urm.—Lucru judecat în materie de anularea căsătoriei, t. VII, 567 urm.—In privința numelui patronimic, t.

VII, p. 571.—In cât privește hotărârile pronunțate în țară străină, autoritatea lucrului judecat se determină după legea țării de unde ele emană, 181.—Intreaga materie a lucrului judecat este tratată în vol. VII, p. 447 urm., atât în materie civilă cât și în materie penală, în peste 200 pagine.

M

Majoritate.—Legile privitoare la majoritate și minoritate fiind de ordine publică, au efect retroactiv, 92.—Ele fac parte din statutul personal, 142, text și n. 2.

Malitii hominum non est indulgendum, 363.

Mandat.—Bărbatul poate autoriza pe soția sa prin mijlocirea unui mandatar, 236, 768.—Deosebire între mandatul și autorizarea ce bărbatul ar da femeii sale, 761, n. 1.—Mandatul ce bărbatul ar da femeii sale n'are nevoie de a fi special, ca autorizarea, 766.—Mandatul ce femeea poate da bărbatului său, 766.—Cazurile în care femeea e presupusă a avea mandat tacit de la bărbat, 754, n. 3.—Femeea măritată poate, fără autorizare, să revoace un mandat și să fie aleasă mandatar, 754.—In actele solemne părțile nu pot fi reprezentate de cât prin mandatar învestiți cu procuri autentice, 219, text și n. 1; 761, n. 1.

Marcă de fabrică.—Poate fi posedată de străini, 347. V. asupra mărcilor de fabrică importanța decizie a Curții din Galați publicată în *Curierul judiciar* din 18 Iunie 1906, No. 46.

Martori.—Capacitatea sa în capacitatea martorilor se determină după legea țării în care s'a produs faptul juridic, 180.—Procedura chemării și ascultării martorilor se determină de legea țării în care se judecă procesul, 180.—

V. p. alte chestii: *Proba testimonială*. — Martorii în actele stărei civile. V. *Actele stărei civile*.

Mărturisire. — Distincția între eroarea de fapt și cea de drept, 667; t. V, p. 54, *ad notam* și p. 371; t. VII, p. 340 urm.

Militari. — Actele stărei civile privitoare pe militari, 441 urm. V. *Actele stărei civile*. — Actele de deces ale militarilor morți pe câmpul de război, 438. — Ale ostașilor căzuți în captivitate, 443. — Domiciliul militarilor, 475, 476. — Absența militarilor (aplic. dreptului comun), 532. — Căsătoria militarilor, 542, n. 1; 613 și t. VII, p. 167 urm. V. *Căsătorie*.

Minister public. — Inițierea lui în România, t. VII, 622, n. 2. — Nu poate fi urmărit pentru denegare de dreptate, 59, n. 2. — Nu poate provoca absența unei persoane, 494. — Nici face opoziție la o căsătorie proiectată, 621. — Verificarea registrelor actelor stărei civile, 414. — Cazurile în care ministerul public poate cere rectificarea actelor stărei civile, 450, 451. — Dreptul și obligația ministerului public de a invoca nulitățile absolute ale căsătoriei, 659 urm. V. *Căsătorie*, *Bigamie*, *Incest*, etc. — Cazul excepțional în care ministerul public urmărește acțiunea civilă înaintea tribunalelor civile, 687. — Inadvertența legiuitorului în privința concluziilor ministerului public, 784, n. 2.

Minoritate. — V. *Majoritate*.

Mitropolit. — V. *Episcopi*.

Moartea civilă. — Nu există în legea noastră, 378. — Nici în cea franceză, în urma legii din 31 Mai 1854, 799, n. 3.

Mobile. — Aplicarea principiului neretroactivității legilor la mobile, 95. — Mobilele considerate ca individualitate sunt cărmuite de legea română, chiar când sunt posedate de străini, 133. — Aplic.

art. 972, 1730 și 1909 la mobilele posedate de străini, 133, n. 4. — Mobilele considerate ca universalitate (moștenire). Aplicarea legii naționale a defunctului, 134 urm.

Mobilia sequuntur personam ossibus personae inheret, 134.

Moldova. — Statistica Moldovei în privința Israelitilor, 319 nota. — Legiuirile vechi ale Moldovei, 3 urm. — Aplic. Basilicalelor în Moldova, în cazurile neprevăzute de lege. V. *Basilicale*.

Monăstiri. — Nu mai sunt astăzi persoane morale, în urma legii secularizării din 1863 (Controversă), 270 urm. — Majoritatea Curței din București a admis însă de curind personalitatea lor (vezi *Dreptul* din 1906, No. 42), însă minoritatea, compusă dintr'un juriconsult eminent (d-l Sp. Stătescu), se ridică cu putere și cu drept cuvânt în contra acestei soluții, referindu-se la părerea noastră și invocând lucrările pregătitoare ale legii clerului, care a fost discutată și votată în sesiunea ordinară din 1906. Prin art. 35 din proiectul acestei legi se proclama, în adevăr, personalitatea juridică a monăstirilor (vezi volumul de față, p. 279), însă Senatul în ședința sa din 26 Ianuar 1906 a admis propunerea noastră, cu toată opunerea Mitropolitului Moldovei, de a se șterge din lege personalitatea acestor instituții (v. *Monitorul Oficial*, Debaterile Senatului, No. 25, p. 344), și la Cameră nu s'a mai propus nici-un amendament pentru reînființarea acestei personalități, condamnată de ideile moderne. — Neînstrăinarea bunurilor monăstirești sub legea veche, 287, n. 1.

Monachi. — (Moștenirea lor. — Abrogarea drept. canonic, 51 urm.

Monopolurile (unor proprietari de tirgușoare din Moldova de

a tăia carne, de a vinde pâne, băuturi spirtoase, etc.).—Existența lor în dreptul actual, ele nefiind desființate de cât în vatra satului, 96 nota; și la autoritățile citate acolo, *adde*: Judec. ocol. Tutova, *Curierul judiciar* din 1906, No. 10.

Monstru. — Este o persoană, 247.—După canoane, un monstru nu poate fi botezat, 247, n. 2.

Montenegro.—(C. civil).—Definiția bunelor moravuri. 226 și t. V, p. 134, n. 2.

Morală.—Raporturile între morală și drept. V. *Drept*.

Moștenire.—Moștenirea se regulează după legea care era în vigoare în momentul deschiderii ei, 97. — Cazul când moștenirea este deschisă sub legea veche și acceptată sub legea nouă, 99. — Moștenirea fetelor sub codul Caragea, 98 nota; 698, V. *Frați*, *Privil. masculinității*, etc.—Formele acceptării sau lepăderii moștenirii, precum și acele ale lichidării și ale împărțelii se regulează după legea sub care aceste acte sunt făcute. 98, 99.—Moștenirea beneficiară și vacantă nu sunt persoane morale, 285.—Moștenirea imobiliară (aplicarea legii teritoriale), 129 urm.—Moștenirea mobilă (aplic. legii naționale a defunctului), 133 urm.—Capacitatea sau incapacitatea de a moșteni se determină însă după legea națională a celui chemat la moștenire, 131, 132, 136.—Moștenirea imobilelor rurale de către străini, 338 urm.—Dreptul străinilor de a lua partea lor în bani, 341 urm. V. *Străini*.—Taxele de înregistrare privitoare la moștenire se aplică și moștenirilor deschise în favoarea străinilor, 128, n. 3. — Ele nu se aplică însă vaselor sub o bandieră străină, matriculate într-un port străin, care fac parte dintr-o moștenire deschisă în România, 128, n. 3. — Moștenirea călugărilor. V. *Monahii*.—Moștenirea fetelor sub

codul Caragea, 98, 698, V. *Frați*.—Domiciliul moștenirii, 460, 461.—Cazul excepțional în care moștenirea soțului bigam se cuvine ambilor soți rămași în viață, în caz de moartea soțului bigam înainte de pronunțarea anulării căsătoriei infectată de bigamie, 671, V. *Bigamie*.

Moștenirea beneficiară și vacantă.—Nu sunt persoane morale, 285, text și n. 3.—Moștenirea vacantă se cuvine Statului unde se găesc mobilele său imobilele defunctului, iar nu Statului căruia a aparținut defunctul, 133, n. 4, *in fine*.

Moștenitor aparent.—Validitatea actelor de înstrăinare făcute de dînsul, 523, 524 și t. VI, p. 475 urm.; t. VII, p. 555, *ad notam*; t. VIII, p. 845, text și n. 2.

Muzulmani.—V. *Dreptul muzulman*, *Turci*, etc.—Muzulmanii ca și Israelitiți cari se botează erau altă dată scutiți de bir, 352, n. 1.—Israelitiți cari erau *supuși* otomanii în momentul anexiunii Dobrogei au devenit Români prin anexiune, nu însă și acei cari în acel moment erau străini, 295, n. 2; Cas. rom. *Dreptul* din 1906, No. 46 și *Curierul judiciar* din același an, No. 48, V. *Israelitiți*, *Naționalitatea otomană*, etc.

N

Naționalitate.—Diferitele moduri de a se dobîndi naționalitatea română, 295 urm.—Anexiunea de teritoriū, 295, 296, 373.—Persoanele morale nu au naționalitate, 255, 263, 264; 286, n. 4.—Naționalitatea de origină (nașterea din părinți români), 297 urm.—Țările străine în care s'a păstrat principiul *jus soli*, 297, n. 1.—Naționalitatea copiilor aceiua care nu are nici-o naționalitate, 298, 299. —

Cazul când există conflict între naționalitatea tatălui și cea a mamei, 299. — Naționalitatea copiilor naturali, 299 urm.—Efectul legitimizei cu privire la naționalitatea acestor copii (Controversă), 300. Vezi *Copilul natural, Legitimare*, etc. — Efectele adopțiunii cu privire la naționalitate, în privința persoanelor adoptate, 301.—Inriurirea momentului zămislirei asupra naționalității (Controversă), 301 urm. — Naționalitatea copilului născut în România dintr'un Român care și-a pierdut naționalitatea sa, 303 urm.—Statutul personal al străinilor nu mai atârnă astăzi de domiciliul, ci de naționalitatea lor, 146 urm., 346.

—*Recunoașterea calității de Român a Românilor din alte State* (art. 9 Constit.), 304 urm.—Efectul retroactiv al recunoașterii în privința copiilor, 305. — Români din alte State nu pot dobîndi imobile rurale în România de cât în urma recunoașterii calității lor, 305.—Nici să exercite până atunci profesia de avocat, 306 nota.

—*Românii prin bine-facerea legii*. — Copilul găsit pe teritoriul român fără părinți cunoscuți, 306 urm.

—*Dobîndirea naționalității române prin căsătorie*, 306 urm.—Cazul unei căsătorii putative, 310.—Cazurile în care femeia poate să aibă o altă naționalitate de cât bărbatul, 310 urm.—Femeia străină căsătorită cu un Român, devenind veduvă, rămâne în principiu Româncă, 312.

—*Dobîndirea naționalității prin împămintenire*.— V. *Impămintenire*.

—*Despre acei cari nu au nici-o naționalitate* (statutul domiciliului), 323 urm. — Despre acei cari au mai multe naționalități deodată, 324.

—*Perderele calității de Român*, 368 urm.—Impămintenirea în țară străină, 369 urm.—Efectele pierderii naționalității în privința co-

piilor minori, 320, 370. — Pierderea calității de Român prin primirea unei funcții publice de la un guvern străin, 370, 371. — Exercițiul profesiei de avocat, medic, hirurg, etc., nu se consideră în genere ca o funcțiune publică, 371. — Nici exercițiul unei funcțiuni bisericești, 371. — Pierderea calității române prin supunerea la o protecție străină, 371 urm. — Prin intrarea într'un serviciu militar străin, fără autorizarea guvernului, 371 urm.— Prin anexiunea de teritoriu, 295, 296, 373. — Prin căsătoria unei Românce cu un străin, 373 urm.

—*Redobîndirea calității române*, 378 urm. — Prin bine-facerea legii, în privința Româncei căsătorite cu un străin (moartea soțului străin sau pronunțarea divorțului), 379 urm.— Această redobîndire a naționalității române nu are efect în privința copiilor minori, cari rămân tot străini, 303, 304, 380.— Redobîndirea naționalității române prin reintoarcerea în țară cu învoirea guvernului, 380 urm.— Redobîndirea naționalității române nu are efect retroactiv, 382. — Soarta femeilor și a copiilor aceleia care a redobîndit naționalitatea română, 382.

Naționalitatea otomană. — Se confundă cu religia așa că ori-ce muzulman este cetățean otoman. — Pentru acei muzulmani, fie chiar israeliți, naționalitatea otomană rezultă din reședința în imperiul otoman, din supunerea puterii muzulmane și plata impozitului de capitație (*Djezie*). Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1906, No. 46; *Curierul judiciar* din același an. No. 48 și Salem, *J. Clunet*, 1905, p. 589. V. *Israeliți, Muzulmani*, etc.

Naturalizare.— V. *Impămintenire*.

Navă.— V. *Vas*.

Nemo censetur ignorare le-

gem.—(Aplicarea acestei regule numai la legile de ordine publică), 45, 667, n. 2.

Nemo in re sua auctor esse potest.—(Aplicarea acestei regule numai în materie de tutelă), 775.

Neputință.—(Anularea căsătoriei și cauză de divorț), 544, 561 urm.

Neretroactivitatea legilor.
V. *Lege*.

Nulitate.—(Teoria generală a nulităților), 237 urm.—Nulități exprese, nulități virtuale, 237.—Nulități absolute, nulități relative, 243.—De câte ori legea declară un act nul, nulitatea trebuie să fie pronunțată sau constatată de justiție, 242, 633, text și n. 1.—În materie de testamente, toate formalitățile sunt prescise sub pedeapsă de nulitate, 240.—Legile prohibitive, afară de acele de interes privat, au de efect nulitatea actului, 239 urm. V. *Lege*.—*Quid* în privința legilor imperative? 240.

—*Nulitatea căsătoriei*, V. *Căsătorie*.

Nullités de plein droit n'ont lieu, 244.

Nume.—Numele persoanelor, 249 urm.—Numele poate face obiectul unei proprietăți, nu însă porecla, 250, 251.—Numele copiilor legitimi, naturali și adoptați, 250 urm.—Numele femeii măritate, 252, 661, n. 4; 670, 671.—Validitatea testamentului semnat de femeia măritată cu numele bărbatului, 252, n. 4.—Formalitățile de îndeplinit în privința schimbării numelui, 253.—Autoritatea lucrului judecat în privința numelui patronimic, t. VII, p. 571.

Obicei.—Cazurile în care judecătorii se pot referi la obiceiuri, 35, 36.—O lege nu poate fi abro-

gată printr'un obicei contrar, 48.—Dreptul obicinuelnic în legislația noastră anterioară, 35, text și n. 1.

Oblig. alimentară. V. *Alimente*, *Căsătorie*, etc.

Oblig. naturală.—Inzestrarea copiilor de către părinți, 697 urm. V. *Căsătorie*, *Dotă*, etc.

Obștea rezeșilor.—Nu este persoană morală, 284. Cpr. și Trib. Tecuci, *Dreptul* din 1906, No. 50.

Ofis domnesc (ce era), 68, n. 1.

Opoziție (la căsătorie), 614 urm. V. *Căsătorie*.

Orb.—Căsătoria orbilor, 552.

Ordine publică.—(Definiție), 224.—Legile de ordine privată care interesează ordinea publică, 225.—Exemple de legi de la care părțile nu pot deroga, 227 urm.—Părțile pot, prin convenția lor, să modifice legile care nu interesează ordinea publică, 230, 231.—Ordinea publică internă și internațională.—Legile care fac parte din ordinea publică internă obligă numai pe naționali, pe când ordinea publică internațională obligă și pe străini, 148, n. 1.—Exemple de legi care interesează ordinea publică internațională, 148, n. 1; 155 urm.; 178, n. 1; 351.—Proba testimonială neinteresând ordinea publică, părțile pot s'o admită prin convenția lor în cauzele în care nu este admisă de lege, 235; și la autoritățile citate acolo, *adde*: C. Dijon, *Dreptul* din 1906, No. 23 (cu observ. noastră).—Statutul personal străin este ținut în frâu de legile de ordine publică române, 148 urm., 580, 806. V. *Lege*, *Statut*, etc.—Cazurile în care datoria alimentară interesează ordinea publică, 727 urm.—Autorizarea necesară femeii măritate spre a putea contracta nu interesează ordinea publică, precum interesează cea necesară spre a putea sta în judecată, 746, 753, 774, 787, 795, n. 3.

Otomanî. — V. *Muzulmanî, Turcî, etc.*

P

Pacte succesoriale.—Nu pot fi sancţionate de judecătorii români, 150.

Parafernă.—Actele ce femeea măritată poate sau nu poate face fără autorisare cu privire la paraferna ei, 750, 751, 756. 757. V. *Căsătorie.*

Partea disponibilă. — Veđi *Reservă.*

Participare.—(Asociaţiile în—) nu sunt persoane morale, 283. V. *Societete.*

Paternitate naturală. V. *Cercetarea paternităţii.*

Pârît (fictiv). — Iniinţarea unui — p. a sustrage pe parte de la judecătorii săi fireşti, 458, n. 4.

Pensie.—Cât timp nu se vedeste existenţa unui absent, Ministerul este în drept a suspenda plata pensiei sale, 519, *ad notam.*

Perimare.—Cererea de perimare se instrueşte după legea în vigoare în momentul când a fost făcută, de şi instanţa a cărei perimare se cere ar fi fost începută sub o lege anterioară, 88.

Persoane. — Definiţie şi împărţire în persoane fizice şi morale, 244.—Atributele personalităţii, 245.—Copilul zămislit se consideră ca o persoană dacă se naşte viu, 245, 246. — Cu deosebire de la codul francez, viabilitatea nu se mai cere în codul nostru, 246, text şi note.—Chiar monştrii sunt astăzi persoane, 247.—Desfiinţarea robiei, 247 urm.—Numele persoanelor, 249 urm.—Veđi *Nume.*—Capacitatea este regula generală a persoanelor fizice, iar incapacitatea o excepţie, 255.—Incapacitatea naturală şi civilă, 255, n. 1.—

Incapacitatea femeii măritate. V. *Căsătorie.*

Persoane morale, civile sau juridice. — Deosebire între persoanele morale şi acele fizice, 255. — Persoanele morale nu au nici drepturi de familie, nici naţionalitate, nici statut personal, 255, 263, 264; 286, n. 4.—Ele nu pot, afară de Stat, să dobîndească avere cu titlu de moştenire ab intestat, 288. Definiţia persoanelor morale, 256. — Teoria ficţiunii (intervenţia legii), 257 urm. — Legea care recunoaşte existenţa unei persoane morale nu are efect retroactiv, 280.—Aplicarea art. 13 şi 14 din C. civ. persoanelor morale, 357, 367. — Domiciliul persoanelor morale, 459, 460.—Desfiinţarea lor, 270.—Persoanele morale în Dobrogea sub dominaţia otomană, 258.—Persoanele morale în dreptul nostru anterior, 258 urm.—Persoanele morale străine (Controversă), 261 urm. — Starea în judecată a persoanelor morale străine, 267 urm.—Diferitele persoane morale (Statul, comuna, judeţul, etc.), 281 urm. — Capacitatea persoanelor morale, 286 urm.—Exercitarea drepturilor şi acţiunilor persoanelor morale, 289.—Responsabilitatea lor civilă şi penală, 290 şi t. V, p. 539 urm.—Se poate face interogator unei persoane morale, 290.—Nu i se poate însă da jurămint, 290 şi t. VII, p. 385, text şi n. 1.—Personalitatea monăstirilor (Controversă), 270 urm. V. *Monăstiri.*

Petiţie de ereditate.—(Definiţie), 521, n. 1.—Prescrierea acestei acţiuni în materie de absentă, 522.

Petiţori. — Dreptul lor la un onorariu (Controversă), 552. n. 3. Cpr. Cas. fr. D. P. 1904, 1. 420 şi *Curierul judiciar* din 1906, No. 32.

Plata.—Alegerea unui domiciliu nu obligă pe debitor a face plata la acest domiciliu, 484.

Plata nedatorită.— (primită de o femeie măritată neautorisată). Restituirea ce ea este obligată a face, 752.

Poligamie.— 151, 198, 199, n. 1; 579, 580. V. *Bigamie, Căsătorie, Chestie prejudicială, Drept internațional, etc.*

Poreclă.— V. *Nume.*— Validitatea testamentului semnat cu o poreclă, 251.

Posesie de stat.— În ce consistă și stabilirea ei, 675, 682. — Faptele care constituiesc posesia de stat se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, 675, n. 3; 682, n. 1.— Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1906, No. 40 (cu observ. noastră). — Posesia de stat nu dovedește în regulă generală căsătoria, 676 urm. — Excepție creată în favoarea copiilor, 680 urm. — Dovedirea calității de cetățean român prin posesia de stat, 324 urm.—Acel care are în favoarea sa posesiunea de stat de cetățean român se bucură de calitatea de cetățean până la dovada contrară, 325, nota *in fine*. Cpr. și Cas. rom. *Dreptul*, 1906, No. 46 și *Curierul judiciar* din același an, No. 48 (ultimul considerent).

Preot.— Exercițiul unei funcțiuni bisericesti în străinătate nu se consideră ca o funcție publică care să atragă pierderea naționalității române, 371.— Nevaliditatea căsătoriei contractată de un străin în România înaintea unui preot, 175, nota 1; 199 urm., 666.— Pedepsirea preotului străin, care a celebrat o căsătorie înaintea îndeplinirii formelor civile, 200 urm., 607.— Jurământul preoților (Controversă), 53 și t. VII, p. 299, 353 urm.— Dacă un preot poate dobîndi pămînt rural. V. t. V, p. 123, n. 2 și observ. ce am publicat asupra circ. Ministrului justiției (E. Stătescu), *Curierul judiciar* din 1903, No. 6.

Prescripție.— Prescripția în-

cepută sub legea veche se regulează după legea sub care, ea a început a curge, 118 urm.—Aplic. acestui principiu atât la prescripția achisitivă cât și la aceea liberatorie, 120. — La prescripțiile care au început a curge în Dobrogea, sub dominația otomană, 120.— Legislația otomană nu admite prescripția ca mijloc de dobîndire a proprietății imobiliare. V. *J. Clunet*, 1906, p. 880.— Aplic. regulilor de mai sus la cauzele de suspendare și întrerupere ale prescripției, 120, 121. — Cazul când prescripția începută sub legea veche a fost întreruptă, 121.— *Quid juris* când legea veche se deosebește de legea nouă în privința prescripibilității lucrului? 121.— Aplicarea art. 1911 la servituți, 122, 123. — Părțile pot să suspende pentru un timp determinat cursul prescripției, 231, 232.—Stipularea unei prescripții mai lungi sau mai scurte de cât aceea statornicită de lege, 232, n. 2 și t. VII, p. 373, n. 3.—Acțiunea civilă isvorită dintr'un fapt penal se prescrie prin același timp prin care se prescrie acțiunea publică, 648, n. 1; 688, n. 2 și t. V, p. 250, n. 1. V. *Acț. civilă, Daune, etc.*— Dreptul internațional în materie de prescripție, 124, n. 2.

Presenturi de nuntă.— Restituirea lor în caz când căsătoria nu are loc, 556.

Presumpțiile.— (Drept internațional).— Legea ce trebuie să se aplice (Controversă), 180 urm.

Presumpțiile commorientes.— Inlăturarea lor în dreptul nostru; aplicarea dreptului comun, 435, n. 1.

Privilegiul masculinității în codul Caragea.— 98 nota; 698. V. *Frați, etc.*

Probă.— Administrarea ei după legea sub care faptul juridic s'a petrecut, 115 urm.— Procedura

probei se determină însă de legea sub care proba se face, 116. — Când faptul juridic a avut loc în țară străină, mijloacele de probație se determină de legea străină, 177 urm. — Aplic. acestui principiu la diferitele probe și în special la proba testimonială, 177 urm.; 179 urm. — Proba testimonială nu interesează ordinea publică, 235. V. *Ordine publică*.

Procurațiune. — (Căsătoria prin—), inadmisibilitate, 389, 607 urm. V. *Actele stărei civile, Căsătorie*, etc.

Procuror. — V. *Minist. public*.

Promisiuni de căsătorie. — 553 urm., 557 urm. V. *Seducțiune*.

Proprietari. — Legea asupra proprietarilor din 1903, 77 nota.

Proprietatea literară, industrială, etc. 347, text și n. 4. — Pentru-ca străinii să se poată bucura de proprietatea literară în România, ei trebuie să facă depositul prescripționat de lege, 347, n. 4. — *Contra*: C. București (*Dreptul* din 1906, No. 43 și *Curierul judiciar* din același an, No. 44), care consideră depositul ca abrogat prin legea din 23 Martie 1904. Afacerea este pendentă înaintea Curții de cas. și vom susține noi însuși recursul în ziua de 4 Iulie 1906.

Proprietatea (imobiliară în Dobrogea), 76, n. 2. V. *Dobrogea*.

Protimisii. — 329, n. 2 și t. VIII, p. 617 urm. — Desființarea lui, 330.

Pseudonim. — Constitue o proprietate apărută de lege, 251.

Publicația (care precedează căsătoria), 600 urm. V. *Căsătorie*. — Sancțiunea publicației (lipsa de anulare), 604, 648, 651. — Publicația căsătoriei în caz de celebr. ei în străinătate de un agent diplomatic român, 192.

Puterea maritală. — Legile privitoare la puterea maritală fac

parte din statutul personal, 124, 141. — Capacitatea sau incapacitatea femeii măritate atârnă deci de legea ei personală, 141, n. 6; 167, 168, 741 nota; 765, nota 4; 774. V. *Capacitate, Căsătorie, Femea măritată*, etc. — Puterea maritală nu poate fi delegată de bărbat unei alte persoane, 236, 768. V. *Căsătorie*.

Puterea părintească. — Legile privitoare la puterea părintească fac parte din statutul personal, 124, 141. — (Conflict între statutul părintelui și acela al copilului), 145, 146. — Părintele nu poate renunța la —, 237. — Cazul excepțional în care mama exercită puterea părintească, în timpul vieții tatălui, în contra art. 327, p. 671, n. 4. — Atentatul la pudoare comis de un părinte asupra persoanei copiilor săi minori nu-l face să piardă folosința legală, ci numai puterea părintească, 375, n. 3; 695, n. 1. V. *Atentat la pudoare, Folosință legală*, etc. — În caz de anularea unei căsătorii putative, soțul de bună credință păstrează puterea părintească asupra copiilor, 671.

Q

Quasi-contracte. — Legea care era în vigoare în momentul formării quasi-contractului, cârmuește executarea lui, 115. V. *Contracte*. — Oblig. isvorite din contracte sau quasi-contracte dintre Români și străini pot fi judecate de tribunalele române, 355.

Quasi-delicte. — Femea măritată neautorizată se obligă, chiar asupra fondului ei dotal, prin quasi-delicte și delictele sale, 752, n. 5; 755, 791. V. *Delicte*. — Oblig. isvorite din delicte sau quasi-delicte dintre Români și străini sunt de competența tribun. române, 355.

Qui auctor est non se obligat, 772.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel esse debet non ignarus conditionis ejus, 790, 791.

Qui mandat ipse fecisse videtur, 761, n. 1.

Quod nullum est confirmari nequit, 633.

Quot sunt bona diversis territoriiis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur, 129.

R

Răpire.—Era altă dată o cauză de împedire a căsătoriei și o cauză de anulare, 544, 559.

Răsipitor.—(Aplicarea principiului neretroactivității legilor), 93, 94. — Legile privitoare la răsipitori făcând parte din statutul personal, ca toate legile privitoare la capacitatea sau incapacitatea persoanelor, un Englez nu poate fi pus sub consiliu judiciar pentru răsipire, fiind-că în Anglia această instituție este necunoscută, 142, n. 3. V. *Consiliul judiciar, Drept englez, etc.*—Domiciliul răsipitorului, 473.

Reabilitarea condamnaților.—Nu există în legea noastră, 376.

Rectificarea actelor stărei civile, 417, 447 urm.—V. *Actele stărei civile.*

Recurs în casație (nu e suspensiv de executare în materie de opoziție la căsătorie), 627.—Se poate renunța la recurs, chiar în materie de divorț, 234.

Referatul la puterea legiuitoare (sub legile anterioare), 61, nota 2.

Rege. — Neresponsabilitatea lui, 157 și t. V. p. 441 urm.

Regim matrimonial. Veđi *Conv. matrimoniale.*

Registrelle comercianților.—Regularitatea și puterea lor probatorie se determină de legea țării în care au fost ținute (*Controversă*), 178, 179.

Representanții națiunii.—Neurmărirea și nearestarea lor în timpul sesiunii parlamentare, 158 urm. V. *Deputați, Senatori, etc.*

Representanții puterilor străine. V. *Agenți diplomatici, Consuli, Exteritorialitate, etc.*

Representație (în materie de moștenire).—Absentul poate fi reprezentat de copiii săi pentru a veni la moștenirea bunicului lor (*Controversă*), 520. V. *Absență.*

Reservă.—Reserva și partea disponibilă se determină după legea în vigoare în momentul morții testatorului, 101, 104.—Legile privitoare la rezervă și la partea disponibilă sunt reale; de unde rezultă că un străin n'ar putea dispune prin donație sau testament de imobilele situate în România, de cât până la concurența părții disponibile hotărâtă de legea română, 135, 136.—Absentul nu se număra pentru calcularea rezervei și a părții disponibile, 518, n. 3.

Reședință.—Deosebire între reședință și domiciliu, 455.—Reședința poate fi deosebită de domiciliu, 455.—Înainte de judecată de ocol. pârîtul poate fi acționat atât la domiciliul cât și la reședința sa, după alegerea reclamantului, 455, n. 3. V. *Domiciliu.*

Revisuire.—Dreptul de revisuire al minorilor, 85, n. 2.

Robia. — Desființarea ei, 247 urm.

Români din alte State.—Recunoașterea calității lor și efectele acestei recunoașteri, 304 urm. V. *Naționalitate.*—Isgonirea lor din țară, 350, n. 1.

S

Serisori. — Proprietatea lor, 739. n. 4.

Seducțiune, 557 urm. — Acțiunea în daune, 555. Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1902, No. 65 (cu observ. noastră); Trib. Bruxelles și Botoșani, *Curierul judiciar* din 1905, No. 4 și 82. Mai veđi încă Trib. St. Sever, *Pand. Périod.*, 1906, 2. p. 161 și *Curierul judiciar* din 1906, No. 48.

Senat, Senatori. — Senatul nu este persoană morală, 284. — Neurmărirea și nearestarea senatorilor în timpul sesiunii parlamentare, 158, 159. V. *Represent. națiunii.*

Separația de bunuri. — Efectele ei se determină după legea în vigoare în momentul celebrării căsătoriei, 113. — Contribuirea femeii separate la creșterea și educarea copiilor, 691. — Capacitatea femeii separate de bunuri, 756. V. *Căsătorie.*

Separația de patrimonii (moștenire). — Dreptul de a cere — se determină după legea în vigoare în momentul deschiderii moștenirii, 98.

Separația de trup. — Nu poate fi admisă în țara noastră, 150, 157 nota.

Separația puterilor în Stat, 54 urm. — Judecătoria nu se pot pronunța pe cale reglementară, 56.

Servitori. — Domiciliul lor legal, 476 urm. V. *Domiciliu.*

Servitute. — Servitutea este cărmuită de legea care era în vigoare în momentul constituirei ei, 96, text și n. 2. — Aplic. art. 1911 C. civ. la servituți, 122, 123. — Legile privitoare la servituți sunt reale, 124.

Sex. — Deosebirea de sex, 534, 545. V. *Căsătorie.* — Dovedirea sexului soților, 535 nota.

Societate. — Societățile comerciale sunt persoane morale, 258, 283. — Personalitatea societăților civile (Controversă), 283, n. 3. — Asociațiile în participare nu sunt persoane morale, 283. V. *Participare.* — Deosebire între societățile comerciale și cele civile, 283, n. 4. — Societățile comerciale străine, 269. — Intrarea femeii măritate într'o societate, 759, 760. V. *Căsătorie.* — Contractarea unei societăți din partea femeii necomerciante, 760 și t. VIII, p. 92, n. 2; 390, text și n. 3; 411, 412.

Spital. — Persoană morală, 289. — Personalitatea spitalului israelit din Iași, 261, text și n. 1. — Constatarea morților întâmplate în spitale militare, 436 urm.

Stat. — Persoană morală, 281, 282. — Aplic. art. 13 C. civ. unui Stat străin, 357. — Moștenirea vacantă se cuvine Statului unde se găsesc mobilele și imobilele defunctului, iar nu Statului căruia a aparținut defunctul, 133, n. 4 *in fine.* V. *Moștenire vacantă.*

Statut. — Ce se înțelege prin —, 123, n. 2. — Statut personal, statut real. V. *Lege.* — Statutul străinilor în România, 146 urm., 346. — Dominarea statutului personal străin de statutul teritorial de câte-orî ordinea publică este la mijloc, 148 urm., 580, 806. V. *Lege, Ordine publică,* etc. — Statutul acelor cari nu au nici-o naționalitate, 145, 346. — Persoanele morale neavând naționalitate, nu pot avea un statut personal, 255, 263, 264; 286, nota 4. V. *Persoane morale.*

Străini. — Condiția lor juridică în România, 326 urm. — Dreptul de a dobîndi imobile, 329 urm. — Oprirea de a ține cărciume în comunele rurale, 331, n. 2; 348, 349. — Deoseb. între legile Munteniei și ale Moldovei în privința dobîndirii de imobile, 333. — Privilegiul conferit străinilor din Brăila prin legea din 1 Maiu 1836,

p. 334.—Dobindirea de imobile rurale sub Const. revizuită la 1879, p. 337, 347.—Incapacitatea străinilor de a dobîndi imobile rurale chiar prin moștenire, 337 urm.—Dreptul străinilor de a lua partea lor în bani, 341 urm.—Ce se înțelege prin imobile rurale, 343.—Bucurarea străinilor de drepturi civile, 292, 344 urm.—Dreptul străinilor de a dobîndi un domiciliu, de a fi experți, arbitri, etc., 346, 458.—De a se așeza în comunele rurale și în Dobrogea, 346, n. 1; 458, n. 3.—De a fi admiși la beneficiul cesiunii bunurilor, 347.—De a se bucura de proprietatea artistică, literară, industrială, etc., 347 urm.—De a se bucura de libertatea individuală, de libertatea de conștiință, de libertatea presei, etc., 348.—De a recurge la justiția țarei, 354.—De a trimite copiii lor la școală, 349.—Ei nu sunt supuși recutării, afară de Israeliți, 349.—Isgonirea străinilor din țară, 349.—Carta de liberă petrecere în țară, pentru acei cari nu au un domiciliu sau o reședință cunoscută, 350.—Supunerea străinilor, tuturor legilor de poliție și de ordine publică, 148, n. 1, 155 urm.; 351.—Formalitățile transcrierii privitoare la dobîndirea și transmiterea drepturilor reale imobiliare, 168, 178, n. 1. Supunerea lor actelor privitoare la starea civilă, 351, n. 3; 385.—La legile care determină forma exterioră a actelor, 169 urm.; 352, nota.—Ei nu se pot obliga în țară conform legilor naționale, 170.—Aplic. art. 1179, 1180 în privința convențiilor sinalagmatice, 170.

Judecarea Românilor cu străini.—Străinul, chiar când ar avea reședința sa în România, poate fi tras înaintea tribunal. române p. oblig. contractate de dînsul față de un Român, dacă părțile n'au renunțat la acest beneficiu, 353 urm.—Aplic. acestei soluții în privința oblig. isvorite din quasi-contracte, delictive,

D. Alexandresco,—Dr. civ. rom., I.

quasi-delictive, etc., 355.—In privința acțiunilor imobiliare se aplică însă dreptul comun, 355, n. 2.—Aplic. art. 13 C. civ. la Israeliți și la alți străini, 356, 357, 364.—Aplicarea art. 13 unui Stat străin (Controversă), 357.—La persoanele morale în genere, 357.—Aplic. acestei dispoziții suveranilor străini, agenților și miniștrilor plenipotențiarilor străini, 358 urm.—La consuli și vice-consuli, 359.—Dreptul agenților diplomatici de a recurge la justiția țarei în care se găsesc în misiune, 362.—Dreptul străinilor de a chema pe Români înaintea tribunal. române p. oblig. contractate în țară străină cu un Român, 366 urm.—Dreptul Românilor de a se supune unei jurisdicții străine, 367.

—*Cum trebuie să se căsătorească străinii în România*, 197 urm. V. *Căsătoria străinilor în România*.

Substituție (fideicomisară).—Determinarea validității ei după legea care era în vigoare în momentul morții testatorului, 101.—Legile care opresc substituțiile sunt reale, 137.

Successiune.—V. *Moștenire*.

Sudit.—Perdere a naționalității române prin supunere la o protecție străină, 371 urm. V. *Naționalitate*.

Sugestiune ipnotică.—Acei care se găsesc în această stare nu pot consimți în mod liber, 550, 551.

Surdo-mut.—Dispoziția art. 816 C. civ., după care surdo-mutul care nu știe a scrie nu poate primi o donațiune fără asistența unui curator, fiind excepțională, nu poate fi aplicată la alte cazuri, 71, n. 1.—Căsătoria surdo-mutului, 552.

Suverani străini.—Neurmărirea lor în România p. convențiile la legile de poliție, 159 urm.—Urmărirea lor p. o obligație

contractată în țară ca persoane private, 358.

T

Taxe de înregistrare. — V. *Moștenire*.

Tempus regit actum, 94, 101, 109.

Testament. — Testament făcut în imperiul otoman, 78, n. 4. — Formele testamentului, interpretarea voinței testatorului și capacitatea lui se determină de legea în vigoare în momentul redactării actului, 99, 100 urm. — Raportul și reducțiunea se determină însă de legea în vigoare în momentul morții testatorului, 104. — Test. prin punerea de deget (făcut sub legea veche). Validitatea lui, dacă cuprinde o rinduire de moștenitori și are dată certă, 110. — Test. verbal făcut sub legea veche, 110, 111. — Proibiția test. conjunctive nu atinge test. făcute sub legea veche, 101. — Dreptul internațional în privința test. conjunctive, 137, n. 2; 210 și t. VIII, p. 90 nota. — Efectul condițiilor ilicite, imorale sau imposibile puse într'un testament, 223, n. 2. — În materie de testament, toate formalitățile sunt prescrise sub pedeapsă de nulitate, 240. — Dacă testamentul poate fi autentificat de judecătorii români, când este scris într'o limbă străină, 212, n. 2. — Validitatea testamentului semnat cu o poreclă, 251. V. *Poreclă*. — Femeea măritată poate face testament și să-l revoace fără a fi autorizată, 753 urm. — Validitatea test. femeii măritate semnat cu numele bărbatului ei, 252, n. 4. — Sau cu numele ei de familie. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1906. No. 7 (cu observ. noastră).

— *Testamentul ce Românii pot face în străinătate și străinii în România*, 203 urm., 211 urm. V. *Locus regit actum*.

Termen de grație. — Renunțarea la termenul de grație, 235 și t. VI, p. 506, n. 1.

Teoretre (*Morgengabe*), 107 și t. VIII, p. 112 și 534.

Țigani. — Desrobirea lor, 247 urm. — Domiciliul țiganilor, 462 nota 1.

Țirgușoare. — Validitatea monopolurilor ce au unui proprietari de țirgușoare, 96, nota. V. *Monopoluri*.

Toleranță religioasă (în privința Israelitilor), 317, n. 3. V. *Israelii*.

Transcrierea (drepturilor imobiliare). — Aplic. acestei formalități străinilor, 168, 178, n. 1. V. *Străinii*.

Transacție. — Modurile ei de probație, 762, text și n. 2.

Tribunale. — Nu sunt persoane morale, 284.

Tribunale corecționale. — Nu pot condamna la daune pe inculpat atunci când îl achită sau îl absolvă, 685 nota.

Turci. — Condiția lor juridică în ambele principate, 327 urm., 328, n. 1; 330. V. *Capitulafă*.

Tutelă. — Nu este persoană morală, 284.

U

Ubi acceptum est semel iudicium, ibi et finem accipere debet, 88, n. 4; 466. V. *Domiciliu*.

Universitate. — Este persoană morală, 283. — Dreptul fiecărei universități de a trimete câte un senator în parlament, 288.

Uniunea liberă (Critica ei), 539, 540. V. *Căsătorie*.

Usucapiune. V. *Prescripție*. — O hotărâre judecătorească care ordonă delăsarea unui imobil nu

constitue un titlu translativ de proprietate, spre a servi de justă cauză usucapiunii, 89, n. 4. V. *Hotărârî.*

Usufruct.—Efectele lui se determină după legea care era în vigoare în momentul constituirei, iar nu în momentul deschiderii lui, 97.—Legile privitoare la usufruct sunt reale, 124.

Usufruct legal. V. *Folosință legală.*

Uz. — V. *Obicei.*

V

Vagabonzi. — Isgonirea lor din țară, 349, text și n. 3.

Văduvă.—Căsătoria ei înainte termenului legal (impedire prohibitivă, iar nu dirimantă), 541, 804.—Dificultatea la care această chestiune a dat loc în dreptul internațional, 198, 805 urm.

Vas.—Aplicarea legilor penale române în privința infracțiunilor comise pe un vas străin staționând într'un port român, 155, n. 7.—

Vasele sub bandieră străină și matriculate într'un port străin, care fac parte dintr'o moștenire deschisă în România, nu sunt supuse taxelor de înregistrare preserise de legea română, 128, n. 3. V. *Moștenire.*—Constatarea nașterilor întimplute pe un vas român călătorind pe mare, 428 urm.—Constatarea morților întimplute pe un asemenea vas, 441.

Viabilitate.—Nu este astăzi, și nu era nici altă dată cerută la noi ca o condiție a personalității, 246, text și n. 4.

Vieri.—Domiciliul lor, 478.

Violarea de domiciliu.—V. *Domiciliu.*

Violență.—Viciu de consimțimint (în materie de căsătorie), 558 urm. V. *Căsătorie.*

Z

Zestre. — V. *Dotă.*

Ziar.—Titlul unui ziar poate face obiectul unei proprietăți, 251.

Erorile strecurate în Tabla analitică, coala 53, din cauză că această coală a fost tipărită fără ca să fi fost revizuită de autor.

La pag. 834, cuvîntul: *Căsătorie*, la început, a se ceti: Deosebirea de sex, 534, nota 3, etc., în loc de: 5, 534, etc.

La pag. 837, același cuvînt, col. I, rîndul 25, se va ceti: Sancțiunea părăsirei domiciliului conjugal din partea femeii (motiv de divorț și dreptul bărbatului de a refusa alimente femeii), 731 urm.

La pag. 838, același cuvînt, col. I, rîndul 26, a se ceti: Garantarea datoriei unui terțiu, 760, 810. V. *Comerț, Femeea măritată comerciantă, Garantare*, etc.

La aceeași pag. și coloană rîndul 36 urm., a se ceti: Mandatul ce bărbatul ar da femeii de a face un act solemn trebuie însă să fie autentic, 761, n. 1.

La aceeași pag. col. 2, rîndul 9, a se adăoga înainte de 768: 236, cetindu-se astfel: Bărbatul poate să autorize pe femeia sa prin mijlocirea unui mandatar, 236, 768.

La aceeași pag. și coloană, rîndul 13, înainte de 768, se va adăoga: 739, n. 3, cetindu-se astfel: care este un atribut al puterii sale, 739, n. 3; 768.

La pag. 841, cuvîntul: *Comună*, rîndul 3, a se ceti: Incapacitatea comunei (nulitate relativă), 288 urm.; 788, n. 4.

La pag. 843, a se ceti: *Degradatie civică*, în loc de: *Degradatie civilă*.

La pag. 844, col. 2, rîndul 42, a se adăoga înainte de 459: 146 urm., 346, cetindu-se astfel: Statutul personal nu mai atîrnă astăzi de legea domiciliului, ci de naționalitatea persoanelor, 146 urm., 346, 459.

La pag. 848, finele col. 1, a se ceti: *Exceptiones sunt strictissimae interpretationis*, în loc de: *strictissime interpretationis*.

La aceeași pag., col. 2, cuvîntul *Extradare*, a se ceti: *ne-admisă* de Constit., în loc de: *neadmișă*.

La pag. 862, la finele cuvintelor: *Proprietate literară*, se adăoga următoarea frază.—În procesul de care am vorbit mai sus, privitor la proprietatea literară a străinilor în România, Curtea de casație, Secția vacanțelor, a decis, fără a se face măcar acestei chestiuni onoarea unei divergenți, că depositul operilor literare, artistice, etc. n'a fost nici-o dată prescris de legea preseii, sau de regulamentul ei. (Veđi *Dreptul* din 1906, No. 51). Această soluție, pe care nu este locul de a o critica aci, este cam pripită. Destul este să spunem, de o cam dată, că nu pentru prima oară Curtea de casație a pronunțat decisiu asupra cărora ea însăși a fost nevoită să revină a doua oară.

La pag. 864, cuvîntul *Sex*, a se adăoga, după 534: nota 3, 634 și 665, n. 1, cetindu-se astfel: Deosebirea de sex: 534, n. 3; 634 și 665, n. 1.

